

BIBLIORUM
SACRORUM
PARS ALTERA,

CONTINENS

Prophetas tam Majores, quàm Minores,

NECNON

Libros Machabæorum,

f. Francisci-Mariae Savage Minimi; nunc

AC

NOVUM TESTAMENTUM.

Bibliothecae Minimorum Civitatis Tropeanae

PROPHETIA ISAIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Tempus, quo prophetavit Isaias super Judam, & Jerusalem, quæ ob suam ingratitudinem, aliaque scelera, omni pœnarum genere à Deo percussa, non est ad eum reversa: quamobrem dicit, miserrimam imminere ipsi desolationem: victimæ, & solemnitates ipsius rejiciuntur: & quid facere debeat, ut in gratiam à Deo recipiatur: rursum ob defectionem à pristina virtute in varia peccata gravem vindictam, & futuram tandem ipsius liberationem, & in feliciorem statum restitutionem vaticinatur.

A 1 VISIO Isaiæ filii Amos, quam vidit super Judam, & Jerusalem, in diebus
Oziæ, Joathan, Achaz, & Ezechiæ,
regum Juda.
2 Audite, cœli, & auribus percipe terra,
quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivi,
& exaltavi: ipsi autem spreverunt me.
3 Cognovit bos possessorem suum, & asinus
præsepe domini sui: Israel autem me non cognovit,
& populus meus non intellexit.
B 4 Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate,
semini nequam, filiis sceleratis: dereliquerunt
Dominum, blasphemaverunt sanctum Israel,
abalienati sunt retrorsum.
5 Super quo percutiam vos ultra, addentes
prævaricationem? omne caput languidum, &
omne cor mœrens.
6 A planta pedis usque ad verticem, non est
in eo sanitas: vulnus, & livor, & plaga tumens
non est circumligata, nec curata medicamine,
neque fota oleo.
7 * Terra vestra deserta, civitates vestræ succensæ igni: * Infr. 5. b. 6.
regionem vestram coram vobis alieni devorant, & desolabitur sicut in vastitate
hostili.
8 Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum C
in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, &
sicut civitas, quæ vastatur.
9 * Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis * Rom. 9. f. 29
semen, * quasi Sodoma fuissemus, & quasi Go- * Gen. 19. c. 24
morrha similes essemus.
10 Audite verbum Domini principes Sodomorum,
percipite auribus legem Dei nostri populus
Gomorrhæ.
11 * Quò mihi multitudinem victimarum ve- *Jerem. 6. c. 20.
strarum, dicit Dominus? plenus sum: holo- Amos
causta arietum, & adipem pinguium, & san- 5. f. 21.
guinem vitulorum, & agnorum, & hircorum
nolui.
12 Cùm veniretis ante conspectum meum,
quis quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis
in atriis meis?
13 Ne offeratis ultra sacrificium frustra: in- D
censum abominatio est mihi. Neomeniam, &
sabbatum, & festivitates alias non feram, iniqui
sunt cœtus vestri:
14 Calendas vestras, & solemnitates vestras
odivit anima mea: facta sunt mihi molesta,
laboravi sustinens.
15 Et cùm extenderitis manus vestras, avertam
oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis
orationem, non exaudiam: * manus enim * Infr. 59. a. 3.
vestræ sanguine plenæ sunt.

16 * Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perversè,

*1. Pet. 3. b. 11. 17 Discite benefacere: quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam.

E 18 Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

19 Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.

20 Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis: gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est.

21 Quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena judicii? justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.

F 22 Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mistum est aqua.

23 Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. * Pupillo non judicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos. *Ierem. 5. g. 28.

24 Propter hoc, ait Dominus Deus exercituum fortis Israel: Heu, consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.

25 Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum.

G 26 Et restituam judices tuos, ut fuerunt prius, & consiliarios tuos sicut antiquitus: post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.

27 Sion in judicio redimetur, & reducent eam in justitia.

28 Et conteret scelestos, & peccatores simul: & qui dereliquerunt Dominum, consumentur.

29 Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt: & erubescetis super hortis, quos elegeratis,

30 Cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus absque aqua.

31 Et erit fortitudo vestra ut favilla stuppæ, & opus vestrum quasi scintilla: & succendetur utrumque simul, & non erit, qui extinguat.

CAPUT II.

Ad montem domus Domini fluent omnes gentes, & de Sion exibit lex, nec ultra bello molestabitur: domus verò Jacob ob idololatriam, avaritiam, & reliqua scelera abjicietur: superbi humiliabuntur, & solus Dominus exaltabitur.

A Mich. 4. a. 1. 1 VERBUM, quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda, & Jerusalem.

2 Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes.

3 Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem.

4 Et judicabit gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.

5 Domus Jacob venite, & ambulemus in lumine Domini. B

6 Projecisti enim populum tuum, domum Jacob: quia repleti sunt ut olim, & augures habuerunt ut Philisthiim, & pueris alienis adhæserunt.

7 Repleta est terra argento, & auro: & non est finis thesaurorum ejus:

8 Et repleta est terra ejus equis: & innumerabiles quadrigæ ejus. Et repleta est terra ejus idolis: opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.

9 Et incurvavit se homo, & humiliatus est vir: ne ergo dimittas eis. C

10 Ingredere in petram: & abscondere in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria majestatis ejus.

11 Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incurvabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus solus in die illa.

12 Quia dies Domini exercituum super omnem superbum, & excelsum, & super omnem arrogantem: & humiliabitur.

13 Et super omnes cedros Libani sublimes, & erectas, & super omnes quercus Basan.

14 Et super omnes montes excelsos, & super omnes colles elevatos.

15 Et super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitum.

16 Et super omnes naves Tharsis, & super omne, quod visu pulchrum est.

17 Et incurvabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & elevabitur Dominus solus in die illa: D

18 Et idola penitus conterentur:

19 * Et introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ, à facie formidinis Domini, & à gloria majestatis ejus, cùm surrexerit percutere terram. * Oseæ 10. b. 8. Lucæ 23. d. 30. Apoc. 6. d. 16.

20 In die illa projiciet homo idola argenti sui, & simulacra auri sui, quæ fecerat sibi, ut adoraret talpas, & vespertiliones.

21 Et ingredietur scissuras petrarum, in cavernas saxorum, à facie formidinis Domini, &

à gloria majestatis ejus, cùm surrexerit percutere terram.

22 Quiescite ergo ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse.

CAPUT III.

Futura Judæorum ob sua peccata gravis afflictio, ac desertio, & puerorum, atque effeminatorum dominium: peccata superiorum arguit: item superbiam, & curiosam lasciviam filiarum Sion in ignominiam vertendam prædicit.

A 1 ECCE enim dominator Dominus exercituum auferet à Jerusalem, & à Juda validum, & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ;

2 Fortem, & virum bellatorem, judicem, & prophetam, & ariolum, & senem;

3 Principem super quinquaginta, & honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici.

4 Et dabo pueros principes eorum, & effeminati dominabuntur eis.

5 Et irruet populus, vir ad virum, & unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem.

6 Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua.

B 7 Respondebit in die illa, dicens: Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum: nolite constituere me principem populi.

8 Ruit enim Jerusalem, & Judas concidit: quia lingua eorum, & adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus:

9 Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

10 Dicite justo, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet.

11 Væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei.

C 12 Populum meum exactores sui spoliaverunt, & mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.

13 Stat ad judicandum Dominus: & stat ad judicandos populos.

14 Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui, & principibus ejus: vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra.

15 Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

16 Et dixit Dominus pro eo, quòd elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant:

17 Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. D

18 In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas,

19 Et torques, & monilia, & armillas, & mitras,

20 Et discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures,

21 Et annulos, & gemmas in fronte pendentes,

22 Et mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus,

23 Et specula, & sindones, & vittas, & theristra.

24 Et erit pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium, & pro fascia pectorali cilicium.

25 Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prœlio.

26 Et mœrebunt, atque lugebunt portæ ejus, & desolata in terra sedebit.

CAPUT IV.

Septem mulieres unum maritum appetent: germen Domini exaltabitur: & reliquiæ Israel ablutis earum sordibus salvæ erunt, magnaque securitate, & felicitate afficientur.

1 ET apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. A

2 In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his, qui salvati fuerint de Israel.

3 Et erit: Omnis, qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur omnis, qui scriptus est in vita in Jerusalem.

4 Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus, in spiritu judicii, & spiritu ardoris. B

5 Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, & ubi invocatus est, nubem per diem, & fumum, & splendorem ignis flammantis in nocte: super omnem enim gloriam protectio.

6 Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & absconsionem à turbine, & à pluvia.

CAPUT V.

Sub figura vineæ sterilis in direptionem tradi-
tæ, prophetat judicium, & desertionem Ju-
dæorum, ipsorumque peccata describuntur:
avaritia in coadunandis possessionibus: ebrie-
tas, & contemptus scientiæ Dei: inferni di-
latatio: humiliatio superborum, & exaltatio
Dei: felicitas quoque justorum, & væ diver-
sis peccatorum generibus denuntiatur: & si-
gnum in nationibus elevandum contra Ju-
dæos.

A Jer. 2. d. 21. Matt. 21. d. 33. 1 CANTABO dilecto meo canticum pa-
truelis mei vineæ suæ. Vinea facta est
dilecto meo in cornu filio olei.
2 Et sepivit eam, & lapides elegit ex illa, &
plantavit eam electam, & ædificavit turrim in
medio ejus, & torcular extruxit in ea: & ex-
pectavit ut faceret uvas, & fecit labruscas.
3 Nunc ergo habitatores Jerusalem, & viri Ju-
da, judicate inter me, & vineam meam.
B 4 Quid est, quod debui ultra facere vineæ
meæ, & non feci ei? an quòd expectavi, ut fa-
ceret uvas, & fecit labruscas?
5 Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam
vineæ meæ: auferam sepem ejus, & erit in di-
reptionem: diruam maceriam ejus, & erit in
conculcationem.
6 Et ponam eam desertam: & non putabitur,
& non fodietur: & ascendent vepres, & spinæ:
& nubibus mandabo, ne pluant super eam im-
brem.
7 Vinea enim Domini exercituum, domus If-
rael est: & vir Juda germen ejus delectabile:
& expectavi ut faceret judicium, & ecce ini-
quitas: & justitiam, & ecce clamor.
8 Væ qui conjungitis domum ad domum, &
agrum agro copulatis usque ad terminum loci;
numquid habitabitis vos soli in medio terræ?
C 9 In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus
exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint,
grandes, & pulchræ, absque habitatore.
10 Decem enim jugera vinearum facient lagun-
culam unam, & triginta modii sementis facient
modios tres.
11 Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem se-
ctandam, & potandum usque ad vesperam, ut
vino æstuetis.
12 Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia,
& vinum in conviviis vestris: & opus Domini
non respicitis, nec opera manuum ejus consi-
deratis.
13 Proptereà captivus ductus est populus meus,
quia non habuit scientiam, & nobiles ejus inte-
rierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.
14 Propterea dilatavit infernus animam suam, D
& aperuit os suum absque ullo termino, & de-
scendent fortes ejus, & populus ejus, & subli-
mes, gloriosique ejus, ad eum.
15 Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir,
& oculi sublimium deprimentur.
16 Et exaltabitur Dominus exercituum in judi-
cio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.
17 Et pascentur agni juxta ordinem suum, &
deserta in ubertatem versa advenæ comedent.
18 Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis va-
nitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.
19 Qui dicitis: Festinet, & citò veniat opus E
ejus, ut videamus: & appropiet, & veniat con-
silium sancti Israel, & sciemus illud.
20 Væ qui dicitis malum bonum, & bonum
malum: ponentes tenebras lucem, & lucem te-
nebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in
amarum.
21 * Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & * Prov. 3. a. 7. Rom. 12. d. 16.
coram vobismetipsis prudentes.
22 Væ qui potentes estis ad bibendum vinum,
& viri fortes ad miscendam ebrietatem.
23 Qui justificatis impium pro muneribus, &
justitiam justi aufertis ab eo.
24 Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua F
ignis, & calor flammæ exurit; sic radix eorum
quasi favilla erit, & germen eorum ut pulvis
ascendet. Abjecerunt enim legem Domini exer-
cituum, & eloquium sancti Israel blasphema-
verunt.
25 Ideò iratus est furor Domini in populum
suum, & extendit manum suam super eum, &
percussit eum: & conturbati sunt montes, & fa-
cta sunt morticina eorum, quasi stercus in me-
dio platearum. In his omnibus non est aversus
furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.
26 Et elevabit signum in nationibus procul, &
sibilabit ad eum de finibus terræ: & ecce festinus
velociter veniet.
27 Non est deficiens, neque laborans in eo:
non dormitabit, neque dormiet, neque solve-
tur cingulum renum ejus, nec rumpetur corri-
gia calceamenti ejus.
28 Sagittæ ejus acutæ, & omnes arcus ejus
extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex, & ro-
tæ ejus quasi impetus tempestatis.
29 Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli
leonum: & frendet, & tenebit prædam: & am-
plexabitur, & non erit qui eruat.
30 Et sonabit super eum in die illa sicut soni-
tus maris: aspiciemus in terram, & ecce tene-
bræ tribulationis, & lux obtenebrata est in cali-
gine ejus.

CAPUT VI.

Isaias visa Domini majestate condemnat se quòd tacuerit, sed mundatus labiis suis offert se ad prædicandum: prædicitur excæcandus populus usque ad desolationem civitatum Juda, & ejus, quæ derelicta erat, futura consolatio.

A 1 IN anno, quo mortuus est rex Ozias, vidi
Dominum sedentem super solium excelsum,
& elevatum: & ea, quæ sub ipso erant,
replebant templum.
2 Seraphim stabant super illud: sex alæ uni,
& sex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus,
& duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.
B 3 Et clamabant alter ad alterum, & dicebant:
* Apoc. 4. b. 6. * Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus
exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.
4 Et commota sunt superliminaria cardinum
à voce clamantis, & domus repleta est fumo.
5 Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus
labiis ego sum, & in medio populi polluta
labia habentis ego habito, & regem Dominum
exercituum vidi oculis meis.
C 6 Et volavit ad me unus de Seraphim, & in manu
ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.
7 Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit
hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, &
peccatum tuum mundabitur.
8 Et audivi vocem Domini dicentis: Quem
mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego,
mitte me.
* Matt. 13. b. 14. Marc. 4. b. 12. Luc. 8. b. 10. 9 Et dixit: Vade, & dices populo huic: * Audite
audientes, & nolite intelligere: & videte
visionem, & nolite cognoscere.
10 Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava:
D Joan. 12. f. 40. Act. 28. g. 26. Rom. 11. b. 8. & oculos ejus claude: ne fortè videat
oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo
intelligat, & convertatur, & sanem eum.
11 Et dixi: Usquequò, Domine? Et dixit:
Donec desolentur civitates absque habitatore,
& domus sine homine, & terra relinquetur
deserta.
12 Et longè faciet Dominus homines, & multiplicabitur,
quæ derelicta fuerat in medio terræ.
13 Et adhuc in ea decimatio, & convertetur,
& erit in ostensionem sicut terebinthus, & sicut
quercus, quæ expandit ramos suos: semen sanctum
erit id, quod steterit in ea.

CAPUT VII.

Obsessa à Syris, & ab Israel Jerusalem, Isaias prophetat, illos non prævalituros, datque impio Achaz signum liberationis virginem parituram filium, cujus nomen Emmanuel: prædicitque desertionem Israel, & gravissimam Judæ afflictionem, ac solitudinem.

1 ET factum est in diebus Achaz filii Joathan, A
filii Oziæ regis Juda, ascendit 4. Reg. 16. a. 5.
Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex
Israel in Jerusalem, ad præliandum contra eam:
& non potuerunt debellare eam.
2 Et nuntiaverunt domui David, dicentes:
Requievit Syria super Ephraim, & commotum
est cor ejus, & cor populi ejus, sicut moventur
ligna silvarum à facie venti.
3 Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in
occursum Achaz tu, & qui derelictus est Jasub
filius tuus, ad extremum aquæductus piscinæ
superioris in via agri fullonis.
4 Et dices ad eum: Vide, ut sileas: noli timere,
& cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum
fumigantium istorum in ira furoris Rasin
regis Syriæ, & filii Romeliæ:
5 Eò quòd consilium inierit contra te Syria in
malum Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes:
6 Ascendamus ad Judam, & suscitemus eum, B
& avellamus eum ad nos, & ponamus regem in
medio ejus filium Tabeel.
7 Hæc dicit Dominus Deus: Non stabit, &
non erit istud:
8 Sed caput Syriæ Damascus, & caput Damasci
Rasin: & adhuc sexaginta, & quinque anni,
& desinet Ephraim esse populus:
9 Et caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ
filius Romeliæ. Si non credideritis, non
permanebitis.
10 Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens:
11 Pete tibi signum à Domino Deo tuo in
profundum inferni, sive in excelsum supra.
12 Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo
Dominum.
13 Et dixit: Audite ergo domus David: Numquid
parum vobis est, molestos esse hominibus,
quia molesti estis & Deo meo?
14 Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: C
* Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, * Matt. 1. d. 23. Luc. 1. c. 31.
& vocabitur nomen ejus Emmanuel.
15 Butyrum, & mel comedet, ut sciat reprobare
malum, & eligere bonum.
16 Quia antequam sciat puer reprobare malum,
& eligere bonum, derelinquetur terra, quam
tu detestaris à facie duorum regum suorum.
17 Adducet Dominus super te, & super populum
tuum, & super domum patris tui dies,
qui non venerunt à diebus separationis Ephraim
à Juda cum rege Assyriorum:
18 Et erit in die illa: Sibilabit Dominus mu-

scæ,

fcæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, &
api, quæ eft in terra Affur.
19 Et venient, & requiefcent omnes in tor-
rentibus vallium, & in cavernis petrarum, & in
omnibus frutetis, & in univerfis foraminibus.
D 20 In die illa radet Dominus in novacula con-
ducta, in his, qui trans flumen funt, in rege
Affyriorum, caput, & pilos pedum, & bar-
bam univerfam.
21 Et erit in die illa: Nutriet homo vaccam
boum, & duas oves,
22 Et præ ubertate lactis comedet botyrum:
butyrum enim, & mel manducabit omnis, qui
relictus fuerit in medio terræ.
23 Et erit in die illa: Omnis locus ubi fuerint
mille vites, mille argenteis, in fpinas, & in
vepres erunt.
24 Cum fagittis, & arcu ingredientur illuc:
vepres enim, & fpinæ erunt in univerfa terra.
25 Et omnes montes, qui in farculo farrien-
tur, non veniet illuc terror fpinarum, & ve-
prium, & erit in pafcua bovis, & in concul-
cationem pecoris.

CAPUT VIII.

Jubetur Ifaias in libro fcribere nomen pueri nafcituri: prædicit regna Ifrael, & Syriæ deftruenda, Judæque afflictionem, & futuram à Deo liberationem, licèt multi ex Juda cafuri fint: jubet ligari teftimonium, & legem fignari, fubjiciens quæ immineant mala recedentibus à lege.

A 1 ET dixit Dominus ad me: Sume tibi li-
brum grandem, & fcribe in eo ftylo ho-
minis: Velociter fpolia detrahe, citò prædare.
2 Et adhibui mihi teftes fideles, Uriam
facerdotem, & Zachariam filium Barachiæ:
3 Et acceffi ad prophetiffam, & concepit, &
peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca
nomen ejus, Accelera, fpolia detrahere: Fefti-
na prædari.
4 Quia antequam fciat puer vocare patrem
fuum, & matrem fuam, auferetur fortitudo
Damafci, & fpolia Samariæ, coram rege Af-
fyriorum.
5 Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc,
dicens:
B 6 Pro eo quòd abjecit populus ifte aquas Siloe,
quæ vadunt cum filentio, & affumpfit magis Ra-
fin, & filium Romeliæ:
7 Propter hoc ecce Dominus adducet fuper
eos aquas fluminis fortes, & multas, regem Af-
fyriorum, & omnem gloriam ejus: & afcendet
fuper omnes rivos ejus, & fluet fuper univerfas
ripas ejus.
8 Et ibit per Judam, inundans, & tranfiens
ufque ad collum veniet. Et erit extenfio ala-
rum ejus, implens latitudinem terræ tuæ, ò
Emmanuel.
9 Congregamini populi, & vincimini, & au-
ditæ univerfæ procul terræ: confortamini, &
vincimini, accingite vos, & vincimini:
10 Inite confilium, & diffipabitur: loquimini
verbum, & non fiet: quia nobifcum Deus.
11 Hæc enim ait Dominus ad me: Sicut in C
manu forti erudivit me, ne irem in via populi
hujus dicens:
12 Non dicatis, conjuratio: omnia enim quæ
loquitur populus ifte, conjuratio eft: & timorem
ejus ne timeatis, neque paveatis.
13 Dominum exercituum ipfum fanctificate:
ipfe pavor vefter, & ipfe terror vefter.
14 Et erit vobis in fanctificationem. * In lapi- * Luc. 2. c. 34.
dem autem offenfionis, & in petram fcandali, Rom. 9. g. 33.
duabus domibus Ifrael; in laqueum, & ruinam 1 Pet. 2. b. 7.
habitantibus Jerufalem.
15 Et offendent ex eis plurimi, & cadent, &
conterentur: & irretientur, & capientur.
16 Liga teftimonium, figna legem in difcipu-
lis meis.
17 Et expectabo Dominum, qui abfcondit fa- D
ciem fuam à domo Jacob, & præftolabor eum.
18 Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi
Dominus in fignum, & in portentum Ifrael à
Domino exercituum, qui habitat in monte
Sion.
19 Et cùm dixerint ad vos: Quærite à pytho-
nibus, & à divinis, qui ftrident in incantatio-
nibus fuis: Numquid non populus à Deo fuo re-
quiret, pro vivis à mortuis?
20 Ad legem magis, & ad teftimonium. Quòd
fi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis
matutina lux.
21 Et tranfibit per eam, corruet, & efuriet:
& cùm efurierit, irafcetur, & maledicet regi
fuo, & Deo fuo, & fufpiciet furfum.
22 Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio,
& tenebræ, diffolutio, & anguftia, & caligo
perfequens, & non poterit avolare de angu-
ftia fua.

CAPUT IX.

Vaticinium de Chrifti nativitate, ipfiufque imperio multiplicando: de liberatione Juda à regibus Ifrael, & Syriæ: quorum regnorum, & præfertim regni Ifrael ad Deum redire nolentis, graviffimas cædes, inteftinaque diffidia prædicit.

1 PRIMO tempore alleviata eft terra Zabu- A
lon, & terra Nephthali: & noviffimo ag-
gravata eft via maris trans Jordanem Galilææ
gentium.

2 Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

3 Multiplicasti gentem, & non magnificasti lætitiam. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda, quando dividunt spolia.

* Jud. 7. f. 22. 4 Jugum enim oneris ejus, & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti, * sicut in die Madian.

5 Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, & cibus ignis.

B 6 PARVULUS enim NATUS est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus: & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.

7 Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis: super solium David, & super regnum ejus sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in judicio, & justitia, amodo & usque in sempiternum: zelus Domini exercituum faciet hoc.

8 Verbum misit Dominus in Jacob, & cecidit in Israel.

9 Et sciet omnis populus Ephraim, & habitantes Samariam, in superbia, & magnitudine cordis dicentes:

10 Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt; sed cedros immutabimus.

C 11 Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum, & inimicos ejus in tumultum vertet:

12 Syriam ab Oriente, & Philisthiim ab Occidente: & devorabunt Israel toto ore. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta:

13 Et populus non est reversus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.

14 Et disperdet Dominus ab Israel caput, & caudam, incurvantem, & refrænantem, die una.

15 Longævus, & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendacium, ipse est cauda.

16 Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati.

D 17 Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus: & pupillorum ejus, & viduarum non miserebitur: quia omnis hypocrita est, & nequam, & universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

18 Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem, & spinam vorabit: & succendetur in densitate saltus, & convolvetur superbia fumi.

19 In ira Domini exercituum conturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis: vir fratri suo non parcet.

20 Et declinabit ad dexteram, & esuriet: & comedet ad sinistram, & non saturabitur: unusquisque carnem brachii sui vorabit; Manasses Ephraim, & Ephraim Manassen, simul ipsi contra Judam.

21 In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

CAPUT X.

Væ condentibus leges iniquas in oppressionem pauperum, & viduarum: regem Assur virgam furoris Domini prædicit ob suam superbiam, & cordis arrogantiam humiliandum: consolatur Israel, ne timeat ab Assur, reliquias ipsius ad Deum convertendas prædicens.

1 VÆ qui condunt leges iniquas: & scribentes, injustitiam scripserunt: A

2 Ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3 Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cujus confugietis auxilium? & ubi derelinquetis gloriam vestram,

4 Ne incurvemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est aversus furor ejus: sed adhuc manus ejus extenta.

5 Væ Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.

6 Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. B

7 Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita existimabit: sed ad conterendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarum.

8 Dicet enim:

9 Numquid non principes mei simul reges sunt? numquid non ut Charcamis, sic Calano; & ut Arphad, sic Emath? numquid non ut Damascus, sic Samaria?

10 Quomodo inveuit manus mea regna idoli, sic & simulacra eorum de Jerusalem, & de Samaria.

11 Numquid non sicut feci Samariæ, & idolis ejus, sic faciam Jerusalem, & simulacris ejus? C

12 Et erit: Cùm impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Jerusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis * Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus. * 4. Reg 19. g. 35. Infra 37 g 36.

13 Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorum, & principes eorum depreda-

tus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes.

D 14 Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: & sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi: & non fuit, qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret.

15 Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16 Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem: & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.

17 Et erit lumen Israel in igne, & Sanctus ejus in flamma: & succendetur, & devorabitur spina ejus, & vepres in die una.

E 18 Et gloria saltus ejus, & carmeli ejus, ab anima usque ad carnem consumetur, & erit terrore profugus.

19 Et reliquiæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos.

20 Et erit in die illa: non adjiciet residuum Israel, & hi qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percutit eos: sed innitetur super Dominum sanctum Israel in veritate.

21 Reliquiæ convertentur, reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.

* Rom. 9. f. 27. Infra 11 c. 11. 22 * Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo: consummatio abbreviata inundabit justitiam.

F 23 Consummationem enim, & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

24 Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in virga percutiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti.

25 Adhuc enim paululum, modicumque, & consummabitur indignatio, & furor meus super scelus eorum,

* Infr. 37 g 36. * Jud. 7. g. 15. G 26 * Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum, * juxta plagam Madian in petra Oreb, & virgam suam super mare, & levabit eam in via Ægypti.

27 Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo, & computrescet jugum à facie olei.

28 Veniet in Ajath, transibit in Magron: apud Machmas commendabit vasa sua.

29 Transierunt cursim, Gaba sedes nostra: obstupuit Rhama, Gabaath Saulis fugit.

30 Hinni voce tua, filia Gallim, attende, Laisa, paupercula Anathoth.

31 Migravit Medemena: habitatores Gabim confortamini:

32 Adhuc dies est, ut in Nobe stetur: agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem Jerusalem.

33 Ecce dominator Dominus exercituum confringet lagunculam in terrore, & excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur.

34 Et subvertentur condensa saltus ferro: & Libanus cum excelsis cadet.

CAPUT XI.

Vaticinium de Christi nativitate, judicio, exaltatione, conversione populorum, & gentium ad Christum, & gloria sepulchri ipsius: item de conversione reliquiarum Israel ad Deum, ac fide gentium.

1 ET egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet. A Actor. 13.d.23.

2 Et requiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis,

3 Et replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundùm visionem oculorum judicabit, neque secundùm auditum aurium arguet:

4 Sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: * & percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. * 2. Tim. 2. e. 8.

5 Et erit justitia cingulum lumborum ejus: & fides cinctorium renum ejus. B

6 * Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hædo accubabit: vitulus, & leo, & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos. * Infr. 65.d.25.

7 Vitulus, & ursus pascentur: simul requiescent catuli eorum: & leo quasi bos comedet paleas.

8 Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis: & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

9 Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes. C

10 * In die illa, radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum ejus gloriosum. * Rom. 15.c 12.

11 Et erit in die illa: Adjiciet Dominus secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, & ab Ægypto, & à Phettros, & ab Æthiopia, & ab Elam, & à Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris.

12 Et levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Juda colliget à quatuor plagis terræ.

D 13 Et auferetur zelus Ephraim, & hoſtes Juda peribunt: Ephraim non æmulabitur Judam, & Judas non pugnabit contra Ephraim.
14 Et volabunt in humeros Philiſthiim per mare, ſimul prædabuntur filios Orientis. Idumæa, & Moab præceptum manus eorum, & filii Ammon obedientes erunt.
15 Et deſolabit Dominus linguam maris Ægypti, & levabit manum ſuam ſuper flumen, in fortitudine ſpiritus ſui: & percutiet eum in ſeptem rivis, ita ut tranſeant per eum calceati.
16 Et erit via reſiduo populo meo, qui relinquetur ab Aſſyriis: ſicut fuit Iſrael in die illa, qua aſcendit de terra Ægypti.

C A P U T XII.

Canticum laudis, & gratiarum actionis pro liberatione, & beneficiis Chriſti ſalvatoris.

A 1 ET dices in die illa: Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi: converſus eſt furor tuus, & conſolatus es me.
2 Ecce Deus ſalvator meus, fiducialiter agam, & non timebo: * quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.
* Exod. 15. a. 2. Pſalm. 117. c. 14.
3 Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſalvatoris:
B 4 Et dicetis in die illa: Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus: mementote, quoniam excelſum eſt nomen ejus.
5 Cantate Domino, quoniam magnificè fecit: annuntiate hoc in univerſa terra.
6 Exulta, & lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui ſanctus Iſrael.

C A P U T XIII.

Ingens, ac truculenta Babyloniorum vaſtatio à Medis.

A 1 ONUS Babylonis, quod vidit Iſaias filius Amos.
2 Super montem caliginoſum levate ſignum, exaltate vocem, levate manum, & ingrediantur portas duces.
3 Ego mandavi ſanctificatis meis, & vocavi fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea.
4 Vox multitudinis in montibus, quaſi populorum frequentium: vox ſonitus regum, gentium congregatarum: Dominus exercituum præcepit militiæ belli,
5 Venientibus de terra procul, à ſummitate cœli: Dominus, & vaſa furoris ejus, ut diſperdat omnem terram.
6 Ululate, quia propè eſt dies Domini, quaſi vaſtitas à Domino veniet.
7 Propter hoc, omnes manus diſſolventur, & omne cor hominis contabeſcet,
8 Et conteretur. Torſiones, & dolores tenebunt; quaſi parturiens, dolebunt: unuſquiſque ad proximum ſuum ſtupebit, facies combuſtæ vultus eorum. B
9 Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furoriſque, ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea:
10 * Quoniam ſtellæ cœli, & ſplendor earum, non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit in lumine ſuo.
* Ezech. 32. b. 7. Joel. 2. c. 10 Matt. 24. c. 29. Marc. 13. c. 24. Lucæ 21. e. 25.
11 Et viſitabo ſuper orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quieſcere faciam ſuperbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.
12 Pretioſior erit vir auro, & homo mundo obrizo. C
13 Super hoc cœlum turbabo: & movebitur terra de loco ſuo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.
14 Et erit quaſi damula fugiens, & quaſi ovis: & non erit, qui congreget: unuſquiſque ad populum ſuum convertetur, & ſinguli ad terram ſuam fugient.
15 Omnis, qui inventus fuerit, occidetur: & omnis, qui ſupervenerit, cadet in gladio.
16 * Infantes eorum allidentur in oculis eorum: diripientur domus eorum, & uxores eorum violabuntur.
* Pſal. 136. b. 9.
17 Ecce ego ſuſcitabo ſuper eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint.
18 Sed ſagittis parvulos interficient, & lactantibus uteris non miſerebuntur, & ſuper filios non parcet oculus eorum. D
19 Et erit Babylon illa glorioſa in regnis, inclyta ſuperbia Chaldæorum, * ſicut ſubvertit Dominus Sodomam, & Gomorrham.
* Gen. 19. c. 24.
20 Non habitabitur uſque in finem, & non fundabitur uſque ad generationem, & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec paſtores requieſcent ibi.
21 Sed requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabunt ibi.
22 Et reſpondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, & ſirenes in delubris voluptatis.

C A P U T XIV.

Vaticinium de Judæorum conſolatione, & à Babylonica captivitate liberatione, Babylonic-

loniorum contritione quorum ingens superbia, amplitudo dominii, & crudelitas explicantur unà cum punitione Philisthinorum, ac cæterorum, qui ob calamitatem Judæorum lætati sunt.

A 1 PROPE est, ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, & eliget adhuc de Israel, & requiescere eos faciet super humum suam: adjungetur advena ad eos, & adhærebit domui Jacob.

2 Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locum suum: & possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos, & ancillas; & erunt capientes eos, qui se ceperant, & subjicient exactores suos.

3 Et erit in die illa: cùm requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à concussione tua, & à servitute dura, qua ante servisti:

4 Sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?

5 Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium,

B 6 Cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter.

7 Conquievit, & siluit omnis terra: gavisa est, & exultavit.

8 Abietes quoque lætatæ sunt super te, & cedri Libani; ex quo dormisti, non ascendet, qui succidat nos:

9 Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui, suscitavit tibi gigantes: Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.

10 Universi respondebunt, & dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis effectus es.

C 11 Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.

12 Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui manè oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?

13 Qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.

14 Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

15 Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci:

D 16 Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: Numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna?

17 Qui posuit orbem desertum, & urbes ejus destruxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?

18 Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo sua.

19 Tu autem projectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & obvolutus cum his, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.

20 Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura: tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum.

E 21 Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum suorum: non consurgent, nec hæreditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.

22 Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum: & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & progeniem, dicit Dominus.

23 Et ponam eam in possessionem ericii, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum.

24 Juravit Dominus exercituum, dicens: Si non, ut putavi, ita erit: & quomodo mente tractavi,

25 Sic eveniet: ut conteram Assyrium in terra mea, & in montibus meis conculcem eum: & auferetur ab eis jugum ejus, & onus illius ab humero eorum tolletur.

F 26 Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, & hæc est manus extenta super universas gentes:

27 Dominus enim exercituum decrevit: & quis poterit infirmare? & manus ejus extenta: & quis avertet eam?

28 In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud.

29 Ne læteris Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, & semen ejus absorbens volucrem.

G 30 Et pascentur primogeniti pauperum: & pauperes fiducialiter requiescent: & interire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam.

31 Ulula porta, clama civitas: prostrata est Philisthæa omnis: ab Aquilone enim fumus veniet, & non est, qui effugiet agmen ejus.

32 Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

CAPUT XV.

Moabitarum ruina prædicitur, & compassio prophetæ erga Moab.

1 ONUS

A 1 ONUS Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit: quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.

2 Ascendit domus, & Dibon ad excelsa in planctum super Nabo, & super Medaba, Moab ululavit: * in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur.

*Jerem. 48. f. 37. B

3 In triviis ejus accincti sunt sacco: super tecta ejus, & in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.

Ezech. 7. c. 18.

B 4 Clamavit Hesebon, & Eleale, usque Jasa audita est vox eorum, super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.

5 Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulam conternantem: per ascensum enim Luith flens ascendet, & in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.

6 Aquæ enim Nemrim desertæ erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.

C 7 Secundùm magnitudinem operis, & visitatio eorum, ad torrentem salicum ducent eos.

8 Quoniam circuivit clamor terminum Moab: usque ad Gallim ululatus ejus, & usque ad Puteum Elim clamor ejus.

9 Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine: ponam enim super Dibon additamenta: his, qui fugerint de Moab leonem, & reliquiis terræ.

CAPUT XVI.

Orat emitti agnum, nempè Christum, de petra deserti: Moab ob arrogantiam, & perfidiam humiliabitur, paucis ex eo relictis.

A 1 EMITTE agnum, Domine, dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiæ Sion.

2 Et erit: Sicut avis fugiens, & pulli de nido avolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.

3 Ini consilium, coge concilium: pone quasi noctem umbram tuam in meridie: absconde fugientes, & vagos ne prodas.

4 Habitabunt apud te profugi mei: Moab esto latibulum eorum à facie vastatoris; finitus est enim pulvis, consummatus est miser: defecit, qui conculcabat terram.

B 5 Et præparabitur in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, judicans, & quærens judicium, & velociter reddens, quod justum est.

*Jerem. 48. c. 29. 6 * Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: superbia ejus, & arrogantia ejus, & indignatio ejus plusquam fortitudo ejus.

7 Idcircò ululabit Moab ad Moab, universus ululabit: his, qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.

8 Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam Sabama Domini gentium exciderunt: flagella ejus usque ad Jazer pervenerunt: erraverunt in deserto, propagines ejus relictæ sunt, transierunt mare.

9 Super hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama: inebriabo te lacryma mea Hesebon, & Eleale: quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam vox calcantium irruit. C

10 Et auferetur lætitia, & exultatio de Carmelo, & in vineis non exultabit, neque jubilabit, vinum in torculari non calcabit, qui calcare consueverat: vocem calcantium abstuli.

11 Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum cocti lateris.

12 Et erit: Cùm apparuerit, quod laboravit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua, ut obsecret, & non valebit. D

13 Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc:

14 Et nunc locutus est Dominus, dicens: In tribus annis, quasi anni mercenarii, auferetur gloria Moab super omni populo multo, & relinquetur parvus, & modicus, nequaquam inultus.

CAPUT XVII.

Vastatis Damascenis auxiliaribus populi Israel, similiter, & Israel vastabitur, quia oblitus est Dei salvatoris sui, ad quem calamitate pressus revertetur: & væ persecutoribus populi Domini denuntiatur.

1 ONUS Damasci. Ecce Damascus desinet esse civitas, & erit sicut acervus lapidum in ruina. A

2 Derelictæ civitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit, qui exterreat.

3 Et cessabit adjutorium ab Ephraim, & regnum à Damasco: & reliquiæ Syriæ sicut gloriæ filiorum Israel erunt: dicit Dominus exercituum.

4 Et erit in die illa: Attenuabitur gloria Jacob, & pinguedo carnis ejus marcescet.

5 Et erit sicut congregans in messe, quod restiterit, & brachium ejus spicas leget: & erit sicut quærens spicas in valle Raphaim.

6 Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum, vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor, aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus: dicit Dominus Deus Israel. B

7 In die illa inclinabitur homo ad Factorem suum, & oculi ejus ad sanctum Israel respicient:

8 Et non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus ejus: & quæ operati sunt digiti ejus, non respiciet lucos, & delubra.

C 9 In die illa erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut aratra, & segetes quæ derelictæ sunt à facie filiorum Israel, & eris deserta.

10 Quia oblita es Dei salvatoris tui, & fortis adjutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem fidelem, & germen alienum seminabis.

11 In die plantationis tuæ labrusca, & manè semen tuum florebit: ablata est messis in die hæreditatis, & dolebit graviter.

12 Væ multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis: & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum:

D 13 Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, & increpabit eum, & fugiet procul: & rapietur sicut pulvis montium à facie venti, & sicut turbo coram tempestate.

14 In tempore vesperè, & ecce turbatio, in matutino, & non subsistet: hæc est pars eorum, qui vastaverunt nos, & sors diripientium nos.

CAPUT XVIII.

Adversus Ægyptios, qui Judæos pellexerant ad confidendum in ipsis: additur consolatio populi Judaici de reditu ad Jerusalem.

A 1 VÆ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ.

2 Qui mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite angeli veloces ad gentem convulsam, & dilaceratam, ad populum terribilem, post quem non est alius; ad gentem expectantem, & conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram ejus.

B 3 Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cùm elevatum fuerit signum in montibus, videbitis, & clangorem tubæ audietis:

4 Quia hæc dicit Dominus ad me: Quiescam, & considerabo in loco meo, sicut meridiana lux C clara est, & sicut nubes roris in die messis.

5 Ante messem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramusculi ejus falcibus: & quæ derelicta fuerint, abscindentur, & excutientur.

6 Et relinquentur simul avibus montium, & bestiis terræ: & æstate perpetua erunt super eum volucres, & omnes bestiæ terræ super illum hyemabunt.

D 7 In tempore illo deferetur munus Domino exercituum à populo divulso, & dilacerato; à populo terribili, post quem non fuit alius, à gente expectante, expectante, & conculcata, cujus diripuerunt flumina terram ejus; ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.

CAPUT XIX.

Describit plenius Ægyptiorum punitionem; & quòd ad Deum conversi, misso ipsis salvatore, consolabuntur.

1 ONUS Ægypti. Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti à facie ejus, & cor Ægypti tabescet in medio ejus. A

2 Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios: & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.

3 Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, & consilium ejus præcipitabo: & interrogabunt simulacra sua, & divinos suos, & pythones, & ariolos.

4 Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.

5 Et arescet aqua de mari, & fluvius desolabitor, atque siccabitur.

6 Et deficient flumina: attenuabuntur, & siccabuntur rivi aggerum. Calamus, & juncus marcescet:

7 Nudabitur alveus rivi à fonte suo; & omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, & non erit. B

8 Et mœrebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.

9 Confundentur, qui operabantur linum, pectentes, & texentes subtilia.

10 Et erunt irrigua ejus flaccentia: omnes, qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.

11 Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis, dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum?

12 Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntient tibi, & indicent, quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum:

13 Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.

14 Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius, & vomens.

15 Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput, & caudam incurvantem, & refrænantem. C

16 In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, & stupebunt, & timebunt à facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipse movebit super eam.

17 Et

17 Et erit terra Juda Ægypto in pavorem:
omnis, qui illius fuerit recordatus, pavebit à
facie consilii Domini exercituum, quod ipse co-
gitavit super eam.
18 In die illa erunt quinque civitates in terra
Ægypti, loquentes lingua Chanaan, & juran-
tes per Dominum exercituum: Civitas solis
vocabitur una.
19 In die illa erit altare Domini in medio
terræ Ægypti, & titulus Domini juxta termi-
num ejus.
D 20 Erit in signum, & in testimonium Domi-
no exercituum in terra Ægypti. Clamabunt
enim ad Dominum à facie tribulantis, & mit-
tet eis salvatorem, & propugnatorem, qui libe-
ret eos.
21 Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, &
cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, &
colent eum in hostiis, & in muneribus: & vota
vovebunt Domino, & solvent.
22 Et percutiet Dominus Ægyptum plaga, &
sanabit eam, & revertentur ad Dominum, &
placabitur eis, & sanabit eos.
23 In die illa erit via de Ægypto in Assyrios,
& intrabit Assyrius Ægyptum, & Ægyptius
in Assyrios, & servient Ægyptii Assur.
24 In die illa erit Israel tertius Ægyptio, &
Assyrio: benedictio in medio terræ,
25 Cui benedixit Dominus exercituum, di-
cens: Benedictus populus meus Ægypti, &
opus manuum mearum Assyrio: hæreditas au-
tem mea Israel.

C A P U T XX.

*Ex hoc, quòd Isaias jubetur nudus, & discal-
ceatus incedere, prædicitur Ægyptiorum,
& Æthiopum captivitas ab Assyriis, Judæis
de illorum afflictione stupentibus.*

A 1 IN anno, quo ingressus est Tharthan in
Azotum, cùm misisset eum Sargon rex
Assyriorum, & pugnasset contra Azotum, &
cepisset eam:
2 In tempore illo locutus est Dominus in ma-
nu Isaiæ filii Amos, dicens: Vade, & solve
saccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tol-
le de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus,
& discalceatus.
3 Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus
meus Isaias nudus, & discalceatus, trium an-
norum signum, & portentum erit super Ægy-
ptum, & super Æthiopiam.
B 4 Sic minabit rex Assyriorum captivitatem
Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ, ju-
venum, & senum, nudam, & discalceatam,
discoopertis natis ad ignominiam Ægypti.

5 Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia
spe sua, & ab Ægypto gloria sua.
6 Et dicet habitator insulæ hujus in die illa:
Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus
in auxilium, ut liberarent nos à facie regis As-
syriorum: & quomodo effugere poterimus nos?

C A P U T XXI.

*Ruina Babylonis per Medos, Persas: onus
Idumæa, & Arabia.*

1 ONUS deserti maris. Sicut turbines ab A
Aphrico veniunt, de deserto venit, &
terra horribili.
2 Visio dura nuntiata est mihi: qui incredu-
lus est, infideliter agit: & qui depopulator est,
vastat. Ascende Ælam, obside Mede: omnem
gemitum ejus cessare feci.
3 Propterea repleti sunt lumbi mei dolore,
angustia possedit me sicut angustia parturientis:
corrui, cùm audirem, conturbatus sum, cùm
viderem.
4 Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt B
me: Babylon dilecta mea posita est mihi in mira-
culum.
5 Pone mensam, contemplare in specula co-
medentes, & bibentes: surgite principes, arri-
pite clypeum.
6 Hæc enim dixit mihi Dominus: Vade, &
pone speculatorem: & quodcumque viderit, an-
nuntiet.
7 Et vidit currum duorum equitum, ascenso-
rem asini, & ascensorem cameli: & contempla-
tus est diligenter multo intuitu.
8 Et clamavit leo: Super speculam Domini *Heb. 2.
ego sum, stans jugiter per diem: * & super custo- a. 1.
diam meam ego sum, stans totis noctibus.
9 Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum, & C
respondit, & dixit: * Cecidit, cecidit Baby- *Jerem.
lon, & omnia sculptilia deorum ejus contrita 51. a. 8.
sunt in terram. Apoc. 14. b. 8.
10 Tritura mea, & filii areæ meæ, quæ au-
divi à Domino exercituum Deo Israel, annun-
tiavi vobis.
11 Onus Duma ad me clamat ex Seir: Custos
quid de nocte? custos quid de nocte?
12 Dixit custos: Venit manè, & nox: si quæ-
ritis, quærite: convertimini, venite.
13 Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dor-
mietis, in semitis Dedanim.
14 Occurrentes sitienti ferte aquam, qui ha-
bitatis terram Austri, cum panibus occurrite
fugienti.
15 A facie enim gladiorum fugerunt, à facie D
gladii imminentis, à facie arcus extenti, à facie
gravis prælii:

16 Quoniam hæc dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, & auferetur omnis gloria Cedar.

17 Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur: Dominus enim Deus Israel locutus est.

C A P U T XXII.

Sermo Domini contra Jerusalem, cujus deflet propheta vastitatem: & quòd neglecto Deo frustra se muniat ad resistendum Assyriis: carpuntur, quòd cùm plangere deberent, gulæ indulgeant, & rejecto Sobna templi præposito substituitur Eliacim, cui magna datur potestas.

A 1 ONUS vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti, & tu omnis in tecta?

2 Clamoris plena, urbs frequens, civitas exultans: interfecti tui, non interfecti gladio, nec mortui in bello.

3 Cuncti principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt: omnes, qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt.

B 4 Propterea dixi: Recedite à me, amarè flebo, nolite incumbere, ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei.

5 Dies enim interfectionis, & conculcationis, & fletuum, Domino Deo exercituum in valle visionis, scrutans murum, & magnificus super montem.

6 Et Ælam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudavit clypeus.

7 Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponent sedes suas in porta.

C 8 Et revelabitur operimentum Judæ, & videbis in die illa armamentarium domus saltus.

9 Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt: & congregastis aquas piscinæ inferioris.

10 Et domos Jerusalem numerastis, & destruxistis domos ad muniendum murum.

11 Et lacum fecistis inter duos muros ad aquam piscinæ veteris: & non suspexistis ad eum, qui fecerat eam, & operatorem ejus de longe non vidistis.

12 Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad calvitium, & ad cingulum facci:

D 13 Et ecce gaudium, & lætitia, occidere vitulos, & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. * Comedamus, & bibamus: cras enim moriemur.

* Sup. 5. b. 6. 1 Cor. 15. d. 32.

14 Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum: Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.

15 Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum:

16 Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. E

17 Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum sic sublevabit te.

18 Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam, & spatiosam: ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui.

19 Et expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te.

20 Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ, F

21 Et induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus: & erit quasi pater habitantibus Jerusalem, & domui Juda.

22 * Et dabo clavem domus David super humerum ejus: & aperiet, & non erit, qui claudat: & claudet, & non erit, qui aperiat.

* Apoc. 3. b. 7. Iob 12. d. 14.

23 Et figam illum paxillum in loco fideli; & erit in solium gloriæ domui patris ejus.

24 Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum, à vasis craterarum usque ad omne vas musicorum. G

25 In die illa dicit Dominus exercituum: Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

C A P U T XXIII.

Tyri vastitas ad annos septuaginta prædicitur propter ejus superbiam, & posteà restituetur.

1 ONUS Tyri. Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant: de terra Cethim revelatum est eis. A

2 Tacete, qui habitatis in insula: negotiatores Sidonis transfretantes mare repleverunt te.

3 In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus: & facta est negotiatio gentium.

4 Erubesce Sidon: ait enim mare, fortitudo maris dicens: Non parturivi, & non peperi, & non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virgines.

5 Cùm auditum fuerit in Ægypto, dolebunt, cùm audierint de Tyro. E

6 Tran-

6 Transite maria, ululate, qui habitatis in insula.
7 Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longè ad peregrinandum.
8 Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cujus negotiatores principes, institores ejus incltyi terræ?
9 Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.
C 10 Transi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.
11 Manum suam extendit super mare, conturbavit regna: Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes ejus.
12 Et dixit: Non adjicies ultra, ut glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.
13 Ecce terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam: in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.
14 Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.
15 Et erit in die illa: In oblivione eris ò Tyre, septuaginta annis, sicut dies regis unius: post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.
D 16 Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita: bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.
17 Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam ad mercedes suas: & rursum fornicabitur cum universis regnis terræ super faciem terræ.
18 Et erunt negotiationes ejus, & mercedes ejus sanctificatæ Domino: non condentur, neque reponentur: quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, & vestiantur usque ad vetustatem.

CAPUT XXIV.

Mala, quæ Dominus propter peccata universo orbi facturus est, adjecta interim reliquiarum consolatione: & quàm terribilis erit dies divini judicii.

A 1 ECCE Dominus dissipabit terram, & nudabit eam, & affliget faciem ejus, & disperget habitatores.
* Osea 4. b. 9 2 * Et erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut servus, sic dominus ejus: sicut ancilla, sic domina ejus: sicut emens, sic ille, qui vendit: sicut fœnerator, sic is, qui mutuum accipit: sicut, qui repetit, sic qui debet.
3 Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prædabitur, Dominus enim locutus est verbum hoc.
4 Luxit, & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ.
5 Et terra infecta est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum.
6 Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores ejus: ideoque insanient cultores ejus, & relinquentur homines pauci. B
7 Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes, qui lætabantur corde.
8 Cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ.
9 Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam.
10 Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte.
11 Clamor erit super vino in plateis: deserta est omnis lætitia: translatum est gaudium terræ.
12 Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimet portas.
13 Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum: quomodo si paucæ olivæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea, & racemi, cùm fuerit finita vindemia. C
14 Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt: cùm glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.
15 Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum: in insulis maris nomen Domini Dei Israel.
16 A finibus terræ laudes audivimus, gloriam justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, væ mihi: prævaricantes prævaricati sunt, & prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.
17 Formido, & fovea, & laqueus super te, qui habitator es terræ.
18 Et erit: * Qui fugerit à voce formidinis, cadet in foveam: & qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. *Jerem. 48. g. 44.
19 Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra, D
20 Agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum unius noctis: & gravabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adjiciet, ut resurgat.
21 Et erit: In die illa visitabit Dominus super militiam cœli in excelso: & super reges terræ, qui sunt super terram.
22 Et congregabuntur in congregatione unius

fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere:
& post multos dies visitabuntur.
23 Et erubescet luna, & confundetur sol,
cùm regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Jerusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

CAPUT XXV.

Propheta Deo gratias agit de operibus suis mirabilibus, & beneficiis populo ipsius in monte Sion præstandis.

A 1 DOmine, Deus meus es tu, exaltabo te,
& confitebor nomini tuo: quoniam
fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.
2 Quia posuisti civitatem in tumulum, urbem
fortem in ruinam, domum alienorum; ut
non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.
3 Super hoc laudabit te populus fortis, civitas
gentium robustarum timebit te.
4 Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo
egeno in tribulatione sua: spes à turbine,
umbraculum ab æstu, spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.
B 5 Sicut æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis: & quasi calore sub nube torrente,
propaginem fortium marcescere facies.
6 Et faciet Dominus exercituum omnibus
populis in monte hoc convivium pinguium,
convivium vindemiæ, pinguium medullatorum,
vindemiæ defæcatæ.
C 7 Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi
colligati super omnes populos, & telam, quam
orditus est super omnes nationes.
* Apoc. 7. d. 17. & 21. b. 24. 8 Præcipitabit mortem in sempiternum: * &
auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie,
& opprobrium populi sui auferet de universa
terra: quia Dominus locutus est.
9 Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste,
expectavimus eum, & salvabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, & lætabimur in salutari ejus.
D 10 Quia requiescet manus Domini in monte
isto: & triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleæ in plaustro.
11 Et extendet manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus.
12 Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram usque ad pulverem.

CAPUT XXVI.

Canticum gratiarum actionis ob exultationem justorum, & humiliationem impiorum, & de resurrectione mortuorum.

1 IN die illa cantabitur canticum istud in terra Juda. A
Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator, ponetur in ea murus, & antemurale.
2 Aperite portas, & ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.
3 Vetus error abiit: servabis pacem, pacem,
quia in te speravimus.
4 Sperastis in Domino in sæculis æternis, in
Domino Deo forti in perpetuum.
5 Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit.
Humiliabit eam usque ad terram, detrahet
eam usque ad pulverem.
6 Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum. B
7 Semita justi recta est, rectus callis justi ad
ambulandum.
8 Et in semita judiciorum tuorum, Domine,
sustinuimus te: nomen tuum, & memoriale
tuum in desiderio animæ.
9 Anima mea desideravit te in nocte: sed &
spiritu meo in præcordiis meis de manè vigilabo ad te.
Cùm feceris judicia tua in terra, justitiam
discent habitatores orbis.
10 Misereamur impio, & non discet justitiam: in terra Sanctorum iniqua gessit, & non
videbit gloriam Domini.
11 Domine, exaltetur manus tua, & non videant: videant, & confundantur zelantes populi: & ignis hostes tuos devoret.
12 Domine, dabis pacem nobis: omnia enim C
opera nostra operatus es nobis.
13 Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te, tantùm in te recordemur nominis tui.
14 Morientes non vivant, gigantes non resurgant: propterea visitasti, & contrivisti eos, &
perdidisti omnem memoriam eorum.
15 Indulsisti genti, Domine, indulsisti genti:
numquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ.
16 Domine, in angustia requisierunt te, in
tribulatione murmuris doctrina tua eis.
17 Sicut quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua, Domine.
18 Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum: salutes non fecimus in ter- D

ra, ideò non ceciderunt habitatores terræ.

19 Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate, qui habitatis in pulvere; quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.

20 Vade, populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

* Mich. 1. a. 3. 21 * Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & revelabit terra sanguinem suum, & non operiet ultrà interfectos suos.

CAPUT XXVII.

Punitio Leviathan: paterna Domini correctio in filios Israel: civitas munita desolabitur, filii Israel reversi ab Assyriis, & Ægypto adorabunt Dominum in Jerusalem.

A 1 IN illa die visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leviathan serpentem vectem, & super Leviathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.

2 In die illa vinea meri cantabit ei.

3 Ego Dominus, qui servo eam, repentè propinabo ei: ne fortè visitetur contra eam, nocte, & die servo eam.

4 Indignatio non est mihi: quis dabit me spinam, & veprem in prælio: gradiar super eam: succendam eam pariter?

B 5 An potiùs tenebit fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi.

6 Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebit, & germinabit Israel, & implebunt faciem orbis semine.

7 Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est?

8 In mensura contra mensuram, cùm abjecta fuerit, judicabis eam: meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus.

C 9 Idcircò super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum ejus, cùm posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos, non stabunt luci, & delubra.

10 Civitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit, & consumet summitates ejus.

D 11 In siccitate messes illius conterentur, mulieres venientes, & docentes eam: non est enim populus sapiens, propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum, & qui formavit eum non parcet ei.

12 Et erit: In die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti, & vos congregabimini unus, & unus filii Israel.

13 Et erit: In die illa clangetur in tuba magna, & venient, qui perditi fuerant de terra Assyriorum, & qui ejecti erant in terra Ægypti, & adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem.

CAPUT XXVIII.

Superbis, & ebriis Israelitis comminatur Dominus, eò quòd sacerdotes vacent ebrietati, & principes irrideant verba, & comminationes prophetarum, ponentes mendacium spem suam: de lapide angulari in fundamentis Sion ponendo: de pœna illusorum, & consolatione paucorum bonorum.

1 VÆ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguissimæ, errantes à vino. A

2 Ecce validus, & fortis Dominus, sicut impetus grandinis, turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium, & emissarum super terram spatiosam.

3 Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim.

4 Et erit flos decidens gloriæ exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium, quasi temporaneum ante maturitatem autumni: quod cùm aspexerit videns, statim, ut manu tenuerit, devorabit illud.

5 In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & sertum exultationis residuo populi sui. B

6 Et spiritus judicii sedenti super judicium, & fortitudo revertentibus de bello ad portam.

7 Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt: sacerdos, & propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium.

8 Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordiumque, ita ut non esset ultra locus.

9 Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus. C

10 Quia manda, remanda: manda, remanda: expecta, reexpecta: expecta, reexpecta: modicum ibi, modicum ibi.

11 * In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad populum istum. * 1. Cor. 14. d. 21.

12 Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite

lassum, & hoc est meum refrigerium : & noluerunt audire.

13 Et erit eis verbum Domini : Manda, remanda : manda remanda : expecta, reexpecta: expecta, reexpecta : modicum ibi, modicum ibi : ut vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur.

D 14 Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem.

15 Dixistis enim : Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm transierit, non veniet super nos : quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

* Psal. 117. d 22. Matth. 21.d.42. Act 4. b. 11. 1. Petr. 2. a. 6. Rom. 9 g. 33.

16 Idcircò hæc dicit Dominus Deus : * Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum : qui crediderit, non festinet.

17 Et ponam in pondere judicium, & justitiam in mensura; & subvertet grando spem mendacii : & protectionem aquæ inundabunt.

E 18 Et delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit : flagellum inundans cùm transierit, eritis ei in conculcationem.

19 Quandocumque pertransierit, tollet vos : quoniam manè diluculo pertransibit in die, & in nocte tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.

20 Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat : & pallium breve utrumque operire non potest.

*2. Reg. 5. d 20. 3. Par. 14. 2. 11. F * Jos. 10 c. 10.

21 * Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus : * sicut in valle, quæ est in Gabaun, irascetur : ut faciat opus suum, alienum opus ejus : ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo.

22 Et nunc nolite illudere, ne fortè constringantur vincula vestra : consummationem enim, & abbreviationem audivi à Domino Deo exercituum super universam terram.

23 Auribus percipite, & audite vocem meam, attendite, & audite eloquium meum.

24 Numquid tota die arabit arans, ut serat, proscindet, & sarriet humum suam?

G 25 Nonne cùm adæquaverit faciem ejus, seret gith, & cyminum sparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus suis?

26 Et erudiet illum in judicio : Deus suus docebit illum.

27 Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit : sed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.

28 Panis autem comminuetur : verùm non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum.

29 Et hoc à Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret consilium, & magnificaret justitiam.

CAPUT XXIX.

Obsidio, & afflictio Jerusalem, contritio gentium illam obsidentium : de libro signato, ac cæcitate Judæorum : væ profundis corde denuntiatur : reliquias Jacob prædicit illuminandas, & ad Deum convertendas.

1 VÆ Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David : additus est annus ad annum : solemnitates evolutæ sunt. A

2 Et circumvallabo Ariel, & erit tristis, & mœrens, & erit mihi quasi Ariel.

3 Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo, & jaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidionem tuam.

4 Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum : & erit quasi pythonis de terra vox tua : & de humo eloquium tuum mussitabit.

5 Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te, & sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui contra te prævaluerunt : B

6 Eritque repentè confestim. A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, & commotione terræ, & voce magna turbinis, & tempestatis, & flammæ ignis devorantis.

7 Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra Ariel, & omnes, qui militaverunt & obsederunt, & prævaluerunt adversùs eam.

8 Et sicut somniat esuriens, & comedit, cùm autem fuerit expergefactus, vacua est anima ejus; & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima ejus vacua est : sic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra montem Sion. C

9 Obstupescite, & admiramini, fluctuate, & vacillate : inebriamini, & non à vino : movemini, & non ab ebrietate.

10 Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas, & principes vestros, qui vident visiones, operiet. D

11 Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cùm dederint scienti litteras, dicent : Lege istum, & respondebit : Non possum, signatus est enim.

12 Et

12 Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege, & respondebit: Nescio litteras.
* Matt. 15. a. 8. Marc. 7. b. 6. 13 Et dixit Dominus: * Eò quòd appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est à me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis:
E 14 Ideò ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & stupendo: *1 Cor. 1. c. 19. * peribit enim sapientia à sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur.
* Abd. 1. c. 8. 15 * Væ qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium: quorum sunt in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos, & quis novit nos?
16 Perversa est hæc vestra cogitatio: quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me: & figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.
F 17 Nonne adhuc in modico, & in brevi convertetur Libanus in charmel, & charmel in saltum reputabitur?
18 Et audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris, & caligine oculi cæcorum videbunt.
19 Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt:
20 Quoniam defecit, qui prævalebat, consummatus est illusor, & succisi sunt omnes, qui vigilabant super iniquitatem:
G 21 Qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra à justo.
22 Propter hoc hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: Non modò confundetur Jacob, nec modò vultus ejus erubescet:
23 Sed cùm viderit filios suos, opera manuum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum, & sanctificabunt sanctum Jacob, & Deum Israel prædicabunt:
24 Et scient errantes spiritu intellectum, & mussitatores discent legem.

C A P U T XXX.

Comminatio adversùs Judæos, qui Domino inconsulto prementibus Assyriis ad Ægyptios confugiebant: ipsis quoque prophetarum admonitiones audire nolentibus, sed vana præsidia quærentibus gravem denuntiat afflictionem: & quàm sit Deus futurus benignus ad ipsum revertentibus, & de magna revertentium felicitate, ac judicio impiorum.

A 1 VÆ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum.

2 Qui ambulatis, ut descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Ægypti.
3 Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.
4 Erant enim in Tani principes tui, & nuntii tui usque ad Hanes pervenerunt.
5 Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium & in aliquam utilitatem, sed in confusionem, & in opprobrium.
6 Onus jumentorum Austri. In terra tribulationis, & angustiæ leæna, & leo ex eis, vipera, & regulus volans, portantes super humeros jumentorum divitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum, qui eis prodesse non poterit. B
7 Ægyptus enim frustra, & vanè auxiliabitur: ideò clamavi super hoc: Superbia tantùm est, quiesce.
8 Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit in die novissimo in testimonium usque in æternum.
9 Populus enim ad iracundiam provocans est, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.
10 Qui dicunt videntibus: Nolite videre; & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores. C
11 Auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel.
12 Proptereà hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quòd reprobastis verbum hoc, & sperastis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo:
13 Proptereà erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio ejus.
14 Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida: & non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea.
15 Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel: Si revertamini, & quiescatis, salvi eritis: in silentio, & in spe erit fortitudo vestra. Et noluistis:
16 Et dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideò fugietis. Et super veloces ascendemus: ideò velociores erunt, qui persequentur vos. D
17 Mille homines à facie terroris unius: & à

facie terroris quinque fugietis, donec relinqua-
mini quasi malus navis in vertice montis, &
quasi signum super collem.
18 Propterea expectat Dominus, ut miserea-
tur vestri: & ideò exaltabitur parcens vobis:
quia Deus judicii Dominus: beati omnes, qui
expectant eum.
19 Populus enim Sion habitabit in Jerusalem:
plorans nequaquam plorabis, miserans misere-
bitur tui: ad vocem clamoris tui statim ut au-
dierit, respondebit tibi.
E 20 Et dabit vobis Dominus panem arctum, &
aquam brevem: & non faciet avolare à te ultra
doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes præ-
ceptorem tuum.
21 Et aures tuæ audient verbum post ter-
gum monentis: Hæc est via, ambulate in ea: &
non declinetis neque ad dexteram, neque ad si-
nistram.
22 Et contaminabis laminas sculptilium argen-
ti tui, & vestimentum conflatilis auri tui, &
disperges ea sicut immunditiam menstruatæ. E-
gredere, dices ei.
23 Et dabitur pluvia semini tuo, ubicumque
seminaveris in terra: & panis frugum terræ erit
uberrimus, & pinguis, pascetur in possessione
tua in die illo agnus spatiosè:
24 Et tauri tui, & pulli asinorum, qui ope-
rantur terram, commistum migma comedent
sicut in area ventilatum est.
F 25 Et erunt super omnem montem excelsum,
& super omnem collem elevatum, rivi curren-
tium aquarum, in die interfectionis multorum,
cùm ceciderint turres.
26 Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux so-
lis erit septempliciter sicut lux septem dierum,
in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi
sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit.
27 Ecce nomen Domini venit de longinquo,
ardens furor ejus, & gravis ad portandum: labia
ejus repleta sunt indignatione, & lingua ejus
quasi ignis devorans.
28 Spiritus ejus velut torrens inundans usque
ad medium colli, ad perdendas gentes in nihi-
lum, & frænum erroris, quod erat in maxillis
populorum.
G 29 Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ
solemnitatis, & lætitia cordis sicut qui pergit
cum tibia, ut intret in montem Domini ad for-
tem Israel.
30 Et auditam faciet Dominus gloriam vocis
suæ, & terrorem brachii sui ostendet in commi-
natione furoris, & flamma ignis devorantis al-
lidet in turbine, & in lapide grandinis.
31 A voce enim Domini pavebit Assur virga
percussus.
32 Et erit transitus virgæ fundatus, quam
requiescere faciet Dominus super eum in tym-
panis, & in citharis: & in bellis præcipuis ex-
pugnabit eos.
33 Præparata est enim ab heri Thopheth, à re-
ge præparata, profunda, & dilatata. Nutri-
menta ejus ignis, & ligna multa: flatus Domi-
ni sicut torrens sulphuris succendens eam.

CAPUT XXXI.

*Judæos, qui fiducia in Deum relicta, ad
Ægyptios, & humana confugiunt præsidia,
prædicit consumendos unà cum suis auxi-
liariis: revertentes verò ad Dominum,
virtute divina liberandos.*

1 VÆ qui descendunt in Ægyptum ad A
auxilium in equis sperantes, & ha-
bentes fiduciam super quadrigis, quia multæ
sunt; & super equitibus, quia prævalidi nimis,
& non sunt confisi super sanctum Israel, & Do-
minum non requisierunt.
2 Ipse autem sapiens adduxit malum, & ver-
ba sua non abstulit: & consurget contra domum
pessimorum, & contra auxilium operantium
iniquitatem.
3 Ægyptus, homo, & non Deus: & equi eo- B
rum caro, & non spiritus: & Dominus incli-
nabit manum suam, & corruet auxiliator, &
cadet, cui præstatur auxilium, simulque omnes
consumentur.
4 Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo
si rugiat leo, & catulus leonis super prædam
suam, & cùm occurrerit ei multitudo pastorum,
à voce eorum non formidabit, & à multitudine
eorum non pavebit: sic descendet Dominus
exercituum, ut prælietur super montem Sion,
& super collem ejus.
5 Sicut aves volantes, sic proteget Dominus C
exercituum Jerusalem, protegens, & liberans,
transiens, & salvans.
6 Convertimini sicut in profundum recessera-
tis filii Israel.
7 In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui,
& idola auri sui, quæ fecerunt vobis manus ve-
stræ in peccatum.
8 Et cadet Assur in gladio non viri, & gladius D
non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie
gladii: & juvenes ejus vectigales erunt:
9 Et fortitudo ejus à terrore transibit, & pa-
vebunt fugientes principes ejus: dixit Domi-
nus; cujus ignis est in Sion, & caminus ejus in
Jerusalem.

CAPUT XXXII.

*De rege, ac principibus in justitia regnaturis,
& populi subditi felicitate: stulto autem*

princi-

principi, & opulentis mulieribus futura prædicitur calamitas: pacis quoque pulchritudo, ac requies opulenta promittitur populo Dei.

A 1 ECCE in justitia regnabit rex, & princi-
pes in judicio præerunt.
2 Et erit vir sicut qui absconditur à vento, &
celat se à tempestate, sicut rivi aquarum in siti,
& umbra petræ prominentis in terra deserta.
3 Non caligabunt oculi videntium, & aures
audientium diligenter auscultabunt.
4 Et cor stultorum intelliget scientiam, & lin-
gua balborum velociter loquetur, & planè.
5 Non vocabitur ultra is, qui insipiens est,
princeps: neque fraudulentus appellabitur major:
6 Stultus enim fatua loquetur, & cor ejus fa-
ciet iniquitates, ut perficiat simulationem, &
loquatur ad Dominum fraudulenter, & vacuam
faciat animam esurientis, & potum sitienti
auferat.
B 7 Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim
cogitationes concinnavit ad perdendos mites, in
sermone mendacii, cùm loqueretur pauper judi-
cium.
8 Principes verò ea, quæ digna sunt principe,
cogitabit, & ipse super duces stabit.
9 Mulieres opulentæ, surgite, & audite vo-
cem meam: filiæ confidentes, percipite auribus
eloquium meum.
10 Post dies enim, & annum, vos conturbabi-
mini confidentes: consummata est enim vinde-
mia, collectio ultra non veniet.
C 11 Obstupescite opulentæ, conturbamini con-
fidentes: exuite vos, & confundimini, accin-
gite lumbos vestros.
12 Super ubera plangite, super regione deside-
rabili, super vinea fertili.
13 Super humum populi mei spinæ, & vepres
ascendent: quantò magis super omnes domos
gaudii civitatis exultantis?
14 Domus enim dimissa est, multitudo urbis
relicta est, tenebræ, & palpatio factæ sunt su-
per speluncas usque in æternum. Gaudium ona-
grorum pascua gregum,
15 Donec effundatur super nos spiritus de ex-
celso: & erit desertum in charmel, & charmel
in saltum reputabitur.
D 16 Et habitabit in solitudine judicium, & ju-
stitia in charmel sedebit.
17 Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ
silentium, & securitas usque in sempiternum.
18 Et sedebit populus meus in pulchritudine
pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie
opulenta.
19 Grando autem in descensione saltus, & hu-
militate humiliabitur civitas.
20 Beati, qui seminatis super omnes aquas,
immittentes pedem bovis, & asini.

CAPUT XXXIII.

Permixtim de dejectione Sennacherib loquitur, & Judæorum liberatione, ac divina potentiæ exaltatione: invehitur contra hypocritas: & quales esse debeant, qui cum Domino habitaturi sunt in excelsis: Jerusalem verò habitatio erit opulenta, in qua magnificabitur Dominus, rex, & legislator noster.

1 VÆ qui prædaris, nonne & ipse præ- A
daberis? & qui spernis, nonne & ipse
sperneris? cùm consummaveris deprædationem,
deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemne-
re, contemneris.
2 Domine, miserere nostri: te enim expecta-
vimus: esto brachium nostrum in manè, & sa-
lus nostra in tempore tribulationis.
3 A voce angeli fugerunt populi, & ab exalta-
tione tua dispersæ sunt gentes.
4 Et congregabuntur spolia vestra sicut colli-
gitur bruchus, velut cùm fossæ plenæ fuerint
de eo.
5 Magnificatus est Dominus, quoniam ha-
bitavit in excelso: implevit Sion judicio, &
justitia.
6 Et erit fides in temporibus tuis: divitiæ salutis
sapientia, & scientia; timor Domini ipse est
thesaurus ejus.
7 Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis
amarè flebunt.
8 Dissipatæ sunt viæ; cessavit transiens per B
semitam, irritum factum est pactum, projecit
civitates, non reputavit homines.
9 Luxit, & elanguit terra: confusus est Liba-
nus, & obsorduit, & factus est Saron sicut de-
sertum: & concussa est Basan, & Carmelus.
10 Nunc consurgam, dicit Dominus: nunc
exaltabor, nunc sublevabor.
11 Concipietis ardorem, parietis stipulam:
spiritus vester ut ignis vorabit vos.
12 Et erunt populi quasi de incendio cinis, spi-
næ congregatæ igni comburentur.
13 Audite, qui longè estis, quæ fecerim, &
cognoscite vicini fortitudinem meam.
14 Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit
tremor hypocritas, quis poterit habitare de vo-
bis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis
cum ardoribus sempiternis?
15 * Qui ambulat in justitiis, & loquitur veri- C * Psal. 14. a. 2.
tatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, &
excutit manus suas ab omni munere, qui
obturat aures suas, ne audiat sanguinem, &
claudit oculos suos, ne videat malum.

16 Iste

16 Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus: panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt.

17 Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longè.

1.Cor. 1 c. 20. 18 Cor tuum meditabitur timorem: * ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum?

19 Populum impudentem non videbis, populum alti sermonis: ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.

D 20 Respice Sion civitatem solemnitatis nostræ: oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur:

21 Quia solummodò ibi magnificus est Dominus noster: locus fluviorum rivi latissimi, & patentes: non transibit per eum navis remigium, neque trieris magna transgredietur eum.

22 Dominus enim judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse salvabit nos.

23 Laxati sunt funiculi tui, & non prævalebunt: sic erit malus tuus, ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam.

24 Nec dicet vicinus: Elangui: populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

CAPUT XXXIV.

Acerba Dei ultio super omnes gentes: Idumaea quoque contritio, & perpetua vastitas prædicitur.

A 1 ACCEDITE gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo ejus; orbis, & omne germen ejus.

2 Quia indignatio Domini super omnes Gentes, & furor super universam militiam eorum interfecit eos, & dedit eos in occisionem.

3 Interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fœtor: tabescent montes à sanguine eorum.

4 Et tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut liber cœli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea, & de ficu.

5 Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus: ecce super Idumæam descendet, & super populum interfectionis meæ, ad judicium.

B 6 Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom.

7 Et descendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium:

8 Quia dies ultionis Domini, annus retributionum judicii Sion.

9 Et convertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in sulphur: & erit terra ejus in picem ardentem.

10 Nocte, & die non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus: à generatione in generationem desolabitur, in sæcula sæculorum non erit transiens per eam. C

11 Et possidebunt illam onocrotalus, & ericius: ibis, & corvus habitabunt in ea: & extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in desolationem.

12 Nobiles ejus non erunt ibi: regem potius invocabunt, & omnes principes ejus erunt in nihilum.

13 Et orientur in domibus ejus spinæ, & urticæ, paliurus in munitionibus ejus: & erit cubile draconum, & pascua struthionum.

14 Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem. D

15 Ibi habuit foveam ericius, & enutrivit catulos, & circumfodit, & fovit in umbra ejus: illuc congregati sunt milvi, alter ad alterum.

16 Requirite diligenter in libro Domini, & legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quæsivit, quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, & spiritus ejus ipse congregavit ea.

17 Et ipse misit eis sortem, & manus ejus divisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam, in generationem, & generationem habitabunt in ea.

CAPUT XXXV.

De futura consolatione, lætitia, securitate, felicitate perpetua eorum, qui in Christum sunt credituri.

1 LÆTABITUR deserta, & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. A

2 Germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans: gloria Libani data est ei: decor Carmeli, & Saron, ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.

3 Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.

4 Dicite pusillanimis: Confortamini, & nolite timere: ecce Deus vester ultionem adducet retri- B

butio-

butionis : Deus ipse veniet , & salvabit vos .

5 Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt .

6 Tunc saliet sicut cervus claudus , & aperta erit lingua mutorum : quia scissæ sunt in deserto aquæ , & torrentes in solitudine .

C 7 Et quæ erat arida , erit in stagnum , & sitiens in fontes aquarum . In cubilibus , in quibus prius dracones habitabant , orietur viror calami , & junci .

8 Et erit ibi semita , & via , & via sancta vocabitur : non transibit per eam pollutus , & hæc erit vobis directa via , ita ut stulti non errent per eam .

D 9 Non erit ibi leo , & mala bestia non ascendet per eam , nec invenietur ibi ; & ambulabunt , qui liberati fuerint .

10 Et redempti à Domino convertentur , & venient in Sion cum laude , & lætitia sempiterna super caput eorum : gaudium , & lætitiam obtinebunt , & fugiet dolor , & gemitus .

C A P U T XXXVI.

Sennacherib captis civitatibus Juda munitis , mittit Rabsaces ad capiendam Jerusalem : qui variis in Ezechiam jactatis conviciis , & blasphemiis in Deum , Jerosolymitas ad deditionem exhortatur .

A 4.Reg. 18 c.17. 2. Par. 32. 2. 2.

1 ET factum est in quartodecimo anno regis Ezechiæ , ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, & cepit eas .

2 Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem ad regem Ezechiam in manu gravi , & stetit in aquæ ductu piscinæ superioris in via Agri fullonis .

3 Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ , qui erat super domum , & Sobna scriba , & Joahe filius Asaph à commentariis .

4 Et dixit ad eos Rabsaces : Dicite Ezechiæ : Hæc dicit rex magnus,rex Assyriorum : Quæ est ista fiducia , qua confidis ?

5 Aut quo consilio , vel fortitudine rebellare disponis : super quem habes fiduciam , quia recessisti à me ?

B 6 Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum , super Ægyptum : cui si innixus fuerit homo , intrabit in manum ejus , & perforabit eam : sic Pharao rex Ægypti omnibus , qui confidunt in eo .

7 Quòd si responderis mihi : In Domino Deo nostro confidimus : nonne ipse est , cujus abstulit Ezechias excelsa , & altaria , & dixit Judæ & Jerusalem : Coram altari isto adorabitis?

8 Et nunc trade te Domino meo regi Assyriorum , & dabo tibi duo millia equorum , nec poterit ex te præbere adscensores eorum .

9 Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quòd si confidis in Ægypto , in quadrigis , & in equitibus :

10 Et nunc numquid sine Domino adscendi ad terram istam , ut disperderem eam ? Dominus dixit ad me : Ascende super terram istam , & disperde eam . C

11 Et dixit Eliacim , & Sobna , & Joahe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos Syria lingua : intelligimus enim : ne loquaris ad nos Judaicè in auribus populi , qui est super murum .

12 Et dixit ad eos Rabsaces : Numquid ad dominum tuum , & ad te misit me dominus meus , ut loquerer omnia verba ista , & non potius ad viros , qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, & bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13 Et stetit Rabsaces , & clamavit voce magna Judaicè , & dixit : Audite verba regis magni , regis Assyriorum .

14 Hæc dicit rex : Non seducat vos Ezechias , quia non poterit eruere vos .

15 Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Dominum , dicens : Eruens liberabit nos Dominus , non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum .

16 Nolite audire Ezechiam : hæc enim dicit rex Assyriorum : Facite mecum benedictionem , & egredimini ad me , & comedite unusquisque vineam suam , & unusquisque ficum suam : & bibite unusquisque aquam cisternæ suæ , D

17 Donec veniam , & tollam vos ad terram , quæ est ut terra vestra , terram frumenti , & vini , terram panum , & vinearum .

18 Nec conturbet vos Ezechias , dicens : Dominus liberabit nos . Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum ?

19 Ubi est deus Emath , & Arphad ? ubi est deus Sepharvaim ? numquid liberaverunt Samariam de manu mea ?

20 Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea , ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea ?

21 Et siluerunt , & non responderunt ei verbum . Mandaverat enim rex , dicens : Ne respondeatis ei .

22 Et ingressus est Eliacim filius Helciæ , qui erat super domum , & Sobna scriba , & Joahe filius Asaph à commentariis , ad Ezechiam scissis vestibus , & nuntiaverunt ei verba Rabsacis .

C A P U T XXXVII.

Consternatus Ezechias propter blasphemias, tum Rabsacis , tum Sennacherib , mittit ad Isa-

iam, ut Dominum deprecetur, qui ipsum con-
fortans divinum promittit auxilium: & caeso
per Angelum exercitu Sennacherib, etiam i-
pse à filiis suis interimitur.

A 4. Reg. 19. 2. 3. 1 ET factum est, cùm audisset rex Ezechias,
scidit vestimenta sua, & obvolutus est
sacco: & intravit in Domum Domini.
2 Et misit Eliacim, qui erat super domum, &
Sobnam scribam, & seniores de sacerdotibus,
opertos saccis, ad Isaiam filium Amos prophe-
tam,
3 Et dixerunt ad eum: Haec dicit Ezechias:
Dies tribulationis, & correptionis, & blasphe-
miae, dies haec: quia venerunt filii usque ad par-
tum, & virtus non est pariendi.
4 Si quo modo audiat Dominus Deus tuus ver-
ba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum Do-
minus suus ad blasphemandum Deum viven-
tem, & exprobrandum sermonibus, quos au-
divit Dominus Deus tuus: leva ergo orationem
pro reliquiis, quae repertae sunt.
5 Et venerunt servi regis Ezechiae ad Isaiam.
B 6 Et dixit ad eos Isaias: Haec dicetis domino
vestro: Haec dicit Dominus: Ne timeas à facie
verborum, quae audisti, quibus blasphemave-
runt pueri regis Assyriorum me.
7 Ecce ego dabo ei spiritum, & audiet nun-
tium, & revertetur ad terram suam, & corrue-
re eum faciam gladio in terra sua.
8 Reversus est autem Rabsaces, & invenit
regem Assyriorum praeliantem adversùs Lob-
nam. Audierat enim, quia profectus esset de
Lachis,
9 Et audivit de Tharaca rege Aethiopiae, di-
centes: Egressus est, ut pugnet contra te. Quod
cùm audisset, misit nuntios ad Ezechiam, di-
cens:
10 Haec dicetis Ezechiae regi Judae, loquen-
tes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu
confidis, dicens: Non dabitur Jerusalem in ma-
nu regis Assyriorum.
C 11 Ecce tu audisti omnia, quae fecerunt re-
ges Assyriorum omnibus terris, quas subver-
terunt, & tu poteris liberari?
12 Numquid eruerunt eos dii gentium, quos
subverterunt patres mei, Gozam, & Haram,
& Reseph, & filios Eden, qui erant in Tha-
lassar?
13 Ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex
urbis Sepharvaim, Ana, & Ava?
14 Et tulit Ezechias libros de manu nuntio-
rum, & legit eos, & ascendit in domum Domi-
ni, & expandit eos Ezechias coram Domino.
15 Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:
16 Domine exercituum, Deus Israel, qui se-
des super cherubim: tu es Deus solus omnium
regnorum terrae, tu fecisti coelum, & terram.
17 Inclina, Domine, aurem tuam, & audi:
aperi, Domine, oculos tuos, & vide, & audi
omnia verba Sennacherib, quae misit ad blas-
phemandum Deum viventem.
18 Verè enim, Domine, desertas fecerunt re- D
ges Assyriorum terras, & regiones earum.
19 Et dederunt deos earum igni: non enim
erant dii, sed opera manuum hominum, li-
gnum, & lapis: & comminuerunt eos.
20 Et nunc, Domine Deus noster, salva nos
de manu ejus: & cognoscant omnia regna ter-
rae, quia tu es Dominus solus.
21 Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam,
dicens: Haec dicit Dominus Deus Israel: pro
quibus rogasti me de Sennacherib rege Assy-
riorum:
22 Hoc est verbum, quod locutus est Domi-
nus super eum: Despexit te, & subsannavit te,
virgo filia Sion: post te caput movit filia Je-
rusalem.
23 Cui exprobrasti, & quem blasphemasti, &
super quem exaltasti vocem, & elevasti altitudi-
nem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel.
24 In manu servorum tuorum exprobrasti Do- E
mino, & dixisti: In multitudine quadrigarum
mearum ego ascendi altitudinem montium, ju-
ga Libani: & succidam excelsa cedrorum ejus,
& electas abietes illius, & introibo altitudinem
summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.
25 Ego fodi, & bibi aquam, & exsiccavi ve-
stigio pedis mei omnes rivos aggerum.
26 Numquid non audisti, quae olim fecerim
ei? ex diebus antiquis ego plasmavi illud: &
nunc adduxi: & factum est in eradicationem
collium compugnantium, & civitatum muni-
tarum.
27 Habitatores earum breviata manu contre-
muerunt, & confusi sunt: facti sunt sicut foe-
num agri, & gramen pascuae, & herba tectorum,
quae exaruit, antequam maturesceret.
28 Habitationem tuam, & egressum tuum, F
& introitum tuum cognovi, & insaniam tuam
contra me.
29 Cùm fureres adversùm me, superbia tua
ascendit in aures meas: ponam ergo circulum in
naribus tuis, & fraenum in labiis tuis, & redu-
cam te in viam, per quam venisti.
30 Tibi autem hoc erit signum: Comede hoc
anno, quae spontè nascuntur, & in anno secun-
do pomis vescere: in anno autem tertio semina-
te, & metite, & plantate vineas, & comedite
fructum earum.
31 Et mittet id, quod salvatum fuerit de do-
mo Juda, & quod reliquum est, radicem deor-
sum, & faciet fructum sursum:
32 Quia de Jerusalem exibunt reliquiae, & sal-

vatio

vatio de monte Sion : zelus Domini exercituum
G faciet istud.
33 Propterea hæc dicit Dominus de rege
Assyriorum : Non intrabit civitatem hanc, &
non jaciet ibi sagittam, & non occupabit eam
clypeus, & non mittet in circuitu ejus aggerem.
34 In via, qua venit, per eam revertetur, &
civitatem hanc non ingredietur, dicit Domi-
nus.
35 Et protegam civitatem istam, ut salvem
eam propter me, & propter David servum
meum.
*4.Reg. 19.g.35. 36 * Egressus est autem Angelus Domini, &
Tob 1. percussit in castris Assyriorum centum octogin-
d 21. ta quinque millia. Et surrexerunt manè, &
Eccli. ecce omnes, cadavera mortuorum.
48.d 24. 37 Et egressus est, & abiit, & reversus est
1. Machab.7 Sennacherib rex Assyriorum, & habitavit in
f. 41. Ninive.
2. Ma- 38 Et factum est, cùm adoraret in templo
chab.8. Nesroch deum suum, Adramelech, & Sara-
c. 19. sar filii ejus percusserunt eum gladio: fugerunt-
que in terram Ararat; & regnavit Asarhad-
don filius ejus pro eo.

C A P U T XXXVIII.

Ezechias à morte sibi per Isaiam comminata liberatus; signo in horologio Achaz accepto, & promissa de manu Assyriorum liberatione, additisque ei ad vitam quindecim annis, canticum hoc gratiarum actionis Deo cecinit.

A 1 IN diebus illis ægrotavit Ezechias usque
4. Reg. ad mortem : & introivit ad eum Isaias
20. a. 1. filius Amos propheta, & dixit ei : Hæc di-
2. Par. cit Dominus : Dispone domui tuæ, quia mo-
32.f.24. rieris tu, & non vives.
2 Et convertit Ezechias faciem suam ad parie-
tem, & oravit ad Dominum,
3 Et dixit : obsecro, Domine, memento,
quæso, quomodo ambulaverim coram te in ve-
ritate, & corde perfecto, & quod bonum est,
in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu
magno.
4 Et factum est verbum Domini ad Isaiam,
dicens:
5 Vade, & dic Ezechiæ, hæc dicit Dominus
Deus David patris tui : Audivi orationem tu-
am, & vidi lacrymas tuas : ecce ego adjiciam
super dies tuos quindecim annos:
6 Et de manu regis Assyriorum eruam te, &
B civitatem istam, & protegam eam.
7 Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia
faciet Dominus verbum hoc, quod locutus
est.
8 Ecce ego reverti faciam umbram linea-
rum, per quas descenderat in horologio A-
chaz in sole, retrorsum decem lineis. Et re-
versus est sol decem lineis per gradus, quos
descenderat.
9 Scriptura Ezechiæ regis Juda, cùm ægro-
tasset, & convaluisset de infirmitate sua.
10 Ego dixi : In dimidio dierum meorum va-
dam ad portas Inferi.
Quæsivi residuum annorum meorum,
11 Dixi : Non videbo Dominum Deum in
terra viventium.
Non aspiciam hominem ultra, & habitato-
rem quietis
12 Generatio mea ablata est, & convoluta est
à me, quasi tabernaculum pastorum.
Præcisa est velut à texente vita mea : dum C
adhuc ordirer, succidit me : de manè usque ad
vesperam finies me.
13 Sperabam usque ad manè, quasi leo sic
contrivit omnia ossa mea :
De manè usque ad vesperam finies me :
14 Sicut pullus hirundinis sic clamabo, me-
ditabor ut columba.
Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in
excelsum.
Domine, vim patior, responde pro me.
15 Quid dicam, aut quid respondebit mihi,
cùm ipse fecerit?
Recogitabo tibi omnes annos meos in amari-
tudine animæ meæ.
16 Domine, si sic vivitur, & in talibus vita
spiritus mei : corripies me, & vivificabis me.
17 Ecce in pace amaritudo mea amarissima : D
Tu autem eruisti animam meam, ut non pe-
riret, projecisti post tergum tuum omnia pec-
cata mea.
18 Quia non infernus confitebitur tibi, neque
mors laudabit te : non expectabunt, qui de-
scendunt in lacum, veritatem tuam.
19 Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut
& ego hodie : pater filiis notam faciet verita-
tem tuam.
20 Domine, salvum me fac, & psalmos no-
stros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in
domo Domini.
21 Et jussit Isaias ut tollerent massam de ficis,
& cataplasmarent super vulnus, & sanaretur.
22 Et dixit Ezechias : Quod erit signum, quia
ascendam in domum Domini?

C A P U T XXXIX.

Ezechias cùm missis à rege Babylonis nuntiis suos ostendisset thesauros, ab Isaia de futura eorum in Babylonem ablatione præmonetur.

A 4. Reg 20.c.12. 1 IN tempore illo misit Merodach Baladan,
filius Baladan, rex Babylonis, libros,
& munera ad Ezechiam : audierat enim, quòd
ægrotasset, & convaluisset.
2 Lætatus est autem super eis Ezechias, &
ostendit eis cellam aromatum, & argenti, &
auri, & odoramentorum, & unguenti optimi,
& omnes apothecas supellectilis suæ, & universa
quæ inventa sunt in thesauris suis. Non
fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias
in domo sua, & in omni potestate sua.
B 3 Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam
regem, & dixit ei : Quid dixerunt viri
isti, & unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias
: De terra longinqua venerunt ad me,
de Babylone.
4 Et dixit : Quid viderunt in domo tua? Et
dixit Ezechias : Omnia, quæ in domo mea
sunt, viderunt : non fuit res, quam non ostenderim
eis in thesauris meis.
C 5 Et dixit Isaias ad Ezechiam : Audi verbum
Domini exercituum.
6 Ecce dies venient, & auferentur omnia,
quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizaverunt
patres tui, usque ad diem hanc, in Babylonem
: non relinquetur quidquam, dicit
Dominus.
D 7 Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos
genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio
regis Babylonis.
8 Et dixit Ezechias ad Isaiam : Bonum verbum
Domini, quod locutus est. Et dixit : Fiat
tantùm pax, & veritas in diebus meis.

CAPUT XL.

Consolatio, & salus Jerusalem per Christum futura : Joannis Baptistæ prædicatio : fragilitas hominis, & perpetuitas verbi divini : Christi in carnem adventus, ipsiusque gloria, potestas, & retributio palàm annuntianda : contra idololatras Deum sculptilibus assimilantes, incomparabilem Dei potentiam, ac sapientiam commendat : quodque sperantes in Domino mutent fortitudinem.

A 1 CONSOLAMINI, consolamini, popule
meus, dicit Deus vester.
2 Loquimini ad cor Jerusalem, & advocate
eam : quoniam completa est malitia ejus, dimissa
est iniquitas illius : suscepit de manu Domini
duplicia pro omnibus peccatis suis.
* Matt. 3. a. 3. Marc. 1. a. 3. Luc. 3. a. 4. Joan 1. c. 23. 3 * Vox clamantis in deserto : Parate viam
Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei
nostri.
4 Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons,
& collis humiliabitur, & erunt prava in directa,
& aspera in vias planas.
5 Et revelabitur gloria Domini, & videbit
omnis caro pariter, quod os Domini locutum est.
6 Vox dicentis : Clama. Et dixi : Quid clamabo? B
* Omnis caro fœnum, & omnis gloria * Eccl. 14.c.18. Jacob. 1. b. 10. 1. Pet. 1. d 24
ejus quasi flos agri.
7 Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia
spiritus Domini sufflavit in eo. Verè fœnum est
populus.
8 Exiccatum est fœnum, & cecidit flos : Verbum
autem Domini nostri manet in æternum.
9 Super montem excelsum ascende tu, qui
evangelizas Sion : exalta in fortitudine vocem
tuam, qui evangelizas Jerusalem : exalta, noli
timere. Dic civitatibus Juda : Ecce Deus
vester.
10 Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, C
& brachium ejus dominabitur : ecce merces ejus
cum eo, & opus illius coram illo.
11 * Sicut pastor gregem suum pascet : in brachio * Joan. 10.b.11. Ezech 34.f.23. 37. f.24
suo congregabit agnos, & in sinu suo levabit,
fœtas ipse portabit.
12 Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos
palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis
molem terræ, & libravit in pondere montes,
& colles in statera?
13 * Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis * Rom. 11.d 34. 1. Cor. 2 d 16 Sap. 9. c. 13.
consiliarius ejus fuit, & ostendit illi?
14 Cum quo iniit consilium, & instruxit eum,
& docuit eum semitam justitiæ, & erudivit eum
scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?
15 Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi D
momentum stateræ reputatæ sunt : ecce insulæ
quasi pulvis exiguus.
16 Et Libanus non sufficiet ad succendendum,
& animalia ejus non sufficient ad holocaustum.
17 Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram
eo, & quasi nihilum, & inane reputatæ
sunt ei.
18 * Cui ergo similem fecistis Deum? aut * Act. 17.f.29.
quam imaginem ponetis ei?
19 Numquid sculptile conflavit faber? aut aurifex E
auro figuravit illud, & laminis argenteis
argentarius?
20 Forte lignum, & imputribile elegit : artifex
sapiens quærit, quomodo statuat simulacrum,
quod non moveatur.
21 Numquid non scitis? numquid non audistis?
numquid non annuntiatum est vobis ab initio?
numquid non intellexistis fundamenta
terræ?
22 Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores
ejus sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum
cœlos, & expandit eos sicut tabernaculum
ad inhabitandum.
23 Qui dat secretorum scrutatores quasi non
sint : judices terræ velut inane fecit.

F 24 Et quidem neque plantatus, neque satus,
neque radicatus in terra truncus eorum: repente
flavit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipu-
lam auferet eos.
25 Et cui assimilastis me, & adæquastis, di-
cit Sanctus?
26 Levate in excelsum oculos vestros, & vi-
dete, quis creavit hæc: qui educit in numero
militiam eorum, & omnes ex nomine vocat:
præ multitudine fortitudinis, & roboris, vir-
tutisque ejus, neque unum reliquum fuit.
27 Quare dicis Jacob, & loqueris Israel: Abs-
condita est via mea à Domino, & à Deo meo
judicium meum transivit?
G 28 Numquid nescis, aut non audisti? Deus
sempiternus Dominus, qui creavit terminos ter-
ræ non deficiet, neque laborabit, nec est inve-
stigatio sapientiæ ejus.
29 Qui dat lasso virtutem: & his, qui non
sunt, fortitudinem, & robur multiplicat.
30 Deficient pueri, & laborabunt, & juvenes
in infirmitate cadent.
31 Qui autem sperant in Domino, mutabunt
fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ,
current, & non laborabunt, ambulabunt, &
non deficient.

CAPUT XLI.

*Disceptat Dominus cum idololatris de poten-
tia, & variis magnisque beneficiis populo
Judaico exhibitis: quibus suam comprobat
potentiam, & benignitatem erga homines:
ostendent simul & idolorum impotentiam, &
idololatrarum vanitatem.*

A 1 TACEANT ad me insulæ, & Gentes
mutent fortitudinem: accedant, &
tunc loquantur, simul ad judicium propinquemus.
2 Quis suscitavit ab Oriente justum, vocavit
eum, ut sequeretur se? dabit in conspectu ejus
gentes, & reges obtinebit, dabit quasi pulve-
rem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam ar-
cui ejus.
3 Persequetur eos, transibit in pace, semita
in pedibus ejus non apparebit.
4 Quis hæc operatus est, & fecit, vocans ge-
nerationes ab exordio? Ego Dominus, * pri-
mus, & novissimus ego sum.
5 Viderunt insulæ, & timuerunt, extrema
terræ obstupuerunt, appropinquaverunt, & ac-
cesserunt.
6 Unusquisque proximo suo auxiliabitur, &
fratri suo dicet: Confortare.
7 Confortavit faber ærarius percutiens malleo
eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glu-
tino bonum est: & confortavit eum clavis, ut
non moveretur.

* Infr. 44. a. 6. & 48. b. 12. Apoc. 1. d. 8. & 22. c. 13.

8 Et tu Israel serve meus, Jacob, quem ele-
gi, semen Abraham amici mei:
9 In quo apprehendi te ab extremis terræ, &
à longinquis ejus vocavi te, & dixi tibi: Servus
meus es tu, elegi te, & non abjeci te.
10 Ne timeas, quia ego tecum sum: ne de- C
clines, quia ego Deus tuus: confortavi te, &
auxiliatus sum tibi: & suscepit te dextera justi
mei.
11 Ecce confundentur, & erubescent omnes,
qui pugnant adversùm te: erunt quasi non sint,
& peribunt viri, qui contradicunt tibi.
12 Quæres eos, & non invenies, viros rebel-
les tuos: erunt quasi non sint: & veluti consum-
ptio, homines bellantes adversùm te.
13 Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens
manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas,
ego adjuvi te.
14 Noli timere, vermis Jacob, qui mortui
estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit
Dominus: & redemptor tuus sanctus Israel.
15 Ego posui te quasi plaustrum triturans no- D
vum, habens rostra serrantia: triturabis mon-
tes, & comminues: & colles quasi pulverem
pones.
16 Ventilabis eos, & ventus tollet, & turbo
disperget eos: & tu exultabis in Domino, in
sancto Israel lætaberis.
17 Egeni, & pauperes quærunt aquas, & non
sunt: lingua eorum siti aruit. Ego Dominus
exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos.
18 Aperiam in supinis collibus flumina, & in
medio camporum fontes: ponam desertum in
stagna aquarum, & terram inviam in rivos a-
quarum.
19 Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, E
& myrtum, & lignum olivæ: ponam in deserto
abietem, ulmum, & buxum simul:
20 Ut videant, & sciant, & recogitent, & in-
telligant pariter, quia manus Domini fecit hoc,
& sanctus Israel creavit illud.
21 Propè facite judicium vestrum, dicit Domi-
nus: afferte, si quid fortè habetis, dixit rex
Jacob.
22 Accedant, & nuntient nobis, quæcumque
ventura sunt: priora, quæ fuerunt, nuntiate: &
ponemus cor nostrum, & sciemus novissima eo-
rum, & quæ ventura sunt, indicate nobis.
23 Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, F
& sciemus, quia dii estis vos, bene quoque,
aut malè, si potestis facite, & loquamur, &
videamus simul.
24 Ecce, vos estis ex nihilo, & opus vestrum,
ex eo quod non est: abominatio est, qui elegit
vos.
25 Suscitavi ab Aquilone, & veniet ab Ortu
solis: vocabit nomen meum, & adducet magi-
stratus

stratus quasi lutum, & velut plastes conculcans humum.
G 26 Quis annuntiavit ab exordio, ut sciamus, & à principio, ut dicamus: Justus es? non est neque annuntians, neque prædicens, neque audiens sermones vestros,
27 Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, & Jerusalem evangelistam dabo.
28 Et vidi, & non erat neque ex istis quisquam, qui iniret consilium, & interrogatus responderet verbum.
29 Ecce omnes injusti, & vana opera eorum: ventus, & inane simulacra eorum.

CAPUT XLII.

Pater sibi complacet in filio Christo, cujus virtutes, & opera quæ facturus est, propheta explicat, exhortans universas gentes ad laudem, & gratiarum actionem: addit quoque, malos idololatras, & ingratos graviter à Domino puniendos, plurimum conquerens de ingratitudine servorum Dei.

A Matt. 12.b.19. 1 ECCE servus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet.
2 Non clamabit, nec accipiet personam, neque audietur vox ejus foris.
3 Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet judicium.
4 Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra judicium: & legem ejus insulæ expectabunt.
5 Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos, & extendens eos: firmans terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam.
B 6 Ego Dominus vocavi te in justitia, & apprehendi manum tuam, & servavi te. * Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium.
* Infr. 49. b. 6.
7 Ut aperires oculos cœcorum, & educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.
* Infr. 48.b.11. 8 * Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.
9 Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: nova quoque ego annuntio: antequam oriantur, audita vobis faciam.
10 Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ: qui descenditis in mare, & plenitudo ejus: insulæ, & habitatores earum.
11 Sublevetur desertum, & civitates ejus: in domibus habitabit Cedar: laudate habitatores Petræ, de vertice montium clamabunt.
12 Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in insulis nuntiabunt.
13 Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum; vociferabitur, & clamabit: super inimicos suos confortabitur: C
14 Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul.
15 Desertos faciam montes, & colles, & omne gramen eorum exsiccabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam.
16 Et educam cœcos in viam, quam nesciunt; & in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in recta: hæc verba feci eis, & non dereliqui eos.
17 Conversi sunt retrorsum; confundantur confusione, qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: Vos dii nostri.
18 Surdi audite, & cœci intuemini ad videndum. D
19 Quis cœcus, nisi servus meus? & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis cœcus, nisi qui venumdatus est? & quis cœcus, nisi servus Domini?
20 Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures, nonne audies?
21 Et Dominus voluit, ut sanctificaret eum: & magnificaret legem, & extolleret.
22 Ipse autem populus direptus, & vastatus: laqueus juvenum omnes, & in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam, nec est, qui eruat; in direptionem, nec est, qui dicat: Redde.
23 Quis est in vobis, qui audiat hoc, attendat, & auscultet futura?
24 Quis dedit in direptionem Jacob, & Israel vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, & non audierunt legem ejus.
25 Et effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognovit: & succendit eum, & non intellexit.

CAPUT XLIII.

Populum credentem securum facit, ejus ex universo orbe multiplicationem futuram promittens, cum enarratione præteritorum, ac futurorum Dei erga populum suum beneficiorum, quibus se solum verum Deum esse comprobat: addita gravi expostulatione adversus Judæorum ingratitudinem.

A 1 ET nunc hæc dicit Dominus creans te, Jacob, & formans te, Israel: Noli timere, quia redemi te, & vocavi te nomine tuo: meus es tu.

2 Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te.

3 Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel salvator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam, & Saba pro te.

4 Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus: ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua.

5 Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

6 Dicam Aquiloni: Da; & Austro: Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ.

7 Et omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, & feci eum.

8 Educ foras populum cæcum, & oculos habentem; surdum, & aures ei sunt.

B 9 Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, & quæ prima sunt, audire nos faciet? dent testes eorum, justificentur, & audiant, & dicant: Verè.

10 Vos testes mei, dicit Dominus, & servus meus, quem elegi: ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis, quia ego ipse sum: Ante me non est formatus Deus, & post me non erit.

11 * Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me salvator. (* Osee 13. b. 4.)

12 Ego annuntiavi, & salvavi: auditum feci, & non fuit in vobis alienus: vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus.

13 Et ab initio ego ipse, & non est, qui de manu mea eruat: operabor, & quis avertet illud?

14 Hæc dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israel: Propter vos misi in Babylonem, & detraxi vectes universos, & Chaldæos in navibus suis gloriantes.

C 15 Ego Dominus sanctus vester, creans Israel rex vester.

16 Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.

17 Qui eduxit quadrigam, & equum, agmen, & robustum: simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt quasi linum, & extincti sunt.

18 Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini.

19 * Ecce ego facio nova, & nunc orientur, utique cognoscetis ea: ponam in deserto viam, & in invio flumina. (*2. Cor. 5 d. 17. — Apocal. 21. b. 5.)

20 Glorificabit me bestia agri, dracones, & struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.

21 Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.

22 Non me invocasti Jacob, nec laborasti in me Israel.

23 Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me: non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure. D

24 Non emisti mihi argento calamum, & adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.

25 Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

26 Reduc me in memoriam, & judicemur simul: narra, si quid habes, ut justificeris.

27 Pater tuus primus peccavit, & interpretes tui prævaricati sunt in me.

28 Et contaminavi principes sanctos, dedi ad internecionem Jacob, & Israel in blasphemiam.

CAPUT XLIV.

Deus consolatur populum suum, effusurus super eum spiritum suum, & aquas super sitientem: ipse primus, & novissimus, ac solus Deus, omnium creator, ac moderator: idolorum quoque, & artificum eorum, ac idololatrarum magna vanitas, immò stuper apertè convincitur: proinde ab idolis ad Deum, in cujus manu sunt omnia, populus revocatur.

1 ET nunc audi, Jacob serve meus, & Israel, quem elegi. A (Jerem. 30 b. 10. & 46. g. 27.)

2 Hæc dicit Dominus faciens, & formans te, ab utero auxiliator tuus: noli timere, serve meus Jacob, & rectissime, quem elegi.

3 Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

4 Et germinabunt inter herbas, quasi salices juxta præterfluentes aquas.

5 Iste dicet: Domini ego sum; & ille vocabit in nomine Jacob, & hic scribet manu sua: Domino: & in nomine Israel assimilabitur.

6 * Hæc dicit Dominus rex Israel, & redemptor ejus Dominus exercituum: Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus. (* Sup. 41. b 4. Infr 48. b. 12.)

Apocal. 1. d. 8. & 22. c. 13. 7 Quis similis mei? vocet, & annuntiet: & ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum: ventura, & quæ futura sunt, annuntient eis.

8 Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audire te feci, & annuntiavi: vos estis testes mei, numquid est Deus absque me, & formator, quem ego non noverim?

B 9 Plastæ idoli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis, ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur.

10 Quis formavit deum, & sculptile conflavit ad nihil utile?

11 Ecce omnes participes ejus confundentur: fabri enim sunt ex hominibus: convenient omnes, stabunt, & pavebunt, & confundentur simul.

* Sap. 13. c. 11. 12 * Faber ferrarius lima operatus est: in prunis, & in malleis formavit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ: esuriet, & deficiet, non bibet aquam, & lassescet.

13 Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina: fecit illud in angularibus, & in circino tornavit illud: & fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo.

14 Succidit cedros, tulit ilicem, & quercum, quæ steterat inter ligna saltus: plantavit pinum, quam pluvia nutrivit.

C 15 Et facta est hominibus in focum: sumpsit ex eis, & calefactus est: & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, & adoravit: fecit sculptile, & curvatus est ante illud.

16 Medium ejus combussit igni, & de medio ejus carnes comedit: coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit: Vah, calefactus sum, vidi focum:

17 Reliquum autem ejus deum fecit, & sculptile sibi: curvatur ante illud, & adorat illud, & obsecrat, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu.

18 Nescierunt, neque intellexerunt: obliti enim sunt ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo.

19 Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussi igni: & coxi super carbones ejus panes: coxi carnes, & comedi, & de reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procidam?

20 Pars ejus cinis est: cor insipiens adoravit illud, & non liberavit animam suam, neque dicet: Fortè mendacium est in dextera mea.

D 21 Memento horum Jacob, & Israel, quoniam servus meus es tu, formavi te, servus meus es tu, Israel, ne obliviscaris mei.

22 Delevi ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: revertere ad me, quoniam redemi te.

23 Laudate cœli quoniam misericordiam fecit Dominus: jubilate extrema terræ, resonate montes laudationem, saltus, & omne lignum ejus: quoniam redemit Dominus Jacob, & Israel gloriabitur.

24 Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero: Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens cælos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.

25 Irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum: & scientiam eorum stultam faciens.

26 Suscitans verbum servi sui, & consilium nuntiorum suorum complens. Qui dico Jerusalem: Habitaberis; & civitatibus Juda: Ædificabimini, & deserta ejus suscitabo.

27 Qui dico profundo: Desolare, & flumina tua arefaciam.

28 Qui dico Cyro: Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jerusalem: Ædificaberis; & templo: Fundaberis.

CAPUT XLV.

Prophetia de Cyro, & victoriis ipsi à Deo concedendis, cum interpretatione, quòd Deum in his non agnoscat, cùm ipse solus sit Deus, omnium Dominus, cui nemo potest contradicere: prædicitur Christi nativitas: & loquitur propheta permixtim de Judæorum per Cyrum liberatione, ac salute per Christum futurâ: quodque solus Dominus sit Deus, & justus, & salvans, promissaque complens.

1 HÆC dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur. A

2 Ego ante te ibo: & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

3 Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum: ut scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.

4 Propter servum meum Jacob, & Israel electum meum, & vocavi te nomine tuo: assimilavi te, & non cognovisti me.

5 Ego Dominus, & non est ampliùs, extra me non est Deus: accinxi te, & non cognovisti me.

6 Ut sciant hi, qui ab ortu solis, & qui ab occidente, quoniam absque me non est. Ego Dominus, & non est alter.

7 Fot-

7 Formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.

B 8 Rorate cœli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra, & germinet salvatorem: & justitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum.

9 Væ qui contradicit fictori suo, testa de samiis terræ: * numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, & opus tuum absque manibus est? (* Rom. 9. d. 20. Jerem. 18. a. 6.)

10 Væ qui dicit patri: Quid generas? & mulieri: Quid parturis?

11 Hæc dicit Dominus sanctus Israel, plastes ejus: Ventura interrogate me, super filios meos, & super opus manuum mearum mandate mihi.

12 Ego feci terram, & hominem super eam creavi ego: manus meæ tetenderunt cœlos, & omni militiæ eorum mandavi.

13 Ego suscitavi eum ad justitiam, & omnes vias ejus dirigam: ipse ædificabit civitatem meam, & captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

C 14 Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: Post te ambulabunt, vincti manicis pergent: & te adorabunt, teque deprecabuntur: Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus.

15 Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.

16 Confusi sunt, & erubuerunt omnes, simul abierunt in confusionem fabricatores eorum.

17 Israel salvatus est in Domino salute æterna: non confundemini, & non erubescetis usque in sæculum sæculi.

18 Quia hæc dicit Dominus creans cœlos, ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse plastes ejus: non in vanum creavit eam: ut habitaretur, formavit eam: ego Dominus, & non est alius.

19 Non in abscondito locutus sum in loco terræ tenebroso: non dixi semini Jacob: Frustra quærite me: ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta.

D 20 Congregamini, & venite, & accedite simul, qui salvati estis ex Gentibus: nescierunt qui levant lignum sculpturæ suæ; & rogant Deum non salvantem.

21 Annuntiate, & venite, & consiliamini simul: quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? numquid non ego Dominus & non est ultra Deus absque me? Deus justus, & salvans non est præter me.

22 Convertimini ad me, & salvi eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

23 In memetipso juravi, egredietur de ore meo justitiæ verbum, & non revertetur:

24 * Quia mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua. (* Rom 14. b. 11 Philip. 2. b. 10.)

25 Ergo in Domino, dicet, meæ sunt justitiæ, & imperium: ad eum venient, & confundentur omnes, qui repugnant ei.

26 In Domino justificabitur, & laudabitur omne semen Israel.

CAPUT XLVI.

Ostenditur idolorum vanitas, & destructio ipsorum prædicitur: Judæi cum reliquiis Israel ad Deum revocantur, ostensa Dei magna benignitate ad ipsos, addita gravi increpatione ob ipsorum ingratitudinem, & idololatriam: hortaturque, ut ad ipsum, qui solus omnia novit, & potest, revertantur, salutem ipsis per filium promittens.

1 CONFRACTUS est Bel, contritus est Nabo: facta sunt simulacra eorum bestiis, & jumentis, onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem. A

2 Contabuerunt, & contrita sunt simul: non potuerunt salvare portantem, & anima eorum in captivitatem ibit.

3 Audite me, domus Jacob, & omne residuum domus Israel, qui portamini à meo utero, qui gestamini à mea vulva,

4 Usque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, & salvabo. B

5 Cui assimilastis me, & adæquastis, & comparastis me, & effecistis similem?

6 Qui confertis aurum de sacculo, & argentum statera ponderatis: conducentes aurificem, ut faciat deum: & procidunt, & adorant.

7 * Portant illum in humeris gestantes, & ponentes in loco suo: & stabit, ac de loco suo non movebitur, sed & cùm clamaverint ad eum, non audiet: de tribulatione non salvabit eos. (* Baruch. 6. c. 25.) C

8 Mementote istud, & confundamini: redite prævaricatores ad cor.

9 Recordamini prioris sæculi, quoniam ego sum Deus, & non est ultra Deus, nec est similis mei:

10 Annuntians ab exordio novissimum, & ab initio, quæ necdum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. D

11 Vocans ab Oriente avem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ, & locutus sum, & adducam illud: creavi, & faciam illud.

12 Audite me duro corde, qui longè estis à justitia.

13 Propè feci justitiam meam, non elongabitur, & salus mea non morabitur. Dabo in Sion salutem, & in Israel gloriam meam.

CAPUT XLVII.

Babylonis humiliatio, ac contritio prædicitur propter ipsius superbiam, arrogantiam, & crudelitatem in Judæos suos captivos: & quia in maleficis, auguribus, atque incantatoribus spem posuit.

A 1 DESCENDE, sede in pulvere, virgo filia Babylon, sede in terra: non est solium filiæ Chaldæorum, quia ultra non vocaberis mollis, & tenera.

2 Tolle molam, & mole farinam: denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina.

* Nah. 3 b. 5. 3 * Revelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum: ultionem capiam, & non resistet mihi homo.

4 Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius, sanctus Israel.

5 Sede tacens, & intra in tenebras, filia Chaldæorum: quia non vocaberis ultra domina regnorum.

B 6 Iratus sum super populum meum, contaminavi hæreditatem meam, & dedi eos in manu tua: non posuisti eis misericordias: super senem aggravasti jugum tuum valde.

7 Et dixisti: In sempiternum ero domina: non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es novissimi tui.

8 Et nunc audi hæc delicata, & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: * Ego sum, & non est præter me ampliùs: non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem. * Apoc. 18. b. 7.

C * Infr. 51. f. 19. 9 * Venient tibi duo hæc subitò in die una, sterilitas, & viduitas, universa venerunt super te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem.

10 Et fiduciam habuisti in malitia tua, & dixisti: Non est, qui videat me; sapientia tua, & scientia tua hæc decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, & præter me non est altera.

D 11 Veniet super te malum, & nescies ortum ejus: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare: veniet super te repentè miseria, quam nescies.

12 Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.

13 Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: stent, & salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.

14 Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos: non liberabunt animam suam de manu flammæ: non sunt prunæ, quibus calefiant, nec focus, ut sedeant ad eum.

15 Sic facta sunt tibi, in quibuscumque laboraveras: negotiatores tui ab adolescentia tua, unusquisque in via sua erraverunt: non est, qui salvet te.

CAPUT XLVIII.

Increpat Dominus hypocrisim, ingratitudinem, ac duritiam Judæorum: se, & non idola annuntiasse futura, & illa complevisse ostendens: propter nomen suum tamen parcet ipsis: & ita benignè eos ad se revocat, probans se solum verum Deum, omnium conscium, suique populi redemptorem, ac gubernatorem: conquerens quoque de mandatorum suorum prævaricatione, quibus observatis fælices fuissent.

1 AUDITE hæc, domus Jacob, qui vocamini nomine Israel, & de aquis Juda existis, qui juratis in nomine Domini, & Dei Israel recordamini non in veritate, neque in justitia. A

2 De civitate enim sancta vocati sunt, & super Deum Israel constabiliti sunt: Dominus exercituum nomen ejus.

3 Priora ex tunc annuntiavi, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea: repente operatus sum, & venerunt.

4 Scivi enim, quia durus es tu, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua ærea.

5 Prædixi tibi ex tunc: antequam venirent, indicavi tibi, ne fortè diceres: idola mea fecerunt hæc, & sculptilia mea, & conflatilia mandaverunt ista.

6 Quæ audisti, vide omnia: vos autem num annuntiastis? Audita feci tibi nova ex tunc, & conservata sunt, quæ nescis: B

7 Nunc creata sunt, & non ex tunc: & ante diem, & non audisti ea, ne fortè dicas: Ecce ego cognovi ea.

8 Neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc aperta est auris tua: scio enim, quia prævaricans prævaricaberis, & transgressorem ex utero vocavi te.

9 Propter nomen meum longè faciam furorem meum, & laude mea infrænabo te, ne intereas.

10 Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis.

11 Propter me, propter me faciam, ut non blasphemer: * & gloriam meam alteri non dabo. * Sup. 44. b. 6.

12 Audi me, Jacob, & Israel, quem ego voco: * ego ipse, ego primus, & ego novissimus. * Sup. 41 b. 8. 44. a. 6.

13 Manus quoque mea fundavit terram, & dextera mea mensa est cœlos: ego vocabo eos, & stabunt simul. C

14 Congregamini omnes vos, & audite: quis
de eis annuntiavit hæc? Dominus dilexit eum,
faciet voluntatem suam in Babylone, & brachium suum in Chaldæis.
15 Ego, ego locutus sum, & vocavi eum: adduxi eum, & directa est via ejus.
16 Accedite ad me, & audite hoc; non à
principio in abscondito locutus sum: ex tempore, antequam fieret, ibi eram & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus ejus.
17 Hæc dicit Dominus redemptor tuus sanctus
Israel: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.
D 18 Utinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumen pax tua, & justitia tua sicut
gurgites maris.
19 Et fuisset quasi arena semen tuum, & stirps
uteri tui, ut lapilli ejus: non interisset, & non
fuisset attritum nomen ejus à facie mea.
*Jerem. 51. a. 6 20 * Egredimini de Babylone, fugite à Chaldæis, in voce exultationis annuntiate: auditum
facite hoc, & efferte illud usque ad extrema terræ. Dicite: * Redemit Dominus servum suum
* Exod. 17. b. 9. Num. 20 b. 11. Jacob.
21 Non sitierunt in deserto, cùm educeret eos:
* Infr. 57. d. 11. * aquam de petra produxit eis, & scidit petram,
& fluxerunt aquæ.
22 Non est pax impiis, dicit Dominus.

CAPUT XLIX.

Constituitur Christus dux gentium, ac Judæorum salvandorum, daturque in fœdus populi ex omni orbis parte vocandi: & ostensa magna felicitate credentium in Christum, hortatur eos ad gratiarum actionem: benignè etiam consolatur Sion, quæ se à Deo desertam conquerebatur: promittens eam toto orbe fore gloriosam, omnibus ad ipsam confluentibus, ejusque contritis inimicis.

A 1 AUDITE insulæ: & attendite, populi de
longè: Dominus ab utero vocavit me,
de ventre matris meæ recordatus est nominis
mei.
* Infr. 51. d. 16. 2 * Et posuit os meum quasi gladium acutum:
in umbra manus suæ protexit me, & posuit me
sicut sagittam electam: in pharetra sua abscondit me.
3 Et dixit mihi: Servus meus es tu, Israel,
quia in te gloriabor.
4 Et ego dixi: in vacuum laboravi, sine causa, & vanè fortitudinem meam consumpsi: ergo judicium meum cum Domino, & opus meum
cum Deo meo.
B 5 Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, &
Israel non congregabitur, & glorificatus sum in
oculis Domini, & Deus meus factus est fortitudo mea.
6 Et dixit: Parum est, ut sis mihi servus ad
suscitandas tribus Jacob, & fæces Israel convertendas. * Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis * Sup. 42. b 6. Actor. 13. g 47.
salus mea usque ad extremum terræ.
7 Hæc dicit Dominus redemptor Israel sanctus
ejus, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum: Reges
videbunt, & consurgent principes, & adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, & sanctum Israel, qui elegit te. C
8 * Hæc dicit Dominus: In tempore placito *1. Cor. 6. a. 2.
exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tui:
& servavi te, & dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas:
9 Ut diceres his, qui vincti sunt: Exite; & his,
qui in tenebris: Revelamini. Super vias pascentur, & in omnibus planis pascua eorum.
10 * Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus, & sol: quia miserator eorum * Apoc. 7. d. 16.
reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.
11 Et ponam omnes montes meos in viam, & D
semitæ meæ exaltabuntur.
12 Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab
Aquilone, & mari, & isti de terra Australi.
13 Laudate cœli, & exulta terra, jubilate
montes laudem, quia consolatus est Dominus
populum suum, & pauperum suorum miserebitur.
14 Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus,
& Dominus oblitus est mei.
15 Numquid oblivisci potest mulier infantem
suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si
illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.
16 Ecce in manibus meis descripsi te: muri
tui coram oculis meis semper.
17 Venerunt structores tui destruentes te, & E
dissipantes, à te exibunt.
18 * Leva in circuitu oculos tuos, & vide, * Infr. 60 a 4.
omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, & circumdabis tibi eos
quasi sponsa:
19 Quia deserta tua, & solitudines tuæ, &
terra ruinæ tuæ, nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur, qui absorbebant te.
20 Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis
tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi, ut habitem.
21 Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi F
istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata, & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?

22 Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt.

23 Et erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent. Et scies, quia ego Dominus, super quo non con-
G fundentur, qui expectant eum.

24 Numquid tolletur à forti præda? aut quod captum fuerit à robusto, salvum esse poterit?

25 Quia hæc dicit Dominus: Equidem, & captivitas à forti tolletur: & quod ablatum fuerit à robusto, salvabitur. Eos verò, qui judicaverunt te, ego judicabo: & filios tuos ego salvabo.

26 Et cibabo hostes tuos carnibus suis: & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur: & sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

CAPUT L.

Non ex Dei impotentia, sed propter suas iniquitates manet synagoga repudiata, Christum nolens recipere, qui nihil prætermisit, quod agendum fuerat, ut ab ea reciperetur, immò illius amore seipsum in ignominiosas tradens afflictiones: ideoque synagogam doloribus interituram denuntiat.

A 1 HÆC dicit Dominus: Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.

2 Quia veni, & non erat vir: vocavi, & non
* Infr. 59. a. 1. erat, qui audiret: * numquid abbreviata, & parvula facta est manus mea, ut non possit redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, & morientur in siti.

B 3 Induam cœlos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum.

4 Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo: erigit manè, manè erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

5 Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego
C autem non contradico: retrorsum non abii.

* Matt. 26. g. 67. 6 * Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me.

7 Dominus Deus auxiliator meus, ideò non sum confusus: ideò posui faciem meam ut petram durissimam, & scio, quoniam non confundar.

8 * Juxta est, qui justificat me, quis contradicet mihi? stemus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me. * Rom. 8. f. 33.

9 Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis est, qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur: tinea comedet eos.

10 Quis ex vobis timens Dominum, audiens D
vocem servi sui? qui ambulavit in tenebris, & non est lumen ei, speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.

11 Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

CAPUT LI.

Exhortatur Sion exemplo Abrahæ, cui Deus promissa complevit, ut & ipsa certò fidat se promissam à Deo consolationem accepturam: de consolatione, salute & magna felicitate Sion, hoc est Ecclesiæ, per Christum futura, & de lege Evangelica latè disserit, ac de humiliatione hostium Ecclesiæ.

1 AUDITE me, qui sequimini, quod justum est, & quæritis Dominum: attendite ad petram, unde excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis. A

2 Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicavi eum.

3 Consolabitur ergo Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas ejus: & ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium, & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.

4 Attendite ad me, popule meus, & tribus B
mea me audite: quia lex à me exiet, & judicium meum in lucem populorum requiescet.

5 Propè est justus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos judicabunt: me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt.

6 Levate in cœlum oculos vestros, & videte sub terra deorsum: quia cœli sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores ejus sicut hæc interibunt: * Sa- * Pf. h. 36. c. 39.
lus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea non deficiet.

7 Audite me, qui scitis justum, populus me- C
us lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuatis.

8 Sicut enim vestimentum, sic comedet eos

vermis:

vermis: & sicut lanam, sic devorabit eos tinea:
Salus autem mea in sempiternum erit, & justi-
tia mea in generationes generationum.
9 Consurge, consurge, induere fortitudinem
brachium Domini: consurge sicut in diebus
antiquis, in generationibus sæculorum: Num-
quid non tu percussisti superbum, vulnerasti
D draconem?
* Exod. 14 c.21. 10 * Numquid non tu siccasti mare, aquam
abyssi vehementis: qui posuisti profundum ma-
ris viam: ut transirent liberati?
11 Et nunc, qui redempti sunt à Domino, re-
vertentur, & venient in Sion laudantes, & læti-
tia sempiterna super capita eorum, gaudium &
lætitiam tenebunt, fugiet dolor, & gemitus.
12 Ego, ego ipse consolabor vos: quis tu, ut
timeres ab homine mortali, & à filio hominis,
qui quasi fœnum ita arescet?
E 13 Et oblitus es Domini factoris tui, qui te-
tendit cœlos, & fundavit terram: & formida-
sti jugiter tota die a facie furoris ejus, qui te
tribulabat, & paraverat ad perdendum: ubi
nunc est furor tribulantis.
14 Citò veniet gradiens ad aperiendum, & non
interficiet usque ad internecionem, nec deficiet
panis ejus.
15 Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui
conturbo mare, & intumescunt fluctus ejus:
F Dominus exercituum nomen meum.
* Sup 49. a. 2. 16 * Posui verba mea in ore tuo, & in umbra
manus meæ protexi te, ut plantes cœlos, &
fundes terram: & dicas ad Sion: Populus meus
es tu.
17 Elevare, elevare, consurge, Jerusalem,
quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus:
usque ad fundum calicis soporis bibisti, & pota-
sti usque ad fæces.
18 Non est, qui sustentet eam ex omnibus
filiis, quos genuit: & non est, qui appre-
hendat manum ejus ex omnibus filiis, quos
enutrivit.
* Sup. 47. b. 9. 19 * Duo sunt, quæ occurrerunt tibi; quis
contristabitur super te? vastitas, & contritio, &
fames, & gladius; quis consolabitur te?
G 20 Filii tui projecti sunt, dormierunt in ca-
pite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus:
pleni indignatione Domini, increpatione Dei
tui.
21 Idcircò audi hoc paupercula, & ebria non
à vino.
22 Hæc dicit dominator tuus Dominus, &
Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo: Ecce
tuli de manu tua calicem soporis, fundum cali-
cis indignationis meæ, non adjicies, ut bibas
illum ultra.
23 Et ponam illum in manu eorum, qui te hu-
miliaverunt, & dixerunt animæ tuæ: Incurvare,
ut transeamus, & posuisti ut terram corpus tuum,
& quasi viam transeuntibus.

CAPUT LII.

Excitat Sion, hoc est, Christi Ecclesiam ad consolationem ob gratuitam sui redemptionem: meminit descensus Israel in Ægyptum, & liberationis ab Assur: prædicatores autem evangelicæ pacis commendat, excitant omnes ad laudem propter Christum paratum omnibus salvatorem; & de ipsius exaltatione, ac humiliatione, & fide gentium in ipsum.

1 CONSURGE, consurge, induere fortitu- A
dine tua, Sion, induere vestimentis glo-
riæ tuæ, Jerusalem, civitas sancti: quia non
adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumci-
sus, & immundus.
2 Excutere de pulvere, consurge; sede, Jeru-
salem: solve vincula colli tui, captiva filia Sion.
3 Quia hæc dicit Dominus: Gratis venumdati
estis, & sine argento redimemini.
4 Quia hæc dicit Dominus Deus: * in Ægy- * Genes. 46. a. 6.
ptum descendit populus meus in principio, ut
colonus esset ibi: & Assur absque ulla causa ca-
lumniatus est eum.
5 Et numquid mihi est hic, dicit Dominus, B
quoniam ablatus est populus meus gratis? Do-
minatores ejus iniquè agunt, dicit Dominus,
* & jugiter tota die nomen meum blasphe- * Rom 2. d 24 Ezech 36. d. 20
matur.
6 Propter hoc sciet populus meus nomen meum
in die illa: quia ego ipse, qui loquebar, ecce
adsum.
7 * Quàm pulchri super montes pedes annun- * Rom. 10 c. 15. Nah. 1. d. 15.
tiantis, & prædicantis pacem; annuntiantis
bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion:
Regnabit Deus tuus!
8 Vox speculatorum tuorum: levaverunt vo- C
cem, simul laudabunt: quia oculo ad ocu-
lum videbunt, cùm converterit Dominus
Sion.
9 Gaudete, & laudate simul deserta Jerusalem:
quia consolatus est Dominus populum suum,
redemit Jerusalem.
10 Paravit Dominus brachium sanctum suum
in oculis omnium gentium: * & videbunt omnes * Psal. 97. a. 3.
fines terræ salutare Dei nostri.
11 Recedite, recedite, exite inde, * pollu- * 2. Cor. 6. d. 17.
tum nolite tangere: exite de medio ejus, mun-
damini, qui fertis vasa Domini.
12 Quoniam non in tumultu exibitis, nec in D
fuga properabitis: præcedet enim vos Dominus,
& congregabit vos Deus Israel.
13 Ecce intelliget servus meus, exaltabitur,
& elevabitur, & sublimis erit valdè.

14 Sicut obstupuerunt super te multi, sic in-
glorius erit inter viros aspectus ejus, & forma
ejus inter filios hominum.
15 Iste asperget gentes multas, super ipsum
* Rom. 15. c. 21. continebunt reges os suum: * quia quibus non
est narratum de eo, viderunt; & qui non audie-
runt, contemplati sunt.

CAPUT LIII.

Non omnes Evangelii prædicationem suscipiunt: prophetia de Christi nativitate, & ignominiosa passione, ac morte ipsius propter peccata nostra: contemptui habitus est, qui salutem nobis peperit: de mansuetudine, & voluntaria ipsius oblatione: de gloria, & exaltatione ejus, credentiumque multitudine.

A Jo. 12. f. 38. 1 QUIS credidit auditui nostro? & brachium
Domini cui revelatum est?
Rom. 10. d. 16. 2 Et ascendet sicut virgultum coram eo,
& sicut radix de terra sitienti: non est species ei,
neque decor: & vidimus eum, & non erat aspe-
ctus, & desideravimus eum:
*Mar 9. b. 12. 3 * Despectum, & novissimum virorum, vi-
rum dolorum, & scientem infirmitatem; & qua-
si absconditus vultus ejus, & despectus, unde
nec reputavimus eum.
* Marc. 8. c. 17. 4 * Verè languores nostros ipse tulit, & dolo-
res nostros ipse portavit: & nos putavimus eum
quasi leprosum, & percussum à Deo, & humi-
B liatum.
* 1. Cor. 15. a. 3. 5 * Ipse autem vulneratus est propter iniqui-
tates nostras, attritus est propter scelera nostra:
disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus
sanati sumus.
6 Omnes nos quasi oves erravimus, unusquis-
que in viam suam declinavit: & posuit Domi-
nus in eo iniquitatem omnium nostrum.
C 7 Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit
os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, &
* Matt. 26 f. 63. quasi agnus coram tondente se obmutescet, * &
Actor. 8. f. 32. non aperiet os suum.
8 De angustia, & de judicio sublatus est: ge-
nerationem ejus quis enarrabit? quia abscissus
est de terra viventium: propter scelus populi
mei percussi eum.
9 Et dabit impios pro sepultura, & divitem
* 1. Pet. 2. d. 22 pro morte sua: * eò quòd iniquitatem non fece-
1. Joan. 3. a. 5. sit, neque dolus fuerit in ore ejus.
10 Et Dominus voluit conterere eum in infir-
mitate: si posuerit pro peccato animam suam,
videbit semen longævum, & voluntas Domini
in manu ejus dirigetur.
D 11 Pro eo, quòd laboravit anima ejus, vide-
bit, & saturabitur: in scientia sua justificabit
ipse justus servus meus multos, & iniquitates
eorum ipse portabit.
12 Ideò dispertiam ei plurimos, & fortium di-
videt spolia: pro eo quòd tradidit in mortem
animam suam, * & cum sceleratis reputatus est: * Marc. 15 c 28
& ipse peccata multorum tulit, & pro trans- Luc 23. d. 34.
gressoribus rogavit.

CAPUT LIV.

Ecclesiam invitat ad lætitiam, quòd ex gentibus futura sit numerosior, quàm erat Synagoga & per orbem propaganda, perpetua Dei protectione sit in securitate victura, veteris oblita calamitatis: quodque ex pretiosis ædificabitur lapidibus, in justitia fundata: omnesque in ea docti erunt à Deo multitudine pacis fruituri.

1 LAUDA sterilis, quæ non paris: decanta A
laudem, & hinni, quæ non pariebas, Luc 23 d. 29.
quoniam multi filii desertæ, magis quàm ejus Gal. 4
quæ habet virum, dicit Dominus. d. 27.
2 Dilata locum tentorii tui, & pelles taber-
naculorum tuorum extende, ne parcas: lon-
gos fac funiculos tuos, & clavos tuos con-
solida.
3 Ad dexteram enim, & ad lævam penetra- B
bis: & semen tuum gentes hæreditabit, & civi-
tates desertas inhabitabit.
4 Noli timere quia non confunderis, neque
erubesces: Non enim te pudebit, quia confusio-
nis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrii
viduitatis tuæ non recordaberis ampliùs.
5 Quia dominabitur tui, qui fecit te, * Domi- * Luc. 1. c. 32
nus exercituum nomen ejus: & redemptor tuus C
sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur.
6 Quia, ut mulierem derelictam, & mœren-
tem spiritu vocavit te Dominus, & uxorem ab
adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.
7 Ad punctum in modico dereliqui te, & in
miserationibus magnis congregabo te.
8 In momento indignationis abscondi faciem D
meam parumper à te, & in misericordia sempi-
terna misertus sum tui; dixit redemptor tuus
Dominus.
9 * Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui juravi, *Genes. 9. b. 11.
ne inducerem aquas Noe ultra supra terram: sic
juravi, ut non irascar tibi, & non incre-
pem te.
10 Montes enim commovebuntur, & colles
contremiscent: misericordia autem mea non re-
cedet à te, & fœdus pacis meæ non movebitur: di-
xit miserator tuus Dominus.
11 Paupercula tempestate convulsa, absque ul- E
la consolatione. Ecce ego sternam per ordinem
lapides tuos, & fundabo te in sapphiris,
12 Et ponam jaspidem propugnacula tua: &

portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles:

* Joan. 6. c. 45. 13 * Universos filios tuos doctos à Domino, & multitudinem pacis filiis tuis.

F 14 Et in justitia fundaberis: recede procul à calumnia, quia non timebis; & à pavore, quia non appropinquabit tibi.

15 Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi.

16 Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum, & ego creavi interfectorem ad disperdendum.

G 17 Omne vas quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in judicio, judicabis. Hæc est hæreditas servorum Domini, & justitia eorum apud me, dicit Dominus.

CAPUT LV.

Omnes ad fidem vocant, promittit donorum spiritualium abundantiam: revocantur à peccatis impii, cùm Dominus misericors sit, & verax in promissis: de profectu prædicationis Evangelii, & fælicitate credentium.

A Eccl. 51. d. 33. 1 OMNES sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum, & lac.

2 Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra.

B 3 Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & vivet anima vestra, & feriam vobis-

* Actor. 13 c. 34. cum pactum sempiternum, * misericordias David fideles.

4 Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus,

5 Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis: & Gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificavit te.

6 Quærite Dominum, dum inveniri potest: invocate eum, dum propè est.

7 Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.

C 8 Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ: neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.

9 Quia sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris.

10 Et quomodo descendit imber, & nix de cœlo, & illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti:

11 Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet, quæcumque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud. D

12 Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini: montes, & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu.

13 Pro saliunca ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus: & erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.

CAPUT LVI.

Omnes cujusvis gentis, aut conditionis hortatur Dominus ad servanda sua præcepta: consolatio eunuchorum justorum: domus Dei, domus est orationis: gravis increpatio, & comminatio adversus pastores Jerusalem, quos cæcos, & canes mutos, ac impudentes appellat.

1 HÆC dicit Dominus: Custodite judicium, & facite justitiam: quia juxta est salus mea, ut veniat, & justitia mea, ut reveletur. A Sap. 8. a. 1.

2 Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendet istud: custodiens sabbatum ne polluat illud, custodiens manus suas, ne faciat omne malum.

3 Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus à populo suo: Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

4 Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: B

5 Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus, Nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

6 Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant eum, & diligant nomen ejus, ut sint ei in servos: omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum:

7 Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: * quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis. C * Marc. 21. b. 13. Marc. 11 c. 17. Luc. 19. g. 46.

8 Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.

9 Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus.

D 10 Speculatores ejus cœci omnes, nescierunt
universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.
11 Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam:
omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam, à summo usque ad novissimum.
12 Venite, sumamus vinum, & impleamur
ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, &
multo ampliùs.

CAPUT LVII.

Justorum interitus, & futura ipsorum requies non intelligitur ab impiis, cum quibus Deus hic expostulat super idololatria, aliisque ipsorum sceleribus, denuntians eos humiliandos; conversis autem pax, & consolatio promittitur: cùm impii cor sit tamquam mare fervens, cui non est pax.

A 1 JUSTUS perit, & non est, qui recogitet in
corde suo: & viri misericordiæ colliguntur, quia non est, qui intelligat: à facie enim
malitiæ collectus est justus.
2 Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulavit in directione sua.
3 Vos autem accedite huc filii augutatricis; semen adulteri, & fornicariæ.
4 Super quem lusistis? super quem dilatastis
os, & ejecistis linguam? numquid non vos filii
scelesti, semen mendax?
5 Qui consolamini in diis subter omne lignum
frondosum, immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras?
6 In partibus torrentis pars tua, hæc est sors
tua: & ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium, numquid super his non indignabor?
7 Super montem excelsum, & sublimem posuisti cubile tuum, & illuc ascendisti, ut immolares hostias.
B 8 Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale tuum; quia juxta me discooperuisti, &
suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, &
pepigisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorum
manu aperta.
9 Et ornasti te regio unguento, & multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, &
humiliata es usque ad inferos.
10 In multitudine viæ tuæ laborasti: non dixisti: Quiescam; vitam manus tuæ invenisti, propterea non rogasti.
C 11 Pro quo solicita timuisti, quia mentita es,
& mei non es recordata, neque cogitasti in corde
tuo? quia ego tacens, & quasi non videns, &
mei oblita es.
12 Ego annuntiabo justitiam tuam, & opera
tua non proderunt tibi.
13 Cùm clamaveris, liberent te congregati tui,
& omnes eos auferet ventus, tollet aura: Qui
autem fiduciam habet mei, hæreditabit terram,
& possidebit montem sanctum meum.
14 Et dicam: * Viam facite, præbete iter, * Infr. 62.d.10.
declinate de semita, auferte offendicula de via
populi mei.
15 Quia hæc dicit Excelsus, & sublimis habitans æternitatem: & sanctum nomen ejus in excelso, & in sancto habitans, & cum contrito, & D
humili spiritu: ut vivificet spiritum humilium,
& vivificet cor contritorum.
16 Non enim in sempiternum litigabo, neque
usque ad finem irascar: quia spiritus à facie mea
egredietur, & flatus ego faciam.
17 Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus
sum, & percussi eum: abscondi à te faciem
meam, & indignatus sum: & abiit vagus in via
cordis sui.
18 Vias ejus vidi, & sanavi eum, & reduxi
eum, & reddidi consolationes ipsi, & lugentibus ejus.
19 Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei,
qui longè est, & qui propè, dixit Dominus, &
sanavi eum.
20 Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus ejus in
conculcationem, & lutum.
21 * Non est pax impiis, dicit Dominus * Sup. 48.d.22.
Deus.

CAPUT LVIII.

Reprehendit Judæorum hypocrisim, ostendens eorum jejunium non esse Deo acceptabile: & quæ debeant illud comitari, quibus adhibitis, multa præstantur hominibus beneficia: quomodo debeat sabbatum celebrari, abnegata propria voluntate, & quod sit præmium ita celebrantium.

1 CLAMA, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum. A
2 Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens, quæ justitiam
fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit:
rogant me judicia justitiæ: appropinquare Deo
volunt.
3 Quare jejunavimus, & non aspexisti: humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in
die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, &
omnes debitores vestros repetitis.
4 Ecce ad lites, & contentiones jejunatis, & B
percutitis pugno impiè. Nolite jejunare sicut

usque

usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester.

* Zach. 7. b. 5. 5 * Numquid tale est jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? numquid contorquere quasi circulum caput suum & saccum, & cinerem sternere? numquid istud vocabis jejunium, & diem acceptabilem Domino?

6 Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes: dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe.

* Ezec. 18. b. 16. Matth. 25. e. 35. 7 * Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque indue in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.

C 8 Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuam justitia tua, & gloria Domini colliget te.

9 Tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum, si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui, quod non prodest.

10 Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies.

11 Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.

* Infr. 61. a. 4. 12 * Et ædificabuntur in te deserta sæculorum: fundamenta generationis, & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, avertens semitas in quietem.

D

13 Si averteris à sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaveris sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaveris eum, dum non facis vias tuas, & non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:

14 Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Jacob patris tui: os enim Domini locutum est.

C A P U T LIX.

Petens, ac benignus est Deus, ad salvandum Judæos; sed iniquitates eorum, quas Propheta persequitur, impediunt, ne exaudiantur, ac salventur: propter quas & ipsi confitentur se justè à Deo desertos, & excæcatos, afflictos variis malis; de furore Domini in malos, & benignitate erga pœnitentes.

A Num. 11. c. 23. Sup. 50. a. 2. 1 * ECCE non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat:

2 Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos, & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus à vobis, ne exaudiret.

3 * Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium, & lingua vestra iniquitatem fatur. * Sup. 1. d. 15.

4 Non est, qui invocet justitiam, neque est qui judicet verè: sed confidunt in nihilo, & loquuntur vanitates: * conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem: * Job. 15. d. 35.

5 Ova aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ovis eorum, morietur; & quod confotum est, erumpet in regulum.

6 Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum. B

7 * Pedes eorum ad malum currunt, & festinant, ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas, & contritio in viis eorum. * Prov. 1. b. 16. Rom. 3. c. 15.

8 Viam pacis nescierunt, & non est judicium in gressibus eorum. Semitæ eorum incurvatæ sunt eis: omnis, qui calcat in eis, ignorat pacem.

9 Propter hoc elongatum est judicium à nobis, & non apprehendet nos justitia: expectavimus lucem, & ecce tenebræ; splendorem, & in tenebris ambulavimus.

10 Palpavimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectavimus: impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

11 Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus, expectavimus judicium, & non est; salutem, & elongata est à nobis. C

12 Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognovimus,

13 Peccare, & mentiri contra Dominum: & aversi sumus, ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam, & transgressionem: concepimus, & locuti sumus de corde verba mendacii.

14 Et conversum est retrorsum judicium, & justitia longè stetit: quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi.

15 Et facta est veritas in oblivionem: & qui recessit à malo, prædæ patuit: & vidit Dominus, & malum apparuit in oculis ejus, quia non est judicium.

16 Et vidit, quia non est vir: & aporiatus est, quia non est, qui occurrat: salvavit sibi brachium suum, & justitia ejus ipsa confirmavit eum. D

* Eph 6 c. 17. 1. Thess. 5. b. 8. 17 * Indutus est justitia ut lorica, & galea salutis in capite ejus: indutus est vestimentis ultionis, & opertus est quasi pallio zeli.
18 Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis: insulis vicem reddet.
19 Et timebunt, qui ab occidente, nomen Domini: & qui ab ortu solis, gloriam ejus: cùm venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit:
* Rom 11.d.26. 20 * Et venerit Sion redemptor, & eis, qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus.
21 Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodò, & usque in sempiternum.

CAPUT LX.

Ecclesia ad exultationem excitatur, quòd in ea Domini gloria relucent, ad quam accessuræ sunt plurimæ nationes, & quæ ad eam non venerint, peribunt: in qua pax, justitia, & laus Dei invenientur, ablata iniquitate: eritque Dominus ei in lucem sempiternam, & gloriam.

A 1 SURGE, illuminare, Jerusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.
2 Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te videbitur.
3 Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.
4 * Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent.
5 Tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.
6 Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian, & Epha: omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes: & laudem Domino annuntiantes.
B 7 Omne pecus Cedar congregabitur tibi: arietes Nabajoth ministrabunt tibi: offerentur super placabili altari meo, & domum majestatis meæ glorificabo.
8 Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?
9 Me enim insulæ expectant, & naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longè, argentum eorum, & aurum eorum cum eis, nomini Domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificavit te.
10 Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi: in indignatione enim mea percussi te: & in reconciliatione mea misertus sum tui.
11 * Et aperientur portæ tuæ jugiter: die, ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. * Apoc. 21.g.25.
12 Gens enim, & regnum, quod non servierit tibi, peribit: & Gentes solitudine vastabuntur.
13 Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus simul, ad ornandum locum sanctificationis meæ; & locum pedum meorum glorificabo. C
14 Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi, & vocabunt te civitatem Domini, Sion sancti Israel.
15 Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat, qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem, & generationem:
16 Et suges lac Gentium, & mamilla regum lactaberis: & scies, quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.
17 Pro ære afferam aurum, & pro ferro afferam argentum: & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum: & ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos justitiam.
18 Non audietur ultra iniquitas in terra tua, & vastitas, & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. D
19 * Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. * Apoc. 21.g.23. & 22. a 5.
20 Non occidet ultra sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui.
21 Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum hæreditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum.
22 Minimus erit in mille, & parvulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore ejus subitò faciam istud.

CAPUT LXI.

Christi salvatoris officium, & humani generis reparationem pulchrè explicat: prædicatione quoque ministrorum Christi gentes ad fidem convertendas: additur de consolatione credentium, & gloria ministrorum: Ecclesia latabunda suam felicitatem mirè sibi gratulatur.

1 SPI-

A Luc. 4. c. 18. 1 SPIRITUS Domini super me, eò quòd unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis indulgentiam, & clausis apertionem:

2 Ut prædicarem annum placabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro * ut consolarer omnes lugentes: * Matt. 5. a. 5.

B 3 Ut ponerem lugentibus Sion: & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum.

* Sup. 58 d. 12. 4 * Et ædificabunt deserta à sæculo, & ruinas antiquas erigent, & instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem, & generationem.

5 Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra: & filii peregrinorum, agricolæ, & vinitores vestri erunt.

6 Vos autem sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis: Fortitudinem Gentium comedetis, & in gloria earu superbietis.

C 7 Pro confusione vestra duplici, & rubore, laudabunt partem suam: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

8 Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto, & dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpetuum feriam eis.

9 Et scient in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.

D 10 Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis: & indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.

11 Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit justitiam, & laudem eorum universis gentibus.

C A P U T LXII.

Propheta non cessat propter impios Christum annuntiare, prophetans de Christi adventu, & conversione Gentium: de felicitate, gloria, & exaltatione Ecclesiæ ex Dei gratuito beneplacito, erga ipsam: de prædicatoribus Ecclesiæ, & Euangelio per orbem divulgando.

1 PROPTER Sion non tacebo, & propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, & salvator ejus ut lampas accendatur. A

2 Et videbunt Gentes justum tuum, & cuncti reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.

3 Et erit corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.

4 Non vocaberis ultra Derelicta: & terra tua non vocabitur ampliùs Desolata: sed vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata, quia complacuit Domino in te: & terra tua inhabitabitur. B

5 Habitabit enim juvenis cum virgine, & habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.

6 Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis,

7 Et ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Jerusalem laudem in terra. C

8 Juravit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ: Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis: & si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.

9 Quia qui congregant illud, comedent, & laudabunt Dominum: & qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis. D

10 Transite, transite per portas, * præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & elevate signum ad populos. * Sup. 57. a. 14.

11 * Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion: Ecce salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo. * Matt. 21. a. 5. Zach. 9. b. 9.

12 Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti à Domino. Tu autem vocaberis: Quæsita civitas, & non derelicta.

C A P U T LXIII.

Dicit se Dominus sanguine aspersum dum solus vicisset hostes: Deus multa præstitit Israelitis beneficia, sed propter iniquitates suas sunt ab eo derelicti: Propheta autem miserationum Domini memor, invocat ipsius misericordiam super populum suum, quem à Deo desertum conqueritur.

1 QUIS est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua: gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Ego, qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum. A

2 * Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? * Apoc. 19. c. 13.

3 Torcular calcavi solus, & de Gentibus non est vir mecum: calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea: & aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi.

* Sup. 34 b. 8. 4 * Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit.

5 Circumspexi, & non erat auxiliator: quæsivi, & non fuit, qui adjuvaret: & salvavit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.

B 6 Et conculcavi populos in furore meo, & inebriavi eos in indignatione mea, & detraxi in terram virtutem eorum.

7 Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundùm indulgentiam suam, & secundùm multitudinem misericordiarum suarum.

8 Et dixit: Verumtamen populus meus est, filii non negantes: & factus est eis salvator.

C 9 In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & angelus faciei ejus salvavit eos: in dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portavit eos, & elevavit eos cunctis diebus sæculi.

10 Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, & afflixerunt spiritum sancti ejus, & conversus est eis in inimicum, & ipse debellavit eos.

* Exod. 14.c.20. 11 * Et recordatus est dierum sæculi Moysi, & populi sui: Ubi est, qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? ubi est, qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui?

12 Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suæ, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum.

13 Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem.

D 14 Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit: sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ.

* Deut 26 d 15. Baruc. 2. d. 16. 15 * Attende de cœlo, & vide de habitaculo sancto tuo, & gloriæ tuæ: ubi est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? super me continuerunt se.

16 Tu enim pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos: Tu, Domine, pater noster, redemptor noster, à sæculo nomen tuum.

17 Quare errare nos fecisti, Domine, de viis tuis, indurasti cor nostrum, ne timeremus te? convertere propter servos tuos, tribus hæreditatis tuæ.

18 Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.

19 Facti sumus quasi in principio, cùm non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.

CAPUT LXIV.

Petit Propheta, ut Deus nomen suum, & potentiam inimicis notam faciat: facta quoque mentione felicitatis, quæ Deum expectantibus præparata est, confitetur, ac luget populi sui iniquitates, immunditias, & exilium, orans pro liberatione.

1 UTINAM dirumperes cœlos, & descenderes: à facie tua montes defluerent. A

2 Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: à facie tua gentes turbarentur.

3 Cùm feceris mirabilia, non sustinebimus: descendisti, & à facie tua montes defluxerunt.

4 * A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. *1 Cor. 2. b. 9. B

5 Occurristi lætanti, & facienti justitiam: in viis tuis recordabuntur tui: ecce tu iratus es, & peccavimus: in ipsis fuimus semper, & salvabimur.

6 Et facti sumus ut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ: & cecidimus quasi folium universi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. C

7 Non est, qui invocet nomen tuum; qui consurgat, & teneat te: abscondisti faciem tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.

8 Et nunc, Domine, pater noster es tu, nos verò lutum: & fictor noster es tu, & opera manuum tuarum omnes nos.

9 * Ne irascaris, Domine, satis, & ne ultra memineris iniquitatis nostræ: ecce respice, populus tuus omnes nos. * Psal. 78.b. 8.

10 Civitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem desolata est. D

11 Domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.

12 Numquid super his continebis te, Domine, tacebis, & affliges nos vehementer?

CAPUT LXV.

Gentium conversio, & Judæorum propter iniquitates suas, & idololatriam abjectio, servatis tamen paucis reliquiis ex ipsis: comminatio his, qui Dei legem abjecerunt, & prospera, ac nova omnia servis Dei nuntiantur: de quorum felicitate, & Dei erga ipsos benignitate multis agit Propheta.

1 QUÆ-

A Rom 10,d,20. 1 QUÆSIERUNT me, qui ante non interrogabant, invenerunt, qui non quæsierunt me, dixi: Ecce ego, ecce ego ad gentem, quæ non invocabat nomen meum.

2 Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas.

3 Populus, qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper: qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres:

4 Qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt: qui comedunt carnem suillam, & jus profanum in vasis eorum.

5 Qui dicunt, Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.

6 Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam, & retribuam in sinum eorum.

7 Iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificaverunt super montes, & super colles exprobraverunt mihi, & remetiar opus eorum primum in sinu eorum.

B 8 Hæc dicit Dominus: Quomodo si inveniatur granum in botro, & dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.

9 Et educam de Jacob semen, & de Juda possidentem montes meos: & hæreditabunt eam electi mei, & servi mei habitabunt ibi.

10 Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum, populo meo, qui requisierunt me.

11 Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam.

* Prov. 1. c. 24. Jerem 7. c. 13 Infra 66. b. 4. 12 Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: * pro eo quòd vocavi, & non respondistis: locutus sum, & non audistis: & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis.

13 Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, & vos esurietis: ecce servi mei bibent, & vos sitietis:

C 14 Ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis.

15 Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis: & interficiet te Dominus Deus, & servos suos vocabit nomine alio.

16 In quo, qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo, amen: & qui jurat in terra, jurabit in Deo, amen: quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia absconditæ sunt ab oculis meis.

17 * Ecce enim ego creo cœlos novos, & terram novam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. * Infr. 66.g 22. Apoc. 21. a. 1.

18 Sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum, in his, quæ ego creo: quia ecce ego creo Jerusalem exultationem, & populum ejus gaudium.

19 Et exultabo in Jerusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in eo ultra vox fletus, & vox clamoris.

20 Non erit ibi ampliùs infans dierum, & senex, qui non impleat dies suos: quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. D

21 Et ædificabunt domos, & habitabunt: & plantabunt vineas, & comedent fructus earum.

22 Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet: secundùm enim dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inveterabunt.

23 Electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione: quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis.

24 * Eritque, antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. * Psal. 31. b 5.

25 * Lupus, & agnus pascentur simul, leo, & bos comedent paleas: & serpenti pulvis panis ejus: non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus. * Sup. 11 a. 6.

CAPUT LXVI.

Dominus cœli, & terræ non templum respicit, quod Judæi pro loco quietis illi ædificare volebant, sed spiritum humiliatum: rejiciuntur veteris legis sacrificia: Judæorum adversùs Christum, ipsosque discipulos pervicacia puniendo ostenditur: de Christi nativitate, & Ecclesiæ fœcunditate, cui ut omnes collætentur, exhortatur, ostendens beneficia, quæ à Domino recipiet, & quale futurum sit malorum judicium, & quomodo per discipulorum Christi prædicationem gentes convertentur: de finali quoque retributione malorum, & bonorum.

1 HÆC dicit Dominus: Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum: quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ? A Act. 7. f. 46.

2 Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt universa ista, dicit Dominus: ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

3 Qui immolat bovem, quasi qui interficiat

virum:

virum : qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem : qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat : qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est.

B 4 Unde & ego eligam illusiones eorum : & quæ timebant, adducam eis : * quia vocavi, & non erat, qui responderet : locutus sum, & non audierunt : feceruntque malum in oculis meis, & quæ nolui, elegerunt.

* Prov. 1. c. 24. Jerem. 7. c. 23. Sup. 65. b. 12.

5 Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus : dixerunt fratres vestri odientes vos, & abjicientes propter nomen meum : glorificetur Dominus, & videbimus in lætitia vestra : ipsi autem confundentur.

6 Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.

7 Antequam parturiret, peperit : antequam veniret partus ejus, peperit masculum.

C 8 Quis audivit unquam tale? & quis vidit huic simile? numquid parturiet terra in die una? aut parietur gens simul, quia parturivit, & peperit Sion filios suos?

9 Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego, qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?

10 Lætamini cum Jerusalem, & exultate in ea omnes, qui diligitis eam : gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam,

11 Ut sugatis, & repleamini ab ubere consolationis ejus : ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus.

D 12 Quia hæc dicit Dominus : Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam Gentium, quam sugetis : ad ubera portabimini, & super genua blandientur vobis.

13 Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Jerusalem consolabimini.

14 Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt : & cognoscetur manus Domini servis ejus, & indignabitur inimicis suis.

15 Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ ejus : reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis :

16 Quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino. E

17 Qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post januam intrinsecùs, qui comedebant carnem suillam, & abominationem, & murem : simul consumentur, dicit Dominus.

18 Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum, venio ut congregem cum omnibus gentibus, & linguis : & venient, & videbunt gloriam meam.

19 Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tendentes sagittam ; in Italiam, & Græciam, ad insulas longè, ad eos, qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus. F

20 Et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis, ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domum Domini.

21 Et assumam ex eis in sacerdotes, & levitas, dicit Dominus : G

22 * Quia sicut cœli novi, & terra nova, quæ ego facio coram me, dicit Dominus : sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum. * Apoc. 21. a. 1.

23 Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato : veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

24 Et egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me : * vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur : & erunt usque ad satietatem visionis omni carni. * Marc. 9. g. 45.

PROPHETIA JEREMIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Jeremias in ventre matris sanctificatur, & tempore Josiæ regis Juda missus à Domino ad prophetandum, causatur pueritiam, sed doctus à Deo accipit robur invincibile, jubeturque vaticinari destructionem Jerusalem sub nomine virgæ, & ollæ succensæ.

A 1 VERBA Jeremiæ filii Helciæ, de sa-
cerdotibus, qui fuerunt in Anathoth,
in terra Beniamin.
2 Quod factum est verbum Domini ad eum in
diebus Josiæ filii Amon regis Juda, in tertiode-
cimo anno regni ejus.
3 Et factum est in diebus Joakim filii Josiæ
regis Juda, usque ad consummationem undecimi
anni Sedeciæ filii Josiæ regis Juda, usque ad
transmigrationem Jerusalem, in mense quinto.
4 Et factum est verbum Domini ad me, di-
cens:
B 5 Priusquam te formarem in utero, novi te:
& antequam exires de vulva, sanctificavi te, &
prophetam in Gentibus dedi te.
6 Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ecce ne-
scio loqui, quia puer ego sum.
7 Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer
sum, quoniam ad omnia, quæ mittam te,
ibis: & universa, quæcumque mandavero tibi,
loqueris.
8 Ne timeas à facie eorum: quia tecum ego
sum, ut eruam te, dicit Dominus.
9 Et misit Dominus manum suam, & tetigit
os meum: & dixit Dominus ad me: Ecce dedi
verba mea in ore tuo:
10 Ecce constitui te hodie super Gentes, & su- C
per regna, * ut evellas, & destruas, & disper- * Infr. 18. a. 7.
das, & dissipes, & ædifices, & plantes.
11 Et factum est verbum Domini ad me, di-
cens: Quid tu vides, Jeremia? & dixi: Virgam
vigilantem ego video.
12 Et dixit Dominus ad me: Benè vidisti,
quia vigilabo ego super verbo meo, ut faciam
illud.
13 Et factum est verbum Domini secundò
ad me, dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam
succensam ego video, & faciem ejus à facie
Aquilonis.
14 Et dixit Dominus ad me: * Ab Aquilone * Infr. 4. b. 6.
pandetur malum super omnes habitatores terræ.
15 Quia ecce ego convocabo omnes cognatio- D
nes regnorum Aquilonis, ait Dominus: & ve-
nient, & ponent unusquisque solium suum in
introitu portarum Jerusalem, & super omnes
muros ejus in circuitu, & super universas urbes
Juda.
16 Et loquar judicia mea cum eis, super om-
nem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, &
libaverunt diis alienis, & adoraverunt opus
manuum suarum.
17 Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, &
loquere ad eos omnia, quæ ego præcipio tibi. Ne
formides à facie eorum: nec enim timere te fa-
ciam vultum eorum.

* Infr. 6. g. 27. 18 * Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum, super omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, & sacerdotibus, & populo terræ.

19 Et bellabunt adversum te, & non prævalebunt: quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

CAPUT II.

Graviter expostulat Dominus cum filiis Israel, & Juda, potissimùm cum pastoribus ac prophetis, quod non respicientes accepta à Deo varia beneficia, eo qui fons est aquæ vivæ relicto, adoraverint idola, à quibus nihil boni expectare poterant: imò cùm toti essent in idololatria, rapinis, & crudelitate, se se justificare nitebantur, & propterea devastandos prædicit.

A 1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Vade, & clama in auribus Jerusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur.

3 Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus: omnes qui devorant eum, delinquunt: mala venient super eos, dicit Dominus.

4 Audite verbum Domini domus Jacob, & omnes cognationes domus Israel:

* Mich. 6. a. 3. 5 Hæc dicit Dominus: * Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt à me, & ambulaverunt post vanitatem, & vani facti sunt?

B 6 Et non dixerunt: Ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de Terra Ægypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem, & inviam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo?

7 Et induxi vos in terram Carmeli, ut comederetis fructum ejus, & optima illius: & ingressi contaminastis terram meam, & hæreditatem meam posuistis in abominationem.

8 Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? & tenentes legem nescierunt me, & pastores prævaricati sunt in me: & prophetæ prophetaverunt in Baal, & idola secuti sunt.

9 Propterea adhuc judicio contendam vobiscum, ait Dominus, & cum filiis vestris disceptabo.

C 10 Transite ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehementer: & videte, si factum est hujuscemodi.

11 Si mutavit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dii: populus verò meus mutavit gloriam suam in idolum.

12 Obstupescite cœli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus.

13 Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

14 Numquid servus est Israel, aut vernaculus? quare ergo factus est in prædam?

15 Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem suam, posuerunt terram ejus in solitudinem: civitates ejus exustæ sunt, & non est qui habitet in eis.

16 Filii quoque Mempheos, & Thaphnes constupraverunt te usque ad verticem. D

17 Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore quo ducebat te per viam?

18 Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?

19 Arguet te malitia tua, & aversio tua increpabit te: Scito, & vide, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.

20 A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam. * In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. * Infr. 3. b. 6. Isai. 5. a. 1.

21 * Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum: quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena? E * Matt. 21. d. 33.

22 Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.

23 Quomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convalle; scito, quid feceris: cursor levis explicans vias suas.

24 Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui: nullus avertet eam: omnes, qui quærunt eam non deficient: in menstruis ejus invenient eam.

25 Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam; adamavi quippe alienos, & post eos ambulabo.

26 Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi, & reges eorum, principes, & sacerdotes, & prophetæ eorum, F

27 Dicentes ligno: Pater meus es tu: & lapidi: Tu me genuisti, * verterunt ad me tergum, & non faciem, & in tempore afflictionis suæ dicent: Surge, & libera nos. * Infr. 32. f. 33.

28 Ubi

28 Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? surgant,
Infr. 11.c.13. & liberent te in tempore afflictionis tuæ: secundùm numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui, Juda.

29 Quid vultis mecum judicio contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus.

30 Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator

31 Generatio vestra. Videte verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?

G 32 Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris.

33 Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas,

34 Et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum, & innocentum? non in fossis inveni eos, sed in omnibus, quæ supra memoravi.

35 Et dixisti: Absque peccato, & innocens ego sum: & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego judicio contendam tecum, eò quòd dixeris: Non peccavi.

36 Quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas! & ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur,

37 Nam & ab ista egredieris, & manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum in ea.

CAPUT III.

Deus incomparabili clementia populum suum ad se revocat ab idololatria, in qua Juda etiam Israelem excessit: promittens se assumpturum eos in filios, & veros pastores eis daturum, ut Jerosolymis in pace colant Dominum: de futura gloria, & exaltatione Jerusalem: ac gentium ad eam congregatione, & de populi pœnitentia.

A 1 VULGO dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.

2 Leva oculos tuos in directum, & vide, ubi non prostrata sis: in viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis.

3 Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluviarum, & serotinus imber non fuit, frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.

4 Ergo saltem amodò voca me: Pater meus, E
dux virginitatis meæ tu es:

5 Numquid irasceris in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti.

6 Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ regis: * Numquid vidisti, quæ fecerit aversatrix * Sap 2. d. 10.
Israel? abiit sibimet super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi.

7 Et dixi, cùm fecisset hæc omnia: Ad me revertere: & non est reversa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda,

8 Quia pro eo, quòd mœchata esset aversatrix Israel, dimisissem eam, & dedissem ei libellum repudii: & non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, & fornicata est etiam ipsa:

9 Et facilitate fornicationis suæ contaminavit C
terram, & mœchata est cum lapide, & ligno.

10 Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus.

11 Et dixit Dominus ad me: Justificavit animam suam aversatrix Israel, comparatione prævaricatricis Judæ.

12 Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices: Revertere aversatrix Israel, D
ait Dominus, & non avertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum.

13 Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum prævaricata es: & dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & vocem meam non audisti, ait Dominus.

14 Convertimini filii revertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: & assumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion.

15 Et dabo vobis pastores juxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina.

16 Cùmque multiplicati fueritis, & creveri- E
tis in terra in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra: Arca testamenti Domini: neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius: nec visitabitur, nec fiet ultra.

17 In tempore illo vocabunt Jerusalem solium Domini, & congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, & non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.

18 In diebus illis ibit domus Juda ad domum

Israel, & venient simul de terra Aquilonis, ad terram, quam dedi patribus vestris.

19 Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem, hæreditatem præclaram exercituum Gentium? Et dixi: Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

F 20 Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus.

21 Vox in viis audita est, ploratus, & ululatus filiorum Israel: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui.

22 Convertimini filii revertentes, & sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

23 Verè mendaces erant colles, & multitudo montium: verè in Domino Deo nostro salus Israel.

G 24 Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum & armenta eorum, filios eorum, & filias eorum.

25 Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, & patres nostri, ab adolescentia nostra usque ad diem hanc: & non audivimus vocem Domini Dei nostri.

CAPUT IV.

Promittit Dominus veniam, si se verè convertant, & corde circumcidant, comminando gravia mala si in malis persistant: quapropter luget Propheta videns terram devastandam, & in solitudinem redigendam; ita tamen ut non fiat consummatio.

A 1 SI reverteris Israel, ait Dominus, ad me convertere: si abstuleris offendicula tua à facie mea, non commoveberis.

2 Et jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia: & benedicent eum Gentes, ipsumque laudabunt.

* Osee 10. d. 12. 3 Hæc enim dicit Dominus viro Juda, & Jerusalem: * Novate vobis novale, & nolite serere super spinas:

4 Circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda, & habitatores Jerusalem: ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit, qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum.

B 5 Annuntiate in Juda, & in Jerusalem auditum facite: loquimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite: Congregamini, & ingrediamur civitates munitas.

6 Levate signum in Sion. Confortamini, nolite stare, * quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. * Sup. 1. e. 14.

7 Ascendit leo de cubili suo, & prædo gentium se levavit, egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem: civitates tuæ vastabuntur, remanentes absque habitatore.

8 Super hoc accingite vos ciliciis, plangite, ululate: quia non est aversa ira furoris Domini à nobis. C

9 Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, & cor principum: & obstupescent sacerdotes, & prophetæ consternabuntur.

10 Et dixi: Heu, heu, heu, Domine Deus, ergone decepisti populum istum, & Jerusalem, dicens: Pax erit vobis: & ecce pervenit gladius usque ad animam?

11 In tempore illo dicetur populo huic, & Jerusalem: Ventus urens in viis, quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei: non ad ventilandum, & ad purgandum.

12 Spiritus plenus ex his veniet mihi: & nunc ego loquar judicia mea cum eis.

13 Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus ejus: velociores Aquilis equi illius: væ nobis, quoniam vastati sumus. D

14 Lava à malitia cor tuum, Jerusalem, ut salva fias: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

15 Vox enim annuntiantis à Dan, & notum facientis idolum de monte Ephraim.

16 Dicite gentibus: Ecce auditum est in Jerusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Juda vocem suam.

17 Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.

18 * Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum. * Sap. 1. 2. a. b 5.

19 Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælii. E

20 Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra: repentè vastata sunt tabernacula mea, subitò pelles meæ.

21 Usquequò videbo fugientem, audiam vocem buccinæ?

22 Quia stultus populus meus me non cognovit: filii insipientes sunt, & vecordes: sapientes sunt, ut faciant mala, benè autem facere nescierunt.

23 Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihil; & cœlos, & non erat lux in eis.

24 Vidi montes, & ecce movebantur: & omnes colles conturbati sunt. F

25 Intuitus sum, & non erat homo: & omne volatile cœli recessit.
26 Aspexi, & ecce Carmelus desertus: & omnes urbes ejus destructæ sunt à facie Domini, & à facie iræ furoris ejus.
27 Hæc enim dicit Dominus: Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam.
28 Lugebit terra, & mœrebunt cœli desuper: eò quòd locutus sum: cogitavi, & non pœnituit me, nec aversus sum ab eo.
G 29 A voce equitis, & mittentis sagittam, fugit omnis civitas: ingressi sunt ardua, & ascenderunt rupes: universæ urbes derelictæ sunt, & non habitat in eis homo.
30 Tu autem vastata quid facies? cùm vestieris te coccino, cùm ornata fueris monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris, contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent.
31 Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerperæ: Vox filiæ Sion inter morientis, expandentisque manus suas: væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

CAPUT V.

Dominus in Jerusalem quærit virum justum, ut illi misereatur: sed tam plebs quàm optimates in pravitatibus sunt, & idololatria indurati sunt, & effusi, ideò comminatur eis vastationem ab extraneo populo, eò quòd cæci, & surdi facti sint, non tamen usque ad consummationem.

A 1 CIRCUITE vias Jerusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei.
2 Quòd si etiam, Vivit Dominus, dixerint: & hoc falsò jurabunt.
3 Domine, oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti.
4 Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt, & stulti, ignorantes viam Domini, judicium Dei sui.
5 Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam Domini, judicium Dei sui, & ecce magis hi simul confregerunt jugum, ruperunt vincula.
B 6 Idcircò percussit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum: omnis, qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatæ sunt prævaricationes eorum, confortatæ sunt aversiones eorum.

7 Super quo propitius tibi esse potero? filii tui dereliquerunt me, & jurant in his, qui non sunt dii: saturavi eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur.
8 Equi amatores, & emissarii facti sunt.* Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. * Ezec. 22.c.11.
9 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? & in gente tali non ulciscetur anima mea?
10 Ascendite muros ejus, & dissipate, consummationem autem nolite facere: auferte propagines ejus, quia non sunt Domini.
11 Prævaricatione enim prævaricata est in me domus Israel, & domus Juda, ait Dominus. C
12 Negaverunt Dominum, & dixerunt: Non est ipse: neque veniet super nos malum: gladium, & famem non videbimus.
13 Prophetæ fuerunt in ventum locuti, & responsum non fuit in eis: hæc ergo evenient illis.
14 Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Quia locuti estis verbum istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & vorabit eos.
15 Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israel, ait Dominus; gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cujus ignorabis linguam, nec intelliges, quid loquatur. D
16 Pharetra ejus quasi sepulchrum patens, universi fortes.
17 Et comedet segetes tuas, & panem tuum: devorabit filios tuos, & filias tuas: comedet gregem tuum, & armenta tua: comedet vineam tuam, & ficum tuam: & conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.
18 Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.
19 * Quòd si dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos: Sicut dereliquistis me, & servistis deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra. * Infr. 16 b 10. E
20 Annuntiate hoc domui Jacob, & auditum facite in Juda, dicentes:
21 Audi, popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos, non videtis; & aures, & non auditis.
22 Me ergo non timebitis, ait Dominus, & à facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit: & commovebuntur, & non poterunt: & intumescent fluctus ejus, & non transibunt illud:
23 Populo autem huic factum est cor incredulum, & exasperans, recesserunt, & abierunt. F
24 Et non dixerunt in corde suo: Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis plu-

viam temporaneam, & serotinam in tempore suo, plenitudinem annuæ messis custodientem nobis.

25 Iniquitates vestræ declinaverunt hæc : & peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis.

26 Quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos viros.

27 Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenæ dolo : ideò magnificati sunt, & ditati.

G * Isaiæ 1. f. 23. Zach. 7. c. 10.

28 Incrassati sunt, & impinguati : * & præterierunt sermones meos pessimè. * Causam viduæ non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, & judicium pauperum non judicaverunt.

29 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?

30 Stupor, & mirabilia facta sunt in terra :

31 Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis : & populus meus dilexit talia : quid igitur fiet in novissimo ejus?

CAPUT VI.

Prædicitur calamitas, ac vastitas Jerosolymorum ab Assyriis, eò quòd contempserint legem Domini, nec audire voluerint increpationes; sed omnes, & potissimùm primates, propheta, ac sacerdotes avaritiæ, & dolo studuerint, ideoque & ipsos, & eorum sacrificia Deus abjicit : jubet ergo prophetæ eos lugere, quoniam purgari conflatorio non potuerunt.

A 1 CONFORTAMINI filii Benjamin in medio Jerusalem, & in Thecua clangite buccina, & super Bethacarem levate vexillum : quia malum visum est ab Aquilone, & contritio magna.

2 Speciosæ, & delicatæ assimilavi filiam Sion.

3 Ad eam venient pastores, & greges eorum : fixerunt in ea tentoria in circuitu : pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.

4 Sanctificate super eam bellum : consurgite, & ascendamus in meridie : væ nobis, quia declinavit dies, quia longiores factæ sunt umbræ vesperi.

5 Surgite, & ascendamus in nocte, & dissipemus domos ejus.

B 6 Quia hæc dicit Dominus exercituum : Cedite lignum ejus, & fundite circa Jerusalem aggerem : hæc est civitas visitationis, omnis calumnia in medio ejus.

7 Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam : iniquitas, & vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas, & plaga.

8 Erudire Jerusalem, ne fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponam te desertam terram inhabitabilem.

9 Hæc dicit Dominus exercituum : Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel: converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.

10 Cui loquar? & quem contestabor, ut audiat? ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt : ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud.

11 Idcircò furore Domini plenus sum, laboravi sustinens : effunde super parvulum foris, & super consilium juvenum simul : vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. C

12 Et transibunt domus eorum ad alteros, agri, & uxores pariter : quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus.

13 * A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student : & à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. * Isaiæ 56. d. 11. Infr. 8. d. 10. D

14 Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax : & non erat pax.

15 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt; quin potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt, quam ob rem cadent inter ruentes; in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

16 Hæc dicit Dominus : State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea : * & invenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt : Non ambulabimus. * Matt. 11. d. 19.

17 Et constitui super vos speculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt : Non audiemus.

18 Ideò audite Gentes, & cognosce congregatio, quanta ego faciam eis. E

19 Audi terra : Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum ejus quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt.

20 * Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suave olentem de terra longinqua? holocautomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi. * Isaiæ 1. d. 11.

21 Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres, & filii simul, vicinus, & proximus peribunt. F

22 Hæc dicit Dominus : Ecce populus venit de terra Aquilonis, & gens magna consurget à finibus terræ.

23 Sagittam, & scutum arripiet : crudelis est & non miserebitur, vox ejus quasi mare sonabit :

& so-

& super equos adscendent, præparati quasi vir ad
prælium, adversùm te, filia Sion.
24 Audivimus famam ejus, dissolutæ sunt ma-
nus nostræ: tribulatio apprehendit nos, dolores
ut parturientem.
25 Nolite exire ad agros, & in via ne ambule-
tis: quoniam gladius inimici, pavor in circuitu.
G 26 Filia populi mei accingere cilicio, & con-
spergere cinere: luctum unigeniti fac tibi, plan-
ctum amarum, quia repentè veniet vastator su-
per nos.
27 Probatorem dedi te in populo meo robustum:
& scies, & probabis viam eorum.
28 Omnes isti principes declinantes, ambulantes
fraudulenter, æs, & ferrum: universi corrupti
sunt.
29 Defecit sufflatorium, in igne consumptum
est plumbum, frustra conflavit conflator: mali-
tiæ enim eorum non sunt consumptæ.
30 Argentum reprobum vocate eos, quia Do-
minus projecit illos.

CAPUT VII.

*Quod frustra confidant in templo, pessima perpe-
trantes, & prophetas audire nolentes, sicut
& patres eorum: quapropter denuntiat tem-
plum abjiciendum, & terram Juda redigen-
dam in solitudinem: nec profuturam oratio-
nem Jeremiæ pro illis, nec oblata ab eis sa-
crificia propter excelsa Topheth in valle filii
Ennom, & multiplices ipsorum malitias.*

A 1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam
à Domino, dicens:
2 Sta in porta domus Domini, & prædica ibi
verbum istud, & dic: Audite verbum Domini
omnis Juda, qui ingredimini per portas has, ut
adoretis Dominum.
3 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Isra-
* Infr 26 d.13. el.: * Bonas facite vias vestras, & studia vestra:
& habitabo vobiscum in loco isto.
4 Nolite confidere in verbis mendacii, dicen-
tes: Templum Domini, templum Domini,
templum Domini est.
5 Quoniam si benè direxeritis vias vestras, &
studia vestra: si feceritis judicium inter virum,
& proximum ejus.
B 6 Advenæ, & pupillo, & viduæ non feceritis
calumniam, nec sanguinem innocentem effude-
ritis in loco hoc; & post deos alienos non ambu-
laveritis in malum vobismetipsis:
7 Habitabo vobiscum in loco isto; in terra,
quam dedi patribus vestris à sæculo, & usque in
sæculum,
8 Ecce vos confiditis vobis in sermonibus men-
dacii, qui non proderunt vobis:
9 Furari, occidere, adulterari, jurare men-
daciter, libare Baalim, & ire post deos alienos,
quos ignoratis.
10 Et venistis, & stetistis coram me in domo
hac, in qua invocatum est nomen meum, & di-
xistis: Liberati sumus, eò quòd fecerimus om-
nes abominationes istas.
11 * Numquid ergo spelunca latronum facta est * Matt. 21.b.13.
domus ista, in qua invocatum est nomen meum C Marc.
in oculis vestris? ego, ego sum: ego vidi, di- 11 c 17.
cit Dominus. Luc.19
12 Ite ad locum meum in Silo; ubi habitavit g 45.
nomen meum à principio: & videte, quæ fece-
rim ei propter malitiam populi mei Israel.
13 Et nunc, quia fecisti omnia opera hæc, di-
cit Dominus: & locutus sum ad vos manè
consurgens, & loquens, & non audistis: * & * Prov. 1 c.21
vocavi vos, & non respondistis: Isa. 65.
14 * Faciam domui huic, in qua invocatum a. 12.
est nomen meum, & in qua vos habetis fidu- *1.Reg. 4.a. 2.
ciam, & loco, quem dedi vobis, & patribus b. 10.
vestris, sicut feci Silo.
15 Et projiciam vos à facie mea, sicut pro-
jeci omnes fratres vestros, universum semen
Ephraim:
16 * Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec * Infr.
assumas pro eis laudem, & orationem, & non 14.b.11.
obsistas mihi: quia non exaudiam te.
17 Nonne vides, quid isti faciunt in civitati-
bus Juda, & in plateis Jerusalem?
18 Filii colligunt ligna, & patres succendunt D
ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut fa-
ciant placentas reginæ cœli, & libent diis alie-
nis, & me ad iracundiam provocent.
19 Numquid me ad iracundiam provocant, di-
cit Dominus? nonne semetipsos in confusionem
vultus sui?
20 Ideò hæc dicit Dominus Deus: Ecce fu-
ror meus, & indignatio mea conflatur super lo-
cum istum, super viros, & super jumenta, &
super lignum regionis, & super fruges terræ,
& succendetur, & non extinguetur.
21 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Is- E
rael: Holocautomata vestra addite victimis ve-
stris, & comedite carnes.
22 Quia non sum locutus cum patribus vestris,
& non præcepi eis, in die, qua eduxi eos de
terra Ægypti, de verbo holocautomatum, &
victimarum.
23 Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Au-
dite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos
eritis mihi populus: & ambulate in omni via,
quam mandavi vobis, ut benè sit vobis.
24 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem F
suam: sed abierunt in voluntatibus, & in
pravitate cordis sui mali: factique sunt retror-
sum, & non in ante,

25 A die,

25 A die, qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem consurgens diluculo, & mittens.

26 Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam: * & pejus operati sunt, quàm patres eorum.

* Infr. 16.c 12.

27 Et loqueris ad eos omnia verba hæc, & non audient te: & vocabis eos, & non respondebunt tibi.

28 Et dices ad eos: Hæc est gens, quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: periit fides, & ablata est de ore eorum.

29 Tonde capillum tuum, & projice, & sume in directum planctum: quia projecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui:

G

30 Quia fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendicula sua in domo, in qua invocatum est nomen meum ut pollurerent eam?

31 Et ædificaverunt excelsa Topheth, quæ est in valle filii Ennom, ut incenderent filios suos, & filias suas igni, quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.

32 Ideò ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur ampliùs, Topheth, & vallis filii Ennom: sed Vallis interfectionis, & sepelient in Topheth, eò quòd non sit locus.

33 Et erit morticinum populi hujus in cibos volucribus cœli, & bestiis terræ, & non erit, qui abigat.

* Ezec 26.c.13

34 * Et quiescere faciam de urbibus Juda, & de plateis Jerusalem, vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ: in desolationem enim erit terra.

CAPUT VIII.

Quia tam reges, optimates, sacerdotes, ac prophetæ, quàm reliquus populus ad idololatriam conversi sunt; & non considerato Domini judicio omnes relicta veritate studuerunt avaritiæ, ac idololatriæ, & Dominum provocantes noluerunt resipiscere: ideò ab hostibus crudelissimis affligentur.

A

1 IN illo tempore, ait Dominus: Ejicient ossa regum Juda, & ossa principum ejus, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum, qui habitaverunt Jerusalem, de sepulchris suis.

2 Et expandent ea ad solem, & lunam, & omnem militiam cœli, quæ dilexerunt, & quibus servierunt, & post quæ ambulaverunt, & quæ quæsierunt, & adoraverunt: non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ erunt.

3 Et eligent magis mortem, quàm vitam omnes, qui residui fuerint de cognatione hac pessima in universis locis, quæ derelicta sunt, ad quæ ejeci eos, dicit Dominus exercituum.

B

4 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Numquid qui cadit, non resurget? & qui aversus est, non revertetur?

5 Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reverti.

6 Attendi, & auscultavi: nemo, quod bonum est, loquitur; nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

C

7 Milvus in cœlo cognovit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus adventus sui: populus autem meus non cognovit judicium Domini.

8 Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum.

9 Confusi sunt sapientes, perterriti, & capti sunt: verbum enim Domini projecerunt, & sapientia nulla est in eis.

D

* Isaiæ 55.d 11. Sup. 6. c. 13.

10 * Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus: quia à minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur: à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium.

11 Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax: cùm non esset pax.

12 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quinimò confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcircò cadent inter corruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

E

13 Congregans congregabo eos, ait Dominus, non est uva in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: & dedi eis, quæ prætergressa sunt.

14 Quare sedemus? convenite, & ingrediamur civitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis: peccavimus enim Domino.

* Infr. 93.d.15.

15 * Expectavimus pacem, & non erat bonum: tempus medelæ, & ecce formido.

F

16 A Dan auditus est fremitus equorum ejus, à voce hinnituum pugnatorum ejus, commota est omnis terra, & venerunt, & devoraverunt terram, & plenitudinem ejus; urbem, & habitatores ejus.

17 Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos, ait Dominus.

18 Dolor

18 Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens.
G 19 Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua: Numquid Dominus non est in Sion, aut rex ejus non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis, & in vanitatibus alienis?
20 Transiit messis, finita est æstas, & nos salvati non sumus.
21 Super contritione filiæ populi mei contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me.
22 Numquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

CAPUT IX.

Luget propheta interficiendos de Judæa: in nullo dicit esse fidendum, cùm omnes dolosè incedant: & quia Judæa vastanda est, vult omnes assumere luctum: in solo Deo, ejusque cognitione gloriandum, qui puniet tam gentiles, quàm filios Israel incircumcisos corde.

A 1 QUIS dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontes lacrymarum? & plorabo die, ac nocte interfectos filiæ populi mei?
2 Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cætus prævaricatorum.
3 Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii, & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognoverunt, dicit Dominus.
B 4 Unusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet.
5 Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut iniquè agerent, laboraverunt.
6 Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.
7 Proptereà hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei?
C * Psal. 27. a. 3 8 * Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias.
9 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea?
10 Super montes assumam fletum, ac lamentum, & super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eò quòd non sit vir pertransiens: & non audierunt vocem possidentis: à volucre cœli usque ad pecora transmigraverunt, & recesserunt.
11 Et dabo Jerusalem in acervos arenæ, & cubilia draconum: & civitates Juda dabo in desolationem, eò quòd non sit habitator.
12 Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, & ad quem verbum oris Domini fiat, ut annuntiet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eò quòd non sit, qui pertranseat? D
13 Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulaverunt in ea:
14 Et abierunt post pravitatem cordis sui, & post Baalim: quod didicerunt à patribus suis.
15 Idcircò hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: * Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. * Infr. 23. c. 15.
16 Et dispergam eos in Gentibus, quas non noverunt ipsi, & patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur. E
17 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contemplamini, & vocate lamentatrices, & veniant, & ad eas quæ sapientes sunt, mittite, & properent:
18 Festinent, & assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lacrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis.
19 Quia vox lamentationis audita est de Sion: Quomodo vastati sumus, & confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.
20 Audite ergo mulieres verbum Domini: & assumant aures vestræ sermonem oris ejus: & docete filias vestras lamentum, & unaquæque proximam suam planctum. F
21 Quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos de foris, juvenes de plateis.
22 Loquere: hæc dicit Dominus: Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, & quasi fœnum post tergum metentis, & non est, qui colligat.
23 Hæc dicit Dominus: * Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis: * 1. Cor. 1. d. 31. 2. Cor. 10. d. 17. G
24 Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire, & nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra, hæc enim placent mihi, ait Dominus.
25 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & visitabo super omnem, qui circumcisum habet præputium.
26 Super Ægyptum, & super Juda, & super Edom, & super filios Ammon, & super Moab,

& su-

& super omnes; qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde.

CAPUT X.

Non est timenda cœlestis constellatio, nec vanissima, ac imbecilla idola: sed Dominus, qui solus est Deus, creator, ac gubernator omnium, qui vastabit peccatores terræ plangit suum malum Jerusalem, & cùm hominis non sit suas vias dirigere, orat Deum, ne eos, qui ipsum cognoscunt, ad internecionem deleat, sed in hostes potius Judæorum suum effundat furorem.

A
1 AUDITE verbum, quod locutus est Dominus super vos domus Israel.
2 Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere: & à signis cœli nolite metuere, quæ timent Gentes.
3 Quia leges populorum vanæ sunt: quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia.
* Sup. 13. c. 11. & 14. a 8
4 * Argento, & auro decoravit illud: clavis, & malleis compegit, ut non dissolvatur.
5 In similitudinem palmæ fabricata sunt, & non loquentur: portata tollentur, quia incedere non valent, nolite ergo timere ea, quia nec malè possunt facere, nec bene.
* Mich. 7 d. 18.
6 * Non est similis tui, Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.
* Apoc. 15. b. 4.
7 * Quis non timebit te, ò rex Gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes Gentium, & in universis regnis eorum nullus est similis tui.
8 Pariter insipientes, & fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignum est.
B
9 Argentum involutum de Tharsis affertur, & aurum de Ophaz: opus artificis, & manus ærarii: hyacinthus, & purpura indumentum eorum, opus artificum universa hæc.
10 Dominus autem Deus verus est: ipse Deus vivens, & rex sempiternus, ab indignatione ejus commovebitur terra: & non sustinebunt Gentes comminationem ejus.
11 Sic ergo dicetis eis: Dii, qui cœlos, & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ sub cœlo sunt.
*Genes. 1. a. 1. Infr. 51. b. 15.
12 * Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cœlos.
13 Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cœlo, & elevat nebulas ab extremitatibus
* Psal. 134 b 7
terræ: * fulgura in pluviam facit, & educit ventum de thesauris suis.
14 Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est, quod conflavit, & non est spiritus in eis. C Inf. 51. b. 16.
15 Vana sunt, & opus risu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt.
16 Non est his similis pars Jacob: qui enim formavit omnia, ipse est: & Israel virga hæreditatis ejus: Dominus exercituum nomen illi.
17 Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione.
18 Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego longè projiciam habitatores terræ in hac vice, & tribulabo eos, ita ut inveniantur.
19 Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Planè hæc infirmitas mea est, & portabo illam.
20 Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filii mei exierunt à D
me, & non subsistunt: non est, qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas.
21 Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt: propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.
22 Vox auditionis ecce venit, & commotio magna de terra Aquilonis: ut ponat civitates Juda in solitudinem, & habitaculum draconum.
23 Scio, Domine, quia non est hominis via ejus: nec viri est, ut ambulet, & dirigat gressus suos.
24 * Corripe me, Domine, verumtamen in judicio: & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me. * Psal. 6 a. 1.
25 * Effunde indignationem tuam super Gentes, quæ non cognoverunt te; & super provincias, quæ nomen tuum non invocaverunt; quia comederunt Jacob, & devoraverunt eum, & consumpserunt illum, & decus ejus dissipaverunt. * Psal. 78. b. 6.

CAPUT XI.

Quia maledicitur, qui non audit, nec servat pactum Domini patribus datum, ideò præcipitur propheta, ut illud servandum Judæis prædicet, sed frustra, cùm magis sequantur patrum suorum scelera, variamque idololatriam; idcircò inferet Dominus inevitabilia in illos mala, nec proderunt eis idola, vel justorum oratio, neque quòd priùs à Deo dilecti fuerint: refert prava Judæorum studia de ipso ex terra delendo: sed perdentur, qui nolunt audire prophetiam in nomine Domini.

1 VERBUM, quod factum est à Domino ad Jeremiam, dicens: A

2 Au-

2 Audite verba pacti hujus, & loquimini ad
viros Juda, & ad habitatores Jerusalem.
3 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus
Israel: Maledictus vir, qui non audierit verba
pacti hujus,
4 Quod præcepi patribus vestris, in die, qua
eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea,
dicens: Audite vocem meam, & facite omnia,
quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum,
& ego ero vobis in Deum.
5 Ut suscitem juramentum, quod juravi pa-
tribus vestris, daturum me eis terram fluentem
lacte, & melle, sicut est dies hæc. Et respondi,
& dixi: Amen, Domine.
6 Et dixit Dominus ad me: Vociferare omnia
verba hæc in civitatibus Juda, & foris Jerusa-
lem, dicens: Audite verba pacti hujus, & fa-
cite illa:
B 7 Quia contestans contestatus sum patres ve-
stros, in die, qua eduxi eos de Terra Ægypti,
usque in diem hanc: manè consurgens contesta-
tus sum, & dixi: Audite vocem meam.
8 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem
suam: sed abierunt, unusquisque in pravitate
cordis sui mali: & induxi super eos omnia ver-
ba pacti hujus, quod præcepi, ut facerent, &
non fecerunt.
9 Et dixit Dominus ad me: Inventa est con-
juratio in viris Juda, & in habitatoribus Je-
rusalem.
10 Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum
priores, qui noluerunt audire verba mea: &
hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent
eis: irritum fecerunt domus Israel, & domus
Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus
eorum.
C 11 Quam ob rem hæc dicit Dominus: Ecce
ego inducam super eos mala, de quibus exire
non poterunt: & clamabunt ad me, & non exau-
diam eos,
12 Et ibunt civitates Juda, & habitatores Je-
rusalem, & clamabunt ad deos, quibus libant; &
non salvabunt eos in tempore afflictionis eo-
rum.
* Sup. 3. f. 28. 13 * Secundùm numerum enim civitatum tua-
rum, erant dii tui Juda; & secundùm numerum
viarum Jerusalem posuisti aras confusionis, aras
ad libandum Baalim.
* Sup 7. c. 16. Infr. 14. b. 11. 14 * Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne
assumas pro eis laudem, & orationem: quia
non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me,
in tempore afflictionis eorum.
15 Quid est, quòd dilectus meus in domo mea
fecit scelera multa? numquid carnes sanctæ aufe-
rent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?
16 Olivam uberem, pulchram, fructiferam,
speciosam, vocavit Dominus nomen tuum; ad
vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, &
combusta sunt fruteta ejus.
17 Et Dominus exercituum, qui plantavit te, D
locutus est super te malum, pro malis domus
Israel, & domus Juda, quæ fecerunt sibi ad ir-
ritandum me, libantes Baalim.
18 Tu autem, Domine, demonstrasti mi-
hi, & cognovi: tunc ostendisti mihi studia eo-
rum.
19 Et ego quasi agnus mansuetus, qui porta-
tur ad victimam: & non cognovi, quia cogita-
verunt super me consilia, dicentes: Mittamus
lignum in panem ejus, & eradamus eum de
terra viventium, & nomen ejus non memore-
tur ampliùs.
20 * Tu autem, Domine Sabaoth, qui judi- * Infr.
cas justè, & probas renes, & corda, videam 17. b. 10.
ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi cau- & 33. c. 12.
sam meam.
21 Propterea hæc dicit Dominus ad viros A-
nathoth, qui quærunt animam tuam, & di-
cunt: Non prophetabis in nomine Domini, &
non morieris in manibus nostris.
22 Propterea hæc dicit Dominus exercituum:
Ecce ego visitabo super eos: juvenes morien-
tur in gladio, filii eorum, & filiæ eorum mo-
rientur in fame.
23 Et reliquiæ non erunt ex eis: inducam e-
nim malum super viros Anathoth, annum visi-
tationis eorum.

CAPUT XII.

*Miratur propheta malorum prosperitatem, qui
tamen parantur ad diem occisionis, suntque
terræ causa luctus: hæreditas adversata est
Domino suo, & pastores demoliti sunt vine-
am Domini, ideò traditur in dissipationem,
cujus tamen rursum miserebitur Dominus,
vastatis ipsius inimicis.*

1 JUSTUS quidem tu es, Domine, si dispu- A
tem tecum: verumtamen justa loquar ad te:
* Quare via impiorum prosperatur? benè est om- * Job. 21. a 7.
nibus, qui prævaricantur, & iniquè agunt? Hab. 1.
2 Plantasti eos, & radicem miserunt: profi- d. 13.
ciunt, & faciunt fructum: propè es tu ori eo-
rum, & longè à renibus eorum.
3 Et tu, Domine, nosti me, vidisti me, &
probasti cor meum tecum: congrega eos quasi
gregem ad victimam, & sanctifica eos in die oc-
cisionis.
4 Usquequò lugebit terra, & herba omnis re-
gionis siccabitur, propter malitiam habitan-
tium in ea? consumptum est animal, & volu-
cre, quoniam dixerunt: Non videbit novissi-
ma nostra.

5 Si cum peditibus currens laborasti : quomodo contendere poteris cum equis? cùm autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Jordanis?

B 6 Nam & fratres tui, & domus patris tui etiam ipsi pugnaverunt adversùm te, & clamaverunt post te plena voce : ne credas eis, cùm locuti fuerint tibi bona.

7 Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam : dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.

8 Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silva : dedit contra me vocem, ideò odivi eam.

9 Numquid avis discolor hæreditas mea mihi? numquid avis tincta per totum? venite, congregamini omnes bestiæ terræ, properate ad devorandum.

C 10 Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam : dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.

11 Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me : desolatione desolata est omnis terra : quia nullus est, qui recogitet corde:

12 Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini devorabit ab extremo terræ usque ad extremum ejus : non est pax universæ carni.

13 Seminaverunt triticum, & spinas messuerunt : hæreditatem acceperunt, & non eis proderit : confundemini à fructibus vestris, propter iram furoris Domini.

D 14 Hæc dicit Dominus adversùm omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hæreditatem, quam distribui populo meo Israel : Ecce ego evellam eos de terra sua, & domum Juda evellam de medio eorum.

15 Et cùm evulsero eos, convertar, & miserebor eorum : & reducam eos, virum ad hæreditatem suam, & virum in terram suam.

16 Et erit : Si eruditi didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo : Vivit Dominus, sicut docuerunt populum meum jurare in Baal : ædificabuntur in medio populi mei.

17 Quòd si non audierint, evellam gentem illam evulsione, & perditione, ait Dominus.

CAPUT XIII.

Sicut lumbare Jeremiæ absconditum in Euphrate computruit : sic Judæa primùm Domino adhærens, propter superbiam, & idololatriam ab ipso abjicitur, omnesque dispergentur : revocantur tamen à Propheta, ut sua pœnitentia devitent mala, alioqui Judæis auferetur propter suas iniquitates, qui ad pœnitentiam nequit adduci ob inveteratam in malis consuetudinem : interponitur etiam prophetæ commiseratio.

1 HÆC dicit Dominus ad me : Vade, & posside tibi lumbare lineum, & pones illud super lumbos tuos, & in aquam non inferes illud. A

2 Et possedi lumbare juxta verbum Domini, & posui circà lumbos meos.

3 Et factus est sermo Domini ad me, secundò, dicens:

4 Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Euphratem, & absconde ibi illud in foramine petræ.

5 Et abii, & abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus.

6 Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me : Surge, vade ad Euphraten : & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi, ut absconderes illud ibi.

7 Et abii ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud : & ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset.

8 Et factum est verbum Domini ad me, B
dicens:

9 Hæc dicit Dominus : Sic putrescere faciam superbiam Juda, & superbiam Jerusalem multam:

10 Populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulant in pravitate cordis sui : abieruntque post deos alienos, ut servirent eis, & adorarent eos : & erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.

11 Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, & omnem domum Juda, dicit Dominus : ut essent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam : & non audierunt.

12 Dices ergo ad eos sermonem istum : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te : Numquid ignoramus, quia omnis laguncula implebitur vino?

13 Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus : Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, & reges, qui sedent de stirpe David super thronum ejus, & sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Jerusalem, ebrietate:

14 Et dispergam eos, virum à fratre suo, & C
patres, & filios pariter, ait Dominus : non parcam, & non concedam, neque miserebor, ut non disperdam eos.

15 Audite, & auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

16 Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, & antequam offendant

pedes

pedes vestri ad montes caliginosos : expectabitis lucem ; & ponet eam in umbram mortis, & in caliginem.

17 Quòd si hoc non audieriris, in abscondito
* Thr. 1. 2. 2. plorabit anima mea à facie superbiæ : * plorans plorabit, & deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini.

18 Dic regi, & dominatrici : Humiliamini, sedete : quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

19 Civitates austri clausæ sunt, & non est, qui aperiat : translata est omnis Juda transmigratione perfecta.

20 * Levate oculos vestros, & videte, qui venitis ab Aquilone : ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?

D 21 Quid dices, cùm visitaverit te? tu enim docuisti eos adversùm te, & erudisti in caput tuum : numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?

22 Quòd si dixeris in corde tuo : Quare venerunt
* Infr. 30. c. 14 mihi hæc? * Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ.

23 Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas : & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum.

24 Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto.

25 Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ à me, dicit Dominus, quia oblita es mei, & confisa es in mendacio.

26 Unde & ego nudavi femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua.

27 Adulteria tua, & hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ : super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi, Jerusalem, non mundaberis post me : usquequò adhuc?

CAPUT XIV.

Siccitas magna in terra Juda propter peccata populi, & orans propheta pro ejus liberatione, & misericordia, prohibetur à Domino pro ipsis orare : nec suscipit Deus eorum jejunia, & victimas : propheta etiam illis securitatem promittentes unà cum ipsis peribunt : luget Jeremias mortuos gladio, & fame, populique peccata confitens orat pro misericordia.

A 1 QUOD factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis.

2 Luxit Judæa, & portæ ejus corruerunt, & obscuratæ sunt in terra, & clamor Jerusalem ascendit.

3 Majores miserunt minores suos ad aquam : venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua : confusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua.

4 Propter terræ vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua.

5 Nam & cerva in agro peperit, & reliquit : quia non erat herba.

6 Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

7 Si iniquitates nostræ responderint nobis : Domine, fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus. B

8 Expectatio Israel, salvator ejus in tempore tribulationis : quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum.

9 Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis, qui non potest salvare? tu autem in nobis es, Domine, & nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos.

10 Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, & non quievit, & Domino non placuit : Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorum.

11 Et dixit Dominus ad me : * Noli orare pro * Sup. 7. c. 16.
populo isto in bonum.

12 Cùm jejunaverint, non exaudiam preces eorum : & si obtulerint holocautomata, & victimas, non suscipiam ea : quoniam gladio, & fame, & peste consumam eos.

13 Et dixi, A, a, a, Domine Deus : Prophetæ
dicunt eis : * Non videbitis gladium, & fames * Infr. 23. d. 17.
non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto.

14 Et dixit Dominus ad me : Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo : non misi eos, & C
non præcepi eis, neque locutus sum ad eos : visionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15 Idcircò hæc dicit Dominus de prohetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes : Gladius, & fames non erit in terra hac : In gladio, & fame consumentur prophetæ illi.

16 Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jerusalem præ fame, & gladio, & non erit, qui sepeliat eos ; Ipsi, & uxores eorum, filii, & filiæ eorum : & effundam super eos malum suum

17 Et dices ad eos verbum istud : * Deducant * Thr. 1. f. 18. & 2. f. 18.
oculi mei lacrymam per noctem, & diem, & non taceant : quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer.

18 Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gla- D
dio, & si introiero in civitatem, ecce atte-

nuati fame. Propheta quoque, & ſacerdos ab-
ierant in terram, quam ignorabant.
19 Numquid projiciens abjeciſti Judam; aut
Sion abominata eſt anima tua? quare ergo per-
* Sup. cuſſiſti nos, ita ut nulla ſit ſanitas? * Expe-
8 c. 15. ctavimus pacem, & non eſt bonum, & tempus
curationis, & ecce turbatio.
20 Cognovimus, Domine, impietates no-
ſtras, iniquitates patrum noſtrorum, quia pec-
cavimus tibi.
21 Ne des nos in opprobrium propter nomen
tuum, neque facias nobis contumeliam ſoli
gloriæ tuæ: recordare, ne irritum facias fœ-
dus tuum nobiſcum.
22 Numquid ſunt in ſculptilibus Gentium,
qui pluant? aut cæli poſſunt dare imbres? non-
ne tu es Dominus Deus noſter, quem expecta-
vimus? tu enim feciſti omnia hæc.

CAPUT XV.

Noc Moyſi, nec Samuelis precibus flectendum ſe dicit Dominus, quin populum Jeruſalem tradat peſti, gladio, fami, & captivitati, quia caſtigatus non eſt emendatus: conqueritur Propheta, quòd fuerit occaſio diſcordiæ, rurſumque, quòd annuntians verbum Dei paſſus ſit opprobrium, cui Dominus promittit auxilium cum vaſtatione Judæorum: promittit præterea & robur, & liberationem, ac miſericordiam his, qui ad ipſum ſe convertent.

A 1 ET dixit Dominus ad me: Si ſteterit
Moyſes, & Samuel coram me, non eſt
anima mea ad populum iſtum: ejice illos à fa-
cie mea, & egrediantur.
2 Quòd ſi dixerint ad te: Quò egrediemur?
* Zach. 11. b. 9. dices ad eos: Hæc dicit Dominus: * Qui ad
mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad
gladium: & qui ad famem, ad famem: & qui
ad captivitatem, ad captivitatem.
3 Et viſitabo ſuper eos quatuor ſpecies, dicit
Dominus: Gladium ad occiſionem, & canes
ad lacerandum, & volatilia cœli, & beſtias ter-
ræ ad devorandum, & diſſipandum.
4 Et dabo eos in fervorem univerſis regnis ter-
* 4. Reg. 21. d. 12. ræ: * propter Manaſſem filium Ezechiæ regis
Juda, ſuper omnibus, quæ fecit in Jeruſalem.
5 Quis enim miſerebitur tui, Jeruſalem? aut
quis contriſtabitur pro te? aut quis ibit ad ro-
gandum pro pace tua?
6 Tu reliquiſti me, dicit Dominus, retror-
ſum abiiſti, & extendam manum meam ſuper
te, & interficiam te: laboravi rogans.
B 7 Et diſpergam eos ventilabro in portis terræ:
interfeci, & diſperdidi populum meum, & ta-
men à viis ſuis non ſunt reverſi.
8 Multiplicatæ ſunt mihi viduæ ejus ſuper are-
nam maris: induxi eis ſuper matrem adoleſcen-
tis vaſtatorem meridie: miſi ſuper civitates re-
pentè terrorem.
9 * Infirmata eſt, quæ peperit ſeptem, defe- * 1. Reg. 2. b. 5.
cit anima ejus: * occidit ei ſol, cùm adhuc
eſſet dies: confuſa eſt, & erubuit: & reſiduos * Amos 8. c. 9.
ejus in gladium dabo in conſpectu inimicorum
eorum, ait Dominus.
10 Væ mihi, mater mea: quare genuiſti me,
virum rixæ, virum diſcordiæ in univerſa terra?
non fœneravi, nec fœneravit mihi quiſquam:
omnes maledicunt mihi.
11 Dicit Dominus: Si non reliquiæ tuæ in C
bonum, ſi non occurri tibi in tempore affli-
ctionis, & in tempore tribulationis adverſus ini-
micum.
12 Numquid fœderabitur ferrum ferro ab Aqui-
lone, & æs?
13 Divitias tuas, & theſauros tuos in direptio-
nem dabo gratis, in omnibus peccatis tuis, &
in omnibus terminis tuis.
14 Et adducam inimicos tuos de terra, quam
neſcis: quia ignis ſuccenſus eſt in furore meo,
ſuper vos ardebit.
15 Tu ſcis, Domine, recordare mei, & viſita
me, & tuere me ab his, qui perſequuntur me,
noli in patientia tua ſuſcipere me: ſcito, quo-
niam ſuſtinui propter te opprobrium.
16 Inventi ſunt ſermones tui, & comedi eos,
& factum eſt mihi verbum tuum in gaudium, &
in lætitiam cordis mei: quoniam invocatum eſt
nomen tuum ſuper me, Domine Deus exerci-
tuum. D
17 * Non ſedi in concilio ludentium, & glo- * Pſal. 1. a. 1. & 25. a. 4.
riatus ſum à facie manus tuæ: ſolus ſedebam,
quoniam comminatione repleſti me.
18 * Quare factus eſt dolor meus perpetuus, & * Infr. 30. c. 15.
plaga mea deſperabilis renuit curari? facta eſt
mihi quaſi mendacium aquarum infidelium.
19 Propter hoc hæc dicit Dominus: Si conver-
teris, convertam te, & ante faciem meam ſta-
bis: ſi ſeparaveris pretioſum à vili, quaſi os me-
um eris: convertentur ipſi ad te, & tu non con-
verteris ad eos.
20 Et dabo te populo huic in murum æreum,
fortem: & bellabunt adverſùm te, & non præ-
valebunt: quia ego tecum ſum, ut ſalvem te,
& eruam te, dicit Dominus.
21 Et liberabo te de manu peſſimorum, & re-
dimam te de manu fortium.

CAPUT XVI.

Prohibet Dominus, ne Prophetam uxorem ducat, denuntians Judæos vario mortis genere interituros, ita ut mortui non ſepeliantur,

nec

*nec plangantur à vivis, propter idololatriam
patrum, ac filiorum, & derelictam legem Domini: sed posteà per piscatores, ac venatores
reducet eos Dominus in terram suam, in qua
ipsi unà cum Gentibus confitebuntur Domino
peccata sua.*

A 1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Non accipies uxorem, & non erunt tibi filii,
& filiæ in loco isto.
3 Quia hæc dicit Dominus super filios, & filias,
qui generantur in loco isto, & super matres eorum, quæ genuerunt eos; & super patres eorum,
de quorum stirpe sunt nati in terra hac:
4 Mortibus ægrotationum morientur: non
plangentur, & non sepelientur, in sterquilinium
super faciem terræ erunt: & gladio, & fame
consumentur: & erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.
5 Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum convivii, neque vadas ad plangendum,
neque consoleris eos: quia abstuli pacem meam
à populo isto, dicit Dominus, misericordiam
& miserationes.
B 6 Et morientur grandes, & parvi in terra ista:
non sepelientur, neque plangentur, & non se
incident, neque calvitium fiet pro eis.
7 Et non frangent inter eos lugenti panem ad
consolandum super mortuo: & non dabunt eis
potum calicis ad consolandum super patre suo,
& matre.
8 Et domum convivii non ingrediaris, ut sedeas cum eis, & comedas, & bibas:
9 Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus
Israel: Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris, vocem gaudii,
& vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem
sponsæ.
10 Et cùm annuntiaveris populo huic omnia
verba hæc, & dixerint tibi: * Quare locutus est
Dominus super nos omne malum grande istud?
quæ iniquitas nostra? & quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro?
C 11 Dices ad eos: Quia dereliquerunt me patres
vestri, ait Dominus: & abierunt post Deos alienos, & servierunt eis, & adoraverunt eos: &
me dereliquerunt, & legem meam non custodierunt.
12 Sed & vos pejus operati estis, quàm patres vestri: ecce enim ambulat unusquisque
post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat.
13 Et ejiciam vos de terra hac, in terram,
quam ignoratis vos, & patres vestri: & servietis ibi diis alienis die, ac nocte, qui non dabunt
vobis requiem.

* Sup 5. f. 19.

14 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui
eduxit filios Israel de Terra Ægypti,
15 Sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de Terra Aquilonis, & de universis terris,
ad quas ejeci eos, & reducam eos in terram suam,
quam dedi patribus eorum.
16 Ecce ego mittam piscatores multos, dicit D
Dominus, & piscabuntur eos: & post hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de
omni monte, & de omni colle, & de cavernis
petrarum.
17 Quia oculi mei super omnes vias eorum: non
sunt absconditæ à facie mea, & non fuit occulta iniquitas eorum ab oculis meis.
18 Et reddam primùm duplices iniquitates,
& peccata eorum: quia contaminaverunt terram meam in morticiniis idolorum suorum,
& abominationibus suis impleverunt hæreditatem meam.
19 Domine, fortitudo mea, & robur meum,
& refugium meum in die tribulationis: ad te
Gentes venient ab extremis terræ, & dicent:
Verè mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quæ eis non profuit.
20 Numquid faciet sibi homo deos, & ipsi non
sunt dii?
21 Idcircò ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, & virtutem meam: & scient, quia nomen mihi Dominus.

CAPUT XVII.

*Judæi in peccato obstinati, & ob id vastandi dicuntur: maledictus, qui confidis in
homine, & benedictus, qui in Deo confidit: solus Deus scrutatur corda, & cuique
reddit juxta viam suam: petit Propheta à
Deo, in quo spem habuit, liberari, & inimicos confundi: præcipit Deus de observando sabbato, ut omnia sint ipsi Jerusalem prospera, quæ alioqui igne consumetur.*

1 PECCATUM Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum A
super latitudinem cordis eorum, & in cornibus
ararum eorum.
2 Cùm recordati fuerint filii eorum ararum suarum, & lucorum suorum, lignorumque frondentium, in montibus excelsis,
3 Sacrificantes in agro: fortitudinem tuam,
& omnes thesauros tuos in direptionem dabo,
excelsa tua propter peccata in universis finibus
tuis.
4 Et relinqueris sola ab hæreditate tua, quam
dedi tibi: & servire te faciam inimicis tuis in

terra,

terra, quam ignoras: quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in æternum ardebit.

* Isaiæ 30. a. 2. 5 Hæc dicit Dominus: * Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus.

* Isaiæ 31. a. 1. 6 * Erit enim quasi myricæ in deserto, & non videbit, cùm venerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto, in terra salsuginis, & inhabitabili.

7 Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.

* Ps. 1. a. 3. B 8 * Et erit quasi lignum, quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit, cùm venerit æstus. Et erit folium ejus viride, & in tempore siccitatis non erit solicitum, nec aliquando desinet facere fructum.

9 Pravum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud?

* Apoc. 2. f. 23. Ps. 7. c. 10. 1. Reg. 16. 6. 7. 10 * Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum.

11 Perdix fovit, quæ non peperit: fecit divitias, & non in judicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in novissimo suo erit insipiens.

12 Solium gloriæ altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ.

13 Expectatio Israel, Domine: omnes, qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra scribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.

C 14 Sana me, Domine, & sanabor: salvum me fac, & salvus ero: quoniam laus mea tu es.

15 Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est verbum Domini? veniat.

16 Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis non desideravi, tu scis. Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.

17 Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis.

18 Confundantur, qui me persequuntur, & non confundar ego: paveant illi, & non paveam ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.

19 Hæc dicit Dominus ad me: Vade, & sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Juda, & egrediuntur, & in cunctis portis Jerusalem.

20 Et dices ad eos: Audite verbum Domini reges Juda, & omnis Juda, cunctique habitatores Jerusalem, qui ingredimini per portas istas.

21 Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati, nec inferatis per portas Jerusalem.

22 Et nolite ejicere onera de domibus vestris in die sabbati, & omne opus non facietis: sanctificate diem sabbati, sicut præcepi patribus vestris. D

23 Et non audierunt, nec inclinaverunt autem suam, sed induraverunt cervicem suam, ne audirent me, & ne acciperent disciplinam?

24 Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbati: & si sanctificaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo omne opus:

25 Ingredientur per portas civitatis hujus reges, & principes, sedentes super solium David, & ascendentes in curribus, & equis, ipsi, & principes eorum, viri Juda, & habitatores Jerusalem: & habitabitur civitas hæc in sempiternum.

26 Et venient de civitatibus Juda, & de circuitu Jerusalem, & de terra Beniamin, & de campestribus, & de montuosis, & ab Austro, portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini.

27 Si autem non audieritis me, ut sanctificetis diem sabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbati: succendam ignem in portis ejus, & devorabit domos Jerusalem, & non extinguetur.

CAPUT XVIII.

Exemplo figuli ostendit Dominus in manu sua esse domum Israel, ut juxta ipsorum merita eis faciat, etiam si priùs aliud se facturum dixerit: propter obstinatam Judæorum malitiam denuntiatur eis interitus: conspiratio Judæorum contra Jeremiam: ipsius quoque ad Deum lamentatio, & pœnarum, quæ inimicos sequentur, denuntiatio.

1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens: A

2 Surge, & descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.

3 Et descendi in domum figuli, & ecce ipse faciebat opus super rotam.

4 Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat è luto manibus suis: conversusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus, ut faceret.

5 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

6 * Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel, ait Dominus? ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. * Isaiæ 45. b. 9. Rom. 9. d. 20.

7 Repentè loquar adversum gentem, & adversus

* Sup. 1. b. 10. sus regnum, * ut eradicem, & destruam, & disperdam illud.

8 Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum adversus eam: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei.

9 Et subitò loquar de gente, & de regno, ut ædificem, & plantem illud.

B 10 Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam: pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum, ut facerem ei.

11 Nunc ergo dico viro Juda, & habitatoribus Jerusalem, dicens: Hæc dicit Dominus:
* Infr. 26. b. 5. & 35. c. 15. * Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: * revertatur unusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras, &
* Jonæ 3. d. 9. studia vestra.

12 Qui dixerunt: Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.

13 Ideò hæc dicit Dominus: Interrogate Gentes: Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?

C 14 Numquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes?

15 Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, & impingentes in viis suis, in semitis sæculi, ut ambularent per eas in itinere non trito:

* Infr. 19. c. 8. & 49. c. 13. & 50. c. 13. 16 * Ut fieret terra eorum in desolationem & in sibilum sempiternum: omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, & movebit caput suum.

17 Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico: dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18 Et dixerunt: Venite, & cogitemus contra Jeremiam cogitationes: non enim peribit lex à sacerdote, neque consilium à sapiente, nec sermo à Propheta: venite, & percutiamus eum lingua, & non attendamus ad universos sermones ejus.

19 Attende, Domine, ad me, & audi vocem adversariorum meorum.

D 20 Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Recordare, quòd steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & averterem indignationem tuam ab eis.

21 Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii: fiant uxores eorum absque liberis, & viduæ: & viri earum interficiantur morte: juvenes eorum confodiantur gladio in prælio.

22 Audiatur clamor de domibus eorum: adduces enim super eos latronem repentè: quia foderunt foveam, ut caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis.

23 Tu autem, Domine, scis omne consilium eorum adversum me in mortem: ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur: fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

CAPUT XIX.

Jeremias per laguunculam terream, quam fregit, ostendit populum Jerusalem perdendum gladio, & fame in obsidione, in qua patres filios comedant, propter multiplicem ipsorum idololatriam, & contemptum verbi Dei.

1 HÆC dicit Dominus: Vade, & accipe lagunculam figuli testeam à senioribus populi, & à senioribus sacerdotum: A

2 Et egredere ad vallem filii Ennom, quæ est juxta introitum portæ fictilis: & prædicabis ibi verba, quæ ego loquar ad te.

3 Et dices: Audite verbum Domini reges Juda, & habitatores Jerusalem: hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures ejus:

4 Eò quòd dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum: & libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & reges Juda: & repleverunt locum istum sanguine innocentum.

5 Et ædificaverunt excelsa Baalim, ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: B quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.

6 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & non vocabitur ampliùs locus iste, Topheth, & Vallis filii Ennom, sed Vallis occisionis.

7 Et dissipabo consilium Juda, & Jerusalem in loco isto: & subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, & in manu quærentium animas eorum: & dabo cadavera eorum, escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.

8 * Et ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, & sibilabit super universa plaga ejus. * Sup. 18. c. 16. Infr. 49. c. 13. & 50. c. 13.

9 Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarum: & unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, & in angustia, in qua concludent eos inimici eorum, & qui quærunt animas eorum. C

10 Et conteres lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum.

11 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civi-

tatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari: & in Topheth sepelientur, eò quòd non sit alius locus ad sepeliendum.

D

12 Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus ejus, & ponam civitatem istam sicut Topheth.

13 Et erunt domus Jerusalem, & domus regum Juda, sicut locus Topheth, immundæ; omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt omni militiæ cœli, & libaverunt libamina diis alienis.

14 Venit autem Jeremias de Topheth, quò miserat eum Dominus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum:

15 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam super civitatem hanc, & super omnes urbes ejus, universa mala, quæ locutus sum adversum eam: quoniam induraverunt cervicem suam, ut non audirent sermones meos.

CAPUT XX.

Percussus Jeremias mittitur à Phassur in nervum: & ab eodem eductus vaticinatur illi tamquam pseudopropheta, & omnibus amicis ejus, totique Judææ, captivitatem Babylonicam: conqueritur se rideri, & pati opprobrium, ac persecutionem, ob verbum Domini, maledicitque diei nativitatis suæ.

A

1 ET audivit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam prophetantem sermones istos.

2 Et percussit Phassur Jeremiam prophetam, & misit eum in nervum, quod erat in porta Beniamin superiori, in domo Domini.

3 Cùmque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Jeremiam de nervo, & dixit ad eum Jeremias: Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavorem undique.

4 Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem, te, & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum suorum, & oculi tui videbunt: & omnem Judam dabo in manum regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem, & percutiet eos gladio.

B

5 Et dabo universam substantiam civitatis hujus, & omnem laborem ejus, omneque pretium, & cunctos thesauros regum Juda dabo in manu inimicorum eorum: & diripient eos, & tollent, & ducent in Babylonem.

6 Tu autem Phassur, & omnes habitatores domus tuæ, ibitis in captivitatem: & in Babylonem venies, & ibi morieris, ibique sepelieris tu, & omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium.

7 Seduxisti me, Domine, & seductus sum: fortior me fuisti, & invaluisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.

8 Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vastitatem clamito, & factus est mihi sermo Domini in opprobrium, & in derisum tota die.

9 Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius, & factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens.

10 Audivi enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu: Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, & custodientes latus meum: si quo modo decipiatur, & prævaleamus adversus eum, & consequamur ultionem ex eo. C

11 Dominus autem mecum est quasi bellator fortis: idcircò, qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt: confundentur vehementer,* quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod numquam delebitur. * Infr. 23 g 40.

12 Et tu, Domine exercituum, * probator justi, qui vides renes, & cor: videam, quæso, ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam. * Sup. 11 d 20. & 17. b. 10.

13 Cantate Domino, laudate Dominum, quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

14 * Maledicta dies, in qua natus sum: dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. * Job 3. a. 2.

15 Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificavit eum. D

16 Sit homo ille, ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, & non pœnituit eum: audiat clamorem manè, & ululatum in tempore meridiano:

17 Qui non me interfecit à vulva, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, & vulva ejus conceptus æternus.

18 Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem, & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei?

CAPUT XXI.

Respondit Jeremias nuntiis Sedeciæ regis super obsidione regis Nabuchodonosor, Judam vastandum peste, gladio, fame, & captivitate, solosque eos victuros, qui transfugerint ad Chaldæos: hortatur etiam ut faciant judicium, ne indignatio Domini penitus ipsos consumat.

A
1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam à Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, dicens:

2 Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis præliatur adversum nos: si fortè faciat Dominus nobiscum secundùm omnia mirabilia sua, & recedat à nobis.

3 Et dixit Jeremias ad eos: Sic dicetis Sedeciæ:

4 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego convertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, & quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis, & Chaldæos, qui obsident vos in circuitu murorum; & congregabo ea in medio civitatis hujus.

B
5 Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi.

6 Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines, & bestiæ pestilentia magna morientur.

7 Et post hæc ait Dominus: dabo Sedeciam regem Juda, & servos ejus, & populum ejus, & qui derelicti sunt in civitate hac à peste, & gladio, & fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorum, & percutiet eos in ore gladii, & non flectetur, neque parcet, nec miserebitur.

C
8 Et ad populum hunc dices: Hæc dicit Dominus: Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis.

* Infr. 38. a. 2.
9 * Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, vivet, & erit ei anima sua, quasi spolium.

10 Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni.

D
11 Et domui regis Juda: Audite verbum Domini,

* Infr. 22 a. 3.
12 Domus David, hæc dicit Dominus: * Judicate manè judicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea; & succendatur, & non sit, qui extinguat, propter malitiam studiorum vestrorum.

13 Ecce ego ad te habitatricem vallis solidæ, atque campestris, ait Dominus: qui dicitis: Quis percutiet nos? & quis ingredietur domos nostras?

14 Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus: & succendam ignem in saltu ejus: & devorabit omnia in circuitu ejus.

CAPUT XXII.

Hortatur regem Juda, & populum ejus, ut faciant judicium, & justitiam quo omnia prosperè ipsis succedant, alioqui erunt omnes in direptionem: quodque Sellum sive Joakim filius Josiæ regis Juda non sit in Jerusalem reversurus: Increpat eos, qui ex injustitia ædificant, promittentes sibi felicitatem patrum justorum: vaticinatur adversus impium Joakim filium Josiæ, quòd sepultura sit cariturus, & hujus filius impiissimus Jechonias cum matre ducendus in Babylonem, ibique moriturus.

1 HÆC dicit Dominus: Descende in domum regis Juda, & loqueris ibi verbum hoc, A

2 Et dices: Audi verbum Domini rex Juda, qui sedes super solium David; tu, & servi tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas.

3 Hæc dicit Dominus: * Facite judicium, & justitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & advenam, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis iniquè: & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. * Sup. 21.d.12.

4 Si enim facientes feceritis verbum istud: ingredientur per portas domus hujus, reges sedentes de genere David super thronum ejus, & ascendentes currus, & equos, ipsi, & servi, & populus eorum. B

5 Quòd si non audieritis verba hæc: in memetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

6 Quia hæc dicit Dominus super domum regis Juda: Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.

7 Et sanctificabo super te, interficientem virum, & arma ejus: & succident electas cedros tuas, & præcipitabunt in ignem.

8 Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc: & dicet unusquisque proximo suo: * Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi? C * Deut. 29.d.24. 3. Reg. 9 b. 8.

9 Et respondebunt: Eò quòd dereliquerint pactum Domini Dei sui, & adoraverint deos alienos, & servierint eis.

10 Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum fletu: plangite eum, qui egreditur, quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suæ.

11 Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Josiæ regem Juda, qui regnavit pro Josia patre suo, qui egressus est de loco isto: Non revertetur huc ampliùs:

12 Sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit ampliùs.

D

13 Væ qui ædificat domum suam in injustitia, & cœnacula sua non in judicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem ejus non reddet ei.

14 Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam, & cœnacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitque sinopide.

15 Numquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus numquid non comedit, & bibit, & fecit judicium, & justitiam tunc, cùm benè erat ei?

16 Judicavit causam pauperis, & egeni in bonum suum: numquid non ideò quia cognovit me, dicit Dominus?

17 Tui verò oculi, & cor ad avaritiam, & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis.

E

18 Proptereà hæc dicit Dominus ad Joakim filium Josiæ regem Juda: Non plangent eum: Væ frater, & væ soror: Non concrepabunt ei: Væ Domine, & væ inclyte.

19 Sepultura asini sepelietur, putrefactus, & projectus extra portas Jerusalem.

20 Ascende Libanum, & clama: & in Basan da vocem tuam, & clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

21 Locutus sum ad te in abundantia tua: & dixisti: Non audiam: hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam.

22 Omnes pastores tuos pascet ventus: & amatores tui in captivitatem ibunt, & tunc confunderis, & erubesces ab omni malitia tua.

F

23 Quæ sedes in Libano, & nidificas in cedris quomodo congemuistis cùm venissent tibi dolores, quasi dolores parturientis?

24 Vivo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Jechonias filius Joakim regis Juda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum.

25 Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu, quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum.

26 Et mittam te, & matrem tuam, quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibique moriemini:

27 Et in terram, ad quam ipsi levant animam suam, ut revertantur illuc, non revertentur.

G

28 Numquid vas fictile, atque contritum vir iste Jechonias? numquid vas absque omni voluptate? quare abjecti sunt ipse, & semen ejus, & projecti in terram, quam ignoraverunt?

29 Terra, terra, terra, audi sermonem Domini.

30 Hæc dicit Dominus: Scribe virum istum sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur: nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Juda.

CAPUT XXIII.

Comminatur Dominus pastoribus, qui gregem dispergunt, ac lacerant, promittens se reducturum reliquias gregis ad locum suum, ac suscitaturum pastores, & germen David justum, sub quo magna fruentur felicitate: vaticinatur quoque pseudoprophetis æternum opprobrium, qui populum decipiunt, volentes ut obliviscatur nominis Domini, & prophetant absque Dei voluntate, sermonem Domini Onus appellantes.

1 VÆ pastoribus, qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus.

A Ezech. 13. a. 3. & 34 a. 2.

2 Ideò hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, & ejecistis eos, & non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.

3 Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc: & convertam eos ad rura sua: & crescent, & multiplicabuntur.

4 Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.

5 * Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo David germen justum: & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet judicium, & justitiam in terra.

* Infr. 33. c 14. Isa. 4. b. 2 & 40. c. 11. 45. b 8.

B Ezech. 34 b. 18. Dan 9. g 24. Jo: 1. g 45.

6 In diebus illis salvabitur Juda, & Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

7 Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti.

8 Sed: * Vivit Dominus, qui eduxit, & adduxit semen domus Israel de Terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas ejecerunt eos illuc: & habitabunt in terra sua.

* Sup. 16 c. 14. Deut. 33. d. 28.

9 Ad prophetas: Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea: factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo madidus à vino, à facie Domini, & à facie verborum sanctorum ejus.

10 Quia adulteris repleta est terra, quia à facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arva deserti: factus est cursus eorum malus, & fortitudo eorum dissimilis.

C

11 Propheta namque, & sacerdos polluti sunt: & in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

12 Id-

12 Idcircò via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, & corruent in ea; afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus.

13 Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel.

14 Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacii, & confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores ejus quasi Gomorrha.

D 15 Proptereà hæc dicit Dominus exercituum
* Sup. 9 c. 15. ad prophetas: * Ecce ego cibabo eos absinthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram.

* Infr. 27. b. 9. 29. b. 8. 16 Hæc dicit Dominus exercituum: * Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.

17 Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus
* Sup. 5 c. 12. 14. b. 13 est Dominus: * Pax erit vobis: & omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum.

18 Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit, & audivit sermonem ejus? quis consideravit verbum illius, & audivit?

* Infr. 30 c. 14. 19 * Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens super caput impiorum veniet.

20 Non revertetur furor Domini, usque dum faciat, & usque dum compleat cogitationem cordis sui: in novissimis diebus intelligetis consilium ejus.

E 21 Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.

22 Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

23 Putasne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? & non Deus de longè?

24 Si occultabitur vir in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus? numquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus?

25 Audivi, quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes: Somniavi, somniavi.

26 Usquequò istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductionem cordis sui?

F 27 Qui volunt facere, ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum quæ narrat unusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.

28 Propheta, qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè: quid paleis ad triticum, dicit Dominus?

29 Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram?

30 Proptereà ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea, unusquisque à proximo suo.

31 Ecce ego ad Prophetas, ait Dominus, qui assumunt linguas suas, & ajunt: Dicit Dominus.

32 Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cùm ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.

33 Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens: Quod est onus Domini? dices ad eos: Vos estis onus, projiciam quippe vos, dicit Dominus.

34 Et propheta, & sacerdos, & populus, qui dicit: Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum ejus. G

35 Hæc dicetis unusquisque ad proximum, & ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? & quid locutus est Dominus?

36 Et onus Domini ultra non memorabitur: quia onus erit unicuique sermo suus: & pervertistis verba Dei viventis, Domini exercituum Dei nostri.

37 Hæc dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus?

38 Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc, hæc dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini: & misi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini:

39 Proptereà ecce ego tollam vos portans, & derelinquam vos, & civitatem, quam dedi vobis, & patribus vestris, à facie mea.

40 * Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ numquam oblivione delebitur. * Sup. 20. c. 11.

CAPUT XXIV.

Calathus bonarum ficuum designat captivos in Babylonia Judæos, quos dicit Dominus se reducturum in terram suam, qui toto corde ad ipsum revertentur: calathus autem malarum ficuum significat eos, qui manserant Jerosolymis, ac posteà fugerant in Ægyptum, quos dicit se daturum in opprobrium, & maledictionem.

A
1 OSTENDIT mihi Dominus : & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joakim regem Juda, & principes ejus, & fabrum, & inclusorem de Jerusalem, & adduxit eos in Babylonem.

2 Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent ficus esse primi temporis : & calathus unus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eò quòd essent malæ.

B
3 Et dixit Dominus ad me : Quid tu vides, Jeremia? Et dixi : Ficus, ficus bonas, bonas valde ; & malas, malas valde, quæ comedi non possunt, eò quòd sint malæ.

4 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

5 Hæc dicit Dominus Deus Israel : sicut ficus hæ bonæ : sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum.

C
6 Et ponam oculos meos super eos ad placandum, & reducam eos in terram hanc : & ædificabo eos, & non destruam : & plantabo eos, & non evellam.

7 Et dabo eis cor, ut sciant me, quia ego sum Dominus : * & erunt mihi in populum ; & ego ero eis in Deum : quia revertentur ad me in toto corde suo.

* Sup. 7. d. 23. Infr. 31. d. 33.

D
8 Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eò quòd sint malæ : hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Juda, & principes ejus, & reliquos de Jerusalem, qui remanserunt in urbe hac, & qui habitant in terra Ægypti.

9 Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ : in opprobrium, & in parabolam, & in proverbium, & in maledictionem in universis locis, ad quæ ejeci eos.

10 Et mittam in eis gladium, & famem, & pestem ; donec consumantur de terra ; quam dedi eis, & patribus eorum.

CAPUT XXV.

Quia noluerunt audire Jeremiam, nec reliquos prophetas adhortantes ad pœnitentiam, prædicit excidium Jerosolymorum, & captivitatem septuaginta annorum ; ac deinde perditionem regum, qui ipsos tenebant captivos : quapropter jubetur Jeremias civitatibus Judæ, ac cæteris regibus terrarum propinare calicem furoris Domini : ululatum quoque prænuntiat pastoribus, ac optimatibus.

A
1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam de omni populo Juda in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda, (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis)

2 Quod locutus est Jeremias propheta ad omnem populum Juda, & ad universos habitatores Jerusalem, dicens :

3 A tertio decimo anno Josiæ filii Ammon regis Juda usque ad diem hanc : iste tertius, & vigesimus annus : factum est verbum Domini ad me, & locutus sum ad vos de nocte consurgens, & loquens : & non audistis.

4 Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque : & non audistis, neque inclinastis aures vestras, ut audiretis,

5 Cùm diceret : * Revertimini unusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris : & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à sæculo, & usque in sæculum.

* 4. Reg. 17. d. 13. Sup. 18. b. 11.

B
6 Et nolite ire post deos alienos, ut serviatis eis, adoretisque eos : neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, & non affligam vos.

Infr. 35. c. 15.

7 Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum, in malum vestrum.

8 Propterea hæc dicit Dominus exercituum : Pro eo quòd non audistis verba mea :

9 Ecce ego mittam, & assumam universas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum : & adducam eos super terram istam, & super habitatores ejus, & super omnes nationes, quæ in circuitu illius sunt : & interficiam eos, & ponam eos in stuporem, & in sibilum, & in solitudines sempiternas.

10 Perdamque ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ, vocem molæ, & lumen lucernæ.

C
11 * Et erit universa terra hæc in solitudinem, & in stuporem : & servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis.

* Dan. 9. a. 2. Infr. 26. b. 6. 2. Par. 36. d. 22. 1. Esdr. 1. a. 1.

12 Cùmque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super Terram Chaldæorum : & ponam illam in solitudines sempiternas.

13 Et adducam super terram illam omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne, quod scriptum est in libro isto, quæcumque prophetavit Jeremias adversùm omnes gentes :

14 Quia servierunt eis, cùm essent gentes multæ, & reges magni : & reddam eis secundùm opera eorum, & secundùm facta manuum suarum.

D 15 Quia sic dicit Dominus exercituum Deus
Israel: Sume calicem vini furoris hujus de manu
mea: & propinabis de illo cunctis gentibus,
ad quas ego mittam te.
16 Et bibent, & turbabuntur, & insanient à
facie gladii, quem ego mittam inter eos.
17 Et accepi calicem de manu Domini, &
propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me
Dominus:
18 Jerusalem, & civitatibus Juda, & regibus
ejus, & principibus ejus: ut darem eos in solitudinem,
& in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem,
sicut est dies ista.
19 Pharaoni regi Ægypti, & servis ejus, &
principibus ejus, & omni populo ejus,
20 Et universis generaliter: cunctis regibus
terræ Ausitidis, & cunctis regibus terræ Philisthiim,
& Ascaloni, & Gazæ, & Accaron, &
reliquiis Azoti,
21 Et Idumææ, & Moab, & filiis Ammon:
E 22 Et cunctis regibus Tyri, & universis regibus
Sidonis: & regibus terræ insularum, qui
sunt trans mare:
23 Et Dedan, & Thema, & Buz, & universis,
qui attonsi sunt in comam:
24 Et cunctis regibus Arabiæ, & cunctis regibus
Occidentis, qui habitant in deserto:
25 Et cunctis regibus Zambri, & cunctis regibus
Elam, & cunctis regibus Medorum:
26 Cunctis quoque regibus Aquilonis de propè,
& de longè, unicuique contra fratrem suum:
& omnibus regnis terræ, quæ super faciem ejus
sunt: & rex Sesach bibet post eos.
27 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum
Deus Israel: Bibite, & inebriamini, &
vomite: & cadite, neque surgatis à facie gladii,
quem ego mittam inter vos.
28 Cùmque noluerint accipere calicem de manu
tua, ut bibant, dices ad eos: Hæc dicit Dominus
F minus exercituum: Bibentes bibetis:
*1. Per. 4 d.17. 29 * Quia ecce in civitate, in qua invocatum
est nomen meum, ego incipiam affligere, &
vos quasi innocentes, & immunes eritis? non
eritis immunes: gladium enim ego voco super
omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum.
*Joel. 3. d 16. Amos 1. a. 2. 30 Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc,
& dices ad illos: * Dominus de excelso rugiet,
& de habitaculo sancto suo dabit vocem
suam: rugiens rugiet super decorem
suum; celeuma quasi calcantium concinetur adversùs
omnes habitatores terræ.
31 Pervenit sonitus usque ad extrema terræ,
quia judicium Domino cum gentibus: judicatur
ipse cum omni carne, impios tradidi gladio,
dicit Dominus.
32 Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce afflictio
egredietur de gente in gentem: & turbo
magnus egredietur à summitatibus terræ.
33 Et erunt interfecti Domini in die illa, à G
summo terræ usque ad summum ejus, non plangentur,
& non colligentur, neque sepelientur:
in sterquilinium super faciem terræ jacebunt.
34 Ululate pastores, & clamate: & aspergite
vos cinere optimates gregis: quia completi sunt
dies vestri, ut interficiamini; & dissipationes
vestræ, & cadetis quasi vasa pretiosa.
35 Et peribit fuga à pastoribus, & salvatio ab
optimatibus gregis.
36 Vox clamoris pastorum, & ululatus optimatum
gregis: quia vastavit Dominus pascua
eorum.
37 Et conticuerunt arva pacis à facie iræ furoris
Domini.
38 Dereliquit quasi leo umbraculum suum,
quia facta est terra eorum in desolationem à
facie iræ columbæ, & à facie iræ furoris Domini.

CAPUT XXVI.

Prophetans Jeremias excidium Jerosolymorum nisi resipiscant, comprehenditur à sacerdotibus, & prophetis, sed liberatur per principes seniores, ne occidatur, prolatis exemplis Michææ, & Uriæ prophetarum.

1 IN principio regni Joakim filii Josiæ regis A
Juda, factum est verbum istud à Domino
dicens:
2 Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini:
& loqueris ad omnes civitates Juda, de
quibus veniunt, ut adorent in domo Domini,
universos sermones, quos ego mandavi tibi ut
loquaris ad eos: noli subtrahere verbum,
3 Si fortè audiant, & convertantur unusquisque
à via sua mala: & pœniteat me mali, quod
cogito facere eis propter malitiam studiorum
eorum.
4 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non B
audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam
dedi vobis,
5 Ut audiatis sermones servorum meorum
Prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte
consurgens, & dirigens, & non audistis.
6 * Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc *1. Reg. 4. a. 2. b. 10.
dabo in benedictionem cunctis gentibus terræ.
7 Et audierunt sacerdotes, & prophetæ, &
omnis populus, Jeremiam loquentem verba
hæc in domo Domini.
8 Cùmque complesset Jeremias, loquens omnia,
quæ præceperat ei Dominus, ut loqueretur
ad universum populum, apprehenderunt
eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus,
dicens: Morte moriatur.

9 Qua-

C 9 Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: & urbs ista desolabitur, eò quòd non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversùs Jeremiam in domo Domini.

10 Et audierunt principes Juda verba hæc: & ascenderunt de domo regis in domum Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini novæ.

11 Et locuti sunt sacerdotes, & prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes: judicium mortis est viro huic: quia prophetavit adversùs civitatem istam, sicut audistis auribus vestris.

D 12 Et ait Jeremias ad omnes principes, & ad
* Sup. 25.c.13. universum populum, dicens: * Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, & ad civitatem hanc omnia verba, quæ audistis.

* Sup 7. a. 3. 13 * Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri: & pœnitebit Dominum mali, quod locutus est adversùm vos.

14 Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi, quod bonum, & rectum est in oculis vestris:

E 15 Verumtamen scitote, & cognoscite, quòd si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, & contra civitatem istam, & habitatores ejus; in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.

16 Et dixerunt principes, & omnis populus, ad sacerdotes, & ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.

17 Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes:

F 18 Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Juda, & ait ad omnem populum Juda, dicens: Hæc dicit Dominus
* Mich. 3.d.12. exercituum, * Sion quasi ager arabitur: & Jerusalem in acervum lapidum erit: & mons domus in excelsa silvarum.

19 Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Juda, & omnis Juda? numquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversùm eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20 Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim: & prophetavit adversùs civitatem istam, & adversùs terram hanc, juxta omnia verba Jeremiæ:

G 21 Et audivit rex Joakim, & omnes potentes, & principes ejus, verba hæc: & quæsivit rex interficere eum. Et audivit Urias, & timuit, fugitque, & ingressus est Ægyptum.

22 Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, & viros cum eo in Ægyptum.

23 Et eduxerunt Uriam de Ægypto: & adduxerunt eum ad regem Joakim, & percussit eum gladio: & projecit cadaver ejus in sepulchris vulgi ignobilis.

24 Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum.

CAPUT XXVII.

Vinculis ad varios reges missis, dicit illos, si servire velint regi Babylonis, ejusque posteris, permansuros in terra sua, alioqui perituros gladio, fame, & peste, invehens in pseudoprophetas, qui aliud vaticinantur, fallentes populum: prædicit etiam sacra vasa, quæ reliqua sunt, transferenda in Babylonem, & tandem referenda Jerosolymam.

1 IN principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam à Domino, dicens: A

2 Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula & catenas & pones eas in collo tuo.

3 Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regem Tyri, & ad regem Sidonis, in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam regem Juda.

4 Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Hæc dicetis ad Dominos vestros:

5 Ego feci terram, & homines, & jumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, & in brachio meo extento: & dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.

6 Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi B
mei; insuper & bestias agri dedi ei, ut serviant illi.

7 Et servient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus; donec veniat tempus terræ ejus & ipsius; & servient ei gentes multæ, & reges magni.

8 Gentes autem, & regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicumque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu ejus.

9 * Vos ergo nolite audire prophetas vestros, * Sup. 23.d.16.
& divinos, & somniatores, & augures, & maleficos, qui dicunt vobis: Non servietis regi Ba- Infr. 29. b. 8.
bylonis.

10 Quia

10 Quia mendacium prophetant vobis: ut lon-
gè vos faciant de terra vestra, & ejiciant vos, &
pereatis.
11 Porrò gens, quæ subjecerit cervicem suam
sub jugo regis Babylonis, & servierit ei; dimit-
tam eam in terra sua, dicit Dominus: & colet
eam, & habitabit in ea.
C 12 Et ad Sedeciam regem Juda locutus sum se-
cundùm omnia verba hæc, dicens: Subjicite
colla vestra sub jugo regis Babylonis, & servite
ei, & populo ejus, & vivetis.
13 Quare moriemini tu, & populus tuus gla-
dio, & fame, & peste, sicut locutus est Do-
minus ad gentem, quæ servire noluerit regi
Babylonis?
14 Nolite audire verba prophetarum dicen-
tium vobis: Non servietis regi Babylonis: quia
mendacium ipsi loquuntur vobis.
* Sup. 14 c.14. & 23. c. 21. Infr. 29. b. 9. 15 * Quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi
prophetant in nomine meo mendaciter: ut eji-
ciant vos, & pereatis tam vos, quàm prophe-
tæ, qui vaticinantur vobis.
16 Et ad sacerdotes, & ad populum istum lo-
cutus sum, dicens: Hæc dicit Dominus: Noli-
te audire verba prophetarum vestrorum, qui
prophetant vobis, dicentes: Ecce vasa Domini
revertentur de Babylone nunc citò, mendacium
enim prophetant vobis.
17 Nolite ergo audire eos, sed servite regi
Babylonis, ut vivatis: quare datur hæc civitas
in solitudinem?
D 18 Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini
in eis: occurrant Domino exercituum, ut non
veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo
Domini, & in domo regis Juda, & in Jerusa-
lem, in Babylonem.
*4.Reg. 25.c.13. 19 Quia hæc dicit Dominus exercituum * ad
columnas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua
vasorum, quæ remanserunt in civitate hac:
20 Quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylo-
nis, cùm transferret Jechoniam filium Joakim
regem Juda de Jerusalem in Babylonem, & om-
nes optimates Juda, & Jerusalem.
21 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus
Israel ad vasa, quæ derelicta sunt in domo Do-
mini, & in domo regis Juda, & Jerusalem:
22 In Babylonem transferentur, & ibi erunt
usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus,
& afferri faciam ea, & restitui in loco isto.

CAPUT XXVIII.

*Hananias pseudopropheta ablatis de collo Jere-
miæ catenis, vaticinatur sacra vasa cum
rege, & captivo populo post biennium redu-
cenda: sed jubetur Jeremias contrarium va-
ticinari, & mortem illi denuntiare, quæ
juxta verbum Jeremiæ eodem anno secu-
ta est.*

1 ET factum est in anno illo, in principio A
regni Sedeciæ regis Juda, in anno quar-
to, in mense quinto, dixit ad me Hananias
filius Azur propheta de Gabaon, in domo Do-
mini, coram sacerdotibus, & omni populo,
dicens:
2 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Contrivi jugum regis Babylonis.
3 Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam
ad locum istum omnia vasa domus Domini, quæ
tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco
isto, & transtulit ea in Babylonem:
4 Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, &
omnem transmigrationem Juda, qui ingressi
sunt in Babylonem, ego convertam ad locum
istum, ait Dominus: conteram enim jugum
regis Babylonis.
5 Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam B
prophetam, in oculis sacerdotum, & in oculis
omnis populi, qui stabat in domo Domini.
6 Et ait Jeremias propheta: Amen, sic faciat
Dominus: suscitet Dominus verba tua, quæ
prophetasti: ut referantur vasa in domum Do-
mini, & omnis transmigratio de Babylone ad
locum istum.
7 Verumtamen audi verbum hoc, quod ego lo-
quor in auribus tuis, & in auribus universi po-
puli.
8 Prophetæ, qui fuerunt ante me, & ante te
ab initio, & prophetaverunt super terras mul-
tas, & super regna magna, de prælio, & de af-
flictione, & de fame.
9 Propheta, qui vaticinatus est pacem: cùm C
venerit verbum ejus, scietur propheta, quem
misit Dominus in veritate.
10 Et tulit Hananias propheta catenam de col-
lo Jeremiæ prophetæ, & confregit eam.
11 Et ait Hananias in conspectu omnis po-
puli, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confrin-
gam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis
post duos annos dierum de collo omnium gen-
tium.
12 Et abiit Jeremias propheta in viam suam.
Et factum est verbum Domini ad Jeremiam,
postquam confregit Hananias propheta catenam
de collo Jeremiæ prophetæ, dicens:
13 Vade, & dices Hananiæ: Hæc dicit Domi-
nus: Catenas ligneas contrivisti: & facies pro
eis catenas ferreas.
14 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus D
Israel: Jugum ferreum posui super collum cun-
ctarum Gentium istarum, ut serviant Nabu-
chodonosor regi Babylonis, & servient ei: in-
super & bestias terræ dedi ei.

15 Et

15 Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi, Hanania: non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio.

16 Idcircò hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te à facie terræ: hoc anno morieris: adversus enim Dominum locutus es.

17 Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

CAPUT XXIX.

Captivos Judæos vaticinatur septuaginta annis in Babylone permansuros, hortaturque, ut illic multiplicari studeant, & deinde reducentur: eos verò qui Jerosolymis remanserunt gladio, fame, & peste dicit consumendos: deinde mala vaticinatur adversus Achab, Sedeciam, & Semeiam pseudoprophetas, seducentes populum transmigrationis.

A

1 ET hæc sunt verba libri, quem misit Jeremias propheta ad Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, & ad sacerdotes, & ad prophetas, & ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonosor de Jerusalem in Babylonem:

2 Postquam egressus est Jechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes Juda, & Jerusalem, & faber, & inclusor de Jerusalem:

3 In manu Elasa filii Saphan, & Gamariæ filii Helciæ, quos misit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonosor regem Babylonis, dicens:

4 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel omni transmigrationi, quam transtuli de Jerusalem in Babylonem:

B

5 Ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructum eorum.

6 Accipite uxores, & generate filios, & filias: & date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris, & pariant filios, & filias: & multiplicamini ibi, & nolite esse pauci numero.

7 Et quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci: & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

8 Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: * Non vos seducant prophetæ vestri qui sunt in medio vestrum, & divini vestri: & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis:

* Sup. 14.c.13. & 23.d.16.

9 Quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus.

10 * Quia hæc dicit Dominus: Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos: & suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.

* Sup. 25.c.11. 2. Par. 36.d.21. 1. Esdr. 1.a.1. Dan. 9.a.2.

11 Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut dem vobis finem, & patientiam.

C

12 Et invocabitis me, & ibitis: & orabitis me, & ego exaudiam vos.

13 Quæretis me, & invenietis: cùm quæsieritis me in toto corde vestro.

14 Et inveniar à vobis, ait Dominus, & reducam captivitatem vestram, & congregabo vos de universis gentibus, & de cunctis locis, ad quæ expuli vos, dicit Dominus: & reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci.

15 Quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus Prophetas in Babylone.

16 Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David, & ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem.

D

17 Hæc dicit Dominus exercituum: * Ecce mittam in eos gladium, & famem, & pestem: & ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt; eò quòd pessimæ sint.

* Sup. 24.c.10.

18 Et persequar eos in gladio, & in fame, & in pestilentia: & dabo eos in vexationem universis regnis terræ: in maledictionem, & in stuporem, & in sibilum, & in opprobrium cunctis Gentibus, ad quas ego ejeci eos:

19 Eò quòd non audierint verba mea, dicit Dominus: quæ misi ad eos per servos meos prophetas, de nocte consurgens, & mittens: & non audistis, dicit Dominus.

E

20 Vos ergo audite verbum Domini, omnis transmigratio, quam emisi de Jerusalem in Babylonem.

21 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis: & percutiet eos in oculis vestris.

22 Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Juda, quæ est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit Rex Babylonis in igne:

F

23 Pro eo quòd fecerint stultitiam in Israel, & mœchati sunt uxores amicorum suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis: ego sum Judex, & testis, dicit Dominus.

24 Et ad Semeiam Nehelamiten, dices:

25 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Pro eo quòd misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Jerusalem, & ad Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, & ad universos sacerdotes, dicens:

26 Do-

26 Dominus dedit te sacerdotem pro Jojade sacerdote, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium, & prophetantem, ut mittas eum in nervum, & in carcerem.

27 Et nunc quare non increpasti Jeremiam Anathothiten, qui prophetat vobis?

28 Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorum.

29 Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Jeremiæ prophetæ.

G 30 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

31 Mitte ad omnem transmigrationem, dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeiam Nehelamiten: Pro eo quòd prophetavit vobis Semeias, & ego non misi eum: & fecit vos confidere in mendacio:

32 Idcircò hæc dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeiam Nehelamiten, & super semen ejus: non erit ei vir sedens in medio populi hujus, & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationem locutus est adversus Dominum.

CAPUT XXX.

Vaticinatur Judæis, & filiis Israel reditum à gravi captivitate, in qua propter peccata sua detinebantur; & quòd post reditum servituri sint Domino, ac David regi, quem ille suscitabit eis in prosperitate, & securitate magna, devastatis ipsorum inimicis.

A 1 HOC verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens:

2 Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia verba, quæ locutus sum ad te, in libro.

3 Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & convertam conversionem populi mei Israel, & Juda, ait Dominus: & convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum: & possidebunt eam.

4 Et hæc verba, quæ locutus est Dominus ad Israel, & ad Judam:

5 Quoniam hæc dicit Dominus: Vocem terroris audivimus: & formido, & non est pax.

6 Interrogate, & videte, si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis, & conversæ sunt universæ facies in auruginem?

* Joel 2. 2. 1. c. 11. B Amos 5. c. 18. Soph. 1. d. 15.

7 * Væ, quia magna dies illa, nec est similis ejus: tempusque tribulationis est Jacob, & ex ipso salvabitur.

8 Et erit in die illa, ait Dominus exercituum; conteram jugum ejus de collo tuo, & vincula ejus dirumpam, & non dominabuntur ei ampliùs alieni:

9 Sed servient Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.

10 * Tu ergo ne timeas, serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israel: quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, & semen tuum de terra captivitatis eorum, & revertetur Jacob, & quiescet, & cunctis affluet bonis, & non erit, quem formidet: *Isai 43. 1. 44. 2. Luc. 1. g. 70.

11 Quoniam tecum ego sum, ait Dominus ut salvem te: faciam enim consummationem in cunctis Gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in judicio, ut non videaris tibi innoxius.

12 Quia hæc dicit Dominus: insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

13 Non est, qui judicet judicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non est tibi. C

14 Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quærent: * plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua. * Sup. 13 d. 19.

15 Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi.

16 Proptereà omnes, qui comedunt te, devorabuntur, & universi hostes tui in captivitatem ducentur; & qui te vastant, vastabuntur, cunctosque peccatores tuos dabo in prædam.

17 Obducam enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion: Hæc est, quæ non habebat requirentem.

18 Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, & tectis ejus miserebor, & ædificabitur civitas in excelso suo, & templum juxta ordinem suum fundabitur. D

19 Et egredietur de eis laus, voxque ludentium, & multiplicabo eos, & non minuentur, & glorificabo eos, & non attenuabuntur.

20 Et erunt filii ejus sicut à principio, & cœtus ejus coram me permanebit: & visitabo adversùm omnes, qui tribulant eum.

21 Et erit dux ejus ex eo, & princeps de medio ejus producetur; & applicabo eum, & accedet ad me: quis enim iste est, qui applicet cor suum, ut appropinquet mihi, ait Dominus?

22 Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

23 Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquiescet.

24 Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat, & compleat cogitationem cordis sui: in novissimo dierum intelligetis ea.

CAPUT XXXI.

Dicit Dominus se reducturum populum Israel de captivitate, ut in affluentia bonorum serviat Domino: jubetur ergo Rachel non flere amplius filios suos: agnoscit Israel se meritò castigatum, ideòque pœnitentiam agit: de novitate, qua fœmina circumdabit virum: vigilabit Dominus ad reducendum Israel; de uva acerba: de novo pacto, quod feriet Dominus cum domo Israel, nec abjiciet unquam universum illius semen.

A 1 IN tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus universis cogitationibus Israel, & ipsi erunt mihi in populum.

2 Hæc dicit Dominus: Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat à gladio, vadet ad requiem suam Israel.

3 Longè Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te: ideò attraxi te, miserans.

4 Rursumque ædificabo te, & ædificaberis virgo Israel, adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludeutium.

5 Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ; plantabunt plantantes, & donec tempus veniat, non vindemiabunt:

6 Quia erit dies, in qua clamabunt custodes
* Isai. 2. 3. Mich. 4. 2. in monte Ephraim: * Surgite, & ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.

7 Quia hæc dicit Dominus: Exultate in lætitia Jacob, & hinnite contra caput Gentium, personate, & canite, & dicite: Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israel.

B 8 Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ, inter quos erunt cœcus, & claudus, prægnans, & pariens simul, cœtus magnus revertentium huc.

9 In fletu venient, & in misericordia reducam eos, & adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & non impingent in ea, quia factus sum Israeli pater, & Ephraim primogenitus meus est.

10 Audite verbum Domini Gentes, & annuntiate in insulis, quæ procul sunt, & dicite: Qui dispersit Israel, congregabit eum, & custodiet eum sicut pastor gregem suum.

11 Redemit enim Dominus Jacob, & liberavit eum de manu potentioris.

12 Et venient, & laudabunt in monte Sion, & confluent ad bona Domini, super frumento, & vino, & oleo, & fœtu pecorum, & armentorum: eritque anima eorum quasi hortus irriguus, & ultra non esurient.

13 Tunc lætabitur virgo in choro, juvenes, & senes simul, & convertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo. C

14 Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine, & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15 * Hæc dicit Dominus: Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt. * Matt. 2. 18.

16 Hæc dicit Dominus: Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis, quia est merces operi tuo, ait Dominus; & revertentur de terra inimici.

17 Et est spes novissimis tuis, ait Dominus, & revertentur filii ad terminos suos.

18 Audiens audivi Ephraim transmigrantem: castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus converte me, & convertar, quia tu Dominus Deus meus.

19 Postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confessus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ. D

20 Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus: quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor ejus. Idcircò conturbata sunt viscera mea super eum, miserans miserebor ejus: ait Dominus.

21 Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti: revertere, virgo Israel, revertere ad civitates tuas istas.

22 Usquequò deliciis dissolveris, filia vaga? quia creavit Dominus novum super Terram: FÆMINA CIRCUMDABIT VIRUM.

23 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, & in urbibus ejus, cùm convertero captivitatem eorum: Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ mons sanctus: E

24 Et habitabunt in eo Judas, & omnes civitates ejus simul, agricolæ, & minantes greges.

25 Quia inebriavi animam lassam, & omnem animam esurientem saturavi.

26 Ideò quasi de somno suscitatus sum, & vidi, & somnus meus dulcis mihi.

27 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & seminabo domum Israel, & domum Juda semine hominum, & semine jumentorum.

28 Et sicut vigilavi super eos, ut evellerem,

& d

& demolirer, & dissiparem, & disperderem, &
affligerem: sic vigilabo super eos, ut ædificem,
& plantem, ait Dominus.
* Ezec. 18 a. 2. 29 In diebus illis non dicent ultra: * Patres
comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum
obstupuerunt.
F 30 Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo, qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.
* Heb. 8 c. 8. 31 * Ecce dies venient, dicit Dominus: &
feriam domui Israel, & domui Juda fœdus novum:
32 Non secundùm pactum, quod pepigi cum
patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de Terra Ægypti, pactum, quod irritum fecerunt, & ego
dominatus sum eorum, dicit Dominus.
33 Sed hoc erit pactum, quod feriam cum do-
* Heb. 10.c.16. mo Israel post dies illos, dicit Dominus: * Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, &
ipsi erunt mihi in populum.
34 Et non docebit ultra vir proximum suum,
& vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me, à minimo
* Act. 10.g.45. eorum usque ad maximum, ait Dominus,
* quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati
eorum non memorabor ampliùs.
G 35 Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ, & stellarum in lumine noctis: qui turbat mare, & sonant fluctus
ejus, Dominus exercituum nomen illi.
36 Si defecerint leges istæ coram me, dicit
Dominus: tunc & semen Israel deficiet, ut non
sit gens coram me cunctis diebus.
37 Hæc dicit Dominus: Si mensurari potuerint cœli sursum, & investigari fundamenta terræ deorsum, & ego abjiciam universum semen
Israel, propter omnia, quæ fecerunt, dicit
Dominus.
38 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ædificabitur civitas Domino, à turre Hananeel
usque ad portam anguli.
39 Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb, & circuibit Goatha.
40 Et omnem vallem cadaverum, & cineris,
& universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, & usque ad angulum portæ
equorum Orientalis, Sanctum Domini: non
evelletur, & non destruetur ultra in perpetuum.

C A P U T XXXII.

Obsidente Nabuchodonosor Jerusalem, Jeremias in atrio carceris positus agrum in Anathoth jussu Domini emit à suo patruele, jubetque servari librum emptionis: refert coram Domino beneficia Israelitis præstita: Dominus dicit, se traditurum civitatem cum populo regi Babylonis propter illorum idololatriam, sed posteà revocaturum ipsos in Jerusalem, ac percussurum cum eis novum fœdus, ut sibi ex toto corde serviant.

1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam à Domino, in anno decimo Sedeciæ regis Juda: ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor. A
2 Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat
Jerusalem; & Jeremias Propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis
Juda.
3 Clauserat enim eum Sedecias rex Juda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus
regis Babylonis, & capiet eam?
4 Et Sedecias rex Juda non effugiet de manu
Chaldæorum, sed tradetur in manus regis Babylonis, & loquetur os ejus cum ore illius, &
oculi ejus oculos illius videbunt.
5 Et in Babylonem ducet Sedeciam, & ibi
erit donec visitem eum, ait Dominus; si autem
dimicaveritis adversùm Chaldæos, nihil prosperum habebitis:
6 Et dixit Jeremias: Factum est verbum Domini ad me dicens:
7 Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus B
veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum,
qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate, ut emas.
8 Et venit ad me Hanameel filius patrui mei
secundùm verbum Domini ad vestibulum carceris, & ait ad me: Posside agrum meum, qui
est in Anathoth in Terra Beniamin, quia tibi
competit hæreditas, & tu propinquus es, ut
possideas. Intellexi autem, quòd verbum Domini esset.
9 Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei,
qui est in Anathoth, & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos.
10 Et scripsi in libro, & signavi, & adhibui
testes, & appendi argentum in statera.
11 Et accepi librum possessionis signatum, &
stipulationes, & rata, & signa forinsecùs.
12 Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasiæ, in oculis Hanameel patruelis
mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, & in oculis omnium Judæorum, qui sedebant in atrio carceris.
13 Et præcepi Baruch coram eis, dicens: C
14 Hæc dicit Dominus exercituum Deus
Israel. Sume libros istos, librum emptionis

hunc signatum, & librum hunc, qui apertus est: & pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

15 Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista.

16 Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens:

17 Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce tu fecisti cœlum, & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum:

* Exod. 34. a. 7. 18 * Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi.

19 Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinventionum ejus.

20 Qui posuisti signa, & portenta in Terra Ægypti usque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus, & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc.

D 21 Et eduxisti populum tuum Israel de Terra Ægypti, in signis, & in portentis, & in manu robusta, & in brachio extento, & in terrore magno.

22 Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum, ut dares eis terram fluentem lacte, & melle.

23 Et ingressi sunt, & possederunt eam, & non obedierunt voci tuæ, & in lege tua non ambulaverunt; omnia, quæ mandasti eis, ut facerent, non fecerunt, & evenerunt eis omnia mala hæc.

24 Ecce munitiones extructæ sunt adversum civitatem, ut capiatur, & urbs data est in manus Chaldæorum, qui præliantur adversùs eam, à facie gladii, & famis, & pestilentiæ, & quæcumque locutus es, acciderunt, ut tu ipse cernis.

25 Et tu dicis mihi, Domine Deus: Eme agrum argento, & adhibe testes, cùm urbs data sit in manus Chaldæorum?

26 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

E 27 Ecce ego Dominus Deus universæ carnis: numquid mihi difficile erit omne verbum:

28 Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam.

29 Et venient Chaldæi præliantes adversùm urbem hanc, & succendent eam igni, & comburent eam, & domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, & libabant diis alienis libamina ad irritandum me.

30 Erant enim filii Israel, & filii Juda, jugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua, filii Israel, qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus.

31 Quia in furore, & in indignatione mea facta est mihi civitas hæc, à die qua ædificaverunt eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo.

32 Propter malitiam filiorum Israel, & filiorum Juda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipsi, & reges eorum, principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophetæ eorum, viri Juda, & habitatores Jerusalem.

33 Et verterunt ad me terga, & non facies, cùm docerem eos diluculò, & erudirem, & nollent audire, ut acciperent disciplinam. F

34 * Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam. * 4. Reg. 21. a. 4.

35 Et ædificaverunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filii Ennom, ut initiarent filios suos, & filias suas Moloch, quod non mandavit eis, nec ascendit in cor meum, ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Judam.

36 Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad civitatem hanc, de qua vos dicitis, quòd tradetur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste.

37 Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas ejeci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi, & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter.

38 Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum.

39 Et dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me universis diebus, & benè sit eis, & filiis eorum post eos. G

40 Et feriam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benefacere, & timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant à me.

41 Et lætabor super eis, cùm benè eis fecero: & plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo, & in tota anima mea.

42 Quia hæc dicit Dominus: Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande, sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.

43 Et possidebuntur agri in terra ista, de qua vos dicitis, quòd deserta sit, eò quòd non remanserit homo, & jumentum, & data sit in manus Chaldæorum.

44 Agri ementur pecunia, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testis adhibebitur: in Terra Beniamin, & in circuitu Jerusalem, in civitatibus Juda, & in civitati-

bus

bus montanis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus, quæ ad Austrum sunt: quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

CAPUT XXXIII.

Promittit Dominus se dimissurum peccata populi sui, & à captivitate reductorum multis beneficiis subsequentibus: germinabit David germen justitiæ faciens justitiam, & judicium in terra, & firmissimum est pactum Domini cum David, & semine Jacob vehementer multiplicando.

A 1 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam secundò, cùm adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens:

2 Hæc dicit Dominus, qui facturus est, & formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen ejus.

3 Clama ad me, & exaudiam te, & annuntiabo tibi grandia, & firma, quæ nescis.

4 Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis hujus, & ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt, & ad munitiones, & ad gladium

5 Venientium, ut dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi in furore meo, & in indignatione mea, abscondens faciem meam à civitate hac propter omnem malitiam eorum.

6 Ecce ego obducam eis cicatricem, & sanitatem, & curabo eos, & revelabo illis deprecationem pacis, & veritatis.

7 Et convertam conversionem Juda, & conversionem Jerusalem: * & ædificabo eos sicut à principio.

8 Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi: & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, & spreverunt me.

B 9 Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terræ, quæ audierint omnia bona, quæ ego facturus sum eis; & pavebunt, & turbabuntur in universis bonis, & in omni pace, quam ego faciam eis.

10 Hæc dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eò quòd non sit homo, nec jumentum in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, quæ desolatæ sunt absque homine, & absque habitatore, & absque pecore)

11 Vox gaudii, & vox lætitiæ, vox sponsi, & vox sponsæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia ejus, & portantium vota in domum Domini: reducam enim conversionem terræ sicut à principio, dicit Dominus.

12 Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque jumento, & in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum.

C

13 In civitatibus montuosis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus, quæ ad Austrum sunt, & in Terra Beniamin, & in circuitu Jerusalem, & in civitatibus Juda, adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

14 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel, & ad domum Juda.

15 In diebus illis, & in tempore illo, germinare faciam David germen justitiæ, & faciet judicium, & justitiam in terra.

16 In diebus illis salvabitur Juda, & Jerusalem habitabit confidenter, & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

17 Quia hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel.

18 Et de sacerdotibus, & de Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocautomata, & incendat sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.

19 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

20 Hæc dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies, & nox in tempore suo.

21 Et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius, qui D regnet in throno ejus, & Levitæ, & Sacerdotes ministri mei.

22 Sicuti enumerari non possunt stellæ cœli, & metiri arena maris, sic multiplicabo semen David servi mei, & Levitas ministros meos.

23 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

24 Numquid non vidisti, quid populus hic locutus sit, dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abjectæ sunt, & populum meum despexerunt, eò quòd non sit ultra gens coram eis?

25 Hæc dicit Dominus: Si pactum meum inter diem, & noctem, & leges cœlo, & terræ non posui:

26 Equidem & semen Jacob, & David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaac, & Jacob:

redu-

reducam enim conversionem eorum, & miserebor eis.

CAPUT XXXIV.

Prædicit Dominus, se traditurum regem Sedeciam in manus regis Babylonis una cum Jerusalem, quam igni succendet, eò quòd pactum, quod coram Domino pepigerant de dimittendis his liberis, quos ex Hebræis sibi in servitutem subjecerant, non servaverint.

A 1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam à Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnes exercitus ejus, universaque regna terræ, quæ erant sub potestate manus ejus, & omnes populi bellabant contra Jerusalem, & contra omnes urbes ejus, dicens:

2 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Vade, & loquere ad Sedeciam regem Juda, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, & succendent eam igni.

3 Et tu non effugies de manu ejus, sed comprehensione capieris, & in manu ejus traderis, & oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, & os ejus cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis.

4 Attamen audi verbum Domini, Sedecia rex Juda: Hæc dicit Dominus ad te: Non morieris in gladio,

5 Sed in pace morieris, & secundùm combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te; & væ, Domine, plangent te, quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.

B 6 Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba hæc in Jerusalem.

7 Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, & contra omnes civitates Juda, quæ reliquæ erant, contra Lachis, & contra Azecha, hæ enim superérant de civitatibus Juda, urbes munitæ.

8 Verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Jerusalem, prædicans:

9 Ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, Hebræum, & Hebræam liberos, & nequaquam dominarentur eis, id est, in Judæo, & fratre suo.

10 Audierunt ergo omnes principes, & universus populus, qui inierant pactum, ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam liberos, & ultra non dominarentur eis: audierunt igitur, & dimiserunt.

11 Et conversi sunt deinceps, & retraxerunt servos, & ancillas suas, quos dimiserant liberos, & subjugaverunt in famulos, & famulas.

12 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam à Domino, dicens:

13 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego percussi fœdus cum patribus vestris, in die, qua eduxi eos de Terra Ægypti; de domo servitutis, dicens: C

14 * Cùm completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei, & serviet tibi sex annis, & dimittes eum à te liberum, & non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. * Exod. 21.2. Deut. 15.c.12.

15 Et conversi estis vos hodie, & fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem, unusquisque ad amicum suum, & inistis pactum in conspectu meo, in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.

16 Et reversi estis, & commaculastis nomen meum, & reduxistis, unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis, ut essent liberi, & suæ potestatis, & subjugastis eos, ut sint vobis servi, & ancillæ.

17 Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo, ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, & ad famem, & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ. D

18 Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, & non observaverunt verba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, & transierunt inter divisiones ejus:

19 Principes Juda, & principes Jerusalem, eunuchi, & sacerdotes; & omnis populus terræ qui transierunt inter divisiones vituli:

20 Et dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animam eorum, & erit morticinum eorum in escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.

21 Et Sedeciam regem Juda, & principes ejus, dabo in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt à vobis.

22 Ecce ego præcipio, dicit Dominus, & reducam eos in civitatem hanc, & prælìabuntur adversus eam, & capient eam, & incendent igni: & civitates Juda dabo in solitudinem, eò quòd non sit habitator.

CAPUT XXXV.

Exemplo obedientiæ Rechabitarum præcepta patris sui licèt dura servantium, expostulat Dominus de pertinaci Judæorum inobedientia ad-

tia adversus ipsius præcepta: quapropter his prænuntiat Dominus mala, illis autem bona.

A 1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam à Domino, in diebus Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens:

2 Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini, in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum.

3 Et assumpsi Jezoniam filium Jeremiæ filii Habsaniæ, & fratres ejus, & omnes filios ejus, & universam domum Rechabitarum:

4 Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filii Jegedeliæ hominis Dei, quod erat juxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filii Sellum, qui erat custos vestibuli.

5 Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bibite vinum.

6 Qui responderunt: Non bibemus vinum: quia Jonadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filii vestri, usque in sempiternum:

B 7 Et domum non ædificabitis, & sementem non feretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini.

8 Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filii, & filiæ nostræ:

9 Et non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & sementem non habuimus:

10 Sed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus, juxta omnia, quæ præcepit nobis Jonadab pater noster.

11 Cùm autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite & ingrediamur Jerusalem à facie exercitus Chaldæorum, & à facie exercitus Syriæ: & mansimus in Jerusalem.

12 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

C 13 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade, & dic viris Juda, & habitatoribus Jerusalem: Numquid non recipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?

14 Prævaluerunt sermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis, ut non biberent vinum, & non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de manè consurgens, & loquens, & non obedistis mihi.

15 Misique ad vos omnes servos meos prophetas consurgens diluculo, mittensque, & dicens: * Convertimini unusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra, & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos, & habitabitis in terra, quam dedi vobis, & patribus vestris: & non inclinastis aurem vestram, neque audistis me. * Sup. 18.b 11. & 25.b 5

16 Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obedivit mihi. D

17 Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego adducam super Juda, & super omnes habitatores Jerusalem, universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos: eò quòd locutus sum ad illos, & non audierunt, vocavi illos, & non responderunt mihi.

18 Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo, quòd obedistis præcepto Jonadab patris vestri, & custodistis omnia mandata ejus, & fecistis universa, quæ præcepit vobis.

19 Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

CAPUT XXXVI.

Jussu Domini mittit Jeremias inclusus carcere per Baruch librum comminationum, quem legat coram omni populo, ut resipiscant: porrò rex Joakim ipsum igni consumit, jubens Jeremiam, & Baruch comprehendi, qui absconditi erant: Jeremias autem jussu Domini jubet Baruch alium scribere, & Joakim, ac semen ejus una cum Jerusalem prædicit perdendos.

1 ET factum est in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum hoc ad Jeremiam à Domino, dicens: A

2 Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi adversum Israel, & Judam, & adversum omnes gentes, à die, qua locutus sum ad te, ex diebus Josiæ usque ad diem hanc:

3 Si fortè audiente domo Juda universa mala, quæ ego cogito facere eis, revertatur unusquisque à via sua pessima: & propitius ero iniquitati, & peccato eorum.

4 Vocavit ergo Jeremias Baruch filium Neriæ, & scripsit Baruch ex ore Jeremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum, in volumine libri.

5 Et

5 Et præcepit Jeremias Baruch, dicens: Ego
clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini.
6 Ingredere ergo tu, & lege de volumine, in
quo scripsisti ex ore meo, verba Domini, au-
diente populo in domo Domini, in die jejunii:
insuper & audiente universo Juda, qui veniunt
de civitatibus suis, leges eis:
B 7 Si fortè cadat oratio eorum in conspectu Do-
mini, & revertatur unusquisque à via sua pes-
sima: quoniam magnus furor, & indignatio est,
quam locutus est Dominus adversus populum
hunc.
8 Et fecit Baruch filius Neriæ, juxta om-
nia, quæ præceperat ei Jeremias propheta, le-
gens ex volumine sermones Domini in domo
Domini.
9 Factum est autem in anno quinto Joakim
filii Josiæ regis Juda, in mense nono: prædica-
verunt jejunium in conspectu Domini omni
populo in Jerusalem, & universæ multitudi-
ni, quæ confluxerat de civitatibus Juda in Je-
rusalem.
C 10 Legitque Baruch ex volumine sermonis Je-
remiæ in domo Domini, in gazophylacio Ga-
mariæ filii Saphan scribæ, in vestibulo superio-
ri, in introitu portæ novæ domus Domini, au-
diente omni populo.
11 Cùmque audisset Michæas filius Gamariæ
filii Saphan omnes sermones Domini ex libro:
12 Descendit in domum regis ad gazophyla-
cium scribæ, & ecce ibi omnes principes sede-
bant: Elisama scriba, & Dalajas filius Semeiæ
& Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius
Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & universi
principes,
13 Et nuntiavit eis Michæas omnia verba, quæ
audivit legente Baruch ex volumine in auribus
populi.
14 Miserunt itaque omnes principes ad Ba-
ruch, Judi filium Nathaniæ filii Selemiæ, filii
Chusi, dicentes: Volumen, ex quo legisti au-
diente populo, sume in manu tua, & veni. Tu-
lit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu
sua, & venit ad eos.
D 15 Et dixerunt ad eum: Sede, & lege hæc
in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus
eorum.
16 Igitur cùm audissent omnia verba, obstu-
puerunt, unusquisque ad proximum suum, &
dixerunt ad Baruch: Nuntiare debemus regi om-
nes sermones istos.
17 Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica
nobis, quomodo scripsisti omnes sermones istos
ex ore ejus.
18 Dixit autem eis Baruch: Ex ore suo loque-
batur quasi legens ad me omnes sermones istos: &
ego scribebam in volumine atramento.

19 Et dixerunt principes ad Baruch: Vade,
& abscondere tu, & Jeremias, & nemo sciat,
ubi sitis.
20 Et ingressi sunt ad regem in atrium; porrò
volumen commendaverunt in gazophylacio Eli-
samæ scribæ, & nuntiaverunt audiente rege om-
nes sermones.
21 Misitque rex Judi, ut sumeret volumen: E
qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ,
legit audiente rege, & universis principibus, qui
stabant circa regem.
22 Rex autem sedebat in domo hyemali in
mense nono, & posita erat arula coram eo plena
prunis.
23 Cùmque legisset Judi tres pagellas, vel qua-
tuor, scidit illud scalpello scribæ, & projecit in
ignem, qui erat super arulam, donec consume-
retur omne volumen igni, qui erat in arula.
24 Et non timuerunt, neque sciderunt vesti-
menta sua, rex, & omnes servi ejus, qui audie-
runt universos sermones istos.
25 Verumtamen Elnathan, & Dalajas, &
Gamarias, contradixerunt regi, ne combureret
librum, & non audivit eos.
26 Et præcepit rex Jeremiel filio Amalech, F
& Sarajæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel,
ut comprehenderent Baruch scribam, & Jere-
miam prophetam: abscondit autem eos Do-
minus.
27 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam
prophetam, postquam combusserat rex volu-
men, & sermones, quos scripserat Baruch ex
ore Jeremiæ, dicens:
28 Rursum tolle volumen aliud, & scribe in
eo omnes sermones priores, qui erant in primo
volumine quod combussit Joakim rex Juda.
29 Et ad Joakim regem Juda, dices: Hæc dicit
Dominus: Tu combussisti volumen illud, di-
cens: Quare scripsisti in eo annuntians: Festi-
nus veniet rex Babylonis, & vastabit terram
hanc, & cessare faciet ex illa hominem, & ju-
mentum?
30 Proptereà hæc dicit Dominus contra Joakim G
regem Juda: Non erit ex eo, qui sedeat super
solium David, & cadaver ejus projicietur ad
æstum per diem, & ad gelu per noctem.
31 Et visitabo contra eum, & contra semen
ejus, & contra servos ejus, iniquitates suas, &
adducam super eos, & super habitatores Jerusa-
lem, & super viros Juda omne malum, quod
locutus sum ad eos, & non audierunt.
32 Jeremias autem tulit volumen aliud, & de-
dit illud Baruch filio Neriæ scribæ: qui scripsit
in eo ex ore Jeremiæ omnes sermones libri, quem
combusserat Joakim rex Juda igni: & insuper ad-
diti sunt sermones multo plures, quàm anteà
fuerant.

CAPUT XXXVII.

Sedecias Jechoniæ succedens, petit pro se orare Jeremiam, qui relictâ à Chaldæis Jerusalem propter adventum exercitus Pharaonis, prophetat, Chaldæos redituros, & Jerusalem exusturos: ipse quoque Jeremias urbem egrediens, cæsus in carcerem detruditur, unde à Sedecia eductus, servatur in vestibulo carceris assignata ipsi in dies torta panis.

A 1 ET regnavit rex Sedecias filius Josiæ pro Jechonia filio Joakim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Juda.

2 Et non obedivit ipse, & servi ejus, & populus terræ, verbis Domini, quæ locutus est in manu Jeremiæ prophetæ.

3 Et misit rex Sedecias Juchal filium Selemiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.

4 Jeremias autem liberè ambulabat in medio populi: non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: & audientes Chaldæi, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuntium; recesserunt ab Jerusalem.

5 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:

B 6 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Ægyptum.

7 Et redient Chaldæi, & bellabunt contra civitatem hanc, & capient eam, & succendent eam igni.

8 Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicentes: Euntes abibunt, & recedent à nobis Chaldæi: quia non abibunt.

9 Sed & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum, qui præliatur adversum vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendent civitatem hanc igni.

10 Ergo cùm recessisset exercitus Chaldæorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis,

11 Egressus est Jeremias de Jerusalem, ut iret in terram Beniamin, & divideret ibi possessionem in conspectu civium.

C 12 Cùmque pervenisset ad portam Beniamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ, filii Hananiæ, & apprehendit Jeremiam prophetam, dicens: Ad Chaldæos profugis?

13 Et respondit Jeremias: Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audivit eum: sed comprehendit Jerias Jeremiam, & adduxit eum ad principes.

14 Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, cæsum eum miserunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan scribæ: Ipse enim præpositus erat super carcerem.

15 Itaque ingressus est Jeremias in domum laci, & in ergastulum, & sedit ibi Jeremias diebus multis.

16 Mittens autem Sedecias rex tulit eum, & interrogavit eum in domo sua absconditè, & dixit: Putasne est sermo à Domino? Et dixit Jeremias: Est, & ait; in manus regis Babylonis traderis. D

17 Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi, & servis tuis, & populo tuo, quia misisti me in domum carceris?

18 Ubi sunt prophetæ vestri, qui prophetabant vobis, & dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, & super terram hanc?

19 Nunc ergo audi, obsecro, domine mi rex, valeat deprecatio mea in conspectu tuo, & ne me remittas in domum Jonathan scribæ; ne moriar ibi.

20 Præcepit ergo rex Sedecias, ut traderetur Jeremias in vestibulo carceris, & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate, & mansit Jeremias in vestibulo carceris.

CAPUT XXXVIII.

Jeremias principibus à rege traditus, mittitur in lacum lutesum, unde jussu regis per Abdemelech eductus in vestibulum carceris, suadet regi, ut egrediatur ad Chaldæos, alioqui nec ipse eos effugiet, & civitas ab eis igne succendetur: jubet quoque rex Jeremiæ, ut hoc colloquium servet secretum.

1 AUDIVIT autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phassur, & Juchal filius Selemiæ, & Phassur filius Melchiæ, sermones, quos Jeremias loquebatur ad omnem populum, dicens: A

2 Hæc dicit Dominus: * Quicumque manserit in civitate hac, morietur gladio, & fame, & peste; qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet, & erit anima ejus sospes, & vivens. * Sup. 21. a. 9.

3 Hæc dicit Dominus: Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eam.

4 Et dixerunt principes regi: Rogamus, ut occidatur homo iste; de industria enim dissolvit manus virorum bellantium, qui remanserunt B

in civitate hac, & manus universi populi, lo-
quens ad eos juxta verba hæc, siquidem homo
iste non quærit pacem populo huic, sed ma-
lum.
5 Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus
vestris est; nec enim fas est regem vobis quid-
quam negare.
6 Tulerunt ergo Jeremiam, & projecerunt
eum in lacum Melchiæ filii Amelech, qui erat
in vestibulo carceris, & submiserunt Jeremiam
funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lu-
tum; descendit itaque Jeremias in cœnum.
7 Audivit autem Abdemelech Æthiops vir
eunuchus, qui erat in domo regis, quòd misis-
sent Jeremiam in lacum, porrò rex sedebat in
porta Beniamin.
8 Et egressus est Abdemelech de domo regis,
& locutus est ad regem, dicens:
C 9 Domine mi rex, malè fecerunt viri isti om-
nia quæcumque perpetrarunt contra Jeremiam
prophetam, mittentes eum in lacum, ut mo-
riatur ibi fame, non sunt enim panes ultra in
civitate.
10 Præcepit itaque Rex Abdemelech Æthio-
pi, dicens: Tolle tecum hinc triginta viros, &
leva Jeremiam prophetam de lacu, antequam
moriatur.
11 Assumptis ergo Abdemelech secum viris,
ingressus est domum regis, quæ erat sub cella-
rio: & tulit inde veteres pannos, & antiqua,
quæ computruerant, & submisit ea ad Jeremiam
in lacum per funiculos.
12 Dixitque Abdemelech Æthiops ad Jere-
miam: Pone veteres pannos, & hæc scissa, &
putrida, sub cubito manuum tuarum, & super
funes: fecit ergo Jeremias sic.
D 13 Et extraxerunt Jeremiam funibus, & edu-
xerunt eum de lacu: mansit autem Jeremias in
vestibulo carceris.
14 Et misit rex Sedecias, & tulit ad se Jere-
miam prophetam ad ostium tertium, quod erat
in Domo Domini: & dixit rex ad Jeremiam:
Interrogo ego te sermonem, ne abscondas à me
aliquid.
15 Dixit autem Jeremias ad Sedeciam: Si an-
nuntiavero tibi, numquid non interficies me?
& si consilium dedero tibi, non me audies.
16 Juravit ergo rex Sedecias Jeremiæ clàm,
dicens: Vivit Dominus, qui fecit nobis animam
hanc, si occidero te, & si tradidero te in manus
virorum istorum qui quærunt animam tuam.
E 17 Et dixit Jeremias ad Sedeciam: Hæc dicit
Dominus exercituum, Deus Israel: Si profe-
ctus exieris ad principes regis Babylonis, vivet
anima tua, & civitas hæc non succendetur igni,
& salvus eris tu, & domus tua.
18 Si autem non exieris ad principes regis Ba-
bylonis, tradetur civitas hæc in manus Chal-
dæorum, & succendent eam igni: & tu non ef-
fugies de manu eorum.
19 Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam: Solici-
tus sum propter Judæos, qui transfugerunt ad
Chaldæos, ne fortè tradar in manus eorum, &
illudant mihi.
20 Respondit autem Jeremias: Non te tradent;
audi, quæso, vocem Domini, quam ego lo-
quor ad te, & benè tibi erit, & vivet anima
tua.
21 Quòd si nolueris egredi; iste est sermo, F
quem ostendit mihi Dominus.
22 Ecce omnes mulieres, quæ remanserunt
in domo regis Juda, educentur ad principes re-
gis Babylonis, & ipsæ dicent: Seduxerunt
te, & prævaluerunt adversùm te viri pacifici
tui, demerserunt in cœno, & in lubrico pedes
tuos, & recesserunt à te.
23 Et omnes uxores tuæ, & filii tui educen-
tur ad Chaldæos, & non effugies manus eorum,
sed in manu regis Babylonis capieris: & civita-
tem hanc comburet igni.
24 Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam: Nullus
sciat verba hæc, & non morieris.
25 Si autem audierint principes, quia locutus G
sum tecum, & venerint ad te, & dixerint ti-
bi: Indica nobis, quid locutus sis cum rege,
ne celes nos, & non te interficiemus, & quid
locutus est tecum rex:
26 Dices ad eos: Prostravi ego preces meas
coram rege, ne me reduci juberet in domum Jo-
nathan, & ibi morerer.
27 Venerunt ergo omnes principes ad Jeremi-
am, & interrogaverunt eum, & locutus est eis
juxta omnia verba, quæ præceperat ei rex, & ces-
saverunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.
28 Mansit verò Jeremias in vestibulo carceris us-
que ad diem, quo capta est Jerusalem, & fa-
ctum est, ut caperetur Jerusalem.

CAPUT XXXIX.

Jerusalem à rege Babylonis capta, rex Sedecias fugiens capitur unà cum principibus; cujus filii in conspectu ipsius trucidantur cum nobilibus, ipseque exoculatur, ac vinctus in Babylonem ducitur: subverso autem muro Jerusalem, & palatio; aliisque domibus igne succensis, pars vulgi transfertur in Babylonem, & pars Jerosolymis relinquitur, Jeremias verò de carceris vestibulo liber educitur.

1 ANNO nono Sedeciæ regis Juda, mense A 4. Reg. 25 a. 1. Infr. 52. a 4.
decimo, venit Nabuchodonosor rex Ba-
bylonis, & omnis exercitus ejus ad Jerusalem,
& obsidebant eam.

2 Unde-

2 Undecimo autem anno Sedeciæ, mense quarto, quinta mensis, aperta est civitas.

3 Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegarnabo, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis.

4 Cùmque vidisset eos Sedecias rex Juda, & omnes viri bellatores, fugerunt, & egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, & per portam, quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viam deserti.

B 5 Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum, & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Jerichontinæ, & captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum judicia.

6 Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha, in oculis ejus: & omnes nobiles Juda occidit rex Babylonis.

7 Oculos quoque Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, ut duceretur in Babylonem.

8 Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldæi igni, & murum Jerusalem subverterunt.

9 Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad eum, & superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

C 10 Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Juda, & dedit eis vineas, & cisternas in die illa.

11 Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Jeremia Nabuzardan magistro militum dicens:

12 Tolle illum, & pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias: sed, ut voluerit, sic facias ei.

13 Misit ergo Nabuzardan princeps militiæ, & Nabusezban, & Rabsares, & Neregel, & Sereser, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis,

14 Miserunt, & tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris; & tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filii Saphan, ut intraret in domum, & habitaret in populo.

D 15 Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini, cùm clausus esset in vestibulo carceris, dicens:

16 Vade, & dic Abdemelech Æthiopi, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, & non in bonum: & erunt in conspectu tuo in die illa.

17 Et liberabo te in die illa, ait Dominus: & non traderis in manus virorum, quos tu formidas:

18 Sed eruens liberabo te, & gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

CAPUT XL.

Jeremiæ permittitur liberè habitare, ubicumque voluerit; qui unà cum dispersis Judæis venit ad Godoliam præfectum reliquiis Judæorum: qui Godolias audire noluit Johanan monentem ipsum de Ismahel intentante ei mortem.

1 SERMO, qui factus est ad Jeremiam à Domino, postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militiæ de Rhama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem, & Juda, & ducebantur in Babylonem. A

2 Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam, dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum.

3 Et adduxit: & fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, & non audistis vocem ejus, & factus est vobis sermo hic.

4 Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quæ sunt in manibus tuis; si placet tibi, ut venias mecum in Babylonem, veni: & ponam oculos meos super te: si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, & quò placuerit tibi, ut vadas, illuc perge.

5 Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem præposuit rex Babylonis civitatibus Juda: habita ergo cum eo in medio populi: vel quocumque placuerit tibi, ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum. B

6 Venit autem Jeremias ad Godoliam filium Ahicam in Masphath, & habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.

7 Cùmque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi, & socii eorum, quòd præfecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, & quòd commendasset ei viros, & mulieres, & parvulos, & de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem:

8 Venerunt ad Godoliam in Masphath: & Ismahel filius Nathaniæ, & Johanan, & Jonathan filii Caree, & Sareas filius Thanehumeth, & filii Ophni, qui erant de Netophati, & Jezonias filius Maachathi, ipsi, & viri eorum. C

* 4. Reg. 25. f. 24. 9 * Et juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, & comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis, habitate in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis.

10 Ecce ego habito in Masphath, ut respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos: vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum, & condite in vasis vestris, & manete in urbibus vestris, quas tenetis.

11 Sed & omnes Judæi, qui erant in Moab, & in filiis Ammon, & in Idumæa, & in universis regionibus, audito, quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa, & quòd præposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan:

D 12 Reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis, ad quæ profugerant, & venerunt in terram Juda ad Godoliam in Masphath: & collegerunt vinum, & messem multam nimis.

13 Johanan autem filius Caree, & omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath.

14 Et dixerunt ei: Scito, quòd Baalis rex filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathaniæ percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.

15 Johanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens: Ibo, & percutiam Ismahel filium Nathaniæ nullo sciente, ne interficiat animam tuam, & dissipentur omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, & peribunt reliquiæ Juda.

16 Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismahel.

C A P U T XLI.

Ismahel dolo occidit Godoliam præfectum cum Judæis, & Chaldæis, qui cum eo erant in Masphath; aliosque octoginta interimens, pepercit decem, qui se thesauros habere dicebant: ac tandem veritus Johanan ac principes bellatorum fugit cum octo viris, liberato populo, quem ceperat captivum: omnes autem, qui reliqui sunt, statuunt fugere in Ægyptum à facie Chaldæorum.

A 1 ET factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regali, & optimates regis, & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath: & comederunt ibi panes simul in Masphath.

2 Surrexit autem Ismahel filius Nathaniæ, & decem viri, qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Ahicam, filii Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis terræ.

3 Omnes quoque Judæos, qui erant cum Godolia in Masphath, & Chaldæos, qui reperti sunt ibi, & viros bellatores percussit Ismahel.

4 Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,

5 Venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta viri, rasi barba, & scissis vestibus, & squallentes: & munera, & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.

6 Egressus ergo Ismahel filius Nathaniæ in occursum eorum de Masphath, incedens, & plorans ibat: cùm autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam. B

7 Qui cùm venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniæ circa medium laci, ipse, & viri, qui erant cum eo.

8 Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro, frumenti, & hordei, & olei, & mellis. Et cessavit, & non interfecit eos cum fratribus suis.

9 Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israel: ipsum replevit Ismahel filius Nathaniæ occisis.

10 Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Masphath; filias regis, & universum populum, qui remanserat in Masphath: quos commendaverat Nabuzardan princeps militiæ Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniæ, & abiit ut transiret ad filios Ammon. C

11 Audivit autem Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ.

12 Et assumptis universis viris profecti sunt ut bellarent adversùm Ismahel filium Nathaniæ, & invenerunt eum ad aquas multas quæ sunt in Gabaon:

13 Cùmque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel, Johanan filium Caree, & universos principes bellatorum, qui erant cum eo, lætati sunt.

14 Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel in Masphath: reversusque abiit ad Johanan filium Caree. D

15 Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris à facie Johanan, & abiit ad filios Ammon.

16 Tulit ergo Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniæ de Masphath, postquam per-

cussit

cussit Godoliam filium Ahicam ; fortes viros ad
prælium , & mulieres , & pueros , & eunu-
chos , quos reduxerat de Gabaon .
17 Et abierunt , & sederunt peregrinantes in
Chamaam , quæ est juxta Bethlehem , ut per-
gerent , & introirent Ægyptum
18 A facie Chaldæorum ; timebant enim eos ,
quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godo-
liam filium Ahicam , quem præposuerat rex Ba-
bylonis in terra Juda .

CAPUT XLII.

*Missus Jeremias ad ornandum , ac consulen-
dum Dominum pro reliquiis Judæorum , re-
spondet ipsos fore salvos, si in Judæa maneant:
si autem in Ægyptum fugiant , dicit eos
omnes , gladio , fame , & peste morituros .*

A 1 ET accesserunt omnes principes bellato-
rum , & Johanan filius Caree , & Jezo-
nias filius Osaiæ , & reliquum vulgus à parvo
usque ad magnum :
2 Dixeruntque ad Jeremiam prophetam : Ca-
dat oratio nostra in conspectu tuo : & ora pro
nobis ad Dominum Deum tuum , pro univer-
sis reliquiis istis : quia derelicti sumus pauci de
pluribus , sicut oculi tui nos intuentur :
3 Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus
viam , per quam pergamus , & verbum , quod
faciamus .
4 Dixit autem ad eos Jeremias propheta : Au-
divi : ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum
secundùm verba vestra : omne verbum , quod-
cumque responderit mihi , indicabo vobis : nec
celabo vos quidquam .
5 Et illi dixerunt ad Jeremiam : Sit Dominus
inter nos testis veritatis , & fidei , si non juxta
omne verbum , in quo miserit te Dominus
Deus tuus ad nos , sic faciemus .
6 Sive bonum est , sive malum , voci Domini
Dei nostri , ad quem mittimus te , obediemus :
ut bene sit nobis , cùm audierimus vocem Do-
mini Dei nostri .
B 7 Cùm autem completi essent decem dies , fa-
ctum est verbum Domini ad Jeremiam .
8 Vocavitque Johanan filium Caree , & om-
nes principes bellatorum , qui erant cum eo , &
universum populum , à minimo usque ad ma-
gnum .
9 Et dixit ad eos : Hæc dicit Dominus Deus
Israel , ad quem misistis me , ut prosternerem
preces vestras in conspectu ejus :
10 Si quiescentes manseritis in terra hac , ædi-
ficabo vos , & non destruam ; plantabo , &
non evellam : jam enim placatus sum super ma-
lo , quod feci vobis .
11 Nolite timere à facie regis Babylonis , quem
vos pavidi formidatis : nolite metuere eum , di-
cit Dominus : quia vobiscum sum ego , ut sal-
vos vos faciam , & eruam de manu ejus .
12 Et dabo vobis misericordias , & miserebor
vestri , & habitare vos faciam in terra vestra .
13 Si autem dixeritis vos : Non habitabimus C
in terra ista , nec audiemus vocem Domini Dei
nostri ,
14 Dicentes : Nequaquam , sed ad terram Æ-
gypti pergemus : ubi non videbimus bellum , &
clangorem tubæ non audiemus , & famem non
sustinebimus : & ibi habitabimus .
15 Propter hoc nunc audite verbum Domini
reliquiæ Juda : Hæc dicit Dominus exerci-
tuum , Deus Israel : Si posueritis faciem ve-
stram , ut ingrediamini Ægyptum , & intra-
veritis , ut ibi habitetis .
16 Gladius , quem vos formidatis , ibi com-
prehendet vos in terra Ægypti : & fames , pro
qua estis soliciti , adhærebit vobis in Ægypto ,
& ibi moriemini .
17 Omnesque viri , qui posuerunt faciem suam
ut ingrediantur Ægyptum , ut habitent ibi ,
morientur gladio , & fame , & peste : nullus de
eis remanebit , nec effugiet à facie mali , quod
ego afferam super eos .
18 Quia hæc dicit Dominus exercituum , D
Deus Israel : Sicut conflatus est furor meus , &
indignatio mea super habitatores Jerusalem :
sic conflabitur indignatio mea super vos , cùm
ingressi fueritis Ægyptum , & eritis in jusju-
randum , & in stuporem , & in maledictum , &
in opprobrium : & nequaquam ultra videbitis lo-
cum istum :
19 Verbum Domini super vos reliquiæ Juda :
Nolite intrare Ægyptum : scientes scietis , quia
obtestatus sum vos hodie ,
20 Quia decepistis animas vestras : vos enim
misistis me ad Dominum Deum nostrum , di-
centes : Ora pro nobis ad Dominum Deum no-
strum , & juxta omnia , quæcumque dixerit tibi
Dominus Deus noster , sic annuntia nobis , &
faciemus .
21 Et annuntiavi vobis hodie , & non audistis
vocem Domini Dei vestri , super universis , pro
quibus misit me ad vos .
22 Nunc ergo scientes scietis , quia gladio , &
fame , & peste moriemini in loco , ad quem vo-
luistis intrare , ut habitaretis ibi .

CAPUT XLIII.

*Reliquiæ Judæorum non audientes Domini præ-
ceptum, quod referebat Jeremias, proficiscun-
tur una cum Jeremia , & Baruch in Ægy-
ptum : ubi constitutus Jeremias , vaticinatur*

regem Babylonis vastaturum Terram Ægypti cum idolis suis, eique dominaturum.

A 1 FACTUM est autem, cùm complesset Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc:

2 Dixit Azarias filius Osaiæ, & Johanan filius Caree, & omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum, ut habitetis illic.

3 Sed Baruch filius Neriæ incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem.

B 4 Et non audivit Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & universus populus vocem Domini, ut manerent in terra Juda.

5 Sed tollens Johanan filius Caree, & universi principes bellatorum universos reliquiarum Juda, qui reversi fuerant de cunctis Gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Juda:

6 Viros, & mulieres, & parvulos, & filias regis, & omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam filii Saphan, & Jeremiam prophetam, & Baruch filium Neriæ,

C 7 Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini, & venerunt usque ad Taphnis.

8 Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens:

9 Sume lapides grandes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Judæis:

10 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: & ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi, & statuet solium suum super eos.

D 11 Veniensque percutiet terram Ægypti, quos in mortem, in mortem; & quos in captivitatem, in captivitatem; & quos in gladium, in gladium.

12 Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, & comburet ea, & captivos ducet illos: & amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace.

13 Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Ægypti: & delubra deorum Ægypti comburet igni.

CAPUT XLIV.

Judæi in Ægypto reprehensi à Jeremia super idololatria, obstinatè respondent unà cum multitudine mulierum, se permansuros in idololatria inveterata: quos Jeremias prædicit universos gladio, & fame consumendos, regemque Ægypti tradendum in manus inimicorum suorum, ac terram Ægypti prorsus vastandam.

1 VERBUM, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis, & in terra Phatures, dicens: A

2 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, & super omnes urbes Juda: & ecce desertæ sunt hodie, & non est in eis habitator:

3 Propter malitiam, quam fecerunt, ut me ad iracundiam provocarent, & irent, ut sacrificarent, & colerent deos alienos, quos nesciebant & illi, & vos, & patres vestri.

4 Et misi ad vos omnes servos meos prophetas, de nocte consurgens, mittensque, & dicens: Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi.

5 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam, ut converterentur à malis suis, & non sacrificarent diis alienis.

6 Et conflata est indignatio mea, & furor meus, & succensa est in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem, & versæ sunt in solitudinem, & vastitatem, secundùm diem hanc. B

7 Et nunc hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intereat ex vobis vir, & mulier, parvulus, & lactens de medio Judæ, nec relinquatur vobis quidquam residuum:

8 Provocantes me in operibus manuum vestrarum, sacrificando diis alienis in terra Ægypti, in quam ingressi estis, ut habitetis ibi: & dispereatis, & sitis in maledictionem, & in opprobrium cunctis gentibus terræ?

9 Numquid obliti estis mala patrum vestrorum, & mala regum Juda, & mala uxorum ejus, & mala vestra, & mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda, & in regionibus Jerusalem?

10 Non sunt mundati usque ad diem hanc, & non timuerunt, & non ambulaverunt in lege Domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram vobis, & coram patribus vestris.

11 Ideò hæc dicit Dominus exercituum, Deus C

Israel:

* Amos 7. b 4. Israel : * Ecce ego ponam faciem meam in vobis
in malum : & disperdam omnem Judam.
12 Et assumam reliquias Judæ, qui posuerunt
facies suas, ut ingrederentur terram Ægypti,
& habitarent ibi : & consumentur omnes in terra
Ægypti : & cadent in gladio, & in fame : &
consumentur à minimo usque ad maximum, in
gladio, & in fame morientur : & erunt in jusjurandum,
& in miraculum, & in maledictionem,
& in opprobrium.
13 Et visitabo super habitatores terræ Ægypti,
sicut visitavi super Jerusalem, in gladio,
& fame, & peste.
14 Et non erit, qui effugiat, & sit residuus de
reliquiis Judæorum, qui vadunt, ut peregrinentur
in terra Ægypti : & revertantur in terram
Juda, ad quam ipsi elevant animas suas,
ut revertantur, & habitent ibi : non revertentur,
nisi qui fugerint.
D 15 Responderunt autem Jeremiæ omnes viri,
scientes quòd sacrificarent uxores eorum diis alienis,
& universæ mulieres, quarum stabat
multitudo grandis, & omnis populus habitantium
in terra Ægypti in Phatures, dicentes :
16 Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine
Domini, non audiemus ex te :
17 Sed facientes faciemus omne verbum, quod
egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ
cœli, & libemus ei libamina, sicut fecimus
nos, & patres nostri, reges nostri, & principes
nostri, in urbibus Juda, & in plateis Jerusalem
: & saturati sumus panibus, & bene nobis
erat, malumque non vidimus.
18 Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare
reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus
omnibus, & gladio, & fame consumpti
sumus.
E 19 Quòd si nos sacrificamus reginæ cœli, & libamus
ei libamina : numquid sine viris nostris
fecimus ei placentas, ad colendum eam, & libandum
ei libamina?
20 Et dixit Jeremias ad omnem populum, adversùm
viros, & adversùm mulieres, & adversùm
universam plebem, qui responderant ei
verbum, dicens :
21 Numquid non sacrificium, quod sacrificastis
in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem,
vos, & patres vestri, reges vestri, & principes
vestri, & populus terræ, horum recordatus
est Dominus, & ascendit super cor ejus?
22 Et non poterat Dominus ultra portare propter
malitiam studiorum vestrorum, & propter
abominationes, quas fecistis : & facta est terra
vestra in desolationem, & in stuporem, & in
maledictum, eò quòd non sit habitator, sicut
est dies hæc.
F 23 Propterea quòd sacrificaveritis Idolis, &
peccaveritis Domino, & non audieritis vocem
Domini, & in lege, & in præceptis, & in testimoniis
ejus non ambulaveritis : idcircò evenerunt
vobis mala hæc, sicut est dies hæc.
24 Dixit autem Jeremias ad omnem populum,
& ad universas mulieres : Audite verbum Domini
omnis Juda, qui estis in terra Ægypti :
25 Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israel,
dicens : Vos, & uxores vestræ, locuti estis
ore vestro, & manibus vestris implestis, dicentes
: Faciamus vota nostra, quæ vovimus, ut
sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina:
implestis vota vestra, & opere perpetrastis ea.
26 Ideò audite verbum Domini omnis Juda,
qui habitatis in terra Ægypti. Ecce ego juravi
in nomine meo magno, ait Dominus, quia nequaquam
ultra vocabitur nomen meum ex ore
omnis viri Judæi, dicentis : Vivit Dominus
Deus in omni Terra Ægypti.
27 Ecce ego vigilabo super eos in malum, & G
non in bonum, & consumentur omnes viri Juda,
qui sunt in Terra Ægypti, gladio, & fame,
donec penitus consumantur.
28 Et qui fugerint gladium, revertentur de
Terra Ægypti in Terram Juda viri pauci : &
scient omnes reliquiæ Juda, ingredientium Terram
Ægypti, ut habitent ibi, cujus sermo
compleatur, meus, an illorum.
29 Et hoc vobis signum, ait Dominus, quòd
visitem ego super vos in loco isto: ut sciatis quia
verè complebuntur sermones mei contra vos in
malum.
30 Hæc dicit Dominus : Ecce ego tradam Pharaonem
Ephree regem Ægypti in manu inimicorum
ejus, & in manu quærentium animam
illius : sicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu
Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui,
& quærentis animam ejus.

CAPUT XLV.

Deus per Jeremiam arguit Baruch, quòd quereretur se dolorem habere, & non requiem; cui tamen in cæterorum vastatione pollicetur securitatem.

1 VERBUM, quod locutus est Jeremias A
propheta ad Baruch filium Neriæ,
cùm scripsisset verba hæc in libro ex ore Jeremiæ,
anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda,
dicens :
2 Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch
:
3 Dixisti : Væ misero mihi, quoniam addidit
Dominus dolorem dolori meo : laboravi in gemitu
meo, & requiem non inveni.
4 Hæc dicit Dominus : Sic dices ad eum : Ec- B

ce quos

ce quos ædificavi, ego destruo : & quos plantavi,
ego evello , & universam terram hanc .
5 Et tu quæris tibi grandia? noli quærere :
quia ecce ego adducam malum super omnem car-
nem , ait Dominus ; & dabo tibi animam tuam
in salutem , in omnibus locis , ad quæcumque
perrexeris .

CAPUT XLVI.

Dominus per Jeremiam Pharaoni , & Ægypto prænuntiat desolationem , quam inducet Nabuchodonosor , Judæis autem , & filiis Israel consolationem tandem , ac liberationem : universis verò Gentibus , ad quas Deus illos ejecerat , vastationem .

A 1 QUOD factum est verbum Domini ad Je-
remiam prophetam contra Gentes .
2 Ad Ægyptum , adversùm exercitum Pha-
raonis Nechao regis Ægypti, qui erat juxta flu-
vium Euphraten in charcamis , quem percussit
Nabuchodonosor rex Babylonis , in quarto anno
Joakim filii Josiæ regis Juda .
3 Præparate scutum , & clypeum , & proce-
dite ad bellum .
4 Jungite equos , & ascendite equites : state in
galeis , polite lanceas , induite vos loricis .
5 Quid igitur ? vidi ipsos pavidos , & terga
vertentes , fortes eorum cæsos : fugerunt con-
citi , nec respexerunt : terror undique , ait Do-
minus .
B 6 Non fugiat velox , nec salvari se putet for-
tis : Ad Aquilonem juxta flumen Euphraten
victi sunt , & ruerunt
7 Quis est iste , qui quasi flumen ascendit : &
veluti fluviorum intumescunt gurgites ejus ?
8 Ægyptus fluminis instar ascendit , & ve-
lut flumina movebuntur fluctus ejus , & dicet :
Ascendens operiam terram : perdam civitatem ,
& habitatores ejus .
9 Ascendite equos , & exultate in curribus ,
& procedant fortes , Æthiopia , & Lybies te-
nentes scutum , & Lydii arripientes , & jacien-
tes sagittas .
C 10 Dies autem ille Domini Dei exercituum
dies ultionis , ut sumat vindictam de inimicis
suis : devorabit gladius , & saturabitur , & ine-
briabitur sanguine eorum : victima enim Do-
mini Dei exercituum in Terra Aquilonis juxta
flumen Euphraten .
11 Ascende in Galaad, & tolle resinam , virgo
filia Ægypti : frustra multiplicas medicami-
na , sanitas non erit tibi .
12 Audierunt gentes ignominiam tuam , &
ululatus tuus replevit terram : quia fortis impe-
git in fortem , & ambo pariter conciderunt .
13 Verbum , quod locutus est Dominus ad
Jeremiam prophetam , super eo quòd venturus
esset Nabuchodonosor rex Babylonis , & per-
cussurus Terram Ægypti .
14 Annuntiate Ægypto , & auditum facite in D
Magdalo , & resonet in Memphis , & in Taph-
nis , dicite : Sta , & præpara te , quia devorabit
gladius ea , quæ per circuitum tuum sunt .
15 Quare computruit fortis tuus ? non stetit ,
quoniam Dominus subvertit eum .
16 Multiplicavit ruentes , ceciditque vir ad
proximum suum : & dicent : Surge , & reverta-
mur ad populum nostrum , & ad terram nativi-
tatis nostræ , à facie gladii columbæ .
17 Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti ,
tumultum adduxit tempus .
18 Vivo ego (inquit rex , Dominus exerci- E
tuum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in
montibus , & sicut Carmelus in mari , veniet .
19 Vasa transmigrationis fac tibi , habitatrix
filia Ægypti : quia Memphis in solitudinem
erit , & deseretur , & inhabitabilis erit .
20 Vitula elegans , atque formosa Ægyptus:
stimulator ab Aquilone veniet ei .
21 Mercenarii quoque ejus , qui versabantur
in medio ejus , quasi vituli saginati versi sunt
& fugerunt simul , nec steterunt : quia
dies interfectionis eorum venit super eos , tem-
pus visitationis eorum .
22 Vox ejus quasi æris sonabit : quoniam cum F
exercitu properabunt , & cum securibus venient
ei , quasi cædentes ligna .
23 Succiderunt saltum ejus , ait Dominus, qui
supputari non potest : multiplicati sunt super
locustas , & non est eis numerus .
24 Confusa est filia Ægypti , & tradita in ma-
nus populi Aquilonis .
25 Dixit Dominus exercituum Deus Israel .
Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ ,
& super Pharaonem , & super Ægyptum , &
super deos ejus , & super reges ejus , & super
Pharaonem , & super eos , qui confidunt in eo .
26 Et dabo eos in manus quærentium animam G
eorum , & in manus Nabuchodonosor regis Ba-
bylonis , & in manus servorum ejus : & post
hæc habitabitur sicut diebus pristinis , ait Do-
minus .
27 * Et tu ne timeas, serve meus Jacob , & ne * Isaiæ 43 a. 1. & 45. a. 2.
paveas , Israel : quia ecce salvum te faciam de
longinquo , & semen tuum de terra captivitatis
tuæ : & revertetur Jacob , & requiescet, & pros-
perabitur ; & non erit , qui exterreat eum .
28 Et tu noli timere , serve meus Jacob , ait
Dominus : quia tecum ego sum , quia ego con-
sumam cunctas gentes , ad quas ejeci te : te ve-
rò non consumam , sed castigabo te in judicio ,
nec quasi innocenti parcam tibi .

CA-

CAPUT XLVII.

Vastatio prædicitur Palæsthinorum, Tyri, Sidonis, Gazæ, & Ascalonis.

A 1 QUOD factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palæsthinos, antequam percuteret Pharao Gazam:

2 Hæc dicit Dominus: Ecce aquæ ascendunt ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram, & plenitudinem ejus, urbem, & habitatores ejus: clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terræ.

B 3 A strepitu pompæ armorum, & bellatorum ejus, à commotione quadrigarum ejus, & multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis:

C 4 Pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philisthiim, & dissipabitur Tyrus, & Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis, depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ.

5 Venit calvitium super Gazam: conticuit Ascalon, & reliquiæ vallis earum: usquequò concideris?

D 6 O mucro Domini usquequò non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & sile.

7 Quomodo quiescet, cùm Dominus præceperit ei adversùs Ascalonem, & adversùs maritimas ejus regiones, ibique condixerit illi?

CAPUT XLVIII.

Prædicit Dominus vastationem Moab, & omnium urbium ejus, sed in novissimis diebus captivitatem ipsorum relaxandam: maledictus dicitur faciens opus Domini fraudulenter, & gladium suum à sanguine prohibens.

A 1 AD Moab hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Væ super Nabo, quoniam vastata est, & confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, & tremuit.

2 Non est ultra exultatio in Moab contra Hesebon: cogitaverunt malum: venite, & disperdamus eam de gente: ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.

3 Vox clamoris de Oronaim: vastitas, & contritio magna.

4 Contrita est Moab: annuntiate clamorem parvulis ejus.

5 Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt.

6 Fugite, salvate animas vestras: & eritis quasi myricæ in deserto.

7 * Pro eo enim quòd habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capieris: & ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, & principes ejus simul. * Sap. 17. a 6.

8 Et veniet prædo ad omnem urbem, & urbs nulla salvabitur, & peribunt valles, & dissipabuntur campestria: quoniam dixit Dominus:

9 Date florem Moab, quia florens egredietur: & civitates ejus desertæ erunt, & inhabitabiles. B

10 Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: & maledictus, qui prohibet gladium suum à sanguine.

11 Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requievit in fæcibus suis: nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abiit: idcircò permansit gustus ejus in eo, & odor ejus non est immutatus.

12 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam ei ordinatores, & stratores laguncularum, & sternent eum, & vasa ejus exhaurient, & lagunculas eorum collident.

13 Et confundetur Moab à Chamos, * sicut confusa est domus Israel à Bethel, in qua habebat fiduciam. * 3. Reg. 12. g. 12.

14 Quomodo dicitis: * Fortes sumus, & viri robusti ad præliandum? * Isaiæ 16. b 5.

C 15 Vastata est Moab, & civitates illius succiderunt: electi juvenes ejus descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

16 Propè est interitus Moab ut veniat: & malum ejus velociter accurret nimis.

17 Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus, & universi, qui scitis nomen ejus, dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?

18 Descende de gloria, & sede in siti, habitatio filiæ Dibon: quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19 In via sta, & prospice habitatio Aroer: interroga fugientem: & ei, qui evasit, dic: Quid accidit?

20 Confusus est Moab, quoniam victus est: ululate, & clamate, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab.

21 Et judicium venit ad terram campestrem: super Helon, & super Jasa, & super Mephaath,

22 Et super Dibon, & super Nabo, & super domum Deblathaim,

23 Et super Cariathaim, & super Bethgamul, & super Bethmaon.

24 Et super Carioth, & super Bosra; & super omnes civitates Terræ Moab, quæ longè, & quæ propè sunt. D

25 Abscissum est cornu Moab, & brachium ejus contritum est, ait Dominus.

26 Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est: & allidet manum Moab in vomitu suo, & erit in derisum etiam ipse.

27 Fuit enim in derisum tibi Israel, quasi inter fures reperisses eum: propter verba ergo tua, quæ adversùm illum locutus es, captivus duceris.

28 Relinquite civitates, & habitate in petra, habitatores Moab: & estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

29 Audivimus superbiam Moab: superbus est valdè: sublimitatem ejus, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis ejus.

E 30 Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus: & quòd non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat, conata sit facere.

31 Ideò super Moab ejulabo, & ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

32 De planctu Jazer plorabo tibi, vinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt: super messem tuam, & vindemiam tuam prædo irruit.

* Isaiæ 16.c.10

33 * Ablata est lætitia, & exultatio de Carmelo, & de Terra Moab, & vinum de torcularibus sustuli: nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit.

34 De clamore Hesebon usque Eleale, & Jasa, dederunt vocem suam; à Segor usque ad Oronaim vitula consternante: aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt.

F 35 Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, & sacrificantem diis ejus.

36 Proptereà cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit: & cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum: quia plus fecit quàm potuit, idcircò perierunt.

* Isaiæ 15.a.2. Ezech. 7.c.18

37 * Omne enim caput calvitium, & omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

38 Super omnia tecta Moab, & in plateis ejus, omnis planctus: quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.

39 Quomodo victa est, & ululaverunt? quomodo dejecit cervicem Moab, & confusus est? Eritque Moab in derisum, & in exemplum omnibus in circuitu suo.

40 Hæc dicit Dominus: Ecce quasi Aquila volabit, & extendet alas suas ad Moab.

G 41 Capta est Carioth, & munitiones comprehensæ sunt: & erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.

42 Et cessabit Moab esse populus: quoniam contra Dominum gloriatus est.

43 Pavor, & fovea, & laqueus super te, ò habitator Moab, dicit Dominus.

44 * Qui fugerit à facie pavoris, cadet in foveam? & qui conscenderit de fovea, capietur laqueo, adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. * Isaiæ 24.c.18.

45 In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Sion, & devorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus.

46 Væ tibi, Moab, periisti popule Chamos: quia comprehensi sunt filii tui, & filiæ tuæ in captivitatem.

47 Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Hucusque judicia Moab.

CAPUT XLIX.

Desolatio Ammon, Idumææ, Damasci, Cedar, regnorumque Asor, & Ælam prænuntiatur; captivitas autem filiorum Ammon, ac Ælam tandem solvenda.

1 AD filios Ammon, Hæc dicit Dominus: Numquid non filii sunt Israel? A
aut hæres non est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchom, Gad: & populus ejus in urbibus ejus habitavit?

2 Ideò ecce dies veniunt, dicit Dominus: & auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prælii, & erit in tumulum dissipata, filiæque ejus igni succendentur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.

3 Ulula Hesebon, quoniam vastata est Hai: clamate filiæ Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite, & circuite per sepes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes ejus, & principes ejus simul.

4 Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, & dicebas: Quis veniet ad me?

5 Ecce ego inducam super te terrorem, ait Do-
minus Deus exercituum, ab omnibus, qui B
sunt in circuitu tuo: & dispergemini singuli à conspectu vestro, nec erit, qui congreget fugientes.

6 Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

7 Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Periit consilium à filiis, inutilis facta est sapientia eorum.

8 Fugite, & terga vertite, descendite in voraginem habitatores Dedan: quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus.

9 Si

9 Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent, quod sufficeret sibi.

10 Ego verò discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, & celari non poterit: vastatum est semen ejus, & fratres ejus, & vicini ejus, & non erit.

C 11 Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere: & viduæ tuæ in me sperabunt.

12 Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium, ut biberent calicem, bibentes bibent: & tu quasi innocens relinqueris? non eris innocens, sed bibens bibes.

13 Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus, quòd in solitudinem, & in opprobrium, & in desertum, & in maledictionem erit Bosra: & omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.

* Abd. 1. a. 1. 14 * Auditum audivi à Domino, & legatus ad Gentes missus est: Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in prælium:

15 Ecce enim parvulum dedi te in Gentibus, contemptibilem inter homines.

16 Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cavernis petræ, &
* Abd. 1. a. 4. apprehendere niteris altitudinem collis: * cùm exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.

D 17 Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit, & sibilabit super omnes plagas ejus.

* Gen. 9. c.24. 18 * Sicut subversa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.

19 Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subitò currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis enim similis mei? &
* Job 41. a. 1. quis sustinebit me? * & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?

20 Proptereà audite consilium Domini, quod iniit de Edom; & cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman: Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.

21 A voce ruinæ eorum commota est terra: clamor in Mari rubro auditus est vocis ejus:

22 Ecce quasi aquila ascendet, & avolabit: & expandet alas suas super Bosran: & erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis.

E 23 Ad Damascum: Confusa est Emath, & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ sollicitudine quiescere non potuit.

24 Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia, & dolores tenuerunt eam quasi parturientem.

25 Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem lætitiæ!

26 Ideò cadent juvenes ejus in plateis ejus: & omnes viri prælii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.

27 Et succendam ignem in muro Damasci, & devorabit mœnia Benadad.

28 Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Hæc dicit Dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, & vastate filios Orientis.

29 Tabernacula eorum, & greges eorum ca- F
pient: pelles eorum, & omnia vasa eorum, & camelos eorum tollent sibi: & vocabunt super eos formidinem in circuitu.

30 Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus: iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, & cogitavit adversùm vos cogitationes.

31 Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter, ait Dominus: non ostia, nec vectes eis: soli habitant.

32 Et erunt cameli eorum in direptionem, & multitudo jumentorum in prædam: & dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam: & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.

33 Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis.

34 Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam adversùs Ælam, in principio G
regni Sedeciæ regis Juda, dicens:

35 Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego confringam arcum Ælam, & summam fortitudinem eorum.

36 Et inducam super Ælam quatuor ventos à quatuor plagis cœli: & ventilabo eos in omnes ventos istos: & non erit gens, ad quam non perveniant profugi Ælam.

37 Et pavere faciam Ælam coram inimicis suis, & in conspectu quærentium animam eorum: & adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus: & mittam post eos gladium, donec consumam eos.

38 Et ponam solium meum in Ælam, & perdam inde reges, & principes, ait Dominus.

39 In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus.

CAPUT L.

Babylon, quæ in captivitate affligit filios Israel, his in terram suam feliciter reductis, penitus vastabitur à regibus Aquilonis.

A 1 VERBUM, quod locutus est Dominus
de Babylone, & de terra Chaldæorum,
in manu Jeremiæ prophetæ.
2 Annuntiate in Gentibus, & auditum faci-
te : levate signum, prædicate, & nolite cela-
re : dicite : Capta est Babylon, confusus est
Bel, victus est Merodach, confusa sunt scul-
ptilia ejus, superata sunt idola eorum.
3 Quoniam ascendit contra eam gens ab Aqui-
lone, quæ ponet terram ejus in solitudinem : &
non erit, qui habitet in ea ab homine usque ad
pecus : & moti sunt, & abierunt.
4 In diebus illis, & in tempore illo, ait Do-
minus : venient filii Israel, ipsi, & filii Juda
simul : ambulantes, & flentes properabunt, &
Dominum Deum suum quærent.
5 In Sion interrogabunt viam, huc facies eo-
rum : venient, & apponentur ad Dominum
fœdere sempiterno, quod nulla oblivione de-
lebitur.
6 Grex perditus factus est populus meus : pa-
stores eorum seduxerunt eos, fecerunt vaga-
ri in montibus : de monte in collem transierunt,
obliti sunt cubilis sui.
B 7 Omnes, qui invenerunt, comederunt eos : &
hostes eorum dixerunt : Non peccavimus : pro
eo quòd peccaverunt Domino decori justitiæ, &
expectationi patrum eorum à Domino.
8 Recedite de medio Babylonis, & de Ter-
ra Chaldæorum egredimini : & estote quasi hœ-
di ante gregem.
9 Quoniam ecce ego suscito, & adducam in
Babylonem congregationem gentium magnarum
de Terra Aquilonis : & præparabuntur adversùs
eam, & inde capietur : sagitta ejus quasi viri
fortis interfectoris, non revertetur vacua.
10 Et erit Chaldæa in prædam : omnes va-
stantes eam replebuntur, ait Dominus.
11 Quoniam exultatis, & magna loquimini,
diripientes hæreditatem meam : quoniam effusi
estis sicut vituli super herbam, & mugistis si-
cut tauri.
12 Confusa est mater vestra nimis, & adæqua-
ta pulveri, quæ genuit vos : ecce novissima erit
in Gentibus, deserta, invia, & arens.
13 Ab ira Domini non habitabitur, sed re-
digetur tota in solitudinem : omnis, qui tran-
sibit per Babylonem, stupebit, & sibilabit su-
per universis plagis ejus.
C 14 Præparamini contra Babylonem per circui-
tum omnes, qui tenditis arcum, debellate eam,
non parcatis jaculis ; quia Domino peccavit.
15 Clamate adversùs eam, ubique dedit ma-
num, ceciderunt fundamenta ejus, destructi sunt
muri ejus, quoniam ultio Domini est : ultio-
nem accipite de ea : sicut fecit, facite ei.
16 Disperdite satorem de Babylone, & tenen-
tem falcem in tempore messis : à facie gladii co-
lumbæ unusquisque ad populum suum converte-
tur, & singuli ad terram suam fugient.
17 Grex dispersus Israel, leones ejecerunt eum :
primus comedit eum rex Assur : iste novissimus
exossavit eum, Nabuchodonosor rex Babylonis.
18 Propterea hæc dicit Dominus exercituum,
Deus Israel : Ecce ego visitabo regem Babylo-
nis, & terram ejus, sicut visitavi regem Assur :
19 Et reducam Israel ad habitaculum suum : & D
pascetur Carmelum, & Basan, & in monte E-
phraim, & Galaad saturabitur anima ejus.
20 In diebus illis, & in tempore illo, ait Do-
minus, quæretur iniquitas Israel, & non erit ;
& peccatum Juda, & non invenietur : quoniam
propitius ero eis, quos reliquero.
21 Super terram dominantium ascende, & su-
per habitatores ejus visita, dissipa, & interfi-
ce, quæ post eos sunt, ait Dominus, & fac
juxta omnia, quæ præcepi tibi.
22 Vox belli in terra, & contritio magna.
23 Quomodo confractus est, & contritus mal-
leus universæ terræ? Quomodo versa est in de-
sertum Babylon in Gentibus.
24 Illaqueavi te, & capta es Babylon, & ne-
sciebas : inventa es, & apprehensa : quoniam
Dominum provocasti.
25 Aperuit Dominus thesaurum suum, & pro-
tulit vasa iræ suæ : quoniam opus est Domino
Deo exercituum, in terra Chaldæorum.
26 Venite ad eam ab extremis finibus, aperi- E
te, ut exeant, qui conculcent eam : tollite de
via lapides, & redigite in acervos, & interfi-
cite eam : nec sit quidquam reliquum.
27 Dissipate universos fortes ejus, descendant
in occisionem : væ eis, quia venit dies eorum,
tempus visitationis eorum.
28 Vox fugientium, & eorum, qui evaserunt
de terra Babylonis, ut annuntient in Sion ultio-
nem Domini Dei nostri, ultionem templi ejus.
29 Annuntiate in Babylonem plurimis, om-
nibus, qui tendunt arcum : consistite adversùs
eam per gyrum, & nullus evadat : reddite ei
secundùm opus suum : juxta omnia, quæ fecit,
facite illi : quia contra Dominum erecta est,
adversùs sanctum Israel.
30 Idcircò cadent juvenes ejus in plateis ejus :
& omnes viri bellatores ejus conticescent in die
illa, ait Dominus.
31 Ecce ego ad te, superbe, dicit Dominus
Deus exercituum : quia venit dies tuus, tem-
pus visitationis tuæ.
32 Et cadet superbus, & corruet, & non erit F
qui suscitet eum : & succendam ignem in urbi-
bus ejus, & devorabit omnia in circuitu ejus.
33 Hæc dicit Dominus exercituum : Calum-
niam sustinent filii Israel, & filii Juda simul :

omnes, qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos.

34 Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen ejus, judicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, & commoveat habitatores Babylonis.

35 Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes ejus.

36 Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt.

37 Gladius ad equos ejus, & ad currus ejus: & ad omne vulgus, quod est in medio ejus: & erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros ejus, qui diripientur.

38 Siccitas super aquas ejus erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.

39 Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis: & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec extruetur usque ad generationem, & generationem.

* Gen 19 c.24 40 * Sicut subvertit Dominus Sodomam, & Gomorrham, & vicinas ejus, ait Dominus non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.

G 41 Ecce populus venit ab Aquilone, & gens magna, & reges multi consurgent à finibus terræ.

42 Arcum, & scutum apprehendent: crudeles sunt & immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit: & super equos ascendent, sicut vir paratus ad prælium contra te, filia Babylon.

43 Audivit rex Babylonis famam eorum, & dissolutæ sunt manus ejus: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.

44 Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subitò currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis est enim similis mei?
* Job. 41 a.1. & quis sustinebit me? * & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?

45 Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversùm Babylonem? & cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldæorum: Nisi detraxerint eos parvuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.

46 A voce captivitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter Gentes auditus est.

CAPUT LI.

Mala à regibus Medorum Babyloni imminentia prædicuntur.

1 HÆC dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super Babylonem, & super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem. A

2 Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam, & demolientur terram ejus: quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.

3 Non tendat, qui tendit arcum suum, & non ascendat loricatus: nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus.

4 Et cadent interfecti in terra Chaldæorum, & vulnerati in regionibus ejus.

5 Quoniam non fuit viduatus Israel, & Juda à Deo suo Domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto à sancto Israel.

6 Fugite de medio Babylonis, & salvet unusquisque animam suam: nolite tacere super iniquitatem ejus, quoniam tempus ultionis est à Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei.

7 Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram: de vino ejus biberunt Gentes, & ideò commotæ sunt.

8 * Subitò cecidit Babylon, & contrita est: ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus si fortè sanetur. * Isaiæ 21 c. 9 Apoc 14. b 9

9 Curavimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam, & eamus unusquisque in terram suam, quoniam pervenit usque ad cœlos judicium ejus, & elevatum est usque ad nubes.

10 Protulit Dominus justitias nostras: venite, & narremus in Sion opus Domini Dei nostri. B

11 Acuite sagittas, implete pharetras: suscitavit Dominus spiritum regum Medorum: & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.

12 Super muros Babylonis levate signum, augete custodiam: levate custodes, præparate insidias: quia cogitavit Dominus, & fecit, quæcumque locutus est contra habitatores Babylonis.

13 Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris, venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ.

14 * Juravit Dominus exercituum per animam suam: Quoniam replebo te hominibus quasi brucho, & super te celeuma cantabitur. * Amos 6. a. 8.

15 * Qui fecit terram in fortitudine sua, præparavit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cœlos. * Gen 1. a. 1.

16 Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cœlo: qui levat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit: & produxit ventum de thesauris suis.

17 Stultus factus est omnis homo à scientia:

confusus est omnis conflator in sculptili, quia mendax est conflatio eorum, nec est spiritus in eis.

18 Vana sunt opera, & risu digna, in tempore visitationis suæ peribunt.

C 19 Non sicut hæc, pars Jacob: quia qui fecit omnia, ipse est, & Israel sceptrum hæreditatis ejus: Dominus exercituum nomen ejus.

20 Collidis tu mihi vasa belli, & ego collidam in te Gentes, & disperdam in te regna:

21 Et collidam in te equum, & equitem ejus: & collidam in te currum, & ascensorem ejus.

22 Et collidam in te virum, & mulierem: & collidam in te senem, & puerum: & collidam in te juvenem, & virginem.

23 Et collidam in te pastorem, & gregem ejus: & collidam in te agricolam, & jugales ejus: & collidam in te duces, & magistratus.

24 Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldææ omne malum suum, quod fecerunt in Sion in oculis vestris, ait Dominus.

25 Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram: & extendam manum meam super te, & evolvam te de petris, & dabo te in monte combustionis.

26 Et non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris, ait Dominus:

27 Levate signum in terra: clangite buccina in Gentibus, sanctificate super eam Gentes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, & Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchum aculeatum.

28 Sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces ejus, & universos magistratus ejus, cunctamque terram potestatis ejus.

D 29 Et commovebitur terra, & conturbabitur: quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini, ut ponat terram Babylonis desertam, & inhabitabilem.

30 Cessaverunt fortes Babylonis à prælio, habitaverunt in præsidiis, devoratum est robur eorum, & facti sunt quasi mulieres: incensa sunt tabernacula ejus, contriti sunt vectes ejus.

31 Currens obviam currenti veniet: & nuntius obvius nuntianti: ut annuntiet regi Babylonis, quia capta est civitas ejus à summo usque ad summum.

32 Et vada præoccupata sunt, & paludes incensæ sunt igni: & viri bellatores conturbati sunt.

33 Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ ejus: adhuc modicum, & veniet tempus messionis ejus.

34 Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis: reddidit me quasi vas inane, absorbuit me quasi draco, replevit ventrem suum teneritudine mea, & ejecit me.

35 Iniquitas adversum me, & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion: & sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Jerusalem.

36 Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego judicabo causam tuam, & ulciscar ultionem tuam, & desertum faciam mare ejus, & siccabo venam ejus.

37 Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor, & sibilus, eò quòd non sit habitator.

38 Simul ut leones rugient, excutient comas velut catuli leonum.

39 In calore eorum ponam potus eorum, & inebriabo eos, ut sopiantur, & dormiant somnum sempiternum, & non consurgant, dicit Dominus.

40 Deducam eos quasi agnos ad victimam, & quasi arietes cum hœdis.

E 41 Quomodo capta est Sesach, & comprehensa est inclyta universæ terræ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes?

42 Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum ejus operta est.

43 Factæ sunt civitates ejus in stuporem, terra inhabitabilis, & deserta, terra, in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis.

44 Et visitabo super Bel in Babylone, & ejiciam, quod absorbuerat de ore ejus, & non confluent ad eum ultra Gentes, siquidem & murus Babylonis corruet.

45 Egredimini de medio ejus populus meus: ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.

46 Et ne fortè mollescat cor vestrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra, & veniet in anno auditio, & post hunc annum auditio; & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem.

47 Propterea ecce dies veniunt, & visitabo super sculptilia Babylonis: & omnis terra ejus confundetur, & universi interfecti ejus cadent in medio ejus.

48 Et laudabunt super Babylonem cœli, & terra, & omnia, quæ in eis sunt: quia ab Aquilone venient ei prædones, ait Dominus.

49 Et quomodo fecit Babylon, ut caderent occisi in Israel: sic de Babylone cadent occisi in universa terra.

F 50 Qui fugistis gladium, venite, nolite stare; recordamini procul Domini, & Jerusalem ascendat super cor vestrum.

51 Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium:

brium: operuit ignominia facies nostras, quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini.

52 Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus, & visitabo super sculptilia ejus, & in omni terra ejus mugiet vulneratus.

53 Si ascenderit Babylon in cœlum, & firmaverit in excelso robur suum, à me venient vastatores ejus, ait Dominus.

54 Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldæorum.

55 Quoniam vastavit Dominus Babylonem, & perdidit ex ea vocem magnam, & sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ: dedit sonitum vox eorum:

56 Quia venit super eam, idest super Babylonem, prædo, & apprehensi sunt fortes ejus, & emarcuit arcus eorum, quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.

57 Et inebriabo principes ejus, & sapientes ejus, & duces ejus, & magistratus ejus, & fortes ejus: & dormient somnum sempiternum, & non expergiscentur, ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

C 58 Hæc dicit Dominus exercituum: Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, & portæ ejus excelsæ igni comburentur, & labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt, & disperibunt.

59 Verbum, quod præcepit Jeremias propheta, Saraiæ filio Neriæ filii Maasiæ, cùm pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni ejus: Saraias autem erat princeps prophetiæ.

60 Et scripsit Jeremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem, in libro uno: omnia verba hæc, quæ scripta sunt contra Babylonem.

61 Et dixit Jeremias ad Saraiam: Cùm veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc,

62 Dices: Domine, tu locutus es contra locum istum, ut disperderes eum: ne sit, qui in eo habitet ab homine usque ad pecus, & ut sit perpetua solitudo.

63 Cumque compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & projicies illum in medium Euphraten:

64 Et dices: Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis, quam ego adduco super eam, & dissolvetur. Hucusque verba Jeremiæ.

CAPUT LII.

Precedentium repetitio, nempè quòd Jerusalem à Nabuchodonosor obsessa post biennium capitur: & Sedecias rex Juda fugiens reducitur: filiisque ejus coram ipso trucidatis unà cum principibus Juda excæcatus, ac vinctus ducitur in Babylonem, & incenso templo, & palatio, cæterisque domibus, transferuntur omnes in Babylonem præter paucos viniteres, & agricolas: similiter & vasa templi, inter quæ describuntur duæ areæ columnæ: & numerus Judæorum in Babylonem diversis temporibus translatorum, ubi rex Joakim post trigesimum septimum annum de carcere eductus exaltatur.

1 FILIUS viginti, & unius anni erat Sedecias, cùm regnare cœpisset: & undecim annis regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ de Lobna. A 4. Reg. 24.d 18. 2. Par. 36.b 11.

2 Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia, quæ fecerat Joakim.

3 Quoniam furor Domini erat in Jerusalem, & in Juda, usquequo projiceret eos à facie sua, & recessit Sedecias à rege Babylonis.

4 * Factum est autem in anno nono regni ejus, in mense decimo, decima mensis: Venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus ejus, adversus Jerusalem, & obsederunt eam, & ædificaverunt contra eam munitiones in circuitu. * Sup. 39. a 1 4. Reg. 25. a 1.

5 Et fuit civitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciæ.

6 Mense autem quarto, nona mensis, obtinuit fames civitatem: & non erant alimenta populo terræ.

7 Et dirupta est civitas, & omnes viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte, per viam portæ quæ est inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldæis obsidentibus urbem in gyro) & abierunt per viam, quæ ducit in eremum. B

8 Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem: & apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est juxta Jericho, & omnis comitatus ejus diffugit ab eo.

9 Cùmque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum judicia.

10 Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis ejus: sed & omnes principes Juda occidit in Reblatha.

11 Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis ejus. C

12 In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps mi-

litiæ, qui stabat coram rege Babylonis in Jeru-
salem.
13 Et incendit domum Domini, & domum re-
gis, & omnes domos Jerusalem, & omnem do-
mum magnam igni combussit.
14 Et totum murum Jerusalem per circuitum
destruxit cunctus exercitus Chaldæorum, qui
erat cum magistro militiæ.
15 De pauperibus autem populi, & de reli-
quo vulgo, quod remanserat in civitate, & de
perfugis, qui transfugerant ad regem Babylo-
nis, & cæteros de multitudine, transtulit Na-
buzardan princeps militiæ.
16 De pauperibus verò terræ reliquit Na-
buzardan princeps militiæ vinitores, & agri-
colas.
D 17 Columnas quoque æreas, quæ erant in
domo Domini, & bases, & mare æneum,
quod erat in domo Domini, confregerunt
Chaldæi, & tulerunt omne æs eorum in Ba-
bylonem.
18 Et lebetes, & creagras, & psalteria, &
phialas, & mortariola, & omnia vasa ærea,
quæ in ministerio fuerant, tulerunt.
19 Et hydrias, & thymiamateria, & ur-
ceos, & pelves, & candelabra, & morta-
ria, & cyathos: quotquot aurea, aurea; &
quotquot argentea, argentea, tulit magister
militiæ:
20 Et columnas duas, & mare unum, & vi-
tulos duodecim æreos, qui erant sub basibus,
quas fecerat rex Salomon in domo Domini:
non erat pondus æris omnium horum vaso-
rum.
21 De columnis autem, decem, & octo cubiti
E altitudinis erant in columna una, & funiculus
duodecim cubitorum circuibat eam: porrò gros-
situdo ejus quatuor digitorum, & intrinsecus
cava erat.
22 Et capitella super utramque ærea: altitudo
capitelli unius quinque cubitorum: & retiacu-
la, & malogranata super coronam in circuitu,
omnia ærea. Similiter columnæ secundæ, &
malogranata.
23 Et fuerunt malogranata nonaginta sex de-
pendentia: & omnia malogranata centum retia-
culis circumdabantur.
24 Et tulit magister militiæ Saraiam sacerdo-
tem primum, & Sophoniam sacerdotem secun-
dum, & tres custodes vestibuli,
25 Et de civitate tulit eunuchum unum, qui F
erat præpositus super viros bellatores: & septem
viros de his, qui videbant faciem regis, qui in-
venti sunt in civitate; & scribam principem mili-
tum, qui probabat tyrones: & sexaginta viros
de populo terræ, qui inventi sunt in medio
civitatis.
26 Tulit autem eos Nabuzardan magister mi-
litiæ, & duxit eos ad regem Babylonis in
Reblatha.
27 Et percussit eos rex Babylonis, & interfe-
cit eos in Reblatha in terra Emath: & transla-
tus est Juda de terra sua.
28 Iste est populus, quem transtulit Nabucho-
donosor: In anno septimo, Judæos tria millia,
& viginti tres:
29 In anno octavodecimo Nabuchodonosor,
de Jerusalem animas octingentas triginta
duas:
30 In anno vigesimotertio Nabuchodonosor,
transtulit Nabuzardan magister militiæ ani-
mas Judæorum septingentas quadraginta quin-
que: omnes ergo animæ, quatuor millia sex-
centæ.
31 Et factum est in trigesimo septimo anno G
transmigrationis Joachim regis Juda, duode-
cimo mense, vigesimaquinta mensis, elevavit
Evilmerodach rex Babylonis, ipso anno regni
sui, caput Joakim regis Juda, & eduxit eum
de domo carceris.
32 Et locutus est eum eo bona, & posuit thro-
num ejus super thronos regum, qui erant post
se in Babylone.
33 Et mutavit vestimenta carceris ejus, & co-
medebat panem coram eo semper cunctis diebus
vitæ suæ:
34 Et cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur
ei à rege Babylonis, statuta per singulos dies,
usque ad diem mortis suæ, cunctis diebus vitæ
ejus.

THRENI, ID EST LAMENTATIONES JEREMIÆ PROPHETÆ.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israel, & Jerusalem deserta est, sedit Jeremias propheta flens, & planxit lamentatione hac in Jerusalem, & amaro animo suspirans, & ejulans, dixit:

CAPUT I.

ALEPH.

A 1 QUOMODO sedet sola civitas plena populo: facta est quasi vidua domina gentium: princeps provinciarum facta est sub tributo.

BETH.

* Jer. 37.2.17. 2 * Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est, qui consoletur eam ex omnibus charis ejus: omnes amici ejus spreverunt eam, & facti sunt ei inimici.

GHIMEL.

3 Migravit Judas propter afflictionem, & multitudinem servitutis: habitavit inter Gentes, nec invenit requiem: omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.

DALETH.

B 4 Viæ Sion lugent, eò quòd non sint, qui veniant ad solemnitatem: omnes portæ ejus destructæ: sacerdotes ejus gementes: virgines ejus squalidæ, & ipsa oppressa amaritudine.

HE.

5 Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt: quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus: parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

VAU.

6 Et egressus est à filia Sion omnis decor ejus: facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascua: & abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

ZAIN.

C 7 Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ, & prævaricationis omnium desiderabilium suorum, quæ habuerat à diebus antiquis, cùm caderet populus ejus in manu hostili, & non esset auxiliator: viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata ejus.

HETH.

8 Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est: omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus: ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

TETH.

9 Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui: deposita est vehementer, non habens consolatorem: vide, Domine, afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. D

JOD.

10 Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus: quia vidit Gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas, ne intrarent in ecclesiam tuam.

CAPH.

11 Omnis populus ejus gemens, & quærens panem: dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam: vide, Domine, & considera, quoniam facta sum vilis.

LAMED.

12 O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me, ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

MEM.

13 De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudivit me: expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum: posuit me desolatam, tota die mœrore confectam. E

NUN.

14 Vigilavit jugum iniquitatum mearum: in manu ejus convolutæ sunt, & impositæ collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

SAMECH.

15 Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocavit adversùm me tempus, ut contereret electos meos: torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda.

F AIN.

* Jer. 14 c.17. 16 * Idcircò ego plorans, & oculus meus deducens aquas: quia longè factus est à me consolator, convertens animam meam: facti sunt filii mei perditi, quoniam invaluit inimicus.

PHE.

17 Expandit Sion manus suas, non est, qui consoletur eam; mandavit Dominus adversùm Jacob in circuitu ejus hostes ejus: facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos.

SADE.

18 Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi: audite obsecro universi populi, & videte dolorem meum: virgines meæ, & juvenes mei abierunt in captivitatem.

COPH.

G 19 Vocavi amicos meos, & ipsi deceperunt me: sacerdotes mei, & senes mei in urbe consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi, ut refocillarent animam suam.

RES.

20 Vide, Domine, quoniam tribulor, conturbatus est venter meus: subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum: foris interficit gladius, & domi mors similis est.

SIN.

21 Audierunt quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diem consolationis, & fient similes mei.

THAU.

22 Ingrediatur omne malum eorum coram te: & vindemia eos, sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas; multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.

CAPUT II.

ALEPH.

A 1 QUOMODO obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: projecit de cœlo in terram inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

BETH.

2 Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, & dejecit in terram: polluit regnum, & principes ejus.

GHIMEL.

3 Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel: avertit retrorsum dexteram suam à facie inimici: & succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro.

DALETH.

4 Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis, & occidit omne, quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam. B

HE.

5 Factus est Dominus velut inimicus: præcipitavit Israel, præcipitavit omnia mœnia ejus, dissipavit munitiones ejus, & replevit in filia Juda humiliatum, & humiliatam.

VAU.

6 Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum: oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, & sabbatum; & in opprobrium, & in indignationem furoris sui regem, & sacerdotem.

ZAIN.

7 Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solemni. C

HETH.

8 Cogitavit Dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum suum, & non avertit manum suam à perditione: luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

TETH.

9 Defixæ sunt in terra portæ ejus: perdidit, & contrivit vectes ejus; regem ejus, & principes ejus in Gentibus: non est lex, & prophetæ ejus non invenerunt visionem à Domino.

JOD.

10 Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion: consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virgines Jerusalem.

CAPH.

11 Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea: effusum est in terra jecur meum super contritione filię populi mei, cùm deficeret parvulus, & lactens in plateis oppidi. D

LAMED.

12 Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum, & vinum? cùm deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis: cùm exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

MEM.

13 Cui comparabo te? vel cui assimilabo te, filia Jerusalem? cui exæquabo te, & consolabor te, virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua: quis medebitur tui?

NUN.

14 Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ejectiones. E

SAMECH.

15 Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ?

PHE.

16 Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Devorabimus; en ista est dies, quam expectabamus: invenimus, vidimus.

AIN.

* Lev. 26 b 14 F Deut 28.b.15 Jer 14 c. 17. 17 * Fecit Dominus, quæ cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat à diebus antiquis: destruxit, & non pepercit, & lætificavit super te inimicum, & exaltavit cornu hostium tuorum.

SADE.

* Sup. 1. f. 36 18 Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion. * Deduc quasi torrentem lacrymas per diem, & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

COPH.

19 Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

RES.

G 20 Vide, Domine, & considera, quem vindemiaveris ita: ergone comedent mulieres fructum suum, parvulos ad mensuram palmæ? si occiditur in sanctuario Domini sacerdos, & propheta?

SIN.

21 Jacuerunt in terra foris puer, & senex, virgines meæ, & juvenes mei ceciderunt in gladio: interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es.

THAU.

22 Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris Domini, qui effugeret, & relinqueretur: quos educavi, & enutrivi, inimicus meus consumpsit eos.

CAPUT III.

ALEPH.

A 1 EGO vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.

ALEPH.

2 Me minavit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.

ALEPH.

3 Tantum in me vertit, & convertit manum suam tota die.

BETH.

4 Vetustam fecit pellem meam, & carnem meam, contrivit ossa mea.

BETH.

5 Ædificavit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.

BETH.

6 In tenebrosis collocavit me quasi mortuos sempiternos.

GHIMEL.

7 Circumædificavit adversùm me, ut non egrediar: aggravavit compedem meum.

GHIMEL.

8 Sed & cùm clamavero, & rogavero, exclusit orationem meam.

GHIMEL.

9 Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit.

DALETH.

10 Ursus insidians factus est mihi: leo in absconditis.

DALETH.

11 Semitas meas subvertit, & confregit me: posuit me desolatam. B

DALETH.

12 Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.

HE.

13 Misit in renibus meis filias pharetræ suæ.

HE.

14 Factus sum in derisum omni populo meo canticum eorum tota die.

HE.

15 Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absynthio.

VAU.

16 Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

VAU.

17 Et repulsa est à pace anima mea, oblitus sum bonorum.

VAU.

18 Et dixi: Periit finis meus, & spes mea à Domino. C

ZAIN.

19 Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absynthii, & fellis.

ZAIN.

20 Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea

ZAIN.

21 Hæc recolens in corde meo, ideò sperabo.

HETH.

22 Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes ejus.

HETH.

23 Novi diluculò, multa est fides tua.

HETH.

24 Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum.

TETH.

25 Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

TETH.

26 Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

TETH.

D 27 Bonum est viro, cùm portaverit jugum ab adolescentia sua.

JOD.

28 Sedebit solitarius, & tacebit: quia levavit super se.

JOD.

29 Ponet in pulvere os suum, si fortè sit spes.

JOD.

30 Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.

CAPH.

31 Quia non repellet in sempiternum Dominus.

CAPH.

32 Quia si abjecit, & miserebitur secundùm multitudinem misericordiarum suarum.

CAPH.

33 Non enim humiliavit ex corde suo, & abjecit filios hominum.

LAMED.

34 Ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ.

LAMED.

35 Ut declinaret judicium viri in conspectu vultus Altissimi.

LAMED.

E 36 Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit.

MEM.

*Amos 3. b. 6. 37 * Quis est iste, qui dixit, ut fieret, Domino non jubente?

MEM.

38 Ex ore Altissimi non egredientur nec mala, nec bona?

MEM.

39 Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

NUN.

40 Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum.

NUN.

41 Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos.

NUN.

42 Nos iniquè egimus, & ad iracundiam provocavimus: idcircò tu inexorabilis es.

SAMECH.

43 Operuisti in furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.

SAMECH.

44 Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.

SAMECH.

45 Eradicationem, & abjectionem posuisti me in medio populorum. F

PHE.

46 Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

PHE.

47 Formido, & laqueus facta est nobis vaticinatio, & contritio.

PHE.

48 Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei.

AIN.

49 Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eò quòd non esset requies.

AIN.

50 Donec respiceret, & videret Dominus de cœlis.

AIN.

51 Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.

SADE.

52 Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

SADE.

53 Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.

SADE.

54 Inundaverunt aquæ super caput meum: dixi: Perii.

COPH.

55 Invocavi nomen tuum, Domine, de lacu novissimo.

COPH.

56 Vocem meam audisti: ne avertas aurem tuam à singultu meo, & clamoribus. G

COPH.

57 Appropinquasti in die, quando invocavi te, dixisti: Ne timeas.

RES.

58 Judicasti, Domine, causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ.

RES.

59 Vidisti, Domine, iniquitatem illorum adversùm me, judica judicium meum.

RES.

60 Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversùm me.

SIN.

61 Audisti opprobrium eorum, Domine, omnes cogitationes eorum adversùm me:

SIN.

SIN.

62 Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum adversùm me tota die.

SIN.

63 Sessionem eorum, & resurrectionem eorum vide; ego sum psalmus eorum.

THAU.

64 Reddes eis vicem, Domine, juxta opera manuum suarum.

THAU.

65 Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

THAU.

66 Persequeris in furore, & conteres eos sub cœlis, Domine.

CAPUT IV.

ALEPH.

A 1 QUOMODO obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?

BETH.

2 Filii Sion inclyti, & amicti auro primo: quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?

GHIMEL.

3 Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

DALETH.

4 Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti: parvuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis.

HE.

5 Qui vescebantur voluptuosè, interierunt in viis: qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.

VAU.

B 6 Et major effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, * quæ subversa est in momento, & non ceperunt in ea manus.

* Gen. 19.c.24.

ZAIN.

7 Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.

HETH.

8 Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, & facta est quasi lignum.

TETH.

9 Melius fuit occisis gladio, quàm interfectis fame, quoniam isti extabuerunt consumpti à sterilitate terræ.

JOD.

10 Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt cibus earum, in contritione filiæ populi mei.

CAPH.

11 Complevit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ: & succendit ignem in Sion, & devoravit fundamenta ejus.

LAMED.

C 12 Non crediderunt reges terræ, & universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis, & inimicus per portas Jerusalem.

MEM.

13 Propter peccata prophetarum ejus, & iniquitates sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.

NUN.

14 Erraverunt cœci in plateis, polluti sunt in sanguine: cùmque non possent, tenuerunt lacinias suas.

SAMECH.

15 Recedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere: jurgati quippè sunt, & commoti dixerunt inter gentes: Non addet ultra, ut habitet in eis.

PHE.

16 Facies Domini divisit eos, non addet, ut respiciat eos: facies sacerdorum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

AIN.

D 17 Cùm adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cùm respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare non poterat.

SADE.

18 Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquavit finis noster: completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

COPH.

19 Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli, super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

RES.

20 Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus: in umbra tua vivemus in Gentibus.

SIN.

21 Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perveniet calix: inebriaberis, atque nudaberis.

THAU.

22 Completa est iniquitas tua, filia Sion, non addet ultra, ut transmigret te: visitavit iniquitatem tuam, filia Edom, discooperuit peccata tua.

ORA-

ORATIO JEREMIÆ PROPHETÆ.

CAPUT V.

A 1 RECORDARE, Domine, quid acciderit nobis: intuere, & reſpice opprobrium noſtrum.
2 Hæreditas noſtra verſa eſt ad alienos, domus noſtræ ad extraneos.
3 Pupilli facti ſumus abſque patre, matres noſtræ quaſi viduæ.
4 Aquam noſtram pecunia bibimus: ligna noſtra pretio comparavimus.
5 Cervicibus noſtris minabamur, laſſis non dabatur requies.
6 Ægypto dedimus manum, & Aſſyriis, ut ſaturaremur pane.
7 Patres noſtri peccaverunt, & non ſunt: & nos iniquitates eorum portavimus.
8 Servi dominati ſunt noſtri: non fuit, qui redimeret de manu eorum.
B 9 In animabus noſtris afferebamus panem nobis, à facie gladii in deſerto.
10 Pellis noſtra, quaſi clibanus exuſta eſt à facie tempeſtatum famis.
11 Mulieres in Sion humiliaverunt, & virgines in civitatibus Juda.
12 Principes manu ſuſpenſi ſunt, facies ſenum non erubuerunt.
13 Adoleſcentibus impudicè abuſi ſunt: & pueri in ligno corruerunt. C
14 Senes defecerunt de portis, juvenes de choro pſallentium.
15 Defecit gaudium cordis noſtri: verſus eſt in luctum chorus noſter.
16 Cecidit corona capitis noſtri: væ nobis, quia peccavimus.
17 Proptereà mœſtum factum eſt cor noſtrum, ideò contenebrati ſunt oculi noſtri.
18 Propter montem Sion quia diſperiit, vulpes ambulaverunt in eo.
19 Tu autem, Domine, in æternum permanebis, ſolium tuum in generationem, & generationem. D
20 Quare in perpetuum oblivisceris nobis? derelinques nos in longitudine dierum?
21 Converte nos, Domine, ad te, & convertemur: innova dies noſtros, ſicut à principio.
22 Sed projiciens repuliſti nos, iratus es contra nos vehementer.

PROPHETIA BARUCH.

CAPUT PRIMUM.

Judæi à Babylone mittunt ad eos, qui erant in Jerusalem, librum Baruch, unà cum collectis pecuniis, ut oblatis holocaustis orent pro ipsis, & pro Nabuchodonosor, filioque ejus Balthassar, ac confiteantur peccata sua.

A 1 ET hæc verba libri, quæ scripsit Ba-
ruch filius Neriæ, filii Maasiæ, filii
Sedeciæ, filii Sedei, filii Helciæ, in Baby-
lonia,
2 In anno quinto, in septimo die mensis, in
tempore, quo ceperunt Chaldæi Jerusalem, &
succenderunt eam igni.
3 Et legit Baruch verba libri hujus ad aures
Jechoniæ filii Joakim regis Juda, & ad aures uni-
versi populi venientis ad librum:
4 Et ad aures potentium filiorum regum, &
ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à
minimo usque ad maximum, eorum omnium
habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi.
5 Qui audientes plorabant, & jejunabant, &
orabant in conspectu Domini.
6 Et collegerunt pecuniam, secundùm quod
potuit uniuscujusque manus,
B 7 Et miserunt in Jerusalem ad Joakim filium
Helciæ, filii Salom sacerdotem, & ad sacerdo-
tes, & ad omnem populum, qui inventi sunt
cum eo in Jerusalem:
8 Cùm acciperet vasa templi Domini, quæ
ablata fuerant de templo; revocare in terram
Juda decima die mensis Sivan, vasa argentea,
quæ fecit Sedecias filius Josiæ rex Juda.
9 Posteaquam cepisset Nabuchodonosor rex Ba-
bylonis Jechoniam, & principes, & cunctos
potentes, populum terræ ab Jerusalem, & du-
xit eos vinctos in Babylonem.
10 Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias,
de quibus emite holocautomata, & thus, & fa-
cite manna, & offerte pro peccato ad aram Do-
mini Dei nostri.
11 Et orate pro vita Nabuchodonosor regis Ba- C
bylonis, & pro vita Balthassar filii ejus, ut sint
dies eorum sicut dies cœli super terram:
12 Et ut det Dominus virtutem nobis, & il-
luminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra
Nabuchodonosor regis Babylonis, & sub umbra
Balthassar filii ejus, & serviamus eis multis
diebus, & inveniamus gratiam in conspectu
eorum.
13 Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum
nostrum: quia peccavimus Domino Deo no-
stro, & non est aversus furor ejus à nobis usque
in hunc diem.
14 Et legite librum istum, quem misimus ad
vos recitari in templo Domini, in die solemni,
& in die opportuno.
15 * Et dicetis: Domino Deo nostro justitia, * Infr. 2. b. 6.
nobis autem confusio faciei nostræ: sicut est dies
hæc omni Juda, & habitantibus in Jerusalem,
16 Regibus nostris, & principibus nostris, &
sacerdotibus nostris, & prophetis nostris, & pa-
tribus nostris.
17 * Peccavimus ante Dominum Deum no- * Dan. 9. a. 5.
strum, & non credidimus, diffidentes in eum:
18 Et non fuimus subjectibiles illi, & non au- D
divimus vocem Domini Dei nostri, ut ambula-
remus in mandatis ejus, quæ dedit nobis.
19 A die, qua eduxit patres nostros de terra

Ægypti

Ægypti usque ad diem hanc eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum : & dissipati recessimus, ne audiremus vocem ipsius.

* Deut. 28.b 15. 20 * Et adhæserunt nobis multa mala, & maledictiones, quæ constituit Dominus Moysi servo suo : qui eduxit patres nostros de terra Ægypti, dare nobis terram fluentem lac, & mel, sicut hodierna die.

21 Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundùm omnia verba prophetarum, quos misit ad nos :

22 Et abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

CAPUT II.

Judæi in captivitate confitentur propter peccata sua contigisse sibi mala, quæ Deus per prophetas suos fuerat comminatus : fusis ergo precibus petunt misericordiam, quam per Moysen fuerat pollicitus se resipiscentibus daturum.

A 1 PROPTER quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos, & ad Judices nostros, qui judicaverunt Israel, & ad reges nostros, & ad principes nostros, & ad omnem Israel, & Juda :

2 Ut adduceret Dominus super nos mala magna, quæ non sunt facta sub cœlo quemadmodum facta sunt in Jerusalem, * secundùm quæ scripta sunt in lege Moysi,

* Deut. 28. f. 53. 3 Ut manducaret homo carnes filii sui, & carnes filiæ suæ.

4 Et dedit eos sub manu regum omnium, qui sunt in circuitu nostro, in improperium, & in desolationem in omnibus populis, in quibus nos dispersit Dominus.

5 Et facti sumus subtus, & non supra : quia peccavimus Domino Deo nostro, non obaudiendo voci ipsius.

B * Sup. 1. c. 15. 6 * Domino Deo nostro justitia : nobis autem, & patribus nostris confusio faciei sicut est dies hæc.

7 Quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc, quæ venerunt super nos :

8 Et non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrum à viis nostris pessimis.

9 Et vigilavit Dominus in malis, & adduxit ea super nos : quia justus est Dominus in omnibus operibus suis, quæ mandavit nobis :

10 Et non audivimus vocem ipsius, ut iremus in præceptis Domini, quæ dedit ante faciem nostram.

C * Dan. 9. d. 15. 11 * Et nunc, Domine Deus Israel, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, & in signis, & in prodigiis, & in virtute tua magna, & in brachio excelso, & fecisti tibi nomen sicut est dies iste :

12 Peccavimus, impiè egimus, iniquè gessimus, Domine Deus noster, in omnibus justitiis tuis.

13 Avertatur ira tua à nobis : quia derelicti sumus pauci inter Gentes, ubi dispersisti nos.

14 Exaudi, Domine, preces nostras, & orationes nostras, & educ nos propter te : & da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt :

15 Ut sciat omnis terra, quia tu es Dominus Deus noster, & quia nomen tuum invocatum est super Israel, & super genus ipsius.

16 * Respice, Domine, de domo sancta tua in nos, & inclina aurem tuam, & exaudi nos. * Deut. 26.d 15.

17 * Aperi oculos tuos, & vide : * quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est à visceribus suis, dabunt honorem, & justificationem Domino : * Isaiæ 63.d.15. D * Isaiæ 64. c. 9. * Isai. 113. d. 17.

18 Sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam, & justitiam Domino.

19 Quia non secundùm justitias patrum nostrorum nos fundimus preces, & petimus misericordiam ante conspectum tuum, Domine Deus noster :

20 Sed quia misisti iram tuam, & furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens :

21 Sic dicit Dominus : Inclinate humerum vestrum, & cervicem vestram, & opera facite regi Babylonis ; & sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris. E

22 Quòd si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babyloniæ : defectionem vestram faciam de civitatibus Juda, & à foris Jerusalem.

23 Et auferam à vobis vocem jucunditatis, & vocem gaudii, & vocem sponsi, & vocem sponsæ, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

24 Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis : & statuisti verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut transferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo :

25 Et ecce projecta sunt in calore solis, & in gelu noctis : & mortui sunt in doloribus pessimis, & in fame, & in gladio, & in emissione. F

26 Et posuisti templum, in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies, propter iniquitatem domus Israel, & domus Juda.

27 Et fecisti in nobis, Domine Deus noster,

secun-

secundùm omnem bonitatem tuam, & secundùm miserationem tuam illam magnam:

28 Sicut locutus es in manu pueri tui Moysi in die, qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israel,

* Lev. 26 b.14. Deuter. 28.b.15. 29 Dicens: * Si non audieritis vocem meam, multitudo hæc magna convertetur in minimam inter Gentes, quò ego eos dispergam:

30 Quia scio, quòd me non audiet populus: populus est enim dura cervice: & convertetur ad cor suum in terra captivitatis suæ:

G 31 Et scient, quia ego sum Dominus Deus eorum, & dabo eis cor, & intelligent; aures, & audient.

32 Et laudabunt me in terra captivitatis suæ, & memores erunt nominis mei.

33 Et avertent se à dorso suo duro, & à malignitatibus suis: quia reminiscentur viam patrum suorum, qui peccaverunt in me.

34 Et revocabo illos in terram, quam juravi patribus eorum, Abraham, Isaac, & Jacob, & dominabuntur eis: & multiplicabo eos & non minorabuntur.

35 Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non movebo amplius populum meum, filios Israel à terra, quam dedi eis.

CAPUT III.

Perseverant confiteri peccata sua, & patrum suorum, obsecrantes Deum pro misericordia: Israel in captivitatem ductus est, eò quòd dereliquerit viam sapientiæ, quæ non invenitur à potentibus, divitibus, aut gigantibus: sed populo Israel tradita fuerat à Deo, cui omnes sua creatura obediunt: additurque de Christi adventu in carnem.

A 1 ET nunc, Domine omnipotens, Deus Israel, anima in angustiis, & spiritus anxius clamat ad te:

2 Audi, Domine, & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri: quia peccavimus ante te.

3 Quia tu sedes in sempiternum, & nos peribimus in ævum?

4 Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te, & non audierunt vocem Domini Dei sui, & agglutinata sunt nobis mala.

5 Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuæ, & nominis tui in tempore isto.

6 Quia tu es Dominus Deus noster, & laudabimus te Domine.

7 Quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, & ut invocemus nomen tuum, & laudemus te in captivitate nostra, quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.

8 Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in improperium, & in maledictum, & in peccatum, secundùm omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt à te, Domine Deus noster. B

9 Audi, Israel, mandata vitæ: auribus percipe, ut scias prudentiam.

10 Quid est, Israel, quòd in terra inimicorum es?

11 Inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis: deputatus es cum descendentibus in infernum.

12 Dereliquisti fontem sapientiæ:

13 Nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna.

14 Disce, ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus: ut scias simul, ubi sit longiturnitas vitæ, & victus, ubi sit lumen oculorum, & pax.

15 Quis invenit locum ejus? & quis intravit in thesauros ejus?

16 Ubi sunt principes Gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram?

17 Qui in avibus cœli ludunt,

18 Qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant, & soliciti sunt, nec est inventio operum illorum?

19 Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alii loco eorum surrexerunt.

20 Juvenes viderunt lumen, & habitaverunt super terram: viam autem disciplinæ ignoraverunt, C

21 Neque intellexerunt semitas ejus, neque filii eorum susceperunt eam, à facie ipsorum longè facta est:

22 Non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Theman.

23 Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam, quæ de terra est, negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentiæ, & intelligentiæ: viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus.

24 O Israel, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus!

25 Magnus est, & non habet finem: excelsus, & immensus.

26 Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum.

27 Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ invenerunt: propterea perierunt.

28 Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.

D 29 Quis ascendit in cœlum, & accepit eam, & eduxit eam de nubibus?

30 Quis transfretavit mare, & invenit illam? & attulit illam super aurum electum?

31 Non est, qui possit scire vias ejus, neque qui exquirat semitas ejus:

32 Sed qui scit universa, novit eam, & adinvenit eam prudentia sua: qui præparavit terram in æterno tempore, & replevit eam pecudibus, & quadrupedibus:

33 Qui emittit lumen, & vadit: & vocavit illud, & obedit illi in tremore.

34 Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatæ sunt.

35 Vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus; & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.

36 Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversus eum.

37 Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo.

38 Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.

CAPUT IV.

Jerusalem suam luget desolationem, hortaturque filios suos, ut fortes sint animo: nam sicut propter ipsorum peccata Deus eos tradidit adversariis, ita eis liberatis puniet hostes ipsorum.

A 1 HIC liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum: omnes, qui tenent eam, pervenient ad vitam; qui autem dereliquerunt eam, in mortem.

2 Convertere Jacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorem ejus contra lumen ejus.

3 Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

4 Beati sumus Israel: quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis.

5 Animæquior esto populus Dei, memorabilis Israel.

6 Venundati estis Gentibus non in perditionem: sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum, traditi estis adversariis.

B 7 Exacerbastis enim eum, qui fecit vos, Deum æternum, immolantes dæmoniis, & non Deo.

8 Obliti enim estis Deum, qui nutrivit vos, & contristastis nutricem vestram Jerusalem.

9 Vidit enim iracundiam à Deo venientem vobis, & dixit: Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum:

10 Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, & filiarum, quam superduxit illis Æternus.

11 Nutrivi enim illos cum jucunditate: dimisi autem illos cum fletu, & luctu.

12 Nemo gaudeat super me viduam, & desolatam: à multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt à lege Dei.

13 Justitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis ejus cum justitia ingressi sunt.

14 Veniant confines Sion, & memorentur captivitatem filiorum, & filiarum mearum, quam superduxit illis Æternus. C

15 Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius linguæ:

16 Qui non sunt reveriti senem, neque puerorum miserti sunt, & abduxerunt dilectos viduæ, & à filiis unicam desolaverunt.

17 Ego autem quid possum adjuvare vos?

18 Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.

19 Ambulate, filii, ambulate: ego enim derelicta sum sola. D

20 Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad Altissimum in diebus meis.

21 Animæquiores estote filii, clamate ad Dominum, & eripiet vos de manu principum inimicorum.

22 Ego enim speravi in æternum salutem vestram; & venit mihi gaudium à sancto super misericordia, quæ veniet vobis ab æterno salutari nostro.

23 Emisi enim vos cum luctu, & ploratu; reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio, & jucunditate in sempiternum.

24 Sicut enim viderunt vicinæ Sion captivitatem vestram à Deo, sic videbunt, & in celeritate salutem vestram à Deo, quæ superveniet vobis cum honore magno, & splendore æterno. E

25 Filii patienter sustinete iram, quæ supervenit vobis: persecutus est enim te inimicus tuus, sed citò videbis perditionem ipsius: & super cervices ipsius ascendes.

26 Delicati mei ambulaverunt vias asperas: ducti sunt enim, ut grex direptus ab inimicis.

27 Animæquiores estote filii, & proclamate ad Dominum: erit enim memoria vestra ab eo, qui duxit vos.

28 Sicut enim fuit sensus vester, ut erraretis à Deo: decies tantùm iterùm convertentes requiretis eum.

29 Qui enim induxit vobis mala, ipse rursum F

adducet

adducet vobis sempiternam jucunditatem cum salute vestra :

30 Animæquior esto Jerusalem, exhortatur enim te, qui te nominavit.

31 Nocentes peribunt : qui te vexaverunt : & qui gratulati sunt in tua ruina, punientur ;

32 Civitates, quibus servierunt filii tui, punientur ; & quæ accepit filios tuos.

33 Sicut enim gavisa est in tua ruina, & læta est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione.

34 Et amputabitur exultatio multitudinis ejus, & gaudimonium ejus erit in luctum.

G 35 Ignis enim superveniet ei ab æterno in longiturnis diebus, & habitabitur à dæmoniis in multitudine temporis.

36 Circumspice, Jerusalem, ad Orientem, & vide jucunditatem à Deo tibi venientem.

37 Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab Oriente usque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

CAPUT V.

Jubetur Jerusalem luctum exuere, eò quòd filii ejus cum ignominia ducti in captivitatem, cum gloria sint ad eam reducendi.

A 1 EXUE te, Jerusalem, stola luctus, & vexationis tuæ: & induere decore, & honore ejus, quæ à Deo tibi est, sempiternæ gloriæ.

2 Circumdabit te Deus diploide justitiæ, & imponet mitram capiti honoris æterni.

3 Deus enim ostendet splendorem suum in te, omni, qui sub cœlo est.

B 4 Nominabitur enim tibi nomen tuum à Deo in sempiternum : Pax justitiæ, & honor pietatis.

* Sup. 4 5. 46. 5 Exurge, Jerusalem, & sta in excelso : * & circumspice ad Orientem, & vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria.

C 6 Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis, adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni :

7 Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, & rupes perennes, & convalles replere in æqualitatem terræ : ut ambulet Israel diligenter in honorem Dei.

8 Obumbraverunt autem & silvæ, & omne lignum suavitatis Israel ex mandato Dei.

D 9 Adducet enim Deus Israel cum jucunditate in lumine majestatis suæ, cum misericordia, & justitia, quæ est ex ipso.

CAPUT VI.

Judæos apud Babylonios captivos vaticinatur Jeremias post septem generationes liberandos : hortaturque, ut sibi caveant ab illorum idololatria, ostendens à plurimis effectibus imbecillia esse idola, penitusque sensu carentia, ac vanissima.

EXEMPLAR epistolæ, quam misit Jeremias ad abducendos captivos in Babyloniam à rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundùm quod præceptum est illi à Deo. A

1 * PROPTER peccata, quæ peccastis ante Deum, abducemini in Babylonem captivi à Nabuchodonosor rege Babyloniorum. * Jer. 25. b. 9.

2 Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis, usque ad generationes septem : post hoc autem educam vos inde cum pace.

3 * Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, & argentos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, ostentantes metum Gentibus. * Isaiæ 44 b. 10.

4 Videte ergo ne & vos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis.

5 Visa itaque turba de retrò, & ab ante, adorantes, dicite in cordibus vestris : Te oportet adorari, Domine.

6 Angelus enim meus vobiscum est : ipse autem exquiram animas vestras.

7 Nam lingua ipsorum polita à fabro, ipsa etiam inaurata, & inargentata, falsa sunt, & non possunt loqui.

8 Et sicut virgini amanti ornamenta, ita accepto auro fabricati sunt.

9 Coronas certè aureas habent super capita sua dii illorum : unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsos.

10 Dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant : & iterum cùm receperint illud à meretricibus, ornant deos suos. B

11 Hi autem non liberantur ab ærugine, & tinea.

12 Opertis autem illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter pulverem domus, qui est plurimus inter eos.

13 Sceptrum autem habet ut homo, sicut judex regionis; qui in se peccantem non interficit.

14 Habet etiam in manu gladium, & securim : se autem de bello, & à latronibus non liberat. Unde vobis notum sit, quia non sunt dii.

15 Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt & dii illorum.

16 Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere à pedibus introeuntium.

17 Et sicut alicui, qui regem offendit, circumseptæ sunt januæ : aut sicut ad sepulchrum adductum mortuum, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris, & seris, ne à latronibus expolientur.

 18 Lu-

18 Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut trabes in domo.

19 Corda verò eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, & vestimentum ipsorum, & non sentiunt.

20 Nigræ fiunt facies eorum à fumo, qui in domo fit.

21 Supra corpus eorum, & supra caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aves etiam, similiter & cattæ.

22 Unde sciatis, quia non sunt dii. Ne ergo timueritis eos.

C 23 Aurum etiam, quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit æruginem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, sentiebant.

* Isaiæ 46.b.7. 24 * Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis.

25 Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam, qui colunt ea.

26 Propterea si ceciderint in terram, à semetipsis non consurgunt: neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis munera eorum illis apponentur.

27 Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, & abutuntur: similiter & mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt;

28 De sacrificiis eorum fœtæ, & menstruatæ contingunt. Scientes itaque ex his, quia non sunt dii, ne timeatis eos.

29 Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, & aureis, & ligneis:

30 Et in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam, quorum capita nuda sunt.

31 Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cœna mortui.

32 Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & vestiunt uxores suas, & filios suos.

D 33 Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere: neque regem constituere possunt, neque auferre.

34 Similiter neque dare divitias possunt: neque malum retribuere. Si quis illis votum voverit, & non reddiderit: neque hoc requirunt.

35 Hominem à morte non liberant, neque infirmum à potentiori eripiunt.

36 Hominem cæcum ad visum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt.

37 Viduæ non miserebuntur, neque orphanis benefacient.

38 Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

39 Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

40 Adhuc enim ipsis Chaldæis non honorantibus ea, qui cùm audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui:

41 Quasi possint sentire, qui non habent motum, & ipsi cùm intellexerint, relinquent ea: sensum enim non habent ipsi dii illorum.

42 Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum.

43 Cùm autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat, quòd ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit. E

44 Omnia autem, quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum, aut dicendum est, illos esse deos?

45 A fabris autem, & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id, quod volunt esse sacerdotes.

46 Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea, quæ fabricata sunt ab ipsis, esse dii?

47 Reliquerunt autem falsa, & opprobrium postea futuris.

48 Nam cùm supervenerit illis prælium, & mala: cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49 Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50 Nam cùm sint lignea, inaurata, & inargentata, scietur postea, quia falsa sunt, ab universis Gentibus, & regibus: quæ manifesta sunt, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus cum illis.

51 Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus in ipsis est?

52 Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt.

53 Judicium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab injuria: quia nihil possunt, sicut corniculæ inter medium cœli, & terræ. F

54 Etenim cùm inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, & aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur: ipsi verò sicut trabes in medio comburentur.

55 Regi autem, & bello non resistent. Quomodo ergo æstimandum est, aut recipiendum, quia dii sunt?

56 Non à furibus, neque à latronibus se liberabunt dii lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati: quibus hi, qui fortiores sunt,

57 Aurum, & argentum, & vestimentum, quo operti sunt, auferent illis, & abibunt, nec sibi auxilium ferent.

58 Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam, aut vas in domo utile, in quo gloriabitur, qui possidet illud, vel ostium in domo, quo custodit, quæ in ipsa sunt, quàm falsi dii.
59 Sol quidem, & luna, ac sidera, cùm sint splendida, & missa ad utilitates, obaudiunt.
60 Similiter & fulgur cùm apparuerit, perspicuum est; idipsum autem, & spiritus in omni regione spirat.
61 Et nubes, quibus cùm imperatum fuerit à Deo perambulare universum orbem, perficiunt, quod imperatum est eis.
62 Ignis etiam missus desuper, ut consumat montes, & silvas, facit quod præceptum est ei. Hæc autem neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt.
G 63 Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque judicium judicare, neque quidquam facere hominibus.
64 Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos.
65 Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.
66 Signa etiam in cœlo Gentibus non ostendent, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.
67 Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.
68 Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dii: propter quod ne timeatis eos.
69 Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dii illorum lignei, & argentei, & inaurati.
70 Eodem modo & in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter & mortuo projecto in tenebris, similes sunt dii illorum lignei, & inaurati, & inargentati.
71 A purpura quoque, & murice, quæ supra illos tineant, scietis itaque, quia non sunt dii. Ipsi etiam postremò comeduntur, & erunt opprobrium in regione.
72 Melius est homo justus, qui non habet simulacra: nam erit longè ab opprobriis.

P R O P H E T I A
E Z E C H I E L I S.

CAPUT PRIMUM.

Tempus, & locus, quibus Ezechieli ostensæ sunt visiones Dei: nempè in medio ignis similitudo quatuor animalium, quæ describuntur, similiter & rotarum, firmamenti, throni, & hominis in throno sedentis, igne circumdati.

1 ET factum est in trigesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cùm essem in A
medio captivorum * juxta fluvium * Infr.
Chobar, aperti sunt cœli, & vidi visiones Dei. 3. f.23.
2 In quinta mensis, ipse est annus quintus 10.d.20.
transmigrationis regis Joakim,
3 Factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum,

secus

ſecus flumen Chobar : & facta eſt ſuper eum ibi manus Domini .

B 4 Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone , & nubes magna , & ignis involvens , & ſplendor in circuitu ejus : & de medio ejus quaſi ſpecies electri , id eſt de medio ignis :

5 Et in medio ejus ſimilitudo quatuor animalium : & hic aſpectus eorum , ſimilitudo hominis in eis .

6 Quatuor facies uni , & quatuor pennæ uni .

7 Pedes eorum pedes recti , & planta pedis eorum quaſi planta pedis vituli , & ſcintillæ quaſi aſpectus æris candentis .

8 Et manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus : & facies , & pennas per quatuor partes habebant .

C 9 Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum : non revertebantur , cùm incederent : ſed unumquodque ante faciem ſuam gradiebatur .

10 Similitudo autem vultus eorum : facies hominis , & facies leonis à dextris ipſorum quatuor ; facies autem bovis à ſiniſtris ipſorum quatuor , & facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor .

11 Facies eorum , & pennæ eorum extentæ deſuper : duæ pennæ ſingulorum jungebantur , & duæ tegebant corpora eorum :

12 Et unumquodque eorum coram facie ſua ambulabat : ubi erat impetus ſpiritus , illuc gradiebantur, nec revertebantur, cùm ambularent .

D 13 Et ſimilitudo animalium , aſpectus eorum quaſi carbonum ignis ardentium , & quaſi aſpectus lampadarum . Hæc erat viſio diſcurrens in medio animalium , ſplendor ignis , & de igne fulgur egrediens .

14 Et animalia ibant , & revertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis .

15 Cùmque aſpicerem animalia , apparuit rota una ſuper terram juxta animalia , habens quatuor facies .

16 Et aſpectus rotarum , & opus earum , quaſi viſio maris : & una ſimilitudo ipſarum quatuor : & aſpectus earum , & opera , quaſi ſit rota in medio rotæ .

E 17 Per quatuor partes earum euntes ibant , & non revertebantur , cùm ambularent .

18 Statura quoque erat rotis , & altitudo , & horribilis aſpectus : * & totum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor .

* Infr. x. c. 12.

19 Cùmque ambularent animalia ; ambulabant pariter & rotæ juxta ea : & cùm elevarentur animalia de terra , elevabantur ſimul & rotæ .

20 Quocumque ibat ſpiritus , illuc eunte ſpiritu , & rotæ pariter elevabantur , ſequentes eum . Spiritus enim vitæ erat in rotis .

21 Cum euntibus ibant , & cum ſtantibus ſtabant : & cum elevatis à terra pariter elevabantur & rotæ , ſequentes ea : quia ſpiritus vitæ erat in rotis .

F 22 Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti , quaſi aſpectus cryſtalli horribilis , & extenti ſuper capita eorum deſuper .

23 Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum : unumquodque duabus alis velabat corpus ſuum , & alterum ſimiliter velabatur .

24 Et audiebam ſonum alarum , quaſi ſonum aquarum multarum , quaſi ſonum ſublimis Dei : cùm ambularent , quaſi ſonus erat multitudinis ut ſonus caſtrorum : cumque ſtarent , demittebantur pennæ eorum .

G 25 Nam cùm fieret vox ſuper firmamentum , quod erat ſuper caput eorum , ſtabant , & ſubmittebant alas ſuas

26 Et ſuper firmamentum, quod erat imminens capiti eorum , quaſi aſpectus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni & ſuper ſimilitudinem throni , ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper .

27 Et vidi quaſi ſpeciem electri , velut aſpectum ignis , intrinſecùs ejus per circuitum : à lumbis ejus , & deſuper , & à lumbis ejus uſque deorſum, vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu .

28 Velut aſpectum arcus , cùm fuerit in nube in die pluviæ : hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum .

C A P U T II.

Roboratur propheta exterritus , ut intrepidè arguat rebelles filios Iſrael , ſi quomodo tandem ab inveteratis peccatis reſipiſcant , & jubetur comedere librum ſcriptum intus , & foris , in quo erant lamentationes , & carmen , & va .

A 1 HÆC viſio ſimilitudinis gloriæ Domini , & vidi , & cecidi in faciem meam , & audivi vocem loquentis . Et dixit ad me : Fili hominis ſta ſuper pedes tuos , & loquar tecum .

2 Et ingreſſus eſt in me ſpiritus poſtquam locutus eſt mihi , & ſtatuit me ſupra pedes meos : & audivi loquentem ad me ,

3 Et dicentem : Fili hominis , mitto ego te ad filios Iſrael , ad gentes apoſtatrices , quæ receſſerunt à me : ipſi & patres eorum prævaricati ſunt pactum meum uſque ad diem hanc .

B 4 Et filii dura facie , & indomabili corde ſunt , ad quos ego mitto te : & dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus .

5 Si fortè vel ipſi audiant , & ſi fortè quieſcant , quoniam domus exaſperans eſt : & ſcient quia propheta fuerit in medio eorum .

C 6 Tu ergo fili hominis ne timeas eos , neque

ſermo-

sermones eorum metuas: quoniam increduli, & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas: verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est.

7 Loqueris ergo verba mea ad eos, si fortè audiant, & quiescant: quoniam irritatores sunt.

D 8 Tu autem fili hominis audi quæcumque loquor ad te, & noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum & comede quæcumque ego do tibi.

9 Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber: & expandit illum coram
* Apoc. 5. a. 1. me, * qui erat scriptus intus & foris: & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ.

C A P U T III.

Comesto libro datur prophetæ facies adamantina, ut intrepidè arguat durissimos filios Israel in transmigratione constitutos; missus autem constituitur speculator, qui si visum imminens malum non annuntiaverit, ejus, qui perit, reus efficitur; si autem annuntiaverit, animam suam liberat etiam si alius pereat: deinde campum ingressus, visaque ibi gloria Domini, jubetur in domo sua includi, tamquam vinctus ac mutus.

A 1 ET dixit ad me: Fili hominis quodcumque inveneris comede: comede volumen istud, & vadens loquere ad filios Israel.

2 Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo;

3 Et dixit ad me: Fili hominis venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumi-
* Apoc. 10. d. 10. ne isto, quod ego do tibi; * Et comedi illud: & factum est in ore meo sicut mel dulce.

4 Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos.

5 Non enim ad populum profundi sermonis & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israel.

6 Neque ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones; & si ad illos mittereris, ipsi audirent te.

B 7 Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me: omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde.

8 Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum.

9 Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas à facie eorum: quia domus exasperans est.

10 Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi:

11 Et vade ingredere ad transmigrationem, C
ad filios populi tui, & loqueris ad eos, & dices eis: Hæc dicit Dominus Deus: si fortè audiant, & quiescant.

12 Et assumpsit me spiritus, & audivi post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo;

13 Et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rotarum sequentium animalia, & vocem commotionis magnæ.

14 Spiritus quoque levavit me, & assumpsit D
me: & abii amarus in indignatione spiritus mei: manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15 Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos, qui habitabant juxta flumen Chobar, & sedi ubi illi sedebant: & mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.

16 Cùm autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

17 * Fili hominis, speculatorem dedi te do- * Infr.
mui Israel: & audies de ore meo verbum, & 33 b 7.
annuntiabis eis ex me.

18 Si dicente me ad impium: Morte morieris: E
non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur à via sua impia, & vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

19 Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20 Sed & si conversus justus à justitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annuntiasti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit: sanguinem verò ejus de manu tua requiram.

21 Si autem tu annuntiaveris justo, ut non pec- F
cet justus, & ille non peccaverit: vivens vivet, quia annuntiasti ei, & tu animam tuam liberasti.

22 Et facta est super me manus Domini, & dixit ad me: Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum.

23 Et surgens egressus sum in campum: & ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam
vidi * juxta fluvium Chobar: & cecidi in faciem * Sup.
meam. 1. a. 3.

24 Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me: Ingredere, & includere in medio domus tuæ.

25 Et tu, fili hominis, ecce data sunt super te G
vincula, & ligabunt te in eis: & non egredieris de medio eorum.

26 Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.

27 Cùm

27 Cùm autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

CAPUT IV.

Jubetur propheta figurare obsidionem Jerusalem, ac dormire super latus sinistrum trecentis, & nonaginta diebus, super dextrum verò quadraginta, ac vilem cibum, & fœdè confectum sibi præparare: quibus designet calamitatem filiorum Israel: obsidionem, & afflictionem habitantium Jerosolymis.

A 1 ET tu fili hominis, sume tibi laterem, & pones eum coram te: & describes in eo civitatem Jerusalem.

2 Et ordinabis adversus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro.

3 Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum inter te, & inter civitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem, & circumdabis eam: signum est domui Israel.

4 Et tu dormies super latus tuum sinistrum, & pones iniquitates domus Israel super eo numero dierum, quibus dormies super illud, & assumes iniquitatem eorum.

5 Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos, & nonaginta dies: & portabis iniquitatem domus Israel.

B 6 Et cùm compleveris hæc, dormies super latus
* Num. 14. f. 34. tuum dexterum secundò; & * assumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus, diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi.

7 Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam, & brachium tuum erit extentum: & prophetabis adversus eam.

8 Ecce circumdedi te vinculis: & non te convertes à latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ.

9 Et tu sume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & viciam: & mittes ea in vas unum, & facies tibi panes numero dierum, quibus dormies super latus tuum: trecentis, & nonaginta diebus comedes illud.

C 10 Cibus autem tuus, quo vesceris, erit in pondere viginti stateres in die: à tempore usque ad tempus comedes illud.

11 Et aquam in mensura bibes, sextam partem hin: à tempore usque ad tempus bibes illud.

12 Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud: & stercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.

13 Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israel * panem suum pollutum inter Gentes, ad quas * Osee 9. 3. 4.
ejiciam eos.

14 Et dixi: A, a, a, Domine Deus: ecce D
anima mea non est polluta: & morticinum, & laceratum à bestiis non comedi ab infantia mea usque nunc, & non est ingressa in os meum omnis caro immunda.

15 Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis: & facies panem tuum in eo.

16 Et dixit ad me: Fili hominis: * Ecce ego * Infra 5. d. 16. & 14. d. 13.
conteram baculum panis in Jerusalem: & comedent panem in pondere, & in sollicitudine: & aquam in mensura, & in angustia bibent:

17 Ut deficientibus pane, & aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum: & contabescant in iniquitatibus suis.

CAPUT V.

Per detonsos capitis, & barbæ prophetæ pilos jussu Domini, varieque consumptos, designantur Judæi, propter sua peccata fame, & gladio consumendi: sic ut patres filios, & filii patres comedant, reliqui verò in captivitatem ducendi, ubi sint opprobrium, ac stupor Gentibus, quarum superarunt scelera.

1 ET tu, fili hominis, sume tibi gladium A
acutum, radentem pilos: & assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam: & assumes tibi stateram ponderis, & divides eos.

2 Tertiam partem igni combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obsidionis: & assumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu ejus: tertiam verò aliam disperges in ventum, & gladium nudabo post eos.

3 Et sumes inde parvum numerum: & ligabis eos in summitate pallii tui.

4 Et ex eis rursum tolles, & projicies eos in medio ignis, & combures eos igni: & ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel.

5 Hæc dicit Dominus Deus: Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu ejus terras.

6 Et contempsit judicia mea, ut plus esset impia quàm Gentes: & præcepta mea ultra quàm terræ, quæ in circuitu ejus sunt: judicia enim mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt.

7 Idcircò hæc dicit Dominus Deus: Quia

superastis Gentes, quæ in circuitu vestro sunt, & in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis, & juxta judicia Gentium, quæ in circuitu vestro sunt, non estis operati:

8 Ideò hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis Gentium.

9 Et faciam in te, quod non feci, & quibus similia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas.

10 Ideò patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres suos, & faciam in te judicia, & ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

C 11 Idcircò vivo ego, dicit Dominus Deus: nisi pro eo quòd sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis: ego quoque confringam, & non parcet oculus meus, & non miserebor.

12 Tertia pars tui peste morietur, & fame consumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo: tertiam verò partem tuam in omnem ventum dispergam, & gladium evaginabo post eos.

13 Et complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor: & scient, quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cùm implevero indignationem meam in eis.

14 Et dabo te in desertum, & in opprobrium Gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis prætereuntis.

D 15 Et eris opprobrium, & blasphemia, exemplum, & stupor in Gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, cùm fecero in te judicia in furore, & in indignatione, & in increpationibus iræ.

16 Ego Dominus locutus sum: Quando misero sagittas famis pessimas in eos; quæ erunt mortiferæ, & quas mittam, ut disperdam vos: & famem congregabo super vos, & * conteram in vobis baculum panis.

* Sup. 4. d. 16. Infr. 14. d. 14.

17 Et immittam in vos famem, & bestias pessimas usque ad internecionem, & pestilentia, & sanguis transibunt per te, & gladium inducam super te, ego Dominus locutus sum.

C A P U T VI.

Propter multiplicem idololatriam filiorum Israel, prædicuntur eorum urbes, & excelsa dissipanda, & qui pestem, gladium, & famem evaserint, dispergendi inter Gentes, ubi malis pressi convertentur ad Dominum.

A 1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, pone faciem tuam ad montes Israel, & prophetabis ad eos,

3 Et dices: * Montes Israel audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus: Ecce ego inducam super vos gladium, & disperdam excelsa vestra,

* Infr. 36. a. 2.

4 Et demoliar aras vestras, & confringentur simulacra vestra: & dejiciam interfectos vestros ante idola vestra.

5 Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum: & dispergam ossa vestra circùm aras vestras,

6 In omnibus habitationibus vestris, Urbes desertæ erunt, & excelsa demolientur, & dissipabuntur: & interibunt aræ vestræ, & confringentur: & cessabunt idola vestra, & conterentur delubra vestra, & delebuntur opera vestra. B

7 Et cadet interfectus in medio vestri: & scietis, quia ego sum Dominus.

8 Et relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in Gentibus, cùm dispersero vos in terris.

9 Et recordabuntur mei liberati vestri in Gentibus, ad quas captivi ducti sunt: quis contrivi cor eorum fornicans, & recedens à me, & oculos eorum fornicantes post idola sua: & displicebunt sibimet super malis, quæ fecerunt in universis abominationibus suis.

10 Et scient, quia ego Dominus non frustra locutus sum, ut facerem eis malum hoc.

11 Hæc dicit Dominus Deus: Percute manum tuam, & allide pedem tuum, & dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel: quia gladio, fame, & peste ruituri sunt.

12 Qui longè est, peste morietur: qui autem propè, gladio corruet: & qui relictus fuerit, & obsessus, fame morietur: & complebo indignationem meam in eis.

13 Et scietis, quia ego Dominus, cùm fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus universam quercum frondosam, locum, ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis. D

14 Et extendam manum meam super eos: & faciam terram desolatam, & destitutam, à deserto Deblatha, in omnibus habitationibus eorum: & scient, quia ego Dominus.

C A P U T VII.

Denuntiat propheta, totius Terræ Juda extremam, & inevitabilem vastationem proximè imminere propter ipsorum scelera.

A 1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Et tu, fili hominis, hæc dicit Dominus
Deus terræ Israel: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ.
3 Nunc finis super te, & immittam furorem
meum in te: & judicabo te juxta vias tuas: &
ponam contra te omnes abominationes tuas.
4 Et non parcet oculus meus super te, & non
miserebor: sed vias tuas ponam super te, &
abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis, quia ego Dominus.
5 Hæc dicit Dominus Deus: Afflictio una,
afflictio ecce venit.
B 6 Finis venit, venit finis, evigilavit adversum te: ecce venit.
7 Venit contritio super te, qui habitas in terra: venit tempus, propè est dies occisionis, &
non gloriæ montium.
8 Nunc de propinquo effundam iram meam
super te, & complebo furorem meum in te, &
judicabo te juxta vias tuas, & imponam tibi
omnia scelera tua.
C 9 Et non parcet oculus meus, nec miserebor,
sed vias tuas imponam tibi, & abominationes
tuæ in medio tui erunt, & scietis, quia ego sum
Dominus percutiens.
10 Ecce dies, ecce venit: egressa est contritio, floruit virga, germinavit superbia:
11 Iniquitas surrexit in virga impietatis: non
ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eorum, & non erit requies in eis.
12 Venit tempus, appropinquavit dies: qui
emit, non lætetur, & qui vendit, non lugeat:
quia ira super omnem populum ejus.
D 13 Quia qui vendit, ad id, quod vendidit,
non revertetur, & adhuc in viventibus vita eorum, visio enim ad omnem multitudinem ejus
non regredietur, & vir in iniquitate vitæ suæ
non confortabitur.
14 Canite tuba, præparentur omnes, & non
est, qui vadat ad prælium: ira enim mea super
universum populum ejus.
15 Gladius foris; & pestis, & fames intrinsecus: qui in agro est gladio morietur: & qui in
civitate pestilentia, & fame devorabuntur.
16 Et salvabuntur, qui fugerint ex eis, &
erunt in montibus quasi columbæ convallium
omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.
E 17 Omnes manus dissolventur, & omnia genua fluent aquis.
Is. 15. 2. Jerem. 48. 37. 18 * Et accingent se ciliciis, & operiet eos
formido, & in omni facie confusio, & in universis capitibus eorum calvitium.
Prov. 11. 4. Soph. 1. 18. 19 Argentum eorum foras projicietur, & aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eorum, & aurum eorum non valebit liberare eos
in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, & ventres eorum non implebuntur: quia scandalum iniquitatis eorum factum est. Eccl. 5 c. 10. 13.
F 20 Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, & imagines abominationum
suarum, & simulacrorum fecerunt ex eo: propter
hoc dedi eis illud in immunditiam:
21 Et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impiis terræ in prædam, & contaminabunt illud.
22 Et avertam faciem meam ab eis, & violabunt arcanum meum, & introibunt in illud
emissarii, & contaminabunt illud.
23 Fac conclusionem: quoniam terra plena
est judicio sanguinum, & civitas plena iniquitate.
G 24 Et adducam pessimos de Gentibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria
eorum.
25 Angustia superveniente, requirent pacem,
& non erit.
26 Conturbatio super conturbationem veniet,
& auditus super auditum, & quærent visionem
de propheta, & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus.
27 Rex lugebit, & princeps induetur mœrore, & manus populi terræ conturbabuntur. Secundùm viam eorum faciam eis, & secundùm
judicia eorum judicabo eos: & scient, quia ego
Dominus.

CAPUT VIII.

Ezechiel post visam Dei similitudinem, spiritu raptus in Jerusalem videt pessimas Judæorum idololatrias sub variis figuris: quare dicit Dominus se eis non parciturum, nec orationes exauditurum.

A 1 ET factum est in anno sexto, in sexto
mense, in quinta mensis: ego sedebam
in domo mea, & senes Juda sedebant coram me,
& cecidit ibi super me manus Domini Dei.
2 Et vidi, & ecce similitudo quasi aspectus
ignis: ab aspectu lumborum ejus, & deorsum
ignis, & à lumbis ejus, & sursum, quasi aspectus
splendoris, ut visio electri.
B * Dan. 14. 35. 3 * Et emissa similitudo manus apprehendit
me in cincinno capitis mei: & elevavit me spiritus inter terram, & cœlum: & adduxit me in
Jerusalem in visione Dei, juxta ostium interius, quod respiciebat ad Aquilonem, ubi erat
statutum idolum zeli ad provocandam æmulationem.
4 Et ecce ibi gloria Dei Israel, secundùm visionem, quam videram in campo.

C 5 Et dixit ad me : Fili hominis, leva oculos tuos ad viam Aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam Aquilonis, & ecce ab Aquilone portæ altaris, idolum zeli in ipso introitu.

6 Et dixit ad me : Fili hominis, putasne, vides tu, quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hic, ut procul recedam à sanctuario meo? & adhuc conversus videbis abominationes majores.

7 Et introduxit me ad ostium atrii, & vidi, & ecce foramen unum in pariete.

D 8 Et dixit ad me : Fili hominis, fode parietem : Et cùm fodissem parietem, apparuit ostium unum.

9 Et dixit ad me : Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.

10 Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium, abominatio, & universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.

E 11 Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, & Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas, & unusquisque habebat thuribulum in manu sua, & vapor nebulæ de thure consurgebat.

12 Et dixit ad me : Certè vides, fili hominis, quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui : dicunt enim : Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.

13 Et dixit ad me : adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt

F 14 Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem, & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.

15 Et dixit ad me : Certè vidisti, fili hominis : adhuc conversus videbis abominationes majores his.

16 Et introduxit me in atrium domus Domini interius : & ecce in ostio templi Domini inter vestibulum, & altare, quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem ; & adorabant ad ortum Solis.

G 17 Et dixit ad me : Certè vidisti, fili hominis : numquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic : quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares suas.

18 Ergo & ego faciam in furore : non parcet oculus meus, nec miserebor, & cùm clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

C A P U T . IX.

Apparentes sex viri jubentur omnes in Jerusalem trucidare, qui à viro lineis vestito non sunt signo Thau notati : quo facto, Dominus exclamanti prophetæ respondit id futurum exigentibus ipsorum criminibus.

A 1 ET clamavit in auribus meis voce magna, dicens : Appropinquaverunt visitationes urbis, & unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

2 Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem, & uniuscujusque vas interitus in manu ejus ; vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus, & ingressi sunt, & steterunt juxta altare æreum :

3 Et gloria Domini Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eum ad limen domus : & vocavit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.

B 4 Et dixit Dominus ad eum : Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem : * & signa thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio ejus

*Exod. 12.c.7. Apoc. 7.a.3.

5 Et illis dixit, audiente me : Transite per civitatem sequentes eum, & percutite, non parcat oculus vester, neque misereamini.

C 6 Senem, adolescentulum, & virginem, parvulum, & mulieres, interficite usque ad internecionem : omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, & à sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo à viris senioribus, qui erant ante faciem domus.

7 Et dixit ad eos : Contaminate domum, & implete atria interfectis : egredimini. Et egressi sunt, & percutiebant eos, qui erant in civitate.

8 Et cæde completa, remansi ego : ruique super faciem meam, & clamans ajo : Heu, heu, heu, Domine Deus : ergone disperdes omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Jerusalem?

D 9 Et dixit ad me : Iniquitas domus Israel, & Juda, magna est nimis valdè, & repleta est terra sanguinibus, & civitas repleta est aversione ; dixerunt enim : Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt.

10 Igitur & meus non parcet oculus, neque miserebor : viam eorum super caput eorum reddam.

11 Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum, dicens : Feci, sicut præcepisti mihi.

CAPUT X.

Jubetur vir lineis vestitus accipere prunas ignis de medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim, & super civitatem effundere: describitur visio Dei, cherubim, & quatuor rotarum.

A 1 ET vidi, & ecce in firmamento, quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis solii, apparuit super ea.

2 Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait: Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim, & imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter cherubim, & effunde super civitatem. Ingressusque est in conspectu meo.

3 Cherubim autem stabant à dextris domus, cùm ingrederetur vir, & nubes implevit atrium interius.

4 Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus, & repleta est domus nube, & atrium repletum est splendore gloriæ Domini.

5 Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis.

B 6 Cùmque præcepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit juxta rotam.

7 Et extendit cherub manum de medio cherubim, ad ignem, qui erat inter cherubim, & sumpsit, & dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis, qui accipiens egressus est.

8 Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum.

9 Et vidi, & ecce quatuor rotæ juxta cherubim: rota una juxta cherub unum, & rota alia juxta cherub unum: species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi.

10 Et aspectus earum similitudo una quatuor: quasi sit rota in medio rotæ.

11 Cùmque ambularent, in quatuor partes gradiebantur, & non revertebantur ambulantes; sed ad locum, ad quem ire declinabat, quæ prima erat, sequebantur & cæteræ, nec convertebantur.

C 12 Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli, plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum.

13 Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me.

14 Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies cherub, & facies secunda, facies hominis, & in tertio facies leonis, & in quarto facies aquilæ.

15 Et elevata sunt cherubim: ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar.

16 Cùmque ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea: & cùm elevarent cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ juxtà erant.

17 Stantibus illis stabant, & cum elevatis elevabantur, spiritus enim vitæ erat in eis.

18 Et egressa est gloria Domini à limine templi, & stetit super cherubim.

19 Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt à terra coram me, & illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt, & stetit in introitu portæ domus Domini orientalis, & gloria Dei Israel erat super ea. D

20 Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel * juxta fluvium Chobar, & intellexi quia cherubim essent. * Sup. 1. a. 3.

21 Quatuor vultus uni, & quatuor alæ uni, & similitudo manus hominis sub alis eorum.

22 Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus, quos videram juxta fluvium Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

CAPUT XI.

Adversùs Jezoniam, & Pheltiam, qui dicebant, pessimum tractantes consilium, Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes; *vaticinatur illis, & quotquot nolunt resipiscere, puniendos: & prophetante Ezechiele mortuus est Pheltias, reliquias autem Israel dicit se reducturum in terram ipsorum, & daturum eis cor carneum, ut colant, ac timeant Dominum.*

1 ET elevavit me spiritus, & introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum, & ecce in introitu portæ viginti quinque viri; & vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banajæ, principes populi. A

2 Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in urbe ista,

3 Dicentes: Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes.

4 Idcircò vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.

5 Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me: Loquere. Hæc dicit Dominus: Sic locuti estis domus Israel, & cogitationes cordis vestri ego novi.

6 Plurimos occidistis in urbe hac, & implestis vias ejus interfectis.

7 Pro-

B 7 Propterea hæc dicit Dominus Deus : Interfecti vestri , quos posuistis in medio ejus , hi sunt carnes , & hæc est lebes : & educam vos de medio ejus .
8 Gladium metuistis, & gladium inducam super vos , ait Dominus Deus .
9 Et ejiciam vos de medio ejus , daboque vos in manu hostium , & faciam in vobis judicia .
10 Gladio cadetis : in finibus Israel judicabo vos , & scietis , quia ego Dominus .
11 Hæc non erit vobis in lebetem , & vos non eritis in medio ejus in carnes : in finibus Israel judicabo vos .
12 Et scietis , quia ego Dominus : quia in præceptis meis non ambulastis , & judicia mea non fecistis , sed juxta judicia Gentium , quæ in circuitu vestro sunt , estis operati .
C 13 Et factum est , cùm prophetarem , Pheltias filius Banajæ mortuus est , & cecidi in faciem meam clamans voce magna , & dixi : Heu, heu , heu , Domine Deus : consummationem tu facis reliquiarum Israel ?
14 Et factum est verbum Domini ad me , dicens :
15 Fili hominis , fratres tui , fratres tui , viri propinqui tui , & omnis domus Israel , universi , quibus dixerunt habitatores Jerusalem : Longè recedite à Domino , nobis data est terra in possessionem .
16 Propterea hæc dicit Dominus Deus , quia longè feci eos in Gentibus , & quia dispersi eos in terris : ero eis in sanctificationem modicam in terris , ad quas venerunt .
17 Propterea loquere : Hæc dicit Dominus Deus : Congregabo vos de populis , & adunabo de terris , in quibus dispersi estis , daboque vobis humum Israel .
18 Et ingredientur illuc , & auferent omnes offensiones , cunctasque abominationes ejus de illa .
19 * Et dabo eis cor unum , & spiritum novum tribuam in visceribus eorum , & auferam cor lapideum de carne eorum , & dabo eis cor carneum :

* Jer. 31 a.33. Infr. 36.f.26

D 20 Ut in præceptis meis ambulent , & judicia mea custodiant , faciantque ea , & sint mihi in populum , & ego sim eis in Deum .
21 Quorum cor post offendicula , & abominationes suas ambulat , horum viam in capite suo ponam , dicit Dominus Deus .
22 Et elevaverunt cherubim alas suas , & rotæ cum eis , & gloria Dei Israel erat super ea .
23 Et ascendit gloria Domini de medio civitatis , stetitque super montem , qui est ad Orientem urbis .
24 Et spiritus levavit me , adduxitque in Chaldæam ad transmigrationem , in visione , in spiritu Dei , & sublata est à me visio , quam videram .
25 Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini , quæ ostenderat mihi .

CAPUT XII.

Ezechiel suis factis portendit futuram Jerusalem , & regis ipsius captivitatem , reliquis gladio , peste & fame in Jerusalem consumptis: ostendit etiam visionem prophetarum non cassam futuram , nec in longum differendam .

1 ET factus est sermo Domini ad me , dicens : A
2 Fili hominis , in medio domus exasperantis tu habitas , qui oculos habent ad videndum , & non vident : & aures ad audiendum , & non audiunt , quia domus exasperans est .
3 Tu ergo , fili hominis , fac tibi vasa transmigrationis , & transmigrabis per diem coram eis : transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum , in conspectu eorum , si fortè aspiciant: quia domus exasperans est .
4 Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum : tu B
autem egredieris vesperè coram eis , sicut egreditur migrans .
5 Ante oculos eorum perfode tibi parietem , & egredieris per eum .
6 In conspectu eorum in humeris portaberis , in caligine efferreris : faciem tuam velabis , & non videbis terram : quia portentum dedi te domui Israel .
7 Feci ergo , sicut præceperat mihi Dominus : vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem , & vesperè perfodi mihi parietem manu , & in caligine egressus sum , in humeris portatus in conspectu eorum :
8 Et factus est sermo Domini manè ad me dicens :
9 Fili hominis , numquid non dixerunt ad te domus Israel , domus exasperans : Quid tu facis? C
10 Dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Super ducem onus istud , qui est in Jerusalem , & super omnem domum Israel , quæ est in medio eorum .
11 Dic : Ego portentum vestrum , quomodo feci , sic fiet illis , in transmigrationem , & in captivitatem ibunt .
12 Et dux , qui est in medio eorum , in humeris portabitur , in caligine egredietur : parietem perfodient , ut educant eum : facies ejus operietur , ut non videat oculo terram .

* Infr. 17. f. 20

D 13 * Et extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea, & adducam eum in Babylonem in Terram Chaldæorum, & ipsam non videbit, ibique morietur.

14 Et omnes, qui circa eum sunt, præsidium ejus, & agmina ejus, dispergam in omnem ventum, & gladium evaginabo post eos.

15 Et scient, quia ego Dominus, quando dispersero illos in Gentibus, & disseminavero eos in terris.

16 Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, & fame, & pestilentia: ut enarrent omnia scelera eorum in Gentibus, ad quas ingredientur, & scient, quia ego Dominus.

E 17 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

18 Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede: sed & aquam tuam in festinatione, & mœrore bibe.

19 Et dices ad populum terræ: Hæc dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Jerusalem in terra Israel: Panem suum in sollicitudine comedent, & aquam suam in desolatione bibent, ut desoletur terra à multitudine sua, propter iniquitatem omnium, qui habitant in ea.

F 20 Et civitates, quæ nunc habitantur, desolatæ erunt, terraque deserta: & scietis, quia ego Dominus.

21 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

22 Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in Terra Israel, dicentium: In longum differentur dies, & peribit omnis visio?

23 Ideò dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgò dicetur ultra in Israel, & loquere ad eos, quòd appropinquaverint dies, & sermo omnis visionis.

24 Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel.

G 25 Quia ego Dominus loquar; & quodcumque locutus fuero verbum, fiet, & non prolongabitur ampliùs: sed in diebus vestris domus exasperans loquar verbum, & faciam illud, dicit Dominus Deus.

26 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

27 Fili hominis, ecce domus Israel dicentium: Visio, quam hic videt, in dies multos, & in tempora longa iste prophetat.

28 Propterea dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

CAPUT XIII.

Minatur Dominus pseudoprophetis ex suo cerebro divinantibus, populumque seducentibus, falsam promittendo pacem, & parietem luto absque paleis liniendo; similiter & filiabus Israel de corde suo prophetantibus, & pulvillos sub omni cubito consuentibus.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens: A

2 Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant, & dices prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini:

3 Hæc dicit Dominus Deus: * Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.

* Jer. 23. a. 1. Infr. 14. c. 9. 34. a. 2.

4 Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant.

5 Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.

6 Vident vana, & divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cùm Dominus non miserit eos, & perseveraverunt confirmare sermonem.

7 Numquid non visionem cassam vidistis, & divinationem mendacem locuti estis? & dicitis: Ait Dominus, cùm ego non sim locutus.

8 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideò ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus:

9 Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium: in consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur, & scietis, quia ego Dominus Deus. B

10 Eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax, & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis.

11 Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quòd casurus sit; erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem.

12 Siquidem ecce cecidit paries: numquid non dicetur vobis: Ubi est litura, quam linistis?

13 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem.

14 Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento, & adæquabo eum terræ, & revelabitur fundamentum ejus: & cadet, & consumetur in medio ejus; & scietis, quia ego sum Dominus. C

15 Et complebo indignationem meam in parie-

te, &

te, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, & non sunt, qui liniunt eum.

16 Prophetæ Israel, qui prophetant ad Jerusalem, & vident ei visionem pacis, & non est pax, ait Dominus Deus.

17 Et tu, fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo, & vaticinare super eas,

18 Et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas: & cùm caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum.

19 Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo credenti mendaciis.

D 20 Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: & dirumpam eos de brachiis vestris, & dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.

21 Et dirumpam cervicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum, & scietis quia ego Dominus.

22 Pro eo quòd mœrere fecistis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi: & confortastis manus impii, ut non reverteretur à via sua mala, & viveret:

23 Propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu vestra, & scietis quia ego Dominus.

C A P U T XIV.

Comminatur Dominus idololatris, qui veniunt ad prophetas, ut per eos consulant Dominum, dicens se illos perditurum, & Prophetas decepturum, ut respondeant juxta illorum iniquitates: Noe autem, Danielem, & Job, sua justitia liberaturos se tantùm, & non impios de fame, malis bestiis, gladio, & peste, quæ in populum peccatorem immittet Dominus: additur etiam consolatio reliquiarum Israel.

A 1 ET venerunt ad me viri seniorum Israel, & sederunt coram me.

2 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3 Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam: numquid interrogatus respondebo eis?

4 Propter hoc loquere eis, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum:

5 Ut capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt à me in cunctis idolis suis. B

6 Propterea dic ad domum Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Convertimini, & recedite ab idolis vestris, & ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.

7 Quia homo homo de domo Israel, & de proselytis quicumque advena fuerit in Israel, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam, ut interroget per eum me: ego Dominus respondebo ei per me.

8 Et ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eum in exemplum, & in proverbium, & disperdam eum de medio populi mei, & scietis quia ego Dominus. C

9 * Et Propheta cùm erraverit, & locutus fuerit verbum: ego Dominus decepi Prophetam illum, & extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel. * Sup. 13. a. 5.

10 Et portabunt iniquitatem suam: juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit:

11 Ut non erret ultra domus Israel à me, neque polluatur in universis prævaricationibus suis: sed sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

12 Et factus est sermo Domini ad me dicens:

13 Fili hominis, terra cùm peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam, & * conteram virgam panis ejus, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & jumentum. D * Sup. 4. d. 16. 5. d. 16.

14 Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, & Job: ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.

15 Quòd & si bestias pessimas induxero super terram, ut vastem eam; & fuerit invia eò quòd non sit pertransiens propter bestias.

16 Tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur. E

17 Vel si gladium induxero super terram illam, & dixero gladio: Transi per terram, & interfecero de ea hominem, & jumentum:

18 Et tres viri isti fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios,

lios, neque filias: sed ipsi soli liberabuntur.
F 19 Si autem & pestilentiam immisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, & jumentum.
20 Et Noe, & Daniel, & Job, fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium, & filiam non liberabunt: sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.
21 Quoniam hæc dicit Dominus Deus: Quòd & si quatuor judicia mea pessima, gladium, & famem, ac bestias malas, & pestilentiam, immisero in Jerusalem, ut interficiam de ea hominem, & pecus:
G 22 Tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios, & filias: ecce ipsi ingredientur ad vos, & videbitis viam eorum, & adinventiones eorum, & consolabimini super malo, quod induxi in Jerusalem, in omnibus, quæ importavi super eam.
23 Et consolabuntur vos, cùm videritis viam eorum, & adinventiones eorum: & cognoscetis, quòd non frustra fecerim omnia, quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

CAPUT XV.

Sicut lignum de vite præcisum soli servit igni, ita Judæos ob inveterata peccata cum Jerusalem prædicit exurendos.

A 1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis, quid fiet de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum?
3 Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?
4 Ecce igni datum est in escam: utramque partem ejus consumpsit ignis, & medietas ejus redacta est in favillam: numquid utile erit ad opus?
5 Etiam cùm esset integrum, non erat aptum ad opus: quantò magis cùm illud ignis devoraverit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis?
B 6 Propterà hæc dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem.
7 Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, & ignis consumet eos: & scietis, quia ego Dominus, cùm posuero faciem meam in eos.
8 Et dedero terram inviam, & desolatam: eò quòd prævaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

CAPUT XVI.

Jerusalem prius abjectissima, mirum in modum à Deo exaltata, ostendit ingratitudinem varia idololatria, in qua & Samariam, & Sodomam superavit: idcircò tradet eam Dominus in vastationem, & in ignominiam omnibus Gentibus; servabit tamen pactum reliquiis suis.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens: A
2 Fili hominis, notas fac Jerusalem abominationes suas:
3 Et dices: Hæc dicit Dominus Deus Jerusalem: Radix tua, & generatio tua Terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.
4 Et quando nata es, in die ortus tui, non est præcisus umbilicus tuus, & aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis.
5 Non pepercit super te oculus, ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die, qua nata es.
6 Transiens autem per te vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi, cùm esses in sanguine tuo: Vive, dixi, inquam, tibi; in sanguine tuo vive.
7 Multiplicatam quasi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grandis effecta, & ingressa es, & pervenisti ad mundum muliebrem, ubera tua intumuerunt, & pilus tuus germinavit: & eras nuda, & confusione plena.
8 Et transivi per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium, & expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam. Et juravi tibi, & ingressus sum pactum tecum (ait Dominus Deus) & facta es mihi.
9 Et lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te, & unxi te oleo.
10 Et vestivi te discoloribus, & calceavi te janthino: & cinxi te bysso, & indui te subtilibus.
11 Et ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. B
12 Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.
13 Et ornata es auro, & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multicoloribus: similam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis: & profecisti in regnum.
14 Et egressum est nomen tuum in Gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.

15 Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo: & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieres.

16 Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde consuta: & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.

17 Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.

18 Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas: & oleum meum, & thymiama meum posuisti coram eis.

19 Et panem meum, quem dedi tibi, similam, & oleum, & mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, & factum est, ait Dominus Deus.

C

20 Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quas generasti mihi, & immolasti eis ad devorandum: Numquid parva est fornicatio tua?

21 Immolasti filios meos, & dedisti illos consecrans eis.

22 Et post omnes abominationes tuas, & fornicationes, non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, & confusione plena, conculcata in sanguine tuo.

23 Et accidit post omnem malitiam tuam (væ, væ tibi, ait Dominus Deus)

24 Et ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.

25 Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ; & abominabilem fecisti decorem tuum: & divisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas.

26 Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnium, & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

27 Ecce ego extendam manum meam super te, & auferam justificationem tuam: & dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata.

28 Et fornicata es in filiis Assyriorum, eò quòd necdum fueris expleta: & postquam fornicata es, nec sic es satiata.

29 Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis: & nec sic satiata es.

30 In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cùm facias omnia hæc opera mulieris meretricis, & procacis?

D

31 Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium,

32 Sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos.

33 Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

34 Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & post te non erit fornicatio: in eo enim quòd dedisti mercedes, & mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

35 Propterea, meretrix, audi verbum Domini.

36 Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusum est æs tuum, & revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis:

37 Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es; & omnes, quos dilexisti, cum universis, quos oderas: & congregabo eos super te undique, & nudabo ignominiam tuam coram eis, & videbunt omnem turpitudinem tuam.

38 * Et judicabo te judiciis adulterarum, & effundentium sanguinem: & dabo te in sanguinem furoris, & zeli. * Infr. 23.b.10.

E

39 Et dabo te in manus eorum, & destruent lupanar tuum: & demolientur prostibulum tuum: & denudabunt te vestimentis tuis, & auferent vasa decoris tui: & derelinquent te nudam, plenamque ignominia:

40 Et adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis suis.

41 * Et comburent domos tuas igni, & facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum: & desines fornicari, & mercedes ultra non dabis. * 4 Reg 25.a.9.

42 Et requiescet indignatio mea in te: & auferetur zelus meus à te, & quiescam, nec irascar amplius.

43 Eò quòd non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, & provocasti me in omnibus his: quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, & non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

44 Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita & filia ejus.

45 Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum, & filios suos: & soror sororum tuarum es tu, quæ projecerunt viros suos, & filios suos: mater vestra Cethæa, & pater vester Amorrhæus.

46 Et soror tua major, Samaria, ipsa, & filiæ ejus, quæ habitant ad sinistram tuam: soror autem tua minor te, quæ habitat à dexteris tuis, Sodoma, & filiæ ejus.

F

47 Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundùm scelera earum fecisti pauxillum minus:

plenè sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.

48 Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ ejus, sicut fecisti tu, & filiæ tuæ.

* Gen. 19.c.24. 49 * Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus: & manum egeno, & pauperi non porrigebant.

50 Et elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidisti.

51 Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.

52 Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratiùs agens ab eis: justificatæ sunt enim à te: ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ justificasti sorores tuas.

53 Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, & conversione Samariæ, & filiarum ejus: & convertam reversionem tuam in medio earum,

54 Ut portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus, quæ fecisti consolans eas.

G 55 Et soror tua Sodoma, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam: & Samaria, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam: & tu, & filiæ tuæ, revertimini ad antiquitatem vestram.

56 Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiæ tuæ,

57 Antequam revelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum, quæ ambiunt te per gyrum.

58 Scelus tuum, & ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

59 Quia hæc dicit Dominus Deus: Et faciam tibi, sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum:

60 Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ: & suscitabo tibi pactum sempiternum.

61 Et recordaberis viarum tuarum; & confunderis: cùm receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis: & dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.

62 Et suscitabo ego pactum meum tecum: & scies, quia ego Dominus.

63 Ut recorderis, & confundaris, & non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cùm placatus tibi fuero in omnibus, quæ fecisti, ait Dominus Deus.

CAPUT XVII.

Per parabolam de duabus aquilis, & plantata, ac crescente vinea, quæ non prosperabitur, declaratur, quòd rex Babylonis translato in Babylonem rege Joakim, constituet pro eo regem Sedeciam: qui relicto fœdere cum Nabuchodonosor inito ad regem Ægypti transfugit, quapropter à Domino tradetur in manus Nabuchodonosor, & ductus in Babylonem morietur ibi: Dominus autem sublimi humiliato exaltabit humilem.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens: A

2 Fili hominis, propone ænigma, & narra parabolam ad domum Israel,

3 Et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri.

4 Summitatem frondium ejus avulsit, & transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam.

5 Et tulit de semine terræ, & posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas multas: in superficie posuit illud.

6 Cùmque germinasset, crevit in vineam latiorem humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam, & radices ejus sub illa erant: facta est ergo vinea, & fructificavit in palmites, & emisit propagines. B

7 Et facta est aquila altera grandis, magnis alis, multisque plumis, & ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.

8 In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes, & portet fructum, ut sit in vineam grandem.

9 Dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellet, & fructus ejus distringet, & siccabit omnes palmites germinis ejus, & arescet, & non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicitùs? C

10 Ecce plantata est: ergone prosperabitur? nonne cùm tetigerit eam ventus urens, siccabitur, & in areis germinis sui arescet?

11 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

12 Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significent? Dic: Ecce venit rex Babylonis in Jerusalem, & assumet regem, & principes ejus, & adducet eos ad semetipsum in Babylonem. D

13 Et

13 Et tollet de semine regni, ferietque cum eo fœdus, & ab eo accipiet jusjurandum: sed & fortes terræ tollet,

14 Ut sit regnum humile, & non elevetur, sed custodiat pactum ejus, & servet illud.

15 Qui recedens ab eo misit nuntios ad Ægyptum, ut daret sibi equos, & populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem, qui fecit hæc? & qui dissolvit pactum, numquid effugiet?

E 16 Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, & solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

17 Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao prælium: in jactu aggeris, & in extructione vallorum, ut interficiat animas multas.

18 Spreverat enim juramentum, ut solveret fœdus, & ecce dedit manum suam, & cùm omnia hæc fecerit, non effugiet.

F 19 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, & fœdus, quod prævaricatus est, ponam in caput ejus.

* Sup. 12. d 13. Inf. 32. a. 3.

20 * Et expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem, & judicabo eum ibi in prævaricatione, qua despexit me.

21 Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo gladio cadent: residui autem in omnem ventum dispergentur, & scietis, quia ego Dominus locutus sum.

22 Hæc dicit Dominus Deus: Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de vertice ramorum ejus tenerum distringam, & plantabo super montem excelsum, & eminentem.

G 23 In monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam, & habitabunt sub ea omnes volucres, & universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit.

24 Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltavi lignum humile, & siccavi lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, & feci.

CAPUT XVIII.

Rejecta Judæorum parabola, dicit, quòd filius non portabit iniquitatem patris, nec contra, sed quisque suam ipsius portabit: quòd si impius pœnitentiam agat, salvabitur; justus verò, si suam deserat justitiam, damnabitur: hortatur ergo Dominus ad pœnitentiam, & cordis innovationem.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens: A

2 Quid est, quòd inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: * Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt?

* Jer. 31. c. 29

3 Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel.

4 Ecce omnes animæ, meæ sunt: ut anima patris, ita & anima filii mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.

5 Et vir si fuerit justus, & fecerit judicium, & justitiam;

6 In montibus non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israel: & uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruatam non accesserit:

7 Et hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: * panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: B

* Isaiæ 58. b. 7. Matth. 25. c. 35.

8 Ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit: ab iniquitate averterit manum suam, & judicium verum fecerit inter virum, & virum:

9 In præceptis meis ambulaverit, & judicia mea custodierit, ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus.

10 Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis:

11 Et hæc quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, & uxorem proximi sui polluentem: C

12 Egenum, & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem:

13 Ad usuram dantem, & amplius accipientem: numquid vivet? non vivet. Cùm universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14 Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis:

15 Super montes non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, & uxorem proximi sui non violaverit:

16 Et virum non contristaverit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: D

17 A paupere injuriam averterit manum suam, usuram, & superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.

18 Pater ejus, quia calumniatus est, & vim

fecit fratri, & malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua.

19 Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius judicium, & justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, & fecit illa, vivet vita.

E

* Deut. 24.c.16. 4. Reg 14.b 6. 2. Para 25.b.4.

20 * Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum.

21 Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam: vita vivet, & non morietur.

22 Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet.

* Psal 102.4 Infr. 33. c. 11.

23 * Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à viis suis, & vivat?

F

24 Si autem averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in prævaricatione, qua prævaricatus est, & in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

25 Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel: Numquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ pravæ sunt?

26 Cùm enim averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injustitia, quam operatus est, morietur.

27 Et cùm averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium, & justitiam: ipse animam suam vivificabit.

28 Considerans enim, & avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita vivet, & non morietur.

G

29 Et dicunt filii Israel: Non est æqua via Domini. Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israel, & non magis viæ vestræ pravæ?

* Matt. 3. a. 2.

30 Idcircò unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israel, ait Dominus Deus: * Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.

31 Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum: & quare moriemini domus Israel?

* Sup. 23. Infr. 33. c. 11.

32 * Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini, & vivite.

CAPUT XIX.

Parabola leæna, & leunculorum designat captivitatem regum Joachaz, & Joacim: item præteritam civitatis Jerusalem felicitatem describit, præsentemque calamitatem, sub parabola vineæ.

1 ET tu assume planctum super principes Israel, A

2 Et dices: Quare mater tua leæna inter leones cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3 Et eduxit unum de leunculis suis, & leo factus est: & didicit capere prædam, hominemque comedere.

4 Et audierunt de eo gentes, & non absque vulneribus suis ceperunt eum: & adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.

5 Quæ cùm vidisset, quoniam infirmata est, & periit expectatio ejus: tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum.

6 Qui incedebat inter leones, & factus est leo: & didicit prædam capere, & homines devorare: B

7 Didicit viduas facere, & civitates eorum in desertum adducere: & desolata est terra & plenitudo ejus, à voce rugitus illius.

8 Et convenerunt adversùs eum gentes undique de provinciis, & expanderunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est.

9 Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miseruntque eum in carcerem, ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel. C

10 Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est: fructus ejus, & frondes ejus creverunt ex aquis multis.

11 Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium, & exaltata est statura ejus inter frondes: & vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

12 Et evulsa est in ira, in terramque projecta, * & ventus urens siccavit fructum ejus: marcuerunt, & arefactæ sunt virgæ roboris ejus: ignis comedit eam. D

* Os. 13.d.15.

13 Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia, & siti nimia.

14 Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comedit: & non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, & erit in planctum.

CAPUT XX.

Dominus negat se filiis Israel responsurum, quia & in Ægypto, & in deserto, & in terra

promis-

promissionis prævaricati sunt ipsius mandata, & idola coluerunt, quibus sæpè comminatus est mala, sed pepercit, ne nomen ejus blasphemaretur inter gentes: nunc autem post hæc omnia dicit se eos revocaturum ad terram suam, in qua sibi serviant: jubet etiam prophetare contra saltum meridianum.

A

1 ET factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis: venerunt viri de senioribus Israel, ut interrogarent Dominum, & sederunt coram me.

2 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3 Fili hominis, loquere senioribus Israel, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid ad interrogandum me vos venistis? vivo ego, quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

4 Si judicas eos, si judicas, fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis.

5 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: In die, qua elegi Israel, & levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, & apparui eis in terra Ægypti, & levavi manum meam pro eis, dicens: Ego Dominus Deus vester:

6 In die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacte, & melle: quæ est egregia inter omnes terras.

B

7 Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat: & in idolis Ægypti nolite pollui: ego Dominus Deus vester.

8 Et irritaverunt me, nolueruntque me audire: unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt: & dixi, ut effunderem indignationem meam super eos: & implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti.

9 Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram Gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis, ut educerem eos de terra Ægypti.

10 Ejeci ergo eos de terra Ægypti, & eduxi eos in desertum.

11 * Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis.

12 * Insuper & sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me, & eos: & scirent, quia ego Dominus sanctificans eos.

* Lev. 18. b. 5. Rom. 10. a 5

* Exod. 31. b. 8. & 31. c 13. Deut. 5. b 12.

13 Et irritaverunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis: & sabbata mea violaverunt vehementer: dixi ergo, ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos.

14 Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram Gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

C

15 Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, fluentem lacte, & melle, præcipuam terrarum omnium:

16 Quia judicia mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt, & sabbata mea violaverunt: post idola enim cor eorum gradiebatur.

17 Et pepercit oculus meus super eos, ut non interficerem eos: nec consumpsi eos in deserto.

18 Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec judicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini.

19 Ego Dominus Deus vester: in præceptis meis ambulate, judicia mea custodite, & facite ea:

20 Et sabbata mea sanctificate, ut sint signum inter me, & vos, & sciatis, quia ego sum Dominus Deus vester.

D

21 Et exacerbaverunt me filii: in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea non custodierunt, ut facerent ea: quæ cùm fecerit homo, vivet in eis: & sabbata mea violaverunt: & comminatus sum, ut effunderem furorem meum super eos, & implerem iram meam in eis in deserto.

22 Averti autem manum meam, & feci propter nomen meum, ut non violaretur coram Gentibus, de quibus ejeci eos in oculis earum.

23 Iterùm levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, & ventilarem in terras:

24 Eò quòd judicia mea non fecissent, & præcepta mea reprobassent, & sabbata mea violassent, & post idola patrum suorum fuissent oculi eorum.

25 Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent:

26 Et pollui eos in muneribus suis, cùm offerrent omne, quod aperit vulvam, propter delicta sua: & scient, quia ego Dominus.

27 Quamobrem loquere ad domum Israel, fili hominis, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc & in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cùm sprevissent me contemnentes.

E

28 Et induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam, ut darem eis: viderunt omnem collem excelsum, & omne lignum nemorosum, & immolaverunt ibi victimas suas: & dederunt ibi irritationem oblationis suæ, & posuerunt ibi odorem suavitatis suæ, & libaverunt libationes suas.

29 Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini? & vocatum est nomen ejus Excelsum usque ad hanc diem.

30 Pro-

30 Propterea die ad domum Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Certè in via patrum vestrorum vos polluimini, & post offendicula eorum vos fornicamini :

31 Et in oblatione donorum vestrorum, cùm traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie : & ego respondebo vobis, domus Israel ? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.

32 Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium : Erimus sicut Gentes, & sicut cognationes terræ, ut colamus ligna, & lapides.

33 Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

34 Et educam vos de populis : & congregabo vos de terra, in quibus dispersi estis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

35 Et adducam vos in desertum populorum & judicabor vobiscum ibi facie ad faciem.

36 Sicut judicio contendi adversùm patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic judicabo vos, dicit Dominus Deus.

37 Et subjiciam vos sceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis.

38 Et eligam de vobis transgressores, & impios, & de terra incolatus eorum educam eos, & in terram Israel non ingredientur : & scietis, quia ego Dominus.

39 Et vos domus Israel, Hæc dicit Dominus Deus : Singuli post idola vestra ambulate, & servite eis. Quòd si & in hoc non audieritis me, & nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris, & in idolis vestris :

40 In monte sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi omnis domus Israel ; omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi, & ibi quæram primitias vestras, & initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.

41 In odorem suavitatis suscipiam vos, cùm eduxero vos de populis, & congregavero vos de terris, in quas dispersi estis, & sanctificabor in vobis in oculis nationum.

42 Et scietis, quia ego Dominus, cùm induxero vos ad terram Israel, in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris.

43 Et recordabimini ibi viarum vestrarum, & omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis: & displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas fecistis.

44 Et scietis, quia ego Dominus, cùm benefecero vobis propter nomen meum, & non secundùm vias vestras malas, neque secundùm scelera vestra pessima domus Israel, ait Dominus Deus.

45 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

46 Fili hominis, pone faciem tuam contra viam Austri, & stilla ad Africum, & propheta ad saltum agri meridiani.

47 Et dices saltui meridiano : Audi verbum Domini : hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride, & omne lignum aridum : non extinguetur flamma succensionis : & comburetur in ea omnis facies ab Austro, usque ad Aquilonem.

48 Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam, nec extinguetur.

49 Et dixi : A, a, a, Domine Deus : ipsi dicunt de me : Numquid non per parabolas loquitur iste ?

CAPUT XXI.

Vaticinatur horrendum, ac multiplicem gladium venturum super Jerusalem, & super filios Ammon, à rege Babylonis : qui tandem etiam in terra sua judicandus est, penitusque dissipandus.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens : A

2 Fili hominis, pone faciem tuam ad Jerusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta contra humum Israel :

3 Et dices terræ Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, & ejiciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te justum, & impium.

4 Pro eo autem quòd occidi in te justum, & impium, idcircò egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab Austro, usque ad Aquilonem :

5 Ut sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.

6 Et tu, fili hominis, ingemisce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemisce coram eis.

7 Cùmque dixerint ad te : Quare tu gemis ? B dices : Pro auditu, quia venit, & tabescet omne cor, & dissolventur universæ manus, & infirmabitur omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ : ecce venit, & fiet, ait Dominus Deus.

8 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

9 Fili hominis propheta, & dices : Hæc dicit Dominus Deus : Loquere : Gladius, gladius, exacutus est, & limatus :

10 Ut cædat victimas, exacutus est : ut splen-

deat, limatus est : qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.

11 Et dedi eum ad lævigandum, ut teneatur manu : iste exacutus est gladius, & iste limatus est, ut sit in manu interficientis.

C 12 Clama, & ulula, fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israel qui fugerant : gladio traditi sunt cum populo meo, idcircò plaude super femur,

13 Quia probatus est : & hoc, cùm sceptrum subverterit, & non erit, dicit Dominus Deus.

14 Tu ergo, fili hominis, propheta, & percute manu ad manum, & duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum : hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit,

15 Et corde tabescere : & multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti, & limati ad fulgendum, amicti ad cædem.

D 16 Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocumque faciei tuæ est appetitus.

17 Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam, ego Dominus locutus sum.

18 Et factus est sermo Domini ad me dicens :

19 Et tu, fili hominis, pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis : de terra una egredientur ambæ : & manu capiet conjecturam, in capite viæ civitatis conjiciet.

20 Viam pones, ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Judam in Jerusalem munitissimam.

E 21 Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas : interrogavit idola, exta consuluit.

22 Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

23 Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, & sabbatorum otium imitans: ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

F 24 Idcircò hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd recordati estis iniquitatis vestræ, & revelastis prævaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris: pro eo, inquam, quòd recordati estis, manu capiemini.

25 Tu autem, profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita :

26 Hæc dicit Dominus Deus : Aufer cidarim, tolle coronam : nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit?

27 Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam, & hoc non factum est, donec veniret cujus est judicium, & tradam ei.

28 Et tu, fili hominis, propheta, & dic : Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, & ad G opprobrium eorum, & dices : Mucro, mucro, evagina te ad occidendum, lima te, ut interficias, & fulgeas,

29 Cùm tibi viderentur vana, & divinarentur mendacia : ut dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinita.

30 Revertere ad vaginam tuam, in loco, in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ judicabo te.

31 Et effundam super te indignationem meam: in igne furoris mei sufflabo in te, daboque te in manus hominum insipientium, & fabricantium interitum.

32 Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, oblivioni traderis : quia ego Dominus locutus sum.

CAPUT XXII.

Varia narrat scelera Jerosolymis perpetrata, propter quæ dicit se super eos effusurum indignationem suam : narratque scelera sacerdotum, principum, pseudoprophetarum, ac populi terræ, ut nullus inventus sit, qui pro avertendo furore Domini se opponeret.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens : A

2 Et tu, fili hominis, nonne judicas, nonne judicas civitatem sanguinum?

3 Et ostendes ei omnes abominationes suas, & dices : Hæc dicit Dominus Deus: Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veniat tempus ejus : & quæ fecit idola contra semetipsam, ut pollueretur.

4 In sanguine tuo, qui à te effusus est, deliquisti : & in idolis tuis, quæ fecisti, polluta es : & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum : proptereà dedi te opprobrium Gentibus, & irrisionem universis terris.

5 Quæ juxta sunt, & quæ procul à te, triumphabunt de te: sordida, nobilis, grandis interitu.

6 Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te, ad effundendum sanguinem.

7 Patrem, & matrem contumeliis affecerunt in te, advenam calumniati sunt in medio tui : B pupillum, & viduam contristaverunt apud te.

8 Sanctuaria mea sprevisti, & sabbata mea polluisti.

9 Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui.

10 Ve-

10 Verecundiora patris diſcooperuerunt in te, immunditiam menſtruatæ humiliaverunt in te.

* Jer. 5. c. 8. 11 * Et unuſquiſque in uxorem proximi ſui operatus eſt abominationem, & ſocer nurum ſuam polluit neſariè, frater ſororem ſuam filiam patris ſui oppreſſit in te.

C 12 Munera acceperunt apud te ad effundendum ſanguinem: uſuram, & ſuperabundantiam accepiſti, & avarè proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus.

13 Ecce comploſi manus meas ſuper avaritiam tuam, quam feciſti; & ſuper ſanguinem, qui effuſus eſt in medio tui.

14 Numquid ſuſtinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus, quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus ſum, & faciam.

15 Et diſpergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

16 Et poſſidebo te in conſpectu Gentium: & ſcies, quia ego Dominus.

17 Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

D 18 Fili hominis, verſa eſt mihi domus Iſrael in ſcoriam: omnes iſti æs, & ſtannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis, ſcoria argenti facta ſunt.

19 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd verſi eſtis omnes in ſcoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jeruſalem,

20 Congregatione argenti, & æris, & ſtanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis: ut ſuccendam in ea ignem ad conflandum, ſic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requieſcam: & conflabo vos.

E 21 Et congregabo vos, & ſuccendam vos in igne furoris mei, & conflabimini in medio ejus.

22 Ut conflatur argentum in medio fornacis, ſic eritis in medio ejus: & ſcietis, quia ego Dominus, cùm effuderim indignationem meam ſuper vos.

23 Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

24 Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda, & non compluta in die furoris.

25 Conjuratio prophetarum in medio ejus, ſicut leo rugiens, rapienſque prædam, animas devoraverunt, opes, & pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.

F 26 Sacerdotes ejus contempſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea: inter ſanctum, & profanum non habuerunt diſtantiam: & inter pollutum, & mundum non intellexerunt: & à ſabbatis meis averterunt oculos ſuos, & coinquinabar in medio eorum.

* Mich. 3. d. 11. 27 * Principes ejus in medio illius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & avari ad ſectanda lucra. Soph. 3. a. 3

28 Prophetæ autem ejus liniebant eos abſque temperamento, videntes vana, & divinantes eis mendacium, dicentes: Hæc dicit Dominus Deus, cùm Dominus non ſit locutus. G

29 Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter: egenum, & pauperem affligebant, & advenam opprimebant calumnia abſque judicio.

30 Et quæſivi de eis virum, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam: & non inveni.

31 Et effudi ſuper eos indignationem meam, in igne iræ meæ conſumpſi eos: viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

CAPUT XXIII.

Sub figura multiplicium ſtuprorum duarum meretricum Oollæ, & Oolibæ, ac punitionis earum oſtendit Dominus variam idololatriam Samariæ, & Jeruſalem, propter quam tradendi ſunt in opprobrium Gentibus, quarum ſunt idololatriam imitati.

1 ET factus eſt ſermo Domini ad me dicens: A

2 Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt,

3 Et fornicatæ ſunt in Ægypto, in adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt: ibi ſubacta ſunt ubera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum.

4 Nomina autem earum, Oolla major, & Ooliba ſoror ejus minor: & habui eas, & pepererunt filios, & filias. Porrò earum nomina, Samaria Oolla, & Jeruſalem Ooliba.

5 Fornicata eſt igitur ſuper me Oolla, & inſanivit in amatores ſuos, in Aſſyrios propinquantes,

6 Veſtitos hiacyntho, principes, & magiſtratus, juvenes cupidinis, univerſos equites, aſcenſores equorum.

7 Et dedit fornicationes ſuas ſuper eos electos, filios Aſſyriorum univerſos: & in omnibus in quos inſanivit, in immunditiis eorum polluta eſt.

8 Inſuper & fornicationes ſuas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit: nam & illi dormierunt cum ea in adoleſcentia ejus, & illi confregerunt ubera pubertatis ejus, & effuderunt fornicationem ſuam ſuper eam. B

9 Propterea tradidi eam in manus amatorum ſuorum, in manus filiorum Aſſur, ſuper quorum inſanivit libidine.

10 * Ipſi diſcooperuerunt ignominiam ejus, filios & filias ejus tulerunt, & ipſam occiderunt * Sup. 16 d. 37.

gladio:

gladio: & factæ sunt famosæ mulieres, & judicia perpetraverunt in ea.

11 Quod cùm vidisset soror ejus Ooliba, plus quàm illa insanivit libidine: & fornicationem suam super fornicationem sororis suæ

12 Ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus & magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia, equitibus, qui vectabantur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia.

13 Et vidi quòd polluta esset via una ambarum.

C 14 Et auxit fornicationes suas: cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expressas coloribus,

15 Et accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti sunt,

16 Insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, & misit nuntios ad eos in Chaldæam.

17 Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima ejus ab illis.

18 Denudavit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam suam: & recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea à sorore ejus.

19 Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in Terra Ægypti.

20 Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt, ut carnes asinorum: & sicut fluxus equorum, fluxus eorum.

21 Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægypto ubera tua, & confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ.

D 22 Propterea Ooliba, hæc dicit Dominus Deus: ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua: & congregabo eos adversum te in circuitu.

23 Filios Babylonis, & universos Chaldæos, nobiles, tyrannosque & principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces & magistratus universos, principes principum, & nominatos ascensores equorum:

24 Et venient super te instructi curru & rota, multitudo populorum; lorica, & clypeo, & galea armabuntur contra te undique: & dabo coram eis judicium, & judicabunt te judiciis suis.

25 Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum tuum, & aures tuas præcident: & quæ remanserint, gladio concident; ipsi filios tuos, & filias tuas capient, & novissimum tuum devorabitur igni.

26 Et denudabunt te vestimentis tuis, & tollent vasa gloriæ tuæ.

27 Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem tuam de Terra Ægypti: nec levabis oculos tuos ad eos, & Ægypti non recordaberis amplius.

E 28 Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti; in manus, de quibus satiata est anima tua.

29 Et agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam, & ignominia plenam, & revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, & fornicationes tuæ.

30 Fecerunt hæc tibi, quia fornicata es post Gentes, inter quas polluta es in idolis earum.

31 In via sororis tuæ ambulasti, & dabo calicem ejus in manu tua:

32 Hæc dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuæ bibes profundum, & latum: eris in derisum, & in subsannationem, quæ est capacissima.

33 Ebrietate, & dolore repleberis: calice mœroris, & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ.

34 Et bibes illum, & epotabis usque ad fæces, & fragmenta ejus devorabis, & ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

35 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia oblita es mei, & projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, & fornicationes tuas.

F 36 Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis, numquid judicas Oollam, & Oolibam, & annuntias eis scelera earum?

37 Quia adulteratæ sunt, & sanguis in manibus earum, & cum idolis suis fornicatæ sunt: insuper & filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.

38 Sed & hoc fecerunt mihi: Polluerunt sanctuarium meum in die illa, & sabbata mea profanaverunt.

39 Cùmque immolarent filios suos idolis suis, & ingrederentur sanctuarium meum in die illa, ut polluerent illud: etiam hæc fecerunt in medio domus meæ.

40 Miserunt ad viros venientes de longè, ad quos nuntium miserant: itaque ecce venerunt: quibus te lavisti, & circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri.

41 Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te, thymiama meum, & unguentum meum posuisti super eam.

42 Et vox multitudinis exultantis erat in ea: & in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, & veniebant de deserto, p[o]suerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus eorum.

G 43 Et dixi ei, quæ attrita est in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc.

44 Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem: sic ingrediebantur ad Oollam, & Oolibam, mulieres nefarias.

45 Viri ergo justi sunt: hi judicabunt eas judicio adulterarum, & judicio effundentium sanguinem: quia adulteratæ sunt, & sanguis in manibus earum.

46 Hæc enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, & trade eas in tumultum, & in rapinam:

47 Et lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladiis eorum: filios, & filias earum interficient, & domus earum igne succendent.

48 Et auferam scelus de terra, & discent omnes mulieres, ne faciant secundùm scelus earum.

49 Et dabunt scelus vestrum super vos, & peccata idolorum vestrorum portabitis: & scietis, quia ego Dominus Deus.

CAPUT XXIV.

Sub figura ollæ, electioribus carnium partibus, ac ossibus plenæ, igníque admotæ, & sub figura mortis uxoris Ezechielis, pro qua jussus est nullum facere luctum, significat Dominus domum Israel in exitium tradendam, filiosque ejus trucidandos, nullo sequente luctu præ animi stupore.

A 1 ET factum est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decima die mensis dicens:

2 Fili hominis, scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Jerusalem hodie.

3 Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, & loqueris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Pone ollam; pone, inquam, & mitte in eam aquam.

4 Congere frusta ejus in eam, omnem partem bonam, femur, & armum, electa & ossibus plena.

B 5 Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea: efferbuit coctio ejus, & discocta sunt ossa illius in medio ejus.

6 Proptereà hæc dicit Dominus Deus: Væ civitati sanguinum, ollæ, cujus rubigo in ea est, & rubigo ejus non exivit de ea: per partes, & per partes suas ejice eam, non cecidit super eam sors.

7 Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere.

C 8 Ut superinducerem indignationem meam, & vindicta ulciscerer: dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam, ne operiretur.

* Nah. 3. 2. 1. 9 Proptereà hæc dicit Dominus Deus: * Væ civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram. Hab. 2. c. 12.

10 Congere ossa, quæ igne succendam; consumentur carnes, & coquetur universa compositio, & ossa tabescent.

11 Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat, & liquefiat æs ejus: & confletur in medio ejus inquinamentum ejus, & consumatur rubigo ejus.

12 Multo labore sudatum est, & non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem.

13 Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata à sordibus tuis: sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te. D

14 Ego Dominus locutus sum: Veniet, & faciam: non transeam, nec parcam, nec placabor; juxta vias tuas, & juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

15 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

16 Fili hominis, ecce ego tollo à te desiderabile oculorum tuorum in plaga: & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ.

17 Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata sit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. E

18 Locutus sum ergo ad populum manè, & mortua est uxor mea vesperè: fecique manè sicut præceperat mihi.

19 Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis, quid ista significent, quæ tu facis?

20 Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me, dicens:

21 Loquere domui Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, & desiderabile oculorum vestrorum, & super quo pavet anima vestra, filii vestri, & filiæ vestræ, quas reliquistis, gladio cadent. F

22 Et facietis, sicut feci: Ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis.

23 Coronas habebitis in capitibus vestris, & calceamenta in pedibus: non plangetis, neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, & unusquisque gemet ad fratrem suum.

24 Eritque Ezechiel vobis in portentum: juxta omnia, quæ fecit, facietis, cùm venerit istud: & scietis, quia ego Dominus Deus.

25 Et tu, fili hominis, ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum, & gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum, super quo requiescunt animæ eorum, filios, & filias eorum: G

26 In die illa cùm venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi:

27 In die, inquam, illa aperietur os tuum
cum eo, qui fugit: & loqueris, & non silebis
ultra: erisque eis in portentum, & scietis,
quia ego Dominus.

CAPUT XXV.

Regionibus Ammon, Moab, Idumææ, & Palæsthinæ minatur Dominus exitium, eò quòd filios Israel afflixerint, & de ipsorum afflictione exultaverint.

A 1 ET factus est sermo Domini ad me dicens:
2 Fili hominis, pone faciem tuam contra
filios Ammon, & prophetabis de eis.
3 Et dices filiis Ammon: Audite verbum Do-
mini Dei: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo
quòd dixisti: Euge, euge super sanctuarium
meum, quia pollutum est; & super terram Is-
rael, quoniam desolata est; & super domum
Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem.
4 Idcircò ego tradam te filiis orientalibus in
hæreditatem, & collocabunt caulas suas in te,
& ponent in te tentoria sua: ipsi comedent fru-
ges tuas & ipsi bibent lac tuum.
B 5 Daboque Rabbath in habitaculum camelo-
rum, & filios Ammon in cubile pecorum & scie-
tis, quia ego Dominus.
6 Quia hæc dicit Dominus Deus: Pro eo
quòd plausisti manu, & percussisti pede, & ga-
visa es toto affectu super terram Israel:
7 Idcircò ecce ego extendam manum meam
super te, & tradam te in direptionem Gen-
tium, & interficiam te de populis, & perdam
de terris, & conteram: & scies, quia ego Do-
minus.
8 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd di-
xerunt Moab, & Seir, Ecce sicut omnes Gen-
tes, domus Juda:
C 9 Idcircò ecce ego aperiam humerum Moab
de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus,
& de finibus ejus, inclytas terræ Bethiesimoth,
& Beelmeon, & Cariathaim;
10 Filiis Orientis cum filiis Ammon, & da-
bo eam in hæreditatem: ut non sit ultra memo-
ria filiorum Ammon in Gentibus.
11 Et in Moab faciam judicia: & scient, quia
ego Dominus.
12 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd fe-
D cit Idumæa ultionem, ut se vindicaret de filiis
Juda, peccavitque delinquens, & vindictam
expetivit de eis:
13 Idcircò hæc dicit Dominus Deus: Exten-
dam manum meam super Idumæam, & aufe-
ram de ea hominem, & jumentum, & faciam
eam desertam ab Austro: & qui sunt in De-
dan, gladio cadent.

14 Et dabo ultionem meam super Idumæam D
per manum populi mei Israel: & facient in
Edom juxta iram meam, & furorem meum:
& scient vindictam meam, dicit Dominus
Deus.
15 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd
fecerunt Palæsthini vindictam, & ulti se sunt to-
to animo, interficientes, & implentes inimi-
citias veteres:
16 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce
ego extendam manum meam super Palæsthinos,
& interficiam interfectores, & perdam reliquias
maritimæ regionis:
17 Faciamque in eis ultiones magnas arguens
in furore: & scient, quia ego Dominus, cùm
dedero vindictam meam super eos.

CAPUT XXVI.

Tyri inclytæ urbis prædicit Dominus eversionem, eò quòd super vastatione Jerusalem exultaverit.

1 ET factum est in undecimo anno, prima A
mensis, factus est sermo Domini ad me,
dicens:
2 Fili hominis, pro eo quòd dixit Tyrus de Je-
rusalem: Euge confractæ sunt portæ populorum,
conversa est ad me: implebor, deserta est.
3 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego
super te, Tyre, & ascendere faciam ad te Gen-
tes multas, sicut ascendit mare fluctuans.
4 Et dissipabunt muros Tyri, & destruent tur-
res ejus, & radam pulverem ejus de ea, & da-
bo eam in limpidissimam petram.
5 Siccatio sagenarum erit in medio maris, &
quia ego locutus sum, ait Dominus Deus: &
erit in direptionem Gentibus,
6 Filiæ quoque ejus, quæ sunt in agro, gladio
interficientur: & scient, quia ego Dominus.
7 Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego
adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Ba-
bylonis ab Aquilone, regem regum, cum
equis, & curribus, & equitibus, & cœtu, po-
puloque magno.
8 Filias tuas, quæ sunt in agro, gladio inter- B
ficiet: & circumdabit te munitionibus, &
comportabit aggerem in gyro: & elevabit con-
tra te clypeum.
9 Et vineas, & arietes temperabit in muros
tuos, & turres tuas destruet in armatura sua.
10 Inundatione equorum ejus operiet te pul-
vis eorum: à sonitu equitum, & rotarum,
& curruum movebuntur muri tui, cùm ingres-
sus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis
dissipatæ.
11 Ungulis equorum suorum conculcabit om-

nes plateas tuas : populum tuum gladio cædet, & statuæ tuæ nobiles in terram corruent.

12 Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas : & destruent muros tuos, & domos tuas præclaras subvertent * & lapides tuos, & ligna tua, & pulverem tuum in medio aquarum
C ponent.

* Jer. 7. 8. 34. 13 * Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonitus citharарum tuarum non audietur ampliùs.

14 Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ultra : quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15 Hæc dicit Dominus Deus Tyro : Numquid non à sonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum, cùm occisi fuerint in medio tui, commovebuntur insulæ?

16 Et descendent de sedibus suis omnes principes maris : & auferent exuvias suas, & vestimenta sua varia abjicient, & induentur stupore : in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu admirabuntur.

17 Et assumentes super te lamentum, dicent tibi : Quomodo peristi, quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant universi?

D 18 Nunc stupebunt naves in die pavoris tui : & turbabuntur insulæ in mari, eò quòd nullus egrediatur ex te.

19 Quia hæc dicit Dominus Deus : Cùm dedero te urbem desolatam, sicut civitates, quæ non habitantur : & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ :

20 Et detraxero te cum his, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, & collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres, cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris : porrò cùm dedero gloriam in terra viventium,

21 In nihilum redigam te, & non eris, & requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXVII.

Tyri urbis maritimæ, ac opulentissimæ ruina defletur, enarratis mercibus, & quæ à quaque regione ad eam deferri solent.

A 1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens :

2 Tu ergo, fili hominis, assume super Tyrum lamentum :

3 Et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas : Hæc dicit Dominus Deus : O Tyre, tu dixisti : Perfecti decoris ego sum,

4 Et in corde maris sita. Finitimi tui, qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum.

5 Abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris : cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum :

6 Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos : & transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de insulis Italiæ :

7 Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo : hyacinthus, & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum. B

8 Habitatores Sidonis, & Aradii fuerunt remiges tui : sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9 Senes Giblii, & prudentes ejus, habuerunt nautas ad ministerium variæ supellectilis tuæ : omnes naves maris, & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.

10 Persæ, & Lydii, & Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui : clypeum, & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.

11 Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu : sed & Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum : ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12 Carthaginenses negotiatores tui, à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque, repleverunt nundinas tuas.

13 Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui : mancipia & vasa ærea advexerunt populo tuo. C

14 De domo Thogorma, equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum.

15 Filii Dedan negotiatores tui : insulæ multæ negotiatio manus tuæ : dentes eburneos, & hebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16 Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum, gemmam, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod proposuerunt in mercatu tuo.

17 Juda, & terra Israel ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18 Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi :

19 Dan, & Græcia, & Mosel, in nundinis tuis D proposuerunt ferrum fabrefactum : stacte, & calamus in negotiatione tua.

20 Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.

21 Arabia, & universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ : cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te negotiatores tui.

22 Venditores Saba, & Reema, ipsi negotiatores tui : cum universis primis aromatibus, &

lapi-

lapide pretioso, & auro, quod proposuerunt in mercato tuo.

E 23 Haran, & Chene, & Eden, negotiatores tui: Saba, Assur, & Chelmad, venditores tui.

24 Ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obvolutæ, & astrictæ erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.

25 Naves maris, principes tui in negotiatione tua: & repleta es, & glorificata nimis in corde maris.

26 In aquis multis adduxerunt te remiges tui: ventus auster contrivit te in corde maris.

27 Divitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum, nautæ tui, & gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, & populo tuo præerant: viri quoque bellatores tui, qui erant in te cum universa multitudine tua, qui est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.

F 28 A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes:

29 Et descendent de navibus suis omnes, qui tenebant remum: nautæ, & universi gubernatores maris in terra stabunt:

30 Et ejulabunt super te voce magna, & clamabunt amarè: & superjacient pulverem capitibus suis, & cinere conspergentur.

31 Et radent super te calvitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo.

32 Et assument super te carmen lugubre, & plangent te: Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?

33 Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos: in multitudine divitiarum tuarum, & populorum tuorum, ditasti reges terræ.

G 34 Nunc contrita es à mari, in profundis aquarum opes tuæ, & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt.

35 Universi habitatores insularum obstupuerunt super te: & reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.

36 Negotiatores populorum sibilaverunt super te: ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum.

CAPUT XXVIII.

Ruina regis Tyri, maxima gloria prius exaltati, ob nimiam ipsius superbiam, aliasque iniquitates: similiter & vastatio Sidonis, ac reductio filiorum Israel in terram suam, vastatis ipsorum inimicis.

A 1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, dic principi Tyri: Hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris, cùm sis homo, & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3 Ecce sapientior es tu Daniele: omne secretum non est absconditum à te.

4 In sapientia, & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem: & acquisisti aurum, & argentum in thesauris tuis.

B 5 In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem: & elevatum est cor tuum in robore tuo.

6 Proptereà hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd elevatum est cor tuum quasi cor Dei;

7 Idcircò ecce ego adducam super te alienos, robustissimos Gentium: & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum.

8 Interficient, & detrahent te: & morieris in interitu occisorum in corde maris.

9 Numquid dicens loqueris: Deus ego sum, coram interficientibus te: cùm sis homo, & non Deus, in manu occidentium te?

C 10 Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

11 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, leva planctum super regem Tyri:

12 Et dices ei: Hæc dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore.

D 13 Et in deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & jaspis, chrysolithus, & onyx, & berillus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus; aurum opus decoris tui: & foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt.

14 Tu cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti.

15 Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.

16 In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: & ejeci te de monte Dei, & perdidi te, ò cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

E 17 Et elevatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram projeci te: ante faciem regum dedi te, ut cernerent te.

18 In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ, polluisti sanctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui,

qui comedat te, & dabo te cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.
19 Omnes, qui viderint te in Gentibus, obstupescent super te: nihil factus es, & non eris in perpetuum.
20 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
21 Fili hominis, pone faciem tuam contra Sidonem: & prophetabis de ea,
F 22 Et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, Sidon, & glorificabor in medio tui: & scient, quia ego Dominus, cùm fecero in ea judicia, & sanctificatus fuero in ea.
23 Et immittam ei pestilentiam, & sanguinem in plateis ejus: & corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum: & scient, quia ego Dominus.
24 Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, & spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis: & scient, quia ego Dominus Deus.
G 25 Hæc dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israel de populis, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram Gentibus: & habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.
26 Et habitabunt in ea securi: & ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter, cùm fecero judicia in omnibus, qui adversantur eis per circuitum: & scient, quia ego Dominus Deus eorum.

CAPUT XXIX.

Adversùs regem Ægypti, ac regnum ejus in solitudinem redigendum, post quadraginta tamen annos revocandum, licèt non ad pristinam gloriam. Terra Ægypti datur Nabuchodonosor, eò quòd cum suo exercitu laboraverit devastando Tyrum.

A 1 IN anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me dicens:
2 Fili hominis, pone faciem tuam contra Pharaonem regem Ægypti, & prophetabis de eo, & de Ægypto universa:
3 Loquere, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus est fluvius, & ego feci memetipsum.
4 Et ponam frænum in maxillis tuis: & agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & universi pisces tui squamis tuis adhærebunt.
B 5 Et projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui: super faciem terræ cades, non colligeris, neque congregaberis: bestiis terræ, & volatilibus cœli dedi te ad devorandum:
6 Et scient omnes habitatores Ægypti, quia ego Dominus: * pro eo quòd fuisti baculus arundineus domui Israel. * Is 36.a.6.
7 Quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum, & innitentibus eis super te, comminutus es, & dissolvisti omnes renes eorum.
8 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam super te gladium, & interficiam de te hominem, & jumentum.
9 Et erit Terra Ægypti in desertum, & in solitudinem: & scient, quia ego Dominus; pro eo quòd dixeris: Fluvius meus est, & ego feci eum.
10 Idcircò ecce ego ad te, & ad flumina tua: daboque Terram Ægypti in solitudines, gladio dissipatam, à turre Syenes usque ad terminos Æthiopiæ.
11 Non pertransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea, & non habitabitur quadraginta annis. C
12 Daboque Terram Ægypti desertam in medio terrarum desertarum, & civitates ejus in medio urbium subversarum, & erunt desolatæ quadraginta annis, & dispergam Ægyptios in nationes, & ventilabo eos in terras.
13 Quia hæc dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis, in quibus dispersi fuerant.
14 Et reducam captivitatem Ægypti, & collocabo eos in terra Phathures, in terra nativitatis suæ, & erunt ibi in regnum humile:
15 Inter cætera regna erit humillima, & non elevabitur ultra super nationes, & imminuam eos, ne imperent Gentibus.
16 Neque erunt ultra domui Israel in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, & sequantur eos: & scient, quia ego Dominus Deus. D
17 Et factum est in vigesimo, & septimo anno, in primo, in una mensis: factum est verbum Domini ad me, dicens:
18 Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversùs Tyrum: omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddita ei, neque exercitui ejus, de Tyro, pro servitute qua servivit mihi adversus eam.
19 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in Terra Ægypti: & accipiet multitudinem ejus, & deprædabitur manubias ejus, & diripiet spolia ejus: & erit merces exercitui illius,
20 Et operi, quo servivit adversùs eam: dedi ei Terram Ægypti pro eo quòd laboraverit mihi, ait Dominus Deus:

21 In

21 In die illo pullulabit cornu domui Israel, & tibi dabo apertum os in medio eorum: & scient quia ego Dominus.

C A P U T XXX.

Omnes urbes Ægypti per regem Babylonis vastabuntur.

A 1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, propheta, & dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ululate, væ, væ diei:

3 Quia juxta est dies, & appropinquat dies Domini dies nubis: tempus Gentium erit.

4 Et veniet gladius in Ægyptum, & erit pavor in Æthiopia, cùm ceciderint vulnerati in Ægypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamenta ejus.

5 Æthiopia, & Libya, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filii terræ fœderis cum eis gladio cadent.

B 6 Hæc dicit Dominus Deus, & corruent fulcientes Ægyptum, & destruetur superbia imperii ejus: à turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum.

7 Et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, & urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8 Et scient, quia ego Dominus: cùm dedero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.

9 In die illa egredientur nuntii à facie mea in trieribus, ad conterendam Æthiopiæ confidentiam, & erit pavor in eis in die Ægypti, quia absque dubio veniet.

C 10 Hæc dicit Dominus Deus: Cessare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis.

11 Ipse & populus ejus cum eo, fortissimi Gentium, adducentur ad disperdendam terram, & evaginabunt gladios suos super Ægyptum, & implebunt terram interfectis.

12 Et faciam alveos fluminum aridos, & tradam terram in manus pessimorum, & dissipabo terram, & plenitudinem ejus manu alienorum: ego Dominus locutus sum.

D * Zach. 13 a. 1. 13 * Hæc dicit Dominus Deus: Et disperdam simulacra, & cessare faciam idola de Memphis, & dux de Terra Ægypti non erit ampliùs, & dabo terrorem in terra Ægypti.

14 Et disperdam terram Phathures, & dabo ignem in Taphnis, & faciam judicia in Alexandria.

15 Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Ægypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ.

E 16 Et dabo ignem in Ægypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angustiæ quotidianæ.

17 Juvenes Heliopoleos, & Bubasti gladio cadent, & ipsæ captivæ ducentur.

18 Et in Taphnis nigrescet dies, cùm contrivero ibi sceptra Ægypti, & defecerit in ea superbia potentiæ ejus: ipsam nubes operiet, filiæ autem ejus in captivitatem ducentur.

19 Et judicia faciam in Ægypto: & scient, quia ego Dominus.

20 Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21 Fili hominis, brachium Pharaonis regis Ægypti confregi: & ecce non est obvolutum, ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, & fasciaretur linteolis, ut recepto robore posset tenere gladium. F

22 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad Pharaonem regem Ægypti, & comminuam brachium ejus forte, sed confractum, & dejiciam gladium de manu ejus.

23 Et dispergam Ægyptum in Gentibus, & ventilabo eos in terris:

24 Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus, & confringam brachia Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie ejus. G

25 Et confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis concident: & scient, quia ego Dominus, cùm dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum super Terram Ægypti.

26 Et dispergam Ægyptum in nationes, & ventilabo eos in terras: & scient, quia ego Dominus.

C A P U T XXXI.

Sublimitatem regis Pharaonis cum Assur comparat, & utriusque similem prædicit interitum.

1 ET factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: A

2 Fili hominis, dic Pharaoni regi Ægypti, & populo ejus: Cui similis factus es in magnitudine tua?

3 Ecce Assur quasi cedrus in Libano: pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.

4 Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum: flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, & rivos suos emisit ad universa ligna regionis.

B 5 Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis, & multiplicata sunt arbusta ejus, & elevati sunt rami ejus præ aquis multis.

6 Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cœli, & sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiæ saltuum, & sub umbraculo illius habitabat cœtus Gentium plurimarum.

7 Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum: erat enim
C radix illius juxta aquas multas.

8 Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus.

9 Quoniam speciosum feci eum, & multis, condensisque frondibus, & æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei.

D 10 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem, atque condensam, & elevatum est cor ejus in altitudine sua:

11 Tradidi eum in manu fortissimi Gentium: faciens faciet ei: juxta impietatem ejus ejeci eum.

12 Et succident eum alieni, & crudelissimi nationum; & projicient eum super montes, & in cunctis convallibus corruent rami ejus, & confringentur arbusta ejus in universis rupibus terræ; & recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ, & relinquent eum.

E 13 In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cœli, & in ramis ejus fuerunt universæ bestiæ regionis.

14 Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa, atque frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia, quæ irrigantur aquis: quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam, in medio filiorum hominum, ad eos, qui descendunt in lacum.

F 15 Hæc dicit Dominus Deus: in die, quando descendit ad inferos, induxi luctum, operui eum abysso, & prohibui flumina ejus, & coercui aquas multas: contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri concussa sunt.

16 A sonitu ruinæ ejus commovi Gentes, cùm deducerem eum ad infernum cum his, qui descendebant in lacum: & consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia, atque præclara in Libano, universa, quæ irrigabantur aquis:

G 17 Nam & ipsi cum eo descendent in infernum ad interfectos gladio: & brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus in medio nationum.

18 Cui assimilatus es, ô inclyte, atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam: in medio incircumcisorum dormies, cum eis, qui interfecti sunt gladio: Ipse est Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus.

CAPUT XXXII.

Pharao quamumvis sublimis, conterendus est à rege Babylonis: cujus vastatione plurimi reges obstupescent, pluresque nationes cum eo in abyssum detrahentur.

1 ET factum est duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: A

2 Fili hominis, assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, & dices ad eum: Leoni Gentium assimilatus es, & draconi, qui est in mari: & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum.

3 Propterea hæc dicit Dominus Deus: * Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, & extraham te in sagena mea.

* Sup. 12.d.13. & 17. f. 20.

4 Et projiciam te in terram, super faciem agri abjiciam te: & habitare faciam super te omnia volatilia cœli, & saturabo de te bestias universæ terræ.

5 Et dabo carnes tuas super montes, & implebo colles tuos sanie tua.

6 Et irrigabo terram fœtore sanguinis tui super
montes, & valles implebuntur ex te. B

7 * Et operiam, cùm extinctus fueris, cœlum, & nigrescere faciam stellas ejus: solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum.

* Isaiæ 13.b.10 Joel. 2. b.10. & 3. c. 15. Matth 24. c.29.

8 Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te: & dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cùm ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus.

9 Et irritabo cor populorum multorum, cùm induxero contritionem tuam in Gentibus super terras quas nescis.

10 Et stupescere faciam super te populos multos: & reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cùm volare cœperit gladius meus super facies eorum: & obstupescent repentè singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.

11 Quia hæc dicit Dominus Deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi.

12 In gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam: inexpugnabiles omnes Gentes hæ: & vastabunt superbiam Ægypti, & dissipabitur multitudo ejus. C

13 Et perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas: & non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit eas.

14 Tunc purissimas reddam aquas eorum, & flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus.

15 Cùm dedero Terram Ægypti desolatam: deseretur autem terra à plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus, & scient, quia ego Dominus.

16 Planctus est, & plangent eum: filiæ Gentium plangent eum, super Ægyptum, & super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

D 17 Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factum est verbum Domini ad me dicens:

18 Fili hominis, cane lugubre super multitudinem Ægypti: & detrahe eam ipsam, & filias Gentium robustarum, ad terram ultimam, cum his, qui descendunt in lacum.

19 Quo pulchrior es? descende, & dormi cum incircumcisis.

20 In medio interfectorum gladio cadent: gladius datus est, attraxerunt eam, & omnes populos ejus.

21 Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, & dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.

22 Ibi Assur, & omnis multitudo ejus: In circuitu illius sepulchra ejus: omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio.

23 Quorum data sunt sepulchra in novissimis laci: & facta est multitudo ejus per gyrum sepulchri ejus: universi interfecti, cadentesque gladio, qui dederant quondam formidinem in terra viventium.

E 24 Ibi Ælam, & omnis multitudo ejus per gyrum sepulchri sui, omnes hi interfecti, ruentesque gladio: qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam: qui posuerunt terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum.

25 In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus: in circuitu ejus sepulchrum illius: omnes hi incircumcisi, interfectique gladio, dederunt enim terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum; in medio interfectorum positi sunt.

26 Ibi Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo ejus: in circuitu ejus sepulchra illius: omnes hi incircumcisi, interfectique, & cadentes gladio: quia dederunt formidinem suam in terra viventium.

F 27 Et non dormient cum fortibus, cadentibusque, & incircumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum: quia terror fortium facti sunt in terra viventium.

28 Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris, & dormies cum interfectis gladio.

29 Ibi Idumæa, & reges ejus, & omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio, & qui cum incircumcisis dormierunt, & cum his, qui descendunt in lacum.

G 30 Ibi principes Aquilonis omnes, & universi venatores, qui deducti sunt cum interfectis, paventes, & in sua fortitudine confusi: qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, & portaverunt confusionem suam cum his, qui descendunt in lacum.

31 Vidit eos Pharao, & consolatus est super universa multitudine sua, quæ interfecta est gladio: Pharao, & omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus.

32 Quia dedi terrorem meum in terra viventium, & dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio: Pharao, & omnis multitudo ejus, ait Dominus Deus.

CAPUT XXXIII.

Si speculator visum imminens malum non annuntiaverit, reus erit pereuntium: quòd si annuntiaverit, solus is, qui sibi non cavit reus erit. Justus quoque si suam deserat justitiam, damnabitur, & impius si convertatur, salvabitur. Nec confidant de terra sibi data in promissionem: quoniam propter suas iniquitates perdentur, & terra in solitudinem redigetur.

A 1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem:

3 Et ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annuntiaverit populo:

4 Audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se observaverit, veneritque gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput ejus erit.

5 Sonum buccinæ audivit, & non se observavit, sanguis ejus in ipso erit: si autem se custodierit, animam suam salvabit.

B 6 Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

* Sup. 3. d. 18. 7 * Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me.

8 Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris; non fueris locutus, ut se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

9 Si autem annuntiante te ad impium, ut à viis suis convertatur, non fuerit conversus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberasti.

C 10 Tu ergo, fili hominis, dic ad domum Israel: Sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: quomodo ergo vivere poterimus?

* Sup. 17. g. 23. 24. 11 * Dic ad eos: Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat. Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis, & quare moriemini domus Israel?

12 Tu itaque fili hominis, dic ad filios populi tui: Justitia justi non liberabit eum in quacumque die peccaverit: & impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua, & justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit.

13 Etiam si dixero justo, quòd vita vivet, & confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

D 14 Si autem dixero impio: Morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque judicium, & justitiam,

15 Et pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum: vita vivet, & non morietur.

16 Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei: judicium, & justitiam fecit, vita vivet.

17 Et dixerunt filii populi tui: Non est æqui ponderis via Domini, & ipsorum via injusta est.

18 Cùm enim recesserit justus à justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis.

19 Et cùm recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium, & justitiam, vivet in eis.

* Sup 18. g. 25. 20 * Et dicitis: Non est recta via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis domus Israel.

E 21 Et factum est in duodecimo anno in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, venit ad me, qui fugerat de Jerusalem, dicens: Vastata est civitas.

A 22 Manus autem Domini facta fuerat ad me vesperè, antequam veniret, qui fugerat: aperuitque os meum, donec veniret ad me manè, & aperto ore meo non silui ampliùs.

23 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24 Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israel, loquentes ajunt: Unus erat Abraham, & hæreditate possedit terram: nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.

F 25 Idcircò dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui in sanguine comeditis, & oculos vestros levatis ad immunditias vestras, & sanguinem funditis: numquid terram hæreditate possidebitis?

26 Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, & unusquisque uxorem proximi sui polluit, & terram hæreditate possidebitis.

27 Hæc dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent; & qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum; qui autem in præsidiis, & speluncis sunt, peste morientur.

28 Et dabo terram in solitudinem, & in desertum, & deficiet superba fortitudo ejus, & desolabuntur montes Israel, eò quòd nullus sit, qui per eos transeat.

G 29 Et scient, quia ego Dominus, cùm dedero terram eorum desolatam, & desertam, propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

30 Et tu, fili hominis: filii populi tui, qui loquuntur de te juxta muros, & in ostiis domorum, & dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes: Venite, & audiamus, quis sit sermo egrediens à Domino.

31 Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, & sedent coram te populus meus, & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos: quia in canticum oris sui vertunt illos, & avaritiam suam sequitur cor eorum.

32 Et es eis quasi carmen musicum, quod suavi, dulcique sono canitur, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

33 Et cùm venerit, quod prædictum est (ecce enim venit) tunc scient, quòd prophetes fuerit inter eos.

CAPUT XXXIV.

Ex manibus pastorum, qui neglecto grege tantùm, quæ sua sunt, quærunt, dicit Dominus, se oves suas liberaturum: quodque eas in

judicio

Judicio pascet, suscitaturus super eas servum suum David, sub quo in omni terra ubertate securè pascantur: ostenditque gregem suum esse populum Israel, & se Deum ipsorum.

A
1 ET factum est verbum Domini ad me dicens:
2 Fili hominis, propheta de pastoribus Israel: propheta, & dices pastoribus: Hæc dicit
* Jer. 23. a. 1. Supr. 13. a. 3. Dominus Deus: * Væ pastoribus Israel, qui
pascebant semetipsos: nonne greges à pastoribus
pascuntur?
3 Lac comedebatis, & lanis operiebamini, &
quod crassum erat, occidebatis: gregem autem
meum non pascebatis.
4 Quod infirmum fuit, non consolidastis, &
quod ægrotum, non sanastis; quod confractum
est, non alligastis; & quod abjectum est, non
reduxistis; & quod perierat, non quæsistis:
sed cum austeritate imperabatis eis, & cum
potentia.
5 Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non esset pastor, & factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.
B
6 Erraverunt greges mei in cunctis montibus,
& in universo colle excelso, & super omnem
faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non
erat, qui requireret, non erat, inquam, qui
requireret.
7 Propterea pastores audite verbum Domini.
8 Vivo ego, dicit Dominus Deus: quia pro
eo quòd facti sunt greges mei in rapinam, &
oves meæ in devorationem omnium bestiarum
agri, eò quòd non esset pastor: neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non
pascebant:
C
9 Propterea pastores audite verbum Domini.
10 Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse
super pastores requiram gregem meum de manu
eorum, & cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, nec pascant ampliùs pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam.
11 Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego
ipse requiram oves meas, & visitabo eas.
12 Sicut visitat pastor gregem suum in die,
quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum: sic visitabo oves meas, & liberabo eas de
omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die
nubis, & caliginis.
D
13 Et educam eas de populis, & congregabo
eas de terris, & inducam eas in terram suam,
& pascam eas in montibus Israel, in rivis, &
in cunctis sedibus terræ.
14 In pascuis uberrimis pascam eas, & in
montibus excelsis Israel erunt pascua earum:
ibi requiescent in herbis virentibus, & in
pascuis pinguibus pascentur super montes Israel.
15 Ego pascam oves meas, & ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.
16 Quod perierat, requiram, & quod abjectum erat, reducam, & quod confractum fuerat, alligabo, & quod infirmum fuerat, consolidabo, & quod pingue, & forte, custodiam,
& pascam illas in judicio.
17 Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego judico inter pecus, & pecus, arietum, & hircorum.
18 Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pascuarum vestrarum E
conculcastis pedibus vestris, & cùm purissimam
aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis.
19 Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus
vestris fuerant, pascebantur: & quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.
20 Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos:
Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, &
macilentum:
21 Pro eo quòd lateribus, & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia
infirma pecora, donec dispergerentur foras:
22 Salvabo gregem meum, & non erit ultra F
in rapinam, & judicabo inter pecus, & pecus.
23 * ET SUSCITABO SUPER EAS
PASTOREM UNUM, qui pascat eas, servum meum David: ipse pascet eas, & ipse erit * Joan. 10. b. 11. & 16. b. 14. Isa. 40. c. 11. Osee 3. b. 5.
eis in pastorem:
24 Ego autem Dominus ero eis in Deum, &
servus meus David princeps in medio eorum:
ego Dominus locutus sum.
25 Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare
faciam bestias pessimas de terra, & qui habitant
in deserto, & securi dormient in saltibus.
26 Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore suo:
pluviæ benedictionis erunt.
27 Et dabit lignum agri fructum suum, & G
terra dabit germen suum, & erunt in terra sua
absque timore: & scient, quia ego Dominus,
cùm contrivero catenas jugi eorum, & eruero
eos de manu imperantium sibi:
28 Et non erunt ultra in rapinam in Gentibus,
neque bestiæ terræ devorabunt eos: sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.
29 Et suscitabo eis germen nominatum, &
non erunt ultra imminuti fame in terra, neque
portabunt ultra opprobrium gentium.
30 Et scient, quia ego Dominus Deus eorum
cum eis, & ipsi populus meus domus Israel: ait
Dominus Deus.

* Joan. 10. b. 11. 31 * Vos autem greges mei, & greges pascuæ
meæ, homines estis, & ego Dominus Deus ve-
ster, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXV.

Montis Seir, sive Idumæorum futura vastatio, eò quòd populum Dei afflixerint.

A 1 ET factus est sermo Domini ad me di-
cens:
2 Fili hominis, pone faciem tuam adversùm
montem Seir, & prophetabis de eo, & dices
illi:
3 Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te,
mons Seir, & extendam manum meam super
te, & dabo te desolatum, atque desertum.
4 Urbes tuas demoliar, & tu desertus eris:
& scies, quia ego Dominus.
5 Eò quòd fueris inimicus sempiternus, &
concluseris filios Israel in manus gladii in tem-
pore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis
extremæ.
B 6 Propptereà vivo ego, dicit Dominus Deus,
quoniam sanguini tradam te, & sanguis te per-
sequetur, & cùm sanguinem oderis, sanguis
persequetur te.
7 Et dabo montem Seir desolatum, atque de-
sertum, & auferam de eo euntem, & redeun-
tem.
8 Et implebo montes ejus occisorum suorum:
in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in
torrentibus interfecti gladio cadent.
C 9 In solitudines sempiternas tradam te, &
civitates tuæ non habitabuntur: & scietis, quia
ego Dominus Deus.
10 Eò quòd dixeritis: Duæ gentes, & duæ
terræ meæ erunt, & hæreditate possidebo eas:
cùm Dominus esset ibi.
11 Propptereà vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia faciam juxta iram tuam, & secundùm ze-
lum tuum, quem fecisti odio habens eos, &
notus efficiar per eos, cùm te judicavero.
12 Et scies, quia ego Dominus audivi uni-
versa opprobria tua, quæ locutus es de monti-
bus Israel, dicens: Deserti, nobis ad devoran-
dum dati sunt.
D 13 Et insurrexistis super me ore vestro, &
derogastis adversùm me verba vestra: ego au-
divi.
14 Hæc dicit Dominus Deus: Lætante uni-
versa terra, in solitudinem te redigam.
15 Sicuti gavisus es super hæreditatem domus
Israel, eò quòd fuerit dissipata, sic faciam tibi:
dissipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis, &
scient, quia ego Dominus.

CAPUT XXXVI.

Quia populus Dei erat in opprobrium Gentibus, eò quòd propter sua peccata dispersi essent in captivitatem, dicit Dominus, non propter illum, sed propter se reducturum eum in terram suam; quòdque super ipsum effundet aquam mundam, faciens eum in suis præceptis ambulare, magnaque frui felicitate.

1 TU autem, fili hominis, propheta super A
montes Israel, & dices: * Montes Is- * Sup. 6. a. 3.
rael audite verbum Domini.
2 Hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd dixerit
inimicus de vobis: Euge, altitudines sempiter-
næ in hæreditatem datæ sunt nobis:
3 Proptereà vaticinare, & dic: Hæc dicit Do-
minus Deus: Pro eo quòd desolati estis, & con-
culcati per circuitum, & facti in hæreditatem
reliquis Gentibus, & ascendistis super labium
linguæ, & opprobrium populi.
4 Proptereà montes Israel audite verbum Do-
mini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus,
& collibus, torrentibus, vallibusque, & de-
sertis, parietinis, & urbibus derelictis, quæ de-
populatæ sunt, & subsannatæ à reliquis Genti-
bus per circuitum.
5 Proptereà hæc dicit Dominus Deus: Quo- B
niam in igne zeli mei locutus sum de reliquis
Gentibus, & de Idumæa universa, quæ dede-
runt terram meam sibi in hæreditatem cum gau-
dio, & toto corde, & ex animo, & ejecerunt
eam, ut vastarent:
6 Idcircò vaticinare super humum Israel, &
dices montibus, & collibus, jugis, & valli-
bus: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego in
zelo meo, & in furore meo locutus sum, eò
quòd confusionem Gentium sustinueritis.
7 Idcircò hæc dicit Dominus Deus: Ego le-
vavi manum meam, ut Gentes, quæ in cir-
cuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam por-
tent.
8 Vos autem montes Israel ramos vestros
germinetis, & fructum vestrum afferatis po-
pulo meo Israel: propè enim est, ut ve-
niat:
9 Quia ecce ego ad vos, & convertar ad vos, C
& arabimini, & accipietis sementem.
10 Et multiplicabo in vobis homines, omnem-
que domum Israel: & habitabuntur civitates,
& ruinosa instaurabuntur.
11 Et replebo vos hominibus, & jumentis,
& multiplicabuntur, & crescent: & habitare
vos faciam sicut à principio, bonisque donabo
majoribus, quàm habuistis ab initio: & scietis,
quia ego Dominus.

12 Et adducam super vos homines, populum
meum Israel, & hæreditate possidebunt te, &
eris eis in hæreditatem, & non addes ultra, ut
absque eis sis.
13 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd di-
cunt de vobis: Devoratrix hominum es, & suf-
focans gentem tuam:
14 Proptereà homines non comedes ampliùs,
& gentem tuam non necabis ultrà, ait Dominus
Deus.
D 15 Nec auditam faciam in te ampliùs confu-
sionem Gentium, & opprobrium populorum
nequaquam portabis, & gentem tuam non amit-
tes ampliùs: ait Dominus Deus.
16 Et factum est verbum Domini ad me, di-
cens:
17 Fili hominis, domus Israel habitaverunt
in humo sua, & polluerunt eam in viis suis, &
in studiis suis; juxta immunditiam menstruatæ
facta est via eorum coram me.
18 Et effudi indignationem meam super eos
pro sanguine, quem fuderunt super terram, &
in idolis suis polluerunt eam.
19 Et dispersi eos in Gentes, & ventilati sunt
in terras: juxta vias eorum, & adinventiones
eorum judicavi eos.
* Is. 42 b. 5. Rom 2. d. 24
20 * Et ingressi sunt ad Gentes, ad quas in-
troierunt, & polluerunt nomen sanctum me-
um, cùm diceretur de eis: Populus Domini iste
est, & de terra ejus egressi sunt.
21 Et peperci nomini sancto meo, quod pol-
luerat domus Israel in Gentibus, ad quas in-
gressi sunt.
E 22 Idcircò dices domui Israel: Hæc dicit Do-
minus Deus: Non propter vos ego faciam, do-
mus Israel, sed propter nomen sanctum meum,
quod polluistis in Gentibus, ad quas intra-
stis.
23 Et sanctificabo nomen meum magnum,
quod pollutum est inter Gentes, quod pollui-
stis in medio earum: ut sciant Gentes, quia
ego Dominus, ait Dominus exercituum, cùm
sanctificatus fuero in vobis coram eis.
24 Tollam quippè vos de Gentibus, & con-
gregabo vos de universis terris, & adducam vos
in terram vestram.
25 Et effundam super vos aquam mundam, &
mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris,
& ab universis idolis vestris mundabo vos.
* Sup. 11. d. 19.
26 * Et dabo vobis cor novum, & spiritum
novum ponam in medio vestri: & auferam cor
lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor car-
neum,
F 27 Et spiritum meum ponam in medio vestri,
& faciam, ut in præceptis meis ambuletis, &
judicia mea custodiatis, & operemini.
28 Et habitabitis in terra, quam dedi patri-
bus vestris, & eritis mihi in populum, & ego
ero vobis in Deum.
29 Et salvabo vos ex universis inquinamentis
vestris, & vocabo frumentum, & multiplica-
bo illud, & non imponam vobis famem.
30 Et multiplicabo fructum ligni, & genimi-
na agri, ut non portetis ultra opprobrium fa-
mis in Gentibus.
31 Et recordabimini viarum vestrarum pessi-
marum, studiorumque non bonorum, & dis-
plicebunt vobis iniquitates vestræ, & scelera
vestra.
32 Non propter vos ego faciam, ait Dominus
Deus, notum sit vobis: confundimini, & eru-
bescite super viis vestris, domus Israel.
33 Hæc dicit Dominus Deus: In die, qua G
mundavero vos ex omnibus iniquitatibus ve-
stris, & inhabitari fecero urbes, & instaura-
vero ruinosa,
34 Et terra deserta fuerit exculta, quæ quon-
dam erat desolata in oculis omnis viatoris,
35 Dicent: Terra illa inculta, facta est, ut
hortus voluptatis, & civitates desertæ, & de-
stitutæ, atque suffossæ, munitæ sederunt.
36 Et scient Gentes, quæcumque derelictæ
fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus
ædificavi dissipata, plantavique inculta, ego
Dominus locutus sim, & fecerim.
37 Hæc dicit Dominus: Adhuc in hoc inve-
nient me domus Israel, ut faciam eis: Multi-
plicabo eos sicut gregem hominum,
38 Ut gregem sanctum, ut gregem Jerusalem
in solemnitatibus ejus: Sic erunt civitates de-
sertæ, plenæ gregibus hominum: & scient,
quia ego Dominus.

CAPUT XXXVII.

*In figura aridorum ossium reviviscentium desi-
gnat filios Israel, qui de omni prosperitate
desperant, reducendos in terram suam: &
per duo ligna conjuncta significat unum fore
regnum Juda, & Israel, qui sub uno rege, ac
pastore David observaturi sint mandata Do-
mini, qui cum ipsis pactum feriet sempiter-
num.*

1 FACTA est super me manus Domini, & A
eduxit me in spiritu Domini; & dimisit
me in medio campi, qui erat plenus ossibus.
2 Et circumduxit me per ea in gyro; erant au-
tem multa valde super faciem campi, siccaque
vehementer:
3 Et dixit ad me: Fili hominis, putasne vi-
vent ossa ista? Et dixi: Domine Deus, tu nosti.
4 Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis:
& dices eis: Ossa arida audite verbum Domini.

5 Hæc

5 Hæc dicit Dominus Deus ossibus his : Ecce ego intromittam in vos spiritum , & vivetis .

6 Et dabo super vos nervos , & succrescere faciam super vos carnes , & superextendam in vobis cutem , & dabo vobis spiritum , & vivetis , & scietis , quia ego Dominus .

B 7 Et prophetavi , sicut præceperat mihi : factus est autem sonitus , prophetante me , & ecce commotio : & accesserunt ossa ad ossa , unumquodque ad juncturam suam .

8 Et vidi , & ecce super ea nervi , & carnes ascenderunt , & extenta est in eis cutis desuper , & spiritum non habebant .

9 Et dixit ad me : Vaticinare ad spiritum , vaticinare , fili hominis , & dices ad spiritum : Hæc dicit Dominus Deus : A quatuor ventis veni spiritus , & insuffla super interfectos istos , & reviviscant .

C 10 Et prophetavi , sicut præceperat mihi , & ingressus est in ea spiritus , & vixerunt : steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valdè .

11 Et dixit ad me : Fili hominis , ossa hæc universa , domus Israel est : ipsi dicunt : Aruerunt ossa nostra , & periit spes nostra , & abscissi sumus .

12 Proptereà vaticinare , & dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego aperiam tumulos vestros , & educam vos de sepulchris vestris , populus meus , & inducam vos in terram Israel .

D 13 Et scietis , quia ego Dominus , cùm aperuero sepulchra vestra , & eduxero vos de tumulis vestris , popule meus :

14 Et dedero spiritum meum in vobis , & vixeritis , & requiescere vos faciam super humum vestram , & scietis , quia ego Dominus locutus sum , & feci , ait Dominus Deus .

15 Et factus est sermo Domini ad me , dicens :

16 Et tu , fili hominis , sume tibi lignum unum : & scribe super illud : Judæ , & filiorum Israel sociorum ejus : & tolle lignum alterum , & scribe super illud : Joseph ligno Ephraim , & cunctæ domui Israel , sociorumque ejus .

E 17 Et adjunge illa , unum ad alterum tibi in lignum unum , & erunt in unionem in manu tua .

18 Cùm autem dixerint ad te filii populi tui loquentes : Nonne indicas nobis , quid in his tibi velis ?

19 Loqueris ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego assumam lignum Joseph , quod est in manu Ephraim , & tribus Israel , quæ sunt ei adjunctæ , & dabo eas pariter cum ligno Juda , & faciam eas in lignum unum : & erunt unum in manu ejus .

20 Erunt autem ligna , super quæ scripseris in manu tua , in oculis eorum .

21 Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum , ad quas abierunt : & congregabo eos undique , & adducam eos ad humum suam . F

22 * Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel , & rex unus erit omnibus imperans , & non erunt ultra duæ gentes , nec dividentur ampliùs in duo regna . * Job. 10.b.16.

23 Neque polluentur ultra in idolis suis , & abominationibus suis , & cunctis iniquitatibus suis : & salvos eos faciam de universis sedibus , in quibus peccaverunt , & emundabo eos , & erunt mihi populus , & ego ero eis Deus .

24 * Et servus meus David rex super eos , & pastor unus erit omnium eorum : in judiciis meis ambulabunt , & mandata mea custodient , & facient ea . * Sup. 34.f.23. Jo. 12. g. 34. G

25 Et habitabunt super terram , quam dedi servo meo Jacob , in qua habitaverunt patres vestri , & habitabunt super eam ipsi , & filii eorum , & filii filiorum eorum , usque in sempiternum : & David servus meus princeps eorum in perpetuum . Isa 40. c. 11. Jer 23. a. 5. Dan.9. g. 24.

26 * Et percutiam illis fœdus pacis , pactum sempiternum erit eis : & fundabo eos , & multiplicabo , & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum . * Jo. 8. g. 45. Psl 109. b. 4. & 146.a.2.

27 Et erit tabernaculum meum in eis , & ero eis Deus , & ipsi erunt mihi populus .

28 Et scient gentes , quia ego Dominus sanctificator Israel , cùm fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum .

CAPUT XXXVIII.

Habitantibus post reductam captivitatem securè filiis Israel in oppidis suis adducet Dominus novissimis diebus contra eos Gog cum ingenti exercitu : sed & hunc cum suo exercitu multis cladibus posteà consumet .

1 ET factus est sermo Domini ad me , dicens : A Infr.39. a. 1

2 Fili hominis , pone faciem tuam contra Gog , terram Magog , principem capitis Mosoch , & Thubal : & vaticinare de eo . Apoc. 20. c. 7.

3 Et dices ad eum : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch , & Thubal .

4 Et circumagam te , & ponam frænum in maxillis tuis , & educam te , & omnem exercitum tuum , equos , & equites vestitos loricis universos multitudinem magnam , hastam , & clypeum arripientium , & gladium .

5 Persæ , Æthiopes , & Lybies cum eis , omnes scutati , & galeati . B

6 Gomer ,

6 Gomer, & universa agmina ejus, domus Thogorma, latera Aquilonis, & totum robur ejus, populique multi tecum.

7 Præpara, & instrue te, & omnem multitudinem tuam, quæ coacervata est ad te: & esto eis in præceptum.

8 Post dies multos visitaberis: in novissimo annorum venies ad terram, quæ reversa est à gladio, & congregata est de populis multis ad montes Israel, qui fuerunt deserti jugiter: hæc de populis educta est, & habitabunt in ea confidenter universi.

C 9 Ascendens autem quasi tempestas venies, & quasi nubes, ut operias terram tu, & omnia agmina tua, & populi multi tecum.

10 Hæc dicit Dominus Deus: In die illa ascendent sermones super cor tuum, & cogitabis cogitationem pessimam:

11 Et dices: Ascendam ad terram absque muro: veniam ad quiescentes habitantesque securè: hi omnes habitant sine muro, vectes, & portæ non sunt eis:

D 12 Ut diripias spolia, & invadas prædam, ut inferas manum tuam super eos, qui deserti fuerant, & posteà restituti, & super populum, qui est congregatus ex Gentibus, qui possidere cœpit, & esse habitator umbilici terræ.

13 Saba, & Dedan, & negotiatores Tharsis, & omnes leones ejus dicent tibi: Numquid ad sumenda spolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argentum, & aurum, & auferas supellectilem, atque substantiam, & diripias manubias infinitas.

E 14 Propterea vaticinare, fili hominis, & dices ad Gog: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid non in die illo, cùm habitaverit populus meus Israel confidenter, scies?

15 Et venies de loco tuo à lateribus Aquilonis tu, & populi multi tecum, ascensores equorum universi, cœtus magnus, & exercitus vehemens.

16 Et ascendes super populum meum Israel quasi nubes, ut operias terram. In novissimis diebus eris, & adducam te super terram meam: ut sciant gentes me, cùm sanctificatus fuero in te in oculis eorum, ô Gog.

F 17 Hæc dicit Dominus Deus: Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis, in manu servorum meorum prophetarum Israel, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerent te super eos.

18 Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israel, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo.

19 Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum. Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel.

20 * Et commovebuntur à facie mea pisces maris, & volucres cœli, & bestiæ agri, & omne reptile, quod movetur super humum, cunctique homines, qui sunt super faciem terræ, & subvertentur montes, & cadent sepes, & omnis murus corruet in terram. * Matt. 24.c.29. Luc.21. c.25.

21 Et convocabo adversùs eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur. G

22 Et judicabo eum peste, & sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis: ignem, & sulphur pluam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo.

23 Et magnificabor, & sanctificabor, & notus ero in oculis multarum Gentium, & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXIX.

Adducet Dominus Gog contra Israel, sed ipsum cum toto ejus exercitu ibi perdet; in cujus sepultura septem mensibus occupabuntur ad mundandam terram: Dominus filios Israel propter peccata ipsorum tradidit in captivitatem, sed reducet eos in terram suam ad nominis sui glorificationem.

1 TU autem, fili hominis, vaticinare adversum Gog, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te, Gog, principem capitis Mosoch, & Thubal: A

2 Et circumagam te, & educam te, & ascendere te faciam de lateribus Aquilonis, & adducam te super montes Israel:

3 Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua, & sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

4 Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum: feris, avibus, omnique volatili, & bestiis terræ dedi te ad devorandum.

5 Super faciem agri cades: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. B

6 Et immittam ignem in Magog, & in his, qui habitant in insulis confidenter: & scient, quia ego Dominus.

7 Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, & non polluam nomen sanctum meum ampliùs: & scient gentes, quia ego Dominus sanctus Israel.

8 Ecce venit, & factum est, ait Dominus Deus: hæc est dies, de qua locutus sum.

9 Et egredientur habitatores de civitatibus Israel, & succendent, & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum, & sagittas, & baculos manuum, & contos: & succendent ea igni septem annis.

C 10 Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus: quoniam arma succendent igni, & deprædabuntur eos, quibus præda fuerant, & diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11 Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israel: vallem viatorum ad Orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes: & sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem ejus, & vocabitur vallis multitudinis Gog.

12 Et sepelient eos domus Israel, ut mundent terram septem mensibus.

13 Sepeliet autem eum omnis populus terræ, & erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus.

D 14 Et viros jugiter constituent lustrantes terram, qui sepeliant, & requirant eos, qui remanserant super faciem terræ, ut emundent eam: post menses autem septem quærere incipient.

15 Et circuibunt peragrantes terram: cùmque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum, donec sepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog.

16 Nomen autem civitatis Amona, & mundabunt terram.

E 17 Tu ergo, fili hominis: hæc dicit Dominus Deus: Dic omni volucri, & universis avibus, cunctisque bestiis agri: Convenite, properate, concurrite undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem super montes Israel: ut comedatis carnem, & bibatis sanguinem.

18 Carnes fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis: arietum, & agnorum, & hircorum, taurorumque, & altilium, & pinguium omnium.

19 Et comedetis adipem in saturitatem, & bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima, quam ego immolabo vobis:

F 20 Et saturabimini super mensam meam de equo, & equite forti, & de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21 Et ponam gloriam meam in Gentibus, & videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim; & manum meam, quam posuerim super eos.

22 Et scient domus Israel, quia ego Dominus Deus eorum, à die illa, & deinceps.

23 Et scient gentes, quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel, eò quòd dereliquerint me, & absconderim faciem meam ab eis; & tradiderim eos in manus hostium, & ceciderint in gladio universi.

24 Juxta immunditiam eorum, & scelus feci eis, & abscondi faciem meam ab illis.

25 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Nunc reducam captivitatem Jacob, & miserebor omnis domus Israel, & assumam zelum pro nomine sancto meo.

26 Et portabunt confusionem suam, & omnem prævaricationem, qua prævaricati sunt in me, cùm habitaverint in terra sua confidenter neminem formidantes: G

27 Et reduxero eos de populis, & congregavero de terris inimicorum suorum, & sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.

28 * Et scient, quia ego Dominus Deus eorum, eò quòd transtulerim eos in nationes, & congregaverim eos super terram suam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi. * Sup. 26.c.23.

29 Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eò quòd effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

CAPUT XL.

Prophetæ ostenditur futura reædificatio civitatis, cum mensura in longitudine, latitudine, & altitudine singularum domus portarum, thalamorum, frontium, fenestrarum, vestibulorum, cubiculorum, & graduum: item mensuratio quatuor mensarum ad immolanda sacrificia: rursum gazophylacium cantorum, & sacerdotum, ac vestibula templi.

1 IN vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas: in ipsa hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc. A

2 In visionibus Dei adduxit me in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum nimis: super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum.

3 Et introduxit me illuc: & ecce vir, cujus erat species quasi species æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus mensuræ in manu ejus: stabat autem in porta.

4 Et locutus est ad me idem vir: Fili hominis, vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi: quia ut ostendantur tibi, adductus es huc: annuntia omnia, quæ tu vides domui Israel.

5 Et ecce murus forinsecùs in circuitu domus undique, & in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, & palmo: & mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

6 Et venit ad portam, quæ respiciebat viam Orientalem, & ascendit per gradus ejus: & mensus est limen portæ calamo uno latitudinem, idest, limen unum calamo uno in latitudine. B

7 Et thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum: & inter thalamos, quinque cubitos:

8 Et limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecùs, calamo uno.

9 Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis: vestibulum autem portæ erat intrinsecùs.

10 Porrò thalami portæ ad viam Orientalem, tres hinc, & tres inde: mensura una trium, & mensura una frontium ex utraque parte.

11 Et mensus est latitudinem liminis portæ decem cubitorum: & longitudinem portæ, tredecim cubitorum.

12 Et marginem ante thalamos cubiti unius: & cubitus unus finis utrimque: thalami autem sex cubitorum erant hinc, & inde.

13 Et mensus est portam à tecto thalami usque ad tectum ejus, latitudinem vigintiquinque cubitorum: ostium contra ostium:

14 Et fecit frontes per sexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ undique per circuitum.

15 Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.

C 16 Et fenestras obliquas in thalamis, & in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum: similiter autem erant & in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecùs, & ante frontes pictura palmarum.

17 Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.

18 Et pavimentum in fronte portarum, secundùm longitudinem portarum erat inferiùs.

19 Et mensus est latitudinem à facie portæ inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecùs, centum cubitos ad Orientem, & ad Aquilonem.

20 Portam quoque, quæ respiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quàm in latitudine.

21 Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde: & frontem ejus, & vestibulum ejus secundùm mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem viginti quinque cubitorum.

D 22 Fenestræ autem ejus, & vestibulum, & sculpturæ secundùm mensuram portæ, quæ respiciebat ad Orientem: & septem graduum erat ascensus ejus, & vestibulum ante eam.

23 Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem: & mensus est à porta usque ad portam centum cubitos.

24 Et eduxit me ad viam Australem, & ecce porta, quæ respiciebat ad Austrum: & mensus est frontem ejus, & vestibulum ejus, juxta mensuras superiores.

25 Et fenestras ejus, & vestibula in circuitu, sicut fenestras cæteras: quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine viginti quinque cubitorum.

26 Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: & vestibulum ante fores ejus: & cælatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte ejus.

27 Et porta atrii interioris in via Australi: & mensus est à porta usque ad portam in via Australi, centum cubitos.

28 Et introduxit me in atrium interius ad portam Australem: & mensus est portam juxta mensuras superiores.

29 Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus eisdem mensuris: & fenestras ejus, & vestibulum ejus in circuitu, quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis viginti quinque cubitos.

30 Et vestibulum per gyrum longitudine vigintiquinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum. E

31 Et vestibulum ejus ad atrium exterius, & palmas ejus in fronte: & octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam.

32 Et introduxit me in atrium interius per viam Orientalem: & mensus est portam secundùm mensuras superiores,

33 Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus sicut supra: & fenestras ejus, & vestibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine vigintiquinque cubitorum.

34 Et vestibulum ejus, id est atrii exterioris; & palmæ cælatæ in fronte ejus hinc, & inde: & in octo gradibus ascensus ejus.

35 Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad Aquilonem: & mensus est secundùm mensuras superiores.

36 Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus, & fenestras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine vigintiquinque cubitorum.

37 Et vestibulum ejus respiciebat ad atrium exterius: & cælatura palmarum in fronte ejus hinc, & inde: & in octo gradibus ascensus ejus.

38 Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum: ibi lavabant holocaustum. F

39 Et in vestibulo portæ, duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde: ut immoletur super eas holocaustum & pro peccato, & pro delicto.

40 Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ, quæ pergit ad Aquilonem, duæ

mensæ: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ.

41 Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde: per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant.

42 Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris extructæ: longitudine cubiti unius, & dimidii: & latitudine cubiti unius, & dimidii: & altitudine cubiti unius, super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, & victima.

43 Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecùs per circuitum: super mensas autem carnes oblationis.

G 44 Et extra portam interiorem, gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem: & facies eorum contra viam Australem, una ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis.

45 Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam Meridianam: sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.

46 Porrò gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris, isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum, ut ministrent ei.

47 Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum & altare ante faciem templi.

48 Et introduxit me in vestibulum templi: & mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.

49 Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, & latitudinem undecim cubitorum, & octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus; una hinc, & altera inde.

CAPUT XLI.

Dispositio readificandi templi juxta partes singulas.

A 1 ET introduxit me in templum, & mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi.

2 Et latitudo portæ decem cubitorum erat: & latera portæ quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum.

3 Et introgressus intrinsecùs mensus est in fronte portæ duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & latitudinem portæ, septem cubitorum.

4 Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, & latitudinem ejus viginti cubitorum ante faciem templi: & dixit ad me: Hoc est Sanctum sanctorum.

5 Et mensus est parietem domus sex cubitorum: & latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

6 Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: & erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, & non attingerent parietem templi.

7 Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum: idcircò latius erat templum in superioribus, & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium. B

8 Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio:

9 Et latitudinem per parietem lateris forinsecùs quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus.

10 Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique.

11 Et ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam Aquilonis, & ostium unum ad viam Australem: & latitudinem loci ad orationem quinque cubitorum in circuitu.

12 Et ædificium, quod erat separatum, versumque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum: paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum: & longitudo ejus nonaginta cubitorum.

13 Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: & quod separatum erat ædificium, & parietes ejus, longitudinis centum cubitorum. C

14 Latitudo autem ante faciem domus, & ejus, quod erat separatum contra Orientem, centum cubitorum.

15 Et mensus est longitudinem ædificii contra faciem ejus, quod erat separatum ad dorsum: ethecas ex utraque parte centum cubitorum; & templum interius, & vestibula atrii.

16 Limina, & fenestras obliquas, & ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratumque lignum per gyrum in circuitu: terra autem usque ad fenestras, & fenestræ clausæ super ostia.

17 Et usque ad domum interiorem, & forinsecùs per omnem parietem in circuitu intrinsecùs, & forinsecùs, ad mensuram.

18 Et fabrefacta cherubim, & palmæ: & palma inter cherub, & cherub, duasque facies habebat cherub.

19 Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu.

D 20 De terra usque ad superiora portæ, cherubim, & palmæ cælatæ erant in pariete templi.

21 Limen quadrangulum, & facies sanctuarii, aspectus contra aspectum.

22 Altaris lignei trium cubitorum altitudo: & longitudo ejus duorum cubitorum: & anguli ejus, & longitudo ejus, & parietes ejus lignei. Et locutus est ad me: Hæc est mensa coram Domino.

23 Et duo ostia erant in templo, & in sanctuario.

24 Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se invicem plicabantur: bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum.

25 Et cælata erant in ipsis ostiis templi cherubim, & sculpturæ palmarum, sicut in parietibus quoque expressæ erant: quam ob rem & grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus.

26 Super quæ fenestræ obliquæ, & similitudo palmarum hinc, atque inde, in humerulis vestibuli, secundùm latera domus, latitudinemque parietum.

CAPUT XLII.

De gazophylacii, ceterisque, quæ ad sacrorum usum pertinent reædificandis.

A 1 ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, & contra ædem vergentem ad Aquilonem.

2 In facie longitudinis, centum cubitos ostii Aquilonis, & latitudinis quinquaginta cubitos,

3 Contra viginti cubitos atrii interioris, & contra pavimentum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici.

4 Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti unius. Et ostia eorum ad Aquilonem:

5 Ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora: quia supportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de mediis ædificii.

B 6 Tristega enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubitis quinquaginta.

7 Et peribolus exterior secundùm gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia: longitudo ejus quinquaginta cubitorum.

8 Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi centum cubitorum.

9 Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea de atrio exteriori.

10 In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam Orientalem, in faciem ædificii separati, & erant ante ædificium gazophylacia.

11 Et via ante faciem eorum, juxta similitudinem gazophylaciorum, quæ erant in viæ Aquilonis: secundùm longitudinem eorum: sic & latitudo eorum, & omnis introitus eorum, & similitudines, & ostia eorum. C

12 Secundùm ostia gazophylaciorum, quæ erant in via respiciente ad Notum: ostium in capite viæ, quæ via erat ante vestibulum separatum per viam Orientalem ingredientibus.

13 Et dixit ad me: Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Austri, quæ sunt ante ædificium separatum, hæc sunt gazophylacia sancta, in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum: ibi ponent sancta sanctorum, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim sanctus est.

14 Cùm autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius: & ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt: vestienturque vestimentis aliis, & sic procedent ad populum.

15 Cùmque complesset mensuras domus interioris, eduxit me per viam portæ, quæ respiciebat ad viam Orientalem: & mensus est eam undique per circuitum. D

16 Mensus est autem contra ventum Orientalem calamo mensuræ, quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

17 Et mensus est contra ventum Aquilonis quingentos calamos in calamo mensuræ per gyrum.

18 Et ad ventum Australem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

19 Et ad ventum Occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ.

20 Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum, dividentem inter sanctuarium, & vulgi locum.

CAPUT XLIII.

Gloria Domini apparente audit Propheta, quòd filii Israel non ampliùs polluent nomen Domini, & quæ sint mensura altaris, ac sacrificia ad ipsum septem diebus expiandum.

A 1 ET duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam Orientalem.

2 Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem: & vox erat ei quasi vox aquarum multarum, & terra splendebat à majestate ejus.

* Sup. 9. a. 1. Sup. 1. a. 1.

3 * Et vidi visionem, secundùm speciem, quam videram, quando venit, ut disperderet civitatem: & species secundùm aspectum, quem videram juxta fluvium Chobar: & cecidi super faciem meam.

4 Et majestas Domini ingressa est templum per viam portæ, quæ respiciebat ad Orientem.

5 Et elevavit me spiritus, & introduxit me in atrium interius: & ecce repleta erat gloria Domini domus.

6 Et audivi loquentem ad me de domo, & vir qui stabat juxta me,

B 7 Dixit ad me: Fili hominis, locus solii mei, & locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternum: & non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi, & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis.

8 Qui fabricati sunt limen suum juxta limen meum, & postes suos juxta postes meos: & murus erat inter me, & eos: & polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt: propter quod consumpsi eos in ira mea.

C 9 Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas regum suorum à me: & habitabo in medio eorum semper.

10 Tu autem, fili hominis, ostende domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam:

11 Et erubescant ex omnibus, quæ fecerunt: Figuram domus, & fabricæ ejus exitus, & introitus, & omnem descriptionem ejus, & universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, & omnes leges ejus ostende eis, & scribes in oculis eorum: ut custodiant omnes descriptiones ejus, & præcepta illius, & faciant ea.

12 Ista est lex domus in summitate montis: Omnis finis ejus in circuitu, sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus.

D 13 Istæ autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum, & palmum: in sinu ejus erat cubitus, & cubitus in latitudine, & definitio ejus usque ad labium ejus, & in circuitu palmus unus: hæc quoque erat fossa altaris.

14 Et de sinu terræ usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, & latitudo cubiti unius: & à crepidine minore usque ad crepidinem majorem quatuor cubiti, & latitudo cubiti unius.

15 Ipse autem Ariel quatuor cubitorum: & ab Ariel usque ad sursum, cornua quatuor.

16 Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus. E

17 Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis, per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus: & corona in circuitu ejus dimidii cubiti, & sinus ejus unius cubiti per circuitum: gradus autem ejus versi ad Orientem.

18 Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hi sunt ritus altaris, in quacumque die fuerit fabricatum; ut offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis.

19 Et dabis Sacerdotibus, & Levitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato. F

20 Et assumens de sanguine ejus, pones super quatuor cornua ejus, & super quatuor angulos crepidinis, & super coronam in circuitu; & mundabis illud, & expiabis.

21 Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eum in separato loco domus extra sanctuarium.

22 Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: & expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo.

23 Cùmque compleveris expians illud, offeres vitulum de armento immaculatum, & arietem de grege immaculatum. G

24 Et offeres eos in conspectu Domini: & mittent sacerdotes super eos sal, & offerent eos in holocaustum Domino.

25 Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: & vitulum de armento, & arietem de pecoribus, immaculatos offerent.

26 Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud: & implebunt manum ejus.

27 Expletis autem diebus, in die octava, & ultra, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, & quæ pro pace offerunt: & placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

CAPUT XLIV.

Porta sanctuarii clausa, qua solus Deus ingreditur: incircumcisi carne, & corde non ingrediuntur sanctuarium, nec Levitæ, qui idola secuti sunt, sed hi ministri domus erunt: filii autem Sadoc sacerdotes ingredientur, & horum leges ponuntur.

1 ET convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad Orientem: & erat clausa. A

2 Et

2 Et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit : non aperietur ; & vir non transibit per eam : quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam , eritque clausa

3 Principi . Princeps ipse sedebit in ea , ut comedat panem coram Domino : per viam portæ vestibuli ingredietur , & per viam ejus egredietur .

4 Et adduxit me per viam portæ Aquilonis in conspectu domus : & vidi , & ecce implevit gloria Domini domum Domini: & cecidi in faciem meam .

B 5 Et dixit ad me Dominus : Fili hominis , pone cor tuum , & vide oculis tuis , & auribus tuis audi omnia , quæ ego loquor ad te de universis cæremoniis domus Domini , & de cunctis legibus ejus : & pone cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarii .

6 Et dices ad exasperantem me domum Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israel :

7 Eò quòd inducitis filios alienos incircumcisos corde , & incircumcisos carne , ut sint in sanctuario meo,& polluant domum meam : & offertis panes meos , adipem , & sanguinem : & dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris .

C 8 Et non servastis præcepta sanctuarii mei : & posuistis custodes observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis .

9 Hæc dicit Dominus Deus : Omnis alienigena , incircumcisus corde , & incircumcisus carne , non ingredietur sanctuarium meum , omnis filius alienus , qui est in medio filiorum Israel .

10 Sed & Levitæ , qui de longè recesserunt à me in errore filiorum Israel , & erraverunt à me post idola sua , & portaverunt iniquitatem suam ;

11 Erunt in sanctuario meo æditui , & janitores portarum domus , & ministri domus : ipsi mactabunt holocausta , & victimas populi : & ipsi stabunt in conspectu eorum , ut ministrent eis .

D 12 Pro eo quòd ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum , & facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis : ideircò levavi manum meam super eos , ait Dominus Deus , & portabunt iniquitatem suam .

13 Et non appropinquabunt ad me , ut sacerdotio fungantur mihi , neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum : sed portabunt confusionem suam , & scelera sua , quæ fecerunt .

14 Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus , & in universis , quæ fient in ea .

15 Sacerdotes autem , & Levitæ filii Sadoc , qui custodierunt cæremonias sanctuarii mei , cùm errarent filii Israel à me , ipsi accedent ad me , ut ministrent mihi : & stabunt in conspectu meo , ut offerant mihi adipem , & sanguinem , ait Dominus Deus

16 Ipsi ingredientur sanctuarium meum , & ipsi accedent ad mensam meam , ut ministrent mihi ; & custodiant cæremonias meas . E

17 Cùmque ingredientur portas atrii interioris , vestibus lineis induentur : nec ascendet super eos quidquam laneum , quando ministrant in portis atrii interioris , & intrinsecùs .

18 Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum , & feminalia linea erunt in lumbis eorum , & non accingentur in sudore .

19 Cùmque egredientur atrium exterius ad populum , exuent se vestimentis suis , in quibus ministraverant , & reponent ea in gazophylacio sanctuarii , & vestient se vestimentis aliis , & non sanctificabunt populum in vestibus suis .

20 Caput autem suum non radent , neque comam nutrient : sed tondentes attondent capita sua .

21 Et vinum non bibet omnis sacerdos , quando ingressurus est atrium interius .

22 * Et viduam , & repudiatam non accipient uxores , sed virgines de semine domus Israel : sed & viduam , quæ fuerit vidua à sacerdote , accipient . F * Lev. 11.c.14.

23 Et populum meum docebunt , quid sit inter sanctum , & pollutum , & inter mundum, & immundum ostendent eis .

24 Et cùm fuerit controversia , stabunt in judiciis meis , & judicabunt : leges meas , & præcepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient , & Sabbata mea sanctificabunt .

25 Et ad mortuum hominem non ingredientur , ne polluantur , nisi ad patrem , & matrem, & filium , & filiam , & fratrem , & sororem , quæ alterum virum non habuerit : in quibus contaminabuntur .

26 Et postquam fuerit emundatus , septem dies numerabuntur ei . G

27 Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius, ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo , ait Dominus Deus :

28 * Non erit autem eis hæreditas , ego hæreditas eorum : & possessionem non dabitis eis in Israel , ego enim possessio eorum . * Deut. 18 a. 1. Num. 18.c.20.

29 Victimam & pro peccato , & pro delicto ipsi comedent : & omne votum in Israel ipsorum erit .

30 * Et primitiva omnium primogenitorum , & omnia libamenta ex omnibus , quæ offeruntur , sacerdotum erunt : & primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti , ut reponat benedictionem domui tuæ . * Exod. 22.d.29.

31 * Omne morticinum , & captum à bestia * Lev. 22.b. 8

de avi-

de avibus, & de pecoribus non comedent Sacerdotes.

CAPUT XLV.

In terræ divisione, separatis Domino primitiis, assignanda est certa portio sacerdotibus, Levitis, civitati, ac principi: servandaque æquitas in ponderibus, mensuris, primitiis, & sacrificiis: quæ sacrificia offerentur primo, ac septimo die primi mensis, & in solemnitatibus Paschæ, ac Tabernaculorum.

A 1 CUMQUE cœperitis terram dividere sorto, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti quinque millia, & latitudine decem millia: sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum.

2 Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum: & quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum.

3 Et à mensura ista mensurabis longitudinem viginti quinque millium, & latitudinem decem millium, & in ipso erit templum, sanctumque sanctorum:

B 4 Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini: & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis.

5 Viginti quinque autem millia longitudinis, & decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui: ipsi possidebunt viginti gazophylacia.

6 Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis viginti quinque millia, secundùm separationem sanctuarii, omni domui Israel.

C 7 Principi quoque hinc, & inde in separationem sanctuarii, & in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, & contra faciem possessionis urbis: à latere Maris usque ad Mare, & à latere Orientis usque ad Orientem: Longitudinis autem juxta unamquamque partem à termino Occidentali usque ad terminum Orientalem.

8 De terra erit ei possessio in Israel: & non depopulabuntur ultra principes populum meum: sed terram dabunt domui Israel secundùm tribus eorum.

D 9 Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Israel: iniquitatem, & rapinas intermittite, & judicium, & justitiam facite, separate confinia vestra à populo meo, ait Dominus Deus.

10 Statera justa, & ephi justum, & batus justus erit vobis.

11 Ephi, & batus æqualia, & unius mensuræ erunt: ut capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi: juxta mensuram cori erit æqua libratio eorum.

12 * Siclus autem viginti obolos habet. Porrò viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli, mnam faciunt. * Exod. 30.b.13. E Levit. 27.c.25. Num. 3. g 47.

13 Et hæ sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti, & sextam partem ephi de coro hordei.

14 Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est: & decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.

15 Et arietem unum de grege ducentorum, de his quæ nutriunt Israel in sacrificium, & in holocaustum, & in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

16 Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi Israel.

17 Et super principem erunt holocausta, & sacrificium, & libamina in solemnitatibus, & in Calendis, & in Sabbatis, & in universis solemnitatibus domus Israel: ipse faciet pro peccato sacrificium, & holocaustum, & pacifica ad expiandum pro domo Israel.

18 Hæc dicit Dominus Deus: In primo mense, uns mensis, sumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis sanctuarium. F

19 Et tollet sacerdos de sanguine, quod erit pro peccato: & ponet in postibus domus, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in postibus portæ atrii interioris.

20 Et sic facies in septima mensis, pro unoquoque qui ignoravit, & errore deceptus est, & expiabis pro domo.

21 In primo mense, quartadecima die mensis, erit vobis Paschæ solemnitas: septem diebus azyma comedentur.

22 Et faciet princeps in die illa pro se, & pro universo populo terræ, vitulum pro peccato. G

23 Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, & septem arietes immaculatos quotidie septem diebus: & pro peccato hircum caprarum quotidie.

24 Et sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem faciet: & olei hin per singula ephi.

25 Septimo mense, quintadecima die mensis, in solemnitate, faciet sicut supra dicta sunt per septem dies; tam pro peccato, quàm pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

CAPUT XLVI.

Porta solis Sabbatis, ac Kalendis aperienda, & quæ holocausta his diebus offeret princeps,

quave

quave porta ipse aut populus templum ingrediatur, vel egrediatur: de spontaneo, & quotidiano principis holocausto: de ipsius dono filiis, aut servis dato: loca, in quibus sacerdotes coquant sacrificia, & ministri victimas populi.

A 1 HÆC dicit Dominus Deus: Porta atrii interioris, quæ respicit ad Orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit: die autem Sabbati aperietur, sed & in die Kalendarum aperietur.

2 Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, & stabit in limine portæ: & facient sacerdotes holocaustum ejus, & pacifica ejus: & adorabit super limen portæ, & egredietur: porta autem non claudetur usque ad vesperam.

3 Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in Sabbatis, & in Kalendis, coram Domino.

B 4 Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino; in die Sabbati sex agnos immaculatos, & arietem immaculatum.

5 Et sacrificium, ephi per arietem: in agnis autem sacrificium quod dederit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

6 In die autem Kalendarum vitulum de armento immaculatum: & sex agni, & arietes immaculati erunt.

7 Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium: de agnis autem, sicut invenerit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

C 8 Cùmque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portæ ingrediatur, & per eamdem viam exeat.

9 Et cùm intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus: qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portæ Meridianæ: porrò qui ingreditur per viam portæ Meridianæ, egrediatur per viam portæ Aquilonis: non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est, sed è regione illius egredietur.

10 Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur, & cum egredientibus egredietur.

D 11 Et in nundinis, & in solemnitatibus erit sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem: de agnis autem erit sacrificium sicut invenerit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

12 Cùm autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino, aperietur ei porta, quæ respicit ad Orientem, & faciet holocaustum suum, & pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbati: & egredietur, clauditurque porta, postquam exierit.

13 Et agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper manè faciet illud.

14 Et faciet sacrificium super eo cata manè manè sextam partem ephi, & de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similæ: sacrificium Domino legitimum, juge, atque perpetuum. E

15 Faciet agnum, & sacrificium, & oleum cata manè manè: holocaustum sempiternum.

16 Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis: hæreditas ejus, filiorum suorum erit, possidebunt eam hæreditariè.

17 Si autem dederit legatum de hæreditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, & revertetur ad principem: hæreditas autem ejus filiis ejus erit. F

18 Et non accipiet princeps de hæreditate populi per violentiam, & de possessione eorum: sed de possessione sua hæreditatem dabit filiis suis: ut non dispergatur populus meus unusquisque à possessione sua.

19 Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ, in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quæ respiciebant ad Aquilonem: & erat ibi locus vergens ad Occidentem.

20 Et dixit ad me: Iste est locus, ubi coquent sacerdotes pro peccato, & pro delicto: ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, & sanctificetur populus. G

21 Et eduxit me in atrium exterius, & circumduxit me per quatuor angulos atrii: & ecce atriolum erat in angulo atrii, atriola singula per angulos atrii.

22 In quatuor angulis atrii atriola disposita, quadraginta cubitorum per longum, & triginta per latum: mensuræ unius quatuor erant.

23 Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola: & culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrum.

24 Et dixit ad me: Hæc est domus culinarum, in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

C A P U T XLVII.

Aquæ subter limen domus egredientes, & in latus templi dextrum descendentes, efficiuntur torrens, qui tandem non potest transvadari, & sanat omnia, ad quæ pertigerit, habens pisces, & arbores fructiferas: termini terræ sanctæ, quæ duodecim tribubus Israel, & advenis dividenda est.

1 ET convertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur super limen A

domus

domus ad Orientem: facies enim domus respiciebat ad Orientem: aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.

2 Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, & convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam, quæ respiciebat ad Orientem; & ecce aquæ redundantes à latere dextro.

3 Cùm egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu sua, & mensus est mille cubitos: & traduxit me per aquam usque ad talos.

4 Rursumque mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad genua:

5 Et mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non potest transvadari.

6 Et dixit ad me: Certè vidisti, fili hominis. Et eduxit me, & convertit ad ripam torrentis.

B 7 Cùmque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte:

8 Et ait ad me: Aquæ istæ, quæ egrediuntur ad tumulos sabuli Orientalis, & descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, & exibunt, & sanabuntur aquæ.

9 Et omnis anima vivens, quæ serpit, quocumque venerit torrens, vivet: & erunt pisces multi satis, postquam venerint illuc aquæ istæ, & sanabuntur, & vivent omnia, ad quæ venerit torrens.

10 Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit: plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ.

C 11 In littoribus autem ejus, & in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.

12 Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus: per singulos menses afferet primitiva, quia aquæ ejus de sanctuario egredientur: & erunt fructus ejus in cibum, & folia ejus ad medicinam.

13 Hæc dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel: quia Joseph duplicem funiculum habet.

14 Possidebitis autem eam singuli æquè ut frater suus; super quam levavi manum meam, ut darem patribus vestris: & cadet terra hæc vobis in possessionem.

15 Hic est autem terminus terræ: ad plagam Septemtrionalem, à mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,

16 Emath, Berotha, Sabarim, quæ est inter terminum Damasci, & confinium Emath, domus Tichon, quæ est juxta terminum Auran.

17 Et erit terminus à mari usque ad atrium Enon terminus Damasci, & ab Aquilone ad Aquilonem: terminus Emath plaga Septemtrionalis. D

18 Porrò plaga Orientalis de medio Auran, & de medio Damasci, & de medio Galaad, & de medio terræ Israel, Jordanis disterminans ad mare Orientale, metiemini etiam plagam Orientalem.

19 Plaga autem australis meridiana à Thamar usque ad aquas contradictionis Cades: & torrens usque ad mare magnum: & hæc est plaga ad Meridiem australis.

20 Et plaga Maris, mare magnum à confinio per directum, donec venias Emath: hæc est plaga Maris.

21 Et dividetis terram istam vobis per tribus Israel.

22 Et mittetis eam in hæreditatem vobis, & advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum: & erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel: vobiscum divident possessionem in medio tribuum Israel.

23 In tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

CAPUT XLVIII.

Divisio terræ sanctæ in duodecim tribus; ubi sunt primitiæ, & sanctuarium: locus Sacerdotum, ac Levitarum: mensura civitatis in quadro cum suburbanis: possessio principis: & duodecim portæ civitatis juxta duodecim tribus.

1 ET hæc nomina tribuum à finibus Aquilonis juxta viam Hethalon pergentibus Emath, atrium Enon terminus Damasci ad Aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga Orientalis Mare, Dan una. A

2 Et super terminum Dan, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Aser una.

3 Et super terminum Aser, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Nephthali una.

4 Et super terminum Nephthali, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Manasse una.

5 Et super terminum Manasse, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Ephraim una.

6 Et super terminum Ephraim, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Ruben una.

7 Et super terminum Ruben, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Juda una.

8 Et super terminum Juda, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, erunt primitiæ, quas separabitis, vigintiquinque millibus latitudinis, & longitudinis, sicut singulæ partes à plaga Orientali usque ad plagam Maris, & erit sanctuarium in medio ejus.

9 Primitiæ, quas separabitis Domino: longitudo vigintiquinque millibus, & latitudo decem millibus.

B 10 Hæ autem erunt primitiæ sanctuarii sacerdotum: ad Aquilonem longitudinis vigintiquinque millia, & ad Mare latitudinis decem millia, sed & ad Orientem latitudinis decem millia, & ad Meridiem longitudinis vigintiquinque millia: & erit sanctuarium Domini in medio ejus.

11 Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierunt cæremonias meas, & non erraverunt, cùm errarent filii Israel, sicut erraverunt & Levitæ.

12 Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ sanctum sanctorum, juxta terminum Levitarum.

13 Sed & Levitis similiter juxta fines sacerdotum vigintiquinque millia longitudinis, & latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti, & quinque millium, & latitudo decem millium.

14 Et non venundabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferentur primitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt Domino.

15 Quinque millia autem, quæ supersunt in latitudine per vigintiquinque millia, profana erunt urbis in habitaculum, & in suburbana: & erit civitas in medio ejus.

16 Et hæ mensuræ ejus: ad plagam Septemtrionalem quingenta, & quatuor millia: & ad plagam Meridianam quingenta, & quatuor millia: & ad plagam Orientalem, quingenta, & quatuor millia: & ad plagam Occidentalem, quingenta, & quatuor millia.

C 17 Erunt autem suburbana civitatis ad Aquilonem ducenta quinquaginta, & ad Meridiem ducenta quinquaginta, & ad Orientem ducenta quinquaginta, & ad Mare ducenta quinquaginta.

18 Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundùm primitias sanctuarii, decem millia in Orientem, & decem millia in Occidentem, erunt sicut primitiæ sanctuarii: & erunt fruges ejus in panes his, qui serviunt civitati.

19 Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israel.

20 Omnes primitiæ vigintiquinque millium, per vigintiquinque millia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarii, & in possessionem civitatis.

21 Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, & possessionis civitatis è regione vigintiquinque millium primitiarum usque ad terminum Orientalem: sed & ad Mare, è regione vigintiquinque millium usque ad terminum Maris, similiter in partibus principis erit: & erunt primitiæ sanctuarii, & sanctuarium templi in medio ejus.

22 De possessione autem Levitarum, & de possessione civitatis in medio partium principis: erit inter terminum Juda, & inter terminum Beniamin, & ad principem pertinebit.

23 Et reliquis tribubus: A plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Beniamin una.

24 Et contra terminum Beniamin, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Simeon una. D

25 Et super terminum Simeonis, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Issachar una.

26 Et super terminum Issachar, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Zabulon una.

27 Et super terminum Zabulon, à plaga Orientali usque ad plagam maris, Gad una.

28 Et super terminum Gad, ad plagam Austri in Meridie: & erit finis de Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, hæreditas contra mare magnum.

29 Hæc est terra, quam mittetis in sortem tribubus Israel: & hæ partitiones earum, ait Dominus Deus.

30 Et hi egressus civitatis: A plaga Septemtrionali quingentos, & quatuor millia mensurabis.

31 Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Israel, portæ tres à Septemtrione porta Ruben una, porta Juda una, porta Levi una.

32 Et ad plagam Orientalem, quingentos, & quatuor millia: & portæ tres, porta Joseph una, porta Beniamin una, porta Dan una. E

33 Et ad plagam Meridianam, quingentos, & quatuor millia metieris: & portæ tres, porta Simeonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una.

34 Et ad plagam Occidentalem, quingentos, & quatuor millia: & portæ eorum tres, porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una.

35 Per circuitum, decem, & octo millia: & nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

PROPHETIA DANIELIS.

CAPUT PRIMUM.

Daniel, Ananias, Misael, & Azarias in captivitate eliguntur, ut docti linguam Chaldæorum astarent regi: mutatisque ipsorum nominibus, obtinent à præposito eunuchorum, ut solis vescantur leguminibus, aquam bibentes: quo facto, facies ipsorum corpulentiores erant quàm illorum, qui cibo regio vescebantur: quibus Deus sapientiam dedit, & Danieli præterea intelligentiam somniorum.

A 1 ANNO tertio regni Joakim regis Juda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, & obsedit eam:

2 Et tradidit Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, & partem vasorum domus Dei: & asportavit ea in terram Sennaar in domum dei sui, & vasa intulit in domum thesauri dei sui.

3 Et ait rex Asphenez præposito Eunuchorum, ut introduceret de filiis Israel, & de semine regio, & tyrannorum,

4 Pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, & linguam Chaldæorum.

5 Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino, unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis, posteà starent in conspectu regis.

B 6 Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misael, & Azarias.

7 Et imposuit eis præpositus eunuchorum nomina, Danieli, Baltassar; Ananiæ, Sidrach; Misaeli, Misach; & Azariæ, Abdenago.

8 Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus: & rogavit eunuchorum præpositum, ne contaminaretur.

9 Dedit autem Deus Danieli gratiam, & misericordiam in conspectu principis eunuchorum.

10 Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum, & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus coævis vestris, condemnabitis caput meum regi.

11 Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem, & Azariam: C

12 Tenta nos, obsecro, servos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum:

13 Et contemplare vultus nostros, & vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum servis tuis.

14 Qui, audito sermone hujuscemodi, tentavit eos diebus decem.

15 Post dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio.

16 Porrò Malasar tollebat cibaria, & vinum potus eorum, dabatque eis legumina.

17 Pueris autem his dedit Deus scientiam, & disciplinam, in omni libro, & sapientia; Danieli autem intelligentiam omnium visionum, & somniorum. D

18 Completis itaque diebus, post quos dixerat rex, ut introducerentur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

19 Cùmque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misael, & Azarias, & steterunt in conspectu Regis.

20 Et omne verbum sapientiæ, & intellectus, quod sciscitatus est ab eis Rex, invenit in eis decuplum, super cunctos ariolos, & magos, qui erant in universo regno ejus.

21 * Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis. * Infr. 6. g. 28.

CAPUT II.

Cùm sapientes Chaldæi somnium Nabuchodonosor conjectare non potentes, juberentur omnes interimi, oranti Danieli revelatum est mysterium, qui regi aperit somnium ipsius de magna quadam statua, ejusque declarationem de quatuor regnis: quo facto Nabuchodonosor Danielem adoravit, & hostias, ac incensum illi præcepit offerri, confitens Dominum Deum, & exaltans Danielem.

A 1 IN anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus ejus, & somnium ejus fugit ab eo.

2 Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi, ut indicarent regi somnia sua: qui cùm venissent, steterunt coram rege.

3 Et dixit ad eos rex: Vidi somnium; & mente confusus ignoro, quid viderim.

4 Responderuntque Chaldæi regi Syriacè: Rex in sempiternum vive: dic somnium servis tuis, & interpretationem ejus indicabimus.

5 Et respondens rex ait Chaldæis: Sermo recessit à me: nisi indicaveritis mihi somnium, & conjecturam ejus, peribitis vos, & domus vestræ publicabuntur.

6 Si autem somnium, & conjecturam ejus narraveritis, præmia, & dona, & honorem multum accipietis à me: somnium igitur, & interpretationem ejus indicate mihi.

7 Responderunt secundò, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, & interpretationem illius indicabimus.

B 8 Respondit rex, & ait: Certè novi, quòd tempus redimitis, scientes, quòd recesserit à me sermo.

9 Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quòd interpretationem quoque fallacem, & deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi, donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam, quòd interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10 Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus, & potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo.

11 Sermó enim, quem tu quæris, rex, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

12 Quo audito, rex in furore, & in ira magna præcepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13 Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebanturque Daniel, & socii ejus, ut perirent.

C 14 Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15 Et interrogavit eum, qui à rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa. Cùm ergo rem indicasset Arioch Danieli,

16 Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17 Et ingressus est domum suam, Ananiæque, & Misaeli, & Azariæ sociis suis indicavit negotium:

18 Ut quærerent misericordiam à facie Dei cœli super sacramento isto, & non perirent Daniel, & socii ejus cum cæteris sapientibus Babylonis.

19 Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est: & benedixit Daniel Deum cœli,

20 Et locutus ait: Sit nomen Domini benedictum à sæculo, & usque in sæculum: quia sapientia, & fortitudo ejus sunt:

21 Et ipse mutat tempora, & ætates: transfert regna, atque constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam:

22 Ipse revelat profunda, & abscondita, & D
novit in tenebris constituta: & lux cum eo est.

23 Tibi, Deus patrum nostrorum, confiteor, teque laudo: quia sapientiam, & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi, quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

24 Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex, ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas; introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo.

25 Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei: Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui solutionem regi annuntiet.

26 Respondit rex, & dixit Danieli, cujus nomen erat Baltassar. Putasne verè potes mihi indicare somnium quod vidi, & interpretationem ejus?

27 Et respondens Daniel coram rege, ait: Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare regi.

28 Sed est Deus in cœlo revelans mysteria, qui indicavit tibi, rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in novissimis temporibus. Somnium tuum, & visiones capitis tui in cubili tuo hujuscemodi sunt.

29 Tu, rex, cogitare cœpisti in strato tuo, E
quid esset futurum post hæc: & qui revelat mysteria, ostendit tibi, quæ ventura sunt.

30 Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quàm in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est: sed ut interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires.

31 Tu rex videbas, & ecce quasi statua una grandis: statua illa magna, & statua sublimis

mis stabat contra te, & intuitus ejus erat terribilis.

32 Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem, & brachia de argento, porrò venter, & femora ex ære.

33 Tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.

34 Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuam in pedibus ejus ferreis, & fictilibus, & comminuit eos.

35 Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi in favillam æstivæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusque locus inventus est eis: lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & implevit universam terram.

36 Hoc est somnium: Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

F 37 Tu rex regum es: & Deus cœli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi:

38 Et omnia, in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri: volucres quoque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit: tu es ergo caput aureum.

39 Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ terræ.

40 Et regnum quartum erit velut ferrum, quomodo ferrum comminuit, & domat omnia: sic comminuet, & conteret omnia hæc.

41 Porrò quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream: regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundùm quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto.

42 Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum.

43 Quòd autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ.

44 In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum.

G 45 Secundùm quod vidisti, quòd de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi, quæ ventura sunt posteà, & verum est somnium, & fidelis interpretatio ejus.

46 Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adoravit, & hostias & incensum præcepit, ut sacrificarent ei.

47 Loquens ergo rex, ait Danieli: Verè Deus vester Deus deorum est, & Dominus regum, & revelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

48 Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, & præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.

49 Daniel autem postulavit à rege: & constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.

CAPUT III.

Ananias, Misael, & Azarias nolentes adorare statuam quam rex Nabuchodonosor erexerat: ligati mittuntur in fornacem ignis ardentis, in qua illæsi manentes confitentur Domino, quòd propter peccata sua gentis paterentur afflictiones, & petentes ejus misericordiam, exhortantur omnem creaturam ad benedicendum Dominum: quod Nabuchodonosor animadvertens obstupuit, & illis de fornace egressis benedixit Deum ipsorum, jubens, ut occidatur, quisquis ipsum blasphemaverit.

A 1 NABUCHODONOSOR rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, & statuit eam in campo Dura provinciæ Babylonis.

2 Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & judices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex.

3 Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, & judices, duces, & tyranni, & optimates, qui erant in potestatibus constituti, & universi principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex: stabant autem in conspectu statuæ, quam posuerat Nabuchodonosor rex:

4 Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis:

5 In hora, qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & universi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.

6 Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.

7 Post hæc igitur statim, ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ, adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

8 Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusaverunt Judæos:

9 Dixeruntque Nabuchodonosor Regi: Rex, in æternum vive:

10 Tu, rex, posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & universi generis musicorum, prosternat se, & adoret statuam auream.

11 Si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

B 12 Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.

13 Tunc Nabuchodonosor in furore, & in ira præcepit, ut adducerentur Sidrach, Misach, & Abdenago: qui confestim adducti sunt in conspectu regis.

14 Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis: Verene, Sidrach, Misach, & Abdenago, deos meos non colitis, & statuam auream, quam constitui, non adoratis?

15 Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, omnisque generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuam, quam feci: quòd si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis, & quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea?

16 Respondentes, Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi.

17 Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ò rex, liberare.

18 Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

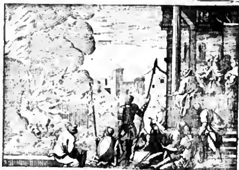
19 Tunc Nabuchodonosor repletus est furore, & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago, & præcepit ut succenderetur fornax septuplum, quàm succendi consueverat.

20 Et viris fortissimis de exercitu suo jussit, ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis. C

21 Et confestim viri illi vincti, cum braccis suis, & tiaris, & calceamentis, & vestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis.

22 Nam jussio regis urgebat: fornax autem succensa erat nimis. Porrò viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis.

23 Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis colligati.

Quæ sequuntur, in Hebræis voluminibus non reperi.

24 Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino.

25 Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait:

26 Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum: & laudabile, & gloriosum nomen tuum in sæcula.

27 Quia justus es in omnibus, quæ fecisti nobis, & universa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia judicia tua vera.

28 judi-

28 Judicia enim vera fecisti, juxta omnia, quæ induxisti super nos, & super civitatem sanctam patrum nostrorum Jerusalem: quia in veritate, & in judicio induxisti omnia hæc propter peccata nostra.

29 Peccavimus enim, & iniquè egimus recedentes à te, & deliquimus in omnibus:

30 Et præcepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus, sicut præceperas nobis, ut benè nobis esset.

31 Omnia ergo, quæ induxisti super nos, & universa, quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti:

32 Et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, prævaricatorumque, & regi injusto, & pessimo ultra omnem terram,

33 Et nunc non possumus aperire os: confusio, & opprobrium facti sumus servis tuis, & his, qui colunt te.

D 34 Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum:

35 Neque auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israel sanctum tuum:

36 Quibus locutus es pollicens, quòd multiplicares semen eorum sicut stellas cœli, & sicut arenam, quæ est in littore maris.

37 Quia, Domine, imminuti sumus plus, quàm omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38 Et non est in tempore hoc princeps, & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te,

39 Ut possimus invenire misericordiam tuam: sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur.

40 Sicut in holocausto arietum, & taurorum & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te.

41 Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam.

42 Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, & secundùm multitudinem misericordiæ tuæ.

43 Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo, Domine:

44 Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, & robur eorum conteratur:

45 Et sciant, quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbem terrarum.

46 Et non cessabant, qui miserant eos, ministri regis succendere fornacem, naphtha, & stuppa, & pice, & malleolis,

47 Et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem:

48 Et erupit, & incendit, quos reperit juxta fornacem de Chaldæis,

49 Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis ejus in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, E

50 Et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omninò ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit.

51 Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace, dicentes:

52 Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum: & laudabilis, & gloriosus, & superexaltatus in sæcula: & benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum, & laudabile, & superexaltatum in omnibus sæculis.

53 Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ, & superlaudabilis, & supergloriosus in sæcula:

54 Benedictus es in throno regni tui, & superlaudabilis, & superexaltatus in sæcula.

55 Benedictus es, qui intueris abyssos, & sedes super cherubim: & laudabilis, & superexaltatus in sæcula.

56 Benedictus es in firmamento cœli: & laudabilis, & gloriosus in sæcula.

57 Benedicite omnia opera Domini Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

58 Benedicite Angeli Domini Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

59 * Benedicite cœli Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula. * Psal. 148. a. 4.

60 Benedicite aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

61 Benedicite omnes virtutes Domini Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

62 Benedicite sol, & luna Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

63 Benedicite stellæ cœli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

64 Benedicite omnis imber, & ros Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

65 Benedicite omnes spiritus Dei Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

66 Benedicite ignis, & æstus Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

67 Benedicite frigus, & æstus Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

68 Benedicite rores, & pruina Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

69 Benedicite gelu, & frigus Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

F 70 Benedicite glacies, & nives Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

71 Benedicite noctes, & dies Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

72 Benedicite lux, & tenebræ Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

73 Benedicite fulgura, & nubes Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

74 Benedicat terra Dominum: laudet, & superexaltet eum in sæcula.

75 Benedicite montes, & colles Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

76 Benedicite universa germinantia in terra Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

77 Benedicite fontes Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

78 Benedicite maria, & flumina Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

79 Benedicite cete, & omnia, quæ moventur in aquis, Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

80 Benedicite omnes volucres cœli Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

81 Benedicite omnes bestiæ, & pecora Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

82 Benedicite filii hominum Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

83 Benedicat Israel Dominum: laudet, & superexaltet eum in sæcula.

84 Benedicite sacerdotes Domini Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

85 Benedicite servi Domini Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

86 Benedicite spiritus, & animæ justorum Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

87 Benedicite Sancti, & humiles corde Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula.

88 Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino: laudate, & superexaltate eum in sæcula. Quia eruit nos de inferno, & salvos fecit de manu mortis, & liberavit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.

89 Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

90 Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum: laudate, & confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus.

Hucusque in Hebræo non habetur; & quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

G 91 Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, & surrexit propere, & ait optimatibus suis: Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? qui respondentes regi dixerunt: Vere, rex.

92 Respondit, & ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei.

93 Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, & ait: Sidrach, Misach, & Abdenago, servi Dei excelsi, egredimini, & venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, & Abdenago de medio ignis.

94 Et congregati satrapæ, & magistratus, & judices, & potentes regis, contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non esset adustus, & sarabala eorum non fuissent immutata, & odor ignis non transisset per eos.

95 Et erumpens Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus deorum, Sidrach, videlicet, Misach, & Abdenago, qui misit angelum suum, & eruit servos suos, qui crediderunt in eum: & verbum regis immutaverunt, & tradiderunt corpora sua ne servirent, & ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo.

96 A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, dispereat, & domus ejus vastetur: neque enim est alius Deus, qui possit ita salvare.

97 Tunc rex promovit Sidrach, Misach, & Abdenago in provincia Babylonis.

98 NABUCHODONOSOR rex, omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in universa terra, pax vobis multiplicetur.

99 Signa, & mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare

100 Signa ejus, quia magna sunt; & mirabilia ejus, quia fortia, & regnum ejus regnum sempiternum, & * potestas ejus in generationem, & generationem.

* Infr. 4 § 31. & 7. d. 14.

C A P U T IV.

Somnium regis Nabuchodonosor de excelsa arbore præcisa solus Daniel interpretatur, quòd ipse regno pulsus ad septem annos cum bestiis ageret: hortatur igitur, ut eleemosynis sua redimat peccata: sed completur nihilominus somnium propter illius superbiam, donec Deum cœli recognovit; & tunc in suum regnum restituitur.

1 EGO Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo: A

2 Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in strato meo, & visiones capitis mei conturbaverunt me.

3 Et per me propositum est decretum, ut intro-

trodu-

troducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, & ut solutionem somni indicarent mihi.

4 Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, & aruspices, & somnium narravi in conspectu eorum, & solutionem ejus non indicaverunt mihi:

5 Donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundùm nomen Dei mei, qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso: & somnium coram ipso locutus sum.

6 Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio, quòd spiritum sanctorum deorum habeas in te, & omne sacramentum non est impossibile tibi: visiones somniorum meorum, quas vidi, & solutionem earum narra.

B 7 Visio capitis mei in cubili meo: Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia.

8 Magna arbor, & fortis, & proceritas ejus contingens cœlum: aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ.

9 Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius, & esca universorum in ea. Subter eam habitabant animalia, & bestiæ, & in ramis ejus conversabantur volucres cœli, & ex ea vescebatur omnis caro.

10 Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil, & Sanctus de cœlo descendit.

11 Clamavit fortiter, & sic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos ejus: excutite folia ejus, & dispergite fructus ejus: fugiant bestiæ, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis ejus.

12 Verumtamen germen radicum ejus in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo, & æreo, in herbis, quæ foris sunt, & rore cœli tingatur, & cum feris pars ejus in herba terræ.

C 13 Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei, & septem tempora mutentur super eum.

14 In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum, & petitio: donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum; & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum.

15 Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex: tu ergo Baltassar interpretationem narra festinus: quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi: tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.

16 Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora, & cogitationes ejus conturbabant eum. Respondens autem rex, ait: Baltassar, somnium, & interpretatio ejus non conturbent te. Respondit Baltassar, & dixit: Domine mi, somnium his, qui te oderunt, & interpretatio ejus hostibus tuis sit.

17 Arborem, quam vidisti sublimem, atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cœlum, & aspectus illius in omnem terram: D

18 Et rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus nimius, & esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiæ agri, & in ramis ejus commorantes aves cœli:

19 Tu es rex, qui magnificatus es, & invaluisti, & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlum, & potestas tua in terminos universæ terræ.

20 Quod autem vidit rex vigilem, & sanctum descendere de cœlo, & dicere: Succidite arborem, & dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, & vinciatur ferro, & ære in herbis foris, & rore cœli conspergatur, & cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutentur super eum:

21 Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem: E

22 Ejicient te ab hominibus, & cum bestiis, ferisque erit habitatio tua, & * fœnum ut bos comedes, & rore cœli infunderis: septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias, quòd dominetur Excelsus super regnum hominum, & cuicumque voluerit, det illud.

* Infr. 5. f. 21.

23 Quod autem præcepit, ut relinqueretur germen radicum ejus, idest arboris: regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse cœlestem.

24 Quam ob rem, rex, consilium meum placeat tibi, * & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

* Eccl. 3.d.33.

25 Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem.

26 Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27 Respond itque rex, & ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? F

28 Cùmque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex: regnum tuum transibit à te.

29 Et ab hominibus ejicient te, & cum bestiis, & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quòd dominetur Excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud.

30 Eadem hora sermo completus est super

Nabuchodonosor, & ex hominibus abjectus est, & fœnum ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus infectum est: donec capilli ejus in similitudinem Aquilarum crescerent, & ungues ejus quasi avium.

C 31 Igitur post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum levavi, & sensus meus redditus est mihi, & Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi: * quia potestas ejus potestas sempiterna, & regnum ejus in generationem, & generationem.

* Sup. 3.g.100.

32 Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli, quàm in habitatoribus terræ; & non est, qui resistat manui ejus, & dicat ei: Quare fecisti?

33 In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, & ad honorem regni mei, decoremque perveni, & figura mea reversa est ad me, & optimates mei, & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum, & magnificentia amplior addita est mihi.

34 Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli: quia omnia opera ejus vera, & viæ ejus judicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

CAPUT V.

Postquam Baltassar in convivio bibit cum suis, ex vasis templi Domini, laudando idola sua, vidit digitos in pariete scribentes: quam scripturam solus Daniel legere potuit, & interpretari, nempè quòd quia secutus ipsum Nabuchodonosor elevaverat cor suum contra Deum laudans idola, similiter auferetur ei regnum: honorato igitur Daniele, ac rege ea nocte interempto, successit Darius Medus.

A 1 BALTASSAR rex fecit grande convivium optimatibus suis mille: & unusquisque secundùm suam bibebat ætatem.

2 Præcepit ergo jam temulentus, ut afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rex, & optimates ejus, uxoresque ejus, & concubinæ.

3 Tunc allata sunt vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat de templo quod fuerat in Jerusalem: & biberunt in eis rex, & optimates ejus, uxores, & concubinæ illius.

4 Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos.

5 In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ, & rex aspiciebat articulos manus scribentis.

6 Tunc facies regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum, & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur. B

7 Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, Chaldæos, & aruspices. Et proloquens rex, ait sapientibus Babylonis: Quicumque legerit scripturam hanc, & interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.

8 Tunc ingressi omnes sapientes regis non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

9 Unde rex Baltassar satis conturbatus est, & vultus illius immutatus est: sed & optimates ejus turbabantur.

10 Regina autem, pro re, quæ acciderat regi, & optimatibus ejus, domum convivii ingressa est, & proloquens ait: Rex in æternum vive; non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur. C

11 Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se, & in diebus patris tui scientia, & sapientia inventæ sunt in eo: nam & rex Nabuchodonosor pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruspicum constituit eum; pater, inquam, tuus, ò rex:

12 Quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque, & interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inventæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar: nunc itaque Daniel vocetur, & interpretationem narrabit.

13 Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem præfatus rex, ait: Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ, quem adduxit pater meus rex de Judæa? D

14 Audivi de te, quoniam spiritum deorum habeas: & scientia intelligentiaque, ac sapientia ampliores inventæ sunt in te.

15 Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, & interpretationem ejus indicarent mihi: & nequiverunt sensum hujus sermonis edicere.

16 Porrò ego audivi de te, quòd possis obscura interpretari, & ligata dissolvere: si ergo vales scripturam legere, & interpretationem ejus indicare mihi, purpura vestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris.

17 Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ

alteri da : scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem ejus ostendam tibi.

18 O rex, Deus Altissimus regnum, & magnificentiam, gloriam, & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.

19 Et propter magnificentiam quam dederat ei, universi populi, tribus, & linguæ tremebant, & metuebant eum : quos volebat, interficiebat : & quos volebat, percutiebat, & quos volebat, exaltabat, & quos volebat, humiliabat.

20 Quando autem elevatum est cor ejus, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria ejus ablata est.

* Sup. 4. c. 27. 21 * Et à filiis hominum ejectus est, sed & cor ejus cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio ejus ; fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cœli corpus ejus infectum est, donec cognosceret, quòd potestatem haberet Altissimus in regno hominum : & quemcumque voluerit, suscitabit super illud.

F 22 Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum, cùm scires hæc omnia :

23 Sed adversum Dominatorem cœli elevatus es, & vasa domus ejus allata sunt coram te : & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis : deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti : porrò Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes vias tuas non glorificasti.

24 Idcircò ab eo missus est articulus manus quæ scripsit hoc, quod exaratum est.

25 Hæc est autem scriptura quæ digesta est : MANE, THECEL, PHARES.

G 26 Et hæc est interpretatio sermonis. MANE: numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud.

27 THECEL : appensus es in statera, & inventus es minus habens.

28 PHARES : divisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis.

29 Tunc jubente rege, indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo ejus : & prædicatum est de eo, quòd haberet potestatem tertius in regno suo.

30 Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus.

31 Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexagintaduos.

CAPUT VI.

Daniel supra satrapas regni constituitur, & accusatus, quòd regis edictum non servasset, quia Deum cœli orabat, missus est in lacum leonum ; sequentique die illæsus eductus, immissis, ac subitò dilaniatis ejus accusatoribus : qua re motus rex, in suis provinciis Deum ejus timendum præcepit.

1 PLACUIT Dario, & constituit super regnum satrapas centum viginti, ut essent in toto regno suo. A

2 Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat : ut satrapæ illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam :

3 Igitur Daniel superabat omnes principes, & satrapas : quia spiritus Dei amplior erat in illo.

4 Porrò rex cogitabat constituere eum super omne regnum : unde principes, & satrapæ quærebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis : nullamque causam, & suspicionem reperire potuerunt, eò quòd fidelis esset, & omnis culpa, & suspicio non inveniretur in eo.

5 Dixerunt ergo viri illi : Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi fortè in lege Dei sui. B

6 Tunc principes, & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei : Dari rex, in æternum vive.

7 Consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, & satrapæ, senatores, & judices, ut decretum imperatorium exeat, & edictum : Ut omnis, qui petierit aliquam petitionem à quocumque deo, & homine, usque ad triginta dies, nisi à te, rex, mittatur in lacum leonum.

8 Nunc itaque, rex, confirma sententiam, & scribe decretum : ut non immutetur, quod statutum est à Medis, & Persis, nec prævaricari cuiquam liceat :

9 Porrò rex Darius proposuit edictum, & statuit.

10 Quod cùm Daniel comperisset, id est constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueverat. C

11 Viri ergo illi curiosiùs inquirentes, invenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum.

12 Et accedentes locuti sunt regi super edicto : Rex, numquid non constituisti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis, & hominibus, usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait : Verus est sermo juxta decretum Medorum, atque Persarum, quod prævaricari non licet.

13 Tunc

13 Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captivitatis Juda, non curavit de lege tua, & de edicto, quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.

14 Quod verbum cùm audisset rex, satis contristatus est, & pro Daniele posuit cor, ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat, ut erueret illum.

15 Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito, rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.

E 16 Tunc rex præcepit; & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper ipse liberabit te.

17 Allatusque est lapis unus, & positus est super os laci: quem obsignavit rex annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

18 Et abiit rex in domum suam, & dormivit incœnatus, cibique non sunt allati coram eo, insuper & somnus recessit ab eo.

19 Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit:

20 Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit, & affatus est eum: Daniel, serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare à leonibus?

F 21 Et Daniel regi respondens, ait: Rex in æternum vive:

22 * Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo justitia inventa est in me: sed & coram te, rex, delictum non feci.

* 1. Mach. 2. f. 60.

23 Tunc vehementer rex gavisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, & nulla læsio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

24 Jubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi, & filii, & uxores eorum: & non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

G 25 Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus, & linguis, habitantibus in universa terra: PAX vobis multiplicetur.

26 A me constitutum est decretum, ut in universo imperio, & regno meo, tremiscant, & paveant Deum Danielis. Ipse est enim Deus vivens, & æternus in sæcula: & regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in æternum

27 Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, & mirabilia in cœlo, & in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum.

28 * Porrò Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persæ.

* Sup. 1. d. 21.

CAPUT VII.

Visio Danielis de quatuor bestiis quatuor regna designantibus: de antiquo dierum, & throno ejus, ac ministris, quo indicante pereunt bestiæ: ad hunc accedens filius hominis accipit potestatem æternam, & incorruptibile regnum: declarantur regna per bestias designata, & maximè, quæ per quartam bestiam, & ejus cornua designantur, quæ regnabit usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

A 1 ANNO primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo: & somnium scribens brevi sermone comprehendit: summatimque perstringens, ait:

2 Videbam in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno.

3 Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se.

4 Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ: aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est el.

B 5 Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

6 Post hæc aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi avis, quatuor super se, & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei

7 Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens, atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autem erat cæteris bestiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem.

C 8 Considerabam cornua, & ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

9 Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi lana munda: thronus ejus flammæ ignis: rotæ ejus ignis accensus.

10 * Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur à facie ejus: millia millium ministra-

* Apoc. 5. d. 11.

bant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: judicium sedit, & libri aperti sunt.

11 Aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, & vidi, quoniam interfecta esset bestia, & periisset corpus ejus, & traditum esset ad comburendum igni.

D 12 Aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, & tempora vitæ constituta essent eis usque ad tempus, & tempus.

13 Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit: & in conspectu ejus obtulerunt eum.

14 Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient: * potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum ejus, quod non corrumpetur.

* Luc. 1. c. 32. Mich. 4. c. 7. Sup. 3. g. 100.

15 Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbaverunt me.

E 16 Accessi ad unum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me:

17 Hæ quatuor bestiæ magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra.

18 Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi: & obtinebunt regnum usque in sæculum, & sæculum sæculorum.

19 Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valdè ab omnibus, & terribilis nimis: dentes, & ungues ejus ferrei: comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat:

20 Et de cornibus decem, quæ habebat in capite, & de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat cæteris.

F 21 Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum adversùs sanctos, & prævalebat eis.

22 Donec venit antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excelsi, & tempus advenit, & regnum obtinuerunt sancti.

23 Et sic ait: Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, & devorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.

24 Porrò cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.

G 25 Et sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret: & putabit, quòd possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

26 Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem.

27 Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges servient ei, & obedient.

28 Hucusque finis verbi. Ego Daniel multùm cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata est in me: verbum autem in corde meo conservavi.

CAPUT VIII.

Visio de ariete duorum cornuum, & hirco unius, ac postmodum quatuor cornuum, qui devicit arietem: quorum ille regem Medorum, ac Persarum designat, hic autem regem Græcorum; additur prophetia de rege impudente, ipsiusque tyrannide, dolo, & superbia, qui sine manu conteretur.

1 ANNO tertio regni Baltassar regis, visio apparuit mihi. Ego Daniel, post id, quod videram in principio, A

2 Vidi in visione mea, cùm essem in Susis castro, quod est in Ælam regione: vidi autem in visione esse me super portam Ulai.

3 Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, & unum excelsius altero, atque succrescens. Posteà

4 Vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem, & omnes bestiæ non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus: fecitque secundùm voluntatem suam, & magnificatus est.

5 Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram: porrò hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. B

6 Et venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ.

7 Cùmque appropinquasset propter arietem, efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua ejus, & non poterat aries resistere ei: cùmque eum misisset in terram, conculcavit, & nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

8 Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cùmque crevisset, fractum est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cœli. C

9 De

9 De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum : & factum est grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem.

10 Et magnificatum est usque ad fortitudinem cœli : & dejecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas.

D 11 Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est : & ab eo tulit juge sacrificium, & dejecit locum sanctificationis ejus.

12 Robur autem datum est ei contra juge sacrificium propter peccata : & prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur.

13 Et audivi unum de sanctis loquentem : & dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti : Usquequò visio, & juge sacrificium, & peccatum desolationis, quæ facta est : & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur?

14 Et dixit ei : Usque ad vesperam, & manè, dies duo millia trecenti : & mundabitur sanctuarium.

E 15 Factum est autem, cùm viderem ego Daniel visionem, & quærerem intelligentiam : ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

16 Et audivi vocem viri inter Ulai : & clamavit, & ait : Gabriel, fac intelligere istum visionem.

17 Et venit, & stetit juxta, ubi ego stabam : cùmque venisset, pavens corrui in faciem meam, & ait ad me : Intellige, fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.

18 Cùmque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram : & tetigit me, & statuit me in gradu meo,

F 19 Dixitque mihi : Ego ostendam tibi, quæ futura sunt in novissimo maledictionis : quoniam habet tempus finem suum.

20 Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est, atque Persarum.

21 Porrò hircus caprarum, rex Græcorum est, & cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus.

22 Quòd autem fracto illo, surrexerunt quatuor pro eo : quatuor reges de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.

23 Et post regnum eorum, cùm creverint iniquitates, consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones.

24 Et roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis : & supra quàm credi potest, universa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorum.

G 25 Secundùm voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu ejus : & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos : & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur.

26 Et visio vespere, & manè, quæ dicta est, vera est : tu ergo visionem signa, quia post multos dies erit.

27 Et ego Daniel langui, & ægrotavi per dies : cùmque surrexissem, faciebam opera regis, & stupebam ad visionem, & non erat, qui interpretaretur.

CAPUT IX.

Post orationem Danielis, qua confitetur Judæos propter sua, & patrum peccata venisse in magnam afflictionem, petens Dei misericordiam erga populum suum, fit ipsi revelatio de septuaginta hebdomadibus usque ad unctionem Sancti sanctorum, & de Christi morte, populoque ejus perdendo, & abominatione desolationis in templo.

1 IN anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldæorum. A

2 Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris * numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. * Jer. 25.c.11. & 29.c.10.

3 Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in jejuniis, sacco, & cinere.

4 Et oravi Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi : * Obsecro, Domine Deus magne, & terribilis, & custodiens pactum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. * 2. Esd. 1. b. 5.

5 * Peccavimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus, & declinavimus à mandatis tuis, ac judiciis. * Bar. 1. c. 17.

6 Non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ. B

7 Tibi, Domine, justitia : nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, & habitatoribus Jerusalem, & omni Israel, his, qui propè sunt, & his, qui procul, in universis terris, ad quas ejecisti eos, propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.

8 Domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt.

9 Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus à te :

10 Et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas.

11 Et omnis Israel prævaricati sunt legem C

tuam,

tuam, & declinaverunt, ne audirent vocem tuam, & stillavit super nos maledictio, & detestatio, quæ scripta est in libro Moysi servi Dei, quia peccavimus ei.

12 Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale numquam fuit sub omni cœlo, secundùm quod factum est in Jerusalem.

* Deu. 27.c.14.

13 * Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos: & non rogavimus faciem tuam, Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam.

D 14 Et vigilavit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos: justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus:

* Bar. 2.c.11. * Exod 14.c.21.

15 * Et nunc, Domine Deus noster, * qui eduxisti populum tuum de Terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundùm diem hanc: peccavimus, iniquitatem fecimus,

16 Domine, in omnem justitiam tuam: avertatur obsecro ira tua, & furor tuus à civitate tua Jerusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem, & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.

E 17 Nunc ergo exaudi, Deus noster, orationem servi tui, & preces ejus: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est propter temetipsum.

18 Inclina, Deus meus, aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem, super quam invocatum est nomen tuum: neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

19 Exaudi, Domine, placare Domine, attende, & fac: ne moreris propter temetipsum, Deus meus: quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum.

F 20 Cùmque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei:

21 Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini.

22 Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel, nunc egressus sum, ut docerem te, & intelligeres.

23 Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni, ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animadverte sermonem, & intellige visionem.

24 * Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus sanctorum. * Matt. 24.b.15. Joan. 1.g.41. G

25 Scito ergo, & animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum.

26 Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: & non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

27 Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.

CAPUT X.

Ubi se afflixisset Daniel, videt virum lineis vestitum, qui hic describitur, & territus, ac tremens confortatur semel, & iterùm: de resistente principe regni Persarum, de principe Græcorum, & de Michaële principe Judæorum, qui solus auxiliatur.

1 ANNO tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli, cognomento Baltassar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligentia enim est opus in visione. A

2 In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

3 Panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.

4 Die autem vigesima, & quarta mensis primi, eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.

5 Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir unus vestitus lineis, & renes ejus accincti auro obrizo:

6 Et corpus ejus quasi chrysolithus, & facies ejus velut species fulguris, & oculi ejus ut lampas ardens: & brachia ejus, & quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis: & vox sermonum ejus ut vox multitudinis.

7 Vidi autem ego Daniel solus visionem: porrò viri, qui erant mecum, non viderunt; B

sed ter-

sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt in absconditum.

8 Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc: & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium.

9 Et audivi vocem sermonum ejus: & audiens jacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.

10 Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum.

11 Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cùmque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

C 12 Et ait ad me: Noli metuere, Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos.

13 Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti, & uno diebus: & ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum, & ego remansi ibi juxta regem Persarum.

14 Veni autem, ut docerem te: quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15 Cùmque loqueretur mihi hujuscemodi verbis, dejeci vultum meum ad terram, & tacui.

16 Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea: & aperiens os meum locutus sum, & dixi ad eum, qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium.

D 17 Et quomodo poterit servus Domini mei loqui cum Domino meo? nihil enim in me remansit virium, sed & halitus meus intercluditur.

18 Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, & confortavit me,

19 Et dixit: Noli timere vir desideriorum: pax tibi, confortare, & esto robustus. Cùmque loqueretur mecum convalui, & dixi: Loquere, Domine mi, quia confortasti me.

20 Et ait: Numquid scis, quare venerim ad te? & nunc revertar, ut prælier adversum principem Persarum, cùm ergo egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

21 Verumtamen annuntiabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.

C A P U T XI.

Vaticinium de regibus Persarum, & rege Græcorum: de bellis, ac insidiis inter reges Austri, & Aquilonis, & de rege, qui Deum deorum non reputabit, sed plurima adversus ipsum loquetur, & quæ provinciæ ab illo evadent, quibusve dominabitur.

1 EGO autem ab anno primo Darii Medi stabam, ut confortaretur, & roboraretur. A

2 Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimiis super omnes: & cùm invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum regnum Græciæ.

3 Surget verò rex fortis, & dominabitur potestate multa, & faciet, quod placuerit ei.

4 Et cùm steterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos cœli; sed non in posteros ejus, neque secundùm potentiam illius, qua dominatus est: lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his.

5 Et confortabitur rex Austri: & de Principibus ejus prævalebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio ejus.

6 Et post finem annorum fœderabuntur: filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus: & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, & qui confortabant eam in temporibus.

7 Et stabit de germine radicum ejus plantatio: & veniet cum exercitu, & ingredietur B provinciam regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit.

8 Insuper & deos eorum, & sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti, & auri, captiva ducet in Ægyptum: ipse prævalebit adversus regem Aquilonis.

9 Et intrabit in regnum rex Austri, & revertetur ad terram suam:

10 Filii autem ejus provocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & veniet properans, & inundans: & revertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore ejus.

11 Et provocatus rex Austri egredietur, & pugnabit adversus regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu ejus.

12 Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor ejus, & dejiciet multa millia, sed non prævalebit.

13 Convertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo majorem quàm

priùs: & in fine temporum, annorumque veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis.

C * Isaiæ 19. c. 16.

14 * Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem Austri: filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem, & corruent.

15 Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet urbes munitissimas, & brachia Austri non sustinebunt, & consurgent electi ejus ad resistendum, & non erit fortitudo.

16 Et faciet veniens super eum juxta placitum suum, & non erit, qui stet contra faciem ejus: & stabit in terra inclyta, & consumetur in manu ejus.

17 Et ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, & recta faciet cum eo: & filiam fœminarum dabit ei, ut evertat illud: & non stabit, nec illius erit.

18 Et convertet faciem suam ad insulas, & capiet multas: & cessare faciet principem opprobrii sui, & opprobrium ejus convertetur in eum.

D

19 Et convertet faciem suam ad imperium terræ suæ, & impinget, & corruet, & non invenietur.

20 Et stabit in loco ejus vilissimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.

21 Et stabit in loco ejus despectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.

22 Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie ejus, & conterentur: insuper & dux fœderis.

23 Et post amicitias, cum eo faciet dolum: & ascendet, & superabit in modico populo.

24 Et abundantes, & uberes urbes ingredietur: & faciet, quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus: rapinas, & prædam, & divitias eorum dissipabit, & contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc usque ad tempus.

25 Et concitabitur fortitudo ejus, & cor ejus adversum regem Austri in exercitu magno: & rex Austri provocabitur ad bellum multis auxiliis, & fortibus nimis: & non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia.

E

26 Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque ejus opprimetur: & cadent interfecti plurimi.

27 Duorum quoque regum cor erit, ut malefaciant, & ad mensam unam mendacium loquentur, & non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.

28 Et revertetur in terram suam cum opibus multis: & cor ejus adversum testamentum sanctum, & faciet, & revertetur in terram suam.

29 Statuto tempore revertetur, & veniet ad Austrum, & non erit priori simile novissimum.

30 Et venient super eum Trieres, & Romani: & percutietur, & revertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarii, & faciet: reverteturque & cogitabit adversum eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii.

31 Et brachia ex eo stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent juge sacrificium: & dabunt abominationem in desolationem.

32 Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obtinebit, & faciet.

33 Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum. F

34 Cùmque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo: & applicabuntur eis plurimi fraudulenter.

35 Et de eruditis ruent, ut conflentur, & eligantur, & dealbentur usque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.

36 Et faciet juxta voluntatem suam rex, & elevabitur, & magnificabitur adversus omnem deum: & adversus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio.

37 Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis fœminarum, nec quemquam deorum curabit: quia adversum universa consurget.

38 Deum autem Maozim in loco suo venerabitur: & deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis.

39 Et faciet, ut muniat Maozim cum deo alieno, quem cognovit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram dividet gratuitò. G

40 Et in tempore præfinito præliabitur adversus eum rex Austri, & quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis, in curribus, & in equitibus, & in classe magna, & ingredietur terras, & conteret, & pertransiet.

41 Et introibit in terram gloriosam, & multi corruent: hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon.

42 Et mittet manum suam in terras: & Terra Ægypti non effugiet.

43 Et dominabitur thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti: per Libyam quoque, & Æthiopiam transibit.

44 Et fama turbabit eum ab Oriente, & ab Aquilone: & veniet in multitudine magna, ut conterat, & interficiat plurimos.

45 Et figet tabernaculum suum Apadno inter duo maria, super montem inclytum, & sanctum: & veniet usque ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

C A P U T XII.

Post magnam afflictionem tandem salvabuntur reliquiæ Judæorum, & ex mortuis quidam resurgent ad vitam, & quidam ad opprobrium; docti verò, ac doctores fulgebunt: de duobus ad ripas fluminis stantibus, & viro lineis vestito, qui temporis aperit determinationem: & de completione hujus prophetiæ post statutum tempus.

A 1 IN tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo Gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, qui inventus fuerit scriptus in libro.

2 Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: * alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, ut videant semper.

* Matt. 25.d.46.

3 Qui autem docti fuerint, * fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

* Sap. 3.b.7.

B 4 Tu autem, Daniel, claude sermones, & signa librum, usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia.

5 Et vidi ego Daniel, & ecce quasi duo alii stabant: unus hinc super ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis.

6 Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequò finis horum mirabilium?

C 7 Et audivi virum, qui indutus erat lineis qui stabat super aquas fluminis, * cùm elevasset dexteram, & sinistram suam in cœlum, & jurasset per viventem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et cùm completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc.

* Apoc. 10.a.5.

8 Et ego audivi, & non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc?

9 Et ait: Vade, Daniel, quia clausi sunt signatique sermones, usque ad præfinitum tempus.

D 10 Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi: & impiè agent impii, neque intelligent omnes impii, porrò docti intelligent:

11 Et à tempore cùm ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

12 Beatus, qui expectat, & pervenit usque ad dies mille trecentos trigintaquinque.

13 Tu autem vade ad præfinitum: & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legimus. Quæ sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

C A P U T XIII.

Castissimam Susannam impudici presbyteri, cùm ejus concubitu frui non possent, falsò adulterii accusant: sed cùm ad mortem duceretur, orantem exaudivit Deus: & per puerum Danielem proprio ore convictos senes, jure talionis populus interimit.

1 ET erat vir habitans in Babylone, & nomen ejus Joakim. A

2 Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciæ, pulchram nimis, & timentem Deum.

3 Parentes enim illius, cùm essent justi, erudierunt filiam suam secundùm legem Moysi.

4 Erat autem Joakim dives valdè, & erat ei pomarium vicinum domui suæ: & ad ipsum confluebant Judæi, eò quòd esset honorabilior omnium.

5 Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone à senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.

6 Isti frequentabant domum Joakim, & veniebant ad eos omnes, qui habebant judicia.

7 Cùm autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario viri sui.

8 Et videbant eam senes quotidie ingredientem, & deambulantem: & exarserunt in concupiscentiam ejus.

9 Et everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum.

10 Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum: B

11 Erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea:

12 Et observabant quotidie solicitiùs videre eam. Dixitque alter ad alterum:

13 Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt à se.

14 Cùmque revertissent, venerunt in unum: & sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: & tunc in communi

statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam.

15 Factum est autem, cùm observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri, & nudiustertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario: æstus quippe erat:

16 Et non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, & contemplantes eam.

17 Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarii claudite, ut laver.

18 Et fecerunt sicut præceperat: clauseruntque ostia pomarii, & egressæ sunt per posticum, ut afferrent, quæ jusserat: nesciebantque senes intus esse absconditos.

C

19 Cùm autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam, & dixerunt:

20 Ecce ostia pomarii clausa sunt, & nemo nos videt, & nos in concupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, & commiscere nobiscum.

21 Quòd si nolueris, dicemus contra te testimonium, quòd fuerit tecum juvenis, & ob hanc causam emiseris puellas à te.

22 Ingemuit Susanna, & ait: Angustiæ sunt mihi undique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras.

23 Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quàm peccare in conspectu Domini.

24 Et exclamavit voce magna Susanna: exclamaverunt autem & senes adversus eam.

25 Et cucurrit unus ad ostia pomarii, & aperuit.

26 Cùm ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent, quidnam esset. D

27 Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer: quia numquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina.

28 Cùmque venisset populus ad Joakim virum ejus, venerunt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent eam.

29 Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helciæ uxorem Joakim. Et statim miserunt.

30 Et venit cum parentibus, & filiis, & universis cognatis suis.

31 Porrò Susanna erat delicata nimis, & pulchra specie.

32 At iniqui illi jusserunt, ut discooperiretur (erat enim cooperta) ut vel sic satiarentur decore ejus.

33 Flebant igitur sui, & omnes, qui noverant eam.

34 Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus.

35 Quæ flens suspexit ad cœlum, erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.

36 Et dixerunt presbyteri: Cùm deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: & clausit ostia pomarii, & dimisit à se puellas.

37 Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, & concubuit cum ea.

38 Porrò nos cùm essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter commisceri.

39 Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, & apertis ostiis exilivit.

40 Hanc autem cùm apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens, & noluit indicare nobis: hujus rei testes sumus. E

41 Credidit eis multitudo, quasi senibus, & judi-

judicibus populi, & condemnaverunt eam ad mortem.

42 Exclamavit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia, antequam fiant,

43 Tu scis, quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cùm nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt adversum me.

44 Exaudivit autem Dominus vocem ejus.

45 Cùmque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel.

46 Et exclamavit voce magna: Mundus ego sum à sanguine hujus.

47 Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es?

48 Qui cùm staret in medio eorum, ait: Sic fatui, filii Israel, non judicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel?

49 Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.

F 50 Reversus est ergo populus cum festinatione, & dixerunt ei senes: Veni, & sede in medio nostrum, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

51 Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, & dijudicabo eos.

52 Cùm ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, & dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius;

53 Judicans judicia injusta, innocentes opprimens, & dimittens noxios, dicente Domino: * Innocentem, & justum non interficies.

* Exod. 23. a. 7.

54 Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino.

55 Dixit autem Daniel: Rectè mentitus es in caput tuum: Ecce enim Angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te medium.

56 Et, amoto eo, jussit venire alium, & dixit ei: Semen Chanaan, & non Juda, species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum:

57 Sic faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes loquebantur vobis: sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram.

58 Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino.

G 59 Dixit autem ei Daniel: Rectè mentitus es & tu in caput tuum: manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, & interficiat vos.

60 Exclamavit itaque omnis cœtus voce magna, & benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se.

61 Et consurrexerunt adversùs duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntque eis sicut malè egerant adversùs proximum,

62 * Ut facerent secundùm legem Moysi: & interfecerunt eos, & salvatus est sanguis innoxius in die illa.

* Deu. 19. d. 19.

63 Helcias autem, & uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joakim marito ejus, & cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis.

64 Daniel autem factus est magnus in conspectu populi, à die illa, & deinceps.

65 Et rex Astiages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum ejus.

CAPUT XIV.

Fraudes sacerdotum idoli Bel, qui appositos illi cibos occultè auferebant, regi per Danielem detectæ sunt, ipsisque interemptis, idolum unà cum templo suo eversum est: similiter & draconem, quem colebant Babylonii, injecta in os massa ex pice, adipe, & pilis confecta, Daniel interfecit: quapropter instantibus Babyloniis missus est in lacum leonum, illæsusque servatus, allato etiam illi per prophetam Habacuc prandio ex Judæa: quod videns rex, adversariis illius à leonibus in momento devoratis, jubet omnes timere Deum Danielis.

1 ERAT autem Daniel conviva regis, & honoratus super omnes amicos ejus. A

2 Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: & impendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, & oves quadraginta, vinique amphoræ sex.

3 Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum: porrò Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel?

4 Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cœlum, & terram, & habet potestatem omnis carnis.

5 Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens deus? An non vides quanta comedat, & bibat quotidie?

6 Et ait Daniel arridens: Ne erres, rex, iste enim intrinsecùs luteus est, & forinsecùs æreus, neque comedit aliquando. B

7 Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, & ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est, qui comedat impensas has, moriemini.

8 Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum.

9 Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & parvulis, & filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel.

10 Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egrediemur foras: & tu rex pone escas, & vinum misce, & claude ostium, & signa annulo tuo:

C 11 Et cùm ingressus fueris manè, nisi inveneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, vel Daniel, qui mentitus est adversùm nos.

12 Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & devorabant ea.

13 Factum est igitur, postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel: præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribravit per totum templum coram rege: & egressi clauserunt ostium: & signantes annulo regis abierunt.

14 Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, & uxores, & filii eorum: & comederunt omnia, & biberunt.

15 Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cum eo.

16 Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex.

D 17 Statimque cùm aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna: Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam.

18 Et risit Daniel: & tenuit regem, ne ingrederetur intrò: & dixit: Ecce pavimentum, animadverte cujus vestigia sint hæc.

19 Et dixit rex: Video vestigia virorum, & mulierum, & infantium. Et iratus est rex.

20 Tunc apprehendit sacerdotes, & uxores, & filios eorum: & ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, & consumebant, quæ erant super mensam.

21 Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis, qui subvertit eum, & templum ejus.

22 Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonii.

23 Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere, quia iste non sit Deus vivens: adora ergo eum.

24 Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro: quia ipse est Deus vivens; iste autem non est Deus vivens. E

25 Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absque gladio, & fuste. Et ait rex: Do tibi.

26 Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter: fecitque massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colebatis.

27 Quod cùm audissent Babylonii, indignati sunt vehementer: & congregati adversùm regem, dixerunt: Judæus factus est rex: Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit.

28 Et dixerunt, cùm venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, & domum tuam.

29 Vidit ergo rex, quòd irruerent in eum vehementer: & necessitate compulsus tradidit eis Danielem. F

30 Qui miserunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex.

31 Porrò in lacu erant leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oves, & tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem.

32 Erat autem Habacuc propheta in Judæa, & ipse coxerat pulmentum, & intriverat panes in alveo-

alveolo: & ibat in campum, ut ferret messori-
bus.
33 Dixitque Angelus Domini ad Habacuc:
Fer prandium, quod habes, in Babylonem Da-
nieli, qui est in lacu leonum.
34 Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem
non vidi, & lacum nescio.
* Ezec. 8. a. 3. G 35 * Et apprehendit eum Angelus Domini in
vertice ejus, & portavit eum capillo capitis
sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in
impetu spiritus sui.
36 Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel ser-
ve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus.
37 Et ait Daniel: Recordatus es mei, Deus,
& non dereliquisti diligentes te.
38 Surgensque Daniel comedit. Portò Ange-
lus Domini restituit Habacuc confestim in loco
suo.
39 Venit ergo rex die septimo, ut lugeret Da-
nielem: & venit ad lacum, & introspexit, &
ecce Daniel sedens in medio leonum.
40 Et exclamavit voce magna rex, dicens:
Magnus es, Domine Deus Danielis. Et extra-
xit eum de lacu leonum.
41 Portò illos, qui perditionis ejus causa fue-
rant, intromisit in lacum, & devorati sunt in
momento coram eo.
42 Tunc rex ait: Paveant omnes habitan-
tes in universa terra Deum Danielis: quia
ipse est salvator faciens signa, & mirabilia
in terra: qui liberavit Danielem de lacu leo-
num.

PROPHETIA OSEE.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Osee prophetaverit, qui jussus fornicariam accipere uxorem, duos filios, unamque filiam ex ea generavit: quibus nomina jubetur imponere juxta effectus, quos Dominus in populo suo decreverat inducere: de Gentium conversione, & futuro eodem capite filiorum Juda, & Israel.

A 1 VERBUM Domini, quod factum est
ad Osee filium Beeri, in diebus O-
ziæ, Joathan, Achaz, Ezechiæ, re-
gum Juda, & in diebus Jeroboam filii Joas re-
gis Israel.
2 Principium loquendi Domino in Osee: &
dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxo-
rem fornicationum, & fac tibi filios fornicatio-
num; quia fornicans fornicabitur terra à Domino.
B 3 Et abiit, & accepit Gomer filiam Debe-
laim: & concepit, & peperit ei filium.
4 Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen
ejus Jezrahel: quoniam adhuc modicum, &
visitabo sanguinem Jezrahel super domum Je-
hu, & quiescere faciam regnum domus Israel.
5 Et in illa die conteram arcum Israel in valle
Jezrahel.
6 Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et di-
xit ei: Voca nomen ejus Absque misericordia:
quia non addam ultrà misereri domui Israel, sed
oblivione obliviscar eorum.
C 7 Et domui Juda miserebor, & salvabo eos
in Domino Deo suo: & non salvabo eos in ar-
cu, & gladio, & in bello, & in equis, & in
equitibus.
8 Et ablactavit eam, quæ erat Absque miseri-
cordia. Et concepit, & peperit filium.
9 Et dixit: Voca nomen ejus: Non populus
meus, quia vos non populus meus, & ego non
ero vester.
10 Et erit numerus filiorum Israel quasi are- D
na maris, quæ sine mensura est, & non nume-
rabitur. * Et erit in loco, ubi dicetur eis: * Rom.
Non populus meus vos: dicetur eis: Filii Dei 9. c.26.
viventis.
11 Et congregabuntur filii Juda, & filii Is-
rael pariter, & ponent sibimet caput unum,
& ascendent de terra: quia magnus dies Jez-
rahel.

CAPUT II.

Minatur Dominus Israeli tamquam uxori adultera repudium, & sepit vias ejus spinis, ut ad virum suum revertatur: cùmque non advertat, à quo habeat bonorum abundantiam, ablaturum se ab ea dicit cuncta, in quibus delectatur: sicque ipsum tandem ad se reducturum, magnaque felicitate donaturum: & de Gentium vocatione.

1 DICITE fratribus vestris: Populus meus, A
& sorori vestræ, Misericordiam con-
secuta.
2 Judicate matrem vestram, judicate: quo-
niam ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus:
auferat fornicationes suas à facie sua, & adul-
teria sua de medio uberum suorum.
3 Ne fortè expoliem eam nudam, & statuam

eam secundùm diem nativitatis suæ, & ponam
eam quasi solitudinem, & statuam eam velut
terram inviam, & interficiam eam siti.
4 Et filiorum illius non miserebor: quoniam
filii fornicationum sunt.
5 Quia fornicata est mater eorum, confusa
est, quæ concepit eos, quia dixit: Vadam post
amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas
meas, lanam meam, & linum meum, oleum
meum, & potum meum.
6 Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spi-
nis, & sepiam eam maceria, & semitas suas
non inveniet.
B 7 Et sequetur amatores suos, & non appre-
hendet eos, & quæret eos, & non inveniet,
& dicet: Vadam, & revertar ad virum meum
priorem quia benè mihi erat tunc magis, quàm
nunc.
8 Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumen-
tum, & vinum, & oleum, & argentum mul-
tiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.
9 Idcircò convertar, & sumam frumentum
meum in tempore suo, & vinum meum in tem-
pore suo, & liberabo lanam meam, & linum
meum, quæ operiebant ignominiam ejus.
10 Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis
amatorum ejus, & vir non eruet eam de manu
mea:
11 Et cessare faciam omne gaudium ejus, so-
lemnitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum
ejus, & omnia festa tempora ejus.
C 12 Et corrumpam vineam ejus, & ficum ejus:
de quibus dixit: Mercedes hæ, meæ sunt, quas
dederunt mihi amatores mei, & ponam eam in
saltum, & comedet eam bestia agri.
13 Et visitabo super eam dies Baalim, quibus
accendebat incensum, & ornabatur inaure sua,
& monili suo, & ibat post amatores suos, &
mei obliviscebatur, dicit Dominus.
14 Propter hoc, ecce ego lactabo eam, &
ducam eam in solitudinem: & loquar ad cor
ejus.
15 Et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco,
& vallem Achor ad aperiendam spem, & canet
ibi juxta dies juventutis suæ, & juxta dies ascen-
sionis suæ de terra Ægypti.
16 Et erit in die illa, ait Dominus: vocabit
me: Vir meus, & non vocabit me ultra,
Baali.
17 Et auferam nomina Baalim de ore ejus, &
non recordabitur ultra nominis eorum;
D 18 Et percutiam eum eis fœdus in die illa,
cum bestia agri, & cum volucre cœli, & cum
reptili terræ: & arcum, & gladium, & bellum
conteram de terra: & dormire eos faciam fidu-
cialiter.
19 Et sponsabo te mihi in sempiternum: &
sponsabo te mihi in justitia, & in judicio, &
in misericordia, & in miserationibus.
20 Et sponsabo te mihi in fide: & scies, quia
ego Dominus.
21 Et erit in die illa: Exaudiam, dicit Domi-
nus, exaudiam cœlos, & illi exaudient ter-
ram:
22 Et terra exaudiet triticum, & vinum, &
oleum, & hæc exaudient Jezrabel.
23 Et seminabo eam mihi in terra, & misere-
bor ejus: quæ fuit Absque misericordia,
24 * Et dicam non populo meo: Populus * Rom. 9. c. 25. 1. Pet. 2. b. 10.
meus es tu, & ipse dicet: Deus meus es tu.

CAPUT III.

Rursum jubetur Propheta diligere adulteram, quæ tamen multis diebus illum expectet: quia filios Israel multis diebus sine rege, & sacrificio sedentes, tandem ad Dominum dicit reversuros.

1 ET dixit Dominus ad me: Adhuc vade, A
& dilige mulierem dilectam amico, &
adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel,
& ipsi respiciunt ad deos alienos, & diligunt vi-
nacia uvarum.
2 Et fodi eam mihi quindecim argenteis, &
coro hordei, & dimidio coro hordei.
3 Et dixi ad eam: Dies multos expectabis me:
non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego
expectabo te.
4 Quia dies multos sedebunt filii Israel sine B
rege, & sine principe, & sine sacrificio, &
sine altari, & sine ephod, & sine theraphim.
5 * Et post hæc revertentur filii Israel, & * Ezec. 34. c. 23.
quærent Dominum Deum suum, & David re-
gem suum: & pavebunt ad Dominum, & ad
bonum ejus, in novissimo dierum.

CAPUT IV.

Minatur terræ Israel, propter multa populi peccata, qui & scientiam repulit, & idololatriæ fuit deditus: dicit se relicturum Israel in peccatis suis, cupiens, ne Juda ipsum imitetur.

1 AUDITE verbum Domini, filii Israel, A
quia judicium Domino cum habitatori-
bus terræ: non est enim veritas, & non est mi-
sericordia, & non est scientia Dei in terra.
2 Maledictum, & mendacium, & homici-
dium, & furtum, & adulterium inundave-
runt, & sanguis sanguinem tetigit.
3 Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur
omnis, qui habitat in ea, in bestia agri, & in

volucre cœli : sed & pisces maris congregabuntur.

4 Verumtamen unusquisque non judicet, & non arguatur vir : populus enim tuus, sicut hi, qui contradicunt sacerdoti.

B 5 Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum : nocte tacere feci matrem tuam.

6 Conticuit populus meus, eò quòd non habuerit scientiam : quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi : & oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum & ego.

7 Secundùm multitudinem eorum sic peccaverunt mihi : gloriam eorum in ignominiam commutabo.

8 Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum.

C 9 Et erit sicut populus, sic sacerdos, & visitabo super eum vias ejus, & cogitationes ejus reddam ei.

10 Et comedent, & non saturabuntur : fornicati sunt, & non cessaverunt : quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.

11 Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

12 Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei : spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo.

13 Super capita montium sacrificabant, & super colles accendebant thymiama : subtus quercum, & populum, & terebinthum, quia bona erat umbra ejus : ideò fornicabuntur filiæ vestræ, & sponsæ vestræ adulteræ erunt.

D 14 Non visitabo super filias vestras, cùm fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras, cùm adulteraverint : quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, & cum effeminatis sacrificabant, & populus non intelligens vapulabit.

15 Si fornicaris tu, Israel, non delinquat saltem Juda : & nolite ingredi in Galgala, & ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis : Vivit Dominus.

16 Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel : nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.

17 Particeps idolorum Eprahim, dimitte eum :

18 Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt : dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus.

19 Ligavit eum spiritus in alis suis : & confundentur à sacrificiis suis.

CAPUT V.

Minatur Dominus, se puniturum Israel propter peccata sua, similiter & Judam : nec proderit humanum auxilium, cùm Dominus eis adversetur.

1 AUDITE hoc sacerdotes, & attendite domus Israel, & domus regis auscultate : quia vobis judicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor. A

2 Et victimas declinastis in profundum, & ego eruditor omnium eorum.

3 Ego scio Ephraim, & Israel non est absconditus à me : quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel.

4 Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum : quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognoverunt. B

5 Et respondit arrogantia Israel in facie ejus : & Israel, & Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Judas cum eis.

6 In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, & non invenient : ablatus est ab eis.

7 In Dominum prævaricati sunt, quia filios alienos genuerunt : nunc devorabit eos mensis cum partibus suis.

8 Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama : ululate in Bethaven, post tergum tuum Beniamin. C

9 Ephraim in desolatione erit in die correptionis : in tribubus Israel ostendi fidem.

10 Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum : super eos effundam quasi aquam iram meam.

11 Calumniam patiens est Ephraim, fractus judicio : quoniam cœpit abire post sordes.

12 Et ego quasi tinea Ephraim, & quasi putredo domui Juda.

13 Et vidit Ephraim languorem suum, & Juda vinculum suum : & abiit Ephraim ad Assur, & misit ad regem Ultorem, & ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit à vobis vinculum. D

14 Quoniam ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Juda : ego, ego capiam, & vadam : tollam, & non est, qui eruat.

15 Vadens revertar ad locum meum : donec deficiatis, & quæratis faciem meam.

CAPUT VI.

Reversi in tribulatione ad Dominum magna fiducia salutem sibi ab eo promittunt : expostulat Dominus cum Israel, & Juda, quòd neque beneficiis, neque prophetarum comminationibus ab idololatria, aliisque iniquitatibus sint

revo-

revocati, cùm præferat misericordiam sacrificio.

A 1 IN tribulatione sua manè consurgent ad me: Venite, & revertamur ad Dominum:
2 Quia ipse cepit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos.
*1 Cor. 15. a. 4. B 3 * Vivificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus. Sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum: quasi diluculum præparatus est egressus ejus, & veniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ.
4 Quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Juda? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manè pertransiens.
C 5 Propter hoc dolavi in prophetis, occidi eos in verbis oris mei, & judicia tua quasi lux egredientur.
*1. Reg. 15 c. 22. Eccl. 4. d. 17. Matt. 9. b. 13. & 12. c. 7. 6 * Quia misericordiam volui, & non sacrificium; & scientiam Dei, plusquam holocausta.
7 Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me.
D 8 Galaad civitas operantium idolum, supplantata sanguine.
9 Et quasi fauces virorum latronum participes sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem: quia scelus operati sunt.
10 In domo Israel vidi horrendum: ibi fornicationes Ephraim: contaminatus est Israel.
11 Sed & Juda pone messem tibi, cùm convertero captivitatem populi mei.

CAPUT VII.

Cùm sanaturus esset Dominus Israel, obstiterunt iniquitates eorum: consentientes enim regum suorum malitiæ, omnes in idololatriam vehementer exarserunt: Dominoque relicto, conversi ad Ægypti auxilium, translati sunt in Assyrios.

A 1 CUM sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium, & fur ingressus est spolians, latrunculus foris.
2 Et ne fortè dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos adinventiones suæ, coram facie mea factæ sunt.
3 In malitia sua lætificaverunt regem: & in mendaciis suis principes.
4 Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente: quievit paululum civitas à commistione fermenti, donec fermentaretur totum.
5 Dies regis nostri: cœperunt principes furere à vino; extendit manum suam cum illusoribus. B
6 Quia applicaverunt quasi clibanum cor suum, cùm insidiaretur eis: tota nocte dormivit coquens eos: manè ipse succensus quasi ignis flammæ.
7 Omnes calefacti sunt quasi clibanus, & devoraverunt judices suos: omnes reges eorum ceciderunt: non est, qui clamet in eis ad me.
8 Ephraim in populis ipse commiscebatur: Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reservatur.
9 Comederunt alieni robur ejus, & ipse nescivit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignoravit.
10 Et humiliabitur superbia Israel in facie ejus, nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, & non quæsierunt eum in omnibus his. C
11 Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor: Ægyptum invocabant, ad Assyrios abierunt.
12 Et cùm profecti fuerint, expandam super eos rete meum: quasi volucrem cœli detraham eos, cædam eos secundùm auditionem cœtus eorum.
13 Væ eis, quoniam recesserunt à me: vastabuntur, quia prævaricati sunt in me, & ego redemi eos: & ipsi locuti sunt contra me mendacia.
14 Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis: super triticum, & vinum ruminabant, recesserunt à me. D
15 Et ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum: & in me cogitaverunt malitiam.
16 Reversi sunt, ut essent absque jugo: facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio principes eorum, à furore linguæ suæ. Ista subsannatio eorum in Terra Ægypti.

CAPUT VIII.

Samariam prædicit cum vitulo suo destruendam per Nabuchodonosor propter idololatriam: nec ipsorum hostiæ suscipientur: civitates autem Juda etiam concremabuntur.

1 IN gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini: pro eo quòd transgressi sunt fœdus meum, & legem meam prævaricati sunt. A
2 Me invocabunt: Deus meus, cognovimus te Israel.
3 Projecit Israel bonum, inimicus persequetur eum.
4 Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes

extite-

extiterunt, & non cognovi: argentum suum, & aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent.

B 5 Projectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos: usquequò non poterunt emundari?

6 Quia ex Israel & ipse est: artifex fecit illum, & non est Deus: quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.

7 Quia ventum seminabunt, & turbinem metent: culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam: quòd & si fecerit, alieni comedent eam.

8 Devoratus est Israel: nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.

C 9 Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi: Ephraim munera dederunt amatoribus.

10 Sed & cùm mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos: & quiescent paulisper ab onere regis, & principum.

11 Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: factæ sunt ei aræ in delictum.

12 Scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ computatæ sunt.

D 13 Hostias offerent, immolabunt carnes, & comedent, & Dominus non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum: ipsi in Ægyptum convertentur.

14 Et oblitus est Israel factoris sui, & ædificavit delubra, & Judas multiplicavit urbes munitas, & mittam ignem in civitates ejus, & devorabit ædes illius.

CAPUT IX.

Dominus in populum Israel famem, & captivitatem propter ipsius peccata immittet: nec grata ipsi erunt eorum sacrificia: & quia in peccatis perseverant, perpetuò ejecti à Domino permanebunt, vagi inter nationes.

A 1 NOLI lætari, Israel, noli exultare sicut populi: quia fornicatus es à Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici.

2 Area, & torcular non pascet eos, & vinum mentietur ei.

3 Non habitabunt in terra Domini: reversus est Ephraim in Ægyptum, & in Assyriis pollutum comedit.

4 Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei: sacrificia eorum, quasi panis lugentium, omnes, qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum animæ ipsorum, non intrabit in domum Domini.

5 Quid facietis in die solemni, in die festivitatis Domini?

6 Ecce enim profecti sunt à vastitate: Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum eorum urtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum. B

7 Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scitote Israel stultum prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiæ.

8 Speculator Ephraim cum Deo meo: propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus insania in domo Dei ejus. C

9 * Profundè peccaverunt, sicut in diebus Gabaa: recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum. * Jud. 19.c.25.

10 Quasi uvas in deserto inveni Israel: quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus vidi patres eorum: ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.

11 Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum à partu, & ab utero, & à conceptu.

12 Quòd & si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed & væ eis, cùm recessero ab eis.

13 Ephraim (ut vidi) Tyrus erat fundata in pulchritudine, & Ephraim educet ad interfectorem filios suos. D

14 Da eis, Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, & ubera arentia.

15 * Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adinventionum eorum, de domo mea ejiciam eos: non addam, ut diligam eos, omnes principes eorum recedentes. *1.Reg. 1.b.5.

16 Percussus est Ephraim, radix eorum exsiccata est: fructum nequaquam facient. Quòd & si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum.

17 Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum: & erunt vagi in nationibus.

CAPUT X.

Propter idololatriam Israel traditur Assyriis, & cùm à Domino revocati ad justitiam, pergant sequi vias suas, omnes eorum munitiones vastabuntur.

1 VITIS frondosa Israel, fructus adæquatus est ei: secundùm multitudinem fructus sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris. A

2 Divisum est cor eorum, nunc interibunt: ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum.

3 Quia nunc dicent: Non est rex nobis: non

enim timemus Dominum, & rex, quid faciet nobis?

4 Loquimini verba visionis inutilis, & ferietis fœdus: & germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.

B 5 Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ: quia luxit super eum populus ejus, & æditui ejus super eum exultaverunt in gloria ejus: quia migravit ab eo.

6 Siquidem & ipse in Assur delatus est, munus regi ultori: confusio Ephraim capiet, & confundetur Israel in voluntate sua.

7 Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ.

C 8 Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel: lappa, & tribulus ascendet super aras eorum, & dicent montibus: * Operite nos, & collibus: Cadite super nos.

* Isai. 2. d. 19. Apoc. 6. d. 16. Luc. 23. d. 30.

9 * Ex diebus Gabaa, peccavit Israel, ibi steterunt: non comprehendet eos in Gabaa prælium super filios iniquitatis.

* Jud. 19 d. 25.

10 Juxta desiderium meum corripiam eos: congregabuntur super eos populi, cùm corripientur propter duas iniquitates suas.

11 Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego transivi super pulcbritudinem colli ejus: ascendam super Ephraim, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob.

* Jer 4. a. 3.

12 * Seminate vobis in justitia, & metite in ore misericordiæ, innovate vobis novale: tempus autem requirendi Dominum, cùm venerit, qui docebit vos justitiam.

D 13 Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacii: quia confisus es in viis tuis, in multitudine fortium tuorum.

14 Consurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuæ vastabuntur, sicut vastatus est Salmana à domo ejus, * qui judicavit Baal in die prælii, matre super filios allisa.

* Jud. 8. e. 21.

15 Sic fecit vobis Bethel, à facie malitiæ nequitiarum vestrarum,

CAPUT XI.

Beneficiis ostendit Dominus se diligere populum Israel: sed propter illius scelera tradidit eum Assyriis: attamen propter suam misericordiam reducet eos, ut in terra sua serviant Domino una cum gentibus ad Deum conversis.

A 1 SICUT manè transiit, pertransiit rex Israel. Quia puer Israel, & dilexi eum: & * ex Ægypto vocavi filium meum.

* Matt. 2. c. 15.

2 Vocaverunt eos, sic abierunt à facie eorum: Baalim immolabant, & simulacris sacrificabant.

3 Et ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis: & nescierunt, quòd curarem eos:

4 In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis, & ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum: & declinavi ad eum, ut vesceretur. B

5 Non revertetur in terram Ægypti, & Assur ipse rex ejus, quoniam noluerunt converti.

6 Cœpit gladius in civitatibus ejus, & consumet electos ejus, & comedet capita eorum.

7 Et populus meus pendebit ad reditum meum: jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.

8 Quomodo dabo te Ephraim, protegam te, Israel? quomodo dabo te sicut Adama, ponam te ut Seboim? Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est pœnitudo mea. C

9 Non faciam furorem iræ meæ: non convertar, ut disperdam Ephraim: quoniam Deus ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar civitatem.

10 Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet: quia ipse rugiet, & formidabunt filii maris. D

11 Et avolabunt quasi avis ex Ægypto, & quasi columba de terra Assyriorum: & collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.

12 Circumdedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Israel: Judas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis.

CAPUT XII.

Vanè fidit Israel in Ægypto, ut ab Assur liberetur: sed tam ipsi quàm Juda reddet Dominus juxta merita ipsorum, qui immemores beneficiorum Jacob patriarchæ præstitorum, declinaverant in avaritia, quibus tamen pacem offert: carpens potissimùm idololatriam Galaad.

1 EPHRAIM pascit ventum, & sequitur æstum: tota die mendacium, & vastitatem multiplicat, & fœdus cum Assyriis iniit, & oleum in Ægyptum ferebat. A

2 Judicium ergo Domini cum Juda, & visitatio super Jacob: juxta vias ejus, & juxta adinventiones ejus reddet ei.

3 * In utero supplantavit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum angelo.

* Gen. 25. e. 25. Gen. 32. f. 2.

4 Et invaluit ad angelum, & confortatus est: flevit, & rogavit eum: in Bethel invenit eum, & ibi locutus est nobiscum.

5 Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus. B

6 Et tu ad Deum tuum converteris: miseri-

cordiam,

cordiam, & judicium custodi, & spera in Deo tuo semper.

7 Chanaan, in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit.

8 Et dixit Ephraim: Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi: omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.

C 9 Et ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.

10 Et locutus sum super prophetas, & ego visionem multiplicavi, & in manu prophetarum assimilatus sum.

11 Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes: nam & altaria eorum quasi acervi super sulcos agri.

D * Gen. 28. a. 5. 12 * Fugit Jacob in regionem Syriæ, & servivit Israel in uxorem, & in uxorem servavit.

* Exod. 14.c.21.22. 13 * In propheta autem eduxit Dominus Israel de Ægypto: & in propheta servatus est.

14 Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis, & sanguis ejus super eum veniet, & opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

CAPUT XIII.

Abominationem Israel ostendit, propter quam ipsi minatur exitium: Dominus dicit, se solum esse Deum, & liberatorem, arguens Israel ingratitudinis de beneficiis in deserto acceptis, gravemque ob id vindictam illis comminatur: addens se eos de morte liberaturum, devictis morte, & inferno.

A 1 LOQUENTE Ephraim, horror invasit Israel, & deliquit in Baal, & mortuus est.

2 Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est: his ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes.

3 Idcircò erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens, sicut pulvis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario.

B * Isaiæ 43.b.11. 4 * Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, & Deum absque me nescies, & salvator non est præter me.

5 Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis.

6 Juxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: & levaverunt cor suum, & obliti sunt mei.

7 Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum.

C 8 Occurram eis quasi ursa raptis catulis, & dirumpam interiora jecoris eorum, & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.

9 Perditio tua, Israel: tantummodo in me auxilium tuum.

10 Ubi est rex tuus? maximè nunc salvet te in omnibus urbibus tuis, & judices tui, de quibus dixisti: * Da mihi regem, & principes. *1.Reg. 8. a. 5.

D 11 Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea.

12 Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum ejus.

13 Dolores parturientis venient ei: ipse filius non sapiens: nunc enim non stabit in contritione filiorum.

14 De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: * ero mors tua, ò mors, morsus tuus ero, inferne, consolatio abscondita est ab oculis meis. *1 Cor. 15.g.54. Hebr. 2.d 14.

15 Quia ipse inter fratres dividet: * adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem: & siccabit venas ejus, & desolabit fontem ejus, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. * Ezec. 19.d.12.

CAPUT XIV.

Perditionem annuntiat Israeli, propter ipsius peccata: revocat tamen ad se, & conversis plurima bona promittit.

A 1 PEREAT Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum: in gladio pereant, parvuli eorum elidantur, & fœtæ ejus discindantur.

2 Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum; quoniam corruisti in iniquitate tua.

B 3 Tollite vobiscum verba, & convertimini ad Dominum, & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.

4 Assur non salvabit nos, super equum non ascendemus, nec dicemus ultra: Dii nostri opera manuum nostrarum: quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli.

C 5 Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontaneè: quia aversus est furor meus ab eis.

6 Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, & erumpet radix ejus ut Libani.

7 Ibunt rami ejus, & erit quasi oliva gloria ejus, & odor ejus ut Libani.

8 Convertentur sedentes in umbra ejus: vivent tritico, & germinabunt quasi vinea: memoriale ejus sicut vinum Libani.

D 9 Ephraim quid mihi ultra idola? ego exau-

diam, & dirigam eum ego ut abietem virentem :
ex me fructus tuus inventus est.
10 Quis sapiens, & intelliget ista? intelli-
gens, & sciet hæc? quia rectæ viæ Domini, &
justi ambulabunt in eis : prævaricatores verò
corruent in eis.

PROPHETIA JOEL.

CAPUT PRIMUM.

Joel, parabola proposita de eruca, locusta, brucho, & rubigine, quatuor plagas contra Judam vaticinando, hortatur omnes, & potissimùm sacerdotes ad planctum, jejunium, & orationem, plangens & ipse vastitatem terræ suæ.

1 VERBUM Domini, quod factum est
ad Joel filium Phatuel.
2 Audite hoc senes, & auribus perci-
pite omnes habitatores terræ : si factum est istud
in diebus vestris, aut in diebus patrum vestro-
rum.
3 Super hoc filiis vestris narrate, & filii vestri
filiis suis, & filii eorum generationi alteræ.
4 Residuum erucæ comedit locusta, & resi-
duum locustæ comedit bruchus, & residuum bru-
chi comedit rubigo;
5 Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate
omnes, qui bibitis vinum in dulcedine : quo-
niam periit ab ore vestro.
6 Gens enim ascendit in terram meam, for-
tis, & innumerabilis : dentes ejus ut dentes leo-
nis, & molares ejus ut catuli leonis.
7 Posuit vineam meam in desertum, & ficum
meam decorticavit : nudans spoliavit eam, &
projecit : albi facti sunt rami ejus.
8 Plange quasi virgo accincta sacco super vi-
rum pubertatis suæ.
9 Periit sacrificium, & libatio de domo Do-
mini : luxerunt sacerdores ministri Domini.
10 Depopulata est regio, luxit humus : quo-
niam devastatum est triticum, confusum est vi-
num, elanguit oleum.
11 Confusi sunt agricolæ, ululaverunt vini-
tores super frumento, & hordeo, quia periit
messis agri.
12 Vinea confusa est, & ficus elanguit : ma-
logranatum, & palma, & malum, & omnia li-
gna agri aruerunt : quia confusum est gaudium
à filiis hominum.
13 Accingite vos, & plangite sacerdotes, ulu-
late ministri altaris : ingredimini, cubate in
sacco ministri Dei mei : quoniam interiit de do-
mo Dei vestri sacrificium, & libatio.
14 * Sanctificate jejunium, vocate cœtum, * Infr. 2. d. 15.
congregate senes, omnes habitatores terræ
in domum Dei vestri : & clamate ad Domi-
num :
15 A, a, a, diei, quia propè est dies Do-
mini, & quasi vastitas à potente veniet.
16 Numquid non coram oculis vestris alimen-
ta perierunt de domo Dei nostri, lætitia, &
exultatio?
17 Computruerunt jumenta in stercore suo, D
demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothe-
cæ : quoniam confusum est triticum.
18 Quid ingemuit animal, mugierunt greges
armenti? Quia non est pascua eis : sed & gre-
ges pecorum disperierunt.
19 Ad te, Domine, clamabo : quia ignis
comedit speciosa deserti, & flamma succendit
omnia ligna regionis.
20 Sed & bestiæ agri, quasi area sitiens im-
brem, suspexerunt ad te : quoniam exsiccati
sunt fontes aquarum, & ignis devoravit spe-
ciosa deserti.

CAPUT II.

Propheta Judæis crudelitatem hostium suorum denuntiat, & quàm terribilis erit ipsis dies illa : quapropter ad pœnitentiam eos hortatur : & conversis magnam pollicetur Dominus prosperitatem, seque daturum spiritum suum super omnem carnem, & magna prodigia ante diem Domini magnum, & terribilem; eritque salvus omnis, qui invocaverit nomen Domini.

1 CANITE tuba in Sion, ululate in monte A
sancto meo, conturbentur omnes ha-
bitatores terræ : Quia venit dies Domini, quia
propè est.
2 Dies tenebrarum, & caliginis, dies nu-
bis, & turbinis : quasi manè expansum su-
per montes populus multus, & fortis : si-
milis ei non fuit à principio, & post eum
non erit, usque in annos generationis, & ge-
nerationis.
3 Ante faciem ejus ignis vorans, & post eum
exurens flamma : quasi hortus voluptatis ter-

ra co-

ra coram eo, & post eum solitudo deserti, ne-
que est, qui effugiat eum.
B
4 Quasi aspectus equorum, aspectus eorum:
& quasi equites sic current.
5 Sicut sonitus quadrigarum super capita mon-
tium exilient, sicut sonitus flammæ ignis devo-
rantis stipulam, velut populus fortis præpara-
tus ad prælium.
6 A facie ejus cruciabuntur populi: omnes
vultus redigentur in ollam.
7 Sicut fortes current: quasi viri bellatores
ascendent murum: viri in viis suis gradientur,
& non declinabunt à semitis suis.
8 Unusquisque fratrem suum non coarctabit,
singuli in calle suo ambulabunt: sed & per fe-
nestras cadent, & non demolientur.
9 Urbem ingredientur, in muro current: do-
mus conscendent, per fenestras intrabunt qua-
si fur.
C
* Infr. 15. c. 3. Isa. 13. b. 10. Ezech. 32. b. 7. Marc. 13. e. 24. Luc. 21. e. 25.
10 A facie ejus contremuit terra, moti sunt
cœli: * sol, & luna obtenebrati sunt, & stel-
læ retraxerunt splendorem suum.
11 Et Dominus dedit vocem suam ante faciem
exercitus sui: quia multa sunt nimis castra e-
jus, quia fortia, & facientia verbum ejus:
* magnus enim dies Domini, & terribilis valdè,
& quis sustinebit eum?
* Jer. 30. b. 7. Amos 5. c. 18. Soph. 1. d. 15.
12 Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini
ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in
fletu, & in planctu.
13 Et scindite corda vestra, & non vestimen-
ta vestra, & convertimini ad Dominum Deum
* Psal. 85. a. 5. Jon. 3. c. 9. & 4. a. 2.
vestrum: * quia benignus, & misericors est,
patiens, & multæ misericordiæ, & præstabilis
super malitia.
D
14 Quis scit, si convertatur, & ignoscat, &
relinquat post se benedictionem, sacrificium,
& libamen Domino Deo vestro?
* Sup. 1. c. 14.
15 Canite tuba in Sion, * sanctificate jeju-
nium, vocate cœtum,
16 Congregate populum, sanctificate eccle-
siam, coadunate senes: congregate parvulos, &
sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili
suo, & sponsa de thalamo suo.
17 Inter vestibulum, & altare plorabunt sa-
cerdotes ministri Domini, & dicent: Parce, Do-
mine, parce populo tuo, & ne des hæredita-
tem tuam in opprobrium, ut dominentur eis
nationes. Quare dicunt in populis: Ubi est
Deus eorum?
18 Zelatus est Dominus terram suam, & pe-
percit populo suo:
E
19 Et respondit Dominus, & dixit populo
suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, &
vinum, & oleum, & replebimini eis: & non
dabo vos ultra opprobrium in gentibus.
20 Et eum, qui ab Aquilone est, procul fa-
ciam à vobis: & expellam eum in terram in-
viam, & desertam: faciem ejus contra mare
Orientale, & extremum ejus ad mare novissi-
mum: & ascendet fœtor ejus, & ascendet pu-
tredo ejus, quia superbè egit.
21 Noli timere terra, exulta, & lætare: quo-
niam magnificavit Dominus, ut faceret.
22 Nolite timere animalia regionis quia ger-
minaverunt speciosa deserti, quia lignum attu-
lit fructum suum, ficus, & vinea dederunt vir-
tutem suam.
23 Et filii Sion exultate, & lætamini in Do- F
mino Deo vestro: quia dedit vobis doctorem ju-
stitiæ, & descendere faciet ad vos imbrem ma-
tutinum, & serotinum, sicut in principio.
24 Et implebuntur areæ frumento, & redun-
dabunt torcularia vino, & oleo.
25 Et reddam vobis annos, quos comedit lo-
custa, bruchus & rubigo, & eruca: fortitudo
mea magna, quam misi in vos.
26 Et comedetis vescentes, & saturabimini:
& laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui
fecit mirabilia vobiscum: & non confundetur
populus meus in sempiternum.
27 Et scietis, quia in medio Israel ego sum:
& ego Dominus Deus vester, & non est ampliùs:
& non confundetur populus meus in æternum. G
28 Et erit post hæc: * Effundam spiritum me- * Isaiæ 44. a. 3. Act. 2. b. 17.
um super omnem carnem: & prophetabunt fi-
lii vestri, & filiæ vestræ: senes vestri somnia
somniabunt, & juvenes vestri visiones vide-
bunt.
29 Sed & super servos meos, & ancillas in
diebus illis effundam spiritum meum.
30 Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, san-
guinem, & ignem, & vaporem fumi.
31 * Sol convertetur in tenebras, & luna in * Sup. 2. b. 10. Matth. 24. c. 29. Luc. 21. e. 25.
sanguinem: antequam veniat dies Domini ma-
gnus, & horribilis.
32 Et erit: * omnis, qui invocaverit nomen * Rom. 10. c. 13.
Domini, salvus erit: quia in monte Sion, & in
Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus,
& in residuis, quos Dominus vocaverit.

CAPUT III.

*Minatur Dominus afflictionem magnam Gen-
tibus: quæ populum suum afflixerunt: seque
omnes in valle Josaphat judicaturum, fons
de domo Domini egredietur: & Judæa in
æternum inhabitabitur, sanguine ipsius e-
mundato.*

1 QUIA ecce in diebus illis, & in tempore A
illo, cùm convertero captivitatem Ju-
da, & Jerusalem:
2 Congregabo omnes gentes, & deducam eas
in vallem Josaphat: & disceptabo cum eis ibi

super

ſuper populo meo, & hæreditate mea Iſrael, quos diſperſerunt in nationibus, & terram meam diviſerunt.

3 Et ſuper populum meum miſerunt ſortem, & poſuerunt puerum in proſtibulo, & puellam vendiderunt pro vino, ut biberent.

4 Verùm quid mihi, & vobis, Tyrus, & Sidon, & omnis terminus Palæſthinorum? numquid ultionem vos reddetis mihi? & ſi ulciſcimini vos contra me, citò velociter reddam viciſſitudinem vobis ſuper caput veſtrum.

5 Argentum enim meum, & aurum tuliſtis: & deſiderabilia mea, & pulcherrima intuliſtis in delubra veſtra.

6 Et filios Juda, & filios Jeruſalem vendidiſtis filiis Græcorum: ut longè faceretis eos de finibus ſuis.

7 Ecce ego ſuſcitabo eos de loco, in quo vendidiſtis eos: & convertam retributionem veſtram in caput veſtrum.

8 Et vendam filios veſtros, & filias veſtras in manibus filiorum Juda, & venumdabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus eſt.

9 Clamate hoc in gentibus, ſanctificate bellum, ſuſcitate robuſtos: accedant, aſcendant omnes viri bellatores.

10 Concidite aratra veſtra in gladios, & ligones veſtros in lanceas. Infirmus dicat: Quia fortis ego ſum.

11 Erumpite, & venite omnes gentes de circuitu, & congregamini: ibi occumbere faciet Dominus robuſtos tuos.

12 Conſurgant, & aſcendant gentes in vallem Joſaphat: quia ibi ſedebo, ut judicem omnes gentes in circuitu.

13 * Mittite falces, quoniam maturavit meſſis: venite, & deſcendite, quia plenum eſt torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata eſt malitia eorum. * Apoc. 14. d. 16.

14 Populi, populi in valle conciſionis: quia juxta eſt dies Domini in valle conciſionis.

15 * Sol, & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. * Sup. 2. b. 10. & 3. g. 31.

16 * Et Dominus de Sion rugiet, & de Jeruſalem dabit vocem ſuam: & movebuntur cæli, & terra: & Dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorum Iſrael. * Jer. 25. f. 30. Amos 1. a. 2.

17 Et ſcietis, quia ego Dominus Deus veſter, habitans in Sion monte ſancto meo: & erit Jeruſalem ſancta, & alieni non tranſibunt per eam ampliùs.

D

18 * Et erit in die illa: ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes rivos Juda ibunt aquæ: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum. * Amos 9. d. 14.

19 Ægyptus in deſolationem erit, & Idumæa in deſertum perditionis: pro eo quòd inique egerint in filios Juda, & effuderint ſanguinem innocentem in terra ſua.

20 Et Judæa in æternum habitabitur, & Jeruſalem in generationem, & generationem.

21 Et mundabo ſanguinem eorum, quem non mundaveram: & Dominus commorabitur in Sion.

PROPHETIA AMOS.

CAPUT PRIMUM.

Tempus prophetiæ Amos: ultio Domini in Damaſcum, Philiſthæos, Tyrum, Idumæam, & filios Ammon, quos ſuper quatuor ſceleribus non convertet.

1 VERBA Amos, qui fuit in paſtoribus de Thecue: quæ vidit ſuper Iſrael in diebus Oziæ regis Juda, & in diebus Jeroboam filii Joas regis Iſrael, * ante duos annos terræmotus.

2 Et dixit: * Dominus de Sion rugiet, & de Jeruſalem dabit vocem ſuam: & luxerunt ſpecioſa paſtorum, & exſiccatus eſt vertex Carmeli.

3 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor non convertam eum, eò quòd trituraverint in plauſtris ferreis Galaad.

4 Et mittam ignem in domum Azael: & devorabit domos Benadad.

B

5 Et conteram vectem Damaſci: & diſperdam habitatorem de campo idoli, & tenentem ſceptrum de domo voluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenem, dicit Dominus.

6 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Gazæ, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd tranſtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa.

7 Et mittam ignem in murum Gazæ, & devorabit ædes ejus.

8 Et diſperdam habitatorem de Azoto, & tenentem ſceptrum de Aſcalone: & convertam manum meam ſuper Accaron, & peribunt reliqui Philiſthinorum, dicit Dominus Deus.

C

9 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd concluſerint captivitatem perfectam in Idumæa, & non ſint recordati fœderis fratrum.

10 Et mittam ignem in murum Tyri, & devorabit ædes ejus.

11 Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non convertam eum: eò quòd persecutus sit in gladio fratrem suum, & violaverit misericordiam ejus, & tenuerit ultra furorem suum, & indignationem suam servaverit usque in finem.

D 12 Mittam ignem in Theman: & devorabit ædes Bosræ.

13 Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non convertam eum: eò quòd dissecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum:

14 Et succendam ignem in muro Rabba: & devorabit ædes ejus in ululatu in die belli, & in turbine in die commotionis.

15 Et ibit Melchom in captivitatem; ipse, & principes ejus simul, dicit Dominus.

CAPUT II.

Ultio Domini in Moab, Judam, & Israelem, bisque minatur interitum, quem effugere non poterunt, quia acceptis beneficiis semper fuerunt ingrati, Deique legem abjecerunt.

A 1 HÆC dicit Dominus: Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor non convertam eum: eò quòd incenderit ossa regis Idumææ usque ad cinerem.

2 Et mittam ignem in Moab, & devorabit ædes Carioth: & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ:

3 Et disperdam judicem de medio ejus, & omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.

B 4 Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Juda, & super quatuor non convertam eum: eò quòd abjecerit legem Domini, & mandata ejus non custodierit: deceperunt enim eos idola sua, post quæ abierant patres eorum.

5 Et mittam ignem in Juda, & devorabit ædes Jerusalem.

6 Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non convertam eum: pro eo quòd vendiderit pro argento justum, & pauperem pro calceamentis.

7 Qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant: & filius, ac pater ejus ierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum.

C 8 Et super vestimentis pignoratis accubuerunt juxta omne altare: & vinum damnatorum bibebant in Domo dei sui.

9 * Ego autem exterminavi Amorrhæum à facie eorum: cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus, & fortis ipse quasi quercus: & contrivi fructum ejus desuper, & radices ejus subter.

* Num. 21.c.24. — Deut. 2.f.24.

10 * Ego sum, qui ascendere vos feci de terra Ægypti, & duxi vos in deserto quadraginta annis, ut possideretis terram Amorrhæi.

*Exod. 14.c.21. D Deut. 8.a.2.

11 Et suscitavi de filiis vestris in prophetas, & de juvenibus vestris nazaræos: numquid non ita est, filii Israel, dicit Dominus?

12 Et propinabitis nazaræis vinum, & prophetis mandabitis, dicentes: Ne prophetetis.

13 Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno.

14 Et peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem suam, & robustus non salvabit animam suam:

15 Et tenens arcum non stabit, & velox pedibus suis non salvabitur, & ascensor equi non salvabit animam suam:

16 Et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

CAPUT III.

Domum Israel populum olim unicè electum arguit variorum scelerum: ex quibus paucos dicit servandos in superventura afflictione, quam ipsis comminatur.

1 AUDITE verbum, quod locutus est Dominus super vos, filii Israel: super omnem cognationem, quam eduxi de terra Ægypti, dicens: A

2 Tantummodò vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcircò visitabo super vos omnes iniquitates vestras.

3 Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?

4 Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit?

5 Numquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? numquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit?

6 Si clanget tuba in civitate, & populus non expavescet? si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit? B

7 Quia non facit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

8 Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?

9 Auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Ægypti: & dicite: Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio ejus, & calumniam patientes in penetralibus ejus.

10 Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinas in ædibus suis.

11 Propereà hæc dicit Dominus Deus: Tribulabitur, & circuietur terra: & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ.

12 Hæc dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, & in Damasci grabato.

13 Audite, & contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum:

14 Quia in die cùm visitare cœpero prævaricationes Israel, super eum visitabo, & super altaria Bethel: & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram.

15 Et percutiam domum hyemalem cum domo æstiva: & peribunt domus eburneæ, & dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

CAPUT IV.

Invehitur sub typo vaccarum pingium in iniquos primates Samariæ, ipsorum subsannans idolatriam, & quia filii Israel variis flagellis à peccatis suis revocari non potuerunt, minatur eis Dominus similia his, quæ prius passi fuerant, hortando, ut ad Deum omnipotentem convertantur.

1 AUDITE verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes, quæ dicitis dominis vestris: Afferte, & bibemus.

2 Juravit Dominus Deus in sancto suo: quia ecce dies venient super vos, & levabunt vos in contis, & reliquias vestras in ollis ferventibus.

3 Et per aperturas exibitis altera contra alteram, & projiciemini in Armon, dicit Dominus.

4 Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem: & afferte manè victimas vestras, tribus diebus decimas vestras.

5 Et sacrificate de fermentato laudem: & vocate voluntarias oblationes, & annuntiate: sic enim voluistis, filii Israel, dicit Dominus Deus.

6 Unde & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, & indigentiam panum in omnibus locis vestris, & non estis reversi ad me, dicit Dominus.

7 Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menses superessent usque ad messem: & plui super unam civitatem, & super alteram civitatem non plui: pars una compluta est, & pars, super quam non plui, aruit.

8 Et venerunt duæ, & tres civitates ad unam civitatem, ut biberent aquam, & non sunt satiatæ: & non redistis ad me, dicit Dominus. C

9 * Percussi vos in vento urente, & in aurugine, multitudinem hortorum vestrorum, & vinearum vestrarum: oliveta vestra, & ficeta vestra comedit eruca: & non redistis ad me, dicit Dominus. * Agg. 2. c. 18.

10 Misi in vos mortem in via Ægypti, percussi in gladio juvenes vestros, usque ad captivitatem equorum vestrorum: & ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras: & non redistis ad me, dicit Dominus.

11 Subverti vos, * sicut subvertit Deus Sodomam, & Gomorrham, & facti estis quasi torris raptus ab incendio: & non redistis ad me, dicit Dominus. * Gen. 19. c. 24.

12 Quapropter hæc faciam tibi, Israel: postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israel.

13 Quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terræ: Dominus Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT V.

Luget casum Israelis propheta, revocans eos ad quærendum Dominum, ut ita possint evadere afflictiones suis peccatis debitas, propter quas ubique planctus erit: odit dominus festivitates, ac sacrificia eorum, quibus propter idolatriam minatur captivitatem.

1 AUDITE verbum istud, quòd ego levo super vos planctum: Domus Israel cecidit, & non adjiciet ut resurgat. A

2 Virgo Israel projecta est in terram suam, non est, qui suscitet eam.

3 Quia hæc dicit Dominus Deus: Urbs, de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israel.

4 Quia hæc dicit Dominus domui Israel: Quærite me, & vivetis.

5 Et nolite quærere Bethel, & in Galgalam nolite intrare, & in Bersabee non transibitis: quia Galgala captiva ducetur: & Bethel erit inutilis.

6 Quærite Dominum, & vivite: ne fortè comburatur ut ignis domus Joseph, & devorabit, & non erit, qui extinguat Bethel. B

7 Qui convertitis in absinthium judicium, & justitiam in terra relinquitis.

8 Facien-

8 Facientem Arcturum, & Orionem, & convertentem in manè tenebras, & diem in noctem
*Infr. mutantem: * qui vocat aquas maris, & effundit
9. b. 6. eas super faciem terræ: Dominus nomen est ejus.
C 9 Qui subridet vastitatem super robustum, & depopulationem super potentem affert:
10 Odio habuerunt corripientem in porta: & loquentem perfectè abominati sunt.
11 Idcircò, pro eo quòd diripiebatis pauperem,
* Soph. & prædam electam tollebatis ab eo: * domos
1. c. 13. quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum.
12 Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes justi accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta:
13 Ideò prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.
D 14 Quærite bonum, & non malum, ut vivatis:& erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis.
* Rom. 15 * Odite malum, & diligite bonum, &
12. b. 9. constituite in porta judicium: si fortè mise-
Ps. 96. reatur Dominus Deus exercituum reliquiis
b. 10. Joseph.
16 Propptereà hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator: in omnibus plateis planctus: & in cunctis, quæ foris sunt, dicetur Væ, væ: & vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos, qui sciunt plangere.
E 17 Et in omnibus vineis erit planctus: quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.
*Jerem. 18 * Væ desiderantibus diem Domini: ad quid
30. b. 7. eam vobis? dies Domini ista, tenebræ, & non lux.
Joel. 2. 19 Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & oc-
c. 11. currat ei ursus: & ingrediatur domum, & inni-
Soph. 1. tatur manu sua super parietem, & mordeat eum
c. 15. coluber.
20 Numquid non tenebræ dies Domini, & non
F lux: & caligo, & non splendor in ea?
* Isa. 1. 21 * Odi, & projeci festivitates vestras: & non
d. 11. capiam odorem cœtuum vestrorum.
Jerem. 22 Quòd si obtuleritis mihi holocautomata, &
6. c. 20. munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium
Malac. vestrorum non respiciam.
1 c. 13. 23 Aufer à me tumultum carminum tuorum; & cantica lyræ tuæ non audiam.
24 Et revelabitur quasi aqua judicium, & justitia quasi torrens fortis.
G 25 * Numquid hostias, & sacrificium obtuli-
* Act. 7. stis mihi in deserto quadraginta annis, domus
c. 42. Israel?
26 Et portastis tabernaculum Moloch vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sidus dei vestri, quæ fecistis vobis.
27 Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus, Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT VI.

Comminatur Dominus superbis, & in deliciis agentibus exilium, ac transmigrationem, una cum reliquo populo Israel, cujus detestatur superbiam.

1 VÆ, qui opulenti estis in Sion, & con- A
fiditis in monte Samariæ: optimates Luc. 6.
capita populorum, ingredientes pompaticè do- d. 24.
mum Israel.
2 Transite in Chalane, & videte, & ite inde in Emath magnam: & descendite in Geth Palæsthinorum, & ad optima quæque regna horum: si latior terminus eorum termino vestro est.
3 Qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis.
4 Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti.
5 Qui canitis ad vocem psalterii: sicut David B
putaverunt se habere vasa cantici.
6 Bibentes vinum in phialis; & optimo unguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Joseph.
7 Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium: & auferetur factio lascivientium.
8 * Juravit Dominus Deus in anima sua, di- *Jerem.
cit Dominus Deus exercituum: Detestor ego 51. b 14.
superbiam Jacob, & domos ejus odi, & tradam civitatem cum habitatoribus suis.
9 Quòd si reliqui fuerint decem viri in domo una, & ipsi morientur.
10 Et tollet eum propinquus suus, & com- C
buret eum, ut efferat ossa de domo: & dicet ei, qui in penetralibus domus est: Numquid adhuc est penes te?
11 Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: Tace, & non recorderis nominis Domini.
12 Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum majorem ruinis, & domum minorem scissionibus.
13 Numquid currere queunt in petris equi, aut D
arari potest in bubalis, quoniam convertistis in amaritudinem judicium, & fructum justitiæ in absinthium?
14 Qui lætamini in nihilo: qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?
15 Ecce enim suscitabo super vos domus Israel, dicit Dominus Deus exercituum, gentem: & conteret vos ab introitu Emath usque ad torrentem deserti.

CAPUT VII.

Deprecatur propheta pœnas, quas videt imminere, & Dominus comminatur captivitatem, quam Amos sub parabola trullæ cæmentarii vaticinatur, adversante licèt Amasia sacerdote Bethel, qui coram rege Israel accusat Amos, suadens ipsi Amos, ut eas prophetatum in terram Juda: sed ostendit se factum à Domino prophetam, ut super Israel prophetaret, qui & Amasiæ, & Israel vaticinatur afflictionem.

A 1 HÆC ostendit mihi Dominus Deus: &
ecce fictor locustæ in principio germi-
nantium serotini imbris, & ecce serotinus post
tonsionem regis.
2 Et factum est: cùm consummasset comedere
herbam terræ, dixi: Domine Deus, propitius
esto, obsecro: quis suscitabit Jacob, quia
parvulus est?
3 Misertus est Dominus super hoc: Non erit,
dixit Dominus.
4 Hæc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce
vocabat judicium ad ignem Dominus Deus: &
devoravit abyssum multam, & comedit simul
partem.
B 5 Et dixi: Domine Deus, quiesce, obsecro:
quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?
6 Misertus est Dominus super hoc: Sed & istud
non erit, dicit Dominus Deus.
7 Hæc ostendit mihi Dominus: & ecce Domi-
nus stans super murum litum, & in manu ejus
trulla cæmentarii.
8 Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides,
Amos? Et dixi: Trullam cæmentarii. Et dixit
Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio
populi mei Israel: non adjiciam ultra superin-
ducere eum.
9 Et demolientur excelsa Idoli, & sanctifica-
tiones Israel desolabuntur, & consurgam super
domum Jeroboam in gladio.
C 10 Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jero-
boam regem Israel, dicens: Rebellavit contra
te Amos in medio domus Israel: non poterit
terra sustinere universos sermones ejus.
11 Hæc enim dicit Amos: In gladio morie-
tur Jeroboam, & Israel captivus migrabit de
terra sua:
12 Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides,
gradere, fuge in terram Juda: & comede ibi
panem, & prophetabis ibi.
13 Et in Bethel non adjicies ultra, ut pro-
phetes: quia sanctificatio regis est, & domus
regni est.
D 14 Responditque Amos, & dixit ad Ama-
siam: Non sum propheta, & non sum filius
prophetæ: sed armentarius ego sum vellicans
sycomoros.
15 Et tulit me Dominus, cùm sequerer gre-
gem: & dixit Dominus ad me: Vade propheta
ad populum meum Israel.
16 Et nunc audi verbum Domini: Tu dicis:
Non prophetabis super Israel, & non stillabis
super domum idoli.
17 Propter hoc hæc dicit Dominus: Uxor tua
in civitate fornicabitur: & filii tui, & filiæ tuæ
in gladio cadent, & humus tua funiculo metie-
tur: & tu in terra polluta morieris, & Israel ca-
ptivus migrabit de terra sua.

CAPUT VIII.

Amos sub parabola uncini pomorum prophetat finem imminere regni Israel propter pauperum oppressiones: acerbitatem verò imminentis calamitatis explicat: ac festivitates eorum dicit in luctum convertendas, famemque verbi Dei futuram denuntiat.

1 HÆC ostendit mihi Dominus Deus: & A
ecce uncinus pomorum:
2 Et dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi:
Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me:
Venit finis super populum meum Israel: non
adjiciam ultra, ut pertranseam eum.
3 Et stridebunt cardines templi in die illa, di-
cit Dominus Deus, multi morientur: in omni
loco projicietur silentium.
4 Audite hoc qui conteritis pauperem, & defi-
cere facitis egenos terræ.
5 Dicentes: Quando transibit mensis, & ve- B
nundabimus merces; & sabbatum, & aperie-
mus frumentum: ut imminuamus mensuram,
& augeamus siclum, & supponamus stateras
dolosas,
6 Ut possideamus in argento egenos, & pau-
peres pro calceamentis, & quisquilias frumenti
vendamus?
7 Juravit Dominus in superbiam Jacob: Si
oblitus fuero usque ad finem omnia opera eo-
rum.
8 Numquid super isto non commovebitur ter-
ra, & lugebit omnis habitator ejus: & ascen-
det quasi fluvius universus, & ejicietur, & de-
fluet quasi rivus Ægypti?
9 Et erit in die illa, dicit Dominus Deus: oc- C
cidet sol in meridie, & tenebrescere faciam ter-
ram in die luminis:
10 * Et convertam festivitates vestras in lu- * Tob. 2. b. 6. 1. Mac. 1. c. 41.
ctum, & omnia cantica vestra in planctum: &
inducam super omne dorsum vestrum saccum,
& super omne caput calvitium, & ponam eam

quasi

quasi luctum unigeniti, & novissima ejus quasi diem amarum.

11 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & mittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

D 12 Et commovebuntur à mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientem: circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.

13 In die illa deficient virgines pulchræ, & adolescentes in siti.

14 Qui jurant in delicto Samariæ, & dicunt: Vivit Deus tuus Dan, & vivit via Bersabee: & cadent, & non resurgent ultra.

CAPUT IX.

Vastaturum se dicit Dominus impios, sic ut nulli pateat effugium; postea tamen suscitabit tabernaculum David, & captivitatem filiorum Israel convertet cum magna ipsorum felicitate.

A 1 VIDI Dominum stantem super altare, & dixit: Percute cardinem, & commoveantur superliminaria: avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum in gladio interficiam: non erit fuga eis. Fugient, & non salvabitur ex eis, qui fugerit.

* Psal. 138. 8. 2 * Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos, & si ascenderint usque in cœlum, inde detraham eos.

3 Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos, & si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.

4 Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, & occidet eos: &
*Jerem. 44. c. 11. * ponam oculos meos super eos in malum, & non in bonum.

B 5 Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, & tabescet: & lugebunt omnes habitantes in ea: & ascendet sicut rivus omnis, & defluet sicut fluvius Ægypti.

6 Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, & fasciculum suum super terram fundavit, * qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen ejus. * Sup. 5. c. 8.

7 Numquid non ut filii Æthiopum vos estis mihi, filii Israel, ait Dominus? numquid non Israel ascendere feci de Terra Ægypti: & Palæsthinos de Cappadocia, & Syros de Cyrene?

8 Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans, & conteram illud à facie terræ: Verumtamen conterens non conteram domum Jacob, dicit Dominus. C

9 Ecce enim mandabo ego, & concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur triticum in cribro: & non cadet lapillus super terram.

10 In gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: Non appropinquabit, & non veniet super nos malum.

11 In die illa * suscitabo tabernaculum David, quod cecidit: & reædificabo aperturas murorum ejus, & ea, quæ corruerant, instaurabo, & reædificabo illud sicut in diebus antiquis. *Actor. 15. c. 16.

12 Ut possideant reliquias Idumææ, & omnes nationes, eò quòd invocatum sit nomen meum super eos: dicit Dominus faciens hæc.

13 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & comprehendet arator messorem, & calcator uvæ mittentem semen: * & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. D * Joel. 3. d. 18.

14 Et convertam captivitatem populi mei Israel: & ædificabunt civitates desertas, & inhabitabunt: & plantabunt vineas, & bibent vinum earum: & facient hortos, & comedent fructus eorum.

15 Et plantabo eos super humum suam: & non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

PROPHETIA ABDIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Vaticinatur exitium adversùs Idumæos, qui affligebant, ac subsannabant filios Israel: qui tamen reducti, dominium accipient in eos, qui ipsos afflixerunt.

A Jer. 49. c. 14. 1. VISIO Abdiæ. Hæc dicit Dominus Deus ad Edom: Auditum audivimus à Domino, & legatum ad Gentes misit: Surgite, & consurgamus adversùs eum in prælium.

2 Ecce parvulum dedi te in Gentibus; contemptibilis tu es valdè.

3 Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum: qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?

4 Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter si- B

dera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.

5 Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? nonne furati fuissent sufficientia sibi? si vindemiatores introissent ad te, numquid saltem racemum reliquissent tibi?

6 Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus?

C 7 Usque ad terminum emiserunt te: omnes viri fœderis tui illuserunt tibi: invaluerunt adversum te viri pacis tuæ: qui comedunt tecum, ponent insidias subter te: non est prudentia in eo.

Isai. c.14. 8 * Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau?

9 Et timebunt fortes tui à Meridie, ut intereat vir de monte Esau.

Gen. 27.41. 10 * Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob, operiet te confusio & peribis in æternum.

D 11 In die cùm stares adversùs eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, & extranei ingrediebantur portas ejus, & super Jerusalem mittebant sortem: tu quoque eras quasi unus ex eis.

12 Et non despicies in die fratris tui, in die peregrinationis ejus: & non lætaberis super filios Juda in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuum in die angustiæ.

E 13 Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum: neque despicies, & tu in malis ejus in die vastitatis illius: & non emitteris adversùs exercitum ejus in die vastitatis illius.

14 Neque stabis in exitibus, ut interficias eos, qui fugerint: & non concludes reliquos ejus in die tribulationis.

15 Quoniam juxta est Dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam convertet in caput tuum.

F 16 Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes Gentes jugiter: & bibent, & absorbebunt, & erunt quasi non sint.

17 Et in monte Sion erit salvatio: & erit sanctus: & possidebit domus Jacob eos, qui se possederant.

18 Et erit domus Jacob ignis, & domus Joseph flamma, & domus Esau stipula: & succendentur in eis, & devorabunt eos, & non erunt reliquiæ domus Esau, quia Dominus locutus est.

G 19 Et hæreditabunt hi, qui ad Austrum sunt, montem Esau, & qui in campestribus Philisthiim: & possidebunt regionem Ephraim, & regionem Samariæ: & Beniamin possidebit Galaad.

20 Et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel, omnia loca Chananæorum usque ad Sareptam: & transmigratio Jerusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri.

21 Et ascendent salvatores in montem Sion judicare montem Esau: & erit Domino regnum.

PROPHETIA JONÆ.

CAPUT PRIMUM.

Jonas à Domino missus, ut in Ninive prædicaret, navigio fugit in Tharsis à facie Domini: quo immittente in navim tempestatem, jactisque sortibus, deprehensus Jonas in mare mittitur, cessatque tempestas.

A 1 ET factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi, dicens:

2 Surge, & vade in Niniven civitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia ejus coram me.

3 Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Joppen, & invenit navem euntem in Tharsis: & dedit naulum ejus, & descendit in eam, ut iret cum eis in Tharsis à facie Domini.

B 4 Dominus autem misit ventum magnum in mare: & facta est tempestas magna in mari, & navis periclitabatur conteri.

5 Et timuerunt nautæ, & clamaverunt viri ad deum suum: & miserunt vasa, quæ erant in navi, in mare, ut alleviaretur ab eis: & Jonas descendit ad interiora navis, & dormiebat sopore gravi.

6 Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei: Quid tu sopore deprimeris? surge, invoca Deum tuum, si fortè recogitet Deus de nobis, & non pereamus.

C 7 Et dixit vir ad collegam suum: Venite, & mittamus sortes, & sciamus quare hoc malum sit nobis. Et miserunt sortes: & cecidit sors super Jonam.

8 Et dixerunt ad eum: Indica nobis, cujus causa malum istud sit nobis: quod est opus tuum? quæ terra tua, & quò vadis? vel ex quo populo es tu?

9 Et dixit ad eos: Hebræus ego sum, & Dominum Deum cœli ego timeo, qui fecit mare, & aridam.

10 Et

10 Et timuerunt viri timore magno, & dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (cognoverunt enim viri, quòd à facie Domini fugeret, quia indicaverat eis)

D 11 Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, & cessabit mare à nobis? quia mare ibat, & intumescebat.

12 Et dixit ad eos: Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare à vobis: scio enim ego, quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos.

13 Et remigabant viri, ut reverterentur ad aridam, & non valebant: quia mare ibat, & intumescebat super eos.

14 Et clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Quæsumus, Domine, ne pereamus in anima viri istius, & ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu, Domine, sicut voluisti, fecisti.

15 Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare: & stetit mare à fervore suo.

16 Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolaverunt hostias Domino, & voverunt vota.

C A P U T II.

Jonas à ceto, quem Dominus præparaverat, absorptus, fuit in eo tribus diebus, & tribus noctibus, cùmque de ventre ejus orasset Dominum, ipsius jussu in aridam evomitur.

A * Matt. 12.c.40. & 16.a. 4. Luc 11. d. 30. 1 ET præparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam: * & erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus.

2 Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3 Et dixit:

* 1. Cor.15. a. 4. * Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me: de ventre inferi clamavi, & exaudisti vocem meam.

B Ps. 119. a. 1. 4 Et projecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt.

5 Et ego dixi: Abjectus sum à conspectu oculorum tuorum: verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum.

* Psal. 18.a. 1 6 * Circumdederunt me aquæ usque ad animam: abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum.

7 Ad extrema montium descendi: terræ vectes concluserunt me in æternum, & sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus. C

8 Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

9 Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt. D

10 Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcumque vovi, reddam pro salute Domino.

11 Et dixit Dominus pisci: & evomuit Jonam in aridam.

C A P U T III.

Rursum missus Jonas ad Ninivitas prædicit civitatis subversionem: illis autem ad Deum conversis, & magna pœnitentiæ signa ostendentibus, parcit Dominus civitati.

1 ET factum est verbum Domini ad Jonam secundò dicens: A

2 Sur-

2. Surge, & vade in Niniven civitatem magnam: & prædica in ea prædicationem, quam ego loquor ad te.
3 Et surrexit Jonas, & abiit in Niniven juxta verbum Domini: & Ninive erat civitas magna itinere trium dierum.
B 4 Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius: & clamavit, & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur.
* Matt. 12. c. 41. Luc. 11. c. 32. 5 * Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum: & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem.
C 6 Et pervenit verbum ad regem Ninive: & surrexit de solio suo, & abjecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere.
7 Et clamavit, & dixit in Ninive ex ore regis, & principum ejus, dicens: Homines, & jumenta, & boves, & pecora non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant.
D 8 Et operiantur saccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & convertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum.
* Jer. 18. b. 11. Joel 2. c. 14 9 * Quis scit, si convertatur, & ignoscat Deus: & revertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?
10 Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.

CAPUT IV.

Afflictus Jonas quia vaticinium suum advertit Niniven videbat non impleri, mortem optat: verùm à Domino corripitur, qui injustam ipsius indignationem convincit, quòd putaret se rectè dolere de arefacta hedera, & tamen noluerit Dominus parcere Ninive civitati maximæ, in qua erant plus quàm centum viginti millia eorum, qui non peccaverunt.

1 ET afflictus est Jonas afflictione magna, & iratus est: A
2 Et oravit ad Dominum, & dixit: Obsecro, Domine, numquid non hoc est verbum meum, cùm adhuc essem in terra mea? propter hoc præoccupavi, ut fugerem in Tharsis: * scio enim, quia tu Deus clemens, & misericors es, patiens, & multæ miserationis, & ignoscens super malitia. * Psal. 85. a. 5. Joel 2. c. 13.
3 Et nunc, Domine, tolle, quæso, animam meam à me, quia melior est mihi mors quàm vita. B
4 Et dixit Dominus: Putasne benè irasceris tu?
5 Et egressus est Jonas de civitate, & sedit contra Orientem civitatis, & fecit sibimet umbraculum ibi, & sedebat subter illud in umbra, donec videret, quid accideret civitati.
6 Et præparavit Dominus Deus hederam, & ascendit super caput Jonæ, ut esset umbra super caput ejus, & protegeret eum (laboraverat enim) & lætatus est Jonas super hedera, lætitia magna.
7 Et paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum: & percussit hederam, & exaruit. C
8 Et cùm ortus fuisset sol, præcepit Dominus vento calido, & urenti: & percussit sol super caput Jonæ, & æstuabat: & petivit animæ suæ, ut moreretur, & dixit: Melius est mihi mori, quàm vivere.
9 Et dixit Dominus ad Jonam: Putasne, benè irasceris tu super hederam? Et dixit: Benè irascor ego usque ad mortem.
10 Et dixit Dominus: Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti, ut cresceret: quæ sub una nocte nata est, & sub una nocte periit. D
11 Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt, quid sit inter dexteram, & sinistram suam, & jumenta multa?

PROPHETIA MICHÆÆ.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Michæas prophetaverit: comminatur Samariæ, & Jerusalem exitium, & captivitatem propter idololatriam ipsorum: quas plangit Propheta, & ad planctum provocat.

1 VERBUM Domini, quod factum est ad Michæam Morasthiten, in diebus Joathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda: quod vidit super Samariam, & Jerusalem. A
2 * Audite, populi omnes, & attendat terra, & plenitudo ejus: & sit Dominus Deus vobis in te- * Is. 26. a. 21.

in testem, Dominus de templo sancto suo,

* Deut. 32. 2. 1. Isa. 1. 2. 2. — 3 * Quia ecce Dominus egredietur de loco suo: & descendet, & calcabit super excelsa terræ.

B 4 Et consumentur montes subtus eum, & valles scindentur sicut cera à facie ignis, & sicut aquæ, quæ decurrunt in præceps.

5 In scelere Jacob omne istud, & in peccatis domus Israel: quod scelus Jacob? nonne Samaria? & quæ excelsa Judæ? nonne Jerusalem?

6 Et ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro, cùm plantatur vinea: & detraham in vallem lapides ejus, & fundamenta ejus revelabo.

7 Et omnia sculptilia ejus concidentur, & omnes mercedes ejus comburentur igne, & omnia idola ejus ponam in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis revertentur.

C 8 Super hoc plangam, & ululabo: vadam spoliatus, & nudus: faciam planctum velut draconum, & luctum quasi struthionum.

9 Quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Judam, tetigit portam populi mei usque ad Jerusalem.

10 In Geth nolite annuntiare, lacrymis ne ploretis, in domo pulveris pulvere vos conspergite.

11 Et transite vobis habitatio pulchra, confusa ignominia: non est egressa, quæ habitat in exitu: planctum Domus vicina accipiet ex vobis, quæ stetit sibimet.

D 12 Quia infirmata est in bonum, quæ habitat in amaritudinibus: quia descendit malum à Domino in portam Jerusalem:

13 Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis: principium peccati est filiæ Sion, quia in te inventa sunt scelera Israel.

14 Propterea dabit emissarios super hæreditatem Geth: domus mendacii in deceptionem regibus Israel.

15 Adhuc hæredem adducam tibi, qui habitas in Maresa:usq; ad Odollam veniet gloria Israel.

16 Decalvare, & tondere super filios deliciarum tuarum: dilata calvitium tuum sicut aquila: quoniam captivi ducti sunt ex te.

CAPUT II.

Propheta populi sui multiplicem injustitiam, aliaque peccata recensens, prædicit vindictam, & captivitatem ipsi imminere: & ob id lugens reliquiarum futuram congregationem denuntiat.

A 1 VÆ, qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum.

2 Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos: & calumniabantur virum, & domum ejus; virum, & hæreditatem ejus.

3 Idcircò hæc dicit Dominus: Ecce ego cogito super familiam istam malum: unde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est.

4 In die illa sumetur super vos parabola, & cantabitur canticum cum suavitate, dicentium: B Depopulatione vastati sumus: pars populi mei commutata est: quomodo recedet à me, cùm revertatur, qui regiones nostras dividat?

5 Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in cœtu Domini.

6 Ne loquamini loquentes. Non stillabit super istos, non comprehendet confusio.

7 Dicit domus Jacob: Numquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus? Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui rectè graditur?

8 Et è contrario populus meus in adversarium consurrexit, desuper tunica pallium sustulistis: C & eos, qui transibant simpliciter, convertistis in bellum.

9 Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum: à parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.

10 Surgite, & ite, quia non habetis hic requiem: propter immunditiam ejus corrumpetur putredine pessima.

11 Utinam non essem vir habens spiritum, & D mendacium potius loquerer: stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem, & erit super quem stillatur populus iste.

12 Congregatione congregabo Jacob totum te: in unum conducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur à multitudine hominum.

13 Ascendet enim pandens iter ante eos: divident, & transibunt portam, & ingredientur per eam: & transibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.

CAPUT III.

Propter peccata principum, judicum, pseudoprophetarum, ac sacerdotum populi Israel, comminatur Dominus gravem ultionem, & Jerosolyma desolationem.

1 ET dixi: Audite principes Jacob, & duces domus Israel: Numquid non vestrum est scire judicium, A

2 Qui odio habetis bonum, & diligitis malum, qui violenter tollitis pelles eorum desuper

eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum?
3 Qui comederunt carnem populi mei, & pel-
lem eorum desuper excoriaverunt: & ossa eo-
rum confregerunt, & conciderunt sicut in lebe-
te, & quasi carnem in medio ollæ.
B 4 Tunc clamabunt ad Dominum, & non ex-
audiet eos, & abscondet faciem suam ab eis in
tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinven-
tionibus suis.
5 Hæc dicit Dominus super prophetas, qui
seducunt populum meum: qui mordent denti-
bus suis, & prædicant pacem: & si quis non
dederit in ore eorum quippiam, sanctificant su-
per eum prælium.
6 Propterea nox vobis pro visione erit, &
tenebræ vobis pro divinatione, & occumbet
sol super prophetas, & obtenebrabitur super
eos dies.
C 7 Et confundentur, qui vident visiones, &
confundentur divini: & operient omnes vultus
suos, quia non est responsum Dei.
8 Verumtamen ego repletus sum fortitudine
spiritus Domini, judicio, & virtute, ut annuntiem
Jacob scelus suum, & Israel peccatum suum.
9 Audite hoc principes domus Jacob, & judi-
ces domus Israel: qui abominamini judicium,
& omnia recta pervertitis.
D 10 Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Je-
rusalem in iniquitate.
* Ezec. 22. f. 27. Soph. 3. a. 3. 11 * Principes ejus in muneribus judicabant,
& sacerdotes ejus in mercede docebant, & pro-
phetæ ejus in pecunia divinabant, & super Do-
minum requiescebant, dicentes: Numquid
non Dominus in medio nostrum? non venient
super nos mala.
* Jer. 26. f. 18. 12 Propter hoc, causa vestri, * Sion quasi ager
arabitur, & Jerusalem quasi acervus lapidum
erit, & mons templi in excelsa silvarum.

CAPUT IV.

Tempore gratiæ plurimæ nationes accedent ad Ecclesiam, & cultum Dei cum magna securitate: consolatur Sion, quod de captivitate sit à Domino redimenda, ut se de suis inimicis ulciscatur.

A Isa. 2. a. 2. 1 ET erit: in novissimo dierum erit mons
domus Domini præparatus in vertice
montium, & sublimis super colles: & fluent
ad eum populi.
2 Et properabunt gentes multæ, & dicent:
Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad
domum Dei Jacob: & docebit nos de viis suis,
& ibimus in semitis ejus, quia de Sion egredie-
tur lex, & verbum Domini de Jerusalem.
3 Et judicabit inter populos multos, & cor-
ripiet gentes fortes usque in longinquum, & con-
cident gladios suos in vomeres, & hastas suas in
ligones: non sumet gens adversùs gentem gla-
dium, & non discent ultra belligerare.
4 Et sedebit vir subtus vitem suam, & subtus B
ficum suam, & non erit, qui deterreat: quia
os Domini exercituum locutum est.
5 Quia omnes populi ambulabunt, unusquis-
que in nomine Dei sui: nos autem ambulabi-
mus in nomine Domini Dei nostri in æternum,
& ultra.
6 In die illa, dicit Dominus, congregabo
claudicantem: & eam, quam ejeceram, colli-
gam, & quam afflixeram:
7 * Et ponam claudicantem in reliquias, & * Soph. 3. d. 19.
eam, quæ laboraverat, in gentem robustam: Luc. 1. c. 32.
* & regnabit Dominus super eos in monte Sion, C
ex hoc nunc, & usque in eternum.
8 Et tu turris gregis nebulosa filiæ Sion usque * Dan. 7. d. 14.
ad te veniet, & veniet potestas prima, regnum
filiæ Jerusalem.
9 Nunc quare mœrore contraheris? numquid
rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit,
quia comprehendit te dolor sicut parturien-
tem?
10 Dole, & satage, filia Sion, quasi partu-
riens: quia nunc egredieris de civitate, & habi-
tabis in regione, & venies usque ad Babylonem:
ibi liberaberis, ibi redimet te Dominus de
manu inimicorum tuorum.
11 Et nunc congregatæ sunt super te gentes D
multæ, quæ dicunt: Lapidetur, & aspiciat in
Sion oculus noster.
12 Ipsi autem non cognoverunt cogitationes
Domini, & non intellexerunt consilium ejus:
quia congregavit eos quasi fœnum areæ.
13 Surge, & tritura filia Sion: quia cornu
tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam
æreas; & comminuet populos multos, & inter-
ficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem
eorum Domino universæ terræ.

CAPUT V.

Imminens urbis Jerusalem vastatio ostenditur, & Christus in Bethlehem nasciturus: reliquiæ Israel exaltabuntur, devictis inimicis, & ablata ab ipsis idololatria.

1 NUNC vastaberis, filia latronis: obsidio- A
nem posuerunt super nos, in virga per-
cutient maxillam judicis Israel.
2 * ET TU BETHLEHEM Ephrata par-
vulus in millibus Juda: ex te mihi egredietur, * Matt. 2. a. 6.
qui sit dominator in Israel, & egressus ejus ab Jo: 7. f. 42.
initio, à diebus æternitatis.
3 Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in

quo

quo parturiens pariet, & reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel.

B 4 Et stabit, & pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui; & convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ.

5 Et erit iste pax: cùm venerit Assyrius in terram nostram, & quando calcaverit in domibus nostris: & suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates homines.

6 Et pascent terram Assur in gladio, & terram Nemrod in lanceis ejus, & liberabit ab Assur, cùm venerit in terram nostram, & cùm calcaverit in finibus nostris.

C 7 Et erunt reliquiæ Jacob in medio populorum multorum quasi ros à Domino, & quasi stillæ super herbam, quæ non expectat virum, & non præstolatur filios hominum.

8 Et erunt reliquiæ Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in jumentis silvarum, & quasi catulus leonis in gregibus pecorum: qui cùm transierit, & conculcaverit, & ceperit, non est, qui eruat.

9 Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt.

10 Et erit in die illa, dicit Dominus: Auferam equos tuos de medio tui, & disperdam quadrigas tuas.

D 11 Et perdam civitates terræ tuæ, & destruam omnes munitiones tuas, & auferam maleficia de manu tua, & divinationes non erunt in te.

12 Et perire faciam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui, & non adorabis ultrà opera manuum tuarum.

13 Et evellam lucos tuos de medio tui, & conteram civitates tuas.

14 Et faciam in furore, & in indignatione ultionem in omnibus gentibus, quæ non audierunt.

CAPUT VI.

Disceptat Dominus cum ingratis, recensens collata illis beneficia, indicans etiam quid sit bonum, & quid Dominus à populo suo requirat: sed propter injustitiam, aliaque scelera filiorum Israel comminatur eis Dominus varias afflictiones.

A 1 AUDITE, quæ Dominus loquitur: Surge, contende judicio adversum montes, & audiant colles vocem tuam.

2 Audiant montes judicium Domini, & fortia fundamenta terræ: quia judicium Domini cum populo suo, & cum Israel dijudicabitur.

*Jerem. 2. 5. 3 * Popule meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi.

4 Quia eduxi te de Terra Ægypti, & de domo servientium liberavi te, & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam?

5 * Popule meus, memento, quæso, quid cogitaverit Balach rex Moab, & quid responderit ei Balaam filius Beor, de Setim usque ad Galgalam, ut cognosceres justitias Domini. *Num. 22. & 23.

6 Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo excelso? numquid offeram ei holocautomata, & vitulos anniculos? B

7 Numquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?

8 Indicabo tibi, ò homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo.

9 Vox Domini ad civitatem clamat, & salus erit timentibus nomen tuum: Audite tribus, & quis approbabit illud? C

10 Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena.

11 Numquid justificabo stateram impiam, & saccelli pondera dolosa.

12 In quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum.

13 Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis.

14 Tu comedes, & non saturaberis: & humiliatio tua in medio tui, & apprehendes, & non salvabis, & quos salvaveris, in gladium dabo. D

15 * Tu seminabis, & non metes; tu calcabis olivam, & non ungeris oleo; & mustum & non bibes vinum. *Deut. 28. 38. Agg. 1. b. 6.

16 Et custodisti præcepta Amri, & omne opus domus Achab, & ambulasti in voluntatibus eorum, ut darem te in perditionem, & habitantes in ea in sibilum: & opprobrium populi mei portabitis.

CAPUT VII.

Luget Propheta tam paucos esse reliquos, qui non sint iniqui: in nullo homine ostendit esse confitendum, sed in solo Deo salvatore: qui miserebitur Sion, & pudefactis inimicis eam ad se reducet, complens facta ad patres promissiones.

1 VÆ mihi, quia factus sum, sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, non est botrus ad comedendum, præcoquas ficus desideravit anima mea. A

2 Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non

bus non est : omnes in sanguine insidiantur , vir fratrem suum ad mortem venatur .

3 Malum manuum suarum dicunt bonum, princeps postulat , & judex in reddendo est : & magnus locutus est desiderium animæ suæ , & conturbaverunt eam .

4 Qui optimus in eis est , quasi paliurus , & qui rectus quasi spina de sepe . Dies speculationis tuæ , visitatio tua venit : nunc erit vastitas eorum .

5 Nolite credere amico , & nolite confidere in duce : ab ea , quæ dormit in sinu tuo , custodi B claustra oris tui .

* Matt. 10. c. 35. * Matt. 10. c. 36. 6 * Quia filius contumeliam facit patri, & filia consurgit adversus matrem suam , nurus adversus socrum suam: * & inimici hominis domestici ejus .

7 Ego autem ad Dominum aspiciam , expectabo Deum salvatorem meum: audiet me Deus meus .

8 Ne læteris inimica mea super me , quia cecidi : consurgam , cùm sedero in tenebris , Dominus lux mea est .

9 Iram Domini portabo , quoniam peccavi ei , donec causam meam judicet , & faciat judicium meum : ducet me in lucem , videbo justitiam ejus .

C 10 Et aspiciet inimica mea , & operietur confusione , quæ dicit ad me : Ubi est Dominus Deus tuus ? Oculi mei videbunt in eam : nunc erit in conculcationem ut lutum platearum .

11 Dies , ut ædificentur maceriæ tuæ : in die illa longè fiet lex .

12 In die illa , & usque ad te veniet de Assur, & usque ad civitates munitas , & à civitatibus munitis usque ad flumen , & ad mare de mari , & ad montem de monte .

13 Et terra erit in desolationem propter habitatores suos , & propter fructum cogitationum eorum .

14 Pasce populum tuum in virga tua , gregem hæreditatis tuæ , habitantes solos in saltu , in medio Carmeli : pascentur Basan , & Galaad juxta dies antiquos .

15 Secundùm dies egressionis tuæ de terra Ægypti ostendam ei mirabilia .

16 Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine sua : ponent manum super os , D aures eorum surdæ erunt .

17 Lingent pulverem sicut serpentes , velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibus suis : Dominum Deum nostrum formidabunt , & timebunt te .

18 * Quis Deus similis tui , qui aufers iniquitatem , & transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ ? non immittet ultra furorem suum , quoniam volens misericordiam est . *Jerem. 10. a. 6. Act. 10. g. 43.

19 Revertetur , & miserebitur nostri : deponet iniquitates nostras , & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra .

20 Dabis veritatem Jacob , misericordiam Abraham : quæ jurasti patribus nostris à diebus antiquis .

PROPHETIA NAHUM.

CAPUT PRIMUM.

Zelus Dei adversus hostes suos , qui patiens est , & fortitudine magnus , cujus ira nemo potest resistere , & in se sperantium est liberator , suique populi hostes est consumpturus .

A 1 ONUS Ninive : Liber visionis Nahum Elcesæi .

2 Deus æmulator , & ulciscens Dominus : ulciscens Dominus , & habens furorem : ulciscens Dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis .

3 Dominus patiens , & magnus fortitudine , & mundans non faciet innocentem . Dominus in tempestate , & turbine viæ ejus , & nebulæ pulvis pedum ejus .

B 4 Increpans mare , & exsiccans illud , & omnia flumina ad desertum deducens . Infirmatus est Basan , & Carmelus , & flos Libani elanguit .

5 Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt , & contremuit terra à facie ejus , & orbis , & omnes habitantes in eo .

6 Ante faciem indignationis ejus quis stabit? & quis resistet in ira furoris ejus? indignatio ejus effusa est ut ignis , & petræ dissolutæ sunt ab eo .

7 Bonus Dominus , & confortans in die tribulationis , & sciens sperantes in se .

8 Et in diluvio prætereunte consummationem faciet loci ejus , & inimicos ejus persequentur tenebræ .

C 9 Quid cogitatis contra Dominum ? consummationem ipse faciet : non consurget duplex tribulatio .

10 Quia sicut spinæ se invicem complectuntur ,

tur, ſic convivium eorum pariter potantium con-
ſumentur quaſi ſtipula ariditate plena.
11 Ex te exibit cogitans contra Dominum ma-
litiam: mente pertractans prævaricationem.
D 12 Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint,
& ita plures; ſic quoque attondentur, & per-
tranſibit: afflixi te, & non affligam te ultra.
13 Et nunc conteram virgam ejus de dorſo
tuo, & vincula tua diſrumpam.
14 Et præcipiet ſuper te Dominus, non ſemi-
nabitur ex nomine tuo ampliùs: de domo Dei tui
interficiam ſculptile, & conflatile, ponam ſe-
pulchrum tuum, quia inhonoratus es.
* Iſai. 52. b. 7. Ro. 10. b. 15. 15 * Ecce ſuper montes pedes evangelizantis,
& annuntiantis pacem: celebra, Juda, feſti-
vitates tuas, & redde vota tua, quia non adji-
ciet ultra, ut pertranſeat in te Belial: univer-
ſus interiit.

CAPUT II.

*Obſidio Ninive, ejuſque à Chaldæis depopula-
tio, quia ſuperbè egit contra populum Do-
mini.*

A 1 ASCENDIT, qui diſpergat coram te, qui
cuſtodiat obſidionem: contemplare viam,
conforta lumbos, robora virtutem valde.
2 Quia reddidit Dominus ſuperbiam Jacob,
ſicut ſuperbiam Iſrael: quia vaſtatores diſſi-
paverunt eos, & propagines eorum corru-
perunt.
3 Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus
in coccineis: igneæ habenæ currus in die præ-
parationis ejus, & agitatores conſopiti ſunt.
4 In itineribus conturbati ſunt: quadrigæ col-
liſæ ſunt in plateis: aſpectus eorum quaſi lam-
pades, quaſi fulgura diſcurrentia.
B 5 Recordabitur fortium ſuorum, ruent in iti-
neribus ſuis: velociter aſcendent muros ejus, &
præparabitur umbraculum.
6 Portæ fluviorum apertæ ſunt, & templum
ad ſolum dirutum.
7 Et miles captivus abductus eſt, & ancillæ
ejus minabantur gementes ut columbæ, mur-
murantes in cordibus ſuis.
8 Et Ninive quaſi piſcina aquarum aquæ ejus:
ipſi verò fugerunt: ſtate, ſtate, & non eſt,
qui revertatur.
9 Diripite argentum, diripite aurum, & non
eſt finis divitiarum ex omnibus vaſis deſiderabi-
libus.
C 10 Diſſipata eſt, & ſciſſa, & dilacerata: & cor
tabeſcens, & diſſolutio geniculorum, & defe-
ctio in cunctis renibus, & facies omnium eorum
ſicut nigredo ollæ.
11 Ubi eſt habitaculum leonum, & paſcua
catulorum leonum, ad quam ivit leo, ut in-
grederetur illuc, catulus leonis, & non eſt,
qui exterreat?
12 Leo cepit ſufficienter catulis ſuis, & neca-
vit leænis ſuis, & implevit præda ſpeluncas
ſuas, & cubile ſuum rapina.
13 Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, D
& ſuccendam uſque ad fumum quadrigas tuas,
& leunculos tuos comedet gladius, & extermi-
nabo de terra prædam tuam, & non audietur
ultra vox nuntiorum tuorum.

CAPUT III.

*Ninive urbi ſanguinum ſub nomine adulteræ
vaſtanda prædicatur: quod exemplo Alexan-
driæ à Babyloniis devaſtatæ confirmatur:
nec erit, qui Ninive condoleat, aut eam
conſoletur ſuper ipſius devaſtatione.*

1 VÆ civitas ſanguinum, univerſa men- A
dacii dilaceratione plena: non recedet Ezech. 24. b. 9.
à te rapina. Habac. 2. c. 12.
2 Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi
frementis, & quadrigæ ferventis, & equitis
aſcendentis.
3 Et micantis gladii, & fulgurantis haſtæ,
& multitudinis interfectæ, & gravis ruinæ; nec
eſt finis cadaverum, & corruent in corporibus
ſuis.
4 Propter multitudinem fornicationum mere-
tricis ſpecioſæ, & gratæ, & habentis maleficia,
quæ vendidit Gentes in fornicationibus ſuis, &
familias in maleficiis ſuis.
5 * Ecce ego ad te, dicit Dominus exercitu- * Iſai.
um, & revelabo pudenda tua in facie tua, & 47. a. 3.
oſtendam Gentibus nuditatem tuam, & regnis B
ignominiam tuam.
6 Et projiciam ſuper te abominationem, &
contumeliis te afficiam, & ponam te in exem-
plum.
7 Et erit: omnis, qui viderit te, reſiliet à
te, & dicet: Vaſtata eſt Ninive: quis commo-
vebit ſuper te caput? unde quæram conſolato-
rem tibi?
8 Numquid melior es Alexandria populorum
quæ habitat in fluminibus? aquæ in circuitu e-
jus: cujus divitiæ, mare: aquæ, muri ejus.
9 Æthiopia fortitudo ejus, & Ægyptus, &
non eſt finis: Aphrica, & Libyes fuerunt in au-
xilio tuo.
10 Sed & ipſa in tranſmigrationem ducta eſt in C
captivitatem: parvuli ejus eliſi ſunt in capite
omnium viarum, & ſuper inclytos ejus miſe-
runt ſortem, & omnes optimates ejus confixi
ſunt in compedibus.
11 Et tu ergo inebriaberis, & eris deſpecta:
& tu quæres auxilium ab inimico.

12 Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis: si concussæ fuerint, cadent in os comedentis.

13 Ecce populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ, devorabit ignis vectes tuos.

14 Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas: intra in lutum, & calca, subigens tene laterem.

15 Ibi comedet te ignis: peribis gladio, devorabit te, ut bruchus: congregare, ut bruchus: multiplicare, ut locusta.

16 Plures fecisti negotiationes tuas quàm stellæ sint cœli: bruchus expansus est, & avolavit.

17 Custodes tui quasi locustæ: & parvuli tui quasi locustæ locustarum, quæ consident in sepibus in die frigoris: sol ortus est, & avolaverunt, & non est cognitus locus earum ubi fuerint.

18 Dormitaverunt pastores tui, rex Assur: sepelientur principes tui: latitavit populus tuus in montibus, & non est, qui congreget.

19 Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua: omnes, qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te: quia super quem non transiit malitia tua semper?

PROPHETIA
HABACUC.

CAPUT PRIMUM.

Miratur propheta, impium prosperari, & prævalere adversùs justum: nam adversùs Judæos suscitat Dominus Chaldæos, qui victoriam non Domino, sed idolo suo tribuunt.

1 ONUS, quod vidit Habacuc Propheta.

2 Usquequò, Domine, clamabo, & non exaudies, vociferabor ad te vim patiens, & non salvabis?

3 Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem, videre prædam, & injustitiam contra me, & factum est judicium, & contradictio potentior.

4 Propter hoc lacerata est lex, & non pervenit usque ad finem judicium: quia impius prævalet adversùs justum, proptereà egreditur judicium perversum.

5 * Aspicite in Gentibus, & videte: admiramini, & obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet, cùm narrabitur.

6 Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram, & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua.

7 Horribilis, & terribilis est: ex semetipsa judicium, & onus ejus egredietur.

8 Leviores pardis equi ejus, & velociores lupis vespertinis; & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longè venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.

9 Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus urens: & congregabit quasi arenam, captivitatem:

10 Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt: ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

11 Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit, & corruet: hæc est fortitudo ejus dei sui.

12 Numquid non tu à principio, Domine Deus meus, sancte meus, & non moriemur? Domine, in judicium posuisti eum: & fortem ut corriperes, fundasti eum.

13 Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris: quare D respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiorem se?

14 Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem.

15 Totum in hamo sublevavit, traxit illud in sagena sua, & congregavit in rete suum. Super hoc lætabitur, & exultabit.

16 Proptereà immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo: quia in ipsis incrassata est pars ejus, & cibus ejus electus.

17 Propter hoc ergo expandit sagenam suam, & semper interficere Gentes non parcet.

CAPUT II.

Propheta à Domino responsum expectanti præcipitur, ut scribat visionem, ac longanimiter ipsius eventum expectet: destructio Babylonis propter multa ipsorum scelera describitur, & quòd idola eis non proderunt.

1 SUPER custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem: & contem- A

plabor,

C

plabor, ut videam, quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem.

2 Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eum super tabulas, ut percurrat, qui legerit eum.

3 Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit.

4 Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: * justus autem in fide sua vivet.

* Jo: 3. d. 36. B Rom. 1. b. 17. Gal. 3. b. 11. Hebr. 10. d. 38.

5 Et quomodo vinum potantem decipit: sic erit vir superbus, & non decorabitur: qui dilatavit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors, & non adimpletur: & congregabit ad se omnes gentes, & coacervabit ad se omnes populos.

6 Numquid non omnes isti super eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum ejus, & dicetur: Væ ei, qui multiplicat non sua? osquequo, & aggravat contra se densum lutum?

7 Numquid non repentè consurgent, qui mordeant te: & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis?

8 Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes, qui reliqui fuerint de populis, propter sanguinem hominis, & iniquitatem terræ civitatis, & omnium habitantium in ea.

9 Væ, qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, & liberari se putat de manu mali.

10 Cogitasti confusionem domui tuæ, concidisti populos multos, & peccavit anima tua.

11 Quia lapis de pariete clamabit: & lignum, quod inter juncturas ædificiorum est, respondebit.

12 * Væ, qui ædificat civitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.

* Ezec. 24. b. 9. Nah 3. a. 1.

13 Numquid non hæc sunt à Domino exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne, & gentes in vacuum, & deficient.

14 Quia replebitur terra, ut cognoscant gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare.

15 Væ, qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus.

16 Repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoque, & consopire: circumdabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ super gloriam tuam.

D

17 Quia iniquitas Libani operiet te, & vastitas animalium deterrebit eos de sanguinibus hominum, & iniquitate terræ, & civitatis, & omnium habitantium in ea.

18 Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, & imaginem falsam? quia speravit in figmento fictor ejus, ut faceret simulacra muta.

19 Væ, qui dicit ligno: Expergiscere; Surge, lapidi tacenti: numquid ipse docere poterit? Ecce iste coopertus est auro, & argento: & omnis spiritus non est in visceribus ejus.

20 * Dominus autem in templo sancto suo: sileat à facie ejus omnis terra.

* Psal 10. a. 5.

ORATIO HABACUC PROPHETÆ PRO IGNORANTIIS.

CAPUT III.

A

1 DOMINE, audivi auditionem tuam, & timui.

2 Domine, opus tuum, in medio annorum vivifica illud.

In medio annorum notum facies: cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.

3 Deus ab Austro veniet, & Sanctus de monte Pharan.

Operuit cœlos gloria ejus: & laudis ejus plena est terra.

4 Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus.

5 Ibi abscondita est fortitudo ejus: ante faciem ejus ibit mors.

Et egredietur diabolus ante pedes ejus.

6 Stetit, & mensus est terram.

Aspexit, & dissolvit gentes: & contriti sunt montes sæculi:

Incurvati sunt colles mundi, ab itineribus æternitatis ejus.

7 Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.

8 Numquid in fluminibus iratus es, Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua? B

Qui ascendes super equos tuos: & quadrigæ tuæ salvatio.

9 Suscitans suscitabis arcum tuum, juramenta tribubus, quæ locutus es.

10 Fluvios scindes terræ: viderunt te, & doluerunt montes: gurges aquarum transiit.

Dedit abyssus vocem suam: altitudo manus suas levavit.

11 Sol & luna steterunt in habitaculo suo, in C

luce

lucem sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ.

12 In fremitu conculcabis terram: in furore obstupefacies gentes.

13 Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.

Percussisti caput de domo impii: denudasti fundamentum ejus usque ad collum.

14 Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.

Exultatio eorum, sicut ejus, qui devorat pauperem in abscondito.

D 15 Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.

16 Audivi, & conturbatus est venter meus; à voce contremuerunt labia mea.

Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat.

Ut requiescam in die tribulationis: ut ascendam ad populum accinctum nostrum.

17 Ficus enim non florebit: & non erit germen in vineis.

Mentietur opus olivæ: & arva non afferent cibum.

Abscindetur de ovili pecus: & non erit armentum in præsepibus.

18 Ego autem in Domino gaudebo: & exultabo in Deo Jesu meo.

19 Deus Dominus fortitudo mea: & ponet pedes meos quasi cervorum.

Et super excelsa mea deducet me victor in Psalmis canentem.

PROPHETIA SOPHONIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Sophonias prophetaverit: qui primùm peccatoribus universis, deinde Judæis comminatur, ob idololatriam, & Dei contemptum, divinam ultionem: Jerusalem quoque lucernis scrutanda dicitur, & quàm erit amara dies ultionis Domini.

A 1 VERBUM Domini, quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezeciæ, in diebus Josiæ filii Amon regis Judæ.

2 Congregans congregabo omnia à facie terræ, dicit Dominus:

3 Congregans hominem, & pecus, congregans volatilia cœli, & pisces maris, & ruinæ impiorum erunt: & disperdam homines à facie terræ, dicit Dominus.

4 Et extendam manum meam super Judam, & super omnes habitantes Jerusalem: & disperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina æditorum cum sacerdotibus.

B 5 Et eos, qui adorant super tecta militiam cœli, & adorant, & jurant in Domino, & jurant in Melchom.

6 Et qui avertuntur de post tergum Domini, & qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum.

7 Silete à facie Domini Dei: quia juxta est dies Domini, quia præparavit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos.

8 Et erit in die hostiæ Domini, visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes, qui induti sunt veste peregrina:

9 Et visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa: qui complent domum Domini Dei sui iniquitate, & dolo.

10 Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium, & ululatus à Secunda, & contritio magna à collibus. C

11 Ululate habitatores Pilæ: conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt omnes involuti argento.

12 Et erit in tempore illo: scrutabor Jerusalem in lucernis: & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis: Non faciet benè Dominus, & non faciet malè.

13 Et erit fortitudo eorum in direptionem, & domus eorum in desertum: & * ædificabunt domos, & non habitabunt: & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum. * Amos 5. c.11.

14 Juxta est dies Domini magnus, juxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. D

15 * Dies iræ, dies illa, dies tribulationis, & angustiæ, dies calamitatis, & miseriæ, dies tenebrarum, & caliginis, dies nebulæ, & turbinis, * Jer. 30 a. 7. Joel 3. c. 11. Amos 5. c.18.

16 Dies tubæ, & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos.

17 Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt, & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora.

18 * Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: * in igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. * Ezec. 7. c. 19. * Infr. 3. b. 8.

CAPUT

CAPUT II.

Hortatur Propheta populum, ut ad Deum convertatur, priusquam ira Domini ei superveniat, omnesque mansuetos terræ, ut Dominum quærant: denuntians destructionem imminere Philisthæis, Moabitis, Ammonitis, Æthiopibus, & Assyriis.

A 1 CONVENITE, congregamini gens non amabilis.

2 Priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini, antequam veniat super vos dies indignationis Domini.

3 Quærite Dominum omnes mansueti terræ, qui judicium ejus estis operati: quærite justum, quærite mansuetum: si quomodo abscondamini in die furoris Domini.

4 Quia Gaza destructa erit, & Ascalon in desertum, Azotum in meridie ejicient, & Accaron eradicabitur.

5 Væ, qui habitatis funiculum maris, gens perditorum: verbum Domini super vos Chanaan terra Philisthinorum, & disperdam te, ita ut non sit inhabitator.

B 6 Et erit funiculus maris requies pastorum, & caulæ pecorum:

7 Et erit funiculus ejus, qui remanserit de domo Juda: ibi pascentur, in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent: quia visitabit eos Dominus Deus eorum, & avertet captivitatem eorum.

8 Audivi opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon: quæ exprobraverunt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum.

C 9 Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum, Deus Israel, quia Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum, & acervi salis, & desertum usque in æternum: reliquiæ populi mei diripient eos, & residui gentis meæ possidebunt illos.

10 Hoc eis eveniet pro superbia sua: quia blasphemaverunt, & magnificati sunt super populum Domini exercituum.

11 Horribilis Dominus super eos, & attenuabit omnes deos terræ: & adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ gentium.

12 Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis.

D 13 Et extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur: & ponet speciosam in solitudinem, & in invium, & quasi desertum.

* Isai. 34. c. 11. 14 * Et accubabunt in medio ejus greges, omnes bestiæ gentium; & onocrotalus, & ericius in liminibus ejus morabuntur: vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari, quoniam attenuabo robur ejus.

15 Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia: quæ dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius: quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? omnis, qui transit per eam, sibilabit, & movebit manum suam.

CAPUT III.

Arguit Jerusalem, & præcipuè rectores ejus, quibus minatur celerem Dei vindictam, quòd neque beneficiis, neque flagellis sint ad ipsum conversi; de felicitate novæ legis, ac multiplicatione credentium: pœnaque iniquorum prædicitur.

1 VÆ provocatrix, & redempta civitas, columba. A

2 Non audivit vocem, & non suscepit disciplinam: in Domino non est confisa, ad Deum suum non appropinquavit.

3 * Principes ejus in medio ejus quasi leones rugientes: judices ejus lupi vesperè, non relinquebant in manè. * Ezec. 22. f. 27. Mich. 3. d. 11.

4 Prophetæ ejus vesani, viri infideles: sacerdotes ejus polluerunt Sanctum, injustè egerunt contra legem.

5 Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem: manè manè judicium suum dabit in lucem, & non absconditur: nescivit autem iniquus confusionem.

6 Disperdidi gentes, & dissipati sunt anguli earum: desertas feci vias eorum, dum non est, qui transeat: desolatæ sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore.

7 Dixi: Attamen timebis me, suscipiens disciplinam: & non peribit habitaculum ejus, propter omnia in quibus visitavi eam: verumtamen diluculò surgentes corruperunt omnes cogitationes suas. B

8 Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia judicium meum ut congregem gentes, & colligam regna: & effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei: * in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra. * Sup. 1. d. 18.

9 Quia tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, & serviant ei humero uno.

10 Ultra flumina Æthiopiæ, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi.

11 In die illa non confunderis super cunctis adinventionibus tuis, quibus prævaricata es in C

me : quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, & non adjicies exaltari ampliùs in monte sancto meo.
12 Et derelinquam in medio tui populum pauperem, & egenum : & sperabunt in nomine Domini.
13 Reliquiæ Israel non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, & non invenietur in ore eorum lingua dolosa : quoniam ipsi pascentur, & accubabunt, & non erit, qui exterreat.
14 Lauda, filia Sion : jubila Israel : lætare, & exulta in omni corde, filia Jerusalem.
15 Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos : rex Israel Dominus in medio tui, non timebis malum ultrà.
D 16 In die illa dicetur Jerusalem : Noli timere : Sion, non dissolvantur manus tuæ.
17 Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit : gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione sua, exultabit super te in laude.
18 Nugas, qui à lege recesserant, congregabo, quia ex te erant : ut non ultra habeas super eis opprobrium.
19 Ecce ego interficiam omnes, qui afflixerunt te in tempore illo : & salvabo claudicantem : & eam, quæ ejecta fuerat, congregabo : & ponam eos in laudem, & in nomen, in omni terra confusionis eorum :
20 In tempore illo, quo adducam vos ; & in tempore, quo congregabo vos : dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ, cùm convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

PROPHETIA AGGÆI.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore prophetaverit Aggæus, qui increpat Judæos, quòd neglecta domo Dei, propria ædificia curarent : ob quam causam dicit illis immissam à Deo sterilitatem : eoque tempore dux Zorobabel, & Jesus sacerdos magnus unà cum populo excitati incipiunt ædificare domum Dei.

A Esd. 6. a. 1. 1 In anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Juda, & ad Jesum, filium Josedec, sacerdotem magnum, dicens :
2 Hæc ait Dominus exercituum, dicens : Populus iste dicit : Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ.
3 Et factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens :
4 Numquid tempus vobis est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta?
5 Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras.
B *Deut. 28. d. 38. Mich. 6. c. 15. 6 * Seminastis multum, & intulistis parum : comedistis, & non estis satiati : bibistis, & non estis inebriati : operuistis vos, & non estis calefacti : & qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum.
7 Hæc dicit Dominus exercituum : Ponite corda vestra super vias vestras :
8 Ascendite in montem : portate ligna, & ædificate domum : & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.
9 Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus : & intulistis in domum, & exsufflavi illud : quam ob causam, dicit Dominus exercituum, quia domus mea deserta est, & vos festinatis unusquisque in domum suam. C
10 Propter hoc super vos prohibiti sunt cæli, ne darent rorem, & terra prohibita est, ne daret germen suum :
11 Et vocavi siccitatem super terram, & super montes, & super triticum, & super vinum, & super oleum, & quæcumque profert humus, & super homines, & super jumenta, & super omnem laborem manuum.
12 Et audivit Zorobabel filius Salathiel, & Jesus filius Josedec sacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi, vocem Domini Dei sui, & verba Aggæi prophetæ, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos : & timuit populus à facie Domini. D
13 Et dixit Aggæus nuntius Domini de nuntiis Domini, populo dicens: Ego vobiscum sum, dicit Dominus.
14 Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel, filii Salathiel, ducis Juda, & spiritum Jesu, filii Josedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo: & ingressi sunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

C A P U T II.

Etsi templum readificatum nihil videatur priori collatum, posteà tamen, veniente Messia, replebitur gloria majori, quàm fuerit prioris templi, & sicut Judæi ob neglectam templi readificationem facti fuerant immundi coram Deo, ipsorumque sacrificia, & sterilitas adducta, ita post inceptam readificationem omnia ipsis facta sunt prospera.

A 1 IN die vigesima, & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis.

2 In septimo mense, vigesima, & prima mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:

3 Loquere ad Zorobabel filium Salathiel ducem Juda, & ad Jesum filium Josedec sacerdotem magnum, & ad reliquos populi, dicens:

4 Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?

5 Et nunc confortare, Zorobabel, dicit Dominus, & confortare, Jesu fili Josedech sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, & facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)

6 Verbum, quod pepigi vobiscum, cùm egrederemini de terra Ægypti: & spiritus meus erit
B in medio vestrum, nolite timere.

* Heb. 12.g.26. 7 Quia hæc dicit Dominus exercituum: * Adhuc unum modicum est, & ego commovebo cœlum, & terram, & mare, & aridam.

8 Et movebo omnes gentes: ET VENIET DESIDERATUS cunctis gentibus: & implebo domum istam gloria: dicit Dominus exercituum.

9 Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum.

10 Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quàm primæ, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

11 In vigesima, & quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens:

12 Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens:

13 Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum: numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non.

14 Et dixit Aggæus: Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his numquid contaminabitur? C
Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur.

15 Et respondit Aggæus, & dixit: Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi contaminata erunt.

16 Et nunc ponite corda vestra à die hac, & supra, & antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.

17 Cùm accederetis ad acervum viginti modiorum, & fierent decem: & intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti.

18 * Percussi vos vento urente, & aurugine, & grandine omnia opera manuum vestrarum, & non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, dicit Dominus. * Amos 4.c.9.

19 Ponite corda vestra ex die ista, & in futurum, à die vigesima, & quarta noni mensis: à die, qua fundamenta jacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrum.

20 Numquid jam semen in germine est, & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit? ex die ista benedicam.

21 Et factum est verbum Domini secundò ad Aggæum, in vigesima, & quarta mensis, dicens:

22 Loquere ad Zorobabel ducem Juda, dicens: Ego movebo cœlum pariter, & terram.

23 Et subvertam solium regnorum, & conteram fortitudinem regni gentium, & subvertam quadrigam, & ascensorem ejus; & descendent equi, & ascensores eorum: vir in gladio fratris sui.

24 In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te, * Zorobabel, fili Salathiel, serve meus, dicit Dominus, & ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum. * Eccli. 49 c.13.

PROPHETIA ZACHARIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Zacharias prophetaverit: qui hortatur populum ad resipiscentiam, ne imitentur patres suos, qui prophetas contemnentes puniti sunt: duplici figura ostendit Dominus se puniturum Gentes, quæ populum suum afflixerant; hunc autem in Jerusalem revocandum, in qua ædificabitur ipsi Domino templum.

A 1 IN mense octavo, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiæ, filii Addo, prophetam, dicens:

2 Iratus est Dominus super patres vestros iracundia.

3 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: * Convertimini ad me, ait Dominus exercituum: & convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

4 Ne sitis sicut patres vestri, * ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis, & non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

5 Patres vestri ubi sunt? & Prophetæ numquid in sempiternum vivent?

6 Verumtamen verba mea, & legitima mea, quæ mandavi servis meis prophetis, numquid non comprehenderunt patres vestros, & conversi sunt, & dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundùm vias nostras, & secundùm adinventiones nostras, fecit nobis?

* Malach. 3. a. 7.
* Isaiæ 31. c. 8. & 45. d. 19. Jerem. 3. c. 12. Ezech. 18 g 30. & 20. a. 7 & 33. c. 11.
B Osee 14. a. 2. Joel. 2. c 12.

7 In die vigesima, & quarta undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darii, factum est verbum Domini ad Zacharism filium Barachiæ, filii Addo, prophetam, dicens:

8 Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo, & post eum equi rufi, varii, & albi.

9 Et dixi: Qui sunt isti, Domine mi? & dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi, quid sint hæc.

10 Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit: Isti sunt, quos misit Dominus, ut perambulent terram.

11 Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrteta, & dixerunt: Perambulavimus terram, & ecce omnis terra habitatur, & quiescit. C

12 Et respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, usquequò tu non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est.

13 Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.

14 Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: * Zelatus sum Jerusalem, & Sion zelo magno. * Infr. 8. a. 2.

15 Et ira magna ego irascor super gentes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi verò adjuverunt in malum.

16 Propterea hæc dicit Dominus: Revertar ad Jerusalem in misericordiis, & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum, & perpendiculum extendetur super Jerusalem.

17 Adhuc clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc affluent civitates meæ bonis, & consolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Jerusalem. D

18 Et levavi oculos meos, & vidi, & ecce quatuor cornua.

19 Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me, quid sunt hæc? & dixit ad me: Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam, & Israel, & Jerusalem.

20 Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros.

21 Et dixi: Quid isti veniunt facere? Qui ait, dicens: Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam per singulos viros, & nemo eorum levavit caput suum, & venerunt isti deterrere ea, ut dejiciant cornua gentium, quæ levaverunt cornu super Terram Juda, ut dispergerent eam.

CAPUT II.

Apparet vir mensuraturus Jerusalem, quæ post captivitatem solutam vehementer replenda est habitatoribus: cui Deus pro muro erit, & afflictis Chaldæis, ac cæteris, qui filios Israel afflixerant, multæ gentes una cum Sion læta venient ad serviendum Domino, quas ipse suscipiet in populum.

1 ET

A 1 ET levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu ejus funiculus mensorum.

2 Et dixi: Quò tu vadis? Et dixit ad me: Ut metiar Jerusalem, & videam quanta sit latitudo ejus, & quanta longitudo ejus.

3 Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum ejus.

B 4 Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem, præ multitudine hominum, & jumentorum in medio ejus.

5 Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio ejus.

6 O, ò fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos cœli dispersi vos, dicit Dominus.

7 O Sion, fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis.

C 8 Quia hæc dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos; qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.

9 Quia ecce ego levo manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui serviebant sibi, & cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me.

10 Lauda, & lætare, filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.

D 11 Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & scies, quia Dominus exercituum misit me ad te.

12 Et possidebit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata, & eliget adhuc Jerusalem.

13 Sileat omnis caro à facie Domini: quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

C A P U T III.

Jesus sacerdos exutus sordidis, induitur mutatoriis, qui judicaturus est domum Domini, si in viis ipsius ambulet: adducet Dominus servum suum Orientem: & de lapide agit, super quem septem oculi sunt.

A 1 ET ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini, & satan stabat à dextris ejus, ut adversaretur ei.

2 Et dixit Dominus ad satan: Increpet Dominus in te, satan, & increpet Dominus in te, qui elegit Jerusalem: numquid non iste torris est erutus de igne?

B 3 Et Jesus erat indutus vestibus sordidis, & stabat ante faciem angeli.

4 Qui respondit, & ait ad eos, qui stabant coram se, dicens: Auferte vestimenta sordida ab eo: Et dixit ad eum: Ecce abstuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis.

5 Et dixit: Ponite cidarim mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus; & induerunt eum vestibus, & angelus Domini stabat.

6 Et contestabatur angelus Domini Jesum, dicens:

7 Hæc dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaveris, & custodiam meam custodieris: tu quoque judicabis domum meam, & custodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hic assistunt. C

8 Audi, Jesu sacerdos magne, tu, & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt, ecce enim ego * ADDUCAM SERVUM MEUM ORIENTEM. *Luc. 1. g 78.

9 Quia ecce lapis quem dedi coram Jesu: super lapidem unum septem oculi sunt: ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die una. D

10 In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum subter vitem, & subter ficum.

C A P U T IV.

De candelabro aureo cum duabus olivis, lapide primario, & stanneo, ac septem oculis Domini, & horum interpretatio: quodque templum, à Zorobabel fundatum, ab ipso consummabitur.

1 ET reversus est angelus, qui loquebatur in me, & suscitavit me, quasi virum, qui suscitatur de somno suo. A

2 Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas ejus super caput ipsius, & septem lucernæ ejus super illud: & septem infusoria lucernis, quæ erant super caput ejus.

3 Et duæ olivæ super illud; una à dextris lampadis, & una à sinistris ejus.

4 Et respondi, & ajo ad angelum, qui loquebatur in me dicens: Quid sunt hæc, domine mi? B

5 Et respondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Numquid nescis, quid sunt hæc? Et dixi: non, domine mi.

6 Et respondit, & ait ad me, dicens: Hoc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum.

7 Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum, & educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ ejus. C

8 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9 Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus perficient eam : & scietis, quia Dominus exercituum misit me ad vos.

10 Quis enim despexit dies parvos? & lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrunt in universam terram.

D 11 Et respondi, & dixi ad eum : quid sunt duæ olivæ istæ, ad dexteram candelabri, & ad sinistram ejus?

12 Et respondi secundò, & dixi ad eum : Quid sunt duæ spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro?

13 Et ait ad me, dicens : Numquid nescis, quid sunt hæc? Et dixi : Non, domine mi.

14 Et dixit : isti sunt duo filii olei, qui assistunt Dominatori universæ terræ.

CAPUT V.

Volumen volans, quo iniqui judicabuntur : mulier in amphora sedens cum massa plumbi designat impietatem : & duæ mulieres alatæ levant illam in aera.

A 1 ET conversus sum, & levavi oculos meos : & vidi, & ecce volumen volans.

2 Et dixit ad me : Quid tu vides? Et dixi : Ecce video volumen volans : longitudo ejus viginti cubitorum, & latitudo ejus decem cubitorum.

B 3 Et dixit ad me : Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ : quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur : & omnis jurans, ex hoc similiter judicabitur.

4 Educam illud, dicit Dominus exercituum : & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter : & commorabitur in medio domus ejus, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.

C 5 Et egressus est angelus, qui loquebatur in me : & dixit ad me : Leva oculos tuos, & vide, quid est hoc, quod egreditur.

6 Et dixi : Quidnam est? Et ait : Hæc est amphora egrediens. Et dixit : Hæc est oculus eorum in universa terra.

7 Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ.

8 Et dixit : Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os ejus.

D 9 Et levavi oculos meos, & vidi : & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milvi : & levaverunt amphoram inter terram, & cœlum.

10 Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me : Quò istæ deferunt amphoram?

11 Et dixit ad me : Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar : & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

CAPUT VI.

Quatuor quadrigæ visæ de medio duorum montium æreorum quatuor venti sunt, egredientes in terram : de coronis in capite Jesu sacerdotis imponendis : de viro, cujus nomen Oriens, qui templum ædificabit Domino, & dominabitur in solio suo.

1 ET conversus sum, & levavi oculos meos, & vidi : & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium : & montes, montes ærei. A

2 In quadriga prima equi rufi, & in quadriga secunda equi nigri,

3 Et in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii, & fortes.

4 Et respondi, & dixi ad angelum, qui loquebatur in me : Quid sunt hæc, domine mi?

5 Et respondit angelus, & ait ad me : Isti sunt quatuor venti cœli, qui egrediuntur, ut stent coram Dominatore omnis terræ. B

6 In qua erant equi nigri, egrediebantur in Terram Aquilonis : & albi egressi sunt post eos : & varii egressi sunt ad Terram Austri.

7 Qui autem erant robustissimi, exierunt, & quærebant ire, & discurrere per omnem terram. Et dixit : Ite, perambulate terram : & perambulaverunt terram.

8 Et vocavit me, & locutus est ad me, dicens : Ecce qui egrediuntur in Terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in Terra Aquilonis.

9 Et factum est verbum Domini ad me, dicens: C

10 Sume à transmigratione ab Holdai, & à Tobia, & ab Idaja; & venies tu in die illa & intrabis domum Josiæ, filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone,

11 Et sumes aurum, & argentum : & facies coronas, & pones in capite Jesu filii Josedec sacerdotis magni.

12 Et loqueris ad eum, dicens : Hæc ait Dominus exercituum, dicens : * ECCE VIR ORIENS NOMEN EJUS : & subter eum orietur, & ædificabit templum Domino. * Luc. 1. 6.78.

13 Et ipse extruet templum Domino : & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo : & erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos. D

14 Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idajæ, & Hem, filio Sophoniæ, memoriale in templo Domini.

15 Et qui procul sunt, venient, & ædifica-

bunt in templo Domini : & ſcietis, quia Dominus exercituum miſit me ad vos. Erit autem hoc, ſi auditu audieritis vocem Domini Dei veſtri.

CAPUT VII.

Jejunia, quibus Judæi per ſeptuaginta annos captivitatis jejunaverunt, non placebant Domino, quia in iniquitatibus ſuis permanebant: proinde hortatur eos ad reſipiſcentiam, nam quia prophetas olim non audierant, diſperſit eos Dominus in Gentes, terraque deſolata facta eſt propter ipſorum iniquitates.

A 1 ET factum eſt in anno quarto Darii regis,
factum eſt verbum Domini ad Zachariam, in quarta menſis noni, qui eſt Caſleu.
2 Et miſerunt ad Domum Dei, Saraſar, & Rogommelech, & viri, qui erant cum eo, ad deprecandam faciem Domini:
3 Ut dicerent ſacerdotibus domus Domini exercituum, & prophetis, loquentes: Numquid flendum eſt mihi in quinto menſe, vel ſanctificare me debeo, ſicut jam feci multis annis?
4 Et factum eſt verbum Domini exercituum ad me, dicens:
B 5 Loquere ad omnem populum terræ, & ad
* Iſaiæ 58 a. 5. ſacerdotes, dicens: * Cùm jejunaretis, & plangeretis in quinto, & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos: numquid jejunium jejunaſtis mihi?
6 Et cùm comediſtis, & bibiſtis, numquid non vobis comediſtis, & vobiſmetipſis bibiſtis?
7 Numquid non ſunt verba, quæ locutus eſt Dominus in manu prophetarum priorum, cùm adhuc Jeruſalem habitaretur, & eſſet opulenta, ipſa, & urbes in circuitu ejus, & ad Auſtrum, & in campeſtribus habitaretur?
C 8 Et factum eſt verbum Domini ad Zachariam, dicens:
9 Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Judicium verum judicate, & miſericordiam, & miſerationes facite, unuſquiſque cum fratre ſuo.
* Exod. 22. d. 22. Iſa. 1. f. 23. Jer. 5. g. 28. 10 * Et viduam, & pupillum, & advenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri ſuo non cogitet in corde ſuo.
11 Et noluerunt attendere, & averterunt ſcapulam recedentem, & aures ſuas aggravaverunt, ne audirent.
D 12 Et cor ſuum poſuerunt ut adamantem, ne audirent legem, & verba, quæ miſit Dominus exercituum in ſpiritu ſuo per manum prophetarum priorum: & facta eſt indignatio magna à Domino exercituum.
13 Et factum eſt ſicut locutus eſt, & non audierunt: ſic clamabunt, & non exaudiam, dicit Dominus exercituum.
14 Et diſperſi eos per omnia regna, quæ neſciunt: & terra deſolata eſt ab eis, eò quòd non eſſet tranſiens, & revertens: & poſuerunt terram deſiderabilem in deſertum.

CAPUT VIII.

Sicut Dominus propter peccata populi ſui afflixit eum, & deſolatam fecit Jeruſalem; ſic nunc facit illam plurimum habitari, omniaque dabit proſpera, modò ei ſerviant: quibus adjungentur & aliæ Gentes: de fimbria Judæi à decem viris ethnicis apprehenſa.

1 ET factum eſt verbum Domini exerci- A
tuum, dicens:
2 Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus ſum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eam.
3 Hæc dicit Dominus exercituum: Reverſus ſum ad Sion, & habitabo in medio Jeruſalem: & vocabitur Jeruſalem civitas veritatis, & mons Domini exercituum mons ſanctificatus.
4 Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc habitabunt ſenes, & anus in plateis Jeruſalem: & viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum.
5 Et plateæ civitatis complebuntur infantibus, & puellis ludentibus in plateis ejus.
6 Hæc dicit Dominus exercituum: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?
7 Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego ſalvabo populum meum de terra Orientis, & de terra Occaſus ſolis.
8 Et adducam eos, & habitabunt in medio B
Jeruſalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, in veritate, & in juſtitia.
9 Hæc dicit Dominus exercituum: Confortentur manus veſtræ, qui auditis in his diebus ſermones iſtos per os prophetarum; in die qua fundata eſt domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur.
10 Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat; neque introeunti, neque exeunti erat pax præ tribulatione: & dimiſi omnes homines, unumquemque contra proximum ſuum.
11 Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum.
12 Sed ſemen pacis erit: vinea dabit fructum ſuum, & terra dabit germen ſuum, & cœli dabunt

bunt

bunt rorem suum : & possidere faciam reliquias populi hujus universa hæc.

C 13 Et erit : sicut eratis maledictio in Gentibus, domus Juda, & domus Israel : sic salvabo vos, & eritis benedictio : nolite timere, confortentur manus vestræ.

14 Quia hæc dicit Dominus exercituum : Sicut cogitavi, ut affligerem vos, cùm ad iracundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus.

15 Et non sum misertus : sic conversus cogitavi in diebus istis, ut benefaciam domui Juda, & Jerusalem : nolite timere.

* Eph. 4. b. 25. 16 Hæc sunt ergo verba, quæ facietis : * Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo : veritatem, & judicium pacis judicate in portis vestris.

17 Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris : & juramentum mendax ne diligatis : omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.

18 Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens :

D 19 Hæc dicit Dominus exercituum : Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Juda in gaudium, & lætitiam, & in solemnitates præclaras : veritatem tantùm, & pacem diligite.

20 Hæc dicit Dominus exercituum : Usquequò veniant populi, & habitent in civitatibus multis,

21 Et vadant habitatores, unus ad alterum dicentes : Eamus, & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum : vadam etiam ego.

22 Et venient populi multi, & gentes robustæ, ad quærendum Dominum exercituum in Jerusalem, & deprecandam faciem Domini.

23 Hæc dicit Dominus exercituum : In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes : Ibimus vobiscum : audivimus enim, quoniam Deus vobiscum est.

CAPUT IX.

Vaticinatur adversùs civitates Syriæ, & superbos Philisthæos : rex Christus venturus est ad Sion insidens pullo asini, & ablato bello imperabit mundo in magna pace, qui etiam emisit vinctos de lacu in sanguine testamenti sui : omnia dicuntur futura populo Dei prospera, quoniam ipse eum proteget.

A 1 ONUS verbi Domini in terra Hadrach, & Damasci requiei ejus : quia Domini est oculus hominis, & omnium tribuum Israel.

2 Emath quoque in terminis ejus, & Tyrus, & Sidon : assumpserunt quippe sibi sapientiam valdè.

3 Et ædificavit Tyrus munitionem suam, & coacervavit argentum quasi humum, & aurum ut lutum platearum.

4 Ecce Dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem ejus, & hæc igni devorabitur.

5 Videbit Ascalon, & timebit, & Gaza, & dolebit nimis : & Accaron, quoniam confusa est spes ejus : & peribit rex de Gaza, & Ascalon non habitabitur.

6 Et sedebit separator in Azoto, & disperdam superbiam Philisthinorum. B

7 Et auferam sanguinem ejus de ore ejus, & abominationes ejus de medio dentium ejus, & relinquetur etiam ipse Deo nostro, & erit quasi dux in Juda, & Accaron quasi Jebusæus.

8 Et circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi euntes, & revertentes, & non transibit super eos ultra exactor : quia nunc vidi in oculis meis.

9 * Exulta satis, filia Sion, jubila, filia Jerusalem : ECCE REX TUUS veniet tibi justus, & salvator : ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. * Isaiæ 62. d. 11. Matth. 21. a. 5.

10 Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Jerusalem, & dissipabitur arcus belli : & loquetur pacem Gentibus, & potestas ejus à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad fines terræ. C

11 Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

12 Convertimini ad munitionem vincti spei, hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi.

13 Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum, implevi Ephraim : & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia : & ponam te quasi gladium fortium.

14 Et Dominus Deus super eos videbitur ; & exibit ut fulgur, jaculum ejus : & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine Austri.

15 Dominus exercituum proteget eos : & devorabunt, & subjicient lapidibus fundæ : & bibentes inebriabuntur quasi à vino, & replebuntur ut phialæ, & quasi cornua altaris. D

16 Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui : quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus.

17 Quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines ?

CAPUT X.

Solus Dominus potest petita præstare, qui confortabit Judæos ; & misertus ipsorum congregabit

gabit eos de variis locis, captivitatis in terram pristinam, humiliatis ipsorum inimicis:

A 1 PETITE à Domino pluviam in tempore serotino, & Dominus faciet nives, & pluviam imbris dabit eis, singulis herbam in agro.

2 Quia simulacra locuta sunt inutile, & divini viderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustra: vanè consolabantur: idcircò abducti sunt quasi grex: affligentur, quia non est eis pastor.

3 Super pastores iratus est furor meus, & super hircos visitabo: quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Juda, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.

B 4 Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egredietur omnis exactor simul.

5 Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prælio: & bellabunt, quia Dominus cum eis: & confundentur ascensores equorum.

6 Et confortabo domum Juda, & domum Joseph salvabo: & convertam eos, quia miserebor eorum: & erunt sicut fuerunt, quando non projeceram eos: ego enim Dominus Deus eorum, & exaudiam eos.

C 7 Et erunt quasi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi à vino: & filii eorum videbunt & lætabuntur: & exultabit cor eorum in Domino.

8 Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos: & multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati.

9 Et seminabo eos in populis, & de longè recordabuntur mei: & vivent cum filiis suis, & revertentur.

D 10 Et reducam eos de Terra Ægypti, & de Assyriis congregabo eos, & ad Terram Galaad, & Libani adducam eos, & non invenietur eis locus.

11 Et transibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis, & humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Ægypti recedet.

12 Confortabo eos in Domino, & in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.

CAPUT XI.

Jubet Dominus pasci pecora occisionis, quibus non parcet, quia pastores eorum non parcebant eis: de duabus virgis tandem abscissis, & tribus pastoribus uno mense succisis: de appensa mercede triginta argenteorum projectorum ad statuarium: de alio malo pastore à Domino suscitando.

1 APeri, Libane, portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. A

2 Ulula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt: ululate quercus Basan, quoniam succisus est saltus munitus.

3 Vox ululatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum: vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Jordanis.

4 Hæc dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis,

5 Quæ qui possederant, occidebant, & non dolebant; & vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus: & pastores eorum non parcebant eis.

6 Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus: ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & concident terram, & non eruam de manu eorum. B

7 Et pascam pecus occisionis propter hoc, ò pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi Decorem, & alteram vocavi Funiculum: & pavi gregem.

8 Et succidi tres pastores in mense uno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum variavit in me.

9 Et dixi: Non pascam vos: quod moritur, moriatur: & quod succiditur, succidatur: & reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.

10 Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus; & abscidi eam, ut irritum facerem fœdus meum, quod percussi cum omnibus populis. C

11 Et in irritum deductum est in die illa: & cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

12 Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam; & si non, quiescite. * Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. * Matt. 27. a. 9.

13 Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & projeci illos in domum Domini ad statuarium.

14 Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam, & Israel.

15 Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti. D

16 Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quæret, & contritum non sanabit, & id, quod stat, non enutriet, & carnes pinguium comedet, & ungulas eorum dissolvet.

17 O pastor, & idolum, derelinquens gregem:
gladius super brachium ejus, & super oculum
dextrum ejus; brachium ejus ariditate siccabi-
tur, & oculus dexter ejus tenebrescens obscu-
rabitur.

CAPUT XII.

*Juda, & Jerusalem à variis regnis affligen-
tur, sed rursum reducti filii Israel in ter-
ram suam superiores erunt his, qui se afflixe-
rant: effusoque à Domino spiritu gratiæ su-
per habitatores Jerusalem aspicient ad eum,
quem confixerunt, & super eum dolebunt,
plangentes singulæ familiæ seorsum.*

A 1 ONUS verbi Domini super Israel, Dicit
Dominns extendens cœlum; & fundans
terram, & fingens spiritum hominis in eo:
2 Ecce ego ponam Jerusalem superliminare
crapulæ omnibus populis in circuitu: sed & Ju-
da erit in obsidione contra Jerusalem.
3 Et erit: In die illa ponam Jerusalem lapidem
oneris cunctis populis: omnes, qui levabunt
eam, concisione lacerubuntur: & colligentur
adversus eam omnia regna terræ.
B 4 In die illa, dicit Dominus, percutiam om-
nem equum in stuporem, & ascensorem ejus
in amentiam, & super domum Juda aperiam
oculos meos, & omnem equum populorum per-
cutiam cæcitate.
5 Et dicent duces Juda in corde suo: Confor-
tentur mihi habitatores Jerusaient in Domino
exercituum Deo eorum.
6 In die illa ponam duces Juda sicut caminum
ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno, &
devorabunt ad dexteram, & ad sinistram omnes
populos in circuitu, & habitabitur Jerusalem
rursus in loco suo in Jerusalem.
C 7 Et salvabit Dominus tabernacula Juda, si-
cut in principio, ut non magnificè glorietur do-
mus David, & gloria habitantium Jerusalem
contra Judam.
8 In die illa proteget Dominus habitatores Je-
rusalem, & erit, qui offenderit ex eis in die il-
la quasi David, & domus David quasi Dei, si-
cut angelus Domini in conspectu eorum.
9 Et erit in die illa: quæram conterere omnes
Gentes, quæ veniunt contra Jerusalem
10 Et effundam super domum David, & su-
per habitatores Jerusalem, spiritum gratiæ, &
* Jo. 19.g.37. precum: * & aspicient ad me, quem confixe-
runt: & plangent eum planctu quasi super uni-
genitum, & dolebunt super eum, ut doleri so-
let in morte primogeniti.
11 In die illa magnus erit planctus in Jerusa-
D * 2.Paral. 35. d. 22. lem, * sicut planctus Adadremmon in campo
Mageddon.
12 Et planget terra: familiæ, & familiæ se-
orsum: familiæ domus David seorsum; & mu-
lieres eorum seorsum.
13 Familiæ domus Nathan seorsum, & mulie-
res eorum seorsum: familiæ domus Levi seor-
sum, & mulieres eorum seorsum: familiæ Se-
mei seorsum, & mulieres eorum seorsum.
14 Omnes familiæ reliquæ, familiæ, & fami-
liæ seorsum, & mulieres eorum seorsum.

CAPUT XIII.

*Cùm fuerit fons patens domui David in ablu-
tionem peccatoris, tollentur idola, & pseu-
doprophetæ à sibi charissimis lapidabuntur:
quæ sint plagæ in medio manuum: percutien-
dus pastor, & oves dispergendæ: duæ partes
hominum dispergentur in omni terra, & ter-
tia per ignem probabitur.* A

1 IN die illa erit fons patens domui David, A
& habitantibus Jerusalem, in ablutionem
peccatoris, & menstruatæ.
2 * Et erit in die illa, dicit Dominus exerci- * Ezec.
tuum: Disperdam nomina idolorum de terra, 30.d.13.
& non memorabuntur ultra: & pseudoprophe-
tas; & spiritum immundum auferam de terra:
3 Et erit, cùm prophetaverit quispiam ul- B
tra; dicent ei pater ejus, & mater ejus, qui
genuerunt eum: Non vives, quia mendacium
locutus es in nomine Domini, & configent eum
pater ejus, & mater ejus, genitores ejus, cùm
prophetaverit.
4 Et erit: In die illa confundentur prophe-
tæ, unusquisque ex visione sua cùm propheta-
verit: nec operientur pallio saccino, ut men-
tiantur:
5 Sed dicet: Non sum propheta, homo agri-
cola ego sum: quoniam Adam exemplum meum
ab adolescentia mea.
6 Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio C
manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum
in domo eorum, qui diligebant me.
7 Framea suscitare super pastorem meum, &
super virum cohærentem mihi, dicit Domi-
nus exercituum: * percute pastorem, & disper- * Matt. 26.c.31.
gentur oves, & convertam manum meam ad Marc.
parvulos: 14.c.27.
8 Et erunt in omni terra, dicit Dominus: par- D
tes duæ in ea dispergentur, & deficient, & ter-
tia pars relinquetur in ea.
9 Et ducam tertiam partem per ignem, &
uram eos sicut uritur argentum, & probabo
eos sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen
meum, & ego exaudiam eum. Dicam: Po-
pulus meus es; & ipse dicet: Dominus Deus
meus.

CAPUT

CAPUT XIV.

Postquam Jerusalem passa fuerit captivitatem, aliasque afflictiones à Gentibus: erit dies nota Domino, cùm exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: & filii Israel revertentur, habitaturi securè in Jerusalem: percutietque Dominus plaga gentes, quæ pugnaverunt adversus Jerusalem, & harum reliquiæ ascendent, ut adorent Dominum in Jerusalem, sanctumque erit, quod est super frænum equi.

A 1 ECCE venient dies Domini, & dividentur spolia tua in medio tui.

2 Et congregabo omnes Gentes ad Jerusalem in prælium, & capietur civitas; & vastabuntur domus, & mulieres violabuntur: & egredietur media pars civitatis in captivitatem, & reliquum populi non auferetur ex urbe.

3 Et egredietur Dominus, & præliabitur contra Gentes illas, sicut præliatus est in die certaminis.

4 Et stabunt pedes ejus in die illa super Montem olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientem: & scindetur Mons olivarum ex media parte sui ad Orientem, & ad Occidentem, prærupto grandi valde, & separabitur medium montis ad Aquilonem, & medium ejus ad Meridiem.

B 5 Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum, & fugietis, * sicut fugistis à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Juda, & veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo.

* Amos 1. 1.

6 Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus, & gelu.

7 Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies, neque nox, & in tempore vesperi erit lux.

8 Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: medium earum ad mare Orientale, & medium earum ad mare novissimum: in æstate, & in hyeme erunt.

9 Et erit Dominus Rex super omnem terram: in die illa erit Dominus unus, & erit nomen ejus unum.

10 Et revertetur omnis terra usque ad desertum, & de colle Remmon ad Austrum Jerusalem, & exaltabitur, & habitabit in loco suo, à porta Beniamin usque ad locum portæ prioris, & usque ad portam angulorum, & à turre Hananeel usque ad torcularia regis.

11 Et habitabunt in ea, & anathema non erit amplius, sed sedebit Jerusalem secura. C

12 Et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus omnes Gentes, quæ pugnaverunt adversus Jerusalem: tabescet caro uniuscujusque stantis super pedes suos, & oculi ejus contabescent in foraminibus suis, & lingua eorum contabescet in ore suo.

13 In die illa erit tumultus Domini magnus in eis, & apprehendet vir manum proximi sui, & conseretur manus ejus super manum proximi sui.

14 Sed & Judas pugnabit adversus Jerusalem, & congregabuntur divitiæ omnium Gentium in circuitu, aurum, & argentum, & vestes multæ satis.

15 Et sic erit ruina equi, & muli, & cameli, & asini, & omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc.

16 Et omnes, qui reliqui fuerint de universis Gentibus, quæ venerunt contra Jerusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem Dominum exercituum, & celebrent festivitatem tabernaculorum.

17 Et erit: qui non ascenderit de familiis terræ D
ad Jerusalem, ut adoret Regem Dominum exercituum, non erit super eos imber.

18 Quòd & si familia Ægypti non ascenderit, & non venerit; nec super eos erit, sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes Gentes, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

19 Hoc erit peccatum Ægypti, & hoc peccatum omnium Gentium, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

20 In die illa erit, quod super frænum equi est, sanctum Domino, & erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari.

21 Et erit omnis lebes in Jerusalem, & in Juda sanctificatus, Domino exercituum, & venient omnes immolantes, & sument ex eis, & coquent in eis, & non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

PROPHETIA MALACHIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Prophetia Malachiæ ad Israel, quem Dominus arguit ingratitudinis, quòd non agnoscebat se in Jacob, unde descenderat, dilectum, rejecto Esau cum populo suo: ideò conqueritur se ab Israel non honorari, neque timeri, quodque sacerdotes despiciant nomen Domini, quorum rejicit sacrificia, gratam habens oblationem mundam, quæ in omni loco ei offertur.

A 1 ONUS verbi Domini ad Israel in manu Malachiæ.

2 Dilexi vos, dicit Dominus, & dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Jacob, dicit Dominus, & * dilexi Jacob, (* Rom. 9. c. 13.)

3 Esau autem odio habui: & posui montes ejus in solitudinem, & hæreditatem ejus in dracones deserti.

4 Quòd si dixerit Idumæa: Destructi sumus, sed revertentes ædificabimus, quæ destructa sunt: Hæc dicit Dominus exercituum: Isti ædificabunt, & ego destruam, & vocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus est Dominus usque in æternum.

B 5 Et oculi vestri videbunt, & vos dicetis: Magnificetur Dominus super terminum Israel.

6 Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus, dicit Dominus exercituum? ad vos, ò sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis: In quo despeximus nomen tuum?

7 Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis: Mensa Domini despecta est.

C 8 Si offeratis cœcum ad immolandum, nonne malum est? & si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.

9 Et nunc deprecamini vultum Dei, ut misereatur vestri (de manu enim vestra factum est hoc), si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum.

10 Quis est in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuitò? non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra.

11 * Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. (* Psal. 112. a 3.)

12 Et vos polluistis illud in eo, quòd dicitis: Mensa Domini contaminata est, & quod superponitur, contemptibile est, cum igne, qui illud devorat. D

13 Et dixistis: Ecce de labore, & exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum, & intulistis de rapinis claudum, & languidum, & intulistis munus: numquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus?

14 Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus.

CAPUT II.

Comminatur Dominus, se maledicturum benedictionibus sacerdotum, nisi resipiscant: ipsius enim legem contemnunt, irritum facientes pactum Levi, qui hic laudatur: transgressus est & Juda ducens alienigenas, quapropter non respiciet deinceps Dominus ad sacrificium eorum: de uxore diligenda, seu dimittenda: laborare fecerunt Dominum in sermonibus suis.

1 ET nunc ad vos mandatum hoc, ò sacerdotes. A

2 * Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittam in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis: quoniam non posuistis super cor. (* Levit. 26. b 14. Deuter. 28. b 15.)

3 Ecce ego projiciam vobis brachium, & dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum, & assumet vos secum.

4 Et scietis, quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum.

5 Pactum meum fuit cum eo vitæ, & pacis, & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pavebat.

6 Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace, & in B

æqui-

æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.

7 Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est.

8 Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.

9 Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, & accepistis faciem in lege.

* Matt. 23. a. 9. Ephes. 4. a. 6. 10 * Numquid non pater unus omnium nostrum? numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum?

11 Transgressus est Juda, & abominatio facta est in Israel, & in Jerusalem, quia contaminavit Judas sanctificationem Domini, quam dilexit, & habuit filiam dei alieni.

C 12 Disperdet Dominus virum, qui fecerit hoc, magistrum, & discipulum de tabernaculis Jacob, & offerentem munus Domino exercituum.

13 Et hoc rursum fecistis, operiebatis lachrymis altare Domini fletu, & mugitu, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra.

14 Et dixistis: Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti, & hæc particeps tua, & uxor fœderis tui.

D 15 Nonne unus fecit, & residuum spiritus ejus est? Et quid unus quærit, nisi semen Dei? Custodite ergo spiritum vestrum, & uxorem adolescentiæ tuæ noli despicere.

16 Cùm odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel: operiet autem iniquitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum: custodite spiritum vestrum, & nolite despicere.

17 Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, & dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo quod dicitis: Omnis, qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent: aut certè ubi est Deus judicii?

CAPUT III.

De præcursore Christi, & hujus adventu, ac futuro judicio: qui purgatis filiis Levi gratum habebit sacrificium Juda, & Jerusalem: comminatur sceleratis gravem ultionem, quos tamen ad se revocat: plurima bona conversis promittens: conqueritur de ingratitudine filiorum Israel, & quòd ipsum in decimis suis configant, quodque dicant Deo non esse curæ suos cultores, cujus contrarium tandem experientur.

1 ECCE ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, & angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum. A Matth. 11 b. 10 Marc. 1. a. 2. Luc. 1. b. 17 & 7. d. 27.

2 Et quis poterit cogitare diem adventus ejus, & quis stabit ad videndum eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum:

3 Et sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.

4 Et placebit Domino sacrificium Juda, & Jerusalem, sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui. B

5 Et accedam ad vos in judicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & perjuris, & qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

6 Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filii Jacob non estis consumpti.

7 A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis meis, & non custodistis. * Revertimini ad me, & revertar ad vos; dicit Dominus exercituum. Et dixistis: In quo revertemur? * Zach. 1. a. 3.

8 Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixistis: In quo configimus te? In decimis, & in primitiis.

9 Et in penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota.

10 Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam, C

11 Et increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.

12 Et beatos vos dicent omnes Gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.

13 Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus.

14 Et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: * Vanus est, qui servit Deo, & quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus, & quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum? D * Job 21. b. 15.

15 Ergo nunc beatos dicimus arrogantes: siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentaverunt Deum, & salvi facti sunt.

16 Tunc locuti sunt timentes Dominum unusquisque cum proximo suo: Et attendit Dominus, & audivit, & scriptus est liber mo-

numenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen ejus.

17 Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium: & parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.

18 Et convertemini, & videbitis, quid sit inter justum, & impium: & inter servientem Deo, & non servientem ei.

CAPUT IV.

Dies Domini inflammabit omnes facientes impietatem, evulsa ipsorum radice, orietur sol justitiæ Deum timentibus, qui calcabunt impios: jubet reminisci legis Moysi: Elias, antequam veniat dies Domini, mittendus prædicitur, qui convertat cor patrum ad filios.

A 1 ECCE enim dies veniet, succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem, stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem, & germen.

2 * Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ; & sanitas in pennis ejus: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. * Luc. 1. 6.78.

3 Et calcabitis impios, cùm fuerit cinis sub planta pedum vestrorum, in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum. B

4 * Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta, & judicia. * Exod. 20. Deut. 4. 5. 6.

5 * Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. * Matt. 17 b.10. Mar. 9. c. 10. Luc. 1. b.17.

6 Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.

LIBER

LIBER PRIMUS
MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

Mortuo Alexandro Magno, qui Darium percusserat, successit tandem in Græcia Antiochus illustris: sub quo scelerati quidam ex filiis Israel profanarunt Jerusalem: Antiochus autem, devicto Ptolemæo rege Ægypti, invasit Jerusalem; & ablatis omnibus vasis templi, ac thesauris fecit cædem magnam, unde ortus est ingens planctus: simile fecit & princeps tributorum ab eo missus, incensa Jerusalem, plurimisque in captivitatem ductis. Antiochus leges idololatriæ Judæis statuit, ablatis cunctis divini cultus cæremoniis, & ædificato idolo desolationis, renitentes miserè trucidans: cujus edicta plurimi impii secuti sunt, pii verò respuerunt, mortem potius subire parati.

A 1 ET factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egressus de terra Cethim, Darium regem Persarum, & Medorum:

2 Constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ,

3 Et pertransiit usque ad fines terræ: & accepit spolia multitudinis Gentium, & siluit terra in conspectu ejus.

4 Et congregavit virtutem, & exercitum fortem nimis: & exaltatum est, & elevatum cor ejus.

5 Et obtinuit regiones Gentium, & tyrannos, & facti sunt illi in tributum.

6 Et post hæc decidit in lectum, & cognovit, quia moreretur.

7 Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à juventute: & divisit illis regnum suum, cùm adhuc viveret.

8 Et regnavit Alexander annis duodecim, & mortuus est.

9 Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo:

B 10 Et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, & filii eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra.

11 Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses: & regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum.

12 In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum Gentibus, quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala.

13 Et bonus visus est sermo in oculis eorum.

14 Et destinaverunt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis potestatem, ut facerent justitiam Gentium.

15 Et ædificaverunt Gymnasium in Jerosolymis secundùm leges Nationum:

16 Et fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & juncti sunt Nationibus, & venundati sunt, ut facerent malum.

17 Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cœpit regnare in terra Ægypti, ut regnaret super duo regna.

18 Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, & elephantis, & equitibus & copiosa navium multitudine: C

19 Et constituit bellum adversùs Ptolemæum regem Ægypti, & veritus est Ptolemæus à facie ejus, & fugit, & ceciderunt vulnerati multi.

20 Et comprehendit civitates munitas in Terra Ægypti, & accepit spolia Terræ Ægypti.

21 Et convertit Antiochus, postquam percussit Ægyptum in centesimo, & quadragesimo tertio anno, & ascendit ad Israel.

22 Et ascendit Jerosolymam in multitudine gravi.

23 Et intravit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & universa vasa ejus, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat, & comminuit omnia.

24 Et accepit argentum, & aurum, & vasa concupiscibilia, & accepit thesauros occultos, quos invenit, & sublatis omnibus abiit in terram suam.

25 Et fecit cædem hominum, & locutus est in superbia magna. D

26 Et factus est planctus magnus in Israel, & in omni loco eorum.

27 Et ingemuerunt principes, & seniores: virgines, & juvenes infirmati sunt: & speciositas mulierum immutata est.

28 Om-

28 Omnis maritus sumpsit lamentum: & quæ sedebant in thoro maritali, lugebant:

29 Et commota est terra super habitantes in ea, & universa domus Jacob induit confusionem.

30 Et post duos annos dierum, misit Rex principem tributorum in civitates Juda, & venit Jerusalem cum turba magna.

31 Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo, & crediderunt ei.

32 Et irruit super civitatem repente, & percussit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Israel.

33 Et accepit spolia civitatis, & succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu:

34 Et captivas duxerunt mulieres, & natos, & pecora possederunt.

35 Et ædificaverunt civitatem David muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcem.

E 36 Et posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, & convaluerunt in ea, & posuerunt arma, & escas, & congregaverunt spolia Jerusalem;

37 Et reposuerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum.

38 Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, & in diabolum malum in Israel:

39 Et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, & contaminaverunt sanctificationem.

40 Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, & facta est habitatio exterorum, & facta est extera semini suo, & nati ejus reliquerunt eam.

41 Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, * dies festi ejus conversi sunt in luctum: sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum.

* Tob. 2. a. 6. Amos 8. b. 10.

42 Secundùm gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus: & sublimitas ejus conversa est in luctum.

43 Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus, & relinqueret unusquisque legem suam.

44 Et consenserunt omnes gentes secundùm verbum regis Antiochi:

45 Et multi ex Israel consenserunt servituti ejus, & sacrificaverunt idolis, & coinquinaverunt sabbatum.

46 Et misit Rex libros per manus nuntiorum in Jerusalem, & in omnes civitates Juda: ut sequerentur leges gentium terræ;

47 Et prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei,

48 Et prohiberent celebrari sabbatum, & dies solemnes:

F

49 Et jussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israel.

50 Et jussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia,

51 Et relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immundis, & abominationibus, ita ut obliviscerentur legem, & immutarent omnes justificationes Dei.

52 Et quicumque non fecissent secundùm verbum regis Antiochi, morerentur.

53 Secundùm omnia verba hæc scripsit omni regno suo, & præposuit principes populo, qui hæc fieri cogerent.

54 Et jusserunt civitatibus Juda sacrificare.

55 Et congregati sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala super terram:

56 Et effugaverunt populum Israel in abditis, & in absconditis fugitivorum locis.

57 Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo, & centesimo anno, ædificavit Rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per universas civitates Juda in circuitu ædificaverunt aras: G

58 Et ante januas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant:

59 Et libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos.

60 Et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, & quicumque observabat legem Domini, secundùm edictum regis trucidabant eum.

61 In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inveniebatur in omni mense, & mense in civitatibus.

62 Et quinta, & vigesima die mensis sacrificabant super aram, quæ erat contra altare.

63 Et mulieres, quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundùm jussum regis Antiochi.

64 Et suspendebant pueros à cervicibus per universas domos eorum: & eos, qui circumciderant illos, trucidabant.

65 Et multi de populo Israel definierunt apud se, ut non manducarent immunda, & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis:

66 Et noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt:

67 Et facta est ira magna super populum valde.

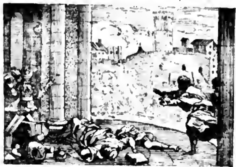
CAPUT II.

Mathathias cum filiis luget afflictionem civitatis, & Sanctorum profanationem ostensis-

que

que signis mæstitiæ, respondet his, qui à rege missi erant, nec se, nec cognationem suam impio decreto obtemperaturos: occisisque idololatra Judæo, & regis ministro, fugit cum filiis in montes: plurimi nolentes obtemperare, trucidantur, cùm nollent sabbato inimicis resistere: Mathathias, collecto piorum exercitu, revocat Dei cultum, destructa idololatria, cæsoque Antiochi præsidio: & moriturus hortatur filios, ut patrum exemplo semper tueantur legem Domini, dans Simonem filium suum in consultorem, & Judam in militia principem.

A 1 IN diebus illis surrexit Mathathias filius
Joannis, filii Simonis, sacerdos ex filiis Joarib ab Jerusalem, & consedit in monte Modin:
2 Et habebat filios quinque, Joannem, qui cognominabatur Gaddis:
3 Et Simonem, qui cognominabatur Thasi:
4 Et Judam, qui vocabatur Machabæus:
5 Et Eleazarum, qui cognominabatur Abaron: & Jonathan, qui cognominabatur Apphus.
6 Hi viderunt mala, quæ fiebant in populo Juda, & in Jerusalem.
7 Et dixit Mathathias: Væ mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem civitatis sanctæ, & sedere illic, cùm datur in manibus inimicorum?
8 Sancta in manu extraneorum facta sunt: templum ejus sicut homo ignobilis.
9 Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt: trucidati sunt senes ejus in plateis, & juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum.

10 Quæ gens non hæreditavit regnum ejus, & non obtinuit spolia ejus?
B 11 Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla.
12 Et ecce sancta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinaverunt ea gentes.
13 Quò ergo nobis adhuc vivere?
14 Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filii ejus, & operuerunt se ciliciis, & planxerunt valde.
15 Et venerunt illuc, qui missi erant à rege Antiocho, ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, & accendere thura, & à lege Dei discedere.
16 Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos: sed Mathathias, & filii ejus constanter steterunt.
17 Et respondentes, qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathiæ: Princeps & clarissimus, & magnus es in hac civitate, & ornatus filiis, & fratribus.
18 Ergo accede prior, & fac jussum regis, sicut fecerunt omnes gentes, & viri Juda, & qui remanserunt in Jerusalem: & eris tu, & filii tui inter amicos regis, & amplificatus auro, & argento, & muneribus multis.
19 Et respondit Mathathias, & dixit magna voce: Et si omnes gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque à servitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis ejus:
20 Ego, & filii mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum.
21 Propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem, & justitias Dei: C
22 Non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera via.
23 Et ut cessavit loqui verba hæc, accessit quidam Judæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundùm jussum regis:
24 Et vidit Mathathias, & doluit, & contre-

muerunt

muerunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundùm judicium legis, & insiliens trucidavit eum super aram;

25 Sed & virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit,

* Num. 25.c.13. 26 Et zelatus est legem, * sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi.

27 Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

28 Et fugit ipse, & filii ejus in montes, & reliquerunt quæcumque habebant in civitate.

29 Tunc descenderunt multi quærentes judicium, & justitiam in desertum.

30 Et sederunt ibi ipsi, & filii eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundaverunt super eos mala.

D 31 Et renuntiatum est viris regis, & exercitui, qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto, & abiissent post illos multi.

32 Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt adversùs eos prælium in die sabbatorum,

33 Et dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc? exite, & facite secundùm verbum regis Antiochi, & vivetis.

34 Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.

35 Et concitaverunt adversùs eos prælium.

36 Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta,

37 Dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos cœlum, & terra, quòd injustè perditis nos.

38 Et intulerunt illis bellum sabbatis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum, usque ad mille animas hominum.

39 Et cognovit Mathathias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valdè.

40 Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversùs gentes, pro animabus nostris, & justificationibus nostris: nunc citiùs disperdent nos à terra.

E 41 Et cogitaverunt in die illa, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversùs eum, & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.

42 Tunc congregata est ad eos synagoga Assidæorum fortis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege:

43 Et omnes, qui fugiebant à malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illis ad firmamentum.

44 Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos in indignatione sua, & cæteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.

45 Et circuivit Mathathias, & amici ejus, & destruxerunt aras:

46 Et circumciderunt pueros incircumcisos, quotquot invenerunt in finibus Israel, & in fortitudine.

47 Et persecuti sunt filios superbiæ, & prosperatum est opus in manibus eorum: F

48 Et obtinuerunt legem de manibus gentium, & de manibus regum: & non dederunt cornu peccatori.

49 Et appropinquaverunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus eversionis, & ira indignationis.

50 Nunc ergo, ô filii, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum,

51 Et mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.

52 * Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & reputatum est ei ad justitiam? * Gen. 22.a. 2.

53 * Joseph in tempore angustiæ suæ custodivit mandatum, & factus est dominus Ægypti. * Gen. 41.e. 42.

54 * Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni. * Num. 25 c.13

55 * Jesus dum implevit verbum, factus est dux in Israel. Eccl. 46.d.28 * Jos. 1. a. 2.

56 * Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. G * Num. 14 b. 6. Jos. 14. d. 14.

57 * David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. * 2. Reg. 2. a. 4.

58 * Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlum. * 4. Reg. 2. d. 11.

59 * Ananias, & Azarias, & Misael credentes, liberati sunt de flamma. * Dan. 3. e. 50.

60 * Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. * Dan. 6. f. 22.

61 Et ita cogitate per generationem, & generationem: quia omnes, qui sperant in eum, non infirmantur.

62 Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus stercus, & vermis est:

63 Hodie extollitur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus periit.

64 Vos ergo, filii, confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.

65 Et ecce Simon frater vester, scio, quòd vir

vir consilii est : ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater.
66 Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipse aget bellum populi.
67 Et adducetis ad vos omnes factores legis: & vindicate vindictam populi vestri.
68 Retribuite retributionem gentibus, & intendite in præceptum legis.
69 Et benedixit eos, & appositus est ad patres suos.
70 Et defunctus est anno centesimo, & quadragesimo sexto : & sepultus est à filiis suis in sepulchris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

CAPUT III.

Judas Machabæus dux eximius prædicatur, qui perambulans civitates Juda, trucidabat omnes impios : & cæsi duce Apollonio, ejusque exercitu disperso, vicit cum paucis potentissimum Syriæ exercitum unà cum duce Serone : iratus autem ob hoc rex Antiochus, profectus in Persidem constituit Lysiam viceregem, dato belli in Judæos apparatu, qui misit contra terram Juda Gorgiam cum exercitu : Judas autem, & sui ad bellum se parant, maximè operibus pœnitentiæ, & oratione ad Deum.

A 1 ET surrexit Judas, qui vocabatur Machabæus, filius ejus pro eo.
2 Et adjuvabant eum omnes fratres ejus, & universi, qui se conjunxerant patri ejus, & præliabantur prælium Israel cum lætitia.
3 Et dilatavit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in præliis, & protegebat castra gladio suo.
4 Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione.
5 Et persecutus est iniquos perscrutans eos, & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis:
6 Et repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus, & omnes operarii iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu ejus.
7 Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Jacob in operibus suis, & in sæculum memoria ejus in benedictione.
8 Et perambulavit civitates Juda, & perdidit impios ex eis, & avertit iram ab Israel.
9 Et nominatus est usque ad novissimum terræ, & congregavit pereuntes.
B 10 Et congregavit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam, & magnam, ad bellandum contra Israel.
11 Et cognovit Judas, & exiit obviam illi: & percussit, & occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt.
12 Et accepit spolia eorum, & gladium Apollonii abstulit Judas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.
13 Et audivit Seron princeps exercitus Syriæ, quòd congregavit Judas congregationem fidelium, & ecclesiam secum,
14 Et ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Judam, & eos, qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis.
15 Et præparavit se: & ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Israel.
16 Et appropinquaverunt usque ad Bethoron: & exivit Judas obviam illi cum paucis.
17 Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Judæ: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem, & nos fatigati sumus jejunio hodie?
18 Et ait Judas: Facile est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis: C
19 Quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est.
20 Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci, & superbia, ut disperdant nos, & uxores nostras, & filios nostros, & ut spolient nos:
21 Nos verò pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris:
22 Et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram: vos autem ne timueritis eos.
23 Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subitò: & contritus est Seron, & exercitus ejus in conspectu ipsius:
24 Et persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philisthiim.
25 Et cecidit timor Judæ, ac fratrum ejus, & formido super omnes gentes in circuitu eorum.
26 Et pervenit ad regem nomen ejus, & de præliis Judæ narrabant omnes gentes.
27 Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: & misit, & congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde. D
28 Et aperuit ærarium suum, & dedit stipendia exercitui in annum, & mandavit illis, ut essent parati ad omnia.
29 Et vidit, quòd defecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica propter dissensionem, & plagam, quam fecit in terra, ut tolleret legitima, quæ erant à primis diebus:

exclamaverunt tubis signorum, & clamaverunt in cœlum.

41 Tunc ordinavit Judas viros, ut pugnarent adversus eos, qui erant in arce, donec emundarent sancta.

42 Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei.

43 Et mundaverunt sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

44 Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.

45 Et incidit illis consilium bonum, ut destruerent illud: ne fortè illis esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud gentes, & demoliti sunt illud.

F 46 Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret propheta, & responderet de eis.

47 Et acceperunt lapides integros secundùm legem; & ædificaverunt altare novum, secundùm illud, quod fuit prius:

48 Et ædificaverunt sancta, & quæ intrà domum erant intrinsecùs, & ædem, & atria sanctificaverunt.

49 Et fecerunt vasa sancta nova, & intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum.

50 Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas, quæ super candelabrum erant, & lucebant in templo.

51 Et posuerunt super mensam panes, & appenderunt vela, & consummaverunt omnia opera, quæ fecerant.

52 Et ante matutinum surrexerunt quinta, & vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octavi anni:

53 Et obtulerunt sacrificium secundum legem, super altare holocaustorum novum quod fecerunt.

54 Secundùm tempus, & secundùm diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipsa renovatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & in cymbalis.

55 Et cecidit omnis populus in faciem, & adoraverunt, & benedixerunt in cœlum eum, qui prosperavit eis.

G 56 Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia, & sacrificium salutaris, & laudis.

57 Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & scutulis, & dedicaverunt portas, & pastophoria, & imposuerunt eis januas.

58 Et facta est lætitia in populo magna valde, & aversum est opprobrium Gentium.

* Jo. 10. c. 12. 59 * Et statuit Judas, & fratres ejus, & universa ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo à quinta, & vigesima die mensis Casleu, cum lætitia, & gaudio.

60 Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, nequando venirent Gentes, & conculcarent eum, sicut anteà fecerunt.

61 Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum, & munivit eum ad custodiendam Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.

CAPUT V.

Percussit Judas plurimas Gentes finitimas: obsessosque Galaaditas, & Galilæos ipse unà cum fratre Simone liberat: & devicto semel, atque iterùm Timotheo, captaque civitate Ephron, quæ transitum ipsi præbere noluerat, & omni masculo ipsius interempto; tandem integro numero læti revertuntur in montem Sion ad Sacrificandum Domino:intereà qui relicti fuerant duces in Jerusalem, dum contra Judæ præceptum pugnant adversus Gentes, cæduntur: Judas verò percutit Chebron, & Azotum, subversis ipsarum simulacris.

1 ET factum est, ut audierunt Gentes in circuitu, quia ædificatum est altare, & sanctuarium sicut priùs, iratæ sunt valdè: A

2 Et cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos; & cœperunt occidere de populo, & persequi.

3 Et debellabat Judas filios Esau in Idumæa, & eos, qui erant in Acrabathane, quia circumsedebant Israelitas, & percussit eos plaga magna.

4 Et recordatus est malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum, & in scandalum, insidiantes ei in via.

5 Et conclusi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus, qui in eis erant.

6 Et transivit ad filios Ammon, & invenit manum fortem, & populum copiosum, & Timotheum ducem ipsorum.

7 Et commisit cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eorum, & percussit eos:

8 Et cepit Gazer civitatem, & filias ejus, & reversus est in Judæam.

9 Et congregatæ sunt gentes, quæ sunt in Galaad, adversùs Israelitas, qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Dathemam munitionem,

10 Et miserunt litteras ad Judam, & fratres ejus, dicentes: Congregatæ sunt adversùm nos gentes per circuitum, ut nos auferant:

11 Et

B 21 Et parant venire, & occupare munitionem, in quam confugimus: & Timotheus est dux exercitus eorum.

22 Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis.

13 Et omnes fratres nostri, qui erant in locis Tubin, interfecti sunt: & captivas duxerunt uxores eorum, & natos, & spolia, & peremerunt illuc ferè mille viros.

14 Et adhuc epistolæ legebantur, & ecce alii nuntii venerunt de Galilæa conscissis tunicis, nuntiantes secundùm verba hæc:

15 Dicentes convenisse adversùm se à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone: & repleta est omnis Galilæa alienigenis, ut nos consumant.

16 Ut audivit autem Judas, & populus, sermones istos, convenit ecclesia magna cogitare quid facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis.

17 Dixitque Judas Simoni fratri suo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem, & frater meus Jonathas ibimus in Galaaditim.

18 Et reliquit Josephum filium Zachariæ, & Azariam, duces populi, cum residuo exercitu in Judæa ad custodiam:

19 Et præcepit illis, dicens: Præstote populo huic: & nolite bellum committere adversùm gentes, donec revertamur.

20 Et partiti sunt Simoni viri tria millia, ut iret in Galilæam: Judæ autem octo millia in Galaaditim.

C 21 Et abiit Simon in Galilæam, & commisit prælia multa cum gentibus: & contritæ sunt gentes à facie ejus, & persecutus est eos usque ad portam

22 Ptolemaidis: & ceciderunt de gentibus ferè tria millia virorum, & accepit spolia eorum.

23 Et assumpsit eos, qui erant in Galilæa, & in Arbatis, cum uxoribus, & natis, & omnibus quæ erant illis, & adduxit in Judæam cum lætitia magna.

24 Et Judas Machabæus, & Jonathas frater ejus transierunt Jordanem, & abierunt viam trium dierum per desertum.

25 Et occurrerunt eis Nabathæi, & susceperunt eos pacificè, & narraverunt eis omnia, quæ acciderant fratribus eorum in Galaaditide,

26 Et quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasa, & Bosor, & in Alimis, & in Casphor, & Mageth, & Carnaim: hæ omnes civitates munitæ, & magnæ.

27 Sed & in cæteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehensi, & in crastinum constituerunt admovere exercitum civitatibus his, & comprehendere, & tollere eos in una die.

28 Et convertit Judas, & exercitus ejus, viam in desertum Bosor repentè, & occupavit civitatem: & occidit omnem masculum in ore gladii, & accepit omnia spolia eorum, & succendit eam igni.

29 Et surrexerunt inde nocte, & ibant usque ad munitionem.

30 Et factum est diluculò, cùm elevassent oculos suos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes scalas, & machinas, ut comprehenderent munitionem, & expugnarent eos. D

31 Et vidit Judas, quia cœpit bellum, & clamor belli ascendit ad cœlum sicut tuba, & clamor magnus de civitate:

32 Et dixit exercitui suo: Pugnate hodie pro fratribus vestris.

33 Et venit tribus ordinibus post eos, & exclamaverunt tubis, & clamaverunt in oratione.

34 Et cognoverunt castra Timothei, quia Machabæus est, & refugerunt à facie ejus: & percusserunt eos plaga magna, & occiderunt ex eis in die illa ferè octo millia virorum.

35 Et divertit Judas in Maspha, & expugnavit, & cepit eam: & occidit omnem masculum ejus, & sumpsit spolia ejus, & succendit eam igni.

36 Inde perrexit, & cepit Casbon, & Mageth, & Bosor, & reliquas civitates Galaaditidis.

37 Post hæc autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, & castra posuit contra Raphon trans torrentem.

38 Et misit Judas speculari exercitum: & renuntiaverunt ei, dicentes: Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quæ in circuitu nostro sunt, exercitus multus nimis:

39 Et Arabas conduxerunt in auxilium sibi, & castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Judas obviam illis.

40 Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cùm appropinquaverit Judas, & exercitus ejus ad torrentem aquæ: si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum: quia potens poterit adversùm nos. E

41 Si verò timuerit transire, & posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, & poterimus adversùs illum.

42 Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, & mandavit eis, dicens: Neminem hominum reliqueritis: sed veniant omnes in prælium.

43 Et transfretavit ad illos prior, & omnis populus post eum; & contritæ sunt omnes gentes à facie eorum, & projecerunt arma sua, & fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim.

44 Et occupavit ipsam civitatem, & fanum succendit igni, cum omnibus, qui erant in ip-

so: & oppressa est Carnaim, & non potuit sustinere contra faciem Judæ.
45 Et congregavit Judas universos Israelitas, qui erant in Galaadiride, à minimo usque ad maximum, & uxores eorum, & natos, & exercitum magnum valdè, ut venirent in terram Juda.
46 Et venerunt usque Ephron: & hæc civitas magna in ingressu posita, munita valdè, & non erat declinare ab ea dextera, vel sinistra, sed per mediam iter erat.
F 47 Et incluserunt se, qui erant in civitate, & obstruxerunt portas lapidibus: & misit ad eos Judas verbis pacificis,
48 Dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram: & nemo vobis nocebit: tantùm pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire.
49 Et præcepit Judas prædicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco.
50 Et applicuerunt se viri virtutis: & oppugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus:
51 Et peremerunt omnem masculum in ore gladii, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transivit per totam civitatem super interfectos.
52 Et transgressi sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsan.
53 Et erat Judas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda.
54 Et ascenderunt in montem Sion cum lætitia, & gaudio, & obtulerunt holocausta, quòd nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace.
55 Et in diebus, quibus erat Judas, & Jonathas in terra Galaad, & Simon frater ejus in Galilæa contra faciem Ptolemaidis,
56 Audivit Josephus Zachariæ filius, & Azarias princeps virtutis, res benè gestas, & prælia, quæ facta sunt,
57 Et dixit: Faciamus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare adversùs gentes, quæ in circuitu nostro sunt.
58 Et præcepit his, qui erant in exercitu suo, & abierunt Jamniam.
G 59 Et exivit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam.
60 Et fugati sunt Josephus, & Azarias usque in fines Judææ: & ceciderunt illo die de populo Israel ad duo millia viri, & facta est fuga magna in populo:
61 Quia non audierunt Judam, & fratres ejus, existimantes fortiter se facturos.
62 Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.
63 Et viri Juda magnificati sunt valdè in conspectu omnis Israel, & gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum.
64 Et convenerunt ad eos fausta acclamantes.
65 Et exivit Judas, & fratres ejus, & expugnabant filios Esau, in terra, quæ ad Austrum est, & percussit Chebron, & filias ejus: & muros ejus, & turres succendit igni in circuitu.
66 Et movit castra, ut iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam.
67 In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.
68 Et declinavit Judas in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, & sculptilia deorum ipsorum succendit igni: & cepit spolia civitatum, & reversus est in terram Juda.

CAPUT VI.

Antiochus repulsus ab opulenta civitate Elymaide venit in Babylonem; ubi auditis infortuniis, quæ sui in Judæa passi erant, incidit præ tristitia in mortis languorem, confitens hoc sibi contigisse ob impietatem, quam in Judæos exercuerat: quo ibi mortuo, & Juda arcem Jerusalem obsidente, successor ejus filius Antiochus, dictus Eupator, congregato adversùs Judam potentissimo exercitu non potuit eum vincere, & Eleazar, occiso ingenti elephante, ab eo oppressus interiit: Rex autem oppugnans Jerusalem revocatur à Lysia: sed post juratam pacem non servat jusjurandum.

1 ET rex Antiochus perambulabat superiores regiones, & audivit esse civitatem Elymaidem in Perside nobilissimam, & copiosam in argento, & auro. A
2 Templumque in ea locuples valdè: & illic velamina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia.
3 Et venit, & quærebat capere civitatem, & deprædari eam: & non potuit, quoniam innotuit sermo his, qui erant in civitate:
4 Et insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reversus est in Babyloniam.
5 Et venit, qui nuntiaret ei in Perside, quia fugata sunt castra, quæ erant in terra Juda:
6 Et quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, & fugatus est à facie Judæorum, & invaluerunt armis, & viribus, & spoliis multis, quæ ceperunt de castris, quæ exciderunt.

7 Et quia diruerunt abominationem, quam ædificaverat super altare, quod erat in Jerusalem, & sanctificationem, sicut prius, circumdederunt muris excelsis, sed & Bethsuram civitatem suam.

8 Et factum est, ut audivit rex sermones istos, expavit, & commotus est valde: & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei, sicut cogitabat.

9 Et erat illic per dies multos: quia renovata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori.

B 10 Et vocavit omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ solicitudine:

11 Et dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni, & in quos fluctus tristitiæ, in qua nunc sum: qui jucundus eram, & dilectus in potestate mea.

12 Nunc verò reminiscor malorum, quæ feci in Jerusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Judæam sine causa.

13 Cognovi ergo, quia propterea invenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena.

14 Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, & præposuit eum super universum regnum suum:

15 Et dedit ei diadema, & stolam suam, & annulum, ut adduceret Antiochum filium suum, & nutriret eum, & regnaret.

16 Et mortuus est illic Antiochus rex, anno centesimo quadragesimo nono.

17 Et cognovit Lysias, quoniam mortuus est rex, & constituit regnare Antiochum filium ejus, quem nutrivit adolescentem: & vocavit nomen ejus Eupator.

18 Et hi, qui erant in arce, concluserant Israel in circuitu Sanctorum: & quærebant eis mala semper, & firmamentum Gentium.

C 19 Et cogitavit Judas disperdere eos: & convocavit universum populum, ut obsiderent eos.

20 Et convenerunt simul, & obsederunt eos, anno centesimo quinquagesimo, & fecerunt balistas, & machinas.

21 Et exierunt quidam ex eis, qui obsidebantur, & adjunxerunt se illis aliqui impii ex Israel,

22 Et abierunt ad regem, & dixerunt: Quousque non facis judicium, & vindicas fratres nostros?

23 Nos decrevimus servire patri tuo, & ambulare in præceptis ejus, & obsequi edictis ejus:

24 Et filii populi nostri propter hoc alienabant se à nobis, & quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates nostræ diripiebantur.

25 Et non ad nos tantùm extenderunt manum, sed & in omnes fines nostros.

26 Et ecce applicuerunt hodie ad arcem Jerusalem occupare eam, & munitionem Bethsuram munierunt:

27 Et nisi præveneris eos velociùs, majora quàm hæc facient, & non poteris obtinere eos.

28 Et iratus est rex, ut hæc audivit, & convocavit omnes amicos suos, & principes exercitus sui, & eos, qui super equites erant.

29 Sed & de regnis aliis, & de insulis maritimis, venerunt ad eum exercitus conducti.

30 Et erat numerus exercitus ejus, centum millia peditum, & viginti millia equitum, & elephanti triginta duo, docti ad prælium. D

31 Et venerunt per Idumæam, & applicuerunt ad Bethsuram, & pugnaverunt dies multos, & fecerunt machinas; & exierunt, & succenderunt eas igni, & pugnaverunt viriliter.

32 Et recessit Judas ab arce, & movit castra ad Bethzacharam contra castra regis.

33 Et surrexit rex ante lucem, & concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam: & comparaverunt se exercitus in prælium, & tubis cecinerunt.

34 Et elephantis ostenderunt sanguinem uvæ, & mori, ad acuendos eos in prælium.

35 Et diviserunt bestias per legiones: & astiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, & galeæ æreæ in capitibus eorum: & quingenti equites ordinati unicuique bestiæ electi erant.

36 Hi ante tempus, ubicumque erat bestia, ibi erant: & quocumque ibat, ibant, & non discedebant ab ea.

37 Sed & turres ligneæ super eos firmæ protegentes super singulas bestias; & super eas machinæ: & super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant desuper, & Indus magister bestiæ.

38 Et residuum equitatum hinc, & inde statuit in duas partes, tubis exercitum commovere, & perurgere constipatos in legionibus ejus.

39 Et ut refulsit sol in clypeos aureos, & æreos, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis. E

40 Et distincta est pars exercitus regis per montes excelsos, & alia per loca humilia: & ibant cautè, & ordinatè.

41 Et commovebantur omnes inhabitantes terram à voce multitudinis, & incessu turbæ, & collisione armorum: erat enim exercitus magnus valdè, & fortis.

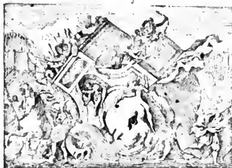
42 Et appropiavit Judas, & exercitus ejus in prælium:

lium: & ciciderunt de exercitu regis sexcenti viri.

43 Et vidit Eleatar filius Saura unam de bestiis loricatam loricis regis: & erat eminens super cæteras bestias, & visum est ei, quòd in ea esset rex:

44 Et dedit se, ut liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum.

45 Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis, interficiens à dextris, & à sinistris, & cadebant ab eo huc, atque illuc.

46 Et ivit sub pedes elephantis, & supposuit se ei, & occidit eum; & cecidit in terram super ipsum, & mortuus est illic.

47 Et videntes virtutem regis, & impetum exercitus ejus, diverterunt se ab eis.

F 48 Castra autem regis ascenderunt contra eos in Jerusalem, & applicuerunt castra regis ad Judæam, & montem Sion.

49 Et fecit pacem cum his, qui erant in Bethsura: & exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant terræ.

50 Et comprehendit rex Bethsuram: & constituit illic custodiam servare eam.

51 Et convertit castra ad locum sanctificationis dies multos: & statuit illic balistas, & machinas, & ignis jacula, & tormenta ad lapides jactandos, & spicula, & scorpios ad mittendas sagittas, & fundibula.

52 Fecerunt autem & ipsi machinas adversùs machinas eorum, & pugnaverunt dies multos:

53 Escæ autem non erant in civitate, eò quòd septimus annus esset: & qui remanserant in Judæa de Gentibus, consumpserant reliquias eorum, quæ repositæ fuerant.

54 Et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtinuerat eos fames: & dispersi sunt unusquisque in locum suum.

G 55 Et audivit Lysias, quòd Philippus, quem constituerat rex Antiochus, cùm adhuc viveret, ut nutriret Antiochum filium suum, & regnaret,

56 Reversus esset à Perside, & Media, & exercitus, qui abierat cum ipso, & quia quærebat suscipere regni negotia:

57 Festinavit ire, & dicere ad regem, & duces exercitus: Deficimus quotidie, & esca nobis modica est, & locus, quem obsidemus, est munitus, & incumbit nobis ordinare de regno.

58 Nunc itaque demus dextras hominibus istis, & faciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorum:

59 Et constituamus illis, ut ambulent in legitimis suis sicut prius: propter legitima enim ipsorum, quæ despeximus, irati sunt, & fecerunt omnia hæc.

60 Et placuit sermo in conspectu regis, & principum, & misit ad eos pacem facere, & receperunt illam.

61 Et juravit illis rex, & principes: & exierunt de munitione.

62 Et intravit rex montem Sion, & vidit munitionem loci: & rupit citius juramentum, quod juravit: & mandavit destruere murum in gyro.

63 Et discessit festinanter, & reversus est Antiochiam, & invenit Philippum dominantem civitati: & pugnavit adversùs eum, & occupavit civitatem.

CAPUT VII.

Demetrius Seleuci filius, occisis Antiocho, & Lysia, obtinet regnum patrum suórum: qui, accusato apud se Juda Machabæo, mittit ducem Bacchidem, & accusatorem Alcimum constitutum sacerdotem ad affligendum filios Israel: sed cùm non possent adversùs

Judam

Judam prævalere, missus est à rege Nicanor, qui ut & priores, cùm dolo nequiret, vi Judam aggressus, semel, atque iterum ab eo devictus est, & præmissis ad Deum precibus cum toto suo exercitu occisus, amputato ipsius capite, ac dextera, quam irrisis Judæorum sacrificiis superbè contra locum sanctum extulerat: cujus victoriæ dies annuus apud Judæos celebris instituitur.

A 1 ANNO centesimo quinquagesimo primo, exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, & regnavit illic.

2 Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum, & Lysiam, ut adducerent eos ad eum.

3 Et res ei innotuit: & ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum.

4 Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui:

5 Et venerunt ad eum viri iniqui, & impii ex Israel: & Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.

6 Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, & fratres ejus omnes amicos tuos, & nos dispersit de terra nostra.

7 Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, & regionibus regis: & puniat omnes amicos ejus, & adjutores eorum.

B 8 Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, & fidelem regi: & misit eum,

9 Ut videret exterminium, quod fecit Judas: sed & Alcimum impium constituit in sacerdotium, & mandavit ei facere ultionem in filios Israel.

10 Et surrexerunt, & venerunt cum exercitu magno in Terram Juda: & miserunt nuntios, & locuti sunt ad Judam, & ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.

11 Et non intenderunt sermonibus eorum: viderunt enim, quia venerunt cum exercitu magno.

12 Et convenerunt ad Alcimum, & Bacchidem congregatio scribarum requirere, quæ justa sunt:

13 Et primi Assidæi, qui erant in filiis Israel, & exquirebant ab eis pacem.

14 Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.

15 Et locutus est cum eis verba pacifica: & juravit illis dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris.

C 16 Et crediderunt ei: & comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die secundùm verbum, quod scriptum est:

17 * Carnes Sanctorum tuorum, & sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, & non erat, qui sepeliret. * Psal. 78. a. 1. 2. 3.

18 Et incubuit timor, & tremor in omnem populum: quia dixerunt: Non est veritas, & judicium in eis: transgressi sunt enim constitutum, & jusjurandum, quod juraverunt.

19 Et movit Bacchides castra ab Jerusalem, & applicuit in Bethzecha: & misit, & comprehendit multos ex eis, qui à se effugerant, & quosdam de populo mactavit, & in puteum magnum projecit.

20 Et commisit regionem Alcimo, & reliquit cum eo auxilium in adjutorium ipsi. Et abiit Bacchides ad regem:

21 Et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui.

22 Et convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum, & obtinuerunt Terram Juda, & fecerunt plagam magnam in Israel.

23 Et vidit Judas omnia mala, quæ fecit Alcimus, & qui cum eo erant, filiis Israel, multo plus quàm Gentes. D

24 Et exiit in omnes fines Judææ in circuitu, & fecit vindictam in viros desertores, & cessaverunt ultra exire in regionem.

25 Vidit autem Alcimus, quòd prævaluit Judas, & qui cum eo erant, & cognovit, quia non potest sustinere eos, & regressus est ad regem, & accusavit eos multis criminibus.

26 * Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus: qui erat inimicitias exercens contra Israel, & mandavit ei evertere populum. * 2. Mach. 15. a. 9.

27 Et venit Nicanor in Jerusalem cum exercitu magno, & misit ad Judam, & ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo,

28 Dicens: Non sit pugna inter me, & vos: veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace.

29 Et venit ad Judam, & salutaverunt se invicem pacificè, & hostes parati erant rapere Judam.

30 Et innotuit sermo Judæ, quoniam cum dolo venerat ad eum, & conterritus est ab eo, & ampliùs noluit videre faciem ejus. E

31 Et cognovit Nicanor, quoniam denudatum est consilium ejus, & exivit obviam Judæ in pugnam juxta Capharsalama.

32 Et ceciderunt de Nicanoris exercitu ferè quinque millia viri, & fugerunt in civitatem David.

33 Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion, & exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, & demonstrare ei holocautomata, quæ offerebantur pro rege.

34 Et irridens sprevit eos, & polluit, & locutus est superbè.

35 Et juravit cum ira, dicens: Nisi traditus fuerit Judas, & exercitus ejus in manus meas, continuò cùm regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna.

36 Et intraverunt sacerdotes, & steterunt ante faciem altaris, & templi, & flentes dixerunt:

37 Tu, Domine, elegesti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis, & obsecrationis populo tuo.

F 38 Fac vindictam in homine isto, & exercitu ejus, & cadant in gladio: memento blasphemias eorum, & ne dederis eis, ut permaneant:

39 Et exiit Nicanor ab Jerusalem, & castra applicuit ad Bethoron, & occurrit illi exercitus Syriæ.

40 Et Judas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris, & oravit Judas, & dixit:

41 * Qui missi erant à rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit angelus, & percussit ex eis centum octogintaquinque millia:

*4 Reg. 19 g. 35. Tob. 1. d. 21. Eccli. 48 d. 24. Isa. 37. g. 36. 2. Mac. 8. c. 19.

42 Sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie, & sciant cæteri, quia malè locutus est super sancta tua: & judica illum secundùm malitiam illius.

43 Et commiserunt exercitus prælium tertiadecima die mensis Adar, & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio.

G 44 Ut autem vidit exercitus ejus, quia cecidisset Nicanor, projecerunt arma sua, & fugerunt:

45 Et persecuti sunt eos viam unius diei, ab Adazer usquequò veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus:

46 Et exierunt de omnibus castellis Judææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebantur iterùm ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.

47 Et acceperunt spolia eorum in prædam, & caput Nicanoris amputaverunt, & dexteram ejus, quam extenderat superbè, & attulerunt, & suspenderunt contra Jerusalem.

48 Et lætatus est populus valdè, & egerunt diem illam in lætitia magna.

49 Et constituit agi omnibus annis diem istam, tertiadecima die mensis Adar.

50 Et siluit terra Juda dies paucos.

CAPUT VIII.

Judas, audita celeberrima Romanorum fama, ac virtute, quæ hic recitantur, missis nuntiis fœdus cum illis percutit, ut ipsorum præsidio Judæi à Græcorum jugo liberentur: Romani autem Judæ remittunt icti fœderis rescriptum in tabulis æreis sculptum, quod hic refertur.

1 ET audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, & acquiescunt ad omnia, quæ postulantur ab eis, & quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, & quia sunt potentes viribus. A

2 Et audierunt prælia eorum, & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum.

3 Et quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quòd in potestatem redegerunt metalla argenti, & auri, quæ illic sunt, & possederunt omnem locum consilio suo, & potentia:

4 Locaque, quæ longè erant valdè ab eis, & Reges, qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, & percusserunt eos plaga magna, cæteri autem dant eis tributum omnibus annis.

5 Et Philippum, & Persen Cetæorum regem, & cæteros, qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, & obtinuerunt eos:

6 Et Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat, habens centum viginti elephantos, & equitatum, & currus, & exercitum magnum valde, contritum ab eis.

7 Et quia ceperunt eum vivum, & statuerunt ei, ut daret ipse, & qui regnarent post ipsum, tributum magnum, & daret obsides, & constitutum,

8 Et regionem Indorum, & medos, & Lydos, de optimis regionibus eorum, & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi. B

9 Et quia qui erant apud Helladam, voluerunt ire, & tollere eos, & innotuit sermo his,

10 Et miserunt ad eos ducem unum, & pugnaverunt contra illos, & ceciderunt ex eis multi, & captivas duxerunt uxores eorum, & filios, & diripuerunt eos, & terram eorum possederunt, & destruxerunt muros eorum, & in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem:

11 Et residua regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, exterminaverunt, & in potestatem redegerunt.

12 Cum amicis autem suis, & qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longè: quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos:

13 Quibus verò vellent auxilio esse, ut regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant: & exaltati sunt valdè.

14 Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea.

15 Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant: C

A 16 Et committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, & omnes obediunt uni, & non est invidia, neque zelus inter eos.

17 Et elegit Judas Eupolemum, filium Joannis, filii Jacob, & Jasonem filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & societatem:

18 Et ut auferrent ab eis jugum Græcorum, quia viderunt, quòd in servitutem premerent regnum Israel.

19 Et abierunt Romam viam multam valdè, & introierunt curiam, & dixerunt:

20 Judas Machabæus, & fratres ejus, & populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem, & pacem, & conscribere nos socios, & amicos vestros.

21 Et placuit sermo in conspectu eorum.

22 Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis, & societatis.

D 23 BENE SIT ROMANIS, & genti Judæorum, in mari, & in terra in æternum, gladiusque, & hostis procul sit ab eis.

24 Quòd si institerit bellum Romanis priùs, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum:

25 Auxilium feret gens Judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno:

26 Et præliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis, & custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes.

27 Similiter autem, & si genti Judæorum priùs acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit:

28 Et adjuvantibus, non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum absque dolo.

29 Secundùm hæc verba constituerunt Romani populo Judæorum.

30 Quòd si post hæc verba hi, aut illi addere, aut demere ad hæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo, & quæcumque addiderint, vel dempserint, rata erunt.

31 Sed & de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei, dicentes: Quare gravasti jugum tuum super amicos nostros, & socios Judæos?

32 Si ergo iterùm adierint nos, adversùm te faciemus illis judicium, & pugnabimus tecum mari terraque.

CAPUT IX.

Bacchide, & Alcimo contra Judam missis à Demetrio, Judas minimo exercitu fortissimè resistens occiditur, ac lugetur à graviterque afflictis piis Israelitis, frater ipsius Jonathas in ejus locum sufficitur: qui ob fratris Joannis mortem percutit filios Jambri in nuptiis: rursumque percussis de Bacchidis exercitu mille viris, Alcimus ob impia in locum sanctum opera percussus à Deo paralysi, mortuus est: sed & Bacchides cùm nec dolo, nec vi posset Jonathan perdere, inito cum eo fœdere discessit, nec ampliùs in Judæam reversus est.

1 INTEREA ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor, & exercitus ejus in prælio, apposuit Bacchidem, & Alcimum rursum mittere in Judæam, & dextrum cornu cum illis. A

2 Et abierunt viam, quæ ducit in Galgala, & castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbellis, & occupaverunt eam, & peremerunt animas hominum multas.

3 In mense primo anni centesimi, & quinquagesimi secundi, applicuerunt exercitum ad Jerusalem:

4 Et surrexerunt, & abierunt in Beream viginti millia virorum, & duo millia equitum.

5 Et Judas posuerat castra in Laisa, & tria millia viri electi cum eo:

6 Et viderunt multitudinem exercitus, quia multi sunt, & timuerunt valdè, & multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt ex eis nisi octingenti viri.

7 Et vidit Judas, quòd defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, & confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, & dissolutus est.

8 Et dixit his, qui residui erant: Surgamus, & eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos.

9 Et avertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modò, & revertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus adversus eos: nos autem pauci sumus.

10 Et ait Judas: Absit istam rem facere, ut fugiamus ab eis: & si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus crimen gloriæ nostræ. B

11 Et movit exercitus de castris, & steterunt illis obviam, & divisi sunt equites in duas partes, & fundibularii, & sagittarii præibant exercitum, & primi certaminis omnes potentes.

12 Bacchides autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis.

13 Exclamaverunt autem & hi, qui erant ex parte Judæ, etiam ipsi, & commota est terra à voce exercituum; & commissum est prælium à manè usque ad vesperam.

moverunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundùm judicium legis, & insiliens trucidavit eum super aram;

25 Sed & virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit,

* Num. 25.c.13. 26 Et zelatus est legem, * sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi.

27 Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

28 Et fugit ipse, & filii ejus in montes, & reliquerunt quæcumque habebant in civitate.

29 Tunc descenderunt multi quærentes judicium, & justitiam in desertum.

30 Et sederunt ibi ipsi, & filii eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundaverunt super eos mala.

D 31 Et renuntiatum est viris regis, & exercitui, qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto, & abiissent post illos multi.

32 Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt adversùs eos prælium in die sabbatorum,

33 Et dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc? exite, & facite secundùm verbum regis Antiochi, & vivetis.

34 Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.

35 Et concitaverunt adversùs eos prælium.

36 Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta,

37 Dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos cœlum, & terra, quòd injustè perditis nos.

38 Et intulerunt illis bellum sabbatis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum, usque ad mille animas hominum.

39 Et cognovit Mathathias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valdè.

40 Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversùs gentes, pro animabus nostris, & justificationibus nostris: nunc citiùs disperdent nos à terra.

E 41 Et cogitaverunt in die illa, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversùs eum, & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.

42 Tunc congregata est ad eos synagoga Assidæorum fortis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege:

43 Et omnes, qui fugiebant à malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illis ad firmamentum.

44 Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos in indignatione sua, & cæteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.

45 Et circuivit Mathathias, & amici ejus, & destruxerunt aras:

46 Et circumciderunt pueros incircumcisos, quotquot invenerunt in finibus Israel, & in fortitudine.

47 Et persecuti sunt filios superbiæ, & prosperatum est opus in manibus eorum:

48 Et obtinuerunt legem de manibus gentium, & de manibus regum: & non dederunt cornu peccatori. F

49 Et appropinquaverunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus eversionis, & ira indignationis.

50 Nunc ergo, ò filii, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum,

51 Et mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.

52 * Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & reputatum est ei ad justitiam? * Gen. 22.a. 2.

53 * Joseph in tempore angustiæ suæ custodivit mandatum, & factus est dominus Ægypti. * Gen. 41.e.40.

54 * Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni. * Num. 25 c.13 Eccl. 45.d.28

55 * Jesus dum implevit verbum, factus est dux in Israel. * Jos 1. a 2.

56 * Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. G * Num. 14 b. 6. Jos. 14. d. 14.

57 * David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. * 2.Reg. 2. a. 4.

58 * Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlum. * 4.Reg. 2. d 11.

59 * Ananias, & Azarias, & Misael credentes, liberati sunt de flamma. * Dan. 3. e 50.

60 * Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. * Dan. 6. f. 22.

61 Et ita cogitate per generationem, & generationem: quia omnes, qui sperant in eum, non infirmantur.

62 Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus stercus, & vermis est:

63 Hodie extollitur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus periit.

64 Vos ergo, filii, confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.

65 Et ecce Simon frater vester, scio, quòd

vir

vir consilii est : ipsum audite semper, & ipse
erit vobis pater.
66 Et Judas Machabæus fortis viribus à ju-
ventute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipse
aget bellum populi.
67 Et adducetis ad vos omnes factores legis: &
vindicate vindictam populi vestri.
68 Retribuite retributionem gentibus, & in-
tendite in præceptum legis.
69 Et benedixit eos, & appositus est ad pa-
tres suos.
70 Et defunctus est anno centesimo, & qua-
dragesimo sexto : & sepultus est à filiis suis in
sepulchris patrum suorum in Modin, & planxe-
runt eum omnis Israel planctu magno.

CAPUT III.

Judas Machabæus dux eximius prædicatur, qui perambulans civitates Juda, trucidabat omnes impios : & occiso duce Apollonio, ejusque exercitu disperso, vicit cum paucis potentissimum Syriæ exercitum unà cum duce Serone : iratus autem ob hoc rex Antiochus, profectus in Persidem constituit Lysiam viceregem, dato belli in Judæos apparatu, qui misit contra terram Juda Gorgiam cum exercitu : Judas autem, & sui ad bellum se parant, maximè operibus pœnitentiæ, & oratione ad Deum.

A 1 ET surrexit Judas, qui vocabatur Macha-
bæus, filius ejus pro eo.
2 Et adjuvabant eum omnes fratres ejus, &
universi, qui se conjunxerant patri ejus, & præ-
liabantur prælium Israel cum lætitia.
3 Et dilatavit gloriam populo suo, & induit
se loricam sicut gigas, & succinxit se arma
bellica sua in præliis, & protegebat castra
gladio suo.
4 Similis factus est leoni in operibus suis, & si-
cut catulus leonis rugiens in venatione.
5 Et persecutus est iniquos perscrutans eos, &
qui conturbabant populum suum, eos succen-
dit flammis:
6 Et repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus,
& omnes operarii iniquitatis conturbati sunt : &
directa est salus in manu ejus.
7 Et exacerbabat reges multos, & lætificabat
Jacob in operibus suis, & in sæculum memoria
ejus in benedictione.
8 Et perambulavit civitates Juda, & perdidit
impios ex eis, & avertit iram ab Israel.
9 Et nominatus est usque ad novissimum ter-
ræ, & congregavit pereuntes.
B 10 Et congregavit Apollonius gentes, & à Sa-
maria virtutem multam, & magnam, ad bel-
landum contra Israel.
11 Et cognovit Judas, & exiit obviam illi : &
percussit, & occidit illum : & ceciderunt vulne-
rati multi, & reliqui fugerunt.
12 Et accepit spolia eorum, & gladium Apol-
lonii abstulit Iudas, & erat pugnans in eo om-
nibus diebus.
13 Et audivit Seron princeps exercitus Syriæ,
quòd congregavit Iudas congregationem fide-
lium, & ecclesiam secum,
14 Et ait : Faciam mihi nomen, & glorifica-
bor in regno, & debellabo Judam, & eos, qui
cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis.
15 Et præparavit se : & ascenderunt cum eo ca-
stra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent
vindictam in filios Israel.
16 Et appropinquaverunt usque ad Bethoron :
& exivit Judas obviam illi cum paucis.
17 Ut autem viderunt exercitum venientem
sibi obviam, dixerunt Judæ : Quomodo poteri-
mus pauci pugnare contra multitudinem tan-
tam, & tam fortem, & nos fatigati sumus je-
junio hodie?
18 Et ait Judas : Facile est concludi multos in C
manus paucorum : & non est differentia in con-
spectu Dei cœli liberare in multis, & in pau-
cis :
19 Quoniam non in multitudine exercitus vi-
ctoria belli, sed de cœlo fortitudo est.
20 Ipsi veniunt ad nos in multitudine contu-
maci, & superbia, ut disperdant nos, & uxores
nostras, & filios nostros, & ut spolient nos :
21 Nos verò pugnabimus pro animabus no-
stris, & legibus nostris :
22 Et ipse Dominus conteret eos ante faciem
nostram : vos autem ne timueritis eos.
23 Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos su-
bitò : & contritus est Seron, & exercitus ejus
in conspectu ipsius :
24 Et persecutus est eum in descensu Betho-
ron usque in campum, & ceciderunt ex eis
octingenti viri, reliqui autem fugerunt in ter-
ram Philisthiim.
25 Et cecidit timor Judæ, ac fratrum ejus, &
formido super omnes gentes in circuitu eorum.
26 Et pervenit ad regem nomen ejus, & de
præliis Judæ narrabant omnes gentes.
27 Ut audivit autem rex Antiochus sermo-
nes istos, iratus est animo : & misit, & congre- D
gavit exercitum universi regni sui, castra fortia
valde.
28 Et aperuit ærarium suum, & dedit stipen-
dia exercitui in annum, & mandavit illis, ut
essent parati ad omnia.
29 Et vidit, quòd defecit pecunia de thesauris
suis, & tributa regionis modica propter dissen-
sionem, & plagam, quam fecit in terra, ut tol-
leret legitima, quæ erant à primis diebus :

30 Et timuit, ne non haberet, ut semel, & bis, in sumptus, & donaria, quæ dederat ante larga manu, & abundaverat super reges, qui ante eum fuerant.

31 Et consternatus erat animo valdè, & cogitavit ire in Persidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum.

32 Et reliquit Lysiam hominem nobilem de genere regali, super negotia regia, à flumine Euphrate, usque ad flumen Ægypti:

33 Et ut nutriret Antiochum filium suum, donec rediret.

34 Et tradidit ei medium exercitum, & elephantos: & mandavit ei de omnibus, quæ volebat, & de inhabitantibus Judæam, & Jerusalem:

E 35 Et ut mitteret ad eos exercitum, ad conterendam, & extirpandam virtutem Israel, & reliquias Jerusalem, & auferendam memoriam eorum de loco suo:

36 Et ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, & sorte distribueret terram eorum.

37 Et rex assumpsit partem exercitus residui, & exivit ab Antiochia civitate regni sui, anno centesimo, & quadragesimo septimo: & transfretavit Euphratem flumen, & perambulabat superiores regiones.

38 Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis:

39 Et misit cum eis quadraginta millia virorum, & septem millia equitum, ut venirent in terram Juda, & disperderent eam secundùm verbum regis.

40 Et processerunt cum universa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri.

41 Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argentum, & aurum multum valdè, & pueros: & venerunt in castra, ut acciperent filios Israel in servos; & additi sunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum.

F 42 Et vidit Judas, & fratres ejus, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum: & cognoverunt verba regis, quæ mandavit populo facere in interitum, & consummationem:

43 Et dixerunt unusquisque ad proximum suum: Erigamus dejectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris.

44 Et congregatus est conventus, ut essent parati in prælium; & ut orarent, & peterent misericordiam, & miserationes.

45 Et Jerusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat, qui ingrederetur, & egrederetur de natis ejus: & sanctum conculcabatur: & filii alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium, & ablata est voluptas à Jacob, & defecit ibi tibia, & cithara.

46 Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Jerusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel.

47 Et jejunaverunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua:

48 Et expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum:

49 Et attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas, & suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies:

50 Et clamaverunt voce magna in cœlum, dicentes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus? G

51 Et sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem.

52 Et ecce Nationes convenerunt adversum nos, ut nos disperdant: tu scis, quæ cogitant in nos.

53 Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adjuves nos?

54 Et tubis exclamaverunt voce magna.

55 Et post hæc constituit Judas duces populi, tribunos, & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones.

56 * Et dixit his, qui ædificabant domos, & sponsabant uxores, & plantabant vineas, & formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundùm legem.

* Deut. 20. 2. 5. 6. 7. 8. Jud 7. 2. 3.

57 Et moverunt castra, & collocaverunt ad Austrum Emmaum.

58 Et ait Judas: Accingimini, & estote filii potentes, & estote parati in manè, ut pugnetis adversus nationes has, quæ convenerunt adversus nos, disperdere nos, & sancta nostra:

59 Quoniam melius est nos mori in bello, quàm videre mala gentis nostræ, & Sanctorum.

60 Sicut autem fuerit voluntas in cœlo, sic fiat.

CAPUT IV.

Gorgias quærit Judam: at hic suos hortatus fudit hostes, rursumque Gorgiæ exercitu fuso collig t spolia; & iterum fusis ad Deum precibus, devincit Lysiæ exercitum, ac postmodum purificato templo, novum erigit altare: & omnibus, quæ ad Dei cultum requirebantur præparatis, sacrificiisque oblatis, magna lætitia celebrat illius dedicationem diebus octo; statuto etiam hujus dedicationis annuo festo ad dies octo.

A 1 ET assumpsit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos: & moverunt castra nocte,
2 Ut applicarent ad castra Judæorum, & percuterent eos subitò: & filii, qui erant ex arce, erant illis duces.
3 Et audivit Judas, & surrexit ipse, & potentes, percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum.
4 Adhuc enim dispersus erat exercitus à castris.
5 Et venit Gorgias in castra Judæ noctu, & neminem invenit, & quærebat eos in montibus: quoniam dixit: Fugiunt hi à nobis.
6 Et cùm dies factus esset, apparuit Judas in campo cum tribus millibus virorum tantùm: qui tegumenta, & gladios non habebant:
7 Et viderunt castra gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium.
8 Et ait Judas viris, qui secum erant: Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis.
* Exod. 14. b. 9 9 * Mementote qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo.
10 Et nunc clamemus in cœlum, & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie:
11 Et scient omnes gentes, quia est, qui redimat, & liberet Israel.
B 12 Et elevaverunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes ex adverso.
13 Et exierunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Juda.
14 Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes, & fugerunt in campum.
15 Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos usque Gezeron, & usque in campos Idumææ, & Azoti, & Jamniæ, & ceciderunt ex illis usque ad tria millia virorum.
16 Et reversus est Judas, & exercitus ejus, sequens eum.
17 Dixitque ad populum: Non concupiscatis spolia: quia bellum contra nos est.
18 Et Gorgias, & exercitus ejus propè nos in monte: sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnate eos, & sumetis posteà spolia securi.
19 Et adhuc loquente Juda hæc, ecce apparuit pars quædam prospiciens de monte.
20 Et vidit Gorgias, quòd in fugam conversi sunt sui, & succenderunt castra: fumus enim, qui videbatur, declarabat quod factum est.
C 21 Quibus illi conspectis timuerunt valdè, aspicientes simul & Judam, & exercitum in campo paratum ad prælium.
22 Et fugerunt omnes in campum alienigenarum.
23 Et Judas reversus est ad spolia castrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.
24 Et conversi, hymnum canebant, & benedicebant Deum in cœlum, quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia ejus.
25 Et facta est salus magna in Israel in die illa.
26 Quicumque autem alienigenarum evaserunt, venerunt, & nuntiaverunt Lysiæ universa, quæ acciderant.
27 Quibus ille auditis, consternatus animo deficiebat: quòd non qualia voluit, talia contigerunt in Israel, & qualia mandavit rex.
28 Et sequenti anno congregavit Lysias virorum electorum sexaginta millia, & equitum quinque millia, ut debellaret eos.
29 Et venerunt in Judæam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Judas cum decem millibus viris.
30 Et viderunt exercitum fortem, & oravit, & dixit: Benedictus es salvator Israel, * qui contrivisti impetum potentis in manu servi tui David, * & tradidisti castra alienigenarum in manu Jonathæ filii Saul, & armigeri ejus. D *1.Reg. 17.f.50. *1.Reg. 14.b.13.
31 Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, & confundantur in exercitu suo, & equitibus.
32 Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoveantur contritione sua.
33 Dejice illos gladio diligentium te, & collaudent te omnes, qui noverunt nomen tuum in hymnis.
34 Et commiserunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum.
35 Videns autem Lysias fugam suorum, & Judæorum audaciam, & quòd parati sunt, aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam, & elegit milites, ut multiplicati rursus venirent in Judæam.
36 Dixit autem Judas, & fratres ejus: Ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta, & renovare.
37 Et congregatus est omnis exercitus, & ascenderunt in montem Sion. E
38 Et viderunt sanctificationem desertam, & altare profanatum, & portas exustas, & in atriis virgulta nata sicut in saltu, vel in montibus, & pastophoria diruta.
39 Et sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum.
40 Et ceciderunt in faciem super terram, &

exclamaverunt tubis signorum, & clamaverunt in cœlum.

41 Tunc ordinavit Judas viros, ut pugnarent adversus eos, qui erant in arce, donec emundarent sancta.

42 Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei.

43 Et mundaverunt sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

44 Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.

45 Et incidit illis consilium bonum, ut destruerent illud: ne fortè illis esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud gentes, & demoliti sunt illud.

F 46 Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret propheta, & responderet de eis.

47 Et acceperunt lapides integros secundùm legem; & ædificaverunt altare novum, secundùm illud, quod fuit prius:

48 Et ædificaverunt sancta, & quæ intrà domum erant intrinsecùs, & ædem, & atria sanctificaverunt.

49 Et fecerunt vasa sancta nova, & intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum.

50 Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas, quæ super candelabrum erant, & lucebant in templo.

51 Et posuerunt super mensam panes, & appenderunt vela, & consummaverunt omnia opera, quæ fecerant.

52 Et ante matutinum surrexerunt quinta, & vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octavi anni:

53 Et obtulerunt sacrificium secundùm legem, super altare holocaustorum novum quod fecerunt.

54 Secundùm tempus, & secundùm diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipsa renovatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & in cymbalis.

55 Et cecidit omnis populus in faciem, & adoraverunt, & benedixerunt in cœlum eum, qui prosperavit eis.

G 56 Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia, & sacrificium salutaris, & laudis.

57 Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & scutulis, & dedicaverunt portas, & pastophoria, & imposuerunt eis januas.

58 Et facta est lætitia in populo magna valde, & aversum est opprobrium Gentium.

* Jo. 10. c. 12. 59 * Et statuit Judas, & fratres ejus, & universa ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo à quinta, & vigesima die mensis Casleu, cum lætitia, & gaudio.

60 Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, nequando venirent Gentes, & conculcarent eum, sicut anteà fecerunt.

61 Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum, & munivit eum ad custodiendam Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.

CAPUT V.

Percussit Judas plurimas Gentes finitimas: obsessosque Galaaditas, & Galilæos ipse unà cum fratre Simone liberat: & devictis semel, atque iterùm Timotheo, captaque civitate Ephron, quæ transitum ipsi præbere noluerat, & omni masculo ipsius interempto; tandem integro numero læti revertuntur in montem Sion ad Sacrificandum Domino: intereà qui relicti fuerant duces in Jerusalem, dum contra Judæ præceptum pugnant adversus Gentes, cæduntur: Judas verò percutit Chebron, & Azotum, subversis ipsarum simulacris.

1 ET factum est, ut audierunt Gentes in circuitu, quia ædificatum est altare, & A sanctuarium sicut priùs, iratæ sunt valdè:

2 Et cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos; & cœperunt occidere de populo, & persequi.

3 Et debellabat Judas filios Esau in Idumæa, & eos, qui erant in Acrabathane, quia circumsedebant Israelitas, & percussit eos plaga magna.

4 Et recordatus est malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum, & in scandalum, insidiantes ei in via.

5 Et conclusi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus, qui in eis erant.

6 Et transivit ad filios Ammon, & invenit manum fortem, & populum copiosum, & Timotheum ducem ipsorum.

7 Et commisit cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eorum, & percussit eos:

8 Et cepit Gazer civitatem, & filias ejus, & reversus est in Judæam.

9 Et congregatæ sunt gentes, quæ sunt in Galaad, adversùs Israelitas, qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Datheman munitionem,

10 Et miserunt litteras ad Judam, & fratres ejus, dicentes: Congregatæ sunt adversùm nos gentes per circuitum, ut nos auferant:

B 11 Et parant venire, & occupare munitionem, in quam confugimus: & Timotheus est dux exercitus eorum.

12 Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis.

13 Et omnes fratres nostri, qui erant in locis Tubin, interfecti sunt: & captivas duxerunt uxores eorum, & natos, & spolia, & peremerunt illuc ferè mille viros.

14 Et adhuc epistolæ legebantur, & ecce alii nuntii venerunt de Galilæa conscissis tunicis, nuntiantes secundùm verba hæc:

15 Dicentes convenisse adversùm se à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone: & repleta est omnis Galilæa alienigenis, ut nos consumant.

16 Ut audivit autem Judas, & populus, sermones istos, convenit ecclesia magna cogitare quid facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis.

17 Dixitque Judas Simoni fratri suo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem, & frater meus Jonathas ibimus in Galaaditim.

18 Et reliquit Josephum filium Zachariæ, & Azariam, duces populi, cum residuo exercitu in Judæa ad custodiam:

19 Et præcepit illis, dicens: Præestote populo huic: & nolite bellum committere adversùm gentes, donec revertamur.

20 Et partiti sunt Simoni viri tria millia, ut iret in Galilæam: Judæ autem octo millia in Galaaditim.

C 21 Et abiit Simon in Galilæam, & commisit prælia multa cum gentibus: & contritæ sunt gentes à facie ejus, & persecutus est eos usque ad portam

22 Ptolemaidis: & ceciderunt de gentibus ferè tria millia virorum, & accepit spolia eorum.

23 Et assumpsit eos, qui erant in Galilæa, & in Arbatis, cum uxoribus, & natis, & omnibus quæ erant illis, & adduxit in Judæam cum lætitia magna.

24 Et Judas Machabæus, & Jonathas frater ejus transierunt Jordanem, & abierunt viam trium dierum per desertum.

25 Et occurrerunt eis Nabathæi, & susceperunt eos pacificè, & narraverunt eis omnia, quæ acciderant fratribus eorum in Galaaditide,

26 Et quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasa, & Bosor, & in Alimis, & in Casphor, & Mageth, & Carnaim: hæ omnes civitates munitæ, & magnæ.

27 Sed & in cæteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehensi, & in crastinum constituerunt admovere exercitum civitatibus his, & comprehendere, & tollere eos in una die.

28 Et convertit Judas, & exercitus ejus, viam in desertum Bosor repentè, & occupavit civitatem: & occidit omnem masculum in ore gladii, & accepit omnia spolia eorum, & succendit eam igni.

29 Et surrexerunt inde nocte, & ibant usque ad munitionem.

30 Et factum est diluculò, cùm elevassent oculos suos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes scalas, & machinas, ut comprehenderent munitionem, & expugnarent eos. D

31 Et vidit Judas, quia cœpit bellum, & clamor belli ascendit ad cœlum sicut tuba, & clamor magnus de civitate:

32 Et dixit exercitui suo: Pugnate hodie pro fratribus vestris.

33 Et venit tribus ordinibus post eos, & exclamaverunt tubis, & clamaverunt in oratione.

34 Et cognoverunt castra Timothei, quia Machabæus est, & refugerunt à facie ejus: & percusserunt eos plaga magna, & ceciderunt ex eis in die illa ferè octo millia virorum.

35 Et divertit Judas in Maspha, & expugnavit, & cepit eam: & occidit omnem masculum ejus, & sumpsit spolia ejus, & succendit eam igni.

36 Inde perrexit, & cepit Casbon, & Mageth, & Bosor, & reliquas civitates Galaaditidis.

37 Post hæc autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, & castra posuit contra Raphon trans torrentem.

38 Et misit Judas speculari exercitum: & renuntiaverunt ei, dicentes: Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quæ in circuitu nostro sunt, exercitus multus nimis:

39 Et Arabas conduxerunt in auxilium sibi, & castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Judas obviam illis.

40 Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cùm appropinquaverit Judas, & exercitus ejus ad torrentem aquæ: si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum: quia potens poterit adversùm nos. E

41 Si verò timuerit transire, & posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, & poterimus adversùs illum.

42 Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, & mandavit eis, dicens: Neminem hominum reliqueritis: sed veniant omnes in prælium.

43 Et transfretavit ad illos prior, & omnis populus post eum; & contritæ sunt omnes gentes à facie eorum, & projecerunt arma sua, & fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim.

44 Et occupavit ipsam civitatem, & fanum succendit igni, cum omnibus, qui erant in ip-

so: & oppressa est Carnaim, & non potuit sustinere contra faciem Judæ.

45 Et congregavit Judas universos Israelitas, qui erant in Galaaditide, à minimo usque ad maximum, & uxores eorum, & natos, & exercitum magnum valdè, ut venirent in terram Juda.

46 Et venerunt usque Ephron: & hæc civitas magna in ingressu posita, munita valdè, & non erat declinare ab ea dextera, vel sinistra, sed per mediam iter erat.

F 47 Et incluserunt se, qui erant in civitate, & obstruxerunt portas lapidibus: & misit ad eos Judas verbis pacificis,

48 Dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram: & nemo vobis nocebit: tantùm pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire.

49 Et præcepit Judas prædicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco.

50 Et applicuerunt se viri virtutis: & oppugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus:.

51 Et peremerunt omnem masculum in ore gladii, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transivit per totam civitatem super interfectos.

52 Et trangressi sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsan.

53 Et erat Judas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda.

54 Et ascenderunt in montem Sion cum lætitia, & gaudio, & obtulerunt holocausta, quòd nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace.

55 Et in diebus, quibus erat Judas, & Jonathas in terra Galaad, & Simon frater ejus in Galilæa contra faciem Ptolemaidis.

56 Audivit Josephus Zachariæ filius, & Azarias princeps virtutis, res benè gestas, & prælia, quæ facta sunt,

57 Et dixit: Faciamus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare adversùs gentes, quæ in circuitu nostro sunt.

58 Et præcepit his, qui erant in exercitu suo, & abierunt Jamniam.

G 59 Et exivit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam.

60 Et fugati sunt Josephus, & Azarias usque in fines Judææ: & ceciderunt illo die de populo Israel ad duo millia viri, & facta est fuga magna in populo:

61 Quia non audierunt Judam, & fratres ejus, existimantes fortiter se facturos.

62 Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.

63 Et viri Juda magnificati sunt valdè in conspectu omnis Israel, & gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum.

64 Et convenerunt ad eos fausta acclamantes.

65 Et exivit Judas, & fratres ejus, & expugnabant filios Esau, in terra, quæ ad Austrum est, & percussit Chebron, & filias ejus: & muros ejus, & turres succendit igni in circuitu.

66 Et movit castra, ut iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam.

67 In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.

68 Et declinavit Judas in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, & sculptilia deorum ipsorum succendit igni: & cepit spolia civitatum, & reversus est in terram Juda.

CAPUT VI.

Antiochus repulsus ab opulenta civitate Elymaide venit in Babylonem; ubi auditis infortuniis, quæ sui in Judæa passi erant, incidit præ tristitia in mortis languorem, confitens hoc sibi contigisse ob impietatem, quam in Judæos exercuerat: quo ibi mortuo, & Juda arcem Jerusalem obsidente, successor ejus filius Antiochus, dictus Eupator, congregato adversùs Judam potentissimo exercitu non potuit eum vincere, & Eleazar, occiso ingenti elephante, ab eo oppressus interiit: Rex autem oppugnans Jerusalem revocatur à Lysia: sed post juratam pacem non servat jusjurandum.

1 ET rex Antiochus perambulabat superiores A
regiones, & audivit esse civitatem Elymaidem in Perside nobilissimam, & copiosam in argento, & auro.

2 Templumque in ea locuples valdè: & illic velamina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia.

3 Et venit, & quærebat capere civitatem, & deprædari eam: & non potuit, quoniam innotuit sermo his, qui erant in civitate:

4 Et insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reversus est in Babyloniam.

5 Et venit, qui nuntiaret ei in Perside, quia fugata sunt castra, quæ erant in terra Juda:

6 Et quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, & fugatus est à facie Judæorum, & invaluerunt armis, & viribus, & spoliis multis, quæ ceperunt de castris, quæ exciderunt.

7 Et quia diruerunt abominationem, quam ædificaverat super altare, quod erat in Jerusalem, & sanctificationem, sicut prius, circumdederunt muris excelsis, sed & Bethsuram civitatem suam.

8 Et factum est, ut audivit rex sermones istos, expavit, & commotus est valde: & decidit in lectum, & incidit in langnorem præ tristitia, quia non factum est ei, sicut cogitabat.

9 Et erat illic per dies multos: quia renovata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori.

B 10 Et vocavit omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ solicitudine:

11 Et dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni, & in quos fluctus tristitiæ, in qua nunc sum: qui jucundus eram, & dilectus in potestate mea.

12 Nunc verò reminiscor malorum, quæ feci in Jerusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Judæam sine causa.

13 Cognovi ergo, quia propterea invenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena.

14 Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, & præposuit eum super universum regnum suum:

15 Et dedit ei diadema, & stolam suam, & annulum, ut adduceret Antiochum filium suum, & nutriret eum, & regnaret.

16 Et mortuus est illic Antiochus rex, anno centesimo quadragesimo nono.

17 Et cognovit Lysias, quoniam mortuus est rex, & constituit regnare Antiochum filium ejus, quem nutrivit adolescentem: & vocavit nomen ejus Eupator.

18 Et hi, qui erant in arce, concluserant Israel in circuitu Sanctorum: & quærebant eis mala semper, & firmamentum Gentium.

C 19 Et cogitavit Judas disperdere eos: & convocavit universum populum, ut obsiderent eos.

20 Et convenerunt simul, & obsederunt eos, anno centesimo quinquagesimo, & fecerunt balistas, & machinas.

21 Et exierunt quidam ex eis, qui obsidebantur, & adjunxerunt se illis aliqui impii ex Israel,

22 Et abierunt ad regem, & dixerunt: Quousque non facis judicium, & vindicas fratres nostros?

23 Nos decrevimus servire patri tuo, & ambulare in præceptis ejus, & obsequi edictis ejus:

24 Et filii populi nostri propter hoc alienabant se à nobis, & quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates nostræ diripiebantur.

25 Et non ad nos tantùm extenderunt manum, sed & in omnes fines nostros.

26 Et ecce applicuerunt hodie ad arcem Jerusalem occupare eam, & munitionem Bethsuram munierunt:

27 Et nisi præveneris eos velociùs, majora quàm hæc facient, & non poteris obtinere eos.

28 Et iratus est rex, ut hæc audivit, & convocavit omnes amicos suos, & principes exercitus sui, & eos, qui super equites erant.

29 Sed & de regnis aliis, & de insulis maritimis, venerunt ad eum exercitus conductitii.

30 Et erat numerus exercitus ejus, centum millia peditum, & viginti millia equitum, & elephanti trigintaduo, docti ad prælium. D

31 Et venerunt per Idumæam, & applicuerunt ad Bethsuram, & pugnaverunt dies multos, & fecerunt machinas; & exierunt, & succenderunt eas igni, & pugnaverunt viriliter.

32 Et recessit Judas ab arce, & movit castra ad Bethzacharam contra castra regis.

33 Et surrexit rex ante lucem, & concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam: & comparaverunt se exercitus in prælium, & tubis cecinerunt.

34 Et elephantis ostenderunt sanguinem uvæ, & mori, ad acuendos eos in prælium.

35 Et diviserunt bestias per legiones: & astiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, & galeæ æreæ in capitibus eorum: & quingenti equites ordinati unicuique bestiæ electi erant.

36 Hi ante tempus, ubicumque erat bestia, ibi erant: & quocumque ibat, ibant, & non discedebant ab ea.

37 Sed & turres ligneæ super eos firmæ protegentes super singulas bestias; & super eas machinæ: & super singulas viri virtutis trigintaduo, qui pugnabant desuper, & Indus magister bestiæ.

38 Et residuum equitatum hinc, & inde statuit in duas partes, tubis exercitum commovere, & perurgere constipatos in legionibus ejus.

39 Et ut refulsit sol in clypeos aureos, & æreos, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis. E

40 Et distincta est pars exercitus regis per montes excelsos, & alia per loca humilia: & ibant cautè, & ordinatè.

41 Et commovebantur omnes inhabitantes terram à voce multitudinis, & incessu turbæ, & collisione armorum: erat enim exercitus magnus valdè, & fortis.

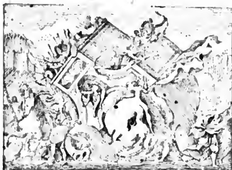
42 Et appropiavit Judas, & exercitus ejus in prælium:

lium: & ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri.

43 Et vidit Eleazar filius Saura unam de bestiis loricatam loricis regis: & erat eminens super cæteras bestias, & visum est ei, quòd in ea esset rex:

44 Et dedit se, ut liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum.

45 Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis, interficiens à dextris, & à sinistris, & cadebant ab eo huc, atque illuc.

46 Et ivit sub pedes elephantis, & supposuit se ei, & occidit eum; & cecidit in terram super ipsum, & mortuus est illic.

47 Et videntes virtutem regis, & impetum exercitus ejus, diverterunt se ab eis.

F 48 Castra autem regis ascenderunt contra eos in Jerusalem, & applicuerunt castra regis ad Judæam, & montem Sion.

49 Et fecit pacem cum his, qui erant in Bethsura: & exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant terræ.

50 Et comprehendit rex Bethsuram: & constituit illic custodiam servare eam.

51 Et convertit castra ad locum sanctificationis dies multos: & statuit illic balistas, & machinas, & ignis jacula, & tormenta ad lapides jactandos, & spicula, & scorpios ad mittendas sagittas, & fundibula.

52 Fecerunt autem & ipsi machinas adversùs machinas eorum, & pugnaverunt dies multos:

53 Escæ autem non erant in civitate, eò quòd septimus annus esset: & qui remanserant in Judæa de Gentibus, consumpserant reliquias eorum, quæ repositæ fuerant.

54 Et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtinuerat eos fames: & dispersi sunt unusquisque in locum suum.

G 55 Et audivit Lysias, quòd Philippus, quem constituerat rex Antiochus, cùm adhuc viveret, ut nutriret Antiochum filium suum, & regnaret,

56 Reversus esset à Perside, & Media, & exercitus, qui abierat cum ipso, & quia quærebat suscipere regni negotia:

57 Festinavit ire, & dicere ad regem, & duces exercitus: Deficimus quotidie, & esca nobis modica est, & locus, quem obsidemus, est munitus, & incumbit nobis ordinare de regno.

58 Nunc itaque demus dextras hominibus istis, & faciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorum:

59 Et constituamus illis, ut ambulent in legitimis suis sicut prius: propter legitima enim ipsorum, quæ despeximus, irati sunt, & fecerunt omnia hæc.

60 Et placuit sermo in conspectu regis, & principum, & misit ad eos pacem facere, & receperunt illam.

61 Et juravit illis rex, & principes: & exierunt de munitione.

62 Et intravit rex montem Sion, & vidit munitionem loci: & rupit citius juramentum, quod juravit: & mandavit destruere murum in gyro.

63 Et discessit festinanter, & reversus est Antiochiam, & invenit Philippum dominantem civitati: & pugnavit adversùs eum, & occupavit civitatem.

CAPUT VII.

Demetrius Seleuci filius, occisis Antiocho, & Lysia, obtinet regnum patrum suorum: qui, accusato apud se Juda Machabæo, mittit ducem Bacchidem, & accusatorem Alcimum constitutum sacerdotem ad affligendum filios Israel: sed cùm non possent adversùs

Judam

Judam prævalere, missus est à rege Nicanor, qui ut & priores, cùm dolo nequiret, vi Judam aggressus, semel, atque iterum ab eo devictus est, & præmissis ad Deum precibus cum toto suo exercitu occisus, amputato ipsius capite, ac dextera, quam irrisis Judæorum sacrificiis superbè contra locum sanctum extulerat: cujus victoriæ dies annuus apud Judæos celebris instituitur.

A 1 ANNO centesimo quinquagesimo primo, exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, & regnavit illic.

2 Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum, & Lysiam, ut adducerent eos ad eum.

3 Et res ei innotuit: & ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum.

4 Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui:

5 Et venerunt ad eum viri iniqui, & impii ex Israel: & Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.

6 Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, & fratres ejus omnes amicos tuos, & nos dispersit de terra nostra.

7 Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, & regionibus regis: & puniat omnes amicos ejus, & adjutores eorum.

B 8 Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, & fidelem regi: & misit eum,

9 Ut videret exterminium, quod fecit Judas: sed & Alcimum impium constituit in sacerdotium, & mandavit ei facere ultionem in filios Israel.

10 Et surrexerunt, & venerunt cum exercitu magno in Terram Juda: & miserunt nuntios, & locuti sunt ad Judam, & ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.

11 Et non intenderunt sermonibus eorum: viderunt enim, quia venerunt cum exercitu magno.

12 Et convenerunt ad Alcimum, & Bacchidem congregatio scribarum requirere, quæ justa sunt:

13 Et primi Assidæi, qui erant in filiis Israel, & exquirebant ab eis pacem.

14 Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.

15 Et locutus est cum eis verba pacifica: & juravit illis dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris.

C 16 Et crediderunt ei: & comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die secundùm verbum, quod scriptum est:

17 * Carnes Sanctorum tuorum, & sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, & non erat, qui sepeliret. * Psal. 78. a. 1. 2. 3.

18 Et incubuit timor, & tremor in omnem populum: quia dixerunt: Non est veritas, & judicium in eis: transgressi sunt enim constitutum, & jusjurandum, quod juraverunt.

19 Et movit Bacchides castra ab Jerusalem, & applicuit in Bethzecha: & misit, & comprehendit multos ex eis, qui à se effugerant, & quosdam de populo mactavit, & in puteum magnum projecit.

20 Et commisit regionem Alcimo, & reliquit cum eo auxilium in adjutorium ipsi. Et abiit Bacchides ad regem:

21 Et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui.

22 Et convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum, & obtinuerunt Terram Juda, & fecerunt plagam magnam in Israel.

23 Et vidit Judas omnia mala, quæ fecit Alcimus, & qui cum eo erant, filiis Israel, multo plus quàm Gentes. D

24 Et exiit in omnes fines Judææ in circuitu, & fecit vindictam in viros desertores, & cessaverunt ultra exire in regionem.

25 Vidit autem Alcimus, quòd prævaluit Judas, & qui cum eo erant, & cognovit, quia non potest sustinere eos, & regressus est ad regem, & accusavit eos multis criminibus.

26 * Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus: qui erat inimicitias exercens contra Israel, & mandavit ei evertere populum. * 2. Mach. 15. a. 1.

27 Et venit Nicanor in Jerusalem cum exercitu magno, & misit ad Judam, & ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo,

28 Dicens: Non sit pugna inter me, & vos: veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace.

29 Et venit ad Judam, & salutaverunt se invicem pacificè, & hostes parati erant rapere Judam.

30 Et innotuit sermo Judæ, quoniam cum dolo venerat ad eum, & conterritus est ab eo, & ampliùs noluit videre faciem ejus. E

31 Et cognovit Nicanor, quoniam denudatum est consilium ejus, & exivit obviam Judæ in pugnam juxta Capharsalama.

32 Et ceciderunt de Nicanoris exercitu ferè quinque millia viri, & fugerunt in civitatem David.

33 Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion, & exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, & demonstrare ei holocautomata, quæ offerebantur pro rege.

34 Et irridens sprevit eos, & polluit, & locutus est superbè.

35 Et juravit cum ira, dicens: Nisi traditus fuerit Judas, & exercitus ejus in manus meas, continuò cùm regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna.

36 Et intraverunt sacerdotes, & steterunt ante faciem altaris, & templi, & flentes dixerunt:

37 Tu, Domine, elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis, & obsecrationis populo tuo.

F 38 Fac vindictam in homine isto, & exercitu ejus, & cadant in gladio: memento blasphemias eorum, & ne dederis eis, ut permaneant:

39 Et exiit Nicanor ab Jerusalem, & castra applicuit ad Bethoron, & occurrit illi exercitus Syriæ.

40 Et Judas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris, & oravit Judas, & dixit:

41 * Qui missi erant à rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit angelus, & percussit ex eis centum octoginta quinque millia:

42 Sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie, & sciant cæteri, quia malè locutus est super sancta tua: & judica illum secundùm malitiam illius.

*4 Reg. 19 g 35. Tob. 1. d. 21. Eccli. 48 d. 24. Isa. 37. g. 36. 2. Mac. 8. c. 19.

43 Et commiserunt exercitus prælium tertiadecima die mensis Adar, & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio.

G 44 Ut autem vidit exercitus ejus, quia cecidisset Nicanor, projecerunt arma sua, & fugerunt:

45 Et persecuti sunt eos viam unius diei, ab Adazer usquequò veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus:

46 Et exierunt de omnibus castellis Judææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebantur iterùm ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.

47 Et acceperunt spolia eorum in prædam, & caput Nicanoris amputaverunt, & dexteram ejus, quam extenderat superbè, & attulerunt, & suspenderunt contra Jerusalem.

48 Et lætatus est populus valdè, & egerunt diem illam in lætitia magna.

49 Et constituit agi omnibus annis diem istam, tertiadecima die mensis Adar.

50 Et siluit terra Juda dies paucos.

C A P U T VIII.

Judas, audita celeberrima Romanorum fama, ac virtute, quæ hic recitantur, missis nuntiis fœdus cum illis percutit, ut ipsorum præsidio Judæi à Græcorum jugo liberentur: Romani autem Judæ remittunt ictì fœderis rescriptum in tabulis æreis sculptum, quod hic refertur.

1 Et audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, & acquiescunt ad omnia, quæ postulantur ab eis, & quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, & quia sunt potentes viribus. A

2 Et audierunt prælia eorum, & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum.

3 Et quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quòd in potestatem redegerunt metalla argenti, & auri, quæ illic sunt, & possederunt omnem locum consilio suo, & potentia:

4 Locaque, quæ longè erant valdè ab eis, & Reges, qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, & percusserunt eos plaga magna, cæteri autem dant eis tributum omnibus annis.

5 Et Philippum, & Persen Cetteorum regem, & cæteros, qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, & obtinuerunt eos:

6 Et Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat, habens centum viginti elephantos, & equitatum, & currus, & exercitum magnum valde, contritum ab eis.

7 Et quia ceperunt eum vivum, & statuerunt ei, ut daret ipse, & qui regnarent post ipsum, tributum magnum, & daret obsides, & constitutum,

8 Et regionem Indorum, & medos, & Lydos, de optimis regionibus eorum, & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi. B

9 Et quia qui erant apud Helladam, voluerunt ire, & tollere eos, & innotuit sermo his,

10 Et miserunt ad eos ducem unum, & pugnaverunt contra illos, & ceciderunt ex eis multi, & captivas duxerunt uxores eorum, & filios, & diripuerunt eos, & terram eorum possederunt, & destruxerunt muros eorum, & in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem:

11 Et residua regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, exterminaverunt, & in potestatem redegerunt.

12 Cum amicis autem suis, & qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longè: quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos:

13 Quibus verò vellent auxilio esse, ut regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant: & exaltati sunt valdè.

14 Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea.

15 Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant: C

16 Et

A 16 Et committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, & omnes obediunt uni, & non est invidia, neque zelus inter eos.

17 Et elegit Judas Eupolemum, filium Joannis, filii Jacob, & Jasonem filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & societatem:

18 Et ut auferrent ab eis jugum Græcorum, quia viderunt, quòd in servitutem premerent regnum Israel.

19 Et abierunt Romam viam multam valdè, & introierunt curiam, & dixerunt:

20 Judas Machabæus, & fratres ejus, & populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem, & pacem, & conscribere nos socios, & amicos vestros.

21 Et placuit sermo in conspectu eorum.

22 Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis, & societatis.

D 23 BENE SIT ROMANIS, & genti Judæorum, in mari, & in terra in æternum, gladiusque, & hostis procul sit ab eis.

24 Quòd si institerit bellum Romanis priùs, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum:

25 Auxilium feret gens Judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno:

26 Et præliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis, & custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes.

27 Similiter autem, & si genti Judæorum priùs acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit:

28 Et adjuvantibus, non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum absque dolo.

29 Secundùm hæc verba constituerunt Romani populo Judæorum.

30 Quòd si post hæc verba hi, aut illi addere, aut demere ad hæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo, & quæcumque addiderint, vel dempserint, rata erunt.

31 Sed & de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei, dicentes: Quare gravasti jugum tuum super amicos nostros, & socios Judæos?

32 Si ergo iterùm adierint nos, adversum te faciemus illis judicium, & pugnabimus tecum mari terraque.

CAPUT IX.

Bacchide, & Alcimo contra Judam missis à Demetrio, Judas minimo exercitu fortissimè resistens occiditur, ac lugetur: graviterque afflictis piis Israelitis, frater ipsius Jonathas in ejus locum sufficitur: qui ob fratris Joannis mortem percutit filios Jambri in nuptiis: rursumque percussis de Bacchidis exercitu mille viris, Alcimus ob impia in locum sanctum opera percussus à Deo paralysi, mortuus est: sed & Bacchides cùm nec dolo, nec vi posset Jonathan perdere, inito cum eo fœdere discessit, nec ampliùs in Judæam reversus est.

1 INTEREA ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor, & exercitus ejus in prælio, apposuit Bacchidem, & Alcimum rursum mittere in Judæam, & dextrum cornu cum illis. A

2 Et abierunt viam, quæ ducit in Galgala, & castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbellis, & occupaverunt eam, & peremerunt animas hominum multas.

3 In mense primo anni centesimi, & quinquagesimi secundi, applicuerunt exercitum ad Jerusalem:

4 Et surrexerunt, & abierunt in Beream viginti millia virorum, & duo millia equitum.

5 Et Judas posuerat castra in Laisa, & tria millia viri electi cum eo:

6 Et viderunt multitudinem exercitus, quia multi sunt, & timuerunt valdè, & multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt ex eis nisi octingenti viri. C

7 Et vidit Judas, quòd defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, & confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, & dissolutus est.

8 Et dixit his, qui residui erant: Surgamus, & eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos.

9 Et avertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modò, & revertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus adversus eos: nos autem pauci sumus.

10 Et ait Judas: Absit istam rem facere, ut fugiamus ab eis: & si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus crimen gloriæ nostræ. B

11 Et movit exercitus de castris, & steterunt illis obviam, & divisi sunt equites in duas partes, & fundibularii, & sagittarii præibant exercitum, & primi certaminis omnes potentes.

12 Bacchides autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis.

13 Exclamaverunt autem & hi, qui erant ex parte Judæ, etiam ipsi, & commota est terra à voce exercituum; & commissum est prælium à manè usque ad vesperam.

14 Et vidit Judas, quòd firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, & convenerunt cum ipso omnes constantes corde:

15 Et contrita est dextera pars ab eis, & persecutus est eos usque ad montem Azoti.

16 Et qui in sinistro cornu erant, viderunt quòd contritum est dextrum cornu, & secuti sunt post Judam, & eos, qui cum ipso erant, à tergo.

17 Et ingravatum est prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his, & ex illis.

C 18 Et Judas cecidit, & cæteri fugerunt.

19 Et Jonathas, & Simon tulerunt Judam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum in civitate Modin.

20 Et fleverunt eum omnis populus Israel planctu magno, & lugebant dies multos,

21 Et dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israel!

22 Et cætera verba bellorum Judæ, & virtutum, quas fecit, & magnitudinis ejus, non sunt descripta: multa enim erant valde.

23 Et factum est: post obitum Judæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, & exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem.

24 In diebus illis facta est fames magna valde, & tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis.

25 Et elegit Bacchides viros impios, & constituit eos dominos regionis:

26 Et exquirebant, & perscrutabantur amicos Judæ, & adducebant eos ad Bacchidem, & vindicabat in illos, & illudebat.

27 Et facta est tribulatio magna in Israel qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israel.

28 Et congregati sunt omnes amici Judæ, & dixerunt Jonathæ:

29 Ex quo frater tuus Judas defunctus est, vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros Bacchidem, & eos, qui inimici sunt gentis nostræ.

30 Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum.

31 Et suscepit Jonathas tempore illo principatum, & surrexit loco Judæ fratris sui.

32 Et cognovit Bacchides, & quærebat eum occidere.

33 Et cognovit Jonathas, & Simon frater ejus, D & omnes, qui cum eo erant, & fugerunt in desertum Thecuæ, & consederunt ad aquam lacus Asphar.

34 Et cognovit Bacchides, & die sabbatorum venit ipse, & omnis exercitus ejus, trans Jordanem.

35 Et Jonathas misit fratrem suum ducem populi, & rogavit Nabuthæos amicos suos, ut commodarent illis apparatum suum, qui erat copiosus.

36 Et exierunt filii Jambri ex Madaba, & comprehenderunt Joannem, & omnia, quæ habebat, & abierunt habentes ea.

37 Post hæc verba, renuntiatum est Jonathæ, & Simoni fratri ejus, quia filii Jambri faciunt nuptias magnas, & ducunt sponsam ex Madaba, filiam unius de magnis principibus Chanaan, cum ambitione magna.

38 Et recordati sunt sanguinis Joannis fratris sui, & ascenderunt, & absconderunt se sub tegumento montis.

39 Et elevaverunt oculos suos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus, & sponsus processit, & amici ejus, & fratres ejus, obviam illis cum tympanis, & musicis, & armis multis.

40 Et surrexerunt ad eos ex insidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi; & residui fugerunt in montes, & acceperunt omnia spolia eorum:

41 Con-

41 Conversæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum ipsorum in lamentum.

42 Et vindicaverunt vindictam sanguinis fratris sui; & reversi sunt ad ripam Jordanis.

E 43 Et audivit Bacchides, & venit die sabbatorum usque ad oram Jordanis in virtute magna.

44 Et dixit ad suos Jonathas: Surgamus, & pugnemus contra inimicos nostros: non est enim hodie sicut heri, & nudiustertius.

45 Ecce enim bellum ex adverso, aqua verò Jordanis hinc, & inde, & ripæ, & paludes, & saltus, & non est locus divertendi.

* 2 Paral. 20. 2. 3. 46 * Nunc ergo clamate in cœlum, ut liberemini de manu inimicorum vestrorum. Et commissum est bellum.

47 Et extendit Jonathas manum suam percutere Bacchidem, & divertit ab eo retrò:

48 Et dissiliit Jonathas, & qui cum eo erant, in Jordanem, & transnataverunt ad eos Jordanem.

49 Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri. Et reversi sunt in Jerusalem,

50 Et ædificaverunt civitates munitas in Judæa, munitionem, quæ erat in Jericho, & in Ammaum, & in Bethoron, & in Bethel, & Thamnata, & Phara, & Thopo muris excelsis, & portis, & seris.

51 Et posuit custodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Israel:

52 Et munivit civitatem Bethsuram, & Gazaram, & arcem, & posuit in eis auxilia, & apparatum escarum:

53 Et accepit filios principum regionis obsides, & posuit eos in arce in Jerusalem in custodiam.

F 54 Et anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, præcepit Alcimus destruì muros domus sanctæ interioris, & destrui opera prophetarum, & cœpit destruere.

55 In tempore illo percussus est Alcimus, & impedita sunt opera illius, & occlusum est os ejus, & dissolutus est paralysi, nec ultra potuit loqui verbum, & mandare de domo sua.

56 Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno.

57 Et vidit Bacchides, quoniam mortuus est Alcimus: & reversus est ad regem, & siluit terra Juda annis duobus.

58 Et cogitaverunt omnes iniqui, dicentes: Ecce Jonathas, & qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter: nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes una nocte.

59 Et abierunt, & consilium ei dederunt.

60 Et surrexit, ut veniret cum exercitu multo: & misit occultè epistolas sociis suis, qui erant in Judæa, ut comprehenderent Jonathan, & eos, qui cum eo erant: sed non potuerunt, quia innotuit eis consilium eorum.

61 Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant militiæ, quinquaginta viros, & occidit eos:

62 Et secessit Jonathas, & Simon, & qui cum eo erant, in Bethbessen, quæ est in deserto: & extruxit diruta ejus, & firmaverunt eam.

63 Et cognovit Bacchides, & congregavit universam multitudinem suam: & his, qui de Judæa erant, denuntiavit. G

64 Et venit, & castra posuit desuper Bethbessen, & oppugnavit eam dies multos, & fecit machinas.

65 Et reliquit Jonathas Simonem fratrem suum in civitate, & exiit in regionem, & venit cum numero.

66 Et percussit Odaren, & fratres ejus, & filios Phaseron in tabernaculis ipsorum? & cœpit cædere, & crescere in virtutibus.

67 Simon verò, & qui cum ipso erant, exierunt de civitate, & succenderunt machinas,

68 Et pugnaverunt contra Bacchidem, & contritus est ab eis: & afflixerunt eum valde, quoniam consilium ejus, & congressus ejus erat inanis.

69 Et iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant, ut venirent in regionem ipsorum, multos ex eis occidit: ipse autem cogitavit cum reliquis abire in regionem suam.

70 Et cognovit Jonathas, & misit ad eum legatos componere pacem cum ipso, & reddere ei captivitatem.

71 Et libenter accepit, & fecit secundùm verba ejus, & juravit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitæ ejus.

72 Et reddidit ei captivitatem, quam priùs erat prædatus de terra Juda, & conversus abiit in terram suam, & non apposuit ampliùs venire in fines ejus.

73 Et cessavit gladius ex Israel, & habitavit Jonathas in Machmas, & cœpit Jonathas ibi judicare populum, & exterminavit impios ex Israel.

CAPUT X.

Alexandro Nobilis Antiochi filio occupante Ptolemaidam, conatur Demetrius ferire fœdus cum Jonatha, semel, ac iterùm plurima pollicens: at ille prælegit oblatas ab Alexandro amicitias: qui Alexander, devicto, occisoque Demetrio, ducis uxorem Cleopatram Ptolemæi regis Ægypti filiam, plurimùm Jonathan honorans: porrò Apollonium ducem junioris Demetrii devicit Jonathas, succensa Azoto, & templo Dagon: rursumque ab Alexandro honoratur dato sibi Accaron, ac fibula aurea.

1 ET

A 1 ET anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis, & occupavit Ptolemaidam: & receperunt eum, & regnavit illic.

2 Et audivit Demetrius rex, & congregavit exercitum copiosum valdè, & exivit obviam illi in prælium.

3 Et misit Demetrius epistolam ad Jonathan verbis pacificis, ut magnificaret eum.

4 Dixit enim: anticipemus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexandro adversùm nos:

5 Recordabitur enim omnium malorum, quæ fecimus in eum, & in fratrem ejus, & in gentem ejus.

6 Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, & fabricare arma, & esse ipsum socium ejus: & obsides, qui erant in arce, jussit tradi ei.

7 Et venit Jonathas in Jerusalem, & legit epistolas in auditu omnis populi, & eorum, qui in arce erant.

8 Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt, quòd dedit ei rex potestatem congregandi exercitum.

9 Et traditi sunt Jonathæ obsides, & reddidit eos parentibus suis:

10 Et habitavit Jonathas in Jerusalem, & cœpit ædificare, & innovare civitatem.

B 11 Et dixit facientibus opera, ut extruerent muros, & montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem, & ita fecerunt.

12 Et fugerunt alienigenæ, qui erant in munitionibus, quas Bacchides ædificaverat:

13 Et reliquit unusquisque locum suum, & abiit in terram suam:

14 Tantùm in Bethsura remanserunt aliqui ex his, qui reliquerant legem, & præcepta Dei: erat enim hæc eis ad refugium.

15 Et audivit Alexander rex promissa, quæ promisit Demetrius Jonathæ: & narraverunt ei prælia, & virtutes quas ipse fecit, & fratres ejus, & labores, quos laboraverunt.

16 Et ait: Numquid inveniemus aliquem virum talem? & nunc faciemus eum amicum, & socium nostrum.

17 Et scripsit epistolam, & misit ei secundùm hæc verba, dicens:

18 Rex Alexander fratri Jonathæ salutem.

19 Audivimus de te, quòd vir potens sis viribus, & aptus es, ut sis amicus noster:

20 Et nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ, & ut amicus voceris regis (& misit ei purpuram, & coronam auream) & quæ nostra sunt, sentias nobiscum, & conserves amicitias ad nos.

21 Et induit se Jonathas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo in die solemni scenopegiæ: & congregavit exercitum, & fecit arma copiosa.

22 Et audivit Demetrius verba ista, & contristatus est nimis, & ait:

23 Quid hoc fecimus, quòd præoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Judæorum ad munimen sui?

24 Scribam & ego illis verba deprecatoria, & dignitates, & dona: ut sint mecum in adjutorium.

25 Et scripsit eis in hæc verba: Rex Demetrius genti Judæorum salutem:

26 Quoniam servastis ad nos pactum, & mansistis in amicitia nostra, & non accessistis ad inimicos nostros, audivimus, & gavisi sumus.

27 Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, & retribuemus vobis bona pro his, quæ fecistis nobiscum. C

28 Et remittemus vobis præstationes multas, & dabimus vobis donationes.

29 Et nunc absolvo vos, & omnes Judæos à tributis, & pretia salis indulgeo, & coronas remitto, & tertias seminis:

30 Et dimidiam partem fructus ligni, quod est portionis meæ, relinquo vobis ex hodierno die, & deinceps, ne accipiatur à terra Juda, & à tribus civitatibus, quæ additæ sunt illi ex Samaria, & Galilæa, ex hodierno die, & in totum tempus:

31 Et Jerusalem sit sancta, & libera cum finibus suis: & decimæ, & tributa ipsius sint.

32 Remitto etiam potestatem arcis, quæ est in Jerusalem, & do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros, quoscumque ipse elegerit, qui custodiant eam.

33 Et omnem animam Judæorum, quæ captiva est à terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes à tributis solvantur etiam pecorum suorum.

34 Et omnes dies solemnes, & sabbata, & neomeniæ, & dies decreti, & tres dies ante diem solemnem, & tres dies post diem solemnem, sint omnes immunitatis, & remissionis omnibus Judæis, qui sunt in regno meo:

35 Et nemo habebit potestatem agere aliquid, & movere negotia adversùs aliquem illorum, in omni causa.

36 Et adscribantur ex Judæis in exercitu regis ad triginta millia virorum; & dabuntur illis copiæ, ut oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur, qui sint in munitionibus regis magni.

37 Et ex his constituentur super negotia regni, quæ aguntur ex fide, & principes sint ex eis, & ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in Terra Juda.

D 38 Et tres civitates, quæ additæ sunt Judææ ex regione Samariæ, cum Judæa reputentur: ut sint sub uno, & non obediant alii potestati, nisi summi sacerdotis.

39 Ptolemaidam, & confines ejus, quos dedi donum sanctis, qui sunt in Jerusalem, ad necessarios sumptus sanctorum.

40 Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quæ me contingunt:

41 Et omne, quod reliquum fuerit, quod non reddiderant, qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus.

42 Et super hæc quinque millia siclorum argenti, quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos: & hæc ad sacerdotes pertineant, qui ministerio funguntur.

43 Et quicumque confugerint in templum, quod est Jerosolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, & universa, quæ sunt eis in regno meo, libera habeant.

44 Et ad ædificanda, vel restauranda opera sanctorum, sumptus dabuntur de ratione regis.

45 Et ad extruendos muros Jerusalem, & communiendos in circuitu, sumptus dabuntur de ratione regis, & ad construendos muros in Judæa.

46 Ut audivit autem Jonathas, & populus sermones istos, * non crediderunt eis, nec receperunt eos: quia recordati sunt malitiæ magnæ, quam fecerat in Israel, & tribulaverat eos valdè.

* Sup. 7. b. 11.

47 Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, & ipsi auxilium ferebant omnibus diebus.

48 Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, & admovit castra contra Demetrium.

49 Et commiserunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrii, & insecutus est eum Alexander, & incubuit super eos.

E 50 Et invaluit prælium nimis, donec occidit sol: & cecidit Demetrius in die illa.

51 Et misit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos secundùm hæc verba, dicens:

52 QUONIAM regressus sum in regnum meum, & sedi in sede patrum meorum, & obtinui principatum, & contrivi Demetrium, & possedi regionem nostram,

53 Et commisi pugnam cum eo, & contritus est ipse, & castra ejus, à nobis; & sedimus in sede regni ejus.

54 Et nunc statuamus ad invicem amicitiam; & da mihi filiam tuam uxorem: & ego ero gener tuus, & dabo tibi dona, & ipsi, digna te.

55 Et respondit rex Ptolemæus, dicens: FELIX dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, & sedisti in sede regni eorum.

56 Et nunc faciam tibi, quod scripsisti: sed occurre mihi Ptolemaidam, ut videamus invicem nos, & spondeam tibi, sicut dixisti.

57 Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse, & Cleopatra filia ejus, & venit Ptolemaidam, anno centesimo sexagesimo secundo.

58 Et occurrit ei Alexander rex, & dedit ei Cleopatram filiam suam: & fecit nuptias ejus Ptolemaidæ, sicut reges, in magna gloria.

59 Et scripsit rex Alexander Jonathæ, ut veniret obviam sibi.

60 Et abiit cum gloria Ptolemaidam, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argentum multum, & aurum, & dona: & invenit gratiam in conspectu eorum.

61 Et convenerunt adversùs eum viri pestilentes ex Israel, viri iniqui interpellantes adversùs eum, & non intendit ad eos rex.

62 Et jussit spoliari Jonatham vestibus suis, & indui eum purpura, & ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum.

63 Dixitque principibus suis: Exite cum eo in medium civitatis, & prædicate, ut nemo adversùs eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

64 Et factum est, ut viderunt, qui interpel- F
labant gloriam ejus, quæ prædicabatur, & opertum eum purpura, fugerunt omnes:

65 Et magnificavit eum rex, & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum ducem, & participem principatus.

66 Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum pace, & lætitia.

67 In anno centesimo sexagesimoquinto, venit Demetrius filius Demetrii à Creta in terram patrum suorum.

68 Et audivit Alexander rex, & contristatus est valde, & reversus est Antiochiam.

69 Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui præerat Cœlesyriæ, & congregavit exercitum magnum, & accessit ad Jamniam: & misit ad Jonathan summum sacerdotem,

70 Dicens: Tu solus resistis nobis: ego autem factus sum in derisum, & in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversùm nos exerces in montibus.

71 Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, & comparemus illic invicem: quia mecum est virtus bellorum.

72 Interroga, & disce, quis sum ego, & ceteri, qui auxilio sunt mihi, qui & dicunt, quia non potest stare pes vester ante faciem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua;

73 Et nunc quomodo poteris sustinere equitatum, & exercitum tantum in campo, ubi non

est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi?

74 Ut audivit autem Jonathas sermones Apollonii, motus est animo: & elegit decem millia virorum, & exiit ab Jerusalem, & occurrit ei Simon frater ejus in adjutorium:

75 Et applicuerunt castra in Joppen, & exclusit eum à civitate (quia custodia Apollonii Joppe erat) & oppugnavit eam.

76 Et exterriti, qui erant in civitate, aperuerunt ei, & obtinuit Jonathas Joppen.

G 77 Et audivit Apollonius, & admovit tria millia equitum, & exercitum multum.

78 Et abiit Azotum tamquam iter faciens, & statim exiit in campum, eò quòd haberet multitudinem equitum, & confideret in eis. Et insecutus est eum Jonathas in Azotum, & commiserunt prælium.

79 Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occultè.

80 Et cognovit Jonathas, quoniam insidiæ sunt post se, & circuierunt castra ejus, & jecerunt jacula in populum à manè usque ad vesperam.

81 Populus autem stabat, sicut præceperat Jonathas: & laboraverunt equi eorum.

82 Et ejecit Simon exercitum suum, & commisit contra legionem: equites enim fatigati erant: & contriti sunt ab eo, & fugerunt.

83 Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, & intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent.

84 Et succendit Jonathas Azotum, & civitates, quæ erant in circuitu ejus, & accepit spolia eorum, & templum Dagon: & omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni.

85 Et fuerunt, qui ceciderunt gladio, cum his, qui succensi sunt, ferè octo millia virorum.

86 Et movit inde Jonathas castra, & applicuit ea Ascalonem: & exierunt de civitate obviam illi in magna gloria,

87 Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum suis, habentibus spolia multa.

88 Et factum est: ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Jonathan.

89 Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines ejus, in possessionem.

CAPUT XI.

Mortuo Alexandro, & similiter Ptolemæo, qui Alexandri regnum dolo invaserat, ablata ab eo filia sua, & tradita in uxorem Demetrio, hic Demetrius Jonathan honorat datis litteris immunitatis à tributis: Jonathas autem mittit ei auxiliares milites, qui occisis uno die centum millibus, regem à civibus Antiochia liberarunt, & Antiochiam incenderunt: illo autem fœdus cum Jonatha initum prævaricante, Antiochus filius Alexandri devicto Demetrio regnans, fœdus init cum Jonatha, qui unà cum fratre Simone sæpius victor evadit adversùs alienigenas.

1 ET rex Ægypti congregavit exercitum, A
sicut arena, quæ est circa oram maris,
& naves multas: & quærebat obtinere regnum
Alexandri dolo, & addere illud regno suo.

2 Et exiit in Syriam verbis pacificis, & aperiebant ei civitates, & occurrebant ei: quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eò quòd socer suus esset.

3 Cùm autem introiret civitatem Ptolemæus, ponebat custodias militum in singulis civitatibus.

4 Et ut appropiavit Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum igni, & Azotum, & cætera ejus demolita, & corpora projecta, & eorum, qui cæsi erant in bello, tumulos, quos fecerant secus viam.

5 Et narraverunt regi, quia hæc fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei: & tacuit rex.

6 Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria, & invicem se salutaverunt, & dormierunt illic.

7 Et abiit Jonathas cum rege usque ad fluvium, qui vocatur Eleutherius: & reversus est in Jerusalem.

8 Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam, & cogitabat in Alexandrum consilia mala.

9 Et misit legatum ad Demetrium, dicens: VENI, componamus inter nos pactum, & dabo tibi filiam meam, quam habet Alexander, & regnabis in regno patris tui.

10 Pœnitet enim me, quòd dederim illi filiam meam: quæsivit enim me occidere. B

11 Et vituperavit eum, propterea quòd concupierat regnum ejus.

12 Et abstulit filiam suam, & dedit eam Demetrio, & alienavit se ab Alexandro, & manifestatæ sunt inimicitiæ ejus.

13 Et intravit Ptolemæus Antiochiam, & imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti, & Asiæ.

14 Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant, qui erant in locis illis.

15 Et audivit Alexander, & venit ad eum in

bellum: & produxit Ptolemæus rex exercitum, & occurrit ei in manu valida, & fugavit eum.

16 Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur: Rex autem Ptolemæus exaltatus est.

17 Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, & misit Ptolemæo.

18 Et rex Ptolemæus mortuus est in die tertia: & qui erant in munitionibus, perierunt ab his, qui erant intrà castra.

19 Et regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo.

20 In diebus illis congregavit Jonathas eos, qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem, quæ est in Jerusalem: & fecerunt contra eam machinas multas.

21 Et abierunt quidam, qui oderant gentem suam viri iniqui ad regem Demetrium, & renuntiaverunt ei, quòd Jonathas obsideret arcem.

22 Et ut audivit, iratus est: & statim venit ad Ptolemaidam, & scripsit Jonathæ, ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinatò.

C 23 Ut audivit autem Jonathas, jussit obsidere: & elegit de senioribus Israel, & de sacerdotibus, & dedit se periculo.

24 Et accepit aurum, & argentum, & vestem, & alia xenia multa, & abiit ad regem Ptolemaidam, & invenit gratiam in conspectu ejus.

25 Et interpellabant adversùs eum quidam iniqui ex gente sua.

26 Et fecit ei rex, sicut fecerant ei, qui ante eum fuerant: & exaltavit eum in conspectu omnium amicorum suorum.

27 Et statuit ei principatum sacerdotii, & quæcumque alia habuit priùs pretiosa, & fecit eum principem amicorum.

28 Et postulavit Jonathas à rege, ut immunem faceret Judæam, & tres toparchias, & Samariam, & confines ejus: & promisit ei talenta trecenta:

29 Et consensit rex, & scripsit Jonathæ epistolas de his omnibus, hunc modum continentes:

30 REX Demetrius fratri Jonathæ salutem, & genti Judæorum.

31 Exemplum epistolæ, quam scripsimus Lastheni parenti nostro de vobis, misimus ad vos, ut sciretis.

32 Rex Demetrius Lastheni parenti salutem.

33 Genti Judæorum, amicis nostris, & conservantibus quæ justa sunt apud nos, decrevimus benefacere, propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent.

D 34 Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, & tres civitates, Lydan, & Ramathan, quæ additæ sunt Judææ ex Samaria, & omnes confines earum, sequestrari omnibus sacrificantibus in Jerosolymis, pro his, quæ ab eis priùs accipiebat rex per singulos annos, & pro fructibus terræ, & pomorum.

35 Et alia, quæ ad nos pertinebant, decimarum, & tributorum ex hoc tempore remittimus eis, & areas salinarum, & coronas, quæ nobis deferebantur,

36 Omnia ipsis concedimus: & nihil horum irritum erit ex hoc, & in omne tempus.

37 Nunc ergo curatè facere horum exemplum, & detur Jonathæ, & ponatur in monte sancto, in loco celebri.

38 Et videns Demetrius rex, quòd siluit terra in conspectu suo, & nihil ei resistit, dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem contraxit ab insulis gentium: & inimici erant ei omnes exercitus patrum ejus.

39 Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius: & vidit, quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, & ivit ad Elmalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexandri:

40 Et assidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui: & enuntiavit ei quanta fecit Demetrius, & inimicitias exercituum ejus adversus illum. Et mansit ibi diebus multis.

41 Et misit Jonathas ad Demetrium regem, E ut ejiceret eos, qui in arce erant in Jerusalem, & qui in præsidiis erant: quia impugnabant Israel.

42 Et misit Demetrius ad Jonathan, dicens: Non hæc tantùm faciam tibi, & genti tuæ: sed gloria illustrabo te, & gentem tuam, cùm fuerit opportunum.

43 Nunc ergo rectè feceris, si miseris in auxilium mihi viros: quia discessit omnis exercitus meus.

44 Et misit ei Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam, & venerunt ad regem, & delectatus est rex in adventu eorum.

45 Et convenerunt, qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, & volebant interficere regem.

46 Et fugit rex in aulam: & occupaverunt, qui erant de civitate, itinera civitatis, & cœperunt pugnare.

47 Et vocavit rex Judæos in auxilium, & convenerunt omnes simul ad eum, & dispersi sunt omnes per civitatem:

48 Et occiderunt in illa die centum millia hominum, & succenderunt civitatem, & ceperunt spolia multa in die illa, & liberaverunt regem:

49 Et viderunt, qui erant de civitate, quòd obtinuissent Judæi civitatem, sicut volebant, & infirmati sunt mente sua, & clamaverunt ad regem cum precibus dicentes:

50 Da nobis dextras, & cessent Judæi oppugnare nos, & civitatem.

F 51 Et projecerunt arma sua, & fecerunt pacem, & glorificati sunt Judæi in conspectu regis, & in conspectu omnium, qui erant in regno ejus, & nominati sunt in regno: & regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa.

52 Et sedit Demetrius rex in sede regni sui: & siluit terra in conspectu ejus.

53 Et mentitus est omnia, quæcumque dixit, & abalienavit se à Jonatha, & non retribuit ei secundùm beneficia, quæ sibi tribuerat, & vexabat eum valdè.

54 Post hæc autem reversus est Tryphon, & Antiochus cum eo puer adolescens, & regnavit, & imposuit sibi diadema.

55 Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperserat Demetrius, & pugnaverunt contra eum, & fugit, & terga vertit.

56 Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiam.

57 Et scripsit Antiochus adolescens Jonathæ, dicens: Constituo tibi sacerdotium, & constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis.

58 Et misit illi vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro, & esse in purpura, & habere fibulam auream:

59 Et Simonem fratrem ejus constituit ducem à terminis Tyri usque ad fines Ægypti.

60 Et exiit Jonathas, & perambulabat trans flumen civitates: & congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium, & venit Ascalonem, & occurrerunt ei honorificè de civitate.

61 Et abiit inde Gazam: & concluserunt se, qui erant Gazæ: & obsedit eam, & succendit, quæ erant in circuitu civitatis, & prædatus est ea.

G 62 Et rogaverunt Gazenses Jonathan, & dedit illis dexteram, & accepit filios eorum obsides, & misit illos in Jerusalem: & perambulavit regionem usque Damascum.

63 Et audivit Jonathas, quòd prævaricati sunt principes Demetrii in Cades, quæ est in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum removere à negotio regni:

64 Et occurrit illis: fratrem autem suum Simonem reliquit intrà provinciam.

65 Et applicuit Simon ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & conclusit eos.

66 Et postulaverunt ab eo dextras accipere, & dedit illis, & ejecit eos inde, & cepit civitatem, & posuit in ea præsidium.

67 Et Jonathas, & castra ejus applicuerunt ad aquam Genesar, & ante lucem vigilaverunt in campo Asor.

68 Et ecce castra alienigenarum occurrebant in campo, & tendebant ei insidias in montibus: ipse autem occurrit ex adverso.

69 Insidiæ verò exurrexerunt de locis suis, & commiserunt prælium.

70 Et fugerunt, qui erant ex parte Jonathæ omnes, & nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absolomi, & Judas filius Calphi, princeps militiæ exercitus.

71 Et scidit Jonathas vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & oravit.

72 Et reversus est Jonathas ad eos in prælium, & convertit eos in fugam, & pugnaverunt.

73 Et viderunt, qui fugiebant partis illius, & reversi sunt ad eum, & insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, & pervenerunt usque illuc.

74 Et ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum, & reversus est Jonathas in Jerusalem.

CAPUT XII.

Jonathas cum Romanis, ac Spartiatis fœdus renovat: principes Demetrii ipsum invadentes fugat: percussisque Arabibus ordinat ædificare præsidia in Judæa, & muros contra arcem in Jerusalem: sed à Tryphone cupiente regnum Antiochi invadere, & fingente se amicum, apud Ptolemaida dolo captus est, omnesque, qui cum eo erant, interfecti.

1 ET vidit Jonathas, quia tempus eum juvat, & elegit viros, & misit eos Romam, statuere, & renovare cum eis amicitiam: A

2 Et ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundùm eamdem formam.

3 Et abierunt Romam; & intraverunt curiam, & dixerunt: Jonathas summus sacerdos, & gens Judæorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam, & societatem secundùm pristinum.

4 Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Juda cum pace.

5 Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathas Spartiatis:

6 JONATHAS summus sacerdos, & seniores gentis, & sacerdotes: & reliquus populus Judæorum, Spartiatis fratribus salutem.

7 Jam-

7 Jampridem missæ erant epistolæ ad Oniam
summum sacerdotem ab Ario, qui regnabat
apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut
rescriptum continet, quod subjectum est.
B 8 Et suscepit Onias virum, qui missus fue-
rat, cum honore: & accepit epistolas, in
quibus significabatur de societate, & ami-
citia.
9 Nos, cùm nullo horum indigeremus, ha-
bentes solatio sanctos libros, qui sunt in mani-
bus nostris,
10 Maluimus mittere ad vos renovare frater-
nitatem, & amicitiam, ne fortè alieni efficia-
mur à vobis: multa enim tempora transierunt,
ex quo misistis ad nos.
11 Non ergo in omni tempore sine intermissio-
ne in diebus solemnibus, & cæteris, quibus
oportet, memores sumus vestri in sacrificiis,
quæ offerimus, & in observationibus, sicut fas
est, & decet meminisse fratrum.
12 Lætamur itaque de gloria vestra.
13 Nos autem circumdederunt multæ tribula-
tiones, & multa prælia, & impugnaverunt nos
reges, qui sunt in circuitu nostro.
14 Noluimus ergo vobis molesti esse, ne-
que cæteris sociis, & amicis nostris, in his
præliis.
C 15 Habuimus enim de cœlo auxilium, & li-
berati sumus nos, & humiliati sunt inimici
nostri.
16 Elegimus itaque Numenium Antiochi fi-
lium, & Antipatrem Jasonis filium, & misimus
ad Romanos renovare cum eis amicitiam, & so-
cietatem pristinam.
17 Mandavimus itaque eis, ut veniant etiam
ad vos, & salutent vos; & reddant vobis
epistolas nostras de innovatione fraternitatis
nostræ.
18 Et nunc benefacietis, respondentes nobis
ad hæc.
19 Et hoc est rescriptum epistolarum, quod
miserat Oniæ.
20 Arius, rex Spartiatarum, Oniæ sacerdoti
magno salutem.
21 Inventum est in scriptura de Spartiatis, &
Judæis, quoniam sunt fratres, & quòd sunt de
genere Abraham.
22 Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefaci-
tis scribentes nobis de pace vestra.
23 Sed & nos rescripsimus vobis: Pecora no-
stra, & possessiones nostræ, vestræ sunt; &
vestræ, nostræ: mandavimus itaque hæc nun-
tiari vobis.
D 24 Et audivit Jonathas, quoniam regressi sunt
principes Demetrii cum exercitu multo supra
quàm priùs, pugnare adversus eum.
25 Et exiit ab Jerusalem, & occurrit eis in
Amathite regione: non enim dederat eis spa-
tium, ut ingrederentur regionem ejus.
26 Et misit speculatores in castra eorum: &
reversi renuntiaverunt, quod constituunt super-
venire illis nocte.
27 Cùm occidisset autem sol, præcepit Jona-
thas suis vigilare, & esse in armis paratos ad pu-
gnam tota nocte, & posuit custodes per circui-
tum castrorum.
28 Et audierunt adversarii, quòd paratus est
Jonathas cum suis in bello: & timuerunt, &
formidaverunt in corde suo: & accenderunt fo-
cos in castris suis.
29 Jonathas autem, & qui cum eo erant, non
cognoverunt usque manè: videbant autem lu-
minaria ardentia:
30 Et secutus est eos Jonathas, & non comprehen-
dit eos: transierunt enim flumen Eleutherum.
31 Et divertit Jonathas ad Arabas, qui vocan- E
tur Zabadæi, & percussit eos, & accepit spolia
eorum.
32 Et junxit, & venit Damascum, & peram-
bulabat omnem regionem illam.
33 Simon autem exiit, & venit usque ad Asca-
lonem, & ad proxima præsidia: & declinavit
in Joppen, & occupavit eam.
34 (Audivit enim, quòd vellent præsidium
tradere partibus Demetrii) & posuit ibi custo-
des, ut custodirent eam.
35 Et reversus est Jonathas, & convocavit se-
niores populi, & cogitavit cum eis ædificare
præsidia in Judæa.
36 Et ædificare muros in Jerusalem, & ex-
altare altitudinem magnam inter medium ar-
cis & civitatis, ut separaret eam à civitate,
ut esset ipsa singulariter, & neque emant, ne-
que vendant.
37 Et convenerunt, ut ædificarent civitatem:
& cecidit murus, qui erat super torrentem
ab ortu solis, & reparavit eum, qui vocatur
Caphetetha:
38 Et Simon ædificavit Adiada in Sephela, &
munivit eam, & imposuit portas, & seras.
39 Et cùm cogitasset Tryphon regnare Asiæ, F
& assumere diadema, & extendere manum in
Antiochum regem:
40 Timens, ne fortè non permitteret eum Jo-
nathas; sed pugnaret adversus eum, quærebat
comprehendere eum, & occidere. Et exurgens
abiit in Bethsan.
41 Et exivit Jonathas obviam illi cum quadra-
ginta millibus virorum electorum in prælium,
& venit Bethsan.
42 Et vidit Tryphon, quia venit Jonathas
cum exercitu multo, ut extenderet in eum ma-
nus, & timuit:
43 Et excepit eum cum honore, & commen-

davit eum omnibus amicis suis, & dedit ei munera: & præcepit exercitibus suis, ut obedirent ei, sicut sibi.

44 Et dixit Jonathæ: Ut quid vexasti universum populum, cùm bellum nobis non sit?

45 Et nunc remitte eos in domos suas: elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, & veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præsidia, & exercitum, & universos præpositos negotii, & conversus abibo: proptereà enim veni.

46 Et credidit ei, & fecit sicut dixit: & dimisit exercitum, & abierunt in terram Juda.

47 Retinuit autem secum tria millia virorum: ex quibus remisit in Galilæam duo millia, mille autem venerunt cum eo.

G 48 Ut autem intravit Ptolemaidam Jonathas, clauserunt portas civitatis Ptolemenses; & comprehenderunt eum: & omnes, qui cum eo intraverant, gladio interfecerunt.

49 Et misit Tryphon exercitum, & equites in Galilæam, & in campum magnum, ut perderent omnes socios Jonathæ.

50 At illi, cùm cognovissent, quia comprehensus est Jonathas, & periit, & omnes, qui cum eo erant, hortati sunt semetipsos, & exierunt parati in prælium.

51 Et videntes hi, qui insecuti fuerant, quia pro anima res est illis, reversi sunt:

52 Illi autem venerunt omnes cum pace in terram Juda. Et planxerunt Jonatham, & eos, qui cum ipso fuerant, valdè: & luxit Israel luctu magno.

53 Et quæsierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum, conterere eos: dixerunt enim:

54 Non habent principem, & adjuvantem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus de hominibus memoriam eorum.

CAPUT XIII.

Suscepto Simon principatu pro fratre Jonatha misit petitam à Tryphone pecuniam, unà cum filiis Jonathæ, ad ejus redemptionem: Tryphon autem, accepta pecunia: patrem occidit cum filiis: quibus sepultis, ac defletis, Simon magnificum extruxit parentibus, ac fratribus sepulchrum in Modin: Tryphon verò, occiso Antiocho, regnum ejus invasit: & Simon, impetratis à rege Demetrio litteris fœderis, ac immunitatis, expugnavit Gazaram, & arcem Jerosolymorum obtinuit: propter quod lætum agunt festum, quod etiam quotannis apud Judæos agi præcipitur.

1 ET audivit Simon, quòd congregavit Tryphon exercitum copiosum, ut veniret in terram Juda, & attereret eam. A

2 Videns, quia in tremore populus est, & in timore, ascendit Jerusalem, & congregavit populum:

3 Et adhortans dixit: Vos scitis, quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei, fecimus pro legibus, & pro Sanctis prælia, & angustias, quales vidimus:

4 Horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israel, & relictus sum ego solus.

5 Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis: non enim melior sum fratribus meis.

6 Vindicabo itaque gentem meam, & sancta, natos quoque nostros, & uxores: quia congregatæ sunt universæ gentes conterere nos inimicitiæ gratia.

7 Et accensus est spiritus populi simul, ut audivit sermones istos:

8 Et responderunt voce magna dicentes: Tu es dux noster loco Judæ, & Jonathæ fratris tui.

9 Pugna prælium nostrum, & omnia, quæcumque dixeris nobis, faciemus.

10 Et congregans omnes viros bellatores, acceleravit consummare universos muros Jerusalem, & munivit eam in gyro. B

11 Et misit Jonathan filium Absolomi, & cum eo exercitum novum, in Joppen, & ejectis his, qui erant in ea, remansit illic ipse.

12 Et movit Tryphon à Ptolemaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Juda, & Jonathas cum eo in custodia.

13 Simon autem applicuit in Addus contra faciem campi.

14 Et ut cognovit Tryphon, quia surrexit Simon loco fratris sui Jonathæ: & quia commissurus esset cum eo prælium, misit ad eum legatos,

15 Dicens: Pro argento, quod debebat frater tuus Jonathas in ratione regis, propter negotia, quæ habuit, detinuimus eum.

16 Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios ejus obsides, ut non dimissus fugiat à nobis, & remittemus eum.

17 Et cognovit Simon, quia cum dolo loqueretur secum, jussit tamen dari argentum, & pueros: ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israel, dicentem: C

18 Quia non misit ei argentum, & pueros, proptereà periit.

19 Et misit pueros, & centum talenta, & mentitus est, & non dimisit Jonathan.

20 Et post hæc venit Tryphon intrà regionem, ut contereret eam: & gyraverunt per

viam,

viam, quæ ducit Ador; & Simon, & castra ejus ambulabant in omnem locum, quocumque ibant.

21 Qui autem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos, ut festinaret venire per desertum, & mitteret illis alimonias.

22 Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte: erat autem nix multa valdè, & non venit in Galaaditim.

23 Et cùm appropinquasset Bascaman, occidit Jonathan, & filios ejus illic.

24 Et convertit Tryphon, & abiit in terram suam.

25 Et misit Simon, & accepit ossa Jonathæ fratris sui, & sepelivit ea in Modin civitate patrum ejus.

26 Et planxerunt eum omnis Israel planctu magno, & luxerunt eum dies multos. D

27 Et ædificavit Simon super sepulchrum patris sui, & fratrum suorum ædificium altum visu, lapide polito retrò, & antè:

28 Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri, & matri, & quatuor fratribus:

29 Et his circumposuit columnas magnas; & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare.

30 Hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem.

31 Tryphon autem cùm iter faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum.

32 Et regnavit loco ejus, & imposuit sibi diadema Asiæ, & fecit plagam magnam in terra.

33 Et ædificavit Simon præsidia Judææ, muniens ea turribus excelsis, & muris magnis, & portis, & seris: & posuit alimenta in munitionibus:

E 34 Et elegit Simon viros, & misit ad Demetrium regem, ut faceret remissionem regioni: quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gesti.

35 Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, & scripsit epistolam talem:

36 REX Demetrius Simoni summo sacerdoti, & amico regum, & senioribus, & genti Judæorum, salutem.

37 Coronam auream, & bahem quam misistis, suscepimus: & parati sumus facere vobiscum pacem magnam, & scribere præpositis regis remittere vobis, quæ indulsimus.

38 Quæcumque enim constituimus, vobis constant. Munitiones, quas ædificastis, vobis sint.

39 Remittimus quoque ignorantias, & peccata usque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis: & si quid aliud erat tributarium in Jerusalem, jam non sit tributarium.

40 Et si qui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur, & sit inter nos pax.

41 Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum gentium ab Israel.

42 Et cœpit populus Israel scribere in tabulis, & gestis publicis, anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce, & principe Judæorum. F

43 In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, & circumdedit eam castris, & fecit machinas, & applicuit ad civitatem, & percussit turrem unam, & comprehendit eam.

44 Et eruperant, qui erant intrà machinam in civitatem: & factus est motus magnus in civitate.

45 Et ascenderunt, qui erant in civitate, cum uxoribus, & filiis supra murum, scissis tunicis

suis,

suis, & clamaverunt voce magna, postulantes à Simone dextras sibi dari,

46 Et dixerunt: non nobis reddas secundùm malitias nostras, sed secundum misericordias tuas.

47 Et flexus Simon, non debellavit eos: ejecit tamen de civitate, & mundavit ædes, in quibus fuerunt simulacra, & tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Dominum:

G 48 Et ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros, qui legem facerent: & munivit eam, & fecit sibi habitationem.

49 Qui autem erant in arce Jerusalem, prohibebantur egredi, & ingredi regionem, & emere, ac vendere: & esurierunt valdè, & multi ex eis fame perierunt.

50 Et clamaverunt ad Simonem, ut dextras acciperent, & dedit illis: & ejecit eos inde, & mundavit arcem à contaminationibus:

51 Et intraverunt in eam tertia, & vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & ramis palmarum, & cinyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel.

52 Et constituit, ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia.

53 Et munivit montem templi, qui erat secus arcem, & habitavit ibi ipse, & qui cum eo erant.

54 Et vidit Simon Joannem filium suum, quòd fortis prælii vir esset: & posuit eum ducem virtutum universarum: & habitavit in Gazaris.

CAPUT XIV.

Demetrio à duce Arsacis devicto, & capto, Simon cum suo populo magna pace fruitur: ad quem missæ sunt litteræ renovati fœderis à Spartiatis, & Romanis cum maxima laude Simonis, qui Romanis clypeum aureum mnarum mille miserat.

A 1 ANNO centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, & abiit in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem.

2 Et audivit Arsaces rex Persidis, & Mediæ, quia intravit Demetrius confines suos, & misit unum de principibus suis, ut comprehenderet eum vivum, & adduceret eum ad se.

3 Et abiit, & percussit castra Demetrii: & comprehendit eum, & duxit eum ad Arsacem, & posuit eum in custodiam.

4 Et siluit omnis terra Juda omnibus diebus Simonis, & quæsivit bona genti suæ: & placuit illis potestas ejus, & gloria ejus, omnibus diebus.

5 Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, & fecit introitum in insulis maris.

6 Et dilatavit fines gentis suæ, & obtinuit regionem.

7 Et congregavit captivitatem multam, & dominatus est Gazaræ, & Bethsuræ, & arci: & abstulit immunditias ex ea, & non erat, qui resisteret ei. a

B 8 Et unusquisque colebat terram suam cum pace: & terra Juda dabat fructus suos: & ligna camporum fructum suum.

9 Seniores in plateis sedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & juvenes induebant se gloriam, & stolas belli.

10 Et civitatibus tribuebat alimonias, & constituebat eas, ut essent vasa munitionis, quoadusque nominatum est nomen gloriæ ejus usque ad extremum terræ.

11 Fecit pacem super terram, & lætatus est Israel lætitia magna.

12 Et sedit unusquisque sub vite sua, & sub ficulnea sua: & non erat, qui eos terreret.

13 Defecit impugnans eos super terram, reges contriti sunt in diebus illis.

14 Et confirmavit omnes humiles populi sui, & legem exquisivit, & abstulit omnem iniquum, & malum:

15 Sancta glorificavit, & multiplicavit vasa Sanctorum.

C 16 Et auditum est Romæ, quia defunctus esset Jonathas, & usque in Spartiatas: & contristati sunt valde.

17 Ut audierunt autem, quòd Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus, & ipse obtineret omnem regionem, & civitates in ea:

18 Scripserunt ad eum in tabulis æreis, ut renovarent amicitias, & societatem, quam fecerant cum Juda, & cum Jonatha fratribus ejus.

19 Et lectæ sunt in conspectu ecclesiæ in Jerusalem. Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiatæ miserunt:

20 SPARTIANORUM principes, & civitates, Simoni Sacerdoti magno, & senioribus & sacerdotibus, & reliquo populo Judæorum, fratribus, salutem.

21 Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nuntiaverunt nobis de vestra gloria, & honore, ac lætitia: & gavisi sumus in introitu eorum.

22 Et scripsimus, quæ ab eis erant dicta in conciliis populi, sic: Numenius Antiochi, & Antipater Jasonis filius, legati Judæorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam pristinam.

23 Et placuit populo excipere viros gloriosè,
& ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo
Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.
D 24 Post hæc autem misit Simon Numenium
Romam, habentem clypeum aureum magnum, pondo minarum mille, ad statuendam cum eis societatem. Cùm autem audisset populus Romanus
25 Sermones istos, dixerunt: Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, & filiis ejus.
26 Restituit enim ipse fratres suos, & expugnavit inimicos Israel ab eis: & statuerunt ei libertatem, & descripserunt in tabulis æreis, & posuerunt in titulis in monte Sion.
27 Et hoc est exemplum scripturæ: OCTAVA decima die mensis Elul, anno centesimo septuagesimo secundo, anno tertio sub Simone sacerdote magno in Asaramel,
28 In conventu magno sacerdotum, & populi, & principum gentis, & seniorum regionis, nota facta sunt hæc: Quoniam frequenter facta sunt prælia in regione nostra.
29 Simon autem Mathathiæ filius ex filiis Jarib, & fratres ejus dederunt se periculo, & restiterunt adversariis gentis suæ, ut starent sancta ipsorum, & lex: & gloria magna glorificaverunt gentem suam.
E 30 Et congregavit Jonathas gentem suam, & factus est illis sacerdos magnus, & appositus est ad populum suum.
31 Et voluerunt inimici eorum calcare, & atterere regionem ipsorum, & extendere manum in sancta eorum.
32 Tunc restitit Simon, & pugnavit pro gente sua, & erogavit pecunias multas, & armavit viros virtutis gentis suæ, & dedit illis stipendia:
33 Et munivit civitates Judææ, & Bethsuram, quæ erat in finibus Judææ, ubi erant arma hostium anteà: & posuit illic præsidium viros Judæos.
34 Et Joppen munivit, quæ erat ad mare; & Gazaram, quæ est in finibus Azoti, in qua hostes anteà habitabant, & collocavit illic Judæos: & quæcumque apta erant ad correptionem eorum, posuit in eis.
35 Et vidit populus actum Simonis, & gloriam, quam cogitabat facere genti suæ, & posuerunt eum ducem suum, & principem sacerdotum, eò quòd ipse fecerat hæc omnia, & justitiam, & fidem, quam conservavit genti suæ, & exquisivit omni modo exaltare populum suum.
F 36 Et in diebus ejus prosperatum est in manibus ejus, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, & qui in civitate David erant in Jerusalem, in arce, de qua procedebant, & contaminabant omnia, quæ in circuitu Sanctorum sunt, & inferebant plagam magnam castitati:
37 Et collocavit in ea viros Judæos ad tutamentum regionis, & civitatis, & exaltavit muros Jerusalem.
38 Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium.
39 Secundùm hæc fecit eum amicum suum, & glorificavit eum gloria magna.
40 Audivit enim, quòd appellati sunt Judæi à Romanis amici, & socii, & fratres, & quia susceperunt legatos Simonis gloriosè:
41 Et quia Judæi, & sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum, & summum sacerdotem in æternum, donec surgat propheta fidelis:
42 Et ut sit super eos dux, & ut cura esset illi pro sanctis, & ut constitueret præpositos super opera eorum, & super regionem, & super arma, & super præsidia: G
43 Et cura sit illi de sanctis: & ut audiatur ab omnibus, & scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione, & ut operiatur purpura, & auro.
44 Et ne liceat ulli ex populo, & ex sacerdotibus, irritum facere aliquid horum, & contradicere his, quæ ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso: & vestiri purpura, & uti fibula aurea.
45 Qui autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.
46 Et complacuit omni populo statuere Simonem, & facere secundùm verba ista.
47 Et suscepit Simon, & placuit ei, ut summo sacerdotio fungeretur, & esset dux, & princeps gentis Judæorum, & sacerdotum, & præesset omnibus.
48 Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo Sanctorum, in loco celebri:
49 Exemplum autem eorum ponere in ærario, ut habeat Simon, & filii ejus.

CAPUT XV.

Antiochus, Demetrii filius, litteras amicitiarum mittit ad Simonem: Romani fœderatos sibi Judæos cæteris nationibus per litteras commendant: Antiochus, dum Tryphonem insequitur, missum à Simone militum auxilium recusat, mittitque ad eum Athenobium, qui multa tamquam debita reposcat: & Simonis responso accepto, constituit adversùs eum Cendebeum ducem exercitus, ipse verò Tryphonem persequitur.

1 ET

A 1 ET misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gentis Judæorum, & universæ genti:

2 Et erant continentes hunc modum: REX Antiochus Simoni Sacerdoti magno, & genti Judæorum, salutem.

3 Quoniam quidam pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vindicare regnum, & restituere illud, sicut erat antè: & electam feci multitudinem exercitus, & feci naves bellicas.

4 Volo autem procedere per regionem, ut ulciscar in eos, qui corruperunt regionem nostram, & qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5 Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges, & quæcumque alia dona remiserunt tibi:

6 Et permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua:

B 7 Jerusalem autem sanctam esse, & liberam: & omnia arma, quæ fabricata sunt, & præsidia, quæ construxisti, quæ tenes, maneant tibi.

8 Et omne debitum regis, & quæ futura sunt regi, ex hoc, & in totum tempus remittuntur tibi.

9 Cùm autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, & gentem tuam, & templum gloria magna, ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

10 Anno centesimo septuagesimo quarto, exiit Antiochus in terram patrum suorum, & convenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent cum Tryphone.

11 Et insecutus est eum Antiochus rex, & venit Doram fugiens per maritimum.

12 Sciebat enim, quòd congregata sunt mala in eum, & reliquit eum exercitus.

C 13 Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum belligeratorum, & octo millibus equitum:

14 Et circuivit civitatem, & naves à mari accesserunt: & vexabant civitatem à terra, & mari, & neminem sinebant ingredi, vel egredi.

15 Venit autem Numenius, & qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas, regibus, & regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc:

16 LUCIUS, consul Romanorum, Ptolemæo regi salutem.

17 Legati Judæorum venerunt ad nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam, & societatem, missi à Simone principe Sacerdotum, & populo Judæorum.

18 Attulerunt autem & clypeum aureum mnarum mille.

19 Placuit itaque nobis scribere regibus, & regionibus, ut non inferant illis mala, neque impugnent eos, & civitates eorum, & regiones eorum: & ut non ferant auxilium pugnantibus adversùs eos.

20 Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum. D

21 Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundùm legem suam.

22 Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi, & Attalo, & Ariarathi, & Arsaci,

23 Et in omnes regiones: & Lampsaco, & Spartiatis, & in Delum, & in Myndum, & in Sicyonem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodum, & in Phaselidem, & in Gortynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cyrenem.

24 Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, & populo Judæorum.

25 Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundò, admovens ei semper manus, & machinas faciens: & conclusit Tryphonem, ne procederet.

26 Et misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, & argentum, & aurum, & vasa copiosa:

27 Et noluit ea accipere, sed rupit omnia, quæ pactus est cum eo anteà, & alienavit se ab eo. E

28 Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Joppen, & Gazaram, & arcem, quæ est in Jerusalem, civitates regni mei.

29 Fines earum desolastis, & fecistis plagam magnam in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo.

30 Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis; & tributa locorum, in quibus dominati estis extra fines Judææ.

31 Sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, & exterminii, quod exterminastis, & tributorum civitatum alia talenta quingenta: sin autem, veniemus, & expugnabimus vos.

32 Et venit Athenobius amicus regis in Jerusalem, & vidit gloriam Simonis, & claritatem in auro, & argento, & apparatum copiosum: & obstupuit: & retulit ei verba Regis. F

33 Et respondit ei Simon, & dixit ei: Neque alienam terram sumpsimus, neque aliena detinemus: sed hæreditatem patrum nostrorum,

quæ injustè ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est.

34 Nos verò tempus habentes, vindicamus hæreditatem patrum nostrorum.

35 Nam de Joppe, & Gazara, quæ expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, & in regione nostra: horum damus talenta centum. Et non respondit ei Athenobius verbum.

G 36 Reversus autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, & gloriam Simonis, & universa, quæ vidit: & iratus est rex ira magna.

37 Tryphon autem fugit navi in Orthosiada.

38 Et constituit rex Cendebæum ducem maritimum, & exercitum peditum, & equitum dedit illi.

39 Et mandavit illi movere castra contra faciem Judææ: & mandavit ei ædificare Gedorem, & obstruere portas civitatis, & debellare populum. Rex autem persequebatur Triphonem.

40 Et pervenit Cendebæus Jamniam, & cæpit irritare plebem, & conculcare Judæam, & captivare populum, & interficere, & ædificare Gedorem.

41 Et collocavit illic equites, & exercitum, ut egressi perambularent viam Judææ, sicut constituit ei rex.

CAPUT XVI.

Simon senex mittit exercitum suum cum filiis suis Juda, & Joanne adversus Cendebæum: quo devicto, Ptolemæus gener Simonis dominandi ambitione inflammatus, acceptos convivio socerum, ejusque filios Mathathiam, & Judam dolo interfecit, ut ita Judææ provincias obtineret: porrò nuntii, quos ad Joannem dolo interimendum miserat, sunt ab illo interfecti, & Joannes patri in summo sacerdotio successit.

A 1 ET ascendit Joannes de Gazaris, & nuntiavit Simoni patri suo, quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum.

2 Et vocavit Simon duos filios seniores, Judam, & Joannem, & ait illis: Ego, & fratres mei, & domus patris mei expugnavimus hostes Israel ab adolescentia usque in hunc diem: & prosperatum est in manibus nostris liberare Israel aliquoties.

3 Nunc autem senui, sed estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro gente nostra: auxilium verò de cœlo vobiscum sit.

4 Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, & equites; & profecti sunt ad Cendebæum: & dormierunt in Modin.

5 Et surrexerunt manè, & abierunt in campum: & ecce exercitus copiosus it obviam illis peditum, & equitum, & fluvius torrens erat inter medium ipsorum.

6 Et admovit castra contra faciem eorum ipse, & populus ejus, & vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & transfretavit primus: & viderunt eum viri, & transierunt post eum.

7 Et divisit populum, & equites in medio peditum: erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis. B

8 Et exclamaverunt sacris tubis, & in fugam conversus est Cendebæus, & castra ejus, & ceciderunt ex eis multi vulnerati: residui autem in munitionem fugerunt.

9 Tunc vulneratus est Judas frater Joannis: Joannes autem insecutus est eos, donec venit Cedronem, quam ædificavit:

10 Et fugerunt usque ad turres, quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo millia virorum, & reversus est in Judæam in pace.

11 Et Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, & habebat argentum, & aurum multum.

12 Erat enim gener summi sacerdotis.

13 Et exaltatum est cor ejus, & volebat obtinere regionem, & cogitabat dolum adversus Simonem, & filios ejus, ut tolleret eos.

14 Simon autem perambulans civitates, quæ erant in regione Judææ, & sollicitudinem gerens earum, descendit in Jericho ipse, & Mathathias filius ejus, & Judas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo: hic est mensis Sabath. C

15 Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, quæ vocatur Doch, cum dolo, quam ædificavit: & fecit eis convivium magnum, & abscondit illic viros.

16 Et cùm inebriatus esset Simon, & filii ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intraverunt in convivium, & occiderunt eum, & duos filios ejus, & quosdam pueros ejus.

17 Et fecit deceptionem magnam in Israel, & reddidit mala pro bonis.

18 Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi, ut mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & civitates eorum, & tributa.

19 Et misit alios in Gazaram tollere Joannem: & tribunis misit epistolas, ut venirent ad se, & daret eis argentum, & aurum, & dona.

20 Et alios misit occupare Jerusalem, & montem templi.

21 Et præcurrens quidam, nuntiavit Joanni

in Gatara, quia periit pater ejus, & fratres ejus, & quia misit te quoque interfici.

22 Ut audivit autem, vehementer expavit, & comprehendit viros, qui venerant perdere eum, & occidit eos: cognovit enim, quia quærebant eum perdere.

23 Et cætera sermonum Joannis, & bellorum ejus, & bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & ædificii murorum, quos extruxit, & rerum gestarum ejus:

24 Ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

LIBER SECUNDUS MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

Judæi habitantes Jerosolymis scribunt Judæis in Ægypto commorantibus mortem Antiochi, ac suorum, quæ in Perside contigerat, gratias Deo agentes, & hortantes, ut celebrent diem scenopegiæ, & diem dati ignis post reductionem captivitatis: cujus rei narratur hic historia, & oratio Nehemiæ.

A 1 FRATRIBUS, qui sunt per Ægyptum, Judæis, salutem dicunt fratres, qui sunt in Jerosolymis, Judæi, & qui in regione Judææ, & pacem bonam.

2 Benefaciat vobis Deus, & meminerit testamenti sui, quod locutus est ad Abraham, & Isaac, & Jacob, servorum suorum fidelium:

3 Et det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem, corde magno, & animo volenti.

4 Adaperiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacem.

B 5 Exaudiat orationes vestras, & reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo.

6 Et nunc hic sumus orantes pro vobis.

7 Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono, nos Judæi scripsimus vobis in tribulatione, & impetu, qui supervenit nobis in istis annis, ex quo recessit Jason à sancta terra, & à regno.

8 Portam succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem: & oravimus ad Dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium, & similaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes.

9 Et nunc frequentate dies scenopegiæ mensis Casleu.

C 10 Anno centesimo octogesimo octavo, populus, qui est Jerosolymis, & in Judæa, Senatusque, & Judas, Aristobolo magistro Ptolemæi regis, qui est de genere christorum sacerdotum, & his, qui in Ægypto sunt, Judæis, salutem & sanitatem.

11 De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talem regem dimicavimus.

12 Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnaverunt contra nos, & sanctam civitatem.

13 Nam cùm in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ:

14 Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, & amici ejus, & ut acciperet pecunias multas dotis nomine.

15 Cùmque proposuissent eas sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intrà ambitum Pani, clauserunt templum, D

16 Cùm intrasset Antiochus, apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos, qui cum eo erant, & diviserunt membratim, & capitibus amputatis foras projecerunt.

17 Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

18 Facturi igitur quinta, & vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis: ut & vos quoque agatis diem scenopegiæ, & diem ignis, qui datus est, quando Nehemias ædificato templo, & altari obtulit sacrificia.

19 Nam cùm in Persidem ducerentur patres nostri; sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, E acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus.

20 Cùm autem præterissent anni multi, & placuit Deo, ut mitteretur Nehemias à rege Persi-

dis: nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem, & sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam.

21 Et jussit eos haurire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita.

22 Utque hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.

F 23 Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonatha inchoante, cæteris autem respondentibus.

24 Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum: DOMINE Deus, omnium creator, terribilis, & fortis, justus, & misericors, qui solus es bonus rex,

25 Solus præstans, solus justus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Israel de omni malo, qui fecisti patres electos, & sanctificasti eos:

26 Accipe sacrificium pro universo populo tuo Israel, & custodi partem tuam, & sanctifica.

27 Congrega dispersionem nostram, libera eos, qui serviunt Gentibus, & contemptos, & abominatos respice: ut sciant Gentes, quia tu es Deus noster.

28 Afflige opprimentes nos, & contumeliam facientes in superbia.

29 Constitue populum tuum in loco sancto tuo, * sicut dixit Moyses. (* Deut. 30.a.3.5)

G 30 Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequò consumptum esset sacrificium. (Infra 2. d. 18.)

31 Cùm autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias jussit lapides majores perfundi.

32 Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est: sed ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est.

33 Ut verò manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum, quòd in loco, in quo ignem absconderant hi, qui translati fuerant sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, & qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia.

34 Considerans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret, quod factum erat.

35 Et cùm probasset, sacerdotibus donavit multa bona, & alia, atque alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis.

36 Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

CAPUT II.

Jeremias sub Babylonicam captivitatem tradito transmigrantibus igne, & lege Dei, in eo monte, ad quem ascendens Moyses vidit terram promissionis, abscondit tabernaculum, arcam, & altare incensi, ut ibi essent usque ad populi reditum ex captivitate Babylonica: quædam Moysi, & Salomonis facta hic attinguntur: de factis Judæ Machabæi, & fratrum ejus, de quo quinque Jasonis volumina in unum hunc librum contrahuntur.

1 INVENITUR autem in descriptionibus Jeremiæ prophetæ, quòd jussit eos ignem accipere, qui transmigrabant: ut significatum est, & ut mandavit transmigratis. A

2 Et dedit illis legem, ne obliviscerentur præcepta Domini, & ut non exerrarent mentibus videntes simulacra aurea, & argentea, & ornamenta eorum.

3 Et alia hujusmodi dicens, hortabatur, ne legem amoverent à corde suo.

4 Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum, & arcam jussit propheta divino responso ad se facto comitari secum, usquequò exiit in montem: * in quo Moyses ascendit, & vidit Dei hæreditatem. (* Deut 34. a. 1.)

5 Et veniens ibi Jeremias invenit locum speluncæ, & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit. B

6 Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum: & non potuerunt invenire.

7 Ut autem cognovit Jeremias, culpans illos, dixit: Quòd ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat:

8 Et tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit majestas Domini, & nubes erit, sicut & Moysi manifestabatur, * & sicut cùm Salomon periit, ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat hæc. (* 3. Reg. 8. b 14. 2. Par. 5. c. 25)

9 Magnificè etenim sapientiam tractabat: & ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis, & consummationis templi.

10 Sicut * & Moyses orabat ad Dominum, & descendit ignis de cœlo, & consumpsit holocaustum, sic * & Salomon oravit, & descendit ignis de cœlo, & consumpsit holocaustum. C (* Lev. 9. d. 24. * 2. Par. 7. a. 1.)

11 Et dixit Moyses, * eò quòd non sit comestum, quod erat pro peccato, consumptum est. (* Levit. 10 d. 16. 17.)

12 Similiter & Salomon octo diebus celebravit dedicationem.

13 Inferebantur autem in descriptionibus, & commentariis Nehemiæ hæc eadem: & ut construens Bibliothecam congregavit de regionibus libros & Prophetarum, & David, & epistolas Regum, & de donariis.
14 Similiter autem & Judas ea, quæ deciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos.
15 Si ergo desideratis hæc, mittite, qui perferant vobis.
16 Acturi itaque purificationem scripsimus vobis: bene ergo facietis, si egeritis hos dies.
17 Deus autem, qui liberavit populum suum, & reddidit hæreditatem omnibus, & regnum, & sacerdotium, & sanctificationem.
18 * Sicut promisit in lege, speramus, quòd citò nostri miserebitur, & congregabit de sub cœlo in locum sanctum.
19 Eripuit enim nos de magnis periculis, & locum purgavit.
20 De Juda verò Machabæo, & fratribus ejus, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione;
21 Sed & de præliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatorem:
22 Et de illuminationibus, quæ de cœlo factæ sunt ad eos, qui pro Judæis fortiter fecerunt; ita ut universam regionem, cùm pauci essent, vindicarent, & barbaram multitudinem fugarent,
23 Et famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & civitatem liberarent, & leges, quæ abolitæ erant, restituerentur Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis;
24 Itemque ab Jasone Cyrenæo quinque libris comprehensa, tentavimus nos uno volumine breviare.
25 Considerantes enim multitudinem librorum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum,
26 Curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio: studiosis verò, ut faciliùs possint memoriæ commendare: omnibus autem legentibus utilitas conferatur.
27 Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, imò verò negotium plenum vigiliarum, & sudoris assumpsimus.
28 Sicut hi, qui præparant convivium, & quærunt aliorum voluntati parere propter multorum gratiam, libenter laborem sustinemus.
29 Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes, ipsi autem secundùm datam formam brevitati studentes.
30 Sicut enim novæ domus architecto de universa structura curandum est: ei verò qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt: ita æstimandum est & in nobis.
31 Etenim intellectum colligere, & ordinare sermonem, & curiosiùs partes singulas quasque disquirere, historiæ congruit auctori:
32 Brevitatem verò dictionis sectari, & executiones rerum vitare, brevianti concedendum est.
33 Hinc ergo narrationem incipiemus: de præfatione tantùm dixisse sufficiat: stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

CAPUT III.

Simon templi præpositus thesauros ejus Apollonio duci prodit: ad quos rapiendos missus à rege Heliodorus, post fusas Judæorum orationes, à Deo percutitur, sed Oniæ pontificis sacrificio, ac precibus liberatur, actisque Deo, & Oniæ gratiis, narrat regi, ac cæteris omnibus Dei magnalia.

G

1 IGITUR cùm sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala, A
2 Fiebat, ut & ipsi reges, & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent.
3 Ita ut Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.
4 Simon autem de tribu Benjamin præpositus templi constitutus, contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum, iniquum aliquid in civitate moliri.
5 Sed cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsææ filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ, & Phœnicis:
6 Et nuntiavit ei, pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Jerosolymis, & communes copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile sub potestate regis cadere universa.
7 Cùmque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis, quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut prædictam pecuniam transportaret. B
8 Statimque Heliodorus iter est agressus, specie quidem quasi per Cœlesyriam, & Phœnicen civitates esset peragraturus, reverà autem regis propositum perfecturus.

9 Sed,

9 Sed, cùm venisset Jerosolymam, & benignè
à summo sacerdote in civitate esset exceptus,
narravit de dato indicio pecuniarum, & cujus
rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autem,
si verè hæc ita essent.
10 Tunc summus sacerdos ostendit deposi-
ta esse hæc, & victualia viduarum, & pupil-
lorum:
11 Quædam verò esse Hircani Tobiæ viri val-
dè eminentis, in his, quæ detulerat impius Si-
mon: universa autem argenti talenta esse qua-
dringenta, & auri ducenta.
12 Decipi verò eos, qui credidissent loco, &
templo, quod per universum mundum honora-
tur, pro sui veneratione, & sanctitate omnino
impossibile esse.
C 13 At ille pro his, quæ habebat in mandatis
à rege, dicebat omni genere regi ea esse defe-
renda.
14 Constituta autem die intrabat de his Helio-
dorus ordinaturus. Non modica verò per uni-
versam civitatem erat trepidatio.
15 Sacerdotes autem ante altare cum stolis
sacerdotalibus jactaverunt se, & invocabant
de cœlo eum, qui de depositis legem posuit, ut
his, qui deposuerant ea, salva custodiret.
16 Jam verò qui videbat summi sacerdotis
vultum, mente vulnerabatur: facies enim &
color immutatus declarabat internum animi do-
lorem.
17 Circumfusa enim erat mœstitia quædam
viro, & horror corporis, per quem manife-
stus aspicientibus dolor cordis ejus efficieba-
tur.
18 Alii etiam gregatim de domibus conflue-
bant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo
quòd in contemptum locus esset venturus.
19 Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per D
plateas confluebant: sed & virgines, quæ con-
clusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ au-
tem ad muros, quædam verò per fenestras aspi-
ciebant:
20 Universæ autem protendentes manus in cœ-
lum deprecabantur.
21 Erat enim misera commistæ multitudinis,
& magni sacerdotis in agone constituti expectatio.
22 Et hi quidem invocabant omnipotentem
Deum, ut credita sibi his, qui crediderant, cum
omni integritate conservarentur.
23 Heliodorus autem, quod decreverat, per-
ficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa
ærarium præsens.
24 Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fe-
cit suæ ostensionis evidentiam, ita ut omnes, qui E
ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in
dissolutionem, & formidinem converterentur.

25 Apparuit enim illis quidam equus terribi-
lem habens sessorem, optimis operimentis ador-
natus: isque cum impetu Heliodoro priores cal-
ces elisit, qui autem ei sedebat, videbatur ar-
ma habere aurea.
26 Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtu-
te decori, optimi gloria speciosique amictu: qui
circumsteterunt eum, & ex utraque parte fla-
gellabant, sine intermissione multis plagis ver-
berantes.
27 Subitò autem Heliodorus concidit in ter-
ram, eumque multa caligine circumfusum ra-
puerunt, atque in sella gestatoria positum ejece-
runt.
28 Et is, qui cum multis cursoribus, & satel-
litibus prædictum ingressus est ærarium, porta-
batur nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei
cognita virtute.
29 Et ille quidem per divinam virtutem jace-
bat mutus, atque omni spe, & salute privatus.
30 Hi autem Dominum benedicebant, quia F
magnificabat locum suum, & templum, quod

paulò ante timore, ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio, & lætitia impletum est.

31 Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, ut invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei, qui in supremo spiritu erat constitutus.

32 Considerans autem summus sacerdos, ne fortè rex suspicaretur malitiam aliquam ex Judæis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem.

33 Cùmque summus sacerdos exoraret, iidem juvenes eisdem vestibus amicti, stantes Heliodoro, dixerunt: Oniæ sacerdoti gratias age: nam propter eum Dominus tibi vitam donavit.

G 34 Tu autem à Deo flagellatus, nuntia omnibus magnalia Dei, & potestatem. Et his dictis, non comparuerunt.

35 Heliodorus autem, hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei, qui vivere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem.

36 Testabatur autem omnibus ea, quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei.

37 Cùm autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Jerosolymam mitti, ait:

38 Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen evaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædam virtus.

39 Nam ipse, qui habet in cœlis habitationem, visitator, & adjutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit.

40 Igitur de Heliodoro, & ærarii custodia ita res se habet.

CAPUT IV.

Onias ob Simonis detractiones ad Seleucum concessit: cujus pontificatum ambiens frater ejus Jason, promisit regi plurima talenta, acceptoque pontificatu omnem Dei cultum pervertit, quem pontificatu privari curat Menelaus, plura regi talenta pollicitus; cui promissa non præstanti succedit frater ipsius Lysimachus: Onias cum Menelaum de sacrilegio argueret, illius suasu ab Andronico perimitur; propter quod jussu Antiochi in eodem loco Andronicus interimitur: Lysimacho à populo oppresso, Menelaus apud regem accusatus, intercedentibus donis absolvitur, occisis innocentibus ejus accusatoribus.

A 1 SIMON autem prædictus pecuniarum, & patriæ delator, malè loquebatur de Onia, tamquam ipse Heliodorum instigasset ad hæc, & ipse fuisset incentor malorum.

2 Provisoremque civitatis, ac defensorem gentis suæ, & æmulatorem legis Dei, audebat insidiatorem regni dicere.

3 Sed cùm inimicitiæ in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent:

4 Considerans Onias periculum contentionis, & Apollonium insanire, utpote ducem Cœlesyriæ, & Phœnicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit,

5 Non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum universæ multitudinis considerans.

6 Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare à stultitia sua.

7 Sed post Seleuci vitæ excessum, cùm suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jason frater Oniæ summum sacerdotium:

8 Adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta:

9 Super hæc promittebat & alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium, & ephebiam sibi constituere, & eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere. B

10 Quod cùm rex annuisset, & obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit.

11 Et amotis his, quæ humanitatis causa Judæis à regibus fuerant constituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia, & societate functus est legatione legitima, civium jura destituens, prava instituta sanciebat.

12 Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere.

13 Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus gentilis, & alienigenæ conversationis, propter impii, & non sacerdotis Jasonis nefarium, & inauditum scelus:

14 Ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palæstræ, & præbitionis ejus injustæ, & in exercitiis disci.

15 Et patrios quidem honores nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur, C

16 Quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabantur, ac per

omnia

omnia his consimiles esse cupiebant, quos ho-
stes, & peremptores habuerant.
17 In leges enim divinas impiè agere impu-
nè non cedit: sed hoc tempus sequens declara-
bit.
18 Cùm autem quinquennalis agon Tyri cele-
braretur, & rex præsens esset,
19 Misit Jason facinorosus ab Jerosolymis vi-
ros peccatores, portantes argenti didrachmas
trecentas in sacrificium Herculis: quas postula-
verunt hi, qui asportaverant, ne in sacrificiis
erogarentur, quia non oporteret, sed in alios
sumptus eas deputari.
20 Sed hæ oblatæ sunt quidem ab eo, qui mi-
serat, in sacrificium Herculis: propter præsen-
tes autem datæ sunt in fabricam navium trire-
mium.
21 Misso autem in Ægyptum Apollonio Mne-
sthei filio, propter primates Ptolemæi Philo-
metoris regis, cùm cognovisset Antiochus alie-
num se à negotiis regni effectum, propriis uti-
litatibus consulens, profectus inde venit Jop-
pen, & inde Jerosolymam.
D 22 Et magnificè ab Jasone, & civitate susce-
ptus, cum facularum luminibus, & laudibus
ingressus est: & inde in Phœnicem exercitum
convertit.
23 Et post triennii tempus misit Jason Mene-
laum, supradicti Simonis fratrem, portantem
pecunias regi, & de negotiis necessariis respon-
sa perlaturum.
24 Et ille commendatus regi, cùm magnifi-
casset faciem potestatis ejus, in semetipsum re-
torsit summum sacerdotium, superponens Ja-
soni talenta argenti trecenta.
25 Acceptisque à rege mandatis, venit, ni-
hil quidem habens dignum sacerdotio; animos
verò crudelis tyranni, & feræ belluæ iram ge-
rens.
26 Et Jason quidem, qui proprium fratrem
captivaverat, ipse deceptus profugus in Am-
manitem expulsus est regionem.
27 Menelaus autem principatum quidem ob-
tinuit: de pecuniis verò regi promissis nihil age-
bat, cùm exactionem faceret Sostratus, qui ar-
ci erat præpositus:
28 (Nam ad hunc exactio vectigalium perti-
nebat) quam ob causam utrique ad regem sunt
evocati
29 Et Menelaus amotus est à sacerdotio, suc-
cedente Lysimacho fratre suo: Sostratus autem
prælatus est Cypriis.
E 30 Et cùm hæc agerentur, contigit, Tharsen-
ses, & Mallotas seditionem movere, eò quòd
Antiochidi regis concubinæ dono essent dati.
31 Festinanter itaque rex venit sedare illos, re-
licto suffecto uno ex comitibus suis Andronico.
32 Ratus autem Menelaus accepisse se tem-
pus opportunum, aurea quædam vasa è templo
furatus donavit Andronico, & alia vendiderat
Tyri, & per vicinas civitates.
33 Quod cùm certissimè cognovisset Onias, ar-
guebat eum, ipse in loco tuto se continens
Antiochiæ secus Daphnem.
34 Unde Menelaus accedens ad Andronicum,
rogabat, ut Oniam interficeret. Qui cùm ve-
nisset ad Oniam, & datis dextris cum jureju-
rando (quamvis esset ei suspectus) suasisset de
asylo procedere, statim eum peremit, non ve-
ritus justitiam.
35 Ob quam causam non solùm Judæi, sed
aliæ quoque nationes indignabantur, & mole-
stè ferebant de nece tanti viri injusta.
36 Sed regressum regem de Ciliciæ locis, adie-
runt Judæi apud Antiochiam, simul & Græci,
conquerentes de iniqua nece Oniæ.
37 Contristatus itaque animo Antiochus pro- F
pter Oniam, & flexus ad misericordiam, la-
crymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem,
& modestiam.
38 Accensisque animis, Andronicum purpu-
ra exutum, per totam civitatem jubet circumdu-
ci: & in eodem loco, in quo in Oniam impieta-
tem commiserat, sacrilegum vita privari, Do-
mino illi condignam retribuente pœnam.
39 Multis autem sacrilegiis in templo à Ly-
simacho commissis Menelai consilio, & divul-
gata fama, congregata est multitudo adversùm
Lysimachum, multo jam auro exportato.
40 Turbis autem insurgentibus, & animis
ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus
millibus iniquis manibus uti cœpit, duce quo-
dam tyranno, ætate pariter, & dementia pro-
vecto.
41 Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi,
alii lapides, alii fustes validos arripuere: qui-
dam verò cinerem in Lysimachum jecere.
42 Et multi quidem vulnerati, quidam au-
tem & prostrati, omnes verò in fugam conver-
si sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium
interfecerunt.
43 De his ergo cœpit judicium adversùs Mene- G
laum agitari.
44 Et cùm venisset rex Tyrum, ad ipsum
negotium detulerunt missi tres viri à seniori-
bus.
45 Et cùm superaretur, Menelaus promisit
Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum
regi.
46 Itaque Ptolemæus in quodam atrio posi-
tum quasi refrigerandi gratia regem adiit, & de-
duxit à sententia:
47 Et Menelaum quidem universæ malitiæ
reum criminibus absolvit: miseros autem, qui,

etiam si

etiamsi apud Scythas causam dixissent, innocentes judicarentur, hos morte damnavit.

48 Citò ergo injustam pœnam dederunt, qui pro civitate, & populo, & sacris vasis, causam prosecuti sunt.

49 Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt.

50 Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

CAPUT V.

Armati exercitus, ipsorumque congressiones Jerosolymis in aere quadraginta diebus conspiciuntur: Jason Jerusalem invadens, & cives crudeliter trucidans, apud exteros miserè moritur: Antiochus, innumeris in Jerusalem trucidatis, vinctis, ac venumdatis, templum spolias: & discedens, reliquis crudeles præpositos, qui populum affligant; rursumque misso duce Apollonio plurimos interficit: Judas verò Machabæus cum suis in desertum locum secessit.

A 1 EODEM tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Ægyptum.

2 Contigit autem per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastis, quasi cohortes, armatos,

3 Et cursus equorum per ordines digestos, & congressiones fieri cominùs, & scutorum motus, & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & telorum jactus, & aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum.

4 Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.

5 Sed cùm falsus rumor exisset, tamquam vita excessisset Antiochus, assumptis Jason non minus mille viris, repentè aggressus est civitatem: & civibus ad murum convolantibus, ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem:

6 Jason verò non parcebat in cæde civibus suis, nec cogitabat prosperitatem adversùm cognatos malum esse maximum, arbitrans hostium, & non civium se trophæa capturum.

B 7 Et principatum quidem non obtinuit, finem verò insidiarum suarum confusionem accepit, & profugus iterùm abiit in Ammaniten.

8 Ad ultimum, in exitium sui conclusus ab Areta Arabum tyranno, fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum, & execrabilis, ut patriæ, & civium hostis, in Ægyptum extrusus est:

9 Et qui multos de patria sua expulerat, peregrè periit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus:

10 Et qui insepultos multos abjecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abjicitur, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulchro participans.

11 His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Judæos: & ob hoc profectus ex Ægypto efferatis animis, civitatem quidem armis cepit.

12 Jussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus, & per domos ascendentes trucidare.

13 Fiebant ergo cædes juvenum, ac seniorum, & mulierum, & natorum exterminia, virginumque, & parvulorum neces.

14 Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti, non minus autem venumdati.

15 Sed nec ista sufficiunt: ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum, & patriæ fuit proditor: C

16 Et scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus, & civitatibus erant posita ad ornatum loci, & gloriam, contrectabat indignè, & contaminabat.

17 Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat, quòd propter peccata habitantium civitatem, modicùm Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio:

18 Alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos, * sicut Heliodorus, qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, & repulsus utique fuisset ab audacia. * Sup. c.3.5.27.

19 Verùm non propter locum, gentem; sed propter gentem, locum Deus elegit.

20 Ideòque & ipse locus particeps factus est populi malorum: posteà autem fiet socius bonorum: & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterùm in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.

21 Igitur Antiochus mille, & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia terram ad navigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem. D

22 Reliquit autem & præpositos ad affligendam gentem: Jerosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, à quo constitutus est.

23 In Garizim autem Andronicum, & Menelaum, qui graviùs, quàm cæteri, imminebant civibus.

24 Cùmque appositus esset contra Judæos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres, ac juvenes vendere.

25 Qui cùm venisset Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati: & tunc feriatis Judæis, arma capere suis præcepit.

26 Omnesque, qui ad spectaculum processerant, trucidavit: & civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit.

27 Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & fœni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

CAPUT VI.

Per ducem à rege missum Judæi à lege Dei arcentur, templumque fœdissimè profanatur, & Judæi etiam per varias regiones dispersi ad idolorum coguntur sacrificia: describitur duarum mulierum supplicium, eò quòd filios suos circumcidissent, sabbatumque celebrantes concremantur: ostenditur tamen hæc afflictio non esse Dei deserentis, sed suos corripientis: egregium Eleazari senis martyrium nolentis porcinis vesci carnibus, nec id simulare.

A 1 SED non post multum temporis, misit rex senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judæos, ut se transferrent à patriis, & Dei legibus;

2 Contaminare etiam, quod in Jerosolymis erat templum, & cognominare Jovis Olympii: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis.

3 Pessima autem, & universis gravis erat malorum incursio.

4 Nam templum luxuria, & comessationibus Gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se ultrò ingerebant, intrò ferentes ea, quæ non licebat.

5 Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur.

B 6 Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter Judæum se esse quisquam confitebatur.

7 Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cùm Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.

8 Decretum autem exiit in proximas Gentilium civitates, suggerentibus Ptolemæis, ut pari modo & ipsi adversùs Judæos agerent, ut sacrificarent.

9 Eos autem, qui nollent transire ad instituta Gentium, interficerent: erat ergo videre miseriam.

10 Duæ enim mulieres delatæ sunt, natos suos circumcidisse: quas, infantibus ad ubera suspensis, cùm publicè per civitatem circumduxissent, per muros præcipitaverunt.

11 Alii verò, ad proximas coeuntes speluncas, & latenter sabbati diem celebrantes, cùm C indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, eò quòd verebantur, propter religionem, & observantiam, manu sibimet auxilium ferre.

12 Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent ea, quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri.

13 Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium.

14 Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cùm judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat:

15 Ita & in nobis statuit, ut peccatis nostris D in finem devolutis, ita demum in nos vindicet.

16 Propter quod numquam quidem à nobis misericordiam suam amovet: corripiens verò in adversis, populum suum non derelinquit.

17 Sed hæc nobis ad commonitionem legentium dicta sint paucis: Jam autem veniendum est ad narrationem.

18 Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir ætate provectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare.

19 At ille gloriosissimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad supplicium.

20 Intuens autem, quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitæ amorem.

21 Hi autem, qui astabant, iniqua misera- E tione commoti, propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secretò, rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat, de sacrificii carnibus,

22 Ut, hoc facto, à morte liberaretur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem.

23 At ille cogitare cœpit ætatis, ac senectutis

suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conversationis actus: & secundùm sanctæ, & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens, præmitti se velle in infernum.

24 Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum:

25 Et ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur; & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram.

26 Nam, etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.

27 Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo.

C 28 Adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis, ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis confestim ad supplicium trahebatur.

29 Hi autem, qui eum ducebant, & paulò ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur.

30 Sed, cùm plagis perimeretur, ingemuit, & dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifestè tu scis, quia, cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores: secundùm animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior.

31 Et iste quidem hoc modo vita decessit, non solùm juvenibus, sed & universæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis, & fortitudinis derelinquens.

CAPUT VII.

Septem fratrum, matrisque eorum ingentia, fortissimeque tolerata supplicia, quòd porcinis nollent vesci carnibus: & quàm constanter regi ob suam crudelitatem ostenderint paratam esse damnationem, & mater suos filios sit exhortata.

1 CONTIGIT autem & septem fratres una cum matre sua apprehensos compelli à A
rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & taureis cruciatos.

2 Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori magis, quàm patrias Dei leges prævaricari.

3 Iratus itaque rex, jussit sartagines, & ollas æneas succendi: quibus statim succensis,

4 Jussit ei, qui prior fuerat locutus, amputari linguam: &, cute capitis abstracta, summas quoque manus, & pedes ei præscindi, cæteris ejus fratribus, & matre inspicientibus.

B 5 Et, cùm jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem admoveri, & adhuc spirantem torreri in sartagine: in qua cùm diù cruciaretur, cæteri una cum matre invicem se hortabantur mori fortiter,

6 Dicentes: Dominus Deus aspiciet veritatem, & consolabitur in nobis, * quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: Et in servis suis consolabitur.

* Deut. 32.c 36.

7 Mortuo itaque illo primo, hoc modo, sequentem deducebant ad illudendum: &, cute capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret priùs, quàm toto corpore per membra singula puniretur.

8 At ille respondens patria voce, dixit: Non faciam: Propter quod & iste, sequenti loco, primi tormenta suscepit:

9 Et in ultimo spiritu constitutus, sic ait: Tu quidem, scelestissime, in præsenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit.

10 Post hunc tertius illuditur, & linguam postulatus citò protulit, & manus constanter extendit.

C 11 Et cum fiducia ait: E cœlo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero:

12 Ita ut rex, & qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quòd tamquam nihilum duceret cruciatus.

13 Et hoc ita defuncto: quartum vexabant similiter torquentes.

14 Et, cùm jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem expectare à Deo, iterùm ab ipso resuscitandos: tibi enim resurrectio ad vitam non erit:

15 Et cùm admovissent quintum, vexabant eum. At ille respiciens in eum, dixit:

16 Potestatem inter homines habens, cùm sis corruptibilis, facis, quod vis: noli autem putare genus nostrum à Deo esse derelictum.

D 17 Tu autem patienter sustine, & videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te, & semen tuum torquebit.

18 Post hunc ducebant sextum, & is, mori incipiens, sic ait: Noli frustra errare: nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis:

19 Tu autem ne existimes tibi impunè futurum, quòd contra Deum pugnare tentaveris.

20 Supra modum autem mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat, propter spem, quam in Deum habebat.

21 Singulos illorum hortabatur voce patria fortiter, repleta sapientia: &, fœmineæ cogitationi masculinum animum inserens,

22 Dixit ad eos: Nescio qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum, & animam donavi vobis, & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi:

23 Sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, & spiritum vobis iterùm cum misericordia reddet, & vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges ejus.

E 24 Antiochus autem, contemni se arbitratus, simul & exprobrantis voce despecta, cùm adhuc adolescentior superesset, non solùm verbis hortabatur, sed & cum juramento affirmabat, se divitem, & beatum facturum, & translatum à patriis legibus amicum habiturum, & res necessarias ei præbiturum.

25 Sed ad hæc cùm adolescens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, & suadebat ei, ut adolescenti fieret in salutem.

26 Cùm autem multis eam verbis esset hortatus, promisit suasuram se filio suo.

27 Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria voce: Fili mi, miserere mei, quæ te in utero novem mensibus portavi, & lac triennio dedi, & alui, & in ætatem istam perduxi.

28 Peto, nate, ut aspicias ad cœlum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus. F

29 Ita fiet, ut non timeas carnificem istum; sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.

30 Cùm hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen.

31 Tu verò, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei.

32 Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur.

33 Et si nobis propter increpationem, & correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est: sed iterùm reconciliabitur servis suis.

34 Tu autem, ò sceleste, & omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus.

35 Nondum enim omnipotentis Dei, & omnia inspicientis, judicium effugisti.

36 Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: G tu verò judicio Dei justas superbiæ tuæ pœnas exolves.

37 Ego autem, sicut & fratres mei, animam, & corpus meum trado pro patriis legibus: invocans Deum maturiùs genti nostræ propitium fieri, teque cum tormentis, & verberibus confiteri, quòd ipse est Deus solus

38 In me verò & in fratribus meis desinet omnipotentis ira, quæ super omne genus nostrum justè superducta est.

39 Tunc rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desæviit, indignè ferens se derisum.

40 Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens.

41 Novissimè autem post filios & mater consumpta est.

42 Igitur de sacrificiis, & de nimiis crudelitatibus satis dictum est.

CAPUT VIII.

Judas Machabaeus, invocato Dei auxilio, post aliquot victorias, Nicanorem, qui certam sibi de Judaeis pollicebatur victoriam, suos primum ad constantiam adhortatus, profligavit, interfectis de ejus exercitu una cum Timotheo, & Bacchide plusquam viginti novem millia, itaut Nicanor solus effugiens praedicaret, Judaeos Deum habere protectorem.

A 1 JUDAS verò Machabaeus, & qui cum illo erant, introibant latenter in castella: & convocantes cognatos, & amicos, & eos, qui permanserunt in Judaismo, assumentes, eduxerunt ad se sex millia virorum.

2 Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur: & misereretur templo, quod contaminabatur ab impiis:

3 Misereretur etiam exterminio civitatis, quae esset illicò complananda, & vocem sanguinis ad se clamantis audiret:

4 Memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentium, & blasphemias nomini suo illatas, & indignaretur super his.

B 5 At Machabaeus, congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur: ira enim Domini in misericordiam conversa est.

6 Et superveniens castellis, & civitatibus improvisus, succendebat eas: & opportuna loca occupans, non paucas hostium strages dabat:

7 Maximè autem noctibus ad hujuscemodi excursus ferebatur, & fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

8 Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentiùs res ei cedere prosperè, ad Ptolemaeum ducem Coelesyriae & Phoenicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis.

9 At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei de permistis gentibus, armatis non minus viginti millibus, ut universum Judaeorum genus deleret, adjuncto ei & Gorgia viro militari, & in bellicis rebus experientissimo.

C 10 Constituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum, de captivitate Judaeorum suppleret.

11 Statimque ad maritimas civitates misit, convocans ad coemptionem Judaicorum mancipiorum, promittens se nonaginta mancipia talento distracturum, non respiciens ad vindictam, quae eum ab Omnipotente esset consecutura.

12 Judas autem ubi comperit; indicavit his, qui secum erant Judaeis, Nicanoris adventum.

13 Ex quibus quidam formidantes, & non credentes Dei justitiae, in fugam vertebantur:

14 Alii verò, si quid ei supererat vendebant, simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos priusquam cominùs veniret, vendiderat:

15 Et si non propter eos, propter testamentum tamen, quod erat ad patres eorum, & propter invocationem Sancti, & magnifici nominis ejus super ipsos. D

16 Convocatis autem Machabaeus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat ne hostibus reconciliarentur, neque metuerent iniquè venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent,

17 Ante oculos habentes contumeliam, quae loco sancto ab his injustè esset illata, itemque & ludibrio habitae civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa.

18 Nam illi quidem armis confidunt, ait, simul, & audacia: nos autem in omnipotente Domino, qui potest & venientes adversum nos, & universum mundum uno nutu delere, confidimus.

19 Admonuit autem eos & de auxiliis Dei, quae facta sunt erga parentes: & * quòd sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt: E

*4.Reg. 19.d.35. Tob. 1. d.21. Eccli. 48 d.24. 1 Mac. 7. f. 41. Isai. 37. g. 36.

20 Et de praelio, quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis haesitantibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti millia, propter auxilium illis datum de coelo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt.

21 His verbis constantes effecti sunt, & pro legibus, & patria mori parati.

22 Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, & Josephum, & Jonathan, subjectis unicuique millenis, & quingentenis.

23 Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, & dato signo adjutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore.

24 Et facto sibi adjutore Omnipotente, interfecerunt super novem millia hominum: majorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt.

25 Pecuniis verò eorum, qui ad emptionem F

ipso-

ipsorum venerant, sublatis, ipsos usquequaque persecuti sunt,

26 Sed reversi sunt hora conclusi: nam erat ante sabbatum: quam ob causam non perseveraverunt insequentes.

27 Arma autem ipsorum, & spolia congregantes, sabbatum agebant: benedicentes Dominum, qui liberavit eos in isto die, misericordiæ initium stillans in eos.

28 Post sabbatum verò, debilibus, & orphanis, & viduis diviserunt spolia: & residua ipsi cum suis habuere.

29 His itaque gestis, & communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis reconciliaretur.

30 Et ex his, qui cum Timotheo, & Bacchide erant contra se contendentes, super viginti millia interfecerunt: & munitiones excelsas obtinuerunt: & plures prædas diviserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & viduis, sed & senioribus facientes,

G 31 Et cùm arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua verò spolia Jerosolymam detulerunt.

32 Et Philarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Judæos afflixerat.

33 Et cùm epinicia agerent Jerosolymis, eum qui sacras januas incenderat, idest, Calisthenem, cùm in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita.

34 Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat,

35 Humiliatus auxilio Domini ab his, quos nullos existimaverat, deposita veste gloriæ, per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu sui exercitus consecutus.

36 Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captivitate Jerosolymorum, prædicabat nunc protectorem Deum habere Judæos, & ob ipsum invulnerabiles esse, eò quòd sequerentur leges ab ipso constitutas.

CAPUT IX.

Antiochus à Persepoli fugatus, dum Judæos ad internecionem perdere meditaretur, maximis viscerum doloribus à Deo percussus, cum fœtore intolerabili scaturientibus è corpore vermibus, post suorum criminum agnitionem, & serò promissam emendationem, merita morte occubuit, scriptis ad Judæos litteris, ut filio suo subditi persisterent.

A 1 EODEM tempore Antiochus inhonestè revertebatur de Perside.

2 Intraverat enim in eam, quæ dicitur Persepolis, & tentavit expoliare templum, & civitatem opprimere: sed multitudine ad arma concurrente, in fugam versi sunt: & ita contigit, ut Antiochus post fugam turpiter rediret.

3 Et cùm venisset circa Ecbatanam recognovit, quæ erga Nicanorem, & Timotheum gesta sunt.

4 Elatus autem in ira, arbitrabatur se injuriam illorum, qui se fugaverant, posse in Judæos retorquere: ideoque jussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cœlesti eum judicio perurgente, eò quòd ita superbè locutus est se venturum Jerosolymam, & congeriem sepulchri Judæorum eam facturum.

5 * Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili, & invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta: * 2.Par. 16.c.9.

6 Et quidem satis justè, quippe qui multis, & novis cruciatibus aliorum torserat viscera, licèt ille nullo modo à sua malitia cessaret.

7 Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Judæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & gravi corporis collisione membra vexari.

8 Isque, qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans. B

9 Ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius, & fœtore exercitus gravaretur.

10 Et qui paulò ante sidera cœli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare.

11 Hinc igitur cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus:

12 Et cùm nec ipse jam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Justum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.

13 Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.

14 Et civitatem, ad quam festinans veniebat, ut eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere:

C 15 Et Judæos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus, ac feris diripiendos traditurum, & cum parvulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur.

16 Templum enim sanctum, quod priùs expoliaverat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum:

17 Super hæc, & Judæum se futurum, & omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem:

18 Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum justum Dei judicium) desperans scripsit ad Judæos in modum deprecationis epistolam hæc continentem.

19 OPTIMIS civibus Judæis plurimam salutem, & benè valere, & esse felices, rex, & princeps Antiochus.

20 Si benè valetis, & filii vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.

21 Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benignè, reversus de Persidis locis, & infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere:

22 Non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem.

D 23 Respiciens autem, quòd & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum, ostendit, qui post se susciperet principatum.

24 Ut si quid contrarium accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi, qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur.

25 Adhæc considerans de proximo potentes quosque, & vicinos temporibus insidiantes, & eventum expectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpè recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam: & scripsi ad eum, quæ subjecta sunt.

26 Oro itaque vos, & peto, memores beneficiorum publicè, & privatim, ut unusquisque conservet fidem ad me, & ad filium meum.

27 Confido enim, eum modestè, & humanè acturum, & sequentem propositum meum, & communem vobis fore.

28 Igitur homicida, & blasphemus pessimè percussus, & ut ipse alios tractaverat, peregrè in montibus miserabili obitu vita functus est:

29 Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus, qui metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit:

CAPUT X.

Judas Machabæus, purgatis templo, ac civitate, octo diebus solemnitatem celebrat, & quotannis celebrandam ordinat, Eupator Antiocho patri regno succedens, Ptolemæo veneno extincto, Gorgiam ducem locorum constituit, Judæos sæpius pugna molestantem: Judas & hunc, & Timotheum, variasque hostium munitiones devincunt, occisis plurimis millibus, quinque etiam equitibus de cœlo apparentibus, qui Judæis in auxilium venerant.

1 MACHABÆUS autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente, templum quidem, & civitatem recepit: A

2 Aras autem, quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est.

3 Et purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt.

4 Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram, ne ampliùs talibus malis inciderent: sed & si quando peccassent, ut ab ipso mitiùs corriperentur, & non barbaris, ac blasphemis hominibus traderentur.

5 Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu.

6 Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes, quòd ante modicum temporis, diem solemnem tabernaculorum in montibus, & in speluncis more bestiarum egerant. B

7 Propter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui prosperavit mundari locum suum.

8 Et decreverunt communi præcepto, & decreto, universæ genti Judæorum, omnibus annis agere dies istos.

9 Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit.

10 Nunc autem de Eupatore Antiochi impii filio, quæ gesta sunt narrabimus, breviantes mala, quæ in bellis gesta sunt.

11 Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quemdam, Phœnicis, & Syriæ militiæ principem. C

12 Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, justi tenax erga Judæos esse constituit, & præcipuè propter iniquitatem, quæ facta erat in eos, & pacificè agere cum eis.

13 Sed ob hoc accusatus ab inimicis apud Eupato-

pato-

patorem, cùm frequenter proditor audiret, eò quòd Cyprum ereditam sibi à Philometore deseruisset, & ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.

14 Gorgias autem, cùm esset dux locorum, assumptis advenis, frequenter Judæos debellabat.

15 Judæi verò, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Jerosolymis suscipiebant, & bellare tentabant.

D 16 Hi verò, qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes, ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum:

17 Multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, & omnes simul non minus viginti millibus trucidaverunt.

18 Quidam autem, cùm confugissent in duas turres valdè munitas, omnem apparatum ad repugnandum habentes,

19 Machabæus ad eorum expugnationem relicto Simone, & Josepho, itemque Zachæo, eisque, qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quæ ampliùs perurgebant, pugnas conversus est.

20 Hi verò, qui cum Simone erant, cupiditate ducti, à quibusdam, qui in turribus erant, suasi sunt pecunia: & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.

E 21 Cùm autem Machabæo nuntiatum esset, quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quòd pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis.

22 Hos igitur proditores factos interfecit, & confestim duas turres occupavit.

23 Armis autem, ac manibus omnia prosperè agendo, in duabus munitionibus plus quàm viginti millia peremit.

24 At Timotheus, qui priùs à Judæis fuerat superatus, convocato exercitu peregrinæ multitudinis, & congregato equitatu Asiano, advenit quasi armis Judæam capturus.

25 Machabæus autem, & qui cum ipso erant appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti.

26 Ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, & adversariis adversaretur, sicut lex dicit.

F 27 Et ita post orationem, sumptis armis, longiùs de civitate procedentes, & proximi hostibus effecti, resederunt.

28 Primo autem solis ortu utrique commiserunt: illi quidem victoriæ, & prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes: illi autem ducem belli animum habebant.

29 Sed cùm vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cœlo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Judæis præstantes:

30 Ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant: in adversarios autem tela, & fulmina jaciebant, ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.

31 Interfecti sunt autem viginti millia quingenti, & equites sexcenti.

32 Timotheus verò confugit in Gazaram præsidium munitum, cui præerat Chæreas.

33 Machabæus autem, & qui cum eo erant, lætantes obsederunt præsidium diebus quatuor. G

34 At hi, qui intus erant, loci firmitate confisi supra modum maledicebant, & sermones nefandos jactabant.

35 Sed cùm dies quinta illucesceret, viginti juvenes ex his, qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, & feroci animo incedentes ascendebant:

36 Sed & alii similiter ascendentes, turres, portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.

37 Per continuum autem biduum præsidio vastato, Timotheum occultantem se, in quodam repertum loco peremerunt, & fratrem illius Chæream, & Apollophanem occiderunt.

38 Quibus gestis, in hymnis, & confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel, & victoriam dedit illis.

CAPUT XI.

Judas Machabæus ferocis Lysiæ maximum prostravit exercitum, fretus auxilio missi cœlitus equitis, quod animadvertens Lysias pacem inter Judæos, & regem componit: referuntur epistolæ Lysiæ, Antiochi, ac Romanorum ad Judæos, & Antiochi ad Lysiam pro Judæis.

1 SED parvo post tempore, Lysias procurator regis, & propinquus, ac negotiorum præpositus, graviter ferens de his, quæ acciderant, A

2 Congregatis octoginta millibus, & equitatu universo, veniebat adversùs Judæos, existimans se civitatem quidem captam gentibus habitaculum facturum.

3 Templum verò in pecuniæ quæstum, sicut cætera delubra gentium, habiturum, & per singulos annos venale sacerdotium:

4 Nus-

4 Nusquam recogitans Dei potestatem, sed mente effrænatus, in multitudine peditum, & in millibus equitum, & in octoginta elephantis confidebat.

5 Ingressus autem Judæam, & appropians Bethsuræ, quæ erat in angusto loco, ab Jerosolyma intervallo quinque stadiorum, illud præsidium expugnabat.

B 6 Ut autem Machabæus, & qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu, & lacrymis rogabant Dominum, & omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israel.

7 Et ipse primus Machabæus, sumptis armis, cæteros adhortatus est simul secum periculum subire, & ferre auxilium fratribus suis.

8 Cùmque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans.

9 Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, & convaluerunt animis: non solùm homines, sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare.

C 10 Ibant igitur prompti, de cœlo habentes adjutorem, & miserantem super eos Dominum.

11 Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, & equitum mille sexcentos:

12 Universos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati nudi evaserunt. Sed & ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

13 Et quia non insensatus erat, secum ipse reputans, factam erga se diminutionem, & intelligens invictos esse Hebræos, omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos:

14 Promisitque se consensurum omnibus, quæ justa sunt, & regem compulsurum amicum fieri.

15 Annuit autem Machabæus precibus Lysiæ, in omnibus utilitati consulens: & quæcumque Machabæus scripsit Lysiæ de Judæis, ea rex concessit.

16 Nam erant scriptæ Judæis epistolæ à Lysia quidem hunc modum continentes:

LYSIAS populo Judæorum salutem.

D 17 Joannes, & Abesalom, qui missi fuerant à vobis, tradentes scripta, postulabant, ut ea, quæ per illos significabantur, implerem.

18 Quæcumque igitur regi potuerunt perferri, exposui: & quæ res permittebat, concessi.

19 Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, & deinceps bonorum vobis causa esse tentabo.

20 De cæteris autem per singula verbo mandavi & istis, & his, qui à me missi sunt, colloqui vobiscum.

21 Benè valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, mensis Dioscori die vigesima, & quarta.

22 Regis autem epistola ista continebat:

REX Antiochus Lysiæ fratri salutem.

23 Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos, qui sunt in regno nostro sine tumultu agere, & rebus suis adhibere diligentiam, E

24 Audivimus Judæos non consensisse patri meo, ut transferrentur ad ritum Græcorum, sed tenere velle suum institutum, ac propterea postulare à nobis concedi sibi legitima sua.

25 Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse, statuentes judicavimus, templum restitui illis, ut agerent secundùm suorum majorum consuetudinem.

26 Benè igitur feceris, si miseris ad eos, & dexteram dederis: ut cognita nostra voluntate, bono animo sint, & utilitatibus propriis deserviant.

27 Ad Judæos verò regis epistola talis erat:

REX Antiochus senatui Judæorum, & cæteris Judæis salutem.

28 Si valetis, sic estis, ut volumus: sed & ipsi benè valemus. F

29 Adiit nos Menelaus, dicens velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos.

30 His igitur, qui commeant usque ad diem trigesimum mensis Xanthici, damus dextras securitatis,

31 Ut Judæi utantur cibis, & legibus suis, sicut & prius: & nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his, quæ per ignorantiam gesta sunt.

32 Misimus autem & Menelaum, qui vos alloquatur.

33 Valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, Xanthici mensis quintadecima die.

34 Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem:

QUINTUS Memmius, & Titus Manilius legati Romanorum, populo Judæorum salutem.

35 De his, quæ Lysias cognatus regis concessit vobis, & nos concessimus. G

36 De quibus autem ad regem judicavit referendum, confestim aliquem mittite diligentiùs inter vos conferentes, ut decernamus, sicut congruit vobis: nos enim Antiochiam accedimus:

37 Ideòque festinate rescribere, ut nos quoque sciamus, cujus estis voluntatis.

38 Benè valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, quintadecima die mensis Xanthici.

CAPUT

CAPUT XII.

Judas, ac duces ipsius, divino freti auxilio, pugnant feliciter adversùs Joppitas, Jamnitas, Arabes, Casphim, & Ephron civitates; item adversùs Timotheum habentem ingentem exercitum, adversùs præsidium Carnion, & Gorgiam: occisis autem quibusdam Judæis, qui de donariis idolorum sustulerant, Judas curat pro ipsorum peccatis offerri sacrificium.

A 1 HIS factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem, Judæi autem agriculturæ operam dabant.

2 Sed hi qui resederant, Timotheus, & Apollonius, Gennæi filius, sed & Hieronymus, & Demophon super hos, & Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, & quiete.

3 Joppitæ verò tale quoddam flagitium perpetrarunt: rogaverunt Judæos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus, & filiis, quasi nullis inimicitiis inter eos subjacentibus.

4 Secundùm commune itaque decretum civitatis, & ipsis acquiescentibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus: cùm in altum processissent, submerserunt non minus ducentos.

5 Quam crudelitatem Judas in suæ gentis homines factam ut cognovit, præcepit viris, qui erant cum ipso: & invocato justo judice Deo,

6 Venit adversùs interfectores fratrum, & portum quidem noctu succendit, scaphas exussit, eos autem, qui ab igne refugerant, gladio peremit.

B 7 Et cùm hæc ita egisset, discessit quasi iterùm reversurus, & universos Joppitas eradicaturus.

8 Sed cùm cognovisset & eos, qui erant Jamniæ, velle pari modo facere habitantibus secum Judæis,

9 Jamnitis quoque nocte supervenit, & portum cum navibus succendit: ita ut lumen ignis appareret Jerosolymis à stadiis ducentis quadraginta.

10 Inde cùm jam abiissent novem stadiis, & iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo Arabes quinque millia viri, & equites quingenti.

11 Cùmque pugna valida fieret, & auxilio Dei prosperè cessisset, residui Arabes victi, petebant à Juda dextram sibi dari, promittentes se pascua daturos, & in cæteris profuturos.

12 Judas autem, arbitratus verè in multis eos utiles, promisit pacem: dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua.

C 13 Aggressus est autem & civitatem quamdam firmam, pontibus murisque circumseptam, quæ à turbis habitabatur gentium promiscuarum, cui nomen Casphin.

14 Hi verò, qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum, & apparatu alimoniarum, remissiùs agebant, maledictis lacessentes Judam, & blasphemantes, ac loquentes, quæ fas non est.

15 Machabæus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine arietibus, & machinis * temporibus Jesu præcipitavit Jericho, irruit ferociter muris: * Jos. 6. d. 20.

16 Et capta civitate per Domini voluntatem, innumerabiles cædes fecit, ita ut adjacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.

17 Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianæi, Judæos:

18 Et Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo præsidio.

19 Dositheus autem, & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt à Timotheo relictos in præsidio decem millia viros.

D 20 At Machabæus, ordinatis circum se sex millibus, & constitutis per cohortes, adversùs Timotheum processit, habentem secum centum viginti millia peditum, equitumque duo millia quingentos.

21 Cognito autem Judæ adventu, Timotheus præmisit mulieres, & filios, & reliquum apparatum, in præsidium, quod Carnion dicitur: erat enim inexpugnabile, & accessu difficile propter locorum angustias.

22 Cùmque cohors Judæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex præsentia Dei, qui universa conspicit, & in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis à suis dejicerentur, & gladiorum suorum ictibus debilitarentur.

23 Judas autem vehementer instabat puniens profanos, & prostravit ex eis triginta millia virorum.

24 Ipse verò Timotheus incidit in partes Dosithei, & Sosipatri: & multis precibus postulabat, ut vivus dimitteretur, eò quòd multorum ex Judæis parentes haberet, ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret.

E 25 Et cùm fidem dedisset, restituturum se eos secundùm constitutum, illæsum eum dimiserunt propter fratrum salutem.

26 Judas autem egressus est ad Carnion, interfectis vigintiquinque millibus.

27 Post horum fugam, & necem, movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat: & robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant: in hac autem machinæ multæ, & telorum erat apparatus.

28 Sed cùm Omnipotentem invocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem: & ex eis, qui intus erant, viginti-quinque millia prostraverunt.

29 Inde ad civitatem Scytharum abierunt, quæ ab Jerosolymis sexcentis stadiis aberat.

30 Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Judæis, quòd benignè ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis, quòd modestè secum egerint:

F 31 Gratias agentes eis, & exhortati etiam de cætero erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die solemni septimanarum instante.

32 Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam præpositum Idumææ.

33 Exivit autem cum peditibus tribus millibus, & equitibus quadringentis.

34 Quibus congressis, contigit paucos ruere Judæorum.

35 Dositheus verò quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat, & cùm vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit: atque ita Gorgias effugit in Maresa.

36 At illis, qui cum Esdrin erant, diutiùs pugnantibus, & fatigatis, invocavit Judas Dominum adjutorem, & ducem belli fieri.

37 Incipiens voce patria, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit.

38 Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam: & cùm septima dies superveniret, secundùm consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt.

39 Et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulchris paternis.

G 40 Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Jamniam fuerunt, * à quibus lex prohibet Judæos: omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse.

* Deut. 7. d. 25

41 Omnes itaque benedixerunt justum judicium Domini, qui occulta fecerat manifesta.

42 Atque ita ad preces conversi, rogaverunt, ut id, quod factum erat delictum oblivioni traderetur. At verò fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes, quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt.

43 Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè, & religiosè de resurrectione cogitans.

44 (Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret: superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis)

45 Et quia considerabat, quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.

46 Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.

CAPUT XIII.

Menelaus Judæus transfuga jussu Antiochi extremo afficitur supplicio: Antiochus verò maximum ducens in Judæos exercitum semel, ac iterum victus, & repulsus: multisque millibus ex suis occisis, & Philippo rebellante, supplex pacem cum Judæis firmat juramento, oblato in templo sacrificio, Judaque in principem Ptolemaidis constituto.

1 ANNO centesimo quadragesimo nono, cognovit Judas Antiochum Eupatorem venire cum multitudine adversus Judæam, A

2 Et cum eo Lysiam procuratorem, & præpositum negotiorum, secum habentem peditum centum decem millia, & equitum quinque millia, & elephantos viginti duos, currus cum falcibus trecentos.

3 Commiscuit autem se illis & Menelaus: & cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se constitui in principatum.

4 Sed Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem: & suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, jussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari. B

5 Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris: hæc prospectum habebat in præceps.

6 Inde in cinerem dejici jussit sacrilegum, omnibus eum propellentibus ad interitum.

7 Et tali lege prævaricatorem legis contigit mori, nec terræ dari Menelaum. C

8 Et quidem satis justè: nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cujus ignis, & cinis erat sanctus, ipse in cineris morte damnatus est.

9 Sed rex mente effrænatus veniebat, nequiorem se patre suo Judæis ostensurus.

10 Quibus Judas cognitis, præcepit populo ut die, ac nocte Dominum invocarent, quò, sicut semper, & nunc adjuvaret eos:

11 Quippe qui lege, & patria, sanctoque tem-

plo pri-

plo privari vererentur : ac populum, qui nuper paululùm reſpiraſſet, ne ſineret blaſphemis rurſus nationibus ſubdi.

D 12 Omnibus itaque ſimul id facientibus, & petentibus à Domino miſericordiam, cum fletu, & jejuniis, per triduum continuum proſtratis, hortatus eſt eos Judas, ut ſe præpararent.

13 Ipſe verò cum ſenioribus cogitavit, priuſquam rex admoveret exercitum ad Judæam, & obtineret civitatem, exire, & Domini judicio committere exitum rei.

14 Dans itaque poteſtatem omnium Deo mundi creatori, & exhortatus ſuos, ut fortiter dimicarent, & uſque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, & civibus ſtarent, circa Modin exercitum conſtituit.

E 15 Et dato ſigno ſuis Dei victoriæ, juvenibus fortiſſimis electis, nocte aggreſſus aulam regiam, in caſtris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his, qui ſuperpoſiti fuerant.

16 Summoque metu, ac perturbatione hoſtium caſtra replentes, rebus proſperè geſtis, abierunt.

17 Hoc autem factum eſt die illuceſcente, adjuvante eum Domini protectione.

18 Sed rex, accepto guſtu audaciæ Judæorum, arte difficultatem locorum tentabat :

F 19 Et Bethſuræ, quæ erat Judæorum præſidium munitum, caſtra admovebat : ſed fugabatur, impingebat, minorabatur.

20 His autem, qui intus erant, Judas neceſſaria mittebat.

21 Enuntiavit autem myſteria hoſtibus Rhodocus quidam de Judaico exercitu, qui requiſitus comprehenſus eſt, & concluſus.

22 Iterùm rex ſermonem habuit ad eos, qui erant in Bethſuris : dextram dedit : accepit : abiit.

G 23 Commiſit cum Juda : ſuperatus eſt. Ut autem cognovit rebellaſſe Philippum Antiochiæ, qui relictus erat ſuper negotia, mente conſternatus, Judæos deprecans, ſubdituſque eis, jurat de omnibus, quibus juſtum viſum eſt : & reconciliatus obtulit ſacrificium, honoravit templum, & munera poſuit :

24 Machabæum amplexatus eſt, & fecit eum à Ptolemaide uſque ad Gerrenos ducem, & principem.

25 Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenſes amicitiæ conventionem, indignantes, ne fortè fœdus irrumperent.

26 Tunc aſcendit Lyſias tribunal, & expoſuit rationem, & populum ſedavit, regreſſuſque eſt Antiochiam : & hoc modo regis profectio, & reditus proceſſit.

CAPUT XIV.

Surgente Alcimo, qui ſummo deſtitutus erat ſacerdotio, Nicanor in Judæos miſſus à rege Demetrio, auditis Judæ præclaris facinoribus, amicitiam cum eo contrahit : quam poſtmodum rege cogente ſolvens, dum Judam nequit comprehendere, templi minatur everſionem ; & ſenem Raziam Judæum magnanimum apprehendere conatur : qui dum ab hoſtibus jam ſe capiendum videret, elegit potiùs conſtantiſſimo animo ſibi mortem inferre, quàm indigna pati ab hoſtibus, in quos propriis manibus ſua inteſtina projecit.

1 SED poſt triennii tempus, cognovit Judas, & qui cum eo erant, Demetrium A
Seleuci cum multitudine valida, & navibus per portum Tripolis aſcendiſſe ad loca opportuna,

2 Et tenuiſſe regiones adversùs Antiochum, & ducem ejus Lyſiam.

3 Alcimus autem quidam, qui ſummus ſacerdos fuerat, ſed voluntariè coinquinatus eſt temporibus commiſtionis, conſiderans nullo modo ſibi eſſe ſalutem, neque acceſſum ad altare,

4 Venit ad regem Demetrium, centeſimo quinquageſimo anno, offerens ei coronam auream, & palmam, ſuper hæc, & thallos, qui templi eſſe videbantur. Et ipſa quidem die ſiluit.

5 Tempus autem opportunum dementiæ ſuæ nactus, convocatus à Demetrio ad conſilium, & interrogatus quibus rebus, & conſiliis Judæi niterentur,

6 Reſpondit : Ipſi, qui dicuntur Aſſidæi Judæorum, quibus præeſt Judas Machabæus, bella nutriunt, & ſeditiones movent, nec patiuntur regnum eſſe quietum.

7 Nam & ego defraudatus parentum gloria (dico autem ſummo ſacerdotio) huc veni :

8 Primò quidem utilitatibus regis fidem ſervans, ſecundò autem etiam civibus conſulens : B
nam illorum pravitate univerſum genus noſtrum non minimè vexatur.

9 Sed oro his ſingulis, ò rex, cognitis, & regioni, & generi ſecundùm humanitatem tuam pervulgatam omnibus, proſpice.

10 Nam, quandiù ſupereſt Judas, impoſſibile eſt pacem eſſe negotiis.

11 Talibus autem ab hoc dictis, & cæteri amici, hoſtiliter ſe habentes adversùs Judam, inflammaverunt Demetrium.

12 Qui ſtatim Nicanorem præpoſitum elephantorum ducem miſit in Judæam :

13 Datis mandatis, ut ipſum quidem Judam caperet ; eos verò, qui cum illo erant, diſper-

geret, & constitueret Alcimum maximi templi summum sacerdotem.

14 Tunc gentes, quæ de Judæa fugerant Judam, gregatim se Nicanori miscebant; miserias, & clades Judæorum, prosperitates rerum suarum existimantes.

C 15 Audito itaque Judæi Nicanoris adventu, & conventu nationum, conspersi terra rogabant eum, qui populum suum constituit, ut in æternum custodiret, quique suam portionem signis evidentibus protegit.

16 Imperante autem duce, statim inde moverunt, conveneruntque ad castellum Dessau.

17 Simon verò frater Judæ commiserat cum Nicanore: sed conterritus est repentino adventu adversariorum.

18 Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Judæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebant, sanguine judicium facere metuebat.

19 Quam ob rem præmisit Posidonium, & Theodotium, & Mathiam, ut darent dextras atque acciperent.

20 Et cùm diù de his consilium ageretur, & ipse dux ad multitudinem retulisset, omnium una fuit sententia amicitiis annuere.

21 Itaque diem constituerunt, qua secretò inter se agerent: & singulis sellæ prolatæ sunt, & positæ.

22 Præcepit autem Judas armatos esse locis opportunis, ne fortè ab hostibus repentè mali aliquid oriretur:& congruum colloquium fecerunt.

D 23 Morabatur autem Nicanor Jerosolymis, nihilque iniquè agebat, gregesque turbarum, quæ congregatæ fuerant, dimisit.

24 Habebat autem Judam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus.

25 Rogavitque eum ducere uxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, communiterque vivebant.

26 Alcimus autem, videns charitatem illorum ad invicem, & conventiones, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alienis assentire, Judamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse.

27 Itaque rex exasperatus, & pessimis hujus criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens, graviter quidem se ferre de amicitiæ conventione, jubere tamen Machabæum citius vinctum mittere Antiochiam.

28 Quibus cognitis, Nicanor consternabatur, & graviter ferebat, si ea, quæ convenerant, irrita faceret, nihil læsus à viro:

29 Sed, quia regi resistere non poterat, opportunitatem observabat, qua præceptum perficeret.

30 At Machabæus, videns secum austerius agere Nicanorem, & consuetum occursum ferociùs exhibentem, intelligens non ex bono esse austeritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se à Nicanore.

E 31 Quod cùm ille cognovit fortiter se à viro præventum, venit ad maximum, & sanctissimum templum: & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, jussit sibi tradi virum.

32 Quibus cum juramento dicentibus nescire se ubi esset, qui quærebatur, extendens manum ad templum,

33 Juravit, dicens: Nisi Judam mihi vinctum tradideritis, istud Dei fanum in planitiem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo.

34 Et his dictis, abiit. Sacerdotes autem protendentes manus in cœlum, invocabant eum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum, hæc dicentes:

35 Tu, Domine universorum, qui nullius indiges, voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis.

F 36 Et nunc, Sancte sanctorum omnium Domine, conserva in æternum impollutam domum istam, quæ nuper mundata est.

37 Razias autem quidam de senioribus ab Jerosolymis delatus est Nicanori, vir amator civitatis, & benè audiens: qui pro affectu pater Judæorum appellabatur:

38 Hic multis temporibus continentiæ propositum tenuit in Judaismo; corpusque, & animam tradere contentus pro perseverantia.

39 Volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Judæos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent.

40 Putabat enim, si illum decepisset, se cladem Judæis maximam illaturum.

41 Turbis autem irruere in domum ejus, & januam disrumpere, atque ignem admovere cupientibus cùm jam comprehenderetur, gladio se petiit;

G 42 Eligens nobiliter mori potiùs, quàm subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos indignis injuriis agi.

43 Sed cùm per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbæ intrà ostia irrumperent, recurrens audacter ad murum, præcipitavit semetipsum viriliter in turbas:

44 Quibus velociter locum dantibus casui ejus, venit per mediam cervicem.

45 Et cùm adhuc spiraret, accensus animo, surrexit: & cùm sanguis ejus magno fluxu deflueret, & gravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit:

46 Et stans supra quamdam petram præruptam, & jam exanguis effectus, complexus in-

testina sua, utrisque manibus projecit super turbas, invocans dominatorem vitæ, ac spiritus, ut hæc illi iterùm redderet: atque ita vita defunctus est.

CAPUT XV.

Judas suos contra Nicanorem Dei potentiam contemnentem roborat, tum exhortatione, tum nocturnæ apparitionis manifestatione, de viso Jeremia pro populo Israel orante; qui in Deum spem habentes ingentem prosternunt exercitum, amputatis capite, & manu Nicanoris, quæ Jerosolymis in memoriam divinæ protectionis suspensa sunt, lingua ejus blasphema avibus particulatim tradita, eoque die in annuam solemnitatem instituto.

A 1. Mac. 7. d. 26. 1 NICANOR autem, ut comperit Judam esse in locis Samariæ, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum.

2 Judæis verò, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus: Ne ita ferociter, & barbarè feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, & honora eum, qui universa conspicit:

3 Ille infelix interrogavit, si est potens in cœlo, qui imperavit agi diem sabbatorum.

4 Et respondentibus illis, Est Dominus vivus ipse in cœlo potens, qui jussit agi septimam diem.

5 At ille ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. Tamen non obtinuit, ut consilium perficeret.

B 6 Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus cogitaverat commune trophæum statuere de Juda.

7 Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturum.

8 Et hortabatur suos, ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de cœlo, & nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam victoriam.

9 Et allocutus eos de lege, & prophetis, admonens etiam certamina, quæ fecerant prius, promptiores constituit eos:

10 Et ita animis eorum erectis, simul ostendebat gentium fallaciam, & juramentorum prævaricationem.

11 Singulos autem illorum armavit, non clypei, & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos lætificavit.

C 12 Erat autem hujusceemodi visus: Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Judæorum:

13 Post hoc apparuisse & alium virum, ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum.

14 Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israel: hic est, qui multùm orat pro populo, & universa sancta civitate, Jeremias propheta Dei.

15 Extendisse autem Jeremiam dexteram, & dedisse Judæ gladium aureum, dicentem:

16 Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel.

17 Exhortati itaque Judæ sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, & animi juvenum confortari, statuerunt dimicare, & confligere fortiter, ut virtus de negotiis judicaret; eò quòd civitas sancta, & templum periclitarentur. D

18 Erat enim pro uxoribus, & filiis, itemque pro fratribus, & cognatis, minor solicitudo: maximus verò, & primus pro sanctitate timor erat templi.

19 Sed & eos, qui in civitate erant, non minima solicitudo habebat pro his, qui congressuri erant.

20 Et, cùm jam omnes sperarent judicium futurum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus: bestiæ equitesque opportuno in loco compositi,

21 Considerans Machabæus adventum multitudinis, & apparatum varium armorum, & ferocitatem bestiarum, extendens manus in cœlum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundùm armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.

22 Dixit autem invocans hoc modo: * Tu, Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia rege Juda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque millia: E * Supr. 8 c. 17

23 Et nunc dominator cœlorum mitte angelum tuum bonum ante nos, in timore, & tremore magnitudinis brachii tui.

24 Ut metuant, qui cum blasphemia veniunt adversus sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

25 Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis, & canticis admovebant.

26 Judas verò, & qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt:

27 Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnificè delectati.

28 Cùmque cessassent, & cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem fuisse cum armis suis. F

29 Facto

29 Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant.
30 Præcepit autem Judas, qui per omnia corpore, & animo mori pro civibus paratus erat, caput Nicanoris, & manum cum humero abscissam, Jerosolymam perferri.
31 Quò cùm pervenisset, convocatis, contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accersiit & eos, qui in arce erant.
32 Et ostenso capite Nicanoris, & manu nefaria, quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei, magnificè gloriatus est:
33 Linguam etiam impii Nicanoris præcisam jussit particulatim avibus dari: manum autem dementis contra templum suspendi.
34 Omnes igitur cœli benedixerunt Dominum, dicentes: Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit.
35 Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset, & manifestum signum auxilii Dei.
36 Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate prætertire.
37 Habere autem celebritatem tertia decima die mensis Adar, quod dicitur voce Syriaca, pridie Mardochæi diei.
38 Igitur his erga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis.
39 Et si quidem benè, & ut historiæ competit, hoc & ipse velim: sin autem minus dignè, concedendum est mihi.
40 Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est; alternis autem uti, delectabile: ita legentibus, si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hic ergo erit consummatus.

SAN-

SANCTUM
JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM MATTHÆUM.

CAPUT PRIMUM.

A quibus majoribus Christus secundùm carnem descenderit : Angelus instruit Joseph de Maria sponsa sua conceptione, partuque futuro.

1 LIBER generationis Jesu Christi filii
* David, filii Abraham.
2 * Abraham genuit Isaac.
* Isaac autem genuit Jacob.
* Jacob autem genuit Judam, & fratres ejus.
3 * Judas autem genuit Phares, & Zaram de
Thamar.
* Phares autem genuit Esron.
Esron autem genuit Aram.
4 Aram autem genuit Aminadab.
* Aminadab autem genuit Naasson.
Naasson autem genuit Salmon.
5 Salmon autem genuit Booz de Rahab.
Booz autem genuit Obed ex Ruth.
Obed autem genuit Jesse.
* Jesse autem genuit David regem.
6 * David autem rex genuit Salomonem ex
ea, quæ fuit Uriæ.

A * Luc. 3. c. 31. * Gen. 21. a. 3. * Gen. 25. d. 25. * Gen. 29. e. 35. * Gen. 38. g. 39. 1. Par. 2. a. 4. Ruth. 4. d. 19. * Num. 7. b. 1?. * 1. Reg. 16. 1. Ruth. 4. d. 21. * 2. Reg. 12. f. 24.

7 Salomon autem genuit Roboam.
* Roboam autem genuit Abiam.
* Abias autem genuit Asa.
8 Asa autem genuit Josaphat.
Josaphat autem genuit Joram.
Joram autem genuit Oziam.
9 * Ozias autem genuit Joatham.
* Joatham autem genuit Achaz.
Achaz autem genuit Ezechiam.
10 * Ezechias autem genuit Manassen.
* Manasses autem genuit Amon.
Amon autem genuit Josiam.
11 * Josias autem genuit Jechoniam, & fra-
tres ejus in transmigratione Babylonis.
12 Et post transmigrationem Babylonis:
Jechonias genuit Salathiel.
Salathiel autem genuit Zorobabel.
13 Zorobabel autem genuit Abiud.
Abiud autem genuit Eliacim.
Eliacim autem genuit Azor.
14 Azor autem genuit Sadoc.
Sadoc autem genuit Achim.
Achim autem genuit Eliud.
15 Eliud autem genuit Eleazar.

B * 3. Reg. 11. g. 43. * 3. Reg. 15. g. 43. * 3. Reg. 15. b. 8. * 2. Par. 26. d. 23. * 2. Par. 27. d. 9. 2. Par. 28. d. 17. * 2. Par. 32. g. 33. * 2. Par. 33. d. 20. & 25. * 2. Par. 36. a. 1. 2.

C

Eleazar autem genuit Mathan.
Mathan autem genuit Jacob.
16 Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.
17 Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: & à Dauid usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.
* Lucæ 1 c.27. 18 Christi autem generatio sic erat: * Cùm esset desponsata Mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.
D 19 Joseph autem vir ejus, cùm esset justus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.
20 Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.
21 Pariet autem filium: * & vocabis nomen ejus JESUM; ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. * Luc 1.c.31. Actor. 4.b.12.
22 Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est à Domino per Prophetam, dicentem:
23 * Ecce Virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel: quod est interpretatum, Nobiscum Deus. * Isaiæ 7 c.14.
24 Exurgens autem Joseph à somno, fecit, sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit conjugem suam.
25 Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum: & vocavit nomen ejus Jesum.

CAPUT II.

Quomodo Magi cum muneribus ad Christum natum pervenerint: de Herodis in infantes sævitia, & Christi in Ægyptum exilio, ipsiusque reditu in terram Israel.

A Luc. 2. a. 7. 1 CUM ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Jerosolymam,
2 Dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.
3 Audiens autem Herodes rex turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo.
4 Et congregans omnes principes sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur.
5 At illi dixerunt ei: in Bethlehem Judæ: Sic enim scriptum est per Prophetam:
*Mich. 5. a. 2. 6 * Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Joan. 7. f 42.
7 Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis:
8 Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cùm inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum. B
9 Qui cùm audissent regem, abierunt, & ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi erat puer.
10 Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valdè.
11 Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria Matre ejus, & procidentes adoraverunt eum: * & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. * Psal. 71.b.10.
12 Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

C 13 Qui cùm recessissent, ecce angelus Domi-
ni apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge,
& accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in
Ægyptum, & esto ibi, usque dumdicam tibi.
Futurum est enim, ut Herodes qu at puerum
ad perdendum eum.

14 Qui consurgens, accepit puerum, & ma-
trem ejus nocte, & secessit in Ægyptum:
15 Et erat ibi usque ad obitum Herodis; ut
adimpleretur, quod dictum est à Domino per
* Osee 11. a. 2. Prophetam dicentem: * Ex Ægypto vocavi fi-
lium meum.
16 Tunc Herodes videns, quoniam illusus
esset à magis, iratus est valdè, & mittens occi-
dit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, &
in omnibus finibus ejus, à bimatu, & infra, se-
cundùm tempus, quod exquisierat à Magis.
17 Tunc adimpletum est, quod dictum est
D per Jeremiam prophetam, dicentem:
* Jerem. 31. b. 15. 18 * Vox in Rhama audita est, ploratus, &
ululatus multus: Rachel plorans filios suos, &
noluit consolari, quia non sunt.
19 Defuncto autem Herode, ecce angelus Do-
mini apparuit in somnis Joseph in Ægypto,
20 Dicens: Surge, & accipe puerum, & ma-
trem ejus, & vade in terram Israel, defuncti
sunt enim, qui quærebant animam pueri.
21 Qui consurgens, accepit puerum, & ma-
trem ejus, & venit in terram Israel.
22 Audiens autem, quòd Archelaus regnaret
in Judæa pro Herode patre suo, timuit illò
ire: & admonitus in somnis, secessit in partes
Galilææ.
23 Et veniens habitavit in civitate, quæ voca-
tur Nazareth; ut adimpleretur, quod dictum est
per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

CAPUT III.

Joannes Baptista (cujus vitæ austeritas describitur) pœnitentiam juxta Isaiæ vaticinium in deserto prædicat, & populo ad ipsum confluente, reprehendit Pharisæos unà cum Sadducæis, docens ut dignos faciant fructus pœnitentiæ: & quantum suus à Christi baptismo differat: super Christum autem à Joanne baptizatum descendit Spiritus sanctus, & vox Patris cælitus audita est.

1 IN diebus autem illis venit Joannes Bapti- A
sta prædicans in deserto Judææ,
2 Et dicens: * Pœnitentiam agite: appropin- * Mar. 1. a. 4. Luc. 3. a. 3
quavit enim regnum cœlorum.
3 Hic est enim, qui dictus est per Isaiam pro-
phetam dicentem: * Vox clamantis in deser- * Isaiæ 40. a. 3.
to: Parate viam Domini: rectas facite semitas
ejus.
4 Ipse autem Joannes habebat vestimentum de
pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lum-
bos suos: esca autem ejus erat locustæ, & mel
silvestre.
5 * Tunc exibat ad eum Jerosolyma, & om- * Mar. 1. a. 5. Luc. 3. a. 4.
nis Judæa, & omnis regio circa Jordanem;
6 Et baptizabantur ab eo in Jordane, confi-
tentes peccata sua.
7 Videns autem multos Pharisæorum, & Sad- B
ducæorum venientes ad baptismum suum, di-
xit eis: Progenies viperarum, quis demonstra-
vit vobis fugere à ventura ira.
8 Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.
9 Et ne velitis dicere intrà vos: * Patrem * Joan. 8. c. 39. Joan 8. c. 39.
habemus Abraham: dico enim vobis, quoniam
potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios
Abrahæ.
10 Jam enim securis ad radicem arborum C
posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit
fructum bonum, excidetur, & in ignem mit-
tetur.

* Mar. 1. a. 8. Luc. 3. d 7. Act. 1. b. 5.
11 * Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam : qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare : ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.
12 Cujus ventilabrum in manu sua : & permundabit aream suam : & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

13 * Tunc venit Jesus à Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. * Mar. 1 b. 9. Luc 3. c. 21.
14 Joannes autem prohibebat eum, dicens : Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?
15 Respondens autem Jesus, dixit ei : Sine modò : sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum. D

16 Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cœli : & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.
* Luc. 9. e. 35. 2. Per 1. d. 17.
17 * Et ecce vox de cœlis dicens : Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui :

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes : & capto Joanne secedens in Capharnaum pœnitentiam prædicat : piscatores Petrum, & Andream, Jacobum, & Joannem Zebedæi ad se vocat : annuntians quoque Galilæis evangelium, varias curat infirmitates, turbis ipsum comitantibus.

A Marc. 1. b. 12. Luc. 4. a. 1.
1 TUNC Jesus ductus est in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.
2 Et cùm jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, posteà esuriit.
3 Et accedens tentator dixit ei : Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.
* Deut. 8. a. 3.
4 Qui respondens dixit : Scriptum est : * Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.
5 Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinnaculum templi,
* Ps. 90. c. 11.
6 Et dixit ei : Si filius Dei es, mitte te deorsum : Scriptum est enim : * Quia angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.
7 Ait illi Jesus : Rursum scriptum est : * Non tentabis Dominum Deum tuum. * Deut. 6 c. 16.
8 Iterùm assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde : & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum. B
9 Et dixit ei : Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.
10 Tunc dicit ei Jesus : Vade Satana : Scriptum est enim : * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. * Deut. 6 b. 13.
11 Tunc reliquit eum diabolus : & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.
12 Cùm autem audisset Jesus, quòd Joannes traditus esset, * secessit in Galilæam: * Mar. 1. c. 14. Luc. 4. e 14. Jo. 4 f. 43.
13 Et relicta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Nephthalim.
14 Ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam.
15 * Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilææ gentium, * Isa. 9. a. 1.
16 Populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam : & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. C
17 * Exinde cœpit Jesus prædicare, & dicere : Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum. * Mar. 1 b. 15 Luc 5. a. 2.
18 Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ, * vidit duos fratres, Simonem, qui voca- * Mar. 1. b. 16

tur Pe-

tur Petrus, & Andream fratrem ejus mittentes rete in mare, (erant enim piscatores)

19 Et ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

20 At illi continuò relictis retibus secuti sunt eum.

21 Et procedens inde, vidit alios duos fratres Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocavit eos.

D 22 Illi autem statim relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.

23 Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

24 Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos:

* Mar. 3. a. 7. Luc. 6. c. 17. 25 * Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Jerosolymis, & de Judæa, & de trans Jordanem.

CAPUT V.

Octo tradit beatitudines: Apostolos salem terræ, & lucem mundi dicit: nec venit, ut solvat legem, aut prophetas, sed ut adimpleat, docens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscenda muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extra casum adulterii non dimittenda: non jurandum, nec malo resistendum, inimicos diligendos, & de malè meritis benè merendum.

A 1 VIDENS autem Jesus turbas, ascendit in montem, & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus.

2 Et aperiens os suum docebat eos, dicens:

* Luc. 6. d. 20. 3 * Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

* Psal. 36. a. 11. 4 * Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

5 Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

* Isa. 61 a 3 6 * Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

7 Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

* Psal. 23. a. 4 8 * Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

9 Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.

* 1. Pet. 2. d. 20 & 3. c. 14. & 4. d. 14. 10 * Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

11 Beati estis, cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversùs vos mentientes, propter me:

12 Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis: sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. B

13 Vos estis sal terræ. * Quòd si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. * Mar. 9. g. 49. Luc. 14. g. 34.

14 Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.

15 * Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. * Mar. 9. e. 49. Luc. 8. c. 16 & 11 e 33.

16 * Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. * 1. Pet. 2. c. 12

17 Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. C

18 * Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum, & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. * Luc. 16. d. 17.

19 * Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. * Jac. 2. b. 10.

20 Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra * plus quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. * Luc. 11. c. 39.

21 Audistis, quia dictum est antiquis: * Non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio. * Exod. 20. c. 13. Deut. 5. b. 17.

22 Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.

23 Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversùm te. D

24 Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum.

25 * Esto consentiens adversario tuo citò, dum es in via cum eo: ne fortè tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro: & in carcerem mittaris. * Luc. 12. g. 58.

26 Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

27 Audistis, quia dictum est antiquis: * Non mœchaberis. * Exod. 20. c. 14.

28 Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. E

29 * Quòd si oculus tuus dexter scandalizat * Infr. 18. b. 9.

Mar. 9. g. 46. te, erue eum, & projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.

30 Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

* Deut. 24. a. 1. Infr. 19. b. 7. Marc. 10. a. 11. Luc. 16. d. 18.

31 Dictum est autem: * Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii.

32 Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.

F 1. Cor. 7. b. 10. * Lev. 19. b. 12. Exod. 20. b. 7. Deut. 5. b. 11.

33 Iterùm audistis, quia dictum est antiquis: * Non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua.

34 Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est:

35 Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Jerosolymam, quia civitas est magni Regis:

36 Neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

* Jac. 5. c. 12. Exod. 21. d. 24.

37 * Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.

* Deut. 19. d. 21. Levit. 24. d. 20.

38 Audistis, quia dictum est: * Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

* Luc. 6. d. 29. * 1. Cor. 6. b. 7.

39 Ego autem dico vobis, non resistere malo: * sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.

40 * Et ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.

G

41 Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.

* Deut. 15. b. 8.

42 * Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne avertaris.

* Lev. 19. d. 18.

43 Audistis quia dictum est: * Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

* Luc. 6. d. 27. * Rom. 12. d. 20. Act. 7. g. 59. Luc. 23. e. 34.

44 Ego autem dico vobis: * Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: * & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos:

45 Ut sitis filii patris vestri, qui in cœlis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super justos, & injustos.

46 Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt?

47 Et si salutaveritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt?

48 Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

CAPUT VI.

Docet Christus, quomodo facienda sint eleemosyna, & oratio, traditque discipulis formam orandi, & offensas aliis condonandi: item quo modo sit jejunandum: quòd non in terra, sed in cælo thesaurizandum: oculus mundandus: non serviendum duobus dominis: vetat itaque solicitudinem de victu, vestitu, & de crastino.

1 ATTENDITE, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. A

2 Cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3 Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua:

4 Ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

5 Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6 Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

7 Orantes autem, nolite multùm loqui, sicut ethnici faciunt: putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur. B

8 Nolite ergo assimilari eis: scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

9 Sic ergo vos orabitis: * Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. * Luc. 11. a. 2.

10 Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.

11 Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

12 Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:

13 Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

14 * Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra. * Infr. 18. d. 35. Marc. 11. c. 25. Eccli. 28. a. 3. 4. 5.

15 Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

16 Cùm autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen

men dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17 Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava.

18 Ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

C

19 Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo, & tinea demolitur: & ubi fures effodiunt, & furantur.

* Lucæ 12.c.33. 1. Tim. 6. d 19.

20 * Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur.

21 Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

* Lucæ 11.c.34.

22 * Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

23 Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt?

* Lucæ 16.c.13.

24 * Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire, & mammonæ.

* Lucæ 12.c.22. 1. Pet. 5 b 7. Ps. 54. d. 23. Philip. 4 b 6. 1. Tim. 6. b. 7.

25 * Ideò dico vobis: ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?

26 Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?

D

27 Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28 Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant, neque nent.

29 Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

30 Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei?

31 Nolite ergo soliciti esse dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32 Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33 Quærite ergo primùm regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.

34 Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

CAPUT VII.

Docet non judicandum: de festuca in oculo fratris, & trabe in proprio oculo: sanctum non dandum canibus: omnem petentem, quærentem, & pulsantem à Deo exaudiri: faciendum aliis, quod nobis fieri volumus: per angustam portam ad vitam intrandum: quomodo dignoscantur falsi prophetæ, & arbor bona à mala: comparatio de audiente Christi verba, & operante, aut non operante juxta illa.

A * Luc. 6. f. 37. Rom 2. a. 1. * Mar. 4.c. 24.

1 NOLITE judicare, ut non judicemini.
2 In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini: * & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.

3 Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides?

4 Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo?

5 Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6 Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos.

B * Infr 21.c.22. Mar.11. c. 24. Luc.11. b 9. Jo: 14. b. 13. Jac. 1. a. 6.

7 * Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

8 Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

9 Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei?

10 Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei?

11 Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se?

* Luc 6. c.31. Tob. 4. e 16. * Luc. 13.c.24.

12 * Omnia ergo quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ.

13 * Intrate per angustam portam: quia lata porta; & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam.

14 Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam!

C * Luc 6. g. 46.

15 * Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces.

16 A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?

17 Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.
18 Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere:
* Sup. 3. c. 10. 19 * Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
20 Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.
* Infr. 25 c. 11. 21 * Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.
22 Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus,
* Act. 19. c. 13. & * in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?
23 Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.
D * Psal. 6. c. 9. Inf. 25. d. 41. Lucæ 13. f. 27. 24 * Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram,
Luc. 6. g. 48 25 Et descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram.
Rom. 2. c. 13. Jac. 1. d. 22. 26 Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam:
27 Et descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.
28 Et factum est: cùm consummasset Jesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina ejus.
29 * Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisæi. * Mar. 1. c. 22. Luc. 4. c. 32.

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Jesus mittit ad sacerdotes: sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat, item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos malè habentes: verbo spiritus ejicit: Scribam sequi volentem rejicit, alium verò patre insepulto mox sequi jubet: navicula fluctibus periclitante, excitatur à discipulis mare sedat: duos quoque dæmoniacos apud Gerasenos liberat, dæmonibus porcos ingredi permittens, quo viso Geraseni precantur, ut à suis finibus discedat.

1 CUM autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: A
2 * Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. * Mar. 1. d. 40. Luc. 5. c. 12.
3 Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo Mundare. Et confestim mundata est lepra ejus.
4 Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, * ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis. * Lev. 14. a. 2. Luc. 7. a. 1.

5 Cùm autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum,
6 Et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur.
7 Et ait illi Jesus: Ego veniam, & curabo eum.
* Luc. 7. a. 6 8 Et respondens Centurio, ait: * Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus.
9 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; & dico huic: Vade, & vadit; & alii, Veni, & venit; & servo meo, Fac hoc, & facit. B
10 Audiens autem Jesus miratus est, & sequentibus se, dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.
11 Dico autem vobis, quòd multi * ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum * Mar. 1. c. 11.

Abraham, & Isaac, & Jacob in regno cœlo-
rum.
12 Filii autem regni ejicientur in tenebras ex-
teriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.
13 Et dixit Jesus Centurioni: Vade, & si-
cut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in
illa hora.
14 Et cùm venisset Jesus in domum Petri: vi-
dit socrum ejus jacentem, & febricitantem.
15 Et tetigit manum ejus, & dimisit eam fe-
* Mar. 1. d. 32. bris, & surrexit, & ministrabat eis.
16 * Vespere autem facto obtulerunt ei mul-
tos dæmonia habentes: & ejiciebat spiritus ver-
bo: & omnes malè habentes curavit:
17 Ut adimpleretur, quod dictum est per
* Isaiæ 53. a. 4. 1 Petr. 2 d. 14. * Isaiam prophetam, dicentem: Ipse infirmi-
tates nostras accepit: & ægrotationes nostras
portavit.
18 Videns autem Jesus turbas multas circùm
C se, jussit ire trans fretum.
19 Et accedens unus scriba, ait illi: Magi-
ster, sequar te quòcumque ieris.
* Lucæ 9. g. 58. 20 Et dicit ei Jesus: * Vulpes foveas habent,
& volucres cœli nidos: filius autem hominis non
habet, ubi caput reclinet.
21 Alius autem de discipulis ejus ait illi: Do-
mine, permitte me primùm ire, & sepelire
patrem meum.
22 Jesus autem ait illi: Sequere me, & dimit-
te mortuos sepelire mortuos suos:
* Mar. 4. d. 36. Luc. 8. d. 22. 23 * Et ascendente eo in naviculam, secuti
sunt eum discipuli ejus.
24 Et ecce motus magnus factus est in mari,
ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse verò
dormiebat.
25 Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & su-
scitaverunt eum, dicentes: Domine, salva
nos, perimus.
26 Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, mo-
dicæ fidei? Tunc surgens imperavit ventis, &
mari, & facta est tranquillitas magna.
27 Porrò homines mirati sunt, dicentes: Qua-
lis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?
28 * Et cùm venisset trans fretum in regionem D * Mar. 5. a. 1. Luc. 8. d. 26.
Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæ-
monia, de monumentis exeuntes, sævi nimis,
ita ut nemo posset transire per viam illam.
29 Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid no-
bis, & tibi, Jesu fili Dei? Venisti huc ante tem-
pus torquere nos.
30 * Erat autem non longè ab illis grex mul- * Mar. 5. a. 11. Luc. 8. d. 37.
torum porcorum pascens.
31 Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si
ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.
32 Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt
in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per
præceps in mare: & mortui sunt in aquis.
33 Pastores autem fugerunt: & venientes in
civitatem, nuntiaverunt omnia, & de eis, qui
dæmonia habuerant.
34 Et ecce tota civitas exiit obviàm Jesu: & * * Mar. 5. b. 17. Luc. 8. e. 37.
viso eo rogabant, ut transiret à finibus eorum.

CAPUT IX.

Paralyticum curat, Scribis murmurantibus, quòd dixisset remissa illi peccata: vocat Matthæum publicanum, & respondet Pharisæis murmurantibus, quòd cum publicanis ederet, quodque ipsius discipuli non jejunarent: mulierem à sanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam suscitat: visu duobus cæcis restituto, dæmoniacum mutum sanat: & ubique prædicans omnes sanat infirmitates, dicens, multam esse messem, paucos verò operarios.

1 ET ascendens in naviculam, transfreta- A Marc. 2. a. 3.
vit, & venit in civitatem suam.

2 Et

Luc. 5. d. 18. 2 Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.

3 Et ecce quidam de Scribis dixerunt intrà se: Hic blasphemat.

4 Et cùm vidisset Jesus cogitationes eorum: dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5 Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula?

6 Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam,

7 Et surrexit, & abiit in domum suam.

8 Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

* Marc. 2. b. 14. Luc. 5. c. 27. 9 * Et cùm transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum.

B 10 Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes, discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus.

11 Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester.

12 At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.

* Osee 6. c. 6. Inf. 12. a. 7. *1.Tim. 1. c. 15. 13 Euntes autem discite, quid est: * Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, * sed peccatores.

* Marc. 2. c. 18. Luc. 5. f. 33. 14 Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: * Quare nos, & Pharisæi jejunamus frequenter: discipuli autem tui non jejunant?

15 Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii sponsi lugere, quamdiù cum illis est sponsus? Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt.

16 Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus à vestimento, & pejor scissura fit.

17 Neque mittunt vinum novum in utres veteres: alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, & ambo conservantur.

C * Marc. 5. b. 22. Luc. 8. f. 41. 18 * Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modò defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & vivet.

19 Et surgens Jesus, sequebatur eum, & discipuli ejus.

* Marc. 5. c. 25. 20 * Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti ejus. Luc. 8. f. 43.

21 Dicebat enim intrà se: Si tetigero tantùm vestimentum ejus, salva ero.

22 At Jesus conversus, & videns eam, dixit: Confide, filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

23 Et cùm venisset Jesus in domum principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat:

24 Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25 Et cùm ejecta esset turba, intravit: & tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26 Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27 Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo cœci, clamantes, & dicentes: Miserere nostri, Fili David.

28 Cùm autem venisset domum, accesserunt ad eum cœci. Et dicit eis Jesus: Creditis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine. D

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundùm fidem vestram fiat vobis.

30 Et aperti sunt oculi eorum: & comminatus est illis Jesus, dicens: Videte, ne quis sciat.

31 Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

32 Egressis autem illis, * ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. * Infr. 12. b. 22. Luc. 11. b. 14.

33 Et ejecto dæmonio, locutus est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes: Numquam apparuit sic in Israel.

34 Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmones.

35 * Et circuibat Jesus omnes civitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans Evangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. * Marc. 6. a. 6.

36 Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem.

37 Tunc dicit discipulis suis: * Messis quidem multa, operarii autem pauci. * Luc. 10. a. 2.

38 Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

CAPUT X.

Legatio, ac instructio duodecim Apostolorum (quorum hic nomina recensentur) ad evangelizandum Judæis, & dæmoniacos infirmosque curandos: qui adversus mala hic imminentia præmonentur, & roborantur: Christus non venit, ut mittat pacem, sed gladium, ipseque coram hominibus confitendus

est, ne-

est, neque quidquam ejus amori præponendum: honorans autem alios propter Christum, honorat Christum, & ita mercedem recipiet.

A Marc. 3. b. 16. Luc. 6. b. 13 & 9. a. 1.
1 ET convocatis duodecim discipulis suis,
dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem
languorem, & omnem infirmitatem.
2 Duodecim autem Apostolorum nomina sunt
hæc, Primus, Simon, qui dicitur Petrus, &
Andreas frater ejus.
3 Jacobus Zebedæi, & Joannes frater ejus, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, & Thaddæus,
4 Simon Chananæus, & Judas Iscariotes, qui
& tradidit eum.
5 Hos duodecim misit Jesus; præcipiens eis,
dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis:
* Marc. 6. a. 8. Luc. 9. a. 3. & 10. a. 4. Act. 13. g. 46.
6 Sed potiùs ite * ad oves, quæ perierunt domus Israel.
7 Euntes autem prædicate, dicentes: Quia
appropinquavit regnum cœlorum.
8 Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite: gratis accepistis,
gratis date.
9 Nolite possidere aurum, neque argentum,
neque pecuniam in zonis vestris:
10 Non peram in via, neque duas tunicas,
neque calceamenta, neque virgam: dignus enim
est operarius cibo suo.
B
11 In quamcumque autem civitatem, aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus
sit: & ibi manete, donec exeatis.
12 Intrantes autem in domum: salutate eam,
dicentes: Pax huic domui.
13 Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non
fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.
14 Et quicumque non receperit vos, neque
audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus
vestris.
15 Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ
Sodomorum, & Gomorrhæorum in die judicii,
quàm illi civitati.
* Luc. 10. a. 3.
16 * Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes,
& simplices sicut columbæ.
* Luc. 12. b. 11.
17 Cavete autem ab hominibus. * Tradent
enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos.
18 Et ad præsides, & ad reges ducemini propter me, in testimonium illis, & gentibus.
19 Cùm autem tradent vos, nolite cogitare,
quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim
vobis in illa hora quid loquamini.
20 Non enim vos estis, qui loquimini, sed C
Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.
21 Tradet autem frater fratrem in mortem,
& pater filium: & insurgent filii in parentes, &
morte eos afficient.
22 Et eritis odio omnibus propter nomen
meum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.
23 Cùm autem persequentur vos in civitate
ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non
consummabitis civitates Israel, donec veniat
Filius hominis.
24 * Non est discipulus super magistrum, nec * Luc. 6. f. 40. Jo. 13. b. 16 & 15. c. 20.
servus super dominum suum.
25 Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus:
& servo, sicut dominus ejus. Si patremfamilias
Beelzebub vocaverunt: quantò magis domesticos ejus?
26 Ne ergo timueritis eos. * Nihil enim est * Marc. 4. c. 22. Luc. 8. c. 17. & 12. a. 2.
opertum, quod non revelabitur; & occultum,
quod non scietur.
27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super
tecta.
28 Et nolite timere eos, qui occidunt corpus,
animam autem non possunt occidere: sed potiùs
timete eum, qui potest & animam, & corpus
perdere in gehennam.
29 * Nonne duo passeres asse væneunt: & unus * Act. 27. f. 34. 2 Reg. 14. a. 11.
ex istis non cadet super terram sine patre vestro?
30 Vestri autem capilli capitis omnes numerati
sunt.
31 Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. D
32 * Omnis ergo, qui confitebitur me coram * Marc. 8. d. 38.
hominibus, confitebor & ego eum coram Patre
meo, qui in cœlis est:
33 Qui autem negaverit me coram hominibus,
negabo & ego eum coram Patre meo, qui in
cœlis est.
34 Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed
gladium.
35 * Veni enim separare * hominem adversùs * Luc. 12. e. 51 & 12. b. ... 2. Tim. 3. b. 12.
patrem suum, & filiam adversùs matrem suam,
& nurum adversùs socrum suam:
36 * Et inimici hominis, domestici ejus.
37 * Qui amat patrem, aut matrem plus quàm * Luc. 14. f. 26. * Mic. 7. b. 6.
me, non est me dignus: & qui amat filium,
aut filiam super me, non est me dignus.
38 * Et qui non accipit Crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. * Luc. 14. f. 26.
39 Qui invenit animam suam, perdet illam: E * Mar. 8 d. 35. Inf 16. d. 25.
& qui * perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

Luc. 9. c. 24. & 17. f. 34. & 16. g. 33. * Jo: 12. f. 25. * Luc. 10. c. 16. Jo: 13. c. 20. Marc. 9. f. 40.

40 Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me misit.

41 Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

42 * Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

CAPUT XI.

Joannes de carcere nuntios mittit ad Jesum: quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coram turbis laudat Joannem: Judæos verò pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans civitatibus obstinatis, in quibus plurimas fecerat virtutes: confessio Jesu ad Patrem; oneratos ad se vocat Christus, dicens, jugum suum esse suave.

A

1 ET factum est, cùm consummasset Jesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret, & prædicaret in civitatibus eorum.

* Luc. 7. c. 18.

2 * Joannes autem cùm audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis,

3 Ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

4 Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audistis, & vidistis.

* Is. 35. b. 5. & 61. a. 1.

5 * Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur;

6 Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

* Luc. 7. c. 24.

7 * Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

8 Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

9 Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quàm prophetam.

B

* Mal. 3. a. 1. Marc. 1. a. 2. Luc. 7. d. 27.

10 Hic est enim, de quo scriptum est: * Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

11 Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista: qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo.

12 A diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

13 Omnes enim prophetæ, & lex, usque ad Joannem, prophetaverunt:

* Mal. 4. b. 5.

14 Et si vultis recipere, * ipse est Elias, qui venturus est.

15 Qui habet aures audiendi, audiat.

16 Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus,

17 Dicunt: Cecinimus vobis, & non saltastis; lamentavimus, & non planxistis.

C

18 Venit enim Joannes, neque manducans, neque bibens; & dicunt: Dæmonium habet.

19 Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus. Et justificata est sapientia à filiis suis.

20 Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam.

* Luc. 10. d. 13.

21 * Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent.

22 Verumtamen dico vobis: Tyro, & Sidoni remissius erit in die judicii, quàm vobis.

23 Et tu Capharnaum, numquid usque in cœlum exaltaberis? usque in infernum descendes: quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, fortè mansissent usque in hanc diem.

D

24 Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die judicii, quàm tibi.

25 In illo tempore respondens Jesus, dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

26 Ita Pater: quoniam sic fuit placitum ante te.

* Jo. 6. c. 46. & 7. d. 28. & 8. b. 19. & 10. c. 15.

27 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. * Et nemo novit Filium nisi Pater: neque Patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

28 Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

* Jer. 6. b. 16.

29 * Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & invenietis requiem animabus vestris.

* 1. Jo: 5. a. 3.

30 * Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.

CAPUT XII.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, manum quoque aridam sabbato curat: Pharisæorum machinationi tacitus cedens, variosque à se curatos silere præcipiens, implet Isaiæ vaticinium: dæmoniaco, cæco, & muto curato, Pharisæos ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia blasphemantes convincit falsum dicere: dicens blasphemiam in

Spiritum

Spiritum sanctum irremissibilem, & de omni verbo otioso reddendam rationem: Scribis autem, & Pharisæis signum petentibus dandum dicit Jonæ signum: & qui sint mater, & fratres ipsius.

A Marc. 2. d 23. Luc. 6. a. 1. 1 IN illo tempore abiit Jesus per sata sabbato: discipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare.
2 Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere sabbatis.
* 1. Reg 21. a. 6. 3 At ille dixit eis: Non legistis, * quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant:
4 Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant: nisi solis sacerdotibus?
* Num. 28.b. 9. Levit. 24.b. 9. 5 Aut non legistis in lege, * quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt?
6 Dico autem vobis, quia templo major est hic.
* Osee 6. c. 6. 7 Si autem sciretis, quid est: * Misericordiam volo, & non sacrificium: numquam condemnassetis innocentes.
8 Dominus enim est filius hominis etiam sabbati.
9 Et cùm inde transisset, venit in synagogam eorum.
10 Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum.
* Mar. 3. a. 1. Luc.6. a 6. Deut. 22. a.4. 11 Ipse autem dixit illis: * Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam?
12 Quanto magis melior est homo ove? itaque licet sabbatis benefacere.
13 Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.
B 14 Exeuntes autem Pharisæi, consilium faciebant adversùs eum, quomodo perderent eum.
15 Jesus autem sciens recessit inde: & secuti sunt eum multi, & curavit eos omnes.
16 Et præcepit eis, ne manifestum eum facerent.
17 Ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem:
* Isai. 42. a.1. 18 * Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, & judicium gentibus nuntiabit.
19 Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus:
20 Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium:
21 Et in nomine ejus Gentes sperabunt.
22 Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curavit eum, ita ut loqueretur, & videret.
23 Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic est filius David?
24 * Pharisæi autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. * Mar. 3. c 22. Luc. 11.b.15. Sup. 9. d. 24.
25 Jesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: * Omne regnum divisum contra se desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se non stabit. * Luc. 11.b.17.
26 Et si satanas satanam ejicit, adversùs se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus?
27 Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt? ideò ipsi judices vestri erunt.
28 Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.
29 Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? & tunc domum illius diripiet. C
30 Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit.
31 * Ideò dico vobis: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. * Mar. 3 d.29. Luc.12. b 10.
32 Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.
33 Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, & fructum ejus malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.
34 Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali? * ex abundantia enim cordis os loquitur. * Luc 6 g 45.
35 Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala.
36 Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.
37 Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.
38 Tunc responderunt ei quidam de Scribis & Pharisæis, dicentes: Magister, volumus à te signum videre.
39 Qui respondens ait illis: * Generatio mala, & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum * Jonæ Prophetæ. * Infr. 16 a. 4. Luc.11. c.29. 1. Cor. 1. d.22.

* Jonæ 2. a. 1. D
40 Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

* Jonæ 3. b. 5.
41 * Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam; quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quàm Jonas hic.

* 3. Reg. 10. a. 1. 2. Par. 9. a. 1. Luc. 11. c. 24
42 Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam, * quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic.

43 Cùm autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit.

44 Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam.

* 2. Pet. 2. d. 20.
45 Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: * & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit generationi huic pessimæ.

* Mar. 3. d. 31 Luc. 8. c. 19.
46 * Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

47 Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te.

48 At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

49 Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

50 Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est: ipse meus frater, & soror, & mater est.

CAPUT XIII.

Sedens in navicula proponit turbis parabolam seminantis, ac zizaniorum, quas etiam discipulis interpretatur: item parabolas de grano sinapis, de fermento in farina occultato: de thesauro, & margarita inventis: de reti in mare misso; quam parabolam etiam declarat: docens in patria, ait prophetam non esse sine honore nisi in propria patria.

A
1 In illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

* Mar. 4. a. 1. Luc. 8. a. 4.
2 * Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in littore.

3 Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit, qui seminat, seminare.

4 Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt ea.

5 Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & continuò exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ.

6 Sole autem orto æstuaverunt: & quia non habebant radicem, aruerunt.

7 Alia autem ceciderunt in spinas: & creverunt spinæ, & suffocaverunt ea.

8 Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum. B

9 Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11 Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum: illis autem non est datum.

12 * Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. * Infr. 25. c. 29.

13 Ideò in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

14 Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: * Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. * Isai. 6. c. 9. Marc. 4. b. 12. Luc. 8. b. 10. Joan. 12. f. 40. Act. 28. f. 26. Rom. 11 b. 8.

15 Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt: ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

16 Vestri autem beati oculi, quia vident, & aures vestræ, quia audiunt.

17 * Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, & justi cupierunt videre, quæ videtis, & non viderunt; & audire, quæ auditis, & non audierunt. * Luc. 10. c. 24.

18 Vos ergo audite parabolam seminantis. C

19 Omnis, qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit, quod seminatum est in corde ejus: hic est, qui secus viam seminatus est.

20 Qui autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud:

21 Non habet autem in se radicem, sed est temporalis: facta autem tribulatione, & persecutione propter verbum, continuò scandalizatur.

22 Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & sollicitudo sæculi istius, & fallacia divitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

23 Qui verò in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò trigesimum.

24 * Aliam parabolam proposuit illis, dicens: * Mar. 4. c. 30.

Simile

Simile factum est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo.

25 Cùm autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit.

D 26 Cùm autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

27 Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28 Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis, imus, & colligimus ea?

29 Et ait, Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.

30 Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

* Mar. 4. d. 31. Lucæ 13. c. 19. 31 * Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo:

E 32 Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cùm autem creverit, majus est omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, & habitent in ramis ejus.

* Luc. 13. c. 21. 33 Aliam parabolam locutus est eis. * Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.

34 Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis.

* Psal. 77. a. 2. Marc. 4. d. 34. 35 Ut impleretur, quod dictum erat per Prophetam dicentem: * Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.

36 Tunc, dimissis turbis, venit in domum: & accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.

37 Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.

38 Ager autem est mundus. Bonum verò semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam.

39 Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. * Messis verò, consummatio sæculi est: Messores autem, angeli sunt. * Apoc. 14. c. 15.

40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi.

F 41 Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem:

42 Et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium.

* Sap. 3. b. 7. 43 * Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Dan. 12. a. 3.

44 Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa, quæ habet, & emit agrum illum.

45 Iterùm simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

46 Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.

47 Iterùm simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti.

48 Quam cùm impleta esset, educentes, & secùs littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.

49 Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio justorum,

50 Et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium.

51 Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam. G

52 Ait illis: Ideò omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova, & vetera.

53 Et factum est, cùm consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde.

54 Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic sapientia hæc, & virtutes?

55 * Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus, & Joseph, & Simon, & Judas. * Marc. 6. a. 3. Luc. 4. c. 16. Joan. 6. e. 42.

56 Et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?

57 Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua.

58 Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum.

CAPUT XIV.

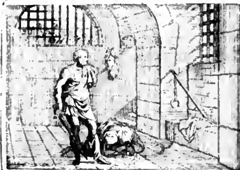
Caput Joannis datur puellæ saltatrici: Jesus quinque virorum millia in deserto quinque panibus, & duobus piscibus satiat, sublatis duodecim reliquiarum cophinis: & super mare ambulans discipulos tempestate agitatos confortat, Petrumque à submersione liberat: in terra Genesar varii curantur languores tactu vestimenti ipsius.

A Marc.6. b. 14. Luc. 9. a. 7.

1 IN illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jesu:
2 Et ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ideò virtutes operantur in eo.

* Marc. 6. c. 17. Luc. 3. d. 19.

3 * Herodes enim tenuit Joannem, & alligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui.
4 Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam.
5 Et volens illum occidere, timuit populum, * quia sicut prophetam eum habebant. * Infra 21.c.26.
6 Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.
7 Unde cum juramento pollicitus est ei dare, quodcumque postulasset ab eo.
8 At illa præmonita à matre sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Joannis Baptistæ.
9 Et contristatus est rex: propter juramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant, jussit dari.

10 Misitque & decollavit Joannem in carcere.
11 Et allatum est caput ejus in disco, & datum est puellæ, & attulit matri suæ.

B

12 Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, & sepelierunt illud: & venientes nuntiaverunt Jesu.

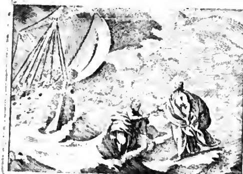
* Luc. 9. b. 10. Marc. 6. d. 37.

13 * Quod cùm audisset Jesus, secessit inde in navicula, in locum desertum seorsum: & cùm audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus.
14 Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curavit languidos eorum.
15 Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, & hora jam præteriit: dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.
16 Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.
17 Responderunt ei: * Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces. * Joan. 6. b. 9.
18 Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.

19 Et

19 Et cùm jussisset turbam discumbere super
fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cœlum benedixit, &
fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.
C 20 Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.
Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.
21 Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, &
parvulis.
22 * Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, & præcedere eum trans fretum donec dimitteret turbas.
23 Et dimissa turba, * ascendit in montem
solus orare. Vespere autem facto solus erat
ibi.
24 Navicula autem in medio mari jactabatur
fluctibus: erat enim contrarius ventus.
25 Quarta autem vigilia noctis venit ad eos
ambulans super mare.
26 Et videntes eum super mare ambulantem,
turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et
præ timore clamaverunt.
27 Statimque Jesus locutus est eis, dicens:
Habete fiduciam: ego sum: nolite timere.
28 Respondens autem Petrus dixit: Domine,
si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29 At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus
de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum.
D 30 Videns verò ventum validum, timuit: &
cùm cœpisset mergi, clamavit dicens, Domine, salvum me fac.
31 Et continuò Jesus extendens manum, apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti?
32 Et cùm ascendissent in naviculam, cessavit
ventus.
33 Qui autem in navicula erant, venerunt,
& adoraverunt eum, dicentes: Verè Filius
Dei es.
* Marc. 6. g. 53. 34 * Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genesar.
35 Et cùm cognovissent eum viri loci illius,
miserunt in universam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes:
36 Et rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt,
salvi facti sunt.

CAPUT XV.

Pharisæorum de lavandis manibus, aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis præponebant: & quæ sint coinquinantia hominem: mulier Chananæa perseveranti fide, ac supplicatione impetrat filiæ curationem: Jesus curatis juxta mare Galilææ variis languoribus, quatuor virorum millia septem panibus, paucisque pisciculis satiat, sublatis septem sportarum reliquiis.

1 TUNC accesserunt ad eum ab Jerosolymis A
Scribæ, & Pharisæi dicentes: Marc. 7. a. 1.
2 Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas,
cùm panem manducant.
3 Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos
transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:
4 * Honora patrem, & matrem; & * Qui * Exod. 20. c. 12. Deut. 5. b. 16. Ephes. 6. a. 2.
maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. * Exod. 21. c. 17.
5 Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri: Munus quodcumque est ex me,
tibi proderit:

6 Et

Levit. 20. b. 9 Prov. 20. c. 20. 6 Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

B 7 Hypocritæ, benè prophetavit de vobis Isaias, dicens:

* Isaiæ 29 d. 13. Marc. 7 a. 6. 8 * Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me.

9 Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.

10 Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, & intelligite.

11 Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

12 Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis, quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt?

* Joan. 15: 2. 13 At ille respondens ait: * Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur.

14 Sinite illos: * cæci sunt, & duces cæcorum, cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. * Luc. 6 f. 39. Marc. 7. c. 17.

15 Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.

16 At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis?

17 Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?

18 Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.

19 De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.

20 Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem. * C

21 Et egressus inde Jesus, secessit in partes Tyri, & Sidonis.

* Marc. 7. c. 24. 22 * Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei, Domine, fili David: filia mea malè à Dæmonio vexatur.

23 Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos.

* Sup 10. a. 6. Joan. 10. a. 3. 24 Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi * ad oves, quæ perierunt domus Israel.

25 At illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine adjuva me.

26 Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

27 At illa dixit: Etiam, Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

28 Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29 Et cùm transisset inde Jesus, venit secus Mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi.

30 * Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos. * Isai. 35. b. 5.

31 Ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israel.

32 * Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduò jam perseverant mecum, & non habent, quod manducent, & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. D * Marc. 8. a. 1.

33 Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?

34 Et ait illis Jesus: Quot habetis panes?

A ci lli

At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos.

35 Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram.

36 Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

37 Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

38 Erant autem, qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos, & mulieres.

39 Et dimissa turba, ascendit in naviculam: & venit in fines Magedan.

CAPUT XVI.

Jesus signi petitione ipsum tentantes arguit, quòd signa temporum non dijudicarent: jubet discipulos cavere à fermento Pharisæorum, ac Sadducæorum: ipsosque interrogat, quem ipsum esse dicant, & Petro post illius responsionem promittit claves regni cælorum: suam autem passionem prædicens, à Petro increpatur: propter quod satanam ipsum appellat, docens quemque propriam crucem tollere, & Deum unicuique juxta sua opera redditurum.

A Marc. 8. b. 11. Luc. 12. g. 54.

1 ET accesserunt ad eum Pharisæi, & Sadducæi tentantes, & rogaverunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis.

2 At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cœlum;

3 Et manè: Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum.

4 Faciem ergo cœli dijudicare nostis: signa autem temporum non potestis scire? * Generatio mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, * nisi signum Jonæ prophetæ. Et relictis illis, abiit.

* Sup. 12. g. 39. * Jonæ 2. a. 1.

5 Et cùm venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere.

6 Qui dixit illis: * Intuemini, & cavete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum.

* Marc. 8. b. 15. Luc. 12. a. 1.

7 At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes non accepimus.

B

8 Sciens autem Jesus dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis?

9 Nondum intelligitis, neque recordamini * quinque panum in quinque millia hominum, & quot cophinos sumpsistis?

* Sup. 14. c. 17. Joan. 6. b. 9.

10 Neque * septem panum in quatuor millia hominum, & quot sportas sumpsistis?

11 Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum?

12 Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum.

13 * Venit autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi: & interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis?

* Sup. 15. d. 34. * Marc. 8. c. 27. Luc. 9. c. 19.

14 At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam; alii verò Jeremiam, aut unum ex prophetis.

C

15 Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis?

16 Respondens Simon Petrus dixit: * Tu es Christus, filius Dei vivi.

* Jo: 6. g. 70.

17 Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.

18 * Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

* Jo: 1. f. 42.

19 * Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.

* Isai. 22. g. 22. Joan. 20. e. 23.

20 Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus.

21 Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, & multa pati à senioribus, & Scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere.

D

22 Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicens: Absit à te, Domine: non erit tibi hoc.

23 Qui conversus, dixit Petro: * Vade post me, satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.

24 * Tunc Jesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

* Marc 8. d. 33

25 * Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

* Sup. 10. d. 38. Luc. 9. c. 23. & 24. f. 17. & 17. g. 33. * Jo: 12. d. 25.

26 Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

27 Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: * & tunc reddet unicuique secundùm opera ejus.

* Actor. 17. g. 31. Rom. 2. a. 6.

28 Amen dico vobis, * sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

* Mar. 8. d. 39. Luc. 9. c. 27.

CAPUT XVII.

Christi in monte transfiguratio, quam jubet discipulos silentio servare, donec à mortuis resurgat: Eliam dicit venturum, immò jam venisse, sed cognitum non fuisse, nempè Joannem Baptistam: puerum lunaticum curat, quem discipuli ob modicam fidem curare non potuerant, ostendens quantæ sint virtutis, fides similis grano sinapis, jejunium, & oratio: passionem suam prædicit: pro se quoque & Petro didrachma solvit, invento in ore piscis statere.

A Mar. 9. a. 1. Luc. 9. d. 28.
1. ET post dies sex assumit Jesus Petrum,
& Jacobum, & Joannem fratrem ejus,
& ducit illos in montem excelsum seorsum:

2 Et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.

3 Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes.

4 Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida ob-
* 2. Pet. 1. d 27. Sup. 3 d. 17. umbravit eos. * Et ecce vox de nube, dicens:
Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene
complacui: ipsum audite.

6 Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valdè.

7 Et accessit Jesus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

8 Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.

B
9 Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à mortuis resurgat.

10 Et interrogaverunt eum discipuli, dicen-
tes: * Quid ergo Scribæ dicunt, quòd Eliam * Mar. 9 b. 10. Mal. 4. b 5.
oporteat primum venire?

11 At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia.

12 Dico autem vobis, * quia Elias jam venit, * Sup. 11. b. 14.
& non cognoverunt eum, * sed fecerunt in eo, * Sup. 14. a. 10.
quæcumque voluerunt. Sic & Filius hominis
passurus est ab eis.

13 Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.

14 * Et cùm venisset ad turbam, accessit ad * Mar. 9. c. 16. Luc. 9. c. 38.
eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebrò in aquam.

15 Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

16 Respondens autem Jesus, ait: O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? usquequò patiar vos? Afferte huc illum ad me.

17 Et increpavit illum Jesus, & exiit ab eo C
dæmonium, & curatus est puer ex illa hora.

18 Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum?

19 Dixit illis Jesus: Propter incredulitatem
vestram. * Amen quippè dico vobis, si habue- * Luc. 17. b. 6. Mar. 9. c 30. Luc. 9. c. 41.
ritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.

20 Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem, & jejunium.

21 Conversantibus autem eis in Galilæa di-
xit illis Jesus: * Filius hominis tradendus est * Infr. 20. c. 18.
in manus hominum:

22 Et occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.

D

23 Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma?

24 Ait: Etiam. Et cùm intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filiis suis, an ab alienis?

25 Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii.

26 Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me, & te.

CAPUT XVIII.

Proposito parvulo docet, quisnam major sit in regno cælorum, & quàm sit à pusillorum scandalo cavendum: quomodo frater in nos peccans debeat corripi, & ecclesiam non audiens pro ethnico haberi, potestate ligandi, atque solvendi discipulis tradita: docet etiam, quàm sit apud Deum efficax duorum petitio sibi consentientium, & quoties fratri in nos peccanti sit ignoscendum, accommodata ad hoc parabola de rege rationem cum servis suis ineunte.

A — Marc 9. c. 33 Luc. 9 f. 46 Inf. 19. b. 14 1. Cor. 14. d. 20.

1 IN illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis putas, major est in regno cœlorum?

2 Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum,

3 Et dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.

4 Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cœlorum.

5 Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

* Marc. 9. f. 41. Luc. 17 a. 2.

6 * Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.

7 Væ mundo à scandalis. Necesse est enim ut veniant scandala: verumtamen væ homini illi, per quem scandalum venit.

* Sup. 5. e. 30. Mar. 9. g. 42.

8 * Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te; abscinde eum, & projice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

B

9 Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

10 Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, * quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. — * Ps. 33. a. 8.

11 * Venit enim Filius hominis salvare quod perierat. — * Luc. 19. b. 10. Luc. 15. a. 4.

12 Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis: nonne relinquit nonagintanovem in montibus, & vadit quærere eam, quæ erravit?

13 Et si contigerit, ut inveniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quàm super nonagintanovem, quæ non erraverunt.

14 Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis.

15 * Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. — * Luc. 17. a. 3. Levit. 19. d. 17. Eccl. 19. b. 13.

C — Jac. 5. d. 19.

16 Si autem te non audierit: adhibe tecum adhuc unum, vel duos, * ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. — * Deut. 19. b. 15. 2. Cor. 13. a. 1. Hebr. 10. e. 28. Jo. 8. c. 17.

17 Quòd si non audierit eos, dic ecclesiæ; si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut * ethnicus, & publicanus. — * 2. Thess. 3. d. 14. 1. Cor. 5. b. 9.

18 * Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo. — * Jo. 20. e. 23.

19 Iterùm dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis est.

20 Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

21 Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: * Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies? — * Luc. 17. a. 4.

22 Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

23 Ideò assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24 Et cùm cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25 Cùm autem non haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus venumdari, & uxorem ejus, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.

D

26 Procidens autem servus ille orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

27 Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

28 Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

29 Et procidens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

30 Ille autem noluit, sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

31 Videntes autem conservi ejus, quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narraverunt domino suo omnia, quæ facta fuerant.

32 Tunc vocavit illum dominus suus: & ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me:

33 Nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35 Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium docet ex sua institutione esse indissolubile, nec uxorem extra causam fornicationis posse dimitti: inter varios eunuchos laudat illos, qui se castrarunt propter regnum cælorum: parvulis manus imponit: adolescens qui omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus vendendis abit tristis: difficilè ergo asserit, divitem intrare regnum cælorum, & quid illis præmii sit, qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

A 1 ET factum est, cùm consummasset Jesus sermones istos, migravit à Galilæa, &
* Mar. 10. a. 1. * venit in fines Judææ trans Jordanem.

2 Et secutæ sunt eum turbæ multæ, & curavit eos ibi.

* Mar. 10. a. 2. 3 * Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa?

4 Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia
* Gen. 1. d. 27. * qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos? & dixit:

* Gen 2. d. 24 Eph. 5. g. 31. 1. Cor. 7. d. 10. 5 * Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.

6 Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

7 Dicunt illi: * Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere? * Deut. 24. a. 1.

8 Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. B

9 * Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. * Sup. 5. e. 32. Marc. 10. b. 11. Luc. 16. b. 18. 1. Cor. 7. b. 10.

10 Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11 Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

12 Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere capiat.

13 Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos.

14 Jesus verò ait eis: * Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cœlorum. * Mar. 10. b. 13. Luc. 18. b. 15.

15 Et cùm imposuisset eis manus, abiit inde. Sup. 18. a. 3.

16 Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam? Mar. 10. b. 17. Luc. 18. d. 16.

17 Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata:

18 Dicit illi: Quæ? Jesus autem dixit: * Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: C * Exod. 20 c. 13.

19 Honora patrem tuum, & matrem tuam: &, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

20 Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi à juventute mea, quid adhuc mihi deest?

21 Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.

22 Cùm audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

23 Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficilè intrabit in regnum cœlorum.

24 Iterùm dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum.

25 Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse? D

26 Aspiciens autem Jesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27 Tunc

27 Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28 Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.

29 Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

30 * Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi. * Infr. 20.b.16 Marc 10.d.31. Luc.13 f.30.

CAPUT XX.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis: Jesus discipulis passionem, ac resurrectionem suam prædicit; & occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quòd non potestate, & ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores: egrediens verò Jericho duos cæcos illuminat.

A 1 SIMILE est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo manè conducere operarios in vineam suam.

2 Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3 Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4 Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Iterùm autem exiit circa sextam, & nonam horam: & fecit similiter.

6 Circa undecimam verò exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi?

7 Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

8 Cùm serò autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos.

9 Cùm venissent ergo, qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. B

10 Venientes autem & primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

11 Et accipientes murmurabant adversùs patremfamilias,

12 Dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstus.

13 At ille respondens uni eorum, dixit: Amice, non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum?

14 Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi.

15 Aut non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

16 * Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi: multi enim sunt vocati, pauci verò electi. * Sup. 19.d.30

17 * Et ascendens Jesus Jerosolymam, assumpsit duodecim discipulos secretò, & ait illis: *Marci 10 d.32.

18 Ecce ascendimus Jerosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, C Luc.13. f.30.

19 Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

20 * Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi * Mar. 10.e.35.

bedæi cum filiis suis, adorans, & petens aliquid ab eo.
21 Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo.
22 Respondens autem Jesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.
23 Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.
* Mar. 10 g 41. 24 * Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.
* Lucæ 22.c.25. 25 * Jesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum: & qui majores sunt, potestatem exercent in eos.
D 26 Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister.
27 Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus:
* Phil. 2. a. 7. 28 * Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis.
* Mar. 10 g 46. Luc. 18 f 35. 29 * Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa:
30 Et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt, quia Jesus transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.
31 Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.
32 Et stetit Jesus, & vocavit eos, & ait: Quid vultis, ut faciam vobis?
33 Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.
34 Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

CAPUT XXI.

Jesus super asinam Jerusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo ejicit, & Pharisæis de triumpho indignantibus respondet: discipulis autem, de ficulnea Christi verbo arefacta mirantibus, declarat fidei efficaciam: interrogationem de sua potestate retundit quæstione de Joannis baptismo: & ex parabolis de homine duos filios habente & de patrefamilias, cujus vinitores post alios servos, etiam filium vineæ hæredem occiderunt, prædicit regnum Dei à Judæis ad Gentes transferendum.

1 ET cùm appropinquassent Jerosolymis, & venissent Bethphage ad Montem olive- A Marci 11. a. 1. Luc. 19. c. 29.
ti: tunc Jesus misit duos discipulos,
2 Dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: solvite, & adducite mihi.
3 Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos.
4 Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem:
5 * Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis. * Isai. 62.d.11. Zach. 9. b. 9. Jo: 12. b. 15.
6 Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Jesus.

7 Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua: & eum desuper sedere fecerunt.
8 Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via:

9 Tur-

* Psal. 117. d. 26. 9 Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamabant, dicentes: * Hosanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis.

10 Et cùm intrasset Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? B Mar 11. b 10. Luc 19. g. 19.

11 Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta à Nazareth Galilææ.

* Jo: 2. c 14. Luc. 19. g 46. 12 * Et intravit Jesus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo; & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

*Isa.56. c.7 Jer. 7.b. 11. 13 Et dicit eis: Scriptum est: * Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.

14 Et accesserunt ad eum cœci, & claudi in templo, & sanavit eos.

15 Videntes autem principes sacerdotum, & Scribæ mirabila, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David: indignati sunt,

16 Et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique: numquam legi- * Psal. 8. a. 3. stis: * Quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem?

17 Et relictis illis, abiit foras extra Civitatem in Bethaniam: ibique mansit.

18 Manè autem revertens in Civitatem esuriit.

* Mar. 11.b.13. 19 * Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam, & nihil invenit in ea nisi folia tantùm, & ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea.

* Marc. 11.c.20. 20 * Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuò aruit?

21 Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solùm de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tolle, & jacta te in mare, fiet.

* Sup 7. 1. 7. 1. Joan. 3. d. 22. 22 * Et omnia, quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.

23 Et cùm venisset in templum, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum, & seniores populi dicentes: * In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? * Marc. 11.d.28. Luce 20. a. 2.

24 Respondens Jesus dixit eis: Interrogabo vos & ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio.

25 Baptismus Joannis unde erat? è cœlo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes: C

26 Si dixerimus, è cœlo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: * omnes enim habebant Joannem sicut prophetam. * Sup. 14. a. 5.

27 Et respondentes Jesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

28 Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea.

29 Ille autem respondens, ait: Nolo. Posteà autem, pœnitentia motus, abiit.

30 Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens ait: Eo, domine, & non ivit.

31 Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Joannes in via justitiæ, & non credidistis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis posteà, ut crederetis ei.

* Marc. 11. a. 1. Lucæ 20. b. 9. Isai. 5. a. 1. Jer. 2. d. 21.

33 Aliam parabolam audite : * Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregrè profectus est.

34 Cùm autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35 Et agricolæ, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidaverunt.

36 Iterùm misit alios servos plures prioribus, & fecerunt illis similiter.

37 Novissimè autem misit ad eos filium suum dicens : Verebuntur filium meum.

38 Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intrà se : * Hic est hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus.

* Infr. 25. a. 3. & 27. a. 1. Joan. 11. g. 53.

39 Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt.

40 Cùm ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41 Ajunt illi : Malos malè perdet; & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42 Dicit illis Jesus : Numquam legistis in Scripturis : * Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

* Psal. 117. d. 22. Actor. 4. b. 11. Rom. 9. g. 33. 1 Pet. 2. a. 7.

43 Ideò dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.

44 Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur : super quem verò ceciderit, conteret eum.

45 Et cùm audissent principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt, quòd de ipsis diceret.

46 Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas : quoniam sicut prophetam eum habebant.

CAPUT XXII.

Parabola de rege, qui fecit nuptias filio suo, in quibus discumbens absque veste nuptiali in tenebras ejicitur exteriores : tentatur Jesus à Pharisæis super censu dando Cæsari, & à Sadducæis super resurrectione, quorum redarguit inscitiam, mortuorum evincens resurrectionem : rursumque à legis doctore tentatur super magno legis mandato : vicissim quoque interrogat Pharisæos, cujus filius sit Christus.

A Lucæ 14. d. 16.

1 ET respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens :

2 Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Apocal. 19. b. 9.

3 Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire.

4 Iterum misit alios servos, dicens : Dicite invitatis : Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata : venite ad nuptias.

5 Illi autem neglexerunt : & abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam.

6 Reliqui verò tenuerunt servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt.

7 Rex autem cùm audisset, iratus est : & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

8 Tunc ait servis suis : Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9 Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, malos, & bonos : & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

11 Intravit autem rex, ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

12 Et ait illi : Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. B

13 Tunc dixit rex ministris : * Ligatis manibus, & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores : ibi erit fletus, & stridor dentium. * Sup. 8. b. 12. & 13. f. 42.

14 Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

15 * Tunc abeuntes Pharisæi, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone. * Marc. 12. b. 13. Luc. 20. d. 20.

16 Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes : Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo : non enim respicis personam hominum :

17 Dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?

18 Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait : Quid me tentatis, hypocritæ?

19 Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium,

20 Et ait illis Jesus : Cujus est imago hæc, & superscriptio.

21 Dicunt ei : Cæsaris. Tunc ait illis : * Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo. * Rom. 13. c. 7.

22 Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. C

23 In illo die accesserunt ad eum Sadducæi qui dicunt non esse resurrectionem : & interrogaverunt eum,

24 Di-

* Marc. 12.b.19. Luc. 20. d. 28. Act. 13. b. 6. Deuter. 25. b. 6.

24 Dicentes: Magister, Moyses dixit: * Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo.

25 Erant autem apud nos septem fratres: & primus, uxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26 Similiter secundus, & tertius, usque ad septimum.

27 Novissimè autem omnium & mulier defuncta est.

28 In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30 In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cœlo.

31 De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis:

* Exod. 3. b. 6.

32 * Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium.

33 Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina ejus.

D

* Marc. 12.c.28. Lucæ 10.c.25.

34 * Pharisæi autem audientes, quòd silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum.

35 Et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum:

36 Magister, quod est mandatum magnum in Lege?

* Deut. 6.a.5.

37 Ait illi Jesus: * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

38 Hoc est maximum, & primum mandatum.

* Lev. 19.d.18. Marc. 12. f.31. Lucæ 10.d.41.

39 Secundum autem simile est huic: * Diliges proximum tuum sicut te ipsum.

40 In his duobus mandatis universa lex pendet, & prophetæ.

41 Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus,

42 Dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David.

43 Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

* Psal. 109.a.1.

44 * Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46 Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum ampliùs interrogare.

CAPUT XXIII.

Scribis, & Pharisæis super cathedram Moysi sedentibus præcipit Jesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, retegens ipsorum hypocrisim, & ambitionem, discipulos verò contrariam docens humilitatem: deinde multiplex væ illis ob hypocrisim, ac reliquas suas iniquitates interminatur, prædicens eos patrum suorum mensuram in justorum persecutionibus impleturos, ac Jerusalem deserendam.

A

1 TUNC Jesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos,

2 Dicens: Super cathedram Moysi sederunt * Scribæ, & Pharisæi.

* 2. Esd. 8. a. 4.

3 Omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

* Luc. 11.g.46. Act. 15. c. 10.

4 * Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere.

* Deut. 6. b. 8. Nu. 15. d. 38.

5 Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus: * dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

6 Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis,

7 Et salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

* Marc. 12.d.39. Lucæ 11. f.43. & 20. g. 46.

8 * Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.

* Jacob 3. a. 1. Malac. 1. b. 6.

9 * Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus est enim Pater vester, qui in cœlis est.

10 Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus.

11 Qui major est vestrum, erit minister vester.

B

* Luc. 14.c.11. & 18.c. 14.

12 * Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur.

13 Væ autem vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cœlorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

* Marc. 12.d.40. Lucæ 20.g.47.

14 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: * quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc ampliùs accipietis judicium.

15 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.

16 Væ vobis, duces cœci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet.

17 Stulti, & cœci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?

18 Et quicumque juraverit in altari, nihil est: quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19 Cœci: Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?

20 Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt.

C 21 Et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso:

22 Et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.

* Luc. 11. f.42. 23 * Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis, quæ graviora sunt legis, judicium, & misericordiam, & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.

24 Duces cœci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

25 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia mundatis, quod deforis est calicis, & paropsidis: intùs autem pleni estis rapina, & immunditia.

26 Pharisæe cœce, munda priùs, quod intùs est calicis, & paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum.

27 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intùs verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia.

28 Sic & vos à foris quidem paretis hominibus justi: intùs autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate.

29 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta justorum,

30 Et dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

D 31 Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt.

32 Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

* Sup. 3. b. 7. 33 * Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ?

34 Ideò ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem:

35 Ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, * à sanguine Abel justi usque ad sanguinem * Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidistis inter templum, & altare.

* Gen. 4. b. 8. Hebr. 11. a. 4. * 2.Par. 24. f.22. Lucæ 13.g.34.

36 Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

37 Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

38 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

39 Dico enim vobis, non me videbitis amodò, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XXIV.

Prædicit templi eversionem, monetque, ut caveant à venturis seductoribus, futura prænuntians bella, ac persecutiones: surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ: de adventu filii hominis præcedentibus signis in sole, luna, & stellis: omnibus ignotum dicit Christus diem judicii: & de fideli, ac malo servo, propter quæ docet semper esse vigilandum.

1 ET egressus Jesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationes templi. A Marc. 13. a. 1. Lucæ 21. b. 5.

2 Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hìc lapis super lapidem, qui non destruatur.

3 * Sedente autem eo super montem oliveti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum adventus tui, & consummationis sæculi? * Luc. 19. g. 44.

4 * Et respondens Jesus, dixit eis: Videte, ne quis vos seducat. * Eph. 5. b. 6. Col. 2. d. 18.

5 Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent.

6 Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum. Videte, ne turbemini: oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis.

7 Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca.

8 Hæc autem omnia initia sunt dolorum.

9 * Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. * Joan. 15 c.20. & 16.a.2

10 Et tunc scandalizabuntur multi, & invicem tradent, & odio habebunt invicem. B Supra 10.c.17. Lucæ 21.c.12.

11 Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.

12 Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

13 Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

14 Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.

15 Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est * à Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit, intelligat: * Mar. 13.b.14. Lucæ 21.d.20. Dan. 9. g. 27.

16 Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes:

17 Et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua:

18 Et

18 Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.
19 Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.
20 Orate autem, ut non fiat fuga vestra in hyeme, * vel sabbato.
* Act 1. b. 12.
21 Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modò, neque fiet.
22 Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.
* Mar. 13.c 21.
23 * Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere:
24 Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.
25 Ecce prædixi vobis.
26 Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere.
C
27 Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit, & adventus Filii hominis.
* Luc 17 g 37.
28 * Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.
* Mar 13 c.24. Lucæ 21 c 25. Ezech. 32. b. 7. Isaiæ 13 b 10. Joel. 3. e. 15. Apoc. 1. b. 7.
29 * Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commovebuntur:
30 Et tunc parebit signum Filii hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majestate.
* 1 Cor. 15 g.52.
31 * Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos ejus à quatuor ventis, à summis cœlorum usque ad terminos eorum.
32 Ab arbore autem fici discite parabolam: cùm jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis, quia propè est æstas.
33 Ita & vos, cùm videritis hæc omnia, scitote, quia propè est in januis.
34 Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.
* Mar. 13.d.31.
35 * Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.
36 De die autem illa, & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus Pater.
* Luc. 17 f 26. Gen. 7. b 7.
37 * Sicut autem in diebus Noe, ita erit & adventus Filii hominis.
38 Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noe in arcam,
D
39 Et non cognoverunt, donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus Filii hominis.
40 Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & unus relinquetur.
41 Duæ molentes in mola: una assumetur, & una relinquetur.
42 Vigilate ergo, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit.
43 Illud autem scitote, * quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. * 1. Thess. 4. d.15. Marc. 13 d.33. Lucæ 12.c.39.
44 Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.
45 Quis, putas, est fidelis servus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?
46 * Beatus ille servus, quem cùm venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem. *Apoc. 16.c.15.
47 Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.
48 Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire:
49 Et cœperit percutere conservos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis.
50 Veniet dominus servi illius: in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat.
51 Et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis, * illic erit fletus, & stridor dentium. * Sup. 13 f 42. Inf. 25. c. 30.

CAPUT XXV.

Parabolas proponit de decem virginibus, ac talentis distributis servis, quorum dominus peregrè rediens singulos præmiat, aut punit juxta ipsorum merita: extremum judicium ponit ob oculos, & causas præmiationis bonorum, ac punitionis malorum.

1 TUNC simile erit regnum cœlorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso, & sponsæ: A
2 Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes.
3 Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum:
4 Prudentes verò acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.
5 Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, & dormierunt.
6 Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei.
7 Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt lampades suas.
8 Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.

9 Responderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non sufficiat nobis, & vobis, ite potiùs ad vendentes, & emite vobis.

10 Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est janua.

11 Novissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis.

12 At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos.

* Mar. 13 d 33. 13 * Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.

* Luc 19.b.12. 14 * Sicut enim homo peregrè proficiscens, vocavit servos suos, & tradidit illis bona sua.

B 15 Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum, unicuique secundùm propriam virtutem, & profectus est statim.

16 Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque.

17 Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18 Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

19 Post multum verò temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis.

20 Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.

21 Ait illi dominus ejus: Euge, serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

22 Accessit autem, & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo superlucratus sum.

23 Ait illi dominus ejus: Euge, serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

C 24 Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio, quia homo durus es, metis, ubi non seminasti, & congregas, ubi non sparsisti:

25 Et timens abii, & abscondi talentum tuum in terra: ecce habes, quod tuum est.

26 Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male, & piger, sciebas, quia meto, ubi non semino, & congrego, ubi non sparsi:

27 Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepissem utique, quod meum est cum usura.

28 Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta.

* Sap. 13.b.12. Marc. 4.e.15. 29 * Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.

30 Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium. Lucæ 4.e 18. & 19.d. 26.

31 Cùm autem venerit Filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ:

32 Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis:

33 Et statuet oves quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris.

34 Tunc dicet rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

35 * Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: * Isai. 58.b. 7. Ezech. 18.b.7.

36 Nudus, & cooperuistis me: * infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. *Eccli. 7.d.39.

37 Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pavimus te: sitientem, & dedimus tibi potum?

38 Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? D

39 Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te?

40 Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiù fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

41 Tunc dicet his, qui à sinistris erunt: * Discedite à me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus. * Psal. 6 c. 9. Supr. 7. d. 23.

42 Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum: Lucæ 13.f.27.

43 Hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me.

44 Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum aut in carcere, & non ministravimus tibi?

45 Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiù non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.

46 * Et ibunt in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam. * Jo: 5. e. 29. Dan. 12. a. 2.

CAPUT XXVI.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu: qui unguento pretioso à muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur à Juda; de cujus proditione discipulis in cœna loquitur, in qua panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradidit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, trinamque Petri negationem: & post trinam orationem capitur à Judæis; quorum uni

Petrus

Petrus abscidit auriculam: discipulis fugientibus, coram Caipha à falsis testibus accusatur, mortisque reus judicatus conspuitur, ac caeditur, & ter à Petro negatur.

A 1 ET factum est: cùm consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis.

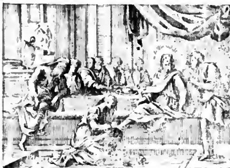
* Mar. 14. a. 1. Lucæ 22. a. 1. 2 * Scitis, quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur, ut crucifigatur.

3 Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas:

4 Et consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenerent, & occiderent.

5 Dicebant autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.

6 * Cùm autem Jesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, * Joan. 11. a. 2. & 12. a. 3.

Marc. 14. c. 8. Joan. 12. a. 3. 7 Accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis.

8 Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio hæc?

9 Potuit enim istud venumdari multo, & dari pauperibus.

10 Sciens autem Jesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

11 Nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habetis.

12 Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

13 Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam ejus.

B

* Mar. 14. b. 10. Lucæ 22. a. 4 14 * Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum:

15 Et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

16 Et exinde quærebat opportunitatem, ut eum traderet.

* Mar. 14. b. 12. Lucæ 22. a. 7 17 * Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?

18 At Jesus dixit: Ite in civitatem ad quemdam, & dicite ei: Magister dicit, Tempus meum propè est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.

19 Et fecerunt discipuli, sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha.

20 * Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. * Mar. 14. b. 17. Lucæ 22. b. 14. Joan. 13. b. 21.

21 Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est.

22 Et contristati valde, cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum, Domine?

23 At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet:

24 Filius quidem hominis vadit, * sicut scriptum est de illo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. * Psal. 40. b. 10. C

25 Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum, Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

26 * Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. * 1. Cor. 11. c. 24.

27 Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

28 Hic est enim Sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29 Dico autem vobis: non bibam amodò de hoc
genimine vitis, usque in diem illum, cùm illud
bibam vobiscum novum in regno Patris mei.
30 Et hymno dicto, exierunt in Montem oli-
veti.
31 Tunc dicit illis Jesus: * Omnes vos scan-
dalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum
est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur
oves gregis.
32 Postquam autem resurrexero, præcedam
vos in Galilæam.
33 Respondens autem Petrus, ait illi: Et si
omnes scandalizati fuerint in te, ego numquam
scandalizabor.
34 Ait illis Jesus: Amen dico tibi, quia in hac
nocte antequam gallus cantet, ter me negabis.
35 Ait illi Petrus: * Etiam si oportuerit me
mori tecum, non te negabo. Similiter & om-
nes discipuli dixerunt.
36 Tunc venit Jesus cum illis in villam, quæ
dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis:
Sedete hìc, donec vadam illuc, & orem.
37 Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebe-
dæi cœpit contristari, & mœstus esse.
38 Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque
ad mortem; sustinete hìc, & vigilate mecum.
39 Et progressus pusillum, procidit in faciem
suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibi-
le est, transeat à me calix iste, verumtamen
non sicut ego volo, sed sicut tu.

* Mar. 14.c.27 Joan 16 d.32. Zach 13.e.7. Marc. 16.b 7.

D

* Joan. 13 d.38. Marc. 14.d.31. Lucæ 22.d.33.

40 Et venit ad discipulos suos, & invenit eos
dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis
una hora vigilare mecum?
41 Vigilate, & orate, ut non intretis in ten-
tationem. Spiritus quidem promptus est, caro
autem infirma.
42 Iterùm secundò abiit, & oravit, dicens:
Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi
bibam illum, fiat voluntas tua.
43 Et venit iterùm, & invenit eos dormien-
tes; erant enim oculi eorum gravati.
44 Et relictis illis, iterùm abiit, & ora-

vit ter-

vit tertiò, eumdem sermonem dicens.
E 45 Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.
46 Surgite, eamus: ecce appropinquavit, qui me tradet.
* Mar. 14.c.43. Lucæ 22.c.47. Joan. 18.a.3. 47 * Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gladiis, & fustibus, missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi.
48 Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.
49 Et confestim accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.
50 Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Jesum, & tenuerunt eum.
51 Et ecce unus ex his, qui erant cum Jesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus.
52 Tunc ait illi Jesus: Converte gladium tuum
* Gen. 9.a.6. Apoc 13 c.10. in locum suum, * omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.
53 An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones angelorum?
* Isaiæ 53.c.10. 54 * Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri?
F 55 In illa hora dixit Jesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.
* Thr. 4.d.20. 56 Hoc autem totum factum est, * ut adimplerentur scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, * relicto eo, fugerunt.
* Mar. 14 g 50. Lucæ 22 f 54. Joan 18.c.24. 57 At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribæ, & seniores convenerant.
58 Petrus autem sequebatur eum à longè, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intrò, sedebat cum ministris, ut videret finem.
59 Principes autem sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent:
60 Et non invenerunt, cùm multi falsi testes accessissent. Novissimè autem venerunt duo falsi testes.
* Joan. 2.d.19 61 Et dixerunt: Hic dixit: * Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.
62 Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversùm te testificantur?
63 Jesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei.
64 Dicit illi Jesus: Tu dixisti, verumtamen dico vobis: * amodò videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. * Sup. 16 d.27 1.Thes. 4 d 15. Rom. 14.b.10.
65 Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit, quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam:
66 Quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis. G
67 * Tunc expuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt, * Isai. 50 c 6. Marc. 14 g 65.
68 Dicentes: Prophetiza nobis, Christe, quis est, qui te percussit?
69 * Petrus verò sedebat foris in atrio: & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilæo eras. * Luc. 22 f.55. Joan 17.c.27.
70 At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio, quid dicis.
71 Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: & hic erat cum Jesu Nazareno.
72 Et iterum negavit cum juramento: Quia non novi hominem.
73 Et post pusillum accesserunt, qui stabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit.
74 Tunc cœpit detestari, & jurare, quia non novisset hominem. Et continuò gallus cantavit.
75 Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras flevit amarè.

CAPUT XXVII.

Judas, relatis argenteis, laqueo se suspendit: Jesus coram Pilato accusatus, non respondet, uxor autem Pilati dicit ipsum justum: præligitur tamen Barabbas: Pilatus lotis manibus Jesum flagellatum tradit crucifigendum, qui à militibus multipliciter illusus, ducitur ad crucifigendum; & fellee vino potatus, inter latrones crucifigitur, divisis ipsius vestimentis: & à variis multa jactantur in ipsum blasphemiæ: suberiuntur tenebræ; & clamans Jesus Eli, acetoque potatus, cum clamore expirat, ac signa varia fiunt: corpus Jesu à Joseph sepultum custoditur à militibus.

1 MANE autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & se- A

niores

niores populi adversùs Jesum, ut eum morti traderent.

* Mar. 15.a.1. Lucæ 23.a.3. Joan 18.e.28. 2 * Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

3 Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus,

4 Dicens: Peccavi, tradens Sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.

5 Et projectis argenteis in templo, recessit: * & abiens laqueo se suspendit. * Act. 1.c.18.

6 Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est.

7 Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum.

* Act. 1.c.19. 8 * Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

B 9 Tunc impletum est, quod dictum est per

* Zac. 11.c.12. Jeremiam prophetam, dicentem: * Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt à filiis Israel:

10 Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

* Mar. 15.a.2. Luc.23. a.3. Joan. 18.f.33. 11 Jesus autem stetit ante præsidem, * & interrogavit eum præses, dicens: Tu es Rex Judæorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis.

12 Et cùm accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit.

13 Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta adversùm te dicunt testimonia?

14 Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer.

15 Per diem autem solemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16 Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus?

18 Sciebat enim, quòd per invidiam tradidissent eum.

19 Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, & justo illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

20 * Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis, ut peterent Barabbam, Jesum verò perderent. C * Mar. 15.b.11. Luc.23. b.18. Jo: 18. g.40. Actor.3. b.14.

21 Respondens autem præses ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.

22 Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?

23 Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur.

24 Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine justi hujus; vos videritis.

25 Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

26 Tunc dimisit illis Barabbam: Jesum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

27 Tunc milites præsidis suscipientes Jesum

* Marc. 15 b.16. in prætorium, * congregaverunt ad eum universam cohortem:

28 Et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei: D Jo: 19. d.18.

29 Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, Psal.21. d.17.

illude-

illudebant ei, dicentes: Ave rex Judæorum.

30 Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31 Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum, ut crucifigerent.

32 * Exeuntes autem invenerunt hominem Cyreneum, nomine Simonem: hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. * Marc. 15.b 21. Luc. 23. d. 26.

33 * Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus. * Marc. 15 b. 22. Luc. 23. d. 33. Jo: 19. d. 17.

34 Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cùm gustasset, noluit bibere.

35 Postquam autem crucifixerunt eum, diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes: ut impleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem: * Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. * Marc. 15 c. 24. Luc. 23. f. 34.

E

36 Et sedentes servabant eum.

37 Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: HIC EST JESUS REX JUDÆORUM. Jo: 19. d. 23.

38 Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones; unus à dextris, & unus à sinistris.

39 Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua, & dicentes:

40 * Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas: salva temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce. * Ps. 21. d. 19.

41 Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis, & senioribus dicebant:

42 Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: * si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei: * Sap. 2. d. 18.

43 * Confidit in Deo: liberet nunc si vult eum: dixit enim: Quia filius Dei sum. * Psal. 21. a. 9.

44 Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45 A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam.

46 Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: * Eli, Eli, lammasabacthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? * Psal. 21. a. 2

47 Quidam autem illic stantes, & audientes dicebant: Eliam vocat iste.

48 Et continuò currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

49 Cæteri verò dicebant: Sine videamus, an veniat Elias liberans eum.

F

50 Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

51 * Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, * 2 Par. 3. c. 14.

52 Et monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53 Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54 Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terræmotu, & his quæ fiebant, timuerunt valdè, dicentes: Verè Filius Dei erat iste.

55 Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ secutæ erant Jesum à Galilæa, ministrantes ei:

56 Inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Jacobi, & Joseph mater, & mater filiorũ Zebedæi.

G

57 * Cùm autem serò factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Joseph, qui & ipse discipulus erat Jesu. * Marc. 15 g 42. Luc. 23. g 50. Joan. 9. c. 38.

58 Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59 Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.

60 Et posuit illud in monumento suo novo,

quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

61 Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

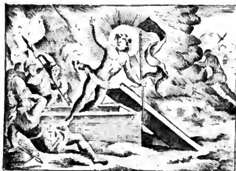
62 Altera autem die, quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum,

63 Dicentes: Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivẽs: Post tres dies resurgã.

64 Jube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne fortè veniant discipuli ejus, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis, & erit novissimus error pejor priore.

65 Ait illi Pilatus: Habetis custodiam, itẽ, custodite, sicut scitis.

66 Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus.

C A P U T XXVIII.

Facto terræmotu, exterritisque custodibus, Angelus mulieribus narrat Christi resurrectionem; qui ipsis apparens jubet (sicut & Angelus jusserat) ut discipulis nuntient, quòd Dominum in Galilæa visuri sint: milites sepulchri custodes, pecunia corrupti, dicunt corpus Christi furto sublatum: discipuli videntes in Galilæa Dominum, jubentur ire ad docendas, & baptizandas omnes gentes.

A Mat.16. b. 1. Joan.20 c. 11. 1 VESPERE autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum.

2 Et ecce terræmotus factus est magnus: Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum.

3 Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, & vestimentum ejus sicut nix.

4 Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5 Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quòd Jesum, qui crucifixus est, quæritis:

6 Non est hic: surrexit enim, sicut dixit: Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.

7 Et citò euntes dicite discipulis ejus, quia surrexit, & ecce præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, ecce prædixi vobis.

B 8 Et exierunt citò de monumento cum timore, & gaudio magno currẽtes nũtiare discipulis ejus.

9 Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait illis Jesus: Nolite timere: ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

11 Quæ cùm abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia, quæ facta fuerant.

12 Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, C

13 Dicentes: Dicite, quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus.

14 Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

15 At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos usque in hodiernum diem.

16 Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem, ubi constituerat illis Jesus. D

17 Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.

18 Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra,

19 *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sãcti. * Marc. 16.d.15.

20 Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

SAN-

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in austeritate vitæ prædicat, ac baptizat aqua, Christus verò Spiritu sancto: qui à Joanne baptizatur, cum bestiis agens in deserto, post jejunium quadragima dierum à satana tentatur, & Joanne tradito, prædicare incipit in Galilæa, vocatisque Simone, & Andrea, Jacobo, & Joanne Zebedæi, accedit Capharnaum, & reliqua Galilææ loca, ibique prædicans curat socrum Simonis, & leprosum, quem mittit ad sacerdotes, plurimosque dæmoniacos, ac malè habentes cum magna omnium admiratione.

A

1 INITIUM Evangelii Jesu Christi Filii
Dei. Sicut scriptum est in Isaia propheta:
* Mal. 3. a. 1. Isa. 40. a 3 Joan. 1. c. 23. Luc. 3. a. 4.
2 * Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.
3 Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.
4 Fuit Joannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.
5 * Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, & Jerosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata sua. * Matt. 3. a. 5.
6 * Et erat Joannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos ejus, & locustas, & mel silvestre edebat. Et prædicabat, dicens: * Lev. 11.c.22. Matth 3. c. 11. Luc. 3. c. 16. Joan. 1. d 27 Actor 1. a. 5. & 2. a. 4. & 11. c. 16 & 19. a. 4.
7 Venit fortior me post me: cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus.
8 Ego baptizavi vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu sancto.
9 Et factum est: in diebus illis venit Jesus à Nazareth Galilææ, & baptizatus est à Joanne in Jordane.
10 Et statim ascendens de aqua, vidit cœlos apertos, & Spiritum tamquam columbam descendentem, & manentem in ipso.
11 Et vox facta est de cœlis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui. B
12 * Et statim Spiritus expulit eum in desertum. * Lucæ 3. c. 22. Joan. 1. d. 32.
13 * Et erat in deserto quadraginta diebus, * Matt 4. a. 1.

Luc. 4. a. 1.

& quadraginta noctibus, & tentabatur à satana: eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi.

* Matt. 4. b. 12. Luc. 4. c. 14. Joan. 4. f. 43.

14 * Postquam autem traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei.

15 Et dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei: pœnitemini, & credite Evangelio.

* Matt. 8. c. 18. Luc. 5. a. 2.

16 * Et præteriens secus mare Galilææ vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare (erant enim piscatores),

17 Et dixit eis Jesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

18 Et protinùs relictis retibus, secuti sunt eum.

19 Et progressus inde pusillum, vidit Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, & ipsos componentes retia in navi:

20 Et statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

* Matt. 4. b. 13. Luc. 4. e. 31.

21 * Et ingrediuntur Capharnaum, & statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos.

* Matt. 7. d. 28.

22 * Et stupebant super doctrina ejus; erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ.

* Luc. 4. c. 33.

23 * Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, & exclamavit,

C

24 Dicens: Quid nobis, & tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio, qui sis, Sanctus Dei.

25 Et comminatus est ei Jesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine.

26 Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.

27 Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

28 Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.

* Matt. 8. b. 14. Luc. 4. f. 38.

29 * Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ cum Jacobo, & Joanne.

30 Decumbebat autem socrus Simonis febricitans, & statim dicunt ei de illa.

31 Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus, & continuò dimisit eam febris, & ministrabat eis.

32 Vespere autem facto cùm occidisset sol, afferebant ad eum omnes malè habentes, & dæmonia habentes:

33 Et erat omnis civitas congregata ad januam.

34 Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, * & dæmonia multa ejiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

* Luc. 4. f. 41.

35 Et diluculò valdè surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

D

36 Et prosecutus est eum Simon, & qui cum illo erant.

37 Et cùm invenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt te.

38 Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni.

39 Et erat prædicans in Synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia ejiciens.

* Matt. 8. a. 2. Luc. 5. c. 12.

40 * Et venit ad eum leprosus deprecans eum, & genu flexo dixit ei: Si vis potes me mundare.

41 Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam, & tangens eum, ait illi: Volo: Mundare.

42 Et cùm dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

43 Et comminatus est ei, statimque ejecit illum.

* Lev. 14. a. 2.

44 Et dicit ei: Vide nemini dixeris; sed vade, ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua, * quæ præcepit Moyses in testimonium illis.

45 At ille egressus cœpit prædicare, & diffamare sermonem, ita ut jam non posset manifestè introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

CAPUT II.

Murmurantibus Scribis, quòd paralytico per tectum grabato demisso diceret remitti peccata, jubens ipsum ferre grabatum sanat eum: apud Levin, quem ad se sequendum vocaverat, discumbens cum pluribus publicanis, rationem dicit, murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejunent, quos etiam spicas sabbato vellentes excusat.

A

Matth. 9. a. 1. Luc. 5. d. 18.

1 ET iterùm intravit Capharnaum post dies.

2 Et auditum est, quòd in domo esset, & convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad januam, & loquebatur eis verbum.

3 Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

4 Et cùm non possent offerre eum illi præ turba, nudaverunt tectum, ubi erat, & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5 Cùm autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis:

7 Quid

* Job 14. a. 4. Isai. 43. d. 25. 7 Quid hic sic loquitur? blasphemat. * Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

8 Quo statim cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intrà se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

9 Quid est facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?

B 10 Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico)

11 Tibi dico, Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

12 Et statim surrexit ille: &, sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia numquam sic vidimus.

13 Et egressus est rursus ad mare, omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

* Matt. 9. a. 9. Luc. 5. f. 27. 14 * Et cùm præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum.

15 Et factum est, cùm accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores simul discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus: erant enim multi, qui & sequebantur eum.

C 16 Et Scribæ, & Pharisæi videntes quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit Magister vester?

*1. Tim 1. c. 15. 17 * Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui malè habent: non enim veni vocare justos, sed peccatores.

18 Et erant discipuli Joannis, & Pharisæi jejunantes, & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Joannis, & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19 Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

* Matt. 9. b. 15. Luc. 5. f. 35. 20 * Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt in illis diebus.

21 Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum novum à veteri, & major scissura fit.

D 22 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet.

* Matt. 12. a. 1. Luc. 6. a. 1. 23 * Et factum est iterùm, cùm Dominus sabbatis ambularet per sata, & discipuli ejus cœperunt progredi, & vellere spicas.

24 Pharisæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis, quod non licet?

*1. Reg. 21. b. 6. 25 Et ait illis: * Numquam legistis, quid fecerit David, quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant?

26 Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, * nisi sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant? *Lev 24. b. 9.

27 Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum.

28 Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPUT III.

Postquam manum aridam curaverat, Pharisæorum cedens machinationi secedit, turbis undique ad ipsum confluentibus, quarum infirmos curat: duodecim à se electos (qui hic recensentur) mittit ad prædicandum, data ipsis potestate super infirmitates ac dæmonia: Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia convincit falsitatis, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & qui sint mater, & frater ejus.

1 ET introivit iterùm in synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam. A Matt. 12. a. 9. Luc. 6. b. 6.

2 Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3 Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

4 Et dicit eis: Licet sabbatis benè facere, an malè? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant.

5 Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus illi.

6 * Exeuntes autem Pharisæi, statim cum Herodianis consilium faciebant adversùs eum, quòmodo eum perderent. * Matt 12. b. 14.

7 Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare: & multa turba à Galilæa, & Judæa secuta est eum,

8 Et ab Jerosolymis, & ab Idumæa, & trans Jordanem: & qui circa Tyrum, & Sidonem, multitudo magna, audientes, quæ faciebat, venerunt ad eum.

9 Et dixit discipulis suis, ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum: B

10 Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent quotquot habebant plagas.

11 Et spiritus immundi, cùm illum videbant, procidebant ei, & clamabant dicentes:

12 Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifestarent illum.

* Matt. 10. a. 4. Luc. 6. b. 13. 13 * Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum.

14 Et fecit, ut essent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prædicare.

15 Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia.

16 Et imposuit Simoni nomen Petrus:

17 Et Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui:

C 18 Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Chananæum,

19 Et Judam Iscariotem, qui & tradidit illum.

20 Et veniunt ad domum, & convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare.

21 Et cùm audissent sui, exierunt tenere eum; dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

22 Et Scribæ, qui ab Jerosolymis descenderant, dicebant: * Quoniam Beelzebub habet, * Matt. 9. d. 34.
& quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

23 Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam ejicere?

24 Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25 Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

D 26 Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, & non poterit stare, sed finem habet.

27 Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi priùs fortem alliget, & tunc domum ejus diripiet.

* Matt. 12. d. 31. Luc. 12. b. 10. 28 * Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemiæ, quibus blasphemaverint:

Jo: 15. d. 16. 29 Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.

30 Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

* Matt. 12. d. 46. Luc. 8. c. 19. 31 * Et veniunt mater ejus, & fratres: & foris stantes miserunt ad eum vocantes eum.

32 Et sedebat circa eum turba, & dicunt ei: Ecce mater tua, & fratres tui foris quærunt te.

33 Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & fratres mei?

34 Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

35 Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPUT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat: lucernam dicit super candelabrum ponendam: addens parabolas de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo, qui seminavit, & de grano sinapis: discipulis autem seorsim omnia interpretatur: in navi à somno excitatus, tempestatem maris sedat.

1 ET iterùm cœpit docere ad mare, & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat: A Matt. 13. a. 1. Luc. 8. a 5.

2 Et docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua:

3 Audite: ecce exiit seminans ad seminandum.

4 Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt illud.

5 Aliud verò cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ:

6 Et quando exortus est sol, exæstuavit: & eò quòd non habebat radicem, exaruit:

7 Et aliud cecidit in spinas; & ascenderunt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

9 Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et cùm esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11 Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt: B

12 * Ut videntes videant, & non videant, & audientes audiant, & non intelligant: ne quando convertantur, & dimittantur eis peccata. * Is. 6. c. 9. Matt. 13. b. 14.

13 Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis? Jo. 12. f. 40.

14 Qui seminat, verbum seminat. Actor. 28. f. 25.

15 Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, & cùm audierint, confestim venit satanas, & aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum. Rom. 11. b. 8.

16 Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui cùm audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud:

17 Et non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione, & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

* Tim. 6. c.17.

18 * Et alii sunt, qui in spinis seminantur hi sunt, qui verbum audiunt,

19 Et ærumnæ sæculi, & deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

C

20 Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, & suscipiunt, & fructificant, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

* Matt. 5. b.15. Luc. 8. c.16. & 11 c.33.

21 * Et dicebat illis: Numquid venit lucerna, ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur?

* Matt. 10 c 26. Luc. 8. c. 17.

22 * Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palàm veniat.

23 Si quis habet aures audiendi, audiat.

* Matt. 7. a 2. Luc. 8. f. 38.

24 Et dicebat illis: Videte, quid audiatis. * In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adjicietur vobis.

* Matt. 13.b.12. & 25.c. 29. Luc. 8. c.18. & 19.d.26.

25 * Qui enim habet, dabitur illi, & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.

26 Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram,

27 Et dormiat, & exurgat nocte, & die, & semen germinet, & increscat, dum nescit ille.

28 Ultrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.

29 Et cùm produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

30 Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud?

* Mat. 13.c.31.

31 * Sicut granum sinapis, quod cùm seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra:

D

32 Et cùm seminatum fuerit, ascendit, & fit majus omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves cœli habitare.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire:

34 Sine parabola autem non loquebatur eis: seorsum autem discipulis suis disserebat omnia.

35 Et ait illis in illa die, cùm serò esset factum: Transeamus contra.

* Matt. 8. c 23. Luc. 8. c. 22.

36 * Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in navi: & aliæ naves erant cum illo.

37 Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis.

38 Et erat ipse in puppi super cervical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus?

39 Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus, & facta est tranquillitas magna.

40 Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia & ventus, & mare obediunt ei?

CAPUT V.

In regione Gerasenorum dæmoniacum curat ferocissimum à legione dæmonum, quibus permittit, ut in porcos ingrediantur, nec finit, ut ipsum sequatur is, qui liberatus erat: curata muliere à profluvio sanguinis, venit ad domum Jairi, ejusque filiam resuscitat.

1 ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum. A

Matt. 8. d 28. Luc. 8. d. 26.

2 Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo,

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis jam quisquam poterat eum ligare:

4 Quoniam sæpè compedibus, & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eum domare.

5 Et semper die, ac nocte in monumentis, & in montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus.

6 Videns autem Jesum à longè, cucurrit, & adoravit eum:

7 Et clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Jesu fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas.

8 Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine.

9 Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10 Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem.

11 Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens.

12 Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: mitte nos in porcos, ut in eos introeamus.

13 Et concessit eis statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari.

14 Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre, quid esset factum: B

15 Et veniunt ad Jesum: & vident illum, qui à dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt.

16 Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter fa-

ter factum esset ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis.

17 Et rogare cœperunt eum, ut discederet de finibus eorum.

18 Cùmque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo:

19 Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis, quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.

20 Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Jesus: & omnes mirabantur.

21 Et cùm transcendisset Jesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare.

C

* Matt. 9. c.18. Luc. 8. f 41.

22 * Et venit quidam de archisynagogis, nomine Jairus: & videns eum, procidit ad pedes ejus,

23 Et deprecabatur eum multùm, dicens: Quoniam filia mea in extremis est. Veni, impone manum super eam, ut salva sit, & vivat.

24 Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25 Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim,

26 Et fuerat multa perpessa à compluribus medicis, & erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deteriùs habebat,

27 Cùm audisset de Jesu, venit in turba retrò, & tetigit vestimentum ejus:

28 Dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.

29 Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus: & sensit corpore, quia sanata esset à plaga.

30 Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, ajebat: Quis tetigit vestimenta mea?

31 Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?

D

32 Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

33 Mulier verò timens, & tremens, sciens quod factum esset in se, venit: & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.

* Luc. 7. g 50. 8. g.48.

34 Ille autem dixit ei: * Filia, fides tua te salvam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua:

35 Adhuc eo loquente, veniunt ad archisynagogum, dicentes: Quia filia tua mortua est: quid ultra vexas Magistrum?

36 Jesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere, tantummodò crede.

37 Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem Jacobi.

38 Et veniunt in domum archisynagogi, & videt tumultum, & flentes, & ejulantes multùm.

39 Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, & ploratis? puella non est mortua, sed dormit.

40 Et irridebant eum. Ipse verò, ejectis omnibus, assumit patrem, & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens.

41 Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge.

42 Et confestim surrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno.

43 Et præcepit illis vehementer, ut nemo id sciret: & dixit dari illi manducare.

CAPUT VI.

Christi doctrinam in ipsius patria admirantur: ubi tamen propter illorum incredulitatem pauca edidit miracula: Apostolos mittens ad prædicandum, instruit, quid observare debeant: Herodes, audita Christi fama, dicit: Joannem Baptistam resurrexisse; cujus caput postulanti Herodiadis filiæ saltatrici propter jusjurandum tradiderat: in deserto quinque panibus, & duobus piscibus quinque millia virorum satiat: super mare ambulans, tempestatem sedat: in terra Genesareth plurimos tactu fimbriæ vestimenti sanat.

1 Et egressus inde, abiit in patriam suam: & sequebantur eum discipuli sui: A Matth. 13.g.54. Luc. 4. c 16. Joan. 4. f. 44.

2 Et facto sabbato cœpit in synagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi; & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur?

3 * Nonne hic est faber, filius Mariæ frater Jacobi, & Joseph, & Judæ, & Simonis? nonne & sorores ejus hic nobiscum sunt? & scandalizabantur in illo. * Joan. 6. c.42.

4 Et dicebat illis Jesus: * Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. * Matt. 13.g.57. Luc. 4. d. 24. Joan. 4. f. 44.

5 Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit:

6 Et mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu docens.

7 * Et vocavit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum. * Matt. 10.a 1. Sup. 3. b. 14. Luc. 9. a. 1.

8 Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantùm: non peram, non panem, neque in zona æs,

9 * Sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. * Act. 12. b. 8. B

10 Et dicebat eis: Quòcumque introieritis in domum, illic manete, donec exeatis inde:

11 Et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, * exeuntes inde, excurire pulverem de pedibus vestris in testimonium illis.

* Matt. 10 b.14. Luc. 9. a.5. Actor. 13.g.51. & 18.a.6.

12 Et exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent.

13 Et dæmonia multa ejiciebant, * & ungebant oleo multos ægros, & sanabant.

* Jac. 5. d.14.

14 * Et audivit rex Herodes (manifestum enim factum est nomen ejus) & dicebat: Quia Joannes Baptista resurrexit à mortuis: & propterea virtutes operantur in illo.

* Matt. 14.a.1.2. Luc. 9. a.7.

15 Alii autem dicebant: Quia Elias est. Alii verò dicebant: Quia propheta est, quasi unus ex prophetis.

C

16 Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Joannem, hic à mortuis resurrexit.

17 * Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Joannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.

* Luc. 3. d.19.

18 Dicebat enim Joannes Herodi: * Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

* Lev. 18.c.16.

19 Herodias autem insidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum, & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21 Et cùm dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ.

22 Cùmque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus, rex ait puellæ: Pete à me quod vis, & dabo tibi.

23 Et juravit illi: Quia quidquid petieris, dabo tibi, licèt dimidium regni mei.

D

24 Quæ cùm exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Joannis Baptistæ.

25 Cùmque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit dicens: Volo, ut protinus des mihi in disco caput Joannis Baptistæ.

26 Et contristatus est rex propter jusjurandum, & propter simul discumbentes, noluit eam contristare:

27 Sed misso spiculatore præcepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere.

28 Et attulit caput ejus in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

29 Quo audito, discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus, & posuerunt illud in monumento:

30 Et convenientes Apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant.

31 Et ait illis: * Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant, & redibant multi, & nec spatium manducandi habebant.

* Matt. 14.b.13. Luc. 9. b.10.

32 Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsum.

E

33 Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi, & pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, & prævenerunt eos.

34 * Et exiens vidit turbam multam Jesus, & misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, & cœpit illos docere multa.

* Matt. 9. d.36. & 14. c.14.

35 Et cùm jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus hic, & jam hora præteriit.

36 * Dimitte illos, ut euntes in proximas villas, & vicos emant sibi cibos, quos manducent.

* Luc. 9. b.12. Joan. 6. a.10.

37 Et respondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.

38 Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte. Et cùm cognovissent, dicunt: Quinque, & duos pisces.

39 Et præcepit illis, ut accumbere facerent omnes secundùm contubernia super viride fœnum.

40 Et discubuerunt in partes, per centenos, & quinquagenos.

41 Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus intuens in cœlum, benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos, & duos pisces divisit omnibus:

F

42 Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.

43 Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus.

44 Erant autem, qui manducaverunt, quinque millia virorum.

45 Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum.

46 Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare.

47 Et cùm serò esset, erat navis in medio mari, & ipse solus in terra.

48 * Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis,) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans super mare, & volebat præterire eos.

* Matt. 14.c.25.

49 At illi ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt phantasma esse, & exclamaverunt.

G

50 Omnes enim viderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

51 Et ascendit ad illos in navim, & cessavit ventus. Et plus magis intrà se stupebant:

52 Non enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obcæcatum.

* Matt. 14. d. 34. 53 * Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt.

54 Cùmque egressi essent de navi, continuò cognoverunt eum:

55 Et percurrentes universam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se malè habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse.

56 Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent, & quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

CAPUT VII.

Pharisæos redarguit, Christi arguentes discipulos, quòd non lotis ederent manibus, cùm ipsi Dei mandata ob suas traditiones transgrederentur; declarans quænam possint hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt: Syrophœnissæ filiam ad perseverantem illius supplicationem à dæmonio liberat: & surdum, ac mutum sanat.

A 1 ET conveniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis, venientes ab Jerosolymis.

* Matt. 15. a. 2. 2 * Et cùm vidissent quosdam ex discipulis ejus, communibus manibus, idest non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

3 Pharisæi enim, & omnes Judæi, nisi crebrò laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum:

4 Et à foro nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum:

5 Et interrogabant eum Pharisæi, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6 At ille respondens, dixit eis: Benè prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum

* Isai. 29. d. 13. est: * Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

7 In vanum autem me colunt, docentes doctrinas, & præcepta hominum.

B 8 Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa.

9 Et dicebat illis: Benè irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10 Moyses enim dixit: * Honora patrem

* Exod. 20. c. 12. Deut. 5. b. 16. Ephes. 6. a. 2. * Exod. 21. c. 17. tuum, & matrem tuam. Et, * Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

11 Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit:

12 Et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo aut matri, Levit. 20. b. 9. Prov. 20. c. 20.

13 Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis.

14 * Et advocans iterùm turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. * Matt. 15. b. 10.

15 Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt, quæ communicant hominem.

16 Si quis habet aures audiendi, audiat.

17 Et cùm introisset in domum à turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam. C

18 Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecùs introiens in hominem, non potest eum communicare:

19 Quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgans omnes escas?

20 Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem.

21 * Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, * Gen. 6. a. 5.

22 Furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.

23 Omnia hæc mala ab intus procedunt, & communicant hominem.

24 * Et inde surgens abiit in fines Tyri, & Sidonis: & ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere. * Matt. 15. c. 21.

25 Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, & procidit ad pedes ejus.

26 Erat enim mulier Gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum, ut dæmonium ejiceret de filia ejus.

27 Qui dixit illi: Sine prius saturari filios: non est enim bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

28 At illa respondit, & dixit illi: Utique, Domine; nam, & catelli comedunt sub mensa de micis puerorum. D

29 Et ait illi: Propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium à filia tua.

30 Et cùm abiisset domum suam, invenit puellam jacentem supra lectum, & dæmonium exiisse.

31 Et iterùm exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

32 * Et adducunt ei surdum, & mutum, & deprecabantur eum, ut imponat illi manum. * Matt. 9. d. 32. Luc. 11. b. 14.

33 Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus: & exspuens, tetigit linguam ejus:

34 Et suspiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod est, adaperire.

35 Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè:

36 Et præcepit illis, ne cui dicerent: Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant:

37 Et eò ampliùs admirabantur, dicentes: Benè omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.

CAPUT VIII.

Septem panibus, paucisque pisciculis satiat quatuor hominum millia: discipulos à fermento Pharisæorum cavere jubet: cæcum sensim curat: interrogatis Apostolis quem Jesum esse dicerent, Petrus confitetur ipsum esse Christum: & paulò post satanas ab eo dicitur, quòd increparet illum, dum suam prædiceret passionem: de tollenda cruce, & quòd anima nihil debet esse charius.

A Matt. 15.d.32. 1 IN diebus illis iterùm cùm turba multa esset, nec haberent, quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis:

2 Misereor super turbam: quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent, quod manducent:

3 Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt.

4 Et responderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

5 Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6 Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis, ut apponerent, & apposuerunt turbæ.

7 Et habebant pisciculos paucos, & ipsos benedixit, & jussit apponi.

8 Et manducaverunt, & saturati sunt, & sustulerunt, quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9 Erant autem, qui manducaverant, quasi quatuor millia, & dimisit eos.

10 Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

B * Matt. 16. a. 1. Lucæ 11.g.54. 11 * Et exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cœlo tentantes eum.

12 Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum.

13 Et dimittens eos, ascendit iterùm navim, & abiit trans fretum.

14 * Et obliti sunt panes sumere, & nisi unum panem non habebant secum in navi. * Matt. 16. a. 5

15 Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cavete à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.

16 Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus.

17 Quo cognito, ait illis Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis, nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?

18 Oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? * Nec recordamini, * Sup. 6 f 41. Joan. 6. b. 11.

19 Quando quinque panes fregi in quinque millia; quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim.

20 Quando & septem panes in quatuor millia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem. C

21 Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22 Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum, ut illum tangeret.

23 Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos ejus impositis manibus suis, interrogavit eum, si quid videret.

24 Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25 Deinde iterùm imposuit manus super oculos ejus, & cœpit videre, & restitutus est, ita ut clarè videret omnia.

26 Et misit illum in domum suam dicens: Vade in domum tuam, & si in vicum introieris, nemini dixeris.

27 * Et egressus est Jesus, & discipuli ejus in castella Cæsareæ Philippi, & in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: * Quem me dicunt esse homines? * Matt. 16.b.13. * Luc. 9.e.18.

28 Qui responderunt illi, dicentes: Joannem Baptistam, alii Eliam, alii verò quasi unum de prophetis.

29 Tunc dicit illis: Vos verò quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.

30 Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. D

31 Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & Scribis, & occidi, & post tres dies resurgere.

32 Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum.

33 Qui conversus, & videns discipulos suos,

comminatus est Petro, dicens: Vade retrò me, satana, quoniam non sapis, quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.

* Matt. 10.d.38. & 16 d. 24. Luce 9. c. 23 & 14.c 27. & 17. g. 33. Joan 12.d.25.

34 Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: * Si quis vult me sequi, deneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

35 Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, & Evangelium, salvam faciet eam.

36 Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animæ suæ faciat?

37 Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

* Matt. 10.d 33. Luc. 9. c. 26 & 12.b. 9.

38 * Qui enim me confessus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera, & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum, cùm venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.

* Matt. 16.d.28. Luc. 9. c. 27.

39 Et dicebat illis: * Amen dico vobis, quia sunt quidam de hìc stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.

CAPUT IX.

Transfigurato Jesu junguntur Moyses, & Elias: dicit, Eliam, dum venerit, omnia restituturum, immò jam venisse, nec fuisse susceptum: surdum, ac mutum spiritum ejicit, qui sola oratione, & jejunio ejicitur: suam passionem prædicit: disputantes discipulos docet, quis eorum sit major: de ejiciente dæmonium, qui non sequebatur Jesum: de amputando manus, pedis, vel oculi scandalo.

A Matth. 17. a. 1. Luc. 9. d. 28.

1 ET post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem, & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis.

2 Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3 Et apparuit illis Elias cum Moyse, & erant loquentes cum Jesu.

4 Et respondens Petrus ait Jesu: Rabbi, bonum est nos hìc esse, & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & Moysi unum, & Eliæ unum:

5 Non enim sciebat, quid diceret: erant enim timore exterriti.

6 Et facta est nubes obumbrans eos, & venit vox de nube, dicens: Hic est filius meus charissimus: audite illum.

7 Et statim circumspicientes, neminem ampliùs viderunt, nisi Jesum tantùm secum.

B * Matt. 7. b. 9.

8 * Et descendentibus illis de monte, præcepit illis, ne cuiquam, quæ vidissent, narrarent: nisi cùm filius hominis à mortuis resurrexerit.

9 Et verbum continuerunt apud se, conquirentes quid esset: Cùm à mortuis resurrexerit.

* Malac. 4. b. 5.

10 Et interrogabant eum, dicentes: * Quid ergo dicunt Pharisæi, & Scribæ, quia Eliam oportet venire primùm?

* Isai. 53.a.3.4

11 Qui respondens, ait illis: Elias, cùm venerit primò, restituet omnia, & quomodo * scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur, & contemnatur.

* Matt. 17.b.12.

12 Sed dico vobis, quia & Elias venit, (& fecerunt illi, quæcumque voluerunt,) * sicut scriptum est de eo.

C

13 Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis.

14 Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum.

15 Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

* Luc. 9. c. 38.

16 * Et respondens unus de turba, dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum:

17 Qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit, & dixi discipulis tuis, ut ejicerent illum, & non potuerunt.

18 Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiù apud vos ero? quamdiù vos patiar? afferte illum ad me.

19 Et attulerunt eum. Et cùm vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum, & elisus in terram, volutabatur spumans.

D

20 Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia:

21 Et frequenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet, sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri.

22 Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23 Et continuò exclamans pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam.

24 Et cùm videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde, & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & ampliùs ne introeas in eum.

25 Et exclamans, & multùm discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est.

26 Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & surrexit.

27 Et cùm introisset in domum, discipuli ejus

secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28 Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & jejunio.

* Matt 17.d.21. 29 * Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam; nec volebat quemquam scire.

* Luc.9. c.22 44. 30 * Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus tertia die resurget.

E 31 At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum.

32 Et venerunt Capharnaum. Qui cùm domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?

* Matt. 18. I. 1. Lucæ 9. f. 46. 33 At illi tacebant, siquidem in via inter se disputaverant, * quis eorum major esset.

34 Et residens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister.

35 Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cùm complexus esset, ait illis:

36 Quisquis unum ex hujusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit; & quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

* Luc.9. f. 49. F 37 * Respondit illi Joannes, dicens: Magister, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum.

* 1 Cor 12. a. 3. 38 Jesus autem ait: Nolite prohibere eum, * nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit citò malè loqui de me.

39 Qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

* Matt. 10.d.42. 40 * Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

* Matt. 18.a.6 Lucæ 17 a. 2. 41 * Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me: bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo ejus, & in mare mitteretur.

* Mat. 5 d.30. & 18.a. 8. Luc.17. a. 2. 42 * Et si scandalizaverit te manus tua, abscide illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem:

43 Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

G 44 Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis:

* Isa. 66 g.24. 45 * Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

46 Quòd si oculus tuus scandalizat te, ejice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis:

47 Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

48 * Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur. * Lev. 2. d.13.

49 * Bonum est sal: quòd si sal insulsum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. * Matt. 5. b.13.

CAPUT X.

Nullo modo dimittendam uxorem astruit aliam ducendo: parvulos complexus, benedicit eis: dives, qui præcepta à juventute observarat, non amplectitur Christi consilium de omnibus divendendis: quid referent præmii, qui omnia relinquunt: rursum suam prædicit passionem: occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quòd non ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores: Bartimæum cæcum sanat.

1 ET inde exurgens venit in fines Judææ ultra Jordanem, & conveniunt iterùm turbæ ad eum: & sicut consueverat, iterùm docebat illos. A Matth. 19.a.1.

2 Et accedentes Pharisæi interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere: tentantes eum.

3 At ille respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses?

4 Qui dixerunt: * Moyses permisit libellum repudii scribere, & dimittere. * Deut. 24.a.1.

5 Quibus respondens Jesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum illud.

6 Ab initio autem creaturæ, * Masculum, & fœminam fecit eos Deus. * Gen. 1. d.27

7 Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit ad uxorem suam, Gen. 2. d. 24. Mat.19. a. 5.

8 Et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. 1. Cor. 6. d.16.

9 Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Ephes. 5. g.31.

10 Et in domo iterùm discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum. E 1. Cor. 7. b.10.

11 Et ait illis: Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.

12 Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur.

13 Et offerebant illi parvulos, ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

14 Quos cùm videret Jesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei.

15 Amen

15 Amen dico vobis : Quisquis non receperit
regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.
16 Et complexans eos , & imponens manus
super illos , benedicebat eos .
C 17 Et cùm egressus esset in viam , procurrens
* Matt. 19.d.16. Lucæ 18.d.18. quidam genuflexo ante eum , rogabat eum : *
Magister bone , quid faciam , ut vitam æternam percipiam ?
18 Jesus autem dixit ei : Quid me dicis bonum?
Nemo bonus , nisi unus Deus .
* Exod. 20.c.13. 19 * Præcepta nosti : Ne adulteres , Ne occidas , Ne fureris , Ne falsum testimonium dixeris , Ne fraudem feceris . Honora patrem
tuum , & matrem .
20 At ille respondens , ait illi : Magister , hæc
omnia observavi à juventute mea .
21 Jesus autem intuitus eum , dilexit eum , &
dixit ei : Unum tibi deest : vade , quæcumque
habes , vende , & da pauperibus , & habebis
thesaurum in cœlo , & veni , sequere me .
22 Qui contristatus in verbo , abiit mœrens :
erat enim habens multas possessiones .
23 Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis:
Quàm difficilè , qui pecunias habent , in regnum
Dei introibunt !
24 Discipuli autem obstupescebant in verbis
ejus . At Jesus rursus respondens ait illis : Filioli , quàm difficile est , confidentes in pecuniis in regnum Dei introire !
D 25 Facilius est , camelum per foramen acus
transire , quàm divitem intrare in regnum Dei .
26 Qui magis admirabantur , dicentes ad semetipsos : Et quis potest salvus fieri ?
27 Et intuens illos Jesus , ait : Apud homines impossibile est , sed non apud Deum : omnia enim possibilia sunt apud Deum .
* Matt. 19.d.27. Lucæ 18.c.28. 28 * Et cœpit ei Petrus dicere : Ecce nos dimisimus omnia , & secuti sumus te .
29 Respondens Jesus , ait : Amen dico vobis :
Nemo est , qui reliquerit domum , aut fratres ,
aut sorores , aut patrem , aut matrem , aut filios,
aut agros propter me , & propter evangelium ,
30 Qui non accipiat centies tantùm , nunc in
tempore hoc , domos , & fratres , & sorores , &
matres , & filios , & agros , cum persecutionibus , & in sæculo futuro vitam æternam .
31 * Multi autem erunt primi novissimi , & * Matt. 19.d.30.
novissimi primi . E
32 Erant autem in via ascendentes Jerosolymam : & præcedebat illos Jesus , & stupebant : & sequentes timebant . * Et assumens * Luc. 18.c.31.
iterùm duodecim , cœpit illis dicere , quæ essent ei eventura .
33 Quia ecce ascendimus Jerosolymam , & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum ,
& Scribis , & senioribus , & damnabunt eum
morte , & tradent eum gentibus ,
34 Et illudent ei , & conspuent eum , & flagellabunt eum , & interficient eum : & tertia
die resurget .
35 * Et accedunt ad eum Jacobus , & Joannes * Matt. 20.c.20.
filii Zebedæi , dicentes : Magister , volumus ,
ut quodcumque petierimus , facias nobis .
36 At ille dixit eis : Quid vultis , ut faciam
vobis ?
37 Et dixerunt : Da nobis , ut unus ad dexteram tuam , & alius ad sinistram tuam , sedeamus in gloria tua .
38 Jesus autem ait eis : Nescitis , quid petatis : potestis bibere calicem, quem ego bibo , aut F
baptismo , quo ego baptizor , baptizari ?
39 At illi dixerunt ei : Possumus . Jesus autem ait eis : Calicem quidem , quem ego bibo,
bibetis , & baptismo , quo ego baptizor , baptizabimini :
40 Sedere autem ad dexteram meam , vel ad
sinistram , non est meum dare vobis , sed quibus paratum est .

42 Et

41 Et audientes decem, cœperunt indignari de Jacobo, & Joanne.

* Luc. 22.c.25 — 42 Jesus autem vocans eos, ait illis: * Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum.

43 Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister:

44 Et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

G — 45 Nam & Filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

* Matt. 20.d.29. Luc.18. f. 35. — 46 * Et veniunt Jericho, & proficiscente eo de Jericho, & discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus sedebat juxta viam mendicans:

47 Qui cùm audisset, quia Jesus Nazarenus est, cœpit clamare, & dicere: Jesu fili David, miserere mei.

48 Et comminabantur ei multi, ut taceret. At ille multò magis clamabat: Fili David, miserere mei.

49 Et stans Jesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior esto: surge, vocat te.

50 Qui projecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.

51 Et respondens Jesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, ut videam.

52 Jesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

CAPUT XI.

Super pullum asinæ cum honore Jerusalem ingreditur: ficum maledicendo arefacit: ementes, ac vendentes de templo ejicit: efficaciam fiduciæ in Deum ostendit: dicens fratri remittenda, quæ in nos commisit: Scribis non dicit, qua potestate hæc faciat, eò quòd nec illi responderent ad propositam de Joannis baptismo quæstionem.

A Matth. 21. a.1 Luc 19. c. 29. — 1 ET cùm appropinquarent Jerosolymæ, & Bethaniæ ad Montem olivarum, mittit duos ex discipulis suis,

2 Et ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, & adducite.

3 Et si quis vobis dixerit, Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est: & continuò illum dimittet huc.

4 Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio, & solvunt eum.

5 Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6 Qui dixerunt eis, sicut præceperat illis Jesus, & dimiserunt eis.

7 * Et duxerunt pullum ad Jesum: & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum. — * Jo. 12. b. 14.

8 Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via.

9 Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna: — B

10 * Benedictus, qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in excelsis. — * Matt. 21.b. 9. Luc. 19.g 38. Ps 117. d. 26.

11 * Et introivit Jerosolymam in templum: & circumspectis omnibus, cùm jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. — * Matt. 21 b.10.

12 Et alia die cùm exirent à Bethania, esuriit.

13 * Cùmque vidisset à longè ficum habentem folia, venit, si quid fortè inveniret in ea, & cùm venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum. — * Matt. 21.b.19.

14 Et respondens dixit ei: Jam non ampliùs in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli ejus.

15 Et veniunt Jerosolymam. Et cùm introisset in templum, cœpit ejicere vendentes, & ementes in templo: & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

16 Et non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum:

17 Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: * Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum. — C * Isai. 56.c. 7. Jer. 7. b. 11.

18 Quo audito, principes sacerdotum, & Scribæ quærebant, quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus.

19 Et cùm vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

20 Et cùm manè transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus.

21 Et recordatus Petrus, dixit ei Rabbi, ecce ficus cui maledixisti, aruit.

22 Et respondens Jesus ait illis: * Habete fidem Dei. — * Matt. 7 a. 7. & 21 c. 21.

23 Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare, & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.

24 Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis, & evenient vobis.

25 * Et cùm stabitis ad orandum, dimittite, — * Luc 11.b 9.

si quid

Matt. 6. b 14. & 18. d. 35. si quid habetis adversùs aliquem : ut & Pater vester, qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra.

D 26 Quòd si vos non dimiseritis : nec Pater vester, qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra.

* Luc. 22. a. 2. 27 * Et veniunt rursus Jerosolymam. Et cùm ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & Scribæ, & seniores :

28 Et dicunt ei : In qua potestate hæc facis ? & quis dedit tibi hanc potestatem, ut ista facias ?

29 Jesus autem respondens, ait illis : Interrogabo vos & ego unum verbum, & respondete mihi : & dicam vobis, in qua potestate hæc faciam.

30 Baptismus Joannis, de cœlo erat, an ex hominibus ? Respondete mihi.

31 At illi cogitabant secum, dicentes : Si dixerimus, De cœlo, dicet : Quare ergo non credidistis ei ?

32 Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum, omnes enim habebant Joannem, quia verè propheta esset.

33 Et respondentes dicunt Jesu : Nescimus. Et respondens Jesus ait illis : Neque ego dico vobis, in qua potestate hæc faciam.

CAPUT XII.

Parabolam narrat de vinea agricolis elocata, qui servos, ac filium patrisfamilias occiderunt : tentatur à Pharisæis de censu Cæsari solvendo : & à Sadducæis de resurrectione : interrogatur à Scriba de primo mandato : ipse verò rogat, quomodo Scribæ dicant Christum filium esse David, docens ab ipsis cavendum : viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.

A Matt. 21. d. 33. Lucæ 20. b. 9. Isai. 5. a. 1. Jer 2. d. 21. 1 ET cœpit illis in parabolis loqui : Vineam pastinavit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregrè profectus est.

2 Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.

3 Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum.

4 Et iterùm misit ad illos alium servum, & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt.

5 Et rursùm alium misit, & illum occiderunt, & plures alios : quosdam cædentes, alios verò occidentes.

6 Adhuc ergo unum habens filium charissimum : & illum misit ad eos novissimum, dicens : Quia reverebuntur filium meum.

7 Coloni autem dixerunt ad invicem : Hic est hæres : venite, occidamus eum : & nostra erit hæreditas.

8 Et apprehendentes eum, occiderunt : & ejecerunt extra vineam.

9 Quid ergo faciet Dominus vineæ ? Veniet, & perdet colonos, & dabit vineam aliis.

10 Nec scripturam hanc legistis. * Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli : * Psal. 117. a. 22. Isa. 28. d. 16. Act. 4. b 11. Rom 9. g. 33. 1 Pet. 2. a. 7.

11 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris ?

12 Et quærebant eum tenere, & timuerunt turbam, cognoverunt enim, quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.

13 * Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo. * Matt. 22. d 15.

14 Qui venientes dicunt ei : Magister, scimus, quia verax es, & non curas quemquam : nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces : licet dari tributum Cæsari, annon dabimus ? Matth. 22 d 15. Luc. 20. d. 20.

15 Qui sciens versutiam illorum, ait illis : Quid me tentatis ? afferte mihi denarium ut videam. B

16 At illi attulerunt ei. Et ait illis : Cujus est imago hæc, & inscriptio ? Dicunt ei ? Cæsaris.

17 Respondens autem Jesus dixit illis :* Reddite igitur, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo : Et mirabantur super eo. * Rom. 13 c. 7.

18 * Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse : & interrogabant eum dicentes : * Matt. 22. c. 23. Luc. 20. d. 27.

19 Magister, Moyses nobis scripsit : * ut si cujus frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo. * Deut. 25. b. 5.

20 Septem ergo fratres erant : & primus accepit uxorem, & mortuus est, non relicto semine.

21 Et secundus accepit eam, & mortuus est : & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22 Et acceperunt eam similiter septem, & non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est & mulier.

23 In resurrectione ergo, cùm resurrexerint, cujus de his erit uxor ? septem enim habuerunt eam uxorem.

24 Et respondens Jesus, ait illis : Nonne ideò erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei ?

25 Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli in cœlis. C

26 De mortuis autem quòd resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens : * Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob ? * Exod. 3. b. 6.

27 Non

Matth. 22.d.32. 27 Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multùm erratis.

* Matt. 22.d.35. 28 * Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam bene illis responderit, interrogavit eum, quod esset primum omnium mandatum.

* Deut. 6. a. 5. 29 Jesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: * Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est:

30 Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

* Lev. 19.d.18. Mat.22. d. 39. Rom. 13.c. 9. Gal. 5. c. 14. Jac. 2. b. 8. 31 * Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam te ipsum. Majus horum aliud mandatum non est.

32 Et ait illi Scriba: Benè, Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter eum.

33 Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tamquam seipsum, majus est omnibus holocautomatibus, & sacrificiis.

34 Jesus autem videns quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

D 35 Et respondens Jesus dicebat, docens in templo. Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse David?

* Matt. 22.d.44. Luc.20. f. 41. Ps. 109. a. 1. 36 Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: * Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

37 Ipse ergo David dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

* Matt. 23 a. 5. Luc 11. f.43. & 20.g.46. 38 Et dicebat eis in doctrina sua: * Cavete à Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro,

39 Et in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis:

40 Qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium.

* Luce 21.a. 1. 41 * Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba jactaret æs in gazophylacium, & multi divites jactabant multa.

42 Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.

43 Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.

44 Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc verò de penuria sua omnia, quæ habuit, misit totum victum suum.

CAPUT XIII.

Templum dicit evertendum, prædicitque bella, & varias afflictiones, ac persecutiones, abominationemque desolationis: de pseudochristis, & pseudoprophetis: post signa in corporibus cœlestibus veniet cum gloria filius hominis, & hujus signum dat à ficu: quia autem nemo tempus novit, jubet omnes vigilare.

1 ET cùm egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ. A Matth. 24.a. 1. Luc.19. g. 44. & 21.b. 6.

2 Et respondens Jesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

3 Et cùm sederet in Monte olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, & Jacobus, & Joannes, & Andreas:

4 Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari?

5 Et respondens Jesus cœpit dicere illis: * Videte, ne quis vos seducat: * Eph. 5. b. 6. 2. Thes. 2. a. 3.

6 Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum: & multos seducent:

7 Cùm audieritis autem bella, & opiniones bellorum ne timueritis: oportet enim hæc fieri, sed nondum finis.

8 Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc. B

9 Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis vapulabitis, & ante præsides, & reges stabitis propter me, in testimonium illis.

10 Et in omnes gentes primùm oportet prædicari Evangelium.

11 * Et cùm duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquamini: non enim vos estis loquentes, sed Spiritus Sanctus. * Matt. 10.b.19. Luc.12. b. 11.& 21.d.14.

12 Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent filii in parentes, & morte afficient eos.

13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.

14 *Cùm autem videritis abominationem desolationis, stantem ubi non debet: qui legit, intelligat; tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes: * Dan. 9. g. 27. Matth. 24.b.15. Luc 21. d. 20

15 Et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat, ut tollat quid de domo sua.

16 Et qui in agro erit, non revertatur retrò tollere vestimentum suum. C

17 Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.

18 Orate verò, ut hyeme non fiant.

19 Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

20 Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breviavit dies.

*Matt. 24.b.23. Luc. 21. b. 8.
21 * Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis.

22 Exurgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa, & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

23 Vos ergo videte, ecce prædixi vobis omnia.

* Ezec. 32. b. 7. Isai. 13. b. 10. Joel. 2. b. 10.
24 * Sed in illis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum,

25 Et stellæ cœli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cœlis sunt, movebuntur.

26 Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.

D * Matt. 24.c.31.
27 * Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terræ usque ad summum cœli.

28 A ficu autem discite parabolam. Cùm jam ramus ejus tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis, quia in proximo sit æstas.

29 Sic & vos cùm videritis hæc fieri, scitote, quòd in proximo sit in ostiis.

30 Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant.

31 Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

32 De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater.

* Matt 24.d.42.
33 * Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.

34 Sicut homo, qui peregrè profectus reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem cujusque operis, & janitori præcepit, ut vigilet.

35 Vigilate ergo (nescitis enim quando dominus domus veniat: serò, an media nocte; an galli cantu, an manè)

36 Ne cùm venerit repentè, inveniat vos dormientes.

37 Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

CAPUT XIV.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu: qui unguento pretioso à muliere perfunditur murmurantibus discipulis: venditur à Juda; de cujus proditione discipulis loquitur in cœna, in qua panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, & trinam Petri negationem: ac post trinam orationem capitur à Judæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: & discipulis fugientibus, coram Caipha à falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur, ac ceditur, & ter à Petro negatur.

A Matth. 26. a. 2. Luc. 22. a. 1.
1 ERAT autem Pascha, & Azyma post biduum, & quærebant summi sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.

2 Dicebant autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.

* Matt. 26 a. 6. Jo: 12. a. 1.
3 * Et cùm esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet: venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro, effudit super caput ejus.

4 Erant autem quidam indignè ferentes intra semetipsos, & dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5 Poterat enim unguentum istud venumdari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Jesus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7 Semper enim pauperes habetis vobiscum; & cùm volueritis, potestis illis benefacere, me autem non semper habetis.

8 Quod habuit hæc, fecit: prævenit ungere corpus meum in sepulturam.

9 Amen dico vobis: Ubicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam ejus.

B * Matt. 26.b.14.
10 * Et Judas Iscariotes, unus de duodecim, abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis.

11 Qui audientes gavisi sunt: & promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quærebat, quomodo illum opportunè traderet.

* Matt. 26.b.17. Luc. 22.a. 7.
12 * Et primo die Azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quò vis eamus, & paremus tibi, ut manduces Pascha?

13 Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum:

14 Et quòcumque introierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

15 Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum, & illic parate nobis.

16 Et abierunt discipuli ejus, & venerunt in civitatem, & invenerunt, sicut dixerat illis, & paraverunt Pascha.

* Matt. 26.b.20. Luc. 22.b.14. Jo: 13. c. 21.
17 * Vesperè autem facto, venit cum duodecim.

18 Et discumbentibus eis, & manducantibus, ait JESUS: Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.

19 At

C

19 At illi cœperunt contristari, & dicere ei singulatim: Numquid ego?

20 Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.

* Psal. 40.b.10. Act. 1. c. 16.

21 Et Filius quidem hominis vadit, * sicut scriptum est de eo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si non esset natus homo ille.

* Matt. 26 c.26. 1. Cor. 11.c.24.

22 * Et manducantibus illis, accepit Jesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est Corpus meum.

23 Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes.

24 Et ait illis: Hic est Sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

25 Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cùm illud bibam novum in regno Dei.

26 Et hymno dicto exierunt in Montem olivarum.

* Jo: 16.g 32. * Zac. 13.e.7.

27 Et ait eis Jesus: * Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: * Percutiam pastorem, & dispergentur oves.

28 Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam.

29 Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.

30 Et ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

D

31 At ille ampliùs loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

* Matt. 26.d.36. Luc. 22.d.40.

32 * Et veniunt in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis: Sedete hìc, donec orem.

33 Et assumit Petrum, & Jacobum, & Joannem secum: & cœpit pavere, & tædere.

34 Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hìc, & vigilate.

35 Et cùm processisset paululum, procidit super terram, & orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora:

36 Et dixit: Abba pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me, sed non quod ego volo, sed quod tu.

37 Et venit, & invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti una hora vigilare?

38 Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro verò infirma.

39 Et iterùm abiens oravit eumdem sermonem dicens.

E

40 Et reversus denuò, invenit eos dormientes (erant enim oculi eorum gravati) & ignorabant, quid responderent ei.

41 Et venit tertiò, & ait illis: Dormite jam, & requiescite. Sufficit: venit hora, ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus: ecce qui me tradet propè est.

* Matt. 26.c 47. Luc. 22.c.47. Jo: 18. a. 3.

43 Et adhuc eo loquente, venit Judas Iscariotes unus de duodecim, & * cum eo turba multa cum gladiis, & lignis, à summis sacerdotibus, & Scribis, & senioribus.

44 Dederat autem traditor ejus signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite cautè.

45 Et cùm venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi, & osculatus est eum.

46 At illi manus injecerunt in eum, & tenuerunt eum.

47 Unus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit servum summi sacerdotis, & amputavit illi auriculam.

48 Et respondens Jesus, ait illis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, & lignis comprehendere me?

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur Scripturæ.

* Matt. 26.f 56.

50 * Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

51 Adolescens autem quidam sequebatur eum, amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum.

52 At ille rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

F

* Matt. 26.f.57. Luc. 22. f. 54. Jo. 18. c. 13.

53 * Et adduxerunt Jesum ad summum sacerdotem, & convenerunt omnes sacerdotes, & Scribæ, & seniores.

54 Petrus autem à longè secutus est eum, usque intrò in atrium summi sacerdotis, & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

* Matt. 26.f.59.

55 * Summi verò sacerdotes, & omne concilium quærebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.

56 Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum, & convenientia testimonia non erant.

57 Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes:

* Joan. 2. d. 19.

58 Quoniam nos audivimus eum dicentem: * Ego dissolvam templum hoc manufactum, & per triduum aliud non manufactum ædificabo.

59 Et non erat conveniens testimonium illorum.

60 Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi objiciuntur ab his?

61 Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus Filius Dei benedicti?

G

* Matt. 24.c 30. 26. 64.

62 Jesus autem dixit illi: Ego sum: * & videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cœli.

63 Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64 Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.

65 Et cœperunt quidam conspuere in eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza, & ministri alapis eum cædebant.

* Matt. 26.g.69. Luc. 22. f. 56. Joan. 18.c.17.

66 * Et cùm esset Petrus in atrio deorsum; venit una ex ancillis summi sacerdotis:

67 Et cùm vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Jesu Nazareno eras.

68 At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

* Matt. 26.g.71.

69 * Rursus autem cùm vidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est.

* Luc. 22.g.59. Joan. 18.c.25.

70 At ille iterùm negavit. * Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro: Verè ex illis es; nam & Galilæus es.

71 Ille autem cœpit anathematizare, & jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

* Matt. 26.g.76. Joan. 13.d.38.

72 Et statim gallus iterùm cantavit. * Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Jesus: Priusquàm gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

CAPUT XV.

Jesus coram Pilato accusatur, nihil respondet: præeligitur Barabbas, & Jesus traditur crucifigendus; qui multis modis illusus à militibus, ducitur ad crucifigendum; & divisis ipsius vestimentis inter latrones crucifixus, audit variorum jactatas in se blasphemias: suboriuntur tenebræ, & clamans Eli Eli, acetoque potatus, cum clamore valido exspirat; cujus corpus à Joseph sepelitur.

A

Matth. 27. a. 1. Luc. 22. g. 66. Joan. 18.c.28.

1 ET confestim manè consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus, & Scribis, & universo concilio, vincientes Jesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

2 Et interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Judæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

* Matt. 27 b.12. Luc. 23. a. 3. Joan. 18.f.33.

3 * Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

4 Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant.

5 Jesus autem ampliùs nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6 Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petiissent.

7 Erat autem, qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium.

8 Et cùm ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis.

9 Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Judæorum?

B

10 Sciebat enim, quòd per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

11 Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

* Matt. 27 c 22. Luc. 23. b. 24. * Jo: 18. g. 40. & 19. a. 9.

12 * Pilatus autem iterùm respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Judæorum?

13 * At illi iterùm clamaverunt: Crucifige eum.

14 Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

15 Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

* Matt. 27.d.27.

16 * Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & convocant totam cohortem.

17 Et induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam.

18 Et cœperunt salutare eum: Ave rex Judæorum.

19 Et percutiebant caput ejus arundine, & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum.

20 Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis, & educunt illum, ut crucifigerent eum.

* Matt. 27.d.32. Luc. 23. d. 26.

21 * Et angariaverunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum, venientem de villa, patrem Alexandri, & Rufi, ut tolleret crucem ejus.

22 Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvariæ locus.

23 Et dabant ei bibere myrrhatum vinum, & non accepit.

C

* Matt. 27.d.35. Jo: 19. d. 23.

24 * Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.

25 Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.

26 Et erat titulus causæ ejus inscriptus: REX JUDÆORUM.

27 Et cum eo crucifigunt duos latrones; unum à dextris, & alium à sinistris ejus.

*Isa. 53. d. 12.

28 * Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est.

* Joan. 2. d. 19.

29 Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, dicentes: * Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas:

30 Salvum fac temetipsum, descendens de cruce.

31 Si-

31 Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant, Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.

32 Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conviciabantur ei.

33 Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.

D

34 Et hora nona exclamavit Jesus voce magna, dicens: * Eloi, Eloi, lammasabacthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

* Psal. 21. a. 2. Matth. 27. c. 46.

35 Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat.

36 Currens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus, si veniat Elias ad deponendum eum.

37 Jesus autem emissa voce magna expiravit.

38 Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum.

39 Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.

* Matt. 27. f. 55.

40 * Erant autem & mulieres de longè aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi minoris, & Joseph mater, & Salome:

E

* Luc. 8. a. 2.

41 Et cùm esset in Galilæa, sequebantur eum, * & ministrabant ei, & aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Jerosolymam.

* Matt. 27 g. 57. Luc 23. g. 50. Joan. 19. b. 38.

42 * Et cùm jam serò esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum)

43 Venit Joseph ab Arimathæa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu.

44 Pilatus autem mirabatur, si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum, si jam mortuus esset.

45 Et cùm cognovisset à centurione, donavit corpus Joseph.

46 Joseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti.

47 Maria autem Magdalene, & Maria Joseph aspiciebant, ubi poneretur.

CAPUT XVI.

Mulieribus ad Christi monumentum obstupescentibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat; qui primùm Mariæ Magdalenæ apparet, deinde duobus discipulis in alia effigie: demum undecim recumbentibus apparens, exprobrata incredulitate, mittit eos, ut in universo mundo prædicent, ac baptizent, subjunctis signis, quæ sequantur credentes; ac ita in cœlum ascendit.

A

1 ET cùm transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.

* Matt. 28 a. 1. Luc. 24. a. 1. Jo: 20. a. 1.

2 * Et valdè manè una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole.

3 Et dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?

4 Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.

* Matt. 28 a. 5. Luc. 24 a. 4. Jo: 20. c. 12.

5 * Et introeuntes in monumentum viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.

B

6 Qui dicit illis: Nolite expavescere: Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus, ubi posuerunt eum.

* Sup. 14. c. 28.

7 Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, * sicut dixit vobis.

8 At illæ exeuntes, fugerunt de monumento: invaserat enim eas tremor, & pavor, & nemini quidquam dixerunt: timebant enim.

* Jo: 20. d. 16.

9 Surgens autem manè, * prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia.

10 Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus.

11 Et illi audientes quia viveret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

C

* Luc. 24. b. 13.

12 * Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam.

13 Et illi euntes nuntiaverunt cæteris, nec illis crediderunt.

14 Novissimè recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.

15 Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.

D

16 Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

* Act. 16. d 18. & 2. a. 4. & 10. g 46 Act 28. a 5. Act. 28. c. 8.

17 Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: * In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis:

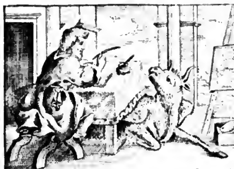
18 Serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & benè habebunt.

* Luc. 24. g. 51.

19 Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, * assumptus est in cœlum, & sedet à Dextris Dei.

20 Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

SANCTUM
JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM LUCAM.

CAPUT PRIMUM.

Zachariæ sacerdoti annuntiat Gabriel Joannis conceptum ex Elisabeth sterili, qui Angelo non credens, mutus efficitur: idemque Gabriel Mariæ annuntiat conceptum Jesu filii Dei de Spiritu sancto: ad Mariæ salutationem Joannes exultat in utero, & Elisabeth prophetat, ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Joannis circumcisione Zacharias pater, recepta loquela, canticum gratiarum actionis edit.

A 1 QUONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum.
2 Sicut tradiderunt nobis, quæ ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis:
3 Visum est & mihi, assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile,
4 Ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.
5 Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, * de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeth. *1.Par. 24.2.10.
6 Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela,
7 Et non erat illis filius, eò quòd esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.
8 Factum est autem, cùm sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum.
9 Secundùm consuetudinem sacerdotii, sorte exiit, ut incensum poneret, ingressus in templum Domini:
10 Et * omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. *Exod. 30.a. 7. Levit. 16 d.17.
11 Apparuit autem illi Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi.
12 Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.
13 Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem.

14 Et erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt:

B

15 Erit enim magnus coram Domino: & vinum, & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ:

16 Et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum.

17 Et ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ: * ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

* Mal. 4. b. 6. Matth. 11. b. 14.

18 Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis.

19 Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.

20 Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.

21 Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur, quòd tardaret ipse in templo.

C

22 Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt, quòd visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

23 Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam:

24 Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens:

25 Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

26 In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth,

27 Ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, & nomen Virginis Maria.

28 Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

29 Quæ cùm audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.

30 Et ait Angelus ei: Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum:

31 * Ecce concipies in utero, & paries filium, & * vocabis nomen ejus JESUM.

* Isai. 7. c. 14. * Infr. 2. c. 21.

32 Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: * & regnabit in domo Jacob in æternum,

* Dan. 7. d. 14. Mich. 4. c. 7.

33 Et regni ejus non erit finis.

D

34 Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

35 Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideòque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36 Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis:

37 Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38 Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

39 Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda:

40 Et intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth.

41 Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth:

42 Et exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

43 Et unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?

E 44 Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45 Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

46 Et ait Maria:

47 Magnificat anima mea Dominum: & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48 Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen ejus.

50 Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51 Fecit potentiam in * brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui. (* Isai. 51. b. 9.)

52 Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53 * Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes. (* Psal. 33. a. 11. Isai. 41. b. 8. Ps. 131. c. 11. Gen. 17. c. 9. & 22 c. 16.)

54 Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55 Sicut locutus est ad patres nostros, * Abraham, & semini ejus in sæcula.

F 56 Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum suam.

57 Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

58 Et audierunt vicini, & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

59 Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

60 Et respondens mater ejus: dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes.

61 Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62 Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63 Et postulans pugillarem scripsit, * dicens: Joannes est nomen ejus: Et mirati sunt universi. (* Sup. b. 13.)

64 Apertum est autem illicò os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.

65 Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc:

66 Et posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto: & prophetavit dicens:

68 * Benedictus Dominus Deus Israel: quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ: (* Psal. 73. c. 12. & 131. d. 17.)

69 Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui. G

70 * Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus: (* Jer. 23. a 6. & 30. b. 10.)

71 Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.

72 Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

73 * Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: (* Gen. 22. c. 16. Jer. 31. f. 33. Heb. 6. c. 13. d. 17.)

74 Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi?

75 In sanctitate, & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76 Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus:

77 * Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum: (* Mal. 4. a. 5. Supra b. 17.)

78 Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos * oriens ex alto: (* Zach. 3. d. 9. Mal. 4. a. 2.)

79 Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80 Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

CAPUT II.

Ex Augusti decreto Joseph cum Maria ascendit in Bethlehem, ubi illa peperit Salvatorem, cujus nativitate ab Angelo audita, pastores festini veniunt illum visuri: puer circumcisus vocatur Jesus: quem post dies purificationis in Jerusalem delatum, ut Domino sisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa vetula Domino confitetur: Jesus duodecim annorum plenus sapientia, & gratia, perditus à parentibus, in medio doctorum invenitur, descenditque Nazareth factus illis subditus.

1 FACTUM est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. A

2 Hæc descriptio prima facta est à præside Syriæ Cyrino:

3 Et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem.

4 Ascendit autem & Joseph à Galilæa de civitate Nazareth, in Judæam in civitatem David,

quæ

*Mich. 5. a. 2. Matth. 2. a. 6. quæ vocatur * Bethlehem : eò quòd esset de domo, & familia David,

5 Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.

6 Factum est autem, cùm essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret.

7 Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio : quia non erat eis locus in diversorio.

8 Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9 Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. B

10 Et dixit illis Angelus : Nolite timere : ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo :

11 Quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.

12 Et hoc vobis signum : Invenietis infantem pannis involutum, positum in præsepio.

13 Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum, & dicentium :

14 Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

15 Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cœlum : pastores loquebantur ad invicem : Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

16 Et venerunt festinantes : & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in præsepio.

C 17 Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

18 Et omnes, qui audierunt, mirati sunt : & de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.

19 Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.

20 Et reversi sunt pastores glorificantes, & laudantes Deum, in omnibus, quæ audierant, & viderant, sicut dictum est ad illos.

* Gen. 17. b. 12. 21 * Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer : vocatum est nomen ejus, * Jesus, quod vocatum est ab Angelo, priùs quàm in utero conciperetur. Levit. 12. a. 3. * Sup. 1. d. 31. Matth. 1. c. 21.

22 Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus * secundùm legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, * Lev. 12. a. 6.

23 Sicut scriptum est in lege Domini : * Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.

24 Et, ut darent hostiam secundùm quod dictum est * in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. * Exod. 13. a. 2. Num. 8. c. 16. Levit. 12. d. 8.

25 Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus, & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.

26 Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini. D

27 Et venit in spiritu in templum. Et cùm inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundùm consuetudinem legis pro eo :

28 Et ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit :

29 Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundùm verbum tuum in pace :

30 Quia viderunt oculi mei salutare tuum :

31 Quod parasti ante faciem omnium populorum;

32 Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. E

33 Et erat pater ejus, & mater mirantes super
his, quæ dicebantur de illo.
34 Et benedixit illis Simeon: & dixit ad Ma-
riam Matrem ejus: * Ecce positus est hic in rui-
nam, & in resurrectionem multorum in Israel;
& in signum, cui contradicetur.
35 Et tuam ipsius animam pertransibit gla-
dius, ut revelentur ex multis cordibus cogi-
tationes.
36 Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel,
de tribu Aser; hæc processerat in diebus mul-
tis, & vixerat cum viro suo annis septem à vir-
ginitate sua.
37 Et hæc vidua usque ad annos octoginta qua-
tuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis,
& obsecrationibus serviens nocte, ac die.
38 Et hæc, ipsa hora superveniens, confite-
batur Domino: & loquebatur de illo omnibus
qui expectabant redemptionem Israel.

* Isai. 8. c. 14. Rom. 9. g. 33. 1. Pet. 2. a. 7.

F

39 Et ut perfecerunt omnia secundùm legem
Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem
suam Nazareth.
40 Puer autem crescebat, & confortaba-
tur, plenus sapientia: & gratia Dei erat
in illo.
41 Et ibant parentes ejus per omnes annos in
Jerusalem, * in die solemni Paschæ.
42 Et cùm factus esset annorum duodecim,
ascendentibus illis Jerosolymam secundùm con-
suetudinem diei festi,
43 Consummatisque diebus, cùm redirent,
remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cogno-
verunt parentes ejus.
44 Existimantes autem illum esse in comitatu,
venerunt iter diei, & requirebant eum inter co-
gnatos, & notos.
45 Et non invenientes, regressi sunt in Jerusa-
lem, requirentes eum.

*Exod. 23. c. 15. & 34. d. 18. Deut. 16. a. 1.

46 Et factum est, post triduum invene-
runt illum in templo sedentem in medio do-
ctorum, audientem illos, & interrogantem
eos.

47 Stu-

G 47 Stupebant autem omnes, qui eum audie-
bant, super prudentia, & responsis ejus.
48 Et videntes admirati sunt. Et dixit mater
ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce
pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.
49 Et ait ad illos: Quid est, quòd me quærebа-
tis: nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei
sunt, oportet me esse?
50 Et ipsi non intellexerunt verbum, quod lo-
cutus est ad eos.
51 Et descendit cum eis, & venit Nazareth,
& erat subditus illis. Et mater ejus conservabat
omnia verba hæc in corde suo.
52 Et Jesus proficiebat sapientia, & ætate, &
gratia apud Deum, & homines.

CAPUT III.

Joannes mittitur à Domino impleturus sua prædicatione Isaiæ vaticinium; & turbis publicanis, ac militibus dat consilium, dicens quid singulos facere oporteat, testaturque Christi excellentiam, & baptismi ipsius, super quem ab ipso baptizatum descendit columba, ac vox Patris auditur: texiturque ejus genealogia à Joseph usque ad Adam ascendens.

A 1 ANNO autem quintodecimo imperii Ti-
berii Cæsaris, procurante Pontio Pila-
to Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode,
Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, &
Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ
tetrarcha,
* Actor. 4. a. 6. 2 * Sub principibus sacerdotum Anna, &
Caipha: factum est verbum Domini super Joan-
nem, Zachariæ filium, in deserto.
* Matt. 3. a. 1. Marc. 1. a. 4. 3 * Et venit in omnem regionem Jordanis,
prædicans baptismum pœnitentiæ in remissio-
nem peccatorum,
4 Sicut scriptum est in Libro sermonum Isaiæ
* Isai. 40. a. 3. Joan. 1. c. 23. prophetæ: * Vox clamantis in deserto: Parate
viam Domini: rectas facite semitas ejus:
5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons,
& collis humiliabitur, & erunt prava in directa,
& aspera in vias planas:
B 6 Et videbit omnis caro Salutare Dei.
7 Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant, ut ba-
* Matt. 3. b. 7. 23. 33. ptizarentur ab ipso: * Genimina viperarum, quis
ostendit vobis fugere à ventura ira?
8 Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, &
ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham:
Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapi-
dibus istis suscitare filios Abrahæ.
9 Jam enim securis ad radicem arborum posita
est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bo-
num, excidetur, & in ignem mittetur.

10 Et interrogabant eum turbæ, dicentes:
Quid ergo faciemus?
11 Respondens autem dicebat illis: * Qui * 1. Joan. 3. c. 17.
habet duas tunicas, det non habenti; & qui Jac. 2
habet escas, similiter faciat. a. 15.
12 Venerunt autem & publicani, ut baptiza- C
rentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid
faciemus?
13 At ille dixit ad eos: Nihil ampliùs, quàm
quod constitutum est vobis, faciatis.
14 Interrogabant autem eum & milites, di-
centes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Ne-
minem concutiatis, neque calumniam faciatis,
& contenti estote stipendiis vestris.
15 Existimante autem populo, & cogitantibus
omnibus in cordibus suis de Joanne, ne fortè
ipse esset Christus.
16 Respondit Joannes, dicens omnibus: * Ego * Matt. 3. c. 11.
quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior Marc 1.
me, cujus non sum dignus solvere corrigiam cal- b. 8.
ceamentorum ejus: * ipse vos baptizabit in Spi- Joan. 1. d. 26.
ritu sancto, & igni: * Actor 1. a. 5 & 11. c 16. & 19. a. 4.
17 Cujus ventilabrum in manu ejus, & pur-
gabit aream suam, & congregabit triticum in
horreum suum, paleas autem comburet igni in- Matth. 3 c. 12.
extinguibili.
18 Multa quidem & alia exhortans evangeli-
zabat populo. D
19 * Herodes autem tetrarcha, cùm corripere- * Matt 14. a. 4.
tur ab illo de Herodiade, uxore fratris sui, & Marc. 6.
de omnibus malis, quæ fecit Herodes, c. 17.
20 Adjecit & hoc super omnia, & inclusit Joan-
nem in carcere.
21 * Factum est autem, cùm baptizaretur * Matt. 3. d. 16.
omnis populus, & Jesu baptizato, & orante, Marc. 1.
apertum est cœlum: b. 10.
22 Et descendit Spiritus sanctus corporali spe- Joan. 1.
cie sicut columba in ipsum, & vox de cœlo facta d. 32.
est. * Tu es filius meus dilectus, in te compla- * Matt. 3. d. 17.
cui mihi. & 17 a 5.
23 Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum Infra 9.
triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit f. 35.
Heli, qui fuit Mathat, 2. Petr.
24 Qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit 1. d. 17.
Janne, qui fuit Joseph,
25 Qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui
fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,
26 Qui fuit Mahat, qui fuit Mathathiæ, qui
fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,
27 Qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit
Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,
28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit
Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,
29 Qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jo- E
rim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi,
30 Qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit
Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31 Qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32 Qui fuir Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,

33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judæ,

34 Qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachur,

35 Qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36 Qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,

37 Qui fuit Mathusale, qui fuit Henuch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,

38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPUT IV.

Jesus post jejunium quadraginta dierum, ac devictas satanæ tentationes, in synagoga Nazareth legit factam de se Isaiæ prophetiam; dicitque prophetam non esse acceptum in patria propria, quapropter volunt eum de monte præcipitare: ejicit in Capharnaum dæmonium, sanatque socrum Simonis, & plures alios à variis languoribus, ac dæmonia ejicit.

A
Matth. 4. a. 1. Marc. 1. b. 12.

1 JESUS autem plenus Spiritu sancto regressus est à Jordane, & agebatur à Spiritu in desertum

2 Diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis, & consummatis illis esuriit.

3 Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.

4 Et respondit ad illum Jesus: Scriptum est: * Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.

* Deut. 8. a. 3. Matt. 4. a. 4.

5 Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis.

6 Et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum: quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa.

7 Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia.

B
8 Et respondens Jesus, dixit illi: * Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

* Deut. 6. c. 13. & 10. d. 20.

9 Et duxit illum in Jerusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum:

10 * Scriptum est enim, quòd Angelis suis mandavit de te, ut conservent te:

* Psal. 90. c. 11.

11 Et quia in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

12 Et respondens Jesus, ait illi: Dictum est: * Non tentabis Dominum Deum tuum.

* Deut. 6. c. 16.

13 Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

14 * Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilæam, & fama exiit per universam regionem de illo.

* Matt. 4. b. 12. Marc. 1. b. 1.

15 Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

16 * Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundùm consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.

* Matt. 13. g. 54. Marc. 6. a. 1. Joan. 4. f. 45.
C

17 Et traditus est illi Liber Isaiæ prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat:

18 * Spiritus Domini super me: propterquod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde.

* Isaiæ 61. a. 1.

19 Prædicare captivis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.

20 Et cùm plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.

D

21 Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.

22 Et omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, & dicebant: Nonne hic est filius Joseph?

23 Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura te ipsum: quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

24 Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

25 In veritate dicu vubis, * multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cœlum annis tribus, & mensibus sex, cùm facta esset fames magna in omni terra:

* 3. Reg. 17. a. 9.

26 Et ad nullam illarum missus est Elias nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

27 * Et multi leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta, & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus

E
* 4. Reg. 5. a. 14.

28 Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes.

29 Et surrexerunt, & ejecerunt illum extra civitatem, & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

30 Ipse autem transiens per medium illorum, ibat.

31 * Et descendit in Capharnaum civita-

* Matt. 4. b. 13

Marc. 1. c. 21. F Matt. 7. d. 28. tem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis.

32 Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius.

* Marc. 1. c. 23. 33 * Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamavit voce magna,

34 Dicens: Sine, quid nobis, & tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te, quis sis, Sanctus Dei.

35 Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cùm projecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36 Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate, & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt?

37 Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

* Matt. 8. b. 14. Marc. 1. c. 30. 38 Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis: * Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogaverunt illum pro ea.

G 39 Et stans super illam, imperavit febri, & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis.

40 Cùm autem sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum: At ille singulis manus imponens, curabat eos.

* Marc. 1. d. 34. 41 * Exibant autem dæmonia à multis, clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei, & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

42 Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum, & detinebant illum ne discederet ab eis.

43 Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei: quia ideò missus sum.

44 Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

CAPUT V.

Ubi de navicula Petri docuisset, ille laxato ipsius jussu reti conclusit copiosam piscium multitudinem: curatum leprosum mittit ad sacerdotes: paralitico, remissis primùm peccatis, jubet, ut lectum suum tollat: discumbens cum Levi, quem ex telonio vocaverat, causam dat murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejunent.

A 1 FACTUM est autem, cùm turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2 * Et vidit duas naves stantes secùs stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia. * Matt. 4. c. 18. Marc. 1. c. 16.

3 Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.

4 Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

5 Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

6 Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. B

7 Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut penè mergerentur.

8 Quod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum, Domine.

9 Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant in captura piscium, quam ceperant:

10 Similiter autem Jacobum, & Joannem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens.

11 Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12 * Et factum est, cùm esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Jesum, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis potes me mundare. C * Matt. 8. a. 2. Marc. 1. d. 40.

13 Et extendens manum, tetigit eum, dicens: Volo: Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

14 Et ipse præcepit illi, ut nemini diceret, sed, Vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, * sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. * Lev. 14. a. 4.

15 Perambulabat autem magis sermo de illo, & conveniebant turbæ multæ, ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis.

16 Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

17 Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, & Judææ, & Jerusalem, & virtus Domini erat ad sanandum eos.

18 * Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eum. D * Matt. 9. a. 2. Marc. 2. a. 3.

19 Et non invenientes, qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum,

& per

& per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20 Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.

21 Et cœperunt cogitare Scribæ, & Pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22 Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

E 23 Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata; an dicere, Surge, & ambula?

24 Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

25 Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat, & abiit in domum suam, magnificans Deum.

26 Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

* Matt. 9. a. 9. Marc. 2. c. 14. F 27 * Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad Telonium, & ait illi: Sequere me.

28 Et relictis omnibus, surgens, secutus est eum.

29 Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua, & erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

* Marc. 2. c. 18. 30 * Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis?

31 Et respondens Jesus, dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent.

32 Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.

33 At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum: tui autem edunt, & bibunt?

34 Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35 Venient autem dies, cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.

G 36 Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram à novo vestimento immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura à novo.

37 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin rumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38 Sed vinum novum in utres novos mittendum est, & utraque conservantur.

39 Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est.

CAPUT VI.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, aliaque sabbato manum curat aridam: electos duodecim nominat Apostolos, & cum illis, ac multitudine copiosa stans in loco campestri docet beatitudines, aliaque consilia, ac præcepta evangelica: de festuca in oculo fratris, & arbore bona, ac mala ex fructu dignoscenda: audiens Christi verba cui comparetur, si ex opere compleat, & cui, si non compleat.

1 FACTUM est autem in sabbato secundo-primo, cùm transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant confricantes manibus. A Matth. 12. a. 1. Marc. 2. d. 23.

2 Quidam autem Pharisæorum dicebant illis: Quid facitis, quod non licet in sabbatis?

3 Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis, quod fecit David, cùm esurisset ipse, & qui cum illo erant:

4 * Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his, qui cum ipso erant: quos non licet manducare nisi tantùm sacerdotibus? *1 Reg. 21. b. 6.

5 Et dicebat illis: Quia Dominus est Filius hominis etiam sabbati.

6 Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. * Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida. * Lev. 24. b. 9. Exod. 29 e 32. Matth. 12. b. 10. Marc. 3. a. 1.

7 Observabant autem Scribæ, & Pharisæi, si in sabbato curaret: ut invenirent unde accusarent eum.

8 Ipse verò sciebat cogitationes eorum, & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

9 Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an malè; animam salvam facere, an perdere? B

10 Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus ejus.

11 Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Jesu.

12 Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

13 * Et

* Matt. 10. a. 1. Marc. 3. b. 13.

13 * Et cùm dies factus esset, vocavit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominavit)

14 Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum, & Joannem, Philippum, & Bartholomæum,

15 Matthæum, & Thomam, Jacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16 Et Judam Jacobi, & Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

C

17 Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Judæa, & Jerusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

18 Qui venerant, ut audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur.

19 Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

* Matt 5. a. 2.

20 * Et ipse elevatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.

* Matt. 5. a. 11.

21 * Beati, qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis.

22 Beati eritis, cùm vos oderint homines, & cùm separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tamquam malum, propter Filium hominis.

23 Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cœlo: secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

D

24 Verumtamen væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram.

* Amos 6. a. 1. Eccli. 31. a. 8. Isa. 56 c. 13.

25 * Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis.

26 Væ cùm benedixerint vobis homines: secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

27 Sed vobis dico, qui auditis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.

28 Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

* Matt 5. g. 39. * 1. Cor. 6. b. 7 Matt. 7. b. 12.

29 * Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. * Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.

30 Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert, quæ tua sunt, ne repetas.

* Tob. 4. c. 16.

31 * Et prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

* Matt 5. g. 46.

E

32 * Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt.

33 Et si benè feceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt.

* Matt. 5. g. 42.

34 * Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia.

Deut. 15 b. 8.

35 Verumtamen, diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos, & malos.

36 Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est.

37 Nolite judicare, & non judicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini.

* Matt. 7. a. 1. Mar. 4 c. 24.

38 Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum: * Eadem quippè mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

39 Dicebat autem illis & similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?

F

* Matt. 10. c. 24. Jo: 13. b. 16. * Matt. 7. a. 3.

40 * Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus.

41 * Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo: & tunc perspicies, ut educas festucam de oculo fratris tui.

* Matt. 7. c. 18. & 12. c. 33.

43 * Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum.

44 Unaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de rubo vindemiant uvam.

G

45 Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

* Matt. 7. d 21. Rom 2. b. 13. Jac. 1. b. 22.

46 Quid autem vocatis me *, Domine, Domine: & non facitis, quæ dico?

47 Omnis, qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis, cui similis sit:

48 Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram, inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam movere: fundata enim erat super petram.

49 Qui autem audit, & non facit: similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento: in quam illisus est fluvius, & continuò cecidit, & facta est ruina domus illius magna.

CAPUT

CAPUT VII.

Admiratus Centurionis fidem, absens sanat illius servum : juxta portam civitatis Naim filium unicum viduæ resuscitat : coram discipulis Joannis Baptistæ per eos interrogantis an esset, qui venturus erat, multa edit signa : illisque abeuntibus, Joannem plurimùm extollit : Judæis nec Joannis, nec Christi vita placuit, quos pueris invicem in foro acclamantibus assimilat : à peccatrice muliere pedes inunctus, respondet Simoni ob hoc murmuranti, proposita ad hoc parabola duorum debitorum, & remissis mulieri peccatis.

A Mat. 8. a. 5. 1 CUM autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum.
2 Centurionis autem cujusdam servus malè habens, erat moriturus : qui illi erat pretiosus.
3 Et cùm audisset de Jesu, misit ad eum seniores Judæorum, rogans eum, ut veniret, & salvaret servum ejus.
4 At illi cùm venissent ad Jesum, rogabant eum solicitè, dicentes ei : Quia dignus est, ut hoc illi præstes.
5 Diligit enim gentem nostram : & synagogam ipse ædificavit nobis.
6 Jesus autem ibat cum illis. Et cùm jam non longè esset à domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens : * Domine, noli vexari : * Matt. 8. a. 8.
Non enim sum dignus, ut sub tectum meum intres.
7 Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te : sed dic verbo, & sanabitur puer meus.
8 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, & vadit ; & alii, veni, & venit ; & servo meo, fac hoc, & facit. B
9 Quo audito Jesus miratus est : & conversus sequentibus se turbis, dixit : Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni.
10 Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.
11 Et factum est : deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Naim : & ibant cum eo discipuli ejus, & turba copiosa.

12 Cùm autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ : & hæc vidua erat : & turba civitatis multa cum illa.
13 Quam cùm vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi : Noli flere.
14 Et accessit, & tetigit loculum (Hi autem qui portabant, steterunt), & ait : Adulescens, tibi dico, surge.
C 15 Et resedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.
16 Accepit autem omnes timor, & magnificabant
* Infr. 9. b. 19. Deum, dicentes : * Quia propheta magnus surrexit in nobis : & quia Deus visitavit plebem suam.
17 Et exiit hic sermo in universam Judæam de eo, & in omnem circa regionem. Joan. 4. e. 19.
18 Et nuntiaverunt Joanni discipuli ejus de omnibus his.
19 * Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, & misit ad Jesum, dicens : Tu es, qui * Matt. 11. a. 3.
venturus es, an alium expectamus?
20 Cùm autem venissent ad eum viri, dixerunt : Joannes Baptista misit nos ad te, dicens : Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?
21 (In ipsa autem hora multos curavit à languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donavit visum)
22 Et respondens, dixit illis : Euntes renun- D

tiate

* Isaie 35.b.5. ciate Joanni, quæ audistis, & vidistis: * Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur:

23 Et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24 Et cùm discessissent nuntii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

25 Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt, & deliciis, in domibus regum sunt.

26 Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, & plusquam Prophetam:

* Mal. 3.a.1. Matt. 11.b.10. Mar. 1. a.2. 27 * Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

28 Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est, qui autem minor est in regno Dei, major est illo.

E 29 Et omnis populus audiens, & publicani, justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis.

30 Pharisæi autem, & legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

* Matt. 11.b.16. 31 Ait autem Dominus: * Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? & cui similes sunt?

32 Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentavimus, & non plorastis.

* Matt. 3.a.4. Marc. 1.a.6. 33 * Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet.

34 Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum.

35 Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36 Rogabat autem illum quidam de Pharisæis, ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit.

F * Matt. 26.a.7. Marc. 14.a.3 Jo: 12.a.3. 37 * Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit, quòd accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti:

38 Et stans retrò secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat.

39 Videns autem Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intrà se, dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.

40 Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.

41 Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.

42 Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43 Respondens Simon dixit: Æstimo quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Rectè judicasti. G

44 Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit.

45 Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos.

46 Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos.

47 Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

48 Dixit autem ad illam: * Remittuntur tibi peccata. * Matt. 9.a.2.

49 Et cœperunt, qui simul accumbebant, dicere intrà se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?

50 Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: Vade in pace.

CAPUT VIII.

Parabolam de seminante proponit, ac discipulis interpretatur: nihil occultum, quod non manifestetur: quos dicat suam esse matrem, suosque fratres: in mari à somno excitatus, ventum increpat: dæmoniacum ferocissimum à dæmonum legione liberat, permittens dæmonibus, ut in porcos introeant: tacta fimbria vestimenti ejus mulier à fluxu sanguinis curatur, & filia Jairi archisynagogi verbo ipsius resuscitatur.

1 ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per civitates, & castella, prædicans, & evangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, A

2 Et mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis, & infirmitatibus: * Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, * Mar. 16.c.9.

3 Et Joanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

4 Cùm autem turba plurima convenirent, & de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem:

* Matt. 13 a. 3. Marc. 4. a. 3.

5 * Exiit, qui seminat seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secùs viam, & conculcatum est, & volucres cœli comederunt illud.

6 Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem.

7 Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud.

8 Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat.

9 Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola.

B

10 Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: * ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

* Isai. 6 c. 9. Matth. 13 b. 14. Marc. 4. b. 12. Jo. 12. f. 40. Act. 28. f. 26. Rom. 11. b. 8.

11 Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei.

12 Qui autem secus viam, hi sunt, qui audiunt; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13 Nam qui supra petram, qui cùm audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi radices non habent: qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

14 Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, & à sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ, euntes, suffocantur, & non referunt fructum.

15 Quod autem in bonam terram: hi sunt, qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.

* Matt. 5. b. 15. Marc. 4. c. 21.

16 * Nemo autem lucernam accendens operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen.

* Matt. 10 c. 26. Marc. 4. c. 22.

17 * Non est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palàm veniat.

* Matt. 13. b. 12. & 25. c. 29.

18 * Videte ergo, quomodo audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.

C

* Matt. 12. d. 46. Marc. 3. d. 31.

19 * Venerunt autem ad illum mater, & fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba.

20 Et nuntiatum est illi: Mater tua, & fratres tui stant foris, volentes te videre.

21 Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt.

* Matt. 8 b. 23. Marc. 4. d. 36.

22 * Factum est autem in una dierum, & ipse ascendit in naviculam, & discipuli ejus, & ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt.

23 Et navigantibus illis, obdormivit, & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur.

24 Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, & tempestatem aquæ, & cessavit, & facta est tranquillitas.

25 Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei? D

26 Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam.

27 Et cùm egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28 Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum: & exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, & tibi est, Jesu Fili Dei Altissimi? obsecro te, ne me torqueas.

29 Præcipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus, & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserta.

30 Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intraverant dæmonia multa in eum.

31 Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis. E

33 Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.

34 Quod ut viderunt factum, qui pascebant, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in villas.

35 Exierunt autem videre, quod factum est, & venerunt ad Jesum, & invenerunt hominem sedentem, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente, ad pedes ejus, & timuerunt.

36 Nuntiaverunt autem illis, & qui viderant, quomodo sanus factus esset à legione:

37 Et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis: quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38 Et rogabat illum vir, à quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens:

39 Redi in domum tuam, & narra, quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Jesus. F

40 Fa-

40 Factum est autem, cùm rediisset Jesus, excepit illum turba: erant enim omnes expectantes eum.

* Matt. 9. c. 18. Marc. 5. b. 22.

41 * Et ecce venit vir, cui nomen Jairus, & ipse princeps synagogæ erat: & cecidit ad pedes Jesu, rogans eum, ut intraret in domum ejus,

42 Quia unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis comprimebatur.

43 Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari:

44 Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti ejus, & confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45 Et ait Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?

46 Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis, nam ego novi virtutem de me exiisse.

G

47 Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes ejus: & ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo: & quemadmodum confestim sanata sit.

48 At ipse dixit ei: Filia, fides tua salvam te fecit: vade in pace.

49 Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50 Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantùm, & salva erit.

51 Et cùm venisset domum, non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, & Jacobum, & Joannem, & patrem, & matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit.

53 Et deridebant eum, scientes quòd mortua esset.

54 Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, surge.

55 Et reversus est spiritus ejus, & surrexit continuò. Et jussit illi dari manducare.

56 Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit, ne alicui dicerent quod factum erat.

CAPUT IX.

Discipulos ad prædicandum mittens, servanda tradit eis præcepta: Herodes audita Christi fama, cupit eum videre: ex quinque panibus, & duobus piscibus satiat Jesus quinque virorum millia: Petrus illum confitetur Christum Dei, suam prædicit passionem, & de propria cruce tollenda: transfigurato junguntur Moyses, & Elias in majestate: ad preces patris dæmonium à filio ejicit: contentio oritur inter Apostolos de primatu: filii Zebedæi volunt igne cælesti consumi Samaritanos nolentes Jesum suscipere: volentem sequi non suscipit; alterum autem vocat, nec permittit, ut primùm sepeliat patrem.

A Matth. 10. a. 1. Marc. 3. c. 13.

1 CONVOCATIS autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem, & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent.

2 Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

* Matt. 10. a. 9. Marc. 6. e. 8.

3 * Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

4 Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, & inde ne exeatis.

* Actor. 13 g. 51.

5 Et quicumque non receperint vos: * exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

6 Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes, & curantes ubique.

* Matt. 14 a. 1. Marc 6. d. 14.

7 * Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eò quòd diceretur

8 A quibusdam: Quia Joannes surrexit à mortuis: à quibusdam verò: Quia Elias apparuit; ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit.

9 Et ait Herodes: Joannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

10 Et reversi Apostoli, narraverunt illi, quæcumque fecerunt, & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ.

11 Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum; & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat.

B * Matt. 14. b 15. Marc 6. d 36.

12 Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: * Dimitte turbas, ut euntes in castella, villasque, quæ circa sunt, divertant, & inveniant escas: quia hic in loco deserto sumus.

* Jo. 6. a. 9.

13 Ait autem ad illos: * Vos date illis manducare. At illi dixerunt: * Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces: nisi fortè nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas.

14 Erant autem ferè viri quinque millia. Ait

autem ad discipulos suos : Facite illos discumbere per convivia quinquagenos .

15 Et ita fecerunt . Et discumbere fecerunt omnes .

16 Acceptis autem quinque panibus , & duobus piscibus , respexit in cœlum , & benedixit illis , & fregit , & distribuit discipulis suis , ut ponerent ante turbas .

17 Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est , quod superfuit illis , fragmentorum cophini duodecim .

* Matt. 16.b.13. Marc 8. c. 27.

18 * Et factum est,cùm solus esset orans erant cum illo , & discipuli , & interrogavit illos , dicens : Quem me dicunt esse turbæ ?

19 At illi responderunt , & dixerunt : Joannem Baptistam , alii autem Eliam , alii verò , quia unus Propheta de prioribus surrexit .

20 Dixit autem illis : Vos autem quem me esse dicitis ? Respondens Simon Petrus dixit : Christum Dei .

C

21 At ille increpans illos , præcepit , ne cui dicerent hoc ,

* Inf. 17.d.3. Marc.8. c. 31.

22 Dicens : * Quia oportet filium hominis multa pati , & reprobari à senioribus , & principibus sacerdotum , & Scribis , & occidi , & tertia die resurgere .

* Matt. 10.d 38 & 16. d. 24. Marc.8. d. 31. Infr 14 f. 27 & 17.g 33. Jo. 12. d. 25.

23 * Dicebat autem ad omnes : Si quis vult post me venire , abneget semetipsum , & tollat crucem suam quotidie , & sequatur me .

24 Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam : nam qui perdiderit animam suam propter me , salvam faciet illam .

25 Quid enim proficit homo , si lucretur universum mundum , se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat ?

* Matt 10.d 33. Marc 8. d. 38. 2. Tim. 2. b. 12.

26 * Nam qui me erubuerit , & meos sermones : hunc Filius hominis erubescet , cùm venerit in majestate sua , & Patris , & sanctorum Angelorum .

D

* Matt 16.d 28. Marc.9. f. 39

27 * Dico autem vobis verè : sunt aliqui hic stantes , qui non gustabunt mortem , donec videant regnum Dei .

* Matt 17. a. 1.

28 * Factum est autem post hæc verba ferè dies octo , & assumpsit Petrum , & Jacobum , & Joannem , & ascendit in montem , ut oraret .

29 Et facta est , dum oraret , species vultus ejus altera , & vestitus ejus albus , & refulgens .

30 Et ecce duo viri loquebantur cum illo . Erant autem Moyses , & Elias ,

31 Visi in majestate,& dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem .

32 Petrus verò , & qui cum illo erant , gravati erant somno ; Et evigilantes viderunt majestatem ejus , & duos viros , qui stabant cum illo .

33 Et factum est , cùm discederent ab illo , ait Petrus ad Jesum : Præceptor , bonum est nos hic esse , & faciamus tria tabernacula , unum Tibi ; & unum Moysi , & unum Eliæ : nesciens quid diceret .

34 Hæc autem illo loquente , facta est nubes , & obumbravit eos , & timuerunt , intrantibus illis in nubem .

E

35 Et vox facta est de nube , dicens : * Hic est filius meus dilectus , ipsum audite . * 2.Pet. 1. c. 17.

36 Et dum fieret vox , inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt , & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his , quæ viderant .

37 * Factum est autem in sequenti die , descendentibus illis de monte , occurrit illis turba multa . * Matt. 17 b.14. Marc.9. c. 16.

38 Et ecce vir de turba exclamavit , dicens : Magister , obsecro te , respice in filium meum , quia unicus est mihi :

39 Et ecce spiritus apprehendit eum , & subitò clamat ; & elidit , & dissipat eum cum spuma , & vix discedit dilanians eum :

40 Et rogavi discipulos tuos , ut ejicerent illum , & non potuerunt .

41 Respondens autem Jesus , dixit : O generatio infidelis, & perversa , usquequò ero apud vos, & patiar vos ? Adduc huc filium tuum .

42 Et cùm accederet , elisit illum dæmonium , & dissipavit .

43 Et increpavit Jesus spiritum immundum , & sanavit puerum , & reddidit illum Patri ejus .

44 Stupebant autem omnes in magnitudine Dei , omnibusque mirantibus in omnibus , quæ faciebat , dixit ad discipulos suos : Ponite vos in cordibus vestris sermones istos : Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum .

45 At illi ignorabant verbum istud , & erat velatum ante eos , ut non sentirent illud , & timebant eum interrogare de hoc verbo . F

46 * Intravit autem cogitatio in eos , quis eorum major esset . * Matt. 18. a. 1. Marc.9. c. 33.

47 At Jesus videns cogitationes cordis illorum , apprehendit puerum , & statuit illum secùs se ,

48 Et ait illis : Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo , me recipit , & quicumque me receperit , recipit eum , qui me misit . Nam qui minor est inter vos omnes , hic major est .

49 Respondens autem Joannes , dixit : Præceptor , vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia , & prohibuimus eum : quia non sequitur nobiscum .

50 Et ait ad illum Jesus : Nolite prohibere : qui enim non est adversum vos , pro vobis est .

51 Factum est autem dum complerentur dies

assum-

assumptionis ejus, & ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem.

52 Et misit nuntios ante conspectum suum, & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi.

53 Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis in Jerusalem.

G 54 Cùm vidissent autem discipuli ejus Jacobus, & Joannes, dixerunt: Domine, vis dicimus, ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos?

55 Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis, cujus spiritus estis.

* Matt. 8. c. 20. Jo. 3. a. 17. 12. g. 47.

56 * Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.

57 Factum est autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te, quocumque ieris.

58 Dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.

59 Ait autem ad alterum: Sequere me; ille autem dixit: Domine, permitte mihi primùm ire, & sepelire patrem meum.

60 Dixitque ei Jesus: Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei.

61 Et ait alter: Sequar te, Domine, sed permitte mihi primùm renuntiare his, quæ domi sunt.

62 Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

CAPUT X.

Septuaginta duos præmittens ad singulas civitates, tradit præcepta, quæ in prædicando observent, & gaudentibus de subjectis sibi dæmonibus, dicit non esse ob hoc potissimùm gaudendum: comminatur civitatibus obstinatis, in quibus factæ erant plurimæ virtutes, & exultans in spiritu confitetur Patri: tentanti Legisperito, post recitatum præceptum de dilectione Dei, & proximi, ostendit, quis sit proximus per parabolam hominis à Jerusalem descendentis: Marthæ ministranti, & de sorore Maria conquerenti, dicit Mariam elegisse optimam partem.

A 1 POST hæc autem designavit Dominus & alios septuaginta duos: & misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem, & locum, quò erat ipse venturus.

* Matt. 9. d. 37. 2 Et dicebat illis: * Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

3 Ite: * ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. * Matt. 10. b. 16.

4 * Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, * & neminem per viam salutaveritis. * Mar. 6. a. 8. 4. Reg. 4. c. 29.

5 In quamcumque domum intraveritis, primùm dicite: Pax huic domui:

6 Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

B

7 In eadem autem domo manete, edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt: * dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. * Matt. 10. b. 10. Deut. 24. c. 14. 1. Tim. 5. c. 18.

8 Et in quamcumque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate, quæ apponuntur vobis.

9 Et curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei.

10 In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

11 * Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei. * Act. 13. c. 51.

12 Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissiùs erit, quàm illi civitati.

C

13 * Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere sedentes pœniterent. * Matt. 11. c. 21.

14 Verumtamen Tyro, & Sidoni remissiùs erit in judicio, quàm vobis.

15 Et tu Capharnaum usque ad cœlum exaltata, usque ad infernum demergeris.

16 * Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. * Matt. 10. d. 40. Joan. 13. c. 20.

17 Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18 Et ait illis: Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem.

19 Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.

20 Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur: gaudete autem, quòd nomina vestra scripta sunt in cœlis. D

21 * In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli, & terræ, quòd abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam Pater: quoniam sic placuit ante te. * Matt. 11. d. 25.

22 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater; & quis

sit Pa-

sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.
23 Et conversus ad discipulos suos, dixit:
* Matt. 13.b.16. * Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.
24 Dico enim vobis, quòd multi prophetæ, & reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt; & audire, quæ auditis, & non
E audierunt.
* Matt. 22 d.35. Marc. 12.c.28. 25 * Et ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?
26 At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?
* Deut. 6. a. 5. 27 Ille respondens dixit: * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum sicut teipsum:
28 Dixitque illi: Rectè respondisti: hoc fac, & vives.
29 Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus proximus?
30 Suspiciens autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: & plagis impositis abierunt semivivo relicto.
31 Accidit autem, ut sacerdos quidam descenderet eadem via: & viso illo præterivit. F
32 Similiter & Levita, cùm esset secus locum, & videret eum, pertransiit:

33 Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secùs eum: & videns eum, misericordia motus est,
34 Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum, & imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, & curam ejus egit.
35 Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcumque supererogaveris, ego, cùm rediero, reddam tibi.
36 Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?
G 37 At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, & tu fac similiter.
38 Factum est autem, dum irent, & ipse intravit in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam.
39 Et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secùs pedes Domini, audiebat verbum illius.
40 Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ, quòd soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.
41 Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima.
42 Porrò unum est necessarium.
43 Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPUT XI.

Docet discipulos orare, ostendens perseveranti oratione omnia impetrari: ejecto dæmonio muto, confutat dicentes, quòd in Beelzebub ejiceret dæmonia: mulier quædam dicit beata ubera, quæ Jesus suxerat: de signo Jonæ, de regina Austri, & Ninivitis, oculoque simplici, & nequam: Pharisæum, qui ipsum invitaverat, reprehendit murmurantem, quòd illotis pranderet manibus: taxat hypocrisim Pharisæorum, & Scribarum, dicens quòd ab hac generatione exquiretur sanguis omnium Prophetarum.

1 ET

A

1 ET factum est: cùm esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Joannes discipulos suos.

* Matt. 6. b. 9.

2 Et ait illis: Cùm oratis, dicite: * Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum.

3 Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

4 Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

5 Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes,

6 Quoniam amicus meus venit de via ad me & non habeo, quod ponam ante illum;

7 Et ille de intus respondens dicat: Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, & dare tibi?

B

8 Et si ille perseveraverit pulsans: dico vobis, & si non dabit illi surgens, eò quòd amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.

* Matt. 7.a.7. & 21 c.22 Mar 11. c. 24. Jo. 14 b 13. Jac. 1. a 5.

9 * Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

10 Omnis enim, qui petit, accipit, & qui quærit, invenit, & pulsanti aperietur.

* Matt. 7. b. 9.

11 * Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi?

12 Aut si petierit ovum: numquid porriget illi scorpionem?

13 Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se?

* Matt. 2. d. 39. & 12. b. 27. Marc.3. c. 22.

14 * Et erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cùm ejecisset dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.

15 Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia?

16 Et alii tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo.

17 Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

18 Si autem & Satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia?

C

19 Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia: filii vestri in quo ejiciunt? Ideò ipsi judices vestri erunt.

20 Porrò si in digito Dei ejicio dæmonia: profectò pervenit in vos regnum Dei.

21 Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet.

22 Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

23 Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit.

24 Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inveniens dicit: Revertar in domum meam, unde exivi.

25 Et cùm venerit, invenit eam scopis mundatam, & ornatam.

26 Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

D

27 Factum est autem, cùm hæc diceret extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit; & ubera, quæ suxisti.

28 At ille dixit: Quinimò beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

* Matt. 12.c.39.

29 Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: * Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.

* Jonæ 2. a. 1.

30 * Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis: ita erit & Filius hominis generationi isti.

*3.Reg. 10. a.1. 2. Par. 9. a. 9.

31 * Regina Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, & condemnabit illos: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus quàm Salomon hic.

* Jonæ 3. b. 5.

32 Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: * quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ, & ecce plus quàm Jonas hic.

* Matt. 5. b.15. Marc. 4. c.21.

33 * Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant.

* Matt. 6. c.22. B

34 * Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

35 Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.

36 Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37 Et cùm loqueretur, rogavit illum quidam pharisæus, ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit.

38 Pharisæus autem cœpit intrà se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.

* Matt. 23.c.25.

39 Et ait Dominus ad illum: * Nunc vos Pharisæi,

risæi, quod deforis est calicis, & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, & iniquitate.

40 Stulti, nonne qui fecit, quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

F 41 Verumtamen, quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

42 Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & præteritis judicium, & charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

* Infr. 20.g.46. Marc. 12 d.39. Matt. 23.a.6.

43 * Væ vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.

44 Væ vobis, quia estis ut monumenta, quæ non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt.

45 Respondens autem quidam ex Legis peritis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.

* Matt. 23.a.4.

46 At ille ait: Et vobis Legisperitis væ: * quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.

47 Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum; patres autem vestri occiderunt illos.

G 48 Profectò testificamini, quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra.

49 Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur.

50 Ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista,

* Gen. 4.b.8. 2. Par. 24.f.21.

51 * A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare, & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione.

52 Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ: ipsi non introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis.

53 Cùm autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi, & Legisperiti graviter insistere, & os ejus opprimere de multis,

54 Insidiantes ei, & quærentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

CAPUT XII.

Cavendum docet à fermento Pharisæorum, & quòd omne occultum detegetur: quis etiam timendus sit: de blasphemia in Spiritum sanctum: roborat Apostolos adversus persecutiones: non vult se immiscere in dividenda fratrum hæreditate: per parabolam divitis revocat ab avaritia, vetans solicitum esse de victu, & vestitu, hortaturque, ut lumini præcingantur: & quis sit fidelis, aut infidelis dispensator: venit, ut mittat ignem in terram, & separationem: reprehendit, quòd tempus gratiæ non dijudicent: monet, ut quisque conetur ab adversariis se liberare.

A

1 MULTIS autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: * Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.

* Matt. 16.a.6. Marc. 8.b.15.

2 * Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur.

* Matt. 10.c.26. Marc. 4.c.22.

3 Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis.

4 Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent ampliùs, quid faciant.

5 Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.

6 Nonne quinque passeres veneunt dipondio, & unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7 Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis vos.

B

* Matt. 10.d.32. Marc. 8.d.38. 2. Tim. 2.b.12.

8 * Dico autem vobis: Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei.

9 Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

* Matt. 12.c.32. Marc. 3.b.29.

10 * Et omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur.

11 Cùm autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus, & potestates, nolite soliciti esse qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis.

12 Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

13 Ait autem ei quidam de turba, Magister, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem.

14 At ille dixit illi: homo, quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?

15 Dixitque ad illos: Videte, & cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his, quæ possidet.

C

* Eccl. 21.c.19.

16 Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: * Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit:

17 Et cogitabat intrà se dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?

18 Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea

mea,

mea, & majora faciam; & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea.

19 Et dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare.

20 Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cujus erunt?

21 Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives.

22 Dixitque ad discipulos suos: Ideò dico vobis: * Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori, quid induamini.

* Psal. 54.d.23. Matth. 6.c.25. 1. Pet. 5.b.7.

23 Anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum.

24 Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis?

D

25 Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

26 Si ergo neque quod minimum est, potestis, quid de cæteris soliciti estis?

27 Considerate lilia, quomodo crescunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis.

28 Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos pusillæ fidei?

29 Et vos nolite quærere, quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in sublime tolli:

30 Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit, quoniam his indigetis.

31 Verumtamen quærite primùm regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.

32 Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33 * Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis: quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit:

* Matt. 6. c.20. & 19.c. 21.

34 Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

E

35 Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.

36 Et vos similes hominibus, expectantibus dominum suum, quando revertatur à nuptiis, ut, cùm venerit, & pulsaverit, confestim aperiant ei.

37 Beati servi illi, quos cùm venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

38 Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita invenerit; beati sunt servi illi.

39 * Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.

* Matt. 24.d.43.

40 Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.

41 Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes?

42 Dixit autem Dominus: * Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?

* Apoc. 16 c.15.

43 Beatus ille servus, quem, cùm venerit dominus, invenerit ita facientem.

F

44 Verè dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum.

45 Quòd si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere servos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari:

46 Veniet dominus servi illius, in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & dividet eum, partemque ejus cùm infidelibus ponet.

47 Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, & non præparavit, & non fecit secundùm voluntatem ejus, vapulabit multis.

48 Qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49 Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?

50 Baptismo autem habeo baptizari: & quomodo coarctor usque dum perficiatur?

G

51 * Putatis, quia pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationem:

* Matt. 10.d.34.

52 Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, & duo in tres dividentur:

53 Pater in filium, & filius in patrem suum: mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.

54 * Dicebat autem & ad turbas: Cùm videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit: & ita fit.

* Matt. 16 a.2.

55 Et cùm austrum flantem, dicitis: Quia æstus erit: & fit.

56 Hypocritæ, faciem cœli, & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis?

57 Quid autem & à vobis ipsis non judicatis, quod justum est?

58 * Cùm autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne fortè trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.

* Matt. 5. d.25

59 Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

CAPUT XIII.

Occasione Galilæorum in suis sacrificiis interemptorum, & eorum, qui in Siloe corruerant, hortatur ad pœnitentiam, alioqui exterminandos instar ficus infructuosæ: archisynagogum redarguit, indignantem, quòd sabbato curasset mulierem à spiritu infirmitatis: comparat regnum cœlorum grano sinapis, ac fermento: de angusta porta; & quòd quidam clauso ostio frustra pulsabunt: Herodem dicit vulpem, & Jerusalem ob crudelitatem suam deserendam.

A 1 ADERANT autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2 Et respondens dixit illis: Putatis, quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

3 Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4 Sicut illi decem, & octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5 Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis:

6 Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non invenit.

B 7 Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio: succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat?

8 At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam & mittam stercora:

9 Et siquidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

10 Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11 Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem, & octo: & erat inclinata, nec omninò poterat sursum respicere.

C 12 Quam cùm videret Jesus, vocavit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

13 Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

14 Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Jesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his ergo venite, & curamini, & non in die sabbati.

15 Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum, aut asinum à præsepio, & ducit adaquare?

16 Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit satanas, ecce decem, & octo annis non oportuit solvi à vinculo isto die sabbati?

17 Et cùm hæc diceret, erubescebant omnes adversarii ejus: & omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriosè fiebant ab eo. D

18 * Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud? * Matt. 13 d 31. Marc. 5. c. 31.

19 Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam: & volucres cœli requieverunt in ramis ejus.

20 * Et iterùm dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei? * Matt. 13. c. 33.

21 Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

22 Et ibat per civitates, & castella, docens, & iter faciens in Jerusalem. E

23 Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

24 * Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt. * Matt. 7. b. 13.

25 * Cùm autem intraverit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis, & respondens dicet vobis: Nescio vos, unde sitis. * Matt. 25. a. 10.

26 Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. F

27 Et dicet vobis: * Nescio vos, unde sitis: * discedite à me omnes operarii iniquitatis. * Matt. 7. c 23. & 25. d. 41. * Psal. 6. c. 9.

28 Ibi erit fletus, & stridor dentium: cùm videritis Abraham, & Isaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29 Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei.

30 * Et ecce sunt novissimi, qui erunt primi, & sunt primi, qui erunt novissimi. * Matt. 19. d. 30. & 20. b. 16.

31 In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere. G Marc. 10. d 31.

32 Et ait illis: Ite, & dicite vulpi illi: ecce ejicio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor.

33 Verumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare; quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

34 * Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Pro- * Matt. 23. d. 37.

phetas,

phetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te,
quoties volui congregare filios tuos, quemad-
modum avis nidum suum sub pennis, & no-
luisti?
35 Ecce relinquetur vobis domus vestra deser-
ta. Dico autem vobis, quia non videbitis me,
donec veniat, cùm dicetis: Benedictus, qui
venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

In domo principis Pharisaeorum hydropicum sabbato curat, ostendens Legisperitis, ac Pharisaeis hoc licere; & horum notans ambitionem docet invitatum novissimo loco recumbere: parabola de invitatis ad cœnam, qui se excusarunt: sequens Christum debet omnibus renuntiare, sublata cruce sua, usque ad odium animæ propriæ: volens turrim ædificare computat primùm sumptus: commendatio salis.

A 1 ET factum est, cùm intraret Jesus in do-
mum cujusdam Principis Pharisæorum
sabbato manducare panem, & ipsi observabant
eum.
2 Et ecce homo quidam hydropicus erat ante
illum.
3 Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos, &
Pharisæos, dicens: Si licet sabbato curare?
4 At illi tacuerunt. Ipse verò apprehensum sa-
navit eum, ac dimisit.
5 Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum
asinus, aut bos in puteum cadet, & non conti-
nuò extrahet illum die sabbati?
6 Et non poterant ad hæc respondere illi.
B 7 Dicebat autem & ad invitatos parabolam,
intendens quomodo primos accubitus eligerent,
dicens ad illos:
8 Cùm invitatus fueris ad nuptias, non dis-
cumbas in primo loco, ne fortè honoratior te
sit invitatus ab illo:
9 Et veniens is, qui te, & illum vocavit, di-
cat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum
rubore novissimum locum tenere.
10 Sed cùm vocatus fueris, vade, recumbe
in novissimo loco: ut, cùm venerit, qui te in-
* Prov. 25. a. 7. vitavit, dicat tibi: * Amice, ascende supe-
Matt. 23. b. 12. riùs. Tunc erit tibi gloria coram simul discum-
* Infr. 18. c. 14. bentibus:
11 * Quia omnis, qui se exaltat, humiliabi-
tur: & qui se humiliat, exaltabitur.
C 12 Dicebat autem & ei, qui se invitaverat:
* Tob. 4. b. 7. * Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vo-
Prov. 3. b. 9. care amicos tuos, neque fratres tuos, neque
cognatos, neque vicinos divites: ne fortè te &
ipsi reinvitent, & fiat tibi retributio.
13 Sed cùm facis convivium, voca pauperes,
debiles, claudos, & cæcos:
14 Et beatus eris, quia non habent retribue-
re tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione
justorum.
15 Hæc cùm audisset quidam de simul discum-
bentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit
panem in regno Dei.
16 At ipse dixit ei: * Homo quidam fecit cœ- * Matt. 22. a. 2.
nam magnam, & vocavit multos. Apoc. 19. b. 9.
17 Et misit servum suum hora cœnæ dicere in-
vitatis, ut venirent, quia jam parata sunt om- D
nia.
18 Et cœperunt simul omnes excusare. Pri-
mus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo
exire, & videre illam: rogo te, habe me excu-
satum.
19 Et alter dixit: Juga boum emi quinque,
& eo probare illa: rogo te, habe me excusatum.
20 Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideò non
possum venire.
21 Et reversus servus nuntiavit hæc domino E
suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo
suo: Exi citò in plateas, & vicos civitatis: &
pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos in-
troduc huc.
22 Et ait servus: Domine, factum est, ut im-
perasti, & adhuc locus est.
23 Et ait dominus servo: exi in vias, & se-
pes: & compelle intrare, ut impleatur domus
mea.
24 Dico autem vobis, quòd nemo virorum
illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam
meam.
25 Ibant autem turbæ multæ cum eo: & con-
versus dixit ad illos. F
26 * Si quis venit ad me, & non odit patrem * Matt. 10. d. 37.
suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fra-
tres, & sorores, adhuc autem & animam suam,
non potest meus esse discipulus.
27 * Et, qui non bajulat crucem suam, & * Matt. 10. d. 38. & 16. d. 24.
venit post me, non potest meus esse discipu-
lus.
28 Quis enim ex vobis volens turrim ædifica- Marc. 8. d. 34.
re, non priùs sedens computat sumptus, qui
necessarii sunt, si habeat ad perficiendum;
29 Ne, posteaquam posuerit fundamentum,
& non potuerit perficere, omnes, qui vident,
incipiant illudere ei,
30 Dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare,
& non potuit consummare?
31 Aut quis rex iturus committere bellum ad- G
versùs alium regem, non sedens priùs cogitat,
si possit cum decem millibus occurrere ei, qui
cum viginti millibus venit ad se?
32 Alioquin adhuc illo longè agente, legatio-
nem mittens, rogat ea, quæ pacis sunt.

33 Sic ergo omnis ex vobis, qui non renun-
tiat omnibus, quæ possidet, non potest meus
esse discipulus.
* Matt. 5. b. 13. Marc. 9. g. 49. 34 * Bonum est sal. Si autem sal evanuerit,
in quo condietur?
35 Neque in terram, neque in sterquilinium
utile est, sed foras mittetur: Qui habet aures
audiendi audiat.

CAPUT XV.

Scribis, & Pharisæis murmurantibus, quòd peccatores reciperet, parabolas proponit de ove, & drachma perditis, ac inventis, & de filio prodigo ad patrem reverso, benignéque ab ipso suscepto, seniore filio indignè hoc ferente: & quantum sit in cœlo gaudium super peccatore pœnitentiam agente.

A Mal. 18. b. 12. 1 ERANT autem appropinquantes ei pu-
blicani, & peccatores, ut audirent illum.
2 Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ, di-
centes: Quia hic peccatores recipit, & mandu-
cat cum illis.
3 Et ait ad illos parabolam istam dicens:
4 * Quis ex vobis homo, qui habet centum
oves: & si perdiderit unam ex illis, nonne di-
mittit nonaginta novem in deserto, & vadit ad
illam, quæ perierat, donec inveniat eam?
5 Et cùm invenerit eam, imponit in hume-
ros suos gaudens:
B 6 Et veniens domum convocat amicos, & vi-
cinos, dicens illis: Congratulamini mihi: quia
inveni ovem meam, quæ perierat?
7 Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cœlo
super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm
super nonaginta novem justis, qui non indigent
pœnitentia.
8 Aut quæ mulier habens drachmas decem,
si perdiderit drachmam unam, nonne accendit
lucernam, & evertit domum, & quærit dili-
genter, donec inveniat?
9 Et cùm invenerit, convocat amicas, & vi-
cinas, dicens: Congratulamini mihi, quia in-
veni drachmam, quam perdideram?
10 Ita dico vobis: Gaudium erit coram angelis C
Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.
11 Ait autem: Homo quidam habuit duos fi-
lios:
12 Et dixit adolescentior ex illis patri: Pater,
da mihi portionem substantiæ, quæ me contin-
git. Et divisit illis substantiam.
13 Et non post multos dies, congregatis om-
nibus, adolescentior filius peregrè profectus est
in regionem longinquam, & ibi dissipavit sub-
stantiam suam vivendo luxuriosè.
14 Et postquam omnia consummasset, facta
est fames valida in regione illa, & ipse cœpit
egere.
15 Et abiit, & adhæsit uni civium regionis D
illius. Et misit illum in villam suam, ut pa-
sceret porcos.
16 Et cupiebat implere ventrem suum de sili-
quis, quas porci manducabant: & nemo illi
dabat.
17 In se autem reversus, dixit: Quanti mer-
cenarii in domo patris mei abundant panibus,
ego autem hic fame pereo!

18 Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam
ei: Pater, peccavi in cœlum, & coram te:
19 Jam non sum dignus vocari filius tuus: fac
E me sicut unum de mercenariis tuis.
20 Et surgens venit ad patrem suum. Cùm
autem adhuc longè esset, vidit illum pater ip-
sius, & misericordia motus est, & accur-
rens cecidit super collum ejus, & osculatus est
eum.
21 Dixitque ei filius: Pater peccavi in cœ-
lum,

lum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.

22 Dixit autem pater ad servos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus:

F 23 Et adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur.

24 Quia hic filius meus mortuus erat, & revixit, perierat, & inventus est. Et cœperunt epulari.

25 Erat autem filius ejus senior in agro; & cùm veniret, & appropinquaret domui, audivit symphoniam, & chorum.

26 Et vocavit unum de servis, & interrogavit, quid hæc essent.

27 Isque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

G 28 Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum.

29 At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, & numquam mandatum tuum præterivi, & numquam dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer:

30 Sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31 At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt.

32 Epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & revixit, perierat, & inventus est.

CAPUT XVI.

Per parabolam de villico iniquitatis hortatur ad faciendas eleemosynas, docens quid mereatur fidelis, aut infidelis mammonæ dispensator, quodque nemo servire potest Deo, & mammonæ: Legem, ac prophetas usque ad Joannem fuisse dicit, & nihil de Lege periturum: nec dimittendam ullo modo uxorem, ut alia ducatur: de divite epulone, & Lazaro mendico.

A 1 DICEBAT autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

2 Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare.

3 Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4 Scio, quid faciam, ut cùm amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas.

5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6 At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam: & sede citò, scribe quinquaginta. B

7 Deinde alii dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta.

8 Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9 Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

10 Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est. C

11 Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis?

12 Et si in alieno fideles non fuistis; quod vestrum est, quis dabit vobis?

13 * Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, & alterum diliget, aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire, & mammonæ. (* Matt. 6. c. 24.)

14 Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari: & deridebant illum.

15 Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. D

16 * Lex, & prophetæ, usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit. (* Matt. 11. b. 12.)

17 * Facilius est autem cœlum, & terram præterire, quàm de Lege unum apicem cadere. (* Matt. 5. c. 32.)

18 * Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. (* Marc. 10. b. 12. E 1. Cor. 7. b. 10.)

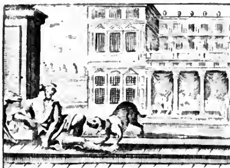
19 Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, & bysso: & epulabatur quotidie splendidè.

20 Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21 Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

22 Factum est autem, ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ: Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.

23 Ele-

F 23 Elevans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu ejus.

24 Et ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

25 Et dixit illi Abraham: Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

26 Et in his omnibus, inter nos, & vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.

G 27 Et ait: Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei.

28 Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29 Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & prophetas: audiant illos.

30 At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

31 Ait autem illi: Si Moysen, & prophetas non audiunt: neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPUT XVII.

Væ scandalizanti pusillos: frater in nos peccans increpandus est, eique pœnitenti ignoscendum: Apostolos docet fidei efficaciam, quodque dum omnia ipsis præcepta fecerint, se servos dicant inutiles: decem leprosi mundantur, unico, qui Samaritanus erat, ad agendas gratias revertente: dicit adventum filii Dei non occultum fore, sed illustrem, & inexpectato superventurum, sicut diluvium mundo, & Sodomis subversio supervenit.

1 ET ait ad discipulos suos: Impossibile est ut non veniant scandala: væ autem illi, per quem veniunt. A Matth. 18. a. 7. Marc. 9. f. 41.

2 Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, & projiciatur in mare, quàm ut scandalizet unum de pusillis istis.

3 Attendite vobis: * Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, & si pœnitentiam egerit, dimitte illi. * Matt. 18. b. 15. Levit. 19. d. 17. Eccli 19. b. 13.

4 Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi.

5 Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem:

6 * Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis. B * Matt. 17. c. 19.

7 Quis autem vestrum habens servum arantem, aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe:

8 Et non dicat ei: Para, quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi, donec manducem, & bibam, & post hæc tu manducabis, & bibes?

9 Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit, quæ ei imperaverat?

10 Non puto. Sic & vos, cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. C

11 Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilæam.

12 Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occus-

occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt
à longè:

13 Et levaverunt vocem, dicentes: Jesu præ-
ceptor, miserere nostri.

* Levit. 14. a. 2. 14 Quos ut vidit, dixit: * Ite, ostendite vos
sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mun-
dati sunt.
D 15 Unus autem ex illis, ut vidit, quia mun-
datus est, regressus est, cum magna voce ma-
gnificans Deum.
16 Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gra-
tias agens, & hic erat Samaritanus:
17 Respondens autem Jesus, dixit: Nonne
decem mundati sunt? & novem ubi sunt?
18 Non est inventus, qui rediret, & daret
gloriam Deo, nisi hic alienigena.
19 Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te
salvum fecit.
20 Interrogatus autem à Pharisæis: Quan-
do venit regnum Dei? respondens eis,
dixit: Non venit regnum Dei cum obser-
vatione:
E 21 Neque dicent: Ecce hîc, aut ecce illic.
Ecce enim regnum Dei intrà vos est.
22 Et ait ad discipulos suos: Venient dies,
quando desideretis videre unum diem Filii ho-
minis, & non videbitis.
* Matt. 24.b.23. Marc. 13.c.21. 23 * Et dicent vobis: Ecce hîc, & ecce illic.
Nolite ire, neque sectemini.
24 Nam sicut fulgur coruscans de sub cœlo,
in ea, quæ sub cœlo sunt, fulget: ita erit filius
hominis in die sua.
25 Primùm autem oportet illum multa pati,
& reprobari à generatione hac.
* Matt. 24.d.37. Gen. 7. b. 7. 26 * Et sicut factum est in diebus Noe, ita
erit & in diebus Filii hominis.
F 27 Edebant, & bibebant: uxores ducebant,
& dabantur ad nuptias usque in diem, qua in-
travit Noe in arcam, & venit diluvium, &
perdidit omnes.
*Genes. 19.c.25. 28 * Similiter sicut factum est in diebus Lot:
Edebant, & bibebant: emebant, & vendebant:
plantabant, & ædificabant:
29 Qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit
ignem, & sulphur de cœlo, & omnes per-
didit:
30 Secundùm hæc erit, qua die Filius hominis
revelabitur.
31 In illa hora, qui fuerit in tecto, & vasa G
ejus in domo, ne descendat tollere illa; & qui
in agro, similiter non redeat retrò.
32 Memores estote uxoris Lot.
33 * Quicumque quæsierit animam suam sal- * Sup. 9. c. 24
vam facere, perdet illam, & quicumque per- Matth. 10 d.39.
diderit illam, vivificabit eam. Marc. 8. d. 35.
34 Dico vobis: * in illa nocte erunt duo in Jo: 12. d. 25.
lecto uno; unus assumetur, & alter relinque- * Matt. 24.d 40. 1. Thes. 5. d. 17.
tur:
35 Duæ erunt molentes in unum: una assume-
tur, & altera relinquetur: duo in agro; unus
assumetur, & alter relinquetur.
36 Respondentes dicunt illi: Ubi, Domine?
37 Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus,
illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPUT XVIII.

Per parabolam de judice iniquitatis, & vidua importuna docet semper orandum, per parabolam verò de Pharisæo, & publicano, quomodo sit orandum: pueros à se repelli vetat: dives, qui à juventute omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus relinquendis, abiit tristis: & quid erit præmii omnia propter Christum relinquentibus: prædicit suam passionem, & propè Jericho cæcum illuminat.

1 DICE-

A Eccli. 8. c. 13. 1. Thess. 5. c. 17.

1 DICEBAT autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere,

2 Dicens: Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, & hominem non reverebatur.

3 Vidua autem quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo.

4 Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intrà se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor,

5 Tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens sugillet me.

B

6 Ait autem Dominus: Audite, quid judex iniquitatis dicit:

7 Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die, ac nocte, & patientiam habebit in illis?

8 Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

9 Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tamquam justi, & aspernabantur cæteros, parabolam istam:

10 Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent: unus Pharisæus, & alter publicanus.

11 Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus.

12 Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo.

C

13 Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cœlum levare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.

* Sup. 14.b.11. Matth. 23.b.12 * Matt. 19.b.13. Marci 10.b.13.

14 Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo: * quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: &, qui se humiliat, exaltabitur.

15 * Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod cùm viderent discipuli, increpabant illos.

16 Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei.

17 Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

* Matt. 19.b.16

18 * Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?

D

19 Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.

* Exod. 20.c.13.

20 Mandata nosti: * Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem.

21 Qui ait: Hæc omnia custodivi à juventute mea.

22 Quo audito Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest; omnia, quæcumque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.

23 His ille auditis, contristatus est: quia dives erat valde:

E

24 Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt.

25 Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum Dei.

26 Et dixerunt, qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?

27 Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28 Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

29 Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui relinquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei,

F

30 Et non recipiat multò plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

* Matt. 20.b.17. Marc. 10.c.32.

31 * Assumpsit autem Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis.

32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur.

33 Et postquam flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget.

34 Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.

* Matt. 20.d.29. Marc. 10.g.36.

35 * Factum est autem, cùm appropinquaret Jericho, cœcus quidam sedebat secùs viam, mendicans.

G

36 Et cùm audiret turbam prætereuntem, interrogabat, quid hoc esset.

37 Dixerunt autem ei, quòd Jesus Nazarenus transiret.

38 Et clamavit, dicens: Jesu Fili David, miserere mei.

39 Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse verò multò magis clamabat: Fili David, miserere mei.

40 Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cùm appropinquasset, interrogavit illum,

41 Dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, ut videam.

42 Et

42 Et Jesus dixit illi : Respice, fides tua te salvum fecit.
43 Et confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

CAPUT XIX.

Ad Zachæum plurimis murmurantibus divertit : parabolam refert de homine nobili, qui abiens ad regnum accipiendum tradidit decem servis decem mnas, quem cives super se regnare nolebant : super pullum asinæ intrans cum honore Jerosolymam, flet super illam, prædicitque evertendam, & ingressus in templum ejicit ementes, ac vendentes.

A 1 ET ingressus perambulabat Jericho.
2 Et ecce vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipse dives :
3 Et quærebat videre Jesum, quis esset : & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat :
4 Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum : quia inde erat transiturus.
5 Et cùm venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, & dixit ad eum : Zachæe, festinans descende : quia hodie in domo tua oportet me manere.
6 Et festinans descendit, & excepit illum gaudens.
7 Et cùm viderent omnes, murmurabant, dicentes, quòd ad hominem peccatorem divertisset.
B 8 Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum : Ecce dimidium bonorum meorum, Domine,
* Matt. 18. b. 11. do pauperibus : * & si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.
9 Ait Jesus ad eum : Quia hodie salus domui huic facta est : eò quòd & ipse filius sit Abrahæ.
* Matt. 15. b. 24. 10 * Venit enim filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat.
11 Hæc illis audientibus, adjiciens dixit parabolam, eò quòd esset propè Jerusalem : & quia existimarent, quòd confestim regnum Dei manifestaretur.
12 Dixit ergo : * Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti.
13 Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos : Negotiamini, dum venio.
C 14 Cives autem ejus oderant eum : & miserunt legationem post illum, dicentes : Nolumus hunc regnare super nos.
15 Et factum est, ut rediret accepto regno : & jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret, quantum quisque negotiatus esset :

16 Venit autem primus, dicens : Domine, mna tua decem mnas acquisivit.
17 Et ait illi : Euge, bone serve, qui in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.
18 Et alter venit, dicens : Domine, mna tua fecit quinque mnas.
19 Et huic ait : Et tu esto super quinque civitates.
20 Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario.
21 Timui enim te, quia homo austerus es : tollis, quod non posuisti, & metis, quod non seminasti.
22 Dicit ei : De ore tuo te judico, serve nequam : sciebas, quòd ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi : D
23 Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam?
24 Et astantibus dixit : Auferte ab illo mnam, & date illi, qui decem mnas habet.
25 Et dixerunt ei : Domine, habet decem mnas.
26 * Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit : ab eo autem, qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo. * Sup. 8. c. 18. Matt. 13. b. 12. & 25. c. 29. Marc. 4. c. 25.
27 Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.
28 Et his dictis, præcedebat ascendens Jerosolymam. E
29 Et factum est, * cùm appropinquasset ad Bethphage, & Bethaniam, ad montem, qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, * Matt. 21. a. 1. Marc. 11. a. 1.
30 Dicens : Ite in castellum, quod contra est : in quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit : solvite illum, & adducite.
31 Et si quis vos interrogaverit : Quare solvitis? sic dicetis ei : Quia Dominus operam ejus desiderat.
32 Abierunt autem, qui missi erant : & invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum.
33 Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos : Quid solvitis pullum?
34 At illi dixerunt : Quia Dominus eum necessarium habet. F
35 * Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum. * Joan. 12. b. 14.
36 Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.
37 Et cùm appropinquaret jam ad descensum Montis oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus,

38 Dicentes : Benedictus , qui venit rex in nomine Domini , pax in cœlo , & gloria in excelsis .

39 Et quidam Pharisæorum de turbis , dixerunt ad illum : Magister , increpa discipulos tuos .

40 Quibus ipse ait : Dico vobis , quia si hi tacuerint , lapides clamabunt .

41 Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam , dicens :

42 Quia si cognovisses & tu , & quidem in hac die tua , quæ ad pacem tibi : nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis .

43 Quia venient dies in te : & circumdabunt te inimici tui vallo , & circumdabunt te : & coangustabunt te undique :

G 44 Et ad terram prosternent te , & filios tuos, qui in te sunt , * & non relinquent in te lapidem super lapidem : eò quòd non cognoveris tempus visitationis tuæ .

Matt. 24.a. 2. Marc. 13.a. 2. Infr 21. b. 6.

45 * Et ingressus in templum cœpit ejicere vendentes in illo , & ementes ,

* Matt. 21 b.12. Marc. 11.b.15. Isai. 56. c. 7. Jer. 7. b. 11.

46 Dicens illis : Scriptum est : Quia domus mea domus orationis est . Vos autem fecistis illam speluncam latronum .

47 Et erat docens quotidie in templo . Principes autem sacerdotum , & Scribæ , & Principes plebis quærebant illum perdere :

48 Et non inveniebant quid facerent illi . Omnis enim populus suspensus erat , audiens illum .

CAPUT XX.

Non dicit sacerdotibus , ac Scribis qua potestate hæc faciat , quia nec illi respondebant ad propositam de Joannis baptismo quæstionem : parabolam refert de vinitoribus , qui cæsis domini servis etiam filium ejus occiderunt : tentatur Jesus de tributo Cæsari dando , & à Sadducæis de resurrectione : quomodo dicunt Christum filium esse David : cavendum à Scribis ambitiosis .

A 1 ET factum est in una dierum , docente illo populum in templo , & evangelizante , convenerunt Principes sacerdotum , & Scribæ cum senioribus ,

Matt. 21.c.23. Marc. 11.d.27.

2 Et ajunt dicentes ad illum : Dic nobis , in qua potestate hæc facis ? aut : Quis est , qui dedit tibi hanc potestatem ?

3 Respondens autem Jesus , dixit ad illos : Interrogabo vos & ego unum verbum . Respondete mihi :

4 Baptismus Joannis de cœlo erat , an ex hominibus ?

5 At illi cogitabant intrà se , dicentes : Quia si dixerimus , De cœlo , dicet : Quare ergo non credidistis illi ?

6 Si autem dixerimus , Ex hominibus , plebs universa lapidabit nos : certi sunt enim , Joannem prophetam esse .

7 Et responderunt se nescire unde esset .

8 Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio .

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc : * Homo plantavit vineam , & locavit eam colonis : & ipse peregrè fuit multis temporibus . B

* Matt. 21.d.33. Marc. 12.a. 1. Isai. 5. a. 1. Jer. 2. d. 21.

10 Et in tempore misit ad cultores servum , ut de fructu vineæ darent illi . Qui cæsum dimiserunt eum inanem .

11 Et addidit alterum servum mittere . Illi autem hunc quoque cædentes , & afficientes contumelia , dimiserunt inanem .

12 Et addidit tertium mittere : qui & illum vulnerantes ejecerunt .

13 Dixit autem dominus vineæ : Quid faciam? mittam filium meum dilectum : forsitan , cùm hunc viderint , verebuntur .

14 Quem cùm vidissent coloni , cogitaverunt intrà se , dicentes : Hic est hæres , occidamus illum , ut nostra fiat hæreditas .

15 Et ejectum illum extra vineam , occiderunt . Quid ergo faciet illis dominus vineæ ? C

16 Veniet, & perdet colonos istos , & dabit vineam aliis . Quo audito, dixerunt illi : Absit.

17 Ille autem aspiciens eos , ait : Quid est ergo hoc , quod scriptum est : * Lapidem quem reprobaverunt ædificantes , hic factus est in caput anguli?

* Psal. 117. d. 22. Act. 4. b. 11. Rom. 9. g 33. 1. Pet. 2. a. 7. Isa. 28. d. 16.

18 Omnis , qui ceciderit super illum lapidem , conquassabitur : super quem autem ceciderit , comminuet illum .

19 Et quærebant principes sacerdotum , & Scribæ , mittere in illum manus illa hora : & timuerunt populum ; cognoverunt enim quòd ad ipsos dixerit similitudinem hanc . D

20 * Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent , ut caperent eum in sermone , ut traderent illum principatui , & potestati præsidis .

* Matt. 22 b.15. Marc. 12.b.13.

21 Et interrogaverunt eum , dicentes : Magister , scimus , quia rectè dicis , & doces : & non accipis personam , sed viam Dei in veritate doces :

22 Licet nobis tributum dare Cæsari , an non?

23 Considerans autem dolum illorum , dixit ad eos : Quid me tentatis .

24 Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem , & inscriptionem ? Respondentes dixerunt ei : Cæsaris .

25 Et ait illis : * Reddite ergo , quæ sunt Cæsaris , Cæsari ; & quæ sunt Dei , Deo . * Rom. 13.c. 7.

26 Et non potuerunt verbum ejus reprehendere co- E

re coram plebe : & mirati in responso ejus, tacuerunt.

* Matth. 22.c.23. Marc. 12 b.18. Deut. 25 b. 5. 27 * Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogaverunt eum,

28 Dicentes : Magister, Moyses scripsit nobis : * Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, & suscitet semen fratri suo.

29 Septem ergo fratres erant : & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis.

30 Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio.

31 Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt.

32 Novissimè omnium mortua est & mulier.

33 In resurrectione ergo cujus eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

F 34 Et ait illis Jesus : Filii hujus sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias.

35 Illi verò, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores;

36 Neque enim ultra mori poterunt : æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cùm sint filii resurrectionis.

37 Quia verò resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, * sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Jacob.

38 Deus autem non est mortuorum, sed vivorum : omnes enim vivunt ei.

39 Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei : Magister, benè dixisti.

40 Et ampliùs non audebant eum quidquam interrogare.

41 Dixit autem ad illos : Quomodo dicunt Christum, filium esse David?

G 42 Et ipse David dicit in libro Psalmorum : * Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis,

* Matt. 22.d.44. Marc. 12 d.36. Ps. 109. a. 1. 43 Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum?

44 David ergo Dominum illum vocat : & quomodo filius ejus est?

45 Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis :

* Matt. 23 a. 6 Marc. 12 d.38. Supra 11.f.43. 46 * Attendite à Scribis, qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conviviis :

47 Qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem : Hi accipient damnationem majorem.

CAPUT XXI.

Viduam duo minuta offerentem præfert divitibus multa offerentibus : subversionem templi prædicit, variaque prælia, afflictiones, & persecutiones, adversùs quæ roborat Apostolos : prædicit quoque subversionem Jerusalem, & Judæorum captivitatem, ac dispersionem : de signis præcessuris judicium : cavendum à crapula, ebrietate, curisque hujus vitæ, & vigilandum, ac orandum.

1 RESPICIENS autem, vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. A Marc. 12.d.41.

2 Vidit autem & quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo

3 Et dixit : Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plusquam omnes misit.

4 Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei : hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit.

5 Et quibusdam dicentibus de templo, quòd bonis lapidibus, & donis ornatum esset, dixit :

6 Hæc quæ videtis, * venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. B * Matt. 24 a. 2. Marc. 13 a. 2. Supra 19.g.44.

7 Interrogaverunt autem illum, dicentes : Præceptor, quando hæc erunt, & quod signum, cùm fieri incipient?

8 Qui dixit : Videte, ne seducamini : multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum, & tempus appropinquavit : nolite ergo ire post eos.

9 Cùm autem audieritis prælia, & seditiones, nolite terreri : oportet primùm hæc fieri, sed nondum statim finis.

10 Tunc dicebat illis : Surget gens contra gentem, & regnum adversùs regnum.

11 Et terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt. C

12 Sed ante hæc omnia injicient vobis manus suas, & persequentur, tradentes in synagogas, & custodias, trahentes ad reges, & præsides, propter nomen meum :

13 Continget autem vobis in testimonium

14 Ponite ergo in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respondeatis.

15 Ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarii vestri.

16 Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis : D

17 Et eritis odio omnibus propter nomen meum:

18 Et capillus de capite vestro non peribit.

19 In patientia vestra possidebitis animas vestras.

* Matt 24.b.15 Marc. 13.b.14 Dan. 9. g. 27.

20 * Cùm autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote, quia appropinquavit desolatio ejus.

21 Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio ejus, discedant: & qui in regionibus, non intrent in eam.

22 Quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt.

E

23 Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic.

24 Et cadent in ore gladii, & captivi ducentur in omnes Gentes, & Jerusalem calcabitur à Gentibus: donec impleantur tempora nationum.

* Matt 24 c.29. Marc. 13 c.24. Isai. 13. b. 10. Ezech 32.b.7. Joel. 3. c. 15.

25 * Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura Gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum:

26 Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ supervenient universo orbi: nam virtutes cœlorum movebuntur.

27 Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate.

F

28 His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra: * quoniam appropinquat redemptio vestra.

* Rom. 8. d 23.

29 Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores:

30 Cùm producunt jam ex se fructum, scitis, quoniam propè est æstas.

31 Ita & vos cùm videritis hæc fieri, scitote, quoniam propè est regnum Dei.

32 Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.

33 Cœlum, & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.

G

34 Attendite autem vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitæ: & superveniat in vos repentina dies illa:

35 Tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

36 Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

37 Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

38 Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

CAPUT XXII.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Jesu, quem vendit Judas: jubet parari Pascha, panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis, præcipiens ut idem faciant: contentio discipulorum quis eorum sit major: prædicit trinam Petri negationem, jubens vendi tunicam, & emi gladium: post prolixam in agonia orationem, & sudorem instar sanguinis in terram decurrentis, capitur à Judæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam: conqueritur, quòd ad eum quasi ad latronem capiendum exierint: in domo principis sacerdotum ter à Petro negatur, & à Judæis ceditur, ac illuditur, & manè in concilio interrogatus fatetur se Dei filium.

A Matth. 26. a. 2. Marc. 14. a. 1.

1 APPROPINQUABAT autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha.

2 Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, quomodo Jesum interficerent: timebant verò plebem.

* Matt. 26.b.14. Mar.14. b. 10.

3 * Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim.

4 Et abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

5 Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.

6 Et spopondit. Et quærebat opportunitatem, ut traderet illum sine turbis.

7 Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.

8 Et misit Petrum, & Joannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

9 At illi dixerunt: Ubi vis paremus?

10 Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum, in quam intrat,

11 Et dicetis patrifamilias domus: dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem?

B

12 Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate.

13 Euntes autem, invenerunt sicut dixit illis, & paraverunt pascha.

* Matt. 26 b.20. Mar.14. b. 17.

14 * Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

15 Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.

16 Dico enim vobis, quia ex hoc non man-

ducabo

ducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17 Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos:

18 Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

* 1.Cor. 11.c.24. 19 * Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem.

C 20 Similiter, & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

* Matt. 26 b 21. Mar.14. b 18. 21 * Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa.

Jo. 13. c. 18. * Ps.40. c. 9. 22 Et quidem Filius hominis, * secundùm quod definitum est, vadit: verumtamen væ homini illi, per quem tradetur.

23 Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24 Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse major.

* Matt. 20.d 25. Mar.10. f. 42. 25 Dixit autem eis: * Reges Gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

26 Vos autem non sic: sed qui major est in vobis, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator.

27 Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

28 Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis:

29 Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

30 Ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.

31 Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum.

D 32 Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

33 Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire.

* Matt. 26.c.34 Mar.14. e. 30 34 * At ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Et dixit eis:

* Matt. 10. b. 9. 35 * Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?

36 At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium.

* Isa 53. d. 12. 37 Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me: * Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quæ sunt de me, finem habent.

38 At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est.

39 * Et egressus ibat secundùm consuetudinem in Montem olivarum. Secuti sunt autem illum & discipuli. * Matt. 26.d 36. Mar.14. c. 32.

40 Et cùm pervenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem. Jo: 18. a. 1.

41 * Et ipse avulsus est ab eis quantum jactus est lapidis, & positis genibus orabat, E * Matt. 26 d 37.

42 Dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me: Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. Mar.14. d. 33.

43 Apparuit autem illi Angelus de cœlo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixiùs orabat.

44 Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

45 Et cùm surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia.

46 Et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis in tentationem.

47 * Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos, & appropinquavit Jesu, ut oscularetur eum. * Matt. 26.e 47. Mar.14. e. 43.

48 Jesus autem dixit illi: Juda, osculo Filium hominis tradis? Jo: 18 a. 3.

49 Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?

50 Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram.

51 Respondens autem Jesus, ait: Sinite usque huc. Et cùm tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52 Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis, & fustibus? F

53 Cùm quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

54 * Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum: Petrus verò sequebatur à longè. * Matt. 26. f 57. Mar.14. f. 53.

55 * Accenso autem igne in medio atrii, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. Jo: 18. c. 24. * Matt. 26.g 69

56 Quem cùm vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat. Mar 14. g. 66. Jo: 18. c. 25.

57 At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum.

58 Et

58 Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus verò ait: O homo, non sum.

* Joan. 18.c.26. 59 * Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Verè & hic cum illo erat: nam & Galilæus est.

60 Et ait Petrus: Homo, nescio, quid dicis. Et continuò adhuc illo loquente, cantavit gallus.

G 61 Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: * Quia prius quàm gallus cantet, ter me negabis: * Matt. 26.c.34. Mar. 14. e. 30. Joan. 13. d. 38.

62 Et egressus foras Petrus flevit amarè.

63 Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes.

64 Et velaverunt eum, & percutiebant faciem ejus, & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit?

65 Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

* Matt. 27.a. 1. Mar. 15. a. 1. Jo: 18. c. 28. 66 * Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis.

67 Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi:

68 Si autem & interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69 Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

70 Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum.

71 At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

CAPUT XXIII.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum spretum illusit: Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabba homicida, & promissa castigatione: Judæis tamen instantibus morti adjudicatur; ductusque ad supplicium: vetat mulieres super se flere: cum latronibus crucifixus, Patrem orat pro crucifigentibus: irridetur à principibus, & à militibus acetum offerentibus: posita superscriptione blasphematur ab uno latronum, alteri verò promittis sui in paradiso consortium: post tenebras, aliaque signa clamans expirat; quem Centurio justum prædicat, & Joseph corpus ejus sepelit.

A 1 ET surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, * & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. * Matt. 22 b. 21. Marc. 12.b.17.

3 * Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es Rex Judæorum? At ille respondens ait: Tu dicis. * Matt. 27 b 11. Marc. 15. a. 2. Jo: 18. f. 33.

4 Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine.

5 At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens à Galilæa usque huc.

6 Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset.

7 Et ut cognovit, quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Jerosolymis erat illis diebus.

8 Herodes autem viso Jesu, gavisus est valdè: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eò quòd audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. B

9 Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10 Stabant autem principes sacerdotum, & Scribæ constanter accusantes eum.

11 Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.

12 Et facti sunt amici Herodes, & Pilatus in ipsa die: nam anteà inimici erant ad invicem.

13 Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe,

14 Dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, * nullam causam invenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. * Joan. 18.g.38. & 19.a.4.

15 Sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. C

16 Emendatum ergo illum dimittam.

17 Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18 Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam.

19 Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate, & homicidium, missus in carcerem.

20 Iterùm autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21 At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.

22 Ille autem tertiò dixit ad illos: * Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, & dimittam. * Matt. 27 c 23. Mar 15. c. 14.

D 23 At illi instabant vocibus magnis, postulantes ut crucifigeretur, & invalescebant voces eorum.

24 Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25 Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Jesum verò tradidit voluntati eorum.

* Matt. 27.d.32. Mar.15. d. 11. 26 * Et cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem venientem de villa, & imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

27 Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum: quæ plangebant, & lamentabantur eum.

28 Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.

E 29 Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt.

* Isaiæ 2. d. 19. Osee 10. b. 8. Apoc 6. d. 16. 30 Tunc incipient dicere montibus: * Cadite super nos, & collibus: Operite nos.

31 Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

32 Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

* Matt. 27 d.33. Mar.15. b 12. Jo: 19. c. 17. 33 * Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum; & latrones, unum à dextris, & alterum à sinistris.

34 Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt. Dividentes verò vestimenta ejus, miserunt sortes.

35 Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit: se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

36 Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei,

F 37 Et dicentes: Si tu es rex Judæorum, salvum te fac.

38 Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Judæorum.

39 Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, & nos.

40 Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es.

41 Et nos quidem justè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali gessit.

42 Et dicebat ad Jesum: Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.

43 Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.

44 Erat autem ferè hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam.

45 Et obscuratus est sol, & velum templi scissum est medium.

46 Et clamans voce magna Jesus ait: * Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit. * Psl. 30. a. 6.

47 Videns autem Centurio, quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Verè hic homo justus erat. G

48 Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant, quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49 Stabant autem omnes noti ejus à longè, & mulieres, quæ secutæ eum erant à Galilæa, hæc videntes.

50 * Et ecce vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus, & justus, * Matt. 27 g 57. Mar.15. d. 43. Jo: 19. g. 38.

51 Hic non consenserat consilio, & actibus eorum, ab Arimathæa civitate Judææ, qui expectabat & ipse regnum Dei.

52 Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu:

53 Et depositum involvit sindone, & posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54 Et dies erat parasceves, & sabbatum illucescebat.

55 Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus.

56 Et revertentes paraverunt aromata, & unguenta, & sabbato quidem siluerunt secundùm mandatum.

CAPUT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis, quòd ejus corpus non invenirent, Angeli ipsum resurrexisse nuntiant, & illa Apostolis, qui id tamquam deliramentum accipiunt: Petrus ad monumentum currens, & ipse admiratur, quòd corpus non invenerit: duobus in Emmaus euntibus Jesus Scripturas interpretatur, & in fractione panis ab eis agnoscitur: congregatis discipulis palpandum se prabet, & cum eis edens aperit sensum, ut Scripturas intelligant, ac promisso Spiritu sancto in cælum ascendit.

1 UNA autem sabbati valdè diluculò venerunt ad monumentum, portantes, quæ paraverant, aromata; A Matth. 28. a 1. Mar.16 a 1. Jo. 20 a. 1.

2 Et invenerunt lapidem revolutum à monumento.

3 Et

3 Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu.
4 Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secùs illas in veste fulgenti.
5 Cùm timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viventem cum mortuis?
6 Non est hic, sed surrexit: recordamini, qualiter locutus est vobis, cùm adhuc in Galilæa esset,
* Matt. 17 d.22. Sup. 9. c. 22. 7 Dicens: * Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere.
8 Et recordatæ sunt verborum ejus.
9 Et regressæ à monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus.
B
10 Erat autem Maria Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi, & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.
11 Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista, & non crediderunt illis.
12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit, secum mirans quod factum fuerat.
13 * Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus. * Marc. 16 c.12.

14 Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quæ acciderant.
15 Et factum est, dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Jesus appropinquans ibat cum illis.
16 Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent.
C
17 Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & estis tristes?
18 Et respondens unus cui nomen Cleophas, dixit ei. Tu solus peregrinus es in Jerusalem, & non cognovisti, quæ facta sunt in illa his diebus?
19 Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere, & sermone, coram Deo, & omni populo;
20 Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum.
21 Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel, & nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie, quòd hæc facta sunt:
D
22 Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum,
23 Et, non invento corpore ejus, venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.
24 Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: & ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non invenerunt.
25 Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum, in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ!
26 Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?
27 Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.
28 Et appropinquaverunt castello, quò ibant, & ipse se finxit longiùs ire.
29 Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies. Et intravit cum illis. E
30 Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.

31 Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum.
32 Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?
33 Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem: & invenerunt congregatos undecim, & eos, qui cum illis erant,
34 Dicentes: Quòd surrexit Dominus, & apparuit Simoni.
35 Et ipsi narrabant, quæ gesta erant in via: & quomodo cognoverunt eum in fractione panis.
* Mat. 16.c.14. Jo. 20. c. 19. 36 * Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere.
37 Conturbati verò, & conterriti, existimabant se spiritum videre.
F 38 Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?
39 Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte: quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.
40 Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus, & pedes.

41 Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?
42 At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.
43 Et cùm manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.
44 Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.
45 Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas. G
46 Et dixit eis: * Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: * Psal. 18.b. 6.
47 Et prædicare in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma.
48 * Vos autem testes estis horum. * Act. 1. a. 8.
49 * Et ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. * Joan. d. 26.

50 Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & elevatis manibus suis benedixit eis.
* Act. 1. a. 9. Marc. 16.d.19. 51 * Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.

52 Et ipsi adorantes, regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno;
53 Et erant semper in templo, laudantes, & benedicentes Deum. Amen.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

CAPUT PRIMUM.

Verbum est Deus, vita, & lux omnem hominem illuminans, per quod omnia facta sunt, & quod homo factum est, cui testimonium perhibet Joannes, dicens se vocem, & indignum, qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse agnum Dei, qui tollit peccatum mundi: Andreas alter duorum Joannis discipulorum, qui Jesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simonem fratrem suum: Philippus quoque à Jesu vocatus adducit ad eum Nathanael.

A 1 IN principio erat verbum, & verbum
erat apud Deum, & Deus erat verbum.
2 Hoc erat in principio apud Deum.
3 Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso fa-
ctum est nihil, quod factum est,
4 In ipso vita erat, & vita erat lux homi-
num.
5 Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam
non comprehenderunt.
6 * Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat * Matt. 3. a. 1.
Joannes. Marc 1. a. 2.
7 Hic venit in testimonium, ut testimonium
perhiberet de lumine, ut omnes crederent per
illum.
8 Non erat ille lux, sed ut testimonium per-
hiberet de lumine.
9 * Erat lux vera, quæ illuminat omnem ho- * Infr. 3. c 19. B
minem venientem in hunc mundum.
10 In mundo erat, * & mundus per ipsum fa- * Heb. 11. a. 3.
ctus est, & mundus eum non cognovit.
11 In propria venit, & sui eum non receperunt.
12 Quotquot autem receperunt eum, dedit
eis potestatem filios Dei fieri, his, qui cre-
dunt in nomine ejus:
13 Qui non ex sanguinibus, neque ex volun-
tate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex
Deo nati sunt.
14 * Et verbum caro factum est, & habita- * Matt. 1. c 16.
vit in nobis: & vidimus gloriam ejus, glo- Lucæ 2. b. 7.
riam quasi unigeniti à patre, plenum gratiæ, &
veritatis.
15 Joannes testimonium perhibet de ipso, &
clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post

me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat.

*1.Tim. 6.d.17. 16 * Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

C 17 Quia lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Jesum Christum facta est.

*1.Jo. 4.c.12. 1.Tim. 6.c.16 18 * Deum nemo vidit unquam: unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit.

19 Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes, & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?

20 Et confessus est, & non negavit: & confessus est: Quia non sum ego Christus.

21 Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.

22 Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?

*Isai. 40.a.3. Matt. 3.a.3. 23 Ait: * Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta.

D Marc. 1.a.3. 24 Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

Luca 3.a.4. 25 Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

*Matt. 3.b.11. Marc. 1.b.7. 26 Respondit eis Joannes, dicens: * Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.

*Luc. 3.c.16. Actor 1.a.5 & 2.a. 1.& 11. c.16 & 19.a 4. 27 * Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est; cujus ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti.

28 Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.

29 Altera die vidit Joannes Jesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

30 Hic est, de quo dixi, Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat.

31 Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.

32 Et testimonium perhibuit Joannes, dicens:

*Matt. 3.d.16. * Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & mansit super eum.

E Marc 1.b.10. Luca 3.d.22. 33 Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

34 Et ego vidi: & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

35 Altera die iterum stabat Joannes, & ex discipulis ejus duo.

36 Et respiciens Jesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.

37 Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Jesum.

38 Conversus autem Jesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas?

39 Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt, ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima. F

40 Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant à Joanne, & secuti fuerant eum.

41 Invenit hic primùm fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam (quod est interpretatum Christus)

42 Et adduxit eum ad Jesum: Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas: quod interpretatur Petrus.

43 In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me.

44 Erat autem Philippus à Bethsaida, civitate Andreæ, & Petri.

45 Invenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit * Moyses in lege, & * Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph à Nazareth. G *Gen. 49.b.10. Deut. 18.c.18. *Isai. 40.c.10. & 45.b. 8 Jerem. 23.a.5. Ezech. 34.f.23. & 37.f. 24. Dan. 9. f.24.25.

46 Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide.

47 Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est.

48 Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te.

49 Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel.

50 Respondit Jesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: majus his videbis.

51 Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra Filium hominis.

CAPUT II.

Jesus ad nuptias invitatus, aquam in vinum convertit: & à Capharnaum veniens Jerosolymam, ejicit de templo negotiatores; ac signo à Judæis petito, dicit, Solvite templum hoc, &c. multi propter signa crediderunt in nomine Jesu, quibus ipse non se credebat.

1 ET die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat Mater Jesu ibi. A

2 Vocatus est autem & Jesus, & discipuli ejus ad nuptias.

3 Et deficiente vino, dicit Mater Jesu ad eum: Vinum non habent.

4 Et dicit ei Jesus: Quid mihi, & tibi est, mulier? nondum venit hora mea.

5 Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundùm purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas.

7 Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum.

8 Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

B 9 Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat, unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum architriclinus,

10 Et dicit ei: Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

11 Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ: & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus.

12 Post hoc descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus.

13 Et propè erat Pascha Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam:

C 14 Et invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & nummularios sedentes.

15 Et cùm fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & nummulariorum effudit æs, & mensas subvertit.

16 Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

17 Recordati sunt verò discipuli ejus, quia scriptum est: * Zelus domus tuæ comedit me. * Psal. 68. b. 10.

18 Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?

19 Respondit Jesus, & dixit eis: * Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. * Matt. 26. f. 61. & 27. c. 40.

20 Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? D Marc. 14. f. 58. & 15. c. 29.

21 Ille autem dicebat de templo corporis sui.

22 Cùm ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & * crediderunt scripturæ, & sermoni, quem dixit Jesus. * Psal. 3. b. 6. & 56. c. 9.

23 Cùm autem esset Jerosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat.

24 Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes.

25 Et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat, quid esset in homine.

CAPUT III.

Nicodemum noctè edocet de renascendo ex aqua, & Spiritu, ac de sui instar anei serpentis exaltatione, quodque Deus filium suum misit ad salvandum mundum: facta quæstione de purificatione, Joannes suis discipulis de Chr sto murmurantibus laudat ipsum, dicens illum crescere oportere, se autem minui, & quòd pater omnia dederit in manu ejus: ut qui in eum credit, habeat vitam æternam, qui verò non credit, maneat ira Dei super eum.

A 1 ERAT autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum.

2 Hic venit ad Jesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

3 Respondit Jesus, & dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei.

4 Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cùm sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iteratò introire, & renasci?

5 Respondit Jesus: Amen, amen, dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

6 Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.

7 Non mireris quia dixi tibi: oportet vos nasci denuò.

8 Spiritus, ubi vult, spirat: & vocem ejus audis, * sed nescis unde veniat, aut quò vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu. (* Psal. 134 a 7.)

B 9 Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri?

10 Respondit Jesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras?

11 Amen, amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur, & testimonium nostrum non accipitis.

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, si dixero vobis cœlestia, credetis?

13 Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.

14 * Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet Filium hominis: (* Num. 21. c. 9.)

15 Ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

16 * Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. (* 1. Jo. 4. b. 9.)

17 Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

18 Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

C 19 Hoc est autem judicium: * quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem: erant enim eorum mala opera. (* Sup. 1. a. 5.)

20 Omnis enim, qui malè agit, odit lucem: & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus:

21 Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

22 Post hæc venit Jesus, & discipuli ejus, in terram Judæam: & illic demorabatur cum * eis, & baptizabat. (* Infr. 4. a. 1.)

23 Erat autem & Joannes baptizans in Ænnon, juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur.

24 Nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem.

25 Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de Purificatione.

26 Et venerunt ad Joannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem * cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. (* Sup. 1. d 1?.)

D 27 Respondit Joannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo.

28 Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, * quod dixerim: Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum. (* Sup. 1. c. 20.)

29 Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30 Illum oportet crescere, me autem minui.

31 Qui desursùm venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cœlo venit, super omnes est.

32 Et quod vidit, & audivit, hoc testatur: & testimonium ejus nemo accipit.

33 Qui accepit ejus testimonium, * signavit, quia Deus verax est. (* Rom. 3. a. 4.)

34 Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum.

35 Pater diligit filium: & omnia dedit in manu ejus.

36 * Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. (* 1. Jo. 5. b. 10.)

CAPUT IV.

Jesus cum muliere Samaritana loquitur de aqua viva, & adorando Deo in spiritu, manifestans ei se esse Messiam promissum: & discipulis dicit se cibum habere, quem illi nesciunt, nempè Patris obedientiam: de messe, & metente, ac seminante: multi Samaritanorum credunt in eum: filium reguli sanitati restituit.

1 UT ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisæi, quòd Jesus plures discipulos facit, * & baptizat, quàm Joannes A (* Sup. 3. c. 22.)

2 (Quam-

2 (Quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus)

3 Reliquit Judæam, & abiit iterùm in Galilæam.

4 Oportebat autem eum transire per Samariam.

5 Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar: juxta prædium, * quod dedit Jacob Joseph filio suo. * Gen. 33.d.19. & 48.d.21 Jos. 24. g. 32.

6 Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

7 Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere.

8 (Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent)

B 9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Judæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis.

10 Respondit Jesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.

11 Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias, habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam?

12 Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus?

13 Respondit Jesus, & dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterùm: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:

14 Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

C 15 Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam; ut non sitiam, neque veniam huc haurire.

16 Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc.

17 Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Benè dixisti, quia non habeo virum:

18 Quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc verè dixisti.

19 Dicit ei mulier: Domine, video, quia Propheta es tu,

20 Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, * quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet. * Deut. 12.a.5.

21 Dicit ei Jesus: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.

22 * Vos adoratis, quod nescitis: nos adoramus, quod scimus, quia salus ex Judæis est. *4.Reg. 17.g.41. D

23 Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.

24 * Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum in spiritu, & veritate oportet adorare. *1.Cor. 3.d.17.

25 Dicit ei mulier: Scio, quia Messias venit (qui dicitur Christus) cùm ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

26 Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27 Et continuò venerunt discipuli ejus, & mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?

28 Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus:

29 Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus?

30 Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.

31 Intereà rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca.

32 Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

E 33 Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34 Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35 Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menses sunt: & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, * quia albæ sunt jam ad messem.

* Matt. 9 d 37. Luc. 10 a. 2.

36 Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

37 In hoc enim est verbum verum: quia alius est, qui seminat, & alius est, qui metit.

38 Ego misi vos metere, quod vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.

39 Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcumque feci.

F 40 Cùm venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.

41 Et multò plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42 Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est verè Salvator mundi.

43 Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam.

44 * Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet.

* Matt. 13 g. 57. Marc. 6. a. 4. Luc. 4. b. 24.

45 * Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cùm omnia vidissent, quæ fecerat Jerosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum.

* Matt. 4. b. 12. Marc. 1. b. 14. Luc. 4. c. 14. Sup. 2. b. 9.

46 Venit ergo iterùm in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum:

G 47 Hic cùm audisset, quia Jesus adveniret à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori.

48 Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis.

49 Dicit ad eum regulus: Domine, descende, priusquam moriatur filius meus.

50 Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, & ibat.

51 Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52 Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris.

53 Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: *Filius tuus vivit*: & credidit ipse, & domus ejus tota.

54 Hoc iterùm secundum signum fecit Jesus, cùm venisset à Judæa in Galilæam.

CAPUT V.

Jesus ad piscinam sanato ægroto, qui triginta octo annis languerat, jubet sabbato tollere grabatum: & Judæis id calumniantibus respondet se omnia sua simul cum Patre operari, mortuosque vivificare, ac judicem ab illo constitutum esse omnium, cui & Joannes, & propria opera, ac Pater, immò & Moyses ipse testimonium perhibent.

1 POST hæc erat festus dies Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam: A

A Levit. 23 a. 5. Deut. 16 a. 1.

2 Est autem Jerosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicè Bethsaida, quinque porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquæ motum.

4 Angelus autem Domini descendebat secundùm tempus in piscinam, & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

5 Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate sua.

6 Hunc cùm vidisset Jesus jacentem, & cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? B

7 Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit.

8 Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

9 Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10 Dicebant ergo Judæi illi, qui sanatus fuerat: * Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.

* Exod. 20 b. 10. Jerem. 17 c. 24.

11 Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.

12 Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille

homo,

homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum & ambula?

13 Is autem, qoi sanus fuerat effectus, nesciebat, quis esset. Jesus enim declinavit à turba constituta in loco.

C 14 Posteà invenit eum Jesus in templo & dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deteriùs tibi aliquid contingat.

15 Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16 Propterea persequebantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in sabbato.

17 Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modò operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere: quia non solùm solvebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, & dixit eis:

19 Amen, amen dico vobis: non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.

D 20 Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vivificat: sic & Filius, quos vult, vivificat.

22 Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio,

23 Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24 Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, sed transit à morte in vitam.

25 Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso:

E 27 Et potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est.

28 Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei.

* Matt. 25. d. 40. 29 * Et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii.

30 Non possum ego à meipso facere quidquam. Sicut audio, judico, & judicium meum justum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

31 Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum.

32 * Alius est, qui testimonium perhibet de me, & scio, quia verum est testimonium, quod perhibet de me. * Matt. 3. d. 17. Sup. 1. c. 15.

F 33 Vos misistis ad Joannem, & testimonium perhibuit veritati.

34 Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico, ut vos salvi sitis.

35 Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.

36 Ego autem habeo testimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me:

37 Et qui misit me Pater, * ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem ejus unquam audistis, * neque speciem ejus vidistis. * Matt. 3. d. 17. & 17. a. 5. * Deut. 4. b. 12.

G 38 Et verbum ejus non habetis in vobis manens: quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me.

40 Et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41 Claritatem ab hominibus non accipio.

42 Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

43 Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

44 Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, * & gloriam, quæ à solo Deo est, non quæritis?

45 Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: est, qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46 Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: * de me enim ille scripsit. *Genes. 3. c. 15. 22. d. 18. 49. b. 10. Deuter. 18. c. 15.

47 Si autem illius litteris non creditis: quomodo verbis meis credetis?

CAPUT VI.

Quinque panibus, & duobus piscibus satiat quinque virorum millia, & fugit volentes ipsum facere regem: super mare ad discipulos vento agitatos ambulat: de pane cælesti docet, quòdque ipse sit panis vitæ, & caro ejus cibus, quem oporteat manducare, sanguisque ejus potus, quem oporteat bibere; quidam discipuli offensi ejus sermone deserunt ipsum, Apostoli autem cum eo permanent; quorum tamen unum dicit esse diabolum.

A Matth. 14.b.13. Marc 6. c. 32 Luc. 9. b. 10.

1 POST hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis:
2 Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.
3 Subiit ergo in montem Jesus; & ibi sedebat cum discipulis suis.
4 Erat autem proximum Pascha, dies festus Judæorum.
5 Cùm sublevasset ergo oculos Jesus, & vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?
6 Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat, quid esset facturus.
7 Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.
8 Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas, frater Simonis Petri.
9 Est puer unus hic, qui habet quinque panes ordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?
B 10 Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.
11 Accepit ergo Jesus panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant.
12 Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite, quæ superaverunt, fragmenta, ne pereant.
13 Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus ordeaceis, quæ superfuerunt his, qui manducaverant.
14 Illi ergo homines cùm vidissent, quòd Jesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum.
15 Jesus ergo cùm cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum regem * fugit iterùm in montem ipse solus.
16 Ut autem serò factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

* Matth. 14.c.23. Marc.6. f. 46.

17 Et cùm ascendissent navim, venerunt trans mare, in Capharnaum, & tenebræ jam factæ erant, & non venerat ad eos Jesus.
18 Mare autem, vento magno flante, exsurgebat.
C 19 Cùm remigassent ergo quasi stadia viginti quinque, aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, & proximum navi fieri, & timuerunt.
20 Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.
21 Voluerunt ergo accipere eum in navim, & statim navis fuit ad terram, in quam ibant.
22 Altera die turba, quæ stabat trans mare, vidit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent:
23 Aliæ verò supervenerunt naves à Tiberiade, juxta locum, ubi manducaverant panem, gratias agentes Domino.
24 Cùm ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum quærentes Jesum.
25 Et cùm invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?
26 Respondit eis Jesus, & dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.
27 Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. * Hunc enim Pater signavit Deus. D
28 Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei?
29 Respondit Jesus, & dixit eis: * Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.

* Sup. 1. c. 31. Matth. 3. d. 17. & 17. a. 5. * Joan. 3.d. 23.

30 Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, ut videamus, & credamus tibi? quid operaris?
31 Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: * Panem de cœlo dedit eis manducare.
32 Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.

* Exod. 16 c.14. Num. 11. b 7. Psal.77. c. 24. Supra 16.d.10.

33 Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.
34 Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.
35 Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vitæ: * qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet unquam.

* Eccl. 24.c.29.

36 Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non creditis.
37 Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet, & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras:
38 Quia descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.
39 Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. E

40 Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.

* Matt. 13.f.55. 42 Et dicebant ei: * Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cœlo descendi.

43 Respondit ergo Jesus, & dixit eis: Nolite murmurare in invicem:

44 Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

* Isai. 54.c.13. 45 Est scriptum in Prophetis: * Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me.

* Matt. 11.d.27. 46 Non quia Patrem vidit quisquam, * nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem.

47 Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam.

48 Ego sum panis vitæ.

* Exod. 16.c.13. 49 * Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt.

F 50 Hic est panis de cœlo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.

51 Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.

52 Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

53 Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54 Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

55 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.

* 1.Cor. 11.f.27. 56 * Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus, verè est potus.

57 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

58 Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me.

59 Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem vivet in æternum.

G 60 Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum.

61 Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

62 Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63 Si ergo videritis * Filium hominis ascendentem ubi erat prius? * Sup. 3. b. 1.

64 Spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quidquam; verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.

65 Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.

66 Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.

67 Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retrò, & jam non cum illo ambulabant.

68 Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire?

69 Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.

70 * Et nos credidimus, & cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei. * Matt. 16.c.16. Marc. 8. c.29. Luc. 9. b. 20.

71 Respondit eis Jesus, Nonne ego vos duodecim elegi: & ex vobis unus diabolus est?

72 Dicebat autem Judam Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cùm esset unus ex duodecim.

CAPUT VII.

Ad Scenopegiæ festum quasi in occulto ascendens convincit de ipsius doctrina Judæos, quòd ipsum injustè calumniarentur de curato homine sabbato: sitientes ad se vocat, & de ipso turba variè loquitur: ministri, qui ad eum apprehendendum missi erant, audita ejus prædicatione collaudant ipsum, sed & Nicodemus ipsum defendens, malè audit à pontificibus, & Pharisæis.

1 POST hæc autem ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. A

2 Erat autem in proximo dies festus Judæorum, * Scenopegia. * Lev. 23.f.34.

3 Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Judæam, ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis.

4 Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.

5 Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6 Dixit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum

dum advenit : tempus autem vestrum semper
est paratum .
7 Non potest mundus odisse vos : me autem
odit : quia ego testimonium perhibeo de illo,
quòd opera ejus mala sunt .
B 8 Vos ascendite ad diem festum hunc , ego au-
tem non ascendo ad diem festum istum : quia
meum tempus nondum impletum est .
9 Hæc cùm dixisset , ipse mansit in Galilæa .
10 Ut autem ascenderunt fratres ejus , tunc &
ipse ascendit ad diem festum non manifestè , sed
quasi in occulto .
11 Judæi ergo quærebant eum in die festo , &
dicebant : Ubi est ille ?
12 Et murmur multum erat in turba de eo .
Quidam enim dicebant : Quia bonus est . Alii
autem dicebant : Non , sed seducit turbas .
13 Nemo tamen palam loquebatur de illo ,
propter metum Judæorum .
14 Jam autem die festo mediante , ascendit
Jesus in templum , & docebat .
15 Et mirabantur Judæi , dicentes : Quomo-
do hic litteras scit , cùm non didicerit ?
16 Respondit eis Jesus , & dixit : Mea doctri-
na non est mea , sed ejus , qui misit me .
C 17 Si quis voluerit voluntatem ejus facere : co-
gnoscet de doctrina , utrùm ex Deo sit , an ego
à meipso loquar .
18 Qui à semetipso loquitur , gloriam pro-
priam quærit : qui autem quærit gloriam ejus ,
qui misit eum , hic verax est , & injustitia in il-
lo non est .
* Exod 24.a 3. Sup 5 e 18. 19 * Nonne Moyses dedit vobis legem : & ne-
mo ex vobis facit legem ?
20 Quid me quæritis interficere? Respondit
turba , & dixit : Dæmonium habes ; quis te
quærit interficere ?
21 Respondit Jesus , & dixit eis : Unum opus
feci , & omnes miramini .
* Lev. 12.a 3. * Gen. 17 b.10. 22 Propterea * Moyses dedit vobis circumci-
sionem (non quia ex Moyse est , * sed ex
patribus) & in sabbato circumciditis homi-
nem .
D 23 Si circumcisionem accipit homo in sabba-
to , ut non solvatur lex Moysi : mihi indigna-
mini , quia totum hominem sanum feci in sab-
bato?
* Deut 1. c 16. 24 * Nolite judicare secundùm faciem , sed
justum judicium judicate .
25 Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis :
Nonne hic est , quem quærunt interficere ?
26 Et ecce palam loquitur , & nihil ei dicunt ,
Numquid verè cognoverunt principes , quia hic
est Christus ?
27 Sed hunc scimus , unde sit : Christus au-
tem cùm venerit , nemo scit , unde sit.
28 Clamabat ergo Jesus in templo docens , &
dicens : Et me scitis , & unde sim , scitis : & à
meipso non veni , sed est verus , qui misit me ,
quem vos nescitis .
29 Ego scio eum , quia ab ipso sum , & ipse
me misit .
30 Quærebant ergo eum apprehendere : & ne- E
mo misit in illum manus , quia nondum vene-
rat hora ejus .
31 De turba autem multi crediderunt in eum ,
& dicebant : Christus cùm venerit , numquid
plura signa faciet , quàm quæ hic facit ?
32 Audierunt Pharisæi turbam murmurantem
de illo hæc : & miserunt Principes , & Pharisæi
ministros , ut apprehenderent eum .
33 Dixit ergo eis Jesus :Adhuc modicum tem-
pus vobiscum sum:& vado ad eum,qui me misit.
34 * Quæretis me , & non invenietis : & ubi * Infr 13.d.33.
ego sum , vos non potestis venire .
35 Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos : Quò
hic iturus est , quia non inveniemus eum ? num-
quid in dispersionem Gentium iturus est , & do-
cturus Gentes ?
36 Quis est hic sermo , quem dixit : Quæretis F
me , & non invenietis : & ubi sum ego , vos non
potestis venire ?
37 In novissimo autem * die magno festivita- * Lev. 23.f.27
tis stabat Jesus , & clamabat , dicens : Si quis
sitit , veniat ad me , & bibat .
38 * Qui credit in me , sicut dicit Scriptura , * Deut. 18.c 15. Joel. 2. g. 28. Actor. 2. c.17.
flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ .
39 Hoc autem dixit de Spiritu , quem acce-
pturi erant credentes in eum: nondum enim erat
Spiritus datus , quia Jesus nondum erat glorifi-
catus .
40 Ex illa ergo turba , cùm audissent hos ser-
mones ejus , dicebant : Hic est verè propheta .
41 Alii dicebant : Hic est Christus . Quidam
autem dicebant:Numquid à Galilæa venit Chri-
stus ?
42 * Nonne Scriptura dicit : Quia ex semine * Mic. 5. a. 2. Matth. 2. a. 6
David , & de Bethlehem castello , ubi erat Da-
vid , venit Christus?
43 Dissensio itaque facta est in turba propter G
eum .
44 Quidam autem ex ipsis volebant apprehen-
dere eum : sed nemo misit super eum manus .
45 Venerunt ergo ministri ad Pontifices , &
Pharisæos . Et dixerunt eis illi : Quare non ad-
duxistis illum ?
46 Responderunt ministri : Numquam sic lo-
cutus est homo , sicut hic homo .
47 Responderunt ergo eis Pharisæi: Numquid
& vos seducti estis ;
48 Numquid ex principibus aliquis credidit in
eum , aut ex Pharisæis ?
49 Sed turba hæc , quæ non novit legem , ma-
ledicti sunt .

* Sup. 3. a. 2. 50 Dixit Nicodemus ad eos, * ille, qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis:
51 Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, * & cognoverit, quid faciat? * Deut. 17 b. 8. & 19. b. 15.
52 Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide, quia à Galilæa propheta non surgit.
53 Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

CAPUT VIII.

Mulierem in adulterio deprehensam, scribens in terra, absolvit ab accusatoribus: dicit se lucem mundi, & Pharisæos in peccato suo morituros: qui etiam verè sint eius discipuli, quive servi, aut liberi: dicit, illos neque ex Deo, neque ex Abraham, sed ex patre diabolo esse, qui veritatem dicenti non crederent; blasphemantibus dicit se dæmonium non habere, sed Patrem honorificare, & antequam Abraham fieret, se esse; volentibusque eum lapidare, auferens sui prospectum exit de templo.

A 1 JESUS autem perrexit in Montem Oliveti.
2 Et diluculò iterùm venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.
3 Adducunt autem Scribæ, & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam: & statuerunt eam in medio,
4 Et dixerunt ei: Magister, hæc mulier modò deprehensa est in adulterio.
* Lev. 20. b. 10. 5 * In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?
6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.
7 Cùm ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: * Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. * Deut. 17. b. 7.
8 Et iterùm se inclinans, scribebat in terra.
9 Audientes autem hæc, unus post unum exibant, incipientes à senioribus: & remansit solus Jesus, & mulier in medio stans.
10 Erigens autem se Jesus dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit?
11 Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo: Vade, & jam ampliùs noli peccare: B
12 Iterùm ergo locutus est eis Jesus, dicens:
* Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. * 1. Jo. 1. b 5.
13 Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de te ipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum.
14 Respondit Jesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum: quia scio, unde veni, & quò vado: vos autem nescitis, unde venio, aut quò vado.
15 Vos secundùm carnem judicatis: ego non judico quemquam:
16 Et si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater.
17 Et in lege vestra scriptum est, * quia duorum hominum testimonium verum est. * Deut. 17 b. 6. & 19. c. 15. Matth. 18. b. 16. 2. Cor. 13 a. 7. Hebr. 10 c. 28.
18 Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso: & testimonium perhibet de me, qui misit me Pater.
19 Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus: Neque me scitis, neque Patrem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.

C

20 Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo, & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus.

21 Dixit ergo iterùm eis Jesus: Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis venire.

22 Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quò ego vado, vos non potestis venire?

23 Et dicebat eis: Vos de deorsum estis; ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24 Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25 Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui & loquor vobis.

26 Multa habeo de vobis loqui, & judicare: sed qui me misit, verax est: & ego, quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

27 Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum.

28 Dixit ergo eis Jesus: Cùm exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & à meipso facio nihil, * sed sicut docuit me Pater, hæc loquor:

* Rom. 3. a. 4.

D

29 Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper.

30 Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis.

32 Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

33 Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini servivimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis?

34 Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: * quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.

* Rom 6. c. 15. 2. Pet 2. d. 19.

35 Servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum.

36 Si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis.

E

37 Scio, quia filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38 Ego, quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos, quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.

39 Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

40 Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo; hoc Abraham non fecit.

41 Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus Deum.

42 Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset: diligeretis utique me, ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim à meipso veni, sed ille me misit.

F

43 Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

44 * Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater ejus.

* 1. Jo. 3. b. 8.

45 Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46 Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47 * Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

* 1. Jo. 4. a. 6.

48 Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

49 Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me.

50 Ego autem non quæro gloriam meam: est, qui quærat, & judicet.

51 Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.

G

52 Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus, quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53 Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54 Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est,

55 Et non cognovistis eum, ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo.

56 Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum: vidit, & gavisus est.

57 Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?

58 Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.

59 Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.

CAPUT IX.

Cæcum à nativitate sabbato illuminat : cujus miraculi gloriam Pharisæi multis technis laborant Christo detrahere : & quia is, qui cæcus fuerat, Christum tuetur, extra synagogam ejicitur ; sed à Christo edoctus credit, & adorat ipsum, qui in judicium se in mundum venisse ait.

A 1 ET prætereiens Jesus vidit hominem cæcum à nativitate :

2 Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?

3 Respondit Jesus : Neque hic peccavit, neque parentes ejus : sed ut manifestentur opera Dei in illo.

4 Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est : venit nox, quando nemo potest operari.

5 Quamdiù sum in mundo, lux sum mundi.

6 Hæc cùm dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus,

7 Et dixit ei : Vade, lava in natatoria Siloe, (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & venit videns.

B 8 Itaque vicini, & qui viderant eum priùs quia mendicus erat, dicebant : Nunne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant : Quia hic est.

9 Alii autem : Nequaquam, sed similis est ei: Ille verò dicebat : Quia ego sum.

10 Dicebant ergo ei : Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11 Respondit : Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi : Vade ad natatoria Siloe, & lava. Et abii, lavi, & video.

12 Et dixerunt ei : Ubi est ille? Ait : Nescio.

13 Adducunt eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat.

14 Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus.

C 15 Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis : Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video.

16 Dicebant ergo ex Pharisæis quidam : Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant : Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos.

17 Dicunt ergo cæco iterùm : Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit : Quia propheta est.

18 Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat :

19 Et interrogaverunt eos, dicentes : Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20 Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt : Scimus, quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est : D

21 Quomodo autem nunc videat, nescimus : aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur.

22 Hæc dixerunt parentes ejus quoniam timebant Judæos : jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23 Propterea parentes ejus dixerunt : Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

24 Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei : Da gloriam Deo, nos scimus, quia hic homo peccator est. E

25 Dixit ergo eis ille : Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cùm essem, modò video.

26 Dixerunt ergo illi : Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos?

27 Respondit eis : Dixi vobis jam, & audistis : quid iterùm vultis audire? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri?

28 Maledixerunt ergo ei, & dixerunt : Tu discipulus illius sis : nos autem Moysi discipuli sumus.

29 Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus, unde sit. F

30 Respondit ille homo, & dixit eis : In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, unde sit, & aperuit meos oculos :

31 Scimus autem, quia peccatores Deus non audit : sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

32 A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati.

33 Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quidquam.

34 Responderunt, & dixerunt ei : In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras : & cùm invenisset eum, dixit ei : Tu credis in Filium Dei?

36 Respondit ille, & dixit : Quis est, Domine, ut credam in eum?

37 Et dixit ei Jesus : Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. G

38 At ille ait : Credo, Domine. Et procidens adoravit eum.

39 Et dixit ei Jesus : In judicium ego in hunc mundum veni : ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

40 Et

40 Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci sumus?

41 Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc verò dicitis: Quia videmus, Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus verum describens pastorem, & mercenarium, dicit se ostium ovium, & bonum pastorem; qui & alias habeat oves ad idem ovile adducendas: animam suam ponit, ut iterum sumat eam: Judæi lapidare ipsum volunt: quia se ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Patre, & filium Dei; quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

A 1 AMEN, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.

2 Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3 Huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Et cùm proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5 Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum.

6 Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non cognoverunt, quid loqueretur eis.

7 Dixit ergo eis iterùm Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium.

B 8 Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt eos oves.

9 Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.

10 Fur non venit, nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni, ut vitam habeant, & abundantiùs habeant.

* Isaiæ 40. c. 11. Ezech. 34. c. 23. & 37. f. 24.

11 Ego sum pastor bonus. * Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

12 Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oves:

C 13 Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus.

14 Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ.

* Matt. 11. d. 27. Lucæ 10. d. 22.

15 * Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem, & animam meam pono pro ovibus meis.

16 Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor.

* Isaiæ 53. b. 7.

17 Proptereà me diligit Pater: * quia ego pono animam meam, ut iterùm sumam eam.

18 Nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterùm sumendi eam; Hoc mandatum accepi à Patre meo.

D 19 Dissensio iterùm facta est inter Judæos propter sermones hos:

20 Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?

21 Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

* 1. Mach. 4. f. 56 g. 59.

22 * Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis, & hyems erat:

23 Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis.

E 24 Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam.

25 Respondit eis Jesus: Loquor vobis & non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me:

26 Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

27 Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me:

28 Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

F 29 Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est, & nemo potest rapere de manu Patris mei.

30 Ego & Pater unum sumus.

31 Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum.

32 Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33 Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.

* Psal. 81. b. 6.

34 Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: * quia Ego dixi, dii estis?

G 35 Illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura:

36 Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum?

37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38 Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.

39 Quærebant ergo eum apprehendere, & exivit de manibus eorum.

40 Et abiit iterùm trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Joannes Baptizans primùm, & mansit illic.

41 Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Joannes quidem signum fecit nullum.

42 Omnia autem, quæcumque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Jesus Lazarum quatuor diebus mortuum resuscitat, præfatus multa cum discipulis, & cum Martha: quapropter dum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, Pontifices, & Pharisæi inito consilio statuerunt eum occidere; Caipha pontifice prophetante oportere Jesum mori, ne totus populus periret: Jesus autem secedit in civitatem Ephrem.

A 1 ERAT autem quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ, & Marthæ sororis ejus.

2 (Maria autem erat, * quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus infirmabatur)

* Matt. 26. a. 7. Infr. 12. a. 3. Luc. 7. f. 37.

3 Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur.

4 Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5 Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7 Deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Judæam iterùm.

8 Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterùm vadis illuc?

B 9 Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt.

10 Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11 Hæc ait, & post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado, ut à somno excitem eum.

12 Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit salvus erit.

13 Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.

14 Tunc ergo Jesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est.

15 Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi, sed eamus ad eum.

16 Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit itaque Jesus, & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

C 18 (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim)

19 Multi autem ex Judæis venerant ad Martham, & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20 Martha ergo ut audivit, quia Jesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.

21 Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.

22 Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.

23 Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.

24 Dicit ei Martha: Scio, quia resurget * in resurrectione in novissimo die.

* Sup. 5. c. 29. Luc. 14.

25 Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, & vita, * qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet:

* Sup. 6. d. 40.

26 Et omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27 Ait illi: Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

D 28 Et cùm hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.

29 Illa, ut audivit, surgit citò, & venit ad eum:

30 Nondum enim venerat Jesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31 Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cùm vidissent Mariam, quia citò surrexit, & exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32 Maria ergo, cùm venisset, ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hìc, non esset mortuus frater meus.

E 33 Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum,

34 Et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide.

35 Et lacrymatus est Jesus.

36 Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum.

37 Quidam autem ex ipsis dixerunt: * Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, ut hic non moreretur?

* Sup. 9. a. 6.

38 Jesus ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentum, erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.

39 Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim.

40 Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41 Tulerunt ergo lapidem: Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me.

F 42 Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti.

43 Hæc cùm dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras.

44 Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes, & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, & sinite abire.

45 Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant, quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.

46 Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis, quæ fecit Jesus.

47 Collegerunt ergo Pontifices, & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

48 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem.

* Inf. 18.c.14. 49 * Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

50 Nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

G 51 Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetavit, quòd Jesus moriturus erat pro gente.

52 Et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53 Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

54 Jesus ergo jam non in palàm ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

55 Proximum autem erat Pascha Judæorum, & ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos.

56 Quærebant ergo Jesum, & colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices, & Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

CAPUT XII.

Apud Martham, & Lazarum receptus, unguento à Maria ungitur murmurante Juda fure: cogitarunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere: Jesus asello vectus, cum honore Jerusalem ingreditur, & gentilibus eum videre cupientibus dicit, horam suæ clarificationis instare, sed granum frumenti prius mortificandum: vox Patris auditur de clarificando nomine suo: princeps hujus mundi foras ejiciendus: de excæcatione Judæorum prophetata ab Isaia: in Christo honoratur, aut spernitur Pater.

1 JESUS ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. A Matth. 26. a. 6. Marc. 14. a. 3.

2 Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus verò unus erat ex discumbentibus cum eo.

3 Maria ergo accepit libram unguenti nardi pi-

ſtici, pretioſi, & uuxit pedes Jeſu, & exterſit
pedes ejus capillis ſuis, & domus impleta eſt ex
odore onguenti.
4 Dixit ergo unus ex diſcipulis ejus, Jodas
Iſcariotes, qui erat eum traditurus.
5 Quare hoc unguentum non veuiit trecentis
denariis, & datum eſt egenis?
6 Dixit autem hoc, non quia de egenis
pertinehat ad eum, ſed quia fur erat, &
loculos habens, ea, quæ mittebantur, por-
tabat.
B 7 Dixit ergo Jeſus: Sinite illam, ut in diem
ſepulturæ meæ ſervet illud.
8 Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum: me
autem non ſemper habetis.
9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis, quia
illic eſt, & venerunt, non propter Jeſum tan-
tùm, ſed ut Lazarum viderent, quem ſuſcita-
vit à mortuis.
10 Cogitaverunt autem principes ſacerdotum,
ut & Lazarum interficerent:
11 Quia multi propter illum abibant ex Ju-
dæis, & credebant in Jeſum.
12 In craſtiuum autem, turba multa, quæ
venerat ad diem feſtum, cùm audiſſent, quia
venit Jeſus Jeroſolymam:
13 Acceperunt ramos palmarum, & proceſſe-
runt obviam ei, & clamabant: Hoſanna, bene-
dictus, qui venit in nomine Domini, Rex Iſrael.
* Matt. 21. a. 7. 14 * Et invenit Jeſus aſellum, & ſedit ſuper
Marc. 11. a. 7. eum, ſicut ſcriptum eſt:
Lucæ 19. f. 35. 15 Noli timere, filia Sion: ecce rex tuus ve-
Zach. 9 b. 9 nit ſedens ſuper pullum aſinæ.
16 Hæc non cognoverunt diſcipuli ejus pri-
mùm: ſed quando glorificatus eſt Jeſus, tunc
recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo, &
hæc fecerunt ei.
C 17 Teſtimonium ergo perhibebat turba, quæ
erat cum eo, quando Lazarum vocavit de mo-
numento, & ſuſcitavit eum à mortuis.
18 Propterea & obviam venit ei turba: quia
audierunt eum feciſſe hoc ſignum.
19 Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos: Vi-
detis, quia nihil proficimus? ecce mundus to-
tus poſt eum abiit.
20 Erant autem quidam Gentiles, ex his, qui
aſcenderant, ut adorarent in die feſto.
21 Hi ergo acceſſerunt ad Philippum, qui erat
à Bethſaida Galilææ, & rogabant eum, dicen-
tes: Domine, volumus Jeſum videre.
22 Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas
rurſùm, & Philippus dixerunt Jeſu.
23 Jeſus autem reſpondit eis, dicens: Venit
hora, ut clarificetur Filius hominis.
24 Amen, amen dico vobis, niſi granum fru-
menti cadens in terram, mortuum fuerit,
D 25 Ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum
fuerit, multum fructum affert. * Qui amat ani- * Matt. 10. d. 39.
mam ſuam, perdet eam, & qui odit animam ſuam & 16. d. 25.
in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Mar. 8. d. 35.
26 Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur, & ubi Lucæ 9. c. 24.
ſum ego, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi & 17. g. 33.
miniſtraverit, honorificabit eum Pater meus.
27 Nunc anima mea turbata eſt. Et quid di-
cam? Pater, ſalvifica me ex hac hora. Sed pro-
pterea veni in horam hanc.
28 Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo
vox de cœlo: Et clarificavi, & iterùm clarificabo.
29 Turba ergo, quæ ſtabat, & audierat, di- E
cebat, tonitruum eſſe factum. Alii dicebant:
Angelus ei locutus eſt.
30 Reſpondit Jeſus, & dixit: Non propter
me hæc vox venit, ſed propter vos.
31 Nunc judicium eſt mundi: nunc princeps
hujus mundi ejicietur foras.
32 Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia
traham ad meipſum.
33 (Hoc autem dicebat, ſignificans qua mor-
te eſſet moriturus)
34 Reſpondit ei turba: Nos audivimus * ex * Pſal. 109. b. 4.
lege, quia Chriſtus manet in æternum: & quo- & 116. a. 2.
modo tu dicis, Oportet exaltari Filium homi- Iſai. 40. a. 8.
nis? Quis eſt iſte Filius hominis? Ezech. 37. g. 25.
35 Dixit ergo eis Jeſus: Adhuc modicum lu-
men in vobis eſt. Ambulate dum lucem habe-
tis, ut non vos tenebræ comprehendant: & qui
ambulat in tenebris, neſcit quò vadat.
36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut
filii lucis ſitis. Hæc locutus eſt Jeſus: & abiit,
& abſcondit ſe ab eis.
37 Cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis,
non credebant in eum:
38 Ut ſermo Iſaiæ prophetæ impleretur, quem F
dixit: * Domine, quis credidit auditui noſtro? * Iſaiæ 53. a. 1.
& brachium Domini cui revelatum eſt? Rom. 10. d. 16.
39 Propterea non poterant credere, quia ite-
rùm dixit Iſaias:
40 * Excæcavit oculos eorum: & induravit * Iſaiæ 6. c. 9.
cor eorum: ut non videant oculis, & non in- Rom. 11. b. 8.
telligant corde, & convertantur, & ſanem eos. Matth. 13. b. 14.
41 Hæc dixit Iſaias, quando vidit gloriam Marc. 4. b. 12.
ejus, & locutus eſt de eo. Lucæ 8. b. 10.
42 Verumtamen & ex principibus multis cre- Actor. 28. f. 26.
diderunt in eum: ſed propter Phariſæos non
confitebantur, ut è ſynagoga non ejicerentur:
43 Dilexerunt enim gloriam hominum magis,
quàm gloriam Dei.
44 Jeſus autem clamavit, & dixit: Qui credit G
in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me.
45 Et qui videt me, videt eum, qui miſit me.
46 Ego lux in mundum veni: ut omnis, qui
credit in me, in tenebris non maneat.
47 Et ſi quis audierit verba mea, & non cu-
ſtodierit: ego non judico eum, non enim ve-

ni, ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.

* Matt. 16.b.16. 48 Qui spernit me, & non accipit verba mea: habet, qui judicet eum: * sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

49 Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar.

50 Et scio, quia mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAPUT XIII.

Jesus à cœna linteo præcinctus lavat pedes discipulorum, renuente primùm Petro, exhortans ut idem invicem faciant: proditorem suum Joanni indicat; quo post buccellam egresso, dicit se clarificatum: de novo mandato dilectionis: Petro trinam prædicit sui abnegationem.

A Matth. 26.a.2. Marc. 14.a.1. Lucæ 22.a.1. 1 ANTE diem festum Paschæ, sciens Jesus, quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2 Et cœna facta, cùm diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ:

3 Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit:

4 Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se.

5 Deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Respondit Jesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem posteà.

8 Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9 Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantùm pedes meos, sed & manus, & caput.

10 Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.

B 11 Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12 Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cùm recubuisset iterum, dixit eis: Scitis, quid fecerim vobis?

13 Vos vocatis me Magister, & Domine, & benè dicitis: sum etenim.

14 Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, & Magister, & vos debetis alter alterius lavare pedes.

15 Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

16 * Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo, neque Apostolus major est eo, qui misit illum. * Infr. 15.c.20. Matth. 10.c.24. Lucæ 6.f.40.

17 Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.

18 Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: * Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. * Psal. 40.c.10.

19 Amodò dico vobis, priusquam fiat: ut cùm factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20 * Amen, amen dico vobis: Qui accipit, si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit. * Matt. 10.d.40. C Lucæ 10.c.16.

21 Cùm hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit: * Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me. * Matt. 26.b.21. Marc. 14.a.18. Lucæ 22.c.21.

22 Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.

23 * Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus. * Lucæ 22.b.21.

24 Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25 Itaque cùm recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26 Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cùm intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotæ.

27 Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citiùs.

28 Hoc autem nemo scivit discumbentium, ad quid dixerit ei.

29 Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis ut aliquid daret.

30 Cùm ergo accepisset ille buccellam, exivit continuò. Erat autem nox. D

31 Cùm ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est filius hominis: & Deus clarificatus est in eo.

32 Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso, & continuò clarificabit eum.

33 Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. * Quæretis me, & sicut dixi Judæis: Quò ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico modò. * Sup. 7.e.34. Levit. 19.d.18.

34 * Mandatum novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. * Matt. 22.d.39. Infr. 15.b.12.

35 In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36 Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis?

dis? Respondit Jesus: Quò ego vado, non potes me modò sequi: sequeris autem posteà.
37 Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modò? animam meam pro te ponam.
* Matt. 26.d.35. Marc. 14.c.29. Lucæ 22.c.33. 38 Respondit ei Jesus: * Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

CAPUT XIV.

Consolando discipulos ait multas in domo Patris esse mansiones, seque rursum illos assumpturum: Thomæ dicit, se esse viam, veritatem, & vitam; Philippo autem, Patrem in se videri; illosque accepturos quidquid suo nomine petierint, & se alium Paraclitum à Patre missurum: docet, quis ipsum diligere dicendus sit: & qualem pacem relinquat discipulis, qui de ipsius discessu meritò gaudere deberent.

A 1 NON turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite.
2 In domo Patris mei mansiones multæ sunt, si quò minùs dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum,
3 Et si abiero, & præparavero vobis locum: iterùm venio, & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.
4 Et quò ego vado, scitis, & viam scitis.
5 Dicit ei Thomas; Domine, nescimus, quò vadis, & quomodo possumus viam scire?
6 Dicit ei Jesus: Ego sum via, & veritas, & vita: nemo venit ad Patrem, nisi per me.
7 Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis, & amodò cognoscetis eum, & vidistis eum.
8 Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.
9 Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum: & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem?
10 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.
B 11 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?
12 Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado.
* Infr. 15.c.23. Matth. 7.a.7. & 21.b.22. 13 * Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio.
14 Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
15 Si diligitis me, mandata mea servate. Marc. 11.c.24.
16 Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum,
17 Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum; quia apud vos manebit, & in vobis erit. A
18 Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.
19 Adhuc modicum: & mundus me jam non videt. Vos autem videtis me: quia ego vivo, & vos vivetis.
20 In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis. C
21 Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.
22 Dicit ei Judas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo?
23 Respondit Jesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus:
24 Qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem, quem audistis, non est meus: sed ejus, qui misit me Patris.
25 Hæc locutus sum vobis apud vos manens. D
26 Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.
27 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.
28 Audistis, quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater major me est.
29 Et nunc dixi vobis priusquàm fiat: ut cùm factum fuerit, credatis.
30 Jam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.
31 Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & * sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc. * Act. 1.d.23.

CAPUT XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli verò palmites: præceptum Christi de mutua dilectione frequenter iteratum: Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, & elegit eos, ut fructum perpetuum afferrent;

quos

quos roborat adversùs mundi odium, ac persecutiones, dicens Judæos excusationem non habere de peccato suo.

A 1 EGO sum vitis vera: & Pater meus agricola est.
2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat,
* Sup. 13.b.10. 3 * Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.
4 Manete in me: & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis.
5 Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.
6 Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.
7 Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis.
B 8 In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.
9 Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.
10 Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus dilectione.
11 Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.
* Sup. 13.d.34. Ephes. 5.a.2. 1.Thes. 4.b.9 12 * Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.
13 Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.
14 Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.
C 15 Jam non dicam vos servos: quia servus nescit, quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos: quia omnia, quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.
16 Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, &
* Matt. 28 d 19. posui vos, * ut eatis, & fructum afferatis; & fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.
* 1.Jo: 3.a.11. & 4.b. 7. 17 * Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.
18 Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit.
19 Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, proptereà odit vos mundus.
D 20 Mementote sermonis mei, quem ego dixi
* Sup. 13.b.15. vobis: * Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt. Matth. 10.c.24. Marc. 13.a.9.
21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum, qui misit me.
22 Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.
23 Qui me odit: & Patrem meum odit.
24 Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum.
25 Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: * Quia odio habuerunt me gratis. * Psal. 34.c 19.
26 Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: Lucæ 24.g.49.
27 Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

CAPUT XVI.

Discipulis prædicit futuras persecutiones, & quòd eis expediat, ut ipse vadat, quò veniat Paraclitus, qui mundum arguat, ipsosque doceat, & Christum clarificet: declarat, quod dixerat, Modicum & jam non videbitis me, &c. addens similitudinem de muliere pariente: hortatur, ut à Patre petant ipsius nomine; prædicitque ipsorum fugam.

1 HÆC locutus sum vobis, ut non scandalizemini. A
2 Absque synagogis facient vos: sed venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.
3 Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.
4 Sed hæc locutus sum vobis: ut, cùm venerit hora eorum, reminiscamini, quia ego dixi vobis.
5 Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me: Quò vadis?
6 Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.
7 Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.
8 Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio.

9 De

9 De peccato quidem, quia non crediderunt in me:

10 De justitia verò, quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me.

B 11 De judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus est.

12 Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò.

13 Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur à semetipso: sed quæcumque audiet, loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis.

14 Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

15 Omnia, quæcumque habet pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

16 Modicum, & jam non videbitis me: & iterùm modicum, & videbitis me: quia vado ad Patrem.

17 Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, & non videbitis me: & iterùm modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem?

C 18 Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus, quid loquitur.

19 Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterùm modicum, & videbitis me.

20 Amen, amen dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

21 Mulier, cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus: cùm autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum neo tollet à vobis.

23 Et in illo die me non rogabitis quidquam. * Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

* Sup. 14.b.13. Matth. 7.a 7. & 21 c. 22.

24 Usque modò non petistis quidquam in nomine meo: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

D Marc 11.c.24. Luc 11.b.9. Jac. 1. a. 5.

25 Hæc in proverbiis locutus sum vobis. Venit hora, cùm jam non in proverbiis loquar vobis, sed palàm de Patre annuntiabo vobis.

26 In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis:

27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quia ego à Deo exivi.

28 Exivi à Patre, & veni in mundum: iterùm relinquo mundum, & vado ad Patrem.

29 Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc palàm loqueris, & proverbium nullum dicis.

30 Nunc scimus, quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget: in hoc credimus, quia à Deo existi.

31 Respondit eis Jesus: Modò creditis?

32 * Ecce venit hora, & jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia Pater mecum est.

* Matt. 16 c.31. Marc. 14.c.27.

33 Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

CAPUT XVII.

Oratio Christi ad Patrem pro utriusque clarificatione, pro discipulis, & iis, qui per illos in ipsum essent credituri, ut serventur à malo, & omnes sint unum, mundusque cognoscat ipsum fuisse à Patre missum.

1 HÆC locutus est Jesus: & sublevatis oculis in cœlum, dixit: Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te: A

2 * Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam.

* Matt. 28.d.18.

3 Hæc est autem vita æterna: Ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.

4 Ego te clarificavi super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam:

5 Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate, quam habui, priùs quàm mundus esset, apud te.

6 Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: tui erant, & mihi eos dedisti: & sermonem tuum servaverunt.

7 Nunc cognoverunt, quia omnia, quæ dedisti mihi, abs te sunt:

8 Quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis; & ipsi acceperunt, & cognoverunt verè, quia à te exivi, & crediderunt, quia tu me misisti.

9 Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt: B

10 Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis.

11 Et jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut & nos.

12 Cùm essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo: * Quos dedisti mihi, custodivi: & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, * ut Scriptura impleatur.

* Infr. 18.b. 9. * Psal. 108.b.8.

13 Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in

mun-

mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

C 14 Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.

15 Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos à malo.

16 De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.

17 Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.

18 Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

19 Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20 Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me:

21 Ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti.

D 22 Et ego clatitatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

23 Ego in eis, & tu in me: ut sint consummati in unum: & cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

24 Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

25 Pater juste, mundus te non cognovit: ego autem te cognovi, & hi cognoverunt, quis tu me misisti.

26 Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CAPUT XVIII.

Jesus à Judæis capitur, illis primum ad ipsius verbum in terram cadentibus: ad Annam & Caipham ducitur: respondens interroganti Pontifici, alapha caditur: ter à Petro negatur: ductus in prætorium, dicit Pilato suum regnum non esse de hoc mundo: Judæi Jesum mori cupiunt, soluto Barabba.

A Matth. 26.c.36. Marc. 14.c.32. Lucæ 22.d.39. 2. Reg. 15.c.23.
1 HÆC cùm dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, & discipuli ejus.

2 Sciebat autem & Judas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis.

* Matt. 26.c.47. Marc. 14.c.43. Lucæ 22.c.47.
3 * Judas ergo cùm accepisset cohortem, & à Pontificibus, & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis.

4 Jesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis?

5 Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem & Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6 Ut ergo dixit eis: Ego sum; abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.

7 Iterùm ergo interrogavit eos: quem quæritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum. B

8 Respondit Jesus: Dixi vobis, quis ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire.

9 Ut impleretur sermo, quem dixit: * Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam.

10 Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum, & percussit pontificis servum, & abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11 Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis, ut bibam illum?

12 Cohors ergo, & tribunus, & ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, & ligaverunt eum. C

13 Et adduxerunt eum ad * Annam primùm, erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. * Luc. 3. a. 2.

14 Erat autem Caiphas, * qui consilium dederat Judæis: Quia expedit, unum hominem mori pro populo. * Sup. 11.c.49.

15 Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introivit cum Jesu in atrium pontificis.

16 Petrus autem stabat ad ostium foris. * Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. * Matt. 26.c.58. Mar.14. f. 54. Luc.22. f. 55.

17 Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.

18 Stabant autem servi, & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se. D

19 Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, & de doctrina ejus.

20 Respondit ei Jesus: Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Judæi conveniunt, & in occulto locutus sum nihil.

21 Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt, quid locutus sim ipsis: ecce hi sciunt, quæ dixerim ego.

22 Hæc autem cùm dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens: Sic respondes pontifici?

* Matt. 26.f.57. Marc. 14.f.53. Luc.22. f.54.

23 Respondit ei Jesus: * Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem benè, quid me cædis?

24 Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.

E

* Matt. 26.g.69. Marc. 14.g.67. Luc.22. f.56.

25 Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se. * Dixerunt ergo ei: Numquid & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit: Non sum.

26 Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27 Iterùm ergo negavit Petrus, & statim gallus cantavit.

* Matt. 27.a.2. Marc. 15.a.1. Luc.23. a.1. Act. 10. f.28. & 11.a.3.

28 Adducunt ergo Jesum à Caipha in prætorium. Erat autem manè, & ipsi non introierunt in prætorium, * ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.

29 Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?

30 Responderunt, & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

F

31 Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundùm legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quemquam.

* Matt. 20.c.19.

32 * Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

* Matt. 27.b.11. Marc. 15.a.1. Luc.23. a.3.

33 * Introivit ergo iterùm in prætorium Pilatus, & vocavit Jesum, & dixit ei: Tu es rex Judæorum?

34 Respondit Jesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35 Respondit Pilatus: Numquid ego Judæus sum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti?

G

36 Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo, si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

37 Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam.

38 Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cùm hoc dixisset, iterùm exivit ad Judæos, & dixit eis: Ego nullam invenio in eo causam.

* Matt. 27.c.15. Marc. 15.b.6. Luc.23. b.17.

39 * Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum?

40 Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

CAPUT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis afflictus, & spinis coronatus, ad mortem deposcitur: rursumque à Pilato examinatus, ostendit illum desuper tantùm habere in ipsum potestatem: Pilatus meticulosus, Jesum, quem regem dicit Judæorum, morti adjudicat: Jesus bajulans sibi crucem, inter latrones crucifigitur, posito à Pilato super crucem titulo, divisisque à militibus vestimentis, & sorte de tunica missa: Jesus matri Joannem, matremque Joanni commendat, & sitiens aceto potatur, consummatisque omnibus tradit spiritum: fractis latronum cruribus, ex aperto Christi latere sanguis, & aqua profluit, ejusque corpus, myrrha, & aloe conditum, sepelitur.

A

Matth. 27.c.26. Marc. 15.b.16.

1 TUNC ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit.

2 Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus, & veste purpurea circumdederunt eum.

3 Et veniebant ad eum, & dicebant: Ave, Rex Judæorum, & dabant ei alapas.

4 Exivit ergo iterùm Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam invenio in eo causam.

5 (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam, & purpureum vestimentum) Et dicit eis: Ecce homo.

6 Cùm ergo vidissent eum Pontifices, & ministri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite; ego enim non invenio in eo causam.

B

7 Responderunt ei Judæi: Nos legem habemus, & secundùm legem debet mori, quia filium Dei se fecit.

8 Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9 Et ingressus est prætorium iterùm, & dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10 Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?

11 Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversùm me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea, qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12 Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.

13 Pila-

13 Pilatus autem cùm audisset hos sermones, adduxit foras Jesum & sedit pro tribunali, in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraicè autem Gabbatha.

14 Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Judæis: Ecce rex vester.

15 Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus regem nisi Cæsarem.

16 Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur: * Susceperunt autem Jesum, & eduxerunt.

* Matt. 27. a. 1. d. 33. Marc. 15. b. 22. Luc. 23. c. 33.

17 Et bajulans sibi crucem, exivit in eum qui dicitur Calvariæ, locum, Hebraicè autem Golgotha:

18 Ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc, & hinc, medium autem Jesum.

D

19 Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus Rex Judæorum.

20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt: quia propè civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraicè, Græcè, & Latinè.

21 Dicebant ergo Pilato Pontifices Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum; sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum.

22 Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

23 Milites ergo cùm crucifixissent eum, * acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt quatuor partes: unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.

* Matt. 27. d. 35. Marc. 15. b. 24. Luc. 23. c. 34.

24 Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cujus sit. Ut Scriptura impleretur, dicens: * Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.

* Psal. 21. c. 19.

E

25 Stabant autem juxta crucem Jesu, Mater ejus, & soror matris ejus, Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.

26 Cùm vidisset ergo Jesus Matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.

27 Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28 Posteà sciens Jesus quia omnia consummata sunt, * ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio.

* Psal. 68. c. 22.

29 Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30 Cùm ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

F

31 Judæi ergo (quoniam parasceve erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, & tollerentur.

32 Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura; & alterius, qui crucifixus est cum eo.

33 Ad Jesum autem cùm venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura:

34 Sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuò exivit sanguis, & aqua.

35 Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium ejus. Et ille scit, quia vera dicit; ut & vos credatis.

36 Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: * Os non comminuetis ex eo.

* Exod. 12. d. 46. Num. 9. b. 12.

37 Et iterùm alia Scriptura dicit: * Videbunt in quem transfixerunt.

G

* Zach. 12. c. 10.

38 * Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæa, (eò quòd esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Jesu.

* Matt. 27. g. 57. Marc. 15. d. 42. Luc. 23. g. 50.

39 Venit autem & Nicodemus, * qui venerat ad Jesum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum.

* Sup. 3. a. 2.

40 Acceperunt ergo corpus Jesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire.

41 Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

42 Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

CAPUT XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deinde Petrus, & Joannes: illa plorans ad monumentum videt Angelos, tandemque Jesum agnoscit: qui apparens Apostolis, pacem illis optat, & ostensis manibus, ac latere, dat eis Spiritum Sanctum, ut peccata remittant, ac retineant; rursumque non credenti Thomæ apparens cum reliquis discipulis, corpus præbet palpandum, beatos dicens, qui in ipso non viso crediderunt: Multa Christi signa non sunt in hoc libro scripta.

A

1 UNA autem sabbati, Maria Magdalene venit manè, cùm adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem sublatum à monumento.

* Matth. 28. a. 1. Marc. 16. a. 1. Luc. 24. a. 1.

2 Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum,

& ad alium discipulum, quem amabat Jesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus, ubi posuerunt eum.

3 Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citiùs Petro, & venit primus ad monumentum.

B 5 Et cùm se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6 Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita.

7 Et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introivit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, & vidit, & credidit.

C 9 Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere.

10 Abierunt ergo iterùm discipuli ad semetipsos.

* Matt. 28. a. 1. Marc. 16. b. 5. Luc. 24. a. 4. 11 * Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum:

12 Et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

13 Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum; & nescio ubi posuerunt eum.

D 14 Hæc cùm dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem, & non sciebat, quia Jesus est.

15 Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei, Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum; & ego eum tollam.

16 Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.)

17 Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum: Deum meum, & Deum vestrum.

18 Venit Maria Magdalene annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

E * Marc. 16 c. 14. Luc. 24 f. 36. 1. Cor. 15. a. 5. 19 * Cùm ergo serò esset die illo, una sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum: venit Jesus, & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis.

20 Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino.

21 Dixit ergo eis iterùm: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.

22 Hæc cùm dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum. F

23 * Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. * Matt. 18. c. 18.

24 Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus.

25 Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

26 Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis.

27 Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum hùc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis. G

28 Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus.

29 Dixit ei Jesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati, qui non viderunt, & crediderunt.

30 * Multa quidem, & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. * Infr. 21 g 25.

31 Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.

CAPUT XXI.

Piscantibus discipulis, comprehendere facit Jesus copiosam piscium multitudinem: quo signo Petrus per Joannem Dominum agnoscens, mittit se in mare: & facto prandio, de amore in Christum ter interrogatus, ter accipit pascendas ipsius oves: & de futura passione sua admonetur, frustra de Joannis morte curiosè scrutatus: non omnia Christi facta scripta sunt.

1 POSTEA manifestavit se iterùm Jesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: A

2 Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis ejus duo.

3 Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in navim: & illa nocte nihil prendiderunt.

4 Manè autem facto stetit Jesus in littore:

non

non tamen cognoverunt discipuli, quia Jesus
est.
5 Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pul-
mentarium habetis? Responderunt ei: Non.
6 Dicit eis: Mittite in dexteram navigii re-
te, & invenietis. Miserunt ergo: & jam non
valebant illud trahere præ multitudine piscium.
B 7 Dixit ergo discipulus ille, quem dilige-
bat Jesus, Petro: Dominus est. Simon Pe-
trus cùm audisset, quia Dominus est, tunica suc-
cinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare.
8 Alii autem discipuli navigio venerunt, (non
enim longè erant à terra, sed quasi cubitis du-
centis) trahentes rete piscium.
9 Ut ergo descenderunt in terram, viderunt
prunas positas, & piscem superpositum, &
panem.
10 Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos
prendidistis nunc.
11 Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in
terram, plenum magnis piscibus centum quin-
quaginta tribus: Et cùm tanti essent, non est
scissum rete.
12 Dicit eis Jesus: Venite, prandete. Et ne-
mo audebat discumbentium interrogare eum:
Tu quis es? scientes, quia Dominus est.
13 Et venit Jesus, & accipit panem, & dat
eis, & piscem similiter.
C 14 Hoc jam tertiò manifestatus est Jesus disci-
pulis suis, cùm resurrexisset à mortuis.
15 Cùm ergo prandissent, dicit Simoni Petro
Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his?
Dicit ei: Etiam, Domine, tu scis, quia amo te.
Dicit ei: Pasce agnos meos.

16 Dicit ei iterùm: Simon Joannis, diligis
me? Ait illi: Etiam, Domine, tu scis quia
amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.
17 Dicit ei tertiò: Simon Joannis, amas
me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei ter-
tiò, Amas me? Et dixit ei: Domine, tu
omnia nosti: tu scis, quia amo te. Dixit ei:
Pasce oves meas.
18 * Amen, amen dico tibi: cùm esses junior, * 2.Pet.
cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cùm 1. c.14.
autem senueris, extendes manus tuas, & alius
te cinget, & ducet quò tu non vis.
19 Hoc autem dixit, significans qua morte D
clarificaturus esset Deum. Et cùm hoc dixisset,
dicit ei: Sequere me.
20 Conversus Petrus vidit illum discipulum,
quem diligebat Jesus, sequentem, * qui & re- * Sup.
cubuit in cœna super pectus ejus, & dixit: Do- 13.c.23.
mine: quis est qui tradet te?
21 Hunc ergo cùm vidisset Petrus, dixit Jesu:
Domine, hic autem quid?
22 Dicit ei Jesus: Sic eum volo manere do-
nec veniam, quid ad te? tu me sequere.
23 Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia
discipulus ille non moritur. Et non dixit ei
Jesus, Non moritur, sed: Sic eum volo mane-
re, donec veniam, quid ad te?
24 Hic est discipulus ille, qui testimonium
perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia
verum est testimonium ejus.
25 * Sunt autem & alia multa, quæ fecit Je- * Sup.
sus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum 20.g.30.
arbitror mundum capere posse eos, qui scriben-
di sunt, libros.

ACTUS APOSTOLORUM.

CAPUT PRIMUM.

Jesus promittens Apostolis Spiritum Sanctum, dicit non esse ipsorum scire secreta rerum futurarum tempora, & post ipsius in cælum ascensum dicitur ab Angelis similiter venturus: nomina Apostolorum: oratio Petri de uno in locum Judæ proditoris sufficiendo; ubi præmissis precibus eligitur sorte Mathias.

A 1 PRIMUM quidem sermonem feci de omnibus, ò Theophile, quæ cœpit Jesus facere, & docere,

2 Usque in diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum Sanctum, quos elegit, assumptus est:

3 Quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.

* Lucæ 24.g.49. Jo: 14. d. 26. 4 Et convescens, * præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, * quam audistis (inquit) per os meum:

* Matt. 3.c.11. Marc. 1.b.8. Luc. 3. b.16. Jo: 1. c.26. 5 Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies.

6 Igitur qui convenerant, interrogabant eum dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?

B 7 Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate:

* Inf. 2. a. 2. Lucæ 24.g.48. 8 * Sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, & eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ.

9 Et cùm hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10 Cùmque intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis,

11 Qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.

12 Tunc reversi sunt Jerosolymam, à monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter.

C 13 Et cùm introissent in cœnaculum, ascenderunt, ubi manebant Petrus, & Joannes, Jacobus, & Andreas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi.

14 Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria Matre Jesu, & fratribus ejus.

15 In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum, dixit (erat autem turba hominum simul, ferè centum viginti:)

16 Viri fratres, oportet impleri Scripturam, * quam prædixit Spiritus Sanctus per os David de Juda, * qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum: * Ps. 40. c. 10. * Jo: 13. b. 18.

17 Qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerii hujus.

18 * Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera ejus. * Matt. 27.a.7.

19 Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis.

20 Scriptum est enim in libro Psalmorum: * Fiat commoratio eorum deserta, & non sit, qui inhabitet in ea: * & episcopatum ejus accipiat alter. D * Ps. 68. c. 26. * Ps. 108. b. 8.

21 Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit, & exivit inter nos Dominus Jesus,

22 Incipiens à baptismate Joannis usque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23 Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, & Mathiam.

24 Et orantes dixerunt: Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum

25 Accipere locum ministerii hujus, & apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum.

26 Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Mathiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAPUT II.

Effuso super discipulos Spiritu Sancto die Pentecostes, admirantur Judæi, quòd omnium loquantur linguis: dicentes autem musto plenos esse confutat Petrus, citata inter alia sua concionis, Prophetia Joel: compunctique

Judæi, audito Petri consilio, convertuntur ad Christum tria circiter millia; simulque perseverant in doctrina Apostolorum, fractione panis, & orationibus, habentes omnia communia.

1 ET cùm complerentur * dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: A
2 * Et factus est repente de cœlo sonus, tamquam advenientis Spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes. * Matt. 3. c. 11. * Marc. 1. b. 8. Luc. 3. c. 16.

Joan. 7. d. 39. Sup. 1. a. 8. Inf. 11. b. 16. & 19. a. 6.
3 Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum:
4 Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.
5 Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est.
6 Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.
7 Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt:
B 8 Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus?
9 Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam,
10 Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Lybiæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani,
11 Judæi quoque, & Proselyti, Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.
12 Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?
13 Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.
14 Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & locutus est eis: Viri Judæi, & qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea.
15 Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cùm sit hora diei tertia.

16 Sed hoc est, quod dictum est per prophetam Joel:
17 * Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ: & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. C * Joel. 2. g. 28. Isa. 44. a. 3.
18 Et quidem super servos meos, & super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:
19 Et dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.
20 Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & manifestus.
21 * Et erit omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. * Rom. 10. c. 13. Joel. 2. g. 32.
22 Viri Israelitæ, audite verba hæc: Jesum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos scitis:
23 Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemistis:
24 Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. D
25 David enim dicit in eum: * Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi, ne commovear: * Psal. 15. b. 8.
26 Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe.

27 Quo-

27 Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

28 Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua.

29 Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David, * quoniam defunctus est, & sepultus: & sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem.

*3.Reg. 2.b.10.

E

30 Propheta igitur cùm esset, & sciret, quia jurejurando * jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus:

* Psal. 131 c 11.

31 Providens locutus est de resurrectione Christi, quia * neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

* Psal. 15 c.10. Inf 13. e 35.

32 Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus.

33 Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus Sancti accepta à Patre, effudit hunc, quem vos videtis, & auditis.

34 Non enim David ascendit in cœlum: dixit autem ipse: * Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.

* Psal. 109.a.1.

35 Donec ponam inimicos tuos: scabellum pedum tuorum.

36 Certissimè sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.

F

37 His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres?

38 Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.

39 Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus, qui longè sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.

40 Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini à generatione ista prava.

41 Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

42 Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

G

43 Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, & signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, & metus erat magnus in universis.

44 Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia.

45 Possessiones, & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46 Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis,

47 Collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem: Dominus autem augebat, qui salvi fierent quotidie in idipsum.

CAPUT III.

Petrus cum Joanne claudum à matris utero sanat, ac docet ipsos id fecisse per fidem nominis Christi: quem ostendit esse Messiam promissum per Moysen, & prophetas, ipsique Abrahæ.

A

1 PETRUS autem, & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

2 Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3 Is cùm vidisset Petrum, & Joannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemosynam acciperet.

4 Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Respice in nos.

5 At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.

6 Petrus autem dixit: Argentum, & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni surge, & ambula.

B

7 Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus consolidatæ sunt bases ejus, & plantæ.

8 Et exiliens stetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

9 Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum:

10 Cognoscebant autem illum, quòd ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore, & extasi, in eo, quod contigerat illi.

11 Cùm teneret autem Petrum, & Joannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum, quæ appellatur Salomonis, stupentes.

12 Videns autem Petrus respondit ad populum: Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute, aut potestate fecerimus hunc ambulare?

C

13 Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

14 * Vos

* Marc. 27.c.20. Marc 15.b.11. Luc.23. c.18. Jo: 18. g 46.

14 * Vos autem sanctum, & justum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis:

15 Auctorem verò vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit à mortuis, cujus nos testes sumus.

16 Et in fide nominis ejus, hunc quem vos vidistis, & nostis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrùm.

17 Et nunc, fratres, scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principea vestri.

18 Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.

19 Pœnitemini igitur, & convertimini, ut deleantur peccata vestra:

20 Ut cùm venerint tempora refrigerii à conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est vobis, Jesum Christum,

D

21 Quem oportet quidem cœlum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os Sanctorum suorum à sæculo prophetarum.

* Deut. 18.c.15.

22 Moyses quidem dixit:* quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis juxta omnia, quæcumque locutus fuerit vobis.

23 Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24 Et omnes Prophetæ à Samuel, & deinceps qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos.

25 Vos estis filii prophetarum, & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: * Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.

* Gen 22. a. 3.

26 Vobis primùm Deus suscitans Filium suum misit eum benedicentem vobis: ut convertat se unusquisque à nequitia sua.

CAPUT IV.

Apostoli post reclusionem in custodia examinati de claudi curatione, ostendunt in solo Christo lapide angulari esse salutem, nec principibus contra Dei jussum obtemperant cessando à doctrina nominis Christi: dimissi verò, & orantes, accipiunt signa dati Spiritus sancti: nullus ipsorum quidquam proprium habebat, sed suis divenditis faciebat pretium esse commune, sicut fecit Barnabas divendito agro suo.

A

1 LOQUENTIBUS autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi,

2 Dolentes quòd docerent populum, & annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis:

3 Et injecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum: erat enim jam vespera.

4 Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus est numerus virorum quinque millia.

5 Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & Scribæ in Jerusalem;

B

6 Et Annas princeps sacerdotum, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali.

7 Et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8 Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & seniores audite:

9 Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10 Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel: quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

C

* Psal. 117. d. 22. Matth. 21.d.42. Marc. 12.a 10. Lucæ 20.c.17. Isa. 28. d. 16. 1. Pet. 2.a. 7. Rom. 9. g 33.

11 * Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli:

12 Et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

13 Videntes autem Petri constantiam, & Joannis, comperto quòd homines essent sine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos, quoniam cum Jesu fuerant:

14 Hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

15 Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere, & conferebant ad invicem,

16 Dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Jerusalem: manifestum est, & non possumus negare.

17 Sed ne ampliùs divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

D

18 Et vocantes eos, denuntiaverunt, ne omninò loquerentur, neque docerent in nomine Jesu.

19 Petrus verò, & Joannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, judicate.

20 Non enim possumus, quæ vidimus, & audivimus, non loqui.

21 At illi comminantes dimiserunt eos: non invenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo, quod acciderat.

E 22 Annorum enim erat ampliùs quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23 Dimissi autem venerunt ad suos, & annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum, & seniores dixissent.

24 Qui cùm audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es, qui fecisti cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt.

25 Qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: * Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania?

* Psal. 2. 2. 3.

26 Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus?

F 27 Convenerunt enim verè in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum Gentibus, & populis Israel,

28 Facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri.

29 Et nunc, Domine, respice in minas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum;

30 In eo quòd manum tuam extendas ad sanitates, & signa, & prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesu.

31 Et cùm orassent, motus est locus, in quo erant congregati, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.

32 Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

G 33 Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri, & gratia magna erat in omnibus illis.

34 Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant.

35 Et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

36 Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere,

37 Cùm haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

CAPUT V.

Ananias, & uxor sua Saphira agro divendito pretii partem sibi servant; quod tamen interrogante Petro factum esse negant, quam ob causam ad verbum Petri uxor post maritum subita morte percutitur; multa per Apostolos, & maximè per Petrum fiunt signa ipsique in custodia reclusi ab Angelo educuntur, & rursum apprehensi non consentiunt, ut à prædicatione nominis Christi cessent: Gamalielis autem consilio cæsi dimittuntur, gaudentes quòd pro Christi nomine cædi meruissent, quem continuò annuntiant.

1 VIR autem quidam, nomine Ananias, cum Saphira uxore sua vendidit agrum, A

2 Et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua, & afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit.

3 Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri?

4 Nonne manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5 Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expiravit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt.

6 Surgentes autem juvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt.

7 Factum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit. B

8 Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit etiam tanti.

9 Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, & efferent te.

10 Confestim cecidit ante pedes ejus, & expiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum.

11 Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes, qui audierunt hæc.

12 Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.

13 Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus. C

14 Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum,

15 Ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis.

16 Con-

16 Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros, & vexatos à spiritibus immundis: qui curabantur omnes.

17 Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes, qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo.

18 Et injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

D 19 Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos, dixit:

20 Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.

21 Qui cùm audissent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, convocaverunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel, & miserunt ad carcerem, ut adducerentur.

22 Cùm autem venissent ministri, & aperto carcere non invenissent illos, reversi nuntiaverunt,

23 Dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante januas; aperientes autem neminem intus invenimus.

E 24 Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, & principes sacerdotum, ambigebant de illis, quidnam fieret.

25 Adveniens autem quidam nuntiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum.

26 Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit illos sine vi: timebant enim populum ne lapidarentur.

27 Et cùm adduxissent illos, statuerunt in concilio: Et interrogavit eos princeps sacerdotum,

28 Dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

F 29 Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

30 Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno.

31 Hunc principem, & salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

33 Hæc cùm audissent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos.

34 Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve homines fieri.

35 Dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis.

36 Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est, & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. G

37 Post hunc extitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit, & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.

38 Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur.

39 Si verò ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne fortè & Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

40 Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt, ne omnino loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos.

41 Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

42 Omni autem die non cessabant, in templo, & circa domos docentes, & evangelizantes Christum Jesum.

CAPUT VI.

Electio septem diaconorum, crescente in dies credentium numero; Stephani vehementia cum signis, & prodigiis, in quem plurimi insurgunt Judæi: cùmque eum non possent convincere, falsis testibus nituntur opprimere.

1 IN diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eò quòd despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum. A

2 Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.

3 Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus.

4 Nos verò orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

5 Et placuit sermo coram omni multitudine. B
Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide, & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parme-

nam, & Nicolaum advenam Antiochenum.
6 Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus.
7 Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.
C 8 Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo,
9 Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano:
10 Et non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur.
11 Tunc summiserunt viros, qui dicerent, se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, & in Deum.
D 12 Commoverunt itaque plebem, & seniores, & Scribas, & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium,
13 Et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, & legem.
14 Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.
15 Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli.

CAPUT VII.

Stephanus, data respondendi facultate, multa refert de pacto Dei cum Abraham, ejusque minoribus, de Moyse, & egressione filiorum Israel ex Ægypto, de tabernaculo testimonii, & templo per Salomonem ædificato Judæos reprehendens, quòd ipsi, & patres eorum Spiritui sancto semper restiterint, cùm autem diceret se Jesum à dextris Dei videre, lapidatur, testibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus: oratque pro lapidantibus.

A 1 DIXIT autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent?
2 Qui ait: Viri fratres, & patres, audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ, cùm esset in Mesopotamia, prius quàm moraretur in Charan,
* Gen. 12. a. 1. 3 Et dixit ad illum: * Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi.
4 Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis.
5 Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, cùm non haberet filium.
6 Locutus est autem ei Deus: * Quia erit semen ejus accola in terra aliena, & servituti eos subjicient, & malè tractabunt eos annis quadringentis: * Gen. 15. c. 13.
7 Et gentem, cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus, & post hæc exibunt, & servient mihi in loco isto.
8 * Et dedit illi testamentum circumcisionis: * & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo, & * Isaac, Jacob: & Jacob, duodecim Patriarchas. * Gen. 17. b. 10. * Gen. 21. a. 2. 4 B
9 Et Patriarchæ æmulantes, * Joseph vendiderunt in Ægyptum, & erat Deus cum eo: * Gen. 25. c. 24. 26.
10 Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus, & * dedit ei gratiam, & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam. * Gen. 29. f. 32. & 35. c. 31. * Gen. 37 f. 28. Genes. 41. c. 37.
11 Venit autem fames in universam Ægyptum, & Chanaan, & tribulatio magna, & non inveniebant cibos patres nostri.
12 * Cùm audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primùm: * Gen. 42. a. 2.
13 * Et in secundo cognitus est Joseph à fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus. * Gen. 45. a. 3.
14 Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque.
15 * Et descendit Jacob in Ægyptum, & * defunctus est ipse, & patres nostri. * Gen. 46. a. 5. * Gen. 49. d. 32. C
16 Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, * quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem. * Gen. 50. b. 7. Jos. 24. g. 32. Genes. 23 d. 16.
17 Cùm autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, * crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto, * Exod. 1. a. 7.
18 Quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph.
19 Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos, ne vivificarentur.
20 * Eodem tempore natus est Moyses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. * Exod. 2. a. 2. Hebr. 11. c. 23.
21 Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium.
22 Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis.
23 Cùm autem impleretur ei quadraginta annorum

norum tempus, ascendit in cor ejus, ut visitaret fratres suos filios Israel.

* Exod. 2. b. 12. 24 * Et cùm vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum, & fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio.

25 Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt.

D

* Exod. 2. b. 13. 26 * Sequenti verò die apparuit illis litigantibus, & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum?

27 Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem, & judicem super nos?

28 Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium?

29 Fugit autem Moyses in verbo isto, & factus est advena in Terra Madian, ubi generavit filios duos.

* Exod. 3. a. 2. 30 Et expletis annis quadraginta, * apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi.

31 Moyses autem videns, admiratus est visum, & accedente illo, ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens:

32 Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.

33 Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum: locus enim, in quo stas, terra sancta est.

34 Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & descendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Ægyptum.

E

35 Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem, & judicem? hunc Deus principem, & redemptorem misit cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

* Exod. 7. 8. 9. 10, 11, 14. 36 * Hic eduxit illos faciens prodigia, & signa in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deserto annis quadraginta.

* Exod. 17. a. 6. Deut. 18. c. 15. 37 Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel: * Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam meipsum audietis.

* Exod. 19. a. 3. 38 * Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris: qui accepit verba vitæ dare nobis.

39 Cui noluerunt obedire patres nostri: sed repulerunt, & aversi sunt cordibus suis in Ægyptum,

* Exod. 32. a. 1. 40 Dicentes ad Aaron: * Fac nobis deos, qui præcedant nos: Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus, quid factum sit ei.

41 Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulacro, & lætabantur in operibus manuum suarum.

42 Convertit autem Deus, & tradidit eos servire militiæ cœli, sicut scriptum est in Libro Prophetarum: * Numquid victimas, & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? * Amos 5. g. 25.

43 Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sidus Dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem. F

44 Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, * loquens ad Moysen, ut faceret illud secundùm formam, quam viderat. * Exod. 25. d. 40. * Heb. 8. b. 9.

45 * Quod & induxerunt, suscipientes patres nostri cum Jesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus à facie patrum nostrorum, usque in diebus David, * Jos. 3. c. 14.

46 * Qui invenit gratiam ante Deum, * & petiit, ut inveniret tabernaculum Deum Jacob. * 1. Reg. 16. c. 13. * Psal. 131. a. 5.

47 * Salomon autem ædificavit illi domum. * 3. Par. 17. c. 12. * 3. Reg. 6. a. 1.

48 * Sed non Excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit: * Infr. 17. f. 25.

49 * Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ est? Isa. 66. a. 1.

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51 Dura cervice, & incircumcisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri, ita & vos.

52 Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores, & homicidæ fuistis. G

53 Qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis.

54 Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum.

55 Cùm autem esset plenus Spiritu Sancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.

56 Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimiter in eum.

57 Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant: & testes deposuerunt vestimenta sua, secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.

58 Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Jesu, suscipe spiritum meum.

59 Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormivit

in Domino, Saulus autem erat consentiens neci
ejus.

CAPUT VIII.

In persecutione disperguntur omnes præter Apostolos, Saulo devastante Ecclesiam: Philippus plurimos in Samaria convertit, & in his Simonem magum baptizat: missi ab Apostolis Petrus & Joannes, oratione, ac manuum impositione impetrant credentibus Samaritanis Spiritum sanctum: Simon autem volens Spiritus sancti datione pecunia emere, durè à Petro corripitur: Philippus ab Angelo mittitur ad Eunuchum, quem ubi credentem baptizasset, à Spiritu raptus defertur in Azotum.

A 1 FACTA est autem in illa die persecutio
magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis,
& omnes dispersi sunt per regiones Judææ, &
Samariæ, præter Apostolos.
2 Curaverunt autem Stephanum viri timorati,
& fecerunt planctum magnum super eum.
3 Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos
intrans, & trahens viros, ac mulieres,
tradebat in custodiam.
4 Igitur qui dispersi erant, pertransibant,
evangelizantes verbum Dei.
5 Philippus autem descendens in civitatem Samariæ,
prædicabat illis Christum.
6 Intendebant autem turbæ his, quæ à Philippo
dicebantur, unanimiter audientes, & videntes
signa, quæ faciebat.
B 7 Multi enim eorum, qui habebant spiritus
immundos clamantes voce magna exibant.
8 Multi autem paralytici, & claudi curati
sunt.
9 Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate.
Vir autem quidam, nomine Simon,
qui ante fuerat in civitate magus, seducens
gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum:
10 Cui auscultabant omnes à minimo usque
ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei,
quæ vocatur magna.
11 Attendebant autem eum, propter quod
multo tempore magiis suis dementasset eos.
12 Cùm verò credidissent Philippo evangelizanti
de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur
viri, ac mulieres.
C 13 Tunc Simon & ipse credidit: & cùm baptizatus
esset, adhærebat Philippo. Videns etiam
signa, & virtutes maximas fieri, stupens
admirabatur.
14 Cùm autem audissent Apostoli, qui erant
Jerosolymis, quòd recepisset Samaria verbum
Dei, miserunt ad eos Petrum, & Joannem.
15 Qui cùm venissent, oraverunt pro ipsis, ut
acciperent Spiritum sanctum:
16 Nondum enim in quemquam illorum venerat,
sed baptizati tantùm erant in nomine Domini
Jesu.
17 Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant
Spiritum sanctum.
18 Cùm vidisset autem Simon, quia per impositionem
manus Apostolorum daretur Spiritus
sanctus, obtulit eis pecuniam,
19 Dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut D
cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum
sanctum. Petrus autem dixit ad eum:
20 Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam
donum Dei existimasti pecunia possideri.
21 Non est tibi pars, neque sors in sermone
isto, cor enim tuum non est rectum coram Deo.
22 Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia
tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi
hæc cogitatio cordis tui.
23 In felle enim amaritudinis, & obligatione
iniquitatis video te esse.
24 Respondens autem Simon, dixit: Precamini
vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat
super me horum, quæ dixistis.
25 Et illi quidem testificati, & locuti verbum E
Domini, redibant Jerosolymam, & multis regionibus
Samaritanorum evangelizabant.
26 Angelus autem Domini locutus est ad Philippum,
dicens: Surge, & vade contra meridianum,
ad viam, quæ descendit ab Jerusalem
in Gazam: hæc est deserta.
27 Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops,
eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum,
qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare
in Jerusalem.
28 Et revertebatur sedens super currum suum:
legensque Isaiam prophetam.
29 Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, F
& adjunge te ad currum istum.
30 Accurrens autem Philippus, audivit eum
legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Putasne
intelligis, quæ legis?
31 Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis
ostenderit mihi? Rogavitque Philippum,
ut ascenderet, & sederet secum.
32 Locus autem Scripturæ, quam legebat,
erat hic: * Tamquam ovis ad occisionem ductus * Isaiæ 53. c. 7.
est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce,
sic non aperuit os suum.
33 In humilitate judicium ejus sublatum est.
Generationem ejus quis enarrabit; quoniam tolletur
de terra vita ejus.
34 Respondens autem eunuchus Philippo,
dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc?
de se, an de alio aliquo?

35 Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum.

36 Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?

G 37 Dixit autem Philippus: *Si credis ex toto corde, licet.* Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.

38 Et jussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.

39 Cùm autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & ampliùs non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40 Philippus autem inventus est in Azoto, & pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

CAPUT IX.

Admiranda Sauli persecutoris conversio, Domino ei apparente, & Anania ad ipsum misso, à quo baptizatus cœpit Damasci acerrimè tueri Jesum esse Christum: discipuli verò ipsum demittunt per murum propter Judæorum insidias: quem Barnabas Jerosolymis ducit ad Apostolos, unde rursum propter insidias dimittitur Tarsum: Petrus Lyddæ sanat Æneam paralyticum, & in Joppe Tabitham resuscitat.

1 SAULUS autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad Principem sacerdotum, A Galat. 1. c. 13.

2 Et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.

* Infr. 22. a. 6. 2. Cor. 15. b. 8. 2. Cor. 12. a. 1. 3 * Et cùm iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damasco: & subitò circumfulsit eum lux de cœlo.

4 Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris?

5 Qui dixit: Quis es, Domine? Et ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris, durum est tibi contra stimulum calcitrare.

6 Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere?

B 7 Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8 Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum.

9 Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: & dixit ad illum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine.

11 Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur Rectus: & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat.

12 (Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem sibi manus, ut visum recipiat.)

13 Respondit autem Ananias: Domine, audivi à multis de viro hoc quanta mala fecerit Sanctis tuis in Jerusalem. C

14 Et hic habet potestatem à principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel.

16 Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro Nomine meo pati.

17 Et abiit Ananias, & introivit in domum: & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu sancto.

18 Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamæ, & visum recepit: & surgens baptizatus est.

D 19 Et cùm accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20 Et continuò in synagogis prædicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei.

21 Stupebant autem omnes, qui audiebant, & dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud: & hùc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes sacerdotum?

22 Saulus autem multò magis convalescebat, & confundebat Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus.

23 Cùm autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent.

24 Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. * Custodiebant autem & portas die, ac nocte, ut eum interficerent.

2 Cor. 11.32

E 25 Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

26 Cùm autem venisset in Jerusalem, tentabat se jungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes, quòd esset discipulus.

27 Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: & narravit illis, quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu.

28 Et erat cum illis intrans, & exiens in Jerusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini.

29 Loquebatur quoque Gentibus: & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum.

30 Quod cùm cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum.

31 Ecclesia quidem per totam Judæam, & Galilæam, & Samariam, habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur.

F 32 Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.

33 Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34 Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus: surge, & sterne tibi. Et continuò surrexit.

35 Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ, & Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum.

36 In Joppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat.

37 Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cùm lavissent, posuerunt eam in cœnaculo.

38 Cùm autem propè esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes, quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.

39 Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cùm advenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas, & vestes, quas faciebat illis Dorcas. G

40 Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit, & conversus ad corpus dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit.

41 Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocasset sanctos, & viduas, assignavit eam vivam.

42 Notum autem factum est per universam Joppen: & crediderunt multi in Domino.

43 Factum est autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

CAPUT X.

Jussu Angeli accersit Cornelius Centurio Petrum, qui per lintei visionem admonitus Gentes ad Evangelium admittendas esse venit ad illum: cùmque super omnes verbum ejus de Christo audientes Spiritus sanctus descendisset, jussit eos baptizari.

1 VIR autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica. A

2 Religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper.

3 Is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli.

4 At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

5 Et

5 Et nunc mitte viros in Joppen, & accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus.

6 Hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicet tibi, quid te oporteat facere.

7 Et cùm discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem metuentem Dominum, ex his, qui illi parebant.

B 8 Quibus cùm narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9 Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.

10 Et cùm esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus:

11 Et vidit cœlum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de cœlo in terram,

12 In quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cœli.

13 Et facta est vox ad eum: Surge, Petre, occide, & manduca.

14 Ait autem Petrus: Absit, Domine, quia numquam manducavi omne commune, & immundum.

15 Et vox iterùm secundò ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.

16 Hoc autem factum est per ter: & statim receptum est vas in cœlum.

C 17 Et dum intrà se hæsitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam.

18 Et cùm vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19 Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te.

20 Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos.

21 Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis?

22 Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, & audire verba abs te.

23 Introducens ergo eos, recepit hospitio. Se-
quenti autem die surgens profectus est cum il- D
lis: & quidam ex fratribus ex Joppe comitati
sunt eum.

24 Altera autem die introivit Cæsaream, Cornelius verò expectabat illos, convocatis cognatis suis, & necessariis amicis.

25 Et factum est, cùm introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.

26 Petrus verò elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum.

27 Et loquens cum illo intravit, & invenit multos, qui convenerant:

28 Dixitque ad illos: Vos scitis, quomodo abominatum sit viro Judæo, conjungi, aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem, aut immundum dicere hominem.

29 Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me?

30 Et Cornelius ait: A nudiusquarta die us-
que ad hanc horam orans eram hora nona in do- E
mo mea, & ecce vir stetit ante me in veste can-
dida, & ait:

31 Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.

32 Mitte ergò in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33 Confestim ergo misi ad te: & tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia, quæcumque tibi præcepta sunt à Domino.

34 Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, * quia non est personarum acceptor Deus:

* Deut. 10 d.17. 2. Par. 19.b. 7. Job 34. b. 19.

35 Sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi.

F

36 Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum (hic est omnium Dominus.)

Sap. 6. b. 8. Eccli. 35.b.15. Rom.2. b. 11. Galat. 2. b 6. Ephes. 6. b. 9. Colos. 3. d.25. 1. Pet. 1. c.17.

37 Vos scitis, quod factum est verbum per universam Judæam: incipiens enim * à Galilæa, post baptismum, quod prædicavit Joannes,

* Luc. 4. b.14.

38 Jesum à Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

39 Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, & Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40 Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri,

41 Non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis, qui manducavimus, & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis.

G

42 Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum, & mortuorum.

43 * Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

* Jer. 31 f 34. Mich. 7. d.18.

44 Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.

45 Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.

46 Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.

47 Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos?

48 Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

CAPUT XI.

Petrus disceptantibus fratribus, quòd ad Gentes accessisset, rei ordinem exponit: multis Antiochiæ conversis prædicatione discipulorum, mittitur ad eos Barnabas ab Ecclesia Jerosolymitana, qui multis conversis adducit eò & Saulum à Tarso: cum quo mittitur Jerusalem, ut in famem ab Agabo propheta prædictam ferant fratribus eleemosynam.

1 AUDIERUNT autem Apostoli, & fratres, qui erant in Judæa: quoniam & Gentes receperunt verbum Dei. A

2 Cùm autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversùs illum, qui erant ex circumcisione,

3 Dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?

4 Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens: C

5 Ego eram in civitate Joppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis summitti de cœlo, & venit usque ad me.

6 In quod intuens considerabam, & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cœli.

7 Audivi autem & vocem dicentem mihi: Surge, Petre, occide, & manduca.

8 Dixi autem: Nequaquam, Domine: quia commune, aut immundum numquam introivit in os meum.

9 Respondit autem vox secundò de cœlo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris. B

10 Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cœlum.

11 Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi à Cæsarea ad me.

12 Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti, & ingressi sumus in domum viri.

13 Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem, & dicentem sibi: Mitte in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14 Qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua.

15 Cùm autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.

16 Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: * Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

* Sup. 1. a. 5. Matth 3. c.11. Marc. 1 b. 8. Luc. 3. a. 16.

17 Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

C

18 His auditis, tacuerunt: & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

Joan. 1. d. 26 Infr.19. a. 4.

19 Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribula-

bulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis.

20 Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cùm introissent Antiochiam, loquebantur, & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum.

21 Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22 Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ erat Jerosolymis super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam.

D 23 Qui cùm pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino.

24 Qui erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino.

25 Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem cùm invenisset, perduxit Antiochiam.

26 Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli, Christiani.

27 In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam:

28 Et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.

29 Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus:

30 Quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ, & Sauli.

CAPUT XII.

Herodes occiso Jacobo Petrum retrudit in carcerem, cupiens post Pascha eum tradere populo occidendum, sed orante pro eo sine intermissione Ecclesia, Angelico eductus auxilio, fratribus magnum attulit gaudium: facta autem de carceris custodibus inquisitione, Herodes proficiscitur Cæsaream: ubi cùmque divinos honores à populo oblatos non respueret, percussus est ab Angelo, & consumptus à vermibus exspiravit.

A 1 EODEM autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia.

2 Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.

3 Videns autem quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum.

4 Quem cùm apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5 Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

6 Cùm autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7 Et ecce Angelus Domini astitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus.

8 Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.

9 Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre. B

10 Transeuntes autem primam, & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultrò aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum: & continuò discessit Angelus ab eo.

11 Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni exspectatione plebis Judæorum.

12 Consideransque venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.

13 Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.

14 Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens nuntiavit stare Petrum ante januam. C

15 At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.

16 Petrus autem perseverabat pulsans. Cùm autem aperuissent, viderunt eum, & obstupuerunt.

17 Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit, quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nuntiate Jacobo, & fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.

18 Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19 Herodes autem cùm requisisset eum, & non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jus- D

sit eos duci: descendensque à Judæa in Cæsaream, ibi commoratus est.

20 Erat autem iratus Tyriis, & Sidoniis. At illi unanimiter venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eò quòd alerentur regiones eorum ab illo.

21 Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos.

22 Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis.

23 Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus, expiravit.

24 Verbum autem Domini crescebat, & multiplicabatur.

25 Barnabas autem, & Saulus reversi sunt ab Jerosolymis * expleto ministerio, assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus. (* Sup. 11.d.29.)

CAPUT XIII.

Saulus, & Barnabas jubentur à Spiritu Sancto segregari ad opus prædicationis inter Gentes, & Bariesu sive Elyma mago, qui eorum prædicationi resistebat: ad Pauli verbum excæcato, credit Sergius Paulus: in Antiochia Pisidiæ Paulus in synagoga latius de Christo disserit: sed Judæis blasphemantibus & persecutionem in eos excitantibus, convertuntur ad Gentes juxta Isaiæ vaticinium.

A 1 ERANT autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus.

2 Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam, in opus, ad quod assumpsi eos.

3 Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

4 Et ipsi quidem missi à Spiritu Sancto abierunt Seleuciam, & inde navigaverunt Cyprum.

5 Et cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Judæorum. Habebant autem & Joannem in ministerio.

6 Et cùm perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magum pseudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Barjesu.

B 7 Qui erat cum Proconsule Sergio Paulo, viro prudente. Hic, accersitis Barnaba, & Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8 Resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconsulem à fide.

9 Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu Sancto intuens in eum,

10 Dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas.

11 Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circuiens quærebat, qui ei manum daret.

12 Tunc Proconsul cùm vidisset factum, credidit admirans super doctrina Domini.

13 Et cùm à Papho navigassent Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Joannes autem discedens ab eis, reversus est Jerosolymam.

C 14 Illi verò pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiæ, & ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt.

15 Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16 Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite:

17 Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exaltavit, cùm essent incolæ * in terra Ægypti, * & in brachio excelso eduxit eos ex ea: (* Exod. 1.a.1. * Exod. 13.d.21. 22.)

18 * Et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. (* Exod. 16.a.3.)

19 Et destruens gentes septem in terra Chanaan, * sorte distribuit eis terram eorum, (* Jos. 14.a.2.)

20 Quasi post quadringentos, & quinquaginta annos, * & post hæc dedit judices usque ad Samuel Prophetam. (* Jud. 3.b.9.)

21 Et exinde * postulaverunt regem, & dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin, annis quadraginta. (* 1.Reg. 8.a.5. & 9.c.16. & 10.a.1.)

D 22 Et amoto illo, * suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens, dixit: * Inveni David filium Jesse, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. (* 1.Reg. 13.c.14. * Psal. 88.b.21.)

23 Hujus Deus ex semine * secundùm promissionem eduxit Israel salvatorem Jesum, (* Isaiæ 11.a.1.)

24 * Prædicante Joanne ante faciem adventus ejus baptismum pœnitentiæ omni populo Israel. (* Matt. 3.a.1. Marc. 1.a.4. Luc. 3.a.3.)

25 Cùm impleret autem Joannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse: * non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere. (* Joan. 1.c.27. Marc. 1.a.7.)

26 Viri fratres, filii generis Abraham, & qui

Matt. 3. b. 22. in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est.

27 Qui enim habitabant Jerusalem, & principes ejus, hunc ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, judicantes impleverunt:

28 Et nullam causam mortis invenientes in eo, * petierunt à Pilato, ut interficerent eum.
* Matt. 27. c. 20. 23. Mar. 15. b. 13. Luc. 23. c. 21. 23. Jo: 19. c. 15.

E

29 Cùmque consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

30 * Deus verò suscitavit eum à mortuis tertia die: qui visus est per dies multos his,
* Matt. 28. Marc. 16. Luc 24. Jo: 20.

31 Qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Jerusalem: qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem.

32 Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est:

33 Quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Jesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: * Filius meus es tu, ego hodie genui te.
* Psal. 2. b. 7.

34 Quòd autem suscitavit [illegible] à mortuis, ampliùs jam non reversurum in corruptionem, ita dixit, * quia dabo vobis sancta David fidelia.
* Isai. 55. a. 3.

35 Ideòque & aliàs dicit: * Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.
* Psal. 15. b. 10.

36 David enim in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, * dormivit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem.
* 3. Reg. 2. b. 10.

F

37 Quem verò Deus suscitavit à mortuis, non vidit corruptionem.

38 Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari.

39 In hoc omnis, qui credit, justificatur.

40 Videte ergo, ne superveniat vobis, quod dictum est in Prophetis:

41 * Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus, quod non credetis, si quis enarraverit vobis.
* Abac. 1. b. 5.

42 Exeuntibus autem illis, rogabant, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc.

43 Cùmque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judæorum, & colentium advenarum, Paulum, & Barnabam: qui loquentes suadebant eis, ut permanerent in gratia Dei.

44 Sequenti verò sabbato penè universa civitas convenit audire verbum Dei.

G

45 Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes.

46 Tunc constanter Paulus, & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.

47 Sic enim præcepit nobis Dominus: * Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ.
* Isaiæ 49. b. 6.

48 Audientes autem Gentes gavisæ sunt, & glorificabant verbum Domini, & crediderunt, quotquot erant præordinati ad vitam æternam.

49 Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50 Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas, & primos civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paulum, & Barnabam, & ejecerunt eos de finibus suis.

51 * At illi, excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium.
* Marc. 6. b. 11. Matth. 10. b. 14. Luc. 9. b. 5.

52 Discipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu Sancto.

CAPUT XIV.

Multis Judæorum, ac Ethnicorum Iconii fidem in Christum suscipientibus, concitatur à Judæis tumultus in Apostolos, qui Lystram fugiunt, ubi Paulus claudum à matris utero curat; populumque, ac sacerdotes ob id ipsis tamquam diis sacrificare volentes ægrè compescunt: sed concitata à Judæis supervenientibus turba, Paulus lapidatur, & pro mortuo relinquitur: cùmque surrexisset, ipse, & Barnabas discipulos per varia loca exhortantes, & presbyteros ordinantes, revertuntur Antiochiam.

1 FACTUM est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum, & Græcorum copiosa multitudo. A

2 Qui verò increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres.

3 Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa, & prodigia fieri per manus eorum.

4 Divisa est autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Judæis, quidam verò cum Apostolis.

5 Cùm autem factus esset impetus Gentilium, & Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos,

6 Intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ, Lystram, & Derben, & universam in circuitu regionem, & ibi evangelizantes erant.

B 7 Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui numquam ambulaverat:

8 Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet, ut salvus fieret,

9 Dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat.

10 Turbæ autem cùm vidissent, quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonicè dicentes: Dii, similes facti hominibus descenderunt ad nos.

11 Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum verò Mercurium: quoniam ipse erat dux verbi.

12 Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros, & coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13 Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas & Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas clamantes,

C 14 Et dicentes: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum

* Psal. 145. a. 6. Apoc. 14. b. 7. Gen. 1. a. 1. vivum, * qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt:

15 Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.

16 Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda nostra.

17 Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas, ne sibi immolarent.

18 Supervenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Judæi: & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.

19 Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

D 20 Cùmque evangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam.

21 Confirmantes animas discipulorum, exhortantesque, ut permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22 Et cùm constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

23 Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam,

24 Et loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam:

* Sup. 13. a. 1. 25 * Et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus, quod compleverunt.

26 Cùm autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27 Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

CAPUT XV.

Orta Antiochiæ seditione propter Judæos, volentes Gentes ad Deum conversas circumcidi, Paulus, & Barnabas res ad Apostolos referunt: qui post Petri, & Jacobi suffragia, communi decreto per litteras statuunt, Gentes conversas non ligari lege Moysi: Paulus cupiens ab Antiochia invisere loca, in quibus prædicaverat, separatur à Barnaba, eò quòd nollet Joannem assumi.

1 ET quidam descendentes de Judæa, docebant fratres, * Quia nisi circumcidamini secundùm morem Moysi, non potestis salvari. A * Gal. 5. a. 2.

2 Facta ergo seditione non minima Paulo, & Barnabæ adversùs illos, statuerunt, ut ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apostolos, & presbyteros in Jerusalem super hac quæstione.

3 Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransibant Phœnicem, & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4 Cùm autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis.

5 Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi. B

6 Conveneruntque Apostoli, & seniores videre de verbo hoc.

7 Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: * Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere.

8 Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, * dans illis Spiritum Sanctum, sicut & nobis, * Sup. 10. g. 45.

9 Et nihil discrevit inter nos, & illos, fide purificans corda eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11 Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi. C

12 Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam, & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa, & prodigia in Gentibus per eos.

13 Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens: Viri fratres, audite me.

14 Simon narravit, quemadmodum primùm Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15 Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

* Amos 9. c. 11. 16 * Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit, & diruta ejus reædificabo, & erigam illud:

D 17 Ut requirant cæteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.

18 Notum à sæculo est Domino opus suum.

19 Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20 Sed scribere ad eos, ut abstineant se à contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.

21 Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22 Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus.

E 23 Scribentes per manus eorum: APOSTOLI, & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus, ex Gentibus salutem.

24 Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus:

25 Placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba, & Paulo,

26 Hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini Jesu Christi.

27 Misimus ergo Judam, & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem.

F 28 Visum est enim Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria:

29 Ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, benè agetis. Valete.

30 Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: & congregata multitudine tradiderunt Epistolam.

31 Quam cùm legissent, gavisi sunt super consolatione.

32 Judas autem, & Silas, & ipsi cùm essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt.

33 Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus ad eos, qui miserant illos.

34 Visum est autem Silæ ibi remanere: Judas autem solus abiit Jerusalem.

35 Paulus autem, & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini. G

36 Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37 Barnabas autem volebat secum assumere & Joannem, qui cognominabatur Marcus.

38 Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non isset cum eis in opus) non debere recipi.

39 Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumpto Marco, navigaret Cyprum.

40 Paulus verò electo Syla profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.

41 Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

CAPUT XVI.

Paulus Lystris assumptum Timotheum circumcidit, & per varias civitates tradit servanda Apostolorum dogmata: vetantur à Spiritu Sancto prædicare in Asia, & Bithynia: vocato autem per visionem Paulo in Macedoniam, proficiscuntur: primòque Philippis prædicantes, hospitio excipiuntur apud Lydiam: sed ejecto per Paulum spiritu pythone, virgis cæsi mittuntur in carcerem: ubi facto terræmotu, solutisque eorum vinculis custos carceris convertitur: posteroque die magistratus orant, ut civitatem egrediantur.

1 PERVENIT autem Derben, & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi, nomine Timotheus, filius mulieris Judææ fidelis, patre Gentili. A

2 Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant, & Iconio fratres.

3 Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum, propter Judæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes, quòd pater ejus erat Gentilis.

4 Cùm autem pertransirent civitates, tradebant

bant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & senioribus, qui erant Jerosolymis.

5 Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.

6 Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asia.

B

7 Cùm venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu.

8 Cùm autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem.

9 Et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos.

10 Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quòd vocasset nos Deus evangelizare eis.

11 Navigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim.

12 Et inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac Urbe diebus aliquot, conferentes.

C

13 Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant.

14 Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo.

15 Cùm autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est, dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse: introite in domum meam, & manete. Et coegit nos.

16 Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando.

17 Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

D

18 Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

19 Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum, & Silam, perduxerunt in forum ad principes:

20 Et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cùm sint Judæi:

21 Et annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cùm simus Romani.

22 Et cucurrit plebs adversùs eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, * jusserunt eos virgis cædi: (* 2. Cor. 11 f. 25. 1. Thess. 2. a. 2. Phil. 1. b. 13.)

23 Et cùm multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi, ut diligenter custodiret eos.

E

24 Qui cùm tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno.

25 Media autem nocte, Paulus, & Silas orantes, laudabant Deum, & audiebant eos qui in custodia erant.

A

26 Subitò verò terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: & universorum vincula soluta sunt.

27 Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere; æstimans fugisse vinctos.

28 Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: nihil tibi malefeceris: universi enim hic sumus.

29 Petitoque lumine, introgressus est: & tremefactus procidit Paulo, & Silæ ad pedes:

F

30 Et producens eos foras, ait: Domine, quid me oportet facere, ut salvus fiam?

31 At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum: & salvus eris tu, & domus tua.

32 Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33 Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuò.

34 Cùmque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo.

35 Et cùm dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos:

G

36 Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus, ut dimittamini: nunc igitur exeuntes, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publicè, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos ejiciunt? Non ita: sed veniant,

38 Et ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque, audito, quòd Romani essent:

39 Et venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant, ut egrederentur de Urbe.

40 Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus consolati sunt eos, & profecti sunt.

CAPUT

CAPUT XVII.

Facto Thessalonicæ magno fructu per Pauli prædicationem, concitatur adversus eum à Judæis seditio, similiter & Berœæ: Paulus Athenis cum Judæis, & philosophis disserit: ac Dionysium Areopagitam ad Christum convertit cum quibusdam aliis.

A 1 CUM autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum.

2 Secundùm consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de Scripturis.

3 Adaperiens, & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: & quia hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis.

4 Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt Paulo, & Silæ, & de colentibus, Gentilibusque multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ.

B 5 Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & assistentes domui Jasonis quærebant eos producere in populum.

6 Et cùm non invenissent eos, trahebant Jasonem, & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui Urbem concitant, & hùc venerunt.

7 Quos suscepit Jason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, Jesum.

8 Concitaverunt autem plebem, & principes civitatis audientes hæc.

9 Et accepta satisfactione à Jasone, & à cæteris, dimiserunt eos.

C 10 Fratres verò confestim per noctem dimiserunt Paulum, & Silam in Berœam. Qui cùm venissent, in synagogam Judæorum introierunt.

11 Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.

12 Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honestarum, & viri non pauci.

13 Cùm autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia & Berœæ prædicatum est à Paulo verbum Dei, venerunt & illùc commoventes, & turbantes multitudinem.

14 Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare: Silas autem, & Timotheus remanserunt ibi.

D 15 Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam, & Timotheum, ut quàm celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16 Paulus autem cùm Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem.

17 Disputabat igitur in synagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro, per omnes dies ad eos, qui aderant.

18 Quidam autem Epicurei, & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii verò: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia Jesum, & resurrectionem annuntiabat eis.

19 Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire, quæ est hæc nova, quæ à te dicitur, doctrina? E

20 Nova enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire, quidnam velint hæc esse.

21 (Athenienses autem omnes, & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22 Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosiores vos video.

23 Præteriens enim, & videns simulacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

24 * Deus, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo sunt, hic cœli, & terræ cùm sit Dominus, * non in manufactis templis habitat, * Gen. 1. a. 1. F * Sup. 7. f. 48.

25 Nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cùm ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia:

26 Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum,

27 Quærere Deum, si fortè attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longè sit ab unoquoque nostrùm.

28 In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus.

29 Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare, auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30 Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant, G

31 Eò quòd statuit diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

32 Cùm

32 Cùm audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterùm.

33 Sic Paulus exivit de medio eorum.

34 Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAPUT XVIII.

Paulus Corinthi suum exercet artificium apud Aquilam: & quamquam ad ejus prædicationem blasphemarent Judæi, audit tamen in visione multum ibi populum ad fidem convertendum, verùm post sesquiannum accusatur à Judæis apud Gallionem proconsulem, & post multos dies venit Ephesum, ac variis regionibus fratres confirmat: Apollo vehementer Judæos convincit, ostendens ex Scripturis Jesum esse Christum, quamquam tantùm nosset baptisma Joannis.

A 1 POST hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum:

2 Et inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus (eò quòd præcepisset Claudius discedere omnes Judæos à Roma) accessit ad eos.

3 Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur (erant autem scenofactoriæ artis)

4 Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis, & Græcis.

B 5 Cùm venissent autem de Macedonia Silas, & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum.

6 Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam.

7 Et migrans indè, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ.

C 8 Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.

9 Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas.

10 Propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi, ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11 Sedit autem ibi annum, & sex menses, docens apud eos verbum Dei.

D 12 Gallione autem proconsule Achajæ, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,

13 Dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14 Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, ò viri Judæi, rectè vos sustinerem.

15 Si verò quæstiones sunt de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: Judex ego horum nolo esse.

16 Et minavit eos à tribunali.

17 Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat. E

18 Paulus verò cùm adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi * totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum. * Num 6. c. 18. Inf. 21. d. 24.

19 Devenitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse verò ingressus synagogam, disputabat cum Judæis.

20 Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non consensit,

21 Sed valefaciens & dicens, iterum revertar ad vos, Deo volente, profectus est ab Epheso. F

22 Et descendens Cæsaream, ascendit, & salutavit Ecclesiam, & descendit Antiochiam.

23 Et facto ibi aliquanto tempore, profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24 Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis.

25 Hic erat edoctus viam Domini: & fervens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea, quæ sunt Jesu, sciens tantùm baptisma Joannis.

26 Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cùm audissent Priscilla, & Aquila, assumpserunt eum, & diligentiùs exposuerunt ei viam Domini. G

27 Cùm autem vellet ire Achajam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cùm venisset, contulit multum his, qui crediderant.

28 Vehementer enim Judæos revincebat publicè, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

CAPUT XIX.

Paulus Ephesi quosdam discipulos Joannis tantùm baptismate baptizatos jubet in Jesu nomine baptizari, ac manuum impositione Spi-

ritum Sanctum impetrat, ibique prædicans multa edit signa: de Judæis, qui non credentes conabantur nomine Jesu à Paulo prædicati adjurare dæmonia: multi peccata confitentes libros superstitiosos exurunt: Demetrius argentarius gravem adversus Paulum seditionem excitat, quam ægrè tandem sedat Alexander.

A 1 FACTUM est autem, cùm Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inveniret quosdam discipulos:

2 Dixitque ad eos: Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus.

3 Iste verò ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Joannis baptismate.

4 Dixit autem Paulus: * Joannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum.

* Matt. 3. c. 16. Marc. 1. a. 8. Luc. 3. c. 16 Ioan. 1. d. 26. Sup. 1. a 5. & 11. c. 16.

5 His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6 Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7 Erant autem omnes viri ferè duodecim.

B 8 Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei.

9 Cùm autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi, atque Gentiles.

11 Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli:

12 ita ut etiam super languidos deferrentur à corpore ejus sudaria, & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

C 13 Tentaverunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat.

14 Erant autem quidam Judæi Scevæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15 Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illa.

17 Hoc autem notum factum est omnibus Judæis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi, & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Jesu.

18 Multique credentium veniebant confitentes, & annuntiantes actus suos. D

19 Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus, & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

20 Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.

21 His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia, & Achaja ire Jerosolymam, dicens: Quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre.

22 Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

23 Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini. E

24 Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum:

25 Quos convocans, & eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio:

26 Et videtis, & auditis, quia non solùm Ephesi, sed penè totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

27 Non solùm autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit.

28 His auditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum.

29 Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum rapto Gajo, & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30 Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. F

31 Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes, ne se daret in theatrum:

32 Alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa, & plures nesciebant, qua ex causa convenissent.

33 De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34 Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox
facta una est omnium, quasi per horas duas cla-
mantium, Magna Diana Ephesiorum.
G 35 Et cùm sedasset scriba turbas, dixit: Viri
Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat
Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ
Dianæ, Jovisque prolis?
36 Cùm ergo his contradici non possit, oportet
vos sedatos esse, & nihil temerè agere.
37 Adduxistis enim homines istos, neque sa-
crilegos, neque blasphemantes deam vestram.
38 Quòd si Demetrius, & qui cum eo sunt ar-
tifices, habent adversus aliquem causam, con-
ventus forenses aguntur, & proconsules sunt,
accusent invicem.
39 Si quid autem alterius rei quæritis: in legi-
tima Ecclesia poterit absolvi.
40 Nam & periclitamur argui seditionis ho-
diernæ: cùm nullus obnoxius sit (de quo possi-
mus reddere rationem) concursus istius. Et
cùm hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

CAPUT XX.

Paulus peragratis variis partibus Macedoniæ, & Græciæ, concionatur Troade in mediam noctem: cùmque adolescens Eutychus cadens à tertio cœnaculo mortuus esset, Paulus eum resuscitavit: & variis locis peragratis, advocatos ex Epheso presbyteros exhortatur, ut vigilantes sint in regenda Ecclesia, prædicens quòd non essent ampliùs eum visuri.

A 1 POSTQUAM autem cessavit tumultus,
vocatis Paulus discipulis, & exhortatus
eos, valedixit, & profectus est, ut iret in Ma-
cedoniam.
2 Cùm autem perambulasset partes illas, &
exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad
Græciam:
3 Ubi cùm fecisset menses tres, factæ sunt
illi insidiæ à Judæis navigaturo in Syriam: ha-
buitque consilium, ut reverteretur per Mace-
doniam.
4 Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi
Berœensis, Thessalonicensium verò Aristar-
chus, & Secundus, & Gajus Derbeus, & Ti-
motheus: Asiani verò Tychicus, & Trophi-
mus.
5 Hi cùm præcessissent, sustinuerunt nos
Troade:
B 6 Nos verò navigavimus post dies azymorum
à Philippis, & venimus ad eos Troadem in
diebus quinque, ubi demorati sumus diebus
septem.
7 Una autem Sabbati, cùm convenissemus ad
frangendum panem, Paulus disputabat cum eis
profecturus in crastinum, protraxitque sermo-
nem usque in mediam noctem.
8 Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo,
ubi eramus congregati.
9 Sedens autem quidam adolescens nomine
Eutychus super fenestram, cùm mergeretur
somno gravi, disputante diù Paulo, ductus
somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, &
sublatus est mortuus.
10 Ad quem cùm descendisset Paulus, incu- C
buit super eum: & complexus dixit: Nolite
turbari, anima enim ipsius in ipso est.
11 Ascendens autem, frangensque panem, &
gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic
profectus est.
12 Adduxerunt autem puerum viventem, &
consolati sunt non minimè.
13 Nos autem ascendentes navem, navigavi-
mus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic
enim disposuerat ipse per terram iter factu-
rus.
14 Cùm autem convenisset nos in Asson, as-
sumpto eo, venimus Mitylenen.
15 Et inde navigantes, sequenti die venimus
contra Chium, & alia applicuimus Samum, &
sequenti die venimus Miletum.
16 Proposuerat enim Paulus transnavigare D
Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Fe-
stinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem
Pentecostes faceret Jerosolymis.
17 A Mileto autem mittens Ephesum, voca-
vit majores natu Ecclesiæ.
18 Qui cùm venissent ad eum, & simul essent,
dixit eis: Vos scitis, à prima die, qua ingres-
sus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne
tempus fuerim,
19 Serviens Domino cum omni humilitate, &
lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt
ex insidiis Judæorum:
20 Quomodo nihil subtraxerim utilium, quo-
minus annuntiarem vobis, & docerem vos pu-
blicè, & per domos,
21 Testificans Judæis, atque Gentilibus in
Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum no-
strum Jesum Christum.
22 Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in
Jerusalem: quæ in ea ventura sint mihi, igno-
rans.
23 Nisi quòd Spiritus sanctus per omnes civi- E
tates mihi protestatur, dicens: quoniam vincu-
la, & tribulationes Jerosolymis me manent.
24 Sed nihil horum vereor: nec facio animam
meam pretiosiorem quàm me, dummodò con-
summem cursum meum, & ministerium verbi,
quod accepi à Domino Jesu, testificari Evange-
lium gratiæ Dei.
25 Et nunc ecce scio, quia ampliùs non videbi-

tis fa-

tis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26 Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium.

27 Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis.

28 Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

F 29 Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.

30 Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.

31 Propter quod vigilate memoria retinentes quoniam per triennium nocte, & die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum.

32 Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, & dare hæreditatem in sanctificatis omnibus.

33 Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut

*1 Cor. 4. c. 12. 2. Thess. 3. b. 8. 34 Ipsi scitis, * quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.

35 Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quàm accipere.

G 36 Et cùm hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis.

37 Magnus autem fletus factus est omnium, & procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum,

38 Dolentes maximè in verbo, quod dixerat, quoniam ampliùs faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

CAPUT XXI.

Paulo Jerosolymam tendenti post varias navigationes, vaticinatur Agabus propheta afflictiones, quas passurus erat Jerosolymis: nec tamen amicorum lacrymis averti potest, ne ascendat Jerusalem, paratus pro Christo etiam mortem subire: cùmque Jerusalem pervenisset, Jacobus ipsi suadet, ut cum quinque viris votum habentibus se sanctificet: quod cùm faceret, rapitur à Judæis, sed ex eorum manibus eripitur à tribuno, à quo catenis alligatus ducitur in castra, impetrat tamen facultatem loquendi ad populum.

A 1 CUM autem factum esset, ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram.

2 Et cùm invenissemus navem transfretantem in Phœnicen, ascendentes navigavimus.

3 Cùm apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus.

4 Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum, ne ascenderet Jerosolymam.

5 Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus, & filiis usque foras civitatem: & positis genibus in littore, oravimus.

6 Et cùm valefecissemus invicem, ascendimus navem: illi autem redierunt in sua. B

7 Nos verò navigatione expleta à Tyro descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8 Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi evangelistæ, * qui erat unus de septem, mansimus apud eum. * Sup. 6. b. 5.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et cùm moraremur per dies aliquot, supervenit quidam à Judæa propheta, nomine Agabus.

11 Is cùm venisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes, & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, & tradent in manus Gentium.

12 Quod cùm audissemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.

13 Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solùm alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu. C

14 Et cùm ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

15 Post dies autem istos præparati, ascendebamus in Jerusalem.

16 Venerunt autem & ex discipulis à Cæsarea nobiscum, adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

17 Et cùm venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt seniores.

19 Quos cùm salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20 At illi cùm audissent, magnificabant Deum, D

dixeruntque ei : Vides, frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.

21 Audierunt autem de te, quia discessionem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum : dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundùm consuetudinem ingredi.

22 Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem : audient enim te supervenisse.

23 Hoc ergo fac, quod tibi dicimus : Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se.

* Num. 6. c. 18. Sup. 18. c. 18. 24 His assumptis, sanctifica te cum illis : & impende in illis * ut radant capita, & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem.

E * Sup. 15. d. 20. c. 29. 25 De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, * nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.

26 Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27 Dum autem septem dies consummarentur hi, qui de Asia erant Judæi, cùm vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus, clamantes :

28 Viri Israelitæ, adjuvate : hic est homo, qui adversùs populum, & legem, & locum hunc, omnes ubique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violavit sanctum locum istum.

F 29 Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt, quoniam in templum introduxisset Paulus.

30 Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum : & statim clausæ sunt januæ.

31 Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis : Quia tota confunditur Jerusalem.

32 Qui statim assumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui cùm vidissent tribunum, & milites, cessaverunt percutere Paulum.

33 Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & jussit eum alligari catenis duabus : & interrogabat quis esset, & quid fecisset.

G 34 Alii autem aliud clamabant in turba. Et cùm non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra.

35 Et cùm venisset ad gradus, contigit, ut portaretur à militibus propter vim populi.

36 Sequebatur enim multitudo populi, clamans : Tolle eum.

37 Et cùm cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno : Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit : Græcè nosti?

38 Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum?

39 Et dixit ad eum Paulus : Ego homo sum quidem Judæus à Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40 Et cùm ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens :

CAPUT XXII.

Ubi Paulus in sui excusationem narrasset suæ conversionis ordinem, vociferantur Judæi ipsum de terra tollendum, eò quòd diceret se à Deo missum fuisse ad prædicandum Gentibus, à tribuno autem jussus flagellis cædi, & torqueri, liberatus est dicendo se civem Romanum esse.

1 VIRI fratres, & patres, audite, quam ad vos nunc reddo, rationem. A

2 Cùm audissent autem, quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium.

3 Et dicit : Ego sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secùs pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis sicut & vos omnes estis hodie :

4 * Qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans, & tradens in custodias viros, ac mulieres, * Sup. 8. a. 3.

5 Sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, & omnes majores natu, * à quibus & epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem, ut punirentur. B * Sup. 9. a. 2.

6 Factum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco media die, subitò de cœlo circumfulsit me lux copiosa :

7 Et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi : Saule, Saule, quid me persequeris?

8 Ego autem respondi : Quis es Domine? Dixitque ad me : Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9 Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum. C

10 Et dixi : Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me : Surgens vade Damascum : & ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oportet facere.

11 Et cùm non viderem præ claritate luminis

illius,

illius, ad manum deductus à comitibus, veni Damascum.

12 Ananias autem quidam, vir secundùm legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis,

D 13 Veniens ad me, & astans dixit mihi: Saule frater, respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14 At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & audires vocem ex ore ejus:

15 Quia eris testis illius ad omnes homines, eorum, quæ vidisti, & audisti.

16 Et nunc quid moraris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius.

17 Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis.

E 18 Et videre illum dicentem mihi: Festina, & exi velociter ex Jerusalem: quoniam non recipient testimonium tuum de me.

* Sup. 4. a. 3. 19 Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt * quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos, qui credebant in te:

* Sup. 7. g 57. 20 Et cùm funderetur sanguis Stephani testis tui, * ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum.

21 Et dixit ad me: Vade: quoniam ego in nationes longè mittam te.

22 Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere.

F 23 Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem,

24 Jussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei.

25 Et cùm astrinxissent eum loris: dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum, & indemnatum licet vobis flagellare?

26 Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est.

G 27 Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi, si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28 Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum.

29 Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquam rescivit, quia civis Romanus esset & quia alligasset eum.

30 Postera autem die volens scire diligentiùs, qua ex causa accusaretur à Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus coram sacerdotibus, & toto concilio principem sacerdotum, qui ipsum jusserat in faciem percuti, dicit parietem dealbatum, sed excusat se, quòd nescisset esse principem sacerdotum: cùmque ibidem dixisset se Pharisæum, & de resurrectione mortuorum judicari, orta est inter Pharisæos, & Sadducæos magna dissensio: Dominus noctè Paulum confortat, prædicens quòd etiam Romæ esset de ipso testificaturus: detecta multorum de occidendo Paulo conjuratione, tribunus mittit eum Cæsaream militibus stipatum ad Felicem præsidem, scriptis ad eum litteris, quæ hìc referuntur.

1 INTENDENS autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum, usque in hodiernum diem. A

2 Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus.

3 Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundùm legem, & contra legem jubes me percuti?

4 Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis?

5 Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum: Scriptum est enim: * Principem populi tui non maledices. * Exod. 22. d. 28.

6 Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres * ego Pharisæus sum filius Pharisæorum, de spe, & resurrectione mortuorum ego judicor. B * Phil. 3. b. 5

7 Et cùm hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo.

8 * Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur. * Matt. 22. c. 23.

9 Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10 Et cùm magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra. C

11 Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet & Romæ testificari.

12 Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.

13 Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant;

D 14 Qui accesserunt ad principes sacerdotum & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15 Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos verò priùs quàm appropiet, parati sumus interficere illum.

16 Quod cùm audisset filius sororis Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo.

17 Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.

18 Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19 Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

E 20 Ille autem dixit: Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo.

21 Tu verò ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri ampliùs quàm quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt expectantes promissum tuum.

22 Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur, quoniam hæc nota sibi fecisset.

23 Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis.

F 24 Et jumenta præparate, ut imponentes Paulum salvum perducerent ad Felicem præsidem.

25 (Timuit enim, ne fortè raperent eum Judæi, & occiderent, & ipse posteà calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam) scribens epistolam continentem hæc:

26 CLAUDIUS Lysias optimo præsidi, Felici, salutem.

27 Virum hunc comprehensum à Judæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito, quia Romanus est:

28 Volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29 Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil verò dignum morte, aut vinculis habentem criminis.

G 30 Et cùm mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians & accusatoribus, ut dicant apud te. Vale.

31 Milites ergo secundùm præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32 Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

G 33 Qui cùm venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum & Paulum.

34 Cùm legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset: & cognoscens quia de Cilicia,

35 Audiam te, inquit, cùm accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice præside à Tertullo Judæorum oratore, respondet negans imposita sibi crimina, confitens tamen se Christianum, & dixisse, se de resurrectione mortuorum judicari: Felix, & Drusilla ipsius uxor Judæa audiunt Paulum de fide Christiana: cùm autem non acciperet à Paulo pecuniam, reliquit eum vinctum successori suo Portio Festo.

A 1 POST quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversùs Paulum.

2 Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cùm in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam;

3 Semper, & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.

B 4 Ne diutiùs autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia.

5 Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum:

6 Qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum voluimus secundùm legem nostram judicare.

7 Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris,

C 8 Jubens accusatores ejus ad te venire: à quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9 Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita se habere.

10 Respondit autem Paulus (annuente sibi

Præsi-

Præside dicere :) Ex multis annis te esse ju-
C dicem genti huic sciens , bono animo pro me
satisfaciam .
11 Potes enim cognoscere , quia non plus sunt
mihi dies , quàm duodecim , ex quo ascendi
adorare in Jerusalem :
12 Et neque in templo invenerunt me cum ali-
quo disputantem , aut concursum facientem
turbæ , neque in synagogis ,
D 13 Neque in civitate : neque probare possunt
tibi , de quibus nunc me accusant .
14 Confiteor autem hoc tibi , quòd secundùm
sectam , quam dicunt hæresim , sic deservio
Patri & Deo meo , credens omnibus , quæ in
Lege , & Prophetis scripta sunt :
15 Spem habens in Deum , quam & hi ipsi
expectant , resurrectionem futuram justorum ,
& iniquorum .
16 In hoc & ipse studeo sine offendiculo con-
scientiam habere ad Deum , & ad homines sem-
per .
E 17 Post annos autem plures , eleemosynas fa-
cturus in gentem meam veni , & oblationes ,
& vota .
* Sup. 21 c. 26. 18 * In quibus invenerunt me purificatum in
templo : non cum turba , neque cum tumultu .
19 Quidam autem ex Asia Judæi , quos opor-
tebat apud te præstò esse , & accusare si quid ha-
berent adversùm me :
20 Aut hi ipsi dicant , si quid invenerunt in
A me iniquitatis , cùm stem in concilio ,
21 Nisi de una hac solummodo voce , qua cla-
* Sup. 23. b. 6 mavi inter eos stans : * Quoniam de resurrectio-
ne mortuorum ego judicor hodie à vobis .
F 22 Distulit autem illos Felix , certissimè
sciens de via hac , dicens : Cùm tribunus Ly-
sias descenderit , audiam vos .
23 Jussitque Centurioni custodire eum , & ha-
bere requiem , nec quemquam de suis prohibe-
re ministrare ei .
24 Post aliquot autem dies veniens Felix cum
Drusilla uxore sua , quæ erat Judæa , vocavit
Paulum , & audivit ab eo fidem , quæ est in
Christum Jesum .
G 25 Disputante autem illo de justitia , & casti-
tate , & de judicio futuro ; tremefactus Felix
respondit : Quod nunc attinet , vade : tempore
autem opportuno accersam te .
26 Simul & sperans , quod pecunia ei daretur
à Paulo , propter quod & frequenter accersens
eum , loquebatur cum eo.
27 Biennio autem expleto , accepit successo-
rem Felix Portium Festum . Volens autem gra-
tiam præstare Judæis Felix , reliquit Paulum
vinctum .

CAPUT XXV.

Festus non obsequitur Judæis insidiosè petentibus , ut Paulus Jerosolymam ducatur : sed Cæsareæ audit ejus accusatores , & Pauli responsionem , qui à Festo requisitus an vellet de his judicari Jerosolymis , appellat Cæsarem : Festus Pauli causam regi Agrippæ indicat , qui ipsum audire cupit , posteroque die jubente Festo adducitur coram Agrippa , & Bernice .

1 FESTUS ergo cùm venisset in provin- A
ciam , post triduum ascendit Jerosoly-
mam à Cæsarea .
2 Audieruntque eum principes sacerdotum ,
& primi Judæorum , adversùs Paulum : & ro-
gabant eum ,
3 Postulantes gratiam adversùs eum , ut ju-
beret perduci eum in Jerusalem , insidias ten-
dentes , ut interficerent eum in via .
4 Festus autem respondit servari Paulum in
Cæsarea : se autem maturiùs profecturum .
5 Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt , de- B
scendentes simul , si quod est in viro crimen ,
accusent eum .
6 Demoratus autem inter eos dies non am-
pliùs quàm octo , aut decem , descendit Cæsa-
ream , & altera die sedit pro tribunali , & jus-
sit Paulum adduci .
7 Qui cùm perductus esset , circumsteterunt
eum , qui ab Jerosolyma descenderant Judæi ,
multas , & graves causas objicientes , quas non
poterant probare ,
8 Paulo rationem reddente : Quoniam neque
in legem Judæorum , neque in templum , neque
in Cæsarem quidquam peccavi .
9 Festus autem volens gratiam præstare Ju- C
dæis , respondens Paulo , dixit : Vis Jerosoly-
mam ascendere , & ibi de his judicari apud me ?
10 Dixit autem Paulus : Ad tribunal Cæsaris
sto , ibi me oportet judicari : Judæis non nocui ,
sicut tu meliùs nosti .
11 Si enim nocui , aut dignum morte aliquid
feci , non recuso mori : si verò nihil est eorum ,
quæ hi accusant me , nemo potest me illis do-
nare . Cæsarem appello .
12 Tunc Festus cum concilio locutus respon-
dit , Cæsarem appellasti ? ad Cæsarem ibis .
13 Et cùm dies aliquot transacti essent , Agrip-
pa rex , & Bernice descenderunt Cæsaream ad
salutandum Festum .
14 Et cùm dies plures ibi demorarentur , Fe-
stus regi indicavit de Paulo , dicens : Vir qui-
dam est derelictus à Felice vinctus .
15 De quo cùm essem Jerosolymis , adierunt D

me principes sacerdotum, & seniores Judæorum, postulantes adversus illum damnationem.

16 Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

17 Cùm ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali jussi adduci virum.

E 18 De quo, cùm stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum.

19 Quæstiones verò quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20 Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Jerosolymam, & ibi judicari de istis.

21 Paulo autem appellante, ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.

F 22 Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23 Altera autem die, cùm venisset Agrippa, & Bernice, cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24 Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jerosolymis, petentes, & acclamantes non oportere eum vivere ampliùs.

G 25 Ego verò comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26 De quo, quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maximè ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam, quid scribam.

27 Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & causas ejus non significare.

CAPUT XXVI.

Paulus coram Agrippa suam causam defendit; referens sua ad Christum conversionis ordinem, & se Judæis, ac Gentibus sub divina protectione prædicasse ostendit: Festoque ipsum ex nimia scientia insanire dicenti respondet, omnesque optat esse Christianos. Agrippa dicit, eum potuisse dimitti, nisi Cæsarem appellasset.

A 1 AGRIPPA verò ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu, cœpit rationem reddere.

2 De omnibus, quibus accusor à Judæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cùm sim defensurus me hodie,

3 Maximè te sciente omnia, & quæ apud Judæos sunt consuetudines, & quæstiones: propter quod obsecro patienter me audias:

4 Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judæi:

5 Præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundùm certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus, B

6 Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repromissionis facta est à Deo, sto judicio subjectus.

7 In quam duodecim tribus nostræ, nocte, ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor à Judæis, rex.

8 Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9 Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere. C

10 * Quod & feci Jerosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta: & cùm occiderentur, detuli sententiam. * Sup. 8. a. 3.

11 Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & ampliùs insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates.

12 In quibus * dum irem Damascum cum potestate, & permissu principum sacerdotum, * Sup. 9. a. 2.

13 Die media in via, vidi, rex, de cœlo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos qui mecum simul erant.

14 Omnesque nos cùm decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare. D

15 Ego autem dixi: Quis es, Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16 Sed exsurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti, & eorum, quibus apparebo tibi,

17 Eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te,

18 Aperire oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem, & de potestate satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos, per fidem, quæ est in me. E

19 Unde, rex Agrippa, non fui incredulus cœlesti visioni:

20 * Sed his, qui sunt Damasci primùm, & * Sup. 13. & 14.

Jeroso-

Jerosolymis, & in omnem regionem Judææ, & Gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

21 Hac ex causa me Judæi, cùm essem in templo, * comprehensum tentabant interficere.

* Sup 21.c.31. F 22 Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificans minori, atque majori, nihil extra dicens quàm ea, quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses.

23 Si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, & Gentibus.

24 Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis, Paule: multæ te litteræ ad insaniam convertunt.

25 Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis, & sobrietatis verba loquor.

26 Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

G 27 Credis, rex Agrippa, prophetis? Scio, quia credis.

28 Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29 Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantùm te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.

30 Et exsurrexit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis.

31 Et cùm secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste.

32 Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Paulus à centurione Julio ducitur Romam versus, navigans per varia loca: adversante autem ipsis vento, vix perveniunt ad quemdam in Creta locum: à quo, licèt prædiceret Paulus periculosam esse navigationem, discedentes, patiuntur ingentem tempestatem, tandemque post Pauli consolationem, qui narrans factam sibi de omnium salute revelationem, hortabatur eos ad cibum sumendum: passi naufragium omnes evadunt incolumes.

A 1 UT autem judicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis Centurioni nomine Julio cohortis Augustæ,

*2.Cor 11.c.25. 2 * Ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi.

3 Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humanè autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere.

4 Et inde cùm sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quòd essent venti contrarii.

5 Et pelagus Ciliciæ, & Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ:

6 Et ibi inveniens Centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam. B

7 Et cùm multis diebus tardè navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem:

8 Et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9 Multo autem tempore peracto, & cùm jam non esset tuta navigatio, eò quòd & jejunium jam præteriisset, consolabatur eos Paulus,

10 Dicens eis: Viri, video, quoniam cum injuria, & multo damno, non solùm oneris, & navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio.

11 Centurio autem gubernatori, & nauclero magis credebat, quàm his quæ à Paulo dicebantur.

12 Et cùm aptus portus non esset ad hyemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicem, hyemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Corum. C

13 Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cùm sustulissent de Asson, legebant Cretam.

14 Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15 Cùmque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

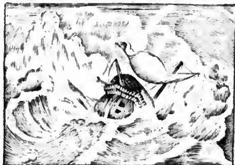
16 In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17 Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in Syrtim inciderent, summisso vase sic ferebantur.

18 Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt.

19 Et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt. D

20 Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

A

21 Et cùm multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, ô viri, audito me, non tollere à Creta, lucrique facere injuriam hanc, & jacturam.
22 Et nunc suadeo vobis bono animo esse, amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis.
23 Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio,
24 Dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.
E 25 Propter quod bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.
26 In insulam autem quamdam oportet nos devenire.
27 Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem.
28 Qui & summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim.
29 Timentes autem, ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.
30 Nautis verò quærentibus fugere de navi cùm misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere,
31 Dixit Paulus centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.
F 32 Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere.
33 Et cùm lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes.
34 Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrûm capillus de capite peribit.
35 Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cùm fregisset, cœpit manducare.
36 Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum.
37 Eramus verò universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex.
38 Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.
39 Cùm autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum verò quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem.
40 Et cùm anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundùm auræ flatum tendebant ad littus.
41 Et cùm incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis verò solvebatur à vi maris.
42 Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent: ne quis, cùm enatasset, effugeret.
43 Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque eos, qui possent natare, emittere se primò, & evadere, & ad terram exire.
44 Et cæteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

Paulus, cæterique ipsius comites humanè à Barbaris excipiuntur in insula Melita, in qua

percussus à vipera Paulus nihil mali patitur, patremque Publii principis insulæ sanitati restituit, ac alios multos curat, & ab eo loco navigantes tandem Romam perveniunt, ubi Paulus convocatis primis Judæorum causam exponit, cur Cæsarem appellaverit: deinde ab ipsis constituto prædicat de Christo, cujus verbis multi non credunt, quod Paulus ostendit ab Isaia prædictum esse, & per biennium de fide in Christum prædicat omnibus ad ipsum accedentibus.

A 1 ET cùm evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis.

2 Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem, qui imminebat, & frigus.

3 Cùm congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore cùm processisset, invasit manum ejus.

4 Ut verò viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cùm evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere.

B 5 Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.

6 At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subitò casurum, & mori. Diù autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum.

7 In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduò benignè exhibuit.

8 Contigit autem, patrem Publii febribus, & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & cùm orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum.

9 Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur.

C 10 Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt, quæ necessaria erant.

11 Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hyemaverat, cui erat insigne Castorum.

12 Et cùm venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

13 Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos:

14 Ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem, & sic venimus Romam.

15 Et inde cùm audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. D
Quos cùm vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16 Cùm autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite.

17 Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cùmque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum.

18 Qui cùm interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eò quòd nulla esset causa mortis in me. E

19 Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare.

20 Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, & alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum.

21 At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum.

22 Rogamus autem à te audire, quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis, quia ubique ei contradicitur.

23 Cùm constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei suadensque eis de Jesu ex Lege Moysi, & Prophetis, à manè usque ad vesperam. F

24 Et quidam credebant his, quæ dicebantur: quidam verò non credebant.

25 Cùmque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia benè Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros,

26 Dicens: * Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. * Isaiæ 6. c. 9. Matth. 13 b 14. Marc. 4 b. 12. Luce 8. b. 10. Joan 12. f. 40. Roman. 11. b. 8.

27 Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos. G

28 Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsæ audient.

29 Et cùm hæc dixisset, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem.

30 Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31 Prædicans regnum Dei, & docens, quæ sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD ROMANOS.

CAPUT PRIMUM.

Paulus commendato suo munere Evangelico, ob magnum prædicandi Evangelii zelum, optabat Romanos invisere, ostendens Ethnicos, qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum à se abjecerant, colendo creaturarum imagines, meritò à Deo desertos: & in pœnam illius in abominanda, quæ hic recensentur, incidisse scelera.

A * Act. 13.a.2. 1 PAULUS, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, * segregatus in Evangelium Dei,

2 Quod anteà promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis,

3 De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundùm carnem,

4 Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri:

5 Per quem accepimus gratiam, & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus.

6 In quibus estis & vos vocati Jesu Christi:

7 Omnibus, qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

8 Primùm quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9 Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus, quòd sine intermissione memoriam vestri facio

B 10 Semper in orationibus meis: obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11 Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos:

12 Id est, simul consolari in vobis, per eam, quæ invicem est, fidem vestram, atque meam.

13 Nolo autem vos ignorare, fratres: quia sæpè proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in cæteris gentibus.

14 Græcis, ac Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum:

15 Ita (quod in me) promptum est, & vobis, qui Romæ estis, evangelizare.

16 Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primùm, & Græco.

17 Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: * Justus autem ex fide vivit. C * Heb. 2.a.4. Hebr. 10.g.38. Galat. 3.b.11.

18 Revelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent:

19 Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manifestavit.

20 Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut sint inexcusabiles.

21 * Quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. * Eph. 4.c.17.

22 Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

23 Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.

24 Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:

25 Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potiùs, quàm Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26 Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum, qui est contra naturam.

D 27 Similiter autem & masculi, relicto naturali usu fœminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem

nem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28 Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conveniunt,

29 Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30 Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31 Insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.

32 Qui cùm justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solùm, qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAPUT II.

Judæos redarguit, qui ex data sibi lege Gentes condemnabant, eadem ipsi patrantes, cùm Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera; adeò ut etiam Gentes, ea, quæ legis sunt naturali lumine præstantes, pro circumcisis habendæ sint, eosque judicaturæ, qui ex sola legis cognitione, & carnis circumcisione gloriantur, contraria legi operantes.

A * Matt. 7. a. 2.

1 PROPTER quod inexcusabilis es, ô homo omnis, qui judicas. * In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis, quæ judicas.

2 Scimus enim, quoniam judicium Dei est secundùm veritatem in eos: qui talia agunt.

3 Existimas autem hoc, ô homo, qui judicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4 An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

5 Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei,

* Matt. 16. d. 27.

6 * Qui reddet unicuique secundùm opera ejus:

B

7 Iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam:

8 Iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati ira, & indignatio.

9 Tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primùm, & Græci:

10 Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Judæo primùm, & Græco:

11 * Non enim est acceptio personarum apud Deum. * Deut. 10. d. 17. 2 Par. 19. c. 7. Job 34. b. 19. Act. 10. e. 34.

12 Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.

13 * Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. * Matth. 7. d. 21.

C * Jac. 1. d. 22.

14 Cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:

15 Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus,

16 In die, cùm judicabit Deus occulta hominum, secundùm Evangelium meum, per Jesum Christum.

17 Si autem tu Judæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo,

18 Et nosti voluntatem ejus, & probas utiliora, instructus per legem,

19 Confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt,

20 Eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ, & veritatis in lege.

21 Qui ergo alium doces, teipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris. D

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis.

23 Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.

24 (* Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est) * Isai. 52. b. 5. Ezech. 36. e. 20.

25 Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26 Si igitur præputium justitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur?

27 Et judicabit id, quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es?

28 Non enim, qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio:

29 Sed qui in abscondito, Judæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAPUT III.

Quodam modo præcellunt Judæi propter factas illis à Deo promissiones, quæ complebuntur,

quamquam nonnulli eorum fuerint increduli: omnes autem, & Judæi & Gentiles peccato sunt obnoxii: à quo non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

A 1 QUID ergo ampliùs Judæo est? aut quæ
utilitas circumcisionis?
2 Multum per omnem modum. Pri-
mum quidem, quia credita sunt illis eloquia
Dei.
3 Quid enim si quidam illorum non credide-
* 2. Tim. 2. c. 13. runt? * Numquid incredulitas illorum fidem
Dei evacuabit? Absit:
* Jo. 3. d. 33. 4 * Est autem Deus verax: omnis autem homo
Ps. 115. a. 11. mendax, sicut scriptum est: * Ut justificeris in
* Psal. 50. a. 6. sermonibus tuis: & vincas cùm judicaris.
5 Si autem iniquitas nostra justitiam Dei com-
mendat, quid dicemus? numquid iniquus est
Deus, qui infert iram?
6 (Secundùm hominem dico) Absit, alioquin
quomodo judicabit Deus hunc mundum?
7 Si enim veritas Dei in meo mendacio abun-
davit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tam-
quam peccator judicor?
8 Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt
quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant
bona: quorum damnatio justa est.
B 9 Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam.
* Gal. 3. a. 22. * Causati enim sumus, Judæos, & Græcos om-
nes sub peccato esse.
* Psal. 13. a. 3. 10 Sicut scriptum est: * Quia non est justus
quisquam:
11 Non est intelligens, non est requirens
Deum.
12 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti
sunt, non est qui faciat bonum, non est us-
que ad unum.
* Psal. 5. c. 11. 13 * Sepulchrum patens est guttur eorum, lin-
* Psal. 139. a. 4. guis suis dolosè agebant: * Venenum aspidum
sub labiis eorum:
* Psal. 9. b. 7. 14 * Quorum os maledictione, & amaritudi-
ne plenum est:
* Isai. 59. b. 7. 15 * Veloces pedes eorum ad effundendum san-
Prov. 1. b. 16. guinem:
16 Contritio, & infelicitas in viis eorum:
C 17 Et viam pacis non cognoverunt:
* Psal. 35. a. 2. 18 * Non est timor Dei ante oculos eorum.
* Gal. 2. d. 16. 19 * Scimus autem, quoniam quæcumque lex
loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut
omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mun-
dus Deo:
20 Quia ex operibus legis non justificabitur
omnis caro coram illo. Per legem enim cogni-
tio peccati.
21 Nunc autem sine lege justitia Dei manife-
stata est: testificata à lege, & Prophetis.
22 Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi,
in omnes, & super omnes, qui credunt in eum:
non enim est distinctio:
23 Omnes enim peccaverunt, & egent gloria
Dei. B
24 Justificati gratis per gratiam ipsius, per re-
demptionem, quæ est in Christo Jesu,
25 Quem proposuit Deus propitiationem per
fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justi-
tiæ suæ, propter remissionem præcedentium de-
lictorum,
26 In sustentatione Dei, ad ostensionem justi-
tiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, &
justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.
27 Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. D
Per quam legem? Factorum? Non: sed per
legem fidei.
28 Arbitramur enim justificari hominem per
fidem sine operibus legis.
29 An Judæorum Deus tantùm? nonne &
Gentium? Immò & Gentium.
30 Quoniam quidem unus est Deus, qui justi-
ficat circumcisionem ex fide, & præputium per
fidem.
31 Legem ergo destruimus per fidem? Absit:
sed legem statuimus.

CAPUT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio: sed ex fide in Deum, quæ Abrahæ reputata fuit ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem, quam posteà accepit; futurus, non lege, sed justitia fidei, pater omnium, qui ipsius fidem imitarentur: credidit autem Deum se patrem fore multarum gentium per promissum sibi semen, cùm tam ipse, quàm uxor ejus Sara annos excessissent aptos ad generandum.

1 QUID ergo dicemus, invenisse Abraham A
patrem nostrum secundùm carnem?
2 Si enim Abraham ex operibus justi-
ficatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.
3 Quid enim dicit Scriptura? * Credidit A- * Gen. 15. b. 6.
braham Deo: & reputatum est illi ad justi- Gal. 3.
tiam. a. 6.
4 Ei autem, qui operatur, merces non im- Jac. 2.
putatur secundùm gratiam, sed secundùm de- d. 23.
bitum.
5 Ei verò, qui non operatur, credenti autem
in eum, qui justificat impium, reputatur fi-
des ejus ad justitiam secundùm propositum gra-
tiæ Dei.
6 Sicut & David dicit beatitudinem homi-
nis, cui Deus accepto fert justitiam sine ope-
ribus:

* Psal. 31.a.1. 7 * Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

8 Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

B 9 Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantùm manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam.

10 Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio.

* Gen. 17.b.10. 11. 11 * Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam:

12 Et sit pater circumcisionis, non iis tantùm qui sunt ex circumcisione, sed & iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.

C 13 Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut hæres esset mundi: sed per justitiam fidei.

14 Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio.

15 Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.

16 Ideò ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solùm, sed & ei, qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum.

* Gen. 17.a.3. 17 (Sicut scriptum est: * Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea, quæ non sunt, tamquam ea, quæ sunt:

18 Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundùm quod dictum est ei: * Sic erit semen tuum.

* Gen. 15.b.5. D 19 Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cùm jam ferè centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ.

20 In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:

21 Plenissimè sciens, quia quæcumque promisit, potens est & facere.

22 Ideò & reputatum est illi ad justitiam.

23 Non est autem scriptum tantùm propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam:

24 Sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis.

25 Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.

CAPUT V.

Ex fide, inquit, justificati, non solùm spe gloriamur, verùm etiam in adversitatibus: nam si Christus pro nobis adhuc impiis mortuus est, multo magis salvabit jam justificatos per sanguinem ipsius: & sicut per unum Adam inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus; ita per unius Christi obedientiam ex multis delictis justificamur ad vitam.

1 JUSTIFICATI ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum: A

2 * Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. * Eph. 2.c.18.

3 Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus: * scientes, quòd tribulatio patientiam operatur: * Jac. 1.a.3.

4 Patientia autem probationem, probatio verò spem,

5 Spes autem non confundit: * quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. * Heb. 9.d.14. 1. Pet. 3.c.18. B

6 Ut quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impiis mortuus est?

7 Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori?

8 Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus,

9 Christus pro nobis mortuus est: multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10 Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multò magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11 Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. C

12 Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

13 Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset.

14 Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.

15 Sed non sicut delictum, ita & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16 Et non sicut per unum peccatum, ita & donum: nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem. D

17 Si enim onius delicto mors regnavit per unum, multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18 Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.

19 Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem justi constituentur multi.

20 Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.

21 Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus; sicut Christus semel mortuus, ac sepultus, ad novam vitam, non amplius moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato, aut concupiscentiis; sed soluti à lege, liberatique per Christi gratiam à peccato, & servi facti justitiæ, tradamus membra nostra in obsequium justitiæ ad vitam, quæ prius tradideramus immunditiæ ad mortem.

A

1 QUID ergo dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia abundet?

2 Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?

3 An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?

* Gal. 3 b. 27. Col. 2. b. 12.

4 * Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, * ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

* Eph. 4. c. 23. Hebr. 12 a. 1. 1. Pet. 2. a. 1.

5 Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul & resurrectionis erimus.

6 Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.

B

7 Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato.

8 Si autem mortui sumus cum CHRISTO, credimus, quia simul etiam vivemus cum Christo:

9 Scientes, quòd Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10 Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem vivit, vivit Deo:

11 Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.

12 Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13 Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiæ Deo.

C

14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15 Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

* Jo. 8. d. 34. 2. Pet. 2. d. 19.

16 * Nescitis, quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

17 Gratias autem Deo, quòd fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

18 Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ.

D

19 Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

20 Cùm enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.

21 Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22 Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

23 Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT VII.

In similitudinem mulieris, cujus vir defunctus est, nos per Christum soluti sumus à lege, quia peccatorum affectus reddebantur vehementiores, ut serviamus Christo in novitate spiritus, occasione autem legis peccatum judicantis, magis se exeruit, & crevit peccatum, quamquam lex sancta esset, ac spiritualis: immò & nunc adversante carnis fomite allicimur, quantumvis repugnantes ad ea, quæ secundùm rationem detestamur, legique sunt contraria.

A

1 AN ignoratis, fratres, (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2 * Nam

*1.Cor. 7 B 39. 2 * Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri.

3 Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri: ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

4 Itaque, fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit ut fructificemus Deo.

5 Cùm enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6 Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ.

B 7 Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: * Non concupisces.

* Exod. 20.c.17. Deut 5. c. 21.

8 Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9 Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit.

10 Ego autem mortuus sum, & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

C 11 Nam peccatum occasione acceptâ per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.

*1 Tim. 1, b 6. 12 * Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.

13 Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14 Scimus enim, quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato.

15 Quod enim operor, non intelligo, non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

16 Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.

17 Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

18 Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio.

19 Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago.

D 20 Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

21 Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet:

22 Condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem:

23 Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

24 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25 Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

CAPUT VIII.

Concludit, Christo per baptismum insitos ab omni damnatione esse liberos, qui non carnem sectantur, sed spiritum, quem acceperunt: spiritum inquam adoptionis, qui Dei filios, ac futuræ gloriæ cum Christo cohæredes efficit, ad cujus gloriæ revelationem non solùm universa aspirat creatura, vanitati interim subjecta; sed & hi, qui spiritus acceperunt primitias, illam certa spe expectant, spiritu eos roborante, & quid orandum sit instruente. Declarat etiam incomparabilem Dei erga suos exhibitam in Christo charitatem, asserens nihil posse eos à charitate Dei separare, quæ est in Christo Jesu.

1 NIHIL ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundùm carnem ambulant. A

2 Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati, & mortis.

3 Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne.

4 Ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum.

5 Qui enim secundùm carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt: qui verò secundùm spiritum sunt: quæ sunt spiritus, sentiunt.

6 Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita, & pax.

7 Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest. B

8 Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9 Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

10 Si autem Christus in vobis est : corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit propter justificationem.

C 11 Quòd si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis : qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

12 Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus.

13 Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini : si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14 Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

*1 Tim. 1. b. 7. Gal 4. a. 5. 15 * Non enim accepistis spiritum servitutis iterùm in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba (Pater).

16 Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei.

17 Si autem filii, & hæredes : hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi : si tamen compatimur, ut & conglorificemur.

D 18 Existimo enim, quòd non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

19 Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat.

20 Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe.

21 Quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim, quòd omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.

23 Non solùm autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes ; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

E 24 Spe enim salvi facti sumus. Spes autem, quæ videtur, non est spes : nam quod videt quis, quid sperat?

25 Si autem quod non videmus, speramus : per patientiam expectamus.

26 Similiter autem & spiritus adjuvat infirmitatem nostram : nam quid oremus, sicut oportet, nescimus : sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27 Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus : quia secundùm Deum postulat pro Sanctis.

28 Scimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundùm propositum vocati sunt sancti.

F 29 Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30 Quos autem prædestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & justificavit : quos autem justificavit, illos & glorificavit.

31 Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32 Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum : quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

33 Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat,

34 Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est : immò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? G

36 (Sicut scriptum est : * Quia propter te mortificamur tota die : æstimati sumus sicut oves occisionis) * Psal. 43. d. 22.

37 Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.

38 Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

39 Neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT IX.

Propter Judæorum ruinam, de qua vehementer dolet, promissiones non frustrari asserit, Israelitis factas à Deo Abrahæ filiis : nimirum cùm illa non pertineant ad omnes carnales Abrahæ filios, sed tantùm ad eos, qui ex Judæis, & Gentibus gratuita Dei electione filii Abrahæ per fidem constituuntur : Deus autem, cujus vult, miseretur, & quem vult indurat : Judæi verò quia non ex fide Christi, quem rejecerant, sed ex legis operibus justitiam quærebant, sunt in sua iniquitate relicti, Gentibus per fidem Christi justificatis.

1 VERITATEM dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto : A

2 Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

3 * Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem, * Actor. 9. a. 2. 1. Cor. 15. b. 9.

4 Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa :

5 Quo-

B 5 Quorum patres, & ex quibus est Christus se-
cundùm carnem, qui est super omnia Deus be-
nedictus in sæcula. Amen.
6 Non autem quòd exciderit verbum Dei.
Non enim omnes, qui ex Israel sunt, ii sunt
Israelitæ.
* Gen 21.b.12. 7 Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii:
* sed in Isaac vocabitur tibi semen:
* Gal. 4. d. 28. 8 Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed
* qui filii sunt promissionis, æstimantur in se-
C mine.
* Gen 18.b.10 9 Promissionis enim verbum hoc est: * Se-
cundùm hoc tempus veniam, & erit Saræ fi-
lius.
* Gen. 25.e.24. 10 Non solùm autem illa: * sed & Rebecca
ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri.
11 Cùm enim nondum nati fuissent, aut ali-
quid boni egissent, aut mali (ut secundùm ele-
ctionem propositum Dei maneret)
12 Non ex operibus, sed ex vocante dictum
est ei:
* Gen 25.c.23. Mal. 1 a 2. 13 * Quia major serviet minori, sicut scriptum
est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.
D 14 Quid ergo dicemus? numquid iniquitas
apud Deum? Absit.
* Exod. 33.d.19. 15 Moysi enim dicit: * Miserebor, cujus mi-
sereor: & misericordiam præstabo, cujus mise-
rebor.
16 Igitur non volentis, neque currentis, sed
miserentis est Dei.
* Exod 9. d. 16 17 Dicit enim Scriptura Pharaoni: * Quia in
hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtu-
tem meam, & ut annuntietur nomen meum in
universa terra.
18 Ergo cujus vult, miseretur, & quem vult,
indurat.
19 Dicis itaque mihi: Quid adhuc quæritur?
voluntati enim ejus quis resistit?
E 20 O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?
* Sup 15 b 7 Isa 45. b. 9 Jerem. 18. a. 6. * Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit:
Quid me fecisti sic?
21 An non habet potestatem figulus luti, ex
eadem massa facere aliud quidem vas in hono-
rem, aliud verò in contumeliam?
22 Quòd si Deus volens ostendere iram, &
notam facere potentiam suam, sustinuit in mul-
A ta patientia vasa iræ apta in interitum,
23 Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa
misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.
24 Quos & vocavit nos non solùm ex Judæis,
F sed etiam ex Gentibus.
* Osee 2. d. 24 25 Sicut in Osee dicit: * Vocabo non plebem
* Pet. 2 b. 10. meam, plebem meam: & non dilectam, dile-
ctam: & non misericordiam consecutam, mise-
ricordiam consecutam.
* Osee 1. b. 10. 26 * Et erit: In loco, ubi dictum est eis: Non
plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi.

27 Isaias autem clamat pro Israel: * Si fuerit * Isai. 10.e.22.
numerus filiorum Israel tamquam arena maris,
reliquiæ salvæ fient.
28 Verbum enim consummans, & abbrevians
in æquitate: quia verbum breviatum faciet Do-
minus super terram:
29 Et sicut prædixit Isaias: * Nisi Dominus G * Isai. 1. c. 9.
Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma
facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuisse-
mus.
30 Quid ergo dicemus? Quòd gentes, quæ
non sectabantur justitiam, apprehenderunt justi-
tiam: justitiam autem, quæ ex fide est.
31 Israel verò sectando legem justitiæ in legem
justitiæ non pervenit.
32 Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex
operibus: offenderunt enim in lapidem offen-
sionis,
33 Sicut scriptum est: * Ecce pono in Sion la- * Isa 8. c. 14. & 28 d. 16. 1 Pet 2. b. 7.
pidem offensionis, & petram scandali: & om-
nis, qui credit in eum, non confundetur.

CAPUT X.

Orat Apostolus pro Judæis, quos zelum Dei, & legis habere asserit non secundùm scientiam: nam Christum finem legis ignorantes, ex legis operibus justitiam quærebant: de diversitate justitiæ ex operibus legis ab ea, quæ ex fide est, quæ tam Judæo, quàm Græco in Christum credenti communis est: ubique autem terrarum prædicata est Christi fides: quam, repellentibus Judæis, susceperunt Gentes.

1 FRATRES, voluntas quidem cordis mei, A
& obsecratio ad Deum, fit pro illis in sa-
lutem.
2 Testimonium enim perhibeo illis, quòd æ-
mulationem Dei habent, sed non secundùm
scientiam.
3 Ignorantes enim justitiam Dei, & suam quæ-
rentes statuere, justitiæ Dei non sunt subje-
cti.
4 Finis enim legis, Christus, ad justitiam
omni credenti.
5 Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, B
quæ ex lege est, * qui fecerit homo, vivet * Lev. 18. a. 5. Ezech. 20. b. 11.
in ea.
6 Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: * Deut. 30 c. 12.
* Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in cœ-
lum? id est, Christum deducere:
7 Aut quis descendet in abyssum? hoc est,
Christum à mortuis revocare.
8 Sed quid dicit Scriptura? * Propè est verbum * Deut. 30.c.14.
in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fi-
dei, quod prædicamus.
9 Quia si confitearis in ore tuo Dominum

Jesum, & in corde tuo credideris, quòd illum Deus suscitavit à mortuis, salvus eris.

10 Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

* Isai 28.d.16. 11 Dicit enim Scriptura: * Omnis, qui credit in illum, non confundetur.

C 12 Non enim est distinctio Judæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

* Joel. 2.g.32. Act. 2. c. 21. 13 * Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

14 Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?

* Isai 52.b.7. Nah. 1. d. 15. 15 Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: * Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

* Isai. 53.a.1. Jo. 12. f. 38. 16 Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: * Domine, quis credidit auditui nostro?

D 17 Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

* Psal. 18.a.5. 18 Sed dico: Numquid non audierunt? * Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

* Deut. 32.c.21. 19 Sed dico: Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: * Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam.

* Isai. 65.a.1. 20 Isaias autem audet, & dicit: * Inventus sum à non quærentibus me: palàm apparui iis, qui me non interrogabant.

* Isai. 65.a.2. 21 Ad Israel autem dicit: * Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.

CAPUT XI.

Deus quosdam ex populo Judaico gratuita sua electione sibi servavit, per fidem in Christum salvandos, reliquis ob incredulitatem in sua cæcitate juxta Prophetarum vaticinia relictis, ac Gentibus in locum ipsorum ex gratuita Dei bonitate assumptis: quas monet Apostolus, ne adversùs Judæos glorientur: quòdque Judæi ad tempus deserti tandem ad Christum convertentur: exclamans ob divinæ sapientiæ incomprehensibilitatem.

A 1 DICO ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin.

2 Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis, in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversùm Israel?

3 * Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. * 3. Reg. 19. d. 10.

4 Sed quid dicit illi divinum responsum? * Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. * 3. Reg. 19. d. 18.

5 Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt.

6 Si autem gratia jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.

7 Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: cæteri verò excæcati sunt: B

8 Sicut scriptum est: * Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos, ut non videant, & aures, ut non audiant, usque in hodiernum diem. * Isai. 6. c. 9. Matth. 13.b.14. Jo. 12. f. 40. Actor. 28.f.26.

9 Et David dicit: * Fiat mensa eorum in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. * Psal. 68.c.23.

10 Obscurentur oculi eorum, ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

11 Dico ergo: Numquid sic offenderunt, ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus, ut illos æmulentur.

12 Quòd si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum?

13 Vobis enim dico Gentibus: Quamdiù quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo,

14 Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.

15 Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?

16 Quòd si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami. C

17 Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis olivæ factus es,

18 Noli gloriari adversùs ramos. Quòd si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te.

19 Dices ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar.

20 Benè: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.

21 Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè nec tibi parcat.

22 Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

23 Sed & illi si non permanserint in incredulita-

dulita-

dulitate, inserentur: potens est enim Deus iterùm inserere illos.

24 Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam, quanto magis ii, qui secundùm naturam inserentur suæ olivæ?

D

25 Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret,

26 Et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: * Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem Jacob.

* Isaiæ 59. d. 20.

27 Et hoc illis à me testamentum: cùm abstulero peccata eorum.

28 Secundùm Evangelium quidem, inimici propter vos: secundùm electionem autem, charissimi propter patres.

29 Sine pœnitentia enim sunt dona, & vocatio Dei.

30 Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem.

31 Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur.

32 Conclusit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur.

33 O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!

34 * Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?

* Sap. 9. c. 13. Isa. 40. d. 13. 1. Cor. 2. d. 16.

35 Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

36 Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: Ipsi gloria in sæcula. Amen.

CAPUT XII.

Instruit Romanos, ut à sæculi vanitate abstracti totos se Deo dedant, de susceptis donis non se efferentes, aut illorum limites transgredientes, sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

A

1 OBSECRO itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, * ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

* Phil. 4. d. 18.

2 Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: * ut probetis, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

* Eph. 5. d. 17. 1. Thes. 4. a. 3.

3 Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, omnibus, qui sunt inter vos: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: * & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

* 1. Cor. 12. b. 11. Eph. 4. b. 7.

4 Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent:

5 Ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6 Habentes autem donationes secundùm gratiam, quæ data est nobis, differentes; sive prophetiam secundùm rationem fidei,

B

7 Sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina.

8 Qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9 Dilectio sine simulatione. * Odientes malum, adhærentes bono.

* Amos 5. d. 15.

10 * Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes:

* Eph. 4. a. 3.

11 * Solicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes:

* 1. Pet. 2. c. 17.

C

12 Spe gaudentes: in tribulatione patientes: Orationi instantes:

13 Necessitatibus Sanctorum communicantes: * Hospitalitatem sectantes.

* Heb. 13. a. 2. 1. Pet. 4. [illegible]

14 Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere.

15 Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus:

16 Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos:

D

17 Nulli malum pro malo reddentes: * providentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

* 2. Cor. 8. d. 21.

18 * Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes:

* Heb. 12. d. 14.

19 * Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ, scriptum est enim: * Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus.

* Eccli. 28. a. 1. 2. 3. Matth. 5. g. 39. * Deut. 32. c. 35. Hebr. 10. f. 30.

20 Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi, hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

Prov. 25. d. 21.

21 Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

CAPUT XIII.

Hortatur, ut superioribus obtemperent inferiores etiam propter conscientiam, quamquam civilem tantùm gerant magistratum, omnibusque debita reddant: de proximi dilectione, ad quam universa lex reducitur: & de tempore gratiæ, ut transactis legis tenebris, relictis vitiis, amplectantur Christi virtutes.

A Sap. 6. a. 4. 1. Pet. 2 c.13

1 OMNIS anima potestatibus sublimioribus subdita sit : Non est enim potestas nisi à Deo : quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt.

2 Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt :

3 Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac ; & habebis laudem ex illa :

B

4 Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time : non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est : vindex in iram ei, qui malum agit.

5 Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6 Ideò enim & tributa præstatis : ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

* Matt 22.c.21.

7 * Reddite ergo omnibus debita : cui tributum, tributum : cui vectigal, vectigal : cui timorem, timorem : cui honorem, honorem.

C

8 Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis : qui enim diligit proximum, legem implevit.

*Exod. 20 c.14. Deut. 5. b.18. * Lev. 19.d.18. Matth. 22.d.39. Marc. 12 c.31. Gal. 5. c. 14. Jac. 2. b. 8.

9 Nam : * Non adulterabis : Non occides : Non furaberis : Non falsum testimonium dices : Non concupisces : & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : * Diliges proximum tuum sicut teipsum.

10 Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11 Et hoc scientes tempus : quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cùm credidimus.

D

12 Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.

* Luca 21.f.34.

13 Sicut in die honestè ambulemus, * non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione :

*Gal. 5 c. 16. 1. Pet. 2. c. 11.

14 * Sed induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

CAPUT XIV.

Fide firmiores debent eos, qui adhuc infirmi sunt, fovere, & non contemnere, & nec hi, nec illi indicare quemquam ob ciborum, aut dierum discrimen, scientes, quòd omnes eumdem habeamus Dominum, cui & vivimus, & morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est : & quamquam nullus cibus jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet aut cum fratris offendiculo, aut contra suam conscientiam.

A

1 INFIRMUM autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2 Alius enim credit se manducare omnia : qui autem infirmus est, olus manducet.

3 Is, qui manducat, non manducantem non spernat : & qui non manducat, manducantem non judicet : Deus enim illum assumpsit.

* Jac. 4. d.23.

4 * Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit : stabit autem : potens est enim Deus statuere illum.

5 Nam alius judicat diem inter diem : alius autem judicat omnem diem : unusquisque in suo sensu abundet.

B

6 Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat : gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.

7 Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur.

8 Sive enim vivimus, Domino vivimus, sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9 In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit : ut & mortuorum, & vivorum dominetur.

*2. Cor. 5 b 10. Isai. 45. d. 23. * Phil. 2. b 10.

10 Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? * Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

11 Scriptum est enim : * Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu : & omnis lingua confitebitur Deo.

C

12 Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13 Non ergo ampliùs invicem judicemus : sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14 Scio, & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est.

*1. Cor. 8. d.13.

15 Si enim propter cibum frater tuus contristatur : jam non secundùm charitatem ambulas : * Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.

16 Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17 Non est enim regnum Dei esca, & potus : sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto.

18 Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

D

19 Itaque quæ pacis sunt, sectemur : & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.

* Tit. 1. d.15.

20 Noli propter escam destruere opus Dei. * Omnia quidem sunt munda : sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.

*1.Cor. 8.d.13. 21 * Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

A 22 Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo: Beatus, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat.

23 Qui autem discernit: si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

CAPUT XV.

Firmiores debent infirmorum ferre, & sublevare imperfectiones, non suæ sed proximorum utilitati, ac mutuæ paci studentes: Christus juxta factas patribus promissiones prædicavit Judæis, Gentibus verò ex misericordia Apostoli, non prævii promissionibus. Excusat se Paulus, quòd liberius Romanis scripserit, tamquam Gentium Apostolus, ostendens, quomodo sit hoc munus executus; dicens quòd ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam à Macedonibus eleemosynam elargitus fuerit Jerosolymitanæ Ecclesiæ, petens ut pro se interim orent.

A 1 DEBEMUS autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.

2 Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

* Psal. 68.b.10. 3 Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: * improperia improperantium tibi ceciderunt super me.

4 Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, & consolationem Scripturarum spem habeamus.

*1.Cor. 1.b.10. B 5 Deus autem patientiæ, & solatii * det vobis idipsum sapere in alterutrum secundùm Jesum Christum:

6 Ut unanimes uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Jesu Christi.

7 Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.

8 Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.

C * Psal. 17.d.50. 2.Reg. 22.d.50. 9 Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: * Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, & nomini tuo cantabo.

10 Et iterùm dicit: Lætamini Gentes cum plebe ejus.

* Psal. 116.a.1. 11 Et iterùm: * Laudate omnes Gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi.

* Isaiæ 11.c.10. 12 Et rursùs Isaias ait: * Erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.

13 Deus autem spei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo: ut abundetis in spe, & virtute Spiritus sancti.

14 Certus sum autem, fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.

15 Audaciùs autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data est mihi à Deo, D

16 Ut sim minister Christi Jesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto.

17 Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18 Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium verbo, & factis.

19 In virtute signorum, & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20 Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est: B

21 * Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. * Isaiæ 52.b.15.

22 Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.

23 Nunc verò ulteriùs locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis:

24 Cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero quòd præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primùm ex parte fruitus fuero.

25 Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis. F

26 Probaverunt enim Macedonia, & Achaja, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem:

27 Placuit enim eis: & debitores sunt eorum. * Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent & in carnalibus ministrare illis. *1.Cor. 9.b.11.

28 Hoc igitur cùm consummavero, & assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam.

29 Scio autem, quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30 Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem G

sancti

sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus
vestris pro me ad Deum.
31 Ut liberet ab infidelibus, qui sunt in Judæa, & obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,
32 Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum.
33 Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CAPUT XVI.

Commendat Apostolos quosdam apud Romanos, propter nonnullas eorum præeminentias nominatim salutandos; quosdam verò vitandos hortatur, & de aliis dicit, quòd salutant Romanos.

A 1 COMMENDO autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris:
2 Ut eam suscipiatis in Domino dignè sanctis, & assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.
* Actor. 18. a. 2. & 26. 3 Salutate * Priscam, & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu;
4 (Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium)
5 Et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.
6 Salutate Mariam, quæ multùm laboravit in vobis.
7 Salutate Andronicum, & Juniam, cognatos, & concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.
B 8 Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.
9 Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu, & Stachyn dilectum meum.
10 Salutate Apellen probum in Christo.
11 Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.
12 Salutate Tryphænam, & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multum laboravit in Domino.
13 Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam.
14 Salutate Asyncritum, Phleguntem, Herman, Patrobam, Hermem; &, qui cum eis sunt, fratres.
15 Salutate Philologum, & Juliam, Nereum, & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos. C
16 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.
17 Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis.
18 Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.
19 Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.
20 Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.
21 * Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei. * Actor. 16. a. 1.
22 Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.
23 Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, & Quartus, frater. D
24 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.
25 Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, & prædicationem Jesu Christi, secundùm revelationem mysterii temporibus æternis taciti,
26 (Quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundùm præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti,
27 Soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Paulus Deo gratias agit de donis datis Corinthiis: caeterùm dolet, quod de baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens quòd missus ad praedicandum Evangelium paucos baptizaverit: ostendens etiam reprobatam mundi sapientiam, & electos simplices: sicut & sita est salus in Christi morte, cujus praedicatio judicatur mundo stultitia, credentibus verò virtus, ac sapientia: ideò enim contemptibilia mundi elegit Deus, ne quis in se glorietur.

A
1 PAULUS vocatus Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, & Sosthenes frater,

2 Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cùm omnibus, qui invocant nomen Domini Jesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro.

3 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu.

5 Quòd in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & omni scientia:

6 Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis:

7 Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi.

B
8 Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi.

*1 Thes. 5. d. 24.
9 * Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii ejus Jesu Christi Domini nostri.

10 Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia:

11 Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12 Hoc autem dico, quòd unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem * Apollo: ego verò Cephae: ego autem Christi. * Actor. 18. f 24.

C
13 Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut nomine Pauli baptizati estis?

14 Gratias ago Deo, quòd neminem vestrum baptizavi, * nisi Crispum, & Cajum: * Actor. 18. b. 8.

15 Ne quis dicat, quòd in nomine meo baptizati estis.

16 Baptizavi autem & Stephanae domum: caeterùm nescio, si quem alium baptizaverim:

17 Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: * non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. * 2. Pet. 1. c 16. Infr. 2. a. 1. 4. 13.

18 Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem, qui salvi fiunt, idest nobis, Dei virtus est:

19 Scriptum est enim: * Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. * Rom. 9. b. 16 Isa. 29. c. 14

20 * Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus saeculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? * Isai. 33. c. 18.

21 Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes.

22 Quoniam & Judaei signa petunt, & Graeci sapientiam quaerunt:

23 Nos autem praedicamus Christum crucifixum: Judaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;

24 Ipsis autem vocatis Judaeis, atque Graecis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam; D

25 Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26 Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

27 Sed, quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia:

28 Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret:

29 Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30 Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu,
*Jerem. 23. a. 5. qui factus est nobis sapientia à Deo, & * justitia, & sanctificatio, & redemptio.

* Jer. 9. g. 23. 24. 2 Cor. 10. d. 17. 31 Ut quemadmodum scriptum est: * Qui gloriatur, in Domino glorietur.

CAPUT II.

Ostendit Paulus, se Christum, & hunc crucifixum magna modestia, verbisque simplicibus prædicasse Corinthiis: quamquam perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam, quæ solo Dei spiritu cognosci potest: animalis enim homo non percipit, quæ Dei sunt.

A * Sup. 1. c. 17. 1 ET ego, cùm venissem ad vos, fratres, veni * non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.

2 Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.

* Actor. 18. a. 1. 3 * Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos;

*1. Pet. 1. e. 16. 4 Et sermo meus, & prædicatio mea, * non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis:

B 5 Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

6 Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam verò non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur.

7 Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram,

8 Quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.

C *Isa. 64. a. 4 9 Sed sicut scriptum est: * Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum:

10 Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

11 Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi spiritus Dei.

D 12 Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus: quæ à Deo donata sunt nobis.

* 1. Pet. 1. c. 16. 13 * Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.

14 Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

15 Spiritualis autem judicat omnia: & ipse * à nemine judicatur. * Isaiæ 40. d. 13.

16 * Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus. Sap. 9. c. 13. Rom. 11. d. 34.

CAPUT III.

Corinthiis adhuc carnalibus non potuit Paulus prædicare recondita fidei mysteria: contendebant enim de his, qui tantùm ministri erant, cùm solus Deus possit gratiæ, ac virtutum dare incrementa, solusque Christus sit fidei fundamentum: super quod quis benè, aut malè superædificaverit, patebit in die examinis. Non est violandum Dei templum, quod sumus nos, nec in Dei ministris gloriandum.

1 ET ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo. A

2 Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis.

3 Cùm enim sit inter vos zelus, & contentio: nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis?

4 Cùm enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli: alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus?

5 Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit.

6 Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. B

7 Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus.

8 * Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. * Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem. * Psal. 61 d 13. * Gal. 6. b. 5.

9 Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

10 Secundùm gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat, quomodo superædificet.

11 Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. C

12 Si quis autem superædificat super fundamentum

mentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13 Uniuscujusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.

14 Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet.

D 15 Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

16 Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?

17 Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus: * Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

* Infra 6.d.19. 2. Cor. 6. c.16.

18 Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.

19 Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: * Comprehendam sapientes in astutia eorum.

* Job 5 e. 13.

20 Et iterum: * Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.

* Psal. 93.b.11.

21 Nemo itaque glorietur in hominibus.

22 Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt:

23 Vos autem Christi: Christus autem Dei.

CAPUT IV.

Non temerè judicandum est de Dei ministris: reprehenduntur Corinthii, qui de ministris, & acceptis donis gloriabantur, ac si illa à se haberent, & se extollentes contemnebant etiam Apostolos, quamquam Paulus illos in Christo genuerat: dicit, se brevi venturum Corinthum, quò Pseudoapostolos redarguat.

A 1 SIC nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

1. Cor. 6. a. 4.

2 Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

3 Mihi autem pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico.

4 Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.

5 Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.

6 Hæc autem, fratres, transfiguravi in me, & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quàm scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. B

7 Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

8 Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.

9 Puto enim, quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10 Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. C

11 Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus,

12 Et * laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus:

* Actor. 20.g.34 1.Thess. 2. b. 9. 2.Thess. 3. b. 8.

13 Blasphemamur, & obsecramus tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14 Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15 Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. D

16 Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

17 Ideò misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18 Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19 Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.

20 Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21 Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

CAPUT V.

Corinthios reprehendit, quòd incestu publicè viventem tolerarent, quem absens tradit Satanæ, monens, ut expurgato vitiorum fermento, puri Pascha celebrent: nec vult eos commisceri Christianis palam criminosis.

A Levit. 18. b 7. & 20. b. 11. 1 OMNINO auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2 Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.

*Colos. 2. a. 5. 3 * Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi, ut præsens, eum, qui sic operatus est,

B 4 In nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu,

5 Tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.

*Galat. 5. b. 9. 6 Non est bona gloriatio vestra. * Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

C 7 Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8 Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ: sed in azymis sinceritatis, & veritatis.

9 Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis.

10 Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

D 11 Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi nec cibum sumere.

12 Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intùs sunt, vos judicatis?

13 Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

CAPUT VI.

Corripit eos, quòd judicio contenderent coram judice ethnico; enumerant quædam peccata, quibus involuti regnum Dei non possidebunt: quædam licere dicit, quæ non expediant, & varias ob causas ostendit vitandam fornicationem.

A 1 AUDET aliquis vestrùm habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos?

2 An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis?

3 Nescitis, quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?

4 Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.

5 Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum? B

6 Sed frater cum fratre judicio contendit, & hoc apud infideles?

7 * Jam quidem omninò delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? *Matth. 5. f 39. Luc. 6. c. 29. Rom. 12. d 17. 1. Thess. 4 b. 6.

8 Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus.

9 An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10 Neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

11 Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. C

12 Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13 Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc, & has destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.

14 Deus verò, & Dominum suscitavit, & nos suscitabit per virtutem suam.

15 Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

16 An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? * Erunt enim (inquit) duo in carne una. D *Gen. 2. d. 24. Matth. 19. a. 5. Marc. 10. b 8. Ephes. 5. g. 31.

17 Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.

18 Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19 An nescitis, quoniam * membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? *Sup. 3. d. 17. 2. Cor. 6 c. 16.

20 * Empti enim estis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro. *Infra 7. d 23. 1. Pet. 1. d. 18.

CAPUT VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu, & indissolubili vinculo, innuptis commendans cælibatum: & quomodo fidelis cum conjuge infideli se habere debeat: quodque unus-

quisque, in quo vitæ statu ad fidem vocatus est, permaneat: virginitatem matrimonio præfert, uxorem mortuo marito liberam dicens, ut cui velit, in Domino nubat.

A 1 DE quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2 Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.

*1. Pet. 3. b. 7. 3 * Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.

4 Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5 Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterùm revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

6 Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.

B 7 Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic.

8 Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego.

9 Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm uri.

* Matt. 5 c. 32. & 19. b. 9. Marc. 10. b. 9. Luc. 16 d. 18. 10 Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, * uxorem à viro non discedere:

11 Quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12 Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13 Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:

C 14 Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15 Quòd si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.

16 Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?

17 Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sic in omnibus ecclesiis doceo.

D 18 Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

19 Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.

20 * Unusquisque, in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. * Eph. 4. a. 1.

21 Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere.

22 Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23 * Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum. * Sup. 6. d. 20. 1. Pet. 1. d. 18.

24 Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum. E

25 De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.

26 Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27 Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.

28 Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29 Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint: F

30 Et qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes:

31 Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.

32 Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.

33 Qui autem cum uxore est, solicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.

34 Et mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt: ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat, quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

35 Porrò hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. G

36 Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat.

37 Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, benè facit.

38 Igitur & qui matrimonio jungit virginem
suam, benè facit: & qui non jungit, melius facit.
* Rom. 7. a. 2. 39 * Mulier alligata est legi, quanto tempore
vir ejus vivit, quòd si dormierit vir ejus, libe-
rata est: cui vult nubat: tantùm in Domino.
40 Beatior autem erit, si sic permanserit, se-
cundùm meum consilium: puto autem, quòd
& ego Spiritum Dei habeam.

CAPUT VIII.

Quamquam idolothytis vesci non sit ex se illicitum, cùm idolum nullius sit efficaciæ, aut potestatis, non sunt tamen illa edenda, aut repugnante conscientia, aut cum infirmorum offendiculo: neque ea edere, aut non edere, hominem efficit meliorem.

A 1 De iis autem, quæ idolis sacrificantur,
scimus quia omnes scientiam habemus.
Scientia inflat, charitas verò ædificat.
2 Si quis autem se existimat scire aliquid,
nondum cognovit, quemadmodùm oporteat
eum scire.
3 Si quis autem diligit Deum, hic cognitus
est ab eo.
B 4 De escis autem, quæ idolis immolantur,
scimus, quia nihil est idolum in mundo, &
quòd nullus est Deus, nisi unus.
5 Nam etsi sunt, qui dicantur dii, sive in cœ-
lo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, &
domini multi.)
6 Nobis tamen unus Deus Pater, ex quo om-
nia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus
Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.
C 7 Sed non in omnibus est scientia. Quidam au-
tem conscientia usque nunc idoli, quasi ido-
lothytum manducant: & conscientia ipsorum
cùm sit infirma, polluitur.
8 Esca autem nos non commendat Deo. Ne-
que enim si manducaverimus, abundabimus:
neque si non manducaverimus, deficiemus.
9 Videte autem, ne fortè hæc licentia vestra
offendiculum fiat infirmis.
D 10 Si enim quis viderit eum, qui habet scien-
tiam, in idolo recumbentem: nonne conscien-
tia ejus, cùm sit infirma, ædificabitur ad man-
ducandum idolothyta?
* Rom 14.c.15. 11 * Et peribit infirmus in tua scientia, fra-
ter, propter quem Christus mortuus est?
12 Sic autem peccantes in fratres, & percu-
tientes conscientiam eorum infirmam, in Chri-
stum peccatis.
* Rom. 14.d.21. 13 * Quapropter si esca scandalizat fratrem
meum: non manducabo carnem in æternum, ne
fratrem meum scandalizem.

CAPUT IX.

Non accipiebat Paulus victum à Corinthiis, quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, licèt hoc sibi fuisse licitum multis probet argumentis: sed in omnem formam se vertit, quo plures ad Dei cultum adducat: Corinthios exhortando ad imitationem eorum, qui in stadio currunt, aut in agone certant; suum quoque ait se domare corpus.

1 NON sum liber? Non sum Apostolus? A
Non Christum Jesum Dominum no-
strum vidi? Nonne opus meum vos estis in Do-
mino?
2 Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vo-
bis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos
estis in Domino.
3 Mea defensio apud eos, qui me interrogant,
hæc est.
4 Numquid non habemus potestatem mandu-
candi, & bibendi?
5 Numquid non habemus potestatem mulie-
rem sororem circumducendi, sicut & cæteri
Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?
6 Aut ego solus, & Barnabas, non habemus
potestatem hoc operandi?
7 Quis militat suis stipendiis unquam? Quis B
plantat vineam, & de fructu ejus non edit?
Quis pascit gregem, & de lacte gregis non man-
ducat?
8 Numquid secundùm hominem hæc dico? An
& lex hæc non dicit?
9 Scriptum est enim in lege Moysi: * Non al- * Deut. 25.a.4 1. Tim. 5.c.18.
ligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus
cura est Deo?
10 An non propter nos utique hoc dicit? Nam
propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe,
qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus
percipiendi.
11 * Si nos vobis spiritualia seminavimus, ma- * Rom. 15.f.27.
gnum est si nos carnalia vestra metamus?
12 Si alii potestatis vestræ participes sunt,
quare non potiùs nos? sed non usi sumus hac
potestate: sed omnia sustinemus, ne quod of-
fendiculum demus Evangelio Christi.
13 * Nescitis, quoniam, qui in sacrario ope- * Deut. 18.a.1.
rantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui al-
tari deserviunt, cum altari participant?
14 Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evange-
lium annuntiant, de Evangelio vivere.
15 Ego autem nullo horum usus sum. Non au- C
tem scripsi hæc, ut ita fiant in me: bonum est
enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam
quis evacuet.

16 Nam

16 Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.

17 Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18 Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19 Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

D

20 Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer.

21 Iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cùm ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem, iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cùm sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.

22 Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23 Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.

24 Nescitis, quòd ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.

25 Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.

26 Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans:

27 Sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

CAPUT X.

Commemoratione ingratorum Judæorum frequenter ob varia peccata à Deo punitorum, hos à similibus absterret: de tentatione humana, & Dei in tentationibus auxilio: non solùm idololatria fugienda est, sed & mensa eorum, qui idolothytis vescuntur, tum quòd per hoc videantur aliquid idolis deferre, tum quòd scandalo sint infirmioribus.

A

1 NOLO enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes * sub nube fuerunt, & omnes * mare transierunt:

2 * Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari:

3 * Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt,

4 * Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus)

*Exod 13 d. 21. *Num 9 d. 21 *Exod. 14 c. 22. *Exod. 16 d 15. *Exod 17 b. 6 Num. 20. b. 11.

B

5 Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: * nam prostrati sunt in deserto. *Num. 26 g 64.

6 Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, * sicut & illi concupierunt: *Psal. 105. e. 14

7 Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: * Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. *Exod. 32 b. 6

8 Neque fornicemur, * sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die vigintitria millia: *Num. 25. a 1.

9 Neque tentemus Christum: * sicut quidam eorum tentaverunt, & à serpentibus perierunt. *Num 21. b. 5. 6.

10 * Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. *Num. 11. a. 1. & 14. d. 1.

C

11 Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

12 Itaque, qui se existimat stare, videat, ne cadat.

13 Tentatio vos non apprehendat nisi humana, fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere:

D

14 Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura:

15 Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate, quod dico.

16 Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17 Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.

E

18 Videte Israel secundùm carnem: nonne, qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19 Quid ergo? dico, quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid?

20 Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum:

21 Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

22 An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? * Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. *Sup. 6. c 12 Eccli. 37 d 31.

23 Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

F

24 Nemo, quod suum est, quærat, sed quod alterius.

25 Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

26 * Domini est terra, & plenitudo ejus. *Psal. 23. a. 1.

27 Si

27 Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28 Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter illum qui indicavit, & ptopter conscientiam:

G 29 Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?

30 Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo, quòd gratias ago?

* Col 3. c. 17. 31 * Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliquid facitis: omnia in gloriam Dei facite.

32 Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei:

33 Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPUT XI.

Vir aperto, mulier autem velato debet orare capite: Corinthios reprehendit, quòd ad celebrandam cœnam Dominicam invicem non expectarent: sed inter se dissiderent: referens interim Sacramenti Eucharistiæ à Christo institutionem, & scelus, ac pœnam indignè ad illud accedentium.

A 1 IMITATORES mei estote, sicut & ego Christi.

2 Laudo autem vos, fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

* Eph 5. c. 23. 3 Volo autem vos scire, * quòd omnis viri caput, Christus est: caput autem mulieris, vir: caput verò Christi, Deus.

4 Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.

B 5 Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est, ac si decalvetur.

6 Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7 Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago, & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

8 Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

* Gen 2. d. 23. 9 * Etenim non est creatus vir propter mulierem; sed mulier propter virum.

C 10 Ideò debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.

11 Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino.

12 Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

13 Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum?

14 Nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi.

15 Mulier verò si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. D

16 Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17 Hoc autem præcipio: non laudans, quòd non in melius, sed in deterius convenitis.

18 Primùm quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo. A

19 Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20 Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. E

21 Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22 Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? Aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem,

24 Et gratias agens fregit, & dixit: * Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. * Matt. 26. e. 26. Marc. 14. c. 22. Luc. 22. b. 19.

25 Similiter & calicem, postquam cœnavit dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. F

26 Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.

27 * Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis, & sanguinis Domini. * Joan. 6. f. 59.

28 * Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. * 2. Cor. 13. b. 5.

29 Qui enim manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit: non dijudicans corpus Domini.

30 Ideò inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. G

31 Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

32 Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

33 Itaque, fratres mei, cùm convenitis ad manducandum, invicem expectate.

34 Si quis esurit, domi manducet: ut non in

judicium conveniatis. Cætera autem, cùm ve-
nero, disponam.

CAPUT XII.

Variis dantur varia ejusdem Spiritus sancti charismata, ut in modum humani corporis quisque suo fungatur officio, & mutua se opera omnes indigere cognoscentes, mutuò se foveant: & ita Christus sua providit Ecclesiæ de variis hominum statibus.

A 1 DE spiritualibus autem nolo vos ignora-
re, fratres.
2 Scitis, quoniam cùm Gentes essetis, ad si-
mulacra muta prout ducebamini euntes.
* Marc. 9. f. 38. 3 Ideò notum vobis facio, * quòd nemo in Spi-
ritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et ne-
mo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spi-
ritu sancto.
4 Divisiones verò gratiarum sunt, idem autem
Spiritus:
5 Et divisiones ministrationum sunt, idem au-
tem Dominus:
6 Et divisiones operationum sunt, idem verò
Deus, qui operatur omnia in omnibus.
7 Unicuique autem datur manifestatio Spiritus
ad utilitatem.
8 Alii quidem per Spiritum datur sermo sa-
pientiæ: alii autem sermo scientiæ secundùm
eumdem Spiritum:
9 Alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sa-
nitatum in uno Spiritu:
B 10 Alii operatio virtutum, alii prophetia,
alii discretio spirituum, alii genera linguarum,
alii interpretatio sermonum.
* Rom. 12. a. 6. Ephes. 4. c. 7. 11 * Hæc autem omnia operatur unus, atque
idem Spiritus dividens singulis prout vult.
12 Sicut enim corpus unum est, & membra
habet multa, omnia autem membra corporis
cùm sint multa, unum tamen corpus sunt: ita
& Christus.
13 Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum
corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gen-
tiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno
Spiritu potati sumus.
14 Nam, & corpus non est unum membrum,
sed multa.
15 Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non
sum de corpore, num ideò non est de corpore?
16 Et si dixerit auris: Quoniam non sum ocu-
lus, non sum de corpore: num ideò non est de
corpore.
C 17 Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si
totum auditus: ubi odoratus?
18 Nunc autem posuit Deus membra, unum-
quodque eorum in corpore sicut voluit.
19 Quòd si essent omnia unum membrum, ubi
corpus?
20 Nunc autem multa quidem membra, unum
autem corpus.
21 Non potest autem oculus dicere manui:
Opera tua non indigeo: aut iterùm caput pedi-
bus: Non estis mihi necessarii.
22 Sed multò magis, quæ videntur membra
corporis infirmiora esse, necessaria sunt:
23 Et quæ putamus ignobiliora membra esse
corporis, his honorem abundantiorem circum-
damus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundan-
tiorem honestatem habent.
24 Honesta autem nostra nullius egent: sed
Deus temperavit corpus ei, cui deerat, abun-
dantiorem tribuendo honorem.
25 Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum
pro invicem solicita sint membra.
26 Et si quid patitur unum membrum, com- D
patiuntur omnia membra: sive gloriatur unum
membrum, congaudent omnia membra.
27 Vos autem estis corpus Christi, & membra
de membro.
28 * Et quosdam quidem posuit Deus in Ec- * Eph. 4. c. 11.
clesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas,
tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gra-
tias curationum, opitulationes, gubernatio-
nes, genera linguarum, interpretationes ser-
monum.
29 Numquid omnes Apostoli? numquid om-
nes Prophetæ? numquid omnes Doctores?
30 Numquid omnes virtutes? numquid omnes
gratiam habent curationum? numquid omnes
linguis loquuntur? numquid omnes interpre-
tantur?
31 Æmulamini autem charismata meliora.
Et adhuc excellentiorem viam vobis demon-
stro.

CAPUT XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac præcellentiam supra fidem, & spem, reliquaque Dei dona.

1 SI linguis hominum loquar, & Angelo- A
rum, charitatem autem non habeam,
factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tin-
niens.
2 Et si habuero prophetiam, & noverim my-
steria omnia, & omnem scientiam: & si habuero
omnem fidem, ita ut montes transferam, cha-
ritatem autem non habuero, nihil sum.
3 Et si distribuero in cibos pauperum omnes
facultates meas, & si tradidero corpus meum,
ita ut ardeam, charitatem autem non habuero,
nihil mihi prodest.

B 4 Charitas patiens est, benigna est: Charitas
non æmulatur, non agit perperàm, non in-
flatur,
5 Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt,
non irritatur, non cogitat malum,
6 Non gaudet super iniquitate: congaudet au-
tem veritati:
7 Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat,
omnia sustinet.
C 8 Charitas numquam excidit; sive prophetiæ
evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scien-
tia destruetur.
9 Ex parte enim cognoscimus, & ex parte pro-
phetamus.
10 Cùm autem venerit, quod perfectum est,
evacuabitur, quod ex parte est.
11 Cùm essem parvulus, loquebar ut parvu-
lus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvu-
lus. Quando autem factus sum vir, evacuavi,
quæ erant parvuli.
D 12 Videmus nunc per speculum in ænigmate:
tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco
ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & co-
gnitus sum.
13 Nunc autem manent, fides, spes, charitas,
tria hæc: major autem horum est charitas.

CAPUT XIV.

*Donum linguarum inferiùs esse dicit dono pro-
phetiæ; immò inutile, si desit, qui inter-
pretetur: tradit ergo eis normam, qua his
donis ordinatè utantur: & mulieres in Ec-
clesiis silere jubet.*

A 1 SECTAMINI charitatem, æmulamini spi-
ritalia: magis autem ut prophetetis.
2 Qui enim loquitur lingua, non hominibus
loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu
autem loquitur mysteria.
3 Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad
ædificationem, & exhortationem, & consola-
tionem.
4 Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat:
qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædifi-
cat.
5 Volo autem omnes vos loqui linguis: magis
autem prophetare. Nam major est, qui pro-
phetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè
interpretetur, ut Ecclesia ædificationem acci-
piat.
B 6 Nunc autem, fratres, si venero ad vos lin-
guis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis
loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut
in prophetia, aut in doctrina?
7 Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia,
sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem soni-
tuum dederint; quomodo scietur, id quod ca-
nitur, aut quod citharizatur?
8 Etenim si incertam vocem det tuba; quis
parabit se ad bellum?
9 Ita & vos per linguam nisi manifestum ser-
monem dederitis; quomodo scietur id, quod
dicitur? eritis enim in aera loquentes.
10 Tam multa, ut putà genera linguarum sunt C
in hoc mundo: & nihil sine voce est.
11 Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui
loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi bar-
barus.
12 Sic & vos, quoniam æmulatores estis spi-
rituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite, ut
abundetis.
13 Et ideò, qui loquitur lingua, oret, ut in-
terpretetur.
14 Nam si orem lingua, spiritus meus orat,
mens autem mea sine fructu est.
15 Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo &
mente: psallam spiritu, psallam & mente.
16 Cæterùm si benedixeris spiritu: qui sup-
plet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, su-
per tuam benedictionem? quoniam quid dicas,
nescit.
17 Nam tu quidem benè gratias agis: sed alter D
non ædificatur.
18 Gratias ago Deo meo, quòd omnium ve-
strum lingua loquor.
19 Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu
meo loqui, ut & alios instruam: quàm decem
millia verborum in lingua.
20 Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed
malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti
estote.
21 In lege scriptum est: Quoniam in aliis
linguis, & labiis aliis loquar populo huic, &
nec sic exaudient me dicit Dominus.
22 Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus,
sed infidelibus: prophetiæ autem non infideli-
bus, sed fidelibus.
23 Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum,
& omnes linguis loquantur, intrent autem
idiotæ, aut infideles: nonne dicent, quòd in-
sanitis?
24 Si autem omnes prophetent, intret autem E
quis infidelis, vel idiota, convincitur ab om-
nibus, dijudicatur ab omnibus:
25 Occulta cordis ejus manifesta fiunt, & ita
cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians
quòd verè Deus in vobis sit.
26 Quid ergo est, fratres? cùm convenitis,
unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam
habet, apocalypsim habet, linguam habet, in-
terpretationem habet: omnia ad ædificationem
fiant.
27 Sive lingua quis loquitur, secundùm duos,

aut

aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur.

F
28 Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.

29 Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & cæteri dijudicent.

30 Quòd si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31 Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, & omnes exhortentur:

32 Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.

33 Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis Sanctorum doceo.

34 Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut * & lex dicit:

* Gen. 3. c. 16.
G

35 Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36 An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37 Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38 Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39 Itaque, fratres, æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere.

40 Omnia autem honestè, & secundùm ordinem fiant.

CAPUT XV.

Christum docet à mortuis resurrexisse, multisque, ac demum Paulo, qui se minimum dicit Apostolorum, apparuisse: ac nostram hic astruit resurrectionem, & ordinem, ac modum ejus, unà cum diversa resuscitatorum gloria, non in anima solùm, sed etiam in corpore: mors autem in resurrectione absorbebitur.

A
Gal. 1. b. 11.

1 NOTUM autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis,

2 Per quod & salvamini: qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3 Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris * secundùm Scripturas:

* Isai. 53. b. 5. * Jo. 1. a. 1. Jo: 20. c. 19

4 * Et quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundùm Scripturas:

5 Et quia visus est Cephæ, & post hoc undecim:

6 Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt:

7 Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.

8 Novissimè autem omnium tamquam abortivo visus est & mihi.

B
* Actor. 9. a. 3. Eph. 3. b. 8.

9 * Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

10 Gratia autem Dei sum id, quòd sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum:

11 Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, & sic credidistis.

12 Si autem Christus prædicatur quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13 Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.

14 Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra:

15 Invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quòd suscitaverit Christum: quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16 Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. C

17 Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.

18 Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.

19 Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20 Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium:

21 * Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

* Col. 1. c. 18. Apoc. 1. b. 5.

22 Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

23 * Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

* 1. The. 4. b. 15.

D

24 Deinde finis; cùm tradiderit regnum Deo, & Patri, cùm evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.

25 Oportet autem illum regnare, * donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

26 Novissima autem inimica destruetur mors: * Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cùm autem dicat:

27 Omnia subjecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia.

* Psal. 109. a. 1. Heb. 1. d. 13. & 10. c. 13. * Ps. 8. c. 8. Heb. 2. b. 8.

28 Cùm autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29 Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omninò mortui non resurgunt? ut quid & baptizantur pro illis?

30 Ut quid & nos periclitamur omni hora?

31 Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32 Si (secundùm hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? * manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.

* Isai 22 c.13. Sap. 2. b. 6.

33 Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

E 34 Evigilate justi, & nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

35 Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36 Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi priùs moriatur.

37 Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut putà tritici, aut alicujus cæterorum.

38 Deus autem dat illi corpus, sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus.

39 Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40 Et corpora cœlestia, & corpora terrestria: sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium.

41 Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate:

42 Sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43 Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: Seminatur in infirmitate, surget in virtute.

44 Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est:

45 * Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.

* Gen. 2. b. 7.

46 Sed non priùs, quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale.

47 Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis.

48 Qualis terrenus, tales terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes.

49 Igitur, sicut portavimus imaginem terreni: portemus & imaginem cælestis.

50 Hoc autem dico, fratres: quia caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.

G 51 Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52 In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.

D 53 Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

54 Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: * Absorpta est mors in victoria.

* Osee 13.d.14. Heb. 2. d. 14.

55 Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?

56 Stimulus autem mortis peccatum est: virtus verò peccati lex.

57 * Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

* 1. Jo: 5. a 5.

58 Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

CAPUT XVI.

Ubi de colligenda pro Christianis, qui Jerosolymis agebant, eleemosyna hortatus esset, commendat eis Timotheum, ac Stephanæ familiam: deinde salutationes subjungit.

A 1 De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.

2 Per unam sabbati unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quod ei benè placuerit: ut non, cùm venero, tunc collectæ fiant.

3 Cùm autem præsens fuero: quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.

4 Quòd si dignum fuerit, ut & ego eam, mecum ibunt.

5 Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero; nam Macedoniam pertransibo.

B 6 Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo: ut vos me deducatis, quòcumque iero.

7 Nolo enim vos modò in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8 Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9 Ostium enim mihi apertum est magnum, & evidens: & adversarii multi.

10 Si autem venerit Timotheus, videte, ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut & ego.

11 Ne quis ergo illum spernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: expecto enim illum cum fratribus.

C 12 De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas, ut nunc veniret: veniet autem, cùm ei vacuum fuerit.

13 Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini.

14 Omnia vestra in charitate fiant.

15 Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam sunt primitiæ Achajæ, & in ministerium Sanctorum ordinaverunt seipsos:

16 Ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperanti, & laboranti.

17 Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt:

18 Refecerunt enim & meum spiritum, & vestrum. Cognoscite ergo, qui hujusmodi sunt. D

19 Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multùm Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia: apud quos & hospitor.

20 Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21 Salutatio, mea manu Pauli.

22 Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha.

23 Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD CORINTHIOS SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Ostendit Apostolus, ex quantis in Asia ortis adversitatibus eripuerit eum Dominus, ut & ipse alios consolaretur: deinde manifestans cordis sui, ac doctrinæ sinceritatem, ostendit, quòd licèt juxta id, quod proposuerat, ad eos non venerit, nulla ipsius id actum esse levitate; asserens firmam esse suæ prædicationis veritatem.

A 1 PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, cum omnibus Sanctis, qui sunt in universa Achaja.

2 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

* Eph. 1. a. 3. 1. Pet. 1. a. 3.

3 * Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis,

4 Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo.

5 Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat consolatio nostra.

6 Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione, & salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione, & salute, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas & nos patimur:

7 Ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quòd sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis. B

8 Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.

9 Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos:

10 Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet:

11 Adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis, ejus, quæ in

nobis est donationis, per multos gratiæ agan-
tur pro nobis.
C 12 Nam gloria nostra hæc est, testimonium
conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate cordis,
& sinceritate Dei, & non in sapientia carnali,
sed in gratia Dei, conversati sumus in hoc
mundo: abundantiùs autem ad vos.
13 Non enim alia scribimus vobis, quàm quæ
legistis, & cognovistis. Spero autem, quòd
usque in finem cognoscetis.
14 Sicut & cognovistis nos ex parte, quòd glo-
ria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die
Domini nostri Jesu Christi.
15 Et hac confidentia volui prius venire ad
vos, ut secundam gratiam haberetis:
16 Et per vos transire in Macedoniam, &
iterùm à Macedonia venire ad vos, & à vobis
deduci in Judæam.
D 17 Cùm ergo hoc voluissem, numquid levi-
tate usus sum? Aut quæ cogito, secundùm
carnem cogito, ut sit apud me, EST, &
NON?
18 Fidelis autem Deus, quia sermo noster,
qui fuit apud vos, non est in illo, EST, &
NON.
19 Dei enim filius Jesus Christus, qui in vo-
bis per nos prædicatus est, per me, & Silva-
num, & Timotheum, non fuit, EST, &
NON, sed, EST, in illo fuit.
20 Quotquot enim promissiones Dei sunt, in
illo, EST: ideò & per ipsum Amen Deo ad
gloriam nostram.
21 Qui autem confirmat nos vobiscum in Chri-
sto, & qui unxit nos Deus,
22 Qui & signavit nos, & dedit pignus Spiri-
tus in cordibus nostris.
23 Ego autem testem Deum invoco in ani-
mam meam, quòd parcens vobis, non veni
ultra Corinthum: non quia dominamur fidei
vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam
fide statis.

CAPUT II.

Ostendit, quòd ad ipsos non venerit, ne majoris esset causa tristitiæ, exhortans ut fornicarium illum recipiant in gratiam: simul indicans quòd magno quidem labore, magno tamen etiam fructu prædicaverit, licèt prædicationis suæ fragrantia quibusdam mortis occasio fuerit.

A 1 STATUI autem hoc ipsum apud me, ne
iterùm in tristitia venirem ad vos.
2 Si enim ego contristo vos: & quis est, qui
me lætificet, nisi qui contristatur ex me.
3 Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cùm
venero, tristitiam super tristitiam habeam, de A
quibus oportuerat me gaudere: confidens in om-
nibus vobis, quia meum gaudium, omnium
vestrùm est.
4 Nam ex multa tribulatione, & angustia cor-
dis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut
contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem
habeam abundantiùs in vobis.
5 Si quis autem contristavit, non me con- B
tristavit: sed ex parte, ut non onerem om-
nes vos.
6 Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio
hæc, quæ fit à pluribus:
7 Ita ut è contrario magis donetis, & conso-
lemini, ne fortè abundantiori tristitia absor-
beatur, qui ejusmodi est.
8 Propter quod obsecro vos; ut confirmetis
in illum charitatem.
9 Ideò enim & scripsi, ut cognoscam experi-
mentum vestrum, an in omnibus obedientes
sitis.
10 Cui autem aliquid donastis, & ego: nam C
& ego quod donavi, si quid donavi, propter vos
in persona Christi.
11 Ut non circumveniamur à satana: non enim
ignoramus cogitationes ejus.
12 Cùm venissem autem Troadem propter
Evangelium Christi, & ostium mihi apertum
esset in Domino,
13 Non habui requiem spiritui meo, eò quòd
non invenerim Titum fratrem meum, sed
valefaciens eis, profectus sum in Macedo-
niam.
14 Deo autem gratias, qui semper triumphat
nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ ma-
nifestat per nos in omni loco:
15 Quia Christi bonus odor sumus Deo, in D
iis, qui salvi fiunt, & in iis, qui pereunt:
16 Aliis quidem odor mortis in mortem? aliis
autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam
idoneus?
17 Non enim sumus sicut plurimi, adul-
terantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed
sicut ex Deo, coram Deo, in Christo lo-
quimur.

CAPUT III.

Non eget Apostolus hominum commendatione, cùm fructus suæ prædicationis eum commendet: multò enim majori in honore esse debent ministri novi testamenti, ac Spiritus, quàm veteris testamenti, ac litteræ: & quòd Judæi velamen adhuc habebant super cor suum in lectione Scripturarum, quod fide in Christum aufertur.

A 1 INCIPIMUS iterùm nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?

2 Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur, & legitur ab omnibus hominibus.

3 Manifestati, quòd epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4 Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum:

B 5 Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est.

6 Qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed spiritu: littera enim occidit, spiritus autem vivificat.

7 Quòd si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria: ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur:

8 Quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9 Nam si ministratio damnationis gloria est: multò magis abundat ministerium justitiæ in gloria.

C 10 Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11 Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multò magis quod manet, in gloria est.

12 Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur:

*Exod. 34.d.33. 13 * Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur.

14 Sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur.)

D 15 Sed usque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16 Cùm autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

* Joan. 4. c 24 17 * Dominus autem Spiritus est: Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.

18 Nos verò omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu.

CAPUT IV.

Quòd sincera Apostolorum prædicatione verbum Dei omnibus manifestatum est, præterquam iis, quorum mentes excæcatæ sunt: quòd multa adversa patiantur Apostoli, numquam tamen succumbant: momentanea autem tribulatio parit magnam æternamque gloriam.

1 IDEO habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, A

2 Sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3 Quòd si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum:

4 In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5 Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum: B

6 Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

7 Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.

8 In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur:

9 Persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus:

10 Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. C

11 Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

12 Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13 Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: * Credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur: * Psal. 115. a. 10.

14 Scientes, quoniam qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, & constituet vobiscum.

15 Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. D

16 Propter quod non deficimus: sed licèt is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17 Id enim, quod in præsenti est momentaneum,

neum , & leve tribulationis nostræ , supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis ,

18 Non contemplantibus nobis , quæ videntur , sed quæ non videntur . Quæ enim videntur , temporalia sunt : quæ autem non videntur , æterna sunt .

CAPUT V.

Ex certa spe futuræ gloriæ desiderant Apostoli absolvi à corpore , cùm aliter illa frui non possint , semper autem cupientes Christo omnium justo judici placere , dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversariis : & legatione pro Christo fungentes , ne ipsum quidem Christum , quem prædicant , & cujus morte reconciliatus est Deo mundus , jam secundùm carnem noverunt .

A 1 SCIMUS enim , quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur , quod ædificationem ex Deo habemus , domum non manufactam , æternam in cœlis .

2 Nam & in hoc ingemiscimus , habitationem nostram , quæ de cœlo est , superindui cupientes :

*Apoc. 16. c. 15. 3 * Si tamen vestiti , non nudi inveniamur .

4 Nam & qui sumus in hoc tabernaculo , ingemiscimus gravati : eò quòd nolumus expoliari , sed supervestiri : ut absorbeatur , quod mortale est à vita .

5 Qui autem efficit nos in hoc ipsum , Deus , qui dedit nobis pignus spiritus .

B 6 Audentes igitur semper , scientes , quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino:

7 (Per fidem enim ambulamus , & non per speciem)

8 Audemus autem , & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore , & præsentes esse ad Dominum .

9 Et ideò contendimus , sive absentes , sive præsentes , placere illi .

* Rom. 14. b. 10. 10 * Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi , ut referat unusquisque propria corporis , prout gessit , sive bonum , sive malum .

C 11 Scientes ergo timorem Domini , hominibus suademus , Deo autem manifesti sumus . Spero autem , & in conscientiis vestris manifestos nos esse .

12 Non iterùm commendamus nos vobis , sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis : ut habeatis ad eos , qui in facie gloriantur , & non in corde .

13 Sive enim mente excedimus , Deo : sive sobrii sumus , vobis .

14 Charitas enim Christi urget nos : æstimantes hoc , quoniam si unus pro omnibus mortuus est , ergo omnes mortui sunt :

15 Et pro omnibus mortuus est Christus : ut & qui vivunt , jam non sibi vivant , sed ei , qui pro ipsis mortuus est , & resurrexit .

16 Itaque nos ex hoc neminem novimus secundùm carnem . Et si cognovimus secundùm carnem Christum : sed nunc jam non novimus . D

17 Si qua ergo in Christo nova creatura : vetera transierunt : * ecce facta sunt omnia nova . * Isaiæ 43. c. 19. Apoc. 21. b. 5.

18 Omnia autem ex Deo , qui nos reconciliavit sibi per Christum : & dedit nobis ministerium reconciliationis .

19 Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum , & posuit in nobis verbum reconciliationis .

20 Pro Christo ergo legatione fungimur , tamquam Deo exhortante per nos . Obsecramus pro Christo , reconciliamini Deo .

21 Eum , qui non noverat peccatum , pro nobis peccatum fecit , ut nos efficeremur justitia Dei in ipso .

CAPUT VI.

Exhortatur , ne acceptam negligant gratiam , ostendens quantum laboraverit , ut probatum se Dei ministrum exhiberet , & admonens , ut à convictu , & consortio infidelium separentur .

1 ADJUVANTES autem exhortamur , ne in vacuum gratiam Dei recipiatis . A

2 Ait enim : * Tempore accepto exaudivi te , & in die salutis adjuvi te . Ecce nunc tempus acceptabile , ecce nunc dies salutis . * Isaiæ 49. c. 8.

3 * Nemini dantes ullam offensionem , ut non vituperetur ministerium nostrum . * 1. Cor. 10. g. 32.

4 Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos * sicut Dei ministros , in multa patientia , in tribulationibus , in necessitatibus , in angustiis , * 1. Cor. 4. a. 1.

5 In plagis , in carceribus , in seditionibus , in laboribus , in vigiliis , in jejuniis , B

6 In castitate , in scientia , in longanimitate , in suavitate , in Spiritu Sancto , in charitate non ficta ,

7 In verbo veritatis , in virtute Dei , per arma justitiæ à dextris , & à sinistris ,

8 Per gloriam , & ignobilitatem ; per infamiam , & bonam famam : ut seductores , & veraces ; sicut qui ignoti , & cogniti :

9 Quasi morientes , & ecce vivimus : ut castigati , & non mortificati :

10 Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes;

11 Os nostrum patet ad vos, ò Corinthii, cor nostrum dilatatum est.

12 Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris:

C 13 Eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico, dilatamini & vos.

14 Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras?

15 Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli?

D 16 Qui autem consensus templo Dei cum idolis? * Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: * Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

*1. Cor. 3. d. 17. & 6. d. 19
* Lev. 26 b. 12.

17 Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis:

18 Et ego recipiam vos: * & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.

*Jerem. 31. a. 9.

CAPUT VII.

Ostendit Apostolus, quanto amore Corinthios prosequebatur, & quantum de correcta ipsorum vita in magnis suis tribulationibus gaudium acceperit, quantumve bonum pepererit tristitia, quam ex sua acceperant epistola.

A 1 HAS ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

2 Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3 Non ad condemnationem vestram dico: prædiximus enim, quòd in cordibus nostris estis, ad commoriendum, & ad convivendum.

4 Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

B 5 Nam & cùm venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores.

6 Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7 Non solùm autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8 Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quòd epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit:

9 Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. C

10 * Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

* 1. Pet. 2. c. 19.

11 Ecce enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio.

12 Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est: sed ad manifestandam solicitudinem nostram, quam habemus pro vobis D

13 Coram Deo: ideò consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantiùs magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14 Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est,

15 Et viscera ejus abundantiùs in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore, & tremore excepistis illum.

16 Gaudeo, quòd in omnibus confido in vobis.

CAPUT VIII.

Hortatur eos ad eleemosynam pauperibus, qui Jerosolymis agebant, prompto animo tribuendam, tum Macedonum commendatione, tum Christi exemplo; admonens, ut quod jam dudum facere proposuerant, id nunc pro cujusque facultate præstent: & ministros collaudat, quos ad eam mittit colligendam.

1 NOTAM autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ: A

2 Quod in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum:

3 Quia secundùm virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarii fuerunt,

4 Cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.

5 Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primùm Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

B 6 Ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7 Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper & charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis.

8 Non quasi imperans dico: sed per aliorum solicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans.

9 Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

10 Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore:

11 Nunc verò & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis.

C 12 Si enim voluntas prompta est; secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id, quod non habet:

13 Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.

14 In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est:

*Exod. 16.d.18 15 * Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit.

16 Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi.

17 Quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cùm solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

D 18 Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias:

19 Non solùm autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram:

20 Devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur à nobis.

*Rom. 12.d.17. 21 * Providemus enim bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

22 Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpè solicitum esse: nunc autem multò solicitiorem, confidentia multa in vos,

23 Sive pro Tito, qui est socius meus, & in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.

24 Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

CAPUT IX.

Prosequitur hortando ad eleemosynam promptè, & abundanter tribuendam; admonens ne ex hoc inopiam metuant, sed divinæ fidant providentiæ: variosque recenset illius eleemosynæ fructus.

1 NAM de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis. A

2 Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaja parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.

3 Misi autem fratres: ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis:

4 Ne cùm venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5 Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam. B

6 Hoc autem dico: Qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

7 Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate; * hilarem enim datorem diligit Deus. *Eccl. 35.b.11.

8 Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum,

9 Sicut scriptum est: * Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi. C *Psal. 111.b.9.

10 Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:

11 Ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12 Quoniam ministerium hujus officii non solùm supplet ea, quæ desunt Sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, D

13 Per probationem ministerii hujus, glorificantem Deum in obedientia confessionis vestræ,

in Evan-

in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes,
14 Et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.
15 Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

CAPUT X.

Incipit suam aperire potestatem, & exantlatos pro Christo labores propter pseudoapostolos, qui ipsum deprimentes, & abjectum prædicantes, fructum prædicationis ejus impediebant.

A 1 IPSE autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem, & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.
2 Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam confidentiam, qua existimor audere, in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundùm carnem ambulemus.
3 In carne enim ambulantes, non secundùm carnem militamus.
4 Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,
5 Et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,
B 6 Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit vestra obedientia.
7 Quæ secundùm faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut ipse Christi est, ita & nos.
8 Nam, & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam.
9 Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas:
C 10 Quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt, & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis:
11 Hoc cogitet, qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in facto:
12 Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.
D 13 Nos autem non in immensum gloriabimur, * sed secundùm mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

* Ephe. 4. b. 7.

14 Non enim quasi non pertingentes ad vos superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.
15 Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundùm regulam nostram in abundantiam,
16 Etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis, quæ præparata sunt gloriari:
17 * Qui autem gloriatur, in Domino glorietur.
18 Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

* Jerem. 9. g. 23. 1. Cor. 1. d. 31.

CAPUT XI.

Propter pseudoapostolos pervertentes Pauli prædicationem metuens Corinthiis, ostendit, quare nihil subsidii ab eis acceperit: deinde ut ostendat plus fidei sibi restituendum esse, quàm illis, sua recenset encomia; & primùm adversa, quæ perpessus est; prædicando Christi fidem, & labores, ac sollicitudines.

1 UTINAM sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supportate me: A
2 Æmulor enim vos Dei æmulatione: Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.
3 Timeo autem, ne * sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.

* Gen 3. a. 4.

4 Nam si is, qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis, aut aliud Evangelium, quod non recepistis: rectè pateremini.
5 Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis Apostolis.
6 Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem manifestati sumus vobis. B
7 Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis?
8 Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. C
9 Et cùm essem apud vos, & egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt à Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo.
10 Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achajæ.

D 11 Quare? Quia non diligo vos? Deus ſcit.
12 Quod autem facio, & faciam: ut amputem
occaſiooem eorum, qui volunt occaſionem, ut
in quo gloriantur, inveniantur ſicut & nos.
13 Nam ejuſmodi pſeudoapoſtoli, ſunt ope-
rarii ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos
Chriſti.
14 Et non mirum: ipſe enim ſatanas transfi-
gurat ſe in Angelum lucis.
15 Non eſt ergo magnum, ſi miniſtri ejus
transfigurentur velut miniſtri juſtitiæ: quorum
finis erit ſecundùm opera ipſorum.
16 Iterùm dico (ne quis me putet inſipientem
eſſe, alioquin velut inſipientem accipite me, ut
& ego modicum quid glorier)
17 Quod loquor, non loquor ſecundùm Deum,
E ſed quaſi in inſipientia, io hac ſubſtantia glo-
riæ.
18 Quoniam multi gloriantur ſecundùm car-
nem: & ego gloriabor.
19 Libenter enim ſuffertis inſipientes: cùm
ſitis ipſi ſapientes.
20 Suſtinetis enim, ſi quis vos in ſervitutem
redigit, ſi quis devorat, ſi quis accipit, ſi quis
extollitur, ſi quis in faciem vos cædit.
21 Secundùm ignobilitatem dico, quaſi nos
infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis au-
det (in inſipientia dico) audeo & ego:
22 Hebræi ſunt, & ego: Iſraelitæ ſunt & ego:
Semen Abrahæ ſunt, & ego:
F 23 Miniſtei Chriſti ſunt (ut minus ſapiens
dico) plus ego: in laboribus plurimis, in car-
ceribus abundantiùs, in plagis ſupra modum,
in mortibus frequenter.
* Deut. 25. a. 3. 24 A Judæis quinquies, * quadrageoas, una
minus, accepi.
* Act. 16. c. 22. 25 * Ter virgis cæſus ſum, * ſemel lapidatus
* Act. 14. e. 18. ſum, * ter naufragium feci, nocte, & die in
* Act. 27. a. 41. profundo maris fui.
26 In itineribus ſæpe, periculis fluminum,
periculis latronum, periculis ex genere, peri-
culis ex Gentibus, periculis in civitate, peri-
culis in ſolitudine, periculis in mari, pericu-
lis in falſis fratribus:
G 27 In labore, & ærumna, in vigiliis multis,
in fame, & ſiti, in jejuniis multis, in frigore,
& nuditate:
28 Præter illa, quæ extrinſecùs ſunt, inſtan-
tia mea quotidiana, ſolicitudo omnium Eccleſia-
rum.
29 Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis
ſcandalizatur, & ego non uror?
30 Si gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ
ſunt, gloriabor.
31 Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chri-
ſti, qui eſt benedictus in ſæcula, ſcit, quòd
non mentior.
32 * Damaſci præpoſitus Gentis Aretæ regis, * Act. 9. d. 24.
cuſtodiebat civitatem Damaſcenorum, ut me
comprehenderet.
33 Et per feneſtram in ſporta dimiſſus ſum per
murum, & ſic effugi manus ejus.

CAPUT XII.

Narrat factas ſibi ante annos quatuordecim divinas viſiones: & de dato ſibi carnis ſtimulo, oſtendens quòd eum compulerint, ut ſe laudaret, cùm ab illis potius debuiſſet commendari propter accepta ab ipſo beneficia, pro quorum ſalute adhuc immolari paratus eſt: ſed metuit, ne ad eos veniens inveniat aliquos diſſenſionibus, aliiſque vitiis adhuc involutos.

1 SI gloriari oportet (non expedit quidem) A
veniam autem ad viſiones, & revelatio-
nes Domini.
2 * Scio hominem in Chriſto ante annos qua- * Act. 9. a. 3.
tuordecim (ſive in corpore neſcio, ſive extra
corpus neſcio, Deus ſcit) raptum hujuſmodi
uſque ad tertium cœlum.
3 Et ſcio hujuſmodi hominem (ſive in corpo-
re, ſive extra corpus, neſcio, Deus ſcit)
4 Quoniam raptus eſt in Paradiſum: & au-
divit arcana verba, quæ non licet homini
loqui:
5 Pro hujuſmodi gloriabor: pro me autem ni-
hil gloriabor niſi in infirmitatibus meis.
6 Nam, & ſi voluero gloriari, non ero inſi- B
piens: veritatem enim dicam: parco autem,
ne quis me exiſtimet ſupra id, quod videt in
me, aut aliquid audit ex me.
7 Et ne magnitudo revelationum extollat me,
datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſa-
tanæ, qui me colaphizet.
8 Propter quod ter Dominum rogavi, ut di-
ſcederet à me:
9 Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam C
virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur
gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet
in me virtus Chriſti.
10 Propter quod placeo mihi in infirmitatibus
meis, in contumeliis, in neceſſitatibus, in
perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto: Cùm
enim infirmor, tunc potens ſum.
11 Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis.
Ego enim à vobis debui commendari: nihil
enim minus fui ab iis, qui ſunt ſupra modum
Apoſtoli: tametſi nihil ſum:
12 Signa tamen Apoſtolatus mei facta ſunt D
ſuper vos, in omni patientia, in ſignis, & pro-
digiis, & virtutibus.
13 Quid eſt enim, quod minus habuiſtis præ

cæteris

cæteris Ecclesiis, nisi quòd ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.

14 Ecce, tertiò hoc paratus sum venire ad vos: & non ero gravis vobis. Non enim quæro, quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.

E 15 Ego autem libentissimè impendam: & superimpendar ipse pro animabus vestris: licèt plus vos diligens, minus diligar.

16 Sed estò: ego vos non gravavi: sed cùm essem astutus, dolo vos cepi.

17 Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

F 18 Rogavi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19 Olim putatis, quòd excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnes autem charissimi propter ædificationem vestram.

G 20 Timeo enim, ne fortè cùm venero, non quales volo, inveniam vos, & ego inveniar à vobis, qualem non vultis: ne fortè contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos.

21 Ne iterùm cùm venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Comminatur iis, qui peccaverunt, quò ad pœnitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur severè eos castigare, data sibi à Christo potestate, cujus virtutem meritò deberent in seipsis agnoscere, additque generalem exhortationem, & salutationes.

1 ECCE tertiò hoc venio ad vos: * In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum. A

* Deut. 19 b 15. Matth. 18.b.16. Joan. 8. c 17. Hebr. 10.c.28.

2 Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, iis, qui ante peccaverunt, & cæteris omnibus, quoniam si venero iterùm, non parcam.

3 An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?

4 Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. B

5 Vosmetipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi fortè reprobi estis.

6 Spero autem, quòd cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.

7 Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos, quod bonum est, faciatis: nos autem ut reprobi simus.

8 Non enim possumus aliquid adversùs veritatem, sed pro veritate. C

9 Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & oramus vestram consummationem.

10 Ideò hæc absens scribo, ut non præsens duriùs agam, secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

11 De cætero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum.

12 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti. D

13 Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD GALATAS.

CAPUT PRIMUM.

Reprehendit Galatas Apostolus, quòd abduci se permiserint à veritate, quam ab ipso acceperant, cùm sola hæc tenenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse didicerit, & tanta felicitate posteà illam docuerit, quantâ ipsam anteà impugnabat: addens quomodo ipsum Deus ad evangelizandum segregavit.

A 1 PAULUS Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitavit eum à mortuis,
2 Et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.
3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo.
4 Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secundùm voluntatem Dei, & patris nostri,
5 Cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen.
B 6 Miror, quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium:
7 Quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi.
8 Sed licèt nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.
9 Sicut prædiximus, & nunc iterùm dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit.
10 Modò enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.
C *1.Cor. 15.a.1. 11 * Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem:
* Eph. 3.a.3. 12 * Neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.
13 Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo: quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam,
14 Et proficiebam in Judaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantiùs æmulator existens paternarum mearum traditionum.
15 Cùm autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam,
16 Ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus: continuò non acquievi carni, & sanguini,
17 Neque veni Jerosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abii in Arabiam: & iterùm reversus sum Damascum:
18 Deinde post annos tres veni Jerosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim: D
19 Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.
20 Quæ autem scribo vobis; ecce coram Deo, quia non mentior.
21 Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ.
22 Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo:
23 Tantùm autem auditum habebant: Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat:
24 Et in me clarificabant Deum.

CAPUT II.

Paulus Evangelii veritatem liberè semper docuit inter Gentes, approbantibus id primis Apostolis, & nihil ad id addentibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palàm reprehendit Cepham, ostendens, quòd non ex legis operibus quisquam justificetur, sed per fidem in Christum.

1 DEINDE post annos quatuordecim, iterùm ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. A
2 Ascendi autem secundùm revelationem: & contu-

contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem.

3 Sed neque Titus, qui mecum erat, cùm esset Gentilis, compulsus est circumcidi:

4 Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.

5 Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos:

B 6 Ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. * Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt,

* Deut. 10.d.17. Job. 34. b.19. Sap. 6. b. 8. Eccli. 35 b.15. Rom. 2. b. 11. Ephes. 6. b. 9. Colos. 3.d 25. Actor. 10 d.34 1. Pet. 1. c. 17.

7 Sed è contra cùm vidissent, quòd creditum est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis:

8 (Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes)

9 Et cùm cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem.

10 Tantùm ut pauperum memores essemus: quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere.

C 11 Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

12 Prius enim quàm venirent quidam à Jacobo, cum Gentibus edebat: cùm autem venissent, subtrahebat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant.

13 Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14 Sed cùm vidissem, quod non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cùm Judæus sis, gentiliter vivis, & non Judaicè: quomodo Gentes cogis judaizare?

15 Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores.

D 16 Scientes autem quòd non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: * propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro.

* Rom. 3. c.20.

17 Quòd si quærentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit.

18 Si enim quæ destruxi, iterùm hæc ædifico: prævaricatorem me constituo.

19 Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci.

20 Vivo autem, jam non ego: vivit verò in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

21 Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAPUT III.

Sicut Abraha, ita & posteris, non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datus est Spiritus sanctus: subditi autem legi, cùm nemo præstet legem, maledicti sunt: sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab ea liberavit: permissiones verò facta Abrahæ per fidem complentur, licèt interim lex tamquam pædagogus data fuerit, quæ non poterat justificare.

1 O INSENSATI Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus? A

2 Hoc solum à vobis volo discere: ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

3 Sic stulti estis, ut cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

4 Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5 Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

6 Sicut scriptum est: * Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad justitiam.

* Gen. 15.b 6. Rom. 4. a. 3.

7 Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ. B

Jacob. 2. d.23.

8 Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ: * Quia benedicentur in te omnes Gentes.

* Gen. 12. a. 3. Eccli. 44.d.20.

9 Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

10 Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: Scriptum est enim: * Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in Libro legis, ut faciat ea.

* Deut. 27.d.26

11 Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: * quia justus ex fide vivit.

* Heb. 2. a. 4. Rom. 1.b 17

12 Lex autem non est ex fide, sed, * Qui fecerit ea, vivet in illis.

* Lev. 18. a. 5.

13 Christus nos redemit de maledicto legis,

factus pro nobis maledictum: quia scriptum est : * Maledictus omnis , qui pendet in ligno :
* Deut. 21. d. 23.

14 Ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu , ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

C

* Heb. 6. d. 17.
15 Fratres (secundùm hominem dico) * tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit , aut superordinat.

16 Abrahæ dictæ sunt promissiones , & semini ejus. Non dicit : Et seminibus , quasi in multis ; sed quasi in uno : Et semini tuo , qui est Christus.

17 Hoc autem dico , testamentum confirmatum à Deo : quæ post quadringentos , & triginta annos facta est Lex , non irritum facit ad evacuandam promissionem.

18 Nam si ex lege hæreditas , jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus.

19 Quid igitur lex ? Propter transgressiones posita est , donec veniret semen , cui promiserat ordinata per angelos in manu mediatoris.

20 Mediator autem unius non est : Deus autem unus est.

D
21 Lex ergo adversùs promissa Dei? Absit : Si enim data esset lex , quæ posset vivificare , verè ex lege esset justitia.

* Rom. 3. b. 9.
22 * Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato , ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23 Priùs autem quàm veniret fides , sub lege custodiebantur conclusi , in eam fidem , quæ revelanda erat.

24 Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo , ut ex fide justificemur.

25 At ubi venit fides , jam non sumus sub pædagogo.

26 Omnes enim filii Dei estis per fidem , quæ est in Christo Jesu.

* Rom. 6. a. 3.
27 * Quicumque enim in Christo baptizati estis , Christum induistis.

28 Non est Judæus , neque Græcus : non est servus , neque liber : non est masculus , neque fœmina : Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.

29 Si autem vos Christi : ergo semen Abrahæ estis , secundùm promissionem hæredes.

CAPUT IV.

Ante Christum natum , Judæi , in modum hæredis adhuc parvuli , sub lege continebantur , tamquam sub tutore : conatur autem eos à legis servitute revocare , cùm fide acceperint filiorum adoptionem , commemorans quanto fervore ipsum , ac prædicationem ipsius anteà acceperant : & simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahæ filiis , duo testamenta designantibus : per quod docet legis æmulatores à Christi hæreditate ejiciendos.

1 DICO autem : Quanto tempore hæres parvulus est , nihil differt à servo , cùm sit dominus omnium : A

2 Sed sub tutoribus , & actoribus est , usque ad præfinitum tempus à patre :

3 Ita & nos cùm essemus parvuli , sub elementis mundi eramus servientes.

4 At ubi venit plenitudo temporis , misit Deus Filium suum , factum ex muliere , factum sub lege ,

5 Ut eos , qui sub lege erant , redimeret , ut adoptionem filiorum reciperemus.

6 Quoniam autem estis filii , misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra , clamantem : Abba , Pater.

7 Itaque jam non est servus , sed filius. Quòd si filius : & hæres per Deum.

8 Sed tunc quidem ignorantes Deum , iis , qui natura non sunt dii , serviebatis.

9 Nunc autem cùm cognoveritis Deum , immò cogniti sitis à Deo : Quomodo convertimini iterùm ad infirma , & egena elementa , quibus denuò servire vultis? B

10 Dies observatis , & menses , & tempora , & annos.

11 Timeo vos , ne fortè sine causa laboraverim in vobis.

12 Estote sicut ego , quia & ego sicut vos : fratres , obsecro vos : Nihil me læsistis.

13 Scitis autem , quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem : & tentationem vestram in carne mea ,

14 Non sprevistis , neque respuistis : sed sicut Angelum Dei excepistis me , sicut Christum Jesum.

15 Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis , quia , si fieri posset , oculos vestros eruissetis , & dedissetis mihi.

16 Ergo inimicus vobis factus sum , verum dicens vobis?

17 Æmulantur vos non benè : sed excludere vos volunt , ut illos æmulemini. C

18 Bonum autem æmulamini in bono semper : & non tantùm cùm præsens sum apud vos.

19 Filioli mei , quos iterùm parturio , donec formetur Christus in vobis.

20 Vellem autem esse apud vos modò , & mutare vocem meam : quoniam confundor in vobis.

21 Dicite mihi qui sub lege vultis esse , legem non legistis?

22 Scriptum est enim : Quoniam Abraham

duos

* Gen. 16 d 15. * Gen. 21. a. 2. duos filios habuit: * unum de ancilla, * & unum de libera,
23 Sed, qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem:
24 Quæ sunt per allegoriam dicta: Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar:
D 25 Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, & servit cum filiis suis.
26 Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra.
* Isaiæ 54. a. 1. 27 Scriptum est enim: * Lætare, sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ, magis quàm ejus, quæ habet virum.
* Rom. 9. b. 8. 28 * Nos autem, fratres, secundùm Isaac promissionis filii sumus.
29 Sed quomodo tunc is, qui secundùm carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundùm spiritum: ita & nunc.
* Gen. 21. d. 10. 30 Sed quid dicit Scriptura? * Ejice ancillam, & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.
31 Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit.

CAPUT V.

Qui legis operibus justificari cupit, expers est fructus Christi, in quo nec prodest circumcisio, nec præputium, sed fides viva: hortatur ergo, ut caveant à seductoribus, studeantque mutuæ dilectioni; caro autem semper repugnans spiritui trahit ad carnis opera, quæ separant à regno cælorum, spiritus autem adfert fructus, quibus illud consequimur, etiamsi legis opera non præstemus.

A 1 STATE, & nolite iterùm jugo servitutis contineri.
* Actor. 15. a. 1. 2 * Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.
3 Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.
4 Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratia excidistis.
5 Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ expectamus.
6 Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.
B 7 Currebatis benè: quis vos impedivit veritati non obedire?
8 Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos.
9 * Modicum fermentum totam massam corrumpit. * 1. Cor. 5. b. 6.
10 Ego confido in vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille.
11 Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis.
12 Utinam & abscondantur, qui vos conturbant:
13 Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem. C
14 Omnis enim lex in uno sermone impletur: * Diliges proximum tuum sicut teipsum. * Levit. 19. d. 18. Matth. 22. c. 39. Roman. 13. b. 8. 1. Pet. 2. c. 11.
15 Quòd si invicem mordetis, & comeditis: videte, ne ab invicem consumamini.
16 Dico autem: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.
17 Caro enim concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis.
18 Quòd si spiritu ducimini, non estis sub lege.
19 Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,
20 Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, D
21 Invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.
22 Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,
23 Mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex.
24 Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis.
25 Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus.
26 Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPUT VI.

Cum humilitate juvandus est proximus, nec aliorum laudes curanda: semperque bene operandum est, ut tempore suo metamus vitam æternam: rursum monet, ut caveant

à seductoribus, qui cùm legem suadeant, ipsi illam non observant. Paulus autem in solo Christo crucifixo gloriatur, ad quem nec circumcisio, nec præputium quidquam faciunt.

A 1 FRATRES, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris.
2 Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.
3 Nam si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit.
B 4 Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantùm gloriam habebit, & non in altero.
*1.Cor. 3.b.8. 5 * Unusquisque enim onus suum portabit.
6 Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis.
7 Nolite errare: Deus non irridetur.
8 Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Quoniam, qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.
9 * Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. C *2.The. 3.a.13.
10 Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.
11 Videte, qualibus litteris scripsi vobis mea manu.
12 Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantùm ut crucis Christi persecutionem non patiantur.
13 Neque enim, qui circumciduntur, legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur.
14 Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. D
15 In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.
16 Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.
17 De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.
18 Gratia Domini nostri Jesu Christi, cum spiritu vestro, fratres. Amen.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD EPHESIOS.

CAPUT PRIMUM.

Deum benedicit Apostolus, qui prædestinatos plurimis, iisque maximis per Christum filium affecit beneficiis: agitque Deo gratias ob fidem, ac dilectionem Ephesiorum erga proximos, orans, ut perfectam adipiscantur sapientiam: ostendens etiam Christi à mortuis suscitati exaltationem, qui constitutus est caput super omnem Ecclesiam.

A 1 PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Jesu.
2 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.
3 * Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, *2 Cor. 1.a.3. 1.Pet.1. a.3.
4 Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati in conspectu ejus in charitate.
5 Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundùm propositum voluntatis suæ,
6 In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo.
7 In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundùm divitias gratiæ ejus,
8 Quæ superabundavit in nobis, in omni sapientia, & prudentia: B
9 Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis

tatis

tatis suæ, secundùm beneplacitum ejus, quod proposuit in eo,

10 In dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso.

11 In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ:

12 Ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo.

C 13 In quo & vos, cùm audissetis verbum veritatis (Evangelium salutis vestræ,) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto,

14 Qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

15 Propterea & ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, & dilectionem in omnes sanctos:

16 Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis:

17 Ut Deus, Domini nostri Jesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ, & revelationis in agnitione ejus,

18 Illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis, quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in sanctis.

D 19 Et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus * secundùm operationem potentiæ virtutis ejus,

* Infra 3. b. 7.

20 Quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus,

21 Supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

22 * Et omnia subjecit sub pedibus ejus, & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam.

* Psal. 8 c. 8.

23 Quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus; qui omnia in omnibus adimpletur.

CAPUT II.

Peccatis anteà mortui, per Christum vivificati sunt, non suis operibus, sed gratis per fidem: ostendit, Gentes, quæ prius alienæ erant à Dei promissionibus, jam per Christum, & fidem, quæ Dei donum est, factas esse Sanctorum concives, idemque habere fundamentum cum Patriarchis, & Prophetis.

A 1 ET vos, cùm essetis mortui delictis, & peccatis vestris,

* Coloss. 2. c. 13.

2 In quibus aliquando ambulastis secundùm sæculum mundi hujus, secundùm principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ.

3 In quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & cæteri.

4 Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5 Et cùm essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (cujus gratia estis salvati.) B

6 Et conresuscitavit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu.

7 Ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu.

8 Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est;

9 Non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10 Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.

11 Propter quod memores estote: quòd aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne manu facta. C

12 Quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.

13 Nunc autem in Christo Jesu, vos, qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi.

14 Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua:

15 Legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16 Et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. D

17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longè fuistis; & pacem iis, qui propè.

18 * Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. * Rom. 5. a. 2.

19 Ergo jam non estis hospites, & advenæ: sed estis cives sanctorum, & domestici Dei,

20 Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu:

21 In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino.

22 In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPUT III.

Paulus docuit hoc mysterium, Prophetis, & Apostolis revelatum, quod Gentes essent per Christum participes promissionum Dei, quem orat, ut spiritu corroborentur, & in charitate radicati, ad plenum in divinis mysteriis edoceantur.

A 1 HUJUS rei gratia, ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis Gentibus,

2 Si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis:

3 Quoniam secundùm revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi:

4 Prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi.

5 Quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu,

6 Gentes esse cohæredes, & concorporales, & comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium:

B * Sup. 1. d.19. 7 Cujus factus sum minister, secundùm donum gratiæ Dei, quæ data est mihi * secundùm operationem virtutis ejus.

*1.Cor. 15.b.9. 8 * Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi,

9 Et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit.

10 Ut innotescat principatibus, & potestatibus, in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei,

C 11 Secundùm præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro.

12 In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per fidem ejus:

13 Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra.

14 Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,

15 Ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur,

16 Ut det vobis secundùm divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem,

17 Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati.

18 Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum,

D 19 Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20 Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus secundùm virtutem, quæ operatur in nobis:

21 Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Jesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

CAPUT IV.

Ad unitatem spiritus hortatur, ostendens Christum diversa diversis dedisse charismata, & ad sui corporis ædificationem varios in Ecclesia instituisse ordines ad finem usque mundi: monet igitur, ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans: rursumque monet, ut in hoc corpore manentes separentur ab iis, qui mente excæcati sequuntur effrenè carnis desideria, & novos induant mores, damnatis prioribus.

1 OBSECRO itaque vos ego vinctus in Domino, * ut dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, A * Phil. 1.d.17. 1 Cor. 7.b.17.

2 Cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate,

3 * Soliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. * Rom. 12.c.4.

4 Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.

5 * Unus Dominus, una fides, unum baptisma. * Matt. 2. b.10. B

6 * Unus Deus, & Pater omnium, qui est super omnes & per omnia, & in omnibus nobis: * Rom. 12.a.5. 1. Cor. 12.b.11.

7 * Unicuique autem nostrùm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi. 1. Cor. 10.d.13.

8 Propter quod dicit: * Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. * Psal. 67.d.19.

9 Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primùm in inferiores partes terræ? *1.Cor. 12.d.28.

10 Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia.

11 Et ipse dedit quosdam quidem * Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores, & doctores,

12 Ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi:

13 Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: C

14 Ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15 Ve-

15 Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.

16 Ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

D * Rom. 1. c. 21.

17 * Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui,

18 Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum,

E

19 Qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.

20 Vos autem non ita didicistis Christum,

21 Si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu.

* Colos. 3. b. 8.

22 * Deponere vos secundùm pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris.

* Rom. 6. a. 4. Colos. 3. b. 12. * 1. Petr. 2. a. 1.

23 * Renovamini autem spiritu mentis vestræ,

24 * Et induite novum hominem, qui secundùm Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis.

F * Zach. 8. c. 16.

25 * Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra.

* Psal. 4. b. 5.

26 * Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram.

27 Nolite locum dare diabolo:

* Jac. 4. b. 7.

28 * Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.

G

29 Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

30 Et nolite contristare Spiritum Sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.

31 Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis, cum omni malitia.

* Col. 3. b. 13.

32 * Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis.

CAPUT V.

Hortatur, ut Christum imitentur, longè separati ab omni vitio, ac scelere, & redimentes tempus, assumant spiritualia, quæ tradit exercitia: uxores vult subditas esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam.

A

1 ESTOTE ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi.

* Joan. 13. d. 34. & 15. b. 12. Joan. 4. d. 21.

2 * Et ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis.

* Col. 3. a. 5.

3 * Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos;

B

4 Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio.

5 Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.

* Matt. 24. a. 4. Marc. 13. a. 5. Luc. 21. b. 8. C 2. Thes. 2. a. 3.

6 * Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

7 Nolite ergo effici participes eorum.

8 Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate:

9 Fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate:

10 Probantes, quid sit beneplacitum Deo.

11 Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

12 Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

13 Omnia autem, quæ arguuntur, à lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est.

D

14 Propter quod dicit: Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

* Colos. 4. a. 5.

15 Videte itaque, fratres, quomodo cautè ambuletis: * non quasi insipientes,

16 Sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

* Rom. 12. a. 2. 1. Thes. 4. a. 3.

17 * Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei.

18 Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto.

19 Loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino.

E

20 Gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo, & Patri.

21 Subjecti invicem in timore Christi.

* Gen. 3. d. 16. Colos. 3. c. 18. * 1. Pet. 3. a. 1. 1. Cor. 11. a. 3.

22 * Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino:

23 * Quoniam vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ: Ipse, salvator corporis ejus.

24 Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.

F * Col. 3. c. 19.

25 * Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea,

26 Ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ,

27 Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata.

28 Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.

29 Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam:

30 Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.

G * Gen. 2. d.24. Matth. 19. a.5. Marc. 10. a. 7. 1 Cor. 6. d.16.

31 * Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una.

32 Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.

33 Verumtamen, & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.

CAPUT VI.

Filii parentibus, servique dominis obediant: rursumque parentes erga filios, & domini erga servos sui memores sint officii: monet, Dei armaturam, cujus partes explicat, induendam, ad resistendum spiritualibus inimicis, petens etiam, ut pro se orent.

A

1 FILII, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est.

* Col. 3 d.20. Exod. 20 c.12. Deut. 5 c.16. Eccli. 3 b. 9. Matth. 15.a. 4. Marc. 7. b.10.

2 * Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione:

3 Ut benè sit tibi, & sis longævus super terram.

4 Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

* Col. 3. d.22 Tit. 2. c. 9. 1. Pet. 2. c.18.

5 * Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo:

6 Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo,

7 Cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus:

B

8 Scientes, quoniam unusquisque, quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber.

9 Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia & illorum, & vester Dominus est in cœlis: * & personarum acceptio non est apud eum.

* Deut. 10.d.17. 2 Par. 19. c.7. Job 34. b. 19. Sap. 6. b. 8. Eccl. 35 b.15. Rom 2. b. 11. Col. 3. d. 25. Act. 10. c. 34. * 1. Pet. 1. c.17.

10 De cætero, fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus.

11 Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversùs insidias diaboli.

12 Quoniam non est nobis colluctatio adversùs carnem, & sanguinem, sed adversùs principes, & potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus.

C

13 Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

14 State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam justitiæ,

15 Et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis:

16 In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere:

* Isai. 59.d.17. 1.Thes. 5. b. 8

17 * Et galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei)

* Col. 4. a. 2.

18 Per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso * vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus Sanctis,

D * 2. Thes. 3. a. 1.

19 * Et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii:

20 Pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

21 Ut autem & vos sciatis, quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino.

22 Quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscatis, quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.

23 Pax fratribus, & charitas cum fide, à Deo Patre, & Domino Jesu Christo.

24 Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD PHILIPPENSES.

CAPUT PRIMUM.

Ex magno affectu, quem habet erga Philippenses, manifestat eis, quòd pressura sua in majorem Evangelii fructum cesserint: quam utilitatem si non spectaret, omninò dissolvi cuperet, & esse cum Christo: eosque adhortatur, ut dignè ad Christi Evangelium conversentur, dicens, quòd pro ipso jam afflictiones sustinuerint.

A 1 PAULUS, & Timotheus, servi Jesu Christi, omnibus Sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis, & diaconibus.

2 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri,

4 Semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5 Super communicatione vestra in Evangelio Christi à prima die usque nunc.

6 Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu:

B 7 Sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis: eò quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.

8 Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.

9 Et hoc oro, ut charitas vestra magis, ac magis abundet in scientia, & in omni sensu:

10 Ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi,

11 Repleti fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam, & laudem Dei.

12 Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii:

13 Ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in cæteris omnibus:

14 Et plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantiùs auderent sine timore verbum Dei loqui.

15 Quidam quidem & propter invidiam, & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant: C

16 Quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum.

17 Quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.

18 Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem sive per veritatem, Christus annuntietur; & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

19 Scio enim, quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem, & subministrationem Spiritus Jesu Christi,

20 Secundùm expectationem, & spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.

21 Mihi enim vivere Christus est, & mori lucrum.

22 Quòd si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam, ignoro. D

23 Coarctor autem è duobus: desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multò magis meliùs:

24 Permanere autem in carne, necessarium propter vos.

25 Et hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum, & gaudium fidei:

26 Ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterùm ad vos.

27 * Tantùm dignè Evangelio Christi conversamini: ut sive cùm venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii: * Eph. 4. a. 1. Col. 1. b. 10. 1.Thes. 2. c. 12.

28 Et in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo:

29 Quia vobis donatum est pro Christo, non solùm ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini:

30 Idem

30 Idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

CAPUT II.

Ad mutuam dilectionem, & concordiam, animique modestiam miro affectu eos hortatur exemplo Christi, in cujus nomine omne genu nunc flectitur, utque suam in timore operentur salutem: congratulatur cum illis, quòd inter malos sanctè vivant, tum sibi, quòd tales habeat discipulos: Timotheum laudat à sincera Evangelii prædicatione, & obedientia: similiter & Epaphroditum, quem ad eos mittit, postquam ab ægritudine convaluit.

A 1 SI qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis:

2 Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes;

3 Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes,

4 Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum.

5 Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu:

6 Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo:

7 Sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.

* Heb. 2. b. 9. 8 * Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

B 9 Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen:

* Isaiæ 45.d.24. Rom. 14.b.11. 10 * Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum:

11 Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

12 Itaque charissimi mei (sicut semper obedistis) non ut in præsentia mei tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu, & tremore vestram salutem operamini.

13 Deus est enim, qui operatur in vobis, & velle, & perficere, pro bona voluntate.

* 1.Pet. 4. c. 9. 14 * Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus:

15 Ut sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ, & perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo,

C 16 Verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

17 Sed & si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis.

18 Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

19 Spero autem in Domino Jesu, * Timotheum me citò mittere ad vos: ut & ego bono animo sim, cognitis, quæ circa vos sunt. * Actor. 16. a. 1.

20 Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit.

21 * Omnes enim, quæ sua sunt, quærunt, non quæ sunt Jesu Christi. * 1.Cor. 13. b. 5.

22 Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio.

23 Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro, quæ circa me sunt.

24 Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos citò.

25 Necessarium autem existimavi, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos: D

26 Quoniam quidem omnes vos desiderabat: & mœstus erat, propterea quòd audieratis illum infirmatum.

27 Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus, non solùm autem ejus, verùm etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28 Festinantiùs ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis: & ego sine tristitia sim.

29 Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote.

30 Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAPUT III.

Nemo in legalibus gloriari potest, alioqui Paulo id maximè conveniret: qui tamen omnia hæc detrimentum arbitratus est, quo Dei justitiam ex fide in Christum adipisceretur, semper proficiens, ut tandem perfectionem consequeretur: quapropter Philippenses hortatur, ut ipsum, & non discolos, crucis Christi inimicos, imitentur.

1 DE cætero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. A

2 Vide-

2 Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.

3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Jesu, & non in carne fiduciam habentes:

4 Quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis.

5 Circumcisus octavo die, ex genere Israel,
* Actor. 23. b. 6. de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, * secundùm legem Pharisæus,

6 Secundùm æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundùm justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela.

B 7 Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8 Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,

9 Et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Jesu: quæ ex Deo est justitia in fide,

10 Ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus:

C 11 Si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis.

12 Non quòd jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Jesu.

13 Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retrò sunt obliviscens, ad ea verò, quæ sunt priora extendens meipsum,

14 Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.

15 Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit:

16 Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula.

17 Imitatores mei estote, fratres, & observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam
D nostram.

* Rom. 16. c. 17. 18 * Multi enim ambulant, quos sæpè dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi:

19 Quorum finis interitus: quorum deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20 Nostra autem conversatio in cœlis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum,

21 Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ secundùm operationem, qua etiam possit subjicere sibi omnia.

CAPUT IV.

Ad perseverantiam, & spirituale gaudium, modestiam, preces, & gratiarum actiones eos componit: pacem Dei ipsis exoptans, usque mordicùs teneant, quæcumque Dei sunt laudans ipsos, quòd per Epaphroditum necessaria ad ipsum miserint.

1 ITAQUE fratres mei charissimi, & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea: sic state in Domino, charissimi. A

2 Evodiam rogo, & Syntychen deprecor, idipsum sapere in Domino.

3 Etiam rogo & te, germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & cæteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete.

5 Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus propè est,

6 Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione, & B
obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum.

7 Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Jesu.

8 De cætero, fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

9 Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.

10 Gavisus sum autem in Domino vehemen- C
ter, quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire: sicut & sentiebatis: occupati autem eratis.

11 Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.

12 Scio & humiliari, scio & abundare (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati.

13 Omnia possum in eo, qui me confortat.

14 Verumtamen benè fecistis, communicantes tribulationi meæ.

15 Scitis autem & vos Philippenses, quòd in principio Evangelii, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati, & accepti, nisi vos soli.

16 Quia & Thessalonicam semel, & bis in usum D
mihi misistis.

17 Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra.

18 Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

* Rom. 11. 2. 1. 19 * Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum, secundùm divitias suas, in gloria in Christo Jesu.

20 Deo autem, & Patri nostro gloria in sæcula sæculorum: Amen.

21 Salutate omnem sanctum in Christo Jesu.

22 Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes Sancti, maximè autem qui de Cæsaris domo sunt.

23 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD COLOSSENSES.

CAPUT PRIMUM.

Audita fide, charitate, ac spe Colossensium, orat pro ipsis Apostolus, quò in scientia Dei, bonisque operibus perficiantur: Christum Dei imaginem dicit: per quem omnia creata sunt, & qui caput est Ecclesiæ, quo omnia pacificata sunt: hortatur ergo, ut immobiles in fide permaneant: seque dicit effectum Christi ministrum, ad prædicandum mysterium à sæculis absconditum, & nunc manifestatum.

A 1 PAULUS Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, & Timotheus frater,

2 Eis, qui sunt Colossis, Sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro & Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo & Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes.

4 Audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem, quam habetis in Sanctos omnes,

5 Propter spem, quæ reposita est vobis in cœlis; quam audistis in verbo veritatis Evangelii:

6 Quod pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit, sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, & cognovistis gratiam Dei in veritate,

7 Sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8 Qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu. B

9 Ideò, & nos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus in omni sapientia, & intellectu spiritali:

10 Ut ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei:

11 In omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis ejus, in omni patientia, & longanimitate cum gaudio,

12 Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine;

13 Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ;

14 In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum:

15 Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: C

16 * Quoniam in ipso condita sunt universa in cœlis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: * Jo. 1 a. 3.

17 Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant:

18 Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, * qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens. * 1. Cor. 15 c. 20. Apoc. 1 b. 5.

19 Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare:

20 Et per eum reconciliare omnia in ipsum,

pacificans

pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt.

21 Et vos cùm essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis;

22 Nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso:

D 23 Si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles; & immobiles à spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cœlo est, cujus factus sum ego Paulus minister.

24 Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia:

25 Cujus factus sum ego minister secundùm dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei:

26 Mysterium, quod absconditum fuit à sæculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est Sanctis ejus,

27 Quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ,

28 Quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu,

29 In quo & laboro, certando secundùm operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPUT II.

Hortatur, ut caveant, ne ullis aut persuasionibus, aut imposturis philosophorum, seu legem inducere volentium, seducantur à Christi fide, per quem à peccato, potestate diaboli, & ab adverso ipsi chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

A 1 VOLO enim vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiciæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne:

2 Ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei patris, & Christi Jesu:

3 In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.

4 Hæc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.

*1 Cor. 5. 2. 3. 5 * Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum ejus, quæ in Christo est, fidei vestræ.

6 Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7 Radicati, & superædificati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione. B

8 Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum:

9 Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter:

10 Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus, & potestatis:

11 In quo & circumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi:

12 Consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum à mortuis.

13 * Et vos cùm mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta: *Eph. 2. 2. 5.

14 Delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: C

15 Et expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

16 Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum:

17 Quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi. D

18 * Nemo vos seducat volens in humilitate, & religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, *Matt. 24. 2. 4.

19 Et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus, & conjunctiones subministratum, & constructum, crescit in augmentum Dei.

20 Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi: quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis?

21 Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis:

22 Quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundùm præcepta, & doctrinas hominum:

23 Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPUT III.

In moribus eos informat, ut exuto veteri homine cum actibus suis, quos hîc explicat, novum induant, in quo non est distinctio nationis, aut conditionis; assumantque virtutes, ac variis modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes: docet deinde, quomodo se habere debeant uxores, & mariti, & filii, & patres, servi, ac Domini.

A 1 IGITUR, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens:

2 Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

3 Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

4 Cùm Christus apparuerit vita vestra; tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

* Eph. 5. a. 3. 5 * Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.

6 Propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis:

7 In quibus & vos ambulastis aliquando, cùm viveretis in illis.

B
* Rom. 6. a. 4. Eph. 4. c. 22. Hebr. 12. a. 1. 1 Pet. 2. a. 1. & 4. a. 2. 8 * Nunc autem deponite & vos omnia; iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

9 Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis,

10 Et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem, secundùm imaginem ejus, qui creavit illum.

11 Ubi non est Gentilis, & Judæus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, servus, & liber: sed omnia, & in omnibus Christus:

* Eph. 4. b. 24. 12 * Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam.

13 Supportantes invicem, & donantes vobismetipsis, si quis adversùs aliquem habet querelam, sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

C 14 Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

15 Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in uno corpore: & grati estote.

16 Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17 * Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum. * 1. Cor. 10. g. 31.

18 * Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet in Domino. * Eph. 5. c. 22. 1. Pet. 3. a. 1.

19 Viri, diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas. D

20 * Filii, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. * Eph. 6. a. 1.

21 * Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. * Eph 6. a. 4. Tit. 2. c. 9.

22 Servi, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. 1. Pet. 2. c. 18.

23 Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus:

24 Scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo servite:

25 * Qui enim injuriam facit, recipiet id, quod iniquè gessit: & non est personarum acceptio apud Deum. * Rom. 2. b. 6.

CAPUT IV.

Pro se cupit ipsos precari, & cautè, ac discretè cum infidelibus conversari: mittitque, qui manifestent eis, quæ apud ipsum agantur, & variorum salutationes adscribit, curions, ut & hæc, & similiter Laodicensium epistola apud utramque legatur Ecclesiam.

1 DOMINI, quod justum est, & æquum, servis præstare: scientes quòd & vos Dominum habetis in cœlo. A

2 * Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: * Luc. 18. a. 1.

3 * Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) * 1. Thess. 5. d. 17. Eph. 6. c. 19. 2. Thes. 3. a. 1.

4 Ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.

5 * In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt; tempus redimentes. * Eph. 5. d. 15.

6 Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere. B

7 Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino:

8 Quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra.

9 Cum Onesimo charissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hîc aguntur, nota facient vobis.

10 Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum:

C 11 Et Jesus, qui dicitur Justus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.

13 Testimonium enim illi perhibeo, quòd habet multum laborem pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiciæ, & qui Hierapoli.

14 Salutat vos * Lucas medicus charissimus, & Demas. * 2. Tim. 4. a. 11.

15 Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, &, quæ in domo ejus est, Ecclesiam. D

16 Et cùm lecta fuerit apud vos Epistola hæc, facite, ut & in Laodicensium Ecclesia legatur; & eam, quæ Laodicensium est, vos legatis.

17 Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

18 Salutatio, mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD THESSALONICENSES I.

CAPUT PRIMUM.

Thessalonicenses commendat, actis Deo gratiis, quòd susceptam semel fidem servaverint, Pauli, immò ipsius Domini imitatores effecti, ac forma reliquis credentibus, palam ostendentes, quem apud ipsos fructum Pauli prædicatio habuerit.

A 1 PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium in Deo Patre, & Domino Jesu Christo.

2 Gratia vobis, & pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

B 3 Memores operis fidei vestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum, & Patrem nostrum:

4 Scientes, fratres, dilecti à Deo, electionem vestram:

5 Quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantùm, sed & in virtute, & in Spiritu Sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos.

C 6 Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus Sancti:

7 Ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaja.

8 A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solùm in Macedonia, & in Achaja, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

D 9 Ipsi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo conversi estis ad Deum à simulacris, servire Deo vivo, & vero,

10 Et expectare Filium ejus de cœlis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

CAPUT II.

Ostendit, quàm sincerum se exhibuerit in prædicando ipsis Evangelio, gratias Deo agens, quòd susceptum Dei verbum sedulò servaverint, passi multa à contribulibus, sicut Ecclesiæ Judææ à Judæis, qui unà cum Christo etiam pios omnes persequuntur: declarat etiam, quàm ardentem gerat erga ipsos affectum.

A 1 NAM ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit.

2 Sed ante passi, & * contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine. * Act. 16. d. 19.

3 Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo,

4 Sed

4 Sed sicut probati sumus à Deo, ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5 Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ: Deus testis est:

6 Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis,

B 7 Cùm possemus vobis oneri esse, ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrùm, tamquam si nutrix foveat filios suos.

8 Ita desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis non solùm Evangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis.

9 Memores enim estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: * nocte, ac die operantes, ne quem vestrùm gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei.

* Act. 20. g. 34. 1. Cor. 4. c. 12. 2. Thes. 3. b. 8.

10 Vos testes estis, & Deus, quàm sanctè, & justè, & sine querela vobis, qui credidistis, fuimus:

11 Sicut scitis, qualiter unumquemque vestrùm (sicut pater filios suos)

C 12 Deprecantes vos, & consolantes, testificati sumus, ut ambularetis dignè Deo, qui vocavit vos in suum regnum, & gloriam.

13 Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

14 Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa in Christo Jesu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Judæis:

15 Qui & Dominum occiderunt Jesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur;

D 16 Prohibentes nos Gentibus loqui, ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ita Dei super illos usque in finem.

17 Nos autem, fratres, desolati à vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantiùs festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio.

18 Quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & semel, & iterùm, sed impedivit nos satanas.

19 Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus?

20 Vos enim estis gloria nostra, & gaudium.

CAPUT III.

Metuens, ne propter suas afflictiones à fide moveantur, misit ad eos Timotheum, qui ipsos roboraret: illo autem reverso, gratias Deo agit, quòd in fide, ac dilectione firmi permanserint: ostendens quantùm cupiat illos invisere, ut suppleat, quod deest fidei ipsorum.

1 PROPTER quod non sustinentes ampliùs, placuit nobis remanere Athenis, solis: A

2 * Et misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: * Act. 16. a. 1.

3 Ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis, quòd in hoc positi sumus.

4 Nam & cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.

5 Propterea & ego ampliùs non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne fortè tentaverit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster. B

6 Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem, & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos:

7 Ideò consolati sumus, fratres, in vobis, in omni necessitate, & tribulatione nostra, per fidem vestram, C

8 Quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10 Nocte, ac die abundantiùs orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea, quæ desunt fidei vestræ?

11 Ipse autem Deus, & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos. D

12 Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in invicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis:

13 Ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum, & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus Sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Hortatur, ut tradita sibi præcepta observent, abstinentes à fornicatione, ac se mutuò diligentes, manibusque operantes, quò nullius quidquam desiderare cogantur: docet modum nostræ resurrectionis, ne inordinata tristitia se crucient propter eos, qui moriuntur.

A 1 De cætero ergo, fratres, rogamus vos, & obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis.

2 Scitis enim, quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum.

* Rom. 12.2. Eph. 5. d.17. 3 * Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione;

4 Ut sciat unusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione, & honore;

5 Non in passione desiderii, sicut & Gentes, quæ ignorant Deum:

B 6 Et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus.

7 Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8 Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

9 De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis. * Ipsi enim vos à Deo didicistis, ut diligatis invicem. * Joan. 13.d.34. & 15.b.17

10 Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis, C 1 Jo. 2. b.10. & 4. a.12.

11 Et operam detis, ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ut honestè ambuletis ad eos, qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis.

12 Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent.

13 Si enim credimus, quòd Jesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.

14 Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, * quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt. * 1 Cor. 15.d.23.

D 15 Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in Tuba Dei descendet de cœlo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

16 Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

17 Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CAPUT V.

Diem judicii dicit insperatum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cùm semper ad illum se præparent, ad quod illos etiam hortatur: monet quoque de obedientia erga suos præfectos, & quomodo erga invicem & erga Deum se habere debeant: orat pro ipsis, utque pro se orent precatur.

1 De temporibus autem, & momentis, fratres, non indigetis, ut scribamus vobis. A

2 * Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. * 2.Pet. 3.c.10. Apoc. 3.3. & 16.c.15.

3 Cùm enim dixerint pax, & securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient.

4 Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat:

5 Omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.

6 Igitur non dormiamus, sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus.

7 Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8 Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, * induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis. B * Isaiæ 59 c.17. Eph. 6. c.17.

9 Quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum,

10 Qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus.

11 Propter quod consolamini invicem, & ædificate alterutrum, sicut & facitis.

12 Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos,

13 Ut habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis. C

14 Rogamus autem vos, fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

15 * Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper, quod bonum est, sectamini in invicem, & in omnes. * Prov. 17.c.13. & 20.d.22.

16 Semper gaudete.

17 * Sine

* Rom. 12 d. 17. 1 Pet 3. b 9. Eccli. 18. c. 22. D * Luc. 18. a. 1. Colos. 4. a. 2.

17 * Sine intermissione orate.

18 In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu, in omnibus vobis.

19 Spiritum nolite extinguere.

20 Prophetias nolite spernere.

21 Omnia autem probate: quod bonum est tenete.

22 Ab omni specie mala abstinete vos.

23 Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur.

24 * Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam faciet. * 1. Cor. 1. b. 9.

25 Fratres orate pro nobis.

26 Salutate fratres omnes in osculo sancto.

27 Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.

28 Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES II.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit pro fide, ac tolerantia Thessalonicensium in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios verò ultionem in die judicii recepturos; orans, ut digni habeantur vocatione Dei.

A 1 PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro & Domino Jesu Christo.

2 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Grarias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem:

B 4 Ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis.

5 In exemplum justi judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini.

6 Si tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant:

C 7 Et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu, de cœlo cum Angelis virtutis ejus,

8 In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.

9 Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus.

10 Cùm venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt: quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo. D

11 In quo etiam oramus semper pro vobis: ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute.

12 Ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, & vos in illo, secundùm gratiam Dei nostri, & Domini nostri Jesu Christi.

CAPUT II.

De die Domini monet, ut credant seductoribus ostendens venturum prius filium perditionis, qui varia edet prodigia fallacia, quibus reprobi seducentur: de electione, & fide Thessalonicensium gratias agit, monens, ut servent acceptas ab ipso traditiones, & pro eorum consolatione, ac confirmatione orat.

1 ROGAMUS autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum. A

2 Ut non citò moveamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

3 * Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, * Eph. 5 b. 6.

4 Qui adversatur, & extollitur supra omne,

quod

quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se, tamquam sit Deus.

B 5 Non retinetis, quòd cùm adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?

6 Et nunc quid detineat, scitis, ut reveletur in suo tempore.

7 Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantùm ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

* Isaiæ 11. a. 4. 8 Et tunc revelabitur ille iniquus, * quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui eum:

C 9 Cujus est adventus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus,

10 Et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt: eò quòd charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent.

11 Ideò mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio,

12 Ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

13 Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis:

D 14 In qua & vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi.

15 Itaque fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.

16 Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia,

17 Exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere, & sermone bono.

CAPUT III.

Cupit, ut pro se precentur, confidens, quòd servaturi sint ipsius præcepta, monetque, ut subtrahant se à Christianis nolentibus servare, quæ ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipsemet Paulus apud eos fecerat: cavet tamen ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

A 1 De cætero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur sicut & apud vos: Eph. 6. c. 19. Coloss. 4. b. 3.

2 Et ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides.

3 Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

4 Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis.

5 Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi.

6 Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis. B

7 Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos.

8 * Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte, & die operantes, ne quem vestrum gravaremus. * Actor. 20. g. 34. 1 Cor. 4. c. 12. 1 Thes. 2. b. 9.

9 Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

10 Nam & cùm essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet. C

11 Audivimus enim inter vos quosdam ambulare in quiete, nihil operantes, sed curiosè agentes

12 Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Domino Jesu Christo: ut cum silentio operantes, suum panem manducent.

13 * Vos autem, fratres, nolite deficere benefacientes. * Galat. 6. b. 9.

14 Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur: D

15 Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

16 Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17 Salutatio, mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, ita scribo.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD TIMOTHEUM PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Praeceptum revocat, quod Timotheo tradiderat, de retrahendis quibusdam à perversa doctrina, & tradenda sana: lex ob injustos posita est: Deo gratias agit, quòd eum ab Ecclesia persecutione ad Apostolatum vocaverit: qui misericordiam consecutus est, ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet, ut strenuum agat militem.

A 1 PAULUS Apostolus Jesu Christi secundùm imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Jesu spei nostrae:

* Actor. 16. a. 1. 2 * Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Sicut rogavi te, ut remaneres Ephesi cùm irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam, ne aliter docerent,

4 Neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quae quaestiones praestant magis, quàm aedificationem Dei, quae est in fide.

B 5 Finis autem praecepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

6 A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7 Volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant.

* Rom. 7. c. 12. 8 * Scimus autem, quia bona est lex, si quis ea legitimè utatur:

9 Sciens hoc quia lex justo non est posita, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, parricidis, & matricidis, homicidis,

10 Fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & si quid aliud sanae doctrinae adversatur,

11 Quae est secundùm Evangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi.

C 12 Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio:

13 Qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

14 Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, & dilectione, quae est in Christo Jesu.

15 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: * quòd Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. * Matt. 9. b. 13 Marc. 2 c. 17. D

16 Sed ideò misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam aeternam.

17 Regi autem saeculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor, & gloria in saecula saeculorum. Amen.

18 Hoc praeceptum commendo tibi, fili Thimothee, secundùm praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19 Habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt:

20 Ex quibus est Hymenaeus, & Alexander: quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare.

CAPUT II.

Vult pro regibus, & magistratibus fieri orationes, ac gratiarum actiones, unumque dicit esse Deum, & unum mediatorem: quomodo orare debeant vir, ac mulier, & quomodo haec ornari debeat, cujus non est docere, sed in silentio discere.

1 OBSECRO igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus. A

2 Pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate.

3 Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4 Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus.

6 Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus testimonium temporibus suis:

7 In quo positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate.

C

8 Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, & disceptatione.

* 1. Pet. 3. a. 3.

9 * Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa:

10 Sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11 Mulier in silentio discat, cum omni subjectione.

D

* 1. Cor. 14. f. 34.

12 * Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum: sed esse in silentio.

* Gen. 2. d. 27.

13 * Adam enim primus formatus est, deinde Heva:

* Gen. 3. b. 6.

14 * Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.

15 Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

CAPUT III.

Docet Timotheum, quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres: ut sciat, quomodo conversari debeat in Ecclesia, quæ est columna veritatis: simulque commendat Dominicæ incarnationis sacramentum.

A

1 FIDELIS sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

* Tit. 1. b. 7.

2 * Oportet ergo, episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem,

3 Non vinolentum, non percussorem, sed modestum: non litigiosum, non cupidum, sed

4 Suæ domui benè præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate.

B

5 Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

6 Non neophytum: ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli.

7 Oportet autem illum, & testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.

C

8 Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes:

9 Habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10 Et hi autem probentur primùm: & sic ministrent, nullum crimen habentes.

11 Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12 Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis benè præsint, & suis domibus.

13 Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu. D

14 Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire citò.

15 Si autem tardavero, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis:

16 Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAPUT IV.

Prædicit, quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimum de nuptiis, ac cibis: discipulum autem monet, ut spreta vana doctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corporali exercitationi præfertur: & quamquam sit adolescens, præbeat se reliquis exemplum.

A

* 2. Tim. 3. a. 1. 2. Pet. 3. a. 3. Judæ d. 18.

1 SPIRITUS autem manifestè dicit, quia * in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum,

2 In hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam.

3 Prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem.

4 Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: B

5 Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

6 Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

* 2. Tim. 2. d. 23. Tit. 3. c. 9.

7 * Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

9 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. C

10 In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maximè fidelium.

11 Præcipe hæc, & doce.

12 Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

13 Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

D 14 Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.

15 Hæc meditare; in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16 Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum salvum facies, & eos, qui te audiunt.

CAPUT V.

Docet, quomodo seniores, anus, ac juvenculas gubernare debeat, rursum seniores, ac juniores viduas: & de conditionibus in eligenda vidua requisitis: presbyteri probè suo fungentes munere dupliciter honorentur: nec facilè adversùs presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publicè arguat: hæc mandata servet, nemini citò manus imponens: modico vino utatur: & de variis hominum peccatis.

A 1 SENIOREM ne increpaveris, sed obsecra ut patrem, juvenes ut fratres;

2 Anus ut matres; juvenculas ut sorores, in omni castitate.

3 Viduas honora, quæ verè viduæ sunt.

4 Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet, discat primùm domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.

5 Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte, ac die.

6 Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.

7 Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint.

8 Si quis autem suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.

9 Vidua eligatur non minùs sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,

B 10 In operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

11 Adolescentiores autem viduas devita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt:

12 Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

13 Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solùm otiosæ; sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes, quæ non oportet.

14 Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. C

15 Jam enim quædam conversæ sunt retrò satanam.

16 Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia: ut iis, quæ verè viduæ sunt, sufficiat.

17 Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè, qui laborant in verbo, & doctrina.

18 Dicit enim Scriptura: * Non alligabis os bovi trituranti. Et: * Dignus est operarius mercede sua. * Deut. 25 a. 4. 1. Cor. 9 a. 9. * Matt. 10 b 10. Lucæ 10. a 7.

19 Adversùs presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.

20 Peccantes coram omnibus argue: ut & cæteri timorem habeant. D

21 Testor coram Deo, & Christo Jesu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

22 Manus citò nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.

23 Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

24 Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur.

25 Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

CAPUT VI.

Servi dominis suis obsequantur, sive fidelibus, sive infidelibus: fugiendi sunt, qui his relictis vana docent: quantum mali inducat avaritia; qua devitata hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas, servata fide, quam in Baptismo confessus est, utque in finem usque servet hæc mandata: divites autem reprimat à superbia, inducens ad eleemosynas.

1 QUICUMQUE sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini, & doctrina blasphemetur. A

2 Qui

2 Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt, & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundùm pietatem est, doctrinæ:

4 Superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,

B 5 Conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantiom quæstum esse pietatem.

6 Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.

* Job 1. c. 21. Eccl. 5. c. 14. 7 * Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quòd nec auferre quid possumus.

* Prov. 27 d. 26. 8 * Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.

9 Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem.

10 Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

C 11 Tu autem, ò homo Dei, hæc fuge: sectare verò justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12 Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.

13 Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit * sub Pontio Pilato, bonam confessionem: * Matt. 27. b. 11. Jo: 18. g 37.

14 Ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile, usque in adventum Domini nostri Jesu Christi.

15 Quem suis temporibus ostendet * beatus, & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: * Apoc. 17 d. 14. & 19. c. 16.

16 Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: * quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Amen. D * Joan. 1. c. 18. Joan. 4. c. 12.

17 Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, * neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) * Luc. 12. b. 15.

18 Benè agere, divites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare,

19 Thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

20 O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ,

21 Quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit ob fidem Timothei, quam intrepida prædicatione jubet exeri: Christus mortem destruxit, & Paulum in Gentium doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium: dicit, quòd omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam, quòd inde multa receperit obsequia.

A 1 PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundùm promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu.

2 Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Gratias ago Deo, cui servio à progenitoribus in conscientia pura, quòd sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte, ac die,

4 Desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear,

5 Recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primùm in avia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem, quòd & in te. B

6 Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

* Rom. 8. c. 15 7 * Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

8 Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundùm virtutem Dei,

C * Tit. 3. b 5. 9 Qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sanctâ, * non secundùm opera nostra, sed secundùm propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia.

10 Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, & incorruptionem per Evangelium:

* 1 Tim. 2. a. 7. 11 In quo * positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister gentium.

D 12 Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem.

13 Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide, & in dilectione in Christo Jesu.

14 Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

15 Scis hoc, quòd aversi sunt à me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus, & Hermogenes.

* Infr. 4. d. 9. 16 Det misericordiam Dominus * Onesiphori domui: quia sæpè me refrigeravit, & catenam meam non erubuit:

17 Sed cùm Romam venisset, solicitè me quæsivit, & invenit.

18 Det illi Dominus invenire misericordiam à Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

CAPUT II.

Hortatur Timotheum ad alios sincerè docendum, & patiendum pro Christo, facta mentione futuri præmii, ac resurrectionis Christi: utque contentiones, & profana vaniloquia devitet, stultasque legis quæstiones: de magna domo varia habente vasa, & quas virtutes servus Dei sectari debeat.

A 1 TU ergo, fili mi, confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu:

2 Et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

3 Labora sicut bonus miles Christi Jesu.

4 Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: ut ei placeat, cui se probavit.

5 Nam & qui certat in agone, non coronatur, nisi legitimè certaverit.

6 Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere.

7 Intellige, quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

8 Memor esto, Dominum JESUM CHRISTUM resurrexisse à mortuis ex semine David, secundùm Evangelium meum,

9 In quo laboro usque ad vincula, quasi malè operans: sed verbum Dei non est alligatum. B

10 Ideò omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cœlesti.

11 Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & convivemus:

12 Si sustinebimus, & conregnabimus: * si negaverimus, & ille negabit nos: * Matt. 10. d. 33. Marc. 8. c. 38.

13 * Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. * Rom. 3. d. 3.

14 Hæc commone, testificans coram Domino. Noli contendere verbis; ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.

15 Solicitè cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.

16 Profana autem, & vaniloquia devita: multùm enim proficiunt ad impietatem. C

17 Et sermo eorum ut cancer serpit: ex quibus est Hymeneus, & Philetus,

18 Qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, & subverterunt quorumdam fidem.

19 Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: cognovit Dominus qui sunt ejus; & discedat ab iniquitate, omnis, qui nominat nomen Domini.

20 In magna autem domo non solùm sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.

21 Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum. D

22 Juvenilia autem desideria fuge, sectare verò justitiam, fidem, spem, charitatem, & pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23 * Stultas autem, & sine disciplina quæstiones devita: sciens quia generant lites, * 1. Tim. 1. b 7 Tit. 3. c. 9 2 Pet. 3. a. 3.

24 Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

25 Cùm

Jude 18. 25 Cum modestia corripientem eos, qui resi-
stunt veritati, ne quando Deus det illis pœni-
tentiam ad cognoscendam veritatem,
26 Et resipiscant à diaboli laqueis, à quo ca-
ptivi tenentur ad ipsius voluntatem.

CAPUT III.

Prædicit homines futuros variis involutos peccatis, qui mulierculas seducentes veritati resistant: Timotheum autem hortatur, ut suo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantiam in persecutionibus: & de sacrarum litterarum utilitate.

A 1. Tim. 4. a. 1. 1 HOC autem scito, quòd in novissimis
diebus instabunt tempora periculosa:
2 Erunt homines seipsos amantes, cupidi,
elati, superbi, blasphemi, parentibus non obe-
dientes, ingrati, scelesti,
3 Sine affectione, sine pace, criminatores, in-
continentes, immites, sine benignitate,
4 Proditores, protervi, tumidi, & volupta-
tum amatores magis quàm Dei:
B 5 Habentes speciem quidem pietatis, virtu-
tem autem ejus abnegantes. Et hos devita:
6 Ex his enim sunt, qui penetrant domos, &
captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis,
quæ ducuntur variis desideriis.
7 Semper discentes, & numquam ad scien-
tiam veritatis pervenientes.
* Exod. 7. b. 11. 8 Quemadmodum autem * Jannes, & Mam-
bres restiterunt Moysi: ita & hi resistunt veri-
tati, homines corrupti mente, reprobi circa
fidem,
9 Sed ultra non proficient: insipientia enim
eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum
fuit.
10 Tu autem assecutus es meam doctrinam,
institutionem, propositum, fidem, longanimi-
tatem, dilectionem, patientiam,
C 11 Persecutiones, passiones: qualia mihi fa-
cta sunt Antiochiæ, Iconii, & Lystris: quales
persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit
me Dominus.
12 Et omnes, qui piè volunt vivere in Chri-
sto Jesu, persecutionem patientur.
13 Mali autem homines, & seductores pro-
ficient in pejus; errantes, & in errorem mit-
tentes.
14 Tu verò permane in iis, quæ didicisti, &
credita sunt tibi: sciens à quo didiceris.
15 Et quia ab infantia sacras litteras nosti,
D quæ per te possunt instruere ad salutem, per fi-
dem, quæ est in Christo Jesu.
*1. Pet. 1. d. 20. 16 * Omnis scriptura divinitùs inspirata,
utilis est ad docendum, ad arguendum, ad
corripiendum, ad erudiendum in justitia:
17 Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus
bonum instructus.

CAPUT IV.

Timotheum per Christum judicem obtestatur, ut adversùs falsos doctores, & eos, qui tales sibi coacervant, constanter prædicet, tolerandaque quæcumque infligentur adversa: prædicitque suam passionem, & futurum præmium; advocans Timotheum, eò quòd à multis desertus sit, & ab Alexandro multa passus: in prima sui defensione ab omnibus desertus fuit, sed à Domino liberatus.

1 TESTIFICOR coram Deo, & Jesu Chri- A
sto, qui judicaturus est vivos, & mor-
tuos, per adventum ipsius, & regnum ejus:
2 Prædica verbum, insta opportunè, impor-
tunè: argue, obsecra, increpa in omni patien-
tia, & doctrina.
3 Erit enim tempus, cùm sanam doctrinam
non sustinebunt, sed ad sua desideria coacerva-
bunt sibi magistros, prurientes auribus:
4 Et à veritate quidem auditum avertent, ad
fabulas autem convertentur.
5 Tu verò vigila, in omnibus labora, opus B
fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. So-
brius esto.
6 Ego enim jam delibor, & tempus resolu-
tionis meæ instat.
7 Bonum certamen certavi, cursum consum-
mavi, fidem servavi.
8 In reliquo reposita est mihi corona justitiæ,
quam reddet mihi Dominus in illa die justus ju-
dex: non solùm autem mihi, sed & iis, qui dili-
gunt adventum ejus. Festina ad me venire citò.
9 Demas enim me reliquit, diligens hoc sæ-
culum, & abiit Thessalonicam:
10 Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam. C
11 * Lucas est mecum solus. Marcum assu- *Col. 4. d. 14.
me, & adduc tecum: est enim mihi utilis in
ministerium.
12 Tychicum autem misi Ephesum.
13 Penulam, quam reliqui Troade apud Car-
pum, veniens affer tecum, & libros, maximè
autem membranas.
14 Alexander ærarius multa mala mihi osten-
dit: reddet illi Dominus secundùm opera ejus:
15 Quem & tu devita: valdè enim restitit ver-
bis nostris.
16 In prima mea defensione nemo mihi af-
fuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis
imputetur.
17 Dominus autem mihi astitit, & conforta- D
vit me, ut per me prædicatio impleatur, &

audiant omnes Gentes : & liberatus ſum de ore Leonis .

18 Liberavit me Dominus ab omni opere malo , & ſalvum faciet in regnum ſuum cœleſte , cui gloria in ſæcula ſæculorum . Amen .

* Sup. 1. d. 16. 19 Saluta Priſcam , & Aquilam , & * Oneſiphori domum .

20 Eraſtus remanſit Corinthi . Trophimum autem reliqui infirmum Mileti .

21 Feſtina ante hyemem venire . Salutant te Eubulus , & Pudens , & Linus , & Claudia , & fratres omnes .

22 Dominus Jeſus Chriſtus cum ſpiritu tuo . Gratia vobiſcum . Amen .

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TITUM.

CAPUT PRIMUM.

Facta in ſalutatione mentione ſpei vitæ æternæ , quæ jam manifeſtata eſt , oſtendit quales debeat ordinare presbyteros , ac epiſcopos : & de quibuſdam , qui ob varia vitia durè ſunt increpandi : mundis omnia munda : quidam facto Deum negant .

A 1 PAULUS ſervus Dei , Apoſtolus ſecundùm fidem electorum Dei , & agnitionem veritatis , quæ ſecundùm pietatem eſt .

2 In ſpem vitæ æternæ , quam promiſit , qui non mentitur , Deus ante tempora ſæcularia :

3 Manifeſtavit autem temporibus ſuis verbum ſuum in prædicatione , quæ credita eſt mihi ſecundùm præceptum Salvatoris noſtri Dei .

B 4 Tito dilecto filio ſecundùm communem fidem , gratia , & pax à Deo Patre , & Chriſto Jeſu Salvatore noſtro .

5 Hujus rei gratia reliqui te Cretæ , ut ea , quæ deſunt , corrigas , & conſtituas per civitates presbyteros , ſicut & ego diſpoſui tibi .

*1. Tim. 3, 2. 2. 6 * Si quis ſine crimine eſt , unius uxoris vir , filios habens fideles , non in accuſatione luxuriæ , aut non ſubditos .

7 Oportet enim , epiſcopum ſine crimine eſſe , ſicut Dei diſpenſatorem ; non ſuperbum , non iracundum , non vinolentum , non percuſſorem , non turpis lucri cupidum :

8 Sed hoſpitalem , benignum , ſobrium , juſtum , ſanctum , continentem ,

C 9 Amplectentem eum , qui ſecundùm doctrinam eſt , fidelem ſermonem : ut potens ſit exhortari in doctrina ſana , & eos , qui contradicunt , arguere .

10 Sunt enim multi etiam inobedientes , vaniloqui , & ſeductores ; maximè qui de circumciſione ſunt :

11 Quos oportet redargui : qui univerſas domos ſubvertunt , docentes , quæ non oportet , turpis lucri gratia .

12 Dixit quidam ex illis , proprius ipſorum propheta : Cretenſes ſemper mendaces , malæ beſtiæ , ventres pigri .

13 Teſtimonium hoc verum eſt . Quam ob cauſam increpa illos durè , ut ſani ſint in fide , D

14 Non intendentes Judaicis fabulis , & mandatis hominum , averſantium ſe à veritate .

15 * Omnia munda mundis : coinquinatis autem , & infidelibus nihil eſt mundum , ſed inquinatæ ſunt eorum , & mens , & conſcientia . * Rom. 14. d. 20.

16 Confitentur ſe noſſe Deum , factis autem negant : cùm ſint abominati , & incredibiles , & ad omne opus bonum reprobi .

CAPUT II.

Quomodo docere debeat ſenes , anus , adoleſcentulas , juvenes , præbendo ſe omnibus vitæ exemplum : & in quibus nos erudiat gratia Dei , quæ apparuit , beneficia etiam per Chriſtum nobis exhibita oſtendit .

1 TU autem loquere , quæ decent ſanam doctrinam : A

2 Senes ut ſobrii ſint , pudici , prudentes , ſani in fide , in dilectione , in patientia :

3 Anus ſimiliter in habitu ſancto , non criminatrices , non multo vino ſervientes , benè docentes :

4 Ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5 Prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei.

B 6 Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.

7 In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8 Verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

*Eph. 6. a. 5. 9 * Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

C Coloss. 3. d. 22. 1 Pet 2. c. 18. 10 Non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11 Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12 Erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, & justè, & piè vivamus in hoc sæculo,

D 13 Expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi.

14 Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAPUT III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari, & à quibus vitiis dehortari: & quod à peccatis prioribus sola Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe hæredes vitæ æternæ: monetque, ut hæc docens vanam devitet doctrinam, similiter & hæreticos.

A 1 ADMONE illos, principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse:

2 Neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3 Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, & voluptatibus variis, in malitia, & invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

B 4 Cùm autem benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei,

5 * Non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, *3. Tim. 1 lib. 4. 3. Tim. 3. c. 33.

6 Quem effudit in nos abundè per Jesum Christum Salvatorem nostrum:

7 Ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

8 Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Hæc sunt bona, & utilia hominibus. C

9 * Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; sunt enim inutiles, & vanæ. *2. Tim. 2. d. 23.

10 Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devita:

11 Sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cùm sit proprio judicio condemnatus.

12 Cùm misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hyemare. D

13 Zenam legisperitum, & Apollo solicitè præmitte, ut nihil illis desit.

14 Discant autem, & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

15 Salutant te, qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD PHILEMONEM.

Philemoni, cujus charitatem, ac fidem collaudat, Onesimum servum ipsius remittit: quem illi commendat, & ejus culpam in se recipit, indicans se cupere ipsum habere, ut sibi ministret in Evangelii prædicatione.

A 1 PAULUS vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater; Philemoni dilecto, & adjutori nostro,
2 Et Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est.
3 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.
4 Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,
5 Audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Jesu, & in omnes Sanctos:
B 6 Ut communicatio fidei tuæ evidens fiat, in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.
7 Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera Sanctorum requieverunt per te, frater.
8 Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi, quod ad rem pertinet:
9 Propter charitatem magis obsecro, cùm sis talis, ut Paulus Senex, nunc autem & vinctus Jesu Christi:
10 Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo,
11 Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi, & tibi utilis,
12 Quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe: C
13 Quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii:
14 Sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.
15 Forsitan enim ideò discessit ad horam à te, ut æternùm illum reciperes:
16 Jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maximè mihi; quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino?
17 Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me:
18 Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet: hoc mihi imputa.
19 Ego Paulus scripsi mea manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quòd & teipsum mihi debes: D
20 Ita frater. Ego te fruar in Domino: Refice viscera mea in Domino.
21 Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens, quoniam & super id, quod dico, facies.
22 Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.
23 Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu,
24 Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, adjutores mei.
25 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD HEBRÆOS.

CAPUT PRIMUM.

Tantum veteri testamento per Angelos dato novum per Christum datum præfertur, quantum Christus Angelis dignior est, quos origine, dominio, potentia, & honore antecellit.

A 1 MULTIFARIAM, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissimè

2 Diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula.

* Sup. 7 d. 16. 3 * Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis:

B 4 Tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditavit:

* Psal. 2. b. 7. * 2 Reg. 7. b. 14. 5 Cui enim dixit aliquando Angelorum: * Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: * Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?

6 Et cùm iterùm introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: * Et adorent eum omnes Angeli Dei. * Psal. 96. c. 7.

C * Psal. 103 a. 4. 7 Et ad Angelos quidem dicit: * Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.

* Psal. 44. b. 7. 8 Ad filium autem: * Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga regni tui.

9 Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.

* Psal. 101. d. 26. 10 Et: * Tu in principio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.

11 Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent:

D 12 Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient:

* Psal. 109 a. 1. 1. Cor 15 d. 25. 13 Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: * Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

14 Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis?

CAPUT II.

Cùm Angelicorum præceptorum transgressio dignam acceperit ultionem, multò magis ea sequetur transgressores præceptorum Christi: qui per susceptam humanitatem, & crucem minoratus est ab Angelis, & ex eo factus auctor salutis in ipsum credentium.

1 PROPTEREA abundantiùs oportet observare nos ea, quæ audivimus, ne fortè pereffluamus. A

2 Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio, & inobedientia accepit justam mercedis retributionem:

3 Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cùm initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est,

4 * Contestante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus secundùm suam voluntatem. * Matt 16. d. 20

5 Non enim Angelis subjecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.

6 Testatus est autem in quodam loco quis dicens: * Quid est homo, quòd memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? B * Psal. 8. a. 5.

7 Minuisti eum paulò minus ab Angelis: gloria, & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera manuum tuarum.

8 * Omnia subjecisti sub pedibus ejus. In eo enim quòd omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei. * Matt. 28. d. 18. 1. Cor. 15. d. 26.

9 * Eum autem, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloria, & honore coronatum: ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. C * Phil. 2. b. 8.

10 Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in

gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.

11 Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur, fratres, eos vocare, dicens:

* Psal. 21. c. 23. D
12 * Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

* Psal. 17. a. 3. * Isai. 8. d. 18.
13 Et iterùm: * Ego ero fidens in eum. Et iterùm: * Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus.

14 Quia ergo pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem: * ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum:

* Osee 13. d. 14. 1. Cor. 15. g. 54.

15 Et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

16 Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

17 Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

18 In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longè excellentior est Christus utpotè filius: quàm Moyses: qui famulus fidelis erat in domo Dei: curandum igitur, ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredulorum Judæorum ab ejus requie repellamur.

A
1 UNDE, fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate Apostolum, & pontificem confessionis nostræ Jesum:

* Num. 12. b. 7.
2 Qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & * Moyses in omni domo ejus.

3 Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quantò ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4 Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est.

B
5 Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quæ dicenda erant:

6 Christus verò tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

7 Quapropter sicut dicit Spiritus Sanctus: * Hodie si vocem ejus audieritis,

* Psal. 94. b. 8. Infr. 4. a. 3.
8 Nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, secundùm diem tentationis in deserto,

9 Ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt, & viderunt opera mea

C
10 Quadraginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas,

11 Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

12 Videte, fratres, ne fortè sit in aliquo vestrùm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo:

13 Sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

D
14 Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus.

15 Dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione.

16 Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi, qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen.

* Num. 14. f. 37.
17 Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, * quorum cadavera prostrata sunt in deserto?

18 Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt?

19 Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

CAPUT IV.

Quandoquidem Judæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, & reliquum est, ut alii ingrediantur, curandum est, ne ea frustremur, sed credentes in ipsam admittamur: de vivo, & efficaci Dei verbo, quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

A
1 TIMEAMUS ergo, ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2 Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quæ audierunt.

* Psal. 94. b. 11.
3 Ingredimur enim in requiem, qui credidimus, quemadmodum dixit: * Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis.

B
* Gen. 2. a. 2.
4 Dixit enim in quodam loco de die septimo sic: * Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis.

5 Et in isto rursùm: Si introibunt in requiem meam.

6 Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum

tum eſt : non introierunt propter incredulitatem :

7 Iterùm terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, poſt tantum temporis, ſicut ſupra dictum eſt : * Hodie, ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra.

* Sup. 3. b. 7.

8 Nam ſi eis Jeſus requiem præſtitiſſet, numquam de alia loqueretur, poſthac die.

C 9 Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei.

10 Qui enim ingreſſus eſt in requiem ejus : etiam ipſe requievit ab operibus ſuis, ſicut à ſuis Deus.

11 Feſtinemus ergo ingredi in illam requiem : ut ne in idipſum quis incidat incredulitatis exemplum.

12 Vivus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti : & pertingens uſque ad diviſionem animæ, ac ſpiritus, compagum quoque, ac medullarum, & diſcretor cogitationum, & intentionum cordis.

D 13 * Et non eſt ulla creatura inviſibilis in conſpectu ejus : omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis ejus, ad quem nobis ſermo.

* Pſal. 33.c.16. Eccl. 15.d.20.

14 Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jeſum filium Dei : teneamus confeſſionem.

15 Non enim habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.

16 Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ : ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

CAPUT V.

Chriſtus debito ordine factus noſter Pontifex, preceſque Patri offerens, exauditus eſt : & diſcens ex iis, quæ paſſus eſt, obedientiam, factus eſt obtemperantibus cauſa ſalutis æternæ : ſed reconditorum de ipſo myſteriorum capaces non erant ii, ad quos ſcribebat Apoſtolus.

A 1 OMNIS namque Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.

2 Qui condolere poſſit iis, qui ignorant, & errant : quoniam & ipſe circumdatus eſt infirmitate :

3 Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro ſemetipſo offerre pro peccatis.

B 4 * Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, tamquam Aaron.

* Exod. 28. a. 1. 2 Par 26.c.18.

5 Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut pontifex fieret : ſed qui locutus eſt ad eum : * Filius meus es tu, ego hodie genui te.

* Pſ. 2. b. 7.

6 Quemadmodum & in alio loco dicit : * Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech.

* Pſal. 109.b.4.

7 Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit illum ſalvum facere à morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reverentia.

C 8 Et quidem cùm eſſet Filius Dei, didicit ex iis quæ paſſus eſt, obedientiam.

9 Et conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.

10 Appellatus à Deo pontifex juxta ordinem Melchiſedech.

11 De quo nobis grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum : quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum.

D 12 Etenim cùm deberetis magiſtri eſſe propter tempus : rurſum indigetis, ut vos doceamini, quæ ſint elementa exordii ſermonum Dei : & facti eſtis, quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo.

13 Omnis enim, qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis juſtitiæ : parvulus enim eſt.

14 Perfectorum autem eſt ſolidus cibus ; eorum, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, ac mali.

CAPUT VI.

Non intendit de primis fidei initiis tractare, quandoquidem rebaptizari nequeunt ; qui poſt ſuſceptum baptiſmum rurſum in peccata relabuntur, immò timenda illis eſt æterna maledictio : conſolando autem Hebræos hortatur, ut Abrahæ longanimitatem imitantes, reddant ſe participes eorum, quæ jurejurando promiſit illi Deus.

A 1 QUAPROPTER intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectiora feramur, non rurſum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum,

2 Baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni.

3 Et hoc faciemus, ſi quidem permiſerit Deus.

4 * Impoſſibile eſt enim eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtaverunt etiam donum cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus Sancti,

* Matt. 12.d.45. 2 Pet. 2.d.20. Inf. 10. c. 26.

5 Guſtaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtuteſque ſæculi venturi,

B 6 Et prolapſi ſunt ; rurſus renovari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes.

7 Terra

7 Terra enim sæpè veniet super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit benedictionem à Deo.

8 Proferens autem spinas, ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem.

9 Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti; tametsi ita loquimur.

10 Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

C 11 Cupimus autem unumquemque vestrûm eamdem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usque in finem:

12 Ut non segnes efficiamini, verùm imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditabunt promissiones.

13 Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum,

* Gen. 22.c.16. 14 Dicens: * Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te.

15 Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

D 16 Homines enim per majorem sui jurant: & omnia controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum.

17 In quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum.

18 Ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem:

19 Quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis:

20 Ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, secundùm ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

CAPUT VII.

Cùm Melchisedech sacerdotium ex decimarum acceptione, & benedictione Leviticum excelleret, Christi sacerdotium necessitate quadam secundùm ordinem Melchisedech in perpetuum institutum, ac juramento firmatum praecellit Leviticum, & ipsum unà cum lege evacuat.

A Gen. 14 d.18. 1 HIC enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei:

2 Cui & decimas omnium divisit Abraham: primùm quidem, qui interpretatur rex justitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est, rex pacis:

3 Sine patre, sine matre, sine genealogia: neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatum autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4 Intuemini autem, quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.

5 Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, * mandatum habent decimas sumere à populo secundùm legem, id est, à fratribus suis: quamquam & ipsi exierint de lumbis Abrahæ. * Deut. 18.a.3. Iosf. 14. a.4

6 Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromissiones, benedixit. B

7 Sine ulla autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur.

8 Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia vivit.

9 Et (ut ita dictum sit) per Abraham & Levi, qui decimas accepit, decimatus erat:

10 Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11 Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit, secundùm ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundùm ordinem Aaron dici?

12 Translato enim sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat.

13 In quo enim hæc dicuntur: de alia tribu est, de qua nullus altari præstò fuit.

14 Manifestum est enim, quòd ex Juda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. C

15 Et ampliùs adhuc manifestum est; si secundùm similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos.

16 Qui non secundùm legem mandati carnalis factus est, sed secundùm virtutem vitæ insolubilis.

17 Contestatur enim: * Quoniam tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech. * Psal. 109.b.4.

18 Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & utilitatem:

19 Nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio verò melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

20 Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt, D

21 Hic autem cum jurejurando, per eum, qui

dixit

dixit ad illum : * Juravit Dominus, & non pœnitebit eum : tu es sacerdos in æternum .) * Psal. 109.b.4.

22 In tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus .

23 Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes , idcircò quòd morte prohiberentur permanere .

24 Hic autem eò quòd maneat in æternum , sempiternum habet sacerdotium .

25 Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum : semper vivens ad interpellandum pro nobis .

26 Talis enim decebat , ut nobis esset pontifex , sanctus , innocens , impollutus , segregatus à peccatoribus , & excelsior cœlis factus :

27 Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes , * prius pro suis delictis hostias offerre , deinde pro populi : hoc enim fecit semel , seipsum offerendo . * Lev. 16.a.6.

28 Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes : sermo autem jurisjurandi , qui post legem est , Filium in æternum perfectum .

CAPUT VIII.

Excellentius est Christi sacerdotium Levitico , cùm ipse in dextera Patris sedeat in cælis , & majorum sacramentorum minister fuerit , quàm sacerdotes veteris legis : ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris , & ex promissione Dei per Jeremiam .

A 1 CAPITULUM autem super ea , quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis ,

2 Sanctorum minister , & tabernaculi veri , quod fixit Dominus , & non homo .

3 Omnis enim pontifex ad offerendum munera , & hostias constituitur : unde necesse est & hunc habere aliquid , quod offerat :

B 4 Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cùm essent , qui offerrent secundùm legem munera ,

5 Qui exemplari , & umbræ deserviunt cœlestium . Sicut responsum est Moysi , cùm consummaret tabernaculum : * Vide (inquit) omnia facito secundùm exemplar , quod tibi ostensum est in monte . *Exod. 25 d 40 Act. 7. f. 44.

C 6 Nunc autem melius sortitus est ministerium , quantò & melioris testamenti mediator est , quod in melioribus repromissionibus sancitum est .

7 Nam si illud prius culpa vacasset : non utique secundi locus inquireretur .

8 Vituperans enim eos dicit : * Ecce dies veniunt , dicit Dominus : & consummabo super domum Israel , & super domum Juda , testamentum novum ; * Jer. 31.e.31.

9 Non secundùm testamentum , quod feci patribus eorum , in die , qua apprehendi manum eorum , ut educerem illos de terra Ægypti : quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo , & ego neglexi eos , dicit Dominus :

10 Quia hoc est testamentum , quod disponam domui Israel post dies illos , dicit Dominus . D Dando leges meas in mentem eorum , & in corde eorum superscribam eas :& ero eis in Deum , & ipsi erunt mihi in populum ;

11 Et non docebit unusquisque proximum suum , & unusquisque fratrem suum , dicens : Cognosce Dominum : quoniam omnes scient me à minore usque ad majorem eorum .

12 Quia propitius ero iniquitatibus eorum , & peccatorum eorum jam non memorabor .

13 Dicendo autem novum , veteravit prius . Quod autem antiquatur , & senescit , propè interitum est .

CAPUT IX.

Ex his , quæ in veteri erant testamento , & imperfectione illarum hostiarum , ostendit novi perfectionem , in quo Christus Pontifex , & hostia semel oblata emundat conscientiam à peccatis : quem ad testamenti sui confirmationem mori fuit necesse .

1 HABUIT quidem & prius justificationes culturæ , & Sanctum sæculare . A

2 * Tabernaculum enim factum est primum , in quo erant candelabra , & mensa , & propositio panum , quæ dicitur Sancta . * Exod. 36. a. 1. & 36. a. 8.

3 Post velamentum autem secundum , tabernaculum , quod dicitur Sancta sanctorum :

4 Aureum habens * thuribulum , & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro , in qua urna aurea habens manna , & virga Aaron, quæ fronduerat , * & tabulæ testamenti , * Num 16. Levit. 16. *3.Reg 8 b 9. 2. Par. 5.b.10.

5 Superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium : de quibus non est modò dicendum per singula .

6 His verò ita compositis , in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes , sacrificiorum officia consummantes , B

7 In secundo autem * semel in anno solus pontifex , non sine sanguine , quem offert pro sua , & populi ignorantia : * Exod. 30.b.10. Levit. 16. a. 2

8 Hoc significante Spiritu Sancto , nondum propalatam esse Sanctorum viam , adhuc priore tabernaculo habente statum .

9 Quæ parabola est temporis instantis : juxta quam munera , & hostia offeruntur , quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere C

servien-

servientem, solummodò in cibis, & in potibus,

10 Et variis baptismatibus, & justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

11 Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius, & perfectius tabernaculum non manufactum, idest, non hujus creationis.

D 12 Neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa.

* Levi. 16 c. 15. 13 * Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis:

* 1. Pet. 1. d. 19. 1. Joan. 1. c. 7. Apoc. 1. b. 5. 14 * Quantò magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?

* Gal. 3 b. 15 15 Et ideò novi Testamenti mediator est; * ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis.

16 Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.

E 17 Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.

18 Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19 Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum, cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit,

* Exod. 24. c. 8. 20 Dicens: * Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus.

21 Etiam tabernaculum, & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit.

F 22 Et omnia penè in sanguine secundùm legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio.

23 Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostiis quàm istis.

24 Non enim in manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:

25 Neque ut sæpè offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno:

G 26 Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

27 Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium:

28 * Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem. * Rom. 5. b. 9. 1. Pet. 3. c. 18.

CAPUT X.

Propter imperfectionem hostiarum veteris testamenti necessarium fuit novum induci, cujus unica hostia auferentur universa peccata: cui nisi fide, spe, charitate, ac bonis operibus adhæserimus, acerbiùs puniemur quàm veteris testamenti transgressores: laudat interim Hebræos, quòd & multa passi sint, & patientibus astiterint.

1 UMBRAM enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere: A

2 Alioquin cessassent offerri: ideò quòd nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3 Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

4 Impossibile enim est, sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. B

5 Ideò ingrediens mundum dicit: * Hostiam, & oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi: * Psal. 39. b. 7.

6 Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt.

7 Tunc dixi: Ecce venio: * in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam. * Ibid.

8 Superiùs dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundùm legem offeruntur,

9 Tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat.

10 In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel. C

11 Et omnis quidem sacerdos præstò est quotidie ministrans, & easdem sæpè offerens hostias, quæ numquam possunt auferre peccata:

12 Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei,

13 De cætero expectans, * donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. * Psal. 109 a. 1. 1 Cor. 15. d. 25.

14 Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.

15 Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit:

16 * Hoc

16 * Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos dicit Dominus, dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas: *Jerem 31. f. 33. Sup. 8. c. 8.
17 Et peccatorum, & iniquitatum eorum jam non recordabor ampliùs. D
18 Ubi autem horum remissio: jam non est oblatio pro peccato.
19 Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi,
20 Quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, idest, carnem suam,
21 Et sacerdotem magnum super domum Dei:
22 Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda,
23 Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem (fidelis enim est, qui repromisit) E
24 Et consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum:
25 Non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tantò magis quantò videritis appropinquantem diem.
26 * Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, * Sup. 6 a. 4.
27 Terribilis autem quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.
28 Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione * duobus, vel tribus testibus moritur: * Deut. 17. b. 6. Matth. 18.b.16. Joan. 8.
29 Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? c. 17. 2. Cor. 13. a. 1. F
30 Scimus enim, qui dixit: * Mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit Dominus populum suum. * Deut. 32 c 35 Rom 12.d.19.
31 Horrendum est incidere in manus Dei viventis.
32 Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum:
33 Et in altero quidem, opprobriis, & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter conversantium effecti.
34 Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam. G
35 Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.
36 Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.
37 * Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit. * Hab 2. a. 4
38 * Justus autem meus ex fide vivit: quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Rom. 1. b. 17. * Gal. 3 b. 11.
39 Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

CAPUT XI.

Fidem magnificè commendat ex actis patrum à mundi exordio usque ad David, ac Prophetas: & in universum quanta patrarint, ac passi sint per fidem: nec tamen plenam adhuc acceperunt retributionem.

1 EST autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. A
2 In hac enim testimonium consecuti sunt senes.
3 * Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. * Gen. 1. a. 3.
4 * Fide plurimam hostiam Abel, quàm Cain, obtulit Deo, * per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo; & per illam defunctus adhuc loquitur. * Gen. 4 a 4. * Matt. 23.d.35.
5 * Fide Henoch translatus est, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. * Gen. 5. c. 24. Eccli. 44.c.16.
6 Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.
7 * Fide Noe, responso accepto de iis, quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: & justitiæ, quæ per fidem est, hæres est institutus. B * Gen. 6. c. 14. Eccli. 44 c.17.
8 * Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exiit, nesciens quò iret. * Gen. 12. a. 1.
9 Fide demoratus est in Terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac, & Jacob cohæredibus repromissionis ejusdem.
10 Expectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus artifex, & conditor Deus.
11 * Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. C * Gen. 17.c.19.
12 Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tamquam sidera cœli in multitudinem,

nem, & sicut arena, quæ est ad oram maris,
innumerabilis.
13 Juxta fidem defuncti sunt omnes isti non
acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspi-
cientes, & salutantes, & confitentes, quia pe-
regrini, & hospites sunt super terram.
14 Qui enim hæc dicunt, significant, se pa-
triam inquirere.
15 Et si quidem ipsius meminissent, de qua
exierunt, habebant utique tempus revertendi;
D 16 Nunc autem meliorem appetunt, idest,
cœlestem. Ideò non confunditur Deus vocari
Deus eorum: paravit enim illis civitatem.
* Gen. 17 * Fide obtulit Abraham Isaac, cùm tenta-
22. a. 1. retur, & unigenitum offerebat, qui susceperat
Eccli. repromissiones:
44 d. 22. 18 Ad quem dictum est: * Quia in Isaac vo-
* Gen. 21. b. 12. cabitur tibi semen:
Rom. 9. 19 Arbitrans, quia & à mortuis suscitare po-
b. 7. tens est Deus: unde eum & in parabolam ac-
cepit.
* Gen. 20 * Fide & de futuris benedixit Isaac, Jacob,
27. d. 27. & Esau.
& 39. 21 * Fide Jacob, moriens, singulos filiorum
* Gen. 48. c. 15. Joseph benedixit: * & adoravit fastigium virgæ
* Gen. ejus.
47. f. 31. E 22 * Fide Joseph, moriens, de profectione
* Gen. filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis
50. d. 23. mandavit.
* Exod. 23 * Fide Moyses, natus, occultatus est men-
2. a. 2. sibus tribus à parentibus suis, eò quòd vidissent
elegantem infantem, * & non timuerunt regis
* Exod. 1. c. 17. edictum.
* Exod 24 * Fide Moyses grandis factus negavit se
2. b. 11. esse filium filiæ Pharaonis.
25 Magis eligens affligi cum populo Dei, quàm
temporalis peccati habere jucunditatem.
26 Majores divitias æstimans thesauro Ægy-
ptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim
in remunerationem.
27 Fide reliquit Ægyptum non veritus ani-
mositatem regis: invisibilem enim tamquam vi-
dens sustinuit.
* Exod. 28 * Fide celebravit Pascha, & sanguinis ef-
12. d. 21. fusionem; ne qui vastabat primitiva, tangeret
eos.
F
* Exod. 29 * Fide transierunt Mare rubrum tamquam
14. c. 22. per aridam terram: quod experti Ægyptii, de-
vorati sunt.
* Jos. 6. 30 * Fide muri Jericho corruerunt, circuitu
d. 20. dierum septem.
31 Fide Rahab meretrix non periit cum incre-
* Jos. 2. dulis: * excipiens exploratores cum pace.
a. 3. 32 Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me
tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Sam-
son, Jephte, David, Samuel, & Prophetis:
33 Qui per fidem vicerunt regna, operati sunt
justitiam, adepti sunt repromissiones, obtura-
verunt ora leonum.
34 Extinxerunt impetum ignis, effugerunt G
aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, for-
tes facti sunt in bello, castra verterunt exte-
rorum.
35 Acceperunt mulieres de resurrectione mor-
tuos suos. Alii autem distenti sunt, non susci-
pientes redemptionem; ut meliorem invenirent
resurrectionem.
36 Alii verò ludibria, & verbera experti, insu-
per & vincula, & carceres:
37 Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt,
in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in
melotis, in pellibus caprinis, egentes, angu-
stiati, afflicti,
38 Quibus dignus non erat mundus: in soli-
tudinibus errantes, in montibus, & speluncis,
& in cavernis terræ.
39 Et hi omnes testimonio fidei probati, non
acceperunt repromissionem,
40 Deo pro nobis melius aliquid providente,
ut non sine nobis consummarentur.

CAPUT XII.

Priscorum, immò Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocans à peccatis: & ex novi testamenti super vetus excellentia deterret ab inobedientia, ne majora cum Judæis pati cogamur supplicia.

1 IDEOQUE & nos tantam habentes impo- A
sitam nubem testium, * deponentes omne * Rom.
pondus, & circumstans nos peccatum, per pa- 6. a. 4.
tientiam curramus ad propositum nobis certa- Col. 3.
men: b. 8.
2 Aspicientes in auctorem fidei, & consum- Eph. 4. e. 22.
matorem Jesum, qui proposito sibi gaudio su- 1. Pet. 2.
stinuit crucem confusione contempta, atque in 2. 1. & 4.
dextera sedis Dei sedet. a. 2.
3 Recogitate enim eum, qui talem sustinuit B
à peccatoribus adversum semetipsum contradi-
ctionem: ut ne fatigemini, animis vestris de-
ficientes.
4 Nondum enim usque ad sanguinem restiti-
stis, adversum peccatum repugnantes;
5 Et obliti estis consolationis, quæ vobis,
tamquam filiis, loquitur, dicens: * Fili mi, noli * Prov.
negligere disciplinam Domini: neque fatigeris, 3. b. 11.
dum ab eo argueris. Apoc. 3.
6 Quem enim diligit Dominus, castigat: fla- d. 19.
gellat autem omnem filium, quem recipit.
7 In disciplina perseverate. Tamquam filiis
vobis offert se Deus: quis enim filius, quem
non corripit pater?
8 Quòd si extra disciplinam estis, cujus parti- C

cipes facti sunt omnes: ergo adulteri: & non filii estis.

9 Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multò magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?

10 Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundùm voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus.

D 11 Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ.

12 Propter quod remissas manus, & soluta genua erigite.

13 Et gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

* Rom. 12. b. 18. 14 * Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum:

15 Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans

E impediat, & per illam inquinentur multi.

* Gen. 25. d. 33. 16 Ne quis fornicator, aut profanus * ut Esau: qui propter unam escam vendidit primitiva sua.

* Gen. 27. f. 38. 17 Scitote enim, quoniam * & posteà cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non

* Exod. 19. b. 12. c. 20. & 21. * enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lachrymis inquisisset eam.

* Exod. 13. 2. 19. 18 * Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accensibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam,

19 Et tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum.

20 Non enim portabant, quod dicebatur: * Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur.

F 21 Et ita terribile erat, quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, & tremebundus.

22 Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam,

23 Et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, & judicem omnium Deum, & spiritus justorum perfectorum,

24 Et testamenti novi mediatorem Jesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel.

G 25 Videte, ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur: multò magis nos, qui de cœlis loquentem nobis avertimus.

* Agg. 2. b. 7. 26 Cujus vox movit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens: * Adhuc semel., & ego movebo non solùm terram, sed & cœlum.

27 Quod autem adhuc semel dicit: declarat mobilium translationem, tamquam factorum, ut maneant ea, quæ sunt immobilia.

28 Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam serviamus placentes Deo, cum metu, & reverentia.

29 * Etenim Deus noster ignis consumens est. * Deut. 4. a. 24.

CAPUT XIII.

Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extranea doctrina, ac memoriam refricans altaris, & hostiarum veteris, novique testamenti, & subinde monens, ut præpositis obtemperent: orat, ut pro se precentur, idem vicissim pro illis agens, additis mutuis salutationibus.

1 CHARITAS fraternitatis maneat in vobis. A

2 * Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim * latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis. * Rom. 12. c. 3. 1 Pet. 4. c. 9. * Gen. 18. a. 3. & 19. a. 2.

3 Mementote vinctorum, tamquam simul vincti: & laborantium, tamquam & ipsi in corpore morantes.

4 Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus.

5 Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: * Non te deseram, neque derelinquam: * Jos. 1. a. 5.

6 Ita ut confidenter dicamus: * Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi homo. * Psal. 117. a. 6.

7 Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem. B

8 Jesus Christus heri, & hodie: ipse & in sæcula.

9 Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

10 Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

11 * Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. * Levit. 16. f. 27.

12 Propter quod & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

13 Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes. C

14 * Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. * Mich. 2. c. 10.

15 Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, idest, fructum labiorum confitentium nomini ejus.

16 Beneficentiæ autem, & communionis no-
lite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur
Deus.
17 Obedite præpositis vestris, & subjacete eis.
Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro anima-
bus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant,
& non gementes; hoc enim non expedit vobis.
18 Orate pro nobis: confidimus enim, quia
bonam conscientiam habemus in omnibus benè
volentes conversari.
D 19 Ampliùs autem deprecor vos hoc facere,
quò celeriùs restituar vobis.
20 Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis
pastorem magnum ovium, in sanguine testamen-
ti æterni Dominum nostrum Jesum Christum,
21 Aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus
voluntatem: faciens in vobis quod placeat co-
ram se per Jesum Christum: cui est gloria in sæ-
cula sæculorum. Amen.
22 Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis ver-
bum solatii. Etenim perpaucis scripsi vobis.
23 Cognoscite fratrem nostrum Timotheum di-
missum: cum quo (si celeriùs venerit) videbo vos.
24 Salutate omnes præpositos vestros, & om-
nes Sanctos. Salutant vos de Italia fratres.
25 Gratia cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA CATHOLICA
BEATI JACOBI
APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM.

Docet tentationum utilitatem, & sapientiam à Deo cum confidentia postulandam: Deus tentator non est, aut auctor peccati, sed ab eo procedit omnis bona donatio: hortatur, ut ad audiendum veloces, ad loquendum tardi, & ad iram tardi sint: nec satis est veritatem audire, nisi illa opere compleatur: subdit etiam, quænam sit vera, & immaculata religio.

A 1 JACOBUS Dei, & Domini nostri Je-
su Christi servus, duodecim tribu-
bus, quæ sunt in dispersione, salu-
tem.
2 Omne gaudium existimate, fratres mei,
cùm in tentationes varias incideritis:
* Rom. 5. a. 3. 3 * Scientes, quòd probatio fidei vestræ pa-
tientiam operatur.
4 Patientia autem opus perfectum habet: ut
sitis perfecti, & integri, in nullo deficien-
tes.
5 Si quis autem vestrùm indiget sapientia,
postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, &
B non improperat: & dabitur ei:
* Matt. 7. a. 7. & 21. c. 22. Marc. 11. c. 24. 6 * Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui
enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à
vento movetur, & circumfertur.
7 Non ergo æstimet homo ille, quòd accipiat
aliquid à Domino.
8 Vir duplex animo, inconstans est in omnibus Luce 11. b. 9. Joan. 14. b. 13. & 16 c. 23. f. 24.
viis suis.
9 Glorietur autem frater humilis in exaltatio-
ne sua.
10 Dives autem in humilitate sua, * quo- * Eccl. 14 c. 18. Isa. 40. b. 6. 1. Pet. 1. d. 24.
niam sicut flos fœni transibit.
11 Exortus est enim sol cum ardore, & are-
fecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vul-
tus ejus deperiit: ita & dives in itineribus suis
marcescet.
12 * Beatus vir, qui suffert tentationem, * Job 5. c. 17.
quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coro-
nam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus
se.
13 Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à C
Deo tentatur: Deus enim intentator malorum
est: ipse autem neminem tentat.
14 Unusquisque verò tentatur à concupiscen-
tia sua abstractus, & illectus.
15 Deinde concupiscentia cùm conceperit,
parit peccatum: peccatum verò cùm consumma-
tum fuerit, generat mortem.
16 Nolite itaque errare, fratres mei dilectis-
simi.
17 Omne datum optimum, & omne donum
perfectum desursum est, descendens à Patre lu-
minum, apud quem non est transmutatio, nec
vicissitudinis obumbratio.
18 Voluntariè enim genuit nos verbo ve-
ritatis, ut simus initium aliquod creaturæ
ejus.

* Prov. 17.a.27. 19 Scitis, fratres mei dilectissimi. * Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.

D 20 Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

21 Propter quod abjicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.

* Matt. 7.d.21. Rom.2.b.3. 22 * Estote autem factores verbi; & non auditores tantùm, fallentes vosmetipsos.

23 Quia si quis auditor est verbi, & non factor: hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo.

24 Consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit.

25 Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis; hic beatus in facto suo erit.

26 Si quis autem putat, se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.

27 Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est: Visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

CAPUT II.

Monet, ne personarum respectu moveantur: qui enim unicum legis præceptum transgreditur, legis transgressor est: hortatur ut operibus misericordiæ incumbant, ostendens, quòd homo per opera justificetur: nam fides sine operibus mortua est.

A Levit. 19.c.15. Deut. 1.c.17. & 16.d.19. Prov. 24.c.23. Eccli. 42.a.1. 1 FRATRES mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ.

2 Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu,

3 Et intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic benè: pauperi autem dicatis: Tu sta illic: aut sede sub scabello pedum meorum:

4 Nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum?

5 Audite, fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

B 6 Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad judicia?

7 Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

8 Si tamen legem perficitis regalem secundùm scripturas: * Diliges proximum tuum sicut teipsum: benè facitis: *Levit. 19.d.18. Matth. 22.d.39 Marc. 12.c.31. Rom 13.c.9. Gal. 5.c.14.

9 Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores.

10 * Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.

11 Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. *Levit. 19.c.18. C Deut. 5.c.19. Matth. 5.a.19.

12 Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari.

13 Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium.

14 Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?

15 * Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, * 1. Jo: 3.c.17.

16 Dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini, & saturamini; non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

17 Sic & fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

18 Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19 Tu credis, quoniam unus est Deus: Benè facis, & dæmones credunt, & contremiscunt. D

20 Vis autem scire, ò homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est?

21 * Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? * Gen. 22.b.9.

22 Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est.

23 Et suppleta est scriptura, dicens: * Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appellatus est. * Gen. 15.b.6. Rom.4.a.3. Gal. 3.a.6.

24 Videtis, quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm?

25 Similiter * & Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & alia via ejiciens? * Jos. 2.a.4.

26 Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

CAPUT III.

Lingua mala recenset, quam difficillimum est rectè gubernare: subditque differentiam inter sapientiam terrenam, & cælestem.

A Matth 23.a. 8. 1 NOLITE plures magistri fieri, fratres
mei, scientes, quoniam majus judi-
cium sumitis.
2 In multis enim offendimus omnes. Si quis
in verbo non offendit: hic perfectus est vir. Po-
test etiam fræno circumducere totum corpus.
3 Si autem equis fræna in ora mittimus ad
consentiendum nobis, & omne corpus illorum
circumferimus.
4 Ecce & naves, cùm magnæ sint, & à ventis
validis minentur, circumferuntur à modico gu-
bernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit.
B 5 Ita & lingua modicum quidem membrum
est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quàm
magnam silvam incendit!
6 Et lingua ignis est, universitas iniquitatis.
Lingua constituitur in membris nostris, quæ
maculat totum corpus, & inflammat rotam na-
tivitatis nostræ, inflammata à gehenna.
7 Omnis enim natura bestiarum, & volu-
crum, & serpentium, & cæterorum doman-
tur, & domita sunt à natura humana:
8 Linguam autem nullus hominum domare
potest: inquietum malum, plena veneno mor-
tifero.
C 9 In ipsa benedicimus Deum, & Patrem: &
in ipsa maledicimus homines, qui ad similitu-
dinem Dei facti sunt.
10 Ex ipso ore procedit benedictio, & male-
dictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.
11 Numquid fons de eodem foramine emanat
dulcem, & amaram aquam?
12 Numquid potest, fratres mei, ficus uvas
facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem
potest facere aquam.
13 Quis sapiens, & disciplinatus inter vos?
Ostendat ex bona conversatione operationem
suam in mansuetudine sapientiæ.
D 14 Quòd si zelum amarum habetis, & conten-
tiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari,
& mendaces esse adversùs veritatem.
15 Non est enim ista sapientia desursum de-
scendens; sed terrena, animalis, diabolica.
16 Ubi enim zelus, & contentio: ibi incon-
stantia, & omne opus pravum.
17 Quæ autem desursum est sapientia, pri-
mùm quidem pudica est, deinde pacifica, mo-
desta, suadibilis, bonis consentiens, plena mi-
sericordia, & fructibus bonis, non judicans,
sine simulatione.
18 Fructus autem justitiæ in pace seminatur
facientibus pacem.

CAPUT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum, sed diabolo resistendum, & Deo appropinquandum, mutuaque dilectioni studendum, rebus incertis divinæ providentiæ commissis.

1 UNDE bella, & lites in vobis? Nonne A
hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ
militant in membris vestris?
2 Concupiscitis, & non habetis: occiditis, &
zelatis: & non potestis adipisci: litigatis, &
belligeratis, & non habetis, propter quod non
postulatis.
3 Petitis, & non accipitis: eò quòd malè pe-
tatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.
4 Adulteri, nescitis, quia amicitia hujus B
mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo vo-
luerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei
constituitur.
5 An putatis quia inaniter scriptura dicat:
Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat
in vobis?
6 Majorem autem dat gratiam. Propter quod
dicit: * Deus superbis resistit, humilibus au-
tem dat gratiam.
7 Subditi ergo estote Deo: resistite autem dia-
bolo, & fugiet à vobis.
8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vo- C
bis. Emundate manus, peccatores: & purifi-
cate corda, duplices animo.
9 Miseri estote, & lugete, & plorate: risus
vester in luctum convertatur, gaudium in mœ-
rorem.
10 * Humiliamini in conspectu Domini, & * 1 Pet. 5. b. 5.
exaltabit vos.
11 Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui
detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum,
detrahit legi, & judicat legem. Si autem judi-
cas legem: non es factor legis, sed judex.
12 Unus est legislator, & judex, qui potest
perdere, & liberare.
13 * Tu autem quis es, qui judicas proxi- * Rom. 14. a. 4. D
mum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut cra-
stino ibimus in illam civitatem, & faciemus
ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum
faciemus:
14 Qui ignoratis, quid erit in crastino.
15 Quæ est enim vita vestra? vapor est ad mo-
dicum parens, & deinceps exterminabitur.
Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit. Et: Si
vixerimus, faciemus hoc, aut illud.
16 Nunc autem exultatis in superbiis vestris.
Omnis exultatio talis maligna est.
17 Scienti igitur bonum facere, & non facien-
ti, peccatum est illi.

CAPUT V.

Divitibus pauperum oppressoribus gravem comminatur ultionem, pauperes verò ad longa-

nimi-

nimitatem hortatur: juramentum fugiendum, & infirmi à presbyteris oleo ungendi, ac peccata invicem confitenda: quàm efficax sit justi oratio: errantes ad veritatem sunt reducendi.

A 1 AGITE nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis.
2 Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt.
3 Aurum, & argentum vestrum æruginavit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.
4 Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.
5 Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis.
6 Addixistis, & occidistis justum, & non restitit vobis.
B 7 Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum, & serotinum.
8 Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit.
9 Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex ante januam assistit.
10 Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini.
11 Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, & miserator. C
12 Ante omnia autem, fratres mei, * nolite jurare neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non: ut non sub judicio decidatis. * Matt. 5. f. 34.
13 Tristatur aliquis vestrùm? oret: Æquo animo est? psallat.
14 Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: D
15 Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.
16 Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini: multùm enim valet deprecatio justi assidua.
17 * Elias homo erat similis nobis, passibilis: & oratione oravit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. * 3. Reg. 17. a. 1. Luc. 4. d. 25.
18 Et rursum oravit: & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum.
19 Fratres mei, si quis ex vobis erraverit à veritate, & converterit quis eum:
20 Scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

EPISTOLA
B. PETRI APOSTOLI
PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit de vocatione ad fidem, & vitam æternam, quæ tamen per multas tribulationes acquiritur, de qua Prophetæ vaticinati sunt: hortatur eos ad vitæ munditiem, ut qui Christi sanguine redempti sunt.

A 1 PETRUS Apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ,
2 Secundùm præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, & aspersionem sanguinis Jesu Christi: Gratia vobis, & pax multiplicetur.
3 * Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, * 2. Cor. 1. a. 3. Ephs. 1. a. 3.
4 In hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cœlis in vobis,
5 Qui in virtute Dei custodimini per fidem

in sa-

in salutem, paratam revelari in tempore novissimo.

6 In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus.

7 Ut probatio vestræ fidei multò pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, & gloriam, & honorem in revelatione Jesu Christi:

8 Quem cùm non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis, credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata:

9 Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

10 De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt:

11 Scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas, quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias:

C

12 Quibus revelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant Angeli prospicere.

13 Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfectè sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi:

14 Quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis.

15 Sed secundùm eum, qui vocavit vos, Sanctum: & ipsi in omni conversatione sancti sitis:

* Lev. 11 g 44. & 19 a. 2 & 20 b. 7.

16 Quoniam scriptum est: * Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.

* Deut. 10. d. 17. Rom, 2 g 11. Galat. 2. b. 6.

17 Et si patrem invocatis eum, qui * sine acceptione personarum judicat secundùm uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini.

18 Scientes, quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis:

D

* 1. Cor. 6. d. 20. & 7. d. 23. Hebr. 9. d. 14. 1. Joan. 1. b 7. Apoc. 1. b. 5.

19 * Sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati:

20 Præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21 Qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum à mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra, & spes esset in Deo:

22 Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentiùs:

23 Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, & permanentis in æternum:

* Isaiæ 40. b. 6. Eccli. 14. c. 8. Jacob. 1. b. 10.

24 * Quia omnis caro ut fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos ejus decidit.

25 Verbum autem Domini manet in æternum: hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Exclusa omni fictione, regenerati ad Christum lapidem vivum accedant credentes, qui sunt genus electum, cùm priùs essent populus abjectus, hortatur, ut tamquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant, superioribus obtemperent, afflictionesque ad Christi imitationem ferant.

A Rom. 6. a. 4. Ephes. 4. e. 22. Colos. 3. b. 8. Hebr. 12. a. 1.

1 DEPONENTES igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones.

2 Sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem:

3 Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus.

4 Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum:

B

5 Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

* Isaiæ 28. d. 16. Rom. 9. g. 33.

6 Propter quod continet Scriptura: * Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur.

* Psal. 117 d. 22. Matth. 21 d. 42. Act. 4. b 11. Isai. 8. c 14.

7 Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, * lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli:

8 Et lapis offensionis, & petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt.

9 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

C

* Oseæ 2. .. 24. Rom. 9. c. 25.

10 * Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

* Rom. 13. d. 14. Gal 5. c. 16.

11 * Charissimi, obsecro vos tamquam advenas, & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.

12 Conversationem vestram inter gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13 * Sub-

* Rom. 13. a. 1. 13 * Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi quasi præcellenti;

14 Sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum:

15 Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam:

16 Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

* Rom. 12. c. 10. 17 Omnes honorate: * fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.

* Eph. 6. a. 5. D Colos. 3. d. 22. Tit. 2. c. 9. 18 * Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.

19 Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injustè.

20 Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benè facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum.

21 In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.

* Isai 53. c. 9. 22 * Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus:

* 1. Jo. 3. a. 5. 23 * Qui cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injustè?

* Isaiæ 53. b. 5. 24 * Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, justitiæ vivamus: cujus livore sanati estis.

25 Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum vestrarum.

CAPUT III.

De mutua inter conjuges conversatione, & mulierum ornatu: hortatur ad varias virtutes, atque Christi exemplo ferant adversa: & quòd per Baptismum salvamur in similitudinem eorum, qui in arca Noe salvabantur.

A 1 SIMILITER & mulieres subditæ sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,

2 Considerantes in timore castam conversationem vestram.

* Col. 3. c. 18. Ephes. 5. c. 22. 1. Tim. 2. c. 9. 3 * Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus:

4 Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5 Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se subjectæ propriis viris.

6 * Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cujus estis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem. * Gen. 18. b. 12.

7 * Viri similiter cohabitantes secundùm scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam & cohæredibus gratiæ vitæ: ut non impediantur orationes vestræ. B * 1. Cor. 7. a. 3.

8 In fine autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles:

9 * Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis. * Prov. 17 c 13 Rom. 12. d 17. 1 Thes. 5. d 15.

10 * Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia ejus ne loquantur dolum. * Psal. 33 c 13.

11 * Declinet à malo, & faciat bonum, inquirat pacem, & sequatur eam: C * Isaiæ 1. c. 16.

12 Quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala.

13 Et quis est, qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?

14 * Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. * Matt. 5 a. 10.

15 Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

16 * Sed cum modestia, & timore, conscientiam habentes bonam: ut in eo, quòd detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. * Sup. 2. c 12. Rom. 5. b. 6. Hebr. 9. d. 28.

17 Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes.

18 Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. D

19 In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit:

20 Qui increduli fuerant aliquando, * quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cùm fabricaretur arca: in qua pauci, idest, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam: * Gen. 7. b. 7. Matth. 24 d. 37. Lucæ 17. f. 26.

21 Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22 Qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cœlum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

CAPUT IV.

Christi morte redemptos hortatur, ut pergant præterita devitare peccata: incumbentes orationibus, ac mutuæ dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, & gaudentes, si propter Christum pati oporteat.

A 1 CHRISTO igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit à peccatis:

2 Ut jam non desideriis hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est, in carne vivat temporis.

* Eph. 4.c.23. 3 * Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, commessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

4 In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes.

B 5 Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos, & mortuos.

6 Propter hoc enim & mortuis evangelizatum est: ut judicentur quidem secundùm homines in carne, vivant autem secundùm Deum in Spiritu.

7 Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

8 Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

C 9 Hospitales invicem sine murmuratione.

* Prov. 10.b.12. Rom. 12.c.13. Hebr 13 a 2. Philip. 2. b. 14. 10 * Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.

* Rom. 12. b 6. 1 Cor. 4. a. 2. 11 * Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

12 Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat:

13 Sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.

D 14 Si exprobramini in nomine Christi: beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15 Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16 Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine,

17 Quoniam tempus est, ut incipiat judicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?

18 * Et si justus vix salvabitur, impius, & peccator ubi parebunt? * Prov. 11.d.31.

19 Itaque & hi, qui patiuntur secundùm voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

CAPUT V.

Seniores orat, ut verbo, & exemplo pascant gregem Dei, juniores autem illis subditi sint: hortatur omnes, ut sese demittant, divinæ curæ totos se tradentes, & in sobrietate, ac fide diabolo resistentes.

1 SENIORES ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior, & testis Christi passionum: qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator: A

2 Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè secundùm Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntariè:

3 Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.

4 Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. B

5 Similiter adolescentes subditi estote senioribus. * Omnes autem invicem humilitatem insinuate, * quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. * Rom. 12 c.10. * Jac 4. c. 6.

6 Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: Psalm. 54.d.23.

7 Omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Matt 6. d 25. Luc 12.c.22.

8 Sobrii estote, & vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret:

9 Cui resistite fortes in fide: scientes eamdem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. C

10 Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11 Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

12 Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans, & contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis. D

13 Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.

14 Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

EPISTO-

EPISTOLA
B. PETRI APOSTOLI
SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Hortatur, ut memores maximorum, quæ à Deo acceperunt, donorum, per varias scandant virtutes, ut sic introitus in regnum Domini illis ministretur: dicitque se brevi moriturum, & suæ doctrinæ certitudinem ostendit ex Christo doctore, quem & vox Patris, & Prophetæ commendarunt.

A 1 SIMON Petrus, servus, & Apostolus Jesu Christi, iis, qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, & Salvatoris Jesu Christi.

2 Gratia vobis, & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Jesu Domini nostri:

3 Quomodo omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam, & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria, & virtute,

4 Per quem maxima, & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ: fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

B 5 Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam,

6 In scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem,

7 In pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8 Hæc enim si vobiscum adsint, & superent; non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione.

9 Cui enim non præstò sunt hæc, cœcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

C 10 Quapropter fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.

11 Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi.

12 Propter quod incipiam vos semper commonere de his, & quidem scientes, & confirmatos vos in præsenti veritate.

13 Justum autem arbitror, quamdiù sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione:

14 Certus, quòd velox est depositio tabernaculi mei, secundùm quod & Dominus noster Jesus Christus * significavit mihi. * Joan. 21. f 18.

15 Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

16 * Non enim doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem, & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. *2. Cor. 1. b 17.

17 Accipiens enim à Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi à magnifica gloria: * Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. D * Matt. 17. a. 5.

18 Et hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto.

19 Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.

20 * Hoc primùm intelligentes quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. *2. Tim. 3. d. 16.

21 Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: Sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

CAPUT II.

Pseudoprophetæ multos seducent, verùm acriter punientur, sicut de malis actum est tempore diluvii, & de Sodomitis: prosequitur autem pravos mores horum, quos admodum effusos dicis in libidinem.

A 1 FUERUNT verò pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem.

2 Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur:

3 Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus judicium jam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat.

* Job. 4. d. 18. Jud. 2. b. 6.

4 * Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.

* Gen. 7. a. 1.

5 Et originali mundo non pepercit, * sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

* Gen. 19. b. 15.

6 * Et civitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt ponens.

B

7 Et justum Lot oppressum à nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit.

8 Aspectu enim, & auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

9 Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem judicii reservare cruciandos:

10 Magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes:

11 Ubi angeli fortitudine, & virtute cùm sint majores, non portant adversùm se execrabile judicium.

12 Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, & in perniciem in his, quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,

C

13 Percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,

14 Oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii:

* Num. 22. d. 28. Jud. a. 11.

15 Derelinquentes rectam viam erraverunt, * secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit:

16 Correptionem verò habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal, hominis voce loquens prohibuit prophetæ insipientiam.

17 Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur.

D

18 Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur.

* Joa. 8. d. 34. Rom. 16. c. 20. Heb. 6. a. 4. Matt. 12. d. 45.

19 Libertatem illis promittentes, cùm ipsi servi sint corruptionis: * à quo enim quis superatus est, hujus & servus est.

20 Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus:

21 Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

* Prov. 26. b. 11.

22 Contigit enim eis illud veri proverbii: * Canis reversus ad suum vomitum; & Sus lota in volutabro luti.

CAPUT III.

Propter quosdam illusores secundum Domini adventum negantes, astruit futuram mundi renovationem, cùm brevi, & insperatò Dominus adveniet: ad cujus adventum monet, ut se præparent, laudans Pauli scripta, quæ indocti depravant.

A

1 HANC ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem:

2 Ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum à sanctis Prophetis, & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini, & Salvatoris.

* 1. Tim. 4. a. 1. 2. Tim. 3. a. 1. Jud. d. 18.

3 * Hoc primùm scientes, quòd venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes,

B

* Ezec. 12. f. 27.

4 Dicentes: * Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.

5 Latet enim eos hoc volentes, quòd cœli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam consistens Dei verbo,

6 Per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit:

7 Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.

8 Unum verò hoc non lateat vos, charissimi: quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus.

9 Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.

C

* 1. Thess. 5. a. 2. Apoc. 3. a. 3. & 16. c. 15.

10 * Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore solventur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur.

11 Cùm igitur hæc omnia dissolvenda sint,

quales

quales oportet vos esse in sanctis conversationibus, & pietatibus,

12 Expectantes, & properantes in adventum diei Domini, per quem cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent?

* Isaiæ 65. e. 17. & 66. g. 22. 13 * Novos verò cœlos, & novam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat.

D Apoc. 21. a. 1. 14 Propter quod, charissimi, hæc expectantes, satagite immaculati, & inviolati ei inveniri in pace.

* Rom. 2. a. 4. 15 * Et Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus secundùm datam sibi sapientiam scripsit vobis.

16 Sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his: in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17 Vos igitur, fratres, præscientes custodite: ne insipientium errore traducti excidatis à propria firmitate.

18 Crescite verò in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria, & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

EPISTOLA B. JOANNIS APOSTOLI PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Joannes, quod de Christo vidit, & audivit, aliis annuntiat ut unà cum ipsa societur Deo, & Christo ejus filio, cujus sanguine hominum peccata mundantur: porrò qui se peccasse negat, Deum mendacem facit.

A 1 QUOD fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ:

2 Et vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis:

B 3 Quod vidimus, & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo.

4 Et hæc scribimus vobis, ut gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.

* Joan. 8. b. 12. 5 Et hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis: * Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ.

* Heb. 9. d. 14. 6 Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus.

C 1. Pet. 1. d. 19. Apoc. 1. b. 5. 7 Si autem in luce ambulamus, sicut & ipso est in luce; societatem habemus ad invicem, * & sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato.

8 * Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. * 3. Reg. 8. e. 46. 2. Par. 6. g. 36.

9 Si confiteamur peccata nostra; fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Prov. 20. b. 9. Eccli. 7. c. 21.

10 Si dixerimus, quoniam non peccavimus; mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis. D

CAPUT II.

Jesus Christus advocatus noster est apud Patrem, & propitiatio pro peccatis totius mundi: observatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia, ac dilectio: quod sit vetus, ac novum mandatum; quis sit in luce, & in tenebris: variis scribit ætatibus, revocans à mundi dilectione, & ab hæreticis, ac monens, ut semel acceptæ fidei adhæreant, sequentes ductum Spiritus sancti.

1 FILIOLI mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum. A

2 Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

3 Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4 Qui

4 Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est.

5 Qui autem servat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta est: & in hoc scimus, quoniam in ipso sumus.

6 Qui dicit in seipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.

B 7 Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: Mandatum vetus, est verbum, quod audistis:

* Joan. 13.d.34. & 15.b.12.

8 * Iterùm mandatum novum scribo vobis, quod verum est, & in ipso, & in vobis: quia tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet.

9 Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.

* Infr. 3.c.14.

10 * Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est.

11 Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.

13 Scribo vobis, patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis, adolescentes, quoniam vicistis malignum.

14 Scribo vobis, infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.

C 15 Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo:

16 Quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

17 Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

18 Filioli, novissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia novissima hora est.

19 Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

20 Sed vos unctionem habetis à Sancto, & nostis omnia.

21 Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22 Quis est mendax, nisi is, qui negat, quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.

D 23 Omnis, qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem habet.

24 Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: Si in vobis permanserit, quod audistis ab initio, & vos in Filio, & Patre manebitis.

25 Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

26 Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27 Et vos, unctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo.

28 Et nunc, filioli, manete in eo: ut cùm apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu ejus.

29 Si scitis, quoniam justus est, scitote, quoniam & omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

CAPUT III.

De Dei erga nos charitate, & quomodo distinguantur qui ex Deo sunt, & qui ex diabolo: de dilectione, & odio fratrum: qui mentis puritate, & fidei in Christum quidpiam à Deo petit, impetrat.

A 1 VIDETE, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus: Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum.

2 Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.

3 Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

4 Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.

5 * Et scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est. * Isaiæ 53 c. 9. 1. Pet. 2.d.22.

6 Omnis, qui in eo manet, non peccat: & omnis, qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.

B 7 Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: sicut & ille justus est.

8 * Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. * Jo: 8. f. 44.

9 Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

10 In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis, qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum:

11 Quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, * ut diligatis alterutrum.

* Joan. 13 d. 34. & 15. b. 12.

12 Non sicut * Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus justa.

* Gen. 4. b. 8.

13 Nolite mirari, fratres, si odit vos mundus.

C

14 Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. * Qui non diligit, manet in morte:

* Lev. 19 d. 17.

15 Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

16 * In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.

* Joan. 15 b. 13.

17 * Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?

* Jac. 2. c. 15.

D

18 Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.

19 In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus: & in conspectu ejus suadebimus corda nostra.

20 Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: major est Deus corde nostro, & novit omnia.

21 Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum:

22 * Et quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.

* Matt. 21. c. 22.

23 * Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.

* Joan. 6. d. 29 & 17. a. 3.

24 * Et qui servat mandata ejus, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus, quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

* Joan. 13 d. 34. & 15 b. 12.

CAPUT IV.

Qui spiritus ex Deo sint, & qui non: cùm Deus sua nos dilectione prævenerit, data pro nobis Filio suo, debemus & nos Deum, ac proximum diligere: perfecta autem charitas foras mittit timorem.

A

1 CHARISSIMI, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.

2 In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est:

3 Et omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc jam in mundo est.

4 Vos ex Deo estis, filioli, & vicistis eum, quoniam major est, qui in vobis est, quàm qui in mundo.

5 * Ipsi de mundo sunt: ideò de mundo loquuntur, & mundus eos audit.

* Joan. 8. f. 47.

B

6 Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.

7 Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum.

8 Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est.

9 * In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

* Joan. 3. b. 16.

10 In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11 Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere.

C

12 * Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est.

* Joan. 1. c. 18. 1. Tim. 6. c. 16.

13 In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

14 Et nos vidimus, & testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi.

15 Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo.

16 Et nos cognovimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

D

17 In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

18 Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem: quoniam timor pœnam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19 Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.

20 Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?

21 * Et hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

* Joan. 13. d 34. & 15. b. 12. Eph. 5. a 2.

CAPUT

CAPUT V.

De natis ex Deo, veraque erga ipsum charitate: fides mundum vincit: tres in terra testantur Christum verum hominem, & tres in cælo verum Dei filium, in quem credens habet vitam æternam: de peccato ad mortem, & non ad mortem.

A 1 OMNIS, qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis, qui diligit eum, qui genuit, diligit & eum, qui natus est ex eo.

2 In hoc cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata ejus faciamus.

3 Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata ejus gravia non sunt.

4 Quoniam omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

*2.Cor. 15 g.57. 5 * Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Jesus est Filius Dei?

B 6 Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem, Jesus Christus: non in aqua solùm, sed in aqua, & sanguine. Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7 Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.

8 Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis, & hi tres unum sunt.

9 Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10 Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. * Qui non credit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo. C *Jo: 3. d.36.

11 Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet.

13 Hæc scribo vobis; ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcumque petierimus secundùm voluntatem ejus, audit nos.

15 Et scimus, quia audit nos, quidquid petierimus: scimus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo.

16 Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. D

17 Omnia iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem.

18 Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum.

19 Scimus, quoniam ex Deo sumus, & mundus totus in maligno positus est.

20 Et scimus, quoniam Filius Dei venit, * & dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna. *Luc. 24 g.45.

21 Filioli, custodite vos à simulacris. Amen.

EPISTOLA BEATI JOANNIS APOSTOLI SECUNDA.

Electam hanc, ejusque filios in charitate, & fide confirmat, ne ab hæreticis seducantur: idque paucis, cætera servans donec ad eos veniat.

A 1 SENIOR Electæ dominæ, & natis ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes, qui cognoverunt veritatem,

2 Propter veritatem, quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum.

3 Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo patre, & à Christo Jesu Filio Patris, in veritate, & charitate.

4 Gavisus sum valdè, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à Patre.

5 Et nunc rogo te, domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, * ut diligamus alterutrum.

* Joan. 15.b.12.

6 Et hæc est charitas, ut ambulemus secundùm mandata ejus: Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis.

C

7 Quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & antichristus.

8 Videte vosmetipsos, ne perdatis, quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis.

9 Omnis, qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem, & Filium habet.

10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis.

D

11 Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus ejus malignis.

12 Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit.

13 Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

EPISTOLA
BEATI JOANNIS
APOSTOLI TERTIA.

Gajum collaudat, quòd in veritate ambulet, & peregrinos humanè excipiat: suadens de Diotrephis calumniis, & inhumanitate; ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens se illum brevi invisurum.

A

1 SENIOR Gajo charissimo, quem ego diligo in veritate.

2 Charissime, de omnibus orationem facio prosperè te ingredi, & valere, sicut prosperè agit anima tua.

3 Gavisus sum valdè venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.

4 Majorem horum non habeo gratiam, quàm ut audiam filios meos in veritate ambulare.

B

5 Charissime, fideliter facis, quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos,

6 Qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces dignè Deo.

7 Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes à Gentibus.

8 Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9 Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10 Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quæ facit, verbis malignis garriens in nos, & quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit.

C

11 Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

12 Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus: & nosti, quoniam testimonium nostrum verum est.

13 Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum, & calamum scribere tibi.

14 Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

EPISTOLA CATHOLICA
B. JUDÆ APOSTOLI.

Monet, ut firmi sint in tradita semel fide adversus insurgentes impios, ac lascivos, subdens de horum supplicio in modum Judæorum, ac Sodomorum: nam & hi nullum veriti, effrænè feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat: & istos ad Enoch, ac Apostolorum de illis vaticinia revocat.

A 1 JUDAS Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his, qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christo Jesu conservatis, & vocatis.

2 Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur.

3 Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ Sanctis fidei.

4 Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem, & Dominum nostrum Jesum Christum negantes.

B 5 Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, * secundò eos, qui non crediderunt, perdidit: (* Num. 14 f 37.)

6 Angelos verò, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.

7 Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.

8 Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant.

9 * Cùm Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ: sed dixit: Imperet tibi Dominus. (* Zach. 3. a. 2.)

10 Hi autem, quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.

11 Væ illis, quia in * via Cain abierunt, & (* Gen. 4. b 8.) * errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione * Core perierunt. (* Num. 22. d. 23.) C (* Num. 16. a 32. 2 Pet. 2. d. 17.)

12 Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ,

13 Fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.

14 Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: * Ecce venit Dominus in Sanctis millibus suis, (* Apoc. 1. b. 7.)

15 Facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii.

16 Hi sunt murmuratores querulosi, secundùm desideria sua ambulantes, * & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa. (* Psal. 16 c 10.)

17 Vos autem charissimi, memores estote verborum, * quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi. (* 1. Tim. 4. a. 1.) D

18 Qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus. (2. Tim. 3. a. 1. 2. Pet. 3. a 3.)

19 Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

20 Vos autem charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes,

21 Vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam.

22 Et hos quidem arguite judicatos:

23 Illos verò salvate, de igne rapientes. Aliis autem misereminì in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

24 Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi;

25 Soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria, & magnificentia, imperium, & potestas, ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

A P O C A L Y P S I S
B E A T I J O A N N I S
A P O S T O L I.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in Patmos insula relegatus, jubetur scribere, quæ viderit, septem Asiæ Ecclesiis, per septem candelabra designatis, quæ vidit in circuitu filii hominis, modum describens, quo hic ipsi demonstratus sit.

A 1 APOCALYPSIS Jesu Christi, quam
dedit illi Deus palam facere servis
suis, quæ oportet fieri citò, & si-
gnificavit, mittens per Angelum suum servo
suo Joanni,
2 Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & te-
stimonium Jesu Christi, quæcumque vidit.
3 Beatus, qui legit, & audit verba prophetiæ
hujus; & servat ea, quæ in ea scripta sunt:
tempus enim propè est.
4 Joannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia
* Exod. 3. d. 14. Gratia vobis, & pax ab eo, * qui est, & qui
erat, & qui venturus est; & à septem spiritibus,
qui in conspectu throni ejus sunt;
* 1. Cor. 15 c. 20. 5 Et à Jesu Christo, qui est testis fidelis, * pri-
mogenitus mortuorum, & princeps regum Colos. 1 c. 18.
terræ: qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis
nostris * in sanguine suo, * Hebr. 9. d 14. 1. Pet. 1. b. 19 1. Joan. 1. d. 7.
6 Et fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, &
Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula
sæculorum: Amen.
7 * Ecce venit cum nubibus, & videbit eum * Isa 3: c. 13. B
omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plan-
gent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Matth. 24 c. 30. Jud 1. c. 14.
Amen.
8 * Ego sum Alpha, & Omega, principium, * Isai. 44. a 6. Infra 21. b. 6. & 22. c. 13.
& finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui
erat, & qui venturus est, omnipotens.
9 Ego Joannes frater vester, & particeps in
tribulatione, & regno, & patientia in Christo
Jesu: fui in insula, quæ appellatur Patmos,
propter verbum Dei, & testimonium Jesu.
10 Fui in spiritu in Dominica die, & audivi
post me vocem magnam tamquam tubæ,
11 Dicentis: Quod vides, scribe in libro: & C
mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Ephe-
so, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, &
Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ.

12 Et conversus sum, ut viderem vocem, quæ
loquebatur mecum: Et conversus vidi septem
candelabra aurea:
13 Et in medio septem candelabrorum aureo-
rum similem filio hominis, vestitum podere, &
præcinctum ad mamillas zona aurea;
14 Caput autem ejus, & capilli erant candidi
tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi
ejus tamquam flamma ignis.
15 Et pedes ejus similes aurichalco, sicut in

camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum:

D 16 Et habebat in dextera sua stellas septem: & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat: & facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.

17 Et cùm vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam

* Isa 41. b. 4. & 44. c. 6. super me, dicens: Noli timere, * ego sum primus, & novissimus:

18 Et vivus, & fui mortuus; & ecce sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo claves mortis, & inferni.

19 Scribe ergo, quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20 Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

C A P U T II.

Jubetur Joannes varia scribere Ecclesiis Ephesi, Smyrnæ, Pergami, & Thyatiræ: collaudans eos, qui Nicolaitarum doctrinam non admiserant, alios autem minis ad pœnitentiam revocans: tepidum quoque detestans, & vincenti præmium pollicens.

A 1 ANGELO Ephesi Ecclesiæ scribe: hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum:

2 Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces:

3 Et patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.

4 Sed habeo adversùm te, quòd charitatem tuam primam reliquisti.

B 5 Memor esto itaque, unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

6 Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8 Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus; qui fuit mortuus, & vivit.

9 Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ.

10 Nihil horum timeas, quæ passurus es. C
Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda.

12 Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui habet rhomphæam utraque parte acutam:

13 Scio, ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & D
tenes nomen meum, & non negasti fidem meam: Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14 Sed habeo adversùs te pauca: quia habes
illic tenentes doctrinam * Balaam, qui docebat * Num. 24. a. 3. & 25. a. 2.
Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari:

15 Ita habes & tu, tenentes doctrinam Nicolaitarum.

16 Similiter pœnitentiam age: si quò minus veniam tibi citò, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus E
dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculum nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18 Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes ejus similes aurichalco.

19 Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus.

20 Sed habeo adversùs te pauca; quia permit- F
tis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere servos meos, fornicari, & manducare de idolothytis.

21 Et dedi illi tempus, ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere à fornicatione sua.

22 Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint.

23 Et filios ejus interficiam in morte, & scient
omnes Ecclesiæ, * quia ego sum scrutans renes, * 1. Reg 16. b. 7. Psal 7. c. 10. Jer. 17. b. 10.
& corda: & dabo unicuique vestrùm secundùm opera sua. Vobis autem dico,

24 Et cæteris, qui Thyatiræ estis: Quicumque G
non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus:

25 Tamen id, quod habetis, tenete, donec veniam.

26 Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes,

27 Et reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur,

28 Sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT III.

Jubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ: errantes ad pœnitentiam minus revocans; sed alios collaudans, & vincenti præmium pollicens: Deum dicens ad ostium pulsare, ut ingrediatur ad illum, qui aperuerit.

A

1 ET Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit, qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes, quod vivas, & mortuus es.

2 Esto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3 In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris: & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, * Veniam ad te tamquam fur, & nescies, qua hora veniam ad te.

* Infr. 6. c. 15. 1. Th 5. a. 2. 2. Pet. 3. c. 10

4 Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

B

5 Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de Libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram angelis ejus.

6 Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7 Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus, & Verus, * qui habet clavem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.

* Isaiæ 22. f. 22. Job 12. b. 14.

8 Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum.

9 Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Judæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos, ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient, quia ego dilexi te.

C

10 Quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.

11 Ecce venio citò: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12 Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cœlo à Deo meo, & nomen meum novum.

13 Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14 Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: * Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei: * Joan. 4. a. 6.

15 Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus: D

16 Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17 Quia dicis: Quòd dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

18 Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

19 * Ego, quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age. * Prov. 3. b. 12. Hebr. 12 b. 6.

20 Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.

21 Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT IV.

Aperto in cœlo ostio videt sedentem in throno, & in hujus circuitu vigintiquatuor seniores sedentes; & quæ hic describit, quatuor animalia, quæ sedentem in throno assiduè unà cum vigintiquatuor senioribus glorificabant.

1 POST hæc vidi: & ecce ostium apertum in cœlo: & vox prima, quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende hùc, & ostendam tibi, quæ oportet fieri post hæc. A

2 Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens.

3 Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis, & sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ.

4 Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor: & super thronos vigintiquatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. B

5 Et de throno procedebant fulgura, & voces,

& tonitrua : & ſeptem lampades ardentes ante
thronum, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei.
6 Et in conſpectu ſedis tamquam mare vitre-
um ſimile cryſtallo : & in medio ſedis, & in
circuitu ſedis, quatuor animalia plena oculis
ante, & retrò.
C 7 Et animal primum ſimile leoni, & ſecun-
dum animal ſimile vitulo, & tertium animal
habens faciem quaſi hominis, & quartum ani-
mal ſimile aquilæ volanti.
8 Et quatuor animalia, ſingula eorum habe-
bant alas ſenas : & in circuitu, & intus plena
ſunt oculis : & requiem non habebant die, ac
* Iſa. 6. a. 3. nocte, dicentia : * Sanctus, Sanctus, Sanctus,
Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui
eſt, & qui venturus eſt.
9 Et cùm darent illa animalia gloriam, & ho-
norem, & benedictionem ſedenti ſuper thro-
num, viventi in ſæcula ſæculorum,
10 Procidebant viginti quatuor ſeniores ante D
ſedentem in throno, & adorabant viventem in
ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas
ante thronum, dicentes :
11 Dignus es, Domine Deus noſter, accipere
gloriam, & honorem, & virtutem : quia tu
creaſti omnia, & propter voluntatem tuam
erant, & creata ſunt.

CAPUT V.

*Flente Joanne, quòd librum ſeptem ſigillis ſi-
gnatum nemo poſſet aperire, agnus primùm oc-
ciſus illum aperuit ; quo facto quatuor ani-
malia, & vigintiquatuor ſeniores cum in-
numera Angelorum multitudine, omnique
creatura illum maximè glorificarunt.*

A 1 ET vidi in dextera ſedentis ſuper thronum
librum ſcriptum intus, & foris, ſigna-
tum ſigillis ſeptem.
2 Et vidi Angelum fortem, prædicantem vo-
ce magna : Quis eſt dignus aperire librum, &
ſolvere ſignacula ejus?
3 Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in
terra, neque ſubtus terram aperire librum, ne-
que reſpicere illum.
4 Et ego flebam multùm, quoniam nemo
dignus inventus eſt aperire librum, nec vide-
re eum.
B 5 Et unus de ſenioribus dixit mihi : Ne fle-
veris : ecce vicit leo de tribu Juda, radix Da-
vid, aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacu-
la ejus.
6 Et vidi : & ecce in medio throni, & quatuor
animalium, & in medio ſeniorum agnum
ſtantem tamquam occiſum, habentem cornua
ſeptem, & oculos ſeptem : qui ſunt ſeptem
ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram.
7 Et venit, & accepit de dextera ſedentis in
throno librum.
8 Et cùm aperuiſſet librum, quatuor anima-
lia, & vigintiquatuor ſeniores ceciderunt co-
ram agno, habentes ſinguli citharas, & phia-
las aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt
orationes Sanctorum :
9 Et cantabant canticum novum, dicentes : C
Dignus es, Domine, accipere librum, & ape-
rire ſignacula ejus : quoniam occiſus es, & re-
demiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu,
& lingua, & populo, & natione.
10 Et feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacer-
dotes : & regnabimus ſuper terram.
11 Et vidi, & audivi vocem angelorum mul-
torum in circuitu throni, & animalium, &
ſeniorum : & erat numerus eorum * millia * Dan. 7. c. 10.
millium,
12 Dicentium voce magna : Dignus eſt A- D
gnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & di-

vinita-

vinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, &
honorem, & gloriam, & benedictionem.
13 Et omnem creaturam, quæ in cœlo est, &
super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari,
& quæ in eo: omnes audivi dicentes: Sedenti
in throno, & Agno, benedictio, & honor, &
gloria, & potestas in sæcula sæculorum.
14 Et quatuor animalia dicebant: Amen.
Et vigintiquatuor seniores ceciderunt in fa-
cies suas: & adoraverunt viventem in sæcula
sæculorum.

CAPUT VI.

Apertis quatuor sigillis, varii adversus terram sequuntur effectus: quinto verò aperto, animæ martyrum petunt accelerari judicium: ad sexti autem apertionem ostenduntur signa futuri judicii.

A 1 ET vidi, quòd aperuisset Agnus unum
de septem sigillis, & audivi unum de
quatuor animalibus, dicens: tamquam vocem
tonitrui: Veni, & vide.
2 Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat
super illum, habebat arcum, & data est ei co-
rona, & exivit vincens, ut vinceret:
3 Et cùm aperuisset sigillum secundum audivi
secundum animal, dicens: Veni, & vide.
4 Et exivit alius equus rufus, & qui sedebat
super illum, datum est ei, ut sumeret pacem
de terra, & ut invicem se interficiant, & datus
est ei gladius magnus.
B 5 Et cùm aperuisset sigillum tertium, audivi
tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce
equus niger, & qui sedebat super illum, habe-
bat stateram in manu sua.
6 Et audivi tamquam vocem in medio quatuor
animalium dicentium: Bilibris tritici denario,
& tres bilibres hordei denario, & vinum, & oleum
ne læseris.
7 Et cùm aperuisset sigillum quartum, audivi
vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide.
8 Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super
eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur
eum, & data est illi potestas super quatuor par-
tes terræ, interficere gladio, fame, & morte,
& bestiis terræ.
C 9 Et cùm aperuisset sigillum quintum, vidi
subtus altare animas interfectorum propter ver-
bum Dei, & propter testimonium, quod habe-
bant,
10 Et clamabant voce magna, dicentes: Us-
quequo Domine, sanctus, & verus non judicas,
& non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui
habitant in terra?
11 Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & di-
ctum est illis ut requiescerent adhuc tempus
modicum, donec compleantur conservi eorum,
& fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut &
illi.
12 Et vidi cùm aperuisset sigillum sextum, & D
ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus
est niger tamquam saccus cilicinus, & luna to-
ta facta est sicut sanguis;
13 Et stellæ de cœlo ceciderunt super terram,
sicut ficus emittit grossos suos cùm à vento ma-
gno movetur:
14 Et cœlum recessit sicut liber involutus: &
omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt:
15 Et reges terræ, & principes, & tribuni,
& divites, & fortes, & omnis servus, & li-
ber, absconderunt se in speluncis, & in petris
montium:
16 Et dicunt montibus, & petris, * Cadite * Isaiæ 2. d. 19. Oseæ 10. b. 8. Lucæ 23. d. 30.
super nos, & abscondite nos à facie sedentis su-
per thronum, & ab ira Agni.
17 Quoniam venit dies magnus iræ ipsorum:
& quis poterit stare?

CAPUT VII.

Dum punienda est terra jubentur absque nocumento servari signum in fronte gerentes: qui describuntur tam ex Judæis, quàm ex Gentibus benedicentes Deum, & de his, qui amicti erant stolis albis.

1 POST hæc vidi quatuor Angelos stantes A
super quatuor angulos terræ, tenentes
quatuor ventos terræ, ne flarent super terram,
neque super mare, neque in ullam arborem.
2 Et vidi alterum Angelum ascendentem ab
ortu solis, habentem signum Dei vivi: & cla-
mavit voce magna quatuor Angelis, quibus da-
tum est nocere terræ, & mari,
3 Dicens: Nolite nocere terræ, & mari, ne-
que arboribus, quoadusque signemus servos Dei
nostri in frontibus eorum.
4 Et audivi numerum signatorum centum qua-
draginta quatuor millia signati, ex omni tribu
filiorum Israel.
5 Ex tribu Juda duodecim millia signati: Ex B
tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu
Gad duodecim millia signati:
6 Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex
tribu Nephthali duodecim millia signati: Ex
tribu Manasse duodecim millia signati.
7 Ex tribu Simeon duodecim millia signati:
Ex tribu Levi duodecim millia signati: Ex tri-
bu Issachar duodecim millia signati:
8 Ex tribu Zabulon duodecim millia signati:
Ex tribu Joseph duodecim millia signati: Ex
tribu Benjamin duodecim millia signati.

C 9 Post hæc vidi turbam magnam, quam di-
numerare nemo poterat, ex omnibus gentibus,
& tribubus, & populis, & linguis: stantes an-
te thronum, & in conspectu Agni, amicti sto-
lis albis, & palmæ in manibus eorum:
10 Et clamabant voce magna dicentes: Salus
Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.
11 Et omnes Angeli stabant in circuitu thro-
ni, & seniorum, & quatuor animalium & ce-
ciderunt in conspectu throni in facies suas, &
adoraverunt Deum,
12 Dicentes, Amen. Benedictio, & claritas,
& sapientia, & gratiarum actio, honor, &
virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæ-
culorum, Amen.
13 Et respondit unus de senioribus, & dixit
mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui
sunt? & unde venerunt?
D 14 Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et di-
xit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatio-
ne magna, & laverunt stolas suas, & dealbave-
runt eas in sanguine Agni.
15 Ideò sunt ante thronum Dei, & serviunt
ei die, ac nocte in templo ejus: & qui sedet in
throno, habitabit super illos.
* Isaiæ 49.c.10. 16 * Non esurient, neque sitient ampliùs, nec
cadet super illos sol, neque ullus æstus:
17 Quoniam Agnus, qui in medio throni est,
reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aqua-
* Isaiæ 25.c.8. Infr.21. b 4. rum, * & absterget Deus omnem lacrymam
ab oculis eorum.

CAPUT VIII.

Aperto septimo sigillo septem Angeli cum tubis ostenduntur: effusoque in terram igne altaris, ab alio angelo fiunt variæ tempestates: similiter quatuor Angelis tuba canentibus producuntur variæ plagæ adversùs homines.

A 1 ET cùm aperuisset sigillum septimum fa-
ctum est silentium in cœlo, quasi me-
dia hora.
2 Et vidi septem angelos stantes in conspectu
Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.
3 Et alius Angelus venit, & stetit ante alta-
re habens thuribulum aureum: & data sunt illi
incensa multa, ut daret de orationibus Sancto-
rum omnium super altare aureum, quod est
ante thronum Dei.
B 4 Et ascendit fumus incensorum de orationi-
bus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.
5 Et accepit Angelus thuribulum, & imple-
vit illud de igne altaris, & misit in terram, &
facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, &
terræmotus magnus.
6 Et septem Angeli, qui habebant septem tu-
bas, præparaverunt se, ut tuba canerent.
7 Et primus Angelus tuba cecinit, & facta
est grando, & ignis, mista in sanguine, & mis-
sum est in terram, & tertia pars terræ combu-
sta est, & tertia pars arborum concremata est,
& omne fœnum viride combustum est.
8 Et secundus Angelus tuba cecinit, & tam- C
quam mons magnus igne ardens missus est in
mare, & facta est tertia pars maris sanguis:
9 Et mortua est tertia pars creaturæ eorum,
quæ habebant animas in mari, & tertia pars na-
vium interiit.
10 Et tertius Angelus tuba cecinit: & cecidit
de cœlo stella magna ardens tamquam facula,
& cecidit in tertiam partem fluminum, & in
fontes aquarum:
11 Et nomen stellæ dicitur Absinthium, & D
facta est tertia pars aquarum in absinthium: &
multi hominum mortui sunt de aquis, quia a-
maræ factæ sunt.
12 Et quartus Angelus tuba cecinit: & per-
cussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ,
& tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur ter-
tia pars eorum, & diei non luceret pars tertia,
& noctis similiter.
13 Et vidi, & audivi vocem unius aquilæ vo-
lantis per medium cœli, dicentis voce magna:
Væ, væ, væ habitantibus in terra, de cæte-
ris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba
canituri.

CAPUT IX.

Quinto Angelo tuba canente stella cadit, & locustæ à fumo putei egressæ describuntur, quæ homines cruciant: sexto verò Angelo canente solvuntur quatuor Angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidant.

1 ET quintus Angelus tuba cecinit: & vidi A
stellam de cœlo cecidisse in terram & da-
ta est ei clavis putei abyssi.
2 Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus
putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscu-
ratus est sol, & aer de fumo putei:
3 Et de fumo putei exierunt locustæ in ter-
ram, & data est illis potestas, sicut habent po-
testatem scorpiones terræ:
4 Et præceptum est illis, ne læderent fœnum
terræ, neque omne viride, neque omnem ar-
borem: nisi tantùm homines, qui non habent
signum Dei in frontibus suis:
5 Et datum est illis, ne occiderent eos, sed
ut cruciarent mensibus quinque, & cruciatus eo-
rum ut cruciatus scorpii, cùm percutit hominem.

* Isaiæ 2. d. 19. Osee 10. b. 8. Lucæ 23. d. 30. B * Sap. 16. b. 9.

6 * Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

7 * Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium: & super capita earum tamquam coronæ similes auro: & facies earum tamquam facies hominum.

8 Et habebant capillos sicut capillos mulierum; & dentes earum sicut dentes leonum erant:

9 Et habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum:

10 Et habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum, & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque, & habebant super se

C 11 Regem angelum abyssi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon, Latinè habens nomen Exterminans.

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

13 Et sextus Angelus tuba cecinit: & audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei,

14 Dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15 Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, ut occiderent tertiam partem hominum.

16 Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17 Et ita vidi equos in visione, & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum, & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.

18 Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

D 19 Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum, nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita, & in his nocent.

20 Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare:

21 Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

CAPUT X.

Clamante alio forti Angelo loquuntur septem tonitrua: porrò Angelus jurat non ampliùs fore tempus, sed consummandum ad vocem septimi Angeli mysterium: datque librum Joanni devorandum.

1 ET vidi alium Angelum fortem descendentem de cœlo amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut sol, & pedes ejus tamquam columnæ ignis: A

2 Et habebat in manu sua libellum apertum, & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram:

3 Et clamavit voce magna, quemadmodum cùm leo rugit. Et cùm clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4 Et cùm locuta fuissent septem tonitrua voces suas; ego scripturus eram: & audivi vocem de cœlo dicentem mihi: Signa, quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere. B

5 * Et angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad cœlum: * Dan. 12. c. 7.

6 Et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cœlum, & ea, quæ in eo sunt, & terram, & ea, quæ in ea sunt; & mare, & ea, quæ in eo sunt: Quia tempus non erit ampliùs:

7 Sed in diebus vocis septimi angeli, cùm cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei sicut evangelizavit per servos suos Prophetas. C

8 Et audivi vocem de cœlo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, & super terram.

9 Et abii ad angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: * Accipe librum, & devora illum, & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel. D * Ezec. 3. a. 1.

10 Et accepi librum de manu angeli, & devoravi illum, & erat in ore meo tamquam mel dulce, & cùm devorassem eum, amaricatus est venter meus:

11 Et dixit mihi: Oportet te iterùm prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

CAPUT XI.

Joannes templum metiens audit prædicaturos duos testes, quos bestia à mari ascendens occidet: at illi resurgentes in cœlum ascendunt, ac terræmotu occiduntur septem millia hominum, & ad cantum septimi Angeli vigintiquatuor seniores Deo gratias agunt.

A 1 ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo.

2 Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud: quoniam datum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.

3 Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4 Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes.

B 5 Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum, & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.

6 Hi habent potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerint.

7 Et cùm finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.

8 Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est.

C 9 Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus, corpora eorum per tres dies & dimidium, & corpora eorum non sinent poni in monumentis.

10 Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur, & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11 Et post dies tres, & dimidium spiritus vitæ à Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12 Et audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlum in nube: & viderunt illos inimici eorum.

13 Et in illa hora factus est terræmotus magnus; & decima pars civitatis cecidit, & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia, & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cœli. D

14 Væ secundum abiit: & ecce væ tertium veniet citò.

15 Et septimus angelus tuba cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes: Factum est regnum hujus mundi Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum. Amen.

16 Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes:

17 Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti.

18 Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari, & reddere mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis, & magnis, & exterminandi eos, qui corruperunt terram.

19 Et apertum est templum Dei in cœlo, & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

CAPUT XII.

Cùm mulier cernente dracone filium peperisset, raptus est ab eo filius ejus ad Deum: tunc facto in cælo prælio, lapsus draco capit mulieris semen persequi.

1 ET signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim: A

2 Et in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur, ut pariat.

3 Et

3 Et visum est aliud signum in cœlo, & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus ejus diademata septem.

4 Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram: & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura; ut cùm peperisset, filium ejus devoraret.

B 5 Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea, & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus:

6 Et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est prælium magnum in cœlo, Michael, & angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli ejus:

8 Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum ampliùs in cœlo.

C 9 Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit universum orbem, & projectus est in terram, & angeli ejus cum illo missi sunt.

10 Et audivi vocem magnam in cœlo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die, ac nocte.

11 Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

12 Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis. Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quòd modicum tempus habet.

D 13 Et postquam vidit draco, quòd projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum,

14 Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis, à facie serpentis.

15 Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine.

16 Et adjuvit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.

17 Et iratus est draco in mulierem, & abiit facere prælium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Jesu Christi.

18 Et stetit super arenam maris.

CAPUT XIII.

Bestia de mari ascendens septem capitum, & decem cornuum, decemque diadematum, cujus plaga curatur, Deum blasphemat, & Sanctos debellat: alteraque bestia duorum cornuum de terra ascendens illi maximè favet, cogens fieri, & adorari ejus imaginem, haberique characterem nominis ejus.

1 ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiæ. A

2 Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, & pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.

3 Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4 Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ, & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea?

5 Et datum est ei os loquens magna, & blasphemias, & data est ei potestas facere menses quadraginta duos. B

6 Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos, qui in cœlo habitant.

7 Et est datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem:

8 Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9 Si quis habet aurem, audiat.

10 Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: * qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, & fides Sanctorum. C

* Gen. 9. 6. Matth. 26. c. 52.

11 Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut draco.

12 Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus, & fecit terram, & habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.

13 Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum.

14 Et seduxit habitantes in terra, propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu be- D

ftiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem beftiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit:

15 Et datum eft illi, ut daret fpiritum imagini beftiæ, & ut loquatur imago beftiæ, & faciat, ut quicumque non adoraverint imaginem beftiæ, occidantur.

16 Et faciet omnes pufillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & fervos habere characterem in dextera manu fua, aut in frontibus fuis.

17 Et ne quis poffit emere, aut vendere, nifi qui habet characterem, aut nomen beftiæ, aut numerum nominis ejus.

18 Hic fapientia eft. Qui habet intellectum, computet numerum beftiæ. Numerus enim hominis eft fex, & numerus ejus fexcenti fexaginta fex.

CAPUT XIV.

Virgines cum Agno cantantes ambulant, Angelo uno Evangelium annuntiante, altero Babylonis lapfum, tertio verò cruciatum eorum, qui beftiam adorarunt prædicante, porrò duo habentes falces jubentur, ille meffem, hic autem vineam terræ demetere.

A 1 ET vidi; & ecce Agnus ftabat fupra montem Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor millia, habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus fcriptum in frontibus fuis.

2 Et audivi vocem de cœlo, tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem tonitrui magni, & vocem, quam audivi, ficut citharœdorum citharizantium in citharis fuis:

3 Et cantabant quafi canticum novum, ante fedem, & ante quatuor animalia, & feniores: & nemo poterat dicere canticum, nifi illa centum quadragintaquatuor millia, qui empti funt de terra.

4 Hi funt, qui cum mulieribus non funt coinquinati: Virgines enim funt. Hi fequuntur Agnum, quocumque ierit. Hi empti funt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno.

B 5 Et in ore eorum non eft inventum mendacium; fine macula enim funt ante thronum Dei.

6 Et vidi alterum Angelum volantem per medium cœli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret fedentibus fuper terram, & fuper omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum:

7 Dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus, & adorate eum, * qui fecit cœlum, & terram, mare, & fontes aquarum. * Pfal. 145. 6. Actor. 14. 14.

8 Et alius Angelus fecutus eft dicens: * Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ à vino iræ fornicationis fuæ potavit omnes gentes. * Ifaiæ 21. c. 9. Jer. 51. a. 8.

9 Et tertius Angelus fecutus eft illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit beftiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte fua, aut in manu fua:

10 Et hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum eft mero in calice iræ ipfius, & cruciabitur igne, & fulphure in confpectu Angelorum fanctorum, & ante confpectum Agni:

11 Et fumus tormentorum eorum afcendet in fæcula fæculorum: nec habent requiem die, ac nocte, qui adoraverunt beftiam, & imaginem ejus, & fi quis acceperit characterem nominis ejus. C

12 Hic patientia Sanctorum eft, qui cuftodiunt mandata Dei, & fidem Jefu.

13 Et audivi vocem de cœlo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

tur. Amodò jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

14 Et vidi, & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

* Matt. 13 c 39. 15 * Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: * Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ.

* Joel 3. c. 13.

D 16 Et misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.

17 Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cœlo, habens & ipse falcem acutam.

18 Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem, & clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia bottos vineæ terræ: quoniam maturæ sunt uvæ ejus.

19 Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum:

20 Et calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguis de lacu usque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Qui bestiam vicerant, & ejus imaginem, ac numerum nominis ejus, Deum glorificant, & septem Angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem phialæ iræ Dei plenæ.

A 1 ET vidi aliud signum in cœlo magnum, & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei.

2 Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei:

B 3 Et cantantes canticum Moysi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna, & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ, & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

* Jer. 10. a. 7. 4 * Quis non timebit te, Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.

C 5 Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cœlo.

6 Et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo vestiti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et unum de quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum. D

8 Et impletum est templum fumo à majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

CAPUT XVI.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, fontes, solem, bestiæ sedem, Euphraten, & aerem multæ in terra plagæ oriuntur.

1 ET audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram. A

2 Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram: & factum est vulnus sævum, & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ, & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.

3 Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari.

4 Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.

5 Et audivi Angelum aquarum dicentem: Justus es, Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc judicasti:

6 Quia sanguinem Sanctorum, & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere, digni enim sunt.

7 Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam, Domine Deus omnipotens, vera, & justa judicia tua. B

8 Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem; & datum est illi æstu affligere homines, & igni:

9 Et æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam, ut darent illi gloriam.

10 Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum ejus tenebrosum, & commanducaverunt linguas suas præ dolore:

11 Et blasphemaverunt Deum cœli, præ doloribus, & vulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis. C

12 Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis.

13 Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ,

& de

& de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.

14 Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

* Sup. 3. a. 3. Matth. 24 d. 43. Lucæ 12. e. 39.

15 * Ecce venio sicut fur. Beatus, qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus.

16 Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraicè Armagedon.

D 17 Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem, & exivit vox magna de templo à throno, dicens: Factum est.

18 Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus.

19 Et facta est civitas magna in tres partes; & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus.

20 Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21 Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

CAPUT XVII.

Mulier fornicaria, sive Babylon, variis induta ornamentis, & ebria martyrum sanguine, sedet super bestiam septem capitum, & decem cornuum: quæ omnia hic declarat Angelus.

1 ET venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas: A

2 Cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt, qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus.

3 Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam: plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.

4 Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus.

B 5 Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum, cùm vidissem illam admiratione magna.

7 Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ, quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

8 Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est:

9 Et hic est sensus, qui habet sapientiam. C
Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt.

10 Quicumque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cùm venerit, oportet illum breve tempus manere.

11 Et bestia, quæ erat, & non est: & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit.

12 Et

12 Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam.

D 13 Hi unum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent.

14 Hi cum agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: * quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles.

* 1. Tim. 6. c. 15 Inf. 19 c. 16.

15 Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & Gentes, & linguæ.

16 Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt.

17 Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant, quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

CAPUT XVIII.

Babylonis lapsus, judicium, plagæ, & ultiones propter quas reges, ac negotiatores terræ olim ipsi adhærentes amarè lugebunt, cælum verò, Apostoli, ac Prophetæ exultabunt.

A 1 ET post hæc vidi alium Angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à gloria ejus.

2 Et exclamavit in fortitudine, dicens: * Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ, & odibilis:

* Isaiæ 21. c. 9. Jer. 51. a. 8. Sup. 14. b. 8.

3 Quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

B 4 Et audivi aliam vocem de cœlo, dicentem: Exite de illa populus meus, ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis.

5 Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6 Reddite illi, sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundùm opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

C 7 Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum: quia in corde suo dicit: * Sedeo regina: & vidua non sum: & luctum non videbo.

* Isaiæ 47. b. 8.

8 Ideò in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui judicabit illam.

9 Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cùm viderint fumum incendii ejus:

10 Longè stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam una hora venit judicium tuum.

11 Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet ampliùs: D

12 Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore,

13 Et cinnamomum) & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & jumentorum, & ovium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum.

14 Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt à te, & omnia pinguia, & præclara perierunt à te, & ampliùs illa jam non invenient. E

15 Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longè stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes, ac lugentes,

16 Et dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis:

17 Quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ. Et omnis gubernator, & omnis, qui in lacum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longè steterunt,

18 Et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similes civitati huic magnæ? F

19 Et miserunt pulverem super capita sua, & clamaverunt flentes, & lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus: quoniam una hora desolata est.

20 Exulta super eam cœlum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

21 Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur.

22 Et vox cytharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te ampliùs: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te ampliùs: & vox molæ non audietur in te ampliùs: G

23 Et

23 Et lux lucernæ non lucebit in te ampliùs :
& vox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in
te : quia mercatores tui erant principes terræ,
quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.
24 Et in ea sanguis prophetarum, & Sanctorum inventus est; & omnium, qui interfecti
sunt in terra.

CAPUT XIX.

Sanctis de judicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiæ Agno, & Angelus à Joanne adorari recusat : apparet autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei, & Rex regum, ac Dominus dominantium, pugnat adversùs bestiam, & reges terræ, ac eorum exercitus, vocatis interim avibus cæli ad edendas eorum carnes.

A 1 POST hæc audivi quasi vocem turbarum
multarum in cœlo dicentium : Alleluja :
Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est :
2 Quia vera, & justa judicia sunt ejus, qui
judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.
3 Et iterùm dixerunt : Alleluja. Et fumus
ejus ascendit in sæcula sæculorum.
4 Et ceciderunt seniores vigintiquatuor, &
quatuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes : Amen : Alleluja.
5 Et vox de throno exivit, dicens : Laudem
dicite Deo nostro omnes servi ejus : & qui timetis eum, pusilli, & magni.
6 Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem
tonitruorum magnorum, dicentium : Alleluja :
quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.
7 Gaudeamus, & exultemus, & demus glo- B
riam ei : quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor
ejus præparavit se.
8 Et datum est illi, ut cooperiat se byssino
splendenti, & candido. Byssinum enim, justificationes sunt Sanctorum.
9 Et dixit mihi : Scribe : * Beati, qui ad cœ- * Matt. 22. a. 2. Lucæ 14.d.16.
nam nuptiarum Agni vocati sunt : & dicit mihi : Hæc verba Dei vera sunt.
10 Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem
eum : Et dicit mihi : Vide, ne feceris : conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium
testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium
enim Jesu, est spiritus prophetiæ.
11 Et vidi cœlum apertum, & ecce equus
albus, & qui sedebat super eum, vocabatur
Fidelis, & Verax, & cum justitia judicat, &
pugnat.
12 Oculi autem ejus sicut flamma ignis, &
in capite ejus diademata multa, habens nomen
scriptum, quod nemo novit nisi ipse.
13 * Et vestitus erat veste aspersa sanguine : & C * Isaiæ 63.a.1.
vocatur nomen ejus, Verbum Dei.
14 Et exercitus, qui sunt in cœlo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo, &
mundo.

15 Et de ore ejus procedit gladius ex utraque
* Psal. 2. c. 9. parte acutus, ut in ipso percutiat Gentes. * Et
ipse reget eas in virga ferrea : & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.
16 Et habet in vestimento, & in femore suo scri
* Sup. 17.d.14. ptum : * Rex regum, & Dominus dominantium :
17 Et vidi unum Angelum stantem in sole, & 1. Tim. 6. c.14.
clamavit voce magna, dicens : omnibus avibus, quæ volabant per medium cœli : Venite,
& congregamini ad cœnam magnam Dei :
18 Ut manducetis carnes regum, & carnes
tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum,

quorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum.

19 Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos, ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus,

20 Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis in sulphure:

21 Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius; & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum:

CAPUT XX.

Ligatum draconem, sive diabolum, mittit Angelus in abyssum ad mille annos, quibus animæ martyrum in resurrectione prima regnabunt cum Christo: post quos solutus Satanas excitabit Gog, & Magog innumerum exercitum adversus civitatem dilectam, sed igni cælesti devorabuntur: deinde apertis libris, à sedente super thronum judicabuntur omnes mortui secundùm opera ipsorum.

A 1 ET vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua.

2 Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligavit eum per annos mille:

3 Et misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat ampliùs gentes, donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solvi modico tempore.

B 4 Et vidi sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illis: & animas decollatorum propter testimonium Jesu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus suis, & vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis.

5 Cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima.

6 Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.

C * Ezec. 39. a. 2. 7 * Et cùm consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, & exibit, & seducet Gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerum est sicut arena maris.

8 Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra Sanctorum, & civitatem dilectam.

9 Et descendit ignis à Deo de cœlo, & devoravit eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris: ubi & bestia,

10 Et pseudopropheta cruciabuntur die, ac nocte, in sæcula sæculorum. D

11 Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cujus conspectu fugit terra, & cœlum, & locus non est inventus eis.

12 Et vidi mortuos, magnos, & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius Liber apertus est, qui est vitæ: & judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundùm opera ipsorum.

13 Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & judicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

14 Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.

15 Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

CAPUT XXI.

Cælo, ac terra renovatis, nova civitas Jerusalem in Agni sponsam à Deo parata ostenditur, justis glorificatis, impiisque in stagnum ignis detrusis, cujus civitatis murus, & portæ, ac fundamenta describuntur, & mensurantur, quæ universa sunt aurum, ac vitrum mundum, lapides pretiosi, ac margaritæ.

1 ET vidi cœlum novum, & terram novam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non est. A Isai 65 c. 17. & 66. g 22.

2 Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cœlo à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. 2. Pet. 3. c. 13.

3 Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: B

4 * Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. * Isaiæ 25. c. 8. Sup. 7 d. 17.

* Isaiæ 43.c.19. 1. Cor 5.d.17. 5 Et dixit, qui sedebat in throno: * Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.

6 Et dixit mihi: Factum est, ego sum Alpha, & Omega: initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vivæ, gratis.

7 Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.

C 8 Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda.

9 Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, uxorem Agni.

10 Et sustulit me in spiritu in montem magnum, & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cœlo à Deo,

D 11 Habentem claritatem Dei: & lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12 Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.

13 Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab Occasu portæ tres.

14 Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.

15 Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem ejus, & portas, & murum.

E 16 Et civitas in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est, quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus, æqualia sunt.

17 Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli.

18 Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa verò civitas, aurum mundum simile vitro mundo.

F 19 Et fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum smaragdus:

20 Quintum, sardonix: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.

21 Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

G 22 Et templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

23 * Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea, nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus. * Isaiæ 60.d.19.

24 Et ambulabunt gentes in lumine ejus: & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam.

25 * Et portæ ejus non claudentur per diem: nox enim non erit illic. * Isaiæ 60.b.11.

26 Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam.

27 Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Lignum vitæ fluvio aquæ vivæ irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum: nec maledictum, nec ulla nox est in civitate: Angelus autem, qui hæc citò ventura Joanni ostendebat, non vult ab eo adorari, dicitque, justos in civitatem intraturos, impios autem foras ejiciendos: contestatur etiam de non addendo, aut minuendo ad hanc prophetiam.

1 ET ostendit mihi fluvium aquæ vivæ, splendidum tamquam cristallum, procedentem de sede Dei, & Agni. A

2 In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium.

3 Et omne maledictum non erit ampliùs: sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & servi ejus servient illi.

4 Et videbunt faciem ejus, & nomen ejus in frontibus eorum.

5 * Et nox ultra non erit, & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum. * Isaiæ 60.d.20.

6 Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis, quæ oportet fieri citò. B

7 Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus.

8 Et ego Joannes, qui audivi, & vidi hæc. Et postquam audissem, & vidissem, cecidi, ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat:

9 Et

9 Et dixit mihi : Vide, ne feceris : conservus
enim tuus sum, & fratrum tuorum Propheta-
rum, & eorum, qui servant verba prophetiæ
libri hujus : Deum adora.
C 10 Et dicit mihi : Ne signaveris verba prophe-
tiæ libri hujus : tempus enim propè est.
11 Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordi-
bus est, sordescat adhuc, & qui justus est, ju-
stificetur adhuc : & sanctus, sanctificetur ad-
huc.
12 Ecce venio citò, & merces mea mecum
est, reddere unicuique secundùm opera sua.
13 * Ego sum Alpha, & Omega, primus, &
novissimus, principium, & finis.
14 Beati, qui lavant stolas suas in sanguine
Agni : ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & per
portas intrent in civitatem.
15 Foris canes, & venefici, & impudici, &
homicidæ, & idolis servientes, & omnis, qui
amat, & facit mendacium.

* Isaiæ b. 4 & 44 a. 6. Sup. 1 b. 8. & 21. b. 6.

16 Ego Jesus misi Angelum meum, testi- D
ficari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum ra-
dix, & genus David, stella splendida, &
matutina.
17 Et spiritus, & sponsa dicunt : Veni. Et
qui audit, dicat : Veni. Et qui sitit, veniat :
* & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis.
18 Contestor enim omni audienti verba pro-
phetiæ libri hujus : Si quis apposuerit ad hæc,
apponet Deum super illum plagas scriptas in li-
bro isto.
19 Et si quis diminuerit de verbis libri prophe-
tiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro
vitæ, & de civitate sancta, & de his, quæ scri-
pta sunt in libro isto.
20 Dicit, qui testimonium perhibet isto-
rum. Etiam venio citò : Amen. Veni, Do-
mine Jesu.
21 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum
omnibus vobis. Amen.

* Is 55. a. 1.

Oratio Manasse, nec non Libri duo, qui sub libri Tertii, & Quarti Esdræ nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem Canonicorum Librorum, quos sancta Tridentina Synodus suscepit, & pro Canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippe qui à nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, & in aliquibus Bibliis Latinis tam manuscriptis, quàm impressis reperiuntur.

ORATIO MANASSE REGIS JUDA,

Cùm captus teneretur in Babylone.

DOMINE omnipotens, Deus patrum nostrorum, Abraham, & Isaac, & Jacob, & seminis eorum justi, qui fecisti cœlum, & terram cum omni ornatu eorum, qui ligasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abyssum, & signasti eam terribili, & laudabili nomine tuo: quem omnia pavent, & tremunt à vultu virtutis tuæ, quia importabilis est magnificentia gloriæ tuæ, & insustentabilis ira comminationis tuæ super peccatores: immensa verò, & investigabilis misericordia promissionis tuæ: quoniam tu es Dominus altissimus, benignus, longanimis, & multùm misericors, & pœnitens super malitias hominum. Tu, Domine, secundùm multitudinem bonitatis tuæ, promisisti pœnitentiam, & remissionem iis, qui peccaverunt tibi, & multitudine miserationum tuarum decrevisti pœnitentiam peccatoribus in salutem. Tu igitur, Domine Deus justorum, non posuisti pœnitentiam justis, Abraham, & Isaac, & Jacob, iis, qui tibi non peccaverunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem: quoniam peccavi super numerum arenæ maris: multiplicatæ sunt iniquitates meæ, Domine, multiplicatæ sunt iniquitates meæ, & non sum dignus intueri, & aspicere altitudinem cœli, præ multitudine iniquitatum mearum. Incurvatus sum multo vinculo ferreo, ut non possim attollere caput meum, & non est respiratio mihi: quia excitavi iracundiam tuam, & malum coram te feci: non feci voluntatem tuam, & mandata tua non custodivi: statui abominationes, & multiplicavi offensiones. Et nunc flecto genu cordis mei, precans à te bonitatem. Peccavi, Domine, peccavi, & iniquitates meas agnosco. Quare peto rogans te, remitte mihi, Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum iratus, reserves mala mihi, neque damnes me in infima terræ loca: quia tu es Deus, Deus, inquam, pœnitentium: & in me ostendes omnem bonitatem tuam, quia indignum salvabis me secundùm magnam misericordiam tuam, & laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ; quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER ESDRÆ III.

CAPUT PRIMUM.

Magnificum Phase, quod Josias immolavit, celebrando septem diebus festum Azymorum: cui successerunt in regno Judæ Jechonias, Joacim, Joachim, & Sedecias: eorumque, ac populi captivitas propter sua scelera, urbisque subversio describuntur.

1 ET fecit Josias Pascha in Jerosolymis Domino, & immolavit Phase quarta decima luna primi mensis:
2 Statuens sacerdotes per vices dierum stolis amictos in templo Domini.
3 Et dixit Levitis sacris servis Israel, ut sanctificarent se Domino in positione sanctæ arcæ Domini, in domo, quam ædificavit Salomon filius David rex.
4 Non erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deservite Domino vestro, & curam agite gentis illius Israel ex parte secundùm pagos, & tribus vestras.
5 Secundùm scripturam David regis Israel, & secundùm magnificentiam Salomonis filii ejus,

omnes in templo, & secundùm particulam principatus paternam vestram, eorum, qui stant in conspectu fratrum filiorum Israel.

6 Immolate Pascha, & sacrificia parate fratribus vestris, & facite secundùm præceptum Domini, quod datum est Moysi.

7 Et donavit Josias in plebem, quæ inventa est, ovium, agnorum, & hœdorum, & caprarum triginta millia, vitulos tria millia.

8 Hæc de regalibus data sunt secundùm promissionem populo, & sacerdotibus in Pascha, oves numero duo millia, ac vituli centum.

9 Et Jechonias, & Semejas, & Nathanael fratres, & Hasabias, & Oziel, & Coraba, in Phase, oves quinque millia, vitulos quingentos.

10 Et hæc cùm fierent eleganter, steterunt sacerdotes, & Levitæ habentes azyma per tribus.

11 Et secundùm partes principatus patrum, in conspectu populi offerebant Domino, secundùm ea, quæ in libro Moysi scripta sunt:

12 Et assaverunt Phase igni, prout oportebat: & hostias coxerunt in enolis, & in ollis cum benevolentia.

13 Et attulerunt omnibus, qui erant ex plebe: & post hæc paraverunt sibi, & sacerdotibus.

14 Sacerdotes enim offerebant adipes, usque dum finita esset hora, & Levitæ paraverunt sibi, & fratribus suis filiis Aaron.

15 Et sacri cantores filii Asaph erant per ordinem secundùm præceptum David, & Asaph, & Zacharias, & Jeddimus, qui erant à rege;

16 Et ostiarii per singulas januas, ita ut non prævaricaretur unusquisque suam: fratres enim illorum paraverunt illis.

17 Et consummata sunt, quæ pertinebant ad sacrificium Domini.

18 In illa die egerunt Phase, & offerebant hostias super Domini sacrificium, secundùm præceptum regis Josiæ.

19 Et egerunt filii Israel, qui inventi sunt in tempore illo, Phase, & diem festum azymorum per dies septem:

20 Et non est celebratum Phase tale in Israel à temporibus Samuelis prophetæ:

21 Et omnes reges Israel non celebraverunt tale Pascha, quale egit Josias, & Sacerdotes, & Levitæ, & Judæi, & omnis Israel, qui inventi sunt in commoratione Jerosolymis.

22 Octavo decimo anno regnante Josia, celebratum est Phase.

23 Et directa sunt opera Josiæ in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis:

24 Et quæ circa illum quidem conscripta sunt, in pristinis temporibus, de eis, qui peccaverunt, quinque irreligiosi fuerunt in Dominum, præ omni gente, & qui non quæsierunt verba Domini super Israel.

25 Et post omnem actum hunc Josiæ, ascendit Pharao rex Ægypti, veniens in Carchamis ab itinere super Euphratem, & exiit obviam illi Josias.

26 Et misit rex Ægypti ad Josiam, dicens: Quid mihi, & tibi est, rex Judæ?

27 Non sum missus à Domino, ut pugnem contra te: super Euphratem enim bellum meum est, festinans descende.

28 Et non est reversus Josias super currum: sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetæ ex ore Domini:

29 Sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Josiam.

30 Et dixit rex pueris suis, Amovete me à prælio, infirmatus sum enim valdè. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie.

31 Et ascendit super currum secundarium suum, & perveniens Jerosolymam, vita functus est, & sepultus est in paterno sepulchro.

32 Et in tota Judæa lugebant Josiam: & qui præsidebant, cum uxoribus lamentabant eum, usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israel,

33 Hæc autem præscripta sunt in libro historiarum regum Judæ: & singula gesta actus Josiæ, & ejus gloria, & intellectus eius in lege Domini: quæque gesta sunt ab eo, & quæ non scripta sunt in libro regum Israel, & Judæ.

34 Et assumentes, qui erant ex gente, Jechoniam filium Josiæ, constituerunt regem pro Josia patre suo, cùm esset annorum trigintatrium.

35 Et regnavit super Israel mensibus tribus. Et amovit eum rex Ægypti, ne regnaret in Jerosolymis:

36 Et mulctavit gentem argenti talenta centum, & auri talentum unum.

37 Et constituit rex Ægypti Joacim fratrem ipsius, regem Judæ, & Jerusalem:

38 Et alligavit magistratus Joacim, & Zaracelem fratrem suum, & apprehendens reduxit in Ægyptum.

39 Annorum erat Joacim vigintiquinque, cùm regnare cœpisset in terra Juda, & Jerusalem, & fecit malum in conspectu Domini.

40 Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in æreo vinculo, perduxit in Babylonium:

41 Et sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor, & tulit, & consecravit in templo suo in Babylonia.

42 Nam de immunditia illius, & irreligiositate scriptum est in libro temporum regum.

43 Et regnavit Joachin filius ejus pro eo. Cùm autem constitutus esset rex, erat annorum decem, & octo.

44 Regnavit autem menses tres, & dies decem in Jerusalem, & fecit malum in conspectu Domini:

45 Et post annum mittens Nabuchodonosor, transmigravit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini.

46 Et constituit Sedeciam regem Juda, & Jerusalem, cùm esset annorum viginti unius: regnavit autem annis undecim.

47 Et fecit malum in conspectu Domini, & non est veritus à verbis, quæ dicta sunt ab Jeremia propheta ex ore Domini:

48 Et adjuratus à rege Nabuchodonosor, perjurans discessit & indurata cervice sua, & corde suo, transgressus est legitima Domini Dei Israel.

49 Et duces populi Domini multa iniquè gesserunt, & impiè egerunt super omnes immunditias gentium: & polluerunt templum Domini, quod sanctum erat in Jerosolymis.

50 Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum revocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo.

51 Ipsi verò subsannabant in angelis suis: & qua die locutus est Dominus, erant illudentes prophetis ejus.

52 Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam, propter irreligiositatem suam, & præcepit ascendere reges Chaldæorum.

53 Hi occiderunt juvenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt juveni, & seni, & virgini, & adolescenti:

54 Sed omnes traditi sunt in manus ipsorum: & omnia sacra vasa Domini, & regales apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam.

55 Et incenderunt domum Domini, & demolierunt muros Jerusalem: & turres ejus incenderunt igne,

56 Et consummaverunt omnia honorifica ejus, & ad nihilum redegerunt: & reliquos à gladio duxerunt in Babylonem.

57 Et erant servi illius, usque dum regnarent Persæ, in repletione verbi Domini in ore Jeremiæ,

58 Quousque benignè ageret terra sabbata sua, omni tempore desertionis suæ sabbatizavit, in applicatione annorum septuaginta.

CAPUT II.

Cyrus rex Persarum Judæos in regno suo captivos remittit in terram suam: qui cùm restaurarent Jerusalem, prohibiti sunt ab Artaxerxe propter quorumdam delationem.

1 REGNANTE Cyro rege Persarum, in consummatione verbi Domini in ore Jeremiæ.

2 Suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & prædicavit in toto regno suo simul per scripturam,

3 Dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbis terrarum Dominus Israel, Dominus excelsus,

4 Et significavit mihi ædificare domum sibi in Jerusalem, quæ est in Judæa.

5 Si quis est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo in Jerusalem.

6 Quotquot ergo circa loca habitant, adjuvent eos, qui sunt in loco ipso, in auro, & argento.

7 In dationibus, cum equis, & jumentis, cumque aliis, quæ secundùm vota apponuntur in ædem Domini, quæ est in Jerusalem.

8 Et stantes principes tribuum, pagorum, & Judææ, ex tribu Beniamin, & sacerdotes, & Levitæ, quos excitavit Dominus ascendere, & ædificare domum Domini, quæ est in Jerusalem, & qui erant in circuitu eorum,

9 Adjuverunt in omni auro, & argento ejus, & jumentis, & votis compluribus multi, quorum sensus excitatus est.

10 Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, quæ transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Jerusalem, & consecravit ea idolo suo.

11 Et proferens ea Cyrus rex Persarum, tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius.

12 Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro præsidi Judææ.

13 Horum autem hic numerus. Libatoria argentea duo millia quadringenta: athiscæ argenteæ triginta: phialæ aureæ triginta, item argenteæ duo millia quadringentæ: & alia vasa mille.

14 Omnia autem vasa aurea, & argentea, quinque millia octingenta sexaginta.

15 Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his, qui ex captivitate Babyloniæ venerant in Jerosolymam.

16 In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his, qui habitabant in Judæa, & Jerusalem, Balsamus, & Mithridatus, & Sabellius, & Rathimus, Balthemus,

Same-

Samelius scriba, & reliqui habitantes in Samaria, & cæteris locis, subjectam epistolam regi Artaxerxi.
17 DOMINE, pueri tui Rathimus ab accidentibus, & Sabellius scriba, & reliqui curiæ tuæ judices in Cœlesyria, & Phœnice.
18 Et nunc notum sit Domino regi, quoniam Judæi, qui ascenderunt à vobis ad nos, venientes in Jerusalem civitatem refugam, & pessimam, ædificant furnos ejus, & statuunt muros, & templum suscitant.
19 Quòd si civitas ista, & muri consummati fuerint, non tantùm tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent.
20 Et quia id agitur circa templum, rectè habere arbitrati sumus non despicere hoc ipsum:
21 Sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quæratur in libris patrum tuorum,
22 Et invenies in admonitionibus scripta de his, & scies, quoniam civitas ista fuit refuga, & reges, & civitates concutiens,
23 Et Judæi refugæ, & prælia committentes in ea ab æterno, ob quam causam civitas ista deserta est.
24 Nunc ergo notum facimus, domine rex, quoniam si civitas hæc ædificata fuerit, & hujus muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriam, & Phœnicen.
25 Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, & Balthemo, & Sabellio scribæ, & cæteris constitutis, & habitantibus in Syria, & Phœnice, ea, quæ subjecta sunt.
26 LEGI epistolam, quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri, & inventum est, quoniam civitas illa est ab ævo regibus resistens,
27 Et homines refugæ, & prælia in ea efficientes, & reges fortissimi erant in Jerusalem dominantes, & tributa exigentes à Cœlesyria, & Phœnice.
28 Nunc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare civitatem, & prohibere, ne quid ultrà hæc fiant:
29 Sed nec procedant in plurimum ea, quæ sunt malitiæ, ita ut regibus molestia inferretur.
30 Tunc recitatis his, quæ à rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus, & Sabellius scriba, & qui cum his constituti erant, jungentes festinanter venerunt in Jerusalem cum equitatu, & turba, & agmine:
31 Cœperuntque ædificantes prohibere, & vacabant ab ædificatione templi in Jerusalem, usque secundo anno regni Darii regis Persarum.

CAPUT III.

Dario, post splendidam cœnam omnibus suis præfectis factam, dormiente, tres corporis ejus custodes problema movent, Num vinum, rex, mulier, an veritas præstent: & primùm de vino probatur.

1 REX Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus magistratibus Mediæ, & Persidis,
2 Et omnibus purpuratis, & prætoribus, & consulibus, & præfectis sub illo, ab India usque Æthiopiam, centum vigintiseptem provinciis.
3 Et cùm manducassent, & bibissent, & saturati reverterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum, & dormivit, & expergefactus est.
4 Tunc illi tres juvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri:
5 Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui præcellat: & cujuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna,
6 Purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo frœno, & cydarim byssinam, & torquem circa collum:
7 Et secundo loco sedebit à Dario propter sapientiam suam, & cognatus Darii vocabitur.
8 Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, & posuerunt subtus cervical Darii regis.
9 Et dixerunt: Cùm surrexerit rex dabimus illi scripta nostra: & quodcumque judicaverit rex è tribus, & magistratus Persidis, quoniam verbum ejus sapientius est, ipsi dabitur victoria, sicut scriptum est.
10 Unus scripsit, Forte est vinum.
11 Alios scripsit, Fortior est rex.
12 Tertius scripsit, Fortiores sunt mulieres: super omnia autem vincit veritas.
13 Et cùm surrexisset rex, acceperunt scripta sua, & dederunt illi, & legit.
14 Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, & Medos, & purpuratos, & prætores, & præfectos:
15 Et sederunt in concilio: & lecta sunt scripta coram ipsis.
16 Et dixit, Vocate adolescentes, & ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, & introierunt.
17 Et dixit illis: Indicate nobis de his, quæ scripta sunt. Et cœpit prior, qui dixerat de fortitudine vini,
18 Et dixit: Viri, quàm prævalet vinum om-

nibus

nibus hominibus, qui bibunt illud: seducit mentem.
19 Itemque regis, & orphani facit mentem vanam. Item servi ac liberi, pauperis ac divitis,
20 Et omnem mentem convertit in securitatem, & jucunditatem, & non meminit omnem tristitiam, & debitum,
21 Et omnia præcordia facit honesta, & non meminit regem, nec magistratum, & omnia per talenta loqui facit.
22 Et non meminerunt, cùm biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multùm post sumunt gladios.
23 Et cùm à vino merserint, & surrexerint, non meminerunt, quæ gesserunt.
24 O viri, num præcellit vinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

CAPUT IV.

Probatur excellens fortitudo regis, mulieris, & veritatis; sed data veritati palma. Darius ad petitionem Zorobabel reddit sacra vasa, scribens, ut Judæis detur libertas, & impensa ad extructionem Jerusalem.

1 ET inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis.
2 O viri, non præcellunt homines, qui terram, & mare obtinent, & omnia, quæ in eis sunt?
3 Rex autem super omnia præcellit, & dominator eorum: & omne quodcumque dixerit illis, faciunt.
4 Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, & demoliuntur montes, & muros, & turres.
5 Jugulantur, & jugulant, & regis verba non prætereunt: nam si vicerint, afferunt regi omnia, quæcumque prædati fuerint.
6 Similiter & alii omnes, & quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram: rursum cùm fuerint metentes: afferunt tributa regi.
7 Et ipse unus solus si dixerit occidite, occidunt: dixerit remittite, remittunt:
8 Dixerit percutite, percutiunt: dixerit exterminate, exterminant: dixerit ædificate, ædificant:
9 Dixerit excidite, excidunt: dixerit plantate, plantant:
10 Et omnis plebs, & virtutes eum obaudiunt, & super hoc ipse recumbit, & bibit, & dormit.
11 Hi autem custodiunt in circuitu eum; & non possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei.
12 Viri, quomodo non præcellit rex, qui sic diffamatur? & tacuit:
13 Tertius qui dixerat de mulieribus, & veritate, hic est Zorobabel, cœpit loqui.
14 Viri, non magnus rex, & multi homines, nec vinum præcellit. Quis est ergo, qui dominatur eorum?
15 Nonne mulieres genuerunt regem, & omnem populum, qui dominatur mari & terræ:
16 Et ex illis nati sunt, & ipsæ educaverunt eos, qui plantaverunt vineas, ex quibus vinum fit?
17 Et ipsæ faciunt stolas omnium hominum, & ipsæ faciunt gloriam hominibus, & non possunt homines separari à mulieribus.
18 Si congregaverint aurum, & argentum, & omnem rem speciosam, & viderint mulierem unam bono habitu, & bona specie,
19 Omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conspiciunt, & eam alliciunt magis quàm aurum, & argentum, & omnem rem pretiosam.
20 Homo patrem suum relinquit, qui enutriit illum, & suam regionem, & ad mulierem se conjungit;
21 Et cum muliere remittit animam; & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem.
22 Et hinc oportet vos scire: quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne doletis?
23 Et accipit homo gladium suum, & vadit in viam facere furta, & homicidia, & mare navigare, & flumina,
24 Et leonem videt, & in tenebris ingreditur: & cùm furtum fecerit, & fraudes, & rapinas, amabili suæ affert.
25 Et iterùm, diligit homo uxorem suam magis quàm patrem, aut matrem.
26 Et multi dementes facti sunt propter uxores suas: & servi facti sunt propter illas:
27 Et multi perierunt & jugulati sunt, & peccaverunt propter mulieres.
28 Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua: quoniam omnes regiones verentur tangere eum.
29 Videbam tamen Apemen filiam Bezaeis, mirifici concubinam regis, sedentem juxta regem ad dexteram,
30 Et auferentem diadema de capite ejus, & imponentem sibi, & palmis cædebat regem de sinistra manu.
31 Et super hæc aperto ore intuebatur eam: & si arriserit ei, ridet: nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam.
32 O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, & excelsum est cœlum: quis ista agit?

33 Et

33 Et tunc rex, & purpurati intuebantur in alterutrum. Et incboavit loqui de veritate.

34 O viri, nonne fortes funt mulieres? Magna eſt terra, & excelſum eſt cœlum: & velox curſus ſolis convertit in gyro cœlum in locum ſuum in una die.

35 Nonne magnificus eſt, qui hæc facit, & veritas magna, & fortior præ omnibus?

36 Omnis terra veritatem invocat, cœlum etiam ipſam benedicit, & omnia opera moventur, & tremunt eam, & non eſt cum ea quidquam iniquum.

37 Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filii hominum, & iniqua illorum omnia opera, & non eſt in ipſis veritas, & in ſua iniquitate peribunt:

38 Et veritas manet, & invaleſcit in æternum, & vivit, & obtinet in ſæcula ſæculorum.

39 Nec eſt apud eam accipere perſonas, neque differentias: ſed quæ juſta ſunt, facit, omnibus, injuſtis, ac malignis, & omnes benignantur in operibus ejus.

40 Et non eſt in judicio ejus iniquum, ſed fortitudo, & regnum, & poteſtas, & majeſtas omnium ævorum. Benedictus Deus veritatis.

41 Et deſiit loquendo. Et omnes populi clamaverunt, & dixerunt, Magna eſt veritas, & prævalet.

42 Tunc rex ait illi, Pete, ſi quid vis ampliùs quàm quæ ſcripta ſunt, & dabo tibi, ſecundùm quod inventus es ſapientior proximis, & proximus mihi ſedebis, & cognatus meus vocaberis.

43 Tunc ait regi, Memor eſto voti tui, quod voviſti, ædificare Jeruſalem, in die, qua regnum accepiſti:

44 Et omnia vaſa, quæ accepta ſunt ex Jeruſalem, remittere, quæ ſeparavit Cyrus, quando mactavit Babyloniam,& voluit remittere ea ibi.

45 Et tu voviſti ædificare templum, quod incenderunt Idumæi, quando exterminata eſt Judæa à Chaldæis.

46 Et nunc hoc eſt, quod poſtulo, Domine, & quod peto, hoc eſt majeſtas, quod à te poſtulo, ut facias votum, quod voviſti Regi cœli ex ore tuo.

47 Tunc ſurgens Darius rex, oſculatus eſt illum: & ſcripſit epiſtolas ad omnes diſpenſatores, & præfectos, & purpuratos, ut deducerent eum, & eos, qui cum illo erant, omnes aſcendentes ædificare Jeruſalem.

48 Et omnibus præfectis, qui erant in Syria, & Phœnice, & Libano, ſcripſit epiſtolas, ut traherent ligna cedrina à Libano in Jeruſalem, ut ædificarent cum eis civitatem.

49 Et ſcripſit omnibus Judæis, qui aſcendebant à regno in Judæam pro libertate, omnem potentem, & magiſtratum, & præfectum non ſupervenire ad januas ipſorum,

50 Et omnem regionem, quam obtinuerant immunem eſſe eis, & Idumæi relinquant caſtella, quæ obtinent Judæorum,

51 Et in ſtructuram templi dare per ſingulos annos talenta viginti, uſque dum perædificaretur:

52 Et ſuper ſacrarium holocautomata uſtulare quotidie, ſicut habent præceptum: alia talenta decem offerre per ſingulos annos.

53 Et omnibus, qui procedunt à Babylonia condere civitatem: ut eſſet libertas tam ipſis quàm filiis eorum, & omnibus ſacerdotibus, qui præcedunt.

54 Scripſit autem & quantitatem, & ſacram ſtolam juſſit dari, in qua deſervirent;

55 Et Levitis ſcripſit dare præcepta, uſque in diem, qua conſummabitur domus, & Jeruſalem extruetur:

56 Et omnibus cuſtodientibus civitatem ſcripſit dari eis ſortes, & ſtipendia.

57 Et dimiſit omnia vaſa quæcumque ſeparaverat Cyrus à Babylonia, & omnia quæcumque dixit Cyrus, & ipſe præcepit fieri, & mitti Jeruſalem.

58 Et cùm proceſſiſſet ille adoleſcens, elevans faciem in Jeruſalem, benedixit regem cœli.

59 Et dixit, Abs te eſt victoria, & abs te eſt ſapientia, & claritas. Et ego ſervus tuus ſum.

60 Benedictus es, qui dediſti mihi ſapientiam, & tibi confitebor, Domine Deus patrum noſtrorum.

61 Et accepit epiſtolas, & profectus eſt in Babyloniam. Et venit, & nuntiavit fratribus ſuis omnibus, qui fuerunt in Babylonia:

62 Et benedixerunt Deum patrum ſuorum, quoniam dedit illis remiſſionem,& refrigerium,

63 Ut aſcenderent, & ædificarent Jeruſalem, & templum, ubi nominatum eſt nomen ejus in ipſo, & exultaverunt cum muſicis, & lætitia diebus ſeptem.

C A P U T V.

Redeuntes à Babilonica captivitate in Jeruſalem, & Judæam recenſentur, & reſtituunt Dei cultum, ſed tandem à cœpto opere ad tempus impediuntur.

1 POST hæc autem electi ſunt, ut aſcenderent principes pagorum per domos, & tribus ſuas, & uxores illorum, & filii, & filiæ eorum, & ſervi, & ancillæ ipſorum, & pecora eorum.

2 Et Darius rex miſit unà cum eis equites mil-

le, donec deducerent eos in Jerusalem cum pace, & cum musicis, & cum tympanis, & tibiis.

3 Et omnes fratres erant ludentes, & fecit eos ascendere simul cum eis.

4 Et hæc sunt nomina virorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus, & in partem principatus ipsorum.

5 Sacerdotes: Filii Phinees, filii Aaron, Jesus filius Josedec, Joacim filius Zorobabel filii Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Juda,

6 Qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo.

7 Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Judæa de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Babylonem, & reversus est in Jerusalem.

8 Et requisivit partem Judææ unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel, & Jesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardochæo, Beelsuro, Mechpsatochot, Olioro. Emonia unus de principibus eorum.

9 Et numerus à gentilibus eorum, ex præpositis eorum, filii Phares, duo millia centum septuaginta duo:

10 Filii Ares, tria millia centum quinquaginta septem:

11 Filii Phœmo centum quadraginta duo: In filiis Jesu, & Joabes, mille trecenti duo:

12 Filii Demu, duo millia quadringenti septuaginta: filii Choraba, ducenti quinque: filii Banica, centum sexaginta octo:

13 Filii Bebech, quadringentitres: filii Archad, quadringenti viginti septem:

14 Filii Cham, triginta septem: filii Zoroar, duo millia sexaginta septem: filii Adin, quadringenti sexaginta unus:

15 Filii Aderectis, centum octo: filii Ciaso, & Zelas, centum septem: filii Azoroc, quadringenti triginta novem:

16 Filii Jeidabone, centum triginta duo: filii Ananiæ, centum triginta: filii Asoni, nonaginta:

17 Filii Marsar, quadringenti viginti duo: filii Zabarus, nonagintaquinque: filii Sepolemon, centum viginti tres:

18 Filii Nepopas, quinquagintaquinque: filii Nechanatus, centum quinquaginta octo: filii Cebethamus, centum trigintaduo:

19 Filii Crearpatros, qui Enocadies, & Modiæ, quadringenti viginritres: qui ex Gramas, & Gabea, centum viginti unus:

20 Qui ex Bessellon, & Ceagge, sexagintaquinque; qui ex Bastaro, centum viginti duo;

21 Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinque: filii Liptis, centum quinquagintaquinque: filii Labonii, trecenti quinquaginta septem:

22 Filii Sichen, trecenti septuaginta: filii Suadon, & Cliomus, trecenti septuaginta octo:

23 Filii Ericus, duo millia centum quadragintaquinque: filii Anaas, trecenti septuaginta. Sacerdotes:

24 Filii Jeddus, filii Euther, filii Eliasib, trecenti septuagintaduo: filii Emerus, ducenti quinquagintaduo:

25 Filii Phasutii, trecenti quinquaginta septem: filii Caree, ducenti vigintiseptem.

26 Levitæ: Filii Jesu in Caduhel, & Bamis, & Serebias, & Edias, septuagintaquatuor: omnis numerus à duodecimo anno triginta millia quadringenti sexaginta duo:

27 Filii, & filiæ, & uxores, & omnis computatio, quadraginta millia ducenti quadragintaduo.

28 Filii sacerdotum, qui psallebant in templo: filii Asaph, centum vigintiocto.

29 Ostiarii verò, filii Esmenni, filii Aser, filii Amon, filii Accuba, Topa filii Tobi, omnes centum trigintanovem.

30 Sacerdotes servientes in templo: filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii Cariæ, filii Su, filii Hellu, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Utha, filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Annani, filii Canna, filii Geddn,

31 Filii An, filii Radin, filii Desanón, filii Nachoba, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozui, filii Simoue, filii Attre, filii Hasten, filii Asana, filii Manei, filii Nasissim, filii Accusu, filii Agista, filii Azui, filii Favon, filii Phasalon,

32 Filii Meedda, filii Phusa, filii Caree, filii Barcus, filii Sarree, filii Coesi, filii Nasith, filii Agisti, filii Pedon.

33 Salomon filii ejus, filii Asophot, filii Phasida, filii Celii, filii Dedon, filii Gaddahel, filii Sephegi,

34 Filii Aggia, filii Sacharetb, filii Sabathen, filii Caroneth, filii Malsith, filii Amæ, filii Sasus, filii Addus, filii Suba, filii Eura, filii Rabotis, filii Phasphat, filii Malmon.

35 Omnes sacro servientes, & pueri Salomonis, quadringenti octoginta duo.

36 Hi sunt filii, qui ascenderunt à Thelmela, Telharsa: principes eorum, Carmellam, & Careth:

37 Et non poterant edicere civitates suas, & progenies suas, quemadmodum sint ex Israel. Filii Dalari, filii Tubal, filii Nechodaici,

38 Ex Sacerdotibus, qui fungebantur sacerdorio, & non sunt inventi filii Obia, filii Achisos, filii Addin, qui accepit uxorem ex filiabus Phargeleu:

39 Et vocati sunt nomine ejus, & borum quæsita est generis scriptura in prædatura, & non

est in-

est inventa, & prohibiti sunt sacerdotio fungi.

40 Et dixit illis Nehemias, & Astharas: Ne participentur sancta, donec exurgat Pontifex doctus in ostensionem, & veritatem.

41 Omnis autem Israel erat exceptis servis, & ancillis quadraginta duo millia trecenti quadraginta.

42 Servi horum, & ancillæ, septem millia trecenti triginta septem. Cantores, & cantatrices, ducenti sexagintaquinque.

43 Cameli, quadringenti triginta quinque, Equi, septem millia triginta sex. Muli, ducenta millia quadragintaquinque. Subjugalia, quinque millia viginti quinque.

44 Et de præpositis ipsis per pagos dum venirent in templum Dei, quod erat in Jerusalem, voverunt suscitare templum in loco suo, secundùm suam virtutem:

45 Et dare in templum thesaurum operum sacrum auri mnas duodecim millia, & mnas argenti quinque millia, & stolas sacerdotales centum.

46 Et habitaverunt Sacerdotes, & Levitæ, & qui exierant de plebe, in Jerusalem, & in regione, & sacri cantores, & ostiarii, & omnis Israel in regionibus suis.

47 Instante autem septimo mense, cùmque essent filii Israel unusquisque in suis rebus, convenerunt unanimes in atrium, quod erat ante januam Orientalem,

48 Et stantes Jesus filius Josedech, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & hujus fratres paraverunt altare,

49 Ut offerrent super illud holocautomata, secundùm quæ in libro Moysi hominis Dei scripta sunt.

50 Et convenerunt ibi ex aliis nationibus terræ, & erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terræ, & offerebant hostias, & holocautomata Domino matutina.

51 Et egerunt scenopegiam, & diem solemnem, sicut præceptum est in lege: & sacrificia quotidie, sicut oportebat:

52 Et post hæc oblationes institutas, & hostias sabbatorum, & neomeniarum, & dierum solemnium omnium sanctificatorum.

53 Et quotquot vovebant Domino à neomenia septimi mensis, cœperunt hostias offerre Deo, & templum Domini nondum erat ædificatum.

54 Et dederunt pecuniam lapidariis, & fabris, & potum, & pabula, cum gaudio.

55 Et dederunt carra Sidoniis, & Tyriis, ut transveherent illis de Libano trabes cedrinas, & facerent rates in Joppe portu, secundùm decretum, quod scriptum erat eis à Cyro rege Persarum.

56 Et in secundo anno venientes in templum Dei in Jerusalem, mense secundo, inchoavit Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & fratres ipsorum, & sacerdotes, & Levitæ, & omnes, qui venerant de captivitate in Jerusalem.

57 Et fundaverunt templum Dei, novilunio secundi mensis secundi anni cùm venissent in Judæam, & Jerusalem.

58 Et statuerunt Levitas à viginti annis, super opera Domini, & stetit Jesus, & filius ejus, & fratres omnes Levitæ conspirantes, & executores legis, facientes opera in domo Domini.

59 Et steterunt sacerdotes habentes stolas cum tubis: & Levitæ filii Asaph, habentes cymbala,

60 Collaudantes Dominum, & benedicentes secundùm David regem Israel:

61 Et cantabant canticum Domino, quoniam dulcedo ejus, & honor in sæcula super omnem Israel.

62 Et omnis populus tuba cecinerunt, & proclamaverunt voce magna, collaudantes Dominum in suscitatione domus Domini.

63 Et venerunt ex sacerdotibus, & Levitis, & præsidentibus secundùm pagos senioribus, qui viderant pristinam domum,

64 Et ad hujus ædificationem cum clamore, & planctu magno, & multi cum tubis, & gaudio magno:

65 In tantum ut populus non audiret tubas propter planctum populi. Turba enim erat tubis canens magnificè, ita ut longè audiretur.

66 Et audierunt inimici tribus Judæ, & Beniamin, & venerunt scire, quæ esset vox tubarum.

67 Et cognoverunt, quoniam qui erant ex captivitate, ædificant templum Domino Deo Israel:

68 Et accedentes ad Zorobabel, & Jesum, præpositos pagorum, dixerunt eis: Ædificabimus unà vobiscum.

69 Similiter enim audivimus Dominum vestrum, & ipsi pariter incedimus à diebus Asbazareth regis Assyriorum, qui transmigravit nos huc.

70 Et dixit illis Zorobabel, & Jesus, & principes pagorum Israel,

71 Non est nobis, & vobis ædificare domum Dei nostri: nos enim soli ædificabimus Domino Israel, secundùm ea, quæ præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

72 Gentes autem terræ incumbentes his, qui sunt in Judæa, & levantes opus ædificationis, & insidias, & populos adducentes prohibebant eos ædificare,

73 Et aggressuras exercentes impedierunt, ne consummaretur ædificium omni tempore vitæ Cyri regis, & protraxerunt structuram per biennium usque ad Darii regnum.

C A P U T VI.

Judæi, annuente Dario, templum Dei extruunt in Jerusalem.

1 IN secundo autem anno regni Darii prophetavit Aggæus, & Zacharias filius Addin prophetæ apud Judæam, & Jerusalem in nomine Dei Israel super eos.

2 Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, & Jesus filius Josedech, inchoaverunt ædificare domum Domini, quæ est in Jerusalem:

3 Cùm adessent eis prophetæ Domini, & adjuvarent eos. In ipso tempore venit ad illos Sisennes subregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales ejus,

4 Et dixerunt eis: Quo præcipiente vobis domum hanc ædificatis, & tectum istud, & alia omnia perficitis? & qui sunt structores, qui hæc ædificant?

5 Et habuerunt gratiam visitatione facta super eos, qui erant ex captivitate à Domino seniores Judæorum.

6 Et non sunt impediti ædificare, donec significaretur Dario de omnibus istis, & responsum acciperetur.

7 Exemplum epistolæ, quam miserunt Dario. SISENNES subregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales ejus in Syria, & Phœnice præsides, regi Dario salutem.

8 Omnia nota sint Domino regi, quòd cùm venissemus in regionem Judææ, & introissemus in Jerusalem, invenimus ædificantes domum Dei magnam:

9 Et templum ex lapidibus politis, & magnis, & pretiosis materiis in parietibus,

10 Et opera illa instanter fieri, & suffragare, & prosperare in manibus eorum, & in omni gloria quàm diligentissimè perfici.

11 Tunc interrogavimus seniores, dicentes: Quo permittente vobis ædificatis domum istam, & opera hæc fundatis?

12 Ideò autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines, & præpositos, & nominum scripturam præpositorum postulavimus illos.

13 At illi responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Domini, qui fecit cœlum, & terram,

14 Et ædificabatur hæc domus ante annos istos multos à rege Israel magno, & fortissimo, & consummata est.

15 Et quoniam patres nostri exacerbantes erant, & peccaverunt in Deum Israel, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babyloniæ, regis Chaldæorum,

16 Et domum istam demolientes incenderunt, & populum captivum duxerunt in Babylonem.

17 In primo anno regnante Cyro rege Babyloniæ, scripsit Cyrus rex domum hanc ædificare,

18 Et illa sacra vasa aurea, & argentea, quæ extulerat Nabuchodonosor de domo, quæ est in Jerusalem, & consecraverat ea in suo templo, rursus protulit ea Cyrus rex de templo, quod erat in Babylonia, & tradita sunt Zorobabel, & Salmanasaro subregulo:

19 Et præceptum est eis, ut offerrent hæc vasa, & reponerent in templo, quod erat in Jerusalem, & ipsum templum Dei ædificare in loco suo.

20 Tunc Salmanasarus subjecit fundamenta domus Domini, quæ est in Jerusalem: & exinde usque nunc ædificatur, & non accepit consummationem.

21 Nunc ergo si judicatur à te, ò rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quæ sunt in Babylonia,

22 Et si inventum fuerit consilio Cyri regis cœptam esse structuram domus Domini, quæ est in Jerusalem, & judicatur à Domino rege nostro, scribat de his nobis.

23 Tunc Darius rex præcepit inquiri in Bibliothecis, & inventus est in Ecbathanis oppido, quod est in media regione locus unus, in quo scripta erant ista:

24 ANNO primo regnante Cyro, rex Cyrus præcepit domum Domini, quæ est in Jerusalem ædificare, ubi incendebant igni assiduo;

25 Cujus altitudo sit cubitorum decem, & latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, & meniano ligneo ejusdem regionis, & meniano novo, & impendia dari de domo Cyri regis:

26 Et sacra vasa domus Domini tam aurea quàm argentea, quæ extulit Nabuchodonosor in Domum Domini, quæ est in Jerusalem, ubi erant posita, ut ponantur illic.

27 Et præcepit curam agere Sisennem subregulum Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanem, & sodales ejus, qui ordinati erant in Syria, & Phœnice præsides, ut abstinerent se ab eodem loco.

28 Et ego quoque præcepi in totum ædificare, & prospexi, ut adjuvent eos, qui sunt ex captivitate Judæorum, donec consummetur templum ædis Domini:

29 Et à vexatione tributorum Cœlesyriæ, & Phœnicis, diligenter quantitatem dari his hominibus ad sacrificium Domini Zorobabel præfecto, ad tauros, & arietes, & agnos.

30 Similiter autem & frumentum, & sal, & vinum, & oleum instanter per singulos annos, prout sacerdotes, qui sunt in Jerusalem, dictaverunt consumi quotidie, sine ulla dilatione,
31 Ut offerantur libationes summo Deo pro rege, & pueris ejus, & orent pro ipsorum vita:
32 Et denuntietur, ut quicumque transgressi fuerint aliquid ex his, quæ scripta sunt, aut spreverint, accipiatur lignum de suis propriis, & suspendantur, & bona ipsorum regi adscribantur.
33 Propterea & Dominus, cujus nomen invocatum est ibi, exterminet omnem regem, & gentem, qui manum suam extenderit prohibere, aut male tractare domum Domini illam, quæ est in Jerusalem.
34 Ego Darius rex decrevi quàm diligentissimè secundùm hæc fieri.

CAPUT VII.

Domus Dei extructa dedicatur; & consecratur, in eaque festum Azymorum celebratur.

1 TUNC Sisennes subregulus Cœlesyriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales, obsecuti his, quæ à Dario rege erant decreta,
2 Insistebant sacrosanctis operibus diligentissimè, cooperantes cum senioribus Judæorum principibus Syriæ.
3 Et prosperata sunt sacrosancta opera prophetantibus Aggæo, & Zacharia prophetis.
4 Et consummaverunt omnia per præceptum Domini Dei Israel, & ex consilio Cyri, & Darii, & Artaxerxis regis Persarum.
5 Et consummata est domus nostra usque ad tertiam, & vigesimam diem mensis Adar, sexto anno Darii regis.
6 Et fecerunt filii Israel, & sacerdotes, & Levitæ, & cæteri, qui erant ex captivitate, qui appositi sunt secundùm ea, quæ scripta sunt in libro Moysi.
7 Et obtulerunt in dedicationem templi Domini tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos,
8 Et hœdos pro peccatis universi Israel duodecim, secundùm numerum tribuum Israel.
9 Et steterunt sacerdotes, & Levitæ amicti stolis per tribus, super omnia opera Domini Dei Israel, secundùm librum Moysi, & ostiarii per singulas januas.
10 Et egerunt filii Israel cum his, qui erant ex captivitate, illud Phase quartadecima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes & Levitæ.
11 Omnes filii captivitatis non sunt simul sanctificati, quia Levitæ omnes simul sanctificati sunt.
12 Et immolaverunt Phase universi filii captivitatis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibimetipsis.
13 Et manducaverunt filii Israel, qui erant ex captivitate, omnes, qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terræ quærentes Dominum,
14 Et celebraverunt diem festum azymorum, septem diebus epulantes in conspectu Domini,
15 Quoniam convertit consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorum ad opera Domini Dei Israel.

CAPUT VIII.

Ascendenti Esdra à Babylonia Jerosolymam traduntur Artaxerxis litteræ, quæ beneficia Judæis præstita continent: recensentur, qui simul ascenderunt, & auro, ac argento sacerdotibus commisso, Esdras facta oratione commonet populum ad pœnitentiam, quòd ab alienigenis se non separassent.

1 ET post hunc regnante Artaxerxe Persarum rege, accessit Esdras filius Azariæ, filii Helciæ, filii Solomæ,
2 Filii Sadoc, filii Achitob, filii Ameri, filii Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis:
3 Hic Esdras ascendit de Babylonia, cùm esset scriba, & ingeniosus in lege Moysi, quæ data est à Domino Deo Israel docere, & facere.
4 Et dedit ei rex gloriam, quòd invenisset gratiam in omni dignitate, & desiderio in conspectu ejus.
5 Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israel, & sacerdotibus, & Levitis, & sacris cantoribus templi, & ostiariis, & servis templi in Jerusalem.
6 Anno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia novilunio quinti mensis,
7 Venerunt Jerosolymam juxta præceptum illius, secundùm prosperitatem itineris à Domino ipsorum datam eis.
8 In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prætermitteret quidquam eorum, quæ essent ex lege Domini, & præceptis, & docendo universum Israel omnem justitiam, & judicium.
9 Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram Sacerdotem, & lectorem legis Domini, cujus exemplum subjectum est.

10 REX Artaxerxes Esdræ sacerdoti, & lectori legis Domini salutem.

11 Humanior ego judicans in beneficiis, præcepi eis, qui desiderant ex gente Judæorum, sua sponte, & ex sacerdotibus, & Levitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Jerusalem.

12 Si qui ergo cupiunt ire tecum, conveniant, & proficiscantur, sicut placuit mihi, & septem amicis meis consiliariis,

13 Ut visitent ea, quæ aguntur secundùm Judæam, & Jerusalem, observantes sicut habes in lege Domini,

14 Et ferant munera Domino Deo Israel, quæ vovi ego, & amici Jerusalem, & omne aurum, & argentum, quod inventum fuerit in regione Babyloniæ Domino in Jerusalem cum illo,

15 Quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum, quod est in Jerusalem, ut colligatur hoc aurum, & argentum ad tauros, & arietes, & agnos, & hœdos, & quæ his sunt congruentia,

16 Ut offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum, quod est in Jerusalem.

17 Et omnia quæcumque volueris cum fratribus tuis facere auro, & argento, perfice pro voluntate tua, secundùm præceptum Domini Dei tui.

18 Et sacrosancta vasa, quæ data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quæ est in Jerusalem:

19 Et cætera quæcumque tibi subvenerit ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio:

20 Cùm volueris cum fratribus tuis facere auro, & argento, perfice secundùm voluntatem Domini.

21 Et ego quidem rex Artaxerxes præcepi custodibus thesaurorum Syriæ, & Phœnicis, ut quæcumque scripserit Esdras sacerdos, & lector legis Domini, diligenter detur ei, usque ad argenti talenta centum, similiter & auri:

22 Et usque ad frumenti modios centum, & vini amphoras centum, & alia quæcumque abundant sine taxatione.

23 Omnia secundùm legem Dei fiant Deo altissimo, ne fortè exurgat ira in regno regis, & filii, & filiorum ejus.

24 Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus, & Levitis, & sacris cantoribus, & servis templi, & scribis templi hujus,

25 Nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem objicere eis quidquam.

26 Tu autem, Esdra, secundùm sapientiam Dei, constitue judices, & arbitros in tota Syria, & Phœnice; & omnes, qui legem Dei tui non noverunt, doce:

27 Ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur, sive morte, sive cruciatu, sive etiam pecuniæ mulctatione, vel abductione.

28 Et dixit Esdras scriba: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis clarificare domum suam, quæ est in Jerusalem;

29 Et me honorificavit in conspectu regis, & consiliariorum, & amicorum, & purpuratorum ejus.

30 Et ego constans animo factus sum secundùm opitulationem Domini Dei mei, & congregavi ex Israel viros, ut simul ascenderent mecum.

31 Et hi sunt præpositi secundùm suas patrias, & principatus portionales, eorum, qui mecum ascenderunt de Babylonia in regno Artaxerxis.

32 Et ex filiis Phares, Gersomus: ex filiis Siemarith, Amenus; filiorum David, Acchus filius Scecilia.

33 Ex filiis Phares, Zacharias, & cum eo reversi sunt viri centum quinquaginta:

34 Ex filiis doctoris Moabilionis Zarai, & cum ipso viri ducenti quinquaginta:

35 Ex filiis Zachues, Jechonias Zecholei, & cum ipso viri ducenti quinquaginta.

36 Ex filiis Sala, Maasias Gotholiæ, & cum ipso viri septuaginta:

37 Ex filiis Saphatiæ Zarias Micheli, & cum ipso viri octoginta:

38 Ex filiis Job, Abdias Jeheli, & cum ipso viri ducenti duodecim:

39 Ex filiis Baniæ, Salimoth, filius Josaphiæ, & cum ipso viri centum sexaginta:

40 Ex filiis Beer, Zacharias Bebei, & cum ipso viri ducenti octo:

41 Ex filiis Ezead, Joannes Eccetan, & cum ipso viri centum decem:

42 Ex filiis Adonicam ipsis postremis, & hæc sunt nomina eorum: Eliphaim filius Gebel, & Semejas, & cum ipso viri septuaginta.

43 Et congregavi eos ad fluvium, qui dicitur Thia, & metati fuimus illic triduo, & recognovi eos.

44 Et ex filiis sacerdotum, & Levitarum non inveni illic.

45 Et misi ad Eleazarum, & Eccelon, & Masman, & Maloban, & Enaathan, & Samea, & Joribum, Nathan, Enuagain, Zachariam, & Mosolamum, ipsos ductores, & peritos:

46 Et dixi eis, ut venirent ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii.

47 Et mandavi eis, ut dicerent Loddeo, & fratribus ejus, & illis, qui erant in gazophy-

lacio,

lacio, ut mitterent nobis eos, qui ſacerdotio ſungerentur in domo Domioi Dei noſtri.

48 Et adduxerunt nobis ſecundùm manum validam Domini Dei noſtri viros peritos: ex filiis Moholi, filii Levi, filii Iſrael, Sebebiam, & filios, & fratres, qui erant decem, & octo:

49 Asbiam, & Amin ex filiis filiorum Chananæi, & filii eorum viri viginti.

50 Et ex bis, qui templo ſerviebant, quos dedit David, & ipſi principes ad operationem Levitis templo ſervientium ducenti vigiuti. Omnia oomina ſignificata ſunt in ſcripturis.

51 Et vovi illic jejunium juvenibus in conſpectu Dei, ut quærerem ab eo bonum iter nobis, & qui nobiſcum erant, & filiis, & pecoribus, propter inſidias.

52 Erubui enim petere à rege pedites, & equites io comitatu, tutelæ gratia, contra adverſarios noſtros.

53 Diximus eoim regi, quoniam virtus Domini erit cum eis, qui ioquirunt eum io omni affectu.

54 Et iterùm deprecati ſumus Dominum Deum noſtrum ſecundùm hæc: quem & propitium habuimus, & compotes facti ſumus Deo noſtro.

55 Et ſeparavi ex plebis præpoſitis, & ſacerdotibus templi viros duodecim, & Sedebiam, & Aſannam, & cum eis ex fratribus eorum viros decem:

56 Et appendi eis aurum, & argentum, & vaſa ſacerdotalia domus Dei noſtri, quæ dooaverat rex, & conſiliarii ejus, & priucipes, & omnis Iſrael

57 Et cùm appendiſſem, tradidi argenti talenta centum quinquagiota, & vaſa argentea talentorum centum, & auri talenta centum.

58 Et vaſorum aureorum ſepties viginti, & vaſa ærea de bono æramento ſplendentia, duodecim, auri ſpeciem reddentia.

59 Et dixi eis: Et vos ſancti eſtis Domioo, & vaſa ſuot ſaocta, & aurum, & argentum votum eſt Domino Deo patrum noſtrorum.

60 Vigilate, & cuſtodite, donec tradatis ex plebis præpoſitis, & ſacerdotibus, & Levitis, & principibus civitatum Iſrael, in Jeruſalem in paſtophorio domus Dei noſtri.

61 Et hi, qui ſuſceperunt ſacerdotes, & Levitæ aurum, & argentum, & vaſa, intuleruot in Jeruſalem in templum Domini.

62 Et promovimus à fluvio Thia, die duodecima menſis primi, uſquequò introivimus in Jeruſalem.

63 Et cùm factus fuiſſet tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, & argentum traditum eſt in domo Domini Dei noſtri Marimoth filio Joti ſacerdoti:

64 Et cum ipſo erat Eleazar filius Phinees: & erant cum ipſis Joſadus filius Jeſu, & Medias, & Banni filius Levitæ: ad numerum, & ad pondus univerſa.

65 Et ſcriptum eſt pondus ipſorum eadem hora.

66 Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt ſacrificium Domino Deo Iſrael, tauros duodecim pro omni Iſrael, arietes octoginta ſex,

67 Aguos ſeptuagiota duos, hircos pro peccato duodecim, & pro ſalute vaccas duodecim, omnia in ſacrificium Domini.

68 Et relegerunt præcepta regis regalibus diſpenſatoribus, & ſubregulis Cœleſyriæ, & Phœnicis: & hooorificaverunt gentem, & templum Domini.

69 Et conſummatis his, acceſſerunt ad me præpoſiti, dicentes: Non ſegregaverunt genus Iſrael, & principes, & ſacerdotes, & Levitæ,

70 Et alienigenæ gentes, & nationes terræ, immunditias ſuas à Chananæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Jebuſæis, & Moabitis, & Ægyptiis, & Idumæis,

71 Conjuncti enim ſuot filiabus eorum & ipſi, & filii eorum, & miſtum eſt ſemeo Saoctum alienigenis gentibus terræ: & participes erant præpoſiti, & magiſtratus, ioiquitatis ejus ab initio ipſius regni.

72 Et mox ut audivi iſta, conſcidi veſtimenta, & ſacram tunicam: & lacerans capillos capitis, & barbam, ſedi dolens, & mœſtus.

73 Et convenerunt, quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Iſrael, ad me lugentem ſuper iniquitatem iſtam, & ſedebam triſtis uſque ad ſacrificium veſpertinum.

74 Et conſurgens à jejunio, conſciſſa habens veſtimenta, & ſacram tunicam, ingeniculans, & extendens manus ad Dominum,

75 Dicebam: Domine, confuſus ſum, & reveritus ſum ante faciem tuam.

76 Peccata enim noſtra multiplicata ſunt ſuper capita ooſtra, & ioiquitates noſtræ exaltatæ ſunt uſque ad cœlum.

77 Quoniam à temporibus patrum noſtrorum ſumus io magoo peccato uſque ad diem hunc.

78 Et propter peccata noſtra, & patrum noſtrorum, ſumus traditi cum fratribus noſtris, & cum ſacerdotibus noſtris, regibus terræ in gladium, & captivitatem, & deprædationem, cum confuſione uſque in hodiernum diem.

79 Et nunc quantum eſt hoc, quòd contigit nobis miſericordia abs te, Domine Deus, & relinque nobis radicem, & nomen in locum ſanctificationis tuæ.

80 Detegere luminare noſtrum in domo Do-

mini Dei nostri, dare nobis cibum in omni tempore servitutis nostræ.
81 Et cùm serviremus, non fuimus derelicti à Domino Deo nostro: sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persarum dare cibum,
82 Et clarificare templum Domini Dei nostri, & ædificare deserta Sion, dare nobis stabilitatem in Judæa, & Jerusalem.
83 Et nunc quid dicimus, Domine, habentes hæc? Transgressi enim sumus præcepta tua, quæ dedisti in manus puerorum tuorum prophetarum,
84 Dicens: Quoniam terra, in quam introistis possidere hæreditatem ejus, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terræ, & immunditiæ illorum repleverunt eam totam immunditia sua.
85 Et nunc filias vestras non conjungetis filiis eorum, & filias eorum non accipietis filiis vestris,
86 Et non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut invalescentes manducetis optima terræ, & hæreditatem distribuatis filiis vestris usque in ævum.
87 Et quæ contingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna, & magna peccata nostra.
88 Et dedisti nobis talem radicem, & rursùm reversi sumus transgredi legitima tua, ut commisceremur immunditiæ alienigenarum gentium terræ hujus.
89 Nonne irasceris nobis perdere nos, quoadusque non relinquatur radix, & nomen nostrum?
90 Domine Deus Israel, verax es. Derelicta est enim radix usque in hodiernum diem.
91 Ecce, nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his.
92 Et cùm adorando confiteretur Esdras flens, humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Jerusalem turba magna valde viri, & mulieres, & juvenes, & juvenculæ. Fletus enim erat magnus in ipsa multitudine.
93 Et cùm clamasset Jechonias Jeheli ex filiis Israel, dixit Esdræ: Nos in Dominum peccavimus, quòd collocavimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terræ.
94 Et nunc es super omnem Israel. In his ergo fit jusjurandum à Domino, expellere omnes uxores nostras, quæ ex alienigenis sunt cum filiis earum.
95 Sicut tibi decretum est à majoribus secundùm legem Domini exurgens explica.
96 Ad te enim spectat negotium: & nos tecum sumus: viriliter fac.
97 Et exurgens Esdras adjuravit principes sacerdotum, & Levitas, & omnem Israel, facere secundùm hæc, & juraverunt.

C A P U T IX.

Jubentur abjicere uxores alienigenas cum filiis, & recensentur, qui ex sacerdotibus, ac Levitis juncti illis erant. Esdras legit legem Domini coram populo: quibus peractis, jubentur, ut ad propria digressi, lætum diem agant.

1 ET exurgens Esdras ab ante atrium templi, abiit in pastophorium Jonathæ filii Nasabi,
2 Et hospitatus illic non gustavit panem, nec aquam bibit, super iniquitatem multitudinis.
3 Et facta est prædicatio in omni Judæa, & in Jerusalem omnibus, qui erant ex captivitate in Jerusalem congregati,
4 Ut quicumque non occurrerit biduo, vel triduo diei, secundùm judicium assidentium seniorum, tollerentur facultates suæ, & ipse alienus judicaretur à multitudine captivitatis.
5 Et congregati sunt omnes, qui erant ex tribu Juda, & Beniamin in tribus diebus in Jerusalem: hic mensis est nonus, dies mensis vigesimus.
6 Et sedit omnis multitudo in area templi, tremenles, propter hyemem præsentem.
7 Et exurgens Esdras, dixit illis: Vos iniquè fecistis collocantes vobis in matrimonium uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israel.
8 Et nunc date confessionem, & magnificentiam Domino Deo patrum nostrorum,
9 Et perficite voluntatem ipsius, & discedite à gentibus terræ, & ab uxoribus alienigenis.
10 Et clamavit omnis multitudo, & dixerunt voce magna: Sicut dixisti, faciemus.
11 Sed quoniam multitudo magna est, & tempus hybernum, & non possumus insubsidiati stare; & hoc opus non est nobis unius diei, neque bidui: multùm enim in his peccavimus:
12 Stent præpositi multitudinis, & omnes qui nobiscum inhabitant, & quotquot habent uxores apud se alienigenas,
13 Et assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, & judices, usquequo solvant iram Domini negotii hujus.
14 Jonathas autem filius Ezeli, & Ozias Thecam susceperunt secundùm hæc: & Bosoramus, & Levis, & Sabbathæus simul cooperati sunt cum illis.
15 Et steterunt secundùm hæc omnia universi, qui erant ex captivitate.
16 Et elegit sibi viros Esdras sacerdos, principes magnos de patribus eorum secundùm

nomi-

nomina : & consederunt noviluuio mensis decimi examinare negotium istud.

17 Et determinatum est de viris, qui habebant uxores alienigenas, usque ad neomeniam primi mensis :

18 Et inventi sunt ex sacerdotibus permisti, qui habebant alienigenas uxores,

19 Ex filiis Jesu filii Josedec, & fratribus ejus : Maseas, & Eliozerus, & Joribus, & Joadeus,

20 Et iniecerunt manus, ut expellerent uxores suas : & ad lirandum in exorationem, arietem pro ignorantia sua.

21 Et ex filiis Semmeri : Maseas, & Esses, & Jeelech, Azarias.

22 Et ex filiis Fosere : Limosias, Hismaenis, & Nathanee, Jussio, Reddus, & Thalsas.

23 Et ex Levitis : Jorabdus, & Semeis, & Colnis, & Calitas, & Facteas, & Colvas, & Elionas.

24 Et ex sacris cantoribus Eliasib, Zaccarus.

25 Et ex ostiariis : Salumus, & Tolbanes.

26 Et ex Israel : ex filiis Foro, Ozi, & Remias, & Geddias, & Melchias, & Michelus, Eleazarus, & Jammebias, & Bannas.

27 Et ex filiis Jolamam:Chamas, & Zacharias, & Jerrelus, & Joddius, & Erimoth, & Helias.

28 Et ex filiis Zathoim : Eliadas, & Liasumus, Zochias, & Larimoth, & Zabdis, & Tebedias.

29 Et ex filiis Zebes : Joannes, & Amanias, & Zabdias, & Emeus.

30 Et ex filiis Banni : Olamus, & Maluchus, & Jeddeus, & Jasub, & Azabus, & Jerimoth.

31 Et ex filiis Addin : Naathus, & Moosias, & Caleus, & Raanas, Maaseas, Mathathias, & Beseel, & Bonus, & Manasses.

32 Et ex filiis Nuae : Noneas, & Aseas, & Melchias, & Sameas, & Simon, Beniamin, & Malchus, & Narras.

33 Et ex filiis Asom : Carianeus, Marbathias, & Banus, & Eliphalach, & Manasses, & Semei.

34 Et ex filiis Banni : Jeremias, & Moadias, & Abramus, & Johel, & Baneas, & Pelias, & Jonas, & Marimoth, & Eliasib, & Machaneus, & Eliasis, & Orizas, & Dielus, & Semedius, & Zambris, & Josephus.

35 Et ex filiis Nobei : Idelus, & Mathathias, & Sabadus, & Zecheda, Sedmi, & Jessei, Baneas.

36 Omnes isti conjunxerunt sibi uxores alienigenas, & dimiserunt eas cum filiis.

37 Et inhabitaverunt sacerdotes, & Levitæ, & qui erant ex Israel, in Jerusalem, & in tota una regione, novilunio mensis septimi. Et erant filii Israel in commorationibus suis.

38 Et congregata est omnis multitudo simul in aream, quæ est ab Oriente portæ sacræ :

39 Et dixerunt Esdræ pontifici, & lectori : ut afferret legem Moysi, quæ tradita est à Domino Deo Israel,

40 Et attulit Esdras Pontifex legem omni multitudini eorum, à viro usque ad mulierem, & omnibus sacerdotibus, audire legem novilunio mensis septimi.

41 Et legebat in area, quæ est ante sacram portam templi, à prima luce usque ad vesperam, coram viris, & mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem.

42 Et stetit Esdras sacerdos, & lector legis super ligneum tribunal, quod fabricatum erat.

43 Et steterunt ad eum Mathathias, & Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias, & Balsamus ad dexteram :

44 Et ad sinistram Faldeus, Misael, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, & Zacharias.

45 Et assumpsit Esdras librum coram omni multitudine : præsidebat enim in gloria in conspectu omnium.

46 Et cùm absolvisset legem, omnes recti steterunt : & benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem.

47 Et respondit omnis populus, Amen. Et elevatis sursum manibus procidentes in terram, adoraverunt Dominum.

48 Jesus, & Baneus, & Sarebias, & Jaddimus, & Accubus, & Sabbathæus, & Calythes, & Azarias, & Joradus, & Ananias, & Philias Levitæ,

49 Qui docebant legem Domini, & in multitudine legebant legem Domini, & præferebant singuli eos, qui intelligebant lectionem.

50 Et dixit Atharathes Esdræ pontifici, & lectori, & Levitis, qui docebant multitudinem,

51 Dicens, Dies hic sanctus est Domino. Et omnes flebant, cùm audissent legem.

52 Et dixit Esdras, Digressi ergo manducate pinguissima quæque & bibite dulcissima quæque, & mittite munera his, qui non habent.

53 Sanctus enim est hic dies Domini, & nolite mæsti esse. Dominus enim clarificabit vos.

54 Et Levitæ denuntiabant in publico omnibus, dicentes, Dies hic sanctus est, nolite mæsti esse.

55 Et abierunt omnes manducare, & bibere, & epulari, & dare munera his, qui non habebant, ut epularentur. Magnificè enim sunt exaltati verbis, quibus edocti sunt.

56 Et congregati sunt universi in Jerusalem celebrare lætitiam, secundùm testamentum Domini Dei Israel.

LIBER ESDRÆ IV.

CAPUT PRIMUM.

Mittitur Esdras à Domino multa ingratis Judæis exhibita beneficia exprobraturus.

1 LIBER Esdræ Prophetæ secundus, filii Sarei, filii Azarei, filii Helciæ, filii Sadaniæ, filii Sadoch, filii Achitob,

2 Filii Achiæ, filii Phinees, filii Heli, filii Ameriæ, filii Asiel, filii Marimoth, filii Arna, filii Oziæ, filii Borith, filii Abisei, filii Phinees, filii Eleazar,

3 Filii Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarum.

4 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5 Vade, & nuntia populo meo facinora ipsorum, & filiis eorum iniquitates, quas in me admiserunt, ut nuntiet filiis filiorum:

6 Quia peccata parentum ipsorum in illis creverunt. Obliti enim mei sacrificaverunt diis alienis.

7 Nonne ego eduxi eos de terra Ægypti, de domo servitutis? Ipsi autem irritaverunt me, & consilia mea spreverunt.

8 Tu autem excute comam capitis tui, & projice omnia mala super illos: quoniam non obedierunt legi meæ. Populus autem est indisciplinatus.

9 Usquequò eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli?

10 Reges multos propter eos subverti: Pharaonem cum pueris suis, & omnem exercitum ejus percussi.

11 Omnes gentes à faele eorum perdidi, & in Oriente provinciarum duarum populos Tyri, & Sidonis dissipavi, & omnes adversarios eorum interfeci.

12 Tu verò loquere ad eos, dicens: Hæc dicit Dominus:

13 Nempe ego vos per mare transmeavi, & plateas vobis initio munitas exhibui, ducem vobis dedi Moysen, & Aaron sacerdotem:

14 Lucem vobis per columnam ignis præstiti, & magna mirabilia feci in vobis: vos autem mei obliti estis, dicit Dominus.

15 Hæc dicit Dominus omnipotens: Coturnix vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam dedi, & illic murmurastis:

16 Et non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, sed adhuc nunc usque murmurastis.

17 Ubi sunt beneficia, quæ præstiti vobis? Nonne in deserto cùm esuriretis, proclamastis ad me,

18 Dicentes, Ut quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat servire Ægyptiis, quàm mori in deserto hoc.

19 Ego dolui gemitus vestros, & dedi vobis manna in escam. Panem Angelorum manducastis.

20 Nonne cùm sitiretis, petram excidi, & fluxerunt aquæ in saturitate? propter æstus foliis arborum vos texi.

21 Divisi vobis terras pingues: Chananæos, & Pherezæos, & Philisthæos à facie vestra projeci: quid vobis faciam adhuc: dicit Dominus?

22 Hæc dicit Dominus omnipotens. In deserto cùm essetis in flumine Amorrhæo sitientes, & blasphemantes nomen meum,

23 Non ignem vobis pro blasphemiis dedi, sed mittens lignum in aquam, dulce feci flumen.

24 Quid tibi faciam, Jacob? Noluisti obedire Juda. Transferam me ad alias gentes, & dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea.

25 Quoniam me dereliquistis, & ego vos derelinquam. Petentibus vobis à me misericordiam, non miserebor.

26 Quando invocabitis me, ego non exaudiam vos. Maculastis enim manus vestras sanguine, & pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia.

27 Non quasi me dereliquistis, sed vos ipsos, dicit Dominus.

28 Hæc dicit Dominus omnipotens, Nonne ego vos rogavi, ut pater filios, & ut mater filias, & ut nutrix parvulos suos,

29 Ut essetis mihi in populum, & ego vobis in Deum, & vos mihi in filios, & ego vobis in patrem?

30 Ita vos collegi, ut gallina pullos suos sub alas suas. Modò autem quid faciam vobis? Projiciam vos à facie mea.

31 Oblationem cùm mihi attuleritis, avertam faciem meam à vobis. Dies enim festos vestros, & neomenias, & circumcisiones repudiavi.

32 Ego misi pueros meos prophetas ad vos,

quos acceptos interfecistis, & laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus.

33 Hæc dicit Dominus omnipotens, Domus vestra deserta est: Projiciam vos sicut ventus stipulam,

34 Et filii procreationem non facient: quoniam mandatum meum neglexerunt, & quod malum est, coram me fecerunt.

35 Tradam domos vestras populo venienti, qui me non audientes credunt: quibus signa non ostendi, facient, quæ præcepi.

36 Prophetas non viderunt, & memorabuntur iniquitatum eorum.

37 Testor populi venientis gratiam, cujus parvuli exultant cum lætitia, me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes, quæ dixi.

38 Et nunc, frater, aspice, quæ gloria, & vide populum venientem ab Oriente:

39 Quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, & Jacob, & Osee, & Amos, & Michææ, & Joel, & Abdiæ, & Jonæ,

40 Et Nahum, & Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, & Malachiæ, qui & Angelus Domini vocatus est.

CAPUT II.

Synagoga sub figura matris revocatur à malis suis ad vitam rectiorem.

1 HÆC dicit Dominus: Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia.

2 Mater, quæ eos generavit, dicit illis, ite filii, quia ego vidua sum, & derelicta.

3 Educavi vos cum lætitia, & amisi vos cum luctu, & tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro, & quod malum est, coram eo fecistis.

4 Modò autem quid faciam vobis? ego vidua sum, & derelicta: ite, filii, & petite à Domino misericordiam.

5 Ego autem te, pater, testem invoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum servare,

6 Ut des eis confusionem, & matrem eorum in direptionem, ut generatio eorum non fiat.

7 Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur à terra: quoniam spreverunt sacramentum meum.

8 Væ tibi, Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare, quid fecerim Sodomæ, & Gomorrhæ,

9 Quorum terra jacet in piceis glebis, & aggeribus cinerum: sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

10 Hæc dicit Dominus ad Esdram: Nuntia populo meo quoniam dabo eis regnum Jerusalem, quod daturus eram Israel.

11 Et sumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaveram illis.

12 Lignum vitæ erit illis in odore unguenti, & non laborabunt, neque fatigabuntur.

13 Ite, & accipietis. Rogate vobis dies paucos, ut immorentur. Jam paratum est vobis regnum: vigilate.

14 Testare cœlum, & terram. Contrivi enim malum, & creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus.

15 Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum: quoniam te elegi, dicit Dominus.

16 Et resuscitabo mortuos de locis suis, & de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israel.

17 Noli timere mater filiorum: quoniam te elegi, dicit Dominus.

18 Mittam tibi adjutorium pueros meos Isaiam, & Jeremiam, ad quorum consilium sanctificavi, & paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus,

19 Et totidem fontes fluentes lac, & mel, & montes immensos septem, habentes rosam, & lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos.

20 Viduam justifica, pupillo judica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti,

21 Confractum, & debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, & cœcum ad visionem claritatis meæ admitte.

22 Senem, & juvenem intrà muros tuos serva:

23 Mortuos ubi inveneris, signans commenda sepulchro, & dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea.

24 Pausa, & quiesce, populus meus, quia veniet requies tua.

25 Nutrix bona, nutri filios tuos, confirma pedes eorum.

26 Servos, quos tibi dedi, nemo ex eis interiet: eos ego enim requiram de numero tuo.

27 Noli fatigari. Cùm enim venerit dies pressuræ, & angustiæ, alii plorabunt, & tristes erunt: tu autem hilaris, & copiosa eris.

28 Zelabunt gentes, & nil adversus te poterunt, dicit Dominus.

29 Manus meæ tegent te, ne filii tui gehennam videant.

30 Jucundare mater cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus.

31 Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, & misericordiam cum illis faciam: quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens.

32 Amplectere natos tuos usque dum venio, & præstem illis misericordiam: quoniam exuberant fontes mei, & gratia mea non deficiet.

33 Ego Esdras præceptum accepi à Domino in monte Oreb, ut irem ad Israel: ad quos cùm venirem, reprobaverunt me, & respuerunt mandatum Domini:

34 Ideoque vobis dico, gentes, quæ auditis, & intelligitis, Expectate pastorem vestrum, requiem æternitatis dabit vobis: quoniam in proximo est ille, qui in fide sæculi adveniet.

35 Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per æternitatem temporis.

36 Fugite umbram sæculi hujus: accipite jucunditatem gloriæ vestræ. Ego testor palàm salvatorem meum.

37 Commendatum donum accipite, & jucundamini, gratias agentes ei, qui vos ad cœlestia regna vocavit.

38 Surgite, & state, & videte numerum signatorum in convivio Domini.

39 Qui se de umbra sæculi transtulerunt, splendidas tunicas à Domino acceperunt.

40 Recipe, Sion, numerum tuum, & conclude candidatos tuos, qui legem Domini compleverunt.

41 Filiorum tuorum, quos optabas, plenus est numerus. Roga imperium Domini, ut sanctificetur populus tuus, qui vocatus est ab initio.

42 Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, & omnes canticis collaudabant Dominum.

43 Et in medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatus: Ego autem miraculo tenebar.

44 Tunc interrogavi angelum, & dixi: Qui sunt hi, Domine?

45 Qui respondens dixit mihi: Hi sunt, qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem sumpserunt, & confessi sunt nomen Dei: Modò coronantur, & accipiunt palmas.

46 Et dixi angelo: Ille juvenis, quis est, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit?

47 Et respondens dixit mihi: Ipse est filius Dei, quem in sæculo confessi sunt: ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt.

48 Tunc dixit mihi angelus: Vade, annuntia populo meo, qualia, & quanta mirabilia Domini Dei vidisti.

C A P U T III.

In omnibus Adæ posteris, & maximè in Gentibus infidelibus, abundat malitia.

1 ANNO trigesimo ruinæ civitatis, eram in Babylone, & conturbatus sum super cubiculo meo recumbens, & cogitationes meæ ascendebant super cor meum:

2 Quoniam vidi desertionem Sion, & abundantiam eorum, qui habitabant in Babylone.

3 Et ventilatus est spiritus meus valdè, & cœpi loqui ad Altissimum verba timorata,

4 Et dixi: O dominator Domine, tu dixisti ab initio, quando plantasti terram, & hoc solus, & imperasti populo,

5 Et dedisti Adam corpus mortuum: sed & ipsum figmentum manuum tuarum erat, & insufflasti in eum spiritum vitæ, & factus est vivens coram te:

6 Et induxisti eum in paradiso, quem plantaverat dextera tua, antequam terra adventaret.

7 Et huic mandasti diligere viam tuam, & præterivit eam, & statim instituisti in eo mortem, & in nationibus ejus, & natæ sunt gentes, & tribus, & populi, & cognationes, quarum non est numerus.

8 Et ambulavit unaquæque gens in voluntate sua, & mira agebant coram te, & spernebant præcepta tua.

9 Iterum autem in tempore induxisti diluvium super inhabitantes sæculum, & perdidisti eos.

10 Et factum est in unoquoque eorum, sicut Adæ mori, sic his diluvium.

11 Dereliquisti autem unum ex his Noë cum domo sua, & ex eo justi omnes.

12 Et factum est, cùm cœpissent multiplicari, qui habitabant super terram, & multiplicaverunt filios, & populos, & gentes multas, & cœperunt iteratò impietatem facere plus quàm priores.

13 Et factum est, cùm iniquitatem facerent coram te, elegisti tibi virum ex his, cui nomen erat Abraham.

14 Et dilexisti eum, & demonstrasti ei soli voluntatem tuam:

15 Et disposuisti ei testamentum æternum, & dixisti ei, ut non unquam derelinqueres semen ejus. Et dedisti ei Isaac, & Isaac dedisti Jacob, & Esau,

16 Et segregasti tibi Jacob, Esau autem separasti. Et factus est Jacob in multitudine magna.

17 Et factum est, cùm educeres semen ejus

ex Ægypto, adduxiſti ſuper montem Sina.
18 Et inclinaſti cœlos, & ſtatuiſti terram, &
commoviſti orbem, & tremere feciſti abyſſos,
& conturbaſti ſæculum,
19 Et tranſiit gloria tua portas quatnor, ignis,
& terræmotus, & ſpiritus, & gelu, ut dares
ſemini Jacob legem, & generationi Iſrael dili-
gentiam.
20 Et non abſtuliſti ab eis cor malignum, ut
faceret lex tua in eis fructum.
21 Cor enim malignum bajulans primus A-
dam, tranſgreſſus, & victus eſt, ſed & om-
nes, qui de eo nati ſunt.
22 Et facta eſt permanens infirmitas, & lex
cum corde populi, cum malignitate radicis:
& diſceſſit, quod bonum eſt, & manſit mali-
gnum.
23 Et tranſierunt tempora, & finiti ſunt anni:
& ſuſcitaſti tibi ſervum nomine David.
24 Et dixiſti ei ædificare civitatem nominis
tui, & offerre tibi in eadem thus, & oblationes.
25 Et factum eſt hoc annis multis, & deliquе-
runt, qui habitabant civitatem;
26 In omnibus facientes ſicut fecit Adam, &
omnes generationes ejus: Utebantur enim &
ipſi corde maligno.
27 Et tradidiſti civitatem tuam in manibus
inimicorum tuorum.
28 Numquid meliora faciunt, qui habitant Ba-
bylonem? Et propter hoc dominabitur Sion.
29 Factum eſt, cùm veniſſem huc, & vidiſſem
impietates, quarum non eſt numerus: & delin-
quentes multos vidit anima mea hoc trigeſimo
anno, & exceſſit cor meum:
30 Quoniam vidi, quomodo ſuſtines eos pec-
cantes, & pepercisti impiè agentibus, & per-
didiſti populum tuum, & conſervaſti inimicos
tuos, & non ſignificaſti.
31 Nihil memini, quomodo debeat derelinqui
via hæc. Numquid meliora facit Babylon,
quàm Sion?
32 Aut alia gens cognovit te præter Iſrael?
aut quæ tribus crediderunt teſtamentis tuis, ſicut
Jacob?
33 Quarum merces non comparuit, neque la-
bor fructificavit. Pertranſiens enim petranſivi
in gentibus, & vidi abundantes eas, & non
memorantes mandatorum tuorum.
34 Nunc ergo pondera in ſtatera noſtras iniqui-
tates, & eorum, qui habitant in ſæculo: &
non invenietur nomen tuum, niſi in Iſrael.
35 Aut quando non peccaverunt in conſpectu
tuo, qui habitant terram? aut quæ gens ſic ob-
ſervavit mandata tua? Hos quidem per nomina
invenies ſervaſſe mandata tua, gentes autem
non invenies.

CAPUT IV.

*Retunditur curioſi ſcrutatoris præſumptio, ad-
ductis variis ſimilitudinibus.*

1 ET reſpondit ad me angelus, qui miſſus
eſt ad me, cui nomen Uriel,
2 Et dixit mihi, Excedens exceſſit cor tuum
in ſæculo hoc, & comprehendere cogitas viam
Altiſſimi.
3 Et dixi: Ita, Domine meus. Et reſpondit
mihi, & dixit: Tres vias miſſus ſum oſtendere
tibi, & tres ſimilitudines proponere coram te.
4 De quibus mihi ſi renuntiaveris unam ex
his, & ego tibi demonſtrabo viam, quam deſi-
deras videre, & docebo te, unde ſit cor mali-
gnum.
5 Et dixi: Loquere, Domine meus. Et dixit
ad me: Vade pondera mihi ignis pondus, aut
menſura mihi flatum venti, aut revoca mihi
diem, quæ præteriit.
6 Et reſpondi, & dixi: Quis natorum poterit
facere, ut me interroges de his?
7 Et dixit ad me: Si eſſem interrogans te, di-
cens: Quantæ habitationes ſunt in corde maris,
aut quantæ venæ ſunt in principio abyſſi, aut
quantæ venæ ſunt ſuper firmamentum, aut qui
ſunt exitus paradiſi:
8 Diceres mihi fortaſſis, in abyſſum non de-
ſcendi, neque in infernum adhuc, neque in cœ-
lum unquam aſcendi.
9 Nunc autem non interrogavi te, niſi de
igne, & vento, & die, per quem tranſiſti, &
à quibus ſeparari non potes: & non reſpondiſti
mihi de eis.
10 Et dixit mihi: Tu, quæ tua ſunt, tecum
coadoleſcentia, non potes cognoſcere:
11 Et quomodo poterit vas tuum capere Al-
tiſſimi viam, & jam exteriùs corrupto ſæculo
intelligere corruptionem evidentem in facie
mea?
12 Et dixi illi: Melius erat nos non eſſe,
quàm adhuc viventes vivere in impietatibus &
pati, & non intelligere de qua re.
13 Et reſpondit ad me, & dixit: Proficiſcens
profectus ſum ad ſilvam lignorum campi, & co-
gitaverunt cogitationem,
14 Et dixerunt: Venite, & eamus, & facia-
mus ad mare bellum, ut recedat coram nobis,
& faciamus nobis alias ſilvas.
15 Et ſimiliter fluctus maris, & ipſi cogitave-
runt cogitationem, & dixerunt: Venite aſcen-
dentes, debellemus ſilvas campi, ut & ibi con-
ſummemus nobiſmetipſis aliam regionem.
16 Et factus eſt cogitatus ſilvæ in vanum: ve-
nit enim ignis, & conſumpſit eam.

17 Similiter & cogitatus fluctuum maris: stetit enim arena, & prohibuit eos.

18 Si enim esses judex horum, quem inciperes justificare, aut quem condemnare?

19 Et respondi, & dixi: Utique vanam cogitationem cogitaverunt: terra enim data est silvæ, & mari locus portare fluctus suos.

20 Et respondit ad me, & dixit: Benè tu judicasti, & quare non judicasti tibimetipsi?

21 Quemadmodum enim terra sylvæ data est, & mare fluctibus suis: sic qui super terram inhabitant, quæ sunt super terram intelligere solummodo possunt: & qui super cœlos, quæ super altitudinem cœlorum.

22 Et respondi, & dixi: Deprecor te, Domine, ut mihi detur sensus intelligendi.

23 Non enim volui interrogare de superioribus tuis, sed de his, quæ pertranseunt per nos quotidie, propter quid Israel datus in opprobrium gentibus? quem dilexisti populum datus est tribubus impiis, & lex patrum nostrorum in interitum deducta est, & dispositiones scriptæ nusquam sunt.

24 Et pertransivimus de sæculo ut locustæ, & vita nostra stupor, & pavor, & nec digni sumus misericordiam consequi.

25 Sed quid faciet nomini suo quod invocatum est super nos? & de his interrogavi.

26 Et respondit ad me, & dixit: Si fueris plurimùm scrutatus, frequenter miraberis: quoniam festinans festinat sæculum pertransire,

27 Et non capit portare, quæ in futuris temporibus justis repromissa sunt: quoniam plenum injustitia est sæculum hoc, & infirmitatibus.

28 De quibus autem interrogas, dicam: seminatum est enim malum, & necdum venit destructio ipsius.

29 Si ergo non inversum fuerit, quod seminatum est, & discesserit locus, ubi seminatum est malum, non veniet, ubi seminatum est bonum.

30 Quoniam gramen seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio: & quantum impietatis generavit usque nunc, & generat, usque cùm veniat area?

31 Æstima autem apud te gramen mali seminis, quantum fructum impietatis generavit:

32 Quando secatæ fuerint spicæ, quarum non est numerus, quàm magnam aream incipient facere?

33 Et respondi, & dixi: Quomodo, & quando hæc? Quare modici, & mali anni nostri?

34 Et respondit ad me, & dixit mihi: Non festines tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum: nam excessus tuus multus.

35 Nonne de his interrogaverunt animæ justorum in promptuariis suis, dicentes, Usquequò spero sic? & quando veniet fructus areæ mercedis nostræ?

36 Et respondit ad ea Jeremiel Archangelus, & dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis: quoniam in statera ponderavit sæculum,

37 Et mensura mensuravit tempora, & numero numeravit tempora, & non comovit, nec excitavit, usque dum impleatur prædicta mensura.

38 Et respondi, & dixi: O dominator Domine, sed & nos omnes pleni sumus impietate.

39 Et ne fortè propter nos non impleantur justorum areæ, propter peccata inhabitantium super terram.

40 Et respondit ad me, & dixit: Vade, & interroga prægnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in semetipsa?

41 Et dixi, non potest, Domine. Et dixit ad me, In inferno promptuaria animarum matrici assimilata sunt,

42 Quemadmodum enim illa festinat, quæ parit, effugere necessitatem partus: sic & hæc festinat reddere ea, quæ commendata sunt,

43 Ab initio tibi demonstrabitur de his, quæ concupiscis videre.

44 Et respondi, & dixi: Si inveni gratiam ante oculos tuos, & si possibile est, & si idoneus sum,

45 Demonstra mihi, si plusquàm præteritum sit, habet venire, aut plura pertransierant supra quàm futurum est.

46 Quid pertransivit, scio: quid autem futurum sit, ignoro.

47 Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, & demonstrabo tibi interpretationem similitudinis:

48 Et steti, & vidi: & ecce fornax ardens transiit coram me, & factum est, cùm transiret flamma, vidi, & ecce superavit fumus.

49 Post hæc transiit coram me nubes plena aquæ, & immisit pluviam impetus multam: & cùm transiisset impetus pluviæ, superaverunt in ea guttæ.

50 Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluvia ampliùs quàm guttæ, & ignis quàm fumus: sic superabundavit, quæ transivit mensura. Superaverunt autem guttæ, & fumus:

51 Et oravi, & dixi, Putas vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis?

52 Respondit ad me, & dixit. De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere, de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.

CAPUT V.

Varia signa de futuris rebus Esdræ per Angelum ostenduntur pro captivorum spe, ac consolatione.

1 DE signis autem : ecce dies venient, in quibus apprehenderunt, qui inhabitant terram in censu multo : & abscondetur veritatis via, & sterilis erit à fide regio :

2 Et multiplicabitur injustitia super hanc, quam ipse tu vides, & super quam audisti olim :

3 Et erit imposito vestigio quam nunc vides regnare regionem, & videbunt eam desertam.

4 Si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam, & relucescet subitò sol noctu, & luna ter in die,

5 Et de ligno sanguis stillabit, & lapis dabit vocem suam, & populi commovebuntur :

6 Et regnabit, quem non sperant, qui inhabitant super terram, & volatilia commigrationem facient :

7 Et mare Sodomiticum pisces rejiciet, & dabit vocem noctu, quam non noverant multi, omnes autem audient vocem ejus,

8 Et chaos fiet per loca multa, & ignis frequenter remittetur, & bestiæ agrestes transmigrabunt, & mulieres menstruatæ parient monstra,

9 Et in dulcibus aquis salsæ invenientur, & amici omnes semetipsos expugnabunt : & abscondetur tunc sensus, & intellectus separabitur in promptuarium suum :

10 Et quæretur à multis, & non invenietur : & multiplicabitur injustitia, & incontinentia super terram.

11 Et interrogabit regio proximam suam, & dicet, Numquid per te pertransiit justitia justum faciens? Et hoc negabit :

12 Et erit in illo tempore, & sperabunt homines, & non impetrabunt : laborabunt, & non dirigentur viæ eorum.

13 Hæc signa dicere tibi permissum est mihi : & si oraveris iterùm, & ploraveris, sicut & nunc, & jejunaveris septem diebus, audies iteratò horum majora.

14 Et evigilavi, & corpus meum horruit valdè : & anima mea laboravit, ut deficeret.

15 Et tenuit me, qui venit angelus, qui loquebatur in me, & confortavit me, & statuit me super pedes.

16 Et factum est in nocte secunda, & venit ad me Salathiel dux populi, & dixit mihi : Ubi eras? & quare vultus tuus tristis?

17 An nescis, quoniam tibi creditus est Israel in regione transmigrationis eorum?

18 Exurge ergo, & gusta panem, & non derelinquas nos, sicut pastor gregem suum in manibus luporum malignorum.

19 Et dixi ei, Vade à me, & non appropies ad me, Et audivit, ut dixi : & recessit à me.

20 Et ego jejunavi diebus septem ululans, & plorans, sicut mihi mandavit Uriel Angelus.

21 Et factum est post dies septem, & iterùm cogitationes cordis mei molestæ erant mihi valde,

22 Et resumpsit anima mea spiritum intellectus : & iterum cœpi loqui coram Altissimo sermones,

23 Et dixi, Dominator Domine, ex omni silva terræ, & omnibus arboribus ejus, elegisti vineam unicam :

24 Et ex omni terra orbis, elegisti tibi foveam unam : & ex omnibus floribus orbis elegisti tibi lilium unum :

25 Et ex omnibus abyssis maris replesti tibi rivum unum : & ex omnibus ædificatis civitatibus sanctificasti tibimetipsi Sion :

26 Et ex omnibus creatis volatilibus nominasti tibi columbam unam: & ex omnibus plasmatis pecoribus providisti tibi ovem unam :

27 Et ex omnibus multiplicatis populis acquisivisti tibi populum unum : & ab omnibus probatam legem donasti huic, quem desiderasti populo.

28 Et nunc, Domine, ut quid tradidisti unum pluribus? Et præparasti super unam radicem alias, & disperdidisti unicum tuum in multis :

29 Et conculcaverunt eum, qui contradicebant sponsionibus tuis, quique tuis testamentis non credebant.

30 Et si odiens odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

31 Et factum est, cùm locutus essem sermones, & missus est angelus ad me, qui ante venerat ad me præterita nocte,

32 Et dixit mihi, Audi me, & instruam te : & intende mihi, & adjiciam coram te.

33 Et dixi, Loquere, Domine meus. Et dixit ad me, Valdè tu in excessu mentis factus es pro Israel : an plus dilexisti eum, quàm qui eum fecit?

34 Et dixi ad eum, Non, Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quærentem apprehendere semitam Altissimi, & investigare partem judicii ejus.

35 Et dixit ad me, Non potes. Et dixi, Quare, Domine? ad quid nascebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob, & defatigationem generis Israel?

36 Et dixit ad me, Numera mihi, quæ necdum venerant, & collige mihi dispersas guttas, & revirida mihi aridos flores.

37 Et aperi mihi clausa promptuaria, & produc mihi inclusos in eis flatus: demonstra mihi vocis imaginem; & tunc ostendam tibi laborem, quem rogas videre.

38 Et dixi, Dominator Domine, quis enim est, qui potest hæc scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet?

39 Ego autem insipiens: & quomodo potero dicere de his, quibus me interrogasti?

40 Et dixit ad me, Quomodo non potes facere unum de his, quæ dicta sunt: sic non poteris invenire judicium meum, aut in fine charitatem, quam populo promisi.

41 Et dixi, Sed ecce, Domine, tu propè es his, qui in finem sunt: & quid facient, qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi, qui post nos?

42 Et dixit ad me, Coronæ assimilabo judicium meum. Sicut non novissimorum tarditas, sic nec priorum velocitas.

43 Et respondi, & dixi, Nec poteras facere eos, qui facti sunt, & qui sunt, & qui futuri sunt, in unum, ut celeriùs judicium tuum ostendas?

44 Et respondit ad me, & dixit: Non potest festinare creatura super creatorem, nec sustinere sæculum eos, qui in eo creandi sunt in unum.

45 Et dixi, Quo modo dixisti servo tuo, quoniam vivificans vivificasti à te creatam creaturam in unum, & sustinebat creatura, poterit & nunc portare præsentes in unum.

46 Et dixit ad me, Interroga matricem mulieris, & dices ad eam, Et si paris, quare per tempus? Roga ergo eam, ut det decem in unum.

47 Et dixi, Non utique poterit: sed secundùm tempus.

48 Et dixit ad me, Et ego dedi matricem terræ his, qui seminati sunt super eam per tempus.

49 Quemadmodum enim infans non parit ea, quæ senum sunt: sic ego disposui à me creatum sæculum.

50 Et interogavi, & dixi, Cùm jam dederis mihi viam, loquar coram te: nam mater nostra, de qua dixisti mihi; adhuc juvenis est: jam senectuti appropinquat.

51 Et respondit ad me, & dixit, Interroga eam quæ parit, & dicet tibi.

52 Dices enim ei, Quare quos peperisti, nunc non sunt similes his, qui ante te, sed minores statura.

53 Et dicet tibi ipsa, Alii sunt, qui in juventute virtutis nati sunt: & alii, qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati.

54 Considera ergo & tu, quoniam minori statura estis præ his, qui ante vos:

55 Et qui post vos, minori quàm vos, quasi jam senescentes creaturæ, & fortitudinem juventutis prætereuntes. Et dixi, Rogo, Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos demonstra servo tuo, per quem visites creaturam tuam.

CAPUT VI.

Deus omnia novit, antequam fiant, & omnia creavit propter hominem, omniumque fines considerat.

1 ET dixit ad me, Initio terreni orbis, & antequam starent exitus sæculi, & antequam spirarent conventiones ventorum.

2 Et antequam sonarent voces tonitruum, & antequam splenderent nitores coruscationum, & antequam confirmarentur fundamenta paradisi,

3 Et antequam viderentur decori flores, & antequam confirmarentur motæ virtutes, & antequam colligerentur innumerabiles militiæ angelorum,

4 Et antequam extollerentur altitudines aeris, & antequam nominarentur mensuræ firmamentorum, & antequam æstuarent camini in Sion.

5 Et antequam investigarentur præsentes anni, & antequam abalienarentur eorum, qui nunc peccant adinventiones, & consignati essent, qui fidem thesaurizaverunt:

6 Tunc cogitavi, & facta sunt per me solum, & non per alium: & finis per me, & non per alium.

7 Et respondi, & dixi, Quæ erit separatio temporum? aut quando prioris finis, & sequentis initium?

8 Et dixit ad me, Ab Abraham usque ad Isaac, quando nati sunt ab eo Jacob, & Esau, manus Jacob tenebat ab initio calcaneum Esau:

9 Finis enim hujus sæculi Esau, & principium sequentis Jacob.

10 Hominis manus inter calcaneum, & manum. Aliud noli quærere Esdra.

11 Et respondi, & dixi, O dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos,

12 Oro, ut demonstres servo tuo finem signorum tuorum, quorum partem mihi demonstrasti nocte præcedenti.

13 Et respondit, & dixit ad me, Surge super pedes tuos, & audi vocem plenissimam sonitus.

14 Et erit sicut commotio, nec commovebitur locus, in quo stes super eum.

15 Ideò

15 Ideò cùm loquitur, tu non expaveas, quoniam de fine verbum, & fundamentum terræ intelligitur,
16 Quoniam de ipsis sermo tremiscit, & commovetur, scit enim, quoniam finem eorum oportet commutari.
17 Et factum est, cùm audissem, surrexi super pedes meos, & audivi: & ecce vox loquens, & sonus ejus sicut sonus aquarum multarum,
18 Et dixit, Ecce dies veniunt, & erit quando appropinquare incipiam, ut visitem habitantes in terra:
19 Et quando inquirere incipiam ab eis, qui injustè nocuerunt injustitia sua, & quando suppleta fuerit humilitas Sion.
20 Et cùm supersignabitur sæculum, quod incipient pertransire, hæc signa faciam, Libri aperientur ante faciem firmamenti, & omnes videbunt simul.
21 Et anniculi infantes loquentur vocibus suis, & prægnantes immaturos parient infantes trium, & quatuor mensium, & vivent, & suscitabuntur.
22 Et subitò apparebunt seminata loca non seminata, & plena promptuaria subitò invenientur vacua.
23 Et tuba canet cum sono; quam cùm omnes audierint, subitò expavescent.
24 Et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos ut inimici, & expavescet terra cum his: & venæ fontium stabunt: & non decurrent in horis tribus:
25 Et erit, omnis, qui derelictus fuerit ex omnibus istis, quibus prædixi tibi, ipse salvabitur & videbit salutare meum, & finem sæculi vestri.
26 Et videbunt, qui recepti sunt homines, qui mortem non gustaverunt à nativitate sua, & mutabitur cor inhabitantium, & convertetur in sensum alium.
27 Delebitur enim malum: & extinguetur dolus.
28 Florebit autem fides, & vincetur corruptela, & ostendetur veritas, quæ sine fructu fuit diebus tantis.
29 Et factum est, cùm loqueretur mihi, & ecce paulatim intuebar super eum, ante quem stabam,
30 Et dixit ad me hæc: Veni tibi ostendere tempus venturæ noctis
31 Si ergo iterùm rogaveris, & iterùm jejunaveris septem diebus, iterùm tibi renuntiabo horum majora per diem, quàm audivi.
32 Audita est enim vox tua apud Altissimum. Vidit enim Fortis directionem tuam, & providit pudicitiam, quam à juventute tua habuisti:
33 Et propter hoc misit me demonstrare tibi hæc omnia, & dicere tibi, Confide, & noli timere.
34 Et noli festinare cum prioribus temporibus cogitare vana, & non properes à novissimis temporibus.
35 Et factum est post hæc & flevi iterùm: & similiter jejunavi septem diebus: ut suppleam tres hebdomadas, quæ dictæ sunt mihi.
36 Et factum est in octava nocte, & cor meum turbabatur iteratò in me, & cœpi loqui coram Altissimo.
37 Inflammabatur enim spiritus meus valde, & anima mea anxiabatur.
38 Et dixi, O Domine, loquens locutus es ab initio creaturæ, in primo die dicens, Fiat cœlum, & terra: & tuum verbum opus perfectum.
39 Et erat tunc spiritus, & tenebræ circumferebantur, & silentium; sonus vocis hominis nondum erat abs te.
40 Tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum.
41 Et die secundo creasti spiritum firmamenti, & imperasti ei, ut divideret, & divisionem faceret inter aquas, ut pars quædam sursum recederet, pars verò deorsum maneret.
42 Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terræ: sex verò partes siccasti, & conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata à Deo, & culta.
43 Verbum enim tuum processit, & opus statim fiebat.
44 Processit enim subitò fructus multitudinis immensus, & concupiscentiæ gustus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti investigabilis: & die tertia hæc facta sunt.
45 Quarta autem die imperasti fieri solis splendorem, lunæ lumen, stellarum dispositionem:
46 Et imperasti eis, ut deservirent futuro plasmato homini.
47 Quinto autem die dixisti septimæ parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, & volatilia, & pisces, & ita fiebat.
48 Aqua muta, & sine anima, quæ Dei nutu jubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrent.
49 Et tunc conservasti duas animas; nomen uni vocasti Henoch, & nomen secundæ vocasti Leviathan.
50 Et separasti ea ab alterutro. Non enim poterat septima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea.
51 Et dedisti Henoch unam partem, quæ siccata est tertio die, ut habitet in ea ubi sunt montes mille.
52 Leviathan autem dedisti septimam par-

tem humidam, & servasti eam, ut fiat in devorationem quibus vis, & quando vis.
53 Sexto autem die imperasti terræ, ut crearet coram te jumenta, & bestias, & reptilia:
54 Et super his Adam, quem constituisti ducem super omnibus factis, quæ fecisti, & ex eo educimur nos omnes, quemque elegisti populum.
55 Hæc autem omnia dixi coram te, Domine, quia propter nos creasti sæculum.
56 Residuas autem gentes ab Adam natas dixisti eas nil esse, & quoniam salivæ assimilatæ sunt, & quasi stillicidium de vase similasti abundantiam eorum,
57 Et nunc, Domine, ecce istæ gentes, quæ in nihilum deputatæ sunt, cœperunt dominari nostri, & devorare:
58 Nos autem populus tuus, quem vocasti primogenitum unigenitum æmulatorem tuum, tradiri sumus in manibus eorum:
59 Et si propter nos creatum est sæculum, quare non hæreditatem possidemus cum sæculo? usquequò hæc?

CAPUT VII.

Absque tribulationibus non pervenitur ad immortalem vitam: & nunc quidem prosunt orationes justorum, post extremum autem judicium nihil immutabitur. Variis vitiis subjiciunt se homines, sed Dominus est misericors.

1 ET factum est, cùm finissem loqui verba hæc, missus est ad me Angelus, qui missus fuerat ad me primis noctibus.
2 Et dixit ad me: Surge Esdra, & audi sermones, quos veni loqui ad te.
3 Et dixi: Loquere, Deus meus. Et dixit ad me: Mare positum est in spatioso loco, ut esset altum, & immensum:
4 Erit autem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis fluminibus,
5 Quis enim volens voluerit ingredi mare, & videre eum, vel dominari ejus: si non transierit angustum, in latitudinem quomodo venire poterit?
6 Item aliud, Civitas est ædificata, & posita in loco campestri: est autem plena omnium bonorum.
7 Introitus ejus angustus, & in præcipiti positus, ut esset à dextris quidem ignis, à sinistris aqua alta.
8 Semita autem est una sola inter eos posita, hoc est, inter ignem, & aquam, ut non capiat semita, nisi solummodo vestigium hominis.
9 Si autem dabitur civitas homini in hæreditatem, si numquam antepositum periculum pertransierit, quomodo accipiet hæreditatem suam?
10 Et dixi: Sic Domine. Et dixit ad me, Sic est & Israel pars.
11 Propter eos enim feci sæculum, & quando transgressus est Adam constitutiones meas, judicatum est, quod factum est.
12 Et facti sunt introitus hujus sæculi angusti, & dolentes, & laboriosi: pauci autem, & mali, & periculorum pleni; & labore magnoperè fulti.
13 Nam majoris sæculi introitus spatiosi, & securi, & facientes immortalitatis fructum.
14 Si ergo ingredientes non fuerunt ingressi, qui vivunt, angusta, & vana hæc: non poterunt recipere, quæ sunt reposita.
15 Nunc ergo quare tu conturbaris, cùm sis corruptibilis? & quid moveris tu, cùm sis mortalis?
16 Et quare non accepisti in corde tuo, quod est futurum, sed quod in præsenti?
17 Respondi, & dixi, Dominator Domine, ecce disposuisti lege tua, quoniam justi hæreditabunt hæc, impii autem peribunt.
18 Justi autem ferent angusta, sperantes spatiosa; qui enim impiè gesserunt, & angusta passi sunt, & spatiosa non videbunt.
19 Et dixit ad me: Non est judex super Deum, neque intelligens super Altissimum.
20 Pereunt enim multi præsentes, quia negligitur, quæ anteposita est Dei lex.
21 Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent, & quid observantes non punirentur.
22 Hi autem non sunt persuasi, & contradixerunt ei, & constituerunt sibi cogitamen vanitatis,
23 Et proposuerunt sibi circumventiones delictorum, & superdixerunt Altissimo non esse, & vias ejus non cognoverunt,
24 Et legem ejus spreverunt, & sponsiones ejus abnegaverunt, & in legitimis ejus fidem non habuerunt, & opera ejus non perfecerunt.
25 Propter hoc Esdra vacua vacuis, & plena plenis.
26 Ecce tempus veniet, & erit quando venient signa, quæ prædixi tibi, & apparebit sponsa, & apparescens ostendetur, quæ nunc subducitur, terra:
27 Et omnis, qui liberatus est de prædictis malis, ipse videbit mirabilia mea,
28 Revelabitur enim filius meus JESUS cum his, qui cum eo sunt, & jucundabuntur, qui relicti sunt in annis quadringentis.
29 Et erit post annos hos, & morietur filius meus CHRISTUS, & omnes, qui spiramentum habent homines.
30 Et convertetur sæculum in antiquum silentium

lentium diebus ſeptem, ſicut in prioribus judiciis, ita ut nemo derelinquatur.

31 Et erit poſt dies ſeptem, & excitabitur, quod nondum vigilat, ſæculum, & morietur corruptum:

32 Et terra reddet, quæ in ea dormiunt, & pulvis, quæ in eo ſilentio habitant, & promptuaria reddent, quæ eis commendatæ ſunt animæ.

33 Et revelabitur Altiſſimus ſuper ſedem judicii, & pertranſibunt miſeriæ, & longanimitas congregabitur.

34 Judicium autem ſolum remanebit, veritas ſtabit, & fides convaleſcet.

35 Et opus ſubſequetur, & merces oſtendetur, & juſtitiæ vigilabunt, & injuſtitiæ non dominabuotur.

36 Et dixi, Primus Abraham propter Sodomitas oravit, & Moyſes pro patribus, qui in deſerto peccaverunt.

37 Et qui poſt eum pro Iſrael in diebus Acha & Samuelis,

38 Et David pro confractione, & Salomon pro eis, qui veneruot in ſanctificationem.

39 Et Elias pro his, qui pluviam acceperunt, & pro mortuo, ut viveret,

40 Et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, & multi pro multis.

41 Si ergo modò quaodo corruptibile increvit, & injuſtitia multiplicata eſt, & oraveruot juſti pro impiis: quare & nunc ſic non erit?

42 Et reſpondit ad me, & dixit: Præſens ſæculum noo eſt fiois, & gloria io eo frequens manet: propter hoc oraverunt pro invalidis.

43 Dies enim judicii erit fiois temporis hujus, & initium temporis futuræ immortalitatis, in quo tranſivit corruptela:

44 Soluta eſt intemperantia, abſciſſa eſt incredulitas: crevit autem juſtitia, orta eſt veritas.

45 Tunc enim nemo poterit ſalvare eum, qui periit, neque demergere, qui vicit. Et reſpondi,

46 Et dixi, Hie eſt ſermo meus primus, & noviſſimus, quoniam melius erat noo dare terram Adam, vel cùm jam dediſſet, coercere eum, ut non peccaret.

47 Quid eoim prodeſt homioibus, in præſenti vivere in triſtitia, & mortuos ſperare punitionem?

48 O tu quid feciſti Adam? Si enim tu peccaſti, non eſt factus ſolius tuus caſus, ſed & noſter, qui ex te advenimus.

49 Quid enim prodeſt nobis, ſi promiſſum eſt nobis immortale tempus, nos autem mortalia opera egimus?

50 Et quoniam prædicta eſt nobis perennis ſpes, nos verò peſſimi vani facti ſumus.

51 Et quoniam repoſita ſuot oobis habitacula ſanitatis, & ſecuritatis: nos verò malè converſati ſumus.

52 Et quoniam repoſita eſt gloria Altiſſimi, protegere eos, qui tardè converſati ſunt: nos autem peſſimis viis ambulavimus.

53 Et quoniam oſtendetur paradiſus, cujus fructus incorruptus perſeverat, in quo eſt ſecuritas, & medela:

54 Nos verò non ingrediemur, in ingratis enim locis converſati ſumus.

55 Et quoniam ſuper ſtellas fulgebuot facies eorum, qui abſtinentiam habuerunt: noſtræ autem facies ſuper tenebras nigræ.

56 Non enim cogitavimus viventes, quando iniquitatem faciebamus, quòd incipiemus poſt mortem pati.

57 Et reſpondit, & dixit, hoc eſt cogitamentum certaminis, quod certabit, qui ſuper terram natus eſt homo,

58 Ut ſi victus fuerit, patiatur, quod dixiſti: ſi autem vicerit, recipiet, quod dico:

59 Quoniam hæc eſt vita, quam Moyſes dixit, cum viveret, ad populum dicens, Elige tibi vitam, ut vivas.

60 Non crediderunt autem ei, ſed nec poſt eum prophetis: ſed nec mihi, qui locutus ſum ad eos.

61 Quonism non eſſet triſtitia in perditionem eorum, ſicut futurum eſt gaudium ſuper eos, quibus perſuaſa eſt ſalus.

62 Et reſpondi, & dixi, Scio, Domioe, quoniam vocatus eſt Altiſſimus miſericors in eo, quòd miſereatur his, qui nondum in ſæculo advenerunt.

63 Et quòd miſeretur illis, qui converſionem faciunt in lege ejus:

64 Et longanimis eſt, quoniam longanimitatem præſtat his, qui peccaverunt quaſi ſuis operibus:

65 Et munificus eſt, quoniam quidem donare vult pro exigentiis:

66 Et multæ miſericordiæ quoniam multiplicat magis miſericordias his, qui præſentes ſunt, & qui præterierunt, & qui futuri ſunt.

67 Si enim non multiplicavit miſericordias ſuas, non vivificabitur ſæculum cum his, qui inhæreditabunt in eo.

68 Et donat: quoniam ſi non donaverit de bonitate ſua, ut alleventur hi, qui iniquitatem fecerunt, de ſuis iniquitatibus noo poterit decies milleſima pars vivificari hominum.

69 Et judex ſi non ignoverit his, qui curati ſunt verbo ejus, & deleverit multitudinem contentionum: non fortaſſis derelinquerentur in innumerabili multitudine, niſi pauci valdè.

CAPUT VIII.

Deus in hoc sæculo misericors agnoscitur propter peccatores, plurimi tamen damnantur: at justis præmia sunt reposita.

1 ET respondit ad me, & dixit: Hoc sæculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos.

2 Dicam autem coram te similitudinem, Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis, unde fiat fictile, parvum autem pulverem, unde aurum fit: sic & actus præsentis sæculi.

3 Multi quidem creati sunt, pauci autem salvabuntur.

4 Et respondi, & dixi: Absorbe ergo anima sensum, & devora quod sapit.

5 Convenisti enim obaudire, & prophetare volens. Nec enim tibi datum est spatium, nisi solummodò vivere.

6 O Domine, si non permittas servo tuo, ut oremus coram te, & des nobis semen cordi, & sensui culturam, unde fructus fiat, unde vivere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis?

7 Solus enim es, & una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es:

8 Et quomodo nunc in matrice plasmatum est corpus, & præstas membra: conservatur in igne, & aqua tua creatio: & novem mensibus patitur tua plasmatio tuam creaturam, quæ in ea creata est.

9 Ipsum autem, quod servat, & quod servatur, utraque servabuntur: servataque quandoque iterùm reddit matrix, quæ in ea creverunt.

10 Imperasti enim ex ipsis membris, hoc est mamillis præbere lac fructui mamillarum,

11 Ut nutriatur id, quod plasmatum est usque in tempus aliquod, & posteà disponas eum tuæ misericordiæ.

12 Enutristi eum tua justitia, & erudisti eum in lege tua, & corripuisti eum tuo intellectu:

13 Et mortificabis eum, ut tuam creaturam: & vivificabis eum, ut opus tuum.

14 Si ergo perdideris eum, qui tantis laboribus plasmatus est: tuo jussu facilè est ordinari, ut & id, quod fiebat, servaretur.

15 Et nunc, Domine, dicam, de omni homine tu magis scis: de populo autem tuo, ob quem doleo:

16 Et de hæreditate tua, propter quam lugeo, & propter Israel, propter quem tristis sum, & de Jacob, propter quem doleo:

17 Ideò incipiam orare coram te pro me, & pro eis: quoniam video lapsus nostros, qui inhabitamus terram.

18 Sed audivi celeritatem judicis, qui futurus est:

19 Ideò audi vocem meam, & intellige sermonem meum, & loquar coram te.

20 Initium verborum Esdræ priusquam assumeretur, & dixi, Domine, qui inhabitas sæculum, cujus oculi elevati in superna, & aere:

21 Et cujus thronus inæstimabilis, & gloria incomprehensibilis: cui astat exercitus angelorum cum tremore.

22 Quorum servatio in vento, & igni convertitur: cujus verbum verum, & dicta perseverantia:

23 Cujus jussio fortis, & dispositio terribilis: cujus aspectus arefacit abyssos, & indignatio tabescere facit montes, & veritas testificatur:

24 Exaudi orationem servi tui, & auribus percipe precationem figmenti.

25 Dum enim vivo, loquar: & dum sapio, respondebo:

26 Nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt.

27 Nec intendas impia gentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt.

28 Nec cogites, qui in conspectu tuo falsè conversati sunt, sed memorare, qui ex voluntate tua timorem cognoverunt.

29 Neque volueris perdere, qui pecudum mores habuerunt: sed respicias eos, qui legem tuam splendidè docuerunt.

30 Nec indigneris eis, qui bestiis pejores judicati sunt: sed diligas eos, qui semper in tua justitia confidunt, & gloria.

31 Quoniam nos, & patres nostri talibus morbis languemus: tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis.

32 Si enim desideraveris, ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera justitiæ.

33 Justi enim, quibus sunt opera multa reposita, ex propriis operibus recipient mercedem.

34 Quid est enim homo, ut ei indigneris: aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso?

35 In veritate enim nemo de genitis est, qui non impiè gessit; & de confitentibus, qui non deliquit.

36 In hoc enim annuntiabitur justitia tua, & bonitas tua, Domine, cùm misertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum.

37 Et respondit ad me, & dixit, Rectè locutus es aliqua, & juxta sermones tuos, sic & fiet.

38 Quoniam non verè cogitabo super plasma eorum, qui peccaverunt ante mortem, ante judicium, ante perditionem;

39 Sed

39 Sed jucundabor super justorum figmentum,
& memorabor peregrinationis quoque, & salva-
tionis, & mercedis receptionis.
40 Quomodo ergo locutus sum, sic & est.
41 Sicut enim agricola serit super terram se-
mina multa, & plantationes multitudinis plan-
tat, sed non in tempore omnia, quæ seminata
sunt, salvantur, sed nec omnia, quæ plantata
sunt, radicabunt: sic & qui in sæculo semina-
ti sunt, non omnes salvabuntur.
42 Et respondi, & dixi: Si inveni gratiam,
loquar.
43 Quomodo semen agricolæ si non ascenderit,
aut non acceperit pluviam tuam in tempore, aut
si corruptum fuerit multitudine pluviæ,
44 Sic perit: & similiter homo, qui manibus
tuis plasmatus est, & tu ei imago nominatus:
quoniam similatus es ei, propter quem omnia
plasmasti, & assimilasti semini agricolæ.
45 Non irascaris super nos sed parce populo
tuo, & miserere hæreditati tuæ. Tu autem crea-
turæ tuæ misereris.
46 Et respondit ad me, & dixit: Quæ sunt
præsentia præsentibus, & quæ futura futuris?
47 Multum enim tibi restat, ut possis diligere
meam creaturam super me: tibi autem frequen-
ter, & ipsi proximavi, injustis autem num-
quam.
48 Sed & in hoc mirabilis es coram Altissimo.
49 Quoniam humiliasti te, sicut decet te, &
non judicasti te, ut inter justos plurimùm glo-
rificeris.
50 Propter quod miseriæ multæ, & miserabi-
les efficientur eis, qui habitant sæculum in no-
vissimis, quia in multa superbia ambulave-
runt.
51 Tu autem pro te intellige, & de similibus
tuis inquire gratiam.
52 Vobis enim apertus est paradisus, plantata
est arbor vitæ, præparatum est futurum tempus,
præparata est abundantia, ædificata est civitas,
probata est requies, perfecta est bonitas & per-
fecta sapientia.
53 Radix mali signata est à vobis: infirmitas,
& tinea à vobis absconsa est, & in infernum fu-
git corruptio in oblivione.
54 Transierunt dolores, & ostensus est in fine
thesaurus immortalitatis.
55 Noli ergo adjicere inquirendo de multitu-
dine eorum, qui pereunt:
56 Nam & ipsi accipientes libertatem, spre-
verunt Altissimum, & legem contempserunt &
vias ejus dereliquerunt.
57 Adhuc autem justos ejus conculcaverunt,
58 Et dixerunt in corde suo non esse Deum, &
quidem scientes, quoniam moriuntur:
59 Sicut enim vos suscipient, quæ prædicta
sunt: sic eos siris, & cruciatus, quæ præparata
sunt, non enim voluit hominem disperdi.
60 Sed & ipsi, qui creati sunt, coinquinave-
runt nomen ejus, qui fecit eos, & ingrati fue-
runt ei, qui præparavit eis vitam.
61 Quapropter judicium meum modò appro-
pinquat.
62 Quæ non omnibus demonstravi, nisi tibi,
& tibi similibus paucis. Et respondi, & dixi:
63 Ecce nunc, Domine, demonstrasti mihi
multitudinem signorum, quæ incipies facere in
novissimis: sed non demonstrasti mihi quo
tempore.

CAPUT IX.

Judicia Dei, sicut & alia ejus opera egregia, præcedent aliqua signa.

1 ET respondit ad me, & dixit, Metiens
metire tempus in semetipso, & erit cùm
videris, quando transierit pars quædam signo-
rum, quæ prædicta sunt,
2 Tunc intelliges, quoniam ipsum est tempus,
in quo incipiet Altissimus visitare sæculum,
quod ab eo factum est.
3 Et quando videbitur in sæculo motio loco-
rum, & populorum turbatio,
4 Tunc intelliges, quoniam de his erat Al-
tissimus locutus à diebus, qui fuerunt ante te
ab initio.
5 Sicut enim omne, quod factum est in sæcu-
lo, initium habet, pariter & consummationem,
& consummatio manifesta:
6 Sic & Altissimi tempora initia habent mani-
festa in prodigiis, & virtutibus, & consumma-
tionis in actu, & in signis.
7 Et erit, omnis, qui salvus factus fuerit, &
qui poterit effugere per opera sua, & per fidem,
in qua credidistis.
8 Relinquetur de prædictis periculis, & vi-
debit salutare meum in terra mea, & in finibus
meis, quoniam sanctificavi me à sæculo.
9 Et nunc miserebuntur, qui nunc abusi sunt
vias meas: & in tormentis commorabuntur hi,
qui eas projecerunt in contemptu.
10 Qui enim non cognoverunt me, viventes
beneficia consecuti:
11 Et qui fastidierunt legem meam, cùm ad-
huc erant habentes libertatem,
12 Et cùm adhuc esset eis apertus pœnitentiæ
locus, non intellexerunt, sed spreverunt: hos opor-
tet post mortem in cruciamento cognoscere.
13 Tu ergo noli adhuc curiosus esse quomodo
impii cruciabuntur: sed inquire, quomodo justi
salvabuntur, & quorum sæculum, & propter
quos sæculum, & quando.

14 Et respondi, & dixi,
15 Olim locutus sum, & nunc dico, & posteà dicam: quoniam plures sunt, qui pereunt, quàm qui salvabuntur:
16 Sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respondit ad me, & dixit,
17 Qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tincturæ: & qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus erat sæculi.
18 Et nunc cùm essem parans eis, his, qui nunc sunt, antequam fieret sæculum, in quo habitarent: & nemo mihi contradixit.
19 Tunc enim quisque, & nunc creator in mundo hoc parato, & messe indeficienti, & lege investigabili corrupti sunt mores eorum.
20 Et consideravi sæculum, & ecce erat periculum propter cogitationes, quæ in eo advenerunt.
21 Et vidi, & peperci ei valdè: & servavi mihi acinum de botro, & plantationem de tribu multa.
22 Pereat ergo multitudo, quæ sine causa nata est, & servetur acinus meus, & plantatio mea: quia cum multo labore perfeci.
23 Tu autem si adhuc intromittas septem dies alios, sed non jejunabis in eis:
24 Ibis in campum florum, ubi domus non est ædificata: & manducabis solummodo de floribus campi, & carnem non gustabis, & vinum non bibes, sed solummodo flores:
25 Deprecare Altissimum sine intermissione, & veniam, & loquar tecum.
26 Et profectus sum, sicut dixit mihi, in campum, qui vocatur Ardath, & sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducavi, & facta est esca earum mihi in saturitatem.
27 Et factum est post dies septem, & ego discumbebam supra fœnum, & cor meum iterùm turbabatur sicut ante.
28 Et apertum est os meum, & inchoavi dicere coram Altissimo, & dixi:
29 O Domine, te nobis ostendens, ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur, & infructuoso, quando erant exeuntes de Ægypto: & dicens dixisti,
30 Tu Israel audi me, & semen Jacob intende sermonibus meis.
31 Ecce enim ego semino in vobis legem meam, & faciet in vobis fructum, & glorificabimini in eo per sæculum.
32 Nam patres nostri accipientes legem, non servaverunt, & legitima mea non custodierunt, & factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, quoniam tuus erat.
33 Nam, qui acceperunt, perierunt, non custodientes quod in eis seminatum fuerat.
34 Et ecce, consuetudo est; ut, cùm acceperit terra semen, vel navem mare, vel vas aliquod escam, vel potum: cùm fuerit exterminatum id, in quo seminatum est, vel in quod missum est.
35 Simul id, quod seminatum, vel missum est, vel quæ suscepta sunt, exterminantur, & suscepta jam non manent apud nos: sed nobis sic non factum est.
36 Nos quidem, qui legem accepimus peccantes perivimus, & cor nostrum quod suscepit eam:
37 Nam lex non periit, sed permansit in suo labore.
38 Et cùm loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte, & ecce hæc lugebat, & plorabat cum voce magna, & animo dolebat valdè, & vestimenta ejus discissa, & cinis super caput ejus.
39 Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & conversus sum ad eam, & dixi ei,
40 Ut quid fles? & quid doles animo? Et dixit ad me,
41 Dimitte me, Domine meus, ut defleam me, & adjiciam dolorem, quoniam valdè amaro sum animo, & humiliata sum valdè.
42 Et dixi ei, Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me:
43 Sterilis fui ego famula tua, & non peperi, habens maritum annis triginta.
44 Ego enim per singula horas, & per singulos dies, & annos hos triginta deprecor Altissimum nocte, ac die.
45 Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus ancillam tuam, & vidit humilitatem meam, & attendit tribulationi meæ, & dedit mihi filium: & jucundata sum super eum valdè ego, & vir meus, & omnes cives mei, & honorificabamus valdè Fortem.
46 Et nutrivi eum cum labore multo.
47 Et factum est, cùm crevisset, & venisset accipere uxorem, feci diem epuli.

CAPUT X.

Per mulierem flentem, rursusque refulgentem ostenditur figurari Jerusalem.

1 ET factum est, cùm introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est:
2 Et evertimus omnes lumina, & surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, & quievi usque in alium diem usque nocte.
3 Et factum est, cùm omnes quievissent, ut me consolarentur, ut quiescerem: & surrexi nocte, & fugi: & veni, sicut vides, in hoc campo:
4 Et cogito jam non reverti in civitatem, sed hic consistere: & neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, & jejunare usque dum moriar.
5 Et dereliqui sermones, in quibus eram, &

respon-

respondi cum iracundia ad eam, & dixi,
6 Stulta super omnes mulieres, non vides lu-
ctum nostrum, & quæ nobis contingunt?
7 Quoniam Sion mater nostra omni tristitia
contristatur, & humilitate humiliata est, &
luget validissime.
8 Et nunc, quoniam omnes lugemus, & tri-
stes sumus, quoniam omnes contristati sumus,
tu autem contristaris in uno filio?
9 Interroga enim terram, & dicet tibi: quo-
niam hæc est, quæ debeat lugere casum tanto-
rum super eam germinantium.
10 Et ex ipsa ab initio omnes nati, & alii ve-
nient: & ecce, penè omnes in perditionem am-
bulant, & exterminium fit multitudo eorum.
11 Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc
quæ tam magnam multitudinem perdidit quam
tu, quæ pro uno doles? Si autem dicis mihi,
12 Quoniam non est planctus meus similis ter-
ræ: quoniam fructum ventris mei perdidi, quem
cum mœroribus peperi, & cum doloribus genui:
13 Terra autem secundùm viam terræ abiit:
que in ea multitudo præsens, quo modo evenit:
& ego tibi dico,
14 Sicut tu cum labore peperisti, sic & terra
dat fructum suum homini ab initio ei, qui fecit
eam.
15 Nunc ergo retine apud temetipsam dolorem
tuum, & fortiter fer, qui tibi contigerunt casus.
16 Si enim justificaveris terminum Dei, &
consilium suum recipies in tempore, & in tali-
bus collaudaberis:
17 Ingredere ergo in civitatem ad virum tuum
Et dixit ad me,
18 Non faciam, neque ingrediar civitatem,
sed hic moriar
19 Et apposui adhuc loqui ad eam, & dixi:
20 Noli facere hunc sermonem, sed consen-
ti persuadenti. Quot enim casus Sion? Conso-
lare propter dolorem Jerusalem.
21 Vides enim, quoniam sanctificatio nostra
deserta effecta est, & altare nostrum demolitum
est, & templum nostrum destructum est,
22 Et psalterium nostrum humiliatum est, &
hymnus conticuit, & exultatio nostra dissolu-
ta est, & lumen candelabri nostri extinctum
est, & arca testamenti nostri direpta est, & san-
cta nostra contaminata sunt, & nomen, quod
invocatum est super nos, penè profanatum est:
& liberi nostri contumeliam passi sunt, & sa-
cerdotes nostri succensi sunt, & Levitæ nostri
in captivitatem abierunt, & virgines nostræ
coinquinatæ sunt, & mulieres nostræ vim pas-
sæ sunt, & justi nostri rapti sunt, & parvuli
nostri perditi sunt, & juvenes nostri servierunt,
& fortes nostri invalidi facti sunt:
23 Et quod omnium majus, signaculum Sion,
quoniam resignata est de gloria sua: nam & tra-
dita est in manibus eorum, qui nos oderunt:
24 Tu ergo excute tuam tristitiam multam,
& depone abs te multitudinem dolorum, ut
tibi repropitietur Fortis, & requiem faciet tibi
Altissimus, requietionem laborum.
25 Et factum est, cùm loquebar ad eam, fa-
cies ejus fulgebat subitò, & species, coruscus
fiebat visus ejus, ut essem pavens valdè ad eam,
& cogitarem, quid esset hoc.
26 Et ecce, subitò emisit sonitum vocis ma-
gnum timore plenum, ut commoveretur terra
à mulieris sono, & vidi:
27 Et ecce, amplius mulier non comparebat
mihi, sed civitas ædificabatur, & locus de-
monstrabatur de fundamentis magnis: & timui,
& clamavi voce magna, & dixi,
28 Ubi est Uriel angelus, qui à principio ve-
nit ad me? quoniam ipse me fecit venire in
multitudine in excessu mentis hujus, & factus
est finis meus in corruptionem, & oratio mea
in improperium.
29 Et cùm essem loquens ego hæc, ecce venit
ad me, & vidit me.
30 Et ecce eram positus ut mortuus, & intel-
lectus meus alienatus erat, & tenuit dexteram
meam, & confortavit me, & statuit me super
pedes meos, & dixit mihi,
31 Quid tibi est? & quare conturbatus est in-
tellectus tuus, & sensus cordis tui? & quare
conturbatis? Et dixi,
32 Quoniam dereliquisti me, & ego quidem
feci secundùm sermones tuos, & exivi in cam-
pum: & ecce vidi, & video, quod non possum
enarrare. Et dixit ad me,
33 Sta ut vir, & commonebo te. Et dixi,
34 Loquere, Domine meus, tu in me, noli
me derelinquere, ut non frustra moriar.
35 Quoniam vidi, quæ non sciebam, & au-
dio, quæ non scio.
36 Aut numquid sensus meus fallitur, & ani-
ma mea somniat?
37 Nunc ergo deprecor te, ut demonstres ser-
vo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, &
dixit,
38 Audi me, & doceam te, & dicam tibi, de
quibus times: quoniam Altissimus revelavit ti-
bi mysteria multa.
39 Vidit rectam viam tuam, quoniam sine
intermissione contristabaris pro populo tuo, &
valdè lugebas propter Sion.
40 Hic ergo intellectus visioni, quæ tibi appa-
ruit ante paululum.
41 Quam vidisti lugentem, inchoasti conso-
lari eam.
42 Nunc autem jam speciem mulieris non vi-
des, sed apparuit tibi civitas ædificari:

43 Et quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, hæc absolutio est.

44 Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion; & quoniam dixit tibi, quam & nunc conspicies, ut civitatem ædificatam.

45 Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis: propter quod erant anni scilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata.

46 Et factum est post annos triginta, ædificavit Salomon civitatem, & obtulit oblationes: tunc fuit, quando peperit sterilis filium.

47 Et quod tibi dixit, quoniam nutrivit eum cum labore, hoc erat, habitatio in Jerusalem.

48 Et quoniam dixit tibi, quòd filius meus veniens in suo thalamo mortuus esset, & contigisset ei casus, hoc erat, quia facta est ruina Jerusalem.

49 Et ecce, vidisti similitudinem ejus: & quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam: & de his, quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda.

50 Et nunc videt Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, & quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ ejus, & pulchritudinem decoris ejus.

51 Proptereà enim dixi tibi, ut maneres in campo, ubi domus non est ædificata.

52 Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc:

53 Proptereà dixi tibi, ut venires in agrum, ubi non est fundamentum ædificii.

54 Nec enim poterat opus ædificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi.

55 Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum: sed ingredere, & vide splendorem, & magnitudinem ædificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre:

56 Et post hæc audies, quantum capit auditus aurium tuarum audire.

57 Tu enim beatus es præ multis, & vocatus es apud Altissimum, sicut & pauci.

58 Nocte autem, quæ in crastinum futura est, manebis hic:

59 Et ostendet tibi Altissimus eas visiones superiorum, quæ faciet Altissimus his, qui habitant super terram à novissimis diebus.

60 Et dormivi illam noctem, & aliam, sicut dixerat mihi.

C A P U T XI.

Apparet Esdræ in visione aquila, principatum universi usurpans.

1 Et vidi somnium, & ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum & capita tria.

2 Et vidi, & ecce expandebat alas suas in omnem terram, & omnes venti cœli insufflabant in eam, & colligebantur.

3 Et vidi, & de pennis ejus nascebantur contrariæ pennæ, & ipsæ fiebant in pennaculis minutis, & modicis.

4 Nam capita ejus erant quiescentia, & dimidium caput erat majus aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis.

5 Et vidi, & ecce aquila volavit in pennis suis, & regnavit super terram, & super eos, qui habitant in ea.

6 Et vidi, quoniam subjecta erant ei omnia sub cœlo, & nemo illi contradicebat, neque unus de creatura, quæ est super terram.

7 Et vidi, & ecce surrexit aquila super ungues suos, & misit vocem pennis suis, dicens,

8 Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, & per tempus vigilate.

9 Capita autem in novissimo serventur,

10 Et vidi, & ecce vox non exibat de capitibus ejus, sed de medietate corporis ejus.

11 Et numeravi contrarias pennas ejus, & ecce ipsæ erant octo.

12 Et vidi, & ecce à dextera parte surrexit una penna; & regnavit super omnem terram.

13 Et factum est, cùm regnaret, venit ei finis, & non apparuit locus ejus: & sequens exurrexit, & regnabat: ipsa multum tenuit tempus.

14 Et factum est, cùm regnaret, & veniebat finis ejus, ut non appareret sicut prior.

15 Et ecce, vox emissa est illi, dicens,

16 Audi tu, quæ tanto tempore tenuisti terram: Hæc annuntio tibi, antequam incipias non apparere.

17 Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium ejus.

18 Et levavit se tertia, & tenuit principatum sicut & priores: & non apparuit & ipsa.

19 Et sic contingebat omnibus aliis singulatim principatum gerere, & iterùm nusquam comparere.

20 Et vidi, & ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur à dextera parte, ut tenerent & ipsæ principatum: & ex his erant, quæ tenebant, sed tamen statim non comparebant.

21 Nam & aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum.

22 Et vidi post hæc, & ecce non comparuerunt duodecim pennæ, & duo pennacula:

23 Et nihil superserat in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia, & sex pennacula.

24 Et vidi, & ecce sex pennaculis divisæ sunt duæ & manserunt sub capite quod est ad dexteram partem. Nam quatuor manserunt in loco suo.

25 Et vidi, & ecce fubalares cogitabant fe erigere, & tenere principatus.
26 Et vidi, & ecce una erecta eſt, ſed ſtatim non comparuit.
27 Et ſecundæ velociùs quàm priores non comparuerunt.
28 Et vidi, & ecce duæ, quæ ſuperaverunt, apud ſemetipſas cogitabant & ipſæ regnare.
29 Et in eo cùm cogitarent, ecce unum quieſcentium capitum, quod erat medium, evigilabat, hoc enim erat duorum capitum majus.
30 Et vidi, quoniam completa ſunt duo capita ſecum.
31 Et ecce converſum eſt caput cum his, qui cum eo erant, & comedit duas ſubalares, quæ cogitabant regnare.
32 Hoc autem caput perconterruit omnem terram, & dominabatur in ea his, qui habitant terram cum labore multo, & potentatum tenuit orbis terrarum ſuper omnes alas, quæ fuerunt.
33 Et vidi poſt hæc, & ecce medium caput ſubitò non comparuit, & hoc ſicut alæ,
34 Superaverunt autem duo capita, quæ & ipſa ſimiliter regnaverunt ſuper terram, & ſuper eos, qui habitant in ea.
35 Et vidi, & ecce devoravit caput à dextera parte illud quod à læva.
36 Et audivi vocem dicentem mihi, Conſpice contra te, & conſidera, quod vides.
37 Et vidi, & ecce ſicut leo concitatus de ſilva rugiens: & vidi, quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam, & dixit, dicens,
38 Audi tu, & loquar ad te, & dicet Altiſſimus tibi,
39 Nonne tu es, qui ſuperaſti de quatuor animalibus, quæ feceram regnare in ſæculo meo, & ut per eos veniret finis temporum eorum?
40 Et quartus veniens devicit omnia animalia, quæ tranſierunt, & potentatu tenuit ſæculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore peſſimo, & inhabitavit tot temporibus orbem terrarum cum dolo.
41 Et judicaſti terram non cum veritate.
42 Tribulaſti enim manſuetos, & læſiſti quieſcentes, & dilexiſti mendaces, & deſtruxiſti habitationes eorum, qui fructificabant, & humiliaſti muros eorum, qui te non nocuerunt.
43 Et aſcendit contumelia tua uſque ad Altiſſimum, & ſuperbia tua ad Fortem.
44 Et reſpexit Altiſſimus ſuperba tempora, & ecce finita ſunt, & ſcelera ejus completa ſunt.
45 Propterea non appareas tu aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua peſſima, & capita tua maligna, & ungues tui peſſimi, & omne corpus tuum vanum:
46 Ut refrigeretur omnis terra, & revertatur liberata de tua vi, & ſperet judicium, & miſericordiam ejus, qui fecit eam.

CAPUT XII.

Ad Eſdræ orationem hujus viſionis datur explicatio cum membris ipſius.

1 ET factum eſt, dum loqueretur leo verba hæc ad aquilam: & vidi,
2 Et ecce quod ſuperaverat caput, & non comparuerunt quatuor alæ illæ, quæ ad eum tranſierunt, & erectæ ſunt, ut regnarent: & erat regnum eorum exile, & tumultu plenum.
3 Et vidi, & ecce ipſa non apparebant, & omne corpus aquilæ incendebatur, & expaveſcebat terra valdè, & ego à tumultu, & exceſſu mentis, & à magno timore vigilavi, & dixi ſpiritui meo,
4 Ecce tu præſtitiſti mihi hoc in eo, quod ſcrutaris vias Altiſſimi.
5 Ecce adhuc fatigatus ſum animo, & ſpiritu meo invalidus ſum valde, & nec modica eſt in me virtus à multo timore, quam expavi nocte hac.
6 Nunc ergo orabo Altiſſimum, ut me confortet uſque in finem.
7 Et dixi, Dominator Domine, ſi inveni gratiam ante oculos tuos, & ſi juſtificatus ſum apud te præ multis, & ſi certè aſcendit deprecatio mea ante faciem tuam,
8 Conforta me, & oſtende ſervo tuo mihi interpretationem, & diſtinctionem viſus horribilis hujus, ut pleniſſimè conſoleris animam meam.
9 Dignum enim me habuiſti oſtendere mihi temporum noviſſima. Et dixit ad me.
10 Hæc eſt interpretatio viſionis hujus.
11 Aquilam, quam vidiſti aſcendentem de mari, hoc eſt regnum quod viſum eſt in viſione Danieli fratri tuo.
12 Sed non eſt illi interpretatum, quoniam ego nunc tibi interpretor.
13 Ecce dies veniunt, & exurget regnum ſuper terram, & erit timor acrior omnium regnorum, quæ fuerunt ante eum.
14 Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus poſt unum.
15 Nam ſecundus incipiet regnare, & ipſe tenebit ampliùs tempus præ duodecim.
16 Hæc eſt interpretatio duodecim alarum, quas vidiſti.
17 Et quam audiſti vocem, quæ locuta eſt, non de capitibus ejus exeuntem, ſed de medio corporis ejus,
18 Hæc eſt interpretatio, quoniam poſt tempus regni illius naſcentur contentiones non modicæ, & periclitabitur, ut cadat: & non cadet tunc, ſed iterùm conſtituetur in ſuum initium.

19 Et quoniam vidisti subalares octo cohærentes alis ejus,

20 Hæc est interpretatio: exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora levia, & anni citati, & duo quidem ex ipsis perient.

21 Appropinquante autem tempore medio, quatuor servabuntur in tempore, cùm incipiet appropinquare tempus ejus, ut finiatur: duo verò in finem servabuntur.

22 Et quoniam vidisti tria capita quiescentia,

23 Hæc est interpretatio: in novissimis ejus suscitabit Altissimus tria regna, & revocabit in ea multa, & dominabuntur terram.

24 Et qui habitant in ea, cum labore multo super omnes, qui fuerunt ante hos propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilæ.

25 Isti enim erunt, qui recapitulabuntur impietates ejus, & qui perficient novissima ejus.

26 Et quoniam vidisti caput majus non apparens, hæc est interpretatio ejus: quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, & tamen cum tormentis.

27 Nam duo, qui perseveraverint, gladius eos comedet.

28 Unius enim gladius comedet, qui cum eo: sed tamen hic gladio in novissimis cadet.

29 Et quoniam vidisti duas subalares trajicientes super caput, quod est in dextera parte,

30 Hæc est interpretatio; hi sunt, quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile, & turbationis plenum.

31 Sicut vidisti, & leonem, quem vidisti de silva evigilantem, & rugientem, & loquentem ad aquilam, & arguentem eam, & injustitias ipsius, per omnes sermones ejus sicut audisti:

32 Hic est ventus, quem servavit Altissimus in finem ad eos, & impietates ipsorum, & arguet illos, & incutiet coram ipsis discerptiones eorum.

33 Statuet enim eos in judicio vivos, & erit, cùm arguerit eos, tunc corripiet eos.

34 Nam residuum populum meum liberabit cum miseria, qui salvati sunt super fines meos, & jucundabit eos, quoadusque veniet finis, dies judicii, de quo locutus sum tibi ab initio.

35 Hoc somnium, quod vidisti, & hæ interpretationes.

36 Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc.

37 Scribe ergo omnia ista in libro, quæ vidisti, & pone ea in loco abscondito.

38 Et docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere, & servare secreta hæc.

39 Tu autem adhuc sustine hic alios dies septem, ut tibi ostendatur quidquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi.

40 Et profectus est à me. Et factum est, cùm audisset omnis populus, quoniam pertransierunt septem dies, & ego non fuissem reversus in civitatem, & congregavit se omnis à minimo usque ad maximum: & venit ad me, & dixerunt mihi dicentes:

41 Quid peccavimus tibi, & quid injustè egimus in te, quoniam derelinquens nos sedisti in loco hoc?

42 Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de vinea, & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut portus, & navis salvata à tempestate.

43 Aut non sufficiunt nobis mala, quæ contingunt?

44 Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius, si essemus succensi, & nos cum incendio Sion?

45 Nec enim nos sumus meliores eorum, qui ibi mortui sunt. Et ploraverunt voce magna. Et respondi ad eos, & dixi:

46 Confide, Israel, & noli tristari tu, domus Jacob.

47 Est enim memoria vestri coram Altissimo, & Fortis non est oblitus vestri in tentatione.

48 Ego enim non dereliqui vos, neque excessi à vobis: sed veni in hunc locum, ut deprecarer pro desolatione Sion, ut quærerem misericordiam pro humilitate sanctificationis vestræ.

49 Et nunc ite unusquisque vestrum in domum suam, & ego veniam ad vos post dies istos.

50 Et profectus est populus, sicut dixi ei, in civitatem:

51 Ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandavit, & manducabam de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

CAPUT XIII.

Altera visio Esdræ ostenditur cum ipsius interpretatione.

1 ET factum est post dies septem, & somniavi somnium nocte.

2 Et ecce de mari ventus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus ejus.

3 Et vidi, & ecce convalescebat ille homo cum millibus cœli: & ubi vultum suum vertebat, ut consideraret, tremebant omnia, quæ sub eo videbantur.

4 Et ubicumque exibat vox de ore ejus, ardescebant omnes, qui audiebant voces ejus, sicut quiescit terra, quando senserit ignem.

5 Et vidi post hæc, & ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus, de quatuor ventis cœli, ut debellarent hominem, qui ascenderat de mari.

6 Et vidi, & ecce sibimetipsi sculpserat montem magnum, & volavit super eum.

7 Ego autem quæsivi videre regionem, vel lo-
cum, unde sculptus esset mons, & non potui.
8 Et post hæc vidi, & ecce omnes, qui congre-
gati sunt ad eum, ut expugnarent eum, time-
bant valdè, tamen audebant pugnare.
9 Et ecce, ut vidit impetum multitudinis ve-
nientis, non levavit manum suam, neque fra-
meam tenebat, neque aliquod vas bellicosum,
nisi solummodo ut vidi,
10 Quoniam emisit de ore suo sicut flatum
ignis, & de labiis ejus spiritus flammæ, & de
lingua ejus emittebat scintillas, & tempestates,
& commista sunt omnia simul, hic flatus ignis,
& spiritus flammæ, & multitudo tempestatis:
11 Et concidit super multitudinem in impetu,
quæ præparata erat pugnare, & succendit om-
nes, ut subitò nihil videretur de innumerabili
multitudine, nisi solummodo pulvis, & fumi
odor: & vidi, & extimui:
12 Et post hæc vidi ipsum hominem descen-
dentem de monte, & vocantem ad se multitu-
nem aliam pacificam,
13 Et accedebat ad eum vultus hominum mul-
torum, quorumdam gaudentium, quorumdam
tristantium: aliqui verò alligati, aliqui adducen-
tes ex eis, qui offerebantur, & ægrotavi à multi-
tudine pavoris, & expergefactus sum, & dixi.
14 Tu ab initio demonstrasti servo tuo mira-
bilia hæc, & dignum me habuisti, ut susci-
peres deprecationem meam:
15 Et nunc demonstra mihi adhuc interpreta-
tionem somnii hujus.
16 Sicut enim existimo in sensu meo, væ, qui
derelicti fuerunt in diebus illis, & multò plus
væ his, qui non sunt derelicti.
17 Qui enim non sunt derelicti, tristes erant.
18 Intelligo nunc, quæ sunt reposita in novis-
simis diebus, & occurrent eis, sed & his, qui
derelicti sunt.
19 Propter hoc venerunt enim in pericula ma-
gna, & necessitates multas, sicut ostendunt som-
nia hæc.
20 Attamen faciliùs est periclitantem venire
in hunc, quàm pertransire, sicut nubem à sæ-
culo, & nunc videre, quæ contingunt in novis-
simo. Et respondit ad me, & dixit:
21 Et visionis interpretationem dicam tibi, &
de quibus locutus es adaperiam tibi.
22 Quoniam de his dixisti: qui derelicti sunt:
hæc est interpretatio.
23 Qui aufert periculum illo tempore, hic se
custodivit, qui in periculo inciderunt, hi sunt
qui habent opera, & fidem ad Fortissimum.
24 Scito ergo, quoniam magis beatificati sunt,
qui derelicti, super eos, qui mortui sunt.
25 Hæ interpretationes visionis: quia vidisti
virum ascendentem de corde maris,
26 Ipse est, quem conservat Altissimus multis
temporibus, qui per semetipsum liberabit crea-
turam suam, & ipse disponet, qui derelicti sunt.
27 Et quoniam vidisti de ore ejus exire, ut spi-
ritum, & ignem, & tempestatem:
28 Et quoniam non tenebat frameam, neque
vas bellicosum: corrupit enim impetus ejus
multitudinem, quæ venerat expugnare eum,
hæc est interpretatio.
29 Ecce dies veniunt, quando incipiet Altis-
simus liberare eos, qui super terram sunt:
30 Et veniet in excessu mentis super eos, qui
inhabitant terram.
31 Et alii alios cogitabunt debellare, civitas
civitatem, & locus locum, & gens adversus
gentem, & regnum adversus regnum.
32 Et erit, cum hæc fient: & contingent signa,
quæ ante ostendi tibi: & tunc revelabitur filius
meus, quem vidisti, ut virum ascendentem.
33 Et erit quando audierint omnes gentes vo-
cem ejus: & derelinquet unusquisque in regione
sua bellum suum, quod habent ad alterutrum:
34 Et colligetur in unum multitudo inumera-
bilis, sicut volentes venire, & expugnare eum.
35 Ipse autem stabit super cacumen montis
Sion.
36 Sion autem veniet, & ostendetur omnibus
parata, & ædificata, sicut vidisti montem scul-
pi sine manibus.
37 Ipse autem filius meus arguet, quæ adinve-
nerunt Gentes, impietates eorum has, quæ
tempestati appropinquaverunt propter mala co-
gitamenta eorum; & cruciamenta, quibus in-
cipient cruciari:
38 Quæ assimilatæ sunt flammæ, & perdet eos
sine labore per legem, quæ igni assimilata est.
39 Et quoniam vidisti eum colligentem ad se
aliam multitudinem pacificam,
40 Hæ sunt decem tribus, quæ captivæ factæ
sunt de terra sua in diebus Osee regis, quem ca-
ptivum duxit Salmanasar rex Assyriorum. &
transtulit eos trans flumen, & translati sunt in
terram aliam.
41 Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, ut
derelinquerent multitudinem gentium, & pro-
ficiscerentur in ulteriorem regionem, ubi num-
quam inhabitavit genus humanum.
42 Vel ibi observare legitima sua, quæ non
fuerant servantes in regione sua.
43 Per introitus autem angustos fluminis Eu-
phratem introierunt.
44 Fecit enim eis tunc Altissimus signa, &
statuit venas fluminis, usquequò transirent.
45 Per eam enim regionem erat via multa iti-
neris, anni unius, & dimidii: nam regio illa
vocatur Arsareth.
46 Tunc inhabitaverunt ibi, usque in novis-

simo tempore: & nunc iterùm, cùm cœperunt
venire,
47 Iterùm Altissimus statuet, venas fluminis
ut possint transire: propter hæc vidisti multitu-
dinem cum pace.
48 Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi
sunt, qui inveniuntur intra terminum meum.
49 Factum erit ergo, quando incipiet perdere
multitudinem earum, quæ collectæ sunt gentes,
proteget eos, qui superaverunt populum:
50 Et tunc ostendet eis multa plurima portenta.
51 Et dixi ego, Dominator Domine, hoc mihi
ostende, propter quod vidi virum ascendentem
de corde maris. Et dixit mihi.
52 Sicut non potes hæc, vel scrutari, vel scire
quæ sunt in profundo maris: sic non poterit
quisque super terram videre filium meum, vel
eos, qui cum eo sunt, nisi tempore diei.
53 Hæc est interpretatio somnii, quod vidi-
sti, & propter quod illuminatus es hic solus.
54 Dereliquisti enim tuam, & circa meam va-
casti legem, & quæsisti.
55 Vitam enim tuam disposuisti in sapientia,
& sensum tuum vocasti matrem:
56 Et propter hoc ostendi tibi merces apud
Altissimum: erit enim post alios tres dies, ad te
alia loquar, & exponam tibi gravia, & mirabilia.
57 Et profectus sum, & transii in campum,
multùm glorificans, & laudans Altissimum, de
mirabilibus, quæ per tempus faciebat:
58 Et quoniam gubernat ipsum, & quæ sunt
in temporibus illata: & sedi ibi tribus diebus.

CAPUT XIV.

*Aparet Dominus Esdræ in rubo, & futura quæ-
dam arcana revelat.*

1 ET factum est tertia die, & ego sedebam
sub quercu.
2 Et ecce, vox exivit contra me de rubo, &
dixit: Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego, Do-
mine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit
ad me:
3 Revelans revelatus sum super rubum, &
locutus sum Moysi, quando populus meus ser-
viebat in Ægypto,
4 Et misi eum, & eduxi populum meum de
Ægypto, & adduxi eum super montem Sina, &
detinebam eum apud me diebus multis.
5 Et enarravi ei mirabilia multa, & ostendi ei
temporum secreta, & finem, & præcepi ei,
dicens:
6 Hæc in palam facies verba, & hæc abscon-
des
7 Et nunc tibi dico:
8 Signa, quæ demonstravi, & somnia, quæ
vidisti: & interpretationes, quas tu vidisti,
in corde tuo repone ea:
9 Tu enim recipieris ab omnibus, converteris
residuus cum consilio meo, & cum similibus
tuis, usquequò finiantur tempora.
10 Quoniam sæculum perdidit juventutem
suam, & tempora appropinquant senescere.
11 Duodecim enim partibus divisum est sæcu-
lum, & transierunt ejus decima, & dimidium
decimæ partis.
12 Supersunt autem ejus post medium decimæ
partis.
13 Nunc ergo dispone domum tuam, & cor-
ripe populum tuum, & consolare humiles eorum,
& renuntia jam corruptelæ,
14 Et dimitte abs te mortales cogitationes, &
projice abs te pondera humana, & exue te jam
infirmam naturam, & repone in unam partem
molestissima tibi cogitamenta, & festina trans-
migrare à temporibus his:
15 Quæ enim vidisti nunc contigisse mala, ite-
rum horum deteriora facient:
16 Quantum enim invalidum fiet sæculum à
senectute, tantum multiplicabuntur super in-
habitantes mala.
17 Prolongavit enim se magis veritas, & ap-
propinquavit mendacium. Jam enim festinat
venire, quam vidisti visionem.
18 Et respondi, & dixi coram te, Domine:
19 Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi,
& corripiam præsentem populum. Qui autem
iterum nati fuerint, quis commovebit?
20 Positum est ergo sæculum in tenebris, &
qui inhabitant in eo sine lumine.
21 Quoniam lex tua incensa est, propter quod
nemo scit, quæ à te facta sunt, vel quæ inci-
pient opera.
22 Si enim inveni in te gratiam, immitte in
me Spiritum sanctum, & scribam omne, quod
factum est in sæculo ab initio, quæ erant in lege
tua scripta, ut possint homines invenire semi-
tam, & qui voluerint vivere in novissimis, vi-
vant.
23 Et respondit ad me, & dixit: Vadens con-
grega populum, & dices ad eos, ut non quærant
te diebus quadraginta.
24 Tu autem præpara tibi buxos multos, &
accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam,
Echanum, & Asiel, quinque hos, qui præparati
sunt ad scribendum velociter.
25 Et venias huc, & ego accendam in cor-
de tuo lucernam intellectus, quæ non extin-
guetur, quoadusque finiantur, quæ incipies
scribere.
26 Et tunc perfectis quædam palam facies,
quædam sapientibus absconsè trades: in crasti-
num enim hac hora incipies scribere.
27 Et profectus sum, sicut mihi præcepit, &
congregavi omnem populum, & dixi:
28 Audi, Israel, verba hæc:

29 Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Ægypto, & liberati sunt inde :

30 Et acceperunt legem vitæ, quam non custodierunt, quam & vos post eos transgressi estis :

31 Et data est vobis terra in sortem, & terra Sion, & patres vestri, & vos iniquitatem fecistis, & non servastis vias, quas præcepit vobis Altissimus.

32 Et justus judex cùm sit, abstulit à vobis in tempore, quod donaverat.

33 Et nunc vos hìc estis, & fratres vestri introrsum vestrum sunt,

34 Si ergo imperaveritis sensui vestro, & erudieritis cor vestrum, vivi conservati eritis, & post mortem misericordiam consequemini.

35 Judicium enim post mortem veniet, quando iterùm reviviscemus : & tunc justorum nomina parebunt, & impiorum facta ostendentur.

36 Ad me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me usque dies quadraginta :

37 Et accepi quinque viros sicut mandavit mihi, & profecti sumus in campum, & mansimus ibi.

38 Et factus sum in crastinum, & ecce vox vocavit me, dicens : Esdra aperi os tuum, & bibe, quo te potavero.

39 Et aperi os meum, & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aqua: color autem ejus ut ignis similis.

40 Et accepi, & bibi : & in eo cùm bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increscebat sapientia. Nam spiritus meus conservabatur memoria.

41 Et apertum est os meum, & non est clausum ampliùs.

42 Altissimus dedit intellectum quinque viris, & scripserunt, quæ dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant.

43 Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam.

44 Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor.

45 Et factum est, cùm complevissent quadraginta dies, locutus est Altissimus, dicens. Priora quæ scripsisti in palam pone, & legant digni, & indigni.

46 Novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo.

47 In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen. Et feci sic.

CAPUT XV.

Prædicuntur multæ calamitates sæculo superventuræ.

1 ECCE loquere in aures plebis meæ sermones prophetiæ, quos immisero in os tuum, dicit Dominus.

2 Et fac, ut in charta scribantur, quoniam fideles, & veri sunt.

3 Ne timeas à cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitates dicentium.

4 Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur.

5 Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum arma, gladium, & famem, & mortem, & interitum :

6 Propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, & adimpleta sunt opera nociva illorum.

7 Propterà dicit Dominus :

8 Jam non silebo de impietatibus eorum, quæ irreligiosè agunt, nec sustinebo in his, quæ iniquè exercent : ecce sanguis innoxius, & justus clamat ad me, & animæ justorum clamant perseveranter.

9 Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, & accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me.

10 Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, jam non patiar illum habitare in terra Ægypti.

11 Sed educam eum in manu potenti, & brachio excelso, & percutiam plaga sicut prius, & corrumpam omnem terram ejus.

12 Lugebit Ægyptus, & fundamenta ejus plaga verberata, & castigatione, quas inducet ei Deus.

13 Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uredine, & grandine, & à sidere terribili.

14 Væ sæculo, & qui habitant in eo :

15 Quia appropinquavit gladius, & contritio eorum, & exurget gens contra gentem ad pugnam, & rhomphæa in manibus eorum.

16 Erit enim inconstabilitio hominibus, & alii aliis invalescentes non curabunt regem suum, & principes viæ gestorum suorum in potentia sua.

17 Concupiscet enim homo in civitatem ire, & non poterit.

18 Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent.

19 Non miserebitur homo proximum suum, ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum, propter famem panis, & tribulationem multam :

20 Ecce, ego convoco, dicit Deus, omnes reges terræ ad me verendum, qui sunt ab Oriente, & ab Austro, & ab Euro, & à Libano, ad convertendos in se, & reddere, quæ dederunt illis.

21 Sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam, & reddam in sinu eorum. Hæc dicit Dominus Deus.

22 Non parcet dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentes sanguinem innoxium super terram.

23 Exiit ignis ab ira ejus, & devoravit fundamenta terræ, & peccatores quasi stramen incensum.

24 Væ eis, qui peccant, & non observant mandata mea, dicit Dominus.

25 Non parcam illis. Discedite filii à potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam,

26 Quoniam novit Dominus omnes, qui delinquunt in illum; propterea tradidit eos in mortem, & in occisionem.

27 Jam enim venerunt super orbem terrarum mala, & manebitis in illis: non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum.

28 Ecce visio horribilis, & facies illius ab Oriente.

29 Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, & sicut flatus, eorum numerus feretur super terram, ut jam timeant, & trepident omnes, qui illos audient.

30 Carmonii insanientes in ira, & exient ut apri de silva, & advenient in virtute magna, & constabunt in pugnam cum illis, & vastabunt portionem terræ Assyriorum.

31 Et post hæc supervalescent dracones nativitatis suæ memores, & convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos.

32 Isti turbabuntur, & silebunt in virtute illorum, & convertent pedes suos in fugam,

33 Et à territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, & consumet unum ex illis, & erit timor, & tremor in exercitu illorum, & contentio in reges ipsorum.

34 Ecce nubes ab oriente, & septentrione, usque ad meridianum, & facies earum horrida valdè, plena iræ, & procellæ,

35 Et collident se invicem, & collident sidus copiosum super terram, & sidus illorum, & erit sanguis à gladio usque ad ventrem,

36 Et fimus hominis usque ad substramen cameli, & erit timor, & tremor multus super terram.

37 Et horrebunt, qui videbunt iram illam, & tremor apprehendet illos: & post hæc movebuntur nimbi copiosi,

38 A meridiano, & septemtrione, & portio alia ab occidente:

39 Et superinvalescent venti ab oriente, & recludent eam, & nubem, quam suscitavit in ira, & sidus ad faciendam exterritationem ad orientalem ventum, & occidentem violabitur:

40 Et exaltabuntur nubes magnæ, & validæ, plenæ iræ, & sidus, ut exterreant omnem terram, & inhabitantes eam, & infundent super omnem locum altum, & eminentem sidus terribile,

41 Ignem, & grandinem, & rhomphæas volantes, & aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi, & omnes rivi plenitudine aquarum multarum.

42 Et demolientur civitates, & muros, & montes, & colles, & ligna silvarum, & fœnum pratorum, & frumenta eorum.

43 Et transibunt constantes usque ad Babylonem, & exterent eam:

44 Convenient ad ipsam, & circuibunt eam, & effundent sidus, & omnem iram super eam, & subibit pulvis, & fumus usque in cœlum, & omnes in circuitu lugebunt eam:

45 Et qui sub ea remanserint, servient his, qui exterruerunt.

46 Et tu Asia concors in spem Babylonis, & gloria personæ ejus,

47 Væ tibi misera, propter quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum, & gloriandum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari.

48 Odibilem imitata es in omnibus operibus ejus, & in adinventionibus ejus: propterea dicit Deus,

49 Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, & famem, & gladium, & pestem, ad devastandas domos tuas à violatione, & morte, & gloria virtutis tuæ.

50 Sicut flos siccabitur, cùm exurget ardor, qui emissus est super te,

51 Infirmaberis ut paupercula plagata, & castigata à mulieribus, ut non possint te suscipere potentes, & amatores.

52 Numquid ego sic zelabor te, dicit Dominus,

53 Nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussionem manuum & dicens super mortem eorum, cùm inebriata esses.

54 Exorna speciem vultus tui?

55 Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies.

56 Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus, & tradet te in malum.

57 Et nati tui fame interient: & tu rhomphæa cades, & civitates tuæ conterentur, & omnes tui in campo gladio cadent.

58 Et qui sunt in montibus, fame peribunt, & manducabunt carnes suas, & sanguinem bibent, à fame panis, & siti aquæ.

59 Infelix per maria venies, & rursum accipies mala.

60 Et in transitu allident civitatem occisam, & exterent aliquam portionem terræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt,

rursum

rursum revertentes ad Babylonem subversam.
61 Et demolita eris illis pro stipula, & ipsi erunt tibi ignis.
62 Et devorabunt te, & civitates tuas, terram tuam, & montes tuos, omnes silvas tuas, & lignum fructiferum igni comburent.
63 Filios tuos captivos ducent, & censum tuum in prædam habebunt, & gloriam faciei tuæ exterminabunt.

CAPUT XVI.

Horrenda universo orbi desolatio in fine futura.

1 VÆ tibi Babylon, & Asia, væ tibi, Ægypte, & Syria.
2 Præcingite vos saccis, & ciliciis, & plangite filios vestros, & dolete: quoniam appropinquavit contritio vestra.
3 Immissus est vobis gladius, & quis est, qui avertat illum?
4 Immissus est in vobis ignis, & quis est, qui extinguat illum?
5 Immissa sunt vobis mala, & quis est, qui repellat ea?
6 Numquid repellet aliquis leonem esurientem in silva, aut extinguet ignem in stipula, mox quando cœperit ardere?
7 Numquid repellet aliquis sagittam à sagittario forti missam?
8 Dominus fortis immittit mala, & quis est, qui repellat ea?
9 Exiit ignis ex iracundia ejus, & quis est, qui extinguat eum?
10 Coruscabit, & quis non timebit? Tonabit, & quis non pavebit?
11 Dominus comminabitur, & quis non funditùs conteretur à facie ipsius?
12 Terra tremuit, & fundamenta ejus, mare fluctuat de profundo, & fluctus ejus disturbabuntur, & pisces ejus à facie Domini, & à gloria virtutis ejus:
13 Quoniam fortis dextera ejus, quæ arcum tendit: sagittæ ejus acutæ, quæ ab ipso mittuntur, non deficient, cùm cœperint mitti in fines terræ.
14 Ecce mittuntur mala, & non revertentur, donec veniant super terram.
15 Ignis succenditur, & non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ.
16 Quemadmodum non redit sagitta missa à valido sagittario, sic non revertentur mala, quæ missa fuerint in terram.
17 Væ mihi, væ mihi: quis me liberabit in illis diebus?
18 Initium dolorum, & multi gemitus, initium famis, & multi interitus, initium bellorum, & formidabunt potestates, initium malorum, & trepidabunt omnes.
19 In his quid faciam, cùm venerint mala?
20 Ecce fames, & plaga, & tribulatio, & angustia, missa sunt flagella in emundatione,
21 Et in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper.
22 Ecce, erit annonæ vilitas super terram, sic ut putent sibi esse directam pacem, & tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames, & magna confusio.
23 A fame enim plurimi, qui inhabitant terram interient, & gladius perdet cæteros, qui superaverint à fame,
24 Et mortui sicut stercora projicientur, & non erit, qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, & civitates ejus dejicientur.
25 Non derelinquetur, qui colat terram, & qui seminet eam.
26 Ligna dabunt fructus, & quis vindemiabit illa?
27 Uva matura fiet, & quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio.
28 Cupiet enim homo hominem videre, vel vocem ejus audire.
29 Relinquentur enim de civitate decem, & duo de agro, qui absconderint se in densis nemoribus, & scissuris petrarum:
30 Quemadmodum derelinquuntur in oliveto, & singulis arboribus tres, aut quatuor olivæ,
31 At sicut in vinea vindemiata racemi relinquuntur ab his, qui diligenter vineam scrutantur:
32 Sic relinquentur in diebus illis tres, aut quatuor ab scrutantibus domos eorum in rhomphæa.
33 Et relinquetur terra deserta, & agri ejus inveterabunt, & viæ ejus, & omnes semitæ ejus germinabunt spinas, eò quòd non transient homines per eam.
34 Lugebunt virgines non habentes sponsos, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiæ earum non habentes adjutorium:
35 Sponsi earum in bello consumentur, & viri earum in fame exterentur.
36 Audite verò ista, & cognoscite ea, servi Domini.
37 Ecce verbum Domini, excipite illud: ne diis credatis, de quibus dicit Dominus.
38 Ecce appropinquant mala, & non tardant.
39 Quemadmodum prægnans cùm parit in nono mense filium suum, appropinquante hora partus ejus, ante horas duas, vel tres, dolores circumeunt ventrem ejus, & prodeunte infante de ventre, non tardabunt uno puncto:
40 Sic non morabuntur mala ad prodeundum super terram, & sæculum gemet, & dolores circumtenebunt illud.

41 Audi-

41 Audite verbum, plebs mea: parate vos in pugnam, & in malis sic estote, quasi advenæ terræ.
42 Qui vendit, quasi qui fugiat: & qui emit, quasi qui perditurus.
43 Qui mercatur, quasi qui fructum non capiat: & qui ædificat, quasi non habitaturus.
44 Qui seminat, quasi qui non metet: sic & qui vineam purat, quasi non vindemiaturus,
45 Qui nubunt, sic quasi filios non facturi: & qui non nubunt, sic quasi vidui.
46 Propter quod, qui laborant, sine causa laborant.
47 Fructus enim illorum alienigenæ metent, & substantiam illorum rapient, & domos evertent, & filios eorum captivabunt, quia in captivitate, & fame generant natos suos,
48 Et qui negotiantur in rapina, quantum diù exornant civitates, & domos suas, & possessiones, & personas suas:
49 Tantò magis adzelabor eos super peccata sua, dicit Dominus.
50 Quomodo zelatur fornicaria mulierem idoneam, & bonam valdè.
51 Sic zelabitur justitia iniquitatem cùm exornat se, & accusat eam in facie, cùm venerit, qui defendat exquirentem omne peccatum super terram.
52 Propterea nolite similiari ei, nec operibus ejus:
53 Quoniam adhuc pusillum, & tolletur iniquitas à terra, & justitia regnabit in vos.
54 Non dicat peccator se non peccasse: quoniam carbones ignis comburet super caput ejus, qui dicit: Non peccavi coram Domino Deo, & gloria ipsius.
55 Ecce Dominus cognoscet omnia opera hominum, & adinventiones illorum, & cogitationes illorum, & corda illorum.
56 Dixit enim: Fiat terra, & facta est; fiat cœlum, & factum est.
57 Et in verbo illius stellæ fundatæ sunt, & novit numerum stellarum;
58 Qui scrutatur abyssum, & thesauros illarum: qui mensus est mare, & conceptum ejus,
59 Qui conclusit mare in medio aquarum, & suspendit terram super aquas verbo suo.
60 Qui extendit cœlum quasi cameram, super aquas fundavit eum.
61 Qui posuit in deserto fontes aquarum, & super verticem montium lacus ad mittendum flumina ab eminenti petra, ut potaret terram.
62 Qui finxit hominem, & posuit cor suum in medio corporis, & misit ei spiritum, vitam, & intellectum,
63 Et spiramen Dei omnipotentis, qui fecit omnia, & scrutinat omnia abscondita in absconsis terræ.
64 Hic novit adinventionem vestram, & quæ cogitatis in cordibus vestris, peccantes, & volentes occultare peccata vestra.
65 Propter quod Dominus scrutinando scrutinavit omnia opera vestra, & traducet vos omnes,
66 Et vos confusi eritis, cùm processerint peccata vestra coram hominibus, & iniquitates erunt, quæ accusatores stabunt in die illo.
67 Quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata vestra coram Deo, & Angelis ejus?
68 Ecce judex Deus, timete eum. Desinite à peccatis vestris, & obliviscamini iniquitates vestras jam agere eas in sempiterno, & Deus educet vos, & liberabit de omni tribulatione.
69 Ecce enim incenditur ardor super vos turbæ copiosæ, & rapient quosdam ex vobis, & cibabunt idolis occisos:
70 Et qui consenserint eis, erunt illis in derisum, & in improperium, & in conculcationem.
71 Erit enim locis locus, & in vicinas civitates exurrectio multa super timentes Dominum.
72 Erunt quasi insani nemini parcentes, ad diripiendum, & devastandum adhuc timentes Dominum:
73 Quia devastabunt, & diripient substantias, & de domibus suis eos ejicient.
74 Tunc parebit probatio electorum meorum, ut aurum, quod probatur ab igne.
75 Audite, dilecti mei, dicit Dominus: Ecce adsunt dies tribulationis, & de his liberabo vos.
76 Ne timeatis, nec hæsitetis, quoniam Deus dux vester est.
77 Et qui servat mandata, & præcepta mea, dicit Dominus Deus, ne præponderent vos peccata vestra, ne superelevent se iniquitates vestræ.
78 Væ qui constringuntur à peccatis suis, & obteguntur ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager constringitur à silva, & spinis tegitur semita ejus, per quam non transit homo, & excluditur, & mittitur ad devorationem ignis.

FINIS.

INDEX
TESTIMONIORUM
A CHRISTO, ET APOSTOLIS

In novo Testamento citatorum ex veteri.

Quæ hic in id congesta sunt, ut pii lectores nativam quorumdam intelligentiam, quæ ab ipso Christo vero interprete, & spiritu ejus per Apostolos sit tradita, assequantur, perspiciantque, in quem usum ea Apostoli, & Evangelista adduxerint.

GENESIS.

EXODUS.

LEVIT.

19 d Diliges proximum tuum Matth. 5. g
20 b Qui maledixerit patri, & matri, &c. Matth. 15. a
24 d Oculum pro oculo Matth. 5. f
26 b Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, &c. 2. Cor. 6. d

NUMERI.

9 b Os non comminuetis ex eo Joan. 19. f

DEUTER.

4 d Etenim Deus noster ignis consumens est Hebr. 12. g
5 b Non concupisces Rom. 7. c. 13. c
5 b Non mœchaberis Matth. 5. d Luc. 18. d
5 b Non furtum facies Lucæ 18. d Roman. 13. c
5 b Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium Lucæ 18. d Roman. 13. c
5 b Honora patrem, & matrem Matth. 15. a Marc. 7. b Ephef. 6. a
6 a Audi, Ismel, Dominus Deus tuus Deus unus est Marc. 12. c
6 a Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Matth. 21. d Marc. 12. c Luc. 10. e
6 c 10 d Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies Matth. 4. b Lucæ 4. b
6 c Non tentabis Dominum Deum tuum Matth. 4. b Lucæ 4. b
8 a Non in solo pane vivit homo Matth. 4. a Lucæ 4. a
10 d Deus personam hominis non accipit Galat. 2. b
18 c Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus Act. 3. d. 7. c
19 d In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum Matth. 18. b Joan. 8. e 2. Cor. 13. a
19 d Oculum pro oculo, dentem pro dente Matth. 5. f
21 d Maledictus omnis, qui pendet in ligno Gal. 3. b
25 b Non alligabis os bovi trituranti 1. Cor. 9. a 1. Tim. 5. c
25 b Si quis mortuus fuerit non habens filium Matth. 21. c Marc. 12. b Lucæ 20. c
27 d Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, &c. Gal. 3. b
30 c Quis ascendet in cœlum? Rom. 10. b
30 c Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo Rom. 10. b
32 c Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, &c. Rom. 10. d
32 c Mihi vindictam, ego retribuam Rom. 12. d

JOSUE.

1 a Non te deseram, neque derelinquam Hebr. 13. a

REG. II.

7 c Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium Hebr. 1. b

REG. III.

19 b Domine, prophetas tuos occiderunt, &c. Rom. 11. a
19 b Reliqui mihi septem millia virorum Rom. 11. a

JOB.

1 c Comprehendam sapientes in astutia eorum 1. Cor. 3. d

LIBER PSALM.

2 a Quare fremuerunt gentes Act. 4. c
2 b Filius meus es tu, ego hodie genui te Actor. 13. c Heb. 1. b 5. b
2 c Reges eos in virga ferrea Apoc. 1. g 19. c
4 b Irascimini, & nolite peccare Eph. 4. f
5 c Sepulchrum patens est guttur eorum Roman. 3. b
6 c Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem Matth. 7. d. 25. d Lucæ 13. f
8 b Ex ore infantium, & lactentium, &c. Matth. 21. b
8 c Quid est homo, quòd memor es ejus? Hebr. 2. a
8 c Omnia subjecisti sub pedibus ejus 1. Corinth. 11. d
9 c Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est Rom. 3. c
13 a Non est justus quisquam, non est intelligens Rom. 3. b
13 b Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem Rom. 3. c
15 c Providebam Dominum in conspectu, &c. Actor. 2. d
15 d Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem Act. 2. e 13. e
17 a Ego ero confidens in eum Heb. 2. c
17 g Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine Rom. 15. b
18 a Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum Rom. 10. d

21 a Eli,

21 a Eli, eli, lamma sabacthani Matth. 27. e Marc. 15. e
21 e Diviserunt sibi vestimenta mea Matth. 27. d Joan. 19. e
21 e Nuntiabo nomen tuum fratribus meis Heb. 2. c
23 a Domini est terra, & plenitudo ejus 1. Corinth. 10. f
24 e Odio habuerunt me gratis Joan. 15. d
30 a In manus tuas commendo spiritum meum Luc. 23 f
31 a Beati, quorum remissæ sunt iniquitates Rom. 4. a
33 c Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos 1. Petr. 3. b
39 b Hostiam, & oblationem noluisti Hebr. 10. b
40 e Qui manducat meum panem Joan. 13. b
43 d Propter te mortificamur tota die Rom. 8. g
44 b Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi Hebr. 1. e
50 a Ut justificeris in sermonibus tuis Rom. 3. a
54 d Jacta super Dominum curam tuam 1. Pet. 5. b
61 d Unusquisque autem propriam mercedem accipiet 1. Cor. 3. b
67 d Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem Eph. 4. b
68 b Zelus domus tuæ comedit me Joan. 2. d
68 b Improperia improperantium tibi ceciderunt super me Rom. 15. a
68 e Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum Rom. 11. b
68 e Fiat commoratio eorum deserta Actor. 1. d
68 e In siti mea potaverunt me aceto Joan. 19. f
77 a Aperiam in parabolis os meum Matth. 13. e
77 e Panem cœli dedit eis Joan. 6. d
81 d Ego dixi, dii estis Joan. 10. g
88 d Inveni David servum meum Actor. 13. d
90 c Angelis suis mandavit de te Matth. 4. a Lucæ 4. b
93 b Dominus novit cogitationes sapientum, quoniam vanæ sunt 1. Cor. 3. d
94 e Hodie si vocem ejus audieritis Heb. 3. b
94 d Sicut juravi in ira mea Heb. 4. a
96 d Et adorent eum omnes Angeli ejus Heb. 1. c
101 d Tu in principio, Domine, terram fundasti Heb. 1. e
103 a Qui facit angelos suos spiritus Heb. 1. e
108 b Et episcopatum ejus accipiat alter Act. 1. d
109 a Dixit Dominus Domino meo Matth. 22. d Luc. 20. g Act. 2. f
109 a Sede à dextris meis Heb. 1. d
109 a Donec ponam inimicos tuos, scabellum, &c. Heb. 1. d 1. Cor. 15. d
109 b Tu es sacerdos in æternum Hebr. 5. b. 7. e
109 b Juravit Dominus, & non pœnitebit eum Heb. 7. e
111 b Dispersit, dedit pauperibus 2. Cor. 9. e
115 a Credidi, propter quod locutus sum 2. Corinth. 4. e
115 a Omnis homo mendax Rom. 3. a
116 a Laudate Dominum omnes gentes Rom. 15. e
117 a Dominus mihi adjutor non timebo quid faciat mihi homo Heb. 13. b
117 a Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes Matth. 21. d Marci 12. a Actor. 4. b 1. Petr. 2. b
117 d Hosanna filio David Matth. 21. b
131 e De fructu ventris tui ponam super sedem tuam Act. 2. c
139 a Venenum aspidum sub labiis eorum Roman. 3. b

P R O V E R B.

3 a Nolite esse prudentes apud vosmetipsos Rom. 12. d
3 b Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, &c. Heb. 12. b
3 b Quem diligit Dominus, corripit, &c. Heb. 12. b Apoc. 3. d
10 b Charitas operit multitudinem peccatorum 1. Petr. 4. b
17 c Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat 1. Thess. 5. d 1. Petr. 3. b
20 e Qui maledixerit patri, vel matri Matth. 15. a Marc. 7. b
25 e Si esurierit inimicus tuus, ciba illum Roman. 12. d
26 b Canis reversus ad vomitum 2. Pet. 2. d

I S A I A S.

1 e Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen Rom. 9. f
5 d Homo plantavit vineam Matth. 21. b Lucæ 20. b Marc. 12. a
6 a Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth. Apoc. 4. c
6 e Auditu audietis, & non intelligetis Matth. 13. b Marc. 4. b Lucæ 8. b Actor. 28. f Joan. 12. f Rom. 11. b
7 e Ecce virgo in utero habebit Matth 1. d
8 d Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus Heb. 2. d
9 a Terra Zabulon, & Terra Nephthali Matth. 4. e

10 e Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris Rom. 9. f
11 a Revelabitur ille iniquus, quem Dominus interficiet spiritu oris sui 2. Thess. 2. c
11 e Erit radix Jesse Rom. 15. c Act. 13. d
21 e Cecidit, cecidit Babylon illa magna Apoc. 14. b
22 d Manducemus & bibamus, cras enim moriemur 1. Cor. 15. e
22 f Hæc dicit Sanctus, & verus, qui habet clavem David Apoc. 3. b
25 c Absterget Dominus omnem lacrymam ab oculis, &c. Apoc. 7. d. 21. b
28 c Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic 1. Cor. 14. d
28 d Ecce pono in Sion lapidem offensionis Roman. 9. g 1. Pet. 2. b Actor. 4. b
29 d Populus hic labiis me honorat Matth. 15. a Marc. 7. b
29 e Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam, &c. 1. Cor. 1. c
33 c Ubi sapiens? ubi scriba? ubi inquisitor hujus sæculi? 1. Cor. 1. e
40 a Vox clamantis in deserto Matth. 3. a Mar. 1. a Luc. 3. a Joan. 1. c
40 b Omnis caro fœnum 1. Pet. 1. d Jac. 1. d
40 d Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis instruxit eum? 1. Cor. 2. d
40 d Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Rom. 11. d
41 b 44 a Ego sum primus, & novissimus Apoc. 1. d & 22. c
42 a Ecce puer meus, quem elegi Matt. 12. b
43 d Ecce nova facio omnia Apoc. 21. b 2. Corinth. 5. d
45 b Numquid dicit figmentum ei, qui se, &c. Rom. 9. d
45 d Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu Rom. 14. b
49 b Posui te in lucem Gentium Act. 13. g
49 c Tempore accepto exaudivi te, &c. 2. Corinth. 6. a
49 e Non esurient, neque sitient ampliùs Apoc. 7. d
50 b Tunc expuerunt in faciem ejus Matt. 26. g
52 b Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem Rom. 10. e
52 d Propter quod exite de medio eorum, & separamini, &c. 2. Cor. 6. d
52 d Nomen Dei per vos blasphematur Rom. 2. d
52 d Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt Rom. 15. e
53 a Domine, quis credidit auditui nostro? Rom. 10. e Joan. 12. f
53 b Ipse infirmitates nostras accepit Matt. 8. c
53 c Tamquam ovis ad occisionem Act. 8. f
53 d Et cum iniquis reputatus est Marc. 15. c Luc. 22. d
53 e Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus 1. Pet. 2. d 1. Joan. 3. a
53 e Qui peccata nostra pertulit in corpore 1. Petr. 2. d
54 a Lætare sterilis, quæ non paris Gal. 4. d
54 c Et erunt omnes docibiles Dei Jo. 6. e
55 a Et qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis Apoc. 22. d
55 b Dabo vobis sancta David fidelia Actor. 13. e
56 c Domus mea domus orationis vocabitur Matt. 21. b Marc. 11. c Luc. 19. g
59 b Contritio, & infelicitas in viis eorum Rom. 3. c
59 c Galeam salutis assumite Ephes. 6. c 1. Thess. 5. b
59 d Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob Rom. 11. d
60 c Et portæ ejus non claudentur per diem Apoc. 21. g
60 d Et civitas non eget sole, neque luna Apoc. 21. g
60 d Nox ultra non erit Apoc. 22. a
61 a Spiritus Domini super me Luc. 4. c
62 d Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit Matth. 21. a
64 b Quod oculus non vidit, nec auris audivit, &c. 1. Cor. 2. b
65 a Inventus sum à non quærentibus me Roman. 10. d
65 a Tota die expandi manus meas ad populum non credentem Rom. 10. d
65 c Novos verò cœlos, & novam terram 2. Pet. 3. c Apoc. 21. a
66 a Cœlum mihi sedes est Act. 7. f
66 g Ubi vermis eorum non moritur Marc. 9. g

J E R E M.

7 b Vos autem fecistis illam speluncam latronum Matth. 21. b Marc. 1. 11. c Luc. 19. g
9 g Qui gloriatur, in Domino glorietur 1. Corinth. 1. d 2. Cor. 10. d
10 a Quis non timebit te, Domine? Apoc. 15. b
17 d Ego sum scrutans renes, & corda Apoc. 2. f
31 c Vox in Rhama audita est Matth. 2. d
31 a Ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios 2. Cor. 6. d
31 e Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Juda testamentum novum Hebr. 8. c

31 f Hoc

31 f Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos, &c. dabo leges meas in cordibus eorum Heb. 10. c
51 a Cecidit, cecidit Babylon magna Apoc.18.a

E Z E C H.

3 a Accipe librum, & devora illum Apoc.10.d
20 b Qui fecerit homo, vivet in ea Rom. 10. b
32 b Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum Matth. 24. c
36 c Nomen Dei per vos blasphematur inter Gentes Rom. 2. d

D A N I E L.

9 g Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta Matth. 24. b Marc. 13. b Luc. 21. d

O S E E.

1 d Et erit in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea vos, &c. Rom. 9. e
2 d Vocabo non plebem meam, plebem meam Rom. 9. e 1. Pet. 2. b
6 c Misericordiam volo, & non sacrificium Matth. 9. b 12. a
10 b Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos, Luc.23.d
11 a Ex Ægypto vocavi filium meum Matt.2.e
13 d Absorpta est mors in victoria 1. Cor.15. g

J O E L.

2 g Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo Act. 2. c
2 g Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit Rom. 10. c

A M O S.

5 g Numquid victimas, & hostias obtulistis mihi Actor. 7. e
6 a Væ vobis divitibus Luc. 6. d
9 c Post hæc revetar, & reædificabo tabernaculum David Actor. 15. c

J O N A S.

1 a Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus Matt.12. c Luc.11. d
3 b Pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ Matth. 12. c Luc. 11. d

M I C H Æ A S.

5 a Et tu Bethlehem terra Juda Matth. 2. a
7 b Veni separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem Matth. 10. d Luc. 12. g

A G G Æ U S.

2 b Adhuc semel, & ego movebo non solùm terram, sed & cœlum Hebr. 12. g

H A B A C U C.

1 b Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris Act. 13. f
2 a Justus autem ex fide vivit Roman. 1. Gal. 3. b

N A H U M.

1 d Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem Rom. 10. c

Z A C H A R.

8 c Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo Ephes. 4. f
9 b Ecce rex tuus venit Matth. 21. Joan. 12. b
12 c Et acceperunt triginta argenteos Matth. 27. a
12 c Videbunt in quem compunxerunt Jo: 19 g
13 c Percutiam pastorem Matth. 26. c Marci 14. b

M A L A C H.

1 a Jacob dilexi, Esau autem odio habui Rom. 9. c
3 a Ecce ego mitto angelum meum Matt. 11. b Marc. 1. a Luc. 7. d Joan. 1. c
4 b Ipse est Elias, qui venturus erat Matth. 11. b
4 b Quid est, quod scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primùm venire Matth. 17. b Marc. 9. b
4 b Ut convertat corda patrum in filios Luc. 1. b

HEBRAI-

HEBRAICORUM,

CHALDÆORUM,

Græcorumque Nominum interpretatio.

Aaron, Mons, sive montanus.
Abba, Pater, Syrium est verbum.
Abbarim, Transitus plur. num. sive transeuntes.
Abdemelech, Servus regis.
Abdenago, Servus claritatis.
Abdias, Servus Domini.
Abdon, Servus.
Abel, per aleph, Luctus, Civitas.
Abel, per he in principio, Vanitas, filius Adam.
Abessalom, Pater pacis.
Abis, Pater Domini.
Abiathar, Pater excellens.
Abigail, Pater exultationis.
Abimelech, Pater rex.
Abinadab, Pater spontaneus.
Abisag, Patris ignorantia.
Abner, Patris lucerna.
Abra, Ancilla, Græcum verbum.
Abram, Pater excelsus.
Abraham, Pater multitudinis.
Absalom, Pater pacis.
Acan, Tribulatio.
Accaron, Sterilitas.
Achab, Frater patris.
Achaja, Dolor, vel tristitia.
Achaz, Apprehendens, sive possidens.
Achimelech, Frater meus rex.
Achitob, Frater bonitatis.
Adam, Homo, sive terrenus, aut Rufus.
Adon, Dominus, aut basis.
Adonai, Domini mei, numero multitudinis unum est ex nominibus Dei, quod interpres aliquando posuit pro nomine Dei tetragrammaton.
Adonias, Dominator Dominus.
Ægyptus, Angustiæ, sive tribulationes. Hebraicè, Misraim.
Æneas, Laudatus.
Æthiopia Græcè, ardorem significat. Hebraicè Cus dicitur, id est nigredo, vel nigra.
Agabus, Locusta.
Agag, Tectum.
Agar, Peregrina.
Aggæus, Festivus.
Ahod, Laudans.
Alexander, Auxiliator virilis.
Alexandria, Hebraicè dicitur No, quod Interpretatur crudum, sive irritatio.
Alleluja, Laudate Dominum.
Amalec, Populus lambens.
Amam, Mater, Timor eorum.
Aman, Conturbans.
Amana, Fides, sive veritas.
Amasai, per aleph, Fortis, vel robustus.
Amasai, per ain, Populi munus.
Amalech, Rex.
Amen, Fiat, efficiatur, aut firmum sit.
Aminadab, Populus Spontaneus.
Ammon, Populus ejus.
Amnon, Fidelis, aut verax.
Amorrhæi, Amari, Rebelles.
Amos, per aleph, Fortis pater Isaiæ.
Amos, per ain, Oneratus, unus ex duodecim Prophetis.
Amri, per aleph, Amarus, vel loquens.
Amri, per ain, Manipulus, vel dominium, Princeps militiæ Israeliticæ.
Anania, Nubes Domini.
Anathoth, Responsiones, sive cantica.
Andreas, Fortissimus.
Anna, Gratiosa, sive misericors.
Antiochia, pro vehiculo.
Aphrica Hebraicè Pul dicitur, id est, casus, vel ruina, Isaiæ 66. 34.
Aphrica, Nahum 3. 9. Put. Crassa, sive pinguis.
Apostolus, Missus, legatus.
Arabes, Vespertini. 2. Par. 26. 2.
Arabes, Psalm. 71. 15. Hebraicè Sebs, id est, conversio.
Aram, Celsitudo, Sublimitas.
Ararat, Maledictio tremoris.
Arbee, Quatuor.
Architriclinus, Princeps triclinii.
Areopagita, De Colle Martis.
Areopagus, Collis Martis.
Areuna, Arca, vel canticum.
Argob, Gleba, vel Glarea.
Armenia, Hebraicè dicitur Ararat, Maledictio tremoris.
Arnon, Exultans.
Arphaxad, Sanans.

Ata-

Artaxerxes, Lumen, sive maledictio.
Asaph, Congregaus.
Aser, per samech, Vinctus filius Caath.
Aser, per sin, Beatitudo, sive felicitas, filius Jacob.
Assuerus, Princeps, & caput.
Assur, Insidians, sive beatus.
Astaroth, Greges, sive divitiæ.
Athalia, Tempus Domino.
Athenæ, Sine cumulo.
Attalia, Augens, vel Nutriens.
Ava, Iniquitas.
Axa, Adornata.
Azarias, Auxilium Domini.
Azor, Adjutor.
Azotus, Hebraicè Asdod, Deprædatio:

B

BAal, Idolum aut dominans.
Baal, Osee 10. 24. Arbel legendum, id est, pugnavit Deus.
Baalim, Idola, Dominantes.
Babel, Confusio, Commistio.
Bala, Inveterata, Turbata, ancilla Rachel, per he in fine.
Bala, Deglutiens, Destruens, Urbs, per ain in fine.
Balaam, Vetustas populi.
Balac, Destruens.
Banajas, Filius Domini.
Barac, Fulgur.
Barachias, Benedicens Dominum.
Bar-jona, Filius columbæ.
Barnabas, Filius consolationis.
Barsabas, Filius conversionis.
Barthimæus, Filius cœcus.
Bartholomæus, filius suspendentis aquas.
Baruch, Benedictus.
Bathuel, Filiatio Dei.
Batus, Mensura liquidorum.
Beel-phegor, Idolum hiatus.
Beelzebub, Idolum muscæ.
Beera, Puteus.
Behemoth, Jumenta, Quadrupedia.
Bel, Vetustus.
Bela, Deglutiens, Destruens.
Belial, Perversus, Absque jugo.
Ben-ennom, Filius divitiarum suarum.
Benjamin, filius dexteræ.
Ben-oni, Filius doloris mei.
Bera, Puteus.
Beresith, in principio: Sic vocatur primus liber legis.
Betsabee, Puteus juramenti.
Beth-abara, Domus transitus.
Beth-anis, domus obedientiæ, vel afflictionis.
Beth-avem, Domus vanitatis.
Beth-dagon, Domus frumenti.
Beth-el, Domus Dei.
Beth-er, Divisio.
Beth-lehem, Domus panis.
Beth-phage, Domus oris vallium.
Beth-phogor, Domus hiatus,
Beth-sabee, Domus juramenti, Civitas.
Beth-saida, Domus frugum.
Beth-sames, Domus solis.
Bethul, Virgo.
Bezec, Fulgur.
Boanerges, vel juxta S. Hieronymum, Banereem, Filii tonitrui.
Booz, In fortitudine.
Borith, Herba, in qua est acrimonia saporis.
Bosor, Munitio.
Bosra, idem.

C

CAath, Congregatio, Obtusio.
Cades, Sanctitas.
Cain, Possessio, Possessus.
Caleb, quasi Cor.
Cana, Zelus, Æmulatio.
Cananæus, id est, ex Cana vico Galilææ.
Capharnaum, Ager pœnitentiæ.
Cappadoces, Hebraicè Caphthorim, id est, sphærulæ.
Cariath-iarim, Civitas silvarum.
Cariath-sepher, Civitas litterarum.
Carmel, Cognitio circumcisionis, vel agnus circumcisus.
Carthagienses, Hebraicè Tharsis, id est, Contemplatio gaudii.
Cedar, Nigredo, Tristitia.
Cedes, Sanctitas.
Cedron, Denigratus, Tristis.
Cephas, Petrus à Petra, Syrum.
Cetura, Aromatizans.
Chæreas, Lætus.
Chaldæa, Hebraicè Chasdim, id est, Quasi dæmones.
Cham, Calidus, Calor.
Chanaan, Mercator, Negotiator.
Charmel, idem quod Carmel.
Cherub, quasi magister.
Chodchod, Jaspis.
Choræi, Furores.
Christus, Unctus.
Chus, Æthiops.
Cin, Possessio, Emptio.
Cinoth, Lamentationes.
Cis, Durus, Stipula.
Cleophas, Gloria omnis.
Cœlesyria, Curva Syria,
Colossenses, Supplicio affecti,
Corban, Corbana, Donum, Oblatio.
Core, Calvus, Calvitium, per heth in fine.
Core, per aleph in fine, Vocans, Legens.

1. Par.

1. Par. 9. 19.
Corozaim, Hic est mysterium.
Cosbi, Mendax.
Cyprus, Pulchra.
Cyrus quasi miser.

D

Dagon, Frumentum,
Dalila, Paupertas.
Damascus, Sanguinis succus.
Damascus, 1. Reg. 16. b. Similitudo incendii. Heb. Dumesec.
Dan, Judicans, sive Judicium.
Daniel, Judicium Dei.
Darius, Requirens.
Damascus, Generationis procuratio.
Dathan, Ritus, Lex.
David, Dilectus.
Debora, Apes, Verbum.
Decapolis, Decem civitatum; (sub regio.)
Diabolus, Criminator, Calumniator.
Diabolus, Habacuc 3. a. 4. Hebr. Reseph, id est, Volucris, Flamma.
Dibre hajamin, Verba dierum.
Didymus, Gemellus.
Dina, Judicium, vel Judicans.
Dionysius, Divinitus stillatus.
Dithalassum, Duo maria.
Doeg, Solicitus, Anxius.
Dor, Generatio.
Dura, Generatio, vel habitatio.

E

Ebal, Acervus vetustatis.
Ecclesiastes, Concionator.
Eden, Voluptas, Deliciæ.
Edom, Rufus.
Eglon, Vitulus.
Elcana, Deus zelotes.
Eleazar, Dei adjutorium.
Elehanan, Dei gratia, sive misericordia.
Eliacim, Dei resurrectio.
Elias, Deus Dominus.
Eliezer, Dei adjutorium.
Elimelech, Deus meus rex.
Elisabeth, Deus juramenti.
Elisæus, Dei salus, Deus salvans.
Elle haddebarim, hæc sunt verba, sic incipit quintus liber Legis.
Elnathan, Deus dedit.
Emmanuel, Nobiscum Deus.
Emmaus, Timens consilium.
Enac, Gigas, Torques.
Encænia, Renovatio, Dedicatio.
Ennom, Ecce illi.
Enos, Homo, vel Vir.
Ephraim, frugifer, Crescens.
Ephraim, Hebraicè Ephra, id est, Pulverulenta, sive Plumbea, 2. Reg. 13. b. 7.
Ephrata, Ubertas, sive Frugifera.
Ephron, Pulvis.
Esau, Faciens, Operans.
Esdras, Adjutor, Atrium.
Esther, Occulta, Abscondita.
Etam, Avis eorum.
Etham, Fortitudo eorum.
Eubus, Prudens.
Ezechias, Fortitudo Domini.
Ezechiel, Fortitudo Dei.
Ezriel, Auxilium Dei.

G

Gabaa, Collis.
Gabriel, Vir Deus, aut Dei.
Gad, Felix, Accinctus.
Gadgad, Felicitas felicitatis, Accinctus exercitus.
Galaad, Abjectio.
Galaad, Acervus testimonii.
Galatæ, Lactantes.
Galgal, Rota, Revolutio.
Galilæa, volubilis.
Gazer, Præcissio.
Gazophylacium, Ubi thesauri templi servabantur.
Gebel, Terminus.
Gedon, Conterens.
Gehenna, Vallis tristitiæ.
Gehennon, Vallis contristans.
Gelboe, Revolutio investigationis.
Gersom, Advena ibi.
Gerson, exilium ejus.
Giblii, Termini.
Gihon, Pectus, Exitus.
Gog, Tectum.
Golgotha, Calvaria, ubi capita mortuorum reponuntur.
Goliath, Transmigratio.
Gomor, Genus mensuræ.
Gomorrha, Populus rebellis.
Græci, Hebraicè Jevanim, id est, Deceptores.

H

Habacuc, Luctator.
Hananias, Gratia Domini.
Haram, Destructus.
Havoth-jair, Oppida illuminationis.
Hebal, Acervus vetustatis.
Heber, Socius, Particeps, per heth in principio.
Heber, per ain, Transitus.
Hebræus, Transiens.
Hebron, Societas.
Heli, Oblatio.
Heliopolis, Hebraicè dicitur On, id est, Dolor.
Henoch, Dedicatus.
Hermon, Destructio.
Hesron, Saggita exultationis.
Heva, Viva, Vivens.

Hiem.

Hierapolis, Sacra civitas.
Hieronymus, Sacrum nomen.
Holofernes, Fortis dux.
Hor Mons.
Horeb, Desertum.
Horma, Destructio.
Hur, Libertas.
Hus, Consilium.
Hymenæus, Carmen nuptiale.

I

IAbel, Defluens.
Jabes, Siccitas, per sin in fine.
Jabes, Tristitia, per sade in fine.
Jacob, Supplantator.
Jahel, Ascendens, Damula.
Jahiel, Vivit Deus.
Jairitis, Illuminatus.
Jamin, Dextera, vel Dexter.
Japheth, Dilatatus.
Jason, Sanans.
Javan, Decipiens.
Ichabod, Ubi gloria, Væ gloriæ.
Idumæa, Rufa, Terrena.
Jebus, Conculcatio.
Jechonias, Præparatio Domini.
Jehu, Ipse, Existens.
Jehus, Tinea corrosus, per sin.
Jehus, 1. Paral. 8. b. 10. Consilians, per sade.
Jemini, Dextra, vel Dexter.
Jephthe, Aperiens.
Jerameel, Misericordia Domini.
Jeremias, Celsitudo Domini.
Jericho, Luna, Mensis.
Jerobaal, Impugnans idolum.
Jeroboam, Impugnans populum.
Jerosolyma, Visio pacis, Visio perfecta.
Jerusalem, idem.
Jesse, Ens, Existens.
Jesboc, est vacuus.
Jesus, Hebraicè Jehosua, Dominus salvator.
Jethro, Excellens.
Jezonias, Auscultatio Domini.
Jezrahel, Semen Dei.
Indus, id est, De India, Hebraicè dicitur, Hodu, id est, Laudatio.
India, Job. 28. c. 16. Hebraicè Ophir, id est, Cinis.
Joab, Paternitas, Habens patrem.
Joachaz, Domini apprehensio.
Joachaz, 2. Par. 34. b. 8. Apprehendens.
Joachim, Domini præparatio.
Joacim, Domini resurrectio.
Joas, Diffidens, Desperans.
Joas, Domini ignis, 4. Reg. 11. d. 21. Hebr. Jehoas.
Joas, 1. Paral. 7. b. 8. & 27. d. 28. Tinea corrosus, per ain.
Job, Dolens, Gemens.
Joel, Volens, Incipiens.
Johanan, Gratiosus, Pius, Misericors.
Johannes, idem.
Jonas, Columba.
Jonadab, Spontaneus.
Jonathan, Domini donum, filius Saul.
Joram, Excelsus.
Jordanis, Fluvius judicii.
Josaphat, Dominus judex.
Joseph, Augmentum.
Joseph, Psalm. 80. a. 2. Domini augmentum, Heb. Jeoseph.
Josias, Ignis Domini.
Josue, Dominus Salvator.
Isaac, Risus.
Isai, Munus, aut Ens.
Isai, 1. Paral. 2. b. 13. Vir meus.
Isaias, Domini salus.
Isboseth, Vir confusionis.
Iscariotes, Vir occisionis.
Ismahel, Exauditio Dei.
Israel, Prævalens Deo.
Issachar, Est merces, præmium.
Ithamar, Insula palmæ.
Jubilæus, Buccina.
Judas, Laudatio.
Julius, Lanuginosus.

L

LAban, Albus, Candidus.
Lamech, Pauper, Humiliatus.
Lapidoth, Fulgura.
Lazarus, Dei adjutorium.
Lech, Maxilla.
Leci, Lex.
Levi, Copulatus.
Leviathan, Copulatio, Societas sua.
Lia, Laboriosa, Fatigata.
Libanus, Candidus.
Libya, Hebraicè Lubim, Cor maris.
Lithostrotos, Lapidibus stratus.
Lot, Involutus, Colligatus.

M

MAacha, Attrita.
Maasias, Opus Domini.
Maceda, Incendium.
Madian, Judicium, Litigans.
Magdalena, Magnifica.
Magi, Sapientes, vel Philosophi.
Malachias, Nuntius meus.
Malaleel, Laudans Deum.
Malchus rex.
Mammona, Pecunia, Divitiæ.
Mamzer, De scorto natus.
Manahem, Consolator.
Manasses, Oblitus, Oblivio.
Manue, Requies.

Mara, Amara.
Mardochai, Amara contritio.
Maria, Exaltata, Amaritudinis mare.
Martha, Provocans.
Massa, Onus.
Maspha, Specula.
Mathusael, Mortem suam postulans.
Matthæus; Donatus.
Melchias, Rex Dominus.
Melchi-sedech, Rex justitiæ.
Melchisua, Rex salvator.
Mesollam, Pacificus.
Mesopotamia, Regio sic dicta, quòd duobus fluviis, Euphrate, & Tigri ambiatur.
Micha, Pauper.
Michael, Quis sicut Deus?
Michæas, idem.
Michol, Quis omnia?
Miphiboseth, De ore ignominia.
Misael, Quis postulatus?
Misle, Proverbia, nomen libri.
Misphat, Judicium.
Mna, Libra, Talentum.
Moab, De patre
Moria, Amaritudo.
Mosa, Azymum, per sade.
Mosa, 1. Paral. 8. a. 9. Onus.
Moyses, Attractus (sub. de aquis.)
Mysia, Scelesta.

N

NAaman, Pulcher.
Nabal, Stultus,
Nabo, Loquela, Prophetia.
Naboth, Idem.
Nabuchodonosor, Planctus judicii.
Nachor, Raucus, Aridus.
Nadab, Spontaneus.
Nahasson, Coluber, Serpens.
Nahum, Consolator.
Naim, Pulcher.
Nathan, Donatus.
Nathanael, Donum Dei.
Nazaræi, Separati, Sanctificati.
Nazareth, Sanctificata, Separata. Si autem per sade scribatur, Custodita, vel Florida interpretatur.
Neapolis, Nova civitas,
Nehemias, Consolatio.
Nehustan, Æneum.
Nemrod, Rebellis.
Nepthali, Æquiparatio.
Ninive, Pulchra.
Noe, Cessatio, Requies.
Noema, Decora.

O

OBadias: Servus Domini.
Obed, Servus.
Obed-edom, Servus hominis.
Ochozias, Apprehensio.
Odollam, Testimonium illis.
Og, Subcinericius panis.
Olla, Elevatio, Holocaustum,
Onam, Dolor.
Onana, Dolor, Iniquitas.
Onesimus, Utilis.
Oolla, Tabernaculum.
Ophni, Pugnus, Pugillus.
Oreb, Corvus.
Osee, Salvator.
Oza, Fortitudo Domini.
Ozias, Fortitudo Domini.
Oziel, Fortitudo Dei.

P

PAlæstina, Conspersa (sub. cinere.)
Paracletus, Consolator, Advocatus.
Parasceve, Præparatio.
Pascha, Transitus.
Pentateuchus, Quinque volumina.
Pentecoste, Quinquagesima (sub. dies.)
Petrus, Saxum, Petra.
Phacee, Aperiens.
Phanuel, Videns Deum.
Pharao, Dissipans.
Phares, Divisio, filius Judæ.
Phares per sin, 1. Paral. 7. d. 16. Eques.
Pharisæi, Divisi.
Phase, Transitus.
Phasga, Collis.
Philisthæa, Conspersa cinere.
Phinees, Facies confidentiæ.
Phogor, Hiatus.
Phul, Aphrica.
Pigmæi, Hebraicè dicuntur Gamadim.
Probatica, Ovina, locus, ubi pecora sacrificanda tenebantur.
Proselytus, Advena, Peregrinus.

R

RAab, Psalm. 86. a. 4. Superba, Fortis.
Rabba, Multa, Grandis.
Rachel, Ovis.
Raguel, Pastor Dei.
Rahab Lata, Dilatata.
Ram, Excelsus.
Ramesses, Tonitruum, Tineæ.
Raphael, Medicina Dei.
Raphaim, Gigantes, Medici.
Rebecca, Saginata.
Rebla, Reblatha, Rixa.
Rechab, Quadriga.
Remmon, Malum granatum.
Respha, Extensio.
Roboam, Dilatans populum.
Roma, Excelsa, Sublimis.
Ruben, videns filium.

Ruma,

INDEX BIBLICUS,

QUI RES EAS,

DE QUIBUS IN SACRIS BIBLIIS AGITUR,

Ad certa Capita, alphabeti ordine digesta, revocatas, summa brevitate complectitur.

IN hoc Bibliorum Indice, Candide Lector, primus numerus, libri caput denotat; proximè deinde sequentes usque ad hoc, † vel (si hoc signum non adsit) ad proximam usque sequentis libri citationem sunt versuum in eodem capite signatorum notæ. Exempli gratia in voce AARON, *Exod. 4. 14. 16. 30. † 5. 1. † 6. 13. † 7. 1. 2. legendum est: Exod. cap. 4. vers. 14. vers. 16. & vers. 30. Item cap. 5. vers. 1. cap. 6. vers. 13. cap. 7. vers. 1. & 2. Cùm autem asteriscus, seu stella in hunc modum (Lev. 8. *) numero apponitur, indicium est, rem, de qua agitur, per plures versus in eo capite tractari: vel significat locum illum esse inter reliqua diligentiùs notandum: Porrò si quod quæris in versu hîc notato, contingat non adeò perspicuè inveniri: jam aliquot ex propinquis versibus antecedentibus vel sequentibus tibi erunt perlustrandi. In librorum nominibus ad faciliorem, & certiorem distinctionem id observatum est ut Eccle. Ecclesiasten, Eccli. verò Ecclesiasticum notet.*

AARON adjungitur fratri suo Moysi socius, Exod. 4. 14. 16. 30. † 5. 1. † 6. 13. † 7. 1. 2. Mich. 6. 4. fuit pronepos Levi, Exod. 6. 16. 18. 20. peculiari ritu consecratur cum suis filiis ad ministerium sacerdotii, Lev. 8. * Num. 3. 10. Deut. 18. 5. Heb. 5. 4. sicut Dominus præscripserat, Exod. 29. * † 40. 12. Aaronis, & filiorum sacerdotalis ornatus. Exod. 28. *. Aaronis sacerdotis auctoritatem, qui noluerunt agnoscere, inusitatô genere mortis intereunt. Num. 16. 3. 11. 30. 31. Aaron insigni miraculo ostenditur præ cæteris à Deo in Sacerdotem summum electus, Num. 17. 5. 8. post oblationem factam benedicit extensa manu populo, Levit. 9. 12. jure perpetuo accipit pro officio Sacerdotali oblationes, & primitias à populo, Num. 18. 8. 9. 11. 12. * & à Levitis decimas decimarum. Num. 18. 26. 28. moritur, Num. 20. 29. † 33. 38. Deut. 10. 6. † 32. 50. succedit ei in summo Sacerdotio Eleazar, Num. 20. 16. Deut. 10. 6. Aaronis laus, Eccl. 45. 7. 8. 9. *.

Abarim mons, unde moriturus jam Moyses terram Chanaan prospexit, Num. 21. 11. † 27. 12. † 33. 34. *. Deut. 32. 49.

Abba pater, Marc. 14. 36. Roman. 8. 15. Galat. 4. 6.

Abdemelech propugnator, & patronus Jeremiæ, Jer. 38. 7. liberatur à gladio Chaldæorum, Jerem. 39. 16. 17.

Abdenago mittitur in fornacem ardentem, Daniel. 3. 21. appellatur Azaria, Dan. 1. 6.

Abdias abscondit prophetas Domini, 3. Reg. 18. 3. 13.

Abdon Judex in Israel, Jud. 12. 13.

Abel occiditur à fratre Cain, Genes. 4. 8. 1. Joan. 3. 12. de eodem lege Matth. 23. 35. Luc. 11. 51. Hebr. 11. 4. † 12. 24.

Abiam filius Roboam rex Juda, 3. Reg. 14. 31. † 15. 1. 2. Par. 13. 15. reliquit Asa regni successorem, 3. Reg. 15. 8. Matth. 1. 7.

Abiathar sacerdos effugit manus Saulis, 1. Reg. 22. 20. confugit ad David in Ceilam, 23. 6. cum Adonia se conjungit, 3. Reg. 1. 7. amovetur sacerdotio, 2. 27. juxta illud, 1. Regum 2. 30. 32.

Abidan dux Beniamin, Num. 1. 11.

Abigail uxor impii Nabal, 1. Reg. 25. 3. nubit David regi post mortem Nabal. 25. 39.

Abihu, & Nadab filii Aaron igne absumuntur, Levit. 10. 2. Num. 26. 61.

Abimelech rex Geraris aufert Abrahæ Saram, Genes. 20. 2. init pactum cum Abraham, Gen. 21. 23. 32. init pactum cum Isaac, Gen. 26. 31.

Abimelech filius Gedeonis, Jud. 8. 32. occidit 70. suos fratres, & ictu lapidis molaris interficitur, Jud. 9. 5. 53. * 2. Reg. 11. 21.

Abiron effert se contra Moysen, unde & terra dehiscens eum absorbet, Num. 16. * † 26. 10. Deut. 11. 6. Psalm. 10. 10. 5. 17. Eccli. 45. 22.

Abiſag Sunamitis ducitur ad regem David, 3. Reg. 1. 3. petitur ab Adonia in uxorem, 2. 17

Abiſai filius Sarviæ, 2. Reg. 18 † 16. 19 21. † 20. 6. † 14. 18

Abiud filius Zorobabel Matt. 1. 13. appellatur Anania, 1. Par. 3. 19

Abnegatio ſui ipſius, Geneſ. 12. 4 † 21. 1. 9 Deut. 33. 9. 3. Reg. 10. 10. 2. Mach. 6. 19. 23 Matth. 4. 19 † 5. 29 † 10. 39 † 16. 24 † 19 21. Marc. 10. 21. Luc. 9. 23 † 14. 26 † 17. 33 Joan. 12. 25

Abnegatio omnium rerum, Gen. 12. 1. Deut. 3. 38. Ruth. 2. 11. 2. Par. 25. 9. Matth. 4. 19 † 19. 21. 27. Marc. 1. 17 † 10. 28. Luc. 5. 11 † 14. 26 † 18. 22. 1. Cor. 2. 29. Joan. 12. 25 Phil. 3. 7

Abner præfectus militum Saulis, creat Isboſeth regem Iſrael, 2. Reg. 2. 8. paſcitur cum David 3. 12. occiditur à Joab, 2. Reg. 3. 27

Abra ancilla Judith, Judith 8. 32 † 10. 2 libertate donatur, Judith 16. 28

Abram filius Thare habet Sarai uxorem, Gen. 11. 29. egreditur ex patria in terram Chanaan præcipiente Domino, 12. 4. proficiſcitur in Ægyptum, 12. 10. redit inde Chanaan, 13. 1. Liberat Loth fratrem ſuum ex manibus hoſtium 14. 14. accipit promiſſionem ſeminis 15. 4 † 17 16 † 18. 10. concumbit cum Agar 16. 4. accipit promiſſionem ſeminis, & ſignum fœderis, appellaturque Abraham 17. 5. orat pro Sodomitis, 18. 23. 28. 32. Iſaac ei naſcitur, 21. 2. paratus eſt offerre Iſaac, 22. 9. mittit ſervum, qui quærat uxorem filio ſuo Iſaac, 24. 4. moritur, 25. 8 commendatur, Eccli. 44. 20. appellatur pater multarum gentium, & omnium credentium, Geneſ. 17. 5. Iſai. 51. 2. Matth. 3. 9. Luc. 19. 9 Joan. 8. 39. Rom. 4. 11. 17. 18 † 9. 7. Galat. 3. 8. de ipſo, & ejus ſemine vide Joſue 24. 3. Iſa. 41. 8 † 51. 2. Ezech. 33. 24. 2. Eſdr. 9. 7. Matth. 8. 11. Act. 7. 2. 16. Hebr. 11. 17

Abrahæ filii qui dicantur, Joan. 8. 33. Rom. 9. 7. Galat. 3. 7

Abſalom filius David, 2. Reg. 3. 3. occidit ſuum fratrem, & fugit ad Tholomai regem Geſſur. 13. 37. revocatur, 14. 21. 23. conatur patris occupare regnum, 15. 6. concumbit cum patris concubinis, 16. 22. juxta prophetiam, 12. 11 tribus haſtis transfigitur à Joab 18. 14

Abſtinentia à quibuſdam cibis, Gen. 2. 29 30 † 2. 17 † 3. 11. 9. 4. Exod. 12. 9 * † 13. 6 † 21. 28 † 22. 31 † 29. 34. Lev. 6. 24 † 7. 18 * 14. 4 * † 17. 27 * † 19. 7 † 28. 8 * † 23. 14 Num. 6. 4 † 18. 10. Deuteron. 12. 16 † 14. 3 † Tob. 1. 12. Judith. 12. 2. Daniel 1. 8. 2. Mach. 7. 1. Matth. 12. 4. Marc. 2. 23. Luc 6. 1 Actor. 15. 29.

Abſtinentia à vino, Levit. 10. 8 † 11. 34 Num. 6. 3. Judic. 13. 4. 14. Jerem. 35. 6. Ezech. 44. 21. Luc. 1. 15

Abſtinendum à cibo, & potu etiam licito propter ſcandalum alterius, 2. Machab. 6. 24 Rom. 14. 20. 21. 1. Cor. 8. 13

Abſtinentiæ præceptum violare nolentes, Jer. 35. 6 * Malach. 6. 19 * † 7. 2 *

Abuſus veſtium, Iſai. 3. 18. Ezech. 7. 20. Eſth. 14. 16. Matth. 11. 8. Marc. 12. 38. Luc. 7. 25 * 16. 19 † 20. 45. 1. Tim. 2. 9. 1. Petr. 3. 3

Acceptio perſonarum, vide Perſona.

Acceptio munerum, Exod. 23. 8. Num. 35. 31 Deut. 10. 17 † 16. 19 † 27. 25. 2. Paral. 19. 7. Job 15. 34 † 36. 18. Prov. 14. 20 † 15. 27 † 17 23 † 29. 6 † 22. 9 † 28. 21. Eccli. 4. 36 † 7. 6 † 20. 31. Iſai. 1. 23 † 5. 13 † 33. 15. Judæ 16

Accedia, 2. Reg. 11 * Prov. 6. 6 † 10. 4. 26 † 12. 11 † 13. 4 † 18. 8 † 19. 15. 24 † 20. 4. 13 † 21. 25 † 24. 30 † 26. 13 † 28. 19 Ezech. 16. 49 Eccli. 33. 26. Rom. 12. 11

Achab impius rex Iſrael, 3. Reg. 16. 29. 30 † 18 * vincit Syrios, 20. 20. 29. init fœdus cum Benhadad rege Syriæ, 20. 34. exercet Tyrannidem in Naboth, 3. Reg. 21. 2. trajicitur telo, & ſanguinem ejus canes lambunt, 22. 38. ſecundùm verba Eliæ, 21. 19. filii ejus pereunt, 4. Reg. 10. 7. 21. ſecundùm illud, 3. Reg. 21. 21. 4. Reg. 9. 7

Achaja, Actor. 18. 22. 27 † 19. 21. Rom. 15 26. 1. ad Corinth. 16. 15. 2. ad Corinth. 1. 1 † 9. 2 † 11. 10. 1. ad Theſſ. 1. 7

Achan lapidatur, Joſ. 7. 25. 1. Par. 2. 7. in valle Achor: Joſ. 7. 24 † 15. 7 Iſai. 65. 10. Oſee 2. 15

Achaz filius Joatham impius rex Juda 4. Reg. 16 * 2. Par. 28 * Iſai. 7 * Matt. 1. 9. appellatur Eliezer, Luc. 3. 29. Ezechias filius in regnum patri ſuccedit, 2. Par. 28. 27. Matt. 1. 10

Achias filius Achitob, ſacerdos Domini, 1. Reg. 14. 3. 18. appellatur Achimelech, 21. 1.

Achimelech ſacerdos dat Davidi panes propoſitionis, 1. Reg. 21. 6. & gladium Goliath, 21. 9. transfigitur, 22. 18. appellatur Ahias, 14. 3 vocatur Abiathar, Marc. 2. 26

Achior dux Ammonitarum, Judith 5. 5. traditur in manus filiorum Iſrael 6. 7. fit Judæus 14. 6

Achis rex Geth donat Davidi civitatem Siceleg, 1. Reg. 27. 6

Achitophel Davidi à conſiliis, adhæret Abſaloni, 2. Reg. 15. 12. dat impium conſilium, 16. 21. ſuſpendit ſe, 17. 23

Adam creatur, Gen. 1. 27. collocatur in paradiſo, & ligni ſcientiæ uſus ei interdicitur, 2. 15. perſuaſione Evæ præceptum violat, & paradiſo pellitur, 3. 6. 23. Oſee 6. 7. moritur, Gen. 5. 5. Rom. 5. 14. 1. Cor. 15. 22

Adhor-

C

18. 20.

D

Nnnnnnn 2 & creant

F

verborum

G

H

I

Jud. 1.

L

M

N

P

1. Co-

T

alio-

INDEX EPISTOLARUM,

ET EVANGELIORUM,

Quæ è Veteri, & Novo testamento excerpta, in Ecclesia Dominicis, & aliis festis diebus leguntur, juxta Missalis reformationem ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutè, S. Pii V. Pontificis Maximi jussu editi, & Clementis VIII. auctoritate recogniti.

ADVENTUS

Dominica prima.

EPISTOLA, Scientes quia hora. Rom. 13.
Evangelium, Erunt signa in sole. Luc. 21.

Dominica secunda.

Epistola, Quæcumque scripta sunt. Rom. 15.
Evangelium, Cùm audisset Joannes in vinculis. Matth. 11.

Dominica tertia.

Epistola, Sic nos existimet homo. Philip. 4.
Evangel. Miserunt Judæi ab Jerosolymis. Jo: 1.

Feria quarta quatuor Temporum.

Epistola, Erit in novissimis diebus, Isa. 2.
Item Epist. Locutus est Dominus ad Achaz, Isa. 7.
Evangel. Missus est Angelus Gabriel, Luc. 2

Feria sexta.

Epistola, Egredietur virga, Isa. 11
Evangelium, Exurgens Maria, Luc. 1

Sabbato.

Epistola, Clamabunt ad Dominum, Isa. 19
Item Epistola, Lætabitur deserta, Isa. 35
Item Epistola, Super montem excelsum, Isa. 40
Item Epist. Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, Isai. 45
Item Epst. Angelus Domini descendit cum Azaria, Dan. 3
Item Epistola, Rogamus vos per Adventum, 2. Thess. 2
Evangel. Anno quintodecimo imperii Tiberii, Luc. 3.

Dominica quarta.

Epistola, Sic nos existimet homo, 1. Cor. 4
Evangelium, Anno quintodecimo, Luc. 3

In vigilia Nativitatis Domini.

Epistola, Paulus servus Jesu Christi, Rom. 1
Evangel. Cùm esset desponsata, Matth. 1

25 Decemb. IN NATIVITATE DOMINI.

Ad primam Missam in nocte.

Epist. Apparuit gratia Dei, Tit. 2
Evang. Exiit edictum à Cæsare Augusto, Luc. 2

Ad secundam Missam in aurora.

Epist. Apparuit benignitas, & humanitas, Tit. 3
Evang. Pastores loquebantur ad iovicem, Luc. 2

Ad tertiam Missam in die.

Epist. Multifariam multisque modis, Hebr. 1
Evang. In principio erat Verbum, Joan. 1

26. Decembris. *In festo S. Stephani Protomartyris.*

Epist. Stephanus plenus gratia, Act. 6
Evang. Ecce ego mitto, ad finem capitis, Matt. 23

27 Decembris. *In festo Sancti Joannis Apostoli, & Evangelistæ.*

Epist. Qui timet Deum, faciet bona, Eccl. 15
Evang. Sequere me, Joan. 21.

28. Decemb. *In festo SS. Innocentium.*

Epist. Vidi supra montem Sion, Apoc. 14
Evangelium, Angelus Domini apparuit in somnis Joseph, Matt. 2

29. Decemb. *In festo S. Thomæ Cantuariensis Episcopi, & martyris.*

Epist. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, Heb. 5
Evangel. Ego sum pastor bonus, Joan. 10

Dominica infra Octavam Nativitatis Domini.

Epist. Quanto tempore hæres parvulus est, Gal. 4
Evang. Erant Joseph, & Maria Mater Jesu, Luc. 2.

Infra Octavam Nativitatis Domini.

Epist. Apparuit benignitas, & humanitas, Tit. 3
Evang. Pastores loquebantur ad invicem, Luc. 2

31 Decemb. *In festo S. Sylvestri Papæ, & Conf.*

Epist. Testificor coram Deo, 2. Timoth. 4
Evang. Sint lombi vestri præcincti, Luc. 12

1. Januarii, *In die Circumcisionis Domini.*

Epist. Apparuit gratia Dei, Tit. 2
Ev. Postquam consummati fuut dies octo, Luc. 2

5. Januarii, *In Vigilia Epiphaniæ.*

Epist. Quanto tempore hæres, Galat. 4
Evang. Defuncto Herode, ecce Angelus Domini. Marc. 2

6. Januarii, *In Epiphania Domini.*

Epist. Surge, illuminare, Jerusalem, Isa. 60
Evangel. Cùm natus esset Jesus, Matth. 2

Dominica infra Octavam Epiphaniæ.

Epist. Obsecro vos per misericordiam Dei, Rom. 12.

Evangel.

Evangel. Cùm factus esset Jesus annorum duodecim. Luc. 2. usque ad finem capitis.

In Octava Epiphaniæ.

Epist. Surge, illuminare, Jerusalem, Isa. 60
Evangel. Vidit Joannes Jesum venientem ad se Joan. 1.

Dominica secunda post Epiphaniam.

Epist. Habentes donationes, Rom. 12
Evang. Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, Jo. 2.

Dominica tertia post Epiphaniam.

Epist. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, Rom. 12
Evang. Cùm descendisset Jesus de Monte, Matt. 8

Dominica quarta post Epiphaniam.

Epist. Nemini quidquam debeatis, Rom. 13
Evang. Ascendente Jesu in naviculam, Matt. 8

Dominica quinta post Epiphaniam.

Epist. Induite vos sicut electi Dei, Colos. 3
Evang. Simile factum est regnum cœlorum homini, qui seminavit, Matth. 13

Dominica sexta post Epiphaniam.

Epist. Gratias agimus Deo, 1. Thess. 1
Evangel. Simile est regnum cœlorum grano sinapis, Matth. 13

Dominica in Septuagesima.

Epist. Nescitis, quòd hi, qui in stadio currunt, 1. Cor. 9
Evang. Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, Matth. 20

Dominica in Sexagesima.

Epist. Libenter suffertis, 2. Cor. 11
Evang. Cùm turba plurima conveniret, Luc. 8

Dominica in Quinquagesima.

Epist. Si linguis hominum loquar, 1. Cor. 13
Evangel. Assumpsit Jesus duodecim discipulos, Luc. 18

Feria quarta Cinerum.

Epist. Convertimini ad me, Joel. 2
Evang. Cùm jejunatis, Matt. 6

Feria quinta.

Epist. Ægrotavit Ezechias, Isa. 38
Evan. Cùm introisset Jesus Capharnaum, Matt. 8

Feria sexta.

Epist. Clama, ne cesses, Isa. 58
Evang. Audistis, quia dictum est antiquis, Matt. 5

Sabbato.

Epist. Si abstuleris de medio tui catenam, Isa. 58
Evang. Cùm serò esset factum, ad finem usque capitis, Mar. 6

Dominica prima in Quadragesima.

Epist. Hortamur vos, 2. Cor. 6
Evang. Ductus est Jesus in desertum, Matt. 4

Feria secunda.

Epist. Ecce ego requiram oves, Exod. 34
Evangel. Cùm venerit filius hominis in majestate sua, Matth. 25

Feria tertia.

Epist. Quærite Dominum, dum inveniri potest, Isa. 55
Evang. Cùm intrasset Jesus Jerosolymam, Matt. 21

Feria quarta quatuor Temporum Quadragesimæ.

Epist. Ascende ad me in montem, Exod. 24
Item alia Epist. Venit Elias in Bersabee Juda, 3 Reg. 19
Evang. Magister, volumus à te signum videre. Matth. 12

Feria quinta.

Epist. Factus est sermo Domini ad me dicens, Ezech. 18
Evang. Egressus Jesus secessit in partes Tyri, Matth. 15

Feria sexta quatuor Temporum Quadragesimæ.

Epist. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur, Ezech. 18
Evang. Erat dies festus Judæorum, Joan. 5

Sabbato quatuor Temporum Quadragesimæ.

Epist. Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, Deut. 20
Item alia Ep. Si custodieritis mandata, Deut. 11.
Item alia Epist. Orationem faciebant Sacerdotes, 2. Machab. 1
Item alia Epist. Miserere nostri, Deus omnium, Eccl. 36
Item alia Epist. Angelus Domini descendit cum Azaria, Dan. 3
Item alia Epist. Rogamus vos, corripite inquietos, 1. Thess. 5
Evang. Assumpsit Jesus Petrum, & Jacobum, Matth. 17

Dominica secunda in Quadragesima.

Epist. Rogamus vos, & obsecramus in Domino Jesu, 1. Thess. 4
Evang. Assumpsit Jesus Petrum, & Jacobum, Matt. 17

Feria secunda.

Epist. Oravit David Dominum, dicens, Domine Deus noster, qui eduxisti populum, Dan. 9.
Evang. Ego vado, & quæretis me, Joan. 8

Feria tertia.

Epist. Factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens, Surge, & vade in Sarepta, 3 Reg. 17
Evang. Super cathedram Moysi, Matth. 23

Feria quarta.

Epist. Oravit Mardochæus ad Dominum, Esther 13
Evangel. Ascendens Jesus Jerosolymam assumpsit duodecim discipulos suos secretò, Matth. 20.

Feria quinta.

Epist. Maledictus homo, qui confidit in homine, Jer. 17

Evang. Homo quidam erat dives, Luc. 16

Feria sexta.

Epist. Dicit Joseph fratribus suis, Audite somnium meum, Genes. 37

Evangelium, Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, Matth. 21

Sabbato.

Epistola, Dicit Rebecca filio suo Jacob, Genes. 27.

Evangelium, Homo quidam habuit duos filios, Luc. 15.

Dominica tertia in Quadragesima.

Epist. Estote imitatores Dei, Ephes. 5

Evangelium, Erat Jesus ejiciens dæmonium, Luc. 11.

Feria secunda.

Epist. Naaman princeps militiæ regis Syriæ, 4. Reg. 5

Evang. Utique dicetis mihi hanc similitudinem, Luc. 4

Feria tertia.

Epist. Mulier quædam clamabat ad Eliseum, 4 Reg. 4

Evangelium, Si peccaverit in te frater tuus, Matt. 18.

Feria quarta.

Epist. Honora patrem tuum, & matrem tuam, Exod. 20

Evang. Quare discipuli tui transgrediuntur, Matth. 15

Feria quinta.

Epistola, Factum est verbum Domini ad me, Jer. 7.

Evang. Surgens Jesus de Synagoga, Luc. 4

Feria sexta.

Epist. Convenerunt filii Israel adversùs Moysen, Num. 20

Evangelium, Venit Jesus in civitatem Samariæ, Joan 4.

Sabbato.

Epist. Erat vir in Babylone, Dan. 13

Evangelium, Perrexit Jesus in montem Oliveti, Joan. 8.

Dominica quarta in Quadragesima.

Epist. Scriptum est, quoniam Abraham, Gal. 4

Evang. Abiit Jesus trans mare Galilææ, Joan. 6

Feria secunda.

Epist. Venerunt duæ mulieres meretrices, 4 Reg. 3

Evang. Propè erat Pascha Judæorum, Joan. 2

Feria tertia.

Epist. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Descende de monte, Exod. 32

Evang. Jam die festo mediante, Joan. 7

Feria quarta.

Epist. Sanctificabo nomen meum, Ezech. 36

Item alia Epistola, Lavamini, mundi estote, Isa. 1.

Evang. Præteriens Jesus vidit hominem cæcum, Joan. 9

Feria quinta.

Epist. Venit mulier Sunamitis ad Elisæum, 4 Reg. 4

Evangel. Ibat Jesus in civitatem, quæ vocatur Naim, Luc. 7

Feria sexta.

Epist. Ægrotavit filius mulieris matris familias 3. Reg. 17

Evangelium, Erat quidam languens Lazarus, Joan. 11.

Sabbato.

Epist. In tempore placito exaudivi te, Isa. 49

Evang. Ego sum lux mundi, Joan. 8

Dominica de Passione.

Epist. Christus assistens pontifex, Hebr. 9

Evangelium, Quis ex vobis arguet me de peccato? Joan. 8.

Feria secunda.

Epist. Surge, & vade in Ninivem, Jonæ 3

Evang. Miserunt Principes, & Pharisæi ministros, Joan. 7.

Feria tertia.

Epist. Congregati sunt Babylonii ad regem, Dan. 14.

Evangelium, Ambulabat Jesus in Galilæam, Joan. 7.

Feria quarta.

Epistola, loquere ad universum cœtum filiorum Israel, Lev. 19

Evangelium, Facta sunt Encænia in Jerosolymis, Joan. 10.

Feria quinta.

Epist. Oravit Azarias Dominum, Dan. 3.

Evangelium, Rogabat Jesum quidam Pharisæus, Luc. 7.

Feria sexta.

Epist. Dixit Hieremias, Domine, omnes, qui te derelinquunt, confundentur. Hier. 17

Evang. Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium, Joan. 11.

Sabbato.

Epistola, Dixerunt impii Judæi ad invicem. Hier. 18.

Evang. Cogitaverunt principes sacerdotum, Joan. 11.

Dominica in Palmis.

Post benedictionem Palmarum.

Epistola, Venerunt filii Israel in Elim, Exod. 15.

Evangelium, Cùm appropinquasset Jesus Jerosolymis, Matth. 21.

Ad Mis-

Ad Missam.

Epist. Hoc enim sentite, Phil. 2.

Evang. Passio Domini nostri secundùm Matthæum, 26.

Feria secunda majoris Hebdomadæ.

Epist. Dominus meus aperuit mihi aurem, Isa. 50.

Evang. Ante sex dies paschæ, Joan. 12.

Feria tertia majoris Hebdomadæ.

Epist. Dixit Hieremias, Domine, demonstrasti mihi, Hier. 11.

Evangelium, Passio Domini nostri secundùm Marcum, 14.

Feria quarta majoris Hebdomadæ.

Epist. Dicite, filiæ Sion, Ecce Salvator tuus venit, Isa. 62.

Alia Epist. Domine, quis credidit auditui nostro? Isa. 50

Evang. Passio Domini nostri secundùm Lucam, 22.

Feria quinta in Cœna Domini.

Epistola, Convenientibus vobis in unum, 1. Corinth. 20.

Evang. Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus, Joan. 13.

Feria sexta in Parasceve.

Epistola, in tribulatione sua manè consurgent, Osee 6.

Alia Epist. Dixit Dominus ad Moysen, & Aaron in terra Ægypti, Exod. 12

Evang. Passio Domini nostri secundùm Joan. 18 & 19.

Sabbato Sancto.

Epist. Si consurrexistis cum Christo, Coloss. 3.

Evang. Vespere autem Sabbati, Matth. 28.

Dominica Resurrectionis Domini.

Epistola, Expurgate vetus fermentum, 1. Corinth. 5.

Evang. Maria Magdalene, & Jacobi, & Salome, Marc. 16.

Feria secunda.

Epist. Stans Petrus in medio plebis dixit, Viri fratres, Act. 20.

Evang. Duo ex discipulis Jesu ibant, Luc. 24.

Feria tertia.

Epist. Surgens Paulus, & manu silentium indicens, Act. 13.

Evang. Stetit Jesus in medio discipulorum suorum, Luc. 24.

Feria quarta.

Epist. Aperiens Petrus os suum, dixit, Viri Israelitæ, Act. 3.

Evang. Manifestavit se iterùm Jesus, Joan. 21.

Feria quinta.

Epist. Angelus Domini locutus est ad Philippum, Act. 8.

Evang. Maria stabat ad monumentum foris, Jo:20

Feria sexta.

Epistola, Christus semel pro peccatis nostris, 1. Pet. 3.

Evang. Undecim discipuli abierunt in Galilæam, Matth. 28.

Sabbato in Albis.

Epist. Deponentes omnem malitiam, 1. Petr. 2.

Evang. Una sabbati Maria Magdalene venit mane, Joan. 20.

Dominica in Albis in octava Paschæ.

Epist. Omne quod natum est ex Deo vincit, 1. Joan. 5

Evang. Cùm esset serò die illa, Joan. 20.

Dominica secunda post Pascha.

Epist. Christus passus est pro nobis, 1. Pet. 2.

Evang. Ego sum pastor bonus, Joan. 10.

Dominica tertia post Pascha.

Epistola, Obsecro vos tamquam advenas, 1. Pet. 2.

Evangelium, Modicum, & jam non videbitis me, Jo: 16.

Dominica quarta post Pascha.

Epist. Omne datum optimum, Jacobi 1.

Evang. Vado ad eum, qui misit me, Joan. 16.

Dominica quinta post Pascha.

Epist. Estote factores verbi, Jacob. 1.

Evang. Amen, amen dico vobis: si quid petieritis, Joan. 16.

In Rogationibus.

Epist. Confitemini alterutrum peccata vestra, Jac. 5.

Evangel. Quis vestrum habebit amicum, Luc. 11.

In Vigilia Ascensionis.

Epistola, Unicuique nostrùm data est gratia, Eph. 4.

Evang. Sublevatis Jesus oculis in cœlum, dixit, Joan. 17.

In die Ascensionis Domini.

Epist. Primùm quidem sermonem feci, Actorum 1.

Evang. Recumbentibus undecim discipulis, Marc. 10.

Dominica infra octavam Ascensionis.

Epist. Estote prudentes, & vigilate in orationibus, 1. Pet. 4.

Evang. Cùm venerit Paraclitus, Joan. 15.

Sabbato in vigilia Pentecostes.

Epist. Factum est, cùm Apollo esset Corinthi, Act. 19.

Evangel. Si diligitis me, mandata mea servate. Joan. 14.

In Dominica Pentecostes.

Epistola, Cùm complerentur dies Pentecostes, Act. 2.

Evang. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, Joan. 15.

Feria

Feria secunda.

Epist. Aperiens Petrus os suum, dixit, Viri fratres, Act. 10.

Evang. Dixit Jesus Nicodemo, Sic Deus dilexit, Joan. 3.

Feria tertia.

Epist. Cùm audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, Act. 8.

Evang. Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium, Joan. 10.

Feria quarta quatuor Temporum Pentecostes.

Epist. Stans Petrus cum undecim levavit vocem, Act. 2.

Alia Epist. Per manus Apostolorum fiebant signa, Act. 5.

Evang. Nemo potest venire ad me, Joan. 6.

Feria quinta.

Epist. Philippus descendens in civitatem Samariæ, Act. 8.

Evang. Convocatis Jesus duodecim Apostolis, Luc. 9.

Feria sexta quatuor Temporum Pentecostes.

Epist. Exultate, filiæ Sion, & lætamini in Deo vestro, Joel. 2.

Evang. Factum est in una dierum, & Jesus docebat, Luc. 5.

Sabbato quatuor Temporum Pentecostes.

Epist. Effundam spiritum meum, Joel. 2.

Alia Epist. Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Levit. 2.

Alia Epist. Audi, Israel, quæ ego præcipio tibi, Deut. 26.

Alia Epistola, Si in præceptis meis ambulaveritis, Lev. 26.

Alia Epistola, Angelus Domini descendit cum Azaria, Dan. 3.

Alia Epist. Justificati ex fide pacem habeamus, Rom. 5.

Evangelium, Surgens Jesus de Synagoga, Lucæ 4.

In festo sanctissimæ Trinitatis.

Epist. O altitudo divitiarum, Rom. 11.

Evang. Data est mihi omnis potestas, Matth. 28.

Dominica prima post Pentecosten.

Epist. Deus charitas est, 1. Joan. 4.

Evang. Estote misericordes, Luc. 6. e

In solemnitate Corporis Christi.

Epistola, Ego enim accepi à Domino, 1. Cor. 11.

Evang. Caro mea verè est cibus, Joan. 6.

Dominica secunda post Pentecosten, quæ est infra Octavam Corporis Christi.

Epistola, Nolite mirari, si odit vos mundus, 1. Jo. 3.

Evang. Homo quidam fecit cœnam magnam, Luc. 14.

In Octava Corporis Christi.

Epist. Ego enim accepi à Domino, 1. Cor. 11.

Evang. Caro mea verè est cibus, Joan. 6.

Dominica tertia post Pentecosten.

Epist. Humiliamini sub potenti manu Dei, 1. Pet. 5.

Evang. Erant appropinquantes ad Jesum Publicani, Luc. 15.

Dominica quarta post Pentecosten.

Epistola, Existimo, quòd non sunt condignæ, Rom. 8.

Evang. Cùm turbæ irruerent in Jesum, Luc. 5.

Dominica quinta post Pentecosten.

Epist. Omnes unanimes in oratione estote, 1. Pet. 3.

Evang. Amen dico vobis, nisi abundaverit, Matt. 5.

Dominica sexta post Pentecosten.

Epistola, Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, Rom. 6.

Evangelium, Cùm turba multa esset cum Jesu, Marc. 8.

Dominica septima post Pentecosten.

Epist. Humanum dico propter infirmitatem, Rom. 6

Evang. Attendite à falsis prophetis, Matth. 7.

Dominica octava post Pentecosten.

Epist. Debitores sumus non carni, Rom. 8.

Evang. Homo quidam erat dives, qui habebat, Luc. 16.

Dominica nona post Pentecosten.

Epist. Non simus concupiscentes malorum, 1. Cor. 10.

Evang. Cùm appropinquaret Jesus Jerusalem, videns, Luc. 19.

Dominica decima post Pentecosten.

Epist. Scitis, quoniam cùm gentes essetis, 1. Cor. 12.

Evang. Dicit Jesus ad quosdam, qui in se confidebant tamquam justi. Luc. 18.

Dominica undecima post Pentecosten.

Epistola, Notum facio vobis Evangelium, 1. Cor. 15.

Evangelium, Exiens Jesus de finibus Tyri, Marc. 7.

Dominica duodecima post Pentecosten.

Epistola, Fiduciam talem habemus, 2. Cor. 13.

Evang. Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis, Luc. 10.

Dominica decimatertia post Pentecosten.

Epistola, Abrahæ dictæ sunt promissiones, Galat. 3.

Evang. Dum iret Jesus in Jerusalem, transibat, Luc. 17.

Dominica decimaquarta post Pentecosten.

Epist. Spiritu ambulate, Galat. 5.

Evang.

Evang. Nemo potest duobus dominis servire, Matt. 6.
Dominica decimaquinta post Pentecosten.
Epist. Si spiritu vivimus, Galat. 5.
Evangel. Ibat Jesus in Civitatem, quæ vocatur Naim, Luc. 7.
Dominica decimasexta post Pentecosten.
Epist. Obsecro vos, ne deficiatis, Ephes. 3.
Evang. Cùm intraret Jesus in domum cujusdam principis, Luc. 14.
Dominica decimaseptima post Pentecosten.
Epistola, Obsecro vos ego vinctus in Domino, Ephes. 4.
Evang. Accesserunt ad Jesum Pharisæi, & interrogavit, Matth. 22.
Feria quarta quatuor Temporum Septembris.
Epist. Ecce dies veniunt, Amos 9.
Alia Epistola, Congregatus est omnis populus, Nehem. vel 2. Esdr. 8.
Evang. Respondens unus de turba, Marc. 9.
Feria sexta quatuor Temporum Septembris.
Epistola, Convertere Israel ad Dominum, Oseæ 14.
Evangelium, Rogabat Jesum quidam Pharisæus, Luc. 7.
Sabbato quatuor Temporum Septembris.
Epist. Decimo die mensis hujus septimi, Levit. 23
Alia Epist. A quintodecimo die mensis septimi, Levit. 23.
Alia Epist. Domine Deus noster. Mich. 7.
Alia Epist. Factum est verbum Domini ad me Zach. 8.
Alia Ep. Angelus Domini descendit cum Azaria. Dan. 1.
Alia Epist. Tabernaculum factum est primum. Hebr. 9.
Evang. Dicebat Jesus turbis similitudinem hanc: Arborem fici habebat, &c. Luc. 13.
Dominica decimaoctava post Pentecosten.
Epist. Gratias ago Deo meo semper pro vobis. 1. Cor. 1.
Ev. Ascendens Jesus in naviculam, transfretavit. Matth. 6.
Dominica decimanona post Pentecosten.
Epistola, Renovamini spiritu mentis vestræ. Eph. 4.
Evangelium, Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, Matth. 22.
Dominica vigesima post Pentecosten.
Epistola, Videte, quomodo cautè ambuletis. Eph. 5.
Evang. Erat quidam regulus. Joan. 4.
Dominica vigesimaprima post Pentecosten.
Epist. confortamini in Domino, Ephes. 6.
Evang. Simile est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis, Matth. 18.
Dominica vigesimasecunda post Pentecosten.
Epist. Confidimus in Domino Jesu, Philip. 2.
Evang. Abeuntes Pharisæi consilium inierunt, Matt. 22.
Dominica vigesimatertia post Pentecosten.
Epist. Imitatores mei estote, Phil. 3.
Evang. Loquente Jesu ad turbas, ecce princeps unus, Matt. 9.
Dominica vigesimaquarta, & ult. post Pent.
Epist. Non cessamus pro vobis orantes, Col. 1.
Evang. Cùm videritis abominationem desolationis, Matth. 24.

PROPRIUM SANCTORUM.

30. Novembris. *In festo S. Andreæ Apostoli.*
Ep. Corde enim creditur ad justitiam, Rom. 10.
Ev. Ambulans Jesus juxta mare Galilææ, Matt. 24.
8. Decemb. *In Conceptione B. Mariæ Virginis.*
Epist. Dominus possedit me, Prov. 8.
Evang. Liber generationis Jesu Christi, Matt. 1
21. Decembris. *In festo sancti Thomæ Apostoli.*
Epistola, Jam non estis hospites, & advenæ, Eph. 2.
Evangelium, Thomas unus ex duodecim, Joan. 20.
17. Januarii. *In festo sancti Antonii Abbatis.*
Epistola, Dilectus Deo, & hominibus, Eccli. 45.
Evangel. Ecce nos reliquimus omnia, Matth. 19.
20. Januarii. *In festo SS. Fabiani, & Sebastiani.*
Epistola, Sancti per fidem vicerunt regna, Hebr. 11.
Evang. Descendens Jesus de monte, stetit in loco campestri, Luc. 6.
25. Januarii. *In conversione sancti Pauli Apostoli.*
Epist. Saulus adhuc spirans minarum, Actorum 9.
Evangelium Ecce nos reliquimus omnia, Matth. 19.
2. Februarii. *In festo Purificationis Beatæ Mariæ Virginis.*
Epist. Ecce ego mitto Angelum, Malach. 3.
Evang. Postquam impleti sunt dies purgationis. Luc. 2.
24. vel 25. Februarii. *In festo S. Mathiæ Apostoli.*
Epist. Exurgens Petrus in medio fratrum dixit. Actor. 1.
Evangelium, Respondens Jesus, dixit, Confiteor tibi, pater. Matth. 11.
25. Martii. *In festo Annuntiationis B. M. V.*
Epist. Locutus est Dominus ad Achaz. Isa. 7.

Evang.

Evang. Missus est Angelus. Luc. 1.

25. Aprilis. *In festo S. Marci Evangelistæ.*

Epist. Similitudo vultus quatuor animalium. Ezech. 1.

Evangelium, Designavit Dominus & alios septuaginta duos. Luc. 10.

1. Maji. *In festo sanctorum Apostolorum Philippi, & Jacobi.*

Epistola, Stabunt justi in magna constantia. Sap. 5.

Evang. Non turbetur cor vestrum. Joan. 14.

3. Maji. *In festo Inventionis S. Crucis.*

Epist. Hoc enim sentite in vobis. Philip. 2.

Evang. Erat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine. Joan. 3.

22. Junii. *In festo S. Joannis Baptistæ.*

Epist. Audite Insulæ. Isai. 49.

Evang. Elisabeth impletum est tempus pariendi. Luc. 1.

29. Junii. *In festo Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli.*

Epistola, Misit Herodes rex manus. Actor. 12.

Evangelium, Venit Jesus in partes Cesareæ. Phil. 16.

2. Julii. *In festo Visitationis B. M. V.*

Epist. Ecce iste venit saliens in montibus. Canticorum 2.

Evang. Exurgens Maria abiit in montana. Luc. 1.

22. Julii. *In festo S. Mariæ Magdalenæ.*

Epist. Surgam, & circuibo civitatem. Cant. 3.

Evang. Rogabat Jesum quidam Pharisæus. Luc. 7.

25. Julii. *In festo sancti Jacobi Apostoli.*

Epist. Puto, quòd Deus nos Apostolos. 1. Corinth. 4.

Evang. Accessit ad Jesum mater filiorum Zebedæi. Matth. 20.

26. Julii. *In festo S. Annæ matris B. M. V.*

Epistola, Mulierem fortem quis inveniet? Prov. 31.

Evang. Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito. Matth. 13.

6. Augusti. *In festo Transfigurationis Domini nostri Jesu Christi.*

Epist. Non doctas fabulas secuti. 2. Petr. 1.

Evang. Assumpsit Jesus Petrum, & Jacobum. Matth. 17.

10. Augusti. *In festo S. Laurentii Martyris.*

Epist. Qui parcè seminat, parcè & metet. 2. Corinth. 2.

Evang. Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti. Joan. 12.

15. Augusti. *In Assumptione B. M. V.*

Epist. In omnibus requiem quæsivi. Eccl. 24.

Evang. Intravit Jesus in quoddam Castellum. Luc. 6.

24. Augusti. *In festo S. Bartholomæi Apostoli.*

Epist. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. 1. Cor. 12.

Evang. Exiit Jesus in montem orare. Luc. 6.

25. Augusti. *In festo S. Ludovici Confessoris Regis Francorum.*

Epist. Justum deduxit Dominus per vias rectas. Sap. 10.

Evang. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam. Luc. 19.

29. Augusti. *In Decollat. S. Joannis Baptistæ.*

Epist. Factum est verbum Domini ad me. Jer. 1.

Evangel. Misit Herodes, ac tenuit Joannem. Marc. 6.

8. Septemb. *In Nativitate B. M. V.*

Epist. Dominus possedit me in initio viarum suarum. Prov. 8.

Evang. Liber generationis Jesu Christi. Matt. 1.

14. Septemb. *In festo Exalt. S. Crucis.*

Epist. Hoc enim sentite in vobis. Philip. 2.

Evang. Nunc judicium est mundi. Joan. 12.

22. Septembris. *In festo sancti Matthæi Apostoli, & Evangelistæ.*

Epist. Similitudo vultus quatuor animalium. Ezech. 1.

Evang. Vidit Jesus hominem sedentem in telonio. Matth. 9.

4. Septemb. *In festo Dedicationis sancti Michaelis Archangeli.*

Epist. Significavit Deus, quæ oportet fieri citò. Apoc. 1.

Evang. Accesserunt Discipuli ad Jesum, dicentes, Quis putas. Matth. 18.

4. Octobris. *In festo S. Francisci Confessoris.*

Epist. Mihi autem absit gloriari. Galat. 6.

Evangelium, Respondens autem Jesus dixit, Confiteor tibi, pater. Matth. 11.

9. Octobris. *In festo SS. Martyrum Dionysii, & sociorum.*

Epist. Stans Paulus in medio Areopagi. Act. 17.

Evangel. Attendite à fermento Pharisæorum. Luc. 12.

18. Octobris. *In festo S. Lucæ Evangelistæ.*

Epist. Gratias ago Deo. 1. Cor. 8.

Evang. Designavit Dominus & alios septuaginta duos. Luc. 10.

28. Octobris. *In festo SS. Apostolorum Simonis, & Judæ.*

Epist. Unicuique nostrum data est gratia. Ephes. 4.

Evang. Hæc mando vobis, ut diligatis invicem. Joan. 15.

1. Novembris. *In festo Omnium Sanctorum.*

Epist. Ecce ego Joannes vidi alterum Angelum. Apoc. 7.

Evang. Videns Jesus turbas ascendit in montem. Matth. 5.

2. Novemb. *In Commemorat. Defunctor.*
Epist. Ecce mysterium vobis dico. 1. Cor. 15.
Alia Epist. Vir fortissimus Judas. 2. Mach. 12.
Alia Epist. Audivi vocem de cœlo dicentem mihi. Apoc. 14.
Evang. Amen amen dico vobis, quia venit hora. Joan. 5.
Aliud Evangelium, Dixit Martha ad Jesum. Joan. 11.
Aliud Evangelium, Omne, quod dat mihi Pater. Joan. 6.
Aliud Evang. Ego sum panis vivus. Joan. 6.
11. Novemb. *In festo S. Martini Episcopi, & Confessoris.*
Epist. Ecce sacerdos magnus. Eccl. 44. & 45.
Evang. Nemo accendit lucernam. Luc. 11.
21. Novemb. *In festo Præsentationis B. M. V.*
Epist. Ab initio, & ante sæcula. Eccl. 24.
Evang. Loquente Jesu ad turbas. Luc. 11.
In festo S. Catharinæ virginis, & martyris.
Epist. Confitebor tibi, Domine rex. Eccl. 51.
Evang. Simile est regnum cœlorum decem virginibus. Matth. 25.

COMMUNE SANCTORUM.

In natali Apostolorum.
Epistola, Jam non estis hospites, & advenæ. Ephes. 2.
Evangelium, Hoc est præceptum meum. Joan. 15.
In natali unius Martyris Pontificis.
Epist. Beatus vir, qui suffert. Jacob. 1.
Alia Epist. Benedictus Deus, & pater Domini nostri. 2. Cor. 1.
Evangelium, Si quis venit ad me, & non odit. Luc. 14.
Aliud Evangelium, Si quis vult venire post me. Matt. 16.
In natali unius Martyris non Pontificis.
Epist. Justum deduxit Dominus. Sap. 10.
Omne gaudium. Jacob. 1.
Alia Epist. Memor esto, Dominum Jesum. 2. Tim. 2. Communicantes. 1. Petr. 4.
Evang. Nolite arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Matth. 10.
Aliud Evang. Nihil opertum, quod non reveletur. Matth. 10. Nisi granum frumenti. Joan. 12.
De uno Martyre temp. Paschali.
Epistola, Stabunt justi in magna constantia. Sapient. 5.
Evang. Ego sum vitis vera. Joan. 15.
De pluribus Martyribus temp. Paschali.
Epist. Benedictus Deus, & Pater, 1. Petr. 1. Post hæc ego Joannes audivi. Apoc. 19.
Evang. Ego sum vitis. Joan. 15.
Aliud Evangelium, Amen amen dico vobis, quia plorabitis. Joan. 16.

Commune plurimorum Martyrum extra tempus Paschale.
Epistola, Justorum animæ. Sap. 3.
Alia Epist. Justi autem in perpetuum. Sap. 5.
Alia Epistola, Rememoramini pristinos dies. Hebr. 10.
Alia Epistola, Reddidit Deus justis mercedem. Sap. 10.
Alia Epist. Justificati ex fide. Rom. 5.
Alia Epistola, Non sunt condignæ passiones. Rom. 8.
Alia Epist. Exhibeamus nosmetipsos, 2. Corinth. 6.
Alia Epistola, Sancti per fidem vicerunt regna. Heb. 11.
Alia Epistola, Respondit unus de Senioribus. Apoc. 5.
Evang. Cùm audieritis prælia. Luc. 21.
Aliud Evang. Descendens Jesus de monte stetit in loco campestri. Luc. 6.
Aliud Evang. Sedente Jesu super montem Oliveti. Matth. 24.
Aliud Evang. Videns Jesus turbas ascendit in Montem. Matth. 5.
Aliud Evangelium, Respondens Jesus dixit, Confiteor tibi, pater. Matth. 11.
Aliud Evang. Væ vobis, qui ædificatis monumenta. Luc. 11.
Aliud Evangelium, Qui vos audit, me audit. Luc. 10.
Aliud Evangelium, Attendite à fermento Pharisæorum. Luc. 12.
Commune Confessoris Pontificis.
Epistola, Ecce Sacerdos magnus, Eccles. 44. & 45.
Alia Epistola, Plures facti sunt Sacerdotes. Hebr. 7.
Alia Epistola, Omnis pontifex ex hominibus assumptus. Hebr. 5.
Alia Epistola, Mementote præpositorum vestrorum. Hebr. 13.
Evang. Homo quidam peregrè. Matth. 2.
Aliud Evangelium, Vigilate, quia nescitis. Matth. 24.
Aliud Evangelium, Nemo accendit lucernam. Luc. 11.
Aliud Evangelium, Videte, & vigilate, & orate. Marc. 13.
Commune Doctorum.
Epist. Testificor coram Deo, 2. Tim. 4. Justus cor suum tradet. Eccl. 30.
Evang. Vos estis sal terræ. Matth. 5.
Commune Confessoris non Pontificis.
Epistola, Beatus est, qui inventus est sine macula. Eccl. 31.
Alia Epistola, Spectaculum facti sumus mundo. 1. Corinth. 4.

Alia Epist. Quæ mihi fuerunt lucra. Philip. 3.
Evang. Sint lumbi vestri præcincti. Luc. 12.
Aliud Ev. Nolite timere pusillus grex. Luc. 12.
Aliud Evangelium, Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam. Luc. 9.

Commune Abbatum.

Epist. Dilectus Deo, & hominibus. Eccl. 45.
Evangelium, Ecce nos reliquimus omnia. Matth. 19.

Commune Virginum, & Martyrum.

Epistola, Confitebor tibi, Domine rex. Eccles. 51.
Alia Epistola, Domine Deus meus, exaltasti. Eccl. 51.
Evang. Simile est regnum cœlorum decem virginibus. Matth. 5.
Aliud Evang. Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito. Matth. 13.

Commune Virginum non Martyrum.

Epist. De virginibus præceptum Domini non habeo. 1. Cor. 7.
Alia Epistola, Qui gloriatur, in Domino. 2. Corinth. 10.
Evang. Simile est regnum cœlorum decem Virginibus. Matth. 25.
Aliud Evang. Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito. Matth. 13.

Commune Mulierum Sanctarum nec Virginum, nec Martyrum.

Epistola, Mulierem fortem. Prov. 31.
Alia Epist. Viduas honora, quæ verè viduæ sunt, 1. Tim. 5.
Evangel. Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito. Matth. 13.

In Dedicatione Ecclesiæ.

Epistola, Vidi civitatem sanctam Jerusalem. Apoc. 21.
Evang. Ingressus Jesus, perambulabat Jericho. Et ecce vir nomine Zacchæus. Luc. 19.

In sponsalibus.

Epist. Mulieres viris suis subditæ sint. Ephes. 5.
Ev. Si licet homini dimittere uxorem. Matt. 19.

Ad tollendum schisma.

Epist. Obsecro vos, ut dignè ambuletis. Eph. 4.
Evang. Sublevatis Jesus oculis in cœlum, dixit: Pater sancte, serva eos in nomine tuo. Jo: 17.

Pro quacumque necessitate.

Epistola, Si iniquitates nostræ contenderint contra nos. Jer. 14.
Evangelium, Habete fidem Dei. Marc. 12.

Pro remissione peccatorum.

Epist. Condelector legi Dei. Rom. 7.
Evang. Petite, & dabitur vobis. Luc. 11.

Contra Paganos.

Ep. Oravit Mardochæus ad Dominum. Esth. 13.
Evangelium, Quis vestrum habebit amicum. Luc. 11.

Tempore belli.

Epist. Accesserunt omnes principes bellatorum. Hier. 41.
Evangelium, Dic nobis, quando hæc erunt. Matth. 24.

Pro pace.

Epistola, Fratribus, qui sunt per Ægyptum. 2. Mach. 1.
Evang. Cùm esset serò die illa. Joan. 20.

Pro vitanda mortalitate vel tempore pestis.

Epist. Immisit Dominus pestilentiam in Israel. 2. Reg. 24.
Evang. Surgens Jesus de Synagoga. Luc. 4.

Pro infirmis.

Epist. Infirmatur aliquis vestrum. Jacob. 5.
Ev. cùm introisset Jesus Capharnaum. Matt. 8.

Pro peregrinantibus, vel iter agentibus.

Epist. Egressus Jacob de Bersabee, pergebat Haran. Gen. 28.
Evang. Euntes prædicate dicentes: quia appropinquavit regnum cœlorum. Matth. 10.

F I N I S.

IN BI-

IN

BIBLIA UNIVERSA

PROLEGOMENA

NECESSARIORA.

F. SIXTI SENENSIS
ORDINIS PRÆDICATORUM
DE TRANSLATIONIBUS
SACRÆ SCRIPTURÆ
AD PIUM V. PONTIFICEM MAXIMUM
DISSERTATIO.

Rejectis omnibus sanctæ Scripturæ editionibus, quibus hactenus ecclesia usa est, novis editionibus, ut certioribus, ac fidelioribus utendum.

ASSERTORES HUJUS HÆRESEOS.

NON est hæc nova hæresis, aut nuper inventa ab hæreticis nostri temporis, qui temerè jactant ecclesiam Christi aote hanc nostram ætatem nullam habuisse divinorum librorum tradoctionem sinceram ae fidelem, sed olim quoque ante mille & Cap. 57. centum annos eadem hæc hæresis in ecclesia viguit: cujus etiam Philastrius in catalogo satis diffusè meotionem fecit, eoumerans circa eam quinque hæreticorum ordines, qui abjecta ioterpretatione sanctorom duorum, & septuaginta interpretum, qua tum catholica ecclesia utebatur, diversorum hæreticorum versiones sequebantur: qoorum primi translationem solummodo Aquilæ Pontici recipiebant: secundi editionem aliam quorumdam triginta virorum, qoi Aquilam in multis fuerant imitati: tertii alteram translationem quorumdam sex hominum, pravis dogmatibus plenam: quarti interpretationem Symmachi, & Theodotionis Ebionitarum: qointi verò elegerunt versionem quamdam, non de autenticis hebræorum exemplaribus sumptam, sed de hebræis quibusdam codicibus, quos post Babylonicam captivitatem intra dolium inventos fuisse dicebant, quibus tamquam in sexto ordine subnecti possunt insolentes quidam nostrorum temporum hæretici, videlicet Sacrameotarii, Anabaptistæ, Servetani, & Lutherani, qui repudiata sacrorum volominum interpretatione, quam tot sæculis ecelesia catholica venerata est, suspectas diversorum hæreticorum editiones sequuntur: veluti in veteri testamento Conradi Pellicani, Joannis Oecolampadii, Uldrici Zuinglii, Martioi Lutheri, Sebastiani Munsteri, ac Sebastiani Castalionis, in Novo similiter instrumento translationes, seu magis recognitiones, vel castigationes quasdam eorumdem Oecolampadii, Zuinglii, Lutheri, Castalionis, & Michaelis Serveti Ariani ae Manichæi. Has igitur editiones pro suo qoisque libidine amplecteores adeò vulgaræ editioni nostræ præferunt, nt solos eorum interpretes Prophetarum & Apostolorum mentem ac verba intelexisse, ac veraciter, & fideliter expressisse glorientur.

IMPUGNATIO.

SED hoc nihil aliud est, quàm novos quotidie tumoltus in ecclesia Dei excitare, nam si rejectis vetustis editionibus, recentiores qootidio translatiooes in ecclesiam introducere conteodimus, quis erit aut finis, aut modus ioterpretandi sacros libros, restituendi, recognoscendi, castigandi, observandique? dum quilibet quotidie pro sui animi sententia, ac proprii dogmatis affectu novas emittit versiones, castigationes, recognitiones, oone ad græcam, oune ad hebraicam veritatem, interjectis ubique perniciosis scholiis, annotationibus, & glossemaris, ad propria dogmata pertinentibus, & dum interpretes summa inter se dissensione certantes, alter alterum rejicit, consutat, & damnat, ita ot Lutherus Oecolampadium, & Zuinglium tamquam incautos reprehendat, Lutherum vicissim Munsterus accuset, quòd multos antiqui iuterpretis errores dissimulaverit. Pellicaous Munsterum vituperet, quòd seda sua barbarie omnem divinam scripturam conspurcarit. Castalionus verò omnes ante se interpretes tamquam latini sermonis ignaros explodit, & se solum sacros libros latina lingua interpretatum existimat. Quem igitur horum interpretum sequentur hæretici? aut cujus editionem iu medium proferent, si contra suos adversarios ex sa-

cris co-

eris codicibus, aut propria dogmata confirmare, aut diversa propulsare cogantur? Profectò si Anabaptistæ ex editione sui Serveti testimonia scripturarum induxerint, illico Sacramentarii reclamabunt, & ea deducta esse dicent ex prava Anabaptistarum versione, nec ita legi in emendatis, ac veris Oecolampadii, & Zuinglii codicibus, atque identidem Anabaptistæ Sacramentariis respondebunt, cùm se ab illis scripturarum testimoniis urgeri senserint. Quòd si quis illis superveniens dixerit, neutri editioni standum, sed ad græcos, vel hebræos fontes recurrendum, ut eorum lectione, proposita controversia finiatur, statim longè acrior nascetur contentio, dum uterque in suo errore pertinax, aliter, atque aliter græcam, vel hebræam vocem vertendam esse contendet, præcipuè verò si vox ambigua fuerit, ut innumeræ penè apud hebræos sunt, atque hoc pacto altercantes nunquam inter se convenire poterunt, nisi abjecta contentione, & proprio judicio abnegato, sese unanimi consensu, judicio catholicæ ecclesiæ submiserint: ut ipsa tamquam verus arbiter ac judex pronuntiet, cujus interpretis sententiæ acquiescendum sit. Sunt enim in sacris hebræorum codicibus voces, ac sententiæ quædam adeò incertæ, ambiguæ, atque adeò variè, etiam à summis, & clarissimis interpretibus explicatæ, ut quamtumvis eruditus sis, & linguarum peritus, nescias tamen, qua parte deflectas, ac dubius semper esse cogaris, nisi te autoritas ecclesiæ catholicæ commoneat, ut hujus interpretationem amplectaris, illios verò dimittas.

Gen. 36. ET QUO res adhibito exemplo illustrior fiat, locus est Geneseos trigesimo sexto capitulo, interpretum omnium contentione celebris, videlicet: IPSE est Ana, qui invenit הימם haiemim in deserto, cùm pasceret asinos Zebeon patris sui, de cujus interpretatione (ut refert Hieronymus in libro Quæstionum hebraicarum) tot sunt sententiæ, quot interpretes. Quidam putant ימים jemim maria appellata: quia iisdem literis scribuntur maria, quibus & præsens hujus sententiæ particula: voluntque ipsum Anam, dum pasceret asinos patris sui in deserto, aquarum congregationes reperisse, quæ juxtà idioma linguæ hebraicæ ימים jamim hoc est maria nuncupantur, quod scilicet stagnum invenerit, cujus rei inventio difficilis est in deserto, & Diodorus in ea solitudine inveniri negat. Nonnulli, inter quos vulgatæ editionis autor, Aquas calidas, juxtà punicæ linguæ viciniam, quæ hebræis contermina est, hoc vocabulo significari, atque ita vertendum esse volunt. Alii sunt, qui arbitrantur Onagros ad hoc Ana admissos esse ad asinas: & ipsum, istiusmodi reperisse concubitum, ut velocissimi ex his asini nascerentur & pro dictione jamim velocissimos asinos verti debere. Plerique putant, quòd equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus sendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia nascerentur, & juxtà hunc intellectum mulos interpretandum existimant. Aquila verò hunc locum ita transtulit: IPSE est Ana, qui invenit σὺν τῦ ιαμεὶν, & Symmachus, τὺς ιαμεὶν, quæ interpretatio pluralem numerum significat. Septuaginta verò, & Theodotion, immutatis tantùm hebraicis characteribus in græcas literas, τὸν ιαμεὶν, quod indicat singularem numerum, transtulerunt. De qua voce non minus inter recentiores istos interpretes dubitatum est. Alii, inter quos Pellicanus, juxtà Septuaginta, jamin relinquendum putant, tamquam vocem nondum intellectam; Munsterus, & Castalionus, mulos vertunt; Sanctes aquarum congregationes; Garlatinus onagros; alii secundum Symmachum, Symin. Quidam verò equas calidas, hoc est coitus ardore calentes, olim in emendatis codicibus scriptum fuisse dicunt, deinde vitio scriptorum equas mutatas in aquas. Cùm igitur hoc in loco, atque ejusmodi similibus tanta sit translatorum varietas, quomodo se explicabit animus nutans, nisi super hoc ecclesiæ judicium consulat? aut quomodo contentiones, & altercationes sedabuntur, si unusquisque sectæ ac factionis suæ interpretem tueri pergat, & juxta suam quisque editionem legere contendat, nisi ecclesiæ definitio supervenerit, quæ sua authoritate istiusmodi rixas dissolvat?

NEQUE dixerit aliquis, hæc adeò levia esse, ac minuta, ut ex his, quomodocumque interpretentur ac legantur, seditionis periculum aut salutis periclitatio oriri non possit: nam & nomen illud קיקיון Kikajon, quod pro cucurbita apud Jonam à veteri interprete versum fuit, parvi momenti erat: & tamen (ut Augustinus in epistola ad Hieronymum scribit) tam parva res ingentem tumultum in Africa excitavit. Cùm enim episcopus quidam in ecclesia, cui præerat, verba ad populum faciens, pro cucurbita hederam, juxta novam Hieronymi traductionem legisset, tantus repente tumultus in plebe exortus est, maximè græcis arguentibus & calumniam falsitatis inclamantibus, ut coactus sit episcopus, judæorum primùm foppetias implorare, ut pro se testimonium de codicibus eorum proferrent: deinde, variè respondentibus illis coactus sit errorem suum coram populo recantare. Sed quid levius, aut minutius punctis? & tamen tam minimæ res, si aliter, quàm in editionibus, ac exemplaribus ab ecclesia catholica receptis collocentur, magnas sæpenumero hæresibus fomenta præbent: quod & Augustinus libro tertio de doctrina Christiana exemplo monstravit in verbis illis Joannis: IN principio erat verbum. Quam sententiam hæretici, qui negabant verbum Dei esse Deum, immutatis punctis legebant: IN principio erat verbum: & verbum erat apud Deum: & Deus erat: & hic interposito puncto, sequebantur: VERBUM hoc erat in principio apud Deum. Consimili exemplo temporibus nostris impius Servetus in libro secundo

Jonæ 4.

Joan. 1.

trium

triom librorum quos blasphemo titulo De errore Trinitatis inscripsit, sententiam illam divi Pauli ad Romanos pervertit, videlicet: QUORUM patres, ex quibus Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen. Quam cùm is, qui Christum esse Deum negabat, adeò manifestè sibi reclamantem videret, transposito puncto, ita voluit esse legendum: QUORUM patres, ex quibus Christus secundùm carnem, qui est super omnia. Deinde adfixo puncto, addendum: Deus benedictus in sæcula. Amen: veluti epiphonema quodam eucharisticon, quo frequenter hebræi orationis finem ad gratiarum actionem, & Dei laudem claudere solent: sicut in fine psalmi octogesimi octavi hac de causa ponitur: BENEDICTUS Deus in sæcula, Amen, Amen

Rom. 9.

Psal. 88.

Itaque ut auferantur de medio omnes altercationes, dubitationes & hæreses, quæ ex diversitate multarum editionum oriri possent, aliquam oportet esse interpretationem communi fidelium consensu, & totius ecclesiæ determinatione probatam, cujus autoritate omnes ejusmodi controversiæ tollantur.

PROINDE hoc animadvertens sacrosancta Tridentina Synodus, rectè in sessione quarta, decreto secundo, sancivit, ut ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur, sola vetus, & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu probata est, pro autentica habeatur, & in divinis officiis, & sacris mysteriis, & in concionibus, ac publicis lectionibus, ac disputationibus, sola legatur, & citetur: nullosque eam quovis prætextu rejicere audeat, & meritò quidem: cùm præter id quod ea jam tanta annorum numerositate ab ecclesia recepta est, nulla etiam sit inter has recentiorum interpretum editiones, quæ hac nostra vulgata editione certior, turior, ac fidelior sit. Ut enim de cæteris ætatis nost. æ translationibus taceam, Pellicani videlicet, Zuinglii, Oecolampadii, Lutheri, atque aliorum hæreticorum, quas ipsimet hæretici recognitiones, potius quàm novas traductiones esse fatentur, duas tantùm nominabo editiones duorum Sebastianorum, Munsteri scilicet, & Castalionis, quas Sacramentarii, & Anabaptistæ præ omnibus in pretio habent: cùm tamen perniciosæ sint, & ceu letale venenum pio lectori fugiendæ, eò quòd ubique plenæ sint nefariis annotationibus, scholiis, observationibus, glossematis, præfatiunculis, argumentis, atque his similibus decipulis, ac laqueis ad exitium lectoris instructis: de quibus quia omnia referre nimis longum esset, satis sit duo tantùm loca indicasse: quorum alterum Malachiæ primo annotavit Munsterus adversus veram, & corpoream Christi præsentiam in sacramento altaris: alterum verò Castalionus annotavit Exodi tertio contra patris & filii consubstantialitatem, & æqualitatem, secutus in eo jam toties damnatam Arii sententiam.

QUOD si ad hæc hæretici respondeant, se non de eorum scholiis & annotationibus loqui, sed de interpretationis genere, ac de optima ipsorum vertendi ratione: & hanc ob causam velint suorum interpretum editiones præferri nostræ editioni, tamquam cultiores, ac magis disertas, & ad latinam loquendi consuetudinem diligentiori industria accommodatas, non multum repugnabimus: scimus enim fidi interpretis munus esse, non affectare sermonis elegantiam, ut disertus videatur, sed in primis sententiæ certitudinem ac veritatem. Atque in hoc vulgatam nostram editionem, fide, integritate, & autoritate cæteris anteferendam affirmamus, nihil in præsentia discutientes de stylo, ac verborum delectu, & orationis candore: quæ omnia, quia à præsentis operis instituto aliena sunt, linguarum professoribus dijudicanda relinquimus. Tacere tamen omninò non possumus quod permulti etiam doctissimi viri, quod ad genus interpretandi attinet, in duobus istis autoribus vehementer damnant, nempe, quod uterque sine modo extremus sit, alter in affectandis judaicis idiotismis durus, agrestis, barbarus ac planè Judæus sit, alter è contra in affectandis ineptè singulis gentilium locutionibus, gentilem se veriùs ac prophanum quàm latinum ostendat: ita ur ex eorum translationibus, altera Judæorum, altera Paganorum meritò dici possit. Munsterus enim ubique horridus, senticosus, & asper, usque adeò hebraici sermonis horrorem secutus est, ut cùm multa latinis auribus molliter accommodare potuisset, omnes tamen hebraici sermonis proprietates, ac phrases adeò servare studuit, ut nec ipsos hebraicorum nominum stridores prætermittere voluerit: ingerens latinis auribus ubique, pro Ozia Uziihau, pro Ezechia Jebizkiahu, pro Ezechiele Jeheezchel, pro Cyro Choresch, pro Dario Dariavesch, pro Nabuchodonosore Nabuchednæzar, pro Baltasare Beltzezzer, & multas alias ejusmodi voces: quas non sine ingenti spiritus, ac linguæ nisu nemo latinus pronunciare queat. Castalionus verò, quem nescio an paraphrasten potius quàm interpretem appellem, ita è contra est delicatus, ac mollis, ut nihil, quod hebraismum redoleat olfacere patiatur: nec verè se latinè loqui putet, nisi quàm effeminatissimè loquatur, & citra omnem divinæ scripturæ majestatem, ac divini interpretis gravitatem, singulas quasque sententias meretriculatum more fuco pingat, & calamistris inurat, lasciva quadam mollium verborum affluentia luxurians, quemadmodum in Salomonis Canticis fecit, in quibus quæcumque vetus interpres de divinis Christi, & ecclesiæ amoribus castè, & graviter vertit, iste omni verborum lenocinio, atque omnibus muliercularum vocibus, & affectibus usus, adeò impudicè (ne dicam obscœnè) transtulit, ac si meretricum, ac lenonum colloquia editurus fuisset, tertio penè verbo diminutas quasdam, lubricas, ac molliter tinnulas voculas incul-

inculcans; veluti illæ sunt: HUC ades ô mea sororcula, mea amicula, mea columbula, meum cotculum, in petræ forulis, in cocleæ latibulis; [Cant. 1. b] & illud: QUAM bella es ô delicatula: ostende mihi tuum vulticulum, fac ut audiam tuam voculam: nam & voculam habes venustulam, & vulticulum habes lepidulum; & illud: CAPITE nobis vulpeculas parvulas, vinearum vastatriculas; [Cant. 2. a] & rursum: AH TE bellam: ah te formosam. Cerviculam habes eburneæ turriculæ persimilem: capitulum habes Carmelo persimile, & cincinnulos regiæ purpuræ similes, & columbinos habes [Cant. 6. b] ocellulos, cincinnulis interjectos. Similes mali punici putaminibus habes genulas, cincinnulis intersitas, & mammulas hinnulo formosiores; & illud: APERI mihi mea sororcula: introducam te in meæ matterculæ, in meæ genitriculæ domum. Nec mirum si Castalio tam impudicè in te diviua, veluti cum Catullo de Lesbiæ passerculo, & turgidulis puellæ ocellis, & aureolo malo luserit: quia ut ipsemet in glossulis ad marginem adjectis indicavit, numquam credidit, in illo divino Cantico mysticos Christi, & ecclesiæ amores describi, sed de venereis, ac prophanis Salomonis, ejusque amicæ Sulamitis atque ejusdem fœminarum amoribus amatorium colloquium texi. Et sicut hunc Salomonis librum inhonestis lenociniis contaminavit, ita omnem divinam scripturam prophanis, gentilibus, ac impiis vocibus, locutionibus, ac sententiis prophanavit, semipelagianus, ac semigentilis iste interpres: qui quasi puderet eum uti vocibus, quibus Spiritus sanctus per ora sanctorum usus est, nomen Dei, ac patris domini nostri Jesu Christi mutavit in Jovem, Divum, Armipotentem, Gradivum, ac Cœlicolam; divinam ejus charitatem appellans Cupidinem, & ejus Angelos, Jovis genios, & Dei templum, Jovis ædem fanumque, & sedem Dei, Augustale Jovis: ponens ubique pro sanctis viris Heroas, pro sancto Israele Augustum Israelitanum, pro sanctis prophetis vates atque fatidicos, pro spiritu prophetien spiritum fatidicum, & pro prophetare bacchari, pro gigantibus item Titanam sobolem, pro Sole Phœbum & Apollinem, pro fulguribus Jovianum ignem, pro inferno Orcum ac Tartarum, pro habitatoribus inferni Manes, & pro perditione inferni Plutonem, pro sanctificatione lustrationem, & pro sacro cantu Pœana, ac innumera alia his similia, de media gentilium impietate deducta, quæ nullus verè pius æquis auribus audiat. Omitto brevitati consulens, violentas, & ambiguas locutiones materiam hæresibus præparantes; veluti cùm pro eo, quod in evangelio Joannis legit ecclesia: [Joan. 1.] Et verbum caro factum est; nescio an latinè potius, quàm Sarmaticè verterit: ET SERMO CORPORATUS EST: quasi Divus Hieronymus aberrasset, cùm illud Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, vertit: ET verbum caro factum est, & illud, quod Petrus in Actibus de Christo dixit ὃν προσπήξαντες ἀνείλετε, hoc est, QUEM [Act. 2.] affigentes interemistis: semigentilis hic interpres, Romanæ linguæ columen, transtulit: QUEM VOS AD PALUM DELIGATUM SUSTULISTIS. Quæ verba proximis annis inter Judæos quosdam ab Anabaptistis Florentinæ civitatis ad fidem receptis, non absque ingenti Anabaptistarum periculo, magnum rumorem in conventiculis eorum excitarunt, addubitantibus Judæis illis, an Christus juxtà vetustum Romanorum, & Hebræorum morem fuisset cruci suffixus, aut potius palo infixus, juxta præsentem Turcarum consuetudinem, quemadmodum Castalionis editio significare videbatur. Atque hujusmodi egregios fructus pariunt Ciceronianæ hæ recentium interpretum editiones, tantis laudibus ab hæreticis celebratæ. Sed nimius in hac re fortasse fuerim, quàm lector desiderasset. Cæterum quoniam hæretici jactant, ecclesiam Dei ante has novas interpretationes nullam habuisse fidelem, ac sinceram divinæ scripturæ translationem, ut hanc eorum jactantiam comprimamus, operæpretium est, ut paulò altius ordientes, videamus breviter primùm quot, & quales translationes tam græca, quàm latina ecclesia habuerint, deinde verò cujus authoritatis unaquæque earum in ecclesia catholica fuerit.

PRIMA igitur græca editio vet. testamenti qua primùm usa est ecclesia, fuit duorum & septuaginta interpretum versio. Secunda Aquilæ Pontici, annis penè CXX. post Christum edita. Tertia Symmachi Samaritani, anno CXC. humanæ salutis condita. Quarta Theodotionis Ephesii anno CC. à Christi ortu elaborata: de quibus quatuor græcis translationibus cùm in quarto hujus operis libro sub propriis eorumdem autorum titulis copiosè dixerimus, superfluum arbitramur eadem rursus hoc loco repetere. Quinta græca editio, una cum plerisque aliis hebraicis, & græcis voluminibus, in Hierico, in doliis inventa est ab Origene Adamantio, qui etiam non multo post aliam quamdam translationem reperit in littore Actiaco, in Nicopoli, eodem modo in doliis occultatam, eamque sextam editionem appellavit, & adjunctis iis ad cæteras quatuor translationes, Hexapla, & Octapla græcarum editionum, miro artificio construxit eo ordine, quem in libro jam citato commemoravi, dum Origenica scripta recenserem. Septima post omnes istas editio quædam græca inventa est; & ea nec in Hexaplis, nec in Octaplis unquam posita: hanc Isidorus libro sexto Etymologiarum putat ab ipsomet Origene inventam, [Cap 5.] quæ Κοινὴ à græcis, hoc est communis & vulgata dicta est, ab aliquibus verò Λουκιανός, vel Λουκιανεῖα vocata est: eò quòd à Luciano martyre edita crederetur: de qua in epistola ad Suniam, & Fretelam ita Hieronymus scribit: BREVITER illud admoneo, ut sciatis aliam esse editionem, quam Origenes, & Cæsariensis Eusebius Κοινὴν, idest communem appellant, & à plerisque nunc

Λουκιανὸς

Ἀνκοινὸς dicitur; aliam Septuaginta interpretum, quæ reperitur in Hexaplis codicibus, & à nobis in latinum sermonem versa est, & Hierosolymæ, atque in orientis ecclesiis decantatur. Κοινὴ autem ista, pro locis, & temporibus pro voluntate scriptorum veterum corrupta editio est: ea autem, quæ habetur in Hexaplis, & quam nos vertimus ipsa est, quæ in eruditorum libris incorrupta, & immaculata Septuaginta interpretum translatio reservatur. Hæc igitur de omnibus famosis græcorum editionibus ex Aristæa, Josepho, Eusebio, Justino, Irenæo, Epiphanio, & Hieronymo desumpsimus.

POST quas duæ aliæ latinæ editiones veteris testamenti in ecclesia latina fuerunt, nova scilicet, ac vetus, vetus quidem, vulgatæ & communis editionis nomen accepit, tum quia nullum certum haberet auctorem, tum quia non de hebræo fonte, sed de Κοινῇ vel de Septuaginta interpretatione sumpta esset, quemadmodum Augustinus decimooctavo de civit. Dei, & Hieronymus in præfatione evangeliorum testantur, cujus lectione usa est ecclesia longè ante tempora Hieronymi, & etiam multo post, usque ad tempora Gregorii Papæ. Nova verò, à Hieronymo non de græco, sed de hebraica veritate in latinum eloquium versa est: qua ecclesia usque ab ipsis Gregorii temporibus, una cum veteri editione usa est: utriusque enim Gregorius in præfatione Moralium meminit, inquiens: NOVAM translationem dissero, sed cùm probationis causa me exigit, nunc veterem, nunc novam pro testimonio assumo: ut quia sedes apostolica, cui autore Deo præsideo, utraque utitur, mei quoque labor studii ex utraque fulciatur. Atque hæc de veteris testamenti traductionibus tam græcis quàm latinis dicta sint.

Cap.43.

DE Traductionibus autem novi testamenti, quod græcè, sed interdum hebraicis phrasibus scriptum fuisse, constat, certum earum numerum scire non possumus: illas tamen fuisse multas, indicat Hieronymus in Præfatione quatuor evangeliorum: inter alias verò innuit fuisse editionem quamdam veterem jam dudum ante ipsum in ecclesia vulgatam, quæ cùm à dormitantibus librariis progressu temporum corrupta esset, Hieronymus eam jussu Damasi Papæ, facta multorum græcorum exemplarium collatione, correxit, emendavitque, & ad græcam veritatem restituit: qua Hieronymi castigatione, vel potius editione, ecclesia Romana à temporibus divi Hieronymi usque in hanc diem perpetuo usa est: tot igitur usque ad hanc ætatem fuerunt in ecclesia tam veteris, quàm novi testamenti editiones.

DE quarum numero ecclesiæ latinæ, & græcæ, omnibus aliis editionibus omissis, quinque solummodò in autoritatem hucusque receperunt, nempè in novo testamento duas, veterem scilicet ac novam; & in veteri testamento tres, videlicet unam tantùm græcam Septuaginta interpretum, & duas latinas, hoc est Veterem, ac Novam. De Septuaginta editione tantummodo ab ecclesia recepta, testis est Eusebius libro sexto Ecclesiasticæ historiæ, & Augustinus de civitate Dei libro decimo octavo hunc in modum eadem de re scribit? NAM cùm fuerint, inquit, & alii interpretes, qui ex hebræa lingua in græcam sacra illa eloquia transtulerunt, sicut Aquila, Simmachus, Theodotion, sicut etiam est illa interpretatio, cujus auctor non apparet, & ob hoc sine nomine interpretis, Quinta editio nuncupatur: hanc tamen, quæ Septuaginta est, tamquam sola esset, sic recipit ecclesia, atque utuntur græci populi Christiani, quorum plerique utrum alia sit ignorant. Hæc Augustinus. De latinis verò translationibus, duas tantùm ab ecclesia receptas constat, primò vulgatam illam editionem, non ex hebræa origine, sed ex traductione Septuaginta latinè editam: qua sola ecclesiam latinam usam fuisse usque ad tempora Augustini, & Hieronymi, ipsemet Augustinus loco jam dicto testatur: & Gregorius usque ad sua tempora, ut jam diximus, in ecclesia Romana fuisse usitatam, in præfatione moralium scribit. Postquam veterem, ac vulgatam editionem, ecclesia habere cœpit, ut supra dictum est, novam Hieronymi traductionem, ex hebraica veritate desumptam, & novam quoque ejusdem castigationem in novum testamentum recepit, sicut ex tertia epistola Augustini ad Hieronymum apparet. Atque his tantùm editionibus usque in præsentem diem pro autenticis, veris, ac summa fide dignis ecclesia catholica publicè usa est in divinis mysteriis, ac sacris concionibus, & lectionibus, in confirmandis dogmatibus nostræ fidei, & hæreticis redarguendis: cæteris verò non publicè, vel tamquam autenticis usi sunt patres, sed tamquam extraneis ad particulares eorum usus: nimirum ut ex earum collatione Septuaginta interpretationem clarius intelligerent, & ut ex comparatione Septuaginta ad alias editiones falsitatem earum redarguerent. Hujus autem rei gratia, ut Philastrius, & Epiphanius tradunt, ejusmodi editiones in Hexaplis numquam in media columna ponebantur, sed dextra, levaque assignabantur; ut hinc atque hinc positæ, tamquam contrariæ, & non plenæ veritatis à vera Septuaginta Interpretum editione, quæ media locabatur, ostenderentur. Prætermissis ergo omnibus istis traductionibus, quas ecclesia vel tamquam hæreticas abjicit, vel tamquam suspectas & corruptas non accipit, videamus solummodo quantum autoritatis, ac fidei habuerint in ecclesia prædictæ quinque translationes, & quid de unaquaque earum senserint catholici patres, ut ex eorum judicii gravitate, dejiciamus arrogantiam eorum, qui jactant nullam hucusque integram, certamque divinæ scripturæ traductionem in ecclesia fuisse.

Cap. I. Cap. 43

Isidor. lib. 6. eth. c. 5.

Hier. in præfation Esaiæ.

DE integritate igitur ac fide editionis Septuaginta tot, ac tanta sunt patrum testimonia, ut

Tttttt deficiat

deficiat me tempus si ea voluerim percensere. Omnes tamen in hoc conveniunt, eam tribus potissimùm de causis cæteris esse præferendam. Primùm, quòd omnium editionum antiquissima sit, deinde quòd divino lumine, & non humano ingenio à Septuaginta duobus viris spiritu sancto plenis edita sit; si quidem, ut scribit Jostinus martyr in Admonitorio ad Gentes, & Irenæus libro tertio, Cap. 14. Ptolæmeus rex veritus ne Septuaginta interpretes non plenè, ac ingenuè interpretarentur veritatem divinis voluminibus insertam, sed aliqua de industria occultarent, singulos à se invicem separavit, & eadem seorsum positos interpretari jussit: divina autem voluntate factum est, ut omnes iisdem verbis, iisdem nominibus, atque sententiis ab initio usque ad finem scripserint, ita ut rex, ac ipsi gentiles manifestè agnoscerent, non humano, sed divino nutu, atque consilio divinas illas scripturas fuisse interpretatas. Epiphanius verò in libello de ponderibus, & mensoris, fusius describens cellularum numerum, situm, ac formam viginti duo volumina veteris testamenti ab eis tradu-cta recitat, idque in diversis seorsum cellulis, quarum se vestigia in Pharo insula vidisse martyr Justinus in admonitorio scriptum reliquit: cujus sententiæ Philastrius in catalogo, Rufinus adversus Hieronymum, & Augustinus consentiunt. Li. 18. de civ. Dei c. 43 Tertia causa cur hæc editio anteponatur aliis est, quia Apostoli, & Evangelistæ ex ea tamquam de vera ac fida interpretatione testimonia acceperunt: & post eos omnis ecclesia usque ad Damasum papam eam in summa veneratione semper habuit, sicut frequentissima vetustissimorum patrum testimonia testantur. Origenes in epistola ad Julium Africanum, huic uni tantum tribuit, ut dixerit, hoc solum pro vero habendum esse in sacris scripturis, quod Septuaginta interpretes transtulissent: & Augustinus libro decimo octavo de civitate Dei, Cap. 43 ECCLESIA Christi, inquit, tot hominum autoritati ab Eleazaro tunc pontifice ad hoc tantum opus electorum, neminem judicat præferendum: quia (etsi non in eis unus apparuisset spiritus sine dubitatione divinus, sed inter se verba interpretationis suæ Septuaginta, docti more hominum contulissent, ut quod placuisset omnibus hoc maneret) nullus eis vetus interpres debeat anteponi, Hieronymus quoque multis in locis, ac præsertim in præfatione Paralipomenon asserit Septuaginta interpretes, viros spiritu sancto plenos fuisse, & spiritus sancti autoritate scripsisse. Mitto & alia innumera patrum testimonia, ne legentibus fastidium ingeram.

Cap. 15. DE editione verò latina veteris testamenti, quæ vetus, & volgata olim dicebatur, Augustinus libro jam citato, testatur eam apud ecclesias latinas in tanta autoritate, ac reverentia fuisse, ut omnibus aliis editionibus præferretur: & Gregorius in præfatione Moralium, ut supra meminimus, etiam temporibus suis eam in ecclesia Romana in summa veneratione fuisse testatus est, hæc verba in vigesimo libro moralium scribens: SED tamen, quia hæc nova translatio ex hebræo nobis eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est quicquid in ea dicitur: & oportet ut verba illius nostra expositio subtilius rimetur.

DE editione verò latina veteris testamenti à Hieronymo facta, quàm fida, certa, vera, dilucida, & exacta fuerit, ipsemet Hieronymus indicat: cui cùm rationem sententiæ suæ, velut pignus afferat, par est ut credamus: sic enim de seipso in præfatione Psalterii ad Sophronium loquitur: CERTE confidenter dicam, & multos hujus operis testes citabo, me nihil dumtaxat sententiæ de hebraica veritate mutasse: sicubi ergo editio mea à veteribus discrepabit, interroga quemlibet hebræorum, & liquidò prævidebis me ab æmulis frustra lacerari, qui malunt contemnere videri præclara quàm discere: & in Prologo galeato similiter ait: MIHI omnino conscius non sum, mutasse me quidpiam de hebraica veritate: certè si incredulus es, lege græcos codices, & latinos, & confer cum his opusculis, quæ nuper emendavimus, & ubicumque discrepare inter se videris, interroga quemlibet hebræorum, cui magis accommodare debeas fidem, & si nostra firmaverit, puto quòd eum non existimes conjectorem, ut in eodem loco mecum pariter divinarit. Quòd si divo Cap. 13. Hieronymo tamquam de seipso testimonium perhibente credere nolint hæretici, audiant Augustinum, qui in 18. de civitate Dei de versione Hieronymi sic ait: Non defuit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, & trium linguarum peritissimus, qui non ex græco, sed ex hebræo in latinum divinas scripturas converterit; cujus tantum literatum laborem, hebræi fatentur esse veracem. Augustino Isidorus consentiens: PRÆSBYTER, inquit, Hieronymus libr 6. etym. cap. 5. trium linguarum peritissimus ex hebræo in latinum eloquium divinas scripturas convertit, eloquenterque transfudit: cujus interpretatio meritò cæteris anteponitur: nam est verborum tenacior, & perspicuitate sententiæ clarior, atque, utpote Christiana interpretatio, verior. Quorum patrum testimoniis, græci quoque consensum præbuerunt, qui adhuc vivente Hieronymo editionem ejus ex latino verterunt in græcum, ut idem Hieronymus in prima sua Apologia contra Rufinum scribit.

QUO ad duas latinas novi testamenti editiones, veterum quidem communis patrum assensio à primordio nascentis ecclesiæ, usque ad Damasum Papam longo usu approbavit. Novam verò editionem, seu castigationem Hieronymi, etiam ipso viventem maximo favore ab ecclesia fuisse receptam, indicat Augustinus in epistola tertia ad Hieronymum his verbis: PROINDE, non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quod evangelium de græco in latinum interpretatus es; quia

pene

penè in omnibus nulla offensio est, cùm scriptu-tam græcam contulerimus: unde si quisquam veteris falsitatis contentiosis fuerit, prolatis, collatisque codicibus, vel docetur facillimè, vel refellitur: & si quædam rarissima merito movent, quis tam durus est, qui labori tam utili non facilè ignoscat, cui vicem laudis referre non sufficit? Ex his igitur concluditur, aut translationes istas tanta veneratione ab ecclesia receptas, & ab omnibus patribus celebratas fuisse veras ac fideles, aut si tales non fuerint, ecclesiam Dei, quæ eas tales esse crediderit, quales revera non erant, graviter admodum per tot annorum centurias fuisse deceptam, ac turpiter delusam: quod nullus unquam nec mente concipere poterit, nisi penitus ecclesiastico spiritu destitutus, & in totum Lutheranis, Sacramentariis, Anabaptistis, Servetanis, ac cæteris ejusmodi pestibus addictus. Sed jam ad ipsorum contentiones transeamus.

OBJECTIONE HÆRETICORUM.

1 PROPOSITUM nostræ disceptationis est, ostendere Latinorum, Græcorumque ecclesias ante emissas recentiorum interpretum editiones, nullam habuisse divinarum scripturarum interpretationem, quæ non fuerit infinitis penè vitiis, & erroribus deformata. Exordientes igitur juxta temporum seriem, ab illa prima totius veteris instrumenti versione, de nomine Septuaginta interpretum falsò appellata, omnia ejus vitia detegemus, si prius adversarios nostros admoneamus, editionem istam falsò ascriptam Septuaginta interpretibus, & malè creditum, quod ab eis Spiritus sancti afflatu condita fuerit. Siquidem Aristæas Ptolemæi satelles in libro De Septuaginta interpretibus, & Philo Judæus in sua Chronographia, & Josephus in præfatione hebraicarum Antiquitatum, & in duodecimo ejusdem operis libro, & autor libri Seder olam minoris, atque omnes Rabbini hebræorum, qui de Septuaginta aliquam mentionem fecerunt, omnes hi referunt Septuaginta interpretes Ptolemæi hortatu tantùm quinque libros Moysi transtulisse, nulla de aliis divinæ scripturæ libris enumeratione facta quibus etiam Hieronymus innumeris fermè locis adstipulatur, maximè verò in commentariis Michææ, capite secundo, quo loco sic ait: INTERPRETATIO Septuaginta, si tamen septuaginta est, Josephus enim scribit, & hebræi tradunt, quinque tantùm libros legis Moysi ab eis translatos, & Ptolemæo regi contraditos. Et in præfatione hebraicarum quæstionum, idem sic scribit: Accedit ad hoc quoque quod Josephus, qui Septuaginta interpretum proponit historiam, quinque tantùm libros Moysi translatos refert, quos nos quoque confitemur plusquam cæteros cum hebraicis consonare. Quæ omnia ostendunt editionem hanc, quæ in totum vetus testamentum habetur, non esse Septuaginta interpretum, sed alterius cujuspiam incerti nominis, & autoritatis translatoris: sed cujuscumque ea sit, etiamsi Septuaginta interpretum esset, testatur abunde Hieronymus translationem, quæ Septuaginta creditur, per spiritum editam non fuisse: & Septuaginta non tamquam afflatos divino spiritu scripsisse, sed tamquam homines, qui in multis errare potuerunt, & errarunt: sic autem de eis loquitur Hieronymus in præfatione Pentateuchi: NESCIO quis primus autor, Septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scriptitarint: cùm Aristæas ejusdem Ptolemæi ὑπερασπιστής, & multo post tempore Josephus nihil tale retulerint, sed in basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse: aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem: ibi spiritus ventura prædicit: hic eruditio, & verborum copia, ea quæ intelligit transfert: nisi fortè putandus est Tullius Oeconomicam Xonophontis & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphonte, afflatum rethorico spiritu transtulisse.

2. QUOD autem multis erroribus editio hæc referta sit, non solùm ipsi Judæi affirmant, ut Augustinus libro decimo octavo de civitate Dei annotavit, sed & multis illustres Christianorum confirmant, & ipsamet editio suos errores manifestissimè prodit. Cùm enim optimi interpretis munus sit nihil de autoris sententia demere, nihil de suo superaddere, nihil aut ad ambiguum aut contrarium sensum immutare, in his omnibus Septuaginta defecisse inveniuntur. Et primùm quàm multa de hebraicis codicibus loca prætererint, Hieronymus in omnibus ferè sacrorum librorum præfationibus indicat, præcipuè verò in præfatione Pentateuchi, in qua enumerans nonnulla ex his, quæ Septuaginta omiserunt: MULTA, inquit, de veteri testamento legimus, quæ in nostris, hoc est in Septuaginta interpretum codicibus non habentur: ut illud, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, QUONIAM Nazaræus vocabitur: & VIDERUNT in quem transfixerunt: &, FLUMINA de ventre ejus fluent aquæ vivæ, & QUÆ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se: & multa alia, quæ proprium σύνταγμα desiderant, quorum primum positum est in Osea, secundum in Esaia, tertium in Zacharia, quartum in Proverbiis, quintum æquè in Esaia, cujus erroris causas non est meum exponere: & paulò post, accusans eos, quòd de industria prætermiserint omnia quæ de sanctis mysteriis trinitatis in sacris literis invenissent, sic addit: DENIQUE ubicumque sacratum aliquid scriptura testatur de patre, filio & spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt.

Cap. 4.

Of. 11 a. Mal. 2. Es. 2 a. Matth. 2. Zach. 13 e. Joan. 19. f. Prov. 18. a. Joan. 7. f. Esa 64. b. 1. Cor. 2. b.

3. QUANTA verò de suo superaddiderint, quæ in hebræis codicibus non habentur, idem Hieronymus in libro hebraicarum quæstionum, & in

Tttttt 2 epistola

epistola ad Suniam, & Fretelam, & in libro De optimo genere interpretandi ex infinitis penè locis pauca quædam decerpens annotavit, velnti illud Genesis tertio, ubi in hebræo scriptum est: SUPER pectus tuum gradieris: addiderunt, ET VENTREM: quod hebræus codex non habet, & Genesis cap. 13. pro eo, quod hebræi legunt: Ut viri Sodomorum erant mali, & peccatores vehementer: apposuerunt, IN conspectu Dei, quod tamquam superfluò additum Hieronymus damnat: quia Sodomitæ non solùm erant mali in conspectu Dei, sed etiam in conspectu hominum: & cùm in principio psalmi vigesimi primi solum scriptum sit אלי אלי למה עזבתני ELI eli lama hazabathani, quod interpretatur Deus Deus meus, ut quid me dereliquisti? ipsi interposuerunt duo alia verba scilicet, RESPICE IN ME: & pro eo quod legitur Deuteronomii vigesimo primo: MALEDICTUS à Deo, qui pendet in ligno: ipsi, ut Hieronymus tertio ad Galatas capite annotat, addiderunt, OMNIS, qui pendet in ligno: Deuteronomii vigesimo septimo, ubi scriptum est: MALEDICTUS, qui non permanserit in verbis, quæ scripta sunt in libro legis, additis tribus particulis, verterunt: MALEDICTUS omnis homo, qui non permanserit in omnibus verbis, quæ scripta sunt in lib. legis: & ne quis ejusmodi additiones existimet levis esse momenti sciat ex hisce additionibus quantumvis parvis sæpenumero gravissimas exoriri hæreses: veluti exemplo Manichæorum ostendi potest: qui ex hac ultima universali particula OMNIS, quam Septuaginta ad Moysi testimonium addiderunt, dicentes, MALEDICTUS omnis qui pendet in ligno, ceperunt ansam calumniandi, & rejiciendi Moysem, appellantes eum (ut Augustinus libro sextodecimo adversus Faustum scribit) modò sacrilegum, modò blasphemum: eò quòd Christum, Apostolos, ac martyres in ligno pendentes, omnes sub una, eademque universali maledictione concluserit.

4. DE his verò, quæ Septuaginta contrario sensu transtulerunt, nonnulla etiam Hieronymus supra memoratis locis enumerat: quemadmodum Genesis vigesimo sexto, pro eo, quod juxta hebraicam veritatem legitur: VENERUNT in ipsa die servi Isaac annunciantes de puteo, quem foderant, atque dicentes: invenimus aquam: unde appellatum est nomen ejus saturitas: Septuaginta penitus ex opposito verterunt; ET venerunt pueri Isaac, & nunciaverunt ei de puteo, quem foderant, & dixerunt ei: non invenimus aquam, unde appellatum est nomen ejus juramentum, quod falsò translatum esse, Hieronymus ex ipsa nominis etymologia ostendit. QUÆ enim, inquit, etymologia est propterea vocari juramentum, quia aquam non invenissent? & contrarium etiam in hebræo sit, & Aquila, & Symmachus traducentes consenserint, quòd aquam invenerint, & propterea appellatus sit puteus ipse saturitas, vel abundantia. Et in psalmo decimooctavo pro eo, quod legitur in hebræo: SOLI posuit tabernaculum in eis: hoc est, quòd Deus dederit soli in cœlo domicilium, & thalamum, ex quo tamquam sponsus summo mane procederet, Septuaginta contrario sensu verterunt, non solem esse positum in tabernaculo, sed tabernaculum positum esse in sole, dicentes, Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, id est, IN sole posuit tabernaculum suum: quod occasionem peperit Manichæis, ut solem adorarent: eò quòd ex his verbis existimassent, Christum postquam in cœlum ascendit, sibi in sole domicilium constituisse, atque exinde, in eo tamquam in proprio tabernaculo habitasse: sic enim de Manichæis scribit Augustinus libro vigesimo contra Faustum.

5. MULTA quoque sunt, quæ ex ignorantia proprii sermonis perperam, & in alienum, ac diversum sensum à Septuaginta traducta videntur: quorum aliqua exempla Hieronymus locis jam dictis adduxit, quemadmodum Genesis trigesimo, ubi de pecoribus Jacob, & Laban in hebræo habetur: FACTA sunt ea, quæ erant serotina Laban, & quæ primi temporis Jacob; Septuaginta non intellectis hebraicis vocibus, verterunt, Ἐγίνετο δὲ τὰ ἄσημα τοῦ Λαβὰν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ, id est, FACTA sunt autem non insignia Laban, insignia verò Jacob: quod Hieronymus in libro Quæstionum hebraicarum nihil dicit ad sensum pertinere. Item Genesis trigesimo primo, pro eo, quod in hebræo est: MUTAVIT mercedem meam decem vicibus: Septuaginta inscitia propriæ vocis decepit, verterunt τῶν δέκα ἀρνῶν, hoc est decem agnis: unde Hieronymus eos in Quæstionibus hebraicis redarguens: NESCIO, inquit, qua opinione Septuaginta ducti, verbum hebraicum מנים monim decem agnis posuerunt, cùm numerum potius quàm agnos significet: denique & ex consequentibus magis numeri sensus probetur: sed & Aquila δέκα ἀριθμοὺς transtulit. Symmachus verò δεκάκις ἀριθμῷ transtulit: uterque eorum cum Hieronymo de numero consentiens. Item Genesis trigesimoquinto, pro eo, quod legitur: EGRESSUS autem inde venit כברת chibrath, hoc est secundùm Hieronymum verno tempore, vel (ut alii exponunt,) quasi stadium: Septuaginta non tenentes vocis proprietatem verterunt, IN hippodromo, quod Hieronymus libro prædicto admirans; NESCIO, inquit, volentes Septuaginta hippodromum transtulerunt, cùm chibrata hippodromus esse non possit. Hæc ex innumeris hujus editionis erroribus pauca exempli gratia collecta sint.

6. QUAMQUAM pro omnibus istis unicum satis argumentum sufficere posset ad ostendendum summam hujus traductionis imperfectionem, quia nisi graves, & frequentes in ea fuissent lapsus, frustra tantum laboris ac vigiliarum insumpsisset Hieronymus, ut novam traductionem ex hebræo fonte

fonte ederet, eamque legendam ecclesiæ præberet. Neque ecclesia editionem Hieronymi adeò ab interpretatione Septuaginta diversam recepisset, nisi & Hieronymus & ecclesia sensissent translationem Septuaginta ab hebraica veritate multum discedere, & in pluribus non leviter errare. Hæc de prima Septuaginta interpretum versione.

7. DE Latina verò veteris testamenti editione, quam Veterem vocant, negari non potest: quin fuerit omnibus vitiis contaminata: si enim tot depravationibus græca Septuagiura interpreerum editio abundavit, unde Vetus latina editio tamquam impurus rivulus de impuro fonte manavit, necesse est etiam multo gravioribus mendis, & erroribus latinam versionem fuisse deformaram: sicut etiam Hieronymus ubique ferè tessarur, nunc eam tamquam superfluam, & redundantem resecans, nunc tamquam decurtatam, & amputatam supplens, nunc tanquam depravatam corrigens,& emendans, ac in cunctis penè divinorum librorum præfarionibus diversa semper ejus vitia indicans:ceu in præfatione libri Josue de exemplaribus vereris latinæ editionis his verbis conqueritur: APUD latinos (ait) tot sunt exemplaria, quot codices, & unisquisque pro arbitrio suo addidit, vel subtraxit, quod ei visum est, & utique non potest verum esse quod dissonat; & in præfationibus libri Job conqueritur in vulgata editione totum librum Job esse lacerum, ac detruncatum, deesseque in eo ultra octingentos versus, ac verè apud latinos librum illum errorum vermibus corrosum, jacere in stercore: contra verò in præfatione librorum Esther, & Danielis, damnat Veterem vulgatam editionem, quòd laciniosis verborum finibus sacras historias tractet, addens ea, quæ ex rempore dici, & audiri possunt, sicuti in scholis fieri solet ab his, qui confictis argumentis, sese in historia scribenda exercent, excogitantes quid pro loco, rempore, ac personis dici potuit: sicut in libro Esther factum est; in quo sex capitula præter hebraicam veritatem apposita sunt: & in Danielis libro, in quo Susannæ judicium, ac Belis, & Draconis fabulæ, extra hebraicæ narrationis summam, additæ sunt.

8. DE editione veteris testamenti quæ Hieronymi esse creditur, hoc unum in primis certè constat, eam non esse Hieronymi, ipsomet Hieronymo teste, qui in præfatione libri Regum de sua editione loquens, dici se nihil de hebraica veritate mutasse. Quod sanè in vulgata editione veteris testamenti, qua nunc utitur ecclesia, servatum esse non videmus: cùm in ea tam multa sint, quæ ab hebraica veritate dissentiant. Ad quod, & illud accedit, quòd ex tam innumeris locis, quos Hieronymus commemorat aut se emendasse, aut altera vertisse, aut aliter legendum censuisse quam nunc legantur, nullus omnino in hac nostra editione locus inveniatur, qui vel Hieronymi castigationi, vel saltem judicio respondeat: quod liquidò patebit, si aliqua nostræ editionis loca conferamus cum illis, de quibus Hieronymus in libro hebraicarum Quæstionum sententiam suam indicavit: & primum, Genesis tertio, ubi editio nostra habet RESPEXIT Deus ad Abel, & ad munera ejus, ad Cayn autem, & ad munera ejus, non aspexit: Hieronymus secundùm Theodotionis interpretationem, legendum putavit: ET inflammavit Dominus super Abel, & super sacrificium ejus, super Cayn autem, & super sacrificium ejus non inflammavit, addens hanc interpretationem esse verissimam; quia Cayn aliunde scire non potuisset, quòd Deus fratris sui munera suscepisset, & sua repudiasset, nisi fratris sui sacrificium juxta Theodotionem inflammasset: ignem autem ad sacrificium devorandum venire solitum de cœlo, & in dedicatione templi sub Salomone legitur, & quando Helias in monte Carmelo construxisset altare. Item de eo, quod nostra editio habet Genesis tertio: EGREDIAMUR foras, vel in campum, Hieronymus sic scribit: Et dixit Cayn ad Abel fratrem suum: subauditur, ea, quæ locutus est Dominus: superfluum est ergo, quòd in Samaritanorum, & in nostro volumine legitur: EGREDIAMUR foras, &c. Item in psalmo secundo, pro eo, quod nunc legimus: APPREHENDITE disciplinam: Hieronymus in apologia contra Rufinum testatur se vertisse: ADORATE purè: & in expositione psalmi 126. ad Marcellam, pro eo, quod nunc in eo psalmo legimus: FILII EXCUSSORUM: dicit se traduxisse FILIOS JUVENTUTIS: sicut fecerat Theodotion: quia in hebræo habetur בן בני הנעורים ehen benè hannehurim: ex quibus locis, atque aliis ejusmodi pluribus, manifestum est editionem hanc non esse Hieronymi. Quod & Paulus Forosemproniensis Episcopus (ne Munsterum interim & Lutherum adducamus) & plerique alii hebræarum literarum periti affirmant, existimantes hanc nostram editionem esse, vel Theodotionis, vel Aquilæ, vel Symmachi, quam interpres incerti nominis in latinum verterit, & appositis Hieronymi præfarionibus, illam pro Hieronymi editione vendirarit. Quamquam nec ipsa Hieronymi editio (qualiscumque illa fuerit) adeò fuit omni ex parte perfecta, ut justam reprehensionem vitare potuerit: nam ut Palladium Galatam prætermittamus, qui eam tam multis in locis primus omnium reprehendit, Augustinus in prima epistola ad Hieronymum non solùm Hieronymi editionem non approbat, sed Hieronymi studium in vertendo veteri testamento ut superfluum damnat, eumque hortatur, ut à vertendis hebraicis scripturis tamquam à temerario incepto desistat. Rufinus etiam in secundo libro adversus Hieronymum, multo deteriorem putat Hieronymi editionem quàm Septuaginta, multisque eam criminibus accusat. Nicolaus item Lyranus Hieronymum in translatione sua ostendit reprehensibilem, cùm aliàs multis in locis tum in psalmo quadrage-

simo

simo septimo, ubi in calce ejus sic ait: HIERONYMUS tamen minus bene videtur dicere, quia in omnibus bibliis hebraicis, quas vidi עלמות halmuth hic est una dictio; sed quid pluribus? Hieronymus ipse in translatione sua se ipsum errasse fatetur, in commentariis super Esaiam capite decimonono, ubi sic ait: MELIUS reor proprium errorem reprehendere, quàm dum erubesco imperitiam confiteri, in errore persistere, in eo quod transtuli; ET erit terra Juda Ægypto in festivitatem. Et in Jeremia capite sexto, aliquorum vocabulorum se ignorare significatum non negavit.

9 SED cujuscumque vulgata hæc editio sit, manifestum est, eam longè ab hebraica veritate distare, & ubique innumerabilibus mendis scatere, variatis frequenter locorum, urbium, hominum, animalium, ac plantarum nominibus; sicut Genesis secundo, pro eo, quod habetur הבדלח habbedolach, nostra editio habet bdelium, cum id non bdelium, sed lapidem pretiosum hebræis significet, teste Hieronymo, ac Lyrano, & pro eo quod ponitur in nostra editione: AD locum Sichem usque ad convallem illustrem: hebræus habet אלון מורה elon moreh, hoc est planitiem Morea; quod secundùm Gerundensem viri nomen est, & Genesis vigesimoseptimo, pro eo, quod in hebræo est במרמה bemirmah, quod secundum Lyranum significat, PRUDENTER, nostra editio habet, FRAUDOLENTER, & Genesis trigesimotertio pro במאה קשיטה bemeah kesitah, hoc est, CENTUM nummis, seu obolis, nostra habet, CENTUM agnis. Interdum quoque loca in tempora, & tempora in loca transmutat: veluti Gen. 35 ubi hæc verba ad literam scribuntur: ויהי עוד כברת הארץ לבוא אפרתה ויסעו מביתאל vahileu mibethel, veiehi hod chibrata haarez labo ephratha: hoc est, ET profecti sunt de Bethel: fuitque adhuc quasi stadium terræ ad locum ephratha: pro quibus editio nostra sic legit: EGRESSUS autem inde, venit verno tempore ad terram, quæ ducit Ephratha. Interdum ponit alia pro aliis gesta fuisse; ut cum Genesis trigesimosexto scriptura dicit Anam invenisse הימים haiemim, hoc est novam generationem mulorum in deserto, translatio nostra ponit aquas calidas, quæ in eo deserto nusquam inveniuntur. Aliquando ponit sensus omnino contrarios his, quæ in hebræo habentur, & malè in fide sonantes, ut Genesis sexto pro eo, quod legitur לא ידון רוחי באדם לעלם lo jadon ruchi baadam lecolam: hoc est, NON judicabit spiritus meus in homine in æternum: nostra editio habet: NON permanebit spiritus meus: quam interpretationem Hieronymus in libro hebraicarum Quæstionum damnat tamquam crudelem, quæ Deum sanguinarium, ac truculentum faciat: cùm potius sententia illa, ut in hebræo habetur, Dei clementiam sonet: ait enim: Non judicabit spiritus meus in homine in sempiternum, quia caro est, hoc est, quia fragilis est in homine conditio, non eos ad æternos servabo cruciatus, sed hic illis restituam, quæ merentur: ergo non severitatem, ut in nostris codicibus legitur (inquit Hieronymus) sed clementiam Dei sonat: dum peccator hic pro suo scelere visitatur, ne in alio sæculo in æternum damnetur. Ex his igitur, & his similibus locis in nostra editione contentis, colligimus, Ecclesiam ante nostra tempora numquam habuisse integram veteris testamenti editionem.

10 DE editionibus autem novi testamenti quid sentiendum sit, ac de ea præsertim, quæ Hieronymi tempore, & ante in ecclesia legebatur, Hieronymus in præfatione ad Damasum indicat, existimans eam omnino indignam, cui fides præstaretur: quia tot essent ejus exemplaria quot codices, & illa vel à vitiosis interpretibus malè edita, vel à præsumptoribus imperitis emendata perversius, vel à librariis dormitantibus aut addita, aut mutata, in quibus quod plurima à græca veritate, & à se ipsis etiam discreparent. Nova verò editio, qua nunc utimur, & quam non Erasmus solùm, sed & multi alii eruditi viri, Hieronymi esse negant, proprium opus requireret, si singula eis errata comprehendere vellemus: Sed satis sint omnibus ejus erroribus explicandis septem illi indices, quos diligentissimus Erasmus editioni suæ præposuit: in quorum primo inexcusabiles solecismos per interpretem admissos digessit: in secundo, omnia ferè loca obscura, in quibus magni nominis interpretes lapsi sunt, collocavit: in tertio, loca manifestè depravata disposuit: in quarto, loca in editione nostra redundantia: in quinto loca in editione nostra deficientia apposuit: in sexto, & septimo, loca ab interprete immutata, & perperam inversa subjecit. Ex quibus quisque facilè cognoscet, quot mendis, solecismis, barbarismis, amphibologiis, hyperbatis, milleque aliis erroribus nostra novi testamenti editio referta sit. Restat ergo, Ecclesiam Christianorum nullam hucusque integram, fidelem, veram, ac sinceram scripturæ sacræ translationem habuisse, quod quidem ab initio sumpsimus demonstrandum.

DISSOLUTIO OBJECTORUM.

1 ETSI sciamus omnium ferè hebræorum opinionem esse, quòd Septuaginta interpretes solùm quinque libros Moysi græcos ediderint, malumus tamen certam, ac indubitatam omnium Christianorum patrum in hac re sententiam sequi, quàm eum judaizantibus hæreticis incertas judæorum opiniones sectari: inter patres autem divus Hieronymus præcipuè affirmat, Septuaginta non solùm quinque libros Moysi, verùm etiam omnes prophetarum libros transtulisse. Quod Eusebius Cap. 8
longè antea testatus fuerat libro octavo Evangelicæ præparationis, in quo etiam causam reddidit cur

prophetarum libri à Septuaginta interpretibus verti debuerint, ita scribens: CUM jam Salvatoris nostri tempora viderentur propiùs advenire, conduceretque maximè saluti omnium gentium quæcumque à prophetis scripta fuerant intelligere, per linguam græcam, quam ferè omnes gentes intelligerent judaicam scripturam universis proposuit: aut enim ea post Salvatoris nostri tempora non habuissemus, judæis ex invidia occultantibus, aut corruptiores nobis dedissent, aut si rectè haberi potuissent, in suspicionem traductores facilè vocarentur. Salvator ergo noster, qui ut Deus omnia providebat, optimam dispositionem Ptolemæo Ægyptiorum regi immisit, ut per Septuaginta hebræos interpretes libros prophetarum traduceret. Epiphanius verò in libello de ponderibus & mensuris, non modò legem & prophetas, sed etiam cæteros veteris testamenti libros, quos etiam nominatim appellat ab eis traductos refert, & idem ante eum Origenes sensit, longèque ante ambos Philo Judæus: quo cum omnis græcorum ac latinorum patrum chorus consentit. Nec ab eorum consensu quicquam Hieronymus discrepat, quamquam (ut hæretici nobis opponunt) aliquando dissentire visus sit, sed potius ex aliorum quàm ex sua ipsius mente dubitavit, an Septuaginta omne vetus testamentum transtulerint. Semper enim in omnibus commentariis suis fassus est, Septuaginta interpretes totum vetus testamentum transtulisse. Quin & in commentariis duodecim prophetarum, ut ipse de se contra Rufinum testator, semper una cum sua editione, etiam Septuaginta interpretationem sub ipsorum nomine disseruit: ac demum quid de hac re sentiret, in iisdem commentariis aperuit his verbis: QUAMQUAM eruditi solos quinque libros Moysi à Septuaginta translatos probent, utpotè Josephus, & hebræi, nos tamen secuti autoritatem veterum, Irenæi, Tertulliani, Origenis, totum vetus testamentum per Septuaginta translatum dicimus. Quòd si plerumque Hieronymus Septuaginta illas cellulas tamquam incerto autore vulgatas contemnit, & Septuaginta interpretes non prophetas, ac vates, sed solùm fuisse interpretes scripserit, non ob id tamen inficia ur eos Spiritu sancto illustrante transtulisse: quinimo eos Spiritu sancto plenos, ac Spiritus sancti autoritate commotos, verissimè transtulisse, plerisque in locis, & maximè in præfatione libri Paralipomenon constanter affirmat, & quamquam eos asseveret nec interpretando prophetasse, nec spiritum habuisse propheticum, nusquam tamen negat eos Spiritu sancto imbutos ad scripturæ translationem accessisse: negavit quidem eos spiritum habuisse, quo futura prævidendo divinarent, ac scriberent, sed non negavit eos intus divinum intelligentiæ spiritum, ac interpretationis divinæ scripturæ afflatum habuisse, cujus interni luminis auspicio, quæ à prophetis scripta fuerant ex una in aliam linguam converterent: differunt autem inter se prophetiæ, & interpretationis spiritus: hic sermones interpretatur, ille verò ventura vaticinatur.

2 QUANTUM verò ad errores illos attinet, de quibus Septuaginta ab hæreticis accusantur, quòd multa prophetarum testimonia de Christo præsertim, ac sancta Trinitate silentio præterierint, Hieronymus eos multis in locis egregiè tutatur, demonstrans eos nec negligenter, nec malitiosè, sed prudenti, pioque consilio multa de Christi sacramentis, & sanctæ Trinitatis mysteriis omisisse. Primò, quia cùm ante adventum Christi interpretarentur, multa venturi Christi sacramenta: nondum plenè sæculis illis perspecta, scire nequiverunt: ita disponente Deo, ut omnia ejus divinitatis mysteria sub exortum evangelicæ lucis Christi splendore pandenda servarentur: itaque quod illi ignoraverunt, aut non plenè cognoverunt, vel dubiis, & ambiguis sententiis transtulerunt, vel omnino tacuerunt, volentes potius de incognitis bene tacere, quàm de his, quæ non noverant loquendo malè pronunciare. Secundum, ne Ptolemæum Alexandriæ regem scandalizarent, multa de filio Dei, ac de ejus adventu occultarunt: ne fortè rex audiens Deum habere filium, putasset judæos juxtà Platonis dogma duplex habere divinitatis numen, & duos habere Deos, quos magni idcircò faciebat, quia unum tantùm Deum colere dicerentur. Tertiò, multa quoque alia præter hæc sacramenta tacuerunt, ne omnia fidei suæ mysteria ethnicis proderent, indignum existimantes, juxtà Christi sententiam, dare sanctum canibus, & margaritas ante porcos projicere. His igitur justissimis de causis tam multa à Septuaginta interpretibus omissa tradit Hieronymus. Hier. in præfation. Pentateuchi.

3 DE his verò, quæ ab eisdem addita sunt Divus Hieronymus in libro De optimo genere interpretandi ostendit in illis verba non esse consideranda, sed sensum, ad quem Septuaginta ipsi nihil de suo addiderunt, licèt verba quædam, quæ in hebræo non erant adjunxerint. Sed cùm animadverterent hebræos quosdam sensus non posse in græcam linguam servato pari verborum numero ita significanter transire, ea de causa dictiones aliquas interdum addiderunt, ut quod pari verborum numero ad plenum exprimere non poterant, adjectis aliis vocibus, significantius, & efficacius exprimerent. Quod & apostoli, & evangelistæ aliquando fecerunt: sicut in Marco legimus, qui cùm introduxisset Dominum ad defunctam puellam dicentem: THABITA CUMI: statim subjecit, QUOD interpretatur, Puella (tibi dico) surge: in cujus sententiæ interpretatione duo verba, videlicet, TIBI DICO, quæ in hebræo Christi dicto non sunt, de suo addidit, & ut præcipientis Christi jussum, ἐμφατικώτερον: hoc est significantius faceret, & sensum vocantis atque imperantis fortius exprimeret, sic & Septuaginta emphasis, Marc. 5. c

phasis, gratia multas plerumque voces de suo addiderunt: veluti cùm inter illa verba psalmi vigesimi primi, DEUS DEUS MEUS, UT QUID ME DERELIQUISTI? interposuerunt πρόσχες μοι, hoc est, RESPICE IN ME: ut supplicantis, & expostulantis affectum potentius & vividius explicarent: atque hæc una causa est, cur Septuaginta de suo nonnulla addiderunt. Altera verò est æquivocatio, ac multiplex vocum significatio, quæ apud hebræos magis quàm in cæteris aliarum gentium linguis accidere solet ut una eademque vox sæpè multa significet. Unde Septuaginta volentes plerumque multiplex alicujus hebraicæ dictionis significatum, ostendere, neque id unico verbo fieri posse videntes, pluribus appositis verbis, plures ejusdem vocis significationes interpretantur, quemadmodum Genesis tertio, memorato ab hæreticis loco fecerunt: ubi cum in hebræo scriptum sit על גחנך hal ghe concha, quod tam super ventrem, quàm super pectus significat, Septuaginta utrumque vocabuli significatum exprimere cupientes verterunt. Ἐπὶ τῷ στήθει σοῦ, καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ: hoc est, SUPER pectus tuum & ventrem gradieris. Interdum quoque contingere potest, ut aliqua in codicibus hebraicis, vel malitia, vel negligentia, vel imperitia scriptorum prætermissa sint, quæ cum posteà inventa fuerint in editione Septuaginta interpretum, qui de integris adhuc codicibus transtulerunt, videantur à Septuaginta supra hebraicam veritatem apposita. Sicut in duobus illis Deuteronomii locis ab hæreticis productis, evenisse putat Hieronymus, qui de his in commentariis ad Galatas capite tertio sic loquitur: INCERTUM habemus, utrum Septuaginta addiderint, OMNIS HOMO, & IN OMNIBUS: an in veteri hebraico ita fuerit, & postea à Judæis deletum sit: in hanc me autem suspicionem illa res stimulat, quod verbum OMNIS, & IN OMNIBUS quasi sensui suo necessarium ad probandum illud, quòd, quicumque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt; apostolus Paulus vir hebrææ peritiæ, & in lege doctissimus numquam protulisset, nisi in hebræis voluminibus haberetur. Quam ob causam, Samaritanorum hebræa volumina relegens inveni כל, cal quod interpretatur omnis, sive omnibus scriptum esse, & cum Septuaginta interpretibus concordare. Frustra igitur illud tulerunt Judæi, ne viderentur esse sub maledicto, si non possent omnia complere, quæ scripta sunt: cùm antiquiores alterius quoque gentis literæ id positum fuisse testentur. Hæc Hieronymus. Quòd si Manichæi ex eo verbo scandalizati sunt, existimantes Moysem blasphemasse Christum, quia posuit eum sub universali maledictione eorum, qui pendent in ligno, hæreticorum fuit hoc scandalum, non de scripturæ occasione, sed de propria malitia sumptum: quasi non etiam Paulus apostolus, quem Manichæi venerantur, dixisset, Christum non solùm fuisse sub maledictione, sed etiam pro nobis factum esse à Deo peccatum, & maledictum: Ga
factum inquam maledictum sponte sua, non natum, ut peccatum, quod homo commiserat per 3.
lignum scientiæ boni & mali, ipse in ligno deleret appensus, ut Augustinus contra Faustum inquit. Et hæc de locis à Septuaginta superadditis.

4 DE locis autem, qui apud Septuaginta cum hebraica veritate pugnare videntur, rectè Augustinus libro decimo octavo de civitate Dei capite quadragesimoquarto dixit, multa esse apud Septuaginta interpretes, quæ cum ab hebraica veritate discrepare putentur, si benè intellecta fuerint, invenientur ei non esse contraria, & Divus Hieronymus in libro De optimo genere interpretandi: DISCREPANT, inquit, Septuaginta interpretum, nostraque translatio, & tamen sermonum varietas spiritus unitate concordat; unde credendum non est, Septuaginta aliquid unquam in contrarium sensum vertisse. Quod si locum illum Genesis vigesimosexto, alio sensu transtulerint quàm posteriores interpretes fecerint, in causa fuit, quòd in codicibus sui temporis dictionem habuerint contrariam ei quam Aquila, & Symmachus in suis codicibus habuerunt: quo factum est, ut eorum interpretatio à Septuagita interpretatione dissideret: quod enim Septuaginta in suis exemplaribus habuerunt לא lo, terminante aleph, quæ, NON: negandi scilicet particulam significat, posteriores interpretes in suis codicibus, fortè, scribentium incuria, omisso aleph, habuerunt לו lo: quod pronomen ei, vel illi significat: unde tam Septuaginta, quàm posteriores aptissimè, quod habuerunt in suis codicibus traduxerunt: illi juxtà negantem particulam, VENERUNT SERVI, ET NUNTIAVERUNT EI, ET DIXERUNT: NON INVENIMUS AQUAM: isti verò juxtà demonstrativam particulam, VENERUNT SERVI, ET NUNTIARUNT EI, ET DIXERUNT EI: INVENIMUS AQUAM. Quis autem ex istis sit verus, ac germanus illius scripturæ sensus, non est nobis admodum anxiè disquirendum, cùm neuter illorum dogmatibus fidei nostræ adversetur, & uterque pariter historiæ aptari queat: mihi tamen convenientior videtur Septuaginta interpretatio, ne pronomen ei, semel atque iterum, absque ulla necessitate superfluò repetatur, dum dicitur, venerunt servi, & nuntiaverunt ei, & dixerunt ei: cùm satis fuerit semel dixisse, nuntiaverunt ei, & dixerunt. Nec obest quicquam, quod de putei etymologia opponunt, videlicet juramenti denominationem à non inventis aquis deduci non posse: quoniam nec Septuaginta, nec ipse Moses dixerunt, juramenti cognomen fuisse derivatum ab aquis non inventis, sed à juramento quod juxta eumdem puteum Isaac feriit unà cum Abimelech & amicis ejus apud se convivantibus: sicut paulò supra ex ipsius historiæ verbis apparet. Similiter

locus

locus psalmi decimi octavi, si rectè quoad misticam intelligentiam perpendatur, cum hebraica veritate non pugnat: quod enim secundùm mortuam literam apud hebræos legitur: לשמש שם אהל בהם lascemes sam ohel bahem: hoc est, SOLI posuit tabernaculum in eis: Septuaginta juxta vivificantem spiritum transferentes dixerunt: Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο σκήνωμα αὐτοῦ, idest, IN Sole posuit tabernaculum suum: ita eis divino spiritu dictante, ut verbis illis designaretur perenne sacramentum Christi, & ecclesiæ, in qua velut in Sole divinus ille sponsus Dei filius (ut Augustinus in expositione ejus psalmi inquit) tabernaculum, & habitationem suam perpetuam collocavit, quem spiritualem, & mysticum sensum si impii Manichæi secuti fuissent, in tantam impietatem minimè decidissent, ut unicum illum cultum, qui soli Deo immortali debetur, mortali & corruptibili astro exhiberent.

5 DE locis verò, quos ex ignorantia propriæ linguæ à Septuaginta malè translatos criminantur, respondemus, Septuaginta facilè vindicari ab ista calumnia ex infinitis penè suæ editionis locis, qui cùm sint longè obscuriores, ac difficiliores quàm hi, quos obtrectatores indicarunt, perspicuum fit, Septuaginta non minus hebrææ quàm græcæ linguæ periros in vertendis tam apertis vocibus, quales sunt מנים monim & כברת chibrath, errare non potuisse: igitur potius errores ejusmodi vitio librariorum quàm inscitia doctissimorum interpretum contigisse credendum est, ad quod asserendum, duæ nos causæ vehementer inducunt: una, quòd Hieronymus, qui omnes defectus Septuaginta interpretum detexit, nusquam eos inscitiæ notavit: nec scio quomodo Joannes Reuclinus, libro tertio hebraicarum institutionum, ausus fuerit Hieronymo impingere, quòd is aliquando Septuaginta interpretes imperitiæ damnarit: cùm hoc in nullis Hieronymi scriptis inveniatur. Sed hoc tantùm reperiatur, Septuaginta editionem, vitio scriptorum corruptam, in sua puritate non permansisse. Altera verò causa est, quòd multa ex his, quæ Hieronymus ex editione Septuaginta, quam ipse legeret tamquam vitiata adducit, nunc in editione Septuaginta, quam ecclesia græca legit, emendata habentur: ut quod Hieronymus miratur vocem hippodromi fuisse positam à Septuaginta pro voce כברת chibrath, editio græca ipsorum Septuaginta nostri temporis non sic habet: sed juxta hebraicam veritatem sic, Ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἤγγισεν εἰς Χεφραθά: idest, FACTUM est postquam appropinquasset in Chiphratha. Unde liquidò apparet græcum Hieronymi codicem in multis fuisse corruptum, & ipsum juxta id, quod in codice suo habebat pronunciasse: non Septuaginta reprehendens, sed depravationes illas coarguens, quæ in Septuaginta editionem vitio coruptorum irrepserunt.

6 ILLUD verò, quod ajunt, novum Hieronymi laborem evidentissimè coarguere Septuaginta editionem, vetus calumnia est, olim quoque divo Hieronymo à suis æmulis inflicta; quam ipse per singulas sacrorum librorum præfationes sæpissimè confutavit, ostendens se non contra Septuaginta interpretum autoritatem, sed multis aliis de causis laborem illum suscepisse. Unde contra Rufinum, qui illi hoc idem objecerat, sic inquit: EGO ne contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus: quos ante annos plurimos diligentissimè emendatos meæ linguæ studiosis dedi: quos quotidie in conventu fratrum edissero: quorum psalmos jugi meditatione decanto? stultus eram, ut quod in pueritia didici, senex oblivisci vellem? universi tractatus mei horum testimoniis texti sunt commentarii in duodecim prophetas, & meam, & Septuaginta editionem edisserunt, &c. Causæ verò, quæ Hieronymum ad hanc editionem fuerant vitio scriptorum depravata, ex sua interpretatione emendari possent: quam causam ipse in præfatione Paralipomenon his verbis indicat: SI Septuaginta interpretum pura, & ut ab eis in græcum versa est editio permaneret, superfluo me Chromati episcoporum sanctissimè, atque doctissimè impelleres, ut hebræa volumina latino sermone transferrem: quod enim semel aures hominum occupaverat & nascentis ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat nostro silentio comprobari: nunc verò cùm pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria; & germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata, nostri arbitrii putas, aut è pluribus indicare quod verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere. Secundò, ut multa, quæ à Septuaginta fuerant omissa, vel obscurè ob jam dictas causas translata, ipse restitueret, suppleret, ac illustraret: Sicut ipse in præfatione Job scribens: AUDIANT, inquit, canes mei idcircò me in hoc volumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut illa, quæ in ea obscura sunt, aut omissa, aut certè vitio scriptorum depravata, manifestiora nostra interpretatione facerem. Tertiò, ne Judæi ecclesiæ Christi diutius insultarent, improperantes in hebræo non ita haberi, quemadmodum ecclesiæ Christi & Septuaginta interpretes legunt, & ne amplius Judæi haberent subterfugiendi diverticula, si quando à Christianis in disputatione premerentur, ac suismet armis sternerentur: nec ultra jam opus haberent Christiani ut Judæorum Rabbinos consulerent, & eorum opem implorarent: si quando lis de hebraica veritate nasceretur. Quartò, ut exultantem Græciam, quemadmodum ipse in præfatione Esdræ inquit, compesceret & Græcorum superbum fastum comprimeret, qui se latinis in tantum præferebant, ut dicerent, nihil divinarum habere latinos, quod non à græcis mutuo accepissent. Quintò, ad evitandum ingentes sumptus eorum, qui ex collatione multorum exemplarium veritatem invenire volentes, intolerabili

 quidem

quidem expensa cogebantur emere exemplaria Septuaginta interpretum, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, Origenis, Luciani, Esichii presbyteri, quintæ, sextæ & septimæ editionis, atque alia multa, quæ non sine magno pecuniarum dispendio, & à solis divitibus parari poterant. Sexto, ut occasionem confusionis & erroris auferret his, qui diversa exemplaria absque hebraicarum literarum peritia tractabant: qui cùm ex ignorantia hebraici sermonis, quis nam inter tot interpretes verius dixisset discernere nescirent gravius errabant: quod & sapientissimo cuidam viro suis temporibus apud græcos accidisse, Hieronymus in præfatione Esdræ testatur, qui cùm hebraicè nesciret, sæpè scripturæ sensum relinquens, uniuscujusque interpretis sequebatur errorem. Septimo, ut dissidium tam græcarum quàm latinarum ecclesiarum circa editionem Septuaginta interpretum tolleret: quæ licet eandem Septuaginta interpretationem publicè tractarent, non tamen, ut Hieronymus in præfatione Paralipomenon scribit, eadem ejusdem editionis habebant exemplaria sed planè diversa & inter se pugnantia. Nam Alexandria & Ægyptus utebantur editione Septuaginta interpretum, emendata ab Esychio Hierosolymitanæ ecclesiæ presbytero: Constantinopolis verò usque ad Antiochiam, legebat eandem Septuaginta editionem, sed in aliis exemplaribus emendatis à Luciano martyre, Antiochenæ quondam ecclesiæ presbytero, & postea Nicomediæ episcopo: mediæ verò inter has provinciæ Palestinos codices legebant, quos ab Origene elaboratos Eusebius, & Pamphilos vulgaverunt. Ad tollendam ergo tantam exemplarium contentionem, Hieronymos novam translationem de hebræo aggressus est. Octavo, ot latinorum studia sicut ipse contra Rufinum testis est, in linguis adjuvaret, accenderetque animos suorum ad amorem linguæ sanctæ, & ad versaodom hebraica exemplaria, ne deinceps infidelium hebræorum ope egeremus. Hæ igitur causæ impulerunt Hieronymum ad novam editionem, eædemque latinam ecclesiam moverunt, ot post antiquam Septuagiota editionem, oovam divi Hieronymi interpretationem reciperent. Hæc hacteous de Septuagiota interpretibus.

7. Ex quibus, omnino evertitur argumentum eorum, qui aotiquam veteris testamenti traoslationem apud latioos idcirco vitiosam esse ioferebant, quia de vitiosa Septuaginta interpretum editione tamquam de vitiato fonte fluxisset: qoam cùm jam ostenderimus omni vitio carere, fieri non potest, ot ex ea vitium aliquod io veterem latinorum editionem fuerit derivatum: si Hieronymus multa in ea errata deprehendit, atque correxit, non ob id consequens est, ut ecclesia latina ante Hieronymum nullam veteris testamenti veram, ac sinceram editionem habuerit: nam etsi nonnulla exemplaria olim fuerint corrupta, quæ postea Hieronymus correxit, non ideò sequitur, ut omnes quot quot habuit ecclesia codices, fuerint in universum, & ex toto corrupti. Et esto, etiam omnes in aliquibus fuerint corrupti, non tamen fieri potest, ut omnes simul iisdem in locis fuerint depravati, ita ut id in nullo exemplari integrum & inviolatum permanserit, quod in multis exemplaribus esset vitiatum. Sequitor ergo, ot ex pluribus corruptis codicibus, facta ipsorum ad iovicem, vel ad græcos codices collatione, facile ab eruditis ejosmodi exemplaria in uoum conferentibus, vera, & integra cujoscumque loci translatio haberi potuerit, & revera ab his habita semper fuerit. Colligimus itaque adversus hæreticorum sententiam, quòd quamquam ecclesia in singulis seorsom codicibus sinceram & integram veteris testamenti translationem non habuit, nomquam tamen in omnibus simol & undique collectis exemplaribus exacta, absolutaque veteris testamenti translatione caruit, sed semper in ipsa generali codicum uoiversitate, quod in uno atque alio codice corruptum fuit, idipsum in hoc, vel in altero codice integrum, & incorruptum permansit: ita scriptutarum codices protegente Deo, ne ecclesia sua per aliquod tempus divinæ lectionis veritate fraudaretur, sed eam saltem in toto simul omoium codicum ambito haberet, quam in singulis seorsum codicibus habere non poterat. Neque hanc nostram seotentiam infirmat, qood Hieronymus dixit, veterem vulgatam editionem in multis locis deficere; ut in libro Job, in quo octingenti penè versus deerant, & in plerisqoe aliis locis superfluò redundare: veluti in libro Esther, & io libro Dioielis: quia qoantum attinet ad ea, qoæ desunt, possibile est, ut io codicibos, quos Hieronymus viderat & quibus tum ecclesiæ aliquæ particulares utebantur, octingenti illi versus, & alia etiam multa deessent, quæ tameu in cæteris aliarum ecclesiarum exemplaribos permanerent. Nam & editio antiqua libri Job, qoam Gregorius io moralibus disseruit, & græca Septuagiota ioterpretum editio, quæ nunc extat, nihil minus habere ioveniuotur qoàm hebraica exemplaria & Hieronymi traductio habeant. Quantum verò spectat ad ea, quæ in vulgata editione supersunt, maoifestum est, numquam ex his traslationis veritatem fuisse corruptam, eo quòd oon tamquam germana, ac propria immissa fuerint io illam commonem editiooem, sed tamquam exoterica, & apocrypha, ad supplementom historiarum extriosecus addita, & obeliis verubusque jugulantibus tam in græcis, quàm in latinis codicibus trausfixa: quæ postea, quòd piè sanctèque scripta, & addita viderentur, autoritatem successu temporis meruerunt, & in sacro canone ab ecclesia recepta fuerunt.

8. DE editiooe nova veteris testamenti, quam Hieronymi esse negant, respondemos, quòd sicut ea non videtor esse Hieronymi ob causas ab adversariis iodoctas, ita ob easdem caosas non omoino alia videtur ab interpretatione Hieronymi; nam

sicut

sicut illi ex multis locis, qui in editione nostra aliter habentur quam Hieronymus emendavit, arguunt, editionem hanc non esse eam, quam Hieronymus de hebraica veritate transtulit, ita & nos eodem argumento ostendere possumus, eam non esse prorsus ab illa divi Hieronymi interpretatione diversam, quia in illa multa loca habentur sicut Hieronymus se emendasse testatus est: veluti illud, quod in Septuaginta interpretibus legebatur: VIRI Sodomorum erant mali, & peccatores in conspectu Dei: voluit ipse legendum esse, ut nunc legitur in editione nostra, absque duobus illis verbis: in conspectu Dei: & Genesis trigesimo sexto pro eo, quod Septuaginta habebant: EGRESSUS inde venit in hippodromum: dicit se in locum hippodromi posuisse verno tempore, ut nunc in nostra editione legitur: & ne in recensendis similibus locis editionis nostræ à Hieronymo correctis tempus teram, inspiciat quicumque volet commentaria Hieronymi in prophetas, in quibus ille duas editiones edisserit, Septuaginta videlicet, ac suam de hebraica veritate translatam: & videbit editionem Hieronymi à nostra vulgata editione nihil penè discrepare: proinde credibile est, hanc nostram vulgatam editionem ex duabus Hieronymi editionibus constare: videlicet ex ea, quam Hieronymus secundùm hebraicam veritatem edidit, & ex ea, quam ipse ex græca editione Septuaginta interpretum transtulit: utrumque enim se fecisse testatur divus Hieronymus, & in Apologia contra Rufinum, & in omnibus penè veteris testamenti præfationibus. Quod etiam indicat Psalterium editionis nostræ: ipsum enim illud idem non est, quod ipse ad Sophronium juxtà hebraicam veritatem transtulit, sed aliud, quod se ex Septuaginta editione vertisse, in epistola ad Suniam & Fretelam scribit. Verùm utcumque sit, hoc certè verissimum est Hieronymi editionem numquam aut de linguarum imperitia, aut de falsitate, ut isti fingunt, fuisse damnatam, sed mirum in modum ab Augustino, Gregorio, Isidoro atque aliis clarissimis viris laudatam. Quòd si aliquando Palladius Galata, Hieronymi gloriæ invidus, quem Epiphanius ad Joannem episcopum Hierosolymitanum scribens, tamquam hæreticum fugiendum esse monuit, itemque Augustinus, & Rufinus, & alii quidam hanc Hieronymi translationem accusare visi sunt, sciendum est eos non genus, formamque interpretandi, ac fidem, sed occasionem, opportunitatem, & consilium translatoris improbasse; eò quòd nephas esse ducerent, à Septuaginta interpretum inveterata jam autoritate discedere, & existimarent, hanc novam Hieronymi editionem non sine maxima ecclesiarum perturbatione, ac fidelium scandalo invulgari posse: & in hunc sensum se fuisse locutum declarat ipsemet Augustinus, cùm de hac re ad Hieronymum scriberet his verbis: EGO sanè, mallem te græcas potius canonicas nobis interpretari scripturas, quæ Septuaginta interpretum autoritate perhibentur: perdurum enim erit si tua interpretatio per multas ecclesias frequentius cœperit lectitari, quam à græcis ecclesiis latinæ ecclesiæ dissonabunt: maximè quia facilè contradictor convincitur græco prolato libro, id est linguæ notissimæ: si quis autem in eo, quod ex hebræo translatum est, aliquo insolito permotus fuerit, & falsi crimen intenderit, aut vix, aut numquam ad hebræa testimonia pervenitur, quibus defendatur objectum: quòd si etiam perventum fuerit, tot latinas, & græcas autoritates damnari, quis ferat? Quibus verbis apparet Augustinum non formam interpretationis, sed intempestivum traducendi officium in Hieronymo non probasse. Quòd autem Hieronymus se aliquando lapsum fatetur, & etiam quædam hebræa vocabula non intellexisse, nihil ejus editionis autoritati derogat, cùm ipsemet ea, in quibus se errasse cognoverat, diligenter etiam emendarit: ut loco ab hæreticis de Esaia inducto fecit: in quo cùm malè FESTIVITATEM transtulisset, postea locum emendans, pro festivitate, Pavorem reposuit. De his verò vocibus, quorum se significata ignorare ingenuè fassus est, non illi hoc tamquam imperito, vitio vertendum est, sed id vocibus jam vetustate, & antiquitate nimia obsoletis imputandum est. Quemadmodum & clarissimo oratori Marco Tullio nemo vitio dabit, quòd multas voces senia antiquitas, quæ apud Varronem, & Catonem legebantur se ignorare confessus sit: veluti mastitemam, scutriscum, urpex, lessum facere, & alias ejusmodi dictiones, quibus nihil dissimiles sunt omnes illæ voces, quarum se Hieronymus significatum nescire non negavit.

9. AD illud verò, in quo nostram vulgatam editionem, cujuscumque ea sit, seu penitus ab hebraica veritate discrepantem accusant, dicimus, quòd quamquam in verbis aliquando ab hebræo discordet, ubique tamen in sensus veritate, & sententiæ unitate concordat. Nec mirum est, si in verbis quandoque ab hebræo dissentit, cùm ea, ut dictum est, non purè, & simpliciter sit ex hebræo fonte deducta, sed permixtim & confusè sumpta ex duabus Hieronymi editionibus quarum ipse alteram de hebræo fonte, alteram de græca veritate traduxit. Quamquam neque in verbis ipsis editio nostra, si diligenter considerata fuerit, ab hebraica veritate dissentiat, nisi in dictionibus quibusdam, in quibus necessariò coguntur interpretes ab exemplaribus evariare, & non nihil inter se ipsos dissentire, cùm scilicet eis occurrunt voces quædam ambiguæ & incertæ. Redduntur autem dictiones hebraicæ interpretibus incertæ ob multas causas: aliquando enim codices, quibus interpretes vertendo utuntur, vocalibus punctis destituuntur: qualis fuit codex, quo Hieronymus usus est: & sicut non est volumen legis quo passim judæi in synagogis utuntur:

tur : Cùm ergo literæ suis notulis distinctæ non sunt, & occurrent aliquæ dictiones iisdem literis scriptæ, tunc ipsæ multis modis legi, & traduci possunt : veluti vox שם Sem sinè apicibus scripta, additis punctis, legi potest שֵׁם Scem, & tunc nomen significat, vel שָׁם Sciam, & tunc ibi, vel illic denotat : vel שָׂם Sam quod posuit significat : vel שַׁם Scam quod desolatam sonat : aliquando verò, ut diximus, occurrunt nomina quædam pervetusta locorum, animalium, plantarum, ac lapidum, quorum significationes, etiam apud ipsos hebræos, vocis antiquitate, ac temporis diuturnitate, interiere : aliquando occurrunt dictiones eisdem literis scriptæ, & similibus penè punctis distinctæ : sicut in his duabus vocibus שָׁם Sciam & שֵׁם Scem accidit : in quibus si duo illa puncta Zere .. quæ sub altera illarum dictionum ponuntur paulò sibi ipsis, vel calami lapsu, vel scribentis incuria, viciniora fiant, formam efficient puncti Patach - quod sub alia dictione ponebarur, & sic transitus ex uno ad alind significatum continget : quandoque etiam contingit dictiones ob nimiam inter se literarum similitudinem à scriptoribus variari : ut si quis pro כל cal, quod significat omnis, בל bal scripserit, quod Danielis sexto capite cor significat. Cùm igitur his, atque aliis ejusmodi causis sæpè contingat interpretes impediri, non sunt damnandi, si interdum in talibus locis à veritate hebraicæ lectionis deficiant : quales certe sunt quos nasuti isti hæretici nostro interpreti objiciunt : ut הבדלך habbedolach, quod testibus Josepho, Hieronymo, & R. Kimki, tam bdelium, quàm lapidem prassinum, unionem, onycem, crystallum, & carbunculum significat, & אלון alon, quod non solùm pro convalle, & planitie, sed etiam pro quercu, ut annotavit Augustinus Chisami episcopus traduci potest, & במרמה bemirma, quod, CUM DOLO, & cum prudentia significat, & pro Chiurath, quod secundùm Septuaginta locum significat, & secundùm Hieronymum vernum tempus, & secundùm David kimki quamdam itineris mensuram, & illud similitet, quod Genesis sexto legitur לא ידון Lo-Jadon, quod tam judicare, quàm manere, ac veluti judicem sedere, significat. Unde etiam Septuaginta, quos noster interpres secutus est rectè verterunt ὐ μὴ καταμείνῃ, NON permanebit : ut sensus sit, NON permanebit vel sedebit ut judex spiritus meus in homine, quod perinde est, ac si dicas ; NON judicabit spiritus meus in homine. Ex quibus clarè patet editionem nostram rarò in verbis, & numquam in sententia ab hebraica veritate discrepare.

10. De utraque tandem latina novi testamenti editione, ac in primis de nova, non admodum curamus, an ea Divi Hieronymi sit nec ne, cùm id ex scriptis ejus satis apertè sciri nequeat, appareatque magis illum veterem novi testamenti editionem emendasse, quàm novam in totum novum testamentum edidisse, propterea quod ipse in catalogo Virorum illustrium scribat, sese novum testamentum græcæ fidei reddidisse, vetus verò juxtà hebraicam veritatem transtulisse. Quæ sanè verba indicant, ipsum posuisse discrimen inter transferre juxtà hebraicam fidem, & reddere græcæ fidei : atque per hæc significasse, novum se testamentum non de græco transtulisse, sed tantùm correxisse: quod etiam in præfatione evangeliorum ad Damasum innuit dicens : IGITUR hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor evangelia, codicum græcorum emendata collatione, sed & veterum, nec quæ multum à lectionis latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantùm, quæ sensum videbantur immutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Et in præfatione septem canonicarum ad Eustochium : EVANGELISTAS, ait, dudum ad græcæ veritatis lineam correximus. Ex quibus apparet, Hieronymum potius testamentum novum antea ab aliis versum emendasse, quàm de græco iterum in latinum vertisse : & verisimile est hanc nostram editionem esse eam, quam Hieronymus emendavit. De erroribus verò, quos Hieronymus in veteri translatione annotavit, & recentiores in hac nova editione pariter annotarunt, ingenuè fatemur & nos, multos errores ab Hieronymo emendatos in veteri traductione, & similiter in hac nostra nova editione nonnullas inveniri mendas, solecismos, barbarismos, hyperbata, & multa parum accommodè versa, & minus dilucidè expressa, obscurè & ambiguè interpretata, itemque nonnulla superaddita, aliqua omissa, quædam transposita, immutata, ac vitio scriptorum depravata, quæ Sanctes Pagninus, Thomas Cajetanus, Franciscus Forerius, & Hieronymus Oleastrius viri ex Dominicano Ordine eruditissimi, interpretationibus, & explanationibus suis indicarunt. Non tamen ex his sequitur, ecclesiam usque in hanc diem non habuisse veram, sinceram, integram, ac fidelem novi testamenti editionem : quia etsi in ea ejusmodi errata inveniantur, certum est tamen, neque in veteri, neque in nova editione aliquid unquam inventum esse, quod fuerit vel à veritate christianæ fidei devium, falsumve, ac mendax, vel contrarium dogmatibus ac regulis orthodoxis, vel præter veritatem additum, vel contra veritatem mutatum, vel in præjudicium veritatis omissum, vel adeò depravatum, ut occasionem perniciosè errandi attulerit, vel hæresibus, ac pravis dogmatibus materiam & fomenta præstiterit, vel ita obscurè, & ambiguè versum, ut mysteria nostræ fidei occultaverit, aut non ad sufficientiam, & quantum satis est ad salutem, explicaverit. Quos tamen errores, mendas, ac depravationes Divus Hieronymus in veteri editione novi testamenti se consulto reliquisse testatus est, & ecclesia similiter in nova editione ex professo reliquit : non quia tot eruditissimi, ac sanctissimi ecclesiæ

clesiæ patres ea errata vel non agnoverint, vel approbaverint, sed quia ad ea dissimulanda justis se causis impelli viderint. Primò, quòd animadverterint nihil periculi in fide ac moribus ex his tam levibus erratis imminere. Deinde ne fideles importunæ, ac nimium exactæ correctionis novitate offenderentur, quorum aures usque ab infantia, vetus illa editio occupaverat. Postremò, ut vetustam illam editionem venerarentur, quæ nascentis ecclesiæ fidem educaverat, & crescentis roboraverat, & evexerat, utque sanctam ac venerandam illam simplicitatem antiqui interpretis, qui non sermonis ornatu, sed historiæ veritatem quæsivit, sua ipsorum approbatione honorarent, & vestigia majorum suorum sequerentur; qui eosdem errores sacra quadam pietate ducti, tolerarunt exemplo sanctorum apostolorum; qui quamquam scirent editionem Septuaginta interpretum in multis redundare; & in multis deficere, eam tamen non contempserunt; sed ubique eam prædicaverunt, & ex ea prima nostræ fidei fundamenta jecerunt. Temerarium igitur est, immò planè hæreticum, propter leves quosdam defectus, qui in nostra vulgata editione, citra ullum fidei ac morum detrimentum, reperiuntur, eam spernere, & abjicere, novasque & prophanas in locum ejus hæreticorum translationes introducere: præsertim post Oecumenici Concilii Tridentini decretum, cujus verba vulgatam editionem comprobantia sic habent: Sacrosancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse ecclesiæ Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam pro autentica habenda sit, innotescat: statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, & expositionibus pro autentica habeatur: & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præsumat. Atque hæc de translationibus divinæ scripturæ prolixius fortasse quàm decuit dicta sint.

CHRO-

CHRONOLOGIA SACRA.

TABULA PRIMA,

Decem primorum Patriarcharum ſtemma, & annorum vitæ ſummam complectens ad Diluvium uſque, idque juxta triplicem Judæorum, Græcorum & Samaritanorum calculum.

Secundùm textum Hebræorum.

	Genuit anno vitæ ſuæ	*Vixit poſtquam genuit*	*Vixit in univerſum*	Anno Mundi *Natus eſt*	*Obiit*
1 Adam	130	800	930	1	930
2 Seth	105	807	912	130	1042
3 Enos	90	815	905	235	1140
4 Kainan	70	840	910	325	1235
5 Mahalaleel	65	830	895	395	1290
6 Jared	162	800	962	460	1422
7 Enoch	65	300	365	622	987
8 Matuſala	187	782	969	687	1656
9 Lamech	182	595	777	874	1651
10 Noe	500	450	950	1056	2006
Diluvium			Duravit	Cœpit	Deſiit
			1	1656	1657

Secundùm LXX. Interp.

Genuit anno vitæ ſuæ	*Vixit poſtquam genuit*	*Vixit in univerſum*	Anno Mundi *Natus eſt*	*Obiit*
130	700	930	1	930
205	707	912	230	1142
190	715	905	435	1340
170	740	910	625	1535
165	730	895	795	1690
162	800	962	960	1922
165	200	365	1122	1487
a 187	782	969	1287	2256
b 167	802	753	{ 1474	2227
188	{ 565	723	1454	2207
500	535	950	{ 1662	2612
	450		1642	2592
		Duravit	Cœpit	Deſiit
			{ 2262	2263
		1	2242	2243

a Ed. Græc. Comment.
b Hier. & Aug.

Secundùm Samaritanos.

Genuit anno vitæ ſuæ	*Vixit poſtquam genuit*	*Vixit in univerſum*	Anno Mundi *Natus eſt*	*Obiit*
130	800	930	1	930
105	807	912	130	1042
90	815	905	235	1140
70	840	910	325	1235
65	830	895	395	1290
62	785	847	460	1307
65	300	365	522	887
67	653	720	587	1307
53	600	653	654	1307
			707	
		Duravit	Cœpit	Deſiit
		1	1307	1308

TABU-

TABULA SECUNDA,

Complectens Patriarchas post Diluvium usque ad Abrahamum, juxta textum Hebræorum, Genes. II. 10.

	Genuit natus annos	Vixit postquam genuit	Vixit in universum	Anno Mundi Natus est	Anno Mundi Mortuus est
1 Sem	100	500	600	1558	2558
2 Arphaxad	35	403	438	1658	2096
3 Selah	30	403	433	1693	2129
4 Heber	34	430	464	1723	2187
5 Phaleg	30	209	239	1757	1996
6 Rheu	32	207	239	1787	2026
7 Serug	30	200	230	1819	2049
8 Nachor	29	119	148	1849	1997
9 Thare	130	75	205	1878	2083
10 Abraham				2008	

TABULA TERTIA,

Complectens Patriarchas post Diluvium usque ad Abrahamum, idque secundùm LXX. Translationem.

Juxta Sixtianam Editionem.

	Genuit natus annos	Vixit postquam genuit	Vixit in universum	Anno Mundi Natus est	Anno Mundi Mortuus est
1 Sem	100	500	600	2165	2765
2 Arphaxad	135	{ 403 Euf. 400 430 Plant.	538 535 565	2265	{ 2803 Euf. 2800 2830 Plant.
3 * Kainan	130	330	460	2400	2860
4 Selah	130	{ 406 Euf. 335	530 465	2530	{ 3066 Euf. 2995
5 Haber	134	{ 135 Euf. 270	269 404	2660	{ 2929 Euf. 3064
6 Phaleg	{ 134 Plant. 150	209	339	2794	3133
7 Rehu	132	207	339	2924	3163
8 Serug	130	200	330	3056	3386
9 Nachor	{ 79 Afr. Euf. 179	119 125	195 304	3186	3384 Euf. & 3490 Afr.
10 Thare	70	135	205	3265 Euf. & 3365 Afr.	3570
11 Abraham					

Juxta Basileensem, & Wechelianensem Editionem.

Genuit natus annos	Vixit postquam genuit	Vixit in universum	Anno Mundi Natus est	Anno Mundi Mortuus est
100	335	435	2165	2600
135	330	465	2265	2730
130	330	460	2300	2860
130	330	460	2530	2990
134	370	504	2660	3164
130	209	339	2794	3133
132	207	339	2924	3263
130	200	330	3056	3386
79	† 129	208	3186	3394
70	135	205	3265	3570

† Istum numerum sequitur Eusebius in Chronico Græco.

TABULA QUARTA,

Complectens Patriarchas post Diluvium usque ad Abraham, idque juxta Samaritanorum codicem ex Eusebii Chronico Græco.

	Genuit natus annos	Vixit postquam genuit	Vixit in universum	Anno Mundi Natus est	Anno Mundi Mortuus est
1 Sem	100	500	600	1209	1809
2 Arphaxad	(a) 130	303	433	1309	1742
3 Selah	130	303	433	1439	1872
4 Haber	134	270	404	1569	1973
5 Phaleg	130	109	239	1703	1942
6 Rehu	132	(b) 207	339	1833	2172
7 Serug	130	100	230	1965	2195
8 Nachor	79	69	148	2095	2243
9 Thare	70	75	145	2174	2319
10 Abraham					

...ecte monet ... Exerc. in ...eucum Sa... legendum ...useb. ... ac malè esse quina... ...i notam, ...dex Morini ...nus habet 107 atque ...ndum esse ... in Exer... Morinus.

TABULA QUINTA,

Complectens historiam Sacram à nato Abraham ad Exodum, per annos quingentos.

	Anno vitæ suæ genuit, vel aliquid aliud fecit, aut passus est.	Vixit in universum	Anno Mundi: Nascitur, vel aliquid fit, aut contigit.	Moritur
ABRAHAM.	100	175	2008	2183
Egreditur ex Ur Chaldæorum.	70		2078	
Egreditur ex Charan, & venit in Chananæam.	75		2083	
Gignitur ab eo Ismael.	86	137	2094	2231
Circumciditur, & Sodoma evertitur.	99		2107	
ISAAC.	60	180	2108	2288
Ducit Rebeccam in uxorem.	Gen. 25. 20 40		2148	
JACOB.		147	2168	2315
Fugit ad Labanem, isthicque servit annos XX.	78		2246	
Ducit Leam & Rachelem.	85		2253	
Levi ei nascitur.	88	137	2256	2393
Redit Jacob ad patrem.	98		2266	
JOSEPH.		110	2260	2370
Venditur à fratribus in Ægyptum.	17		2277	
Isthicque servit annos XIII.				
Sistitur Pharaoni.	30		2290	
Nascuntur illi Ephraim & Manasse.	37		2297	
Descendit Jacob in Ægyptum annos natus 130.			2298	
MOSES.		120	2428	2548
Fugit ad Jethro isthicque servit annos XL.	40		2468	
Redit in Ægyptum, & Israelitas inde educit, itaque EXODUS.	80		2508	

TABULA SEXTA,

Complectens historiam ab Exodo ad Salomonis usque mortem, sive divisionem regni decem tribuum & Judæ.

Anno ab ingressu in Chanaan.		Anno ab Exodo.	Anni judicaturæ vel Oppressionis	Anno	Mundi
1	Ingressus Israelitarum in terramChanaan.	41		2549	ineunte
6	Bella in ea terra gesta sunt per sexennium.	46	6	2254	exeunte
7	Κληρουχία terræ annum unum duravit.	47	1	2545	exeunte
15	Oppressio Israelitarum per Cuschan.	55	8	2563	exeunte
55	Hothniel, primus Judicum, obiit.	95	40	2603	exeunte
73	Oppressio per Eglon, sive Moabitas.	113	18	2621	exeunte
153	Ahod, mortuus est. Samgar.	193	80	2701	exeunte
173	Oppressio per Jabin, sive Chanaan.	213	26	2721	exeunte
213	Debora, & Barac, obiit.	253	40	2761	exeunte
220	Oppressio Madianitarum.	260	7	2768	exeunte
260	Gedeon, obiit.	300	40	2808	exeunte
263	Abimelech, obiit.	303	3	2811	exeunte
286	Tholah, obiit.	326	23	2834	exeunte
308	Jair, obiit.	348	22	2856	exeunte
326	Ammonitarum oppressio.	366	18	2874	exeunte
332	Jephte, obiit.	372	6	2880	exeunte
339	Ibesan, obiit.	379	7	2887	exeunte
349	Elon, obiit.	389	10	2897	exeunte
357	Habdon, obiit.	397	8	2905	exeunte
397	Philistinorum oppressio.	437	40	2945	exeunte
417	Samson, obiit.	457	20	2965	exeunte
457	Heli, obiit.	497	40	3005	exeunte
497	Samuel, & Saul mortuus est.	537	40	3045	exeunte
537	David mortuus est.	547	40	3085	exeunte
577	Salomon, obiit.	617	40	3125	exeunte
540	Templum extrui cœptum est anno 4. Salomonis ineunte, & absolutum est ann.	580	7	3088	exeunte
547	11. itidem ineunte, per totos 7. annos absolutum est, A. M.			3096	ineunte

TABULA SEPTIMA,

Complectens Epilogismum contractiorem annorum regum Juda & Israel inter se comparatorum.

Script. loca	REGES JUDA	Anni quibus regnavit	Jeroboami	cœpit regn. an. vitæ suæ.	Script. loca.	REGES ISRAEL.	Anni quibus regnavit	Cœpit regnare anno
1. Reg.					I. Reg.			
XIV. 21	Roboam	17	1	41	XIV. 20	Jeroboam I.	22	Roboami 1
XV. 2	Abijam	3	18					
XV. 9	Asa	41	20					
					XV. 25	Nadab	2	Asæ 2
					XV. 35	Bahasca	24	3
					XVI. 8	Ela	2	26
					XVI. 15	Zimri	7 d	27
					XVI. 21	Homri cum Tibni	3	27
					XVI. 23	Homri solus	12	31
XXII. 41	Josaphat	25 Achabi	4	36	XVI. 29	Achab	22	38
2 Reg.					XXII. 52	Achazia	2	Josaphati 17
VIII. 16	Joram	1 Jorami	5	32	2 Reg. 3 1	Joram	12	18
VIII. 24	Achazia	1	12	22				
XI. 13	Athalia	6			X. 36	Jehu	28	Achaziæ 1
XII. 1	Joas	40 Jehu	7	7				
					XIII. 1	Jehoachaz	17	Joazi 23
XIV. 1	Amatzia	29 Joazi	2	25	XIII. 10	Joas	16	37
					XIV. 23	Jeroboam II.	41	Amatziæ 15
XV. 1	Hazaria qui & Huziia	52 Jeroboami	27	16		Interregnum	12	
					XV. 8	Zacharias	6 m	Hazariæ 38
					XV. 13	Schallum	1 m	39
					XV. 17	Menachem	10	39
					XV. 23	Pecakia	2	50
					XV. 27	Pekach	20	52
XV. 32	Joatham	16 Perachi	2	25				
XVI. 1	Achaz	16	17	20				
XVIII. 1	Ezechias	29 Hoseæ	3	25	XVII. 1	Hoseas	9	Achazi 12

Continuatio præcedentis Tabulæ VII.

Scriptura loca	REGES JUDA	*Regnavit annos*	*Cœpit regnare anno vitæ suæ*
2 Regum			
XXI. 1	Manasse	55	12
XXI. 19	Amon	2	22
XXII. 1	Josias	31	8
XXIII. 3	Joachaz	3 mens.	23
XXIII. 36	Jehojakim	11	25
XXIV. 6	Jehojachim	3 mens.	18
XXIV. 18	Sedechias	11	21

Notæ ad Præcedentem Tabulam VII.

HÆC Tabula sic contracta est dumtaxat quasi præparatoria, ac veluti προπαρασκευαστικὴ ad sequentem, quæ magis est expansa atque explicata, facitque ad ejus confirmationem, & ad verum certumque annorum Regum Juda, & Israel Epilogismum assequendum. Reges enim Juda non semper tot annos soli regnarunt, quot Scriptura illis assignat, sæpè coim filii una cum patribus regnarunt à patribus in regni societatem admissi. Hoc autem deprehenditur ex collatione Regum Juda & Israel inter se comparatorum, atque ex eo quod Scriptura observat hunc, vel illum regem Juda cœpisse regnare tali anno hujus, vel illios regis Israel, & vice versa, hunc vel illum regem Israel cœpisse regnare tali anno hujus vel illius Regis Juda. Exempli gratia, Scriptura (uti ex præcedente hac Tabula 7. liquet) observat Joazum regem Juda regnasse annos quadraginta, cœpisse autem regnare anno septimo regni Jehu regis Israel; ait etiam eadem Scriptura Amatziam Joasi filium cœpisse regnare anno Joasi regis Israel secundo, qui Joas patri Joachaz successit, quem Scriptura dicit regnasse annos septemdecim, & patri Jehu successisse, cui Scriptura tribuit annos 28. Non possunt ista simul consistere, nisi Amatzia ponatur regnasse cum patre suo Joazo triennium, itidemque dicatur, vel Jocbaz cum patre Jehu, vel Joas rex Israel cum patre Joachaz regnasse itidem trienoium. Sic Asa dicitur regnasse annos 41. & Josaphat ejus filius cœpisse regnare anno Achabi quarto, quod verum esse non potest, nisi statuatur vel Josaphatum biennio post patrem Asam regnare cœpisse, vel Achabum cum patre Homri biennium regnasse. Item, si quærendus est certus annorum numerus, qui fluxerunt à Schismate decem Tribuum, ad captam, & eversam Samariam vel Hierosolymam; non sunt colligendi in unum anni omnes quos Scriptura tribuit singulis Judæ vel Israelis regibus. Sic enim ad captam & eversam Samariam anni essent 276. si in unum colligantur anni regnum Israel; Si verò numerentor anni regum Juda ad annum usque septimum Ezechiæ, quo capta est Samaria, invenientur dumtaxat anni 260. Uterque autem Epilogismus, sive numerus, verus esse non potest, & neuter fortè certus est, nam anni sunt revera dumtaxat 245. aut verò 255. Construenda itaque fuit contracta hæc Tabula, ut quo cujus anno unusquisque regum tum Juda tum Israel regnare cœperit, statim deprehendatur, locusque Scripturæ unde id discitur ad manum sit.

TABULA

TABULA OCTAVA,

Expansa, complectens annos Regum Juda & Israel inter se collatos.

1.Reg. 15. 9 Asa dicitur cœpisse regnare anno 20 Jeroboami scilicet exeunte, ita ut annus ejus primus respondet 21. Jeroboami; quod hinc liquet, quia primus annus Nadabi, qui Patri Jeroboami successit, coincidit cum 2. Asæ exeunte. Vide not ad præcedent. Tab.

Anni ab Exodo	REGES JUDA	Anni regni	Anni à morte Salomonis, sive à Schismate X. Trib	Anni regni	REGES ISRAEL.	Anni ab Orbe condito
618	Roboam Regn. annos 17.	1		1	Jeroboam Regn. annos 22	3126
619		2		2		3127
620		3		3		3128
		4		4		3129
		5	5	5		3130
		6		6		
		7		7		
625		8		8		
		9		9		
		10	10	10		3135
		11		11		
		12		12		
630		13		13		
		14		14		
		15	15	15		3140
		16		16		
		17		17		
635	b Abijam R. annos 3.	1		18		
		2		19		
	c Asa R. annos 41.	3	20	20		3145
		1		21		
		2		22	I. d Nadab R. annos 2.	
640		3		2	I. e Bascha R. annos 24.	
		4		2		
		5	25	3		3150
		6		4		
		7		5		
645		8		6		
		9		7		
		10	30	8		3155
		11		9		
		12		10		
650		13		11		
		14		12		
		15	35	13		3160
		16		14		
		17		15		
655		18		16		
		19		17		
		20	40	18		3165
		21		19		
		22		20		

660

Anni ab Exodo	REGES JUDA	Anni regni	Anni à morte Salomonis	Anni regni	REGES ISRAEL	Anni ab Orbe condito
660		23		21		
		24		22		
		25	45	23	f Ela R. annos 2.	3170
		26		24 1		
		27		2	Zimri R. 7. dies.	
665		28		1	g Homri una cum Tibni R. annos 3.	
		29		2		
		30	50	3		3175
		31		4	Homri solus post mortem Tibni R. ann. 12	
		32		5		
670		33		6		
		34		7		
		35	55	8		3180
		36		9		
		37		10	h Achab R. annos 22.	
675		38		11 1		
		39		12 2		
		40	60	13 3		3185
		41		14 4		
		1		15 5		
680		2		6		
		3		7		
		4	65	8		3190
		5		9		
		6		10		
685		7		11		
		8		12		
		9	70	13		3195
		10		14		
		11		15		
690		12		16		
		13		17		
		14	75	18		3200
		15		19		
		16		20		
695		17		21 1	k Achazia R. annos 2.	
		18		22 2		
		19	80	1	l Joram R. annos 12.	3205
		20		2		
		21		3		
700		22		4		
	m Joram R. annos 8.	23 1		5		
		24 2	85	6		3210
		25 3		7		
		4		8		
705		5		9		
		6		10		
		7	90	11		3215
	n Achazia R. annos 1.	8 1		12		
		1		1	o Jehu R. annos 28.	
710	Athalia R. annos 6.	2		2		
		3		3		
		4	95	4		3220
		5		5		

715

Anni ab Exodo	REGES JUDAE	Anni regni	Anni à morte Salomonis	Anni regni	REGES ISRAEL	Anni ab Orbe condito
		6		6		
715	p Joas solus R. annos 40	1		7		
		2		8		
		3	100	9		3225
		4		10		
		5		11		
720		6		12		
		7		13		
		8	105	14		3230
		9		15		
		10		16		
725		11		17		
		12		18		
		13	110	19		3235
		14		20		
		15		21		
730		16		22		
		17		23		
		18	115	24		3240
		19		25		
		20		26		
735		21		27		
		22		28		
		23	120	1	p Joachaz R. annos 17.	3245
		24		2		
		25		3		
740		26		4		
		27		5		
		28	125	6		3250
		29		7		
		30		8		
745		31		9		
		32		10		
		33	130	11		3255
		34		12		
		35		13		
750		36		14		
	r Amarzia R. annos 29.	37		15 1	q Joas R. annos 16.	
		38 1	135	16 2		3260
		39 2		17 3		
		40 3		4		
755		4		5		
		5		6		
		6	140	7		3265
		7		8		
		8		9		
760		9		10		
		10		11		
		11	145	12		3270
		12		13		
		13		14		
765		14		15		
		15		16		
		16	150	1	f Jeroboā II. R. annos 41	3275
						770

Anni ab Exodo	REGES JUDA	Anni regni	Anni à morte Salomonis	Anni regni	REGES ISRAEL	Anni ab Orbe condito
		17		2		
		18		3		
770		19		4		
		20		5		
		21	155	6		3280
		22		7		
		23		8		
775		24		9		
		25		10		
		26	160	11		3285
		27		12		
		28		13		
780		29		14		
		Interregnum annorum duodecim		15		
			165	16		3290
				17		
				18		
785				19		
				20		
			170	21		3295
				22		
				23		
790				24		
				25		
			175	26		3300
	Hazaria qui & Huzzija	1		27		
	R. annos 52.	2		28		
795		3		29		
		4		30		
		5	180	31		3305
		6		32		
		7		33		
800		8		34		
		9		35		
		10	185	36		3310
		11		37		
		12		38		
805		13		39		
		14		40		
		15	190	41		3315
		16		Interregnum longissimum annorum 11. à morte Jeroboami		
		17				
810		18				
		10				
		20	195			3320
		21				
		22				
815		23				
		24				
		25	200			3325
		26				
		27				
820		28				
		29				
						825

Anno ab Exodo	REGES JUDA	Anni regni	Anni à morte Salom.	Anni regni	REGES ISRAEL	An. ab Orbe condito
		30	205			3330
		31				
		32				
825		33				
		34				
		35	210			3335
		36				
		37			x Zacharias R. sex menses .	
830		38			u Scallum R. mensem unum .	
		39		1	Menachem R. annos 10.	
		40	215	2		3340
		41		3		
		42		4		
835		43		5		
		44		6		
		45	220	7		3345
		46		8		
		47		9		
840		48		10		
		49			Interregnum anni unius .	
		50	225		Pechakia R. annos 2.	3350
		51				
		52		1	y Pechac R. annos 20.	
845		1		2		
	z Joatham R. annos 15	2		3		
		3	230	4		3355
		4		5		
		5		6		
850		6		7		
		7		8		
		8	235	9		3360
		9 1		10		
	a Achaz regnat cum patre annos paulò plusquam septem .	10 2		11		
855		11 3		12		
		12 4		13		
		13 5	240	14		3365
		14 6		15		
		15 7		16		
860		16 8		17		
	b Achaz defunctò patre solus regnat annos penè octo .	9		18		
		10	245	19		3370
		11		20		
		12		1	e Oseas R. annos 40.	
865		13		2		
866	d Ezechias regnat cum patre biennium .	1 14		3		
867	e Ezechias solus regnat ann. 27.	15	250	4		3375
868		2	251	5		3376
869		3	252	6		3377
870		4	153	7		3378
871		5	254	8		3379
872		6	255	9	f Anno Oseæ 9. Ezechiæ 6. Samaria est eversa, & decem tribus abductæ sunt in captivit.	3380

TABULA NONA,

Complectens seriem Regum Juda post eversam Samariam, usque ad incensum Templum Hierosolymitanum sub Sedecia.

Anni ab Exodo	*Anni à Schismate*	REGES JUDA.	*Anni regni.*	Anno Mundi
		Ezechias	7	3381
			8	
875			9	
			10	
	260		11	3385
			12	
			13	
880		Hoc anno missus est ad Ezechiam Rabsaces. 2. Reg. 18. 13.	14	
			15	
	265	Hoc anno ægrotavit Ezechias morbo gravissimo. 2. Reg. cap. 20.	16	3390
			17	
			18	
885			19	
			20	
	270		21	3395
			22	
			23	
890			24	
			25	
	275		26	3400
			27	
			28	
895			29	
		Manasses regnavit annos 55. (a)	1	
	280		2	3405
			3	
			4	
900			5	
			6	
	285		7	3410
			8	
			9	

(a) Omnium distinctissimè regnavit annos 55. totos, 2. Reg. 21. 1. cœpitque regnare annos natus dumtaxat. 12.

905

Anni ab Exodo	*Anni à Schismate*	REGES JUDA	*Anni regni*	Anno Mundi
905			10	
			11	
	290		12	3415
			13	
			14	
910			15	
			16	
	295		17	3420
			18	
			19	
915			20	
			21	
	300		22	3425
			23	
			24	
920			25	
			26	
	305		27	3430
			28	
			29	
925			30	
			31	
	310		32	3435
			33	
			34	
930			35	
			36	
	315		37	3440
			38	
			39	
935			40	
			41	
	320		42	3445
			43	
			44	
940			45	
			46	
	325		47	3450
			48	
			49	
945			50	
			51	
	330		52	3455
			53	
			54	
950			55	

955

Anni ab Exodo	Anni à Schismate	REGES JUDA	Anni regni.	Anno Mundi
		Ammon regnavit annos 2.	1	
	335		2	3460
		Josias	1	
			2	
955			3	
			4	
	340		5	3465
			6	
			7	3470
960	345	Incipit Josias hoc anno requirere Deum Israelis.	8	
			9	
	350		10	
			11	
		Hoc anno cœpit repurgare Israelem ab Idololatria.	12	
965		Hoc anno cœpit Jeremias prophetare.	13	
			14	
	350		15	3475
			16	
			17	
970		Hoc anno Josias reperto libro legis celebrat Pascha.	18	
			19	
	355		20	3480
			21	
			22	
975			23	
			24	
	360		25	3485
			26	
			27	
980			28	

985

Anni ab Exodo	Anni à Schismate	REGES JUDA	Anni regni	Anni Mundi	Anni ab Urbe condita	Olympiad.	REGES BABYLONIS	Anni regni	Anni Iphiti
			29			41			
	365		30	3490					165
			31		140				
		Joachaz R. 3. menses	3 m						
985		Jehojackim R. annos 11.	1			42			
			2						
	370	Hoc anno Pharao Nechao à Nabuchodonosore vincitur.	3	3495					170
			4		145		Nabuchodonosor incipit regnare & regnat annos 44.		
			5			43		1	
990			6					2	
			7					3	
	375		8	3500				4	175
			9		150	44		5	
			10					6	
995			11					7	
		Jehojakim R. tres menses.	3 m					8	
	380	Sedecias regnavit annos 11.	1	3505		45		9	180
			2		155			10	
			3					11	
1000			4					12	
			5			46		13	
	385		6	3510				14	185
			7		160			15	
			8					16	
1005		Hoc anno obsideri cœpit à Nabuchodonosore Jerusalem.	9			47		17	
			10					18	
1007	390	Hoc anno capta & eversa est Jerusalem & Templum incensum.	11	3515				19	190

TABULA DECIMA,

Compleꝺens annos ſeptuaginta Captivitatis Babylonicæ, atque unà alios ſeptuaginta annos everſionis Templi Salomonici, uſque ad ejus inſtaurationem poſt ſolutam Captivitatem.

Anni regni	REGES JUDA	Anni captiv.	Anni ab Exodo	Anni ab Urbe condita	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	REGES BABYLONIS	Anni regni
	Jehoachin regnat 3. menſes.							Nabuchodonoſor R. annos 44.	8
1	a Sedechias R. annos 11.	1			3505	45	180		9
2		2		155					10
3		3							11
4		4	1000						12
5	Hoc anno Ezechiel incepit prophetare, Ezech. 1, 1.	5				46		Anno regni ſui 13. Nabuchodonoſor vidit ſomnium de Statua, id quod adſtrui poſſe videtur ex Daniel. 2. 1.	13
6		6			3510		185		14
7		7		160					15
8		8							16
9		9	1005			47			17
10		10							18
11	Hoc anno capta & everſa eſt Jeroſolyma, & Judæi Babylonem deportati.	11			3515		190	Annus Sedechiæ 11. coincidit in annum Nabuchodonoſoris 19. Jer. 52. 12.	19
		12		165					20
	Finis Regni Judaici.	13				48			21
		14	1010					Biennio aut triennio poſt incenſum Templum Nabuzardan Judæos, qui reliqui erant in Judæa, captivos Babylonem abduxit.	22
		15							23
		16		3520			195		24
		17			170	49			25
		18							26
		19	1015						27
		20							28
		21			3525	50	200		29
		22		175				Hoc anno Nabuchodonoſor ſubacta fuit Ægyptus. Vid. Jac. Capp. Hiſt. Saeram an. mundi 3421	30
									1

Anni regni	REGES JUDA	Anni Captiv.	Anni ab Exodo	Anni ab Urbe condita	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	REGES BABYLONIS	Anni regni
		23							31
		24	1020						32
	Hoc anno offertur Ezechieli visio Templi Jerosolymitani Ezechiel. 40. 1.	25				51			33
		26			3530		205		34
		27		180				c Hoc vel sequente anno offertur Nabuchodonosor somnium de arbore prægrandi, Dan. 4.	35
		28							36
		29	1225			52			37
		30							38
		31			3535		210		39
		32		185					40
		33				53			41
		34	1230						42
		35							43
		36			3540		215	d Evilmerodach Jechoniam solvit à vinculis, 2.Reg.25.27.	44
		37		190		54			1
	Reges Babylonis	38							2
	Hoc anno Daniel vidit visionem quatuor Bestiarum, Dan. 7.	39	1235					e Balsasar cum Niriglassare patre Nabuchodonosoris genero R. annos 4.	1
		40							2
	Hoc anno Daniel vidit visionem Hirci & Arietis, Dan. 8. 1.	41			3545	55	220		3
		42		195					4
1	g Cyrus in Perside regnare incipit. Eo anno revelata est Danieli prophetia de 70. Hebd. Dan. 9. 1	43						f Darius Medus qui & Nabunidus, vel Labynitus interfecto Balsasare Rex eligitur à Babyloniis, Dan. 5. 31.	1
2		44	1240						2
3		45				56			3
4		46			3550		225		4
5	Hoc anno revelata est Danieli prophetia de Selencidis Alex. M. successoribus, Dan. 10. 1.	47		200					5
6		48							6
7		49	1245			57			7
8		50							8
9		51			3555		230		9
									10

Anni regni	REGES BABYLONIS	Anni captiv.	Anni ab Exodo	Anni ab Urbe condita	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	REGES BABYLONIS	Anni regni
10		52		205					10
11		53				58			11
12		54	1050						12
13		55							13
14		56			3560		235		14
15		57		210		59			15
16		58							16
17		59	1055						17
18		60							18
19		61			3565	60	240		19
20		62		215					20
21		63							21
22		64	1060						22
23		65				61			23
24		66			3570		245		24
25		67		220					25
26		68						Reges Persarum	26
27		69	1065			62			27
	Finis Monarchiæ Babyloniorum & initium Imperii Persarum	70 1						b Cyrus Babylonem capit, Captivitatem Babylonicam solvit anno.	28
	a Anni Monarchiæ Persarum.	2			3575		250	Monarchiæ Persicæ primo, sed Regni in Perside cœpti 28.	29
		3		225					30
		4				63		i Cambyses regnavit annos 7.	1
		5	1070						2
		6							3
		7			3580		255		4
		8		230		64			5
		9							6
	b Anno Darii secundo inchoatur à reducibus Judæis Templi instauratio annis 70. postquam sub Sedecia fuerat à Chaldæis incensum.	10	1075					Magus R. 7.mens.	7
		11						Darius Hystaspis filius.	1
		12			3585	65	260		2
	Anno Darii 6. absoluta est Templi extructio, ann. 14. postquam cœperat instaurari sub Cyro, annis verò 75. post ejus eversionem, Esdr. 6. 15.	13		235					3
		14							4
		15	1080						5
		16	1081	238	3589	66	264		6

TABULA

TABULA UNDECIMA,

Complectens feriem annorum ab initio Imperii Perfici, ad everfionem ufque Jerofolymorum, totiufque Reipublicæ Judaicæ per Titum Vefpafianum, quo in temporis fpatio comprehenduntur Danielis feptuaginta annorum hebdomades earumque initium & finis demonftratur.

Anni regni	INITIUM IMPERII PERSICI PERSARUM REGES	Anni monarchia Perfica	Anni ab Exodo	Anni ab Orbe condito	Olimpiad	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	An. ab Urbe condita
					62		Zorobabel Dux & Princeps Judæorum reducum.	
28	Cyrus hoc anno folvit captivitatem Judæorum Babylonicam.	1	1066	3574		249		223
29		2		3575		250		224
30		3					Jefuah, Pontifex M.	225
1	Cambyfes R. annos 7. cum dimidio.	4			63			
2		5	1070					
3		6						
4		7		3580		255		
5		8			64			230
6		9						
7		10	1075					
	Magus Smerdis five Sphendadates M. 5.	11						
1	Darius Hiftafpis F. R. annos 34.	12		3585	65	260		
2		13					Templum Hierofolymitanum hortantibus Aggæo & Zacharia Prophetis. Agg. 1. 1. & Efdr. 4. 24.	235
3		14						
4		15	1080					
5		16			66			
6		17		3590		265	Templum hoc anno abfolvitur, Efd. 6. 15.	
7		18						240

Anni regni	PERSARUM REGES	Anni Monarchiæ Persicæ	Anni ab Exodo	Anni ab Orbe condito	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	An. ab Urbe condita
8		19						
9		20	1085		67			
10	Darius Histaspis F.	21						
11		22		3595		270		
12		23						245
13		24			68			
14		25	1090					
15		26						
16		27		3600		275		
17		28			69			250
18		29						
19		30	1095					
20		31						
21		32		3605	70	280		
22		33						255
23		34						
24		35	1100					
25		36			71			
26		37		3610		285		
27		38						260
28		39						
29		40	1105		72			
30		41						
31		42		3615		290		
32		43						265
33		44			73			
34		45	1110					
1	Xerxes R. annos 21.	46						
2		47		3620		295		
3		48			74			270
4		49						
5		50	1115					
6		51						
7		52		3625	75	300		
8		53						275
9		54						
10		55	1120					
11		56			76			
12		57		3630		305		
13		58						280
14		59						
15		60	1125		77			
16		61						
17		62		3635		310		
18		63						285
19		64			78			
20		65	1130					
21		66						
1	Artaxerxes Longimanus R. annos 41.	67		3640		315		
2		86			79			290
3		69						
4		70	1135					
5		71						

6

Anni regni	REGES PERSARUM	Anni Persarum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olympiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	An. ab Urbe condita
6		72			3645	80	320		
7		73	1					Hoc anno Esdras obtinet ab Artaxerxe edictum favorabile de restauranda Judæorum Republica, Esd. 7.	295
8		74	2						
9		75	3	1140					
10		76	4			81			
11		77	5		3650		325		
12		78	6						300
13		79	7						
14		80	8	1145		82			
15		81	9						
16		82	10		3655		330	ELIASIB summus Judæorum Sacerdos, Neh. 3. 1. & 13. 4. 6.	
17		83	11						305
18		84	12			83			
19		85	13	1150					
20		86	14						
21		87	15		3660		335	Hoc anno Nehemias ab Artaxerxe impetrat potestatem reædificandæ Jerosolymæ, Neh. 1. 1. & 2. 1.	
22		88	16			84			310
23		89	17						
24		90	18	1155					
25		91	19						
26		92	20		3665	85	340		
27		93	21						315
28		94	22						
29		95	23	1160					
30		96	24			86			
31		97	25		3670		345		
32		98	26					Hoc anno redit Nehemias ad Artaxerxem, sed paulò post à Judæis revocatus est, Neh. 13. 6.	320
33		99	27						
34		100	28	1165		87			
35		101	29						
36		102	30		3675		350		
37		103	31						325
38		104	32			88			
39		105	33	1170					
40		106	34						
41		107	35		3680		355		
1	Darius Nothus R. annos 19.	108	36			89			330

Anni regni	REGES PERSARUM	Anni Persarum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimp. piad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	An. ab Urbe condita
2	Hinc Scaliger & alii 70. Hebdomadas inchoant, sed perperam.	109	37						
3		110	38	1175					
4		111	39						
5		112	40		3685	90	360		
6		113	41						335
7		114	42						
8		115	43	1180					
9		116	44			91			
10		117	45		3690		365		
11		118	46						340
12		119	47						
13		120	48	1185		92			
14		121	49						
15		122	50		3695				
16		123	51				370		
17		124	52			93			345
18		125	53	1190					
19		126	54						
1	Artaxerxes Mnemon R. annos 43.	127	55		3700		375		
2		128	56			94			350
3		129	57						
4		130	58	1195					
5		131	59						
6		132	60		3705	95	380		
7		133	61						355
8		134	62						
9		135	63	1200					
10		136	64			96			
11		137	65		3710				
12		138	66				385		360
13		139	67						
14		140	68	1205		97			
15		141	69						
16		142	70		3715		390		
17		143	71						365
18		144	72			98			
19		145	73	1210					
20		146	74						
21		147	75		3720		395		
22		148	76			99			370
23		149	77						
24		150	78	1215					
25		151	79						
26		152	80		3725	100	400		
27		153	81						375
28		154	82						
29		155	83	1220					
30		156	84			101			
31		157	85		3730		405		
32		158	86						380
33		159	87					I	

34

Anni regni	REGES PERSARUM	Anni Persarum	An. 70 Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni ab Urbe condit.
34		160	88	1225		102			
35		161	89						
36		162	90		3735		410		
37		163	91						385
38		164	92			103			
39		165	93	1230					
40		166	94						
41		167	95		3740		415		
42		168	96			104			390
43		169	97						
1	Ochus R. annos 23.	170	98	1235				Hic videtur esse Assuerus Estheræ maritus.	
2		171	99						
3	Hoc anno convivium facit in quo Vasthi repudiatur. Esth. 1. 3.	172	100		3745	105	420		
4		173	101						395
5		174	102						
6		175	103	1240					
7		176	104			106		Hoc anno Esthera adducta est ad Regem Assuerum, Esth. 2. 16.	
8		177	105		3750		425		
9		178	106						400
10		179	107						
11		180	108	1245		107			
12		181	109					Hoc anno sors conjicitur ad perdendos Judæos, Esth. 3. 7. Idque die 13. mensis 12. sive Adar, Esth. 8. 12.	
13		182	110		3755		430		
14		183	111						405
15		184	112			108			
16		185	113	1250					
17		186	114						
18		187	115		3760		435		
19		188	116			109			410
20		189	117						
21		190	118	1255					
22		191	119						
23		192	120		3765	110	440		
1	Arses R. annos 2.	193	121						415
2		194	122						
1	Darius Codomanus R. annos 7.	195	123	1260					
2		196	124			111			
3		197	125		3770		445		
4		198	126						420
5		199	127						

Anni regni	REGES PERSARUM	Anni Perſarum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni ab Urbe condita
6		200	128	1265		112			
7	Finis Monarchiæ Perſarum, & initium Imperii Græcorum ſeu Macedonum.	201	129						
		Anni Græcorum							
1	ALEXANDER M. poſt mortem Darii R. annos 6.	1	130		3775		450		
2		2	131						425
[illegible]		3	132			113			
4		4	133	1270					
5		5	134						
6		6	135		3780		455		
1	Ptolomæus Lagi F. R. annos 39.	7	136			114			430
2		8	137						
3		9	138	1275					
4		10	139						
5		11	140		3785	115	460		
6		12	141						435
7		13	142						
8		14	143	1280					
9		15	144			116			
10		16	145		3790		465		
11		17	146						440
12		18	147						
13		19	148	1285		117			
14		20	149						
15		21	150		3795		470		
16		22	151						445
17		23	152			118			
18		24	153	1290					
19		25	154						
20		26	155		3800		475		
21		27	156			119			450
22		28	157						
23		29	158	1295					
24		30	159						
25		31	160		3805	120	480		
26		32	161						455
27		33	162						
28		34	163	1300					
29		35	164			121			
30		36	165		3810		485		
31		37	166						460
32		38	167						
33		39	168	1305		122			
34		40	169						
35		41	170		3815		490		
36		42	171						465

Anni regni	REGES GRÆCORUM	Anni Græcorum	Anni Iph. Heid.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olympiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni ab Urbe condita
37		43	172			123			
38		44	173	1310					
39		45	174						
1	Ptolomæus Philadelphus R. annos 38.	46	175		3820		495		
2		47	176			124			470
3		48	177						
4		49	178	1315					
5		51	179						
6		50	180		3825	125	500		
7		52	181						475
8		53	182						
9		54	183	1320					
10		55	184			126			
11		56	185		3830		505		
12		57	186						480
13		58	187						
14		59	188	1325		127			
15		60	189						
16		61	190		3835		510		
17		62	191						485
18		63	192			128			
19		64	193	1330					
20		65	194						
21		66	195		3840		515		
22		67	196			129			490
23		68	197						
24		69	198	1335					
25		70	199						
26		71	200		3845	130	520		
27		72	201						495
28		73	202						
29		74	203	1340					
30		75	204			131			
31		76	205		3850		525		
32		77	206						500
33		78	207						
34		79	208	1345		132			
35		80	209						
36		81	210		3855		530		
37		82	211						505
38		83	212			133			
1	Ptolomeus Evergetes R. annos 24.	84	213	1350					
2		85	214						
3		86	215		3860		535		
4		87	216			134			510
5		88	217						
6		89	218	1355					
7		90	219						
8		91	220		3865	135	540		
9		92	221						515
10		93	222						
11		94	223	1360					

1

12

Anni regni	REGES GRÆCORUM	Anni Græcorum	Anni Iro. He'd.	Anni ab Exodo	Anni ab Orbe condito	Olympiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni ab Urbe condita
12		95	224			136			
13		96	225		3872		545		
14		97	226						520
15		98	227						
16		99	228	1365		137			
17		100	229						
18		101	230		3875		550		
19		102	231						525
20		103	232			138			
21		104	233	1370					
22		105	234						
23		106	235		3880		555		
24		107	236			139			530
1	Ptolomeus Philopator R. annos 19.	108	237						
2		109	238	1375					
3		110	239						
4		111	240		3885	140	560		
5		112	241						535
6		113	242						
7		114	243	1380					
8		115	244			141			
9		116	245		3890		565		
10		117	246						540
11		118	247						
12		119	248	1385		142			
13		120	249						
14		121	250		3895		570		
15		122	251						545
16		123	252			143			
17		124	253	1390					
18		125	254						
19		126	255		3900		575		
1	Ptolomeus Epiphanes R. annos 23.	127	256			144			550
2		128	257						
3		129	258	1395					
4		130	259						
5		131	260		3905	145	580		
6		132	261						555
7		133	262						
8		134	263	1400					
9		135	264			146			
10		136	265		3910		585		
11		137	266						560
12		138	267						
13		139	268	1405		147			
14		140	269						
15		141	270		3915		590		
16		142	271						565
17		143	272			148			
18		144	273	1410					
19		145	274						
20		146	275		3920		595		

21 1

Anni regni	REGES GRÆCORUM	Anni Græcorum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni ab Orbe condito	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	An. ab Urbe condita
21		147	276			149			570
22		148	277						
23		149	278	1415					
1	Ptolomæus Philometor R. annos 30.	150	279						
2		151	280		3925	150	600		
3		152	281						575
4		153	282						
5		154	283	1420				Antiochus Epiphanes regnare incipit, anno Seleucidarum 137. 1. Mach. 1. 11.	
6		155	284			151			
7		156	285		3930		605		
8		157	286						580
9		158	287						
10		159	288	1425		152		Subacta Ægypto capir & diripir Jerosolymam. 1. Mach. 21.	
11		160	28						
12		161	290		3935		610	Eo anno Idolum abominabile Jovis Olympii impositum est Altari, 1. Mach.	
13		162	291						585
14		163	292			153		Matthathia moritur, cui Juda Machabæus succedit 1. Machab. lib. 11. 70. & 3. 1.	
15	Antiochus Epiphanes it in Persidem atque in reditu ex morbo moritur 1. Machab. 3. 37.	164	293	1430					
16		165	294						
17	Hoc anno moritur Antiochus Epiphanes 1. Mach. 6. 16.	166	295		3940		615	Lysias à Juda Machabæo vincitur, 1. Machab. 4. 28. & Templum ac Altare purgatur ibid. vers. 52.	
18		167	296			154			590
19	Demetrius Roma profugus Antiochum & Lysiam vincit & regnum occupat 1. Machab. 7. 1.	168	297						
20		169	298	1435				Sacerdotium populi suffragiis Juda collatum. Jos. Ant. lib. 12. cap. 17.	

XLVIII

Anni regni	REGES GRÆCORUM	Anni Græcorum	An. 70 Hebd.	Anni ab Exodo	Anni ab Orbe condito	Olympiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	An. ab Urbe condita
21		170	299						
22		171	300		3945	155	620	Moritur Juda pugnans adversus Bachidem & Alcimum, 1. Mach. 9. 3; 18.	
23		172	301						595
24		173	302					Hoc anno quadriennio post Judæ mortem secundùm Josephum Jonathan illi in Sacerdotium succedit	
25		174	303	1440					
26		175	304			156			
27		176	305		3950		625		600
28		177	306						
29		178	307					Assamonæorum Principatus.	Anni regni
30	Finis regni Græcorum	179	308	1445		157		JUDÆ MACHABÆI Jonathan frater, nono post fratris mortem anno Summum Sacerdotium accipit à Seleucidis & coronam regiam, anno Seleucidarum 160., hoc est post devictum ab Alex. M. Darium anno 178. 1. Mach. 10. 21. R. annos 9.	1
Anni ab Urbe condita	Anni Principatus Assamonæorum.	1	309						2
		2	310		3955		630		3
605		3	311						4
	Demetrius Demetrii F. adversus Pseud.	4	312			158			5
	Alexander bellum movet, 1. Machab. 10. 67.	5	313	1450					6
		6	314						7
	Eo anno regnum Syriæ, mortuo Alexandro, occupat, 1. Mach. 11. 10.	7	315		3960		635		8
610		8	316			159			9
	Jugum Gentilium tollitur ex Judæa anno Simonis primo, Seleucidarum verò anno 170. 1. Mach. 13. 41.	9	317						1
									615

An. ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70 Hebd.	Anni ab Exodo	Anni ab Orbe condito	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni regni
		10	318	1455				Simon Jonathæ frater R. annos 8.	2
		11	319					Regia Dignitas Simoni conceditur ab Antiocho 1. Mach. 15. 6.	3
		12	320		3965	160	640		4
615	Antiochus movet bellum adversus Tryphonem, 1. Machab. 15. 10.	13	321						5
		14	322						6
		15	323	1460				Simon dolo à genero suo interficitur 1. Mach. 16. 14.	7
		16	324			161			8
		17	325		3970		645		1
620	Antiochus Pius Jerosolymam obsidet anno Hyrcani primo Olympiad. 162. Jos. Ant. lib. 13. cap. 16.	18	326					Joannes Hyrcanus R. annos 30.	2
		19	327						3
		20	328	1465		162			4
		21	329					Sicima expugnat, & Templum Gerzaritanum evertit. Jos. Ant. lib. 13. c. 17. 18.	5
		22	330		3975		650		6
625		23	331					Idumeam subigit; Idumeos ad circumcisionem suscipiendam adigit.	7
		24	332			163			8
		25	333	1470					9
		26	334						10
		27	335		3980		655		11
630		28	336			164		Romam Legatos mittit, fœdus cum Romanis renovat.	12
		29	337						13
		30	338	1475					14
		31	339						15
		32	340		3985	165	660		16
635		33	341						17
		34	342						18
		35	343	1480					19
		36	344			166			20
		37	345		3990		665		21
640		38	346					Samatiam expugnat & funditus evertit.	22

Anni ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni ab Orbe condito	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni regni
		39	347						23
		40	348	1485		167			24
		41	349						25
		42	350		3995		670		26
645		43	351						27
		44	352			168			28
		45	353	1490					29
		46	354						30
		47	355		4000		675	Aristobolus regnavit annum 1.	1
650		48	356			169		Alexander Jannæus R. annos 26.	2
		49	357						3
		50	358	1495					4
	Alexander Janneus cum Ægypti Rege Prolem. Lathuro vario certat bello.	51	359						5
		52	360		4005	170	680		
655		53	361						
		54	362					Ptolomaida oppugnat.	6
		55	363	1500				Prælio vincitur à Lathuro Ægypti Rege.	7
		56	364			171			8
		57	365		4010		685		9
660		58	366						10
		59	367					Varia Opida & Castella in Judæa vi occupat.	11
		60	368	1505		172			12
		61	369						13
		62	370		4015		690		14
665		63	371						15
		64	372			173			16
		65	373	1510				Bello per sexennium à popularibus vexatur.	17
		66	374						18
		67	375		4020		695		1
670		68	376			174			20
		69	377						21
		70	378	1515					22
		71	379						23
		72	380		4025	175	700	Triennio febre quartana laborat ac tandem perit.	24
675		73	381						25
		74	382						26
		75	383	1520					1
		76	384			176		Alexandra Alexandri vidua R. annos 9. Jos. Ant. lib. 14. cap. 1.	2

680

Anni ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olympiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni regni
		77	385		4030		705		3
680		78	386						4
		79	387						5
		80	388	1525		177			6
		81	389						7
		82	390		4035		710		8
685		83	391						9
		84	392			178			1
		85	393	1530				Aristobulus Alexandræ F. R. an. 6.	2
		86	394						3
		87	395		4040		715		4
690		88	396			179		Templum Jerosolym. à Pompejo expugnatur, Jos. Ant. lib. 14. cap. 24.	5
		89	397						6
		90	398	1535				Hyrcanus cum Antipatro Herodis patre & Antigono Hyrcani fratre R. annos 23.	1
		91	399						2
	Aristobulum ejusque filium Alexandrum res novos adversus Hyrcanum moventes comprimit Gabinius.	92	400		4045	180	720		3
95		93	401						4
		94	402						5
		95	403	1540				Craſſus Gabinio ſuccedens, adverſus Parthas bellum moturus Templum Jeroſol. ſpoliat, anno urbis conditæ 697. Oroſ. lib. 6. cap. 13.	6
		96	404			181			7
		97	405		4050		725		8
700		98	406						9
		99	407						10
		100	408	1545		182			11
		101	409					Cæſari in Ægypto adverſus Pompejanos bellum gerenti Antipater operam navat.	12
		102	410		4055		730		13
705		103	411						14
		104	412			183			15
	Cæſar in Senatu Romæ à Caſſio & Bruto interficitur.	105	413	1550					16

710

An. ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni regni
		106	414						17
		107	415		4060		735		18
710		108	416			184			19
		109	417					Parthi expugnata Cœlesyria Jerosolymam capiunt & diripiunt. Hyrcanus Sacerdotio privatur & in Carcerem conjicitur, Babylonem à Parthis abducitur.	20
		110	418	1555					21
		111	419						22
		112	420		4065	185	740		23
715	Herodes devicto Antigono regnat in Judæa Olimpiad. 185 Jos. Ant. lib. 14. cap. 26. triennio postquam à Rom. Rex renuntiatus fuerat.	113	421					Herodes M. sub quo Christus natus est R. annos 37.	1
		114	422						2
		115	423	1560				Rex à Romanis constitutus Olimp. 184.	3
		116	424			186		Calvino & Pollione Coss. Jos. Ant. lib. 14. c. 25.	4
		117	425		4070		745		5
720		118	426						6
		119	427					Anno Herodis Septimo Antonius ab Octavio ad Actium vincitur Olympiad. 187. Jos. Ant. lib. 15. c. 8.	7
		120	428	1565		187			8
		121	429						9
		122	430		4075		750	Accipit ab Augusto Trachonitidem Batteneam & Auranitidem, an. reg. sui 10. Jos. Belli Jud. l. 1. c. 9.	10
725		123	431						11
		124	432			188			12
		125	433	1570				Samariam instaurat & à fundamentis extruit quam Sebasten dici voluit.	13
		126	434						14
		127	435		4080		755		15
730		128	436			189		Cæsaream Incipit condere anno regni sui 16.	16
									735

Anni ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70 Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni regni
		129	437						17
		130	438	1575					18
		131	439						19
		132	440		4085	190	760		20
735		133	441						21
		134	442						22
		135	443	1580					23
		136	444			191			24
		137	445		4090		765		25
740		138	446						26
		139	447						27
		140	448	1585		192			28
		141	449						29
		142	450		4095		770		30
745		143	451						31
		144	452			193			32
		145	453	1590					33
		146	454					Antipater Herodis F. à patre coram Vato accusatus in carcerem coujicitur, & mox necatur.	34
		147	455		4100		775		35
750		148	456			194		DOMINUS N. JESUS CHRISTUS sub finem anni ultimi Herodis natus vixit annos 33. cum dimidio.	36
									37 Anni Christi
		149	457						
	Finis regni Assamonæorum & Herodis, qui illis successit ad Christum usque.		458	1595				Fugit in Ægyptum Herodis metu.	1
			459						2
			460		4205	195	780		3
755			461						4
			462						5
			463	1600					6
			464			196			7
			465		4110		785		8
760			466						9
	Archelaus Herodis F. in exilium Viennam mittitur anno regni sui decimo & Judæa in Provinciam redigitur. Jos. Ant. l. 17. c. ult.		467						10
			468	1605		197			11
			469					Jerosolymis Puer cùm esset Doctores in Tẽplo interrogat.	12

765

Anni ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70. Hebd	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olympiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni Christi nativ.
	Quinnius in Syriam Coponius in Judæam mittitur.		470		4115		790		13
765	Coponio successor mittitur ab Augusto Annius Rufus.		471						14
			472			198			15
	Augustus hoc anno moritur, cui succedit Tiberius R. annos 22.	1	473	1610					16
		2	474						17
	Annio Rufo successor à Tiberio mittitur Valerius Gratus qui ann. 11. rexit Judæam ad Pilatum usque, Jos. Ant. lib. 18. c. 3.	3	475		4120		795		18
770		4	476			199			19
		5	477						20
	Tiberias ab Herode Galileæ Tetrarcha ad lacum Genezareth extruitur, & ex pago Civitas efficitur. Jos. Ant. lib. 18. cap. 3.	6	478	1615					21
		7	479						22
		8	480		4125	200	800		23
775		9	481						24
	Valerius Gratus Judæa excedit, eique Successor mittitur Pilat. Jos. Ant. lib. 18. c. 3.	10	482						25
		11	483	1620					26
	Excitata adversus Pilatum à Judæis seditio ob invectas Jerosolymam Tiberii Imagines & Romanorum Aquilas. Jos. Ant. libr. 18. capit. 4.	12	484			201			27
		13	485		4130		805	Baptizatur à Joanne anno vitæ 30.	28
780		14	486					Patitur & morte afficitur, cruci affixus quam à Baptismo suo annos tres cum dimidio prædicasset.	29
		15	487						30

784

An. ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Jubili	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni Christi nativit.
	Judæi à Tiberio Romam pulsi in Sardiniam specie militiæ mittuntur exilis 4000 Jos. Ant. libr. 18. cap. 5.	16	488	1625		202			31
		17	489					Stephanus à martyrio coronatur.	32
784	Tiberius post Imperium annorum 22 moritur, & Cajus Caligula ei succedit.	18	490		4135		810	Philippus Samaritanis prædicat.	33
785		19						Paulus ad Christum convertitur, & in Arabia per triennium prædicat Evangelium.	34
	Pilatus Judæa excedit & in auxilium Viennam mittitur, annis 10. in Præfectura exactis Jos. Ant. lib. 18. c. 5. R. annos 4.	20				203			35
		21		1630				Herodes Agrippa Jacobum gladio percussit, & Petrum in Carcerem conjicit.	36
		22 1							37
		2			4140		815	Paulus & Barnabas Ecclesiam Antiochenam ædificant.	38
790	Claudius Caligulæ succedit, R. annos 14.	3				204			39
	Petrus Romam venit, Oros. lib. 7. cap. 6.	4						Paulus cum Barnaba primam suam peregrinationem inchoat.	40
	Fames in Agabo prædicta Actor. 11. 28. Oros. libro 7. cap. 6.	1		1635				Concilium Jerosolymitanum habetur hoc anno.	41
		2							42
	Herodes Agrippa seu primo post Tiberii mortem anno, à vermibus erosus periit, Jos. Ant. lib. 9. cap. ult. Actor. 12. 23.	3			4145	205	820	Paulus Corinthi prędicat Evangelium per annum unum & dimidium.	43

Anni ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70 Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni Christi nativit.
795		4							44
		5							45
	Seditio Jerosolymis sub Cumano orta. Oros. lib. 7. capit. 6.	6		1640				Aquilam & Priscillam Italia pulsos Corinthi excipit Actor. 18. 2.	46
		7				206		Ephesi agit biennium, Priorem ad Corinthios Epistol. inde scribit, Macedoniam peragrat, & posteriorem ad Corinthios scribit Epistolam, & priorem ad Timotheum.	47
	Claudius Judæos ex Italia pellit. Oros. lib. 7. c. 6.	8			4150		825		48
800	Romæ fames sevissima Oros. lib. 7. cap. 6.	9							49
	Calchidem Herodi eripit, Ituræam & Bataneam illius loco ei dat. Joseph. Ant. lib. 20. c. 5.	10							50
		11		1645		207		Venit Jerosolymam collectas Ecclesiarum ferens.	51
		12							52
	Claudius veneno ab Agrippina uxore tollitur.	13			4155		830	Hæret Cæsareæ biennium in vinculis. Act. 2. 27.	53
805		14							54
	Nero R. annos 13.	1				208		Causam agit coram Agrippa & Festo, & ab eo Romam mittitur. Actor. 25. 26. Romæ hæret per biennium. Act. 28. 30. Unde plures ad varios scribit epistolas.	55
		2		1650					56
		3							57
810	Nero Matrem Agripinam occidit. Tacitus Annal. libr. 14.	4			4160		835		58
		5				209			59
		6						Vinculis solutus videtur Græciam repetivisse.	60

An. ab Urbe condita	PRINCIPES ASSAMONÆORUM	Anni Assamonæorum	An. 70. Hebd.	Anni ab Exodo	Anni Mundi	Olimpiad.	Anni Iphiti	JUDÆORUM PRÆSIDES ET PONTIFICES	Anni Christi nativ.
	Jesus Annani F. suum Ve Jerosolymitanis per septennium intonat. Jos. belli Jud. l. 7. c. 24.	7		1655					61
		8							62
	Florus in Judæam Procurator à Nerone missus.	9			4165	210	840	Paulus hoc anno secundùm Jac. Cap. Romam repetit.	63
815		10							64
	Nero Romam incendit, cujus facinoris Christianos accusat.	11						atque isthic secundùm eumdem martyrio coronatur.	65
		12		1660					66
	Romam in Græciam proficiscitur ac biennio in eo itinere impendit.	13				211			67
		1			4170		845		68
	Galba, Otho, Vitellius R. annum 1.	1							69
820	Vespasianus.	2							70

IN SINGULIS
S. SCRIPTURÆ LIBRIS
PRÆLOQUIA
EX BIBLIA ANTONII VITRE'.

LIBER GENESIS
Hebraicè
BERESITH.

PRIMUM Mosis librum Græci interpretes Genesim inscripserunt, quòd creationem, & originem mundi contineat: Hebræi verò Beresith, idest in principio, à prima totius libri dictione suo more appellarunt, Continet autem non solùm mundi ortum, sed & progressus, mirabilemque 2369. annorum, Dei gubernationem ad obitum usque Josephi retexit. Quod breviter sic ostenditur.

Patriarchæ	*Anni Mundi in quibus nati sunt Patriarchæ.*	*Anni Vitæ eorumdem in quibus genuerunt*	*Loca Sacræ Scripturæ*	*Patriarchæ*	*Anni Mundi in quibus nati sunt Patriarchæ*	*Anni Vitæ eorumdem in quibus genuerunt*	*Loca Sacræ Scripturæ*
Adam anno	1	130		Phaleg	1757	30	
Seth	130	105		Rheu	1787	32	
Enos	235	90		Sarug	1819	30	Genes. 11.
Cainan	325	70		Nachor	1849	29	
Malaeel	395	65		Thare	1878	130	Genes.11.
Jared	460	162	Gen.5.				Cum 12.
Henoch	622	65		Abraham	2008	100	Genes.17.
Mathusalem	687	187		Isaac	2108	60	Et 21.
Lamech	874	182					Genes.25.
Noe	1056	502		Jacob	2168	91	Genes.41.
Sem	1558	100		Joseph	2259		cum 45.47
Arphaxad	1658	35		Qui annos natus 110. mor-			
Sale	1693	30	Gen. 11.	tuus est. Atque ita completur			Genes.50.
Heber	1723	34		Historia annorum 2369.			

LIBER EXODI
HEBRAICE
Velle Semoht.

SEcundus Mosis liber Grecè dicitur Exodos, id est exitus, ab insigni illa discessione quà filii Israel relicta Ægypto in libertatem se vindicarunt: Hebraice verò Velle-Semoth, id est, & hæc nomina à primis ipsiusmet libri dictionibus, nuncupatur. Continet autem duram populi Israelitici servitutem; admirandam ejusdem liberationem, Divinæ legis promulgationem; Denique res per 145. annos gestas, à morte Josephi scilicet, ad erectum Tabernaculum. Quod sic describitur.

A morte Josephi, ad nativitatem Mosis.	An.	64.	
A nato Mose ad exitum ex Ægypto.	An.	80.	Exod.7.10.
Ab exitu ad erectum Tabernaculum.	An.	1.	Exod.40.17.
Summa —	An.	145.	
Quæ si addatur ad annos in Genesi comprehensos.		2369.	
Exurget à Creatione mundi annorum numerus.		2515.	

LIBER

LIBER LEVITICUS

HEBRAICE

Vajera.

TErtius Mosis liber à Græcis Leviticus dicitur, quod in eo fusissimè tractetur id genus legum, quod ad ceremonias, & officium Levitarum pertinet: ut sunt holocausta, & reliqua sacrificiorum atque oblationum genera; Ignis perpetuus; discrimen animalium mundorum & immundorum; indictio festorum dierum; promulgatio anni Jubilæi: Et alia quamplurima notatu digna, quæ in populo Dei dicta, factaque sunt intra unum mensem. Nempe ab initio anni 2. post exitum ex Ægypto, erecto jam Tabernaculo, usque ad principium secundi mensis ejusdem anni. Ab Hebræis vocatur hic liber Toratbacabim, id est, lex Sacerdotum: Vel Vaicra, & vocavit à primo libri vocabulo, ut de aliis jam dictum est.

LIBER NUMERI

HEBRAICE

Vajedabber.

QUartum hunc Mosis librum Græci Apiomora, latini Numeros inscripserunt; quòd in ipsa fronte Moses & Aaron ineant, numerum populi tributim. Hebræi verò, ut superioribus libris, ita huic quoque nomen imposuerunt à prima voce Vajedabber, id est, & locutus est. Continet autem res gestas, & leges promulgatas à secundo mense anni secundi post exitum ex Ægypto, usque ad initium mensis undecimi anni quadragesimi: id est historiam annorum ferè triginta novem.

LIBER DEUTERONOMII

HEBRAICE

Elle Haddebarim.

QUintus Mosis liber à Græcis Deuteronomium dicitur, à δεύτερος secundus; & νόμος. Lex: quasi dicas secundum, seu secundariam legem. Non quòd alia sit ab ea, quæ in monte Sinai data est, sed quòd denuò repetita, coram filiis eorum, qui post primam promulgationem perierant in deserto. Hebræi suo more à primis dictionibus; Elle Haddebarim id est hæc sunt verba, hunc librum inscripserunt, Incipit autem à brevi narratione rerum præteritarum: mox populum hortatur ad legis obsequium, quam diligenter repetit, & explicat: deinde res gestas narrat ab initio undecimi mensis usque ad septimum diem mensis duodecimi anni illius, qui ab exitu quadragesimus est.

Atque hic ultimus Mosis liber Pentateuchum absolvit, qui à quinque voluminibus, seu partibus nomen habet. Πέντε enim Græcè quinque τεῦχος & instrumentum, & volumen significat. Eosdem libros Hebræi propriè, Thora, id est legem appellant. Unde etiam in Novo Testamento Legis nomine, libri Mosis intelliguntur.

LIBER JOSUE

HEBRAICE

Jehosua.

POST Pentateuchum, qui historiam annorum 2552. cum dimidio ab Orbe condito complectitur, sequitur Bibliorum altera pars, ubi intricatior paululum est temporum ratio. Uno tamen precipuè testimonio Chronologia dirigitur, quo ab exitu ex Ægypto ad jacta Templi fundamenta, anni 480. numerantur 3. Reg. 6. 1. Eos itaque quàm commodè & diligenter fieri poterit investigabimus, & adscribemus.

Liber Josue, qui ab ipsomet conscriptus putatur, res memoriæ dignas continet à morte Mosis usque ad mortem ipsiusmet Josue, quem per annos 17. populum rexisse communior fert opinio. Id autem ex calculis nostris ab anno mundi 2553. ad annum 2570. dirigetur.

LIBER JUDICUM

HEBRAICE

Sophetim.

HIC liber ab Hebræis Sophetim, nuncupatur, id est Judices; sic enim summi Magistratus Israelitarum ante constitutos Reges vocabantur. Refert itaque statum Reipublicæ à morte Josue ad Samsonis mortem, & servitutes varias exhibet, quibus Deus eorum peccata castigabat. Sub finem verò aliqua habentur exempla, quibus, etiam ante tempora servitutum, quàm corruptis moribus, & ad Idolatriam propensi fuerint ostenditur. Michæ siquidem, & Beniamitarum historiæ, ante primam servitutem videntur collocandæ.

Quanti autem sit temporis totius libri Historia, valde dubium est: Quidam enim annos Judicum ab annis servitutum separatim numerandos sentiunt, alii aliter. Nos non tam per servitutes, quàm per pacificationes computabimus. Nam cùm frequens sit Hebræis uti numero cardinali pro ordinali: ubi quadraginta, vel octoginta annis terram quievisse dicitur; cum viris doctis, de octuagesi-

gesimo vel quadragesimo anno, id explicandum putamus, ab ultima semper pacta pace annos dinumerando. Quod cùm ita fiet, invenietur hoc libro spatium 317. annorum comprehendi: ab anno mundi scilicet 2570. ad annum 2887.

LIBER RUTH.

EXimiæ pietatis, & divinæ prudentiæ singulare exemplum exhibet iste libellus. Ruth enim Moabitis socrum suam in patriam revertentem piè subsecuta, Boozo prædiviti secundis nuptiis jungitur, cui parit Obed Davidis avum, unde Christus genus suum secundùm carnem ducit.

Hanc historiam Judicum tempore contigisse constat, sub quo autem Judice minimè constat. Verùm non incommodè referri potest ad Samgaris tempora Judicis parum nobilis. Patet enim ex nostro calculo Rahab exploratores excepisse anno mundi 2553. Josue tum primùm Rempublicam capessente. Ponamus ergo eam tunc annorum circiter 13. fuisse: potuit Boozum parere ætatis anno 60. (quod superiori sæculo exemplo non caruit) atque ita anno 47. post exceptos exploratores. Potuit autem Obedum genuisse Booz anno ætatis centesimo sexto, eo præsertim sæculo, & ex juniore adhuc uxore. Quod item de Obedo, & Jesse Davidis patre dicendum erit, ut ab eo tempore quo dicti exploratores missi sunt reperiantur anni 366. qui ad Davidis ortum effluxerunt. Ergo si ad dictos 47. jungas 106. annos, extabunt 145. à missione exploratorum istorum ad præsentes Ruth nuptias. Hi autem ad ann um 2553. juncti, efficient 2698. qui circa Ehudis mortem & Samgaris tempora incident.

LIBER PRIMUS

SAMUELIS

Quem nos Primum Regum dicimus.

QUatuor libri qui sequuntur ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ à Græcis dicuntur, id est Regnorum, ut & à quibusdam Latinis nuncupati sunt: quòd de duodecim tribuum regno primùm integro, postea diviso tractent. Plerique tamen Latini Regum dicere maluerunt, quòd præposita tantum Samuelis historia, quæ & ipsa ad dignoscendum originem instituti regni erat necessaria, cætera ad Regum facta pertineant. Hebræi verò duo tantùm posteriores Regum appellant, priores Samuelis nomine insigniunt. Cujus hæc esse potuit ratio, quòd & historiam duorum Regum à Samuele junctorum contineant, & quæ tam in hoc de Saule, quàm in altero de Davide referuntur, Samuelis vera esse vaticinia comprobent.

Horum ergo Primus, res gestas narrat sub Judicibus Heli & Samuele, nec non sub Rege Saule, & per spatium annorum 101. extenditur, ab anno scilicet Heli I. qui est mundi 2848. ad mortem Saulis, quam anno 2949. adscribimus.

Sub	Heli ann.	40	Cap. 4. 18.
	Samuel	21	Cap.7.2.cum12.17
	Saul	40	Actor. 13. 21.
	Summa	101	

LIBER SECUNDUS

SAMUELIS

Quem nos Secundum Regum dicimus.

SEcundus liber Regum res gestas à morte Saulis ad finem usque Davidis Regni describit, annorum circiter 40. historiam exhibens.

LIBER REGUM TERTIUS

SECUNDUM HEBRÆOS

Primus Malachim.

HUNC librum Hebræi Primum Malachim, id est Regum nos Tertium appellamus, ut ad prioris libri titulum jam annotatum est. Incipit autem à Salomone, præmissa tantùm narratione quà ostenditur quo modo ad Regnum ipse pervenerit. Regno deinde in duos partes scisso, quatuor Regum Juda, & octo Regum Israel res gestas pertexit. Tota libri hujus historia annos complectitur 119. è quibus priores 40. Salomonis fuerunt. Cæteri reliquorum Regum, tum Judæ, tum Israelis.

Sub Achab horum ultimo maximè floruit Elias Propheta.

LIBER REGUM QUARTUS

SECUNDUM HEBRÆOS

Malachim Secundus.

HIC liber continet res gestas sexdecim Regum Judæ, & duodecim Regum Israelis. De Elia interea mira quædam prosequitur. Multa insuper addit de Elisæo individuo ejus comite & successore. Estque historia 308. annorum.

Atque ita quatuor libri Regum per spatium 569. ann. extenduntur, ab anno scilicet 2848. administrationis Heli sacerdotis I. quo Anna effundebat animam coram Domino pro Samuele impetrando; ad annum 3416. Sedeciæ Regis undecimum, quo capta est Jerusalem, incensum Templum; & Juda translatus de terra sua, 4 Reg. 25. Idque ab injunctione Saulis 508. ab initio Regni Davidis 468. ab decem tribuum distractione 388. ab Israelitici regni excidio 134. Pauca quædam præterea

reà subjiciuntur de morte Godoliæ; & evecto per Evilmerodachum Joachimo, quasi precisè hic spectentur ad annos prædictos, adhuc 28. adjicient, ut fiat summa aonorum universæ historiæ his libris comprehensæ. 597.

LIBER PRIMUS PARAL.

HEBRAICE

Dibre Hajamin.

Libros Paralipomenon, hoc est pretermissorum, quòd ibi quædam in libris Regum omissa habeantur; Hebræi Dibre Hajamin, id est verba dierum vocant, quòd ex regum diurnis excerpti sint. Unos est autem apud eos, sed à nostris divisus, quem ab Esdra scriptum constans fama semper obtinuit. Quidam Chronicorum libros inscribere maluerunt. In horum priore, propagatio gentis Israeliticæ ab Adamo ad reditum usque à captivitate breviter recensetur. Deinde repetita à Davide historia, ejus regnum accuratiùs describitur, ad Salomonis usque unctionem, hoc est ad annum mundi 2990.

LIBER SECUNDUS PARALIP.

HEBRAICE

Dibre Hajamin.

IN hoc secundo libro, Esdras historiam annorum 479. percurrit: ab anno scilicet mundi 2990. ad annum 3468. quo finitis 70. annis captivitatis, Cyrus redeundi potestatem fecit. Sunt ergo anni.

Salomonis	40.
Ab divisione regni, ad 4. Joachimi	369.
Ab 4. Joachimi, ad finitam captivitatem	70.
Summa	479.

LIBER PRIMUS

ESDRÆ.

PAralipomenon libros excipit ille qui ab Esdra scriptore nomen est sortitus. Erat autem Esdras eruditissimus, & in lege versatissimus, cui hoc insuper debetur, quòd totam Scripturam Sacram, negligentia Sacerdotum & injuria temporum multis locis depravatam, correxerit, & restauravit. Samaritanos characteres quibus antea Judæi utebantur, Samaritanis relinquens, Chaldaicos ille tum substituisse dicitur, sive quòd populus his jam assuevisset, tempore captivitatis, sive ut animos Judæorum à Samaritanis longiùs alienaret.

Est autem series historiæ hoc libro comprehensæ aon. 82. ab anno scilicet mundi 3468. quo Cyrus, Cambyse patre in Persia & Cyaxare socero in Media, vita functis, Orientis Monarchia potitus est; ad ano. 3550. Artaxerxis illius qui Longimanus dictus est 20. Qui annorum numerus, hac quam in prolegomenis nostris ratione probamus, ita colligitur.

Cyrus,	ann.	7.	
Cambyses,		7.	& mens. 5
Magus			mens. 7
Darius Hystaspis filius,		36.	
Xerxes,		12.	
Artaxerses,		19.	
Summa		82.	

LIBER NEHEMIÆ

QUI

ET ESDRÆ SECUNDUS

Dicitur.

HIC liber à Nehemia scriptore nomen accepit, cujus profectionem evenisse postquam ascendit Zerobabel ann. 98. & postquam Esdras ascendit ann. 13. patet. Vidit hic Esdram eique superstes fuit, ex cujus consilio animum adscribendum applicuisse dicitur, unde etiam Esdræ secundus dictus liber, qui olim à priori non discriminabatur, ut testis est Hieronymus. Continet autem instaurationem Jerosolymorum, correctionem reducis populi, & labentis Dei cultus renovationem. Historia est ann. circiter 83. ab anno scilicet Artaxerxis Longimani 20. qui est mundi 3550. ad regnum jam inchoatum Darii Nothi, ejus filii, qui ann. M. 3581. auspicatus est.

LIBER TOBIÆ.

COntinet hic liber eximiæ pietatis, singularis patientiæ, & Dei in suos providentiæ praeclara documenta. Tobias enim semper in Deum fidelis, cùm in captivitatem abduceretur, quo tempore, capta à Salmanasare Samaria, Israeliticum regnum eversum est, à piis operibus numquam destitit. Hunc ab eodem Salmanasare primùm clementer habitum & annonæ curatorem constitutum græci testantur codices, à Chaldæis, quos in versione nostra secutus est Hieronymus, non parum diversi. Post autem à Senacheribo, cujus offensionem suo in mortuos sepeliendos studio meruerat, bonis & exilio mulctatus est: sed ab Assaradone statim restitutus, opera Achioris filii fratris sui, quem ille Rex omnibus suis rationibus præfecerat.

At

At posteà bonis iterum spoliatus est. Quin & cæcitate interim à Deo probatus. Tandem, filio quem in Mediam ad pecuniam à Gabelo repetendam miserat, cum nuru ingentibusque divitiis recepto; visu recuperato, Dei benedictionibus cumulatus, ingentem ex filio post se reliquit sobolem, cui moriens benè precatur, & ex Prophetarum dictis de Ninive evertenda, benè consulit.

LIBER JUDITH.

De Judith tempore & historia variè disputant eruditi. Hanc alii ante captivitatem collocant; alii post reductum populum, imperantibus Persis. Nos cum doctis plurimis in priorem partem magis inclinamus, quòd & Ecbathanam conditam, & Ninivem eversam ante ipsam captivitatem legamus. Post restitutum itaque Manassem istam expeditionem accidisse arbitramur. Anno etenim I. Olimp. 18. condita est Ecbathana, ut in Græco Eusebii Chronico refertur: is est periodi Julianæ 4000. cùm Manasses regnum inierit anno ejusdem periodi 4016. Mundi 3306 captusque demum videatur anno regni sui 21. quo tempore novis colonis in Samariam ab Assaradone missis, ut est Esdra 4. anno mundi 3327. principes exercitus Regis Assyrii in vicinam Judæam excurrentes, eum in vepretis quibusdam latitantem ceperunt. At cùm Ecbathanæ conditor Dejoces nominetur ab Herodoto, & Arphaxad à sacra historia magno id argumento est, eumdem ejusdem urbis esse conditorem, sed binominem. Nabuchodonosor verò qui hic habetur, Saosduchinum esse apparet Assaradonis filium, Senacheribi nepotem. Probatur id non solùm ex continenti historia, & ex diligenti annorum calculo, sed etiam ex eo quòd ut Nabucodonosor iste anno regni sui 12. Arphaxadem vicit, ita Dejocis exitus circa initium quoque duodecimi anni Saosduchini, ab Herodoto notatur, Saosduchinus ergo ille, & in Regia Assyriorum Ninive regnasse dicitur, & Nabucodonosor in hac eadem historia, à Babyloniensi aliquo Judæo Chaldaicè scripta, quasi communi Babyloniorum vocabulo appellatur: sive quòd proprio nomine parum notus esset apud Dei populum, qui de uno ferè Holopherne audierat: sive quòd scriptor amborum Imperiorum conjunctionem sic indicare voluerit. Deficiente enim Babyloniorum stirpe regia, Assaradon eos sub antiquum Assyriorum jugum, jam cùm hæc agerentur, reduxerat: & cùm scriberentur Ninive etiam à Nabopolassare Nabuchodonosoris magni patre funditus eversa, in Babylonem utriusque Regni sedes translata tandem erat. Hic itaque Saosduchinus, anno regni sui 13. ingentes ex devicto Dejoce, sive Arphaxade animos concipiens, de universis gentibus debellandis consilium iniit, ac Holophernem, Persam genere, ducem militiæ suæ, adversus Occidentis regna misit. Quòd evenisse volumus anno periodi Julianæ 4058. mundi (ex nostro calculo) 3348. Manassis 42.

His ita constitutis facilè dissolvuntur omnia quæ à plerisque objici solent. Nam Holophernes iste potuit inquirere de moribus, opibus, ducibus, hujus populi, vel ut meliùs omnia (quod diligentiores solent duces) distinctiusque cognosceret: vel ut quàm vili eos faceret superbissimis suis interrogationibus ostenderet, quòd tantuli tanto principi se opponere auderent. Et Achior rectè respondit, eos cùm recessissent à Deo exterminatos præliis à multis nationibus; puta Philistæis, Syris, Æthiopibus, Ægyptiis, & plurimos eorum captivos abductos in terram non suam; Puta à Salmanazare capta Samaria, ante annos 65. Et eosdem nuper ex dispersione adunatos, iterum Jerusalem possidere; quam scilicet timore perterriti, deseruerant, cùm ante annos 22. Manasses captus esset, hinc inde fuga, & latibulis saluti consulentes. Favet etiam summi Sacerdotis Eliachimi, sive Joachimi nomen, qui sub Manasse „ extitisse perhibetur: Et non solùm tunicam & „ cingulum habuisse (hoc est potestatem sacerdotalem) sed quasi patrem fuisse habitantibus Jerusalem, & clavem domus David gessisse, ut „ ipso aperiente non esset qui clauderet, aut claudente qui aperiret, ut est Isaiæ 22. Quibus verbis satis declaratur omne jus, omnemque penes eum auctoritatem fuisse. Manasses enim scelerum pœnitens, tunc quasi privatus, ut videtur, agebat, nihilque nisi de summi Sacerdotis consilio gerebat; totis viribus ad morum mutationem intendens, & ad omnem quà Deum posset prosequi religionem, ait Josephus: hac in una tantùm re quoad vixit, „ totus ot se gratum pro accepta salute præstaret.

De ætate Judith hoc insuper considerandum, quod habet scriptura; ipsam videlicet in domo viri sui mansisse ad annum ætatis 105. nec toto vitæ ejus tempore, nec multis post annis repertum esse qui Israelem turbaret. Ex eo nos eam annorum fuisse circiter 64. cùm ad Holophernem accessit, colligimus. Nec est quòd miretur quis mulierem, isto præsertim sæculo, venustatem ad hos annos retinere potuisse, quæ ætatis ferè adhuc mediæ; integræ quidem certè, haberi poterat. Adde quòd Deus ipsi Judithæ, ut testatur scriptura, Splendorem conferebat singularem. Superstes ergo fuerit Judith adhuc annis 41. hoc est ad annum usque 3389. à quo 5. restant usque ad annum 3394. quo à Necaone Rege Ægypti Josia percusso, superioris temporis lætitia in luctum, & mœrorem versa est.

LIBER ESTHER.

Assueri, & Artaxerxis nomen pluribus principibus commune fuisse nemo nescit. Quis autem sit ille de quo nunc agitur, alii aliter sentiunt. Nos Darium Histaspis filium esse arbitramur, nec eam

eam historiam alteri superiorum aut posteriorum regum adscribere fas esse ducimus. Primò enim Mardochæus Estheræ avunculus, ipsa teste scriptura (Esth. 2. 6. & 11. 8.) translatus fuerat à Nabuchodonosore magno, unà cum Jeconia rege. Itaque cùm ab hac translatione quæ ann. mundi 3405. facta est, ad hujus Darii sive Assueri 12. qui est mundi 3494. quo Adam de perdendis Judæis consilium iniit, anni jam 89. effluxerint, vitam Mardochæi longè ultrà producere prorsus absurdum est: Qua exceptione, planè reges omnes Dario posteriores excluduntur. Nam qui loca scripturæ supra citata, in alium sensum vocant, à vero mihi aberrare videntur; cùm neque id ulla fiment certa ratione; & alia loca quæ ad mentem suam stabiliendam adducunt, minùs similes sint, atque adeò id quod volunt efficiant minimè. Secundò iis notis hunc nostrum Assuerum describit scriptura, quæ in nullum alium antegressorum regum cadant. Dicitur enim regnasse ab India usque in Æthiopiam annosque plures quàm 12. regnasse significatur. Priori conditione excluduntur reges ante Cambysem, quorum ditioni Ægyptus subjecta non fuit posteriori Cambyses ipse, qui ad Ægyptum quidem penetravit, at statim obiit, nec annos octo complevit imperii, teste Herodoto. Tertiò asserit sacer contextus Susan caput regni Assuero fuisse, & in ea solium regni habuisse; quod apprimè in Darium convenit, à quo urbem Susan regiarum ædium magnificentia amplificatam narrat Ælianus, ibique reconditos & asservatos ipsius thesauros fuisse, ait Herodotus. Quartò refert Scriptura Assuerum adamasse Estheram, quam Edissam, sive Hadassam, quoque nominat, præ omnibus aliis virginibus, & diadema regni imposuisse in capite ejus. Narrat verò Herodotus Darium hunc, virginem quandam ex uxoribus maximè adamasse, ejusque imaginem ex auro solido compactam habuisse, quæ bellè inter se congruunt; quamvis Artissonam, corrupto fortè nomine, eam appellet. Quintò Assuerus ille eadem adhuc testante scriptura, cunctas insulas, maris sibi fecit tributarias: At Thucydide auctore, Darius iste insulas Phœnicum classe subegit; eisque, ut refert Plato in Menexeno, dominatus est: Id verò nec ad Xerxis hujus filii tempora referri potest, qui ex Græcia fugatus ante annum regni sui 2. eas insulas amiserat; quibus post annos regni 12. Assuerum illum nostrum & dominatum esse, & tributum imposuisse scripturæ significant: Nec item ad alium posteriorum regum, quorum nullus has insulas, (si Clazomenem & Cyprum excipias) sibi subjectas habuit, ut constat ex Antalcidex pacis formula apud Xenophontem Hellen. 5. Denique Darius iste primus gentibus tributa imposuisse dicitur ab ethnicis auctoribus, unde & χάπηλος, id est caupo & institor dictus est, ut narrat Herodotus; cùm sub Cyro & Cambyse nihil adhuc simile visum esset, sed tantùm munera afferri solerent. Nulli itaque nec priorum nec posteriorum Persarum regum magis quàm Dario Histaspis conveniunt quæ huic Assuero à sacra scriptura assignantur.

His ergo diligenter expensis credimus non solùm hunc Assuerum esse nostrum Darium (quem ut olim Cyrum, ita nunc Deus ad regium fastigium, via singulari evexisse videtur, ut populo suo consuleret) sed etiam Vastin reginam, Atossam Cyri filiam arbitramur, quam statim regnum adeptus duxit, ut illud non tam ad alienos transisse, quàm in regia familia mansisse videretur: unde etiam conjicere est cum eodem tempore, regium Assueri nomen sibi sumpsisse, olim Cyro Cambysique jam auditum. Estheram verò, sive Edissam, Herodoti Artyssonam esse virginem ducimus, utcumque hanc Atossæ sororem, & Cyri filiam ab eodem, qui cùm omnium primus scripserit, omnia novisse non potuit, fingi non ignoremus. Celebratum autem videtur illud Assueri, sive Darii convivium, postquàm Persas, conspirationis illius, quà Mago interempto regnum sibi paraverat, consortes, sibi tandem factos onerosos, (ait Valer. Max.) de medio sustulit: cùm gloriam absolutæ tunc demum Monarchiæ, & decorem magnitudinis suæ, vellet ostendere; ut Magnatum animos ex eo fortè commotos mitigaret, ac populum demulceret: dum intereà regiæ uxoris regiosanimos gerentis fastidium & arrogantiam expertus est. Eodem autem ferè tempore quo hæc geruntur in Perside, Judæi Jerosolymis instigantibus Aggæo & Zacharia Prophetis, ex ejusdem Darii edicto, instaurationem templi acriùs urgent & absolvunt, ut ex annis ad librum Esdræ adscriptis videre est.

LIBER JOB.

HIstoriam hanc veram fuisse docent non solùm personarum, gentium, & regionum nomina propria, sed & Tobiæ, Ezechielis, atque Jacobi Apostoli testimonia. Conscriptam primùm fuisse ab ipsomet Job, censet B. Gregorius, ut qui certamina spiritualis pugnæ sustinuerat, etiam consummatæ suæ victoriæ gesta narraret: Et quidem Arabicè, ut ostendunt frequentes hic, hujus linguæ voces: unde posteà à Mose hebræis facta locum dedit Hebræorum communis sententia, qui autorem hujus faciunt Mosen. Contigit autem ut probabiliter fert conjectura, agentibus in deserto Judæis: siquidem nulla hìc legis, nisi per manus traditæ mentio fit. Porrò præcipua quæ hìc tractatur questio est; an solos demum peccatores in hac vita Deus malis, ac calamitatibus afficiat: an etiam pios & justos. Posteriorem partem, quæ una vera est, B. Job tuetur; priorem verò, eamque falsam, ejus amici. Atque ita verba tum Dei, quæ hìc habentur, tum ipsius Job, scripturæ Canonicæ auctoritatem obtinent, quibus proinde certa fides debeatur. At amicorum sermonibus non item, ut sentiunt Augustinus, Chrysostomus,

mus, Gregorius & alii; tametsi multa interdum ab istis præclarè & verè ad malam suam causam tuendam afferuntur. Hinc est quòd quædam Eliphæ verba ab Apostolo laudantur, quæ scripturæ auctoritatem à Paulo repetunt, non ab Elipha. Hi autem tres amici Job, hereticorum typum gessisse dicuntur à Patribus; qui quidem, & Ecclesiam impugnare, & viros sanctos affligere nunquam desinent.

LIBER PSALMORUM.

Psalmorum liber unicus est apud Latinos, sed in quinque partes dissectus apud Hebræos, quarum unaquæque hac clausula terminatur: fiat, fiat. Hi Davidis dicuntur, non quòd is omnium sit autor, sed quòd multos veterum collegerit, plurimos ipse addiderit. Quanquàm aliqui quoque posterioris ætatis sint, ab ipso Esdra aliisque prophetis additi. Latina autem editio quam hactenus usurpat sancta Romana Ecclesia, non est versio Sancti Hieronymi, sed alia translata ab antiquo interprete, ex Græco septuaginta seniorum editionis Sancti Luciani Martyris (quæ sive communis dicebatur) ab ipsomet Hieronymo correcta & emendata.

LIBER PROVERBIORUM

Quem

Hebræi MISLE appellant.

HIC liber Græcè παροιμίαι, id est Proverbia, dicitur, & ab Hebræis Misle, quòd propriè Parabolam sive comparationem significat. Sed quia ex comparationibus cursatis, plerumque fiebant proverbia; inde cœpit sumi pro ipsis proverbiis: deinde latiùs, ut fit, se protendente vocis usu, pro omni sententia valuit usurpari. Sunt verò quæ hic habentur omnia præcepta sancta; & moralia, de piorum officiis erga Deum & homines: præsertim à 10. cap. Cùm priora novem veluti encomium Sapientię & ad eam paranesis sint. Notandum verò in libris Salomonis, Græcorum sæpe discrepare ab Hebræo, quod paraphrastem sepius agere maluerit. Latinus etiam interpres aliquas subinde inferit sententias, quæ in Hebræo non habentur, saltem eodem loco, quas ferè ex Græco videtur desumpsisse.

ECCLESIASTES

Qui ab Hebræis

COHELETH appellatur.

HIC liber Coheleth ab Hebræis dicitur; quod Græci Ecclesiasten vertère, id est convocatorem, sive concionatorem. Toto enim opere, de mundi, ac rerum mundanarum vanitate concionatur Salomon, & ex multorum Patrum sententia, resipiscentiam suam seriò profitetur, ut instituere omnes, atque firmare in via veritatis possit. Id propter, exponit primùm rationem studiorum suorum, & institutæ vitæ: deinde observationem occupationum eorum omnium, quibus se implicant mortales, quæ omnia vanitatis damnat. Homines autem ad pietatis, & humanitatis officia revocat, mortem, & judicium rebellantibus denunciat, & in officio confirmat pios. Ibi verò observandum maxime videtur, quod annotavit Divus Hieronymus: in Proverbiis scilicet parvulos à Salomone edoceri, & quasi de officiis per sententias erudiri: in hoc verò Ecclesiaste libro, maturæ ætatis virum instituì, nec quicquam in mundi rebus putet esse perpetuum, sed caduca & brevia, universa quæ cernimus: Ad extremum, jam consummatum virum, & calcato sæculo præparatum, in Cantico Canticorum, sponsi jungi amplexibus. Quibus etiam congruit quod de Bernardo, ad hujus Cantici titulum afferemus.

CANTICUM CANTICORUM

SALOMONIS

Quod Hebraicè dicitur

SIR HASIRIM.

CArmen hoc vocatur ab Hebræis Sir Hasirim: id est Canticum Canticorum, quasi diceres nobilissimum carmen, seu excellentissimum Canticorum; quia totum est mysticum, plenissimum incomprehensibilis amoris Christi erga sponsam suam, ac vicissim sponsæ erga Christum sponsum. Notandum verò cum Hieronymo hoc Canticum apud Hebræos non ante ann. 30. legi solitum. Nam ut ait Bernardus mentem Hieronymi quam super libri titulo exposuimus sequutus: Hic liber duorum priorum Salomonis fructus est, nec nisi sobriis mentibus, & auribus credendus. Alioquin, ante carnem disciplinæ studiis edomitam, & mancipatam spiritui; ante spretam, & abiectam sæculi pompam, & sarcinam, indignè ab impuris lectio sancta præsumitur. Istiusmodi enim Canticum sola unctio docet, sola addiscit experientia. Est quippe nuptiale carmen exprimens castos jucundosque complexus animorum, morum concordiam, affectuumque consentaneam ad alterutrum charitatem.

LIBER SAPIENTIÆ.

LIber hic Sapientiæ liber dicitur, quòd de Sapientia tam increata quàm creata, sublimius divi-

divinisque tractet. Apud Græcos inscribitur Sapientia Salomonis, quòd sententiarum ac sensuum autor sit Salomon, ut ipsa libri verba testantur, cap. 9. v. 7. Tu elegisti me Regem populo tuo, & dixisti me ædificare Templum in monte sancto tuo. Quis autem illas sententias græcè expresserit incertum est. Dividitur hic liber in tres partes: Prima, ad caput 7. usque, exhortatur ad zelum, & amorem sapientiæ. Secunda usque ad cap. 10. explicat originem sapientiæ. Tertia quæ superest, effectus & fructus sapientiæ proponit.

ECCLESIASTICUS

JESU FILII SIRACH.

Liber hic Ecclesiasticus, id est Concionator à Latinis inscribitur, ad imitationem simul distinctionem libri Salomonis, qui Ecclesiastes dicitur: complectitur enim similia morum præcepta. Scriptus est autem sermone Hebræo ab Jesu filio Sirach, sed in Græcum versus ab alio Jesu illius nepote. Exemplar Hebraicum se vidisse testatur Hieronymus: verùm ab illius tempore excidit, servata tantùm versione Græca Junioris Jesu, cujus etiam est sequens Prologus.

PROLOGUS.

Multorum nobis, & magnorum per legem, & Prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ & sapientiæ causa: quia non solùm ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse & dicentes & scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus, postquàm se ampliùs dedit ad diligentiam lectionis legis, & Prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis à parentibus nostris traditi sunt: voluit & ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent: ut desiderantes discere, & illorum periti facti, magis magisque attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, & attentiori studio lectionem facere, & veniam habere in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiæ deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba Hebraica quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solùm hæc, sed & ipsa lex & Prophetæ, cæteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in octavo, & trigesimo anno temporibus Ptolomæi Evergetis regis, parvæ, neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & necessarium putavi, & ipse aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum istum: & multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa, quæ ad finem ducunt, librum istum dare, & illis qui volunt animum intendere, & discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundùm legem Domini proposuerint vitam agere.

PROPHETIA

ISAIÆ.

Prophetæ in majores 4. & minores 12. vulgò distribuuntur. Majores dicuntur quorum majora sunt opera, minores quorum minora. Hebræi tres tantùm majores nominant. Nam Danielem Prophetis non adscribunt, non magis quàm Davidem; non quòd non multa eximia prædixerint, sed quia vitæ genus propheticum non sectabantur, cùm alter Rex esset, alter satrapa. Apud Græcos præcedunt minores: Latini majoribus priorem dant locum, Græcos hic spectasse probabile est, quòd inter minores aliqui sint valdè antiqui. Est enim hic ordo temporis inter prophetas, ac prophetarum opera, quæ tum ex eorum scriptis ac certis quibusdam conjecturis assequi possumus. Oseas, Joel, Amos, Isayas, Jonas, Abdias, Michæas, Nahum, Jeremias, Sophonias, Habacuc, Daniel, Ezechiel, Aggæus, Zacharias, Malachias. Initium à rege Azaria, sive Ozia, qui anno mundi 3194. auspicatus est: Finis extructo Templo ac reædificata urbe. Quod ad Darium Nothum extendere possis, cujus obiter meminit Nehemias, cap. 12. v. 22. cui æqualem Malachiam facimus. Hic autem Darius regnum adeptus est ann. mundi 3581. ad finem tendente ann. r. Olimp. 89. Ut totum illud Prophetarum tempus per 400. ferè annorum spatium extendatur. ISAIAS, cujus nomen salus Domini interpretatum est; Propheta sanctus, magnus, & fidelis, ab Ecclesiastico dicitur, qui id quoque addit de eo; Spiritu magno vidit ultima, & consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum ostendit futura & abscondita antequam evenirent. Cap. 48. 27. ut etiam si non temporis, meriti quidem ratione aliis omnibus jure præponatur: quippe ab Synagoga, & ab Ecclesia maximi semper habitus. Nam etsi multa ea iis quæ prædixit Isajas ad Judæorum & finitimorum populorum nec non Assyriorum, & Babyloniorumque historiam videantur pertinere: multo simpliciùs tamen limpidiùsque in res Christi & Ecclesiæ plurima conveniunt, quarum hæc umbram in se continebant. Eo itaque animo, omnia nos sic respicere & accipere debemus: sive comminationes & onerosas ejus prophetias legamus, quæ ad caput 30. ferè extenduntur, sive consolationes quæ inde subsequuntur; sive promissiones & spes eximias, quæ passim toto opere sparguntur. Immò; etiam hoc adjiciendum, ait Hieronymus, quòd non tam Propheta dicendus sit quàm Evangelista: Ita enim universa Christi, Ecclesiæque mysteria ad liquidum persecutus est, ut non putes eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam contexere. Vir per omnia magnus; Primò, splendore

dore generis, quippe Amosi, fratris Amasiæ regis Juda filius: Secundò vitæ sanctitate, ut ejus scripta testantur: Tertiò eloquentia, quippe vir nobilis, & urbanæ eloquentiæ, unde accidit ut præ cæteris florem sermonis ejus, translatio non potuerit conservare, inquit Hieronymus. Quartò constantia in adversis & gloriosa morte, quem serra lignea ab impio rege Manasse dissectum, cùm ejus monita ferrè non posset communis fert Hebræorum traditio, ut docent Tertullianus, Hieronymus, Basilius & alii. Hanc ergo Judæorum traditionem si sequamur, Hieronymique sententiæ subscribamus, qui hunc ab anno 25. Osiæ regis, prophetandi munus auspicatum fuisse scribit, integro ferè sæculo eum hoc munere functum reperiemus; cùm verisimile non sit Manassem in tantum vitum nisi cumulata demum malitia, insanisse.

PROPHETIA

JEREMIÆ.

JEREMIAS Hebraicè JIRMIAHU, id est excelsus Domini, nomine huic viro Dei appriinè convenienti, qui ex utero matris Propheta consecratus, Sacerdos etiam & Doctor extitit. Adhuc puer hoc est anno vitæ circiter 15. ut putat Hieronymus, propheticum munus, quod eadem qua Moyses verecundia detractaverat, à Deo jussus obire cœpit. Versatur autem ejus Prophetia in acerbissimis reprehensionibus suorum temporum, in increpationibus & lamentis: Deinde verò in consolationibus Ecclesiæ graviter afflictæ, quam promissionibus amplissimis de regno Christi, gentibus in Ecclesiam inducendis, ac multiplici gratia Novi Testamenti reficit & erigit. Scripsit stylo, qui quantùm in verbis simplex videtur & facilis, tantùm in majestate sensuum profundus est, ait Hieronymus. Scriba ejus Baruch fuit, qui cum Prophetias diversis temporibus editas colligeret, ordinem temporum neglexit, ut legenti patebit. Apud Græcos interpretes, sæpe alius est ordo capitum quàm in Hebræo vel Latino. Moses Kymchi, Procopius Gazæus & alii apud Sextum Sinensem, volunt Jeremiam scripsisse 3. & 4. libros Regum. Addit Abulensis etiam duos priores ab eodem compositos. Alii Psalm. Te decet; & super flumina Babylonis, eidem describunt, & alia quædam.

Munus suum constanter obiit per ann. 45. ab 13. Se regis Judæ ad 5. excisæ Jerusalem & Templi. Vir planè magnus & fortis, qui nec minis, nec carceribus deterreri potuit, quominùs veritatem Regi & populo liberè & constanter aperiret. Qui cæteris & miseriis obrutus, expressa Christi patientis effigies & figura extitit; quique post incensam urbem à Chaldæis benè habitus, cum pauperibus ad patriam eversam redire maluit. Virginem tota vita permansisse, docent Ignatius, & Hieronymus, quod colligitur ex cap. 16. vers. 2. non accipies uxorem. Post mortem Judæ Machabæo apparuit, gloria mirabilis, & magni decoris habitudine, ut est 2. Macab. 15. 13. De quo ibidem, Sanctus Pontifex Onias ait; Hic est fratrum amator & populi Israel, hic est qui multùm orat pro populo & universa sancta civitate JEREMIAS PROPHETA DEI.

THRENI

ID EST

LAMENTATIONES JEREMIÆ PROPHETÆ.

HIC LIBER lugubres Jeremiæ queremonias continet, de miserabili statu Judæorum, & de vastitate Jerosolymæ, sive eam intelligamus quam passa est ab interitu Josiæ, ut volunt Hebræi, Chaldæus, & quidam alii: sive eam quam ab captivitate Jeconiæ, ut Eusebius: sive potiùs illam accipiamus quam intulit Nabuchodonosor sub Sedecia rege, cùm urbs eversa est, & templum incensum, ut censent. Origenes, ac Theodoretus, & quoque in fronte libri hujus adscripserunt Græci interpretes: sive etiam ad illam direptionem respiciamus, quam fecit Titus Vespasianus, quæ ex mente Hieronymi, veluti complementum hujus Prophetiæ est. Quidquid sit, certum est Josiæ mortem, qui à Necaone rege Ægypti interiit anno mundi 3394. omnium istorum malorum exordium fuisse, & Jeremiam valde aptum ad tractanda τάπειρῳπαθῆ ejus mortem deflevisse, omnesque cantores & cantatrices annis singulis, lamentationes ejus super Josiam replicasse, ut est 2. Par. 35. 25. sive de his, sive de aliis lamentis id accipiendum sit. Quinnova quoque lamentatio de flebili Judæorum statu, inde à morte Josiæ ab Ezechiele præcipitur, cap. 19. Itaque meritò dubitatur an præmialis ille versus à Græcis assumptus, canonicæ autoritatis sit, cùm in Hebræo, Syro, Chaldeo, Arabico, desiit. Non esse sentiunt Bonaventura, Liranus & alii. Cæteri versus à Propheta carmine Hebraico scripti sunt, certo ferè numero non pedum sed syllabarum, & à litteris alphabeti ordine inchoati: nisi quòd PHE præcedat AYN in 2. 3. & 4. Cap. more fortè Chaldeorum, cùm contra apud Hebræos fieri soleat. Harum verò litterarum nomina interpretes tam Græci quàm Latini hîc retinuerunt, ut in Psalmo 118. quòd veluti certa signa sint ad levandam memoriam à Prophetis adhibita.

PROPHETIA BARUC.

BARUC Hebraicè Benedictum significat, qualis certè fuit vir ille, qui nobili Judæorum

rum prosapia oriundus, Scribæ officium Jeremiæ prestare non abnuit, ejusque assecla, & omnium laborum ac periculorum particeps fuit. Huic enim ad mortem usque constanter adhæsit: etiam cùm per Johanan in Ægyptum abductus est, ubi ab impiis Judæis lapidibus obrutus dicitur, quòd ejus monita, ac reprehensiones jam ferre non possent.

Hunc autem librum Baruch in Babylonia scripsisse nominatim dicitur hic v. 1. Quo verò tempore in Babyloniam ierit, minime dicitur. Opinantur alii post mortem demum Jeremiæ id factum; quòd ibi v. 2. incendium Jerosolymorum memoretur, quasi jam peractum: Alii verò ante eversum templum; quòd quædam hic narrentur de sacrificiis vasisque redimendis ac reponendis, quæ de eo adhuc stante intelligenda videantur. Itaque Baruchum in ea legatione fuisse putant illi, quæ anno 4. Sedeciæ adscribitur ab Jeremia 51. v. 59. cujus princeps erat Sarajas, Baruchi frater. His enim Jeremias, sus de excidio Babylonico vaticinis, quæ cap. 51. 52. habentur, tradiderat perlegenda captivis, ac postea in Euphratem projicienda. Anno verò sequenti, cùm reditum maturarent, Baruchum volunt iidem, hoc scriptum concinnasse, & cum Rege aliisque qui Babylone erant communicasse; tum ut ipsorum dolorem consolaretur; tum ut ex eorum sententia atque consilio collectaque pecunia, populi qui adhuc Jerosolymis supererat calamitatibus subveniret. Id ut efficiant, volunt annum 5. qui ibi adscribitur v. 2. numerandum esse à deportatione Jeconiæ, ut sit anno Mundi 3409. Immò & memoratum incendium tunc quoque cœptum esse, cùm primùm in potestatem hostium venit Jerusalem, sed postea restinctum, ac capto demum Sedecia, templum denuò & urbem deflagrasse. Harum sententiarum quæ probabilior sit, videat prudens lector. Baruchum verò Hebraicè, aut Chaldaicè scripsisse, suadent cùm tempus & locus, tum ipsa phrasis, quæ passim ad Hebræam accedit. Verum exemplar Hebraicum, jam olim intercidit versione Græca, ac Latina superstite.

PROPHETIA EZECHIELIS.

EZECHIEL cujus nomen fortitudo Dei explicatur, è nobili sacerdotum stirpe ortus est. Inter eos fuit qui primi omnium evecti fuere cum Jeconia Rege Juda. Prophetare cœpit in Chaldæa anno 5. deportationis ejusdem, ad annum usque 27. id est per 22. annos, quorum priores 11. cum undecim posterioribus Jeremiæ concurrunt. Et certè idem est utriusque prophetiæ argumentum; Et si tectiùs illud paululùm per enigmata videlicet & figuras, Ezechiel persequatur: quod ideò fecisse videtur, ne Babyloniis Judaici populi res innotescerent. Quæ ergo Jeremias de excidio templi & urbis proponit, nec non de captivitate Babylonica, eadem Ezechiel repetit maxime ut refellat ficta vaticinia pseudo-prophetarum, Jeremiam falsitatis arguentium, pacemque & prospera omnia prædicantium. Et sicut Jeremias aliis vicinis nationibus per Chaldæos excidium intentat: ita facit Ezechiel. Denique ut Jeremias, sic ipse Ezechiel prædicit reditum, & liberationem Judæorum è captivitate, Messiæ regnum, vocationem gentium, victoriam & instaurationem Ecclesiæ, & interitum hostium illius.

PROPHETIA DANIELIS.

DANIEL ex semine regio natus, à Nabuchodonosore adhuc adolescens ac penè puer translatus creditur, anno regni Joachimi quarto, qui annus conjecto in vincula Rege, ac nonnisi duris demum conditionibus soluto, septuaginta annorum captivitati initium attulit. In litteris, & lingua Chaldæorum per triennium institutus, omnibus magis decuplo superior inventus est. Sequenti anno SUSANNAM ab infanda accusatione vindicasse, ac Prophetam agere cœpisse creditur. Cur autem Prophetis eum non accenseant Hebræi superiùs diximus, nempe quòd vitam egerit non propheticam, sed satrapicam. Attamen Christus ipse eum Prophetam appellat, & certè illustrissima in illius libro extant de Christo testimonia. Non solùm, ait Hieronymus, scribit enim venturum, quod ei commune cum cæteris, sed etiam quo tempore venturus sit docet, & reges per ordinem digerit, & annos annumerat, & manifestissima signa prænunriat. Hinc est quod Porphyrius contra Danielis librum integrum volumen scripserit, nolens eum ab ipso cujus inscriptus est nomine esse compositum, sed à quodam qui temporibus Antiochi, qui appellatus est Epiphanes, fuerit in Judæa. Tanta enim dictorum fides fuit, ut Propheta incredulis hominibus non videatur futura dixisse, sed enarrasse præterita, ut est apud Hieronymum.

Totum verò Danielis librum tripartitò considerare possumus. Primis enim sex capitibus historiam texit ab initio regni Nabuchodonosoris, ad eversum per Medos, & Persas Babylonicum Imperium. Duo item ultima capita fragmenta sunt historica, quæ in Hebræo quidem non habentur, sunt tamen pia, & ab Ecclesia recepta. At à capite septimo ad duodecimum visa sibi divinitùs oblata exponit, quæ quia variis temporibus contigere, ea cogitur tempora repetere, quæ jam in historiæ serie erat prætervectus. Hæc autem quoniam non obscurè, ut diximus, certa tempora, certosque reges denotant; ideò ea conati sunt multi ex historia accuratè ac minutatim explicare. Hæc autem quæ hic adscripsimus, non ita volumus accipi, quasi integrum Prophetæ sensum à nobis expressum esse contendamus. Nec enim nos fugit prophetici sermonis eam plerumque esse rationem, ut ea etiam quæ de rebus humanis vaticinatur ad altiora quædam gravioraque prænuncianda referat.

Ex quo fit, ut non omnia ad obvium illum & historicum sensum possint penitus revocari, multaque eò tantùm pertineant quod per ipsam historiam Propheta voluit adumbrare. Quamobrem frustra cum Porphyrio sudant, ut verbis Hieronymi concludam, qui quæ in typo Antiochi de Antichristo dicta sunt, volunt omnia referre ad Antiochum: aut quæ Propheta se non intellexisse dixit, putant intelligere, librumque signatum, & usque ad tempus consummationis involutum, præsumptione mentis per singula volunt edisserere. Hier. ad cap. Daniel 12.

PROPHETIA OSEE.

OSEE in lingua latina, inquit Hieronymus, Salvatorem sonat. Ab eadem radice hebraica deducitur etiam nomen Josue (qui & ipse antea OSEE vocabatur Num. 13. 17.) seu Jesus, idest Salvator, & nomen Isaiæ, de quo supra. Igitur non solis oraculis, gestis, ac vitæ sanctitate, sed & nomine suo OSEE, Prophetarum primus Christum præfigurat.

Totus autem commaticus est, & per sententias loquens, ait Hieronymus. Agit enim personam Dei Synagogam in adulterio deprehensam objurgantis, aliamque subinducentis. Unde minus mirum videri debet si in figura Domini Salvatoris nostri, Ecclesiam de peccatoribus congregantis, uxorem meretricem jubeatur accipere. Primò itaque Synagogæ excidium repræsentat, & Ecclesiæ vocationem. Secundò idolatriam aliaque Israelitarum scelera acriter insectatur. Tertiò pœnitentibus clementiam promittit, & gloriam.

PROPHETIA JOEL.

JOEL, descensus Dei, vel, ut vult Hieronymus, Dominus Deus exponitur. Hujus prophetiæ liber nullum tempus prænotatum habet. Censet verò Hieronymus cum Osee fuisse æqualem, quod ab Hebræis ipsi subjungi soleat, & si paulò aliter apud Græcos hi minores Prophetæ digerantur; nempe in hunc modum: Osee, Amos, Michæas, Joel, Abdias, Jonas, Nahum. Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. At Joelem ante Amos docuisse ex eo colligitur, quòd in fine primi capitis prædicat siccitatem, quam Amos in quarto capite frustra evenisse conqueritur. Amos autem in diebus Oziæ & Jeroboami prophetasse infrà patebit ex scriptura. Unde minus verè Genebrardus Joelem sub Ezechia & Manasse id munus obiisse contendit; eo fortasse deceptus, quod ut Osee, dicta ad decem tribus, ita Joelis ad duas reliquas maximè pertineant, quibus excidium Jerosolymæ totiusque Judææ per Chaldæos prænuntiat; & sub hoc typo excidium universi, & judicium extremum præfigurat.

PROPHETIA AMOS.

AMOS POPULUS AVULSUS latinè dicitur, vel hoc nomine Israelitici populi qualis his temporibus erat typum gerens. Is inter pecuarios Thecuanos in Judæa fuit. Ad propheticum munus in regno Israel obeundum missum se testatur biennio ante terræ motum, quem circa annum Oziæ regis 23. factum rectè fortassis arbitrantur Judæi; in eo tamen lapsi quòd eumdem referunt ad annum quo lepra percussus est Ozias ille: etsi eos secutus, idem tribus locis refert Hieronymus. Nam lepra percussus est Ozias jam senex, cùm officium sacerdotale usurpare voluit, quo tempore judicabat populum terræ filius ejus Joathan. Nativitatem verò Joathami quinquennio integro præcessit mors Jereboami, sub quo tamen eum terræ motum evenisse affirmat noster Propheta.

Probatur id ex historia Regum. Ozias, qui & Azarias anno vitæ 16. regnum iniit, ac per 52. obtinuit; atque ita annos 68. natus, mortuus est. Filius verò ejus Joathan, annorum 25. erat, cùm regnare cœpit: Ergo anno 43. patris natus est. At Jeroboam mortuus est anno 38. Oziæ. Ergo toto quinquennio præcedit ejus mors nativitatem Joathami. Vide 4. Regis 15. & 2. Paral. 26.27.

PROPHETIA ABDIÆ.

QUO Tempore scripserit ABDIAS, parum constat. Hebræorum quidam hunc esse illum regiæ domus dispensatorem existimant, qui 3. Reg. 18. centum Prophetas pavit: Hieronymus coævum Osee, Joeli, & Amoso facit. Quam sententiam probare videtur prophetarum ordo, qui est in Hebræis codicibus omnibus. Omnium Prophetarum numero verborum brevissimus est, at gratia mysteriorum cuivis æqualis, ait Hieronymus.

Multa ex hujus vaticinio sumpsere Jeremias cap. 49. & Ezech. cap. 25. quia Idumæa qualia hic prædicuntur, Sennacheribi temporibus, passa est iterum per Nabuchodonosorem. Itaque in re pari, paria usurpantur verba.

PROPHETIA JONÆ.

JONAM quoque Oseæ & Amoso coævum ex Hebræorum autoritate ponit Hieronymus, quod ordo librorum atque temporum ratio suadere videtur. Rex enim Ninives, de quo hic agitur, potuit esse Phul Sardanapali pater, qui postea à Manachem vocatus vivente adhuc Osea, cum exercitu venit in terram Israel circa annum Mundi 3233 ut ad 4. Reg. 25. annotavimus. Verùm antiquior extat ejusdem Jonæ prophetia 4. Reg. 25. Nam regnante, ut videtur, Joaso, cùm Israelis ab Syris oppresso non esset qui auxiliaretur: ab

ejus

ejus filio Jeroboamo, regnum ex eorum potestate vindicandum prædixerat, quod postea egregiè præstitit Jeroboam: sceptrum adeptus ann. M. 3179. ante Christum 825.

Erat autem Jonas de Geth-Cepher, 4. Reg. 14. 25. oppido tribus Zabulon, Josu. 19. 13. in Galilea gentium, Isa. 9. 2. Quod obiter notandum adversùs Pharisæorum illud Joan. 7. 52. scrutare scripturas, & vide quia à Galilea Propheta non surgit. Solus ex omnibus Prophetis ad gentes missus, in quo typus Christi fuit; ut etiam in eo quòd tertia die ex ventre ceti vivus emersit.

PROPHETIA MICHÆÆ.

MICHEAS præcedentibus Prophetis ætate superior fuit, ac nominatim Isaiæ, cui ut spiritu, ita & stylo simillimus est. Munus suum obiit sub Joatham, qui anno M. 3246. regnum auspicatus est, ante Christum 758. Invehitur in Idolatriam, & alia inde enata scelera, tam duarum, quam decem tribuum: unde utriusque excidium & captivitatem, his per Assyrios, illis per Chaldæos prænuntiat. Tandem tamen lætum reditum è Babylonia per Cyrum promittit, & lætiorem ex servitute peccati, mortis, & diaboli per Christum, quem in Bethelem nasciturum prædicit.

PROPHETIA NAHUM.

NAHUM id est quod Noe, scilicet Consolator. Censent Hebræi eum Manassis scripsisse temporibus. Sub Joatham Nahum vixisse, & eum Assyriorum ac Niuives subversionem prædixisse, quæ post 115. annos completa est, affirmat Josephus. Cùm ex illo temporis spatio colligendum potiùs fuisset eum prophetavisse sub Achazo Joathami filio, qui regnum auspicatus est anno mundi 3262. ante Christum 742. ut in libris Regum annotavimus. Etenim Ninive ab Nabopolassare magni Nabuchodonosoris patre funditùs eversa est, Josia apud Judæos regnante, anno mundi 3378. ante Christum 626. Quod ex prolegomenis nostris clariùs patebit.

PROPHETIA HABACUC.

HABACUC longè post Nahum prophetavit, si ille est, ut sentit Hieronymus, qui ab Angelo raptus laboranti Danieli in lacu leonum subvenit. Hanc etiam historiam sub Evilmerodaco Nabuchodonosoris magni filio evenisse putamus, qui anno demum 3442 ante Æram Christi vulgarem 562. in regnum successit, ut ad Danielem annotavimus. Conqueritur primùm Propheta de sceleratissima Judæorum vita. Deinde eversionem Jerosolymorum per Cheldæos eventuram prophetat, ac Chaldeorum ipsorum excidium. Judeorum liberationem per Cyrum subnectit, & totius humani generis per Christum. Ac tandem insigni oratione pro ignorantiis librum suum concludit.

PROPHETIA SOPHONIÆ.

SOPHONIAS id est, speculator Dei, vel absconditus Domini, inquit Hieronymus; è nobili prosapia & tribu Simeon oriundus, scripsisse se ait tempore Josiæ regis. Convixit itaque Jeremiæ cui persimilis est etiam stylo, ut ejus quasi abreviator haberi possit, ait Isidorus. Judæos hortatur ut relicta Idolatria aliisque criminibus resipiscant. Mox quasi lata contra Judæos primùm, dein contra alios populos sententia, promissiones Evangelicas subjicit, de vocatione gentium, Ecclesiæ instauratione, remissione peccatorum, sanctificatione, & gloria æterna per Christum.

PROPHETIA AGGÆI.

AGGÆUS, festivus exponitur, ait Hieronymus. Hujus maximè hortatu instauratum est Templum. Apparet autem eum non tantùm vitæ innocentia, sed etiam magno spiritu fuisse, qui adversus potentissimi Persarum Monarchæ edictum, & Sammaritanorum, aliorumque populorum vexationes, institerit operi. Castigatis autem frivolis excusationibus Judæorum de fabrica Templi diutiùs differenda, principi Zorobabeli fabricam resumenti promittit Messiam ex ejus stirpe nasciturum, ostenditque utcumque structura hæc non sit cum altera priore comparanda, gloria tamen majori potituram præsentia, doctrina, & miraculis Christi, de cujus regno prophetiam subnectit.

PROPHETIA ZACHARIÆ.

ZACHARIAS Aggæi æqualis, unà cum ipso urget templi Jerosolymitani instaurationem, simulque monet Judæos ne Idola, & vitia majorum imitentur, quorum viderunt acerbam punitionem per excidium & captivitatem. Typis Maximè & ænigmatibus abundat, quibus prophetat varia Judæis eventura usque ad Christum; maximè quatuor Monarchiarum successiones, quæ desinent in regnum Christi, cujus vitam & Passionem penè instar Evangelicæ recenset.

PROPHETIA MALACHIÆ.

MALACHIÆ nomen in Hebræo sonat Angelum, quod moribus & officio præstitit hic Propheta, ultimus Prophetarum. Nehemiæ fuisse æqualem, Aggæo, & Zachariæ supparem ex eo colligunt, quòd non hortetur populum ad ædificationem templi, sed extructo jam templo, eas reprehendat corruptelas, quas tempore secundæ suæ præfecturæ apud Judæos se deprehendisse Nehemias affir-

affirmat: conjugia nimirum cum alienigenis inita, decimarum detentionem, & divini cultus depravationem. Et quia deinceps solita Prophetarum successio non erat expectanda: extremis Prophetiæ verbis populum hortatur Malachias, ut legi Mosis constanter adhæreat, usque dum exhiberetur summus Propheta Christus, cujus præcussor Joannes Baptista venturus esset in spiritu & in virtute Eliæ, ut converteret corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam justorum. Quò spectat illa Ecclesiæ vox apud Hieronymum, Coment. 13. in Isa. cap. 49. Post Aggæum & Zachariam, & Malachiam, nullos alios Prophetas usque ad Joannem Baptistam videram. Voluit nempe Deus ista fame verbi (ut Prophetæ loquuntur) appetentiores Messiæ facere Judæos, qui Prophetas omnes miraculis esset superaturus.

LIBER I. MACHABÆORUM.

LIBRI MACHABÆORUM tres adhuc circumferuntur, sed duo tantùm priores auctoritatis Canonicæ sunt habiti: iique soli jam in sacris Bibliis extant. Vocatur autem Machabæorum, quòd Judas Asmonæus divinæ legis propugnator idemque libertatis vindex accerrimus, in vexillis scriptum habuit sententiam eam, quæ extat Exod. 15. 11. Mi Camoca Be Elim Iehova. Quis similis tui in Diis Domine? solent enim Hebræi primas litteras nominum colligere, & ex eis collectis vocem fingere compendii causa. Exponunt hi duo libri statum Ecclesiæ Dei sub tertia, hoc est Græcorum Monarchia. Eos à diversis scriptoribus exaratos vel inde patet, quod prior historiam longiùs continuet, & posterior altiùs paulò repetat, ac easdem sæpe res aliter narrent. Stylus etiam longè diversus, siquidem prior ad phrasim hebræam propiùs accedit: Imò non eadem in utroque annorum ratio.

Hoc ultimum ut clareat, notandum est Æram regni Græcorum non statim à Morte Alexandri incipere, sed anno post undecimo, cùm Seleucus Nicanor Susiana, & Media devictis, jam regiam majestatem & gloriam principatu dignam adeptus, regnare cœpisse dictus est, unde hæc Æra seleucidarum est appellata, Æram Dhilkarnaim Arabes vocant, sive Cornigeri, id est Alexandri, qui Ammonis seu Jovis Cornigeri filius existimari volebat. Judæi verò in suo Kalendatio æram contractuum nominant; fortè quòd in obsignandis contractibus soleret adhiberi. Hujus initium Epocæ ab illo anno deducere solemne est, qui ante Æram Christianam putatur 312. & est in Per. Jul. 4402. quo 177. olympias iniit. Verùm triplicem hanc pro triplici diverso initio facit Scaliger Can. Isag. lib. 3. idque jam apud doctos receptum est. Prima, Judaica dicitur, quam Josephus semel annos Assyriorum Antiq. lib. 13. Hæc autem à Nisan, seu verno mense incipit. Secunda Antiochena, seu Alexandræa vocatur, quæ ab autumno subsequente & Tisri procedit, à quo etiam annos Dilkarnaim ab Arabibus, & contractuum à Judæis numerari docet Petavius l. 10. de doctr temp. & Usserius in Annalibus: dissentiente licèt Scaligero, qui hos à Nisan incipere vult. Collector 2. lib. Macab. hac Æra usus est: ita ut anni prioris libri sex mensium intervallo posterioris antevertant initia. Tertia quoque additur, quæ Chaldeorum est, quæque à vere sequente incipit. Ita fit ut anno integro hæc Æra sit Judaica posterior; Antiochena verò intervallo tantùm semestri. Atque hanc in Principum rescriptis usurpatam censet Usserius (ut hic in libr. 2. c. 11. perspicere licet) necnon in magna Ptolom. Sintaxi lib. 9. c. 7. & lib. 11. c. 8. Hæc autem discrepantia, quæ nemini nuquam ante Scaligerum oboluit, ut ipsemet ait, maximè notanda venit iis, qui utriusque libri Machabeorum historiam, ad concordem chronoligiam, quæ per annos circiter 40. extenditur, revocare studuerint. Cujus breve specimen hic annotare visum est.

Alexandri Magni expeditio, mors & regni divisio. 1. lib. cap. 1. vers. 1. & seq.

Sedeucus Philopater Oniæ Pontificis pietate ductus, prestat omnes sumptus ad sacrificia. 2. lib. 3. 1 — 3.

Heliodorus ab eo missus ut ærarium dirlperet ab Angelis flagellatur. 2. lib. 3. 1 — 40.

Antiochus Epiphanes Seleuco fratri succedit. 2. lib. 4. 7. & 1. lib. 1. 11 & seq.

Oniam expellit, & impium Jasonem fratrem ejus substituit. 2. lib. 4. 7 & seq.

Primam in Ægyptum expeditionem suscipit. Inde Jerosolymam paccatus ingreditur. Ibid. 21. 22

Summoto Jasoni Menelaus substituitur. Ibid. 23 & seq.

Huic Alcimus. 2. lib. 14. 3.

Secunda expeditio in Ægyptum, unde rediens Antiochus Jerosolymam armis capit, & templum expoliat. 2. lib. 5. 1 & seq. 1. lib. 17. & seq.

Post duos annos misit Apollonium in Judæos. 1. lib. 1. 30. & 2. lib. 5. 24.

Judæos ad ritus Gentium transferre molitur. 1. lib. 4. 3. & seq. 2. lib. 6. 1. & seq.

Eleazarum & septem fratres cum matre exquisitis tormentis eruciat 2. lib. 6. 18. & seq. eum toto cap. 7.

Matatias Ministrum Regis sacrificare cogentem interficit, & cum suis in desertum fugit, hosque Philippus insequitur. 1. lib. 2. 1. & seq. 2. lib. 7. 1. & seq.

Filios cohortatus, moritur, Judas Macabæus in locum patris sufficitur. 1. lib. 2. 49. & 3. 1. & seq. ac. 2. lib. 8. 1. & seq.

Antiochus Epiphanes in Persidem proficiscitur, relicto Lysia super regiones inter Euphratem & Ægyptum. 1. lib. 3. 27.

Ptolomeus filius Dorimini, Nicanor & Gorgias, à Lysia

à Lysia & à Philippo (Hierosol. præposito, 2. Mac. 5. 22.) missi, ut universum Judæorum genus delerent, à Juda vincuntur. 1. lib. 3. 38. & seq. 4, 1. & seq. 2. lib. 8. 8.

Timotheus & Bacchides ab eodem victi, Lysias quoque, qui in Judæam irruerat, deleto exercitu Antiochiam fugit. 2. — lib. 8. 30. & 1. lib. 4. 28. & seq.

Machabæus civitatem recipit & templum mundat 2. lib. 10. 1. & 1. lib. 4. 36. & seq.

Epiphanes revertitur ex Perside, cui succedit Antiochus Eupator, curante Lysia. 1. lib. 6. & seq. 2. lib. 9. 1. & seq.

Judæ expeditiones in Idumæos & Ammonitas. 1. lib. 5. 6. & 2. lib. 10. 24.

Lysias iterum à Machabæo Angelo duce, vincitur. 2. lib. 11. 1.

Legatos de pace mittit. Assentit Macabæus, sed illa pax ex ducum malitia statim rupta. Ibid. 13. & seq. & 12. 1.

Varia Machabæi prælia. 2. lib. 12. 5 & seq. 1. lib. 5. 37.

Hierosolymam rediens, milites Antiochi in arce obsidet. 1. lib 6. 18.

Eupator cum Lysia & immenso exercitu Judæam aggreditur, cum quo fortiter pugnat Machabæus. 1. lib. 6. 28. & 2. lib 12 13.

Eleazarus ruentis bestiæ mole opprimitur. 1. lib. 6. 43.

Menelaus interimitur, Alcimus ei substituitur. 2. lib. 13. 4.

Rex Bethsura capta ad Jerusalem castra movet, sed pace cum Judæis constituta, intra urbem admissus contra fidem muris eversis Antiochiam proficiscitur, ubi Philippum è Perside reversum dominantem invenit. 1. lib. 6. 48. & seq. 2. lib. 13. 18. & seq.

Demetrius Seleuci, qui ante Antiochum Epiphanem regnaverat, filius, Roma egressus, Antiochia potitur, & Eupatorem cum Lysia occidi jubet. 1. lib. 7 1. & 2. lib. 14. 1. & seq.

Demetrius Bacchidem, & Alcimum, cui summum sacerdotium contulerat in Judæam mittit, sed à Mchabæo fugantur. 1 lib. 7. 6.

Nicanor posteà à Demetrio missus adversus Judam fœdus cum eo init; sed corrupto à Machabæo vincitur & occiditur. 1. lib. 14. 3. & seq.

Rhazias gladio se interimit. 2. lib. 14. 37.

Judas narrato insomnio de Onias 3. & Jeremia suos excitat. Occiditur ipse Nicanor. 1. lib. 7. 39 & 2. lib. 15. 1.

Hucusque perducitur secundi Machabæorum libri historia, cum iis, quæ in septem prioribus libri primi capitibus narrantur permixta. Consequens historiæ series habetur à capite 8. libri primi, ad finem usque, ubi historiæ veteris testamenti terminantur. Quæ verò de rebus Judaicis hinc usque ad Christum supersunt, & per annos circiter 130. extenduntur, ea ab Josepho petenda sunt, qui sua ex Pontificum Diariis excerpsisse creditur.

LIBER II. MACHABÆORUM.

Secundus liber Machabæorum brevem historiam continet rerum, quæ Judæis evenere à fine Seleuci, Antiochi magni filii, ad regnum usque Antiochi Eupatoris. Has libris quinque fusiùs complexus erat Jason (cujus nomen idem est ac Jesus) unus ex eis Judæis, qui multi semper in Cyrenaica regione vixere, ut ex Josepho, & ex Actor. 11. vers. 10. addiscimus. Sed ex illis quinque libris, vir sanè disertus, cujus nomen ad nos non pervenit, hoc fecit compendium, quod incipit capite mox tertio. Ejusdem verò præfatio cap. 2. vers. 20. Huic compendio addidit breviator ea, quæ contigere ad mortem usque Nicanoris. Verùm, toto operi, scriptor præponendas censuit epistolas duas, quas Judæi Jerosolymis agentes, ad Judæos, qui degebant in Ægypto diversis temporibus misere; easque putatur habuisse ex Alexandrinæ Judæorum Synagogæ archiviis. Est autem hoc compendium scriptum ea libertate ut modò verba Jasonis fermè subsequatur, modo saltuatim maximè ad rem visa pertinere decerpat.

SANCTUM

JESU CHRISTI EVANGELIUM

Secundùm Matthæum.

Veteri Testamento, Novum successit, id est umbræ lux, imagini corpus, figuræ veritas. Hoc ut ait Augustinus, inter omnes divinas autoritates meritò excellit quòd in eo reddita, & compleeta confirmentur, quæ Lex & Prophetæ prænunciarant. Nam cùm ille advenisset toties Prophetis terram Unigenitus suus factus ex muliere Beata Virgine Maria, de qua natus est anno Jul 41. imperantis Augusti à cæde Cæsaris 40. Periodi Julianæ 4700. mundi 4000. ante Æram vulgarem 4. Deus & homo Jesus Christus, cùm in illo veri Salomonis adventu mundus alta compositos pace quiesceret, baptizatus à Joanne Baptista, anno ætatis 34. ineunte munus suum auspicatus est; eoque per tres annos, ac menses aliquot functus, benefaciens, mortuos suscitans, omnem sanans languorem, hominesque Evangelicæ vitæ præceptis erudiens, tandem anno Imperii Tiberii 19. cùm ipse 37. ætatis attigisset, sub Pontio Pilato Præside, pro nostra ac totius mundi salute, quarto ministerii sui Paschate, immolatus est, ac die tertia à mortuis resurrexit, & post 40. in cœlum ascendit, ubi Patris dexteræ æternùm assidet. (Lib. de Conf. Evan. cap. 1.)

Illius facta dictaque, cùm nihil ipse de se scripsisset, divino consilio, ad Ecclesiæ solatium & insti-

institutionem, quatuor Discipuli litteris mandavere, quorum Matthæus, & Joannes rem ut viderant narrarunt; alii duo, Marcus, & Lucas, ut ex oculatis testibus acceperant. Quod divina Providentia inquit Augustinus, per spiritum sanctum procuratum est; ne putaretur quòd attinet ad percipiendum, & prædicandum Evangelium, interesse aliquid: utrùm illi annuntient qui eumdem Dominum hic in carne apparentem secuti sint. an hi qui ex illis fideliter comperta crediderunt.

Libro 1. de Conf. Evan. cap. 1.

Matthæus autem primus omnium scripsit Evangelium, teste Hieronymo, Irenæo, Athanasio, & aliis: idque Hierosolymis, ac sermone Hebræo vel Syriaco potiùs, quo tunc utebantur judæi. Quod fecisse putatur rogatu Discipulorum, & jussu aliorum Apostolorum. Exemplar illius Hebraicis conscriptum litteris secum apud Indos detulit Sanctus Bartholomæus Apostolus, ut docet Hieronymus, quòd ibi ad Commodi tempora servarum esse norat Eusebius. In Græciam detulerat quoque Sanctus Barnabas, cum cujus corpore repertum esse sub Zenone Imperatore refert autor ejus vitæ. Illud quoque pro concionibus exposuisse Hierosolymitanis S. Jacobum Fratrem Domini scribit Athanasius. Nunc ramen illud Evangelium ea qua scriptum est lingua non extat. Nam illud Hebræum à Munstero editum, prorsus spurium, & Syriacum quod circumfertur, longè Matthæi sæculo recentius est.

SANCTUM

JESU CHRISTI EVANGELIUM

Secundùm Marcum.

MARCUS Discipulus, & Interpres Petri; inquit Hieronymus, juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus à Romæ fratribus breve scripsit Evangelium, quòd cùm Petrus audivisset, & probavit, & Ecclesiæ legendum sua auctoritate dedit. Latinè scripsisse inde fit verisimile, quòd Romæ Ramanisque scriberet, idque adeò Syriacæ translationis autor affirmat. Ab eodem quoque Marco Græcè è Latino redditum vulgaris est fama, ur Veneti etiam autgraphon exemplar habere se jactitent.

Narrat autem ferè eadem quæ Matthæus, sed breviùs & contractiùs; hinc Matthæi breviator, Augustino dicitur. Alexandriam in Ægypto à S. Petro missus tam florentem ibi doctrina & vitę continentia constituit Ecclesiam, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret, inquit Hieronymus, unde Cœnobitarum princeps & institutor est appellatus. Alexandriæ in octava Paschæ 25. Aprilis, cùm pridie ad altare sacris dans operam esset comprehensus, martyrio affectus est, ut habent Græca Monologia & Latina Martyrologia, atque Eusebius, Hieronymus, & alii scriptores.

SANCTUM

JESU CHRISTI EVANGELIUM

Secundùm Lucam.

LUCAS Antiochia Syriæ Oriundus, Pictor, & Medicus, sermonis Græci, ut scripta ejus indicant, non ignarus fuit. A Paulo conversus, sectator ejus, & omnis peregrinarionis comes fuit. Quidam suspicantur, inquit Hieronymus, quotiescumque in Epistolis suis Paulus dicit, juxta Evangelium meum, de Lucæ significari volumine. Vixit autem cœlebs ad annum 84. ut docet idem Doctor; ac tandem apud Patras, Urbem Achaiæ Apostolatum suum nobili martyrio conclusit.

SANCTUM

JESU CHRISTI EVANGELIUM

Secundùm Joannem.

JOANNES Apostolus, dilectus Christi Discipulus, è Betsaida oriundus, filius fuit Zebedæi & Salomes, frater Jacobi Apostoli quem Herodes post passionem Christi decolavit. Totas ille, ait Hieronymus, Asiæ fundavit & rexit Ecclesias, secundam autem post Neronem persecutionem movente Domitiano in Patmos Insula relegatus, scripsit Apocalypsim. Evangelium verò nonnisi demum Ephesum reversus, Nervæ anno primo, idque rogatus ab Asiæ Episcopis, tum ut Corinthi, Ebionis, aliorumque nascenres adversus Christi nativitatem hæreses confutaret: tum ut quæ ab aliis Evangelistis prætermissa fuerant suppleret. Tandem confectus senio, 68. post Passionem Domini anno mortuus est, ac juxta urbem Ephesi sepultus, ut idem Doctor testatur.

ACTUS APOSTOLORUM.

HUNC LIBRUM Syri Historiam Apostolorum vocant, Sanctus Chrysostomus librum dogmatum de Spiritu Sancto, Oecumenius Evangelium Spiritus Sancti, quòd in eo narrentur quæ spiritus instinctu, Apostoli maximè memoranda gessere. Hic cernitur miranda illa Ecclesiæ Christi infantia, ejusque in omnes gentes propagatio per Apostolos, & præcipuè per Apostolorum Principes, Petrum & Paulum, cujus comes individuus, & adiutor Lucas Medicus Antiochenus, cùm in Evangelio audita narrasset, hic visa memorat eaque

que

que quorum ipse non testis modò, sed & minister aliquando fuit. De quo præclarè Hieronymus; Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam & nascentis Ecclesiæ infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio; animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam. Continet autem hic liber historiam annorum ferè 30. à morte scilicet Christi & anno Æræ nostræ 33. ad biennium illud quod in libera custodia Romæ consumpsit Paulus, quod nos ad Annum Æræ vulgaris 63. extendendum putamus.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

Ad Romanos.

IN DIGERENDIS Pauli Epistolis dignitatis potiùs eorum ad quos scriptæ sunt, quàm temporum habita ratio est. Hinc prima locata est, quæ ad Romanos ob regnatricis Urbis, & principalis Ecclesiæ amplitudinem. Deinde quæ ad alias Ecclesias. Postremò quæ ad singulos.

Quantæ verò sit utilitatis certum earum tempus nosse rectè observat Baronius ad annum 58. n. 42. Sed hic, inquit, & illud breviter necessariò monendum putamus lectorem, nonnullis accidisse ut temporum ignoratione in maximos errores inci-„ dant.... Quamobrem scrupulosa quæ videtur „ in historia temporum indagatio quantùm confe-„ rat ad veram atque germanam divinæ scripturæ „ interpretationem quisque facilè judicabit. Hæc „ sentiens Joannes Chrysostomus & ipse quibus „ locis, quandoque Pauli Epistolæ fuerint scriptæ „ pervestigans, hæc ait: Proinde hunc laborem „ nemo extra rem, neve hanc indagationem su-„ pervacaneæ curiositatis esse putet. Confert enim „ nobis non parùm ad quæstiones explicandas ip-„ sum Epistolarum tempus. Hactenus Baronius. „ Cujus nos exemplum potiùs quàm vestigia secuti in hac quoque investigatione operam aliquam navabimus, ubi ostendemus earum alias esse scriptas priùs quàm Romam captivus duceretur Paulus: alias in prioribus illis vinculis, in quibus unius militis custodiæ creditus biennium Romæ mansit: alias postquàm est solutus & libertati redditus: alias denique cùm iterum Romæ vinctus, & paulò antequàm martyrio vitam finiret. Nunc idem perficiemus, & ex certis conjecturis; characterismisque non improbandis, quoad ejus fieri poterit, cujusque Epistolæ tempus assignabimus, ac de earumdem argumento nonnihil adjiciemus.

Lib. expos. Prop. in hac

Epistolæ ad Romanos argumentum breviter perstrinxit Augustinus, cùm dixit quæstionem in ea versari operum legis, & gratiæ. Orta siquidem contentione inter fideles, tum Judæos, tum Gentiles qui Romæ degebant de justificatione, cùm utrique suis meritis Evangelii gratiam arrogarent. Hinc controversiæ disceptator Paulus interveniens, ea, inquit idem Doctor, moderatione utitur, ut nec Judæos superbire permittat, tamquam de meritis operum legis; nec Gentes merito fidei adversus Judæos inflari, quòd ipsi receperint Christum quem illi crucifixerunt. Ostendit itaque omnes priùs quàm vocarentur ad Christi fidem fuisse peccatis subditos & à vera justitia alienos; atque adeò gratuitum Dei donum esse justificationem, eamque non ex lege, aut ex meritis operum, sed ex fide Christi proficisci.

Epist. Præfatio in expos. Epist. hujus.

Scriptam verò Corintho fuisse hanc Epistolam pluribus probat Origenes: ut quòd missa fuerit per Phœben Diaconissam Ecclesiæ quæ erat Cenchreis portu Corinthiorum; quòd Cajum qui Corinthi morabatur 1. Corinth. 14. hospitem suum vocet; quòd in salutationibus quæ habentur cap. 16. eorum meminit qui cum ipso iter Jerosolymitanum ingressi sunt, quique Actor. 20. dicuntur Corintho, cum Paulo esse profecti.

Data est itaque anno Æræ vulgaris 57. post Christi passionem 24. quo tempore cum collectis in Macedonia & Achaia elemosynis profecturus erat Apostolus Hierosolymam 1. (c. 15. 25. 26.) unde conjicit Chrysostomus posteriorem esse utraque ad Corinthios, cùm in secunda cap. 8. 9. eos ad hanc pecuniam erogandam hortetur. Ponitur tamen hæc omnium Epistolarum prima, tum quòd gratiam fidei maximè commendat, & inculcat, quæ caput est & Initium Christianismi tùm ob præstantiam ut dixi, Romanæ urbis & Ecclesiæ, cui potissimùm beatus Apostolus de gratia Christi multa, & multipliciter est locutus, inquit Augustinus, ut inde prædicatio ejus velut à capite orbis toto orbe diffunderet.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

Ad Corinthios Prima.

PAulus per amicos edoctus ortas inter Christianos Corinthios ex nimio erga Magistros studio contentiones; admissum è quodam ex illis gravissimum scelus, patris uxore sibi incestis nuptiis copulata; alios nimis elatos; nonnullos contrà verè religiosos ac pios, orationem ita moderatur, ut modò solatia, modò castigationes adhibeat, laudesque reprehensionibus admisceat, ut hæc aut illa sibi quisque ex conscientiæ monitu sibi accommodaret.

Non Philippis scriptam fuisse hanc Epistolam, ut fert hypographe in codicibus Græcis addita, inde patet quòd ipse se ad eos venturum significat, & quæ supererunt ordinaturum (cap. 4. 18. & 11. 34.)

34.) cùm pertransiisset Macedoniam, sed priùs Ephesi usque ad Pentecosten permansurum (cap. 16. 5. 8.) Id autem Apostoli consilium inopinatus casus ingentis illius seditionis per Demetrium argentarium suscitatæ (Actor 19.) perturbarit; inde tamen intelligitur Ephesi scriptam esse hanc Epistolam absente cum Timotheo (cap. 16. 10. cum Actor. 19. 22.) per Stephanam, Fortunatum, & Achaicum, quos Corinthii ad visendum Apostolum miserant. Idque circa annum vulgaris Æræ 57. à morte Christi 24.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

Ad Corinthios Secunda.

CUM Timotheus à Paulo missus Corinthum ad eum rediisset, & quàm benè ejus labor apud plerosque successerat renuntiasset, alteram hanc ad eos scripsit Epistolam, Paulus in qua tum bonis de sincero erga se studio gratulatur, tum pseudo-Apostolorum sibi invidentium obtrectationibus respondet. Scripta est è Macedonia, ex qua urbe non liquet. Græca, Syriaca, & Latina quædam exemplaria Philippis scriptam censent: Baronius Nicopoli. Missa est verò per Titum ac Lucam eodem anno quo superiori, hoc est circa annum Æræ nostræ vulgaris 57. à morte Christi 24.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

Ad Galatas.

CUM Apostolus Paulus peragratis superioribus Asiæ partibus, hoc est Galatia, & Phrygia, venisset Ephesum ubi per biennium docuit in Schola cujusdam Tyranni (Actor 18. 23. & 19. 1. ac seq.) rescivit Galatas statim ab ejus discessu à falsis fratribus deceptos esse, qui hominem ex operibus legis justificandum docerent, eosque sic ad circumcisionem & cæteras legis cæremonias traducerent; non illi quidem ut Christum penitus abjiciendum, sed ut legem cum Christo conjungendam esse contenderent. Et quia pseudo-Magistris illis notum erat horum dogmatum vel acerrimum adversarium esse Paulum Apostolum, ideo ejus authoritatem elevare, cùmque longè infrà cæteros deprimere omnibus modis tendebant, imò ipsum quasi à reliquorum Apostolorum doctrina dissentientem non obscurè insimulabant. Ergo ut illorum audaciam Paulus coerceat, sui dignitatem Apostolatus in primis tuetur, & doctrinæ suæ cum reliquis Apostolis concordiam ex habita cum ipsis Collatione comprobat. Moxque adductis rationibus, & è Scriptura veteri testimoniis Galatas ab errore revocat. Interim varios affectus inspergens Epistolæ ægris illorum animis variè medetur.

Scripta est Epistola Ephesо, ut ex peregrinatione Pauli intelligitur, & argumenta latinis exemplaribus præfixa testantur: idque circa annum Æræ nostræ 56. à Christi morte 23. Græcorum codicum subscriptio missam vult ex urbe Roma, quod minùs verisimile est, siquidem in ea non meminit vinculorum suorum Apostolus, ut in aliis ibi scriptis facere solet, & Galatas statim à discessu suo in errorem abreptos, statim ab errore revocasse existimare par est.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

Ad Ephesios.

ROMÆ scripta est ex vinculis, quorum ter meminit c. 3. & iterùm c. ult. per Tychicum Diaconum transmissa, cujus in fine mentio est: Circa annum ut opinamur, Æræ vulgaris 62. à Christi morte 29. Hanc sub nomine Epistolæ ad Laodicenses à Marcione fuisse venditatam, Tertullianus & Epiphanius indicant, quod ex fide hujus Ecclesiæ fuisse factum credibile est. Quid enim hoc ad Marcionis Causam? Notandum enim in antiquis ut ex Basilio lib. 2. contra Eunomium, & ex Hieronymo in hanc Epistolam apparet, generatim inscriptam fuisse: Τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσι καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Vel ut in litterarum encyclicarum inscriptione fieri solebat, *Sanctis qui sunt ......, & fidelibus in Christo Jesu*. Ut ita ab Ephesо, quò ipsam quasi ab Asiæ Metropolim primùm missam verisimile est, ad cæteras ejusdem provinciæ civitates, adscriptis cujusque nominibus transmitteretur ut ad eas etiam quas Paulus ipse numquam viderat (ut de Laodicensibus patet Coloss. 2. 1.) Hujus Epistolæ præsertim primis capitibus implexus & involutus est sermo, sensusque obscurus & explicatu difficilis, rerum nimirum sublimitatem adæquans verbis sublimioribus, quam ulla unquam habuit humana lingua.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

Ad Philipenses.

HANC EPISTOLAM eodem anno (Æræ vulgaris 62.) & ex eodem carcere ex quo superiorem ad Ephesios scripsit Apostolus. Quo tempore ejus vincula in toto Pretorio inclaruerunt, non-

nonnullis ex ipsius Cæsaris quoque Palatio ad fidem Christi conversis, (cap. 1. 12. & 4. 22.) A Cæsare, enim missus in Carcerem, inquit Hieronymus, notior familiæ ejus factus, persecutoris domum, Christi fecit Ecclesiam. Philippenses autem ideò blandiùs quàm cæteros appellat, quòd ab ipso cùm Macedoniam Cœlesti monitu intrasset primùm conversi singulare deinde in Paulum studium ostenderant, ipsique pridem Thessalonicæ agenti, & post Romæ vincto, subsidium per Epaphroditum miserant. Qui cùm ex gravissimo morbo convaluisset, ad suos cum his litteris à Paulo remissus est; quibus ipsos monet ut in fide Christi constanter persistent, nec frangantur adversis, nec fidem habeant pseudo-Apostolis judaizantibus, quos canes, & inimicos Crucis Christi appellat, docetque non ex lege, sed ex fide Christi veram esse justitiam, Postremò magnas ipsorum munificentiæ gratias agit.

Com. ment. in Ep. adPhil.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Colossenses.

EAdem cum duabus præcedentibus anno à morte Christi 29. Æræ nostræ 62. & ex eodem carcere conscripta, ac per Tychicum & Onesimum (ut habent Græca, Syra & Latina Complutensia in fine Epistolæ) Colossas trasmissa: Quæ civitas non eadem est atque Rhodus, quam à Colosso solis sic dictam putant Suidas, Eustachius & alii: sed Phrigiæ ab Hierapoli & Laodicæa, quarum in hac Epistola meminit, haud procul dissita, ut docet Herodotus, Strabo, Plinius, aliique. Instituti autem erant Colossenses per Epaphorum Apostoli discipulum, sed post acceptum Evangelium à quibusdam quorum studium erat sinceritatem Apostolicæ doctrinæ corrumpere (Simonianos fuisse credere par est) persuasi sunt accessum se habere ad Deum, non per filium, sed per Angelos. Accedebant observationes ac superstitiones judaicæ, ab Evangelio prorsus dissentaneæ. Primùm igitur docet Apostolus nonnisi per Christum Dei filium per quem omnia condita sunt, nos instaurati ac reconciliari Deo. Judaicas autem, & Philosophicas observationes penitus aspernendas. Atque id agit cap. 1. & 2. Reliqua pars Epistolæ ferè in tradendis Christianæ vitæ præceptis versatur. Est autem hæc Epistola valdè huic similis quam ad Ephesios dedit, & instar illius grandiloqua atque sublimis.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Thessalonicenses Prima.

THessalonica Metropolis est Macedoniæ, priùs Halis dicta, deinde à Philippo Amintæ filio Thessalonica appellata ob devictos Thessalos. Nunc Salonica dicitur. In hac multos Christo adjunxerat Paulus, cùm Philippis Thessalonicam venisset (Actor. 9. 7.) Sed cùm rursus eam repetere ex Athenis semel iterumque cogitasset, destinata non potuit exequi, à Satana, inquit, præpeditus. Ideoque Timotheum eò misit, qui Thessalonicenses in fide confirmaret. Igitur post reditum Timothæi qui Corinthum Thessalonica ad eum rediit (Actor. 18. cum hujus Epistolæ cap. 3.) Paulus de Thessalonicensium rebus edoctus, eos hæc Epistola collaudat, quòd Judæis licèt insano studio contra nitentibus, in accepta fide constanter permansissent, & Deo gratias agit. Interim sui commendationem admiscens in memoriam redigit quo pacto ne eos gravaret, etiam à sumptu accipiendo pepercisset. Mox subjungit præcepta vitæ Christianæ.

Patet ergo ex dictis non Athenis, neque Roma, ut quibusdam placuit, sed Corintho missam esse Epistolam hanc, quam jure Chrysostomus & Theodoretus omnium Paulinarum primam censent. Quod nemo inficias ibit, qui peregrinationem Pauli attentè considerarit, præcipuèque quæ habentur (Actor. 17. & 18. cum hujus Epistolæ cap. 3.) Missa est autem circa annum Æræ nostræ 52. post Christi mortem 19.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Thessalonicenses Secunda.

CUM in priori ad Thessalonicenses Epistola de die Judicii quasi jam instante paulò obscuriùs fuisset locutus Apostolus (cap. 1. 5.) & falsi fraudulentique Doctores terrerent animos, quasi ex mente ejus jam instaret, data paulò post hac altera ad eosdem, clariùs se aperit, impostoresque illos redarguit, docens non priùs Christum venturum, quàm appareret Antichristus, Christi adventu destruendus Deinde cùm intellexisset nondum emendatos esse eos quos in Superiori Epistola notaverat ut otiosos, & inquietos, nunc eosdem acriùs castigat, excomunicandos denuntians ni resipiscant. Scripta est itaque hæc Epistola ex eodem loco, & eodem anno (Æræ nostræ 52.) quo prior; utique cùm Silvanum & Timotheum in Ministerio Evangelii conjunctos sibi haberet Apostolus (c. t. 1.) & post-

& postquam ipse apud Thessalonicenses Christi fidem amplexos jam præsens adfuisset (Cap. 2. 5.) ne non minùs aberrent à vero qui eam sub Caligula exaratam existimant, quàm qui per Onesimum delatam, quem multis post annis in Christo genuit Romæ, cùm esset in vinculis.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Timotheum Prima.

DUÆ Pauli ad Timotheum Epistolæ, & una ad Titum, argumento similes sunt. Instruunt enim Episcopum, & præcipuas tanti muneris partes explicant; quamquam id uberiùs prima ad Timotheum præstat, quem Apostolus Epheso discedens præfecerat: Utrùm autem antequam Paulus primùm Romam venisset, an postea, variant Sententiæ. Sed verisimilius apparet nonnisi cùm vinculis laxatus Paulus Orientem iterum peragravit, Timotheo Ephesi Episcopo constituto. Ex quo fit verisimile digressum Epheso Paulum cùm Philippos ex promisso venisset, inde hanc ad Timotheum dedisse, anno, ut opinamur, Æræ quam sequimur 66. post Christi mortem 33. & ab eo tempore quo Timotheus adhuc penè puer testis fuerat persecutionum quas Apostolus Lystris passus est (2. Tim. 3. 11. cum Actor. 14.) annos 23. Ut circiter annorum 30. esse tum potuerit, cùm à Paulo Episcopus est ordinatus.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Timotheum Secunda.

HANC Epistolam Romæ datam, & in Vinculis Scriptam patet ex Cap. 1. 8. 12. & 2. 9. 10. & quidem paulò antequam martyrium subiret Apostolus (cap. 4. 6. 7.) Atque adeò in secundis vinculis, non in primis; Siquidem certum est Paulum prioribus vinculis Romanis solutum rediisse in Orientem, indeque rursus Romam esse regressum, ubi etiam Martyrii coronam adeptus est, sub annum Neronis ultimum: cùm tamen priùs ab eo auditus & absolutus esset, sicut hic ipse testatur, cap. 4. 16. 17. Ut enim anteà biennium in libera custodia: ita deinceps integrum annum: omnibus gentibus Romam undique confluentibus Evangelium prædicavit. Per Tychicum autem missa est Ephesum hæc Epistola, ubi erat Onesiphori familia, postquam Aquila & Priscilla, qui Claudii decreto de expellendis Judæis jam exoleto, Romam repetierant, (Rom. 16. 3.) eò denuò erant reversi, (cap. 4. 12. 19.) Idque anno Æræ nostræ 66. à Christi morte 33.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Titum.

APostolum expleto biennio illo, quo in libera custodia Romæ Evangelium docuit, Orientem iterum peragrasse valdè probabile est. Tunc ergo eum in Macedonia apud Philippenses, sicut eis ipse promiserat, (Philip. 1. 25. & 2. 24.) permansisse putamus, & priorem ad Timotheum, atque hanc ad Titum dedisse Epistolam, quæ eo sunt argumento similiores, quòd uno tempore datæ sint. Primùm itaque de Presbyteris sive Episcopis ordinandis Titum admonet: moxque adversus judaizantes insurgit, quos jubet acriter increpari: deinde ad morum præcepta vertit orationem. Et inter hæc semel atque iterùm præclaram admiscet mentionem gratiæ, qua, nullo nostro merito, salvamur per Christum. Denique à vanis quæstionibus avocat, & hæreticos fugiendos admonet.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Philemonem.

SCripta est Romæ è primis vinculis, quorum quinquies meminit, anno à Christi morte 29. Æræ vulgaris 62. unà cum epistola ad Colossenses Tychico ad perferendum tradita. Erat autem Philemon vir clarus apud Colossenses, Pauli discipulus, cujus servus Onesimus, Phryx genere, furto facto, ut ex vers. 18. Hieron. Theodoretus, & Theophylactus colligunt, Romam profugerat. Mox verò utriusque criminis fugæ, & furti pœnitentia ductus, ad Paulum captivum, quem hero suo noverat esse amicum, se contulit. Ab eo susceptus & fidem edoctus, tandem baptizatus est, qui etiam ministravit in carcere, donec satis in pietate confirmatum remittere eum Philemoni visum est, cum his litteris commendatitiis, in quibus miro artificio ingentique studio id agit: ut eum dominus in gratiam recipiat. Receptus verò in virum evasit eximium, ita ut post Timotheum Ephesiorum Episcopus sit creatus, quem mirificè collaudat Sanctus Ignatius data ad eos Epistola. Sub Trajano denique Romæ martyrium gloriosè consummasse creditur.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

ad Hebræos.

SCripta videtur eodem ferè tempore quo Epistolæ ad Philemonem & ad Ephesios, anno scilicet Æræ nostræ 62. à morte Christi 29. sub finem illius biennii quo Paulus Romæ primùm vinctus est, cùm causa apud Neronem feliciter peracta, Timotheus jam esset solutus, cap. 13. 23.

Fuere qui negarent Epistolam hanc esse Pauli, quòd ea neque phrasim, neque genium ejus referat, eamque potiùs Barnabæ adscriberent, in quibus est Tertullianus. Verùm historia Apostolica Barnabam Romam vel Italiam adiisse non memorar, neque ei usquam Timotheum adjungit socium. De stylo multi tum ex antiquis, tum ex recentioribus censent; sensum quidem & dispositionem esse Pauli, phrasim verò & elocutionem vel Clementis, vel ipsius Lucæ potiùs, quod ex vocabulis ipsi peculiaribus conjiciunt.

Nomen verò suum pro more initio non apposuit Apostolus, vel quia sciebat se Hebræis invisum, vel quia non tam Hebræorum se, quàm Gentium Apostolum profitebatur; vel denique quia scripserat non tam Epistolæ instar, quàm libri. Unde in fine dicit. Perpaucis scripsi vobis. Quod enim ad Epistolam prolixum, id ad volumen parum est. Hic autem duo potissimùm agit Apostolus. Partim enim docet quæ Christi dignitas, & quod officium, quæque Sacerdotii ejus, & Sacrificii supra Leviticum excellentia. Partim verò consolatur Hebræos, & ad perseverantiam fidei in Christum hortatur.

EPISTOLA CATHOLICA

BEATI JACOBI APOSTOLI.

SEptem quæ sequuntur Epistolæ, Canonicæ vulgò vocantur, sive quòd æquè ac Paulinæ ad Canonem pertineant librorum Sacrorum; sive quia Canones, idest regulas, ac præcepta instituendæ vitæ Christianæ contineant. Olim tamen Catholicæ potiùs vocabantur, idest universales, quòd non ad unam civitatem vel personam, sed ad omnes ubique dispersos fideles scriptæ sint; Si tamen secundam, ac tertiam Joannis excipias ad singulares homines missas. Generale harum Epistolarum argumentum est, ut Christianos mores informent, & adversus nascentes hæreses Simonis & Nicolai ac similium, qui fidem sine operibus satis esse ad salutem prædicabant, Pauli etiam quibusdam locis aburentes, fideles muniant, & honorum operum necessitatem doceant.

Jacobi esse hanc Epistolam frons ipsa loquitur; sed ejus Jacobi, an ejus qui filius Zebedæi frater Joannis fuit, an illius qui Alphæi filius & frater Judæ, dubitavere quidam. At Hieronymus Jacobum fratrem Joannis authorem esse hujus Epistolæ disertè negat. Et verò, sicut docet Irenæus serò cœperunt Apostoli doctrinam suam litteris consignare, in principio intenti prædicationi verbi, ut illud inscriberent cordibus discipulorum; Jacobus verò ille citò occisus est ab Herode, ut habetur Act. 12. anno circiter post Christi mortem nono. Deinde hæc Epistola sicut & aliæ Catholicæ dirigit intentionem, quemadmodum loquitur Augustinus, contra eos qui Pauli quibusdam Sententiis abutebantur. Atqui vivente Jacobo illo Paulus nondum Gentibus cœperat prædicare, nedum scribere. Ergo hujus Epistolæ auctor est alter ille Jacobus Jerosolymitanæ Ecclesiæ Episcopus, qui inter Columnas à Paulo nominatur ad Gal. 2. cujus injustæ cædi eversionem Hierosolymorum adscribit Josephus. Est autem hæc Epistola argumento multiplex, multis variisque præceptis referta. Duo tamen agit præcipuè. Primum ut Christianos ad modestiam erudiat, à vana confidentia revocet, & ad petendam à Deo Sapientiam hortetur. Alterum ut doceat fidem sine operibus nihil ad salutem prodesse, contra quod jactabant Simoniani recentes tum hæretici.

In cap. 1. Ep. ad Galatas l. 3. advers. hæres. cap. 1.

EPISTOLA

BEATI PETRI APOSTOLI

Prima.

PRima Petri Epistola digna Apostolorum Principe, verbis parca, sententiis gravis, plena authoritatis, & majestatis Apostolicæ; Romæ missam ipsemet testatur, quam Babylonis nomine tipicè designavit, sicut & in Apocalypsi cap. 17. 18. idque propter confusionem idolatriæ quæ tunc in ea vigebat, quippe quæ omnium gentium serviebat erroribus, ut ait Sanctus Leo. Verùm quo anno missa sit incertum est. Illud constat ex cap. 4. ubi ait; Si autem ut Christianus, &c. Scriptam esse postquam discipuli jam inceperant cognominati Christiani Actor. 11. quod nono circiter anno post Christi mortem factum est.

An autem statim post illa tempora data sit, non ita constat. Seriùs omninò missam esse videri potest nec multò ante posteriorem ejusdem Petri, quam certum est ultimis vitæ ejus temporibus Scriptam. Cùm enim in illa ait: Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam: cap. 3. nec ullam adjiciat temporis longè remoti particulam, videtur non adeò longi temporis distantiam intelligere voluisse. Quis enim de litteris ante annos viginti datis ita loqueretur? Porrò hæc Epistola, uti Superior Jacobi, in tradendis vitæ Christianæ præceptis tota versatur.

EPI-

EPISTOLA

BEATI PETRI APOSTOLI

Secunda.

SCripta est ad eosdem, ad quos prior Epistola, quod liquet ex illis verbis: Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam, cap. 3. idque anno Petri ultimo, cùm certus jam esset de veloci depositione tabernaculi, sive corporis, sui, 1. 14. Atque adeò Æræ nostræ anno 66. à morte Christi 33. Neronis 13. quo tempore Paulus cum Petro Romæ captivus de tempore resolutionis suæ, 2. Tim. 4. 6. per revelationem à Domino quoque admonitus, secundam ad Timotheum scripsit Epistolam.

In hac autem Epistola Petrus fideles hortatur ut fidem, etiam se mortuo, firmiter retineant; eorumque magistros longissimè fugiant, quorum mores & studia depingit. De auctoritate hujus Epistolæ nonnulli olim dubitavere, quòd stilus à priori paululum discrepare videretur. Verùm etiamsi id concedatur, nihil tamen aliud inde effici potest, quàm ut intelligamus Petrum pro necessitate rerum, ait Hieronymus, diversis usum interpretibus. Quod etiam de Paulo in Epistola ad Hebræos supra demonstratum est.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

Prima.

QUO tempore & loco dato sit hæc Epistola valdè incertum est, nec multum refert ut sciatur. Illud certum semper antiquis fuit, eam esse Joannis Apostoli & Evangelistæ, quòd & stilus ipse & Character proprius satis indicat; & tam crebra Charitatis ac Veritatis inculcatio. Ad Parthos missam veterum est traditio, quorum imperium æquè ac nomen tum amplum, & Persas quoque ac alias plures Orientis nationes complectebatur, ut ex Justino, Plinio, ac Tertulliano videre est. In his autem, & vicinis regionibus plurimi erant Judæi ex antiqua captivitate & dispersione; quorum etiam mentio fit Actor. 2. Itaque ut Petrus scripsit ad Judæos dispersionis Ponti, & vicinarum regionum quas Lucas ibidem commemorat: Sic Joannes ad Judæos in Parthia & aliis Orientis regionibus constitutos hanc Epistolam dedisse videtur. Versatur autem potissimùm in instruenda Christi Domini vera Oeconomia, & præcipua fidei nostræ documenta.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

Secunda.

EJusdem Joannis Apostoli duas sequentes esse Epistolas, vel ex eo patet, quòd eorum dogmata, sententiæ, verba, non tam similia, quàm sæpè eadem sint.

Scribitur autem hæc Secunda Epistola præcipuè adversus Basilidis & sectatorum ejus impietatem, tunc temporis docentium Christum non verum hominem, sed phantasma: ideoque eum nihil te vera vel fecisse, vel passum esse: quo errore totum redemptionis nostræ fundamentum subruitur. Gratulatur itaque Presbiter & Apostolus Joannes Electæ mulieri nobili ac filiis ejus, quòd rectam de Jesu Christo fidem teneant, hortatur ut in ea perseverent, & eam per charitatem, atque obedientiam bonis moribus constanter exornent. Denique suadet ut hæreses & hæreseon disseminatores summo studio devitent.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

Tertia.

CAjum collaudat Apostolus, quòd in veritate ambulet, & rectam fidem teneat, eamque operibus charitatis & misericordiæ exornet. Hortatur ut utraque in re constanter perseveret, neque curet aut prohibitionem aut pravum exemplum Diotrephis: quin potiùs accendatur exemplo Demetrii viri sincerè Christiani.

EPISTOLA CATHOLICA

BEATI JUDÆ APOSTOLI.

ITA convenit argumentum hujus Epistolæ cum iis quæ Beatus Petrus in secunda sua Epistola scribit, præsertim capite secundo & initio tertii, ut ea Judas non legisse solùm, verùm etiam partim contrahendo, partim explicando, partim describendo in suam transtulisse videatur. Nam quod quidam id potiùs à Petro factum volunt, minus probabile est. Apostolorum enim tamquam prædecessorum suorum, qui vita jam excessissent meminit hic Judas vers. 17. ubi ait: Memores estote verborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, qui dicebant vobis quo-

quoniam in noviſſimo tempore venient illuſores ſecundùm deſideria ſua ambulantes in impietatibus. Hoc enim prædixit Petrus in ſecunda Epiſtola ſua capit. 2. Unde Oecumenius rectè cenſet Judam ſcripſiſſe poſt mortem aliorum Apoſtolorum (ſi unum tamen Joannem excipias) Simoniacis & Nicolaitis jam canceris in morem latiùs ſerpentibus, & Dei gratiam in luxuriam transferentibus.

De hujus Epiſtolæ auctoritate quamvis à quibuſdam olim dubitatum ſit, non eſt quod nos moretur. Cauſam enim dubitationis hanc affert Hieronymus, quia de libro Enoch, qui apocriphus eſt, in ea aſſumitur teſtimonium. Addunt alii ea quæ de Michaelis Archangeli altercatione narrantur, & de apocriphis ſumpta videri poſſunt. At in apocriphis non omnia eſſe apocripha nemo neſcit; quod phopheticus Apoſtoli ſpiritus potuit diſcernere. Sic Paulus quaſdam Ethnicorum ſententias in ſuis inſeruit Epiſtolis, & inſerendo conſecravit: Sic idem quædam Eliphæ verba protulit, quæ ab ipſomet Apoſtolo auctoritatem Canonicæ Scripturæ acceperunt, quam ab Elipha Jobi amico habere non poterant.

APOCALYPSIS

BEATI JOANNIS APOSTOLI.

Libri hujus præſtantiam paucis complexus eſt D. Hieronymus ad Paulinum, cùm dixit: Apocalypſis Joannis tot habet Sacramenta quot verba. Parum dixi; Pro merito voluminis laus omnis inferior eſt. In verbis ſingulis multiplices latent intelligentiæ. Unde Dionyſius Alexandrinæ Urbis Epiſcopus apud Euſebium lib. 7. hiſtor. cap. 25. In libro Apocalypſis arcanam planèque admirabilem ſingularum rerum intelligentiam latere exiſtimo. Nam & ſicubi ipſe non intelligo, ſuſpicor tamen altiorem quemdam ſenſum verbis ſubeſſe, eaque non meo ipſius judicio metior; ſed plus fidei tribuens; ſublimiora cenſeo quàm ut à me percipiantur, & eo admiror magis quo minus capio. Totum hujus libri cap. 20. latè & eximiè exponitur ab Auguſtino de Civitate Dei, lib. 20. cap. 7. & ſequentibus: unde colligas quàm præclara ex libri hujus divina obſcuritate erui poſſent, ſi ut in capite illo, ita & in cæteris, Auguſtinum, aut Auguſtini ſimilem interpretem haberemus.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI

COMMUNES ET FAMILIARES

HEBRAICÆ LINGUÆ IDIOTISMI.

1 INTER ea quæ in singulis linguis animadversione digna censentur, unum illud apprimè utile est observare quid propriè vocabulum significet, deinde ad quas res per similitudinem transferatur. Vocamus autem similitudinem quamcumque metaphoram, sive analogiam, sive ampliationem, comparationem, aut rerum ipsarum vel significationem affinitatem. Ut Dominus propriè is dicitur, qui suo imperio alium domat & regit, vel qui domui præest, aliquando verò extenditur ad significandum maritum; præterea præcipuus & summus in unaquaque arte vel ratione Dominus dicitur. Sic etiam Pater cùm eum significet qui alium genuit, pertinet quoque ad significandum summum aliquem in aliqua arte magistrum, ac præsidem collegii, societatis, rei, vel negotii: ut Pater canentium cithara, summum in ea arte & optimum perfectissimumque cæterorum doctorem, aut inventorem dexterrimum interpretamur.

2 Verba quoque figuratè usurpantur ad majorem significationis elegantiam: ut volare pro præstantem esse in aliqua re vel actione; & celeritate maxima ferri, Stillare, pro loqui. Vigilare, pro diligenter curare: Florere, pro ornatu decoreque magno agere.

3 Epitheti aut adjectivi loco possessivus casus usurpatur: ut Filium perditionis: filius perditus: Filius mortis, morte dignus aut capitis damnatus jure ipso: Mulier virtutis, pro fœmina strenua & forti.

4 Substantivis formalibus nominibus adjectivorum loco majoris significationis causa Scriptura utitur: ut Quoniam justus Dominus justitias dilexit: idest justos, & Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, idest iniquos.

5 Interdum sub communi & indefinito verbo aliud intelligitur certum nomen, vel à verbo ipso deductum, vel ex sententiæ ipsius observatione manifesta explicandum: ut, Unam petii à Domino & hanc requiram, intelligo petitionem. Et nuntiavit illi, subaudi nuntius.

6 Aliquando antecedens, pro consequenti, aut prius, pro posteriori usurpatur, ut, Sicut mercenarius expectat opus suum, idest mercedem operis, Job 7. Et emendo emam abs te pro commutatione, idest, pro re aliqua vel pretio: 2. Reg. 24. Et quam dabit homo commutationem pro anima sua? Matth. 16.

7 Est & Appositionis figuræ usus cum præpositionibus & sine præpositionibus, maximè cùm posterior Appositionis pars nomen proprium est, exponitque priorem: ut Impetum fecerunt in virum, in Lot. Genes. 19. & observate in puero, in Absalom, 2. Reg. 18. Et carnem cum anima sua, sanguine suo, non comedetis: Genes. 9.

8 His affinis est Anadiplosis, quæ majoris significationis emphasis & notationis causa eadem repetit verba: ut, Quoniam ecce inimici tui Deus, ecce inimici tui peribunt, Psalm. 92. Et Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, Psal. 94.

9 Est & Eclipsium non rara observatio, quæ vehementem animi angustiam dicentis indicant: ut, Sed tu Domine usquequo. Psalm. 6. Et oculus meus extractus est, & non quiescit, neque intermissionis, Thren. 3.

10 Substantiva nomina pro adverbiis capiuntur, præsertim adjuncta præpositione, ut, Fecerunt servire filios Israel in duritia, idest, duriter & graviter. Exod. 1. Et in finem dilexit eos, idest, extremè. Joan. 13. Et absorpta est mors in victoria, idest, victoriosè. Isa. 26.

11 Infinitivus sæpè pro nomine aut pro gerundio accipitur: ut comedere, bibere. Hag. 2. paulùm sedere, paulùm quiescere, Proverb.

12 Nomen substantivum geminatum in diverso genere omnem illam naturam in universum complectitur, quamquam speciebus & formis diversam: ut, Aufert Dominus sustentaculum & sustentationem, Isa. 3. Et, Numquid audire potest servus tuus cantores? 2. Samu. 19.

13 Nomen substantivum geminatum atque posteriori loco pluraliter pronuntiatum, excellentiam significat in suo genere, ac superlativi latini vim indicat in priori: ut Sancta Sanctorum, idest, Sanctissima: Canticum canticorum, idest præstantissimum canticum. Vanitas vanitatum, idest ipsissima vanitas vanissima.

14 Duo nomina substantiva simul posita ejusdem ferè significationis, quorum posterius est, in genitivis sese ita exponunt, ut prius partem posterioris indicet, ut, Terra pulveris, Daniel. 12. idest, portio pulveris, aut terra minutissima qualis pulvis est.

15 Substantivum nomen repetitum distributionem significat: ut septem septem, Gen. 7. id est, ex singulis speciebus septena. Et cœpit eos mittere

duos

duos duos. Mar. 6. id est, binos. Et in valle Sidim putei putei bituminis, id est, ubique putei.

16 Verba sive nomina adjectiva geminata augent sententiam & vehementiori voce pronuntiantur: ut, Contaminatus contaminatus censebitur, Levit. 13. Cecidit cecidit Babylon illa magna, Apoc. 22.

17 Adjectiva cum verbis constructa Adverbii naturam admittunt: ut Non bonum hominem esse solum, Gen. 2. id est, non bene aget homo solus. Et leve est ut sis servus meus ad suscitandas tribus Jacob. Ponam te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ, Isai. 49. id est, Non leviter es tu servus meus, ut hoc tantùm facias, sed illud etiam facturus es. Et tu Bethlehem Ephratha, parum est quod es in millibus Judah: ex te enim egredietur qui sit dominator in Israel, id est, non de nihilo est te esse in millibus Jehuda.

18 Collectivum nomen per Syllepsim construitur cum verbo plurali: ut Dimitte populum meum ut colant me. Exod. 8. Et viderunt omnis Ecclesia, quòd expirasset Aharon, num. 24.

19 Plurale nomen junctum verbo singulari exponitur partitione singillatim: ut, Filiæ incedit super muro, id est, unaquæque una post aliam. Gen. 49. Muscæ mortis fœtere facit unguentum, id est, qualibet musca mortua.

20 Pronomina Hebræus sermo in altero casu quam substantivum nomen ponunt, cùm tamen ad eamdem sem utrumque referatur: ut, Nox illa occupet cum caligo, Job 3. id est, illam noctem caligo occupet. Et Dominus in cęlo sedes ejus, id est, Domini sedes in cęlo est, Psal. 10.

21 Nominativum pronominis, quod postea in alio casu cum verbo repetitum construitur, emphasim habet, & quasi notationem personæ & officii: ut Ego in via, deduxir me Deus, Gen. 44. id est, Dum ego iter facerem, deductus sum à Deo; &, An jejunando jejunaverunt me ego, Zachar. 7. &, Etiam tu, in sanguine testamenti tui, emisi vinctos tuos de lacu in quo non est aqua, Zachar. 9.

22 Participium præteriti nonnumquam actionem finitam & præteritam atque transactam notat: ut, Qui sedent in sepulchris, & inobservatis morantur, Isai. 65. id est, In iis, quæ jam observari desierunt. Et vidit quod expectatum esset, Ezech. 19. id est, Quod spectari desitum esset, nihilque juvisset illa spectatio.

23 Hypallage frequens est in scripturarum lingua: ut, Et civitatem miserunt in ignem, Jud. 1. id est ignem in civitatem: Et, Ecce misi ad te Naaman servum meum, ut colligas eum à lepra sua, id est, Lepram ejus ab ipso.

24 Conjugationes Verborum considerare operæpretium fuerit, magna enim significatio verbis adjungitur ex conjugatione; nam aut augetur, aut minuitur, aut reciprocatur, aut etiam mutatur Sententiæ vis: id quod Hebraicè scientibus est apertissimum: atque hactenus tantùm cuperem Theologos omnes, imò omnes sacrarum literarum studiosos Grammaticis Hebraicis operam dare, ut vel legere & conjugare singuli possent, magnum profectò usum adepturi: is labor unius ferè mensis tantùm erit; cætera exiguo negotio ex hujus apparatus lectione accedent.

25 Tempora Verborum non sunt perpetuò ad amusim observanda, nam futura apud Prophetas in Præterito referuntur tamquam rerum futurarum spectatores factos à Deo, quibus adeo certa erant responsa ac si facta transactaque res jam fuisset.

26 Futuro utuntur Hebræi in significatione earum rerum, quæ æquitatem & decorem, ita esse debent. Estque ea vis Præteriti apud illos in disciplinis quæ apud Latinos Præsentis. Absolvuntur enim verba in disciplinis à temporis significatione, & rei ipsius sive actionis, sive passionis proprietatem certitudinemque significant: id quod Hebræis per futurum tempus fit, multoque quàm Latinis rectius, nam futurum præteriti & præsentis rationes in se continet, quod facile probatur in negatione futuri. Qui enim à principio rerum verè negaret, hoc modo: Homo non erit injustus; is nimirum cætera tempora negaret verissimè. Homo non fuit injustus, & Homo non est injustus. At verò, qui à principio negaret hoc modo; Homo non fuit, vel non est injustus; is non continuo sic dicere vere posset: Homo non erit injustus. Complectitur ergo futurum cætera tempora quibus illud minimè continetur; atque hæc ratio ad elegantem & certam multorum locorum explicationem observanda diligenter est: maximo usui futura non modò iis qui Hebraica, sed iis etiam, qui Latina Biblia legunt; quibus sæpe futurum pro omni tempore est exponendum: ut, Os habent, & non loquentur: Oculos habent, & non videbunt: Aures habent, & non audient: Nares habent, & non odorabunt: Manus habent, & non palpabunt: Pedes habent, & non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo.

Futuri significatio perpetua.

27 Illud præterea animadvertendum est vulgatum Hebraicè scientium præceptum, solere præteritum verbum in futurum, & contrà futurum in præteritum converti adjuncta utrique conjunctione, Et non semper, sed ubi conjunctio illa Hebraicè est VAU eum vocali patbah, quam vau conversivam Grammatici dicunt.

Temporum conversio.

28 Verba quæ exhortationem vel dehortationem significant, completivè exponuntur, ut: Ne timeas, id est, Ne frangaris metu, Exod. 13.

29 Quædam sunt verba quæ cùm non significent motum, tamen præpositionibus adjunctis cum motu & applicatione exponenda sunt: ut Accipient ad te vitulam ruffam, id est, Acceptam ducent ad te, Num. 19. Et cœpit populus scortari ad filios Moab, Num. 25. id est, Transire ad filios Moab scortationis studio. Et: Prophanasti in terram coronam ejus, id est, Prophanando dejecisti, Ps. 89.

30 Dativus præter verbi solemnem constructionem

Dativus addatur. nem orationi adjectus, utilitatis & uſus ſignificationem indicat, ut, Exi tibi de terra tua & de cognatione tua, Gen. 12. id eſt, Tu ſolus tibi ad tuamque utilitatem migrato iſtinc. Et ecce Rex tuus venit tibi juſtus. Zachar. 9.

31 Imperativus adverbii demonſtrantis aliquando vim obtinet, ut: Vide, odor filii mei ſicut odor agri pleni, Geneſ. 27. Vide verba tua bona, 1. Sam. 15. Imperativus

32 Non raro Imperativus adverbii loco ponitur junctus alii verbo: ut Feſtina exaudi me, Pſal. 102. id eſt, Quàm citiſſimè vel feſtinanter.

33 Secunda perſona Imperativi præſentis Hebraici ſermonis idiomate nonnumquam uſurpatur pro tertia futuri imperativi, ut: Accipite à vobis levandam Domino, quiſque ſpontaneus conferat eam, id eſt, Accipiant. Exod. 35. Devolve ad Dominum, liberet eum, id eſt, Devolvat ad Dominum, liberet eum.

34 Imperativi in affirmativis, & Futuri in negativis præceptis uſus eſt frequentiſſimus, ut: Honora patrem tuum & matrem tuam; & Non furtum facies, non occides, non concupiſces. Negativa enim præcepta perpetua ſunt, omnique tempore obligant, idque futuro rectè ſignificatur.

35 Infinitivus cum alio verbo tertiæ perſonæ junctos in eamdem perſonam transferri poteſt ut melius explicetur, ut: Et patres accenderunt ignem, & mulieres ponere paſtam, Jere. 7. Et, Quinetiam cerva agri gemuit, & derelinquere quia non erat gramen, id eſt dereliquit.

36 Idem verbum geminatum priori parte in infinitivo ſive gerundio poſita, aſſeverationem & vehementiam ſignificat, ut: Faciendo faciam miſericordiam in te, propter Jonathan fratrem tuum, 2. Sam. 9. Caſtigare caſtigavit me Deus, ſed morti non tradidit me, Pſal. 117. Et venire veniet, & non tardabit, Habac. 2.

37 Idem infinitivus repetitus in oratione negante negationem intendit, ut: Ungendo non unctus ſum, id eſt, Nequaquam ſum unctus, Dan. 10. Et relevando non relevabunt populum hunc, Mich. 2.

38 Verba exhortationis, convocationis, vel monitionis alteri verbo præponi ſolent ſtudii ſignificandi cauſa, & per Adverbium exponuntur, ut: Venite faciamus lateres, Gen. 11. 1. Age paremus lateres. Venite & diſperdamus eos de terra: id eſt, celeriter & contentè atque velociter diſperdamus.

39 Nonnumquam ex duobus verbis prius poſterioris antecedens eſt, ut: Et tu exurgens Domine miſereberis Sion. Pſal. 102. id eſt, Surges ut miſerearis.

40 Tertia perſona præteriti, & futuri etiam, aliquando imperſonaliter exponitur, cùm actio ad multitudinem ſive ad perpetuitatem refertur, ut: Quoniam vocabitur remiſſio Domini, Deut. 15. Et, A ſæculo non audita ſunt, neque mandata ſunt, Iſai. 64.

41 Perſonarum verbi mutatio in eadem oratione quamquam ad eamdem perſonam vel rem relata, frequens eſt in ſacris libris, maximè verò in carminibus, ut: Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis: illuminet vultum ſuum ſuper nos & miſereatur noſtri, ut cognoſcamus in terra viam ſuam, in omnibus gentibus ſalutare tuum, Pſal. 66. Et Quia pudefient ab arboribus quas concupiviſtis, Iſai. 1.

42 Plura verba primæ aut ſecundæ conjugationis activæ vocis neutropaſſivam ſignificationem habent, idque ex Spiritus Sancti interpretationibus docemur, ut: Credidit Abraham Deo, & imputavit illi juſtitiam, Gen. 15. hoc eſt, (ut D. Paulus exponit) Imputatum eſt illi ad juſtitiam, Rom. 4. Et, ut juſtus fias in ſermonibus tuis, Pſal. 51. Apoſtolus interpretatur, ut juſtificeris in ſermonibus tuis, Rom. 3. Et Abſorpſit mortem victoria, Iſai. 25. id eſt, Abſorpta eſt mors in victoriam, ita Paulus, 1. Corinth. 15. Et, Neque etiam aperiet aurem tuam, pro, Aperta erit auris tua, Iſai. 48. Et, Aperient portas tuas, pro, Apertæ erunt portæ tuæ. Et: Quia de mercede meretricis collegit, pro collecta eſt, Mich. 5. Et: Noctes laboris ſubtraxerunt mihi, Job 7. id eſt, ſubtractæ ſunt.

43 Verba quæ culpæ auctoritatem ſignificant, & Deo attribuuntur qui culpæ auctor nequaquam eſt, ita exponi debent; ut Deus non activè, ſed privativè ſe habeat in ea re ex qua privatione & ſubductione Dei, homines in tenebras profundas ſeſe ſuo ipſorum impetu conjiciunt horrendo cum periculo cùm proni ad malum ſint ab adoleſcentia ſua, hoc modo exponenda ſunt illa: Indurabo cor Pharaonis, Exod. 7. Et quare errare facis nos à viis tuis? Iſai. 63. Et, Deus autem hujus ſæculi excæcavit mentes incredulorum, 2. Cor. 4.

HEBRAI-

HEBRAICÆ LINGUÆ IDIOTISMI.

A

A Bono ad malum loqui, Gen. 31, 24. & 2. Sam. 13. 22. pro: blandum sive asperum.

A Bove usque ad asinum, usque ad pecus. Exod. 22, 4. pro: sive bos fuerit, sive asinus, sive pecus.

Ab acinis & usque ad corticem non comedere. Num. 6, 4. id est: sive illud fiat de acinis uvarum, sive de cortice earum.

A faciebus Sacerdotum scribere, Deut. 17, 18. pro: Ad exemplar Sacerdotum, vel accepto exemplari Sacerdotum, eorumque auctoritate.

A Deo vel Domino esse, 1. Par. 5, 22. & 13. 1. Reg. 2, 15. & Jer. 51, 53. id est: Deum auctorem esse & velle.

A Domino è cœlis pluere, Gen. 19, 24. Emphatica repetitio, pro: Dominum è cœlo pluviam mittere.

A die in diem, & à mense in mensem. Esth. 3, 7. pro: singulis diebus & singulis mensibus.

A die usque ad noctem consummabis me, Jes. 38, 12. pro: spatio unius diei.

A diebus meis. Job 27, 6. pro: Quamdiu vixero.

A die hac & supra. Hag. 2, 16, 19. pro: ab illo tempore & in futurum.

A facie Dei vel Domini. 2. Para. 34, 27. & Malach. 3, 14. id est: coram Domino. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Psal. 139, 7. pro: Quomodo spiritum tuum & conspectum latebo? Spiritus qui est à facie mea. Jes. 57, 16. pro: à me immissus. Vide facies & spiritus.

A facie. Psal. 102, 11, & 18. Jer. 41, 9. id est: ob vel propter.

A filiis hominum. Psal. 21, 11. pro: ex hominum numero.

A fine quadraginta dierum. Num. 13, 26. pro: Exactis quadraginta diebus.

A longe. Jes. 25, 1. id est à longinquo tempore vel ante multa tempora.

A masculo ad fœminam. Num. 5, 3. pro: tam masculos quàm fœminas.

A magno usque ad parvum. Est. 1, 20. pro: Tam majori quàm minori; & sic 1. Sam. 30, 19. Non deesset à parvo usque ad magnum: id est: Neque parvum neque magnum.

A puero ad Senem. Gen. 19. 4. pro: tam pueri quàm senes.

A viro usque ad mulierem, 2. Sam. 6, 19. pro: tam viris quàm mulieribus.

A non sicut tu. Jer. 10, 6. pro: Ex eo quòd non est tibi similis.

A tergo non recedere, Jer. 32, 40. id est: Beneficiis prosequi non desinere.

A celsitudine ejus non potero erui. Job 31, 23. Id est, propter majestatem vel excellentiam ejus.

A voce gemitus mei. Psal. 102, 6. Id est: præ gemitu meo; & sic de similibus.

A sæculo. Prov. 8, 23. pro: A principio, ab initiis terræ: vide sæculum.

AB

Ab homine usque ad animal. Num. 3, 13. pro: tam ex hominibus quàm ex animalibus.

Castrametari domui ab exercitu & à transeunte. Zach. 9, 8 est: per circuitum ejus castra locare, ne lædatur ab aliquo exercitu, aut à transeuntibus.

Ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes. Jes. 33, 3. vel ob sublimitatem tuam, seu celsitudinem.

Ab heri. Vide Heri.

Ab homine ejicere. Dan. 4, 29. pro: A commercio hominum.

Ab seu. Ex ipso Jesa 18, 27. pro: Jam inde à suo exortu, vel ab ipso egressu ex Ægypto, ab eo tempore.

Ab Oriente & ab Occidente Jos. 11, 3. subhabitans.

Abbreviare.

Abbreviari anima. Num. 21, 4. & Jud. 10, 16. est, Angustiis affici & à longanimitate recedere.

Abbreviati manu, 2. Reg. 19, 26. Jesa 37, 27. pro: Imbelles Imbecilles sive infirmi effecti sunt.

Numquid manus Domini abbreviata est? Num. 11, 23. id est; Numquid Domini potentia est imminuta? sic Esa. 50, 2. & 59, 1.

Abbreviari spiritu, Job, 21, 4. Mich. 2, 7. est, præ angustia animum despondere: & minorem contemptioremque fieri.

Abire.

Abire in via vel per viam, Gen. 32, 1. & 1. Sam. 24, 8. est, Cæptum iter pergere.

Abire in terram, Gen. 36, 6. pro: Ad regionem aliam longius concedere.

Et dixit: Abi, aliàs vade Daniel, Dan. 12, 9. Quasi dicat: sufficiat hoc tibi, ne ultra inquiras.

Vocaverunt eos, sic abierunt à facie eorum. Ose. 11, 2. pro: Ut illi vocabant, ita isti terga illis obvertebant.

Abeunt aquæ. vide Eo is.

Pa-

Panem abire de vasis. 1. Sam. 9, 7. pro, cibum deficere.

Abire in consiliis. Jerem. 7, 24. pro, Pertinaciter sua sequi consilia.

Abire per viam cordis. Jesa. 57, 17. est, quicquid cordi gratum est, facere.

Abire post duritiem cordis. Jer. 9, 14. Id est: obstinatè libidini cordis obsequi.

Abire post vanitatem & idola. vide Eo, & ambulo.

Abire eundo, 2. Sam. 3, 24. pro, securum nihilque sibi metuentem redire.

Abjectus.

Abjecti gentium, Jesa 45, 20. pro, Inter gentes abjectissimi.

Abies.

Esse ut Abies virens Ose. 14, 9. est, ut altus & sublimis imperium habere, & potestati non subjacere.

Ludere in omnibus lignis Abjectum 2. Sam. 6, 5. pro, Omnibus instrumentis musicis, quæ fieri solebant ex lignis abjegnis.

Abjetes tremere, Machab. 2, 4. per translationem significat, principes contremiscere, vel hastas abjegnas esse venenatas.

Ablactare.

Silere facere animam sicut ablactatum. Psal. 131, 2. Id est, Compescere, quietumque animum reddere, omnia expectando à Deo, perinde ac à matre sua nuper ablactatus puer exspectat, quum ex se nihil possit.

Abominari.

Non abominabitur anima mea vos, Levit. 26, 11. id est: Non dedignabor apud vos habitare.

Abominando abominatus est populum suum Israel David, 1. Sam. 27, 12. pro: Omnino sorduit illi gens Israelitica.

Abominatio Ægyptiorum omnis pastor pecudum, Gen. 46, 34. id est: Ægyptii omnem pastorem ovium detestantur. Sic Levit. 11, 10. Abominatio erunt vobis; mox seipsum exponens, dicit de carne eorum non comedetis.

Abominatio Domini est. Deut. 7, 25. & 17, 1. pro, Dominus detestatur & abominabitur illud, & sic de aliis; ut, Septem sunt abominationes animæ ejus. Prov. 6, 16. pro, Septem abominatur ipse.

Abominationem Domini quam habet odio, diis facere. Deut. 12, 31. pro, Id quod maximè detestatur Dominus, Diis serviendo perpetrare.

Abominationes facere valde, 1. Reg. 21, 26. est, Facta scelerata & valde abominanda patrare.

Projicere super aliquem abominationes.ut Machab. 3, 6. Est turpem & fœdum illum reddere.

Abominatio Ammonitarum 1. Reg. 11, 5. id est, Idola; & sic de multis aliis.

Terram ponere in abominationem, Jer. 2, 7. est, In ea Idola colere.

Facere juxta abominationes Gentium 2. Reg. 21, 1. est, Non aliter quàm gentes abominandas facere, sive ritu Gentium idola colere.

Abscindi.

Abscindi ab ovili pecus, Hab. 3, 17. & abscindi virum à throno 1. Reg. 9, 5. pro, Auferri, & è medio tolli.

Absinthium.

Comedere facere absinthium, & cibare absinthio, Jer. 9, 15. & 23, 15. pro, Affligere.

Abscondere.

Abscondere à consilio malignorum,Psal. 64, 3. & à flagello linguæ,Job 5, 21. pro Protegere & tutum reddere.

Abscondis eos in abscondito faciei tuæ,Psal. 31, 21. pro, Statuis illos ante faciem tuam, ubi sunt tamquam in abdito, & latibulo tutissimo; & sic, Abscondet in abscondito tabernaculi sui, Psal. 47, 5. & alia ejusmodi.

Abscondi virum à socio suo. Gen. 31, 49. pro, Discedere alterum ab altero.

Verbum sive rem abscondi ab aliquo. 1. Reg. 10, 3, 2. Sam. 18, 13. & quæ sunt ejusmodi. pro, Rem eum latere, & Abscondere quid ab aliquo Ios. 7, 19. 2. Sam. 14, 18. est, eum celare.

Numquid absconderur à Domino quidquam? Gen. 18, 11. pro, Latebit aliquid Dominum, vel erit difficile?

Abscondere se à bove aut agno errante, Deut. 22, 1. est simulare se illum non videre.

Bonum abscondere, Psal. 31, 20. pro, seponere, recondere.

Cor abscondere ab intelligentia, Job 17, 4. pro, Communi sensu privare.

Abscondere se à facie Dei, Gen. 4, 14. est, coram eo non apparere.

Abscondere dolorem ab oculis, Job 3, 10. Id est, Efficere ut non videant molestias.

Abscondere oculos suos à viro dante de semine suo Moloch. Levit. 20, 4. est, Connivere & eum occidi non curare.

Ne abscondas à me præcepta tua, Psal. 119, 19. id est, Ne permittas ut ego destituar doctrina legis tuæ.

Abscondita est via mea à Domino, Jes. 40, 27. pro, Latet Deum quid agam, mores meos & consuetudines ignorat.

Viro cujus via abscondita est, Job 3, 23. id est, Qui nescit qua via incedete debeat propter afflictiones.

Habitare in abscondito Altissimi, Psal. 91, 1. id est sub præsidio Dei manere.

Abscondito tuo implebis ventrem eorum, Psal. 17, 14. pro, Opibus quæ à te proficiscuntur, & in thesauro tuo sunt recondita, explebis desiderium eorum.

Abscondere in abdito suo iniquitatem suam, Iob 31, 33. pro, Apud se.

In absconditis impetere sagittis, Psal. 64, 5. pro, Occultè & ex insidiis jaculari.

Con-

Consiliati sunt super absconditos tuos, Psal. 83, 4. id est, Adversus hos quos protegis, vel qui à te deserti videntur, quum tamen eos protegas, machinati sunt.

Sit super vos absconsio. S. illorum Deorum, Deut. 32, 38. id est, Vos protegant.

Et ibi absconsio fortitudinis ejus. S. revelata est, Habacb. 3. 4. id est, Fortitudo Domini quæ antea tecta fuerat, eo loci detecta est.

Absque.

Absque iniquitate in manibus meis, 1. Par. 12, 17. pro, Quum nullam iniquitatem admiserim.

Sic, absque prævaricatione mea, & absque peccato meo, Psal. 59, 4, 5.

Abstergo.

Abstergam Jerusalem sicut abstergit quispiam scutellam, 2. Reg. 21, 13. pro, Repurgabo civibus suis.

Absit.

Absit, non morieris, 1. Sam. 20, 2. pro, Prohibeatur à te; sic Jos. 22, 29 Absit nobis à nobis.

Absit mihi à Domino, 1. Sam. 26, 11. & ibid. 24, 7. & in Reg. 21, 3. & ejusmodi multa: pro, Avertat Dominus, prohibeat, ne permittat.

Abundantia.

Abundantia otii fuit ei, Ezech. 16, 49. id est: In prosperitate rerum omnium, secura, & omnis curæ expers vixit.

Abyssus.

Et tenebræ (erant) in superficie abyssi, Gen. 1, 2. id est, Tegebant immensam aquarum profunditatem.

Benedicet te benedictionibus abyssi cubantis subtus, Gen. 49, 25. id est, Habitare faciet te in terra fertili: vocatque benedictionem abyssi, fructus qui ex profunditatibus terræ supernè ascendunt.

Judicia tua abyssus multa, Psal. 36, 7. id est, Profunda valde & inscrutabilia. Vide Vorago.

Accedo.

Accedere ad propinquam, Levit. 18, 6. ad uxorem, Deut. 22, 14. pro, Rem habere cum ea.

Accinctus.

Ne laudet se accinctus sicut discinctus, 1. Reg 20, 11. id est, Is qui jam primum ensem accinxit, initurus prælium ne glorietur perinde atque is qui adepta victoria solvit zonam in qua est ensis. q. d. ne canat triumphum ante victoriam.

Congregare se ab omni accincto cingulo, 2. Reg. 3, 21. pro, Ab ea ætate in qua primum gestare solent ensem.

Exultatione colles accinxerunt se, Psal. 65, 13. pro, Supervestiti sunt lætis viridibusque herbis.

Accinxisti me lætitia, Psal. 30, 12. Vide Saccus.

Accingere fortitudine, Psal. 18, 33. Prov. 31, 17. Fortem & robustum reddere, & fortitudine accingi, Psal. 65, 7. fortem esse.

Debiles accincti sunt robore 1. Sam. 2, 4. pro, Viribus superiores facti sunt.

Accipere.

Accipere aliquam, 1. Par. 2, 19, 21. 1. ducere eam in uxorem.

Accumbere.

Accumbere, Dormire, evigilare, Psal. 3, 6. pro, Domino protegente summa tranquillitate & securitate frui.

Semitam meam & accubitum meum ventilasti, Ps. 139, 3. id est, Iter quo gradior, & locum in quo recumbo explorasti, palamque fecisti.

Nec rapias accubitum justi, Prov. 24, 15. pro, Cubile ejus, locum in quo solet habitare.

Acervus.

Congregare sicut acervum aquas maris, Psal. 33. 7. pro, Aquas in unum conglobare & condensare.

Posuerunt Jerusalem in acervos, Psal. 79, 1. id est, Redegerunt eam in acervos ruinarum.

In maxilla asini acervum acervorum percussi, Jud. 15, 16. id est, Homines occisos acervatim projeci.

Ingredieris in senectute in sepulchrum sicut ascendit acervus in aream in tempore suo, Job 5, 26. q. d. Non morietis ante mortem naturalem, sed senex.

Acetum.

Sicut Acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger mittentibus illum. Prov. 10, 26. q. d. Non secus ac acetum & fumus officiunt, illud quidem dentibus, hic verò oculis: ita piger pigritia sua iis qui mittunt illum, est detrimento.

Acies.

Instructores aciei 1. Par. 12, 38. pro, in acie structa pugnantes.

Acuere.

Acuere oculos contra aliquem, Job 16, 9. est, Terribilibus oculis eum intueri.

Acutiores lupis vespertinis, Habacb. 1, 8. id est rapaciores.

Ad.

Ecce ego ad cervicalia vestra, Ezech. 13, 20. pro, En ego de pulvillis vestris hoc vobis prædico.

Ad lites & contemptionem jejunare, Jesa. 58, 4. id est, Majus otium vacandi litibus quærere.

Ad sonitum fistularum voraginem vocare, Psal. 42, 8. est, Voraginem eumdem strepitum edere, quem emittunt fistolæ.

Præcepit præcepta Dominus Moseh ad filios Israel, Levit. ultimo versu ultimo. pro, Ut exponeret illa filiis Israel.

Adamas.

Cor suum posuerunt adamantem, ne audirent legem, Zach. 7, 12. id est, Obstinatè in animo suo constituerunt verbis legis non velle parere.

Ut adamantem, fortiorem silice dedi frontem tuam, Ezech. 3, 9. id est, Ut adamas durior est silice: sic constantiam tuam fortiorem reddidi pertinacia illorum, seu Israelitarum.

Ad-

Addere.

Addere ad audiendum, Deut. 5, 25. pro, Iterum audire.

In anno quinto comedetis fructum ejus, ut addere faciatis vobis proventum ejus. Levit. 19, 25. pro, Ut multiplicet vobis Deus, &c.

Addere adhuc ad loquendum, Jud. 9, 37. Et addere adhuc ad interrogandum 1. Sam. 23, 4. Item non addere ultra conspici, Jud. 13, 21. pro, Rursum loqui, Iterum interrogare, non posthac apparere: & sic de cæteris.

Addiderunt amplius odio habere eum, Gen. 37, 5. pro, Majore odio prosecuti sunt eum.

Addere centum vicibus 1. Par. 21, 3. id est, Centuplo majorem reddere.

Sic faciat mihi Dominus & sic addat. Ruth. 1, 17. 1. Sam. 20, 13, 2. Sam. 19, 13. & plura alia. pro, Disperеam, vel hæc & talia inferat iu me Dominus, si, vel nisi; semper enim aliquid subauditur.

Addite annum super annum, & agnos jugulent, Jesa 29, 1. pro, Elapsis pauculis annis.

Additum est bellum esse, 1. Sam. 19, 8. motum est rursus bellum.

Audiet sapiens, & addet doctrinam, Prov. 1, 5. pro, efficietur doctior.

Addidit Saul timere à facie David amplius 1. Sam. 18, 29. magis ac magis sibi timuit à Davide.

Addent mites in Domino lætitiam, Jes. 29, 19. pro, Magis quàm antea lætabuntur in Domino.

Addere peccatum super peccatum Jes. 30, 1.

Addere pravitatem ibidem 1, 5. & addere fornicationes, Ezech. 23, 14. & si quæ sunt ejusmodi, pro, Subinde magis ac magis peccare, prava & nefaria opera prioribus aliis superaddere.

Addidisti sapientiam & bonum super famam quam audivi 1. Reg. 10, 7. pro, sapientia & bonitas tua superant famam quam audiveram.

Addidi sapientiam super omnem qui fuit ante me in Jerusalem, Eccle. 1, 16. id est, Comparavi mihi sapientiam ampliorem quàm habuerunt qui me præcesserunt; & ibidem versu ultimo.

Qui addit scientiam, addit dolorem, q. d. qui auget scientiam, simul auget quod eum cruciet, vel qui conatur admodum sapiens fieri, id non consequitur sine gravi labore & animi molestia.

Non addetis ut detis paleam, Exod. 5, 7. pro, posthac non estis daturi, & ita de similibus.

Addidit Abraham & accepit uxorem, Gen. 25, 1. pro, Abraham aliam duxit uxorem.

Adducere.

Adducere oblationem Domino, Gen. 4, 3, 4. pro, Offerre Domino.

Nunc adduxi illam ad illud, & erit ad desolandum? Jes. 37, 26. pro, Nunc huc usque illam perduxi ut desolaretur? vel ut destrueret, s. civitates munitas.

Vox adducentium confessionem in domum Domini, Jerem. 33, 11. id est, Eorum qui bene precaturi & gratias acturi Domino, ædem sacram adeunt.

Ecce adduco super te malum 1. Reg 1, 21. Jerem. 19. 3. id est, En ego prædico me tibi illaturum mala.

Adducam vos in vinculo fœderis, Ezech. 20, 37. pro, Feriam vobiscum fœdus.

Adeps.

Clausit se adeps propter ferrum, Jud. 3, 23. id est, Ne adeps egrederetur, ferrum adactum continuit.

Adipe suo clauserunt corpus suum: Psal. 17, 10. id est, Præ pinguedine corporis sensus & meatus sibi præclusere.

Operuit impius faciem suam adipe suo, Job 15, 27. pro, Deditus deliciis bene curavit cutem suam.

Adducere oblationem de adipe pecudum, Gen. 4, 4. est, Pinguissimas gregis oves offerre.

Elevare de adipe cujusque rei, Num. 18, 29. est, Optimam quamque partem offerre: nomine enim adipis, vel pinguedinis, optimum quodque intelligunt Hebræi. Sic: Adeps granorum tritici, Deut. 32, 14. Adeps frumenti: Psal. 81. ultimo & Psal. 141, 14. Significat florem farinæ, vel optimum & præstantissimum in tritico. Vide Pinguedo.

Adhæreo.

Non adhærere manui quidquam de anathemate, Deut. 13, 17. pro, non reservare apud se quicquam.

Animam pulveri adhærere, Psal. 119, 25. id est, non parum abesse quin ad sepulchrum deferatur.

Animam adhærere alicui, Gen. 34, 3. Psal. 63, 9. est, Eum vehementer adamare.

Adhærere mulieribus alienigenis amando 1. Reg. 11, 2. est se totum eis serviendo mancipare.

Lepra Nahaman adhærebit tibi 2. Reg. 9, 27. id est, Lepra incurabili, qualis fuit Nahamani, laborabis.

Adhærere Bahalpeor: Psal. 106, 28. pro, Jugiter ejus cultui addictum esse.

Adhuc.

Quoniam adhuc visio in dies, Dan. 10, 14. pro, Quia hæc visio adhuc pertinet ad dies (illos) vel, Nondum desierunt visiones de iis quæ tunc eventura sunt.

Adhuc tres dies, & revertimini ad me 2. Paral. 10. 5. pro, Transactis tribus diebus adeste.

Adhuc remanent sexaginta quinque anni, frangetur Ephraim: Jesa 7, 8. id est sexagesimo quinto elapso. Et sic de aliis.

Adhuc modicum, & lapidabunt me: Exod. 17, 4. id est, Si res paulò magis processerit, vel post breve tempus. Sic Oseæ 1, 4. & alibi.

Adhuc est quis tibi hic? Gen. 19, 12. pro, Habes in hac Civitate præterea aliquot tuos?

Adjicio.

Non adjiciet ut veniat per te ultrà incircumcisus, Jesa

Jesa 52, 1. pro, Non veniet in te posthac.

Adimpleo.

Non adimplevit ut iret post Dominum sicut David, &c. 1. Reg. 11, 6. id est, Non permansit in vero Dei cultu cujus studiosus David fuerat.

Adjuro.

Adjurando adjurare 1. Sam. 14, 28. pro, Serio adjurare.

Det Dominus te in maledictionem & in adjurationem, Num. 5, 21. id est, Te reddat execrandam.

Adjutorium.

Posui adjutorium super potentem, Psal. 89, 20. pro, Constitui Davidem fortem, ut auxilium ferat populo meo.

Adoleo.

Adolere de fermento confessionem, Hamos 4, 5. id est, Incendere incensum gratiarum actionis seu confessionis, in oblatione in qua offertur panis fermentatus.

Faciebant malum in oculis meis ab adolescentia sua, Jerem. 32, 30. id est, Tempore quo fuerunt in deserto.

Sustinere opprobrium adolescentiæ, Jerem. 31, 19. pro, Pœnas sceleris in adolescentia admissorum, luere.

Uxor adolescentiæ alicujus, Malach. 2, 14, 15. ea est quam quis adolescens in uxorem duxit.

Quæ reliquit ducem adolescentiæ suæ, Prov. 2, 17 id est Maritum.

Plange super maritum adolescentiæ tuæ, Joel. 1, 8. id est, qui te adolescentulam duxit.

Advena.

Peregrini & advenæ vos estis apud me, Levit. 25. 23. declaratur ex præcedentibus. Dixit enim: Terra non venderetur absolutè, quia mea est, & vos advenæ. q. d. haudquaquam jus vobis est, apud me reputatis ut advenę terram quæ mihi soli competit, absolutè vendere.

Adversus.

Esse adversus aliquem undique in die mali, Jerem. 51, 2. est, Eum invadere & oppugnare.

Ædifico.

Ædificare costam in mulierem, Gen. 21, 22. pro, Ex costa mulierem creare.

Adhuc ædificabo te, & ædificaberis, virgo Israel, Jerem. 31, 2. pro, Restituam te in pristinum statum ex captivitate.

Destruere & non ædificare, Psal. 28, 5. est, sine spe futuræ restaurationis perdere.

Si conversus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, Job 22, 23. id est, Quam habuisti facultatem rursum assequeris.

Ædificabuntur in medio populi mei, Jerem. 12, 16. pro, Feliciter agent cum populo meo.

Ædificati sunt facientes impietatem, Malach. 3, 15 id est, In summa prosperitate vixerunt. Improborum verba.

Ædificare domum firmam 1. Reg. 11, 8. pro, Longo tempore permansuram familiam.

Ædificare domum fratris, Deut. 25, 9. est, Liberos qui nomine fratris dicantur, procreare.

In sæculum misericordiam ædificari, Psal. 89, 3. pro, Instar ædificii summa arte constructi, durare.

Ægroto.

Ægrotare fecit, Jes. 53, 10. pro, Cruciatibus affecit.

Ægrotantibus ipsis, Psal. 35, 13. pro, Aliquod incommodum vel tristitiam perferentibus.

Propterea non ægrotasti, Jes. 57, 10. pro, Ideo via illa minimè tibi fuit molesta.

Mortibus ægrotantium mori, Jerem. 16, 4. id est, Morte confectorum fame.

Ænea.

An caro mea ænea? Job 6, 12. q. d. an æneus sum ego, ut tanta perferre queam?

Ænigma.

Aperire cum cithara ænigma, Psal. 49, 5. est, Cithara qua cantica decantantur, canere res arduas.

Ænigmaticè loqui ænigma, Jud. 14, 12. Ezech. 17, 2. pro, Ænigma proponere.

Æquus.

Non est equa via Domini, Ezech. 18, 25, 29. & 33, 16. pro, Non præber se equum Dominus.

Æquitas non potuit ingredi, Jes. 59. 14. s. Congregationem nostram.

Oculi tui videant æquitates, Psal. 17, 2. pro, Declara, & pronuncia quæ recta sunt.

Æs.

Terra sicut æs, Levit. 26, 19. quæ nullum producit fructum: & ærei celi, Deut. 28, 23. qui rorem non demittunt.

Æstas.

Versus est viror meus in siccitates æstatis, Psal. 32, 4. perinde succus meus exaruit, atque vehementi æstate humor desiccatur.

Æstimo.

Æstimare facere terram ut det argentum, 1. Reg. 23, 35. pro, Imponere terræ tributum.

Æstus.

Sicut æstus in loco sicco sonitu alienorum humiliabis: sicut æstus in umbra nubis, propago fortium humiliabitur, Jesa 25, 5. id est alienos tumultuantes compesces, velut æstus frangit transeuntem, qui quò confugiat, in loco torrido & arenti non videt; & uti calor accessione nubis remittitur, sic ferocia superborum dominabitur miseriis.

Affero.

Afferre Domino gloriam & fortitudinem, Psal. 29. 1. est, Laudem gloriæ ejus tribuere, eumque fortissimum confiteri.

Afflictio.

Septem diebus comedes cum eo infermentata, panem afflictionis, Deut. 16, 3. q. d. monimenta afflictionis quam pertulistis in Ægypto, & anxiæ noctis in qua egressi estis ex ea.

Ffff ffff Affli-

Affligetis animas vestras, Levit. 16, 29. & 23, 27. pro, Jejunabitis.

Omne jorimentum ligaminis ut affligat animam, Num. 30, 14. pro, Omne promissum quo se, ad affligendam seipsam, juramento constrinxit.

Affligite eas, Jud. 19, 24. & Concubinam meam affixerunt cap. 20, 5. pro, Constuprate eas, compresserunt eam.

Affluentia.

Affluentiam marium fugere, Deut. 33, 19. pro, Mercibus marinis abundare.

Ager.

In Agro Moab, Gen. 36, 35. pro, in regione Moabitarum.

Agger.

Succidite ligna & effundite juxta Jerusalem aggerem, Jerem. 6, 6. id est, Ex multa lignorum materia magno aggere constructo muros ejus superate.

Aggravo.

Aggravare cor, 1. Sam. 6, 6. est, Pervicacem & obstinatum esse.

Aggravare jugum, 1. Reg. 12, 4, 10, 14. pro, Gravissimum jugum imponere.

Die ac nocte aggravabitur super me percussio tua, Psal. 32, 4. pro, Ingravescet, indurescet.

Aggravetur opus super viros, Exod. 5, 9. pro, Obruantur laboribus.

Aggravatum est prælium contra Saul, Sam. 31, 3. pro, Onus prælii versum est in Saulem.

Agnosco.

Agnoscere faciem in judicio, Deut. 1, 17. est, Delectum personarum habere, ex vultu judicare.

Ahah.

Ahah diei, Joel. 1, 14. Heu dies infelix.

Ala.

In penetralibus cubilis tui ne vilipendas divitem, quia avis cœlorum ire faciet vocem, & habens alas annunciabit verbum, Eccl. 10, 20. id est, Quoniam fama malum quo non velocius ullum, celeriter instar avis volantis sermones tuos deferet.

Non fuit qui moveret alam, & aperiret os & garriret, Jes. 10, 14. pro, Qui vel conaretur tantum prohibere, & verbis contradiceret.

In umbra alarum tuarum absconde me, Psal. 17, 8. pro, sub protectione tua me recipe, & sic de cæteris.

Elevavi vos super alas aquilarum, Exod. 19, 4. pro, Tuli vos in humeris meis ut aquila portat pullos suos in alis.

Alæ solis, Malach. 4, 2 pro, Radii.

O terra umbræ alarum, Jesa 18, 1. id est, O classium velis opaca.

Albesco.

Si fuerint peccata vestra tamquam coccinum, veluti nix albescent, Jesa 1, 18. id est, Si pœnitentia ducti resipueritis, quamvis magis quàm coccinum peccata in vobis appareant & inhæreant, nihilominus gratiam consecuti, nive eritis candidiores, id est, Mundi.

Non tunc facies Jahacob albescet, Jes. 29, 22. id est, Cùm hoc acciderit, timore non expallescet, alii pudore.

Alieno.

Alienare se retrorsum, Jesa 1, 4. id est, Retrocedere.

Alienum se ostendere alicui, Gen. 42, 7. est, Aliam præ se ferre personam.

Ascendere facere suffimentum alienum, Exod. 30. 9. pro, Aliud quàm jusserit Dominus offerre.

Sicut eversio alienorum, Jesa 1, 7. pro, Quæ fit ab aliis.

Alienare locum, Jerem. 19, 4. est Prophanare illum.

Alienigena.

Omnis filius alienigenæ non comedet ex eo, Exod. 12, 44. id est, Extraneus, alienus à Judaica religione.

Allevio.

Alleviare manum ab aliquo. 1. Sam. 6, 5. est, Desistere illum affligere, aut saltem levius.

Ad alleviandum aliquem ferre cum eo, Exod. 18, 22. est, Partem operis illius in se recipere.

Alligo.

Ipse dolere faciet, & alligabit, Job 5, 18. pro, Medebitur: q. d. fasciis more chirurgi vulnus obligabit, & sic de multis aliis locis.

Alligare principes secundùm animam suam, Psal. 105, 22. id est, Ad animi sui votum & sententiam tenere eos devinctos, & subditos.

Altare.

Replebunt se tamquam anguli altaris, Zach. 9, 15. id est, Tanquam anguli altaris ad quos victimarum sanguis effunditur, inimicorum suorum sanguine replebuntur.

Altus.

Domus ista quæ est altissima, 1. Reg. 9, 8. pro, In summo honore.

Super altitudinem agri, Jud. 5, 18. in campo eminente, id est, Aperto marte.

In altitudine sunt judicia tua coram eo, Psal. 10, 5. id est, Longius à se remota tua judicia putat esse, quàm ut de eo sumas supplicium.

Solium gloriæ, altitudo à principio, Jerem. 17, 12. pro, solium Dei gloriosi fuit ab æterno.

Visitabo super gloriam altitudinis oculorum ejus, Jesa 10, 12. id est, Puniam illum propter fastum, & supercilium.

Propter eam in altitudinem revertere, Psal. 7, 8. pro, Conscende tribunal ut judices.

Amarus.

Dimitte eam, quia anima ejus amara est ei, 2. Reg. 4, 27. pro, Est mœstissima.

Ne fortè attingant vos viri amari animo, Jud. 8, 25. id est Animo concitari, aut iracundi. & sic illud 2. Sam. 17, 8.

Plan-

Plangent super te in amaritudine animæ, Ezech. 27, 31. pro, Planctu amaro.
Scribis contra me amaritudines, Job 13, 26. pro, Flagitia dolorem parientia.
Fletus amaritudinum, Jerem. 31, 15. pro, Amarus, & sic de cæteris.
Cum amaritudinibus comedere agnum, Exod. 12, 8. & Num. 9, 11. id est, Cum herbis amaris.

Amator.

Omnes amatores tui obliti sunt tui, Jerem. 30, 14. id est, Amici qui prius præ se ferebant te amare.

Abominatio.

Abominatio Domini sunt etiam ambo, Prov. 20, 10. pro, Utrumque abominatur Dominus.

Ambulo.

Ambulare sensim, 1. Reg. 21, 27. more lugentium ac mœrentium.
Ambulare facere, Jesa 63, 12. pro, Deducere, & ita de multis aliis.
Omnibus diebus quibus ambulavimus cum eis, 1. Sam. 25, 15. id est, Quamdiu cum eis versati sumus, & sic: Ambulare in aliquo loco, 1. Sam. 30, 31. & Thren. 5, 18. versari in eo.
Detur pueris qui ambulant ad pedes domini mei, 1. Sam. 25, 27. pro, Qui tibi famulantur.
Quinque puellę ejus ambulabant ad pedes ejus, 1. Sam. 25, 42. pro, Pedisequæ ejus.
Ambulabo in medio vestri, Levit. 26, 12. id est, Adero vobis, ac si dicat, si vertatis solum, ego quoque vertam.
Ego ambulavi coram vobis ab adolescentia mea, Sam. 12, 2. id est, A puero Remp. vestram moderavi.
Ambulavit absque desiderio, 2. Par. 21, 20. pro, Vixit inglorius, nullum sui desiderium relinquens.
Ambula in conspectu meo & esto perfectus, Gen. 17, 1. Et ambulaverunt coram me in veritate, 1. Reg. 2, 4. pro, Vitam ducito integerrimam. Et veritatem ante me coluerunt, & sic de aliis.
Ut ambulem coram Deo in lumine viventium, Psal. 56, 14. pro, Ut vitam meam inter mortales ad Dei arbitrium componam.
Domus tua & domus patris tui ambulabunt coram me in sæculum, 1. Sam. 2, 30. pro, Fungentur semper officio summi sacerdotis in tabernaculo meo, & ibid. vers. 35. Ambulabit coram Christo meo omnibus diebus, pro, fungetur Sacerdotali munere coram rege quem constituero.
Et ambulavit Chanoch cum Deo, Gen. 5, 22. pro, Adhæsit & assuefecit se cultui Dei.
Vidi cunctos viventes ambulantes sub sole cum puero secundo qui stabit pro eo, Eccl. 4, 15. pro, Faventes filio regis successuro patri.
Si ambulavi cum mendacio, Job 31, 5. id est, Si vanitatem sectatus sum.
Beatus qui non ambulavit in consilio impiorum, Psal. 1, 1. pro, Qui non adfuit consilio eorum, vel est illud secutus. Sic cætera similia.
Domine in lumine tuo ambulabunt, Psal. 89, 16. id est, Bonitatem, gratiam & virtutem tuam sentient.
Neque ambulavi in magnis neq; in mirabilibus supra me, Psal. 131, 1. pro, Neque res ardua aggressus sum, nec tentavi aliquid quod esset supra vires meas.
Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui, & nos ambulabimus in nomine Domini Dei nostri, Mich. 4, 5. pro, Colent idola sua, sed nos Dominum Deum colemus.
Ambulare in perversitate oris, Prov. 6, 12. pro, Mentiri, & mendacio assuetum esse.
Ambulare in statutis gentis alicujus, Levit. 20, 23. pro, Vivere juxta mores illius.
Ambula in viis cordis tui, Eccl. 11, 9. pro, Fac quicquid animo suo lubescit.
Ambulavit per viam regum Israel, 2. Reg. 8, 18. pro, imitatus est vel sequutus mores & studia, & sic de multis aliis.
Qui ambulant post spiritum suum, Ezech. 13, 3. id est, Qui sectantur suas cogitationes.
Ambulare, & crescere, 1. Sem. 2, 26. pro, Subinde magis ac magis crescere, vel promovere annis & bonitate, famaque bona crescere.
Justitia ante eum ambulabit, Psal. 85, 14. id est, Homines colent justitiam ita ut Deo probentur.

Amen.

Et dixit: Amen, 1. Reg. 1, 36. pro, Ita fiat, vel veritas s. sit, firmetur, & ita de aliis.

Amicio.

Amicire amiciendo, Jesa 22, 17. pro, Obruere confusione & opprobrio.

Amor.

Cerva amorum, Prov. 5, 19. id est, Amabilis.
Et corrupit se amore suo præ illa, Ezech. 23, 11. id est, Insaniore amore capta est quàm soror sua major.
Ecce tempus tuum, tempus amorum, Ezech. 16, 8. id est, Tempus aptum viro ac nuptiis, quando eras nubilis.

Anathema.

Et erit civitas anathema, ipsa & omnia quæ sunt in ea Domino, id est, Prorsus disperdentur in gratiam Domini, Jos. 6, 16., & sequenti versu, Ponatis castra Israel in anathema, pro, Sitis causa perditionis castrorum Israel.
Sicut ager anathematis, Levit. 27, 21. sicut ager Deo devotus ex manubiis, aut pro redimenda culpa.
Nisi disperdatis anathema è medio vestri, Jos. 7, 12. id est, Hominem qui tulit de anathemate.

Ancilla.

Quia locutus est ad cor ancillæ tuæ: Et ego non sum sicut una ex ancillis tuis, Ruth. 2, 13. pro, Cùm tamen non sim conferenda uni ex ancillis tuis.

Angulus.

In circuitu attondere angulum capitis, Deut. 19, 27. id

27. id est, Finem capillorum; & ibidem: Dissipare angulum barbæ: pro, Radere barbam.
Filiæ nostræ sicut anguli incisi palatii, Psal. 144, 12. id est, Formosæ, ut sunt angulares lapides eleganter politi quibus construuntur palatia.
Steteruntque anguli omnis populi, Jud. 20, 2. pro, Primores proceres.
Ex ipso erit angulus, Zachar. 10, 4. id est, Caput Ecclesiæ Christus.

Angustus.

Locus est angustus à nobis, 2. Reg. 6, 1. pro, angustior est quàm ut nos capiat.
Angustiis sum affecta in vita mea, Gen. 27, 46. pro, tædet me vitæ meæ.
Et angustiis affecta est anima ejus, ut moreretur, Jud. 16, 16. id est: Doluit adeo vehementer, ut parum abfuerit quin moreretur.
Angustiæ cordis mei dilatatæ sunt, Psal. 25, 16. id est, Tantam habeo curarum congeriem, ut omnes cordis mei partes occupent & longè lateque obruant.
Ostendisti mihi angustias multas, Psal. 71, 20. pro, Experiri fecisti.
Angustia afficior super te, 2. Reg. 1, 26. pro, Doleo vicem tuam.

Anima.

Onager assuetus deserto in desiderio animæ suæ attrahit ventum, Jerem. 2, 24. id est, Liber & solutus sine lege & præceptis vivit.
Dedi dilectionem animæ meæ, Jerem. 12, 7. pro, Populum quem unicè, & ex animo diligebam.
Omne quod protulerat labiis suis in votis ejus & in ligamine Animæ ejus, Num. 30, 13. pro, Obligatione qua seipsam devinxerat.
Vir raptor propter sanguinem animæ usque ad sepulchrum fugiet, Prov. 28, 17. id est, Propter cædem à se vel ab alio sui causa perpetratam, donec moriatur, erit instabilis & fugitivus.
Anima arida, Num. 11, 6. pro, Quæ esurit.
Latus animo, Prov. 28, 25. pro, Superbus.
Ecce viri superbi non est recta anima, Abac. 2, 4. id est, Perverso animo præditus est.
Et fuit homo in animam viventem, Gen. 2, 7. id est, Factus est homo animatus, & vivere cœpit vita temporali; sic Paulus 1. Cor. 15, 45.
Quia anima carnis in sanguine est, Levit. 17, 11. pro, Anima carnalis seu animalis sedem habet in sanguine.
Ab anima & usque ad carnem consumere, Esai. 10, 18. id est, Non solùm vita privare, sed etiam corpora in cinerem vertere.
Qui non accepit in vanum animam suam, aliàs meam, Psal. 24, 4. id est, Qui non jurat per Deum, sive per nomen ejus.
Circumdederunt me aquæ usque ad animam, Jonæ 2, 6. usque ad separationem animæ à corpore. q.d. periclitatus sum maximè de vita quum essem in aquis maris.
Custodire animam suam valde, Deut. 4, 9 est, Diligenter & solicitè sibi prospicere.
Effundere animam suam coram Domino, 1. Sam. 15. pro, Quicquid est in animo depromere.
Decipere animam suam, Num. 37, 9. id est, Semetipsum.
Deficere facere animam suam à bono, Eccl. 4, 8. pro, Seipsum bonis defraudare.
Nescire animam suam, Job 9, 21. pro, Muniæ animæ suæ.
Animam sibi vociferari, Jesa 15, 4. pro, Apud se.
Accipere omnes animas domus suæ, Gen. 36, 6. id est, Omnes personas suæ familiæ, & sic de aliis.
Ipsi institores tui in animabus hominis, Ezech. 27, 13. id est, Exposuerunt mancipia venalia.
Ligare ligamen, vel ligamine animam vel super animam suam, Num. 30, 3, 4, 11, 12. id est, Obligare se.
Conculcabit anima mea robustum, Jud. 5, 21. id est, Conculcabo.
Comedere animam, Ezech. 22, 25. pro, Homines perdere.
Non relinques animam meam in sepulchro, Psal. 16, 10. id est, Corpus meum.
Errare facere animam, Jerem. 42, 20. pro, Aliquem in errorem inducere.
Et animas quas fecerant in Charan, Gen. 12, 5. id est, Servos emptitios, vel potius vernaculos.
Facere malum ad animam suam, Jerem. 44, 7. id est, In sui perniciem.
Morietur in adolescentia anima eorum, Job 36, 14. pro, Adhuc adolescentes morientur.
Anima cùm obtulerit, Levit. 2, 1. pro, Quum quispiam, & ita de multis aliis.
Ne obsecro pereamus propter animam viri istius, Jonæ 1, 14. id est, Quòd eum submergamus.
Petere cibum animæ suæ, Psal. 78, 18. pro, Cupiditati suæ.
Dare alicui animam ejus in spolium, Jerem. 45, 5. id est, Date ei vitam incolumen, quæ est ei tam grata, quàm militibus spolia.
Firmate super animam suam, & super semen suum, Esth. 9, 31. id est, Pro se & pro posteris polliceri.
Non est qui quærat animam meam, Psal. 142, 5. pro, Qui satagat eripere me.
Non accipiet Deus animam, 2. Sam. 14, 14. pro, Non suscipiet faciem alicujus, ut non moriatur.
Ferrum ingressum est animam ejus, Psal. 105, 18. Corpus ejus vinctum est catenis.
Utinam esset anima vestra loco animæ meæ, Job 16, 4. pro, Utinam, qualia patior, pateremini.
Qui abierunt contra animas suas, 2. Sam. 23, 17. pro, Cum periculo vitæ suæ, & ita in Par. 11, 19.
Benedicere animæ suæ in vita, Psal. 49, 19. est, Quamdiu quis vivit, animam suam beatam prædicare, vel divitiis frui, vel, ut alii, sibi blandiri.
Propter animam circumdederunt me, Ps. 17, 9. pro, Ut me vita spoliarent.

Eruc

Erue te in anima tua, Gen. 19. 17. pro, Consule vitæ, & saluti tuæ.
Fugere pro anima sua, 2. Reg. 7. 7. pro, Saluti suæ consulere.
Animam ejaculari in medio sedis fundæ, 1. Sam. 25. 29. id est, Citissima morte perimere.
Anima mea in manu mea semper, Psal. 119. 109. pro, In discrimine vitæ semper versor.
Capere laqueum animæ suæ, Prov. 22. 25. pro, Malum sibi accire.
Anima domini mei erit colligata in fasciculo vitæ cum Domino Deo tuo, 1. Sam. 25. 29. pro, Dominus meus diutissimè vivet colendo Dominum Deum.
Qui vero percussit animam animalis, restituet eam, animam pro anima, Levit. 24. 17. pro, Quicumque occiderit animal, reddet aliud ejusdem speciei.
Percutere aliquem in anima, Gen. 37. 21. est, Eum occidere, plaga lethali vulnerare.
Ponere animam suam in manu sua, Iudic. 12. 3. id est, Vitam exponere periculis.
Erit anima tua pro anima ipsius, 1. Reg. 20. 42. pro, Morieris tu loco ejus cui moriendum erat.
Projicere animam suam, Jud. 18. 17. est, Eam periculis objicere.
Quærere animam alicujus, 1. Sam. 10. 1. pro, Eum interficere velle.
Stare pro anima sua, Esther 8. 11. pro, Vitam suam tueri.
Vivificare animam, Gen. 19. 19. pro, Conservare in vita.
Anima Jonathan ligata est cum anima David, & dilexit eum Jonatham, sicut animam suam, 1. Sam. 18. 1. id est, Amore eum unicè amplexus est.
Si est cum anima vestra, Gen. 23. 7. pro, Si vobis placet.
Diligere Dominum in tota anima, Deut. 7. 5. pro, Toto affectu.
Dilatare sicut infernus animam suam, Chabb. 2. 5. id est, Inhiare & teneri inexplebili desiderio, quale est inferni qui numquam expletur.
Dimittere aliquem animæ suæ, Deut. 21. 14. Liberum eum abire permittere.
Ad terram elevare animam redeundi causa, Jerem. 22. 27. pro, Sperare ad eam reverti, vel in spem erigi.
Euge animæ nostræ, Psal. 35. 25. q. d. Vah, pro voto successit.
Anima non implebitur, Eccl. 6. 7. pro, Cupiditas habendi non potest satiari.
Vos nostis animam peregrini, Exod. 23. 9. pro, Quales sint peregrinorum affectus.
Dimittere aliquem liberum in animam suam, Jerem. 34. 16. pro, Arbitrio suo.
Ne fortè recedat anima mea à te, Jerem. 6. 8. pro, Ne cogar desinere te amare.
Emittere è castris omnem immundum super animam, Num. 5. 2. pro Pollutum cadavere.
Animam hominis accipere pro pignore, Deut. 24. 6. id est, Victum hominis, sive id unde sibi quærit victum.
Compurruit in ira anima mea, Psal. 31. 10. id est, Vis illa animæ quæ appetit cibum.
Humiliavit se ad pulverem anima nostra, Psal. 44. 26. pro, Corpus nostrum, vel ut alii, Vis vitalis.

An Non.

An non præcepi pueris? Ruth. 2. 9. pro, Certissimè præcepi. Interrogativè pronuntiant Hebræi quod maximè affirmare volunt.

Annulus.

Vivo ego, dixit Dominus: Quia si esset Choniahu filius Jehojachim regis Jehudah annulus in manu dextera mea: quia inde evellam te, Jerem. 22. 24. Id est, Etiamsi Choniahu ejusdem conditionis esset cujus annulus qui numquam de manu dextera amoveretur, ego tamen me inde illum evulsurum juro.

Annuntio.

Fortitudinem operum suorum annunciavit populo suo, Psal. 111. pro, Potentem suam virtutem patefecit.

Annus.

In fine annorum conjungentur, Dan. 11. 6. id est, post aliquot annos.
Tamquam mercenarius anni in anno erit secum, Levit. 25. 53. pro, Tamquam annus mercenarius.
A fine anni ad annum tondere, 2. Sam. 14. 26. pro, Quotannis.
Annum cum anno pavere, Jesa 32. 10. id est, Non uno anno, sed multis.
Et fuit in reversione anni, 2. Sam. 11. 1. id est, In sequente anno, aut revoluto anno.
Per mensem in anno intererat uniuscujusque ex eis alere, 1. Reg. 4. 7. pro, Spatio unius mensis per singulos annos.
Addite annum super annum, & agnos jugulent, Jesa 29. 1. id est, Non post multos annos.
Coronare annum bono, Psal. 65. 12. est illum omni affluentia bonorum uberem & ornatum reddere.
Multitudo annorum scire faciet sapientiam, Job 32. 7. pro, Ætate provecti sapienter loquentur.
Quia anni numerabiles venient, & per semitam unde non revertar ambulabo, Job 16. 22. pro, intra paucos annos moriar.

Ante.

Et Sophach princeps exercitus Hadarhezer erat ante eos, 1. Par. 19. 17. pro, Dux erat eorum.
Egredi ante aliquem, 2. Par. 19. 2. est, In ejus occursum procedere.
Et hoc erat ante in Israel, Ruth. 4. 7. pro, Hic erat mos antiquitus.

Anti-

Antiqui.

Secundùm dies antiquos, Jerem. 46. 26. pro, Ut olim, vel ut antea.

Antiquus dierum sedit, Dan. 7. 9. pro, Deus.

Et sorores tuæ secum, & villæ ejus revertentur ad antiquitatem suam, Ezech. 16. 55. id est, Ad priora sua, ut sint in eo statu quo erant prius.

Torrens antiquitatum, Jud. 5. 21. id est, Qui in hoc à Deo ordinatus ab initio fuerat, & à longo tempore ut in eo perirent Chananæi.

Aperio.

Aperire in parabola os suum, Psal. 78. 2. est, Dicere parabolas.

Aperire os suum ad Dominum, Jud. 11. 35. 36. pro, Vovere Domino.

Appendo.

Utinam, appendendo appenderetur ira mea, Job 6. 2. pro, Exactissimè ponderaretur.

Appono.

Timor Domini apponet dies, Prov. 10. 27. id est, Qui timet Dominum, longo tempore victurus est.

Apprehendo.

Apprehendet apud vos tritura vindemiam, Levit. 26. 5. pro, Tempus trituræ durabit usque ad vindemiam.

Si pauper fuerit & manus ejus non apprehendens, Levit. 14. 21. id est, si non habeat unde possit sibi comparare, & ibid. 22. quos apprehendet manus ejus, id est, quos habere poterit.

Apprehendere manum alicujus, Jes. 42. 6. est, illum tueri, conservare, gubernare.

Appropinquo.

Et appropinquaverunt dies Israel ut moreretur, & vocavit, Gen. 47. 29. id est, Paulò antequam moreretur vocavit.

Appropinquare facere, Exod. 29. 10. Num. 8. 9. & alibi est, Admovere, adducere, offerre.

Sacerdotes qui appropinquant Domino, Ezech. 42. 13. id est, Qui funguntur munere Sacerdotali.

Appropinquavit prælium, 1. Reg. 20. 29. id est, Commissum est prælium.

Appropinquationem Dei volent, Esa. 58. 2. pro, Ut Deus sit illis propinquus, optare videbuntur.

Apud.

Furto ablatum erit apud me, Gen. 30. 35. pro, A me.

Non est opus apud te ut auxilieris cum multis ei, cui non est fortitudo, 2. Par. 14. 11. id est, sine maximis copiis opem infirmo tutam ferre potes.

Aqua.

Aquas apprendere in mensuram, Job 28. 25. pro, Aquis mensuram suam statuere.

Inundare facere aquas super faciem alicujus, Deut. 11. 4. id est, Illum submergere.

Aquæ quæ non sunt fideles, Jerem. 15. 18. id est, Quæ non continuò fluunt, sed nonnumquam cursum intermittunt.

Semen ejus in aquis multis, Num. 24. 7. pro, Magnum capiet incrementum ut faciunt semina in locis humentibus.

Quæ habitas juxta aquas multas, Jerem. 51. 13. id est, Euphratem amnem celeberrimum.

Facere opus in aquis multis, Psal. 107. 23. id est, Negotiari in mari.

Transisset super nos aqua superba, Psal. 124. 5. id est, Aqua tumida magno ut impetu inundat & obruit, sic hostium violentus incursus nos totos devastasset.

Ad aquas requietum deducere, Psal. 23. 2. pro, Ad aquas leniter fluentes in quibus nihil est periculi.

Vir erit sicut rivi aquarum in deserto, Jesa. 32. 2. id est, Tam gratus quàm sunt rivi aquarum, iter per locum aridum facientibus.

Transire facere per aquam, Num. 31. 23. id est, Eluere.

Hortus cui non est aqua, Jesa. 1. 30. id est, Sterilis propter ariditatem.

Ecce aquæ ascendunt ab aquilone, Jerem. 47. 2. pro, Maximus exercitus, & sic de similibus.

In inundatione aquarum multarum, Psalm. 32. 6. pro, In maximis ærumnis & calamitatibus. Item: Traxit me de aquis multis, 2. Sam. 22. 17. pro, Eripuit me à gravissimis periculis. Ita de reliquis.

Aquæ calicis pleni exprimentur eis. Psal. 73. 10. idest, Haurient magnum dolorem & cruciatum ex prospero illo successu in quo sibi placent, improbi.

Quis det ut caput meum sit aqua? Jerem. 9. 1. pro, Utinam caput vel cerebrum meum in lacrymas convertatur.

Sicut aqua effusus sum, Psal. 22. 15. q. d. Propemodum caro mea versa est in aquam.

Inundabit sicut aquæ, judicium, Hamos 5. 24. idest, Jus crebrò dicetur.

Arator.

Attinget arator messorem, Ham. 9. 13. vult dicere: Tanta erit frugum copia, ut in messe colligenda occupentur usque ad tempus arationis.

Arbor.

Est enim ut homo, arbor agri, Deuter. 20. 19. Sensus est: perinde facis arborem succidendo, ac si hominem ipsum occideres, quandoquidem arbores homini victum suppeditant.

Quia pudore afficiemini ab arboribus quas concupivistis, Jesa. 1. 29. intelligit lucos sub quibus idola colebant, vel ligna unde illa fiebant.

Arcus.

Armati arcu, 1. Par. 12. 2. idest, Sagittarii.

Versi sunt ut arcus dolosus, Psalm. 78. 57. pro, Sicut arcus non bene tensus reflectitur, sic populus fallax alio quàm ad Deum suum se reflexit.

Arcus & fortes confracti sunt, 1. Sam 2. 4. q. d. Fortibus nihil prosunt arcus.

Extendi mihi Jehudah tamquam arcum, Zach. 9. 13. id

13. id est, Cogito me in rebus bellicis non secus atque arcu, uti opera Judæ.

Habitavit in forti loco arcus ejus, Genes. 49. 24. pro, Arcus ejus non languit, sed quamlibet duris ictibus restitit.

Implere manum suam arcu & percutere, 2. Reg. 9. 24. est, Manu plena arcum tenendo, altera nervum adducere & sagittam projicere.

Arcus meus in manu mea innovabitur, Job 29. 20. idest, Robur meum quotidie vires novas recuperabit.

Manifestatione manifestavit se arcus tuus, Chabb. 3. 9. idest, Apertum tulisti auxilium.

Ad eum qui tendendo tendit arcum suum, Jerem. 51. 3. idest, Ad sagittarium qui utitur arcu.

Area.

Unde salvam te faciam? num de area, vel de torculari? 2. Reg. 6. 27. pro Unde potero tibi cibum & potum subministrare, cùm frumentum & vinum desint?

Sicut quisquillæ de Areis æstatis, Dan. 2. 35. id est, In quibus repurgari solet triticum tempore æstatis.

Arena.

Congregabit tamquam arenam captivitatem, Chabb. 1. 9. idest, Innumeram captivorum multitudinem capiet & sic multa alia.

Areo.

Aruit gaudium à filiis hominum, Joel. 1. 12. id est, Prorsus periit.

Argentum.

Eloquia Domini, eloquia munda, argentum conflatum, Psal. 12. 7. idest, Dei promissiones numquam fallunt, ut neque argentum repurgatum.

Succisi sunt omnes ferentes argentum, Sophon. 1. 11. idest, Mercatores.

Argento pleno dare, Genes. 23. 9. idest, Justo pretio.

Ecce dedi mille argenteos, Gen. 20. 16. Suppl. Siclos.

Aries.

Arietes filios Basan, Deut. 32. 14. pro, Pingues quia nutriti in Basan.

Arma.

Deditque Jonathan arma sua puero, 1. Samuel. 20. 40 idest, Pharetram & arcum.

Arma iniquitatis in habitationibus suis, Gen. 49. 5 pro, Injusta vis penes eos habitat.

Operi caput meum in die armorum, Psal. 140. 8. idest, Protege me cùm multis exponor periculis.

Aro.

Arate vobis arationem, Osee 10. 12. pro, Cogitate vobis cogitationem.

Artifex.

Artifices parietis, & artifices lignorum, 1. Paral. 14. 1. idest, Latomi & Lignarii.

Ascendo.

Sexcenti aurei ductiles ascendebant super scuto uno, 2. Paralip. 9. 15. idest, Insumebantur; scendere fecit eum in cœnaculum, 1. Reg. 17. 18. pro, Portavit eum.

Super altero cornu quod ascendebat, Dan. 7. 20. idest, succrescebat.

Ascendere facere iram, Ezech. 24. 8. idest, Ad iram provocare.

Non ascendit numerus in numerum verborum dierum regis David, 1. Paral. 27. 24. pro Numerus iste non fuit relatus in numerum annalium regis Davidis.

Adhæreat lingua mea palato meo, si non ascendere fecero Jerusalem in capite lætitiæ meæ, Psalm. 137. 6. idest, Si non velut in cacumine summo lætitiæ præcipuum gaudium meum in recordatione Jerusalem posuero.

Nec ascendit super cor meum, Jerem. 19. 5. pro, Ne cogitavi quidem unquam.

Tu ascendisti super universas, Prov. 31. 19. idest, Omnes superasti.

Ascendere fecit rex Selomoh tributum ex omni Israel, 1. Reg. 5. 13. pro, Indixit tributum omni Israeli.

Vestis diversis speciebus contexta non ascendet super te, Levit. 19. 19. pro, Non induetis veste quæ contexta sit duobus.

Ascendit Saul de post Pelistim, 1. Sam. 14. 46. Retulit pedem à persequendis Philistæis.

Ego ascendere faciam te, etiam ascendendo, Gen. 46. 4. pro, Reducam te.

Ascendere facietis ossa mea hinc vobiscum, Exod. 13. 19. pro, Asportabitis vel efferetis.

Aspectus.

Aspectus plagæ, Levit. 13. 3. idest, superficies, quod præ se fert speciem.

Pudore afficientur ab Æthiopia aspectu suo, Jes. 20. 5. idest, Frustrabuntur spe sua quam conceperant de Æthiopibus, à quibus sperabant auxilium.

Percussit virum Ægyptium, virum aspectus, 2. Sam. 23. 21. idest, Virum formosum sive spectabilem, in quem omnes conjiciebant oculos.

Aspis.

Ova aspidis ruperunt, Jesa. 19. 5. pro, Noxium sibi opus fecerunt.

Attenuo.

Cùm attenuatus fuerit frater tuus, Levit. 20. 25. pro, Inciderit in paupertatem.

Audio.

Ut quid audis verba hominis? 1. Sam. 24. 10 pro, Quare credis delatori?

Audivi de te dicere quòd audias somnium ad solvendum illud, Gen. 41. 15. idest, Quòd ubi audieris somnium interpreteris illud.

Ut audiat quod est bonum & malum, 2. Sam. 14. 17. idest, Ut ponat discrimen inter causam justam & injustam.

Vade, audivi vocem tuam, 1. Sam. 25. 35. pro, Acquievi petitioni tuæ.

Do-

Dominus audiat inter nos, Jud. 11. 10. pro, Hujusce rei testis esto Dominus.
Quæ futura sunt facite audire nos, Jesa. 41. 22. idest, Narrate nobis, & sic de cæteris id generis.
Quis credidit auditui nostro? Jesa. 53. 1. pro, Rumori ac famæ, quam sparsimus de Christo.
Auditus super auditum erit, Ezech. 7. 26. idest, Crebri rumores spargentur.
Omnes audientes auditionem tuam plauserunt, Nach. 3. 19. idest, Quicumque rumorem de tua ruina acceperunt, læti fuerunt.

Augeo.

Augete mihi valdè dotem, Gen. 34. 12. pro, Petite à me ingentem dotem.

Auguror.

Viri augurati sunt, 1. Reg. 20. 33. pro, more augurum diligenter observarunt.
Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Jerusalem, Jesa. 31. 5. idest, Summa celeritate Dominus Jerusalem erit præsidio.

Auris.

Ad auditum auris audivi te, Job 42. 5. pro, Accepi de te, ac tuis operibus.
Ad auditum auris congregabunt se mihi, Psal. 18. 45. pro, Ad solam famam nominis mei.
Aures suas aggravaverunt ne audirent, Zach. 7. 11. pro, Simulaverunt surditatem.
Aures fodisti mihi, Psal. 40. 7. idest, Aures excavatas dedisti mihi ut apertiùs audirem.
In auribus meis sunt: dicit Dominus exercituum, Jesa. 5. 9. pro, Audio quæ etiam clam dicitis.
Inclinabo ad parabolam aurem meam, Psal. 49. 5. pro Ego hic differam de rebus magnis, quibus ipse etiam aures præbebo.
Legit in auribus populi, Exod. 24. 7. pro, Audiente populo, & sic de similibus.
Qui obturat aurem suam ne audiat sanguinem, Jesa. 33. 15. idest, Qui non vult audire eos qui, loquuntur de patranda cæde.
Revelabo aurem tuam, Ruth 4. 4. idest, Admonebo te, indicabo.

Aurora.

In aurora succidendo succisus est rex Israel, Osee, 10. 15. hoc est, Initio regni Osee filii Ela.

Auxilium.

Cùm viderem in porta auxilium meum, Job 31. 21. idest, Quum in promptu homines præstò auxiliaturos mihi aspicerem.

B

Baculus.

IN baculo meo transivi Jarden hunc; Gen. 32. 10. idest, Solus & incomitatus cum solo Scipione.
Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt, Psal. 23. 4. Virga & baculus pastoris curam & studium significant: q. d. Studium tuum erga me, solatio mihi est.
Dum confregero vobis baculum panis, Levit. 26. 26. pro, Ubi panis auxilio vos privavero, cui tamquam scipioni innitimini, & quo confortantur vires.
Contrivit Dominus baculum impiorum, Jesa. 14. 5. idest, Imperium.
In ore stulti est baculus superbiæ, Prov. 14. 3. idest, Lingua loquens superba: vel Ob verba superba quæ loquitur stultus cædetur magnis plagis.

Baltheus.

Dedit sanguinis belli in baltheo qui erat in lumbis suis, 1. Reg. 2. 5. pro, Ense quo facta fuit ea cædes in bello accinxit se de industria.

Beatifico.

Et erunt beatificantes populum istum, errare facientes, Jesa. 9. 16. pro, Qui beatum dicunt populum istum, seducunt eum.

Benedico.

Benedixerunt Domino, & populo ejus Israeli, 2. Pralip. 31. 8. pro, Gratias egerunt Domino & omnia felicia populo precati sunt.
Benedicere sacrificio, 1. Sam. 9. 13. est Hostiæ pacificæ nomine gratias agere.
Misit Tohi Joram filium suum ad regem David ut salutaret eum pacificè, & benediceret ei, 2. Sam. 8. 10. pro, Ut congratularetur ei, vel, Ut congratulatus ei offerret amplissima munera.
Benedixit Dominus Obed Edom, & universæ domui ejus, 2. Sam. 6. 11. idest, Eo tempore, ut omnia prosperè cederent illis effecit Dominus.
Benedicere sibi in corde suo, 29. 19. pro, Beatum seipsum dicere & prædicare.
Benedicet tibi benedictionibus cœli, desuper benedictionibus abyssi cubantis subtus, Gen. 49. 25. idest, Habitare faciet in terra fertili ob frequentes pluvias & rores & agros irriguos Item Ibidem. Benedictionibus uberum & vulvæ: pro, Felicem te faciet gregum & liberorum copia.
Anima quæ benedicit, impinguabitur, Prov. 11. 25. idest, Anima benefica auctior reddetur.
Pones eum benedictiones in sæculum, Psalm. 21. 7. idest, In eum locum constitues ipsum, ut omni genere bonorum perpetuo affluat.
Benedictio perituri super me veniebat, Job 29. 13. pro, Commendabat ab iis, qui periissent, nisi succurrissem.
Cape, quæso, meam benedictionem, Gen. 33. 11. idest, Munus meum.

Benefacio.

Benefaciat Deus nomini Selomoh magis quàm nomini tuo, 1. Reg. 1. 47. pro, Illustriorem tua reddat famam Salomonis.

Beneplacitum.

Et erit supra frontem ejus jugiter ad beneplacitum eis coram Domino, Exod. 28. 38. idest, Ut conciliet ei gratiam & favorem Dei: vel, Ut illos gratos reddat eum muneribus suis.
Holocautomata vestra non sunt ad beneplacitum, Jerem. 6. 20. idest, Non sunt mihi grata.

Bibo

Bibo.

Bibens sicut aquam iniquitatem, Job 15. 16. pro, Plenus malignitate, & à Puero propensus ad mala.

Ecce quorum non erat judicium ut biberent calicem, bibendo bibent, Jerem. 49. 12. idest, Affligentur, calamitate afficientur.

Bis.

Semel locutus est Deus, bis hoc audivi, Psal. 61. 12. pro, Bis, idest, sæpius legi in Scripturis sacris quod semel dixit.

Bonum.

Scribite Judæis sicut bonum est in oculis vestris. Esther 8. 8. idest, Prout vobis placet.

Cui ego laboro, & deficere facio animam meam à bono? Eccl. 4. 8. pro, defraudo animam meam bonis?

Si bonas faciendo bonas feceritis vias vestras, Jer. 1. 5. idest, Si corrigendo correxeritis.

Jucundus corde super bono quod fecit Dominus Davidi, 2. Par. 7. 10. idest, Propter beneficia quæ contulerat Dominus Davidi.

Si fueris in bono populo huic, 2. Par. 10. 7. idest, Si comem populo te præstiteris.

Quia bonum est ei tecum, Deut. 15. 16. idest, Quoniam gratum illi est habitare tecum.

Vide bonum, Eccl. 2. 1. idest, Fruere bonis.

In die bono esto in bono, Eccl. 7. 15. pro, Tempore læto esto lætus.

Mulier bona intellectu, 1. Sam. 25. 3. pro, Sapiens, Prudens.

Omne bonum Domini sui erat in manu ejus, Gen. 24. 10. pro, Pretiosa & optima quæque.

Brachium.

Unusquisque carnem brachii sui comedet: pro, Privabit opibus fratrem & proximum suum.

Non obtinebit fortitudinem brachii, Dan. 11. 6. idest, Non diu valebit auctoritate.

Brachia inundatione inundabuntur à facie ejus, Dan. 11. 22. idest, Magni exercitus vel potentes duces, opponent se illi, sed nihil proficient.

Butyrum.

Quando lavabam vias meas butyro, Job 29. 6. id est, Dum ingens copia bonorum erat mihi.

C

Cado.

Cadere feci deprecationem meam coram rege, Jerem. 38. 26. pro, Obnixè precatus sum regem.

Neque cadere fecit ex omnibus verbis ejus in terram, 1. Sam. 3. 19. pro, Deus non permisit, ut ullum verbum Samuelis irritum esset.

Cœlum.

Dare aliquid sicut dies cœlorum super terram, Deut. 11. 21. idest, Quamdiu cœlum terræ imminet, hoc est, perpetuò.

Exaudiam cœlos, & ipsi exaudient terram, Osee 2. 21. idest, Tamquam id petat cœlum, permittam ut fundat pluviam super terram, quæ etiam ab eo humorem expetit.

Similitudinem omnis avis alatæ quæ volat in cœlis, Deut. 4. 17. idest, Per aera.

Calamus.

Disperde congregationem calami, Psal. 68. 31. id est, Gentem armatam longis fustibus instar arundinis, lancearios.

Calceamentum.

Dedit sanguines belli in calceamento suo, 1. Reg. 2. 5. pro, Occidit eos in ipso loco, ita ut corruerent ad pedes ejus.

Calcatio.

Non dabo vobis de terra eorum usque ad calcationem plantæ pedis, Deut. 2. 5. pro, Ne tantillum quidem quantum planta pedis occupat.

Calix.

Dabo calicem sororis tuæ in manu tua, Ezech. 23. 31. idest, Eodem supplicio afficiam te quo affeci sororem tuam.

Ecce ego pono Jerusalem calicem ebrietatis omnibus populis per circuitum, Zach. 12. 2. q. d. Malè perituri sunt qui fideles meos affligent.

Calx.

Erunt populi ut incendia calcis, Esa. 33. 12. pro, Similes lapidibus qui ut vertantur in calcem, excoquuntur in fornace.

Canis.

Quid est servus tuus canis ut faciat rem magnam hanc? 2. Reg. 8. 13. pro, Non pluris faciendus quàm canis.

Canities.

Descendere facietis canitiem meam cum dolore ad Sepulchrum, Gen. 42. 38. pro, Mori me cogetis.

Canticum.

Ut audire facerent instrumenti cantici Dei, 1. Par. 16. 42. idest, Concentum facerent instrumentis quibus cantica divina personabant.

Nunc canticum eorum sum, Job 30. 9. pro, De me nunc ridiculè cantitant.

Ex nocte canticum ejus mecum, Psal. 42. 9. pro, Noctu de illo canam carmina.

Capio.

Ut capiam domum Israel in corde suo, Ezech. 14. 5. idest, Ut revelem cogitationes ipsorum.

Duxisti captivam captivitatem, Psal. 68. 19. idest, Captivos hostes cepisti, qui grassati fuerant in populum tuum.

Caput.

Condemnabitis caput meum regi, Dan. 1. 10. id est, Efficietis ut rex curet caput meum tollendum.

Ecce viam tuam in caput dedi, Ezech. 16. 43. id est, Punivi te pro ratione scelerum tuorum.

Ad omne caput viæ ædificasti excelsum tuum, Ezech. 16. 25. idest, In initio viarum: q. d. in om-

in omnibus triviis aut quadriviis & compitis.

Non erit Ægypto opus quod fecerit caput & cauda, Jesa. 19. 15. pro, Neque magnates neque plebeii agent quicquam quod sit illis utile.

Et Jehosaphat in capite eorum, 2. Par. 20. 27. idest, Primas tenebat inter eos.

Puella, duæ puellæ capiti viri, Jud. 5. 30. pro, Singulis viris dabuntur una aut duæ puellæ.

Elevabit Parhoh caput meum, Gen. 40. 13. idest, Meminerit tui & restituet te in priorem statum.

Egressus est vastator è castris cum tribus capitibus, 1. Sam. 13. 17. idest, Tribus agminibus vel turmis.

Carbunculus.

Ecce ego colloco in carbunculo lapides tuos, Jesa. 54. 11. pro, Faciam ut lapides fundamenti tui sint lapides carbunculi.

Caro.

Consumetur caro ejus à visu Job 33. 21. pro, Desinet caro ejus videri, idest, Reddetur macilentus.

Præter Deos quorum habitatio cum carne non est, Dan. 2. 11. i. Cùm hominibus.

Omnis caro rotarum & dorsa earum plena erant oculis, Ezech. 10. 12 q. d. totum corpus.

Castigatio.

Castigatio pro pace nostra super eum, Jesa. 53. 5. pro, Fuit castigatus ut haberemus pacem.

Causa.

Causa viduæ non ingreditur ad eos, Jes. 1. 23. pro, Non admittunt viduas ad jus persequendum.

Cerva.

Pones pedes meos sicut cervarum, Psal. 18. 34. pro, Pedibus meis dat celeritatem cervarum.

Cervix.

Cervicem & non faciem ostendam eis, Jerem. 18. 17. i. Obvertam illis dorsum & non faciem quo minus eos liberem.

Manus tua erit in cervice inimicorum tuorum, Gen. 49. 8. pro, Vertes inimicos in fugam, & expugnabis eos.

Cesso.

Cessare facite à facie nostra Sanctum Israelis, Jesa. 30. 11. Nolite posthac nobis verba facere de sancto Israelis.

Charitas.

Recordatus sum charitatis desponsationis tuæ, Jerem. 2. 2. idest, Amoris quo te prosequebar quum te accepi veluti in uxorem.

Cingulum.

Congregaverunt se ab omni accincto cingulo, 2. Reg. 3. 21. id est, Ab ea ætate in qua prima gestare solent ensem.

Cisterna.

Ascendere fecit me è cisterna sonitus, Psal. 40. 3. idest, In quam aquæ decidentes magno cum impetu maximum edebant strepitum.

Clamo.

Clamare pacem ad Civitatem, Deut. 20. 10. idest, sublata voce compellare & invitare eam verbis pacificis ad deditionem.

Si adversum me terra mea clamet, Job 31. 38. id est, Si non jure possideo terram quam habeo.

Sicut unguentum quod est in dextera sua clamabit, Prov. 27. 16. i. Sicut aroma odore suo, velut edito clamore, se prodet.

Claudo.

Et hi sunt qui venerunt ad David in Siclagh adhuc clausum à facie Saul, 1. Par. 12. 1. pro, Continentem se in Siclagh, tamquam clausum, metu Saulis.

Clausit orationem meam, Thren. 3. 8. pro, Clausit aures ad orationem meam, idest, Noluit exaudire.

Clypeus.

Clypeus si conspectus est, & lancea in XL. millibus in Israel, Jud. 5. 8. q. d. Dispeream si inter quadraginta hominum millia quispiam illorum ausus fuisset assumere arma.

Dispositi ad clypeum & lanceam, 1. Par. 12. 8. pro, In acie tenentes clypeis & lanceis.

Cogito.

Et cogitabit cogitationes, ut non expellat à se expulsum, 2. Sam. 14. 14. pro, Sanxit legem quòd expulsum & exulem non repellet à se.

Contra munitiones cogitabit cogitationibus suis, Dan. 11. 24. idest, Statuet brevi se invasurum loca munita, vel machinabitur techmas & stratagemata.

Ad cogitandum omnem cogitationem, quæ dabitur ei, 2. Par. 2. 14. idest, Ad ingeniosè excogitandum omnis generis opus ingeniosum & industrium quod proponetur ei.

Non fecisti cogitationem super omnibus abominationibus tuis, Ezech. 16. 43. idest, Non recogitasti qua ratione resipisceres.

Cognosco.

Et Samuel antequam cognosceret Dominum, 1. Sam. 3. 7. idest, Nondum erat assuetus audire Dominum vocantem.

Collecta.

Fecerunt in die octavo collectam Nechem. 8. 18. Sup. populi, idest, Concionem, hoc est, Festivitatem celeberrimam.

Collum.

Ne loquamini in collo pingui. Psal. 75. 6. idest, Cum fastu & superbè.

Comburo.

Agite laterificemus lateres & comburamus ad combustionem, Gen. 11. 3. pro, Igni coquamus.

Comedo.

Et Mephiboseth comedet super mensam meam veluti unus de filiis regis; 2 Sam. 9. 11. idest, Vescetur regio apparatu ut solent filii regum.

Numquid comedendo comedimus aliquid ex rege? 2. Sam. 19. 42. pro, Num cibos à rege propterea accepimus, ut illum reduceremus?

Commotio.

Dabo eos in commotionem, in malum omnibus regnis,

regnis, Jerem. 24. 9. pro, Omnes reges extranearum regionum concutientur metu cùm audierint quæ illi acciderint.

Complaceo.

Et erit si non complacueris in ea, Deut. 21. 14. pro, Si non ames illam.

Electus meus complacuit animæ meæ, Jesa. 42. 1. pro, Est mihi gratissimus & charissimus: sive, eum unicè & ex animo diligo.

Compleo.

Vidit quòd completum esset in se malum à rege, Esther. 7. 7. pro, Animadvertit certò regem statuisse eum perdere.

Concupiscibile.

Omne concupiscibile oculorum tuorum ponent in manibus suis, 1. Reg. 20. 7. pro, Quicquid est tibi gratum & charum, arripientes auferent.

Confiteor.

Matthaniah filius Micha filii Zabdi filii Asaph princeps principalis confitebatur in oratione, Nechem. 11. 17. id est, Musicorum princeps & præcentor laudare solebat Dominum tempore orationis publicæ.

Conforto.

Confortaverunt manus malorum, Jerem. 23. 14. id est, Favent facinorosis.

Congrego.

Dives dormiet & non congregabitur, Job 27. 19. pro, Non defertur ad sepulchrum.

Consecro.

Et dixit Moseh: Consecrastis manum vestram hodie Domino, Exod. 32. 29. pro, Reputatur vobis occisio filiorum & fratrum, perindè ac si obtulissetis manus vestras Deo, vel divinæ justitiæ executores & ministros vos præbuistis.

Consclor.

Heu consolabor de hostibus meis, Esa. 1. 24. pro, O gentem miseram: ego sumam pœnas de vobis hostibus meis, & ita summa afficiar consolatione.

Conspectus.

Non excidetur vir de Jonadab filio Reehab stans in conspectu meo, Jerem. 35. 19. pro, Posteros Jonadab favore sum prosecuturus quamdiu vixerint; quos amamus, non sinimus à conspectu nostro abesse.

Consuetudo.

Desierat esse ipsi Sarach clamorem ejus qui venit ad me, fecerint consummationem, Gen. 18. 21. pro, Perfecerint.

Contestor.

Contestando contestatus est in nos vir dicendo, Gen. 43. 3 pro, Denuntiavit nobis adhibito juramento.

Converto.

Lex Domini perfecta convertens animam, Ps. 19 8. pro Restituens, id est, Hilaritatem animo pariens.

Cor.

Dedit Deus Selomoh latitudinem cordis secundùm arenam quæ est juxta littus maris, 1. Reg. 4. 29 pro, Mentem multarum rerum capacem quemadmodum arena longè latèque occupat in littore maris.

Nam Levitæ erant recti corde ut sanctificarent se præ Sacerdotibus alacriores, & promiores.

Numquid est cor tuum rectum quemadmodum cor meum cum corde tuo? 2. Reg. 10. 15. pro, Numquid diligis me ex animo, sicut ego diligo te ex animo?

Ad disponendum in non corde & corde, 1. Par. 12. 33. pro, Non duplici corde, sed candido & puro.

Si pacificè venistis ad me, ut auxiliemini mihi, sit mihi super vos cor pariter, 1. Par. 12. 17. pro, Volo vobiscum esse ejusdem animi & voluntatis.

Et pro asinabus pereuntibus tibi tertio ab hinc die ne ponas cor tuum, 1. Sam. 10. 20. pro, Ne sis sollicitus de asinis quas velut perditas requiris.

Et cogitavit cor meum in me, & increpavi optimates, Nechem. 5. 7. pro, Capto apud memetipsum consilium contendi cum optimatibus.

Et furabatur Absalom cor virorum Israel, 2. Sam. 15. 6. pro, His dolis & artibus inibat gratiam à populo Israel.

Et dilexit puellam, & locutus est ad cor puellæ, Gen. 35. 3. pro, Locutus est cum ea grata & placentia.

Et percussit cor David eum, 2. Sam. 24. 10. 1. Confestim cœpit angi ob factum.

Cor ejus cum bestiis positum est, Dan. 5. 21. id est, Fecit Deus ut ille cuperet versari cum bestiis: hoc est, Privatus est mente, & intellectu.

Quis est hic, & qualis est hic qui replevit cor suum ut faceret sic? Esther. 7. 5. pro, Qui sibi persuasit ut venderet vos?

Coram.

Nonne omnis terra est coram te, Gen. 13. 9. pro, Licet tibi eam terræ partem eligere quam voles.

Quando veniam, & videbor coram Deo, Psal. 42. 3. pro, In templo coram arca Dei.

Thronus David sit stabilis coram Domino, 1. Reg. 2. 45. pro, Favente, & aspirante Domino.

Beati servi tui, ii, qui stant coram te semper, 1. Reg. 10. 8. pro, Qui adstant tibi, & assidui sunt apud te, familiares, domestici.

Benedicam tibi coram Domino antequam moriar, Gen. 27. 7. Domino Inspectante: vel, Ut omnia felicia imprecer tibi dari à Deo.

Cornu.

Omnes isti filii Heman videntis regis in verbis Dei ad exaltandum cornu, 1. Par. 25. 5. id est, Ad exaltandum dignitatem & potentiam regiam.

Corona.

Quoniam descendit corona gloriæ vestræ, Jerem. 13 18. pro, Magnificentia, regiaque vestra dignitas.

Corpus.

Si cum corpore suo ingressus fuerit, cum corpore suo egredietur, Exod. 21. 3 id est, Si solus sine uxore venerit in domum tuam, sine uxore exibit.

Cortina.

Moverunt se cortinæ terræ Midiam, Chabach. 3. 7. id est, Tabernacula quæ fiebaut ex pellibus.

Cum.

Quia cum Deo fecit die hac, 1. Sam. 14. 45. pro, Adjutus à Deo, vel fretus ope Dei, fecit hanc magnam salutem.

Non dormies cum pignore ejus, Deut. 24. 12. pro, Non dormies quin prius reddideris pignus ejus.

Curro.

Et currere fecerunt ad universos filios populi, 2. Par. 35. 13. id est, Perrexerunt cum celeritate.

Æthiopia currere faciet manus suas Deo, Psal. 68. 32. pro, Celeriter & promptè offeret munera Deo, testando obedientiam suam.

Currus.

Pater mi, pater mi, currus Israel, & equites ejus, 2. Reg. 2. 12. id est, Qui plus juvabat Israelem oratione, quàm currus falcati & equites.

Custodio.

Domluum dereliquerunt ut custodirent, Hos. 4. 10. pro, Desierunt custodire vias Domini.

Custodia.

Custodia filiorum Gherson in tabernaculo Ecclesiæ erit, Num. 3. 25. pro, Munus eorum erit custodire tabernaculum.

Servastis custodiam præcepti Domini Dei vestri, Jos. 3. pro, Præceptum Domini quod vobis erat observandum conservastis.

Ipsa nox est Domino, custodia omnibus filiis Israel in generationes suas, Exod. 12. 42. pro, Nox in qua custodivit Dominus Israelitas ne læderentur à vastatore; vel, Nox quam observare debeant Israelitæ in honorem Domini.

Custodia contra custodiam, Nechem. 12. 24. pro, Vicissim sive per vices.

D

Declino.

Ne declines à lege ad dexteram & ad sinistram Jos. 1. 7. pro, Neque addendo neque detrahendo legi.

Quia Joab declinaverat post Adonijah, 1. Reg. 2. 28. pro, Secutus fuerat partes Adoniæ.

Decor.

Et egressus est à filia Syon omnis decor ejus, Threu. 1. 6. pro, Regnum à Jerusalem ad Chaldæos translatum est.

Decretum.

Antequam pariat decretum diei in quo eritis ut gluma, Sophon. 2. 2. id est, Antequam Dominus sententia sua efficiat, ut veniat dies in quo pereatis.

Deliciæ.

Decalva teipsam & tonde temetipsam super filios deliciarum tuarum, Mich. 1. 16. q.d. Habebitis justam causam lugendi calamitatem quæ imminet civibus tuis delicatis & charissimis.

Delictum.

Si non fuerit viro propinquus ut restituat delictum ei, delictum restituitur Domino, Num. 5. 8. Damnum illatum.

Deprecor.

Filia Tyri cum munere, vultum tuum deprecabuntur divites populi, Psal. 45. 13. id est, Tyri alienigenæ allatis muneribus cupient tecum inire amicitiam.

Descendo.

Descendit Dominus ut videret civitatem & turrim, Gen. 11. 5. pro, Reipsa patefecit, sibi non esse ignotum quid Babylonii tentarent.

Et descendent equi, & ascensores eorum unusquisque gladio fratris sui, Chagg. 3. 23. sup. in sepulchrum, vel in terram, id est, Concident & occidentur.

Desidero.

Desideravit anima David regis egredi propter Absalom, 2. Sam. 13. 39. id est, Rex cœpit teneri maximo desiderio Absalonis absentis, ac subinde suspirabat quum meminerat filii.

Et desiderium Selomoh, quod desideravit ædificare Jerusalem, 1. Reg. 9. 19. pro, Omnia ædificia quæ optaverat ædificare: vel, quicquid habebat in votis ædificare.

Totus ipse desideria Cant. 5. 16. pro, Quantus quantus est, tes sunt desiderabiles, sive totus est desiderabilis.

Et cui omne desiderabile Israel, nonne tibi? 1. Sam. 9. 20. pro, Ad quem spectant optima quæque, certè ad te: quoniam futurus es rex Israelis.

Polluo sanctuarium meum desiderabile oculorum vestrorum, Ezech. 24. 21. id est, Quod jubentissimè aspicitis, tamquam rem vobis gratissimam.

Desuper.

Si negavi Deum desuper, Job 31. 28. id est, Qui habitat in excelsis.

Deus.

Ascendit Moseh ad Deum, Exod. 19. 3. pro, Ad montem in quo Deus se manifestavit, & legem dedit.

Princeps Dei es in medio nostri, Gen. 23. 6. id est, Te habemus pro præstanti & excellenti principe. Dei nomine vocant Hebræi quicquid excellit.

Dextera.

Cor sapientis ad dexteram ejus, Eccl. 10. 2. id est, Præparatum habet cor ad omnia recta, ut dextera apta est rebus bene gerendis.

Qui nesciunt inter dexteram suam & sinistram suam, Jonæ 4. 11. id est, Qui nesciunt differentiam: vult dicere, Qui non eruerunt ad annos discretionis.

Redire fecit retrorsum dexteram suam à facie inimici, Threu. 2. 3. pro, Negavit & subduxit ab eis auxilium suum, quum ventum esset ad hostes.

Dico.

Non dixerunt ut ascenderent ad eos, Jos. 22. 33. pro,

pro, Neqnaquam cogitaverunt ultrà ascendere.

Et ego dixi, Revelabo aurem tuam, Ruth. 4. 4. pro, Statui apud me hujus te admonere: sive id tibi indicare.

Dictum prævaricationis impio est: In medio cordis mei, Psal. 36. pro, Sic cogito apud me, neque prævaricationem suggerere & dictare impio, nihil esse timendum.

Dies.

Nunc ponite quæso cor vestrum à die hac, & supra antequam, &c. Chagg. 2. 16. id est, Cogitate diligenter quæ antehac vobis acciderunt, & quæ posthac accident.

Ut darem eis terram fluentem lacte & melle, secundùm diem hanc, Jerem. 11. 5. id est, Qualis adhuc hodie est, sive qualem videtis hodie.

Recordare diei Jerusalem, Psal. 137. 7. Diei in quo vastabatur Jerusalem.

Defectionem facientes fuerunt in medio ejus à diebus sæculi, Ezech. 4. 15. pro, Ab omni ævo.

Et fuit in fine dierum, adduxit Cain &c. Gen. 4. 3. id est, Post aliquot annos.

Dies loquentur, & multitudo annorum scire faciet sapientiam, Job 32. 7. pro, Senes different de re proposita & provecti ætate notam reddent sapientiam.

Ecce dies Domini venit crudelis, Jesa 13. 9. pro, In qua ostendet se maximè iratum esse.

Dijudico.

Stetit Pinechas & dijudicavit, Psal. 106. 30. id est, præbuit se vindicem, non expectata judicum sententia.

Dilato.

Viam mandatorum tuorum curram, cùm dilataveris cor meum, Psal. 119. 32. id est, Ubi voluntatem dedero ut aperto corde studeam me tibi in obsequium tradere.

Dilectio.

Dedi dilectionem animæ meæ in manu inimicorum ejus, Jerem. 12. 7. i. Urbem cum templo atque universo populo, quem unicè & ex animo diligebam.

Diminuo.

Pauper non diminuet de dimidio siclo, Exod. 30. 15. pro, Non minus dabit quàm dimidium siclum.

Discooperio.

Maledictus qui discooperuit oram patris sui, Deut. 27. 20. pro, Qui rem habuerit cum noverca.

Divido.

Quamvis diviserit Achaz domum Domini, & domum regis & principum, 2. Par. 28. 20. pro, Tulerit majorem partem pecuniæ quæ erat in domo Domini.

Statuit Jechizchijahu divisiones sacerdotum & Levitarum in divisionibus suis, 2. Par. 31. 2. pro, Ordines, classes.

Do.

Dabo te in cœtum populorum, Gen. 48. 4. id est, Faciam ut relinquas quamplurimos nepotes in terra.

Inimicorum meorum dedisti cervicem, Psal. 18. 41. pro, Vertisti eos in fugam.

Vir cùm dederit maculam in proximum suum, Levit. 24. 19. pro, Læserit, fregerit brachium.

Dedit nos tamquam exploratores terræ, Gen. 42. 30. id est, Habuit sive reputavit tamquam exploratores.

Dedi tibi annos iniquitatis eorum secundùm numerum dierum, Ezech. 4. 5. pro, Verti tibi annos quibus illi peccaverunt in die, i. tot diebus decumbes, quot annis illi peccaverunt.

Quis det de carne ejus ut comedamus, Job 31. 31. pro, Utinam liceret nobis vesci carne ejus.

Doceo.

Docuit eum Dominus lignum, Exod. 15. 25 pro, Ostendit illi vel monstravit.

Dominor.

Dominabitur de Jahacob, Num. 24. 19. pro, Orietur de Jahacob qui rerum potietur.

Domus.

Ædificabo tibi domum firmam, 1. Reg. 11. 38. pro, Familiam superstitem quæ longo tempore permaneat; hoc est, Nepotes qui sufficientur in locum tuum succedentque tibi in regno.

Deus facit habitare unicos in domo, Psal. 68. 7. pro, Efficit ut qui liberis carebant, habeant amplam familiam.

Interior eorum domus eorum in sæculum, Psal. 49. 12. pro, In animo cogitant quòd mansuri sint perpetuò in domibus suis.

Dormio.

Si dormieritis inter tripodes, eritis sicut pennæ columbæ quæ tecta est argento, Psal. 68. 14. pro, Etiamsi jacueritis inter vasa plena fuliginis, hoc est, etiamsi oppressi fueritis magna calamitate, eritis candidi veluti tecti pennis columbæ quæ ob candorem videtur operta argento, hoc est, læti & candidi reddemini ob liberationem.

Et erit cùm dormierit dominus meus rex, 1. Reg. 1. 21. id est, Cùm vita functus fuerit.

Dulcesco.

Qui simul dulcescere faciebamus secretum, Ps. 55. 15. id est, Cum summa animi voluptate de rebus nostris consilium inibamus.

Si non flevi super habentem durum diem, Job 30. 25. id est, Infelicem hominem; q. d. gravatum ærumnis hujus calamitosæ vitæ.

Et durius fuit verbum viri Jehudah verbo viri Israel, 2. Sam. 19. 43. pro, Arrogantius & insolentius locuti sunt viri tribus Judæ, quàm cæteri qui erant ex aliis tribubus.

E

Ebria.

ET benedixerit sibi in corde suo, ut addat ebriam cum sitiente, Deut. 29. 19. id est, Ita adu-

adulationibus conetur, sopire synderesim & sibi imponere, ut malum putet ludicrum esse; veluti si quis vehementi siti accensus sese inebriaret vino ne amplius tangeretur sensu: quum potius sitim illam restinguere sobrietate & abstinentia deberet.

Educo.

Tum heri, tum nudiustertius cùm esset Saul rex super nos, educebas & introducebas Israel, Sam 5. pro, Imperatorem agebas, educebas ad bellum, & reducebas à bello parta victoria.

Effundo.

Sed effudi animam meam coram Domino, 1. Sam. 1. 15. pro, Deprompsi quicquid habebam in animo.

Egredior.

Præficiat Dominus Deus virum super congregationem, qui egrediatur ante eos, & ingrediatur ante eos, Num. 27. 17. pro, Qui educat eos ad bellum & reducat.

Ego sum puer parvus, nec scio egredi, & ingredi, 1. Reg. 3. 7. pro, Nescio quomodo me debeam gerere in administratione tanti regni.

Et omne quod egrediebatur super domum ad muniendum, 2. Reg. 12. 12. pro, Omnia quæ insumebantur in domum ad eam reficiendam.

Et egredietur verbum reginæ ad omnes mulieres, Esther. 1. 17. pro, Divulgabitur facinus reginæ, pervenietque ad aures aliarum mulierum.

Quod egreditur è labiis tuis, custodies, Deut. 23. 23. pro, Quod semel pollicitus fueris, præstabis.

Elevo.

Numquid elevabis ad nubem vocem tuam, ut multitudo aquarum operiat te? Job 38. 34. pro, Numquid imperio tuo descendet ad te pluvia?

Eloquium.

Relinquam adversum me eloquium meum, Job 10. 1. pro, Laxis ori meo habenis, pleno ore conquerar.

Eo.

Ibat manus filiorum Israel eundo, & dura erat contra Jabin, Jud. 4. 24. pro, Usque adeò cœperunt augescere vires filiorum Israel.

Equito.

Equitare fecisti hominem super caput nostrum, Ps. 66. 12. pro, Fecisti ut homo potiretur imperio supra nos, & insultaret nobis ut tyrannus.

Eruo.

Rixati sunt ambo ipsi in agro, & non erat qui erueret eos: 2. Sam. 14. 6. pro, Qui litem inter eos ortam componeret.

Evacuo.

Evacuaverunt eos evacuantes, Nach. 2. 3. pro, Spoliaverunt & privarunt suis bonis.

Evado.

Et ecce remanebit in ea evasio, Ezech. 14. 22. pro, Attamen remanebunt ex ea aliquot qui evadent.

Evagino.

Tulit secum septingentos viros evaginantes gladium, 2. Reg. 3. 26. pro, Magnanimos & bellicosos.

Exaltatio.

Exaltationes Dei in gutture eorum, Psal 149. 6. q. d. De magnificis factis Dei semper loquuntur, pleno gutture cantant laudes Dei.

Excelsus.

Ambulat super excelsa maris, Job 9. 8. pro, Super altos fluctus marinos, vel excelsa maris: cœlum & aerem intelligit.

Excelsiores stulto sunt sapientiæ, Prov. 24. 7. pro, Juxtà sententiam stulti, sapientia est in loco edito ad quem pertingere non potest, q. d. desperat se posse assequi sapientiam.

Exitus.

Venit ut sciret exitum tuum & introitum tuum, 2. Sam. 3. 25. pro, Ut exploraret quomodo tu geras.

Expecto.

Elihu expectavit ipsum Job in verbis, Job 32. 4. pro, Sustinuit loquentem: q. d. Hactenus tacuit, quòd junior esset.

Expulsio.

Si fuerit expulsio vestra in extremum cœli, Nehem. 1. 9. pro, Si qui à patria vestra expulsi fuerint in regionem remotissimam.

Exultatio.

Ad Deum lætitiæ exultationis meæ lætitiæ.

F

Facies.

NON surrexit propheta ultra in Israel sicut Moseh, quem nosset Dominus facie ad faciem, Deut. 34. 10. pro, Qui sic familiariter conversaretur & loqueretur cum Domino, qui talem consuetudinem haberet cum Deo.

Derelinquetur terra quam tu detestaris à facie duorum regum, Jesa. 7. 16. pro, A qua tu abhorres propter duos reges suos.

Ut verterem faciem verbi, fecit servus tuus Joab, 2.Sam.14.20. pro, Ut tibi proponerem sermonem figuratum.

Numquid faciem ejus accipietis, Job 13. 8. pro, An debetis habere respectum personæ ejus.

Et oraverint & exquisierint faciem meam, 2. Par. 7. 14. pro, Imploraverint opem meam.

Et super me posuerunt omnis Israel facies suas ut regnarem, 1. Reg. 2. 15. pro, In me conjecerant oculos, sperantes me regnaturum.

Multi quærunt faciem principis, Prov. 29. 26. pro, Ambiunt familiaritatem principis.

Video faciem patris mei, quia non est erga me sicut heri, & nudiustertius, Gen. 31. 5. Quòd non tam hilari ac læto vultu me intueatur atque antea.

Veni videamus nos facie, 2. Reg. 14. 8. pro, Descendamus in locum certaminis.

Facio.

Ad populum congregatum è gentibus facientem pecudes.

pecudes & opes, Ezech. 38. 12. pro, Qui parat sibi peculium & opes.

Fex.

Visitabo viros stantes in fæcibus suis, Sophon. 1. 12. idest, Qui instar rerum coagulatarum stant immobiles super fæces suas: hoc est, Qui magna tranquillitate conquiescunt in divitiis suis.

Ferrum.

Ferrum ingressum est animam ejus, Ps. 105. 18. idest, In corpus, q. d. corpus ejus vinctum fuit catenis.

Ficus.

Veluti primitiva in ficu, in cacumine ei? vidi patres vestros, Hos. 9. 10. i. Tam libenter vidi patres Israelitarum, quàm libentes videt homo primos fructus in ficus cacumine.

Fides.

Dominus reddat unicuique justitiam suam & fidem suam, 1. Sam. 26. 23. pro, Rationem habeat quàm quisque vixerit justè, & fidem servaverit suam.

Figulus.

Subversio vestra verè sicut lutum figuli reputabitur, Jesa. 29. 16. pro, Equidem tam facilè potest Deus mutare fortem vestram, quàm potest figulus ex uno vase facere quod vult.

Filius.

Acquisivi servos & ancillas, & filii domus erant mihi, Eccl. 2 7. pro, Familia fuit mihi aut vernæ.

State in sanctuario secundum divisionem domus patrum fratrum vestrorum filiorum populi, 2. Par. 35. 5. Filios populi vocat plebem, vel plebeios aliarum tribuum prætet tribum Levitarum.

Et egressi sunt filii prophetarum, 2. Reg. 2. 3. id est, Discipuli.

Tritura mea & filii areæ meæ, Jesa. 21. 10. idest, Frumentum vel palea quæ atteritur in area.

Isti sunt duo filii olei, &c. Zachar. 4. 14. idest, Duo uncti, q. d. Hæc significant duos summos magistratus, regem Josue, & Summum Sacerdotem Zorobabel.

Finis.

Finis omnis carnis venit ad conspectum meum: Gen. 6. 13. pro Decrevi perdere.

Et non est finis thesauris ejus, Jesa. 2. 7. pro, Non possunt numero comprehendi.

Non finies angulum agri tui metendo, Levit. 19. 9. pro, Non exactè meres terminos agri tui, sed illius in angulis relinques spicas pauperibus.

Flamma.

Vox Domini succidens flammas ignis, Psal. 28. 7. Vult dicere: una cum tonitru emicat fulgetrum.

Flatus.

Si poneret super eum cor suum; spiritum ejus, & flatum ejus ad se congregaret, Job 34. 14. pro, Privaret eum vita.

Fœdus.

Arcæ in qua est fœdus Domini, 1. Reg. 8. 21. id est, Tabulæ in quibus erant præcepta & conditiones fœderis.

Fœdus pepigi cum oculis meis, Job 31. 1. pro, Fuit magna concordia carni meæ cum spiritu meo.

Fœteo.

Turbastis me ut fœtere faceretis me habitatoribus terræ, Gen. 34. 30. pro, Adeo, ut apud terræ incolas, veluti rem putidam, abominabilem & odiosum me reddideritis.

Formido.

Et vocabunt super eos formidinem undique, Jer. 49. 30. idest. Homines terribiles & formidabiles milites qui illis undique terrorem incutient.

Fornicor.

Et fornicari fecit habitatores Jerusalem 2. Par. 21. 11. pro, Fuit causa idololatriæ habitatoribus Jerusalem.

Fortis.

Tantummodo esto mihi filius fortis, & præliare bella Domini, 1. Sam. 18. 17. pro, Ea lege, ut sis dux & imperator mei exercitus.

Fortitudo mea, & principium roboris mei, Gen. 49. 3. pro, Quem genui in robore meo.

A fortitudine sua pudore affecti sunt, Ezech. 32. 30. idest, Dum terrerent mortales, interim puduit eos virium suarum: nam in medio conatu destituti sunt viribus.

Fractura.

Sicut fractura aquarum lata venerunt adversum me, Job 30. 14. idest, Magno impetu, ut ingens flumen ruptis aggeribus, invadunt me.

Frater.

Petrexit Abimelech filius Jerubbahal in Sechem ad fratres matris suæ, Jud. 9. 1. pro, Ut alloqueretur omnes cognatos suos ex parte matris suæ.

Quoniam apprehenderet vir fratrem suum familiæ patris sui, Jesa. 3. 6. idest, De eadem familia. Fratrem de eadem familia, vocant Hebræi fratrem germanum, sive qui est ejusdem gentis & sanguinis.

Fumo.

Usquequo fumabis in oratione populi tui? Psal. 80. 5. idest, Velut iratus, repudiabis orationem nostram?

Fundare.

Ex ore parvulorum & lactentium fundasti fortitudinem, Psal. 8. 3. pro, Stabilem esse declarasti gloriam fortitudinis tuæ, & eam confirmasti contra inimicos tuos.

Funes.

Væ iis qui trahunt iniquitatem in funibus mendacii, & veluti funibus plaustri trahunt peccatum, Jesa. 5. 18. idest, Rationibus illicitis prætextibus, sive illecebris addunt peccata peccatis.

Quia funem meum solvit, & afflixit me Job 30. 11. Vinculum timoris mei quo illi reverebantur me, dissolvit, sive abstulit ex animis illorum.

Furor.

Quia in furore meo & in ira mea fuit mihi civitas hæc à die qua ædificaverunt eam, Jerem. 32. 31. pro, Iratus sum vehementer isti urbi.

Projecit

Projecit & reliquit Dominus generationem furoris sui, Jerem. 7. 29. id est, Contra quam indignatus est.

Furari.

Propterea ecce ego ad prophetas ait Dominus, Qui furantur verba mea unusquisque ab amico suo, Jerem. 23. 30. id est, Qui utuntur aliena prophetia quam audierunt ab alijs cui tamen affingunt sua somnia.

G

Generatio.

ISTæ generationes cęli & terræ, Gen. 2. 4. id est, Natales, aut ortus sive origines; vel, activè quæ generaverunt cælum & terram.

Intelligite annos generationis & generationis, Deut. 32. 7. pro, Annos multarum generationum præteritarum, hoc est, Priscos.

Noach vir justus, perfectus fuit in generationibus suis, Gen. 6. 9. id est, Ætate illa qua vixit, sive inter homines sui sæculi.

Germen.

Quia adduco servum meum Germen, Zachar. 3. 8. id est, Christum, cujus adventum prædixerunt alii prophetæ vocaveruntque eum Germen.

Genua.

Genua curvata roborasti, Job. 4. 4. vel, labantia; pro, Deficientes in afflictionibus.

Gladius.

Inducam super vos gladium ultorem ultionis fœderis, Levit. 26. 25. pro, Immittam homines armatos, qui fractum à vobis & violatum fœdus quod pepigeratis, ulciscantur.

Gladii sunt in labiis eorum, Psal. 59. 8. pro, Loquuntur meras cædes: Singula eorum verba totidem sunt gladii ad jugulandos homines.

Gloria.

Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem bovis comedentis herbam, Psal. 106. 20. id est, Relicto vero Deo, qui erat gloria & decus eorum, servierunt Idolis.

Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriæ? Jerem. 48. 17. id est, Qua ratione factum est, ut regnum Moab, tam potens & gloriosum, deletum sit.

Faciet illud secundùm imaginem viri, secundùm gloriam hominis. Jesa. 44. 13. pro, Dabit illi effigiem humanam elegantissimam.

Et de his quæ erant patri nostro fecit omnem gloriam hanc, Gen. 31. 1. id est, Omnes istas divitias quibus gloriam sibi comparavit.

Grandis.

Ecce non faciet pater meus rem grandem, vel rem parvam quam non revelet auri meæ, 1. Sam. 20. 2. id est, Nihil facere solet, sive parvum sit, sive magnum, quin indicet mihi.

Gratia.

Et suscepit gratiam in oculis omnium videntium eam, Esther. 2. 15. pro, Conciliavit sibi favorem.

Si quæso inveni gratiam in oculis tuis, 1. Sam. 27. 5. pro, Si tibi gratus sum; vel, si tibi gratum fuerit.

Gressus.

Dilatabis gressum meum subtus me, Psal. 18. 17. pro, Effecisti ut quocumque irem, lato & amplo gressu ingrederer, hoc est, liberè & sine metu, aut pateret mihi iter expeditum & inoffensum.

Guttur.

Exaltationes Dei in gutture eorum, Psal. 149. 6. q. d. De magnificis factis Dei semper loquuntur. Pleno gutture cantant laudes Dei.

H

Habitatio.

OMnis habitatio domus Siba, servi erant Mephiboseth, 2. Sam 9. 13. pro, Quotquot habitabant in domo Siba, &c.

Hircus.

Recedite de medio Babel, & estote tamquam hirci ante gregem, Jerem. 50. 8. id est, Alieni à metu tamquam hirci gregem præcedentes.

Honorifico.

Levabit te cor tuum ad honorificandum, 2. Par. 25. 19. pro, Cœpisti magno esse animo, ut maximo honore dignum te putares.

Humilior.

Humiliatus est Moab in die illa sub manu Israel, Jud. 3. 30. pro, Moabitæ venerunt in potestatem Israelitarum.

I

Ignis.

QUi facit ministros suos ignem urentem, Psal. 104. 4. id est, Qui fulmine utitur tamquam ministris.

Laborabunt populi in igne, Chabb. 2. 13. id est, Videbuntur frustra laborare circa extructionem talium urbium quæ tandem incendio absumentur.

Illumino.

Illuminati sunt oculi ejus, 1. Sam. 14. 27. pro, Clariores redditi sunt postquam comedit mel.

Incisio.

Incisionem pro anima non dabitis in carne vestra, Levit. 19. 28. pro, Non incidetis carnem vestram propter mortuum.

Incircumcisus.

Et ego sum incircumcisus labiis, Exod. 6. 13. pro, In loquendo rusticus & inelegans.

Indulgentia.

Polluo Sanctuarium meum, & indulgentiam animæ vestræ, Ezech. 24. 21. id est, rem quam tantum amatis quantum indulgentes patres liberos

ros

ros suos, sive rem quam miro affectu prosequitur animus vester.

Induo.

Et spiritus Dei induit Zechariah, 2. Par. 24. 20. pro, Egit eum Spiritus Dei.

Ingredior.

Num fratres vestri Ingredientur ad bellum, & vos manebitis? Num. 32. 6. pro, Pugnabunt.

Et ingressa es in ornamento ornamentorum, Ezech. 16. 7. pro, Ornasti te ornamento vario, pulcherrimo & elegantissimo, vel apto, disposito, facta es studiosa mundi muliebris.

Iniquitas.

Sed si ad decipiendum me pro adversariis meis absque iniquitate in manibus meis, 1. Par. 12. 17. pro, Quum nihil vos læserim, quum nihil iniquum admiserim in vos.

Insulsus.

Nec tribuit aliquid insulsum Deo, Job 1. 22. pro, Non dixit Deum quicquam fecisse sine ratione.

Intelligo.

Intelligere fecit manus suas, Gen. 48. 14. pro, Doctè & scitè imposuit illis manus suas.

Et de filiis Isaschar scientes intelligentiam in temporibus ut scirent quid faceret Israel, 1. Par. 12. 32. pro, Periti temporum & occasionum, id est, Scientes quo tempore quidque esset agendum Israeli captatis occasionibus.

Interfectio.

Et super populum interfectionis meæ ad Judicium, Jesa. 34. 5. pro, Quos interfecturus sum ut judicium exerceam in eos.

Auxiliati sunt unusquisque proximo suo ad interfectionem, 2. Par. 20. 23. pro, Confoderunt se mutuis vulneribus.

Invenio.

Scitote peccatum vestrum quòd inveniet vos, Num. 32. 23. pro, Quale sit peccatum vestrum pro, quo luetis pœnas.

Quemadmodum invenit manus mea regna idoli, Esa. 10. 10. pro, Quemadmodum superavi & vici alia regna in quibus colebantur idola.

Investigatio.

Num investigatione Deum invenies? Psal. 11. 7. pro, Numquid pervestigando assequeris omnia Dei consilia?

Invoco.

Tantùm invocetur nomen tuum super nos, Jesa. 4. 1. pro, Dicamur uxores tuæ.

Ira.

Propterea quòd non audisti voci Domini, nec fecisti iram furoris ejus contra Hamaleck, 1. Sam. 28. 18. i. Quod præceperat iratus valde contra Hamaleck.

Quoniam ira hominis confitebitur tibi, Psal. 26. 11. pro, Qui prius erant tibi irati laudabunt te, vel cedet tandem in laudem tuam hostium furor cùm illos deviceris.

Iram Domini feram, quoniam peccavi ei, Mich. 7. 9. i. Pœnam mihi à Domino illatam.

Jubeo.

Jubebo pro te, 2. Sam. 14. 8. i. Jubebo & præcipiam ut filiu tuo nihil mali fiat.

Judicium.

Judicia tua Abyssus multa. Psal. 36. 7. id est, Quocumque vertamus oculos, sursum, ac deorsum, justo Dei judicio omnia disponuntur.

Et docuit eum in semita judicium, Jesa. 40. 14. id est, Quis docuit Deum hanc mirabilem dispositionem, & ordinem quem in creatione mundi servavit.

Et apprehenderit judicium manus mea, Deut. 32. 41. pro, Et cœpero facere judicium.

Ad faciendum in eis judicium scriptum, Psal. 149. 9. idest, Ut sumant de illis pœnas juxta scriptum legis, in qua ut delerent gentes, mandatum erat illis.

Nesciunt judicium Dei terræ, 2. Reg. 17. 26. pro, Morem, id est, Quo cultu & religione, velit coli Deus ejus terræ.

Judico.

Dan judicabit populum suum, Gen. 49. 16. pro, Reget, & moderabitur.

Nunciabo regi, quòd judicaverit eum Dominus de manu inimicorum suorum, 2. Sam. 18. 19. pro, Eripuerit eum, sive judicio suo liberaverit.

Jugum.

Removebitur ab eis jugum ejus, & onus illius ab homero ejus removebitur, Jesa. 14. 25. q. d. Populus meus postea non pendet tributa Assyriis.

Juro.

Ad terram quam juravit Abraham, Genes. 50. 24. pro, Quam interposito juramento pollicitus est ipsi Abraham.

Jusjurandum.

Quare non custodisti jusjorandum Domini, 1 Reg. 2. 43. pro, Quod jurasti mihi per Dominum.

Justifico.

Justificavit animam suam rebellis Israel magis quàm prævaricatrix Iehudah, Jerem. 3. 11. pro, Justiorem præstitit sese, quàm sit soror ejus, si conferatur cum ea.

Justitia.

Peccaverunt Domino habitaculo justitiæ, & expectationi patrum eorum Domino, Jerem. 50. 7. id est, In quo erant semper tuti, ut sub tutela legum & justo judicio, si qui eos afflixissent, quemadmodum antea fuerat spes & columen patrum suorum.

Propterea elongavit se judicium à nobis, & non apprehendit nos justitia, Jes. 59. 9. id est, Deus non ulciscitur injurias illatas nobis, nec tuetur nos; q. d. Deus abjecit curam populi sui, ac destituit auxilio, & ope sua.

Non ingrediantur justitiam tuam, Psal. 69. 28. pro, Numquam resipiscant: vel numquam eos justifices, aut absolvas.

Præcepisti nobis justitiam, testimonia tua, & veritа-

ritatem valde, Psal. 119. 138. pro, Tu studiosè admodum præcepisti observare leges tuas quæ sunt æquissimæ & verissimæ.

Et vobis non est justitia in Jerusalem, Nech. 2. 20. pro, Meritum ullum hoc est, Numquam estis bene meriti de Jerusalem.

L

Labium.

LAbium blanditiarum in corde & corde loquentur, Psal. 12. 3. pro, Sermone blando duplici corde loquuntur.

Quia balbutientibus labiis, & in lingua altera loquetur propheta ad populum istum, Jesa. 28. 11. pro, Videbitur illis loqui lingua balbutiente & peregrina, ignotaque, adeò alienus erit à Deo populus.

Et erat omnis terra labii unius, Gen. 11. 1. idest, Omnes homines unico idiomate utebantur.

Quod egreditur è labiis tuis custodies, Deut. 24. 24. pro, Quod semel pollicitus fueris, præstabis.

Labor.

Labor Ægypti, & negotiatio Chus, super te transibant, Jesa. 45. 14. pro, Opes Ægyptiorum labore partæ & merces Æthiopum pervenient ad te.

Laborare fecisti me propter iniquitates tuas, Jesa. 43. 24. idest, Varia tædia devorare fecisti me, vel molestus admodum mihi fuisti propter &c.

Lac.

Non coques hœdum in lacte matris suæ, Exod. 23. 14. pro, Dum matris lac sugit: vel, cum matre lactante.

Lamentum.

Assume super fortem lamentum, Ezech. 27. 2. pro, Deplora fortem ac calamitatem Tyri.

Lapis.

Mortuum est cor ejus in medio ejus; & fuit ut lapis, pro, Versum est in lapidem: hoc est, Obstupuit instar lapidis præ metu.

Lapidem depictum non ponetis in terra vestra, Levit. 26. 1. i. Effigiem lapideam.

Laqueus.

Et capias laqueum animæ tuæ, Prov. 22. 25. pro, Ne tandem malè pereas, & ab aliis interficiaris.

Neque coles deos eorum, quia laqueus sunt tibi, Deut. 7. 16. i. Avertit te à Deo tuo cultus ille idolorum.

Laus.

Et tu sanctus permanens laudes Israelis, Psal. 22. 4. pro, Qui laudis materiam continuo gratiarum tenore suppeditas & tuis assiduis beneficiis: vel, Sanctè permanens, & laudes Israelis, id est, Auctor ut multi laudent Israelem.

Leo.

Fuit mihi hæreditas mea tamquam leo in Sylva, Jerem. 12. 8. i. Ita fugio ut fugere solent qui iter agunt, audito leonis rugitu.

Levis.

Levis sicut aquæ, non habetis excellentiam, Gen. 49. 4. pro, Levi ingenio es, & proclivi ad libidinem.

Levo.

Ad terram super quam elevavi manum meam, ut habitare facerem vos in ea, Num. 14. 30. pro, Quam juravi me traditurum vobis habitandam.

Libertas.

Ego prædico vobis libertatem ad gladium, ad pestem, & ad famem, Jerem. 34. 17. i. Denuntiaturus sum in perniciem vestram, liberam facultatem invadendi vos gladio hostili, pesti, & fami, ut perdat vos.

Ligata.

Indicatio problematum, & solutio ligatorum inventa sit in eo, Dan. 5. 12. hoc est, Nodorum ænigmatum.

Lignum.

Suspendit eos in quinque lignis, Jos. 10. 26. pro, patibulis, vel crucibus.

Linea.

Extendam super Jerusalem lineam Someron, 2. Reg. 21. 13. pro Designabo velut linea quadam id quod volo perdi, & dejici, & quemadmodum curavi evertendam Samariam, ita curabo evertendam Jerusalem.

Nam est eis præceptum post præceptum, præceptum post præceptum, linea post lineam, linea post lineam, parum tibi, parum tibi, Jesa. 28. 10. vult dicere, Paulatim sunt docendi pueri, ut discant legere versum post versum.

Lingua.

Posuerunt in cœlos os suum, & lingua eorum graditur in terra, Psal. 73. 9. pro, Etiam de hominibus malè loquuntur, ut de Deo.

Lingo.

Inimici ejus terram lingent, Psalm. 72. 9. pro, Osculabuntur terram in signum reverentiæ.

Loquor.

Sicut locutus est Dominus super filios David, 2. Par. 23. 3. pro, Sicut promisit Deus nepotibus Davidis.

Locutus est ad cor meum, Gen. 50. 21. pro, Verbis blandis lenivit mœstitiam eorum.

Lucerna.

Filio ejus dabo tribum unam ut sit lucerna servo meo omnibus diebus coram me, 1. Reg. 11. 36. idest, Regnum, ut semper habeat aliquem ex nepotibus suis, qui regnet in Jerusalem me conspiciente.

Dum splendescere faciebat lucernam suam super caput meum, Job. 29. 3. pro, Dum ipse summo favore prosequeretur me.

Lumbus.

Accinxit fortitudine lumbos suos, Prov. 31. 17. idest, Exactè, diligenter & accuratè se præparat ad opus, vel agit omnia strenuè & virili animo,

animo, assiduaque est in negotiis domi & foris agendis.

Lumen.

Ad lumen ejus ambulabam in tenebris, Job 29. 3. pro, Quando propitium Deum sentiebam in cunctis hujus vitæ incommodis.

Luna.

Sicut luna stabilietur in sæculum, & testis in cœlo fidelis, Psal. 89. 38. idest, Quæ testis est durationis illius regni: q. d. Quamdiu sol & luna in cœlo fulgebunt erunt mihi testes quòd solium hoc Davidis numquam concidet.

Lux.

Expellent eum de luce ad tenebras, Job 18. 18. pro, Afflictiones & morbi propellent eum à lumine felicitatis & gaudii ad tenebras intolerabilium ærumnarum.

M

Magnifico.

ECce sicut magnificata est anima tua die hac in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, 1. Sam. 26. 24. pro, Quemadmodum in magno pretio habeo vitam tuam, ita ut te non occiderim, sic Dominus conservet me in vita, ne me occidas.

Magnificans Deus salutes regis sui & faciens misericordiam Christo suo David, Psal. 18. 51. pro, Magnam salutem afferens mihi regi suo: vel, magnificè me regem suum juvit.

Maledico.

Vidi virum stultum radicantem, & maledixi habitaculo ejus statim, Job 5. 3. pro, Mox reputavi habitaculum ejus esse maledictum, i. mox reputavi fore ut domui ac familiæ ejus malè cederet.

Malitia.

Ficus mala valde quæ non poterant comedi propter malitiam, Jerem. 24. 2. i. Acerbas quæ præ insuavitate & inamœnitate palato & gustui erant ingratæ.

Malum.

Iratus sum parum, & ipsi auxiliati sunt in malum, Zach. 1. 15. i. In afflictionem, hoc est, Afflixerunt eos suprà quàm volebam, q. d. gravissimè afflixerunt.

Parum absfuit quin fuerim in omni malo, Prov. 5. 14. Quin obrutus fuerim omnimoda afflictione.

Mansio.

Manete quæso, ecce mansio est diei, Jud. 19. 9. pro, Tempus est quo dies convertet se ad hospitium idest, Occidet, q. d. Non procul abest occasus solis, quo tempore solent homines divertere ad hospitium.

Manus.

Unusquisque secundùm donum manus suæ, Deut. 16. 17. pro, Quisque offeret juxta quod conferre poterit.

Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam super me, Nechem. 2. 8. pro, Favore & gratia Dei mei erga me.

Et si non attigerit manus ejus sufficiens pecus, Levit. 5. 7. pro, Si tam pauper sit, ut non suppetat ovis quam offerat.

Confortaverunt manus malorum, ut non convertantur unusquisque à malitia sua, Jerem. 23. 14. i. Favent facinorosis.

Ægypto dedimus manum, & Assyrio ut saturaremur Pane, Thren. 5. 6. pro, Pepigimus fœdus cum Ægypto & Assyria, vel, Supplices illis facti sumus ut pane saturaremur.

Et defixisti alieno manum tuam, Prov. 6. 1. i. Attactu manus stipulatus sis, & fide jusseris, sive manu tua stipulatus fueris pro alieno.

Et dixit, quia manus super thronum Domini, bellum Domini in Hamalech, Exod. 17. 16. pro, Dixit Dominum jurasse per solium suum, sibi futurum bellum cum Hamalecitis.

Mare.

Quia affluentiam marium sugent, Deut. 33. 19. pro, Mercibus marinis abundabunt.

Medium.

Quia nomen meum in medio ejus, Exod. 23. 21. pro, Legatus meus est; & quæ dicet, nomine meo dicet.

Memoro.

In omni loco quo memorare faciam nomen meum, veniam ad te, Exod. 20. 24. pro, In quocumque loco instituero cultum nominis mei.

Mendax.

Eris mihi velut vena mendax, veluti aquæ non fideles sunt, Jerem. 15. 18. idest, Non perpetuò fluens, q. d. Cùm sperabo te mihi laturum auxilium, tunc deseres me.

Mentior.

Mustum mentietur eis, Hos. 9. 2. pro, Non respondebit votis eorum.

Merces.

Ante dies hos merces hominis non fuit, & merces animalis non fuit, Zachar. 8. 10. i. Labor tam hominum quàm jumentorum erat inutilis, irritus & inanis, hoc est, maledictus à Deo.

Metior.

Et mensus est duos funiculos ad mortificandum, & plenum funiculum ad vivificandum, 2. Sam. 8. 2. pro, Duas partes interfecit, & tertiæ parti pepercit.

Minor.

Minor sum cunctis misericordiis tuis, Gen. 32. 10. pro, Inferior, vel Indignus sum misericordiis tuis.

Mirabilis.

Mirabilior fuit amor tuus mihi amore mulierum, 2. Sam. 1. 26. pro, Te magis diligebam quàm ullam Mulierem.

Misceo.

Et quomodo misces te cum equis? Jerem. 12. 5. ideft, Quomodo cum equis curfu certare poteris?

Mifericordia.

Mifericordiam & veritatem præpara quæ confervant re, Pfalm. 61. 8. pro, In fervando rege tuo oftende te effe mifericordem & veracem in tuis promiffionibus. Aut, Fac ut femper fequatur rectitudinem & clementiam: quia iftæ virtutes funt fideles regni cuftodes.

Ifta eft mifericordia tua ad amicum tuum? 2. Sam. 16. 17. pro, Hæc rependis amico tuo pro beneficiis acceptis?

Dedit Deus Danielem in mifericordiam, & mifericordias coram principe Eunuchorum, Dan. 1. 9. pro, Effecerat Deus, ut effet gratiofiffimus & chariffimus illi principi valde.

Mons.

Potens præ montibus rapacibus, Pfal. 76. 5. ideft, Prædatoribus. Montes rapaces vocat regna violenta, per vim & multas cædes acquifita.

Contriti funt montes longi temporis, incurvaverunt fe colles æterni, Chabb. 3. 6. ideft, Reges ac Principes, five nobiles, qui multo tempore imperaverant in regione illa.

Mors.

Et Domino Deo ad mortem funt exitus, Pfal. 68. 21. pro, Domini eft mors, & animarum exitus: vel Dominus poteft hoftes fuos tradere ad mortem quum vult.

Non eft puellæ peccatum mortis, Deut. 22. 26. pro, Non admifit facinus dignum morte.

Percuffimus fœdus cum morte, & cum fepulchro fecimus pactum, Jefa. 28. 15. pro, Non veniet fuper nos mors, non moriemur.

Ecce mortuus es, Gen. 20. 3. pro, Actum eft de vita tua.

Multiplico.

Qui multiplicavit occifos noftros, Jud. 16. 24. pro, Qui plurimos ex noftris occidit.

Et cùm multiplicata effet res ifta, 2. Par. 31. 5. ideft, Cùm hoc effet divulgatum.

Multitudo.

Ego Dominus refpondebo ei in multitudine idolorum fuorum, Ezech. 14. 4. ideft, Tametfi fuerit maximus idololatra.

Mundo.

Mundando non mundabis, Num. 14. 18. pro, Non abfolvere folet eum qui non agnofcit peccatum, fed punire.

Muto.

Surge nunc, & muta te, 1. Reg. 14. 2. pro, muta veftem tuam, & ornamenta tua, ne agnofcaris.

Mutus.

Aperi os tuum muto, Prov. 31. 8. pro, Patrocinare filenti in fua caufa.

N

Nidus.

Ut aquila quæ excitat nidum fuum, Deuter. 32. 11. pro, Ad volandum excitat pullos fuos.

In nido meo moriar, Job 29. 18. pro, In medio liberorum meorum, hoc eft, Liberis meis fuperftitibus.

Nobilis.

Beata tu terra, cùm rex tuus filius eft nobilium, Eccl. 10. 17. pro, cujus rex generofus eft.

Nomen.

Ad ædificandum domum, ut effet nomen meum ibi, 1. Reg. 8. 16. pro, Quæ dicarentur nomini meo, & in qua invocarer.

Omnes populi ambulabunt unufquifque in nomine Dei fui: & nos ambulabimus in nomine Domini Dei noftri, Mich. 4. 5. i. Colent Deum fuum, five idola, nos autem colemus Deum noftrum Dominum.

Fecifti tibi nomen fecundùm diem hanc, Jerem. 32. 20. pro, Peperifti tibi famam infignem & celebrem.

Ut non ponam viro meo nomen, 2. Sam. 14. 7. pro, Ut non relinquam ullum filium qui nomen patris referat: vel, ut deleatur prorfus memoria viri mei, fi tibi eum fervare placuerit.

Ne fortè capiam ego civitatem, & vocetur nomen meum fuper eam, 2. Sam. 12. 28. pro, fi cepero eam, tribuatur mihi victoria.

Novacula.

Sicut novacula acuta faciens dolum, Pfal. 52. 4. Sub tu es, pro, Tu dolosè agis mecum, velut novacula quæ aberrans petit jugulum: vel, quam fi leviter contingas, fua acutie vulnerat graviffimè.

Nox.

Qui non fuerit mundus ob accidens noctis, Deut. 23. 10. id eft, Propter pollutionem quæ nocte acciderit.

Numerus.

Quando erat nubes diebus numeri fuper tabernaculum. Num. 9. 20. i. Diebus paucis, qui facilè numerari poffunt.

Nuntium.

Vir bonus eft hic, & cum nuncio bono venit, 2. Sam. 18. 27. pro, Boni nuncii caufa venire folet.

O

Obfidio.

Venit civitas in obfidionem, Jerem. 52. 5. pro, Obfidio venit in civitatem, id eft, Obfeffa eft civitas.

Occafio.

Et impofuerit ei occafiones verborum, Deut. 22. 13. pro,

13. pro, Effecerit ut alii malè de illa loquantur.

Occisio.

Pasce pecora occisionis, Zach. 11. 4. hoc est, Populum Judaicum jam destinatum cædi & occisioni, decreto ac Sententia Dei.

Oculus.

Terra quam Dominus Deus tuus quærit semper sunt oculi Domini Dei tui in ea, Deut. 11. 12. pro, Curam illius habet, nequid ei desit.

Unusquisque abominationes oculorum vestrorum projicite, Ezech. 20. 7. i. Idola ad quæ oculos convertitis: vel, quæ diligitis & colitis: quòd oculi alliciant & adducant homines.

Et malignetur oculus tuus contra fratrem tuum, Deut. 15. 9. pro, Ne parcus, invidus, immisericors sis in fratrem. Animi habitus, oculis se maximè prodit.

Malignus oculus significat parcum invidentem, immisericordem, qui non libenter miseretur pauperum. Contrà, oculus bonus pro animo liberali & benefico accipitur. Prov. 22. 9.

Num honorat David patrem tuum in oculis tuis, 2. Sam. 10. 3. pro, Tua sententia & opinione, q. d. putas quòd ut bonore afficeret David patrem tuum, &c.

Et fuit sicut ludens in oculis generorum suorum, Gen. 19. 14. pro, Visus est illis jocari.

Quia eripuisti oculum meum à lacryma, Psal. 116. 8. pro, sustulisti à me omnem tristitiam & mœrorem.

Sapientis oculi sunt in capite ejus, Eccl. 2. 14. hoc est, Circumspectus est sapiens, diligenter videt quid agendum sit.

Odoror.

Odoratus est Dominus odorem quietis, Gen. 8. 21. pro, Suscepit cum beneplacito oblationem, sive placatus est Deus.

Olea.

Relinquentur in eo racemi, sicut excussio oleæ duorum, vel trium granorum in summitate rami, Jesa. 17. 6. id est, Remanebunt habitatores Jerusalem pauci, sicut racemi vindemia facta, & ut paucæ oleæ remanent excussa olea.

Olei.

Corrumpetur jugum à facie olei, Jesa. 10. 27. id est, Propter oleum, hoc est, In gratiam Ezechiæ uncti Dei, sive potius Messiæ promissi.

Olla.

Moab olla lotionis meæ, Psal. 68. 10. pro, Moabitæ mihi serviliter subditi erunt, vel, Moab mihi subdita erit ceu lebes in quo lavem pedes.

Operio.

Os impiorum operiet iniquitatem, Proverb. 10. 6. id est, semper cogitat malum, celat injuriam quam S. meditatur in corde suo.

Opus.

Et tulit omne vas operis, Num. 31. 51. pro, Vasa opere, sive industria facta.

Mentiebatur opus olivæ, Chabb. 3. 17. id est, Oleæ non producebant fructum suum, non respondebant votis agricolæ.

Oppressus.

Dirigite oppressum, Jes. 1. 17. id est, Emendate sententiam, vel accusationem iniquè latam contra oppressum.

Oratio.

Clausit orationem meam, Thren. 3. 8. pro, clausit aures ad orationem meam ne perveniret ante illum, i. Non exaudivit me.

Et oratio mea ad sinum meum revertebatur, Psal. 35. 13. id est, Tacitè mecum, & tamquam in sinu, remotis arbitris orabam pro ipsis.

Orior.

Orietur vobis timentibus nomen meum, Mala. 4. 2. i. Apparebit vobis Christus.

Os oris.

Si eduxeris pretiosum à vili, tamquam os meum eris, Jerem. 15. 19. id est, Accidet tibi ut prædixero tibi.

Veruntamen juxta os Domini fuit hoc contra Jehudah, 2. Reg. 24. 3. pro, Juxta sententiam, id est, Lata sententia de ore Domini, q. d. Ore suo tulerat sententiam, se abducturum Judam in captivitatem.

Ne removeas de ore meo verbum veritatis, Psal. 119. 43. pro, Cupio mihi eam dari fortitudinem ut celebrem promissiones tuas quicquid mihi acciderit.

Ponet in pulvere os suum, Thren. 3. 29. pro, submissè loquetur, de se submissè sentiet, quasi terram deosculaturus.

Quoniam in ore Absalom erat positum, 2. Sam. 13. 32. pro, Semper narrabat amicis se occisurum Amnonem.

Osculor.

Osculamini filium ne fortè irascatur, Psal. 2. 12. pro, Osculo manuum testamini vos filium Dei habere pro rege. Osculo manuum in Palæstina, signum subjectionis erat.

Os Ossis.

Mementote quòd os vestrum & caro vestra sum, Jud. 9. 2. pro, Propinquus vester sive cognatus.

P

Pactum.

ET ingressus sum in pactum tecum, Ezech. 16. 8. pro, Inii fœdus tecum.

Palatum.

Et non dedi ad peccandum palatum meum, ut expeterem maledictionem animæ illius, Job 31. 30. pro, Quum ne verbo quidem offenderim eum, ut ei dira imprecarer.

Pallium.

Et non induentur pallio piloso, ut mentiantur, Zach. 13. 4. i. Posthac non utentur pallio quod induere solebant veri Prophetæ, ne habitu mentirentur prophetiam veram.

Panis.

Panis.

Panem pigritiæ non comedit, Prov. 31. 27. id est; Non vivit sine labore.

Quia veluti panis noster sunt, Num. 14. 9. pro, Devorabimus eos tamquam panem.

Paries.

Parietes cordis mei doleo, Jerem. 4. 19. id est, Præcordia quæ sunt tamquam parietes cordis.

Parturio.

Propterea dabit eos usque ad tempus quo parturiens peperit, Mich. 5. 2. id est, Tradet eos usque in summas angustias, sive, sinet suos affligi non aliter quàm affligi solet mulier in ipso puerperio, sive partu.

Parvulus.

Si non traxerint eos parvuli gregis, Jerem. 49. 20. id est, Raptaverint cadavera eorum per terram vilissimi exercitus Chaldæorum.

Pater.

Omnis generatio illa congregata est ad patres suos, Jud. 2. 10. pro, Mortua est & condita cum majoribus suis in sepulchris.

Pavor.

Incipiam dare pavorem tuum super faciem populorum, qui sunt sub omni cœlo, Deut. 2. 25. pro, Reddam omnes populos territos audito nomine tuo.

Pax.

Num est pax tibi? num est pax viro tuo? num est pax puero? & dixit Pax, 2. Reg. 4. 26. pro, Rectène vales? salvus est vir tuus? preclarène agitur cum puero. Respondit: Omnia sunt salva.

Castigatio pro pace nostra super eum, Jesa. 53. 5. Fuit castigatus, ut haberemus pacem.

Quia erit pax & veritas in diebus meis Jesa. 39. 8. pro, Tantùm peto, ut vivam incolumis, & præstet Dominus quod est pollicitus.

Non quæres pacem eorum & bonum eorum omnibus diebus tuis in sæculum, Deut. 23. 6. pro, Numquam consules tranquillitati eorum & utilitati.

Succisa sunt pascua pacifica, Jerem. 25. 37. i. Ubi scilicet pacificè, & sine incursione ferarum greges antea pascebantur.

Peccatum.

Peccatum populi mei comederunt Hos. 4. 6. pro, Sacrificium sive hostiam oblatam pro peccato.

Percutio.

Numquid juxta plagam percutientis eum percussit eum, Jesa. 27. 7. id est, An afflixit Deus populum suum, ut Sennacherib & Pharao illum percusserant.

Peregrinus.

Quia peregrinus sum apud te, incola ut omnes patres mei, Psal. 39. 13. pro, In terram patriam meam non agnosco, sed velut peregrinus in ea habito, expectans habitationem tuam celestem, ut & patres mei.

Pereo.

Super ipsis periit senium, Job 30. 2. pro, Miseriores fuerunt quàm ut senectutem attingere potuerint præ fame: vel, Periit tempus super ipsos, pro In vanum contriverunt ætatem suam, hoc est, vixerunt inutiles.

Perfectio.

Dixit Saul ad Dominum Deum Israel: Da perfectionem, 1. Sam. 14. 41. id est, Decerne integritatem, hoc est, sortem veram, fac venire sortem pro rei veritate, fac ut sors cadat super eum qui peccavit. Judica uter peccaverit, ego an Jonathan filius meus.

Pes.

Radet Dominus in novacula conducta mercede caput & pilos pedum, Jesa. 7. 20. id est, Pubem, & pudenda. Nam quicquid infra alvum est tribuitur pedibus.

Levavit Jacob pedes suos, & ivit, Gen. 29. 1. q. d. pedes, non eques profectus est.

Quis suscitavit ab Oriente justitiam, vocabit eum ad pedem suum? Jesa. 41. 2. id est, Ut sequatur se quocumque voluerit eum ire, ut prompti & morigeri famuli solent, qui dominorum suorum vestigia sequuntur.

Petra.

Et de petra melle saturavi te, Psal. 81. 17. Hyperbole incomparabilis felicitatis & fecunditatis, q. d. Rem infœcundam feci potius abundare rebus omnibus ad vitam necessariis quàm non saturassem, dictione enim mellis id significatur.

Pharetra.

Beatus vir qui implevit pharetram suam ipsis, Psal. 127. 5. Sub filiis. Pharetram vocat domum, quòd præcedenti versu filios dixisset esse velut sagittas: Ut sagittæ in manu potentis, ita filii juventutum.

Platea.

Plateas pones tibi in Dammasec, 1. Reg. 20. 34. pro, Fora aut vicos rerum venalium, constitues tibi, ex quibus vectigalia recipies: & hac re superiorem te agnoscam.

Plenus.

In argento pleno da eum mihi, 1. Paral. 21. 22. pro, Pretio integro, vel argento quantum valet, vende eum mihi.

Lapides plenitudinum, Exod 25. 7 pro, Gemmæ quæ auro & argento includi solent lu palis.

Pluvia.

Expectabant sicut pluviam me, Job 29. 23. pro, Tanto desiderio expectabant ut pluvia in Autumno, irrigandæ sementi necessaria.

Pœnitet.

Et pœnituit eum secundùm multitudinem miserationum suarum, Psal. 106. 45. id est, Quasi mutasset sententiam cœpit eos benignè tractare juxta abundantes suas misericordias: vel, ob multam suam bonitatem, sive sua ingenti misericordia commotus.

Pono.

Pono.

Non posuerunt Deum coram se., Psal. 54. 5. pro, Nullam Dei rationem habuerunt.

Et ponent fœditatem vestram super vos, Ezech. 23. 49. pro, sument pœnas de vobis propter flagitia & scelera quæ admisistis.

Ponam Jerusalaim lapidem onerosum omnibus populis, Zach. 12. 3. pro, Reddam Jerusalaim immobilem ut à nullis populis transferri possit.

Non pones sanguinem in domo tua, Deut. 22. 8. pro, Ne sis causa necis si corruerit aliquis de tecto tuo.

Pones verba in ore ejus, Exod. 4. 15. pro, Totum negotium ei mandabis, ac dic illi quid oporteat illum dicere.

Populus.

Venient ad te secundùm ingressum populi, Ezech. 33. 31. pro, Ut solet ingredi & irrumpere populus confertim nempe & multi simul.

Congregatus est ad populos suos, Gen. 25. 8. pro, Conditus est sepulchro cum majoribus suis.

Porta.

Ut narrem omnes laudes tuas in portis filiæ Syon, Psal. 9. 15. pro, Locis in quibus conciones haberi solebant à populo Israelitico, in conventu frequentissimo in media Ecclesia.

Porto.

Turpitudinem tuam & abominationes tuas tu portasti, Ezech. 16. 58. pro, Afflicta fuisti pro ratione scelerum tuorum.

Post.

Non respondebis in causa, ut declines post multos ad pervertendum, Exod. 23. 2. pro, In lite ne sequaris plurium sententiam, ut cujusquam pervertas jus.

Potator.

Neque stabunt ulni eorum in sublimitate sua, omnes potatores aquarum, Ezech. 31. 14. idest, Arbores quæ gaudent magno humore.

Præcipio.

Præcepit ei super Mordechai, Esther. 4. 5. pro, Dedit ei mandata de Mardocheo.

Omni exercitui eorum præcepi, Jesa. 45. 12. idest, Totum illum cœlorum exercitum mandato feci, sive solo verbo & jussu.

Pretium.

Dedi pretium tuum Ægyptum Jesa. 43. 3. idest, pretium redemptionis tuæ, pro, Quasi permutatione facta cladem quæ tibi impendebat à Sennacherib, converti in Ægyptios.

Sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, 1. Sam. 3. 1. pro, Tunc erant rati Propheta qui voluntatem Domini populo annuntiarent.

Probrum.

Ut non capiatis ultrà probrum famis in gentibus, Ezech. 36. 30. idest, Ne postbac malè audiatis apud Gentes propter penuriam panis.

Proficiscor.

Proficisci fecerunt lapides grandes, 1. Reg. 5. 17. pro, Præcepit ut adducerent lapides.

Profundus.

Et profundas aquas biberitis, Ezech. 34. 18 idest, Limpidas ac puriores; quòd aquæ profundæ sunt limpidæ ac puræ.

Prohibeo.

Ecce prohibuit Dominus meus, Nahaman Aramæum hunc ut non acciperet de manu ejus quæ attulit, 2. Reg. 5. 20. pro, Pepercit Dominus meus rebus Naaman istius, id est, Noluit accipere de muneribus quæ attulit Naaman.

Et nunc loquere obsecro ad regem, quia non prohibebit me à te, 2. Sam. 13. 13. pro, Non denegabit me tibi.

Prolongo.

Prolongabuntur dies, & deficiet omnis visio, Ezech. 12. 22. id est, Longi ac prolixi erunt, q. d. Non evenient ante multos annos & interim irrita erit omnis visio diuturnitate temporis.

Propinquus.

Numquid Deus de propinquo ego sum dixit Dominus, & non Deus de longinquo? Jerem. 23. 23. id est, Deus novus & recens, & non potius æternus.

Pudor.

In omni terra pudoris eorum, Sophon. 3. 19. pro, In terra in qua probris affecti fuerunt.

Pulvis.

In pulverem mortis me pones, Psal. 22. 16. pro, In terram sepulchri, sive in sepulchrum, q. d. Ex hac tribulatione nihil aliud expecto quàm mortem.

Q

Quæro.

OMnes reges terræ quærebant faciem Selomoh, 2. Par. 9. 23. pro, Invisebant Salomonem, vel magno desiderio tenebantur invisendi eum.

Quies.

Odoratus est Dominus odorem quietis, Gen. 8. 21. pro, suscepit cum beneplacito oblationem, sive placatus est.

Quiesco.

Viderunt populum qui erat in medio ejus habitantem confidenter, juxta consuetudinem Sidoniorum, quiescentem & confidentem, Jud. 18. 7. pro, Otiosum & nihil timentem.

R

Radix.

RAdix mea aperta erit juxta aquas, Job 29. 19. pro, Benedictionem Domini experior in omnibus, & prosperitatem adesse sentio.

Ramus.

Ramum ejus tenerum siccabit flamma, Job 15. 30. pro,

30. pro, Liberos ejus absumet miseria ac tribulatio.

Rectus.

Et rectum fuit verbum in oculis Absalom, 2. Sam. 17. 4. pro, Placuit consilium ipsi Absalom.

Redimo.

Fratrem non redimendo redimet quispiam, Psalm. 49. 8. pro, Nemo fratrem suum ulla ratione redimere potest quin moriatur, & impetrare vitam longiorem pecuniis.

Et si non fuerit viro redemptor, Levit. 25. 26. id est, Propinquus cui sit jus redimendi quæ ille vendiderit.

Regnum.

Et prosperata es in regnum, Ezech. 16. 13. i. Prosperè tibi cessit usque ad regnum, vel, facta es apta, & idonea regno suscipiendo.

Renes.

Etiam noctibus erudierunt me renes mei, Psal. 16. 7. pro, Interni mei affectus proclives alioqui ad malum, incitaverunt me ad pietatem etiam noctu.

Requies.

Et requiem provinciis fecit & dedit dona secundùm potentiam regiam, Esther. 2. 18. pro, Provinciarum tributa minuit.

Requiesco.

Requievit Aram cum Ephraim, Jesa. 6. 2. idest, Societatem iniit, vel, copiæ Syrorum junctæ sunt copiis regis Israel, ad obsidendam Jerusalem.

Retribuo.

Retribue servo tuo ut vivam, Psal. 119. 17. pro, Hoc beneficium confer, idest, hoc beneficio me dignare, ut vivendo, me totum addicam in obsequium tuum. Alii præsta te servo tuo beneficum sive liberalem: tunc vivam, idest, tum demum me felicem existimabo, tunc etiam custodiam sermones tuos si mihi fueris favorabilis, ut vulgo loquuntur.

Revelo.

Turpitudinem patris tui non revelabis, Lev. 18. 7. pro, Non concumbes cum matre tua.

Revertor.

Revertetur ad dies adolescentiæ suæ, Job 34. 25. pro, Erit eo corporis habitu quo erat in adolescentia sua.

Rex.

Oblivioni tradetur Sor. septuaginta annis sicut dies regis unius, Jesa. 23. 15. pro, Tandiu quamdiu homo vivere solet etiam rex qui delicatè vivit & optimè alitur.

Rixa.

Vir rixæ fui ego, & populus meus, Jud. 12. 2. pro, Controversia magna orta est inter me & populares meos.

Robur.

Principium roboris mei, Gen. 49. 3. pro, Quem genui quum adhuc essem fortis & valens robore, i. Primogenitus meus.

Robur mihi erunt habitatores Jerusalem in Domino, Zach. 12. 5. idest, Adjuvabunt nos.

Ros.

Ex utero ab aurora fuit tibi ros nativitatis tuæ, Psal. 110. 3. pro, Gratiæ illæ quæ tibi datæ sunt à patre, contigerunt tibi jam inde ab utero nativitatis: quemadmodum quotidie ab aurora nascitur ros.

S

Sagena.

PRopterea sacrificabit sagenæ suæ, & sufficiet reti suo, Chabb. 1. 16. idest, Omnia tribuet propriæ virtuti, industriæ ac viribus.

Sagitta.

Ad lucem sagittarum tuarum iverunt, Chabb. 3. 11. idest, Grandinis permixtæ fulguri, quam tu è cœlo demittebas in Ægyptios, nocte illa, quæ insecuti sunt Israelem.

Sal.

Pactum salis sæculi est coram Domino tibi, Num. 18. 19. pro, Incorruptum, firmum & perpetuum. Pactum salitum vocat quod Deus externo symbolo sancivit, ne unquam evanescat, sed semper vigeat.

Salvus.

Unde salvam te faciam? num de area, vel de torculari, 2. Reg. 6. 27. pro, Unde tibi feram opem, dando tibi cibum aut potum? at nihil habeo.

Salus.

Sagitta salutis Domini, 2. Reg. 13. 17. pro, Sagitta quæ signum est futuræ salutis quam Dominus dabit Israeli contra Aram.

Domini est salus, super populum tuum benedictio tua, Psal. 3. 9. pro, Domini est ferre auxilium, & cumulare populum omnibus beneficiis.

Sano.

Parcam peccato eorum, & sanabo terram eorum, 2. Par. 7. 14. pro, Condonatis illorum peccatis dabo pluviam tempore suo, anferam locustas, &c.

Sanctus.

Contaminavit Jehudah sanctum Domini quod dilexit, Malach. 2. 11. idest, Matrimonium quod sanctificavit Dominus.

In die illa erit super tintinnabula equorum sanctitas Domino, Zach. 14. 20. idest, Tintinnabula ipsa equorum consecrabuntur Domino: nam ex eis fient lebetes ad coquendum in domo sanctuarii.

Et intulit Selomoh sanctitates David patris sui, 1. Reg. pro, Quæ consecraverat David.

Sanctifico.

Quicquid tetigerit ea sanctificabitur, Exod. 30. 29. idest, Erit sacrum, nec eo uti licebit in rebus privatis, sed tantùm in sacris.

Mittebat Job, & sanctificabat eos, Job 1. 5. pro,

pro, Missis nuntiis jubebat eos ad rem div nam præparari.

Sanguis.

Qui obturat aurem suam, ne audiat sanguinem, Jesa. 33. 15. idest, Qui non vult audire eos qui loquuntur de patranda cæde.

Et posuit sanguines belli in pace, 1. Reg. 2. 5. Idest, Occidit eos incautos, & dum nihil tale suspicarentur: non minus sibi licere eos occidere existimavit, quàm si occidisset in bello, vel, non minore studio mortem fratris occisi in conflictu vindicavit, quàm si occisus fuisset tempore pacis.

Expiabontur à sanguine, Deuter. 21. 8. idest, Pœna homicidii illius condonabitur eis. Sequenti versu dicit: Tu auferes sanguinem innocentem è medio tui: pro, Non imputabitur tibi cædes illa.

Omnis qui egressus fuerit ex ostiis domos tuæ foras, sanguis ejus erit in caput ejus, & nos innoxii: & omnis qui fuerit tecum in domo, sanguis illius in caput nostrum, Jos. 2. 19. pro, Cædes illius imputabitur ei, aliàs, cædes illius nobis imputabitur, si quis manum in eum injecerit.

Sceptrum.

Sceptrum exactoris in eo, confregisti, Jesa. 9. 4. Idest, Vires eorum qui tyrannidem exercebant in eos.

Scindo.

Ascendamus in Jehudah, & obsideamus eam, & scindamus eam nobis, Jesa. 7. 6. idest, Irrumpamos in eam vi armorum, ita ut hac ratione veniat in ditionem nostram.

Scriptura.

In cœtu populi mei non erunt,&in scriptura domus Israel non scribentur, Ezech. 13. 9. idest, In catalogo seu in libro vitæ in quo descripti sunt omnes veri Prophetæ.

Secretum.

In secretom eorum non veniat anima mea, Gen. 49. 6. pro, Animus meus maximè abhorret ab eorum consilio.

Sæculum.

A tempore quo constitui mihi populum sæculi, Jesa. 44. 7. idest, Ab eo tempore quo creavi hominem in terra, q. d. Post homines natos.

Usque in sæculum non videbont lumen, Psal. 49. 20. pro, Non sunt perpetuò victuri. Non potientur hac luce, nisi ad breve tempus.

Sedeo.

Dominos in diluvio sedit: & sedit Dominus rex in sæculum, Psalm. 29. 10. idest, Ut Dominus fuit auctor diluvii tamquam Rex, ita penes eum semper erit summa potestas.

Et erit quando sedes extra, & fodies in eo, Deut. 23. 13. idest, Levas onus ventris.

Semen.

Seminabo domum Israel, & domum Jehudah semine hominis & semine animalis, Jerem. 31. 27. pro, Implebo Judam & Israelem hominibus & opibus quæ olim erant in gregibus & pecoribus.

Semita.

Sic semitæ omnium obliviscentium Dei, Job 8. 13. i. Talia sunt instituta & rationes vitæ omnium qui Deum obliviscuntur.

Septemplicitèr Septuagesies Septies.

Quia Septemplicitèr vindicabitur Cain & Lamech septuagesies septies, Gen. 4. 24. Sicut septenarius numerus in Scriptura multitudinem designat, ita septuplicatio pro ingenti incremento capitur: sic Matth. 18. 22. Non dico tibi usque septies, sed usque septuagesies septies.

Sepulchrum.

Sepulchrum patens guttur eorum, Psal. 5. 10. id est, Ut sepulchrum apertom expectat cadaver quod conficiat & exedat; Ita hostes mei sua blandiloquentia eò tendunt, ut me ad se pellectum perdant, & subvertant.

Qui descendunt ad lapides sepulchri, Jesa. 14. 19. pro, Qui conjecti fuerunt in sepulchrum stratum lapide, vel lapidibus factum.

Sermo.

Quia non est sermo in lingua mea: ecce Domine tu nosti totum ipsum. Psalm 139. 4. pro, Antequam loquar nosti quid dicturus sim: vel, Etiamsi non loquar, tu tamen nosti &c.

Servio.

Non servire feci te in oblatione, nec laborare feci te in suffimento, Jesa. 43. 23. pro, Non oppressi te multitudine oblationum: vel, Non exegi à te multas oblationes. Nam à servis multum operis exigi solet; sequitur: Verùm servire fecisti me propter peccata tua, laborare fecisti me propter iniquitates tuas, idest, Quin potius tuis peccatis molestum onus subire me fecisti, cùm reverenter te mihi subjicere debuisses.

Sex.

In sex angustiis te eruet, & in septima non tanget te malum, Job 5. 19. pro, Quum acciderit una ex multis tribulationibus, servabit te Deos incolumen: imò in plurimis non attinget te ullum malum. Numerus finitus pro infinito.

Signum.

Fac me signum in bonitate, Psal. 86. 17. pro, Declara signo aliquo te mihi velle favere, & te esse mihi propitium. Quidam, Ede signum aliquod bonitatis tuæ erga me.

Posuerunt signa sua signa, Psalm. 74. 4. Repetitio certitudinem rei denotat. Nam certa signa habebant, quibus sibi persuadebant se capturos templom. Alii, Posuerunt sua signa pro signis, vel trophæis, in signom victoriæ, q. d. Domine triumphos suos agunt, ita ut prorsus dejiciant signa majestatis tuæ.

Sileo.

Tibi silet laus Deus in Syon, Psal. 65. 2. pro, Tanta sunt beneficia tua, ut te nemo dignè laudare possit.

Similitudo.

Et ecce tamquam similitudo filii hominis tangebat labia mea, Dan. 10. 16. pro, Rursum tetigit me Angelus ille qui apparuit mihi in specie humana.

Sinistra.

Cor stulti ad sinistram ipsius, Eccl. 10. 2. i. Res suas sinistrè & præposterè administrat: ut manus sinistra ad res agendas est inepta.

Sol.

Diligentes eum erunt secundùm exitum solis in fortitudine sua, Jud. 5. 31. pro, Sumant vires ac proficiant, veluti sol quum exoritur, subinde lucidior evadit.

Et orietur vobis timentibus nomen meum, Sol justitiæ, Malach. 4. 2. i. Christus qui est vera lux, & per quem justificamini.

Quia non requiescet virga impietatis super sortem justorum, Psal. 125. 3. pro, Hæreditatem, q. d. Nullus tyrannus diu justis imperabit.

Tu sustentas sortem meam, Psal. 16. 5. Sub. Ita ut nemo eam mihi auferat: ita te mihi iu hæreditatem dedisti, ut tua sola virtute, salva mihi maneat fruitio; & tibi semper adhæream.

Spina.

Ardebit, & devorabit spinam ejus, & veprem ejus in die una, Jes. 10. 7. Sic vocat militem gregarium, quod infinitis molestiis afficiat.

Spiritus.

Si spiritus iræ dominantis ascenderit contra te, locum tuum ne deseras, Eccl. 10. 4. pro, Si ira dominantis sæviat adversum te, ne commovearis: vel, si spiritus dominantis descenderit super te, id est, Si adipiscaris regiam dignitatem, statum pristinum ne deseras.

Statutum.

Hoc statutum Pesach, Exod. 12. 43. pro, Talis esse debet ritus sive observantia edendi agni Paschalis, & hoc more celebrandus.

Et erit filiis Israel in statutum judicii, Num. 21. 21. pro, In jura, & leges, q. d. Secundùm hanc legem, de hujusmodi judicabunt filii Israel, eritque inviolabile decretum quod nemo judicum immutare audebit.

Stipula.

In stipulam versi sunt ei lapides fundæ, Job 41. 19. pro, Non plus læditur lapidibus missis funda quàm læderetur palea.

Sto.

Joseph erat triginta annorum quando stetit coram Parhoh rege Ægypti, Gen. 41. 46. pro, Cùm præesset Ægypto: vel, Cùm potentiam istam acciperet ab ipso Pharaone.

Et in quibus essent vires ad standum in palatio regis, Dan. 1. 4. id est, Qui per ætatem apti essent ministerio Regis.

Stylus.

Et de Zubulon trahentes stylo scribæ, Jud. 5. 14. id est, Qui scribere solebant, q. d. Etiam ipsi scribæ dediti studiis, arma sumpserunt.

Sulcus.

Si adversum me terra mea clamet, & pariter sulci ejus defleant, Job 31. 38. pro, Si coegi arare terram meam sine mercede agricolarum.

Superbia.

Ne veniat mihi pes superbiæ, Psal. 36. 12. pro, Superborum: hoc est, Ne invadant me superbi.

Suscipio.

Non suscipies auditionem mendacii, Exod. 23. 1. pro, Non eris auctor falsi rumoris adversus proximum tuum.

Suspendo.

Et suspendetur super illum omnis gloria domus patris sui, Jes. 22. 24. pro Inferetur ab illo nobilitas in domum paternam, illique acceptum referent omnem suum splendorem & claritatem.

T

Tabernaculum.

SI non dixerunt viri tabernaculi mei, Job 31. 31. pro, Domestici & familiares.

Tempus.

A tempore usque ad tempus comedes illum, Ezech. 4. 10. pro, A tempore determinato unius diei usque ad tempus determinatum alterius, q. d. Toto die naturali comedes tantummodo XX. siclos panis.

Revertendo revertar ad te secundùm tempus vitæ, Gen. 18. 10. pro Tempore quo fœtus vitalis erit.

Et cum bestiis agri sit pars ejus donec septem tempora mutentur super eum, Dan. 4. 20. id est, sit cum bestiis septem annis.

Terra.

Oculi stulti erunt in extremo terræ Prov. 17. 24. pro, Vagi erunt, id est, Quæret sapientiam & non inveniet.

Ambulabo coram Domino in terris viventium, Psal. 116. 9. pro, Tutus degam inter vivos sub favore Domini.

Terra erit impia propter habitatores ejus, Jesa. 24. 5. id est, Impia esse videbitur erga incolas suos: nam desinet illis producere fructus necessarios: vel, Impiè aget propter habitatores suos: idest, Pœnas luet, ac si impiè egisset: nam erit desolata.

Transfixit caput super terram multam, Psal. 110. 6. id est, Capita sive principes qui præsunt regionibus amplis.

Testificor.

Quid testificari faciam tibi, quid assimilabo tibi ò filia Jerusalaim? Thren. 2. 13. i. Quid testibus probabo, quemquam accepisse tantam cladem quan-

quantam accepisti? aut quem populum adducam, qui tam duro affectus sit supplicio ut tu.

Thesaurus.

Numquid ingressus es in thesauros nivis, & thesauros grandinis vidisti? Job 38. 22. pro, An ascendisti in sublime ubi hyeme nix, & æstate grando generatur & reconditur?

Et nunc si regi bonum est, quæratur in domo thesaurorum, Ezr. 5. 17. pro, in Bibliotheca in qua erant libri rationum nummariarum, non libri sapientiæ & philosophiæ: nam duplices erant Bibliothecæ.

Timor.

Nonne timor tuus fuit ob spem tuam, & propter expectationem tuam perfectio viarum tuarum? Job 4. 6. pro, Nonne sperabas, ob rectam tuam vivendi rationem, in timore Dei, te aliquid emolumenti assecuturum à Deo ipso & interim nihil incommodi experturum?

Torcular.

Torcular calcavit Dominus virgini filiæ Jehudah, Thren. 1. 15. id est, Tradidit populum suum hostibus, ut interficiant eum, torqueant & conculcent, haud secus quàm uvæ in torculari calcantur.

Torrens.

Torrentes impietatis terrebant me, Psal. 18. 5. Sic ipse vocat multitudinem tribulationum, quæ ab impiis infliguntur. Alii iniurias gravissimas & crebras interpretantur: vel potius, multitudinem hostium improborum ac perversorum qui in eum conspiraverant.

Transeo.

Flevit & oravit eum ut transire faceret malitiam Haman Agagitæ, Esther 8. 3. pro, Irritam faceret, depelleret, abigeret à se & à populo suo.

Stillaverunt digiti mei myrrham transeuntem, Cant. 5. 5. i. Interlabentem, inter digitos perfluentem: vel, Probatam.

Tributum.

Ascendere fecit rex Selomoh tributum ex omni Israel, 1. Reg. 5. 13. pro, Indixit tributum omni Israeli.

V

Vacuus.

Mercede conduxit Abimelech viros vacuos & vagos, Jud. 9. 4. id est, Otiosos, nihili, & inutiles.

Vanesco.

Et propter qui vanitate vanescitis? Job 27. 12. pro, Opinionem vanam conamini tueri.

Vas.

Requievit Moab ab adolescentia sua, & requievit ipse in fæcibus suis, & non evacuatus fuit de vase in vas, Jerem. 48. 11. id est, Usque ad hanc diem similis fuit vino intra dolium quieto, & non agitato: numquam fuit ejectus suis sedibus.

Venenum.

Germinabit sicut venenum judicium super omnes sulcos agri, Hos. 10. 4. Prædicit fore ut cito judicentur à Domino: imò dicit latam esse sententiam. Comparat autem judicium illud herbæ venenatæ, quæ citò crescit in terra culta, q. d. Brevi accepturi sunt sententiam suam à Domino suo, imò jam lata est sententia.

Venor.

Qui faciunt velamina super caput omnis staturæ ad venandum animas. Numquid animas venabimini populi mei, & animas quæ sunt vobis vivificabitis, Ezech. 13. 18. pro, Ut perdant, q. d. Numquid animas perdetis? Numquid permittam ut perdatis, hoc est, ut imponatis populo meo, prædicendo illi omnia adversa & infelicia.

Non aduret vir dolosus venationem suam, Prov. 12. 27. pro, Non est habiturus quod sibi paraverit ut edat.

Ventus.

Quia ventum seminaverunt, & turbidinem metent, Hos. 8. 7. id est, Quia opera eorum sunt vana & inutilia, nulla erit illis merces.

Verbum.

Et imposuerit ei occasiones verborum, Deut. 22. 14. pro, Effecerit ut alii malè de illa loquantur.

Sic adducet Dominus super vos omne verbum malum, Jos. 23. 15. id est, Quicquid malorum comminatus est.

Egredietur verbum reginæ ad omnes mulieres, Esther 1. 17. pro, Facinus istud reginæ veniet ad aures omnium mulierum.

Et non fuit verbum meum primum mihi ut reducerem regem meum, 2. Sam. 19. 43. id est, Quare priores de reducendo rege verba non fecimus?

Veritas.

Dabis veritatem Jacob misericordiam Abraham, Mich. 7. 20. pro, Præstabis quod pollicitus es sanctis Patriarchis tuis.. Promissiones vocat veritatem, quòd certò præstentur, quantum est ex parte Dei? misericordiam autem, quòd ex gratia factæ sunt.

Vespera.

Immolabunt eum omnis cœtus synagogæ Israel inter duas vesperas, Exod. 12. 6. Nempe vesperam inclinantis solis, & vesperam occasus solis.

Vestigia.

Quod probris affecerint vestigia Christi tui, Psal. 89. 52. id est, Adventum: vel, Exprobraverunt calcibus Christi tui, id est, Deluserunt Christi adventum: aut, Ut Chald. paraphr. exprobraverunt tarditatem vestigiorum Messiæ tui, quasi numquam venturi. Videbant enim Judæos magis

magis ac magis opprimi, & non illis succurrere suum Christum & Messiam quem jactabant.

Via.

Vado hodie per viam universæ terræ, Jos. 23. 14. pro, Moriturus sum, quemadmodum constitutum est omnibus hominibus.

Si invenerit quispiam inimicum suum, num mittet eum in via bona? 1. Sam. 24. 20. pro, Sinet eum abire salvum & incolumem?

Quia oculi ejus sunt super vias viri, & omnes gressus ejus videt, Job. 34. 21. pro, Deus contemplatur ac discutit consilia & opera hominum.

Viam eorum in caput eorum dedi, Ezech. 9. 10. idest, Decrevi sumere pœnas de illis pro meritis.

Justitia ante eum ambulabit & ponet in via pedes suos, Psal. 85. 14. pro, Cursum suum habebit, ut vulgò loquuntur. Conspicua erit, & prævalebit, idest, Tempore Christi homines dabunt operam justitiæ & æquitati.

Video.

Videre fecisti populum tuum dura, Psalm. 60. 5. pro, Experiri fecisti populum tuum dura; vel, duriter & asperè illum tractasti.

Vide vitam cum uxore quam dilexisti omnibus diebus vitæ tuæ, &c. Eccl. 9. 9. pro, Fruere vita sive commodis hujus vitæ.

Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, Prov. 22. 29. pro, Certè vir velox & festinus, qui summa diligentia fungitur suo munere, evocabitur ad regium ministerium.

Vinculum.

Dirumpamus vincula eorum, Psal. 2. 3. pro, Leges, quibus quasi vinclis solent subditi. Metaphora ab iis qui vincti coguntur facere opus, q. d. Legibus eorum ne pareamus. Verba sunt hostium Dei & Christi ejus.

Venenum.

Venenum Draconum, vinum eorum; & venenum aspidum crudele, Deut. 32. 33. pro, Citò eneeans. Perversa eorum opera intelligit, propter quæ pereunt.

Vir.

Quia sicut vir fortitudo ejus, Jud. 8. 21. pro, Juxta ætatem respondet robur hominis: ideoque habet satis roboris ut possit nos interficere.

Et si mori feceris populum istum tamquam virum unum, Num. 14. 15. pro, Omnes ad unum.

Virga.

Virgam fortitudinis tuæ mittet Dominus ex Syon, Psal. 110. 2. i. Robur quo roboraberis, aut, robur regni tui, quod est fortitudo tua, q. d. Non regnabis tantùm in Judæa, sed extendet Deus Pater potentiam regni tui usque ad extremos fines terræ.

Visio.

Melior est visio oculorum, quàm quod eat anima, Eccl. 6. 9. i. Melius est esse contentum præsenti fortuna, quàm multa desiderare.

Visito.

Visitans iniquitatem patrum super filios super tertios & super quartos, Num. 14. 18. pro, Puniens patres & filios, nepotes ac pronepotes propter iniquitates.

Et visitatio tua custodit spiritum meum, Job. 10. 12. pro, Lex naturæ quam constituisti, me hactenus servavit in vita: vel providentia tua conservat me in vita.

Vita.

Et erit anima Domini mei colligata in fasciculo vitæ cum Domino, 1. Sam. 25. 29. pro, Dominus meus diutissimè vivet, colendo Dominum Deum.

Vitis.

Quia ex vite Sedom est vitis eorum, Deuter. 32. 32. pro, Nati sunt parentibus iniquis, quales erant Sodomitæ, vel Sodomitarum studia imitantur.

Vitulus.

Reddemus vitulos labiorum nostrorum, Hos. 14. 3. i. Offeremus tibi precationes & laudes, atque gratiarum actiones.

Vivo.

Obsecrò domine mi; vivit anima tua domine mi: ego mulier sum, &c. 1. Sam. 1. 26. pro, Tam vera sunt quæ dictura sum, quàm verum est te vivere, vel, quàm verum est quòd opto vitam tuam.

Vivifico.

Vivificemus de patre nostro semen, Gen. 19. 32. pro, Servemus semen, vel suscitemus.

Numquid vivificabunt lapides de acervis pulveris? Neh. 4. 2. pro, Numquid restituent in pristinum statum lapides eos muri jam redactos in cinerem?

Umbilicus.

Ecce populus descendunt de umbilico terræ, Jud. 9. 37. pro, De loco eminentiore terræ, i. De summis montibus.

Umbra.

In palpebris meis apparet umbra mortis, Job 16. 16. hoc est, Oculi mei cœperunt caligare.

Deus facit habitare unicos in domo, Psalm. 68. 7. pro, Efficit ut qui liberis carebant, habeant amplam familiam. Unicos vocat solitarios, & desertos in familia.

Unus.

Quia uno modo loquitur Deus, & duobus ei qui non videt eum, Job 33. 14. pro, Multis modis consulit Deus nostræ saluti: uno modo per revelationem nocturnam, altero verò per castigationes.

Voco.

Vocabunt super eos formidinem undique, Jerem. 49. 29. pro, Advocabunt sibi in auxilium contra eos homines terribiles & formidabiles

dabiles milites qui illis terrorem maximum incutient.

Vocabis salutem muros tuos, & portas tuas laudem, Jes. 60. 18. pro, In muris tuis erit summa pax, & in portis tuis canentur laudes.

Votum.

Quid fili votorum meorum, Prov. 31. 2. l. Pro quo feci vota: vel, Fili gratissime, amatissime, & exoptatissime; pro quo vota mea omnia emitto.

Vox.

Transire fecerunt vocem in castris, Exod. 36. 6. pro, In castris proclamaverunt.

Urbs.

Labor stultorum laborare faciet eum qui nescit pergere ad civitatem, Eccl. 10. 15. Prov. Nescire viam ad urbem, pro, Ignorare rem maximè notam, q. d. Cum stulti vulgaria ignorent, torquent se circa difficilia.

Uva.

Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, Jerem. 31. 29. Proverbium: pro, Filii luunt pœnas propter peccata parentum: sequitur, Omnis hominis qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes.

Vulva.

Et vulva ejus conceptio perpetua, Jerem. 20. 17. idest, Quæ numquam edit fœtum, q. d. Quare non perii.

Uxor.

Ab uxore quæ dormit in sinu tuo custodi ostia oris tui, Mich. 7. 5. q. d. Cave ne secreta tua illi reveles.

Z

Zelus.

Requiescere faciam iram meam in te, & recedet zelus meus à te, Ezech. 16. 42. idest, Desinam te prosequi amore illo quo antea te prosequebar ob zelotypiam tui.

Zelor.

Zelando zelatus sum pro Domino Deo exercituum, 1. Reg. 19. 10. pro, Cruciavi meipsum veluti zelotypia pro honore Dei.

APPA-

APPARENTES SACRÆ SCRIPTURÆ CONTRADICTIONES A DOMINICO MACRO MELITENSI CONCILIATÆ.

PRÆLOQUIUM.

Apparentes Sacrorum Voluminum Antilogias, seu repugnantias, ex eruditissimis præsertim P. Jacobi Tirini Commentariis, qui disertè, & ex Sanctorum Patrum placitis universos tam veteris, quàm novi Testamenti Codices exposuit, & ex aliis præterea scriptoribus privato studio, propriæque consulens utilitati adnotare curaveram. Constitutus enim Romæ fuit conventus doctissimorum virorum à Sanctissimo Pontifice URBANO VIII. qui Biblia recognosceret Arabica, ut ea postmodum ad Orientalium Christianorum institutionem imprimerentur. Tanto quippe studio propagandæ religionis Summus ille Orbis terrarum Antistes incensus erat. Nam Arabica lingua non solùm Africæ populis est communior; verùm etiam Persis, Turcis, Tartaris, ac Mahometanæ superstitionis sectatoribus universis Sacra. Fructuosissimus igitur, ac saluberrimus hic existimatus est labor: solertia præsertim, ac singulari prudentia Em. Card. Pallottæ, qui maxima assiduitate, ac incenso studio nostræ Congreg. præerat. Ego igitur inter hujus cœtus Patres adlectus animadvertebam in singulis ferè congressibus difficultates sanè permagnas ex Sacræ Scripturæ locis in speciem repugnantibus emergere, qui addubitare plurimum, & hærere nos cogerent. Pernecessarium igitur hunc ego laborem suscepi, & quantum mihi per facultatem licuit exantlavi, ut hoc fructu privatim ipse perfruerer. Sed parendum cœtus Sodalibus, & Collegis fuit, qui me ad eum publicandum, & cum aliis communicandum, nondum planè maturum, ac perfectum impulerunt. Quamquam multa equidem studio, ac de industria prætermisi. Permultos enim locos intactos volui, quia eos conciliare supervacaneum, & optimis ingeniis injurium videbatur. Nonnulla tamen paradoxa, quæ prima facie absurda, & veritati contraria videbantur, accesserunt. Fruere itaque lector amico labore, meque Deo, cœlitibusque commendatum plurimùm velis, ac Vale.

CONTRADICTIONES APPARENTES EX LIBRO GENESIS.

Cap. 1. v. 27. (Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum & fœminam creavit eos.) Cùm uterque tam vir, quàm mulier fuerint creati ad imaginem Dei, cur igitur Apostolus scribit ad Corinthios epist. 1. c. 11. v. 7. (Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Dei est; mulier autem glor.a

gloris viri est.) Quibus verbis videtur innueri, mulierem non esse imaginem Dei. Solvit hanc quæstionem S. Thom. 1. par. qu. 93. art. 4. ad 1. ubi ait, tam in viro, quàm in muliere inveniri imaginem divinam secundùm id, quod importat ratio imaginis principaliter, idest, quoad naturam intellectualem. In viro autem invenitur aliquid aliud, quod importat ratio imaginis secundariò, quia vir est principium & finis mulieris, sicut Deus est principium totius creaturæ; & de hac secunda imagine loquitur S. Paulus. Aliter solvit eamdem difficultatem Abraham Ecchellensis vir profundæ eruditionis in Historia Arabum cap. 14. nam mulier non est imago Dei immediata, quia condita fuit ad imaginem viri sui.

Ibid. v. 28. (Crescite, & multiplicamini.) Hoc contradicit textui novi Testamenti Matth. 19. (Non expedit nubere.) Aliisque consiliis novæ legis multis in locis commemoratis, quæ irrident Hebræorum Rabbini, ac reprehendunt Christianum cœlibatum. Resp. Istud non fuisse præceptum, sed tantùm simplicem benedictionem; de hac controversia disputat fusè Bellar. tom. 4. de gratia, & colligitur manifestè ex verbis antecedentibus: (Benedixit illis Deus.) Et confirmatur ex eo, quòd eadem verba dixerit Deus piscibus, ac avibus, in quibus non potest esse præceptum. Hac igitur benedictione communicavit Deus virtutem illis procreandi sibi simile. De Christianorum cœlibatu prophetavit Isaias: (Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus; nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit, cap. 56.) utique loquitur cum illis, qui se castraverunt propter regnum cœlorum.

Cap. 4. v. 26. (Quem vocavit Enos, iste cœpit invocare nomen Domini.) Quomodo cœpit iste invocare Deum, si prius Cain, & Abel obtulerant Deo sacrificia, invocantes quidem nomen ejus, ut habetur supra, v. 3. Resp. Cain, & Abel cognoverunt Deum, illique munera obtulerunt; sed non invocarunt eum precibus: ita R. Salomon, quem sequitur R. Isaac Abravanel. Meliùs tamen conciliantur hæc loca, si dicamus Adam, Cain, & Abel cognovisse quidem Deum, sed Enos cœpit tamquam sapiens docere alios Dei notitiam. Unde lectio hebræa habet: (Tunc cœptum est invocari nomen Domini:) idest, publicè, ut explicat R. Manasses Ben Israel in suo Conciliatore.

Cap. 5. v. 26. (Mathusala postquam genuit Lamech, vixit septingentis octoginta duobus annis.) Quod si verum esset, sequeretur Mathusala vixisse usque ad finem diluvii, nempè anno à creatione mundi 1656. & tamen nulla fit mentio ipsum ingressum fuisse arcam. Pro solutione hujus difficultatis supponendum est, falsam fuisse sententiam aliquorum, qui censuerunt hos annos, quorum sæpè meminit Scriptura, non fuisse integros: si enim hoc pro libito dicere licitum esset in prima mundi ætate, certè idem in sequentibus ætatibus asserere licebit, atque ita incertæ essent omnes Chronologiæ. Respondeo igitur: verum quidem est à nato Lamech usque ad diluvium præcisè numerandos esse annos 782. tot quoque fuisse usque ad obitum Mathusala. Cùm ergo constet ipsum non ingressum esse arcam, dicendum est ultimum ætatis suæ annum non fuisse completum, sed inchoatum. Ajunt enim Hebræi, & præcipuè R. Salomon, Mathusala septem diebus ante initium diluvii è vita excessisse, quod colligunt Rabbini ex illis verbis Gen. 7. v. 10. (Cùmque transissent septem dies.) Hoc enim spatium concessit Deus ad celebrandas exequias, & luctum super Mathusala. Ita fatetur R. Nehemias in Rabot. cap. 32. se didicisse à R. Juda. Non vixit ergo Mathusala post diluvium, quia tam ex Vulgata, quàm ex Josepho colligitur manifestè, quo anno accidit diluvium, Mathusalem diem obiisse: nam, si anno 187. vitæ suæ genuit Lamech, ut habent etiam LXX. relinquitur spatium vitæ Mathusalem annorum 782. ex quibus si demas annos 182. Lamech ante genitum Noe, & ipsius vitæ Noe 600. quando ingressus est in arcam, efficientur anni 782. quos vixit Mathusalem post ortum Lamech. Quin etiam si Hieronymum sequi volumus in eo, in quo cum LXX. convenit, ante diluvium anno sexto mortuum Mathusalem conficeri cogemur. Nam ubi Vulgata editio habet: (Vixit autem Lamech 183. annis.) LXX. habent 188. quibus si addantur anni 600. vitæ Noe ante diluvium, tota summa erit 788. annorum. Post ortum autem Lamech superstes fuit Mathusalem annis 782. Ergo sexennio ante diluvium vita excesserat.

Cap. 6. v. 3. (Eruntque dies illius (*scilicet hominis*) centum viginti annorum.) Hic textus non concordat cum eo, quod narratur cap. 11. Genes. infra, ubi Sacra Scriptura aliquos commemorat, qui post diluvium hunc annorum numerum excesserunt. Respondeo, Deus non statuit singulis hominibus hunc annorum numerum, ut volunt Joseph. Lactant. & Procop. apud Salianum, quis de facto multi, ut diximus, diutiùs supervixerunt: sed toti generi humano hoc annorum tempus præscripsit ad agendam pœnitentiam ante adventum diluvii, & sic tamquam inducias hoc spatium indulsit.

Cap. 7. v. 11. (Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimo decimo die mensis rupti sunt omnes fontes abyssi &c.) Cœpit igitur diluvium mense secundo delapsis imbribus per dies quadraginta, quibus si adjicias centum quin-

quinquaginta dies, quibus duraverunt aquæ super terram, omnes conficient dies centum nonaginta, nimirum, sex menses. Quomodo igitur cap. 8. v. 4. contrarium asseritur his verbis: (Requievitque arca mense septimo vigesimo primo die mensis super montes Armeniæ) nam, si benè computantur menses, deberet esse octavus. Respondet R. Elihezer mensem septimum non esse computandum ab anni principio; sed à die, quo cessaverunt pluviæ. Sed meliùs R. Gerundensis ait illos quadraginta dies contineri in aliis centum quinquaginta, qui conficiunt menses quinque: & sic verum erit, quòd arca requievetit mense septimo numerando ab anni principio.

Cap. 15. v. 16. (Generatione autem quarta revertentur huc.) Isti promissioni divinæ factæ Abrahamo contradicit veritas historiæ, quia quinta generatione reversum est semen Abraham in terram promissionis. Resp. generationes in hoc capite numerandas esse à tempore, quo Israel fuit in captivitate; nam Judas fuit primus, deinde Phares, tertio Hesron, quarto Caleb, qui ingressus est terram promissionis, ita R. Salomon, & R. Isaac Abravanel.

Cap. 22. v. 5. (Dixitque ad pueros suos, expectate hic cum Asino, ego, & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.) Hic textus contradicit verbis supra allatis v. 2. ubi clarè dicitur Isaac immolandum, quomodo igitur ambo erant reversuri? Respondeo ex mente S. Pauli ad Hebr. 11. Abraham sibi persuadebat Isaac à mortuis revocandum esse à Deo, vel certè non permissurum Deum Isaac immolari. (Arbitrans, quia & à mortuis suscitare potens est Deus.) Sciebat enim non posse decipi ab eo, qui promiserat ex Isaac nasciturum Messiam, unde certus erat se reversurum cum filio ad servos.

Cap. 25. v. 6. (Filiis autem concubinarum largitus est munera, & seperavit eos ab Isaac filio suo.) Concubinarum nomine intelliguntur Cetura, & Agar, quæ tamen aliis in locis vocantur uxores, ita vocatur Cetura hoc eodem capite v. 1. & Agar cap. 16. v. 13. infrà, si ergo erant uxores, cur appellantur concubinæ? Respondeo, veræ, ac legitimæ uxores erant, quia tamen ignobiliores, ac servæ, vocantur concubinæ, quasi concubantes, quarum filii non habebant jus ad paternam hæreditatem, sed primaria uxor erat Domina, ejusque filiis integra debebatur hæreditas, cæteris verò dona pro Patris arbitrio dabantur. FR. V. *Concubina* in Hierol.

Cap. 32. v. 24. (Et ecce vir luctabatur cum eo usque manè.) Hic tamen vir vocatur Angelus. Osee c. 12. imò infra v.28. Dei nomen sibi usurpat, dicens: (Quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?) Respondeo, verè fuit Angelus: dicitur nihilominus Jacob fortis contra Deum, eò quòd Angelus ille repræsentabat personam Dei. Vocatur autem vir, quia eam formam visibilem assumpserat.

Ibidem v. 30. (Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.) Sunt verba Jacob, quibus manifestè contradicunt alii textus; nam Moysi dixit Deus Exod. 33. v. 20. (Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet.) Et in Evangelio Jo: 1. v. 18. (Deum nemo vidit unquam.) Theologi passim agunt de præsenti difficultate, an scilicet viator possit videre divinam essentiam: sed omissis Theologorum quæstionibus, respondeo cum S. Eucherio, Jacob non vidisse essentiam Dei; sed speciem aliquam visibilis creaturæ, quæ humanis poterat apparere conspectibus, subjecta Divinæ potestati, ac Deum ipsum repræsentans; imò Rabbini intelligunt prædicta verba de Angelo luctante, qui vocatur *Eloim* in text. Hebt.

Cap. 34. v. 30. (Jacob dixit ad Simeonem, & Levi: Turbastis me, & odiosum fecistis me.) Quibus verbis Jacob reprehendit hos duos filios injustæ vindictæ contra sororis raptores, in qua vindicta graviter deliquerunt multiplici ex capite, primò imprudentiæ; inscio enim Patre hoc patrarunt. Secundò injustitiæ, moventes bellum auctoritate privata non consulto Patrefamilias, apud quem erat jus vindictæ. Tertiò proditionis; ulciscunt enim injuriam jam condonatam. Quartò sacrilegii; nam dolosè abutuntur circumcisione. Quintò crudelitatis, quia graviter læsos, & afflictos ex recenti vulnere occiderunt. Sextò oppressionis innocentum; non enim solum raptorem, sed omnes masculos jugularunt. Ideò Jacob moriens maledixit his filiis. Gen. 49. v. 5. (Simeon, & Levi fratres vasa iniquitatis bellantia) His non obstantibus in Judith 9. v. 2. commendatur hæc actio his verbis: (Deus Patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudaverunt femur virginis in confusionem, & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem, & omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum.) Respondeo, Deus in hoc casu se gessit sicut cum Nabuchodonosore, cui præceperat Tyri expugnationem; item dat opes, ac vires Tyrannis ad puniendos rebelles, qui justam vindictam promeriti fuerant, licèt ille actus, quo utuntur Tyranni ad exequendam divinam voluntatem, displiceat ipsi Deo. Sic in præsenti casu, Volebat Deus ulcisci probrosum raptum Dinæ, usus est zelo Simeonis, & Levi, qui zelo pudicitiæ ad ultionem movebantur, ex quo capite digni erant præmio, & laude. At quia zelus iste fuit imprudens, injustus, crudelis, ac virtutum limites

mites excedens, graviſſimè peccarunt, & ſecundùm hanc conſiderationem non ſervierunt divinæ voluntati. Simili etiam modo obſtetrices Ægyptiæ, quæ mendacio tutatæ ſunt puerorum Hebræorum vitam, benedictionem meruerunt à Deo non propter mendacium, ſed propter pium affectum, & beneficium Hebræis præſtitum. Nam poteſt in una eademque actione aliquid eſſe boni, & præmio digni, & aliquid mali, quod oderit, ac puniat Deus.

Cap. 35. v. 10. (Non vocaberis ultrà Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum,) & tamen eodem capite vocatur Jacob; nam v. 26. (Hi ſunt Filii Jacob.) Reſp. Verba Angeli intelligenda eſſe hoc modo, nimirum, Præcipuum nomen in poſterum erit Iſrael; non tamen auferetur penitus nomen Jacob, ſed erit acceſſorium. Ita Rabbini communiter.

Cap. 37. v. 10. (Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?) Quomodo hoc dicere poterat Jacob, ſi Rachel Mater Joſephi jam obierat, ut dicitur cap. 35. v. 19. ſuprà? Reſpondeo, non loquitur de Rachele jam mortua; ſed de ejus ancilla nomine Bela, quæ nutrix fuerat Joſephi, ac in matris locum ſucceſſerat, ita Lyran. & Toſtat. ſæpè enim in ſacris litteris reperies tales mulieres vocari matres, ut eruditè notavit R. Manaſſes Ben Iſrael lib. 1. de Reſurrect. cap. 1. Vel hoc dixit prudens Pater, ut oſtenderet eſſe impoſſibile, & ſic mederetur fratrum livori: ita R. Salomon.

Cap. 40. v. 19. (Auferet Pharao caput tuum.) Hoc videtur contradicere verbis ſequentibus: (Suſpendet te in Cruce.) Et de facto non fuit illi præciſum caput. Reſpondeo, eſt locutio hebraica, in qua ſæpè ſumitur caput pro ipſo homine: unde ſignificat: Pharao auferet te de numero viventium.

Cap. 41. v. 16. (Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni.) Sunt verba Joſephi, qui tamen ipſemet poſtea prolixè reſpondit Pharaoni explicans ei ſomnium. Reſpondeo, eſt Hebraiſmus *Abſque me*, idest, non ego ex mea ſapientia; ſed Deus per me tamquam per inſtrumentum reſpondebit, & ſomnium explicabit. Confirmatur ex Textu Græco: Ἄνευ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον Φαραώ. Nimirum: (Abſque Deo non reſpondebitur ſalutare Pharaoni.

Cap. 46. v. 6. (Venitque in Ægyptum cum omni ſemine ſuo, filii ejus, & nepotes, filiæ, & cuncta ſimul progenies.) Hic fit mentio filiarum Jacob, qui tamen præter unam Dinam nullas habuit filias, ut habetur infrà v. 15. Reſpondeo ex Rabbinorum traditionibus in Jalcut. In unoquoque partu, quo editus eſt aliquis ex duodecim Patriarchis, ſimul nata eſt & filia, quæ omnes poſteà fratribus nupſerunt, ne Patriarchæ miſcerentur Gentibus; ita ut filii Liæ duxerint gemellas aliorum fratrum, & alii rurſus gemellas harum. Unius autem Dinæ fit mentio, quia in hoc partu non ſunt nati gemini. Neque mirari convenit, quòd reliquas forores Scriptura reticeat; nam etiam omittit filias Adami, quæ Caino, & Abel nupſerunt: ita R. Jehuda Bar-Iſai, qui confirmat ſuam ſententiam ex Scriptura hujus capitis v. 26. (Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob in Ægyptum, & egreſſæ ſunt de ſemore illius, abſque uxoribus filiorum ejus.) Ergo uxores filiorum ex eodem ſemore provenerunt, alioquin ſuperflua viderentur hæc ultima verba.

Ibidem v. 26. (Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob in Ægyptum, & egreſſæ ſunt de ſemore illius, abſque uxoribus filiorum ejus, ſexaginta ſex.) Cui textui repugnat verſus ſequens 27. ubi ſeptuaginta numerantur. Inſuper Act. 7. v. 14. S. Stephanus numerat ſeptuaginta quinque: (Et omnem cognationem ſuam in animabus ſeptuaginta quinque.) Reſpondeo in primo computu non comprehenduntur Jacob & Joſeph, ac ejus duo filii, Ephraim & Manaſſes, qui ſi addantur, conficiunt numerum ſeptuagenarium. R. Levi refert ſe accepiſſe à R. Samuel, matrem Moyſis numerari in iſto computu, quia concepta quidem fuit in terra Chanaan, ſed nata in Ægypto, quod colligit ex cap. 18. Num. In actis verò Apoſtolorum S. Stephanus numeravit etiam quinque nepotes Joſephi, nimirum Machir filium Manaſſes, & Galaad filium Machir, item Suthala, & Thaan filios Ephraim, & Edom filium Suthala: qui omnes in Ægypto nati erant, ut patet ex Num. cap. 26. & ex 1. Paral. 7. vel S. Stephanus addidit Jacob cum quatuor uxoribus, quas non numeravit textus Geneſis.

Cap. 48. v. 22. (Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu. Amorrhæi in gladio, & arcu meo.) Contradicunt duo alii textus; nam Geneſ 33. v. 19. & Joſue ult. 333. aſſeritur manifeſtè hunc agrum emptum fuiſſe à Jacobo pretio centum agnorum. Reſpondeo: Jacob verè emerat hunc agrum, at dein metu compulſus ob ſtragem Sichimis illatam à duobus filiis ſuis agro exceſſerat, quem invaſerunt Amorrhæi, quos poſteà Jacob rediens vi & armis expulit, ita Per. & Cor. à Lapide.

Cap. 49. v. 7. (Dividam eos in Jacob, & diſpergam eos in Iſrael) Iſta eſt maledictio data Simeoni, & Levi; at quomodo diſperſi ſunt, ſi proprias ſedes obtinuit cum aliis fratribus Simeon, ut patet ex c. 19. Joſue v. 1. ubi dicitur: (Et egreſſa eſt ſors ſecunda filiorum Simeon per cognationes ſuas; ſuitque hæreditas.) Ergo filii Simeon non fuerunt diſperſi, ſicut filii Levi, quibus non fuit conſignata certa terræ pars. Reſpondeo, ſolutio pendet ex verbis ejuſdem c. 19.

v. 9. (In possessione, & funiculo filiorum Juda, quia major erat:& idcircò filii Simeon possederunt in medio hæreditatis eorum:) Judaicæ enim Tribui, quæ prima erat, plus spatii contigerat errore Geometricorum, qui error correctus fuit jussu Principum; tunc filii Simeon prima possessione privati, & inter possessionem filiorum Juda excepti, in alterius Tribus terminis habitarunt: Ita Abulen. Insuper cùm postea crevisset Tribus Simeonis novas sedes, & possessiones sibi quæsivit, ut habetur Par. 4. Denique Scribæ, ac Legisperiti erant ex ista Tribu oriundi, qui per omnes Tribus dispersi sunt, ut populum in lege instruerent, ita Cornel. à Lapide, & R. Salomon.

EX LIBRO EXODI.

CAp. 7. ver. 17. (Ecce percutiam virga, quæ in manu mea est, aquam fluminis, & vertetur in sanguinem.) Et tamen v. 19. ejusdem capitis Aron percussit aquas, & non Moyses. (Dic ad Aron, tolle virgam tuam, & extende manum tuam super aquas.) Respondeo, Moysi præceptum fuit, ut Nilum percuteret; Aroni verò, ut reliquos amnes, & rivos percuteret: ita Isaac Abravanel, qui ex ipsis verbis scripturæ satis congruè colligit hanc conciliationem.

Cap. 9. v. 6. (Mortuaque sunt omnia animantia Ægyptiorum.) Hoc non videtur concordare cum eo, quod narratur eodem capite v. 9. (Erunt enim in hominibus, & jumentis ulcera) & v. 19. invenitur alia contradictio: (Congrega jumenta tua) si omne animal mortuum fuerat, quomodo super jumenta immisit Deus ulcera, & postea grandines? Respondeo, animalia solum in agris mortua sunt in priori plaga, ita R. Salomon, & R. Isaac Abravanel, qui probant hanc expositionem ex verbis ejusdem capitis v. 3. quibus denunciatur Pharaoni plaga: (Ecce manus mea erit super agros tuos.) Dicere etiam licebit externos mercatores armenta asportasse in Ægyptum, ac vendidisse.

Cap. 12. v. 2. (Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni.) Iste Mensis erat Nisan, qui Martio correspondet; contra verò legimus c. 23. v. 16. (Solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.) Iste verò mensis erat Thisrin, qui nostro Septembri correspondet. Dubium igitur oritur, quomodo nunc assignatur Martios, nunc September pro anni capite? Respondeo: Mensis Nisan erat principium anni sacri, secundùm quem Neomeniæ festa, ac reliqua omnia Sacra totius anni componi debebant, ac secundùm supputationem Regum Israel. September verò erat principium anni civilis apud Hebræos etiam ante Dei præceptum, & juxta calculum hujus anni civilis omnia negotia politica, & contractus dirigebantur. Imò annos Sabbaticus, & Jubilæi etiam si sacri essent, quia tamen multos contractus civiles venditionis, locationis, mutui, & alios similes continebant, à Mense Septembri inchoabantur, ut asserunt Josephus, Philo, & alii Rabbini: & sanè si à vere inchoarentur isti anni, cùm abstinendum tunc esset ab omni satione, & messe, duobus annis continuis suâ messe caruissent Hebræi; nam inchoato anno Sabbatico à Martio messis in agro relinquenda esset; proximo quoque autumno abstinendum erat à satione, atque ita sequenti quoque anno nulla fuisset messis. At incipiendo ab autumno una tantùm messis peribat, nunquam duæ, nisi annus Sabbaticus anno Jubilæi immediatè jungeretur. Tunc autem Deus consulebat populo insusitata anni præcedentis fertilitate.

Cap. 12. v. 40. (Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.) Certum tamen est filios Israel non mansisse tanto tempore in Ægypto. Nec potest sumi tempus hoc à peregrinatione Abrahami in Ægypto, & Cananitide. Obstat enim Text. Gen. 15. ubi Deus promittit Abrahamo posteros ejus peregrinos fore annos 400. Respondeo igitur ab illa prædicatione usque ad ablactatum Isaac, fluxisse annos triginta, & inde ad egressum filiorum Israel ab Ægypto annos 400. qui simul conficiunt annos 430. Confirmatur testimonio S. Pauli ad Gal. 3. v. 17. ubi ait legem post tertiam mensem ab egressu filiorum Israel datam à Deo, fuisse promulgatam annis 430. post promissionem Abrahæ factam.

Cap. 12. v. 42. (Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti.) Eodem verò capite v. 51. (Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de terra Ægypti.) Et Deut. 16. v. 6. (Immolabis Phase vespere ad Solis occasum, quando egressus es ex Ægypto.) Ad concordandas has diversas scripturas, supponendum est, in sacris paginis verba non sonii in actu perfecto, sed in fieri, vel actu continuato, vel solùm inchoato. Unde quando dicuntur Israelitæ egressi vespere, loquitur textus de principio egressionis, cùm immolarunt, ac comederunt agnum, suaque convasarunt, nocte verò cæsis Ægyptiorum primogenitis acceperunt à Pharaone veniam, imò mandatum exeundi, & itineri se accinxerunt. Manè denique re ipsa egressi sunt.

Cap. 13. v. 6. (Septem diebus vesceris azymis.) Hoc præceptum alibi repetit Dominus, cui tamen obstat cap. 16. Deut. v. 8. (Sex diebus comedes azyma.) Sed facilis est conciliatio horum

rum textuum; nam hic in Deuteronomio præscribitur Israelitis celebratio Paschæ Hierosolymis tantùm facienda, & non alibi. Secundo verò die unusquisque poterat reverti in domum suam. Non igitur in his sex diebus comprehenditur dies azymorum; sed sex sequentes post discessum, ut clarè colligitur ex verbis capitis, & notavit R. Isaac Abravanellus.

Cap. 14. v. 20. (Stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israel, & erat nubes tenebrosa.) Statim verò additur: (Et illuminans noctem.) Quæ propositiones sunt omninò oppositæ. Respondeo, Nubes hæc posita inter Hebræos, & Ægyptios insequentes, ex ea parte, quæ respiciebat Ægyptios, erat densior, atque ideò tenebrosa, impediens accessum ad Hebræos, versus quos erat lucida radios emittens usque ad primam Hebræorum aciem, ita Tost. & Perer.

Cap. 16. v. 31. (Gustusque ejus quasi similæ cum melle.) Loquitur sacer textus de mannæ sapore, cui contradicit capit. 11. Num. ver. 8. (Et facies ex eo tortulas saporis panis oleati.) Aliqui respondent saporem mannæ fuisse immutatum fractione molæ, & coctione, ut clarè patet ex verbis ipsius textus; ita sensere quamplurimi Rabbini. Possum etiam addere id, quod legitur in libro Midras, nempè, Viri justi comedebant manna quale cœlitùs demissum fuerat; alii verò gulæ dediti vertebant manna in placentas, quæ non continebant mellis dulcedinem, sed olei saporem.

Cap. 20. n. 5. (Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.) Contrarium asseritur ab Ezechiele cap. 18. v. 20. (Filius non portabit iniquitatem patris) Respondeo, primus locus intelligendus est conditionatè, nimirùm, si filii imitentur peccata Patrum, ita Hieron. in Ezech. 18. Aug. in quæst. veteris, ac novi testamenti cap. 14. Greg. 15. Mor. cap. 22. Chrys. in Psal. 48. Theod. quæst. 40. in Exod. S. Thom. 1. 2. quæst. 87. art. 8. Eamdem expositionem sequuntur multi Rabbini, quorum aliqui addunt, quòd in hoc capite Propheta prohibet in humano judicio punitionem filiorum ob parentum delicta, at Deus, qui novit abscondita cordis, aliquando castigat filium æmulum paternæ pravitatis: ita R. David Kimchi.

Cap. 25. v. 15. (Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis) loquitur textus de vectibus, qui semper erant annulis affixi, nec unquam amovebantur; & tamen contrarium asseritur cap. 4. Num. v. 6. (Extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.) Igitur Levitæ quando sublevabant arcam apponebant de novo vectes. Respondeo, Levitæ inducebant vectes, idest, aptabant illos pro libitu, ita tamen, ut non eximerent eos ab annulis, ut explicat R. Moyses Gerundensis, cui assentitur R. Isaac Abravanellus. Alii verò asserunt fuisse quatuor vectes in arca, quorum duo semper infixi manebant annulis, duo verò supponebantur à Levitis, quando arca tollenda erat. Alii denique Rabbini ajunt vectes sublatos ad aptandum pallium, & cooperiendam totam arcam; quod non erat prohibitum.

Cap. 33. v. 11. (Minister ejus Josue filius Nun puer non recedebat de tabernaculo:) Et tamen ut colligitur ex cap. 17. Exodi v. 9. Josue jam tunc agebat annum 53. eratque magister militiæ, quomodo ergo erat puer? Respondeo, puer significat juvenem: juventutem enim ad 45. annum producit Varro, & ad 46. Servius Tullius, præcipuè tunc temporis, quando hominis vita productior erat. Vel puer significat cœlibem, quia, ut probat Serarius, Josue numquam matrimonii vinculis fuit irretitus.

Cap. 34. v. 15. (Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum:) Dein v. 16. (Nec uxorem de filiabus eorum recipies) Huic legi contradicit alia Deuter. 21. ver. 11. ubi permittitur ducere uxorem de mulieribus in bello captis. Respondeo, ista prohibitio intelligitur, quamdiu uxor permanserit in sua infidelitate, cùm sit periculum avertendi cor Viri ad Deos alienos: secùs autem si ad Judaicam religionem transierit; sic Salmon duxit meretricem Rahab, sic Booz Rut Mohabitidem, & alia exempla. Contra verò reprehenditur Salomon, eò quòd mulieres infideles duxerit sibi uxores. Nec obstat, si Sampson Philisthæam infidelem acceperit, & Esther cum Assuero matrimonium contraxerit. Nam id peculiari Dei dispensatione factum est, qui etiam periculum prævaricationis avertebat, & magnum inde bonum eliciebat.

Cap. 37. v. 1. (Fecit arcam habentem duos semicubitos in longitudine.) Quibus verbis opponitur alius text. Exod. 25. v. 10. (Arcam compingite, cujus longitudo habeat duos, & semis cubitos.) Respondeo, facilis est solutio; nam in primo text. subintelligitur particula &, dicendum enim est: (Duos, & semis cubitos.) Ita etiam legit Arab. text. dicens: (Duos cubitos cum dimidio.)

Cap. 37 v. 14. (Contra coronam.) Exodi verò 25. v. 27. (Subter coronam.) Respondeo idem esse hoc in loco *contra*, ac *subter*; nam verbum *Leomod* significat aptè, ut non excedat.

EX LEVITICO.

CAp. 16. v. 29. (Mense septimo decima die mensis affligetis animas vestras .) Huic præcepto contradicit aliud in c. 23. v. 32. (Affligetis animas vestras die nono mensis .) Respondeo , hic textus loquitur de principio jejunii , quod incipiebat à Vesperis diei noni , & protrahebatur usque ad Vesperas diei decimi , ut additur ibi : A Vespera usque ad Vesperam .

Cap. 17. v. 3. (Si occiderit bovem , aut ovem , sive capram in castris , vel extra castra , & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino , sanguinis reus erit :) Loquitur textus de occisione sacra , nempè de sacrificio , quæ non poterat fieri , nisi in atrio ; & tamen contra hoc Dei præceptum Samuel sacrificavit in Maspha , 1. Reg. 7. v. 9. Elias in monte Carmeli , 3. Reg. 18. v. 33. Respondeo , cessantibus causis prohibitionis , ut ait S. Aug. qu. 56 in Lev. cessat ipsa prohibitio. Causæ autem hæ erant . Prima , ne laicus aliquis sacrificandi munus sibi arrogaret. Secunda , ne Idololatriæ pateret via sacrificando in excelsis more Gentium .

Cap. 22. v. 25. (De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro , & quidquid aliud dare voluerit .) Contra hoc Dei præceptum Rex Darius 1. Esd. 6. & Seleucus 2. Mach. 3. dicuntur ministrasse sumptus ad sacrificia necessarios . Respondeo præceptum hoc prohibet oblationem immediatam , nam licebat accipere pecunias à Gentilibus ad emendas victimas etiam pro ipsis Gentilibus offerendas in templo .

EX LIBRO NUMERORUM.

CAp. 3. v. 25. (Habebunt excubias in tabernaculo fœderis .) Loquitur de Levitis & tamen Exod. 4. & alibi solis Sacerdotibus assignatum est munus custodiendi tabernaculum , illudque ingrediendi . Respondeo, *in tabernaculo* , idem est , ac si dicat *super Tabernaculum* , scilicet super instrumenta sacra , quæ custodiebantur à Levitis , tum quando stabat tabernaculum , tum etiam cùm deportabatur .

Cap. 3. v. 39. (Omnes Levitæ , quos numeraverunt Moyses , & Aaron , juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino , à menso uno , & supra fuerunt viginti duo millia .) Hoc stare non potest cum calculo superius connumerato , qui numerat viginti duos mille , & trecentos . Respondeo , illos trecentos inter Levitas ibi non numerari , eò quòd totidem essent inter ipsos primogeniti post egressum ex Ægypto procreati , qui aliunde erant Deo dicati , nec venire poterant in aliorum Levitarum numerum . Nam Levitæ pro primogenitis aliarum Tribuum commutandi , ac in eorum locum substituendi , Deoque appropriandi erant . Ita Comest. Abulen. Lyran. Dion. Carthus. & Cajet.

Cap. 11. v. 14. (Non possum solus sustinere omnem hunc populum .) Quomodo justè queri potest Moyses se solum sustinere populi gubernacula , si ex soceri consilio elegerat tot millenarios , centenarios , quinquagenarios , ac decanos judices , ut dictum est Exod. 18. Respondeo , isti solùm adjuvabant Moysen in civili administratione , & forensibus negotiis .

Cap. 12. v. 1. (Propter uxorem ejus Æthiopissam .) Loquitur textus de uxore Moysis , quæ tamen Exod. 2. v. 16. dicitur fuisse Madianitis ex Arabia . Respondeo , duplex est Æthiopia . Una Occidentalis ultra Ægyptum in Africa , quæ etiam Abasia dicitur . Altera est Orientalis , quæ dicitur Arabia , & complectitur Madianitas , aliosque populos ad Arabicum sinum vergentes versus Austrum . Ita Lyr. Abul. Vatab. Herodot. Plin. S. August. Theod. Rab. Rup. Oleast. Cornel. unde non est audiendus Josephus , qui lib. 2. Antiq. cap. 10. ait Moysen in Ægypto commorantem gessisse bellum contra Æthiopes , eosque subjugasse , accepisseque sibi in uxorem filiam Regis Æthiopum . Vel textus loquitur ironicè ; nam Sephora erat pulcherrima inter omnes mulieres , ut tradunt Rabbini . FR. Vide quæ dixi in Hierolexico dict. *Sephora* .

Cap. 20. v. 29. (Illo mortuo in montis supercilio ,) nempè montis Hor . Idem confirmatur c. 33. v. 3. & Deut. c. 32. v. 50. Contrarium asserit Moyses Deut. cap. 10. v. 6. (Filii Israel moverunt castra ex Beroth filiorum Ican in Mosero , ubi Aaron mortuus , & sepultus est) Non possumus solvere hanc difficultatem , nisi admittamus Rabbinorum traditiones , qui asserunt Aaron verè mortuum in Hor : sed filii Israel ob amissum patronum tam amantem populi decreverant redire in Ægyptum , & sic jam reversi fuerant in Mosera , ubi planxerunt Aronis mortem , qui dicitur ibi mortuus , quia ibi divulgata fuit ejus mors planctu , ac populi ululatu , ita scribit R. Bachie , ex traditione à R. Tanchuma , quem ajunt fuisse Platonis magistrum : deindè tribus Levi sancto zelo arma contra Israelitas arripuit , & coegit , ut priori itineri insisterent : nam populus desperare cœperat de ingressu in terram sanctam .

Cap. 22. v. 22. (Et iratus est Deus .) Nimirum contra Balaam : & idem confirmatur vers. seq. 32. dicens illi Angelus : (Quia perversa est via tua , mihique contraria .) Quæ omnia non concordant cum iis , quæ habentur hoc eodem cap. v. 20. ubi Deus veniam eundi Balaamo concedit : *Surge , & vade cum eis* . Ergo non est

est dignus reprehensione Balaam. Respondeo, Deus concesserat veniam, cum hac tamen conditione, ut nihil faceret, nisi quod ei præcepturus esset: At verò Balaam in itinere avaritia victus, animo statuebat, si aliquo modo maledicere posset Hebræis, quod erat omnino contra Dei præceptum, ac voluntatem.

Cap. 25. vers. 12. (Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini ejus pactum Sacerdotii sempiternum.) Quomodo stat ista Dei promissio facta Phinees, si 1. Reg. 2. post ejus pronepotem translatus fuit Pontificatus ad Heli, qui erat de familia Ithmari, ut ait Josephus lib. 5. Antiq. cap. ult. & lib. 8. cap. 1. Respondeo, fœdus hoc conditionatum fuisse, nempè, si ejus posteri in fide, ac Dei cultu constantes perseverassent. Fœdera namque mutuam obligationem utrique parti inducunt; ita Dionys. Carthus. Unde resipiscentibus posteris Phinees tempore Davidis, & Salomonis, Pontificatus ipsis restitutus fuit, quem retinuerunt semper saltem usque ad Herodis tempora, quando non ampliùs jure successionis, sed pretio, vel gratia Principum hic honor obtinebatur. Itaque fuit illi pactum Sacerdotii sempiternum usque ad finem Synagogæ, licèt per tempus breve interruptum, & sic Cajet. ait promissionem hanc fuisse juris, non facti.

Cap. 27. v. 12. (Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram.) Alio verò in textu nempè Deut. 34. vers. 1. (Ascendit Moyses super Montem Nebo.) Respondeo, continuatio plurium montium vocabatur Abarim, quod hebraicè significat transitum, cujus una pars, seu jugum ad quod Moyses ascenderat, appellabatur Nebo. Ideò mons vocabatur Phasga, quod significat speculam, seu montis supercilium. Mons igitur vocabatur Nebo, sed alia nomina non sunt propria; nam dicebatur Abarim, quia inde patebat transitus ad diversa loca, vocabatur Phasga ob loci eminentiam.

Cap. 32. v. 21. (Omnis vir bellator armatus Jordanem transeat.) Legimus tamen Josue 4. v. 13. solùm quadraginta millia transisse. Respondeo. *Omnis vir bellator*, scilicet à me, vel à Josue designandus; nam aliqui ultra Jordanem remanserunt ad custodiendas Urbes.

EX DEUTERONOMIO.

CAp. 2. vers. 29. (Sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar.) Sunt verba legatorum Israel ad Sehon regem, à quo petierant transitum, & victum pecunia comparandum, quemadmodum fecerant filii Esau, & Moabitæ; & tamen istæ nationes negarunt transitum, & victum: ita Num. 20. vers. 18. & Deut. 23. v. 3. Respondeo, ista ultima verba intelligenda non sunt de transitu, sed de victu, quem vendiderunt Israelitis: ita conciliat hæc loca R. Salom. Alii verò Rabbini referunt ista verba *Sicut fecerunt* ad sequentem periodum, nec esse prolata à legatis; sed Sacra Scriptura narrat exitum rei, scilicet (Sicut fecerunt filii Esau &c. Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum.)

Cap. 4. v. 48. (Usque ad montem Sion, qui est Hermon.) At mons Hermon est trans Jordanem; mons verò Sion Hierosolymæ. Respondeo, mons Hermon vocabatur Sidoniorum lingua Sarion, ut habetur cap. præc. num. 9. (Usque ad montem Hermon, quem Sidonii Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir.) Totus verò montium tractus dicebatur Galaad, cujus extrema pars trans Jordanem vocabatur Hermon, vel Sarion, vel Sanir, aut Sion; sed scribitur per *Scin* ad differentiam alterius Sion, super quem est arx David, hæc enim scribitur per Tsade. FR. Vide *Sanir* in Hier.

Cap. 5. v. 3. (Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum.) Sed hoc non concordat cum eo, quod traditur Gen. 15. v. 18. (In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abraham.) Respondeo, illud fœdus non fuit tale, quale hic initum fuit; ibi enim solam Abrahamo promisit terram Chananæorum; hic verò omnes Abrahæ posteros in populum suum peculiaribus legibus, ac cæremoniis sibi adstrictos acceptat Deus, & illi vicissim acceptant eum in Deum, ejusque legibus sese adstringunt; unde hebræa lectio habet: (Non cum patribus pepigit pactum istud.)

Cap. 12. v. 17. (Primogenita armentorum, & pecorum &c. coram Domino Deo tuo comedes ea) Cui præcepto contradicere videtur aliud Deut. 15. vers. 19. (De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini sacrificabis Domino) quæ Sacerdotibus integra cedebant. Respondeo: Primogenita, quæ comedi coram Domino, & non in urbibus jubet Deus, non erant masculini sexus, & sine macula; sed vel sexus fœminini, vel maculata vitio aliquo corporis.

Cap. 15. v. 4. (Et omnino indigens, vel mendicus non erit inter vos.) Ex alia verò parte habemus hic vers. 11. (Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ.) Insuper Matth. 26. vers. 11. (Pauperes semper habetis vobiscum.) Respondeo ex versione septuaginta Interpretum manifestè colligitur hoc fuisse præceptum, quo Deus pauperibus subveniendum esse demonstrat. Τῷ δὲ ἀδελφῷ σου οὐκ ἄφεσιν ποιήσεις, ὅτι οὐκ ἔσαι ἐν σοὶ ἐνδεής. (Fratri autem tuo remissionem facies, quia non erit in te indigens.) Quod præceptum singulis quidem impositum est: Aliud est præcipere aliquid singulis, aliud verò consequi finem ipsius præcepti, quod non est, in potestate singulorum, sic etiam alibi prohibentur meretrices ex filiabus Israel, quis tamen negabit de-

bit defuisse unquam de facto meretrices? Aliter conciliat hos textus Vatab. ait enim inter Hebræos fuisse quidem privatos pauperes, non tamen publicos mendicos, quod observatur in aliquibus civitatibus benè ordinatis.

Cap. 23. verf. 1. (Non intrabit Eunuchus &c. Ecclesiam Domini) Contra hoc est locus Isai. 56. verf. 5. (Eunuchis qui tenuerint fœdus meum, dabo in domo mea locum.) Insuper Actor. 8. v.27. (Ecce vir Æthiops eunuchus venerat adorare Jerusalem.) Respondeo, per Ecclesiam hic non intelligitur templum, nec religio Judaica, quia ad hæc patebat liber aditus cuivis alienigenæ, dummodo esset circumcisus; loquitur igitur textus de jure civium, quo speciali gratia exteri donabantur, fiebantque capaces munerum, ac dignitatum publicarum: idem dicendum est de nato ex scorto, cum hac tamen exceptione sumenda est ista lex, si nimirum, tam præclara essent merita, poterat aliquis populo adcenseri, ut concessum fuit Rahab meretrici, ita Jos. 6. & Achior Ammonitæ, Judith. 4. & aliis, qui jura civium adepti sunt.

Cap. 33. v. 12. (Et Beniamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.) Hæc Mosis benedictio non videtur adimpleta, nam Templum, & ipsa Jerusalem etant in Tribu Juda. Ita Jos. 15. verf. 18. Item Psalm. 77. (Elegit tribus Juda, montem Sion.) Respondeo, licèt pars Jerosolymæ superior australis, ubi erat mons Sion, pertineret ad Tribum Judæ, pars tamen inferior, & septentrionalis cum intermedio monte Moria, in quo templum extructum fuerat, pertinebat ad tribum Beniamin, ita Lyran. in Genef. 28. & quando dicitur Deus habitasse in Sion, est figura Synecdoche, quatenus Sion sumitur pro tota urbe Jerosolyma.

EX JOSUE.

CAp. 1. verf. 11. (Post diem tertium transibitis Jordanem:) Quomodo hoc subsistit cum c.seq. ubi Text. loquitur de exploratoribus missis, qui triduo latitarunt in montibus, & post illorum reditum adhuc Hebræi manserunt tres dies apud Jordanem, ut colligitur ex cap. 3. Respondeo; Hæc narrantur per hysteron proteron anticipativè, nam missio exploratorum præponi debet huic præcepto Josue per castra divulgato; unde isti tres dies, de quibus hic fit mentio, sunt iidem cum illis tribus diebus, qui habentur cap. 3. ubi loquitur Textus de mansione populi post reditum exploratorum: ita Abul. & alii.

Cap. 15. verf. 17. (Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb junior.) Contra verò Num. 32. verf. 12. ait Textus: (Præter Caleb filium Sephone Cenezæum.) Ergo Caleb non erat frater Othonielis, sed Cenez. Respondeo, Othoniel non dicitur absolutè frater Caleb, sed cum additamento, nempè, frater junior, seu minor, nempè, nepos ex fratre. Ita Oleast. & Eugub.

Cap. 21. verf. 36. (Civitates refugii Bosor in solitudine, Misor, & Jaser, & Jethson, & Mephaat civitates quatuor.) Quomodo sunt quatuor, si numerat quinque? Respondeo, Misor, & Jaser esse unam, eamdemque Civitatem. Unde in textu Hebræo non legitur Misor.

EX LIBRO JUDICUM.

CAp. 9. verf. 18. (Interfecistis filios ejus septuaginta viros.) Et tamen ex hoc toto capite, & ex præcedenti v. 3. manifestè colligitur, occisos fuisse tantùm sexaginta octo. Nam Abimelech unus ex fratrum numero fuit interfector. Jonathas verò natu minimus fugit, & mortem evasit. Respondeo. Scriptura sæpè ponit numerum plenum, ac rotundum, neglecto minore, vel majore, etiamsi aliquantulum crescat, vel decrescat; v. g. Num. cap. 11. Vocantur septuaginta seniores, cùm re vera fuerint septuaginta duo; ita hic econtra adduntur duo, qui non fuerunt interfecti, licèt & ipsi de fratrum numero essent.

Cap. 10. verf. 1. (Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua, patrui Abimelech, vir de Isachar.) Ex quibus constat Tholam fuisse nepotem Gedeonis, Gedeon enim erat frater Phua; sed quomodo concordat textus cum alio Jud. 6. v. 15. ubi dicitur Gedeon fuisse de tribu Manassis, non verò Isacharis? Respondeo. Gedeon, & Phua licèt fratres essent uterini, nihilominus ex patribus diversarum tribuum nati sunt, ita S. August. quæst. 47. Poterant enim fœminæ nubere viro alterius tribus, quando ex occasione non transferebatur hæreditas in alteram tribum.

Cap. 10. verf. 4. (Habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havot Jair, idest oppida Jair.) Cui opponitur alius textus Num. 23. verf. 41. ubi asseritur has civitates appellatas fuisse ab alio Jair filio Manassis longè antiquiore. Respondeo. Senior ille Jair dederat nomen istis villis; posterior verò Jair muris illas cinxit, ac in oppida erexit, idemque nomen comprobavit, & roboravit.

Cap. 18. verf. 1. (Tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea. Usque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat.) Quomodo hoc stare potest cum eo, quod dicitur cap. 19. lib. Josue, ubi describitur sors septima filiis Dan? Respondeo, illa sors non erat

erat satis ampla, cùm fuerit occupata ab Amorrhæis magna ex parte.

Cap. 21. vers. 4. (Extruxerunt altare, obtuleruntque ibi holocausta.) Altare jam extructum fuerat à Moyse Exod. 38. insuper non licebat aras erigere, nec victimas offerre extra tabernaculum fœderis, ideoque improbatur novi altaris erectio Josue 22. Respondeo, hoc altare in ipso tabernaculo extructum fuit, quod licitum erat, ut docet Abul. Poterant enim plura altaria in loco tabernaculi erigi, si victimarum numerus ita exegisset, ut fecit Salomon 3. Reg. 8. extra tabernaculum verò numquam licitum erat, nisi ex speciali Dei dispensatione.

EX LIBRO I. REGUM.

CAp. 1. vers. 1. (Elcana filius Jeroham, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph, Ephratæus.) Et tamen ex 1. Par. 6. vers. 33. Elcana dicitur fuisse ex tribu Levi. Respondeo, verè fuit Levita, natus tamen in Ramatha Civitate Levitica, quæ sita erat in tribu Ephraim. Unde domicilio erat Ephratæus, genere tamen Levitico: sic etiam in Actis Apostolorum Judæi ratione domicilii appellantur Cretenses, Arabes &c.

Ibid. vers. 11. (Dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus.) Quomodo Mater Samuelis promittit filium Domino, si omnes Levitæ erant Domino dicati, ut habetur Num. 3. vers. 45. Respondeo, Levitæ dicabantur Domino à trigesimo ætatis suæ anno usque ad quinquagesimum: ita Num. 4. v. 2. Anna verò sempiterno Dei obsequio filium devovet Nazarenum futurum.

Cap. 3. vers. 7. (Porrò Samuel necdum sciebat Dominum.) Hæc verba quomodo verificantur, si cap. præced. dictum est (Samuel proficiebat, & placebat tam Domino, quàm hominibus?) Respondeo, hic Textus loquitur de peculiari scientia, & cognitione, qua Prophetæ sensibiliter, ac per revelationem Dominum audiunt.

Cap. 8. vers. 6. (Displicuit sermo in oculis Samuelis, eò quòd dixissent: Da nobis regem.) Imò etiam Domino displicuit, qui id Samueli indicavit: (Non enim te abjecerunt, sed me.) Et tamen Deut. 17. vers. 14. permittitur Israeli constituere sibi Regem. Cumque ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam &c. constituam super te Regem.) Respondeo non peccarunt Israelitæ petentes sibi Regem, qui populum ex divino nutu, & legibus à Deo præscriptis regeret; sed peccarunt, eò quòd petierunt sibi Regem, qui peregrinis legibus, ac institutis eos gubernaret, sicut barbaræ, & gentiles nationes. Hoc enim exprobrat ipsis Dominus, & sic hoc eodem cap. explicatur jus regium non quidem justum, ut notat S. Thom. lib. 3. de regim. Princip. cap. 11. & 1. 2. quæst. 105. art. 1. & 2. Agitur ergo de jure injusto, ac prohibito, ita S. Gregor. Cajet. Abul. Vatab. Secundò, quia petierunt Regem ad judicandum, quod munus erat judicum, & non Regis, ad quem solum pertinebat bella dirigere. Tertiò, quia hæc petitio querelis manifestata fuit; nam tædio Samuelis populus regem optaverat. Quamplurimæ aliæ rationes assignantur ab Expositoribus tam Latinis, quàm Hebræis.

Ibidem vers. 18. (Et clamabitis in die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus.) Cui contradicit Textus alius, nimirùm cap. 9. v. 16. infrà: (Quia respexi populum meum: venit enim clamor eorum ad me.) Respondeo, negat Deus se auditurum populi clamorem, nimirum, quando clamabunt à facie Regis nimis duri, quem petierunt: non tamen negat se exauditurum eorum clamores in aliis afflictionibus.

Cap. 11. vers. 1. (Et factum est quasi post mensem,) scilicet à Saulis electione; (Ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adversus Jabes Galaad.) Et tamen Naas ante Saulis electionem adversus Israelitas venerat, ut colligitur ex cap. seq. vers. 12. (Videntes autem, quòd Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis.) Quæ verba fuerunt à populo prolata Samueli ante electionem Saulis. Respondeo, verum est Naas expeditionem suscepisse adversus Israelitas ante Saulis electionem, sed videntur Israelitæ cum illo talibus qualibus conditionibus transegisse. Nunc verò arrepta hac nova occasione bellum redintegrat tyrannus.

Cap. 13. vers. 1. (Filius unius anni erat Saul, cùm regnare cœpisset. Duobus autem annis regnavit super Israel.) Dicitur filius unius anni ob animi candorem, quem initio regni ostenderat. Sed contra ultimas particulas maximam afferunt difficultatem verba relata Act. 13. vers. 20. (Exinde postularunt regem, & dedit illis Deus Saul filium Cis virum de tribu Beniamin annis quadraginta.) Respondeo, isti quadraginta anni respiciunt tam Samuelis, quàm Saulis regimen. Utriusque enim tempora conjunxit ibi Sanctus Paulus; unde Saul regnare cœpit anno trigesimo octavo præfecturæ Samuelis: & sic duos tantùm annos tribuunt aliqui Regno Saulis. Ita Hebræi, Gerard. Mercat. Arias Montan. lib. de sæculis, Adricom. anno mundi 2850. Sanct. in 1. Reg. 13. At Salianus ann. 2964. asserit Saulem plures annos regnasse, sed duos tantùm inoffenso pede præcurrisse, in quibus verè puerilem repræsentavit candorem, & secundùm compu-

computum hujus Auctoris Saul regnare cœpit ann. 23. præfecturæ Samuelis.

Ibid. verf. 13 (Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum.) Et tamen Regnum Israeliticum promissum fuerat tribui Judæ. Gen. 49. (Non auferetur sceptrum de Juda.) Quomodo ergo domui Saulis præparasset Dominus regnum in sempiternum, qui erat ex tribu Beniamin? Respondeo, promissio ista facta Sauli, est conditionata; illa verò tribui Judæ, est absoluta: & quia per scientiam conditionatam viderat Deus Saulem defluxurum à conditione, poterat prædecernere per scientiam absolutam sceptrum transferendum in tribum Judaicam. Ita Scholastici. *In sempiternum*, juxta consuetum Scripturæ morem, significat longum tempus; imò sæpe à Rabinis hæc vox sumitur pro tempore Jubilæi, idest, quinquaginta annorum.

Cap. 14. v. 3. (Achias filius Achirob.) Et tamen cap. 22. legimus: (Achimelech filium Achitob.) Respondeo, sacerdos iste dupliei vocabatur nomine, sicut & alii multi binomii, qui passim in sacra Scriptura occurrunt.

Ibidem, verf. 35. (Ædificavit autem Saul Altare Domino; tuncque primùm cœpit ædificare Altare Domino.) Hoc enim manifestè contradicit Gen. 8. v. 20. ubi dicitur Noe ædificasse Altare Deo, & aliis quamplurimis locis Sacræ Scripturæ. Quomodo ergo Saul primus cœpit ædificare Altare? Respondeo Saul ædificavit Altare inter reges primus, vel secundùm veterum Hebræorum expositionem Saul primus manum operi admovit, deinde cæteri sequuti sunt Regis exemplum.

Cap. 15. verf. 35. (Et non vidit Samuel ultra Saul usque in diem mortis suæ.) Hoc repugnat cum verbis cap. 19. v. 24. hujus libri, ubi dicitur Samuelem prophetasse coram Saule tota die. Respondeo. (Non vidit Samuel ultra Saul,) idest non eum invisit officii, aut amicitiæ gratia, quomodo antea solebat, ita Vatab. & alii; vidit tamen eum prophetans, & alienus à sensibus, quod non est invisere, de quo hic est sermo.

Cap. 21. verf. 1. (Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem.) Hic sacerdos Mar. 2. v.26. vocatur Abiathar. Respondeo: tunc quando hæc acciderunt, aderat etiam Achimelechi Filius nomine Abiathar, qui jugulato patre factus est princeps sacerdotum, & hic propter magistratum diu obtentum notior erat, ita Beda, Salian. Marian. & Eman. Sà. Nisi malis dicere cum Jansen. Tolet. Salmer. & Sanc. tam patrem, quàm filium binomios fuisse, quod confirmatur ex 1. Par. 15. & 18. ubi regnante Davide dicuntur fuisse Sacerdotes modo Sadoc, & Abiathar, modo Sadoch, & Achimelech.

Cap. 28. v. 13. (Deos vidi ascendentes de terra,) sunt verba Pythonissæ videntis Samuelem, & deinde v. 14. ait: (Vir senex ascendit,) loquitur verò de eodem: cur igitur vocat Samuelem modo Deos, modo senem? Respondeo: Phrasis Hebræa sæpè utitur plurali pro singulari ad designandam personæ dignitatem, sic Exod. 32. de unico vitulo dicitur: (Hi sunt Dii tui,) & manifestè colligitur hæc explicatio ex Saulis responsione, qui bene intellexit Pythonissam de uno locutam fuisse, ideoque interrogat: (Qualis est forma ejus?) tunc ipsa relicto numero plurali subjungit: (Vir senex.) FR. V. in Hierol. *Dii*.

Ibid. v. 19. (Cras autem tu, & filii tui mecum eritis.) Quomodo hoc verum esse poterat; nam Saul damnatus fuit, ut colligitur ex 1. Par. 10. v. 13. (Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eò quòd prævaricatus sit mandatum Domini.) Samuel è contra erat in loco salutis. Respondeo, illa verba solùm denotant, Saulem è vivis excessurum, & aggregandum numero reliquorum defunctorum; & licèt aliqui, inter quos Lyra, dubitent de Saulis damnatione, nihilominus omnes ferè Sancti Patres id affirmant; ita Hieron. Ambr. August. & recentiores Doctores.

Cap. 29. verf. 3. (Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus, vel annis?) Sunt verba Regis Achis, apud quem tamen David quatuor tantùm mensibus mansit, ut colligitur ex cap. 27. hujus libri. Respondeo. Rex Achis mentitus fuit, ut magis exploratam redderet Davidis fidem, ita Sanct. At Salianus ait, Regem nequaquam mentitum, sed sub disjunctione locutum fuisse. Vel denique possunt hæc verba intelligi de tempore, quando David in prima fuga venerat ad Achis, & simulata stultitia discesserat.

Cap. 31. v. 6. (Mortuus est ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & universi viri ejus in die illa pariter.) Hoc videtur falsum: nam infra 2. Reg. 1. v. 4. dicit textus: (Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui sunt.) Ergo multi, non tamen universi cæsi sunt. Respondeo: Verum est non omnes corruisse, nam multi evaserunt. At Textus hic loquitur de viris Saulis familiaribus, nimirum, de aulicis, ac de militibus regiam personam custodientibus, qui omnes corruerunt.

EX LIBRO II. REGUM.

CAp. 2. verf. 10. (Duobus annis regnavit:) loquitur scriptura de Jesboseth, qui tamen, ut versu seq. colligitur, regnavit septem annis cum dimidio. Respondeo, illi duo anni intelliguntur de eo tempore, antequam bella inter ipsum, & David exorirentur; nam postea adhuc quinque

quinque annis cum dimidio regnavit ; ut docent Genneb. Abul. Serar. Tor. & Salian. unde Textua loquitur de annia pacificis; nam reliqui quinque cum dimidio fuerunt turbati.

Cap. 4. v. 2. (Duo autem viri principes latronum erant filio Saul.) Cur isti duo vocantur latrones, si legitimum regem comitabantur? Respondeo, milites appellatos fuisse antiquitus latronea, teste Varrone, quasi lateronea, eò quòd latera Principis stiparent ; & Virg. 12. Æneid. Plaut. in mil. glor. Act. 1. scen. 1. in fine, nomine latronum milites intelliguntur. Confirmaturex versione septuaginta : Ἡγύμενοι συς τμ-μάτων. Nimirum *Doctores Turmarum*. Similia habet Chaldæus.

Cap. 6. v. 10. (Sed divertit eam in domum Obededom Gethæi.) Iste Obededom fuit Levita, quomodo ergo erat ex Geth Philistæorum civitate? Respondeo, vocatur Gethæus à loco habitationla, quia ejus pater, ut vult Vatab. & Serar. vel ipsemet exulavit in Geth cum Davide, & Abjatharo Pontifice, ita Abul. & Salian.

Ibid. v. 20. (Nudatua est quasi si nudetur unus de scurris.) Versu vero 14. dicitur : (Porrò David erat accinctua Ephod lineo, seu stola byssina, ut habetur 1. Par. 15. ergo non erat nudus. Respondeo, David nudatus est veste extima, & regali paludamento, & indutua est Ephod lineo ad modum Levitarum.

Cap. 8. v. 18. (Filii autem David sacerdotes erant,) quod non concordat cum cap. 18. lib. 1. Par. ubi dicitur : (Filii David primi ad manum regis.) Obstat etiam, quòd ex Tribu Juda non poterant eligi sacerdotes. Respondeo, nomen sacerdotis aliquando usurpatur pro Principe, qui apud Regem fit adeò familiaris, sicut Sacerdos apud Deum ; undè familiares, & primi in aula dicuntur per Catachresim Sacerdotes, & sic Græca lectio vertit, Αὐλάρχαι, idest, *Aulæ principes*. Sic etiam Deut. c. 19. v. 22. Primogeniti familiarum vocantur sacerdotes, & tamen tunc temporis nondum erant consecrati filii Aaron.

Cap. 10. v. 18. (Et occidit David de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum.) Contra verò 1. Par. 19. v. 18. (Interfecit David de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum.) Respondeo, textus loquitur metonymicè, quando numerat septem millia curruum ; accipit enim rem continentem pro contenta ; nam ex illia quadraginta millibus equitum, quos numerat liber Regum, multi curribus invecti pugnabant. Denique peditea recensiti in lib. Paralip. supplentur, eò quòd deerant in lib. Reg. itaque in hoc bello cæsi sunt octoginta millia armatorum, præter nobiliores illos, qui septingentis curribus vehebantur. Ex utroque enim Textu colligendus est cæsorum numerus, ut ait Marian. & alii.

Cap. 13. v. 13. (Quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi,) sunt verba Thamar ad fratrem Amnon. Sed hoc erat contra Dei legem; nam Levit. 18. v. 9. prohibetur connubium fratris cum sorore, licèt sint ex diversa matre. (Turpitudinem sororia tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi, vel foris genita est, non revelabis.) Respondeo, Thamar nata fuerat ex matre gentili, nimirum, ex filia regia Gessur, ubi hujusmodi connubium licitum erat, unde legis divinæ ignara putabat id etiam Hebræis licitum esse, ita Abul. & Cajet. Vel dici potest, puellam quæsivisse hujusmodi effugium, ut nuptiarum promissione eludere, vel saltem retardare potuisset fratris insaniam, ita Sanct.

Cap. 15. v. 7. (Post quadraginta annos dixit Absalom ad regem David.) Si David regnavit solùm quadraginta annos, quomodo hæc propositio vera esse potest? Respondeo igitur omissa opinionum varietate, & dico hos annos sumpsisse principium à prima Davidis unctione, quæ incidit in annum nonum ante Saulis mortem, undè hæc rebellio facta fuit anno 31. regni Davidis, ita Salian. Qui verò existimant Saulem regnasse tres tantùm annos, ajunt hos annos sumere principium ab ipsa Saulis electione, utpotè æra vulgari, & secundùm hos Auctores rebellio facta fuit anno 37. regni Davidis, quibus si addas tres Saulis, erunt quadraginta.

Cap. 18. v. 6. (Factum est prælium in saltu Ephraim.) Certum est autem hujusmodi prælium commissum fuisse trans Jordanem, ut colligitur ex cap. sup. v. 24. & cap. seq. v. 15. ubi dicitur David post hoc prælium trajecisse Jordanem, cur igitur locus iste vocatur saltus Ephraim, cùm tribus Ephraim tota consederit cis Jordanem? Respondeo, saltus hic dictus est Ephraim ab insigni clade, quam Ephraimitæ rebelles hìc acceperant, ut narratur Jud. 12. Ita Abul. & Sanct.

Ibid. v. 18. Dixerat enim, *nempè*, *Absalom*, non habeo filium. Contradicit cap. 14 hujus libri, v. 27. (Nati sunt Absalom filii tres, & filia una.) Respondeo, vel jam tunc mortui erant, ut plerique asserunt ; vel certè titulum hunc erexerat, cùm nullum adhuc filium haberet, ita Sanct.

Cap. 19. v. 20. (Idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph.) Sunt verba Semei descendentis in occursum David, veniamque ab eo petentis ; at Semei, ut habetur suprà cap. 16. erat de cognatione Saul, ergo de domo Beniamin. Resp. Tota domus Israel in Scriptura sæpè vocatur domus Joseph. Sic Ps. 79. (Qui regis Israel intende, qui deducis velut ovem Joseph.) Similia habentur Psalm. 76. & 80. & Zach. 10. Ratio hujus est, quia in Ægypto celebrius erat nomen Joseph, quàm Israelis. Joseph enim fratribus suis loco patris fuit. Denique Joseph acquisierat

rat primogeniti dignitatem, ut habetur 1. Paral. 5. (Ruben fuit primogenitus, sed cùm violasset thorum patris sui, data sunt primogenita ejus Josepho.

Cap. 21. v. 2. (Porrò Gabanoitæ &c. erant reliquiæ Amorrhæorum.) Contra verò Josue 11. v. 18. dicuntur fuisse ex genere Hevæorum. Respondeo, Amorrhæi, utpotè omnium populorum terræ promissionis potentissimi, nomen reliquis nationibus communicarunt, unde omnes Palæstini vocabantur Amorrhæi, ita Genes. 15. (Nondum impletæ sunt iniquitates Amorrhæorum,) & Amos 2. (Ego autem exterminavi Amorrhæum.)

Ibid. v. 8. (Et quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli.) Maxima insurgit difficultas in hoc Textu; nam in primis Michol fuit sterilis, 2. Reg. 6. v. 23. (Michol non est natus filius.) secundò Michol numquam juncta fuit Hadrieli; sed ejus soror Merob. Respondeo: Cajet. & alii dicunt locum istum corruptum fuisse, & pro Michol legendum esse Merob. Alii verò dicunt, hos quinque filios, Merob jam defunctæ adoptatos fuisse ab illius sorore Michol, quæ liberis carebat; vocantur autem filii Michol, quia ab ipsa tamquam veri filii tractabantur, ita S. Hieron. in tradition.

Ibid. v. 19. (Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum.) Constat tamen Goliath occisum fuisse à Davide, ita 1. Reg. 17. Respondeo, istum fuisse fratrem alterius Goliath, ut manifestè colligitur ex 1. Paral. 20. v. 5. (Percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi) & fusè ostendit Salian. qui ait Adeodatum ab hebræo conversum fuisse nomen Elcana, qui inter fortissimos Davidis numeratur.

Cap. 23. v. 11. (Erat quippè ibi ager lente plenus.) Diversa habentur 1. Paralip. 11. v. 13. ubi de hac eadem pugna fit mentio his verbis: (Erat ager regionis illius plenus hordeo.) Respondeo, Vel erat utroque semine plenus: nam una pars hordeo erat sata, altera verò lentem continebat, Vel in aream comportata fuerat messis utriusque, ita Cajet. Hugo, Vatab. Undè in agrum illum asportati fuerant manipuli tam hordei, quàm lentis, ita fatetur accepisse à suis majoribus Rabbi David hujus loci commentator.

Cap. 24. v. 9. (Et inventa sunt in Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium, & de Juda quingenta millia pugnatorum.) Hic numerus non concordat cum eo, qui assignatur 1. Par. 21. ubi sic legitur: (Inventus est omnis numerus Israel mille millia, & centum millia virorum educentium gladium: de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum.) Respondeo, Joab invitus hoc regis imperium exequebatur; unde nec tribum Levi, nec Beniamin numeraverat; imò territus plaga è cœlo immissa, destitit à populi numeratione; ipse etiam David jusserat supersederi, interea tamen pergebant adhuc alii Principes, qui in remotioribus tribubus censui præerant; unde antequam illis innotuisset regis inhibitio, collegerant alia trecenta millia virorum ex Israel. Contra verò tribus Juda, ideò minor ab ipsis assignatur, quia aliquid detraxerant; Joab autem, utpotè ex ea tribu, potiùs eam auxerat. Itaque census, quem meminit liber Regum, fuit à Joab exhibitus, qui negligentior fuit in numerandis aliis tribubus. Census verò relatus in libro Paral. collectus fuit à cæteris Ducibus, qui etiam in hac populi numeratione adjuvabant ipsum Joab. Ita Cajet. & Sanct.

EX LIBRO III. REGUM.

Cap. 3. v. 12. (Dedit tibi cor sapiens, & intelligens in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.) Hæc Dei promissio habet aliquam difficultatem; nam Salomon non fuit sapientior Adamo, & multis Prophetis, qui ante ipsum fuerunt; imò nec sapientior Christo Domino, ejusque Matre, ac Apostolis, qui post Salomonem extiterunt. Respondeo, Aliqui putant solum fieri comparationem cum Regibus Israel, quorum sapientissimus fuit Salomon. Aliqui dicunt, hic sermonem esse de hominibus vulgari modo procreatis, ac de sapientia naturali, quæ infusa fuit Salomoni, non verò de supernaturali, ita Just. Mart. q. 25. ad Orthodox. Clem. Alex. lib. 1. strom Aug. lib. 8. de Civit. Dei cap. 48. Philo in vita Moys. lib. 1. Perer. in cap. 1. Exod. qu. 7.

Cap. 4. v. 4. (Sadoc autem, & Abjathar Sacerdotes.) Quomodo erant Sacerdotes, si cap. 2. hujus libri dicuntur ejecti à Salomone in exilium? Respondeo, Hic non recensentur Ministri à solo Salomone constituti; sed etiam interseruntur aliqui à Davide designati, licèt fuerint postea ejecti.

Cap. 5. v. 4. (Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum, & non est satan, neque occursus malus.) Sunt verba Salomonis dicta ad Regem Tyri, quæ tamen videntur contraria cap. 11. v. 25. hujus libri, ubi loquens Textus de Adad ait: (Eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis.) Respondeo, Iste Adad rebellis surrexit tunc, quando ipse etiam Salomon à Deo deficiens in Idololatriam prolapsus est: ita Cajet. Dionys. Carth. Lyran. Abul. & Sanct. unde in tanti sceleris pœnam id accidit.

Cap. 7. v. 13. (Tulit Hiram de Tyro filium mulieris viduæ de tribu Nephthali.) Hic tamen, 2. Par. 2. dicitur

dicitur natus ex matre, quæ erat de filiabus Dan. Insuper vocatur Pater Regis Tyri, & cap.4. vocatur etiam Pater Salomonis. Respondeo, natus hic erat ex matre de tribu Dan, at ex Patre de tribu Nephthali. Appellatur autem Tyrius ob diuturnam habitationem, & artis suæ exercitium in illa Civitate. Ita S.Hieron. & Marian. Dicitur denique Pater Salomonis, & Regis Tyri, quia ob ejus eximium magisterium vocitabatur ab eis Pater.

Ibid. v. 15. (Finxit duas columnas æreas, decem, & octo cubitorum altitudinis columnam unam.) Diversa mensura assignatur 2. Paral. 3. ver. 15. (Duas columnas, quæ triginta, & quinque cubitos habebant.) Respondeo, juxtà Vilal. Cajet. & Abul. in hoc numero majori comprehenduntur bases, capitella, & lilia, & sic crescit altitudo.

Ibid. v.26. (Duo millia batos capiebat.) At lib.2. Paral.c.4. ait Textus: (Capiebat tria millia metretas.) Quæ mensura cum sit eadem cum baro sequitur contradictio in Textibus. Respondeo, bati vulgares erant tertia parte minores batis sacris, de quibus hic loquitur Textus, & sic per consequens erant etiam majores metretis, ita Marian. Vel dicamus cum Eman. Sà, licèt caperet tria millia; nihilominus duo tantùm millia infundi solitum fuisse. Nam usque ad orificium capiebat tria millia metretas. Sed Rabbini clariùs concordant hos sensus: dicunt enim, quòd capiebat duo millia liquidorum, ut colligunt ex paraphrasi chaldæa; siccorum verò capiebat tria millia, quia horum mensura fit conferta, ac ad culmen coagitata, ut docet experientia.

Cap. 9. v. 11. (*Tunc dedit Salomon Hiram viginti* oppida in terra Galilææ.) Hæc concessio videtur contra Dei præceptum. Lev. 25. (Terra non vendetur in perpetuum, quia mea est.) Respondeo, Salomon non concessit Regi Tyrio has Civitates quo ad dominium; sed solùm quo ad usum, nempè, ut fructus illarum tamdiù perciperet, usquequo recuperasset impensas ab ipso factas.

Cap. 11. v. 13. (Tribum unam dabo filio tuo propter David servum meum.) Et tamen cap. seq. legimus, tribum etiam Beniamin adhæsisse Roboamo filio Solomonis. Insuper certum est ex 2. Paral. 11. Sacerdotes, ac Levitas universos transiisse ad Judam. Respondeo. Tribus Beniamin utpotè implexa, & vicina tribui Judæ, ei adhæsit; sed quia adeò numero accisa erat, ut ad sexcenta virorum capita delapsa sit, comparatione reliquarum tribuum vix nomen tribus retinuerat; imò in tribum Juda transierat, & sub ejus nomine perpetuò comprehensa erat, sicut & alii multi reliquarum tribuum, qui vel ante captivitatem Assyriacam, vel post Babylonicam se tribui Judæ conjunxerant, relicto propriarum tribuum nomine, omnes dein appellati sunt Judæi. Colligitur hoc ex cap. seq. v. 17. (Super filios autem Israel quicumque habitabant in Civitatibus Juda regnavit Roboam.)

Cap. 15. v. 2. (Maacha filia Absalom.) Constat tamen filiam unicam Absalomis appellatam fuisse Thamar. Unde S. Hieron. putat hìc esse sermonem de Davidis filio, sed de alio, cui nomen Abessalom. Respondeo tamen, hoc cognomen videtur fuisse commune filiabus primogenitis in regno Gessur; unde etiam mater Absalomis vocabatur Maacha. 2. Reg. 3. v. 3.

Ibid. v. 5. (Eò quòd fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ.) Ter peccasse Davidem constat ex Sacra Scriptura. Primò, quando neci destinavit universam Nabalis familiam. Secundò, quando sæviit promiscuè in Ammonitas. Tertiò, quando numeravit populum, ut ipsemet fatetur. Cur igitur asserit hìc Sacer Textus, excepto sermone Uriæ, numquam Davidem declinasse à præceptis divinis? Respondeo, Deus hìc loquitur, & judicat humano more, quo non existimantur peccata ea, quæ honesto aliquo prætextu, vel virtutis apparentis velamine conteguntur. Nam ira in Nabal, & in Ammonitas velatur tegmine vindictæ justæ, ac numeratio populi prætextu religiosi tributi pro Templo; hæc itaque peccata Deus non vult evulgate, contentus, ut judicio privato ipsius peccatoris cognoscantur. Adulterium verò, & homicidium enormia quidem peccata ab omnibus judicabantur. Unde secundùm populi existimationem, hoc unicum contra Uriam scelus gravissimum erat.

Cap. 16. v. 7. (Ob hanc causam occidit eum. Hoc est Jehu filium Hanani Prophetam.) Quomodo igitur Jehu post quadraginta annos occurrit Regi Josaphat, ut habetur 2. Par. 19. v. 1. (Reversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacificè in Jerusalem, cui occurrit Jehu filius Hanani Videns.) Respondeo, fuisse diversos omninò, licèt nomina parentum, & filiorum sint eadem, ita Sanct. Sed in textu Hebræo nulla surgit difficultas, nam illud *Occidit eum* refertur ad Jeroboam, & non ad Jehu: desunt enim alia verba, *Hoc est Jehu*, qui adhuc vivebat tempore Josaphar Regis.

Cap. 21. v. 24. (Si mortuus fuerit Achab in Civitate, comedent eum canes; si autem in agro, comedent eum volucres cœli.) Contrarium asseritur cap. seq. v. 37. nimirum, ejus corpus sepultum fuisse in Samaria; canes verò solùm linxisse ejus sanguinem. Respondeo, Deus remisit aliquid de severitate judicii propter subsecutam pœnitentiam. Unde in fine hujus capitis ait Dominus ad Eliam: (Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei cau-

sa, non inducam malum in diebus ejus; sed in diebus filii sui.) Qui occisus fuit, ac canibus projectus; ita 4 Reg.9.v.24.

Cap. 22. v.15.(Ascende,& vade prosperè, & tradet eam Dominus in manus regis.) Hæc Prophetia Micheæ non solùm fuit falsa; sed insuper ipse Rex in illo prælio fuit occisus. Respondeo, Micheas ironicè loquebatur, quod optimè percepit Rex, vel ex gestu, vel ex modo loquendi. Unde adjurat postea Prophetam, ut seposita fictione, vera apertè loquatur, his verbis: (Dixit autem rex ad eum: iterum, atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod verum est,) quod præstitit deinde Propheta v.17. nuncians ei necem.

Ibid.v. 34. (Vir autem quidam tetendit arcum in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israel inter pulmonem, & stomachum.) Aliter loquitur Textus 2. Par. 16. v. 33. (Inter cervicem, & scapulas.) Respondeo, primus Textus loquitur de vulnere facto in ingressu sagittæ; secundus verò Textus loquitur de egressu ejusdem sagittæ. Telum enim ex inferiori loco missum, ac per armorum commissuras ingressum, sursum versus inter cervicem, & scapulas prorupit. Textus hebraicus concordat; nam in utroque loco legit, *Inter ligaturas, & thoracem*, quare Vulgata in libris Regum asserit vulnus fuisse in stomacho, ubi solet ligari armatura. In Paralipomenon verò in scapulis habet, ubi etiam solent esse armorum ligaturæ.

EX LIBRO IV. REGUM.

CAp.8.v.10. (Dixitque ei Elisæus: Vade, dic ei, sanaberis.) Statim verò subjungit: (Porrò ostendit mihi Dominus,quia morte morietur.) Hæc contraria sunt omninò. Respondeo, vel ironicè loquitur in primo Textu, vel certè ad mentem interrogantis respondet; quærebat enim, an morbus esset lethalis, cui Propheta vera respondit; nam rex convaluit ex illa infirmitate, qua minimè extinctus fuit; sed violenta suffocatione ab externa causa, ut patet ex vers. 15. ita Cajet. & Sanc. Sunt ergo duo responsa, quæ ad diversas causas referuntur.

Ibid. v.26. (Viginti duorum annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpisset.) Contra verò 2.Paral.22.v.2. (Quadraginta duorum annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpisset.) Pro solutione hujus difficultatis necessariò agnoscendum est mendum in Libris Paral. ut ait Cajet. & Torniel. quod provenire potuit ex notis hebraicis viriatis; nam pro Caf, & Beth, idest 22. posuerunt Mem, & Beth, idest 42. ut notavit Mariana in hunc locum; unde noster Textus Arabicus manuscriptus, quo utimur, legit etiam in lib. Paral. *Viginti duorum*. Nisi enim hanc admittas responsionem, cogeris concedere filium biennio seniorem patre suo; nam Joram pater Ochoziæ mortuus est quadragenarius, ut habetur 2. Paral. 21. v. 20. & 4. Reg. 8. v. 17.

Cap. 13. v.19 (Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem.) Et tamen idem Propheta paulò ante dixerat: (Percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam.) Respondeo. Propheta locutus est conditionatè, nimirum, si rex fecisset, quod Deus prærequirebat tamquam signum, nempè, septenam percussionem, quam conditionem rex neglexit;ita Abul. Cajet. Suar. Vasq.& Arrub. qui hoc exemplo probant Deum multa prænoscere scientia conditionata, quæ numquam futura sunt; licèt essent quidem futura, si poneretur conditio.

Cap. 15. v.7. (Sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David,) libro verò 2. Paral. cap.26.(Sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eò quòd esset leprosus.) Respondeo Azarias Rex sepultus quidem fuit propè regum sepulchra; sed non in communi sepulchro, eò quòd esset leprosus, quasi mortuorum ossa horrerent lepram etiam in regio corpore.

Cap.18.v.2.(Viginti novem annis regnavit.) Loquitur Textus de Rege Ezechia; qui tamen viginti septem annis solùm regnavit, ut manifestè constat. Tantum enim temporis fluxit à morte patris ejus usque ad obitum ipsius Ezechiæ. Respondeo, Textus commemorat duos etiam annos, quibus simul cum patre regnaverat.

Cap.25.v.7 (Vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.) Loquitur Textus de captivitate Regis Sedeciæ, de quo prædixerat Ezechiel Propheta c. 12. v. 13. (Adducam eum in Babylonem terram Chaldæorum, & ipsam non videbit.) Quomodo igitur adductus in Chaldæorum regionem, ipsam tamen non vidit? Respondeo, verè Sedecias Babylonem, ac Chaldæam non vidit; nam oculis orbatus eò ductus fuit, unde Prophetæ vaticinium adimpletum fuit.

EX LIBRO I. PARALIPOMENON.

CAp.2. v. 15. (Septimum David.) Numerat scriptura filios Isai, quos asserit fuisse septem; & tamen 1. Reg.16. v. 10. numerantur octo (Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuële, & ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis.)Inter istos non fuit David,ergo erant octo. Respondeo, Isai præter istos septem filios, habuit alium adoptivum,nempè Jonadab filium Sammaa,idest,nepotem ex tertio filio;ita Magister Hist.Scholast.& Ruper.Alii tamen dicunt,scripturam hic non ponere numerum comple-

completum, præsertim cùm nihil faciat ad historiam.

Cap. 3 v. 5. (Porrò in Hierusalem nati sunt ei filii Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon quatuor de Bersabee.) Quomodo igitur Salomon Prov. 4. asserit se fuisse unigenitum coram matre sua? Respondent aliqui, Salomonem fuisse verè unigenitum ex Davide; nam alii tres filii geniti fuerunt ex Uria priori marito, quos tamen David sibi adoptaverat. Sed hæc responsio non subsistit: nam Nathan, ex quo S. Lucas deducit Christi genealogiam, verè fuit filius naturalis David. Insuper filius natus ex adulterio impedit, ne Salomon adhuc dicatur unigenitus matris suæ. Respondeo igitur cum Saliano, & aliis ab ipso citatis. Omnes isti numerati in Textu verè fuerunt filii naturales David. Salomon verò vocatur unigenitus, quia tamquam unigenitus longè fuit dilectissimus, ac in matris gremio versatus: unde Septuaginta transtulerunt: *Unicè dilectus*.

Cap. 21. v. 12. (Aut tribus annis famem.) Contra verò 2. Reg. 24. v. 13. (Aut septem annis veniet tibi fames.) Respondeo, aliqui agnoscunt mendum in Libro Regum, quod irrepsit ex similitudine vocum hebraicarum, quibus ternarius, & septenarius significantur. Certè Septuaginta etiam in lib. 2. Regum ponunt tres annos: eumdem annorum numerum habet Textus Arabicus manuscript. nostræ Congregationis. Probatur etiam ratione; nam in aliis flagellis per ternarium numerum procedit Scriptura, scilicet tres dies, tres menses: verisimile est id etiam accidisse quoque in annis. Sanctius excusat hunc errorem dicens, Prophetam initio proposuisse famem septem annis; sed horrescente Davide, mitioremque pœnam petente, ad triennii spatium coarctatam. Nec omittendam existimo Rabbinorum conciliationem, qui dicunt septem annorum famem minari, quia jam præcesserant tres anni, & alios tres futuros minatur Propheta, quibus addendus alter annus necessarius ad terræ culturam, qui omnes conficiunt annos septem: ita R. David Kimchi.

Ibid. v. 13. (Melius est, ut incidam in manus Domini.) Contrarium optabat sancta mulier Susanna Dan. 13. (Melius est mihi incidere in manus vestras.) Idemque comprobatur Eccles. 2. Respondeo, David loquitur de pœna temporali, & corporali. Susanna verò, & Ecclesiast. loquuntur de pœna æterna, & malo spirituali, nimirum, de morte animæ.

Ibid. v. 25. (Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.) Ast 2. Reg. ultim. v. 24. aliud pretii genus assignatur: ibi enim dicitur: (Emit David aream, & boves argenti siclis quinquaginta.) Respondeo, pro parva area ad altare condendum necessaria, & pro bobus dedit quinquaginta siclos argenteos; at verò pro reliqua area, quam templo destinaverat vastam, & ampiam, addidit postmodum sexcentos aureos siclos. Aliter tamen conciliant hos textus Rabbini, ajunt enim totum populum contribuisse, & sic unaquæque tribus obtulit quinquaginta siclos, qui omnes conficiunt sexcentos. Ad id verò, quod dicitur fuisse aureos, & alibi argenteos, facilis est responsio; nam fuerunt sicli argentei, sed ad pondus siclorum aureorum, continebant enim idem pondus, ut exprimunt verba; uam non asseritur fuisse aureos siclos; sed *Auri justissimi ponderis*: & sic illud *Auri* non refertur ad siclos, sed ad pondus.

EX LIBRO II. PARALIPOMENON.

CAp. 1. v. 13. (Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis.) Et tamen hoc eodem cap. v. 3. manifestè asseritur tabernaculum fuisse in Gabaon. Resp. certum est tabernaculum fuisse non in Jerusalem, sed in Gabaon; de hoc enim dubitare non possumus, sed legendus est Textus juxta hebraicam versionem, *De coram tabernaculo*. Confirmatur lectione Septuaginta interpretum, qui legunt: *A facie tabernaculi*.

Cap. 2. v. 2. (Præpositosque eorum tria millia sexcentos.) Alius diversus numerus Præpositorum assignatur 3. Reg. 5. ubi numerantur tria millia trecenti. Respondeo, in libro Regum prætermissos fuisse Præpositos superiores, qui Præpositis inferioribus præerant; & hi trecenti erant, ac in isto lib. Paralip. supplentur.

Cap. 8. v. 2 (Civitates, quas dederat Hiram Salomoni.) Contrarium dictum est supra 3. Reg 9. Salomonem dedisse Hiramo viginti civitates. Respondeo, illud *dederat*, idem est, ac reddiderat. Nam ibi diximus illas Civitates ad tempus datas fuisse Hiramo.

Cap. 14. v. 2. (Asa, &c. subvertit altaria peregrini cultus, & excelsa.) Atqui 3. Regum 15. dicitur: (Non abstulit excelsa.) Quomodo hæc inter se conveniunt? Resp. Duplicis generis erant apud Judæos excelsa, nimirum, altaria, & templa in locis altioribus. Quædam prophanis idolis erant erecta, hæc omnia subvertit Asa; alia Deo vero erant dicata, quod etiam illicitum erat; nam Jerosolymis tantùm pro cultu divino templum statutum erat; hæc non evertit. Unde licèt prophana templa purgaverit; non tamen funditùs evertit: quod causæ fuit, ut postmodum Idolorum cultui restituta fuerint ab aliis successoribus.

Cap. 15. v. 17. (Cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.) Quod videtur falsum; nam reprehenditur à Propheta infrà c. 16. quem in carcerem misit; insuper multos occidit injustè; denique in infirmitate Dominum non quæsivit. Respondeo: Textus

Textus hîc solùm loquitur de perfectione quo ad externum cultum unius Dei : nam licèt in aliis peccaverit, Idola tamen non coluit.

Ibid. v.19. (Bellum verò non fuit usque ad trigesimum quintum annum regni Asa.) Hoc contradicit supranarratis cap. 14. ubi dicitur Zara cæsus ab Asa ; ergo fuit bellum. Respondeo, hic computus annorum non sumitur ab initio regni Asa ; sed ab initio regni Judaici, nimirum, à morte Salomonis, quando sejunctum fuit ab Israelitico. Ita Hebræi, Torniel. Salian. Ann. 3095. Sanct. 3. reg. 13. Marian. cap. 16. v. 1. Nam hoc etiam modo intelligendus est Textus sequentis capitis, ubi dicitur Baasa Rex Israel ascendisse in Judam anno 36. regni Asæ ; nam tunc erat annus 16 ipsius regni, ut patet ex 3. Reg. 16. ubi dicitur Baasa è vivis excessisse ann. 26. regni Asæ, quomodo igitur potuisset an. 36. post mortem, nimirum, decertare ? Computus ergo annorum sumendus est ab initio regni judaici: nam ex mutatione regnorum sæpè nova surgit æra.

Cap. 21. v. 12. (Allatæ sunt autem ei litteræ ab Elia Propheta.) Qui tamen jam à novennio ex hominibus abreptus fuerat : quomodo igitur litteras, in quibus contra Joram plaga continebatur, scribere potuit ? Respondeo has litteras missas fuisse per Angelum, vel hominem quempiam è Paradiso terrestri : ita Hebræi, Lyran. Bell. & alii. Vel scriptæ fuerunt ab ipso Elia adhuc vivente, & futurorum præscio, ut postea statuto tempore darentur Joramo.

Cap. 34. v. 28. (Infereris in sepulchrum tuum in pace.) Atqui Josias in prælio occisus fuit sagitta ; ergo hæc prophetia non fuit adimpleta. Respondeo. Propheta non loquitur de privata, sed de publica regni pace, ac prosperitate, quæ tunc maximè vigebat, quando Josias extra sui regni fines profectus fuerat cum exercitu obviam Ægyptiorum Regi.

Cap. 36. v. 9. (Octo annorum erat Joachim cùm regnare cœpisset.) Qui tamen 4. Reg. 24. dicitur decem, & octo annorum fuisse. Respondeo, regnaverat una cum patre decem annos ; defuncto verò patre solus regnare cœpit agens annum decimum octavum, & secundum hanc explanationem regnavit tribus mensibus, ac decem diebus.

EX LIBRO TOBIÆ.

Cap. 4. v. 11. (Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat ?) Quomodo hoc stare potest cum eo, quod dixit Divus Paulus 1. Corinth. cap. 13. (Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest ?) Respondeo eleemosyna dispositivè liberat à peccato, impetrat enim gratiam majorem, qua peccator provehatur ad consequendam charitatem. Ita S. Thom. Albet. Scot. Gab. Dur. Cajet. & alii. Potest etiam eleemosyna id præstare formaliter, si cætera adsint, nempè Fides, Spes, Charitas, Pœnitentia. Vide S. Aug. de verb. Dom. in Luc. ser. 30. FR. v. in Hierol. *Eleemosyna*.

Cap. 5. v. 18 (Ego sum Azarias Ananiæ magni filius.) Hæc sunt verba Angeli ad Tobiam, quæ proferri non possunt sine mendacii nota, unde Witacherus lib. 1. contra Edmundum Campianum asserit Angelum mentitum fuisse ; sed hoc absit. Respondeo igitur. Angelus præferens similitudinem Azariæ poterat quidem dicere se esse Azariam, sicut Gen. 31. Angelus præferens Dei similitudinem, ajebat: (Ego sum Deus,) ut concedit Calvinus magister supradicti Witacheri. Secundò, si respicimus nominis significationem, vera dicebat Angelus; nam Azarias significat auxilium Dei, quod verè præstare venerat Tobiæ ; erat autem filius Ananiæ, quod nomen significat gratiam, vel donum Dei. Angelus enim erat gratiæ filius. Unde notat S. Gregor. hom. 33. in Evang. Angelos ex se nulla habere nomina; sed ea sortiri ratione ministerii, quo aliquando funguntur.

Cap. 6. v. 8. (Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum.) Versu verò 19. non cordis, sed jecoris mentionem facit (. Ipsa autem nocte incenso jecore piscis fugabitur dæmonium). Respondeo utraque pars tam cordis, quàm jecoris habebat talem virtutem fugandi dæmonium, non quidem naturalem, nec supranaturalem, ut aqua benedicta; sed solùm id præstabat, ut signum quoddam. Ad positionem enim illius combustionis vi Angelica fugabatur dæmonium, ut clarè patet ex cap. 8. (Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deserto.)

Cap. 9. v. 3 (Vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum.) Quomodo Tobias junior mittebat Angelum in Rages, in qua ipsi jam erant, ut colligitur ex cap. 3. ibi namque manebat sponsa? Respondeo. Rages est nomen commune tam civitati, quàm regioni, sicut Neapolis in Italia significat tam regnum, quàm civitatem. Tobias igitur, & Angelus erant in regione Rages in civitate, quæ vocabatur Ecbatanis ; Gabelus autem habitabat in ipsa civitate Rages, ad quam mittebatur Angelus.

EX LIBRO JUDITH.

Cap. 8. v. 1. (Judith vidua filia Merari) Sequitur textus narrando ejus genealogiam, quam deducit ad Simeonem filium Ruben. Sed surgit difficultas : nam Simeon non fuit filius, sed frater Ruben, ita Genes. 29. Respondeo, pro *Ruben* legendum esse Israel, ut vertit Græcus Τῦ Ἰσραὴλ. Idem habet Arabicus nostræ Congregationis ;

gationis; ita etiam sentiunt S. Fulg. Episcop. lib. 2. cap. 14. Bellar. lib. 1. de verbo Dei cap. 12. arg. 12. Errorem hic agnoscunt Serar. & Mar. nam Judith fuit ex tribu Simeon.

EX LIBRO ESTHER.

CAp. 3. vers. 1. (Aman de stirpe Agag.) Hic fuit Amalecitarum Rex captus à Saule 1. Reg. 15. ita Joseph. Ruper. Cajet. Lyran. At quomodo infrà cap. 16. vers. 10. Aman dicitur Macedo? (Aman filius Amadathi, & animo, & gente Macedo.) Respondeo, Majores ejus fortassè ex strage Amalecitarum profugi in Macedoniam secesserunt; postea verò parentes Amanis iterum ante hæc tempora in Persidem demigrarunt. Sed probabilior est eum natum ex Patre Macedone, & matre Persa ex antiqua Amalecitarum origine, ita Salian.

Cap. 6. v. 3. (Nihil omninò mercedis accepit.) Sermo est de Mardochæo; contrarium habemus cap. 12. v. 5. (Præcepitque ei Rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.) Ergo aliquid præmii acceperat Mardochæus. Respondeo, Munera quidem leviora ei data fuerunt, quæ tamen meritis non respondebant; ideoque non erant merces, & per consequens, nec præmium, vel honor, de quibus Rex interrogabat.

EX LIBRO JOB.

CAp. 19. v. 17. (Et orabam filios uteri mei.) Sed quomodo poterat filios orare, quando omnes perierant, ut ex cap. 1. Respondeo, Græcus legit Υἱὺς παλλακίδων μυ, idest, *filios concubinarum mearum*, seu secundarum uxorum. Symmachus legit, Υἱὺς παίδων μυ, idest, *filios puerorum meorum*, scilicet nepotes.

EX PSALMIS.

PSalm. 17. v. 27. (Cum perverso perverteris.) Loquitur Psalmista cum Deo, de quo dicitur Malach. 3. (Ego Dominus, & non mutor) Respondeo, sensus est, quòd Deus cum perverso perversè, idest, severè agit: ita Hier. Theod. favet Arabica versio quæ sic legit: *Cum perverso perversor eris*.

Psalm. 31. v. 3. (Quoniam tacui, inveteraverunt omnia ossa mea, dum clamarem tota die.) Contradicit sibi; quomodo enim tacet, si clamat tota die? Respondeo, tacuit David à confessione peccati, nimirum novem mensibus; hæserat namque in peccatis à die patrati adulterii usque ad partum uxoris; clamabat tamen, idest, rugiebat, ut vertunt Chald. Aquil. & Hier. præ dolore morbi in scelerum pœnam immissi; ita August. Hier. & alii adeò: addit: (Inveteraverunt omnia ossa mea,) idest, omne robur meum elanguit.

Psal. 35. v. 8. (Homines, & jumenta salvabis Domine.) Numquid jumenta erunt in Cœlo? Respondeo, Psalmista loquitur de salute corporali, scilicet, de esca, sanitate, prole &c. ita Aug. & alii. Arabica versio legit: (Hominum, & jumentorum tu es Salvator Domine.) Allegoricè nomine jumentorum intelliguntur peccatores, ita Hier. & Didym.

Psalm. 36. v. 25. (Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.) Hoc prima fronte videtur falsum; legimus enim multos justos fame laborasse, ut fuit Lazarus mendicus, filii Jacob. Gen. 42. Abraham. Gen. 12. multique Sancti Martyres. Respondeo, Tunc Deus pro pane corporali dabat spiritualem, nempè, copiam solatii, & sic in ipsa inopia non derelinquuntur à Deo. Eodem modo etiam Sancti Martyres numquam derelicti fuerunt à Deo; nam quando tyrannus inedia eos tormentabat, tunc amplum patientiæ fructum, ac martyrii coronam referebant; juxta illud psalmi 34. v. 11. (Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.) Aliqui tamen exponunt verba Davidis in sensu litterali, quia justi, licèt fame laborarunt; illis tamen non defuit Deus in necessariis: contra verò impii famem patiuntur, ut canes. Idem dicendum est de alio textu Prov. 10. (Non affliget Dominus fame animam justi;) Possumus etiam dicere Davidem loqui de se ipso dicens, *Non vidi*; unde si aliquando id accidit, fuit aliquod rarius.

Psalm. 40. v. 1. (Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem) cui veritati, ac optimo consilio videtur contradicere preceptum divinum Exod. 23. v. 3. (Pauperis quoque non misereberis in judicio.) Facilis est solutio; nam vetat Deus judicem declinare à justitia ex misericordia erga pauperem; unde lectio hebræa est clarior: (Pauperem ne honorato in lite ejus;) ac si dicat, pauper litigiosus non meretur honorem, nec misericordiam. Tales sunt piscatores beneficiorum ecclesiasticorum, qui falsis documentis suscipiunt lites injustas, & cùm sint pauperes ingenio, ac virtutibus, piscari in tenebris satagunt nocturnis. Istorum non solet misereri sacra Rota Romana; imò contra ipsos tamquam contra fures sententias proferre deberet, ut à tam vili negotiatione desistant: nam bonus Ecclesiasticus non ascendit aliunde, sed per ostium intrat in Christi ovile, idest, meritis, ac Pastoris sui legitima approbatione.

Psalm. 43. v. 19. (Declinasti semitas nostras à via tua.) Hinc colligunt hæretici Deum esse causam peccati, quod tamen falsum est, ut admonet Eccl. 15. 12. (Non dicas, ille me implanavit.) Respondeo, ante prædicta verba repetendam esse

esse particulam negativam superiùs positam nimirum, *Non declinasti*. Ita Hebr. Hieron. Chrys. Geneb. Jans. Quod si velis affirmativè legere sine particula negativa, ut vertit Chald. tunc sic exponendum est: Declinasti semitas nostras, idest, actiones, & negotia nostra, *A via tua*, scilicet, à solito modo agendi nobiscum; non enim protexisti nos, sed potius permisisti omnia nobis infœliciter succedere.

Psalm. 115. v. 2. (Omnis homo mendax.) Hæc verba contradicunt manifestè textui Apocal. 14. v. 5. (Et in ore eorum non est inventum mendacium.) Loquitur S. Joannes de centum quadraginta quatuor millibus Virginum. Hinc deducit Lutherus omnia opera hominis esse peccata, quia si homo non potest verum dicere, quod facilius est, ergo nec bonum facere. Respondeo sensus hujus loci non est hominem actu esse mendacem, ac semper mentiri; sed pronum, ac proclivem natura sua ad mentiendum,& fallendum: quod non est peccatum; sed vitium naturæ corruptæ peccato originali: ita S.Bas. Hier. & Aug. Docet Chrysostomus omnes homines esse mendaces respectu Dei, qui est summa veritas, & immutabilis. Creaturæ autem sunt mendaces, idest, vanæ, & mutabiles.

EX PROVERBIIS.

CAp. 26. vers. 4. (Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.) Statim verò sibi contradicit versu sequenti:(Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur.) Quomodo hæc possunt servari, si sunt contraria? Respondeo, Sensus est: Ne respondeas stulto verbis, quia oleum, & operam perdes; sed verberibus corripiendo, ejusque petulantem linguam coercendo; quod clarè demonstrat ipse Sapiens versu superiori dicens: (Flagellum equo, & camus asino, & virga in dorso imprudentium.) Meliùs tamen explicari, & concordari possunt hi duo Textus. Primus vetat responsionem juxta stultitiam, nimirum, ne respondeas stultè, sicut ipse stultus, ne efficiaris ei similis. Secundus Textus jubet respondere juxta stultitiam, nimirum, ut meretur ejus stultitia: unde Græcus vertit: πρὸς τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην; & κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ.

EX ECCLESIASTE.

CAp. 1. v. 4. (Terra in æternum stat) Contra verò Isa. 25. (Agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur.) Respondeo, terra auferetur, non quo ad substantiam; sed quo ad incolas, & ædificia, ut ait S. Hier.

Cap. 7. v. 17. (Noli esse justus multum.) Hæc Salomonis sententia, non solùm continet difficultates non paucas, sed adversatur consiliis Evangelicis (Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Matth. c. 5. v. 6.) ac aliis quamplurimis locis Sacræ Scripturæ. Respondeo. Non debet esse homo justus multum, idest, in externa facie, quia verus justus non imitatur pharisaicam jactantiam; sed celat virtutes: ita Aug. Liran. Cajet. Alii verò intelligunt hæc verba de justitia vindicativa; ita, ut non debeat judex, vel superior esse nimis justus, nimirum rigorosus; sed errantem ovem humeris levare: ita S. Ambr. Deniq. R. Aben Ezra intelligit prædicta verba de nimia, ac superflua corporis afflictatione: quando nimirum, indiscretè jejuniis, vigiliis, ac mortificationibus maceramus corpus, sicut agricola, qui nimia anxietate vexat campum, ut fructus copiosos colligat; erit namque inutilis labor. Unde Plinius: Bene colere necessarium est, optimè damnosum: lib. 18. histor. nat. cap. 6.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

CAp. 7. v. 2. (Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine.) Contra verò mater Machabæorum, 2.Mach. 7. dixit: (Novem mensibus te in utero portavi,) & hoc tempus videtur commune omnibus hominibus. Respondeo. Perfectissimus nascendi terminus sunt novem menses solares completi, seu decem lunares inchoati, quorum hic meminit Salomon. Mater autem Machabæorum loquebatur de mensibus solaribus.

EX ECCLESIASTICO.

CAp. 1. v. 16. (Initium sapientiæ timor Domini, & cum fidelibus in vulva increatus est.) Quomodo hoc stare potest cum eo, quod ait S. Paul. Ephes. 2. Omnes nos nasci filios iræ? Respondeo. Hanc esse hyperbolem; loquitur enim de iis, qui à tenera ætate Deum timere incipiunt; nisi velis intelligere de natura, & indole optima, & ad pietatem proclivi, quæ timor Domini vocari potest. Hoc tamen ad litteram impletum est in Beatissimæ Virginis immaculata conceptione; insuper de S. Joannis, & Jeremiæ in utero sanctificatione. Aliqui intelligunt hunc locum de prædestinatis, quibus in instanti creationis destinatur gloria.

Cap. 3. v. 16. (Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum.) Quomodo ex peccato oritur bonum, dicente Apostolo ad Rom. 6. (Stipendia peccati mors?) Respondeo, peccatum matris, de quo hic est sermo, nihil aliud significat, quàm injuriam à molesta matre illatam, quam si filius patienter tolerat, restituetur ei bonum.

Cap. 7. vers. 15. (Non iteres verbum in oratione tua) & tamen Christus Dominus Matth. 26. (Tertio

(Tertiò oravit, eumdem sermonem dicens.) Respondeo, hìc prohibetur inutilis verborum reiteratio, quam etiam Christus prohibuit, Matth. 6. Possumus etiam dicere, reprehendi garrulitatem in sermone familiari. Emmanuel Sà asserit his verbis inculcari attentionem in oratione, ut non sit opus repetere verba semel prolata.

Cap. 13. v. 11. (Noli esse humilis in sapientia tua.) Hoc manifestè repugnat Christi consiliis multis in locis. Respondeo, Sapiens loquitur hìc de animi abjectione, quæ maculam infert viro sapienti; non autem de virtute humilitatis, quam Christus commendat. Vel meliùs. Sapiens non debet abduci à vero, & recto, specie humilitatis, & subjectionis; sed potiùs libertatem spiritus pro veritate retinere debet.

Cap. 18. v. 1. (Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.) Hoc repugnat Gen. c. 1. ubi sex diebus dicitur Deus creasse universa. Respondeo, illud *Simul*, græcè legitur κοινῶ, idest, *Communiter*, seu *Pariter*, nimirum, nulla re prorsus excepta. Vel cum Rabano per *Omnia* intellige omnium rerum materiam, quæ primo die simul producta fuit; unde ex hoc loco malè colligitur uno die Deum creasse omnia.

Cap. 40. v. 29. (Fili in tempore vitæ tuæ ne indigeas, melius est enim mori, quàm indigere.) Contrarium docuit Christus Dominus, qui Matth. 19. ait: (Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.) Et alibi: (Beati pauperes spiritu.) Respondeo, certum est hìc non reprehendi Religiosorum virorum voluntariam mendicitatem, quæ ex humilitatis, & virtutum amore libenter suscipitur, nec impedit sapientiam, estque laudabilis; sed illa reprehenditur, quæ ex otio, & inertia provenit, & sapientiæ acquisitioni multum obest.

Cap. 49. v. 5. (Præter David, & Ezechiam, & Josiam omnes peccatum commiserunt.) Quomodo excipitur David, qui gravissimè peccaverat? 2. Reg. 11. Item ipse Ezechias nec à peccato fuit immunis, 4 Reg. 20. Respondeo, Textus hìc loquitur de peccato Idololatriæ, ut ex sequentibus clarè colligitur; vel sermo est de arctiori cum Idololatris amicitia, cujus criminis Josaphat alioquin pius rex reprehenditur, 2. Par. 18.

EX ISAIA.

CAp. 16. v. 1. (Emitte agnum Domine dominatorem terræ de Petra deserti.) Hæc verba à S. Hier. multisque aliis intelliguntur de Christo Domino, qui tamen de Nazareth, & Bethlehem venit; non verò de Petra originem duxit. Respondeo, Christus Dominus originem trahit ex Ruth Moabitide avia Davidis, quæ nata est in urbe Petra, quam urbem ait Strabo lib. 16. sic vocatam à rupibus; eam auxit magnopere Rex Balduinus: & Soldanus eam totius Ægypti, ac Arabiæ gazophylacium constituit, ut testatur Adrichomius. Rabbini frustrà conantur hæc verba torquere à Christo Domino ad Ezechiam regem, ideoque legunt: (Mitte agnum dominatori terræ) eò quòd Moabitæ constituissent pendere annuum tributum centum millium agnorum Regi Israel.

Cap. 23. v. 16. (Et erit post septuaginta annos, visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam.) Contrà verò de eadem urbe prædixit Ezech. 26. v. 14. (Non ædificaberis ultrà.) Respondeo, illud *Ultrà*, significat in longum tempus; unde Hebræa legit *Od*, idest, *Ampliùs*, quod communiter significat tempus Jubilæi, nimirum, spatium quinquaginta annorum. S. Hier. ait Tyrum ædificatam, ac restitutam in pristinam civitatem, non tamen in regnum; nam deinceps subfuit Chaldæis, Græcis, ac Romanis. Scholiastes ait cives omnes fuisse deletos, ac proinde urbs alia diversa extructa fuit. Idem dicendum est de alio Textu ejusdem Prophetæ Ezech. eodem ipso citato capite: Requisita non reperieris ultrà in sempiternum.

Cap. 45. v. 1. (Hæc dicit Dominus christo meo Cyro:) sequitur Scriptura promittens ei victorias, ac regna subditasque nationes, post multa verò vers. 4. queritur Deus his verbis, (Et non cognovisti me.) Aliter scribitur lib. 1. Esdr. cap. 1. vers. 2. (Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli.) Ergo cognovit verum Deum. Respondeo, licèt cognoverit Deum, non tamen cognovit eum unicum, & solum, nam simul etiam idola colebat usque ad mortem, ita S. Hier. & alii. Vel dicas secundùm Lyran. *Non cognovisti me*, hoc, nimirum, tempore, quando te describebam, quia nondum natus eras.

EX JEREMIA.

CAp. 7. v. 22. (Quia non sum locutus cum patribus vestris, & præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustomatum, & victimarum.) Hoc videtur manifestè falsum; nam primis Levitici capitibus de nulla re agitur præterquam de sacrificiis, & victimis. Respondeo, de talibus sacrificiis impio, ac impuro animo oblatis, quasi per illa placandus sit Deus, certè numquam locutus est; nam absque mandatorum observatione non possunt illi placere sacrificia; undè notavit S. Hier. Deum prius dedisse populo decalogum, ac numquam in Exodo locutum fuisse de sacrificiis; posteà verò in Levitico præscripsit sacrificia, ne populus Idolis gentium more sacrificaret.

Cap. 27. v. 7. (Et servient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus.) Loquitur Propheta de Nabuchodonosore, cui tamen successit solùm ejus filius Balthassar, ergo quinam sunt hi tres reges commemorati? Respondeo, hìc sermo est de Nabuchodonosore seniore, qui etiam vocabatur

Nabol Assar, & hic erat Pater Nabucbodonoforis junioris, qui dictus fuit Magnus. Colligitur hæc responsio ex eodem Propheta, qui initio ejusdem capitis dicit se locutum fuisse hæc in principio regni Joachim filii Josiæ regis Judæ; atqui in principio regni Joachim segnabat Nabol Assar, & quidem solus: nam anno quarto regni Joachim socium, ac tegni collegam accepit filium, ut habetur suprà cap. 25. Aliter enumerant hos tres reges S. Hieronym. Ruper. Lyran. S. Thom. Vat. dicunt enim, primum fuisse Nabucbodouosor, secundum Evilmerodach, tertium denique Balthasarem. At juxtà authores primæ sententiæ idem est Evilmerodach, & Baltassar.

Cap. 29. v. 22. (Sedeciam, & Achab, quos frixit rex Babylonis in igne.) Isti duo ex Hebræorum sententia, item Rabani, Hugonis, S. Thom. Lyran. & Saliani funt illi senes, qui Susannæ pudicitiam tentarunt. At senes illi, ut legitur in Dan. 13. alio supplicio, nimirum, lapidibus occisi sunt. Respondeo, fuerunt quidem primò lapidibus obruti, dein igne frixi. Daniel autem solùm mentionem facit de pœna talionis à legibus statuta. Hanc tamen opinionem reptobant ut falsam Mald. Perer. Sanc. & alii.

Cap. 30. v. 8. (Et non dominabuntur ei ampliùs alieni,) & tamen constat Persarum reges dominatos fuisse Judæis post reductam captivitatem, 2. Esd. 9. Respondeo, Hæc verba ad litteram non possunt intelligi de liberatione per Cyrum facta; sed de ea, quam dedit Dominus Jesus Christus suis; ita S. Hier. Theod. & alii: unde miscet Propheta typum cum antitypo, & advolat à Cyro ad Christum, de quo litteraliter, & non allegoricè hæc intelliguntur; ita Corn. à Lapide.

Cap. 36. v. 30. (Non erit ex rege Joachim, qui sedeat super solium David:) Et tamen contraria legimus 4. Reg. 24. (Dormivit Joachim eum patribus suis, & regnavit Joachim filius ejus pro eo.) Respondeo, Tentavit quidem filius solium ascendere regium, in quibus tribus circiter mensibus sedit, non tamen pacificè; nam abductus dein fuit in Babylonem cum tota ejus aula, ideoque æstimatur, ae si non regnasset, ita Theod. Posteti autem ejus non fuerunt reges, sed duces, & quidem tributarii Persarum regibus. Machabæi verò aliqui fuerunt reges, sed ex tribu levitica, non autem ex stirpe Joachim originem ducebant.

Cap. 41. v. 5. (Et munera, & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.) Quomodo poterant offerre in domo Domini, si templum jam succensum fuerat, ut est in 4. Reg. ultim. Respondeo, Domus Domini vocatur locus ille, quem Deus elegerat, ut in eo Templum erigeretur, ac iterum restauraretur, ut ajunt à Castro, & Sanchez, & Corn. à Lap. Colligitur ex Baruch. 1. v. 10. ubi dicuntur Judæi misisse pecunias ex Babylone pro victimis Deo offerendis. Maldonat. tamen putat istos octoginta non venisse in Jerusalem, sed in Masphath, ubi Judæorum reliquiæ collectæ erant sub Godolia, ibique altare aliquod ejus jussu excitatum fuisse. FR. V. Masphat. in dict. *Synagoga*.

Cap. 47. v. 4. (Depopulatus est enim Dominus Palæstinos, reliquias insulæ Cappadociæ.) Quomodo Cappadocia vocatur insula, cùm sit Provincia in Græcia; insuper quomodo ex ea originem ducant Palæstini? Respondeo, Cappadocia, de qua hic loquitur Propheta, est insula propè Tyrum secundùm Torniel. quæ deinde dicta est nova Tyrus: huic opinioni favet hebræa versio, quæ legit *Caphtor*; nam *Caph*, est manus, *Tor*, idest Tyrus, quasi dicat manus, seu latus Tyri. Sed Theod. & à Castro vertunt non Cappadociam, sed Cyprum. Multi denique sumunt hanc vocem pro vera Cappadocia, quæ licèt sit in continenti, quia tamen extenditur longo littore in pontum Euxinum, vocatur insula. Cappadoces autem occuparunt Palæstinam expulsis Hevæis, ut patet Deut. 2. v. 23. Ita Rab. Noster Arabicus legit: *Reliquias succisorum Cappadocum*, nullamque facit mentionem insulæ.

Cap. 50. vers. 39. (Non habirabitur ultrà usque in sempiternum.) Loquitur Propheta de Babylone, quam tamen ex Dan. 6. 9. & 10. constat iterum restauratam fuisse. Respondeo, Hæc Prophetia non simul; sed sensim, & successivè implera fuit. Primò per Cyrum adempta fuit illi Monarchia. Secundò à Dario mœnibus spoliata teste Herod. lib. 3. & Justino lib. 1. Tertiò à Seleuco, & Nicanore civibus, & opibus exhausta; insuper teste Plinio lib. 6. c. 26. Parthi omnia transtulerunt inde. Denique sub Adriano Imperatore teste Pausania lib. 8. nihil relictum præter muros. Undè S. Hieron. in cap. 13. Isa. ait tempore Theodosii venationes tantùm regias fuisse Babylone, ejusque murorum ambitu bestias contineri.

Cap. 51. v. 25. (Mons pestifer.) Loquitur de Babylone, quæ tamen in planitie sita est. Postea v. 36. (Desertum faciam mare ejus.) Et tamen nullum ibi est mare. Denique vers. 41. vocatur *Sesach*. Respondeo, ad primam difficultatem. Vocatur Babylon mons ob fastum imperii, ita Theod. & Lyran. vel ob murorum altitudinem, ut censent Vatab. & Mald. qui muri ad ducentos cubitos attollebantur, ut asserunt Herod. Plin. Diod. Sicul. & Oros. Ad secundum, dico nomine maris intelligendum esse fluvium Euphratem turgidum maris instar, ut ait Lyran. Alii verò ut Theod. & Vatab. nomine maris intelligunt hominum, ac opum abundantiam. Ad tertium denique dico vocari *Sesach*, idest Byssi saccum, ut ait S. Hieron. ob byssi, ac purpuræ abundantiam; nisi malis cum Athenæo lib. 14. & aliis dicere, *Sisach* lingua babylonica significare die festum celebrantem.

brantem. Nam eo die, quo festum Deo suo Belo celebrabat, cecidit civitas ista ex Dan. 5. Nec prætereunda est versio nostri Textus Arabici, quorum unus legit *Arisceba*, alius *Civitas gloriosa*. Hæc secunda versio multum facit ad rem.

EX EZECHIELE.

CAp. 20. v. 25. (Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent.) Quomodo hoc verificari potest de divinis præceptis, de quibus habemus hoc eodem cap. v. 11. (Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis.) Respondeo, Deus permisit dari populo præcepta pessima, difficillima, ac molestissima de ritu colendi idola, nimirùm Gentium præcepta : ita Hebræi, & ex iis Pradus, & hoc in pœnam, eò quòd spreverant præcepta divina. Ita S. Hieron. & Mal. Vel *Præcepta non bona*, nimirùm non tam perfecta, ut in Evangelio : ita exponunt S. Amb. & S. Cyrill.

Cap. 30 v. 14. (Faciam judicia in Alexandria.) Atqui Alexandria tunc non erat, quæ vix ducentos, & triginta post annos extructa fuit. Respondeo. Hæc Civitas per prolepsim, idest anticipationem vocatur Alexandria. Nam Hebraicè dicebatur *No*, quæ teste Nahum cap. 3. v. 8. amplitudine non cedebat Niniveæ, complectebaturque suo ambitu viginti leucas, ut ait Diod. Sicul. lib 3. cap. 7. Græcus Textus legit Διόσπολιν, id est, Jovis urbem. Hanc igitur subvertit Nabuchodonosor, quam postea instauravit Alexander, vocavitque suo nomine Alexandriam.

Cap. 32. v. 27. (Qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis.) Certum tamen est ex Ps. 48. cum homine mortuo nihil descendere. Respondeo, Propheta his verbis denotat istos fortes morituros inglorios, & ita cum armis, & absque ulla pompa eorum corpora insepulta canibus discerpenda.

Cap. 39. v. 28. (Et non dereliquerim quemquam ex eis ibi.) At multa Judæorum millia post reductionem factam per Zorobabelem, & Cyrum, vel Machabæos, apud externas nationes remanserunt. Respondeo. Hæc prophetia non potest verificari nisi de ultima reductione præstanda post mortem Antichristi, quod colligitur ex verbis sequentibus hujus capitis : (Non abscondam ultra faciem meam ab eis,) nam de facto abscondit faciem ab eis à tempore Titi usque in hodiernum diem : ergo loquitur de ultima liberatione.

EX DANIELE.

CAp. 2. v. 1. (In anno secundo Regni Nabuchodonosor vidit somnium.) Certum tamen est plures post annos somnium vidisse. Respondeo. Initium regni nunc non intelligitur, ex quo primùm regnare cœpit in Chaldæa ; sed ex quo Monarcha factus est subjugata Asia, & magna ex parte Ægypto devastata, qui annus secundus Monarchiæ fuit trigesimus septimus Regni, ita Cornel. à Lap. & alii.

Cap. 4. v. 34. (Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli.) Hæc est epistola regis, in qua Dei magnalia enumerat, & tamen v. 5. vocat Belum Deum suum, igitur non glorificavit Deum cœli. Respondeo, quando vocat Belum Deum suum, loquitur de tempore præterito, quo Danieli puero nomen à Belo desumptum dederat. Unde verisimile est ipsum in pœnitentia, ac animi submissione usque ad mortem perseverasse, ac proinde æternam salutem consecutum fuisse, ut docent Doroth. in synopsi, Epiph. in vita Daniel. August epist. 122. Theod. Lyran Carth. Per. & alii.

Cap. 9. v. 1. (Anno primo Darii filii Assueri.) At Assuerus fuit longè posterior Dario, quomodo Igitur fuit illius pater. Respondeo, Darius erat filius Astyagis Medorum regis, nomen autem Assueti erat commune regibus Medorum, sicut nomen Artaxersis erat commune Persarum regibus. Hinc Cambyses maritus Esther, & alii reges vocantur modo Assueri, modo verò Artaxerses, prout à Medis, vel à Persis, quibus utrisque præerant, compellari contingebat.

Cap. 13. v. 45. (Suscitavit Dominus Spiritum Sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel.) Si Daniel erat puer, cur versu 50. infra dicunt ei senes : (Quia tibi Deus dedit honorem senectutis.) Respondeo, Daniel verè erat juvenis, dicitur autem puer respectu istorum senum : agebat enim tunc annum vigesimum quartum. Nam hæc historia contigit sub annum quartum à transmigratione in Babylonem, ut ait Corn. à Lap. Additur denique ipsi datum fuisse à Deo senectutis honorem, nimirum, dignitatem judicandi, quæ senibus propriè convenit.

EX AMOS.

CAp. 5. v. 25. (Numquid hostias, & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis?) Quomodo reprehenditur populus, si Exod. 24. & Levit. 8. 14. & 15. legimus multa obtulisse sacrificia? Respondeo, Verè post dedicationem tabernaculi in Monte Sinai Israelitæ victimas non obtulerunt, eò qoòd non essent certi de statione, nec ad unum diem. Debebant enim semper esse parati ad iter ; nam statim ac movebatur ab Angelo columna nubis, castra etiam movebantur. Unde triginta octo annis, & undecim ferè mensibus à sacrificiis abstinuerunt sese. Dicuntur tamen fluxisse quadraginta anni more Scriptoribus etiam sacris usitato, quo numeros, quibus partum deest, vel superest, integros, & rotundos consignant. Ita Lyran. Vatab. Corn. à Lap.

Cap.7.v.14. (Non sum Propheta.) Quomodo poterat sine mendacii nota hoc asserere Amos, cui dicitur à Deo v.15. ejusdem capitis: (Vade Propheta ad populum.) Respondeo, Amos dicit se non esse Prophetam ex professione, vel à prima ætate, cùm ejus muneris fuerit armenta pascere. Unde Septuaginta legunt: *Non eram Propheta.*

EX MICHÆA.

CAp.5. v.2.(Tu Bethlehem Ephrata.) Matthæus verò citans istum locum ait cap.2.6.(Tu Bethlehem terra Juda.) Respondeo, duplex erat Bethlehem, una in tribu Zabulon, altera in tribu Juda, de qua loquitur Propheta, & ad distinctionem prioris addidit ei cognomen *Ephrata*, quæ fuit secunda uxor Caleb, à qua tota illa fertilis regio nomen acceperat. Eadem est ergo Bethlehem Ephrata, & Bethlehem Juda.

EX NAHUM.

CAp.1.v.12.(Afflixi te,& non affligam te ultra.) Certum tamen est post istam promissionem Deum pluries in populum suum varias immisisse afflictiones. Respondeo, sensus illius promissionis est: *Non affligam te*, scilicet, nisi novis sceleribus ad id me de novo coegeris. Vel *Non affligam te ultra*, nimirum, per Assyrios. Ita Corn. à Lapide.

EX ZACHARIA.

CAp.1.v.8.(Et ipse stabat inter myrteta.) Sermo est de Angelo, de quo ver. seq. ait:(Angelus, qui loquebatur in me.) Quomodo igitur loquebatur interiùs, si erat inter myrteta? Respondeo. Iste modus loquendi est hebraismus; idem enim est, ac si diceret: *Loquebatur mecum*, vel *ad me*, ut vertit Chald.& censent Theod.& Vatabl. Alii verò, inter quos Hieron. Remig. Alb. Hugo, & Lyr. putant fuisse diversos Angelos. Nam qui loquebatur interiùs per inspirationes, ac mentali voce, erat Angelus Custos ipsius Prophetæ; alius verò inter myrteta erat Archangelus Michael.

Cap. 2. v. 4. (Absque muro habitabitur Jerusalem præ multitudine hominum.) Constat tamen 2. Esd.cap.2. Nehemiam instaurasse muros ejusdem Civitatis, quæ numquam illis caruit. Respondeo, sensus est tantam hominum frequentiam eò confluxuram, ut murorum ambitus eos capere non possit; & sic ostendit suburbia construenda esse, ac villas vicinas erigendas, quod contigisse suo tempore testatur Joseph. lib.7.bel.Jud.cap. 6. Unde illud *Absque muro*, vertunt aliqui *Extra muros*, sicut illud Josue 17. 5. (Ceciderunt funiculi Manasse decem absque terra Galaad,) idest, extra terram Galaad.

Cap. 12.v. 2. (Sed & Juda erit in obsidione contra Jerusalem.) Quomodo Judas obsidebat Jerusalem, quæ erat Metropolis, ac caput totius Judææ? Respondeo, Judæi transfugæ Jason, Menelaus, & alii adjuvarunt Antiochum in oppugnanda Jerosolyma, ut videre est in Historia Machabæorum, & confirmatur testimonio Josephi lib. 12. antiq. cap. 6.

EX LIBRO I. MACHAB.

CAp. 1.v.1.(Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia.) At regnum Græcorum constat longè antiquius fuisse ex Dan. 11. v.2. Respondeo, Alexander primus regnavit in Græcia, intelligitur nimirum in tota Græcia, ut exponit Serar. Vel dicas: Primùm regnavit in Græcia, deinde in aliis regnis, quæ armis accepit. Nam in Textu Græco non dicitur *Primo*, sed πρότερος, idest *prior*.

Ibid. (Egressus de terra Cethim.) Nomine Cethim intelligitur Italia. Ita Num.24.v.2.sic legit nostra Vulgata: (Venient in triremibus de Italia.) Sed Alexander non venit ex Italia, sed ex Græcia. Respondeo, juxtà S. Hier. Hebræi omnes populos mari mediterraneo à se disjunctos vocabant Cethim, seu insulanos, eò quòd navibus ad eos accederent. Idem sentit Joseph.lib.1.antiq c.6.& 11.Theod.in c.27.Ezechielis: sicut nunc de facto Itali vocant Germanos, Gallos, Belgas, Anglos, cæterosque trans alpes habitantes uno nomine Ultramontanos. Unde hic per Cethim intelligitur Macedonia.

Cap.4.v.6. (Qui tegumenta, & gladios non habebant.) Sermo est de Judæis, qui loricis, & gladiis dicuntur caruisse; & tamen v.15.legimus ipsos occidisse gladio tria millia virorum. Respondeo, Judæi non habebant loricas, & gladios, subintelligitur, *sicut volebant*, ut in Textu Græco additur πλὴν καλύμματα καὶ μαχαίρας οὐκ εἶχον καθὼς ἠβούλοντο. Imò in pluribus codicibus latinis, seu manuscriptis, seu editis hoc invenitur expressum. Sensus igitur est: Judæi quo ad arma non erant pro voto suo satis instructi, certè hostibus nulla ex parte æquandi.

Ibid.v.52. (Centesimi quadragesimi octavi anni.) Sermo est de restauratione templi facta triennio post ejus profanationem. Nam anno 145. Græcorum, profanatum fuit templum. Cur igitur 2. Machab.c.10.dicitur post biennium testauratum fuisse Templum? Idem narratur post mortem Antiochi, quæ accidit anno 149. Respondeo, ad primam difficultatem. Biennium, de quo ibi fit mentio, non sumitur ab initio profanationis Templi; sed ab initio Principatus Judæ, ut clarè patet. Ad secundam difficultatem dico. Restauratio Templi narratur post mortem Antiochi, sed tamen ante ejus obitum accidit, qui modus usitatus est sæpè in sacris litteris.

Cap.7.v.9. (Sed & Alcimum impium constituit in Sacer-

Sacerdotem.) At iste Alcimus erat jam Sacerdos ante adventum Demetrii Regis, ut habetur, 2. Mach. 14. Respondeo, etiamsi ante constitutus fuisset Summus Sacerdos ab Antiocho post cædem Menelai: quia tamen acta Antiochi, utpotè tyranni; annullata fuerant iterum à Demetrio legitimo Rege, à quo hæc dignitas conferri debebat.

Cap.8. v.16. (Committunt, (*scilicet Romani*,) uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ.) Certum tamen est, duos consules quotannis creari solitos esse: cur igitur dicitur hic uni tantùm totius imperii committi gubernationem? Respondeo, Verum est duos creari consules; sed ambo non imperabant uno, eodemque in loco. Unus enim in Urbe, alter verò in exercitu. Vel si erant in eodem loco simul tunc alternis diebus imperabant, & uni soli fasces præferebantur, teste Livio, qui ait, cùm ad Cannas pugnatum fuit, fortem Imperii ea die penes Varrouem fuisse: idem confirmat Halicarn. & Sigonius.

Cap 11.v.34. (Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, & tres Civitates, Lydan, & Ramathan.) Cur duas tantùm enumerat civitates, si erant tres? Respondeo, legendum esse tres præfecturas, seu Satrapias, ut legit Josephus; dein duas civitates separatim nominatas assignant pro Templi sacrificiis: Sensus igitur est, præter illas duas præfecturas assignasse etiam duas alias Civitates pro sacrificiis. Vide Textum Græcum.

Cap.14.v.25. (Cùm autem audisset populus Romanus sermones istos.) Narrat dein beneficia maxima in Simonem collata, quæ beneficia certum est non à Romanis, sed à Judęis fuisse collata. Respondeo, verum id esse, ideoque in Textu Græco non legitur *Populus Romanus*, sed *ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ δῆμος τῶν λόγων τούτων*, idest, (Cùm audisset populus sermonem istum.) Patet autem clarè ex ipso Textu, ibi sermonem esse de populo Judaico, qui auditis iis, quæ Simon fecerat apud Romanos pro populo, gratias ei agunt. Igitur de populo Judaico intelligenda sunt, quæ sequuntur.

Cap 16. v. 3. (Estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro gente nostra.) Loquitur Simon cum duobus filiis suis; sed cur eos vocat fratres? Respondeo ex Textu Græco aliter legendum est Ἀντ' ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου: nimirum (Loco meo, & fratris mei.)

EX LIBRO II. MACHAB.

Cap. 1. v. 9. (Et nunc frequentate dies scenopegiæ mensis Casleu.) Dies scenopegiæ celebrandi erant mense septimo Tisri, ut præcipitur Exod. 23. & 24. ac Levit. 23 non autem mense nono Casleu. Respondeo, Isti dies festi, qui hic indicuntur, non sunt illi septimi mensis; sed dies Encæniorum, quando à Juda Machabæo repurgatum fuit Templum, quam dedicationem festivè peregerunt dies octo integros ad modum festivitatis tabernaculorum.

Ibid v. 14. (Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus. Sermo est de conjugali habitatione cum Dea Naneam, ut colligitur ex vocabulo græco *συνοικήσων*, Idest *cohabitaturus*, & ex dotis mentione, quæ ibi exprimitur. Dubium igitur est, quomodo vivus cum mortua, mortalis cum immortali conjungendus esset? Respondeo, solitos fuisse veteres Reges cum Diabus matrimonia inire, ut Heliogabali Urania docet, seu Venus apud Xiphilinum; & nostris temporibus nota omnibus est solemnis desponsatio, quam cum Thetide quotannis faciunt Veneti in die Ascensionis Domini. Habemus insuper exemplum desponsationis Antonii cum Minerva, teste Seneca in Suasor. Sic etiam hic Antiochus, ut honesto prætextu templum expoliaret, thesauros dotis nomine surripere studuit; at templi Sacerdotes cautiores fuere, ut ipse exitus comprobavit.

Cap. 3. v. 4. (Simon de tribu Beniamin præpositus Templi.) Quomodo poterat esse Templi præpositus, si erat de tribu Beniamin, non autem de tribu Levitica? Respondeo, iste Simon erat præpositus in rebus prophanis, non autem sacris. Forsan enim præerat thesauris, vel militari custodiæ: sic etiam ejus frater Menelaus injustè summum Pontificatum affectaverat.

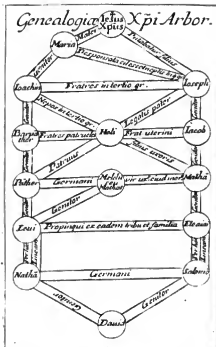
Cap. 5. v. 27. (Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat.) Et tamen cap. 14. dicitur Judas præfuisse omnibus Assidæis, cur igitur dicitur decimus? Respondeo, erat decimus, nimirum, unus ex decem viris Assidæorum, inter quos postea etiam generalis dux fuit.

Cap. 8. v. 22. (Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini Simonem, & Josephum.) Nullus tamen ex fratribus Judæ vocabatur Josephus. Respondeo, Josephus idem erat, ac Joannes; ita Serarius explicat.

EX EVANGEL. S. MATTHÆI.

Cap. 1. Statim in ipso exordio occurrit difficultas illa celebris, cur Matthæus Christi genealogiam à David usque ad Joseph deducat per Salomonem, Lucas verò per Nathan: ergo alii parentes tribuuntur Josepho à S. Luca: alii à S. Matthæo. Hunc locum olim objecit Julianus Augustus. S. Hieronymus verò enodavit dicens; à S. Luca recenseri parentes Josephi secundùm legem, à S.Matthæo autem secundùm naturam. Nam Deus præceperat, quòd si frater absque liberis è vita discessisset, alius frater ejus uxorem acciperet ad suscitandum fratris semen. Hanc difficultatem nuper Christianis objecit Ahmed Persa in suo libro inscripto Politor speculi, contra quem Apologiam eruditè, ut assolet, scripsit P. Philippus Guadagnola, Clericus Regularis Minor linguæ Arabicæ professor egregius, ac in nostra

nostra Congregatione meus collega, qui cap. 7. sect. 1. notat S. Matthæum uti verbo *Genuit* ad significandam naturalem generationem, Lucam verò non uti tali verbo, sed dicere: (Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, &c.) Arabicus legit Joseph filii Heli, filii Mathat, &c. Ad majorem hujus difficultatis elucidarionem Christi genealogiam ex Scripturis, & Sanctis Patribus præsertim Damasceno deprompram in sequenti arbore describi curavimus.

Ibidem v. 5. (Salmon autem genuit Booz de Rahab.) Quomodo potuit Salmon generare filios ex Rahab meretrice Jericuntina, si ipse non est ingressus terram promissionis: nullus enim ex iis, qui ab Ægypto discesserunt, in terram promissionis pedem intulit præter Josue, & Caleb. Hæc objectio est ejusdem Ahmedis. Respondeo, licèt Salmon fuerit ex iis viris, qui ex Ægypto discesserant, nihilominus non fuit comprehensus Dei maledicto. Nam nondum attigerat vigesimum annum. Colligitur ex cap. 14. v. 29. Num. (In solitudine hac jacebunt cadavera vestra omnes, qui numerati estis à viginti annis, & suprà, & murmurastis contra me.

Ibid. v. 8. (Joram genuit Oziam.) Qui tamen fuit abnepos, non verò filius Jorami. Nam 4. Reg. 8. Joram genuit Ochoziam. Hic genuit Joas, ut ex cap. 12. Joas genuit Amasiam; ita cap. 14. Hic denique genuit Oziam, seu Azariam. Cur ergo S. Evangelista reliquit illos tres intermedios? Respondeo, quia noluit excedere tesseradecadem personarum. Ita S. Hieron. Cur verò hos potius prætermisit, quàm alios, ratio in promptu est, quia hi tres geniti erant ex Athalia filia impiissimi Achabi, & Jezabelis, quorum stirpem delendam prædixerat Deus, 3. Reg. 21. v. 21. (Et interficiam de Achab mingentem ad parietem.) Unde S. Evang. saltem usque ad quartam generationem illorum memoriam abolitam noluit. Posteritas enim intelligitur usque ad quartam generationem. Ita Hilar. S. Thomas, Jans. Barrad. & Abul.

Ibid. v. 11. (Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis.) At 4. Reg. 23. dicitur Josias genuisse Joakim, & capite 24. Joachin genuisse Jechoniam, seu Joachim. Secunda etiam insurgit difficultas, quòd hæc generatio accidit multis annis ante transmigrationem. Respondeo, ad primam difficultatem, quam velut inextricabilem objiciebat Porphyrius Christianis, & dico, scriptorum vitio, & incuria contigisse, ut nomen Joachim semel tantùm exprimeretur propter nominis similitudinem; unde supplenda est una generatio, ut nonnulli codices Græci, & Latini habent; alioquin non esset completa decimaquarta generatio. Duo igitur fuerunt Reges pater, & filius nomine Joachim, & cognomina Jechoniæ. Prior Joakim est filius Josiæ, in quo desinit secunda tesseradecas. Posterior fuit nepos Josiæ, & filius Joachim, à quo incipit tertia. Ad secundam difficultatem respondeo, illud *In transmigratione*, idem esse ac sub tempus transmigrationis, quæ cœpit anno tertio Regni Joachim.

Cap. 8. v. 5. (Accessit ad eum Centurio.) At S. Lucas cap. 7. v. 3. ait: (Misit ad eum seniores.) v. 6. (Misit amicos.) Respondeo. Primò accessit per seniores, dein per amicos, denique per se ipsum, cùm Christus vicinior esset: ita Chrys. Theoph. Euthym.

Ibidem, v. 28. (Occurrerunt ei duo, dæmonia habentes.) At S. Lucas cap. 8. v. 27. & S. Marcus cap. 5. v. 2. unum tantùm recensent. Respondeo, Unius tantùm meminerunt, quia famosior, & truculentior erat, in quo integra legio hospitabatur, ita Aug. lib. 2. de consensu Evang. cap. 24. & alii.

Cap. 10. v. 10. (Neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.) Marcus verò cap. 6. ait Christum permisisse Apostolis virgam tantùm, & sandalia, imò ipsemet Christus habuit plures tuni-

tunicas, ita Jo:19. Respondeo, Christus prohibuit duas tunicas, nimirum, vestimenta mutatoria, ut nunc unum, nunc alterum induant, ut ait S. Thom. alioquin frigoris, aut necessitatis causa pluribus tunicis indui minimè vetat. Insuper calceamenta, non verò sandalia prohibuit; nam calceamenta supernè etiam pedes tegunt, ita S. Hier. Aug. Tost. Tolet. Jansen. & Mald. Denique prohibuit virgam defensoriam, quæ hebraicè dicitur *Matte*, & per consequens omnia genera armorum; concedit tamen baculum viatorium hebraicè *Miscian*, ut expressit S. Marcus.

Cap.16. v.20. (Præcepit, ut nemini dicerent, quia ipse est Christus.) Et tamen ipse Christus præcepit eisdem Apostolis prædicare regnum Dei. Respondeo, Christus prohibuit solùm eo tempore, & loco, quia Apostoli nondum erant idonei ad persuadendum id omnibus, ut ait Chrysost. Theoph. & Euthym.

Cap.17. v.1. (Post dies sex.) Sermo est de tempore transfigurationis Christi Domini. At S. Lucas cap.9. ait: (Factum est autem post hæc verba ferè dies octo.) Respondeo, Post evolutos sex dies plenos transfiguratus est Christus, quod accidit sexta Augusti, die Dominico. S. Lucas verò numerat omnes dies etiam imperfectos; nam octava die post illa verba transfiguratus est, ideò addit illud *ferè*, ita Chrys. Euth. Theoph. & August.

Ibidem, v.11. (Elias quidem venturus est, & restituet omnia;) statim verò subjungit contrarium dicens: (Dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum.) Respondeo, in primo loco Christus loquitur de Elia, qui venturus est ante extremum judicium una cum Henoch, & restituet omnes reliquos Judæos, idest, convertet; nam Arabicus legit: (Docebit vos omnia.) Deinde transit Christus ab Elia litterali, & verò ad mysticum Eliam non nomine, sed re, nimirum, ad Joannem Baptistam, qui ante Christi adventum præcursor fuerat.

Cap.19. v.9. (Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur:) ex hoc aliqui colligunt præcipuè Græci licitum esse ob fornicationem uxorem dimittere, & aliam ducere. Contrarium asseritur apud Luc. cap.16. Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: idem apud Mar. cap. 10. qui absolutè dicunt non licere uxorem dimittere, ac aliam ducere. Respondeo igitur, duas quæstiones Pharisæi proposuerant Christo Domino. Prima utrum liceret uxorem dimittere. Secunda an liceret aliam ducere. Christus verò respondit licitum esse uxorem dimittere ob fornicationem tantùm, & separari conjuges quoad thorum; nam qui innocentem dimittit, mœchus etiam reputatur, quamvis aliam non duxerit, quia violat jus matrimonii, & uxoris. Conclusio igitur est: Qui dimittit uxorem ob fornicationem non mœchatur; si verò aliam duxerit, certè mœchatur. Ut si quis dicat: Qui jejunium violat sine dispensatione, & se inebriat, peccat: ergo qui violat jejunium cum dispensatione se inebriando non peccat, falsa est sequela, ita Corn. à Lap. & est sensus Theoph. & Aug. Unde Christi propositio sonat. Quicumque dimiserit uxorem suam absque fornicationis causa, mœchatur. Quicumque etiam aliam duxerit, mœchatur.

Cap.27. v.9. (Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam Prophetam.) Loquitur Evangelista de agri emptione pro sepultura peregrinorum ex Christi pretio. Maxima tamen est difficultas apud Scriptores super hæc verba; nam hæc prophetia nullo pacto invenitur apud Jeremiam, sed potius apud Zachariam c.11. v.12. (Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.) Respondeo, Hunc errorem ex incuria librariorum irrepsisse testantur Hier. Ruper. Lyr. Jans. Francisc. Lucas, Baron. Mald. Suar. imò nonnulli codices habent nomen Zachariæ, ut ait S. August. quorum unum egomet legi arabicè scriptum, & eo utebamur in nostra Congregatione apud Eminentiss. Cardinalem Pallotam, apud quem alius etiam extabat chaldaicè scriptus, qui nullius Prophetæ nomen continebat, sed solùm dicebat: (Quod dictum est per Prophetam,) & hæc mihi videtur verisimilior explicatio: nam S. Matthæus non solet exprimere nomina Prophetarum in suo Evangelio. Sed hìc prætereundum non est, quod mihi nuper ostendit D. Abraham Ecchelensis Maron. in Romano Sapientiæ Archigymnasio Chald. ac Arabicæ linguæ publicus professor, & meus in præcognoscendis Arabicis Bibliis diligentissimus collega. Apud hunc virum inter complures libros arabicos manuscriptos quidam singularis existit inscriptus, Liber margaritarum pretiosarum, estque de operibus Domini. Auctor hujus libri ait, odio, ac malitia Judæorum istam Prophetiam erasam fuisse; unde cap. 7. loquens de Christi passione, Jeremiæ verba citat, quæ ex Arabico in latinum conversa talia sunt.

Sectio ex Prophetia Jeremiæ Prophetæ.

Tum dixit Jeremias ad Phescior; Jam diu cum patribus vestris estis contrarii veritati; filii autem vestri, qui venient post vos, perpetrabunt peccatum magis enorme, quàm vos, quoniam appretiabunt illum, qui non habet pretium, & pati facient, qui sanat morbos, & dimittit peccata; & accipient triginta argenteos pretium illius, quem emerunt filii Israel, &c.

EX EVANGEL. S. MARCI.

CAp.1. v.2. (Sicut scriptum est in Isaia Propheta: Ecce ego mitto Angelum meum.) Ista verba inveniuntur apud Malachiam cap. 3. cur ergo citatur Isaias? Respondeo, Verum est ista verba

citatur

esse Malachiæ, at S. Evangelista non citat Isaiam pro eis, sed pro sequentibus, nimirum (Vox clamantis in deserto,) unde juxta veterum Ecclesiasticorum sententiam Marcus ex duobus testimoniis Prophetarum unum efficit sub nomine Esaiæ, ita Hieron. qui addit secundam solutionem, nimirum, vitio scriptorum Esaiæ nomen irrepsisse. Græcus legit, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς Προφήταις. (Sicut scriptum est in Prophetis;) nullius nomen exprimendo.

Cap. 15. v. 25. (Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.) S. Joannes verò ait cap. 19. (Erat hora quasi sexta,) & nec erat adhuc damnatus. Respondeo, erat hora tertia finiens, ac desinens in sextam; nam idem Marcus v. 33. affirmat Christum Dominum crucifixum hora sexta, quando tenebræ factæ sunt super universam terram, ita communiter Interpretes, vel dicemus Marcum locutum esse de damnatione ad crucem, quando juxta Augustinum linguis Judæorum clamantium, crucifige, crucifige, Christus cruci affixus est. Hieronymus putat scriptorem deceptum similitudine characterum numeralium, quibus Græci Codices utuntur, pro ς quod senarium indicat, apposuisse Γ gamma, quod ternarii signum est.

Cap. 16. v. 8. (Et nemini quidquam dixerunt.) Et tamen certum est has mulieres nunciasse Christi resurrectionem omnibus discipulis. Respondeo. Nemini quidem per viam dixerunt præ timore, ut ait Euthym.

EX EVANGEL. S. LUCÆ.

CAp. 3. v. 2. (Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha.) Constat tamen ex Joan. 18. solum Caipham fuisse tunc temporis Pontificem. Respondeo, Non erant simul Pontifices; nam solus Caiphas eo munere fungebatur: sed ambo erant principes inter sacerdotales familias. Annas enim fuerat immediatè ante Caipham Pontifex per septennium, & summæ auctoritatis erat apud omnes. Sed adhuc remanet difficultas, quomodo vivente Pontifice Anna, creatus fuerit Caiphas. Sciendum igitur est, apud Hebræos solitum fuisse septem dies ante Kepur, idest, diem expiationis separare Pontificem, illumque instruere cæremoniis, quibus ingredi debebat Sancta Sanctorum; sed quia aliquando contingebat Pontificem eo tempore pollui, ac reddi immundum, ideò eligebant alium Pontificem, quem vocabant Pontificem anni, ne prætermitteretur illa solemnitas; qui assistebat in eadem functione, & si ipse offerebat illud sacrificium propter aliquam immunditiam Pontificis, remanebat toto eo anno in gradu pontificali. Colligitur hoc ex textu evangelico, in quo Caiphas appellatur Pontifex, sed cum additamento, nempè *anni illius*; ita Jo: 11. v. 49. & 18. v. 13. Annas igitur erat verus Pontifex, ut clarissimè patet ex Actis Apostolorum cap. 4. v. 6. (Annas Princeps Sacerdotum, Caiphas, & Joannes &c.) ubi sermo est de concilio congregato contra Apostolos, quod certè accidit post Christi resurrectionem; ergo Annas restitutus in pristinam dignitatem; remanebat tamen Caiphas in secundo loco, in tertio autem sacerdos caput hebdomadæ: nam hi duo semper comitabantur summum sacerdotem in functionibus sacris, unus quidem à dextris, nempè, Pontifex anni, alius à sinistris, scilicet, caput hebdomadæ. Colligitur tota hæc doctrina ex Hebræorum cæremoniali, ut mihi testatus est Joannes Baptista Jonas in Romano Sapientiæ Archigymnasio hebraicæ linguæ professor, olim inter Rabbinos Archisynagogus celeberrimus.

Ibid. v. 36. (Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad.) S. Evangelista enumerat Christi genealogiam sursum ascendendo, ita ut Arphaxad sit pater Cainan, & hic pater Sale. At Gen. 10. v. 24. dicitur: (Arphaxad genuit Sale,) nulla facta mentione de Cainan. Hanc objectionem Christianis proponit Ahmed Persa probans Evangeliorum dissonantiam. Respondeo, Mos usitatus est apud sacram scripturam appellare etiam progenitores parentes mediatos, quia non est ipsius intentum singulorum genealogiam numerare. Animadvertendum insuper est, Textum Arabicum, & Græcum numerare etiam in Genesi Cainan; igitur mirum non est, si S. Lucas, qui græcè scripsit, non prætermittat generationem Cainan, secutus Textum Græcum.

Cap. 18. v. 1. (Oportet semper orare, & non deficere.) Durum videtur hoc præceptum. Legimus enim apud Matth. 26. Christum Dominum post orationem concessisse sæpiùs Apostolis requiem. Respondeo, Sensus est nos debere perseveranter orare, & non deficere metu, vel tentatione, aut tædio. Itaque illud *semper* non significat temporis continuationem, ut volebant hæretici Euchitæ; sed constantiam, & perseverantiam, ut explicat Salmeron tom. 7. tract. 31. Eodem modo explicandus est alter Textus Eccl. 18. (Non impediaris orare semper.) Item alter similiter Pauli ad Thessalon. cap. 5. (Sine intermissione orate:) sicut etiam communiter dicere solemus: Iste juvenis semper studet, idest sedulè, & frequenter.

Ibid. v. 35. (Cùm appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam.) Marcus verò cap. 10. ver. 46. ait: Proficiscente eo de Jericho.) Idem affirmat Matth. cap. 20. qui insuper addit duos fuisse cæcos. Respondeo igitur ad secundam difficultatem. S. Marcus, & S. Lucas unum tantùm nominant cæcum principaliorem, & magis notum apud cives illos, quem Sanctus Marcus vocat Bartimæum, eratque mendicus. Duos tamen re vera illuminatos fuisse cæcos à Christo asserit S. August. lib. 2. de Conf. Evang. cap. 65.

Ad pri-

Ad primam difficultatem, nimirùm, de diversitate historiæ Lucæ ab aliorum duorum narratione S. August. existimat diversum esse cœcum, de quo agit Sanctus Lucas; nam hic in ingressu Christi ad urbem illuminatus est: quam sententiam amplectitur etiam Jansenius. Verùm cùm omnes circumstantiæ, quas narrat Sanctus Lucas, consentiant cum iis, quas habent S. Matth. & S. Marc. dicendum est omninò unum, eumdemque fuisse cœcum, qui priùs ingrediente Christo Domino petierit ab illo illuminari, verùm cùm ob turbæ multitudinem non audiretur, & ipsemet Christus dissimularet, ut ejus fidem acueret, stetit postridie ad portam urbis, ibique Christo egrediente rursus visum postulans gratiam impetravit, ita sentiunt S. Ambr. in Luc. cap. 18. Dion. Carth. Mald. Fran. Lucas, & alii.

EX EVANG. S. JOANNIS.

CAp. 1. v. 28. (In Bethania trans Jordanem.) At cap. 11. ait Bethaniam fuisse juxta Jerosolymam cis Jordanem. Respondeo, ista Bethania, de qua hìc agitur, non est illa Marthæ, & Mariæ, sed alia trans Jordanem sita; unde aliqua exemplaria græca legunt Βηθαβαρα, idest, Bithabara, quod vocabulum hebraicum significat domum transitus; imò communiter græca lectio est Bithabara. Insuper hæc Bethania scribitur per Aleph, & significat domum navis; altera scribitur per Ain, & significat domum humilitatis.

Ibid. vers. 31. (Ego nesciebam eum.) Quomodo sine mendacii nota poterat hoc dicere Joannes, qui præ gaudio in utero exultaverat ad aspectum Christi Domini? Respondeo, Joannes non noverat Christum de facie, seu naturali modo; sed divinitùs: quam notionem noluit manifestare, ne videretur cognationi, familiaritati, vel affectui aliquid indulgere.

Cap. 2. v. 20. (Quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc.) Quod non potest verificari de Salomone, qui in ædificatione templi septem annos cum dimidio impendit. 3. Regum 6. Neque de restauratione facta per Zorobabelem, qui neque tam plures impendit annos, licèt Chryf. Beda, Theoph. Euthym. Eucher. Jans. Tolet. Mald. existiment hìc loqui de hac secunda restauratione facta per Zorobabelem anno primo Cyri regis usque ad annum sextum Darii, quod spatium putant fuisse 46. annorum: sed hic computus errorem continet. Nam Templum instaurari cœpit anno primo Monarchiæ Cyri; unde quindecim anni solùm fluxere, ut probat Cornel. à Lap. in hunc locum; de qua ergo ædificatione loquitur Textus? Respondeo, Loquitur de ultima restauratione facta ab Herode Ascalonita, qui ut nomen Messiæ sibi vindicaret, templum construere cœpit anno Juliani 27. quod complevit anno 15. Tiberii, nimirùm Juliani 73. unde quadraginta, & sex annis ædificatum fuit, & completum anno primo prædicationis Christi. De hac templi restauratione agunt Josephus lib. 15. antiq. cap. 14. & lib. 20. cap. 8. Sigonius in notis ad Suppl. Constan. Phrigio in Chron. Ger. Merca. & Func. in Chron.

Cap. 3. v. 22. (Et illic demorabatur cum eis, & baptizabat.) At c. 4. v. 2. contrarium ait: (Quamquam Jesus non baptizaret; sed discipuli ejus.) Respondeo, Christus baptizabat non tam per se, quàm per discipulos suos, quos tamen ipse priùs baptizavit, ut ostenderet baptismum suum etiam ab aliis conferendum; at Joannis baptismus ab ipso conferebatur.

Cap. 4. v. 13. (Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.) Quod videtur contradicere Textui Eccl. 24. v. 29. (Qui biberint me, adhuc sirient.) Respondeo, Sitient non ex defectu, quasi aqua careant, qualis sitis invenitur in aqua mundana, non verò in illa, quam promittit Christus; sed sitient ex desiderio magis augendi aquam, quam habent, sicut quò magis gustamus rem delicatam, eò magis augeri nobis optamus.

Cap. 5. v. 31. (Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.) Paulò post cap. 8. v. 14. contrarium omninò asserit Christus dicens: (Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum.) Respondeo, In primo Textu sensus est, si solus ego perhiberem testimonium de me, utique non esset verum, idest, dignum fide, vestro quidem judicio; loquitur enim Christus ex concessione magis, ac communi Judæorum sensu. In secundo verò sensu dicit testimonum ipsius verum esse, quia solus non erat, sed cum eo Peter, qui illum miserat, ita Cyrill. Chrysost. Leont. Theophil. Euth. & alii.

Ibid. v. 34. (Ego autem non ab homine testimonium accipio,) & tamen Joannes testimonium perhibuit de Christo: item Moyses, & Prophetæ. Respondeo, Christus Dominus testimonium hominis non accipit, idest, non requirit, nec indiget hominis testimonio. Non tamen illud rejicit etiam in controversiis fidei, ut somniarunt hæretici; sed solùm asserit sui causa non indigere tali testimonio, cùm sit Deus. Nostri verò causa, quoties tale testimonium necessarium fuerit, illud probat, & admittit. Imò, ut Deus, non solùm non indiget hominum testimonio, sed omnes Prophetæ, & ipse Joannes ab eo auctoritatem acceperunt. ita Cyrill. Theoph. Leont. Mald. Jans. & alii.

Cap. 7. v. 16. (Mea doctrina non est mea:) Si mea quomodo non mea? Respondeo, *mea doctrina*, idest, quam vobis trado, non est excogitata ex

me, ut puro homine; sed à Patre meo cœlesti illam accepi, imò ut Deus illam mihi communicavit, ita Chrysost. Leont. Euthym.

Cap.8. v.15. (Ego non judico quemquam.) Cap. verò 5. dixerat (Pater omne judicium dedit filio.) Respondeo, Christus non judicat secundùm carnem, idest, sensus externos, de quo judicio ibi loquitur. Vel possumus dicere, Christus non judicat quemquam, idest, non condemnat; non enim venit perdere, sed salvare.

Ibid. v.19. (Neque me scitis:) supra verò c.7.v.28. dixerat: (Et me scitis.) Quomodo hæc inter se conveniunt? Respondeo. (Neque me scitis:) quoad divinitatem, & reddit rationem: (Si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.) Græcus magis ad rem nostram legit, ἤδειτε ἄν, scilicet, (Sciretis utique.) Nam correlativorum eadem est scientia. Ita Theoph. & Jans.

Cap. 9. v. 29. (Nunc autem nescimus undè sit) Et tamen eadem turba dixerat supra c. 7. v. 27. (Nunc scimus undè sit.) Respondeo, Nesciunt undè sit, nimirum, à quo, vel cujus auctoritate missus sit; alioquin de patria, & parentibus satis sibi constare supra cap. 7. asseruerant.

Cap. 10. v. 22. (Facta sunt encænia, & hyems erat.) At dedicatio Templi facta per Salomonem fuit in æquinoctio autumnali, 3. Reg. 8. Secunda etiam facta per Zorobabel fuit in vere paulò ante Pascha, 1. Esd.6. igitur quomodo encænia celebrantur hyberno tempore? Respondeo, de nulla istarum dedicationum loquitur Textus; sed solùm de illa facta à Juda Machabæo, qui prophanatum ab Antiocho Templum, & Altare, triennio post expurgavit, iterumque dedicavit mense Casleu, idest, Decembri, jussitque quotannis idem festum celebrari per octiduum, 1. Machab. 4. Ita Cornel. à Lapid. in hunc locum.

Cap.12. v.44. (Qui credit in me, non credit in me.) Hæc videntur manifestè contradictoria. Respondeo, sensus est, qui credit in Christum, sicut oportet credere, non solùm credit in eum, sed etiam in illum, qui eum misit, ut subjungit, tamquam unigenitum, & consubstantialem filium: favet Textus Arabicus: Qui credit in me, non credit in me solum; sed & in eum, qui misit me.

Cap.13. v.27. (Quod facis, fac citiùs.) Sunt verba Christi Domini ad Judam proditorem; Deus tamen nemini mandat impiè agere, ut dicitur Eccl. 15. Respondeo, Christus non præcipit, nec suadet Judæ, sed potestatem concedit exequendi scelus, nimirum, non contradicit, nec impedit, licèt facillimè posset. Non præcipit, ait Aug. sed prædicit. Sunt etiam verba exprobrantis, secundum Chrysost.

Ibid. v.34. (Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem:) Cur vocatur novum, si fuit ab initio mundi; imò est lex naturalis? Respondeo, est novum, quia non solùm proximos, sed etiam inimicos diligere mandat; ideò addidit, *Sicut dilexi vos*. Et inter vos etiam Judam. Novum igitur mandatum, quia novo modo est expositum, & in praxim redactum, ita Chrysost. hom. 71. August. tract. 65.

Cap. 18. v. 20. (In occulto locutus sum nihil.) Contrarium asseritur Matth.10. (Quod dico vobis in tenebris, & in aure.) Ergo locutus fuerat in occulto. Respondeo, Christus nihil locutus fuerat in occulto, nimirùm, nihil dixerat, quod in publicum proferri vetuerit; imò potiùs jussit prædicari super recta.

Ibid. v.31. (Nobis non licet occidere quemquam.) Et tamen occiderunt S. Stephanum; insuper præcipitarunt S. Jacobum. Respondeo, Romani ademerant illis jus inferendæ necis, relicta solùm potestate cognoscendi, & judicandi crimina ad legem pertinentia, ita Chrysost. Stephanum verò tumultuario, & subito furore occiderunt, quod facinus dissimularunt Romani; imò Josephus lib. 20. Antiq. cap.8. aliàs 16. asserit Ananum Pontificatu privatum fuisse, eò quòd Jacobum jussisset occidi. Vel non licebat forsitan eis occidere in festo Paschæ propter tanti festi celebritatem, ut explicant August. Cyrill. Suar.

Cap.19. v.14. (Erat autem Parasceve Paschæ.) Imò erat ipsum festum Paschæ. Nam die antecedente ad Vesperam comederant Agnum Paschalem. Matt.26. Respondeo, erat Parasceve, idest, dies præparationis rerum necessariarum ad sequens sabbatum. Unde S.Mar. c.15. vocat illum diem voce græca, προσάββατον, idest *Ante sabbatum*: additur vox illa *Paschæ*, quia dies hic parasceves incidebat in primum diem azymorum, seu paschalium, ut probat Baron. sed prætereundum hìc non est ex Rabbinorum traditionibus numquam celebrari à Judæis Pascha in diebus lunæ, mercurii, vel veneris, ut dixi in Hierolex. dict. *Pentecostes*. Igitur eo anno, quo passus est Jesus, celebrabant Pascha in die sabbati, & per consequens comederunt agnum ad Vesperam diei veneris, quod comprobatur illis Evangelistæ verbis: (Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha, Jo:18. v.28.) At Christus Dominus relictis Rabbinorum traditionibus comedit agnum feria V. quando incidebat decimaquarta dies Lunæ primi mensis; igitur secundùm Judæos feria sexta erat Parasceve Paschæ eo anno. Confirmatur hæc opinio ex Hebræorum Thalmud, in quo asseritur Christum Jesum passum ante diem Paschæ.

Ibid. v.29. (Spongiam hysopo circumponentes.) Aliter Mar.15. (Calamo circumponentes) Item Matth.27. (Spongiam arundini.) Respondeo, Spongiam quidem arundini, sed ramusculis hysopi quasi funiculis circumposuerunt, ne spongia dilaberetur, & ut acetum virtute hysopi condiretur. Ita Aug. & alii antiquiores. Multi verò putant calamum fuisse ex hysopo. Calamus enim significat surculum cujusvis herbæ, imò

Dodo-

Dodonæus lib. 4. de stirpibus cap. 19. ait hyssopom erigere caules altiores, duros, & lignosos. Hanc sententiam tenent Euthym. Chryf. Lyran. S. Thom. Titel. Dion. Carth. Barrad.

EX ACTIS APOSTOLORUM.

CAp. 1. v. 18. (Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis.) Loquitur de Juda proditore, qui suspensus crepuit medius; quomodo igitur possedit agrum emptum post ejus mortem? Respondeo, est figura catachtesis, qua quod meo ære emptum est, meum esse censetur, & etiam mortuus dicor illud possidere per successores meos. Vel possedit pretium agri, nimirum, pecuniam.

Cap. 2. v. 1. (Cùm complerentur dies Pentecostes.) Est traditio ecclesiastica, diem Pentecostes incidisse in diem dominicum, ita Ecclesia universalis, & Sancti Patres unanimiter tenent. At computus dierum quinquaginta non concordat. Respondeo, ex legis præscripto Lev. 23. dies Pentecostes numerandi erant à sequenti die post Pascha azymorum, in qua solemnitate manipulus spicarum Deo offerendus erat; eo verò anno sequens dies erat sabbatum, quo die vetitum erat mittere falcem in messem: eo ergo anno manipulus oblatus fuit die dominico, quo die Christus resurrexerat; & sic ab hac die usque ad Pentecostes festum numerantur dies quinquaginta. Sed jam superiùs probavi, Pascha azymorum celebratum fuisse die Sabbati eo anno à Judæis.

Ibid. v. 38. (Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi) Utrum hæc Baptismi forma sit valida, dicente Christo Matth. ult. (Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.) Respondeo, sensus illorum verborum. *In nomine Jesu Christi*, idem est, ac in fide Jesu Christi, seu in virtute. Addebant autem in forma Baptismi alias duas personas Sanctissimæ Trinitatis necessariò exprimendas. Unde ante Baptismum instruebantur fideles de mysterio Sanctissimæ Trinitatis, ut docent Suar. Couinck, & alii Scholastici. Crediderim tamen, primis illis temporibus in forma baptismi ad conciliandam majorem reverentiam exprimi solere nomen Jesu Christi hoc modo: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii ejus Jesu Christi, & Spiritus Sancti.

Cap. 7. v. 2. (Apparuit patri nostro Abrahæ, cùm esset in Mesopotamia.) Constat contrarium Gen. 11. v. 31. ubi Abraham dicitur eductus de Ur Chaldæorum. Respondeo, hic Mesopotamiæ nomine intelligitur omnis regio trans Euphratem, prout opponitur terræ Chanaam, cujus limites extenduntur usque ad Euphratem. In Mesopotamia ergo includitur Chaldæa.

Ibid. v. 5. (Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis.) Sermo est de terra Chanaam, in qua legitur Abraham possedisse speluncam duplicem. Gen. 23. v. 9. Respondeo. Illam speluncam non dedit illi Deus: sed emit pretio argenti. Ita Aug. q. 56. in Gen. Nec poterat vocari hæreditas locus in sepulturam destinatus, & non in culturam, ait Glossa.

Ibid. v. 16. (Et translati sunt in Sichem; & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem.) Hæc narratio S. Stephani contradicit veritati; imò quamplurimas involvit difficultates. Primò Abraham emit ab Ephron filio Seor, Gen. 23. v. 16. Secundò, locus vocabatur Hebron, in quo sepulti sunt omnes Patriarchæ excepto Joseph, ut habetur Josue c. ult. Nec potest verificari de emptione Jacob à filiis Hemor, Gen. 33. v. 19 nam Jacob non emit sepulchrum, sed agrum ad cōstruendum altare. Tertiò quia Hemor non fuit filius, sed pater Sichem. Quartò denique quia non emit Jacob pretio argenti, sed centum agnis. Fateor hanc esse maximam, ac unicam difficultatem indissolubilem in novo testamento, cui varias expositiones tradunt Interpretes, sed nulla satisfacit plenè. Unde inter tot solutiones facilior mihi videtur illa, quam assignant S. Greg. lib. 7. ep. 55. Lyran. & alii. Loquitur igitur S. Stephanus de emptione ab Abrahamo facta. Dicendum itaque Seor fuisse binomium juxta morem Hebræorum, vocatumque esse etiam Hemor, qui multos habuit filios, quorum primogenitus vocabatur Ephron, hic nomine cæterorum fratrum vendidit. Hemor autem fuit filius alterius Sichem antiquioris. Confirmatur, quia non solùm Abraham, Isaac, & Jacob; sed alii etiam Patriarchæ sepulti sunt in Hebron, licèt prius translati fuissent in Sichem, ut notavit Josephus lib. 2. Antiq. cap. 4. Nec contradicit Hieronym. in Epitaph. Paulæ, dum ait, duodecim Patriarcharum sepulchra adhuc sua ætate ostendi solita in Sichem, quæ hodie vocatur Neapolis. Loquitur enim de tumulis asservatis religiosè à posteris; non autem de cadaveribus translatis.

Cap. 9. v. 7. (Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.) Huic narrationi contradicit ipsemet Apostolus Paulus, qui infra asserit socios non audivisse vocem Christi: ita enim ait cap. 22. v. 9. (Qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt.) Respondeo, Socii audierunt vocem Pauli, non autem Christi; ideò subjungit: (Vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum) ita S. August. in Psal. 67. Lyr. Hug. Chrysost. Vat. Facilior est solutio S. Eucherii, qui docet socios audivisse vocem, scilicet, sonum inconditum; non tamen expressam verborum significationem, & sic non intellexerunt, nec audierunt ver-

ba articulata; sed sonum vocis. Denique non audierunt, scilicet, non obedierunt, sicut Paulus.

Cap.12. v.17. (Nunciate Jacobo, & fratribus hæc.) Quomodo poterant nunciare Jacobo jam mortuo, ut patet ex eodem cap. v.2. (Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio?) Respondeo, Petrus mandat nuntiare hæc Jacobo Alphæi Jerosolymorum Episcopo, non autem Jacobo Zebedæi jam vita functo.

Cap.25. v.13. (Agrippa Rex, & Bernice descenderunt Cæsaream) Atqui Agrippa jampridem consumptus erat vermibus, & percussus ab Angelo expiraverat, ut vidimus supra cap. 12. Respondeo, hic, de quo loquitur Textus, est Agrippa junior filius Agrippæ senioris, frater Drusillæ, nec erat Rex Judææ, sed Chalcidis, & Trachonitidis.

Cap.27. v.12. (Devenientes Phœnicem, hyemare portum Cretæ,) Sed Phœnicia est Provincia Syriæ. Item eodem cap. v. 13. (Et cùm sustulissent de Asson legebant Cretam.) Sed Asson est civitas Macedoniæ, ita Act. 20. Respondeo ad primum, Phenix est urbs, & portus Cretæ insulæ, & distinguitur ab alia, quæ est regio. Ad secundum, eodem modo respondeo, Asson namque est portus ejusdem insulæ, ita Baron.

Ibid. v. 33. (Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis nihil accipientes.) Quomodo hoc fieri poterat naturaliter: nam homo alioquin sanus ultra septem dies naturaliter absque cibo vivere non potest, ut docet Hippocrates, & alii medici? Respondeo, illud, *Nihil accipientes*, intelligitur per modum justæ refectionis, ita Hugo, Corn. à Lap. & plerique alii, qui volunt vectores carptim subinde quædam delibasse ad vitam sustentandam, Chrys. tamen hoc tribuit miraculo, cui aliqui consentiunt.

Cap.28. v.1. (Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis.) Contradicit sibimet iste textus: nam quomodo vocantur barbari Melitenses, si humaniter se gesserunt erga Apostolum, ac cæteros naufragos? Respondeo. Quòd viris doctis, ac linguarum peritis nulla consurgit difficultas ex supracitatis verbis; nam Barbarus non significat inhumanum, ut vulgò nunc sonat, sed agrestem, & rusticum; est enim vox Syriaca *Bar-Bar*, idest, filius deserti, vel habitator deserti, & quia tales homines solent esse inurbani, ideò hæc vox tractu temporis denotare cœpit inhumanos. Confirmatur hæc expositio ex textu æthiopico, qui legit *Agrestes*, ut mihi ostendit Romæ Abba Gregorius Sacerdos Æthiops, de nostra fide Catholica optimè meritus, ac linguæ Æthiopum litteralis peritissimus. Igitur homines rustici, ac per agros vagantes primi sese obtulerunt Paulo, ac sociis à mari in littus ejectis, eosque humaniter exceperunt; deinde fama vulgata accesserunt cives, ac ipse Publius Princeps Insulæ, ut narrat Textus.

EX EPISTOLA S. PAULI AD ROM.

Cap.1. v.3. (Qui factus est ei ex semine David secundùm carnem.) Contrarium videtur docere Apostolus 2.Cor. cap.5. v.16. (Et si cognovimus secundùm carnem Christum; sed nunc jam non novimus.) Ex hac apparenti contradictione colligit Faustus epistolas Pauli vitiatas. Respondeo, neutrum ab altero dissonare: nam in epistola ad Corinthios loquitur de immortalitate post resurrectionem futuram, in qua negat carnem fore corruptibilem, sicut de facto Christus nunc non habet carnem passibilem, & corruptibilem: ergo nomine carnis intelligit corruptionem.

Ibid. v.17. (Justus ex fide vivit.) Contra verò Jacobi 2. dicitur (Ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm.) Respondeo, *Justus ex fide vivit*, scilicet, non ex cæremoniis legalibus, ut Judæi, nec ex solis virtutibus moralibus, ut Gentiles, sed ex fide, non quidem sola, quæ mortua est, sed etiam conjuncta cum bonis operibus, cæterisque virtutibus: implicat enim animam vivere per aliquid mortuum. Vel sensus est, *Justus ex fide vivit*, quia, scilicet, fides est radix vitæ spiritualis; non tamen excluduntur aliæ virtutes, sicut cùm dicimus, homo ex corde vivit, nimirum, cor est initium vitæ, non ideò excluduntur aliæ partes, cerebrum, jecur &c. per quas partes homo vivit, ita Cor. à Lap. Augustinus in præf. Psalm.31. Paulum, & Jacobum conciliat, quia Paulus docuit Abraham justificatum fuisse ex fide, tamquam ex radice, & fundamento; Jacobus verò asseruit eumdem justificatum ex operibus, tamquam ex fructu.

Cap.2. v.13. (Factores legis justificabuntur.) Contrarius est textus infra c. 3. (Ex operibus legis non justificatur omnis caro.) Respondeo. Factores legis justificantur, quia gratis accepta justificatione proficiunt in operibus legis, & merentur; quæ tamen merita proveniunt tamquam ex radice ab illa prima justificatione; & sic justificantur non accusati tamquam legis transgressores coram Deo. Primam verò justificationem, qua remittuntur peccata, non merentur ex operibus justitiæ, & legis; sed à Christo gratis hæc nobis datur.

Cap.4. v.20. (In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia.) Loquitur de Abraham, qui tamen videtur dubitasse; nam Gen. 17. dicitur: (Risit Abraham dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur filius?) Respondeo, Ista verba Abrahami non ex incredulitate, sed ex admiratione proveniebant.

Cap.14. v.23. (Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.) Si hoc esset verum, sequeretur Melitenses, v. g. peccasse, humaniter se gerentes erga S. Paulum ejusque socios, nam actio illa non erat ex fide. Respondeo, Apostolus hic non agit

de ti-

de fide christiana, seu supernaturali; sed de fide naturali, quæ nil aliud est, quàm dictamen rationis, & conscientiæ, quo quis sibi videtur recte agere, ita Chryf. Oecum. Amb. & Theoph. Colligitur ex voce græca πίςις, qua fides solet appellari, & idem est, ac persuasio. Igitur quicumque non agit secundùm rationis dictamen, peccat. Sunt aliæ explicationes, sed non ad mentem Apostoli.

EX PRIMA AD CORINTHIOS.

CAp. 10. vers. 8. (Ceciderunt una die viginti tria millia) Loquitur Apostolus de fornicariis cum filiabus Moab, secundùm Chryf. Ans. & Cajet. & tamen de his dicitur Num. 25. (Occisi sunt viginti quatuor millia.) Respondeo. Numerus iste minor à S. Paulo commemoratus comprehenditur in illo majore. Potest etiam dici S. Paulum locutum fuisse de vituli cultoribus, & idololatris, ut vult Corn. à Lap. & sic numerus concordat.

EX SECUNDA AD CORINTHIOS.

CAp. 1. v. 8. (Quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem.) Et tamen idem Paulus 1. Cor. 10. dixerat: (Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis.) Respondeo. Illud *supra virtutem* significat supra vires naturæ, & corporis; & non supra animi, & gratiæ vires; nam invicto animo tribulationem hanc D. Paulus pertulit.

Cap. 2. vers. 5. (Si quis autem contristavit, non me contristavit.) Cur ergo tantam animi angustiam ostenderat supra, vers. 4. Respondeo. *Non me contristavit*, scilicet, non me solum, sed ex parte; nam multos alios contristavit mecum; imò totam Ecclesiam, cujus ego membrum sum, & pars.

Cap. 5. vers. 21. (Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.) Loquitur de Christo, qui tamen secundùm Esaiam cap. 53. (Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.) Respondeo, Paulum nomine peccati intellexisse oblationem pro peccatis, in quo sensu dixit Oseas cap. 4. *Comedent peccata populi*, id est oblationes, quæ pro peccatis offeruntur. Vide Aug. de verb. Apost. ser. 6.

AD GALATAS.

CAp. 2. v. 7. (Creditum est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis.) Atqui Petrus prædicavit Gentibus, & Paulus Judæis, ut constat ex Act. Apostol. Respondeo, Apostoli partiti sunt inter se non auctoritatem, sed operas; nam, eò quòd Paulus Judæis exosus esset, Gentibus prædicavit. Petrus verò Judæis charus ipsis prædicabat præcipuè. Cæterùm poterant ambo prædicare tam Gentibus, quàm Judæis, & de facto prædicarunt.

Cap. 4. v. 25. (Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem.) Mons Sina longo intervallo, imò toto cœlo distat à civitate Jerusalem, quomodo est igitur illi conjunctus? Respondeo, est conjunctus, idest, affinis, seu potius similis; græca enim lectio vertit συςοιχεῖ, idest habet affinitatem, seu similitudinem. Mons namque Sina similis est in conditione cum Jerusalem; sicut enim ibi tradita fuit lex merè cæremonialis carnalis, & servilis; ita etiam in Jerusalem. Insuper utrobique generantur filii non liberi, sed servi, ita Theoph. Vatab. & Corn. à Lap. qui multis rationibus prosequitur in hac similitudinis probatione.

AD PHILIPPENSES.

CAp. 2. v. 7. (In similitudinem hominum factus.) Ergo non fuit verè homo, cùm tamen clarè asserat S. Joan. cap. 1. (Verbum caro factum est.) Respondeo, factus est in similitudinem hominum non accidentaliter, ut somniabat Faustus, sed substantialiter, sicut omnes homines dicuntur similes in specie, seu natura humana, ita S. Aug. S. Thom. & alii.

AD COLOSSENSES.

CAp. 1. v. 15. (Primogenitus omnis creaturæ.) Ergo Christus, ut filius Dei, est creatura, ut volebant Ariani. Respondeo: Primogenitus, idest, genitus ab æterno ante omnes creaturas, ita Ambros. Theod. Theoph. non enim dicitur πρωτόκτιςος, idest, primò creatus, sed πρωτότοκος, idest, primogenitus.

Ibid. v. 24. (Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi.) Quid namque deesse potest Christi passionibus, cum ipsemet dicat Luc. 23. (Ea quæ sunt de me, finem habent?) Et Joan 17. (Opus consummavi.) Et clariùs David Psalm. 129. (Copiosa apud eum redemptio.) Respondeo, licèt passio Christi fuerit copiosissima, & sufficiens satis superque toti mundo; nihilominus, ut illius valor singulis Christi membris actu applicaretur, multa adhuc facienda, & sufferenda supersunt, ut demonstrat S. Thom. Nam oportuit Apostolos peregrinari, docere, multosque pati labores, ut Gentibus Christi passio applicaretur, ita Chryf. Ambros. Theod. Oecum. Ans. & Aug.

EX PRIMA AD TIMOTHEUM.

CAp. 2. v. 12. (Docere autem mulieri non permitto.) Alio verò in loco ad Titum c. 2. ait: (Anus benè docentes.) Resp. Prohibet mulieres docere

docere publicè in ecclesia, privatim verò permittit, ut puellas doceant; imò suadet.

AD HEBRÆOS.

CAp. 1. verf. 1. (Multifariam, multifque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis.) Adverfatur hæc propofitio ei, quam pronunciavit David Pfalm. 61. (Semel loquutus eft Deus.) Refpondet S. Auguft. Hominibus fæpè loquutum fuiffe Deum, multifque modis manifeftans Chrifti adventum per Prophetas; apud fe verò Deus femel loquutus eft, quia unicum Verbum genuit ab æterno.

Cap. 7. Hic locus, ubi Sanctus Paulus pronunciat legem infirmam, & inutilem fuiffe, videtur pugnare cum eo, quod fcribit ad Philippenfes cap. 3. (Secundùm juftitiam, quæ in lege eft, fine reprehenfione converfatus fum.) Si in lege eft juftitia, quomodo erit infirma, & inutilis? Refpondeo, Juftitia in lege repetitur, quia cùm quis operatur, quæ in lege fcripta funt, acceptus eft hominibus, & legis pœnam devitat. Chrifti autem juftitia eft, qua homo fide per dilectionem operante juftificatur, & Deo gratus redditur. Hanc autem juftitiam non eft confequutus Paulus, in lege, neque à lege, fed ex fide in Chriftum.

Cap. 9. v. 7. (In fecundo autem femel in anno folus Pontifex.) Loquitur Apoftolus de fecundo tabernaculo, in quod folus fummus facerdos intrabat. Huic adverfatur locus Exodi 30. in quo Deus juffit, ut Aaron bis in die adoleret incenfum manè, & ad vefperam. Refpondet Theophilactus: Aaron femel in anno intrabat cum fanguine; bis verò in die cum incenfo. Paulus enim non afferit fimpliciter, quòd femel introibat; fed femel cum fanguine, ideft cum immolatione victimæ.

Ibid. v. 27 (Statutum eft omnibus hominibus femel mori) Contrarium docuit ad Theff. 4. (Deinde nos qui vivimus, qui refidui fumus, fimul rapiemur cum illis obviam Chrifto in aera) Refpondeo, Eorum, qui refidui erunt in noviffimo die, quorum nomine loquitur Paulus, mors erit tam momentanea, ut foporem fe pafluros exiftiment, ac propterea fefe tamquam vivos obviam Domino dabunt, non percipientes tam fubitam & brevem mortem.

EX PRIMA S. JOANNIS.

CAp 4. v. 18. (Timor non eft in charitate; fed perfecta charitas foras mittit timorem.) Ifta conclufio contradicit multis locis Sacræ Scripturæ, præfertim Pfalm. 2. v. 11, (Servite Domino in timore.) Refp. Sancti, ac perfecti viri, qui verè Deum diligunt fuper omnia, timent valdè effe fine Deo, & hujufmodi timor eft fanctus, ac permanet in fanctis. Alius timor eft de amiffione vitæ, vel bonorum, hunc excludit perfecta charitas, ita Euch.

EX APOCALYPSI.

CAp. 2. v. 18. (Et Angelo Thyatiræ Ecclefiæ fcribe) Sed in Thiatira, quæ fita eft ad finiftram partem Cayci fluminis in Myfia, nulla tempore Joannis fuit Ecclefia Chriftianorum. Quo argumento aliqui hæretici negarunt, Apocalypfim fuiffe à Joanne fcriptam. Refpondeo juxtà Epiphanii doctrinam Joannem fpiritu prophetico fcripfiffe ad futuram ibi Ecclefiam, quæ decepta à Phrygaftarum pfeudoprophetiffis Prifcilla, Maximilla, & Quintilla, erratura erat, quas fub nomine Jezabelis defignavit.

Cap. 5. verf. 5. (Vicit Leo de tribu Juda.) Et poftea ftatim verf. feq. vocatur agnus. Refpondeo, Verè Chriftus apparuit Joanni in fpecie agni, non autem Leonis. Vocatur tamen Leo per metaphoram ob ejus eximiam fortitudinem, majeftatem, ac dignitatem regiam, & quia ortus erat ex tribu Juda, cujus infigne erat Leo.

Ibid. v. 12. (Dignus eft agnus, qui occifus eft, accipere divinitatem.) Si ab æterno erat Deus, quomodo ergo accipere poterat divinitatem? Refp. Senfus eft, ut omnes creaturæ agnofcant Chrifti divinitatem, quam cognitionem transferant à falfis Idolis ad Chriftum, cui verè competit. Unde accipere divinitatem idem eft, ac cognofci ab omnibus, ut Deus, ita S. Thom. Lyran. Perer. Suar. & alii.

Cap. 11. verf. 2. (Civitatem Sanctam conculcabunt menfibus quadraginta duobus; nimirum, tribus annis cum dimidio durabit Antichrifti monarchia, quod etiam confirmatur ex cap. 7. Dan. Sed v. feq. dicitur Elias cum focio prædicaturus diebus mille ducentis fexaginta, qui minimè conficiunt annos tres cum, dimidio. Refpondeo, menfes illos effe lunares, qui conftant diebus triginta, & fic numerus hic dierum conficiet menfes quadraginta duos. Vel fi contendis illos menfes effe folares, tunc dicendum erit Antichriftum fuperftitem futurum adhuc dies decem, & octo poft mortem duorum Prophetarum, & per confequens regnabit annos tres cum dimidio.

Cap. 20. v. 11. (Fugit terra, & cœlum, & locus non eft inventus eis.) Quomodo fugit, fi Eccl. 1. dicitur: (Terra autem in æternum ftat?) Refpondeo, non fugit terra, nec cœlum; fed tantùm facies priftina terræ, & cœli, eò quòd ftatum mutabunt, ac pulchriorem formam acquirent. Unde ftatus, & locus priftinus non eft inventus; fed alius longè pulchrior. Ita Ambrof. Beda, Aretas, Viegas, & Corn. à Lap.

SCRI-

SCRIPTORUM IN BIBLIA UNIVERSA CATALOGUS.

DE PROPRIETATIBUS & Dotibus S.Scripturæ.

De S. Scriptura ejusque dotibus.

FRanciscus Agricola,
Antonius à Matre Dei,
Robertus Bellarminus.
Jacob. Bonfrerius.
Joan. Bapt. du Hamel.
Hugo de S. Victore.
Marinus Humblot.
Gummarus Huygens.
Guillel. Lindanus.
Anton. Possevinus.
Hieron. de Saona.
Joan. de Sylveira.
Franc. Sylvius.

De utilitate & commendatione.

Flaccus Alcuinus.
Petrus de Alliaco.
Cherubinus à S. Joseph.
Joan. Costerius.
Franc. Fevardentius.
Robertus Holkot.
Claud. Lancelot.
Corn. à Lapide.
Anton. Sanderus.
Caspar Scioppius.

De dignitate & præstantia.

Joan. Driedo.
Franc. Freyre.
Nicol. de Hauteville.
Alph. Salmeron.

De origine, antiquitate, divinitate & auctoritate.

Natalis Alexander.
Alphonsus Pisanus.
Benet Arias.
Rodericus Dosma.
Ludov. Ellies du Pin.
Claud. Frassen.
Ludov. Ferrand.
Joan. de la Haye.
Dan. Hevetius.
Marinus Humblot.
Gummarus Huygens.
Bero. Lamy.
Alph. Salmeron.

De veritate, certitudine, & necessitate.

Antonius à Matre Dei.
Franc. Fevardentius.
Joan. de la Haye.
Joan. Martianay.
Arnoldus Nieportus.
Caspar Scioppius.

De perspicuitate & obscuritate.

Joan. de la Haye.
S. Joannes Chrysostomus.

De inspiratione Sacrorum Librorum.

Carel.
Joan. Martianay.
Richardus Simon.

De integritate & perfectione textus Hebraici.

Robertus Bellarminus.
Jacob Bonfrerius.
Petrus Carbo.
Cherubinus à S. Joseph.
Lud. Ellies du Pin.
Joan. d'Espieres.
Valerianus de Havigny.
Gilbertus Genebrardus.
Joan. Bapt. du Hamel.
Joan. de la Haye.
Gummarus Huygens.
Joannes Isaac.
Bero. Lamy.
Michael Lequien.
Simeon Marotte de Muis.
Joannes Martianay.
Petrus Lopez de Montoya.
Joannes Morinus.
Paulus Pezeron.
Alph. Salmeron.
Nicolaus Sanderus.
Richardus Simon.
Jos. de Voisin.

De Integritate Textus Novi Testamenti.

Cherubinus à Sancto Josepho.
Joannes Morinus.

DE CANONE S. Scripturæ.

Numerus, & Ordo Librorum Sacrorum juxta Judæos.

PArtitio in libros 22. juxta literarum Hebraicarum numerum S. Hieronymi tempore. S. Hieronymus Prologo in libros Regum.
Thalmudici in Bavabatra.

Scriptores Ecclesiæ Græcæ.

Melito Sardicensis anno Christi 170. Apud Eusebium lib. 4. cap. 26. Hist. Eccl. Canones Apostolorum dicti. Canone 85. Constitutiones Apostolicæ dictæ, lib. 2. cap. 57.
Origenes an. 230. Apud Eusebium Hist. 6. 25.
Eusebius Cæsar. anno 330. Hist. 3. 24. 25.
Athanasius circa annum 330. Epistola Paschalis.
Synopsis S. Scripturæ Athanasio falsò adscripta.
Cyrillus Hierosolymitanus circa 350. Catechesi 4.
Concilium Laodicense anno 367. Can. ultimo.
Gregorius Nazianzenus anno 370. Carmine 33.
Amphilochius an. 370. Jambis ad Seleucum.
Epiphanius anno 374. Hæresi 8. Idem de ponderibus, & mensuris.
Leontius an. 540. De Sectis art. 2.
Joannes Damascenus an. 730. Orthod. Fidei 4. 18.
Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus, an. 806. Sticho-me-

metria cum numeris Græcis, & Anastasii Bibliothecarii Latinis.
Nicephorus Callistus, ann. 1330. In Jambis.
Indiculus Mss. Codicis Baronii 206. qui etiam à Morino & Coterio ex Codice Regio Parisiis 1689. editus est.
Sticometria Codicis Græci Rupifucaldiani scripta ante annos 1000. literis majusculis Latinis quidem, sed ad Biblia Græca spectans.
Indiculus codicis Alexandrini.
Beveregius in Vindiciis Canonum Ecclesiæ Primitivæ.
Codex Vaticanus, sive editio Veteris Testamenti Græci Romæ.
Vetus Testamentum Syriacum, Mss. Pocockianum.
Vetus Testamentum Syriacum aliud. Archivo C. Bodlejano.
Biblia Æthiopica.

Scriptores Ecclesiæ Latinæ.

Hilarius Pictaviensis anno 360. Præfat. in Psalmos.
Hieronymus anno 380 Epistola ad Paulinum.
Idem apud Cassiodorum cap. 12. Instit. divin. Litterarum.
Ruffinus an. 380. Expos. Symbol.
Concilium Carthaginense III. an. 397. Can. 47.
Augustinus an. 400. De Doctrina Christiana 2. 18.
Idem. Apud Cassiodorum cap. 12. Instit. divinarum Litterarum.
Innocentius I. anno 405. Epistola ad Exuperium cap. 7.
Idem. Apud Dionysium Exiguum.
Concilium Carthaginense an. 419. Can. 27.
Eucherius Lugdunensis an. 434. Quæst. Vet. & Nov. Testam.
Synodus Romana sub Gelasio I. anno 494. Conciliorum tom. 2.
Alcimus Avitus an. 500. Litter. ad Sororem de castitatis laude.
Cassiodorus anno 556. Institut. divin. Litterarum 12.
Codex veteris translationis. Apud Cassiodorum ibid. cap. 14.
Junilius Episcopus circa an. 560. De partition. divin. cap. 1. 3.
Isidorus Hispalensis anno 600. Etymol. 6. 5. Offic. 1. 12.
Rabanus Maurus anno 840. De Institut. Clericor. 2. 53.
Theodulphus Aurelianensis Episcopus anno 850. In Versibus quos in fronte Bibliorum describi fecit.
Smaragdus Abbas, anno 950. Ad Caput xx. Regulæ S. Benedicti.
Sacramentarium Gallicanum ante annos mille.
Eugenius III. Papa. Versibus scripto.
Ivo Carnotensis anno 5092. In Decretis part. 4. cap. 65.
Petrus Cluniacensis anno 1123. Epist. contra Petrobrusianos lib. 1. Epist. 2.
Honorius Augustodunensis anno 1130. In Gemma animæ de antiquo ritu Missæ 4. 558.
Radulphus Flaviacensis, an. 1162. De Ecclesiasticis Officiis cap. 60.
Petrus de Riga, anno 1170. In Aurora quæ est Paraphrasis poetica Veteris, & Novi Testamenti.
Alexander Neckam, anno 1255 In libro versibus scripto, qui servatur in Bibliotheca Bodlejana.
Guillelmus Brito anno 1325. In correctionibus nominum Hebræorum. Bibl. Lambethanæ Mss.
Eugenius IV. Papa anno 1441. In Decreto pro Dominicanis.
Concilium Tridentinum an. 1560. sessione 4.
Gabriel Patriarcha Alexandrinus anno 1595. In Confessione Fidei.
Excripta sunt hæc, tam ex Jodoci Coccii Thesauro Catholico, lib. 6. art. 4. pag. 608. quàm ex Humfredi Hody lib. 3. part. 3. de Bibliorum textibus original. in quibus integra memoratorum Auctorum loca recensentur.
Canon S. Scripturæ secundùm seriem seculorum Novi Testamenti, numero 27. habens Canones, v. g. Melitonis, Origenis, Athanasii, &c. usque ad ultimum Protestantium, uti vocantur, Ecclesiarum, in tabulam unam patentem conglutinatus, 3. fol. in folio editus. Dubrani, typis Jani Allattonis.

De Canone, & Libris Canonicis.

Natalis Alexander.
Antonius à Matre Dei.
Armenius Monachus.
S. Athanasius.
Petrus Antonius Beuter.
Jacobus Bonfrerius.
Guillelmus Bonjours.
Cherubinus à Sancto Joseph.
Joannes Coccius.
Ludovicus Ellies du Pin.
Antonius de Escobar.
Ludovicus Ferrand.
Claudius Fleuri.
Caspar Francus.
Claudius Fraffen.
Petrus Garzias Garlarz.
Jacobus Gretserus.
Joannes de la Haye Parisin.
Petrus Dan. Hevetius.
Franciscus Macedo.
Joannes Martianay.
Ascanius Martinengus.
Michael de Medina.
Petrus Blesensis.
Petrus Pithoeus.
Lancelottus Politius.
Hieronymus de la Rua.
Just. Rugerius.
Hieronymus Seripandus.
Sixtus Senensis.
Joannes Sprecher.
Franciscus Veron.

De Libris Deuterocanonicis, quos Protestantes vocant Apocryphos.

Joannes Driedo.
Franciscus Sylvius.

De Scriptoribus Sacris in genere.

Joannes de la Haye.
Marinus Humblot.
Ascanius Martinengus.
Petrus Blesensis.
Sixtus Senensis.

De Scriptoribus quorumdam Librorum.

DE LIBRIS MOSIS.

Philippus Ivarus.

De Libro Judith.

Bernardus de Monfaucon.

De Libro Psalmorum.

Jacobus Ben. Bossuet.

De Libro Ecclesiastici.

Julius Bartoloccius.

De Libris Machabæorum.

oannes Mulmannus.

De Historia Susannæ.

Julius Africanus.

De Libro Apocalipseos.

Franciscus Titelmannus.

De Auctore Epistolæ ad Hebræos.

Lancelottus Politos.

DE VERSIONIBUS
& de Editionibus variis S. Scripturæ.

De variis versionibus S. Scripturæ.

ANtonius à Matre Dei.
Antonius Arnauld.
Robertus Bellarminus.
Petrus Antonius Beuter.
Cherubinus à Sancto Joseph.
Joannes Cochlæus.
Joannes Driedo.
Antonius de Escobar.
Claudius Frassen.
Joannes Baptista du Hamel.
Petrus Dan. Huetius.
Marinus Humblot.
Gummarus Huygens.
Bernardus Lamy.
Guid. Mich. le Jay.
Franciscus Macedo.
Antonius Possevinus.
Alphonsus Salmeron.
Richardus Simon.
Josephus de Voisin.

De versionibus Orientalibus.

Joannes de la Haye.

De Paraphrasibus Chaldaicis.

Dissertatio de Paraphrasibus Chaldaicis Specimina rei litterariæ, Gallicè Februarii 1704.
Benedictus Arias.
Julios Bartoloccius.
Ludovicus Ferrand.
Joannes Salomon.
Andreas de Leon.
Joannes Leusden.
Franciscus Lucas.

De Versionibus Persicis.

Angelus de la Brosse.

De Versionibus Græcis.

Cæsar Baronius.
Robertus Bellarminus.
Jacobus Bonfrerius.
Ludovicus Ellies du Pin.
Sanctus Epiphanius.
Petrus Galesinus.
Bernardus Lamy.
Theodoretus.

De 70. Interpretum Versione Græca.

Natalis Alexander.
Ariestas, J.
R. Azarias de Rossi, J.
Joannes d'Espieres.
Ludovicus Ferrand.
Joannes de la Haye.
Nicolaos le Nourry.
Guillelmus Lindanus.
Jacobus Middendorpius.
Joannes Morinus.
Petrus Morinus.
Dionysius Nolin.
Paulus Pezron.
Joannes Picus Mirandulæ.
Alphonsus Salmeron.
Henricus Valesius.

De aliis Versionibus Græcis.

De secunda versione Græca ab Aquila facta, Specimina rei litterariæ, Maii 1704.
Andreas Hojus, De Græca Hagiographorum editione.

De Versionibus Latinis.

Cæsar Baronius.
Ludovicus Ellies du Pin.
Joannes de la Haye.
Bernardus Lamy.
Petrus Pithoeus.

De Latina Vulgata Editione.

Natalis Alexander.
Benedictus Arias.
Robertus Bellarminus.
Petrus Antonius Beuter.
Jacobus Bonfrerius.
Guillelmus Bonjours.
Petrus Carbo.
Leo à Castro.
Cherubinus à Sancto Joseph.
Joannes d'Espieres.
Ludovicus Ferrand.
Joannes Baptista Fiera.
Andreas Gennepius.
Albericus Gentilis.

Antonius Guevara.
Joannes de la Haye.
Guillelmus Lindanus.
Joannes Mariana.
Joannes Martianay.
Thomas Morus.
Nicolaus Ramus.
Christophorus Sacrobosco.
Augustinus Steuchos.
Did. Lopez de Stunica.
Antonius de Sylveira.
Franciscus Veron.

Versiones Latinæ aliæ.

Sanctus Caranza pro versione Erasmi. Desiderius Erasmus pro versione sua Jacobus Gretserus in VersionemTigurinam.
Did. Lopes Stunica in eamdem.
Joan. Sutor in eamdem.

De Versionibus in linguas Vulgares.

Cherubinus à Sancto Joseph.
Jacobus Gretserus.

De Versionibus Gallicis.

Ambrosius l'Alouette.
Ludovicus Ellies du Pin.
Nicolaus de Hauteville.

In Versionem Renati Benoist.

Censura facultatis Theologicæ Parisiensis in Biblia Renati Benoist. Collectio Auctorum vulgares versiones damnantium in 4. Parisiis 1661.
Hugo Boncompagnonus.
Joannes Faber.
Mauritius Poncet.

In Versionem Montensem, & pro eadem Versione.

Collectio Scriptorum pro Montensi Novi Testamenti Versiono (vel potius adversus eamdem) Gallicè. in 8. Coloniæ (Rothomagi) 1669.
Franciscus Annat.
Antonius Arnauld.
Nicolaus du Bois.
Nicolaus des Isles.
Martin Grandin.
Ludovicus Maimbourg.
Carolus Maller.
Maximinus Aquensis.
Riviere.
Guillelmus le Roy.
Richardus Simon.

Michael Tellier.
Nicolaus Toisnard.

In Versionem Dominici Bouhours.

Nobilis Fœminæ Epistola in Versionem Gallicam Novi Testamenti à Dominico Bouhours concinnatam, Gallicè, in 12. Coloniæ 1697.
Richardus Simon.

In Versionem Richardi Simon, & pro eadem.

Jacobus Benignus Bossuet in hanc versionem.
Richardus Simon pro sua versione.
Nicolaus Toisnard in eamdem.

In Versionem Genevensem, & pro eadem Versione.

Jacobus Corbin.
Petrus Cotton.
Stephanus Moquet.
Honoratus Niquet.
Jacobus Severt.
Franciscus Veron.

DE VERSIONIBUS & Editionibus S. Scripturæ.

In Versionem Joannis le Cene, & pro eadem Versione.

Adversus Versiones Germanicas.

Georgius Holzajus.

De Versione Martini Lutheri.

Augustinus Aveldensis.
Joannes Cochlæus.
Hieronymus Dungersheim.
Vitus Erbermannus.
Hieronymus Emser.
Georgius Dux Saxoniæ.
Fridericus Staphylus.

De Versionibus Calvinistarum.

Instructio quorumdam Typographorum Francofurtensium in vanam & à Christiano Walthero Correctore Wirtembergensi prætensam diffamarionem Sacrorum Librorum Francofurti editorum Germanicè, in 4 Francofurti 1570.
Definitio Admonitionis Neostadianæ contra Apologiam Erfurtensem Germanicè, in 4. Neostadis 1586.
Admonitio Facultatis Witembergensis de Bibliis sub nomine Lutheri Herbornæ excusis, Germanicè, in 4. Witembergæ 1598. Conciliorum Witembergensium, fol. Witembergæ 1664.
Jacobus Gretserus de Bibliis Tigurinis.

De Versione Bibliorum Belgica.

Henricus Bukentop.
Franciscus Joyeluz.

De Versione Danica.

Paulus Elias Vendeitaabe.

De Versionibus Anglicis.

Tractatus adversus Biblia Duacena de tollendis Bibliis transmarinis, in 4. Londini 1644. Gregorius Martin in versionem Anglicanam.
Guillelmus Raynols in versionem Anglicanam.
Guthbertus Tonstallus in versionem Tyndali.

De variis Bibliorum Editionibus.

Abraham Ecchellensis.
Benedictus Arias.
Cherubinus à Sancto Joseph.
Gabriel Sionita.
Guido Michael le Jay.
Andreas de Leon.
Jacobus le Long.
Joannes Morinus.
Richardus Simon.

De variis aliis Editionibus.

Cherubinus à Sancto Joseph.
Ludovicus Ellies du Pin.
Claudius Frassen.
Joannes Baptista du Hamel.
Joannes Michael le Jay.
Richardus Simon.
Franciscus Sylvius.

De Pentateucho Samaritano.

Hieronymus Aleander.
Joannes Morinus.
Nicolaus Claudius de Peiresch

De Codicibus Græcis N. T.

Antonius Arnauld.
Jacobus le Long.

DE CRITICA SACRA, tam Rerum quàm Verborum.

De Confusione Linguarum.

Nicolaus Abraham.
Cherubinus à Sancto Joseph.

De Masora.

Benedictus Arias.
Cherubinus à Sancto Joseph.
Joannes de la Haye.
De Vaumorin.

De Interpretatione vocum quarumdam Hebræorum.

Jacobus Guyon.
Joannes le Pelletier.
Dionysius de Rives.
Joannes Michael Rosteinseherus.

De Interpretatione vocum quarumdam Græcarum.

Car. du Chesne.
Joannes Hardovin.
Bernardus Lamy.

De variis argumentis ad Sacram Criticam pertinentibus.

Claudius le Cappelain.
Joannes Ludovicus le Cerda.
Petrus Cœlestinus.
Joannes Driedo.
Blasius le Feron.
Valerianus de Flavigny.
S. Hieronymus.
Joannes Jacobus à Konigsecq.
Guillelmus Lindanus.
Jacobus Magdalius.
Joannes le Pelletier.
Adrianus Scrieckus.
Richardus Simon.
Balthasar Sorio.
Henricus Willot.

DE STILO BIBLICO.

Vocabularium Bibliorum, in fol. vetus editio.
Lexicon Biblicum, in fol. Coloniæ 1543.
Explicatio nominum quæ in Bibliis continentur, Germanicè, in fol. Francofurti 1567.
Thesaurus S. Scripturæ nominum, verborum, exemplorumque, quæ in Sacris Bibliis continentur, in 8. Genevæ 1608.
Bibliorum phrases & tropi, in 8. Haganoæ 1528.

Diffi-

Difficiliorum & Græcarum & Hebraicarum omniumque peregrinarum dictionum libri Geneseos Interpretatio, in 8. Basileæ 1572.
Vocabularium Psalterii, Gallicè, in 8. Parisiis 1529.
Benedictus Arias.
S. Augustinus.
Ludovicus Ballester.
Guillelmus Breton.
Ludovicus Ellies du Pin.
Antonius de Escobar.
Joannes de la Haye.
Mauritius Hibernus.
Carolus Hurè.
Laurentius de Villavicentio.
Marchesinus.
Marcus Ulmensis.
Josephus Pergolinus.
Alphonsus Salmeron.

De Stylo Veteris Testamenti.

Phrases S. Scripturæ, sive loquendi genera Hebraica quæ in Veteri Testamento passim leguntur, in 8. Genevæ 1570.
Alphonsus Salmeron.
Vener. Beda.
Ludovicus Ferrand.
Jacobus Gaffarellus.
S. Hieronymus.
Origenes.
Santes Pagninus.

De Stylo Novi Testamenti.

De Stylo Sacrarum Litterarum, & præcipuè Novi Testamenti, in 4. 1639.
Angelus Cauinius.

DE INTERPRETATIONE S. Scripturæ.

MErcavæ, seu Currus Ezechielis Expositio (seu Interpretatio Cabbalistica S. Scripturæ) ex principiis Pythagoricis præcipuisque Theosophiæ Judaicæ reliquiis concinnata. Kabbala denudata tom. 2. pag. 225. in 4. Sulzbaci 1677.
Hermeneuticum, sive liber Expositionum vocum Veteris & Novi Testamenti Bibl. Bodlejana cod. 2088.
Meditationes Theologicæ de interpretatione Sacræ Scripturæ contra Socinum, in 12. Leidæ 1633.
Judicium plurimorum Professorum adversus Ludovici de Wolzogue Tractatum de interpretatione S. Scripturæ, in 4. Ultrajecti 1664.
De interpretatione Librorum canonicorum, in 4. Ingolstadii 1672.
Robertus Bellarminus.
Jacobus Bonfrerius.
Cherubinus à S. Joseph.
Petrus Ciruelus.
Ludovicus Ellies du Pin.
Franciscus Fevardentius.
Franciscus Freyre.
Petrus Galatinus.
Jacobus Gretserus.
Joannes Baptista du Hamel.
Joannes de la Haye.
Gummarus Haygens.
Ludovicus Janiuus.
Isidorus Pelusiota.
Franciscus Macedo.
Henricus Marcellus.
Joannes Martianay.
Michael de Medina.
Joannes Neercasel.
Franciscus Pavo.
Franciscus de Riberâ.
Justus Rugerius.
Richardus Simon.
Sixtus Senensis.
Thomas Stapleton.
Nicolaus Steno.
Franciscus Sylvius.
Didacus de Turregano.

De regulis ad interpretandas Sacras Scripturas perutilibus.

Regulæ perutiles ad intelligendum simplicem, idest litteralem sensum Sacrarum Litterarum, in 8. Parisiis 1546.
Philippus Aquinas.
Petrus Antonius Beuter.
Joannes Driedo.
S. Hieronymus.
Joannes Hofmeisterus.
Carolus Hurè.
Bernardus Lamy.
Guillelmus Lindanus.
Henricus Marcellus.
Martinus Martinez.
Josephus Metzger.
Joannes de Paiva.
Lancelottus Politus.
Franciscus de Ribera.
Franciscus Ruitsius.
Martinus Stejaert.

DE VARIIS SENSIBUS, Figuris, Tropis, & Adagiis Sacræ Scripturæ.

De variis Sensibus.

ANtonius à Matre Dei.
Andreas de Azitores.
Robertus Bellarminus.
Joannes Boulaise.
Henricus Bukentop.
Petrus Ciruelus.
Petrus Cœlestinus.
Joannes Driedo.
Ludovicus Ellies du Pin.
Antonius de Escobar.
Petrus Garzias Garlarz.
Joannes de la Haye.
Franciscus Macedo.
Joannes Matthæus à S. Joseph.
Joannes de Miranda.
Lucas de Montoja.
Polycarpus Orsi.
Santes Pagninus.
Joannes de Paiva.
Sebastianus Perez.
Augustinus de Quiros.
Franciscus Ralvis.
Justus Rugerus.
Alphonsus Salmeron.
Adamus Sasbout.
Richardus Simon.

De tropis, & figuris Biblicis.

Alardus.
Beda Venerabilis.
Petrus Bongus.
Antonius Caracciolus.
Hieronymus Lauretus.
Othomarus Lascinius.
Antonius Ranipegolus.
Andreas Schottus.
Wernerus.

De parabolis & adagiis Sacris.

Martinus Delrio.
Levinus Leminus.
Andreas Schottus.
Angelus Maria Toscanus.

DE PHISICA SACRA.

De ipsa Phisica.

BErnardus Lamy.
Franciscus Vallesius.

In Hexameron, seu in Opera Creationis.

Aloysius Albertus.
Natalis Alexander.
Petrus de Alliaco.
Anastasius Antiochenus.
Benedictus Arias.
Arnoldus.
S. Ambrosius.
Ludovicus Beaufort.
Martinus Becanus.
Beda Venerabilis.
Laurentius le Brun.
Candidus.
Hyacinthus Chalvet.
Geraldus de Cordemoy.
S. Basilius.
Draconitus.
Eugenius Toletanus.
Eustatius.
Antonius Fernandez.
Ludovicus Ferrand.
Ludovicus Fidelis.
Lerinus Garcie.
Goussault.
S. Gregorius Nissenus.
Lupertius de Guete.
Antonius Guevara.
Nicolaus de Hauteville.
Leodegarius Hertenstein.
Hildebertus.
Cyprianus de la Huerga.
Joannes à San Thoma.
Junilius.
L. Cœlius Lactantius.
Augustinus Lancelottus.
Claudius Mallemant.
Ascanius Martinengus.
Gerardus Mercator.
Cornelius Mussus.
Jacobus Naclantus.
Florianus Nannius.
Nicolaus Cusanus.
Augustinus Oregius.
Dionysius Petavius.
Petrus Lombardus.
Pettus Picherellus.
Joannes Picus.
Georgius Pisides.
Q. Aurelius Prudentius.
Joannes Rho.
Paulus Sacratus.
Salvianus.
Severianus.
Sixtus Senensis.
Augustinus Steuchus.
Franciscus Garsias de Valle.
Hieronymus Vielmius.
Hieronymus Zanchius.
Zacharias Mitilens.

De Paradiso terrestri, & ejus situ, Gen. 2. 15.

Nicolaus Abram.
S. Ambrosius.
Carolus Bovillers.
Petrus Ciruelus.
Joannes Golauus.
Petrus Daniel Heuctius.
Antonius Inveges.
Ludovicus Albertus.
Joannes Mallemant.
Thomas Malvenda.
Hieronymus de la Rua.

De Diluvio, Gen. Cap. 7. 8.

Carolus Bovillus.
Didacus de Pontoja.

De fabrica Arcæ Noë, Gen. 6. 14. 15. 16.

Natalis Alexander.
Benedictus Arias.
Joannes Beccius.
Beda Venerabilis.
Joannes Bateo.
Hugo à Sancto Victore.
Jacobus de Carferes.
Athanasius Kircherus.
Joannes le Pelletier.
Hieronymus Savonarola.

De statione Solis, Josue 10. 12.

Emmanuel Porto.

De Ecclypsi Solis.

Lucas Gauricus.

De numeris mysticis.

Petrus Bungus.

De fabrica turris Babel.

Benedictus Arias.
Athanasius Kircherus.

De Gigantibus.

Hieronymus Maggius.

De longævitate vitæ.

Engelbertus.

De miraculis physica consideratio.

Paulus Zanchius.

De capillitio Absalonis.

Joannes le Pelletier.

De fonte qui ascendebat de terra.

Gundislavus de Correa.

De Morbis Biblicis.

Guillelmus Adere.
Bernardus Lamy.
Vincentius Moles.
Marcellinus Uberta.
Paulus Vecchius.

De Lapidibus pretiosis.

De Summo Pontifice & 12. gemmis in ejus sacro pectorali. Bibl. Viudobonensis cod. 34. Lambecius lib. 3. pag. 35.
Andreas Baccius.
S. Epiphanius.
Bern. Lamy.

De Urim & Thummim.

Cherubinus à S. Joseph.
Nicolaus Serrarius.

De Arboribus & Plantis Biblicis.

Pythologia Sacra, seu Tractatus Moralis de Plantis S.Scripturæ Gallicè, in 8. Andegavi 1664.
Isidorus Barteira.
Philippus Codureus.
Bern. Lamy.
Levinus Leminus.
Ludovicus Rumetius.

Historia animalium.

Bernardus Lamy.

Historia Reptilium.

Joannes Rusthamantius.

De ponderibus & mensuris Biblicis.

Cherubinus à S. Joseph.
Ludovicus ab Alcasar.
S. Epiphanius.
Jacobus de Caseres.
Carolus Joseph Imbonati.
Bernardus Lamy.
Claudius Lancelot.
Joannes Mariana.
Marinus Mersennus.
Joannes le Pelletier.
Jacobus Tirinus.
Joannes Baptista Villalpandus.

De

De Nummis Sacris.

Augustinus de Salutio.
Joannes Baptista Villalpandus.

DE GEOGRAPHIA SACRA.

Onomastica locorum Sanctorum.

Jacobus Bonfrerius.
Petrus Cœlestinus.

De divisione terrarum inter Filios Noë.

Didacus de Penuafiel.

De Geographia Sacra.

Rodericus Dosma.
Orontius Finæus.
Petrus Garlartz.
Bernardus Lamy.
Abraham Ortelius.
Jacobus la Peyre.
Nicolaus Sanson.

Tabula Geographica.

Tabulæ Geographicæ Terræ Sanctæ, in 4. Londini 1652.
Tabulæ Geographicæ Terræ Sanctæ cum indice locorum alphabetico; & peregrinationum filiorum Israël in Terram Chanaan, 3. foliis Londini 1699.

Tabula Terræ Sanctæ.

Nicolaus Bery.
Philippus Briet.
Franciscus Haræus.
Ascanius Martinengus.
Abraham Ortelius.
Filippus de la Rua.
Nicolaus du Val.
Tabula Itineraria Filiorum Dei, à Diluvio usque ad Apostolorum tempora, in fol. Antuerpiæ 1571.

Peregrinatio Abrahæ.

Abraham Ortelius.

Itinerarium Pauli.

Orontius Finæus.
Abraham Ortelius.

Descriptiones Terræ Sanctæ.

Locorum Veteris & Novi Testamenti diligens Descriptio ex optimis quibusque Auctoribus collecta & edita Parisiis. Adrichomius.
Descriptio Terræ Sanctæ, cum ipsius Tabula Chorographica, & Virorum doctorum animadversionibus in Tabulas Adrichomii. Apparatus Waltoni in Bibl. Polygl. Londin & Basileæ 1664.
Auctuarium Spanhemianum, seu Descriptio Palæstinæ, in 4. Guelferbytæ 1689.
Syria, Palæstina, Arabia Petræa, Ægyptus, in fol. Argentorati 1532.
Eadem sub hoc titulo: Descriptio Terræ Sanctæ. Accessit altera descriptio auctore Wolfango Weissenburgio in fol. Argentorati 1536.
Adamannus.
Christoforus Adrichomius.
Natalis Alexander.
Anselmus Polonus.
Benedictus Arias.
Franciscus Ariostus.
Beda Venerabilis.
Hermannus Borculous.
Martinus Brionæus.
Petrus Davitii.
Epiphanius Hagio-Polyta.
S. Hieronymus.
Joannes Perusinus.
Joannes Wirtzburg.
Jacobus de Vitriaco.

De divisione Terræ Sanctæ.

Egesippus.
Julius Africanus.

De descriptione Urbis Jerusalem.

De Locis Hierosolymitanis, Græcè, & Latinè. Leonis Allatii Symmicta, In 8. Coloniæ Agrippinæ 1653.
Urbis Hierosolymitanæ Descriptio ante annos centum facta Adrichomius in Indice Auctorum quem scribebat anno 1588.
Adrichomius.
Benedictus Arias.
Beda Venerabilis.
Hermannus Borculous.
Rodulphus Langius.
Fabius Licinius.
Joannes Pastritius.
Alphonsus Salmeron.
Perdiccas.

De navigationibus Salomonis.

Caspar Barrejos.
Petrus-Daniel Huetius.

DE CHRONOLOGIA SACRA.

Chronologia Sacra & Chronicon Sacrum.

Sanctus Antoninus.
Marcus de Berulle.
Petrus Cœlestinus.
Rodericus Dosma.
Freculphus.
Gilbertus Genebrardus.
Jacobus Gordonus.
Joannes Ludovicus Ambianas.
Julius Africanus.
Claudius Lancelot.
Ascanius Martinengus.
Christianus Massæus.
Gerardus Mercator.
Franciscus Panigarola.
Onuphrius Panvinius.
Dionysius Petavius.
Petrus Pictaviensis.
Petrus à Sancto Romualdo.
Paulus Pezron.
Hieronymus Prado.
Joannes Baptista Riccioli.
Jacobus Salianus.
Henricus Samerius.
Jacobus Tirinus.

Chronica Veteris Testamenti.

Chronologia Patriarcharum, Regum, Ducum, &c. in 4. Basileæ 1552.
Dissertatio in Chronologiam Veteris Testamenti, Gallicè, in 8. Amstelodami.
Nicolaus Abram.
Julius Bartoloccius.
Joannes Harduinus.
Joannes Nauclerus.
Michael Paludanus.
Henricus Philippus.
Paulus Riviere.

De æris & epochis Sacris.

Benedictus Arias.
Julius Bartoloceius.
Beda Venerabilis.
Guillelmus Bonjour.
Franciscus Heræus.
Alphonsus Maldonado.
Joannes Baptista Riccioli.
Hieronymus Vecchiettus.
Robertus Pontanus.
Victorinus.

De 70. Hebdomadibus Danielis.

Examen explicationis septuaginta Heb-

Hebdomadum Danielis à Joanne Marsham conscriptæ, Gallicè. Historia operum Eruditorum, Decembri 1687.
Expositio eorumdem ab Episcopo Vintoniensi, Anglicè. Londini 1699.
Nicolaus Abram.
Natalis Alexander.
Amandus Zierixiensis.
Julius Bartoloccius.
Bastide.
Philippus Beroaldus.
Guillelmus Bonjour.
Thomas Bouge.
Joannes Boulaise.
F. Charron.
Ludovicus Demontiosius.
Joannes Harduinus.
Petrus Daniel Huetius.
Joannes Huldricus.
Alphonsus Maldonado.
Ludovicus de Montoisieu.
Martinus de la Rua.
Hieronymus Vecchiettus.

Quæstiones & Elucidationes Chronologico Biblicæ.

Petrus Cœlestinus.
Joannes de Fregeville.
Petrus Garlatti.
Bernardus Lamy.
Michael Lequieo.
Joannes Mallemant.
Joannes Martianay.
Antonius Pagi.
Dionysius Petavius.
Paulus Pezron.
Henricus Philippus.
Joannes de Roa.
Josephus de Tournemine.

De Calendario Biblico, anno, mense, & die.

Calendarium Biblicum, in 4. Lipsiæ 1609.
Julius Bartoloccius.
Guillelmus Postellus.
Hermannus Zoestius.

De mensura temporum apud Hebræos.

Bernardus Lamy.

De anno Judaico.

Ludovicus Ferrand.

De Jubilæo.

Natalis Alexander.

Guillelmus Groz de Boz.
Josephus de Voisin.

De mensibus Hebræorum.

Petrus Haguelonius.
Paulus Mioerva.

DE HISTORIA SACRA

Onomastica Biblica, seu lexica nominum propriorum.

Beda Venerabilis.
Alphonsus de Remon.

Synopsis Historiæ Sacræ.

Memoriale Sacrarum Litterarum, in 8. Argentorati 1544.
Promptuarium S. Scripturæ, in 4. Romæ 1624.
Florus Sanctus seu Descriptio Historiarum Veteris & Novi Testamenti, in 4. Norimbergæ 1677.
Bibliorum Compendium, Belgicè, in fol. Antuerpiæ 1516.
Compendium Historicum Veteris & Novi Testamenti, in 4. Taurini 1589.
Sacrorum Bibliorum Historia, Anglicè, in 8. Londini 1615.
Liber Antiquitatum Biblicarum, in quo per modum brevis Historiæ omne Vetus Testamentum perstringitur, cujus tantùm fragmentum, hoc est, à generatione Adæ ad obitum Saulis. Basileæ 1527. 1538.
Compendium Historicum, Chronologicum & ethicum Veteris & Novi Testamenti 2. vol. in 4. Parisiis 1704.
Ælfricus.
Natalis Alexander.
Augustinus Anglus.
Robertus Arnauld.
Bonaventura Blancus.
Guillelmus Borluyt.
Jacobus Benignus Bossuet.
Carolus Bovillus.
Henricus le Bret.
Fabricius Britius.
Jacobus Calogerus.
Symphorianus Champier.
Titus-Fabius Clemens.
Germanus le Clerc.
Ludovicus Coulon.
Bartholomæus Dionysius.
Ferdinandus de Escalante.
Joannes Everisden.

Claudius Fleuri.
N. Foureroy.
Joannes Foy Vaillant.
Antonius Godeau.
Paulus Graviset.
Nicolaus de Hauteville.
Helpidius.
Hieronymus de Jesu Maria.
Ludovicus Hillesemius.
Joannitius.
Philippus Labbe.
Bernardus Lamy.
Natalis Laugeois.
Didacus Lopez.
Franciscus Macè.
Joannes Mallemant.
Franciscus Moncejus.
Ludovicus Moreri.
Joannes Eusebius Nieremberg.
Joannes Paulus Oliva.
Paulus Pheruphinus.
Franciscus da Piedad.
Franciscus Raguenet.
Jacobus Salianus.
Sulpitius Severus.
Simon Wisdome.
N. Simon.

Historia Sacra Universalis.

Michael Beuterus.
Thomas Bosius.
Jodocus Chlichtovæus.
Petrus Cœlestinus.
Petrus Comestor.
Antonius le Grand.
Andreas Hojus.
Edmondus Maclot.
Constantinus Peregrinus.
Raphael de Urbino.
Bonaventura Rousseau.
Jacobus Salianus.
Scipion Sgambatus.
Henricus Spondanus.
Nicolaus Talon.
Augustinus Torniellus.
Nicolaus Vignier.
Joannes Vincent.
Georgius Viviennus.

Historia Novi Testamenti.

Historia Novi Testamenti, cum brevibus notis moralibus, in 12. Rothomagi 1719.

Historia Sacra Figuris expressa.

Bibliorum Sacrorum Historiæ Figuris Æneis, in 4. Lugduni 1538.

Hi-

Historiarum Veteris Testamenti Icones ad vivum expressæ, una cum brevi earumdem & Latina & Gallica expositione, in 4. Lugduni 1539.
Icones Biblicæ arte chalcographica, & poetica præcipuas S. Scripturæ historias repræsentantes, Latinæ, & Germanicè, in 4. Lugduni 1547.
Icones historiarum Veteris Testamenti cum figuris vulgò Du Petit Ber. in 8. Lugduni 1547.
Icones Veteris Testamenti cum figuris Holbeni, in 4. Lugduni 1549.
Icones Veteris Testamenti cum explicatione Gallica, in 4. 1549. in 8. Lugduni 1553.
Biblia Veteris Testamenti & historia artificiosis picturis effigiata, in 8 Francofurti 1551.
Figuræ Veteris Testamenti versibus etruscis à Damiano Maraffo illustratæ, in 4. Lugduni 1554.
Figuræ Biblicæ per Ægidium Solinum incisæ, in 4. Francofurti 1560.
Figuræ Novi Testamenti, in 8. Lugduni 1564.
Biblia historica picturis effigiata per Sebaldum Rebem, in 8. Francofurti.
Biblia Veteris Testamenti in æs incisa, in 8. edita.
Icones Biblicæ cum figuris Merian, in 4. Argentorati 1627. Francofurti 1638.
Icones Biblicæ præcipuas sacræ Scripturæ historias eleganter & graphicè repræsentantes, in 4. Amstelodami 1648.
Historiæ sacræ Veteris & Novi Testamenti Emblemata, Latinè, Belgicè, Germanicè, Gallicè, & Anglicè, in fol. Amstelodami apud Wischerum.
Icones Veteris & Novi Testamenti, versibus Latinis & Gallicis, in 8. Genevæ 1680.
Franciscus de Avila.
Joannes le Clerc.
Antonius Girard.
Isaac Lud Le Maitre.
Damian Maraffus.
Hieronymus Torniellus.

Historia Biblica versibus reddita.

Andreas Aienus.
Georgius Chumnus.
Joannes Impens.
Proba Falconia.

Historia antediluviana.

Guillelmus Bonjours.

Historia virorum Illustrium.

Didacus de Baeza.
Adrianus Baillet.
Georgius Cassander.
Joannes Doviat.
Hieronymus Lauretus.
Julianus Loriot.
Stephanus de Lusignan.
Joannes Baptista Marculus.
Franciscus de Neuville.
Constantinus Peregrinus.

Historia fœminarum Celebrium.

Nicolaus Abram.
Didacus de Baeza.
Adrianus Baillet.
Ægidius Cailleau.
Thomas Garzonius.
Julianus Lotiot.
Simon Martin.
Joannes Martin.

Vitæ Patriarcharum.

Genealogia Patriarcharum, Prophetarum & Justorum qui sepulti sunt tam in terra Israel quàm extra: Incerto Auctore Hebræo, Hebraicè in fol. expressa Venetiis 1626. Veronæ 1646.
Eadem, Latinè reddita à Joanne Henr. Hottingero, sub hoc titulo: Cippi Hebraici, in 12. Heidelbergæ 1659. in 8. Ibidem 1662.
Historia Patriarcharum, & Prophetarum, in qua illorum ortus, progressus & egressus continentur, in 4. Lubecæ 1642.
Didacus de Baeza.
Nicolaus Fontaine.
Joachimus Perionius.
Joannes Rho.
Joannes Baptista Riccioli.

De Abrahamo.

Nicolaus Abram.

De Japheto & Melchisedecho.

Tentamen problematicum historicum, quo antiquo parenti Japheto asseritur dignitas gemina Melchisedeci, Auctore Dano anonymo, in 4. Hafniæ, ex Typog. Majes. 1710.

De Melchisedecho.

Sanctus Hieronymus.
Jacobus la Peyre.

De Josepho.

Joannes à S. Huberto.

De Jobo.

Jacobus la Peyre.

De Mose.

Chronicon Mosis Prophetæ seu ejus vita & gesta (ubi multa fabulis inspersa) Auctore incerto Hebraicè, Constantinopoli 278. (1518. Venetiis 304. 1544. 365.) 1605. Hebraicè & Latinè cum annotatione Gilberti Gaulmini, in 8. Parisiis 1629. cum Præfatione Joan. Alb. Fabricii, in 8. Hamburgi 1714.
Historiarum Mosis libri tres, in quibus agitur de Arca Fœderis, de Tabernaculo, de ædificatione Templi, ejusque destructione, de gestis bellisque Israelitarum, & cæteris in Veteri Testamento contentis, Armenicè, in 8. Amstelodami 1695.
Historia Mosis excerpta ex Sacra Scriptura & Scriptoribus vetustis, Gallicè, in 8. Luxemburgi 1699.
Gilbertus Gaulmin.
Andreas Massa.

Historia Judicum.

Julius Bartoloccius.

Historia Regum.

Annales Regum & Prophetarum; Populi Judaici & Israelitici, hoc est historia Biblica de regibus & Prophetis in Judæa & Israel, Germanicè, Argentorati 1586. in 4. Francofurti 1592.
Richardus à Sancto Victore.

Vita

Vita Davidis.

Joannes de Agudo.
Dominicus de Baltanas.
Fr. Timoleon. de Choisy.
S. Joannes Chrysostomus.
Balthazar Limpo.

De Salomone.

Sanctus Hieronymus.
Fr. Timoleon de Choisy.
Joannes de Pineda.

Historia Prophetarum.

Historia Prophetarum à Mose usque ad Joannem, Germanicè, in 8. Bremæ.
Sanctus Epiphanius.
Nicolaus Fontaine.
Joachimus Perronius.

De Elia.

Sanctus Ambrosius.
Ægidius Camartus.

De Regibus Assyriacis & Syriæ.

Julius Bartoloccius.
Joannes Ferus.
Joannes Foy-Vaillant.
Petrus Possinus.

DE CULTU DIVINO & Prophano.

De Locis Sacris.

Bernardus Lamy.
Carolus Sigonius.

De Tabernaculo.

Adam Scotus.
Philippus Aquinas.
Beda Venerabilis.
Cosmas Indicopleustes.
Antonius de Escobar.
Joannes Lanspergius.
Santes Marmochinus.
Petrus Cellensis.
Guillelmus Postellus.
Richardus à sancto Victore.
Joannes Rusbroquius.

De Templo Salomonis.

Natalis Alexander.
Benedictus Arias.
Jacobus Boulduc.
Cherubinus à sancto Joseph.
Bernardus Lamy.
Ludovicus Maillet.
Franciscus de Ribera.
Richardus à sancto Victore.
Alphonsus Salmeron.
Martinus Stephanus.
Joannes Baptista Villalpandus.

De Templo Ezechielis.

Bernardus Lamy.
Onianus Walson.

De Musica & Instrumentis Musicis apud Hebraeos.

Julius Bartoloccius.
Sanctus Hieronymus.
Cyprianus de la Huerga.
Marinus Mersennus.

De Sacrificiis in genere.

Ordo sacrificii, Liber legalis complectens ritus omnes in Sacrificio peragendo servandos: Auctore Anonymo, Hebraicè, in 16. Venetiis editus.
Philippus Aquinas.
Jacobus Boulduc.
Cherubinus à sancto Joseph.
Antonius de Escobar.
Franciscus de Ribera.

De Serpente æneo.

Hesychius Presbyter.

De personis Sacris.

Antonius de Escobar.
Bernardus Lamy.
Stephanus Menochius.
Dionysius de Rives.
Carolus Sigonius.

De summo Sacerdote.

Martinus Becanus.
Didacus del Castillo.
Joannes Deckerus.
Sanctus Hieronymus.
Antonius de Morales.
Nicolaus Serrarius.

De aliis Sacerdotibus, & de Levitis.

Philippus Aquinas.
Benedictus Arias.
Venerabilis Beda.
Jacobus Boulduc.
Sanctus Hieronymus.
Franciscus de Ribera.

De temporibus sacris, seu de Festis Judaeorum.

Joannes Boulduc.
Cherubinus à sancto Joseph.
Joannes Fronteau.
Bernardus Lamy.
Stephanus Menochius.
Franciscus de Ribera.
Hieronymus de la Rua.
Joannes Lodovicus Ruelis.
Carolus Sigonius.

De Paschate Judaico.

Ordo festi Paschatis cum Commentario Abarbanel, Hebraicè, in 4. Venetiis 305. (1545.) Hebraicè & Italicè per Leonem Mutinensem cum figuris, in fol. Ibidem 369. (1609.) Hebraicè, & Hispanicè, in fol. Ibidem 369. (1609.) Hebraicè & Germanicè, in fol. Ibid. 369.
Observationes criticæ & curiosæ in notas Ludovici Ferrand de Paschate, Gallicè in 12. Tolosæ 1692.
Natalis Alexander.
Julius Bartoloccius.
N. de Beaumont.
Ægidius Bucherius.
Bernardus Lamy.
Sylvester.

De aliis quibusdam Festis Judaeorum.

Paulus Minerva.

De tribus & Caeremoniis Sacris.

Joannes Boulduc.
Antonius de Escobar.
Stephanus Menochius.
Carolus Sigonius.
Franciscus Tiffard.

De Circumcisione.

Natalis Alexander.

De Jejuniis.

Cherubinus à sancto Joseph.
Stephanus Menochius.
Hieronymus de la Rua.

De variis aliis Ritibus.

Fortunatus Schacchus.
Prosper Stellartius.

De Synagogis Judaeorum.

Antonius de Escobar.

De Scholis Judaeorum.

Julius Bartoloccius.
Cherubinus à sancto Joseph.

Nico-

Nicolaus Serrarius.

De Prophetis.

Stephanus Menochius.

De Sectis Judaicis.

Julius Bartoloccius.
Cherubinus à S. Joseph.
Antonius de Escobar.
Ludovicus Ferrand.
Bernardus Lamy.
Stephanus Menochius.
Nicolaus Serrarius.
Richardus Simon.

De Idololatria.

Athanasius Kircherus.
Bernardus Lamy.
Stephanus Menochius.

De Teraphim seu Idolis Labani.

S. Hieronymus.

De Vitulo Aureo.

Natalis Alexander.
Franciscus Moncæjus.
N. Visorius.

De Divinationibus.

Petrus Cœlestinus.

De Pythonissa Endorea.

Joannes Ændovoet.
Leo Allatius.
Daniel.
Eustathius.
Hippolytus Portuensis.

De Politia Judaica.

Carolus Bovillus.
Cherubinus à Sancto Joseph.
Petrus Cœlestinus.
Antonius de Escobar.
Bernardus Lamy.
Stephanus Menochius.
Hieronymus Roman.
Paulus Sherlocus.
Carolus Sigonius.

De Militia Judaica.

Petrus Cœlestinus.

De Politica Sacra.

Jacobus Benignus Bossuetus.
Joannes Stephanus Menochius.

DE LEGIBUS.

De præceptis Mosaicis.

PRæcepta Mosaica 613. cum succincta & superstitiosa Rabbinorum expositione, Hebraicè & Latinè, in 8. Basileæ 1533.
Natalis Alexander.
Alphonsus de Zamora.
Paulus Riccius.

De Legibus Forensibus.

Bernardus Lamy.
Stephanus Menochius.
Franciscus Moncocius.
Nicolaus Mongeorgius.
Petrus Pithoeus.
Licinius Ruffinus.

De Synedriis.

Ludovicus Ferrand.

De Judiciis & pœnis.

Stephanus Menochius.

De Legibus Connubialibus.

Stephanus Menochius.
Joannes Pastritius.
Hieronymus de la Rua.

De Moribus Hebræorum.

Claudius Fleuri.
Joannes Hieronymus Sopranis.

De vita functis apud Hebræos

Joannes Jacobus Chifflet.
Stephanus Menochius.
Joannes Henricus Sopranis.

DE CENSURIS
Auctorum qui scripserunt in Sacros Codices, eorumque Catalogis.

Judicia de Scriptoribus in Sacros Codices.

FRanciscus Agricola.
M. Aurelius Cassiodorus.
S. Hieronymus.
Joannes Salomon.
Joannes Mabillon.
Ascanius Martinengus.
Alphonsus Martinez.
Ludovicus Lopez de Messa.
Franciscus de Ribera.
Richardus Simon.
Sixtus Senensis.

Catalogi Scriptorum Catholicorum in Sacros Codices.

Elenchus Theologorum in tota Sacræ Biblia, in 4. Coloniæ 1558.
Angelus à Roccha.
Georgius Ederus.
Fabianus Justinianus.
Philippus Labbe.
Augustinus Oldoinus.
Jacobus Pamelius.
Antonius Possevinus.
Paulus Maria Rivarola.
Antonius Sanderus.
Andreas Schottus.
Sixtus Senensis.
Jacobus Tirinus.

Catalogi Scriptorum Judæorum in Sacros Codices.

Julius Bartoloccius.
Joannes Plantevit de la Pause.

SCRIPTORES
In universam Sacram Scripturam.

NOtæ Gallicè in Vetus & Novum Testamentum. V. Biblia Latina, Gallica 4. vol. in fol. Leodii 1701. 3. vol. in fol. Ibidem 1702.
Auctiores aliæ, 4. vol. in fol. Parisiis 1712.
Explicatio Veteris & Novi Testamenti, Germanicè, in 4. Norimbergæ 1704.
Anselmus Laudunensis, Glossæ.
Ludovicus de Aylon, Comment.
Bartholomeus de Barberiis.
Bartholomeus Urbinas, Comment.
Joannes Benedictus, Scholia.
Augustinus Calmet, Comment.
Franciscus Carriere, Comment.
Isidorus Clarius, Scholia.
Joannes Columbi, Comment.
Matthias Doringus, Replicæ.
Felicianus Floridus, Explicat.
Jacobus Gordonus, Comment.
Guernerius.
Guillelmus Diaconus, Allegoriæ.
Genovefa Guyon, Notæ.
Mauritius de Gregorio.
Joannes de la Haye, Expositiones.
Hugo, Postillæ.
S. Joannes Chrysost. Comment.
Cornelius à Lapide, Comment. (Præter in Job & Psalmos.)
Benedictus Langeois, Explicatio.
Laurentius à Sancta Francisca, Commentarius.

Leander à S. Martino, Illustrat.
David Lenfant, Comment.
Dionysius de Leuvis, Comment.
Ludovicus Lopez, Glossemata.
Joannes Mariana, Scholia.
Leonardus Marius, Comment.
Stephanus Menochius, Expositio.
Hieronymus Montetde, Commen.
Nicolaus Constantinop. Explicat.
Nicolaus de Lyra, Postilla.
Aloysius Novarinus, Expens.
Origenes, Commene. &c.
Idem Scholia, Homiliæ.
Joseph de Ormuza, Thesaurus.
D. Paterius, Explicationes.
Philippus Picinellus, Comment.
Antonius Puccius, Expositio.
Romualdus Taurin., Annotat.
Emmanuel Sà, Annotat.
Petrus Thomas, Notæ.
Jacobus Tirinus, Comment.
Walafridus Strabo, Glossæ.
Joannes Wiekus, Notæ.
Basilius Zanchius, Notationes.
Ferdinandus Zucconi, Lectiones.

Scriptores in quædam loca utriusque Testamenti.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ, Dialogus inter Magistrum & Discipulum, in quo bonam omnium ferè utriusque Testamenti Locorum pars explicatur in fol. Coloniæ 1537.
Demonstrationes allegoricæ Veteris & Novi Testamenti, in 4. Groningæ 1690.
Elias Antonius Nebrisensis, Explanatio.
Joannes de Alba, Annotatio.
Natalis Alexander, Differtat.
Anastasius Sinaita, Quæstiones.
Joannes Arboreus, Expositio.
Alexander Archirota, Lectiones.
S. Augustinus, Speculum.
Joannes Maria Ayrolus, Differt.
Antonius de Balinghem, Loci commun.
Basilius Seleuciæ, Orationes.
Angelus Bellabucus, Viridarium.
Renatus Benoist, Stromata.
Marcus de Berulle, Explicatio.
Nicolaus Bobadilla, Paraphr.
Idem Allegoria.
Sanctus Cæsarius, Homilia.
Felicianus Capito, Explicatio.
Joannes Ludovicus de la Cerda, Adversaria.
Isidorus Clarius, Orationes.
Petrus Clement, Examen.
Patritius Cocburnus, Explicatio.
Philippus Codurcus, Observat.
Franciscus Colin, Suppetiæ.
Jacobus des Coutures, Examen.
Cyprianus de Sancta Maria, Allus.
Martinus Delrio, Explanatio.
Didacus Deza, Replica.
Joannes Dolingius, Resignat.
Sanctus Eligius, Homiliæ.
Sanctus Ephrem, Homiliæ.
Ferdinandus de Escalante, Explan.
Sanctus Eucherius, Explanatio.
Joannes Ferdinandus, Thesaurus.
Hieronymus Floravantius, Expl.
Joannes Vitalis à Furno, Explan.
Petrus Galatinus, Commentatio.
Garnerus, Enucleamenta.
Idem, Allegoriæ.
Sanctus Gaudentius, Explanatio.
Alexander Gomezius, Epigraphe.
Joannes Guttierez, Quæstiones.
Hilarius Diaconus, Quæstiones.
Idacius, Explicatio.
S. Joannes Chrysost., Homilia.
Isidorus Pelusiota, Quæstiones.
Andreas Kunadus, Flores.
Salomon Levita, Scrutinium.
Petrus Lanselius, Annotata.
Sanctus Maximus, Quæstiones.
Joannes Mosena, Interpretatio.
Joannes Eusebius, Nieremberg.
Origenes, Philocaliæ.
Thomas Palmeranus, Loci comm.
Joannes Paludanus, Explicatio.
Pantaleonus Panvinus, Expositio.
Andreas Pinctus, Selecta.
Joannes Plantevit, Florilegium.
Bonaventura Pons, Difficultates.
Rabanus Maurus, Allegoriæ.
Laurentius Ramires de Prado, Explicatio.
Martinus de Roa, Loca singularia.
Joannes Jacobus Ronigsgraik, Promptuarium.
Hieronymus Sanchez, Speculum.
Joannes Speranza, Elucidatio.
Hortensius Tranquillus.

De conciliationibus Biblicis utriusque Testamenti.

Franciscus Agricola.
Gaspar d'Aguire.
Martinus Becanus.
Berthatius.
Marcus de la Camera.
Franciscus Carriere.
Haymo Corius.
Seraphinus Cumiranus.
Jacobus le Feure.
Claudius Frassen.
Sanctus Gregorius Magnus.
Hidelbertus.
Petrus Daniel Huetius.
Marinus Humblot.
Joachimus Abbas.
Leander à Sancto Martino.
Dominicus Magrius.
Antonius Matinatius.
Henricus Majerus.
Nicolaus de Lyra.
Julianus Pomerius.
Ludovicus Rabi.
Richardus Parisiensis.
Gaspar Salcedo.
Cajus Sedulius.

Conciliationes quorumdam locorum Veteris & Novi Testamenti.

Epistola ad Du. Bernard, de modo conciliandi Mosen cum seipso & cum S. Stephano; circa numerum virorum ex familia Jacob qui descenderunt in Ægyptum. Novæ Reip. litter. Februarii 1704.
Conciliatio Mosis & Stephani circa numerum familiæ Jacobi, Schediasma sub his literis V. P. D. L. R. adversus præcedentem Epistolam, in 8. Amstelodami 1704.
Maria Magdalena Feviller.

Conciliationes Librorum Veteris Testamenti.

Natalis Alexander.
Joannes Baptista le Brun.
Seraphinus Cumiranus.
Emmanuel Ferdinandus.
Antonius de Escobar.
Dominicus Macri.
Joannes Pontas.
Sixtus Senensis.

Conciliationes Librorum Novi Testamenti.

Concordia Evangelistarum de Resurrectione, & Ascensione Domini, in 8. Augustæ 1524.
Concordia Epistolarum Pauli, & aliorum Apostolorum, Gallicè, in 12. Parisiis 1685.
Paduanus Barletta.

SCRI-

SCRIPTORES IN TOTUM Vetus Testamentum.

ANonymi S. Petri Damiani Discipuli Collectanea in Vetus Testamentum, ex ejus Opusculis excerpta, labore Constantini Cajetani edita, in fol. Romæ 1639.
Annotationes in Vetus Testamentum &c. incerto Auctore, in 8. Cantabrigiæ 1653. Amstelodami 1703. Franekeræ 1704.
Anonymi Hebræi Scholia marginalia præcipuè in Leviticum, Librum Numerorum, Deuteronomium, Libros Josue, Regum, Job, Psalterium, &c.
S. Hieronymi Bibliotheca Divina à Joanne Martianay edita, in fol. Parisiis 1693.
Moses enucleatus, seu Typi Veteris Testamenti explanati, Gallicè, in 8. Genevæ 1670.
S. Antonius de Padua, Expos.
Franciscus Cotin, in varia loca.
Antonius de Escobar, De Figuris.
Anton. Ferdinandus, In visiones.
Franciscus Vatablus, Annotatio.
Georgius Wicelius, Annotatio.
Thomas Worthington, Annotat.

SCRIPTORES IN LIBROS Legales, sive in Pentateuchum.

MOses enucleatus, seu locorum obscuriorum qui in Pentateucho continentur, dilucida Explicatio, in 8. Coloniæ 1597.
Natalis Alexander, in varia loca.
Amalarius.
S. Augustinus, Quæstiones.
Beda Venerabilis, Explanatio.
Idem Quæstiones.
Jacobus Bonfrerius, Comment.
Sebastianus Bravo, Collectanea.
Bruno Signiensis, Comment.
Joannes Capgrave, Comment.
Stephanus Capponi, Comment.
Joannes Columbus, Comment.
Adrianus Cromenius, Illustrat.
S. Cyrillus Alexandr., Comment.
Ludovicus Ellies du Pin, Notæ.
Anton. de Fonseca, Annotationes.
Claudius Frassen, Disquisit.
Petrus Galesinus, Commentat.
Hugo de Sancto Victore, Annotat.
Cornelius Jansenius Iprensis, Commentatio.
S. Isidorus Hispalensis.
Isaac. Ludov. le Maitre, Explic.
Thomas Malvenda, Comment.
Leon Marius, Comment.
Simeon Marotte, In varia loca.
Jacobus Morlinus, Tropologiæ.
Hieronymus Oleaster, Comment.
Fabricius Paulutius, Comment.
Franciscus Pavo, Comment.
Franciscus Pean, Comment.
Innocens Pincius, Comment.
Petrus Paulus Ponricellus.
Procopius Gazæus, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Rupertus Tuitiensis, Comment.
Augustus Steuchus, Annotat.
Theodoretus, Comment.
Alphonsus Tostatus, Comment.
Joannes de Tynmouth, Exposit.
Thomas de Vio, Comment.
Francisc. Zephirus, In varia loca.

In librum Geneseos.

Flacius Alcuinus, Interrogat.
Ludovicus Alvares, In Josephum.
S. Ambrosius, in capp. 4. 46.
Benedictus Arias.
Idem in Capita Priora.
Augustinus Asculanus, Moralia.
S. August., Lib. de Gen. ad litteram
Alcimus Attius, in cap. 1. 2. 3.
Beda Venerabilis, in cap. 1. 21.
Didac. de Benavides, in cap. 1. 2. 3.
Nicolaus Bonetus, Postillæ.
Henricus Lud. Castaneus, Exerc.
Jacob. des Coutures, in varia loca.
Martinus Delrio, Comment.
Idem Glossæ.
Joannes Desmarest, Explicatio.
Sanctus Eucherius, Comment.
Bened. Ferdinandus, Comment.
Joannes Ferus, Enarrationes.
Franciscus Fremin, Comment.
Andreas Frusius, Assertiones.
Dominicus Garzias, Quæstiones.
Paganinus Gaudentius Conatus.
Joannes Fridericus de Gouvernet, Cogitationes.
Guillelmus Hamerus, Comment.
Joannes de la Haye, Comment.
Cornelius Hazart, in varia loca.
S. Hieronymus, Quæstiones.
Antonius Honcala, Commentat.
Petrus Dan. Huetius, in 1. 3.
Gummarus Huygens, Theses.
S. Joannes Chrysostomus,
Idem in varia loca.
Aloysius Lippomanus, Catena.
Joannes Martianay, Notæ.
Marinus Mersennus, in capp. 1. 6.
Idem Observationes.
Joannes Paulus Oliva, Comment.
Origenes, Homiliæ.
Idem Comment. & Scholia.
Benedictus Peretius, Comment.
Idem Disputationes.
Petrus Damianus, Expositio.
Francisc. de Pitigiano, Comment.
Lancellottus Politus, in capp. 1. 5.
Alphonsus Salmeron, in cap. 1. 10.
Franciscus Sylvius, Comment.
S. Thomas Aquinas, Comment.
Galeatius Trissinus, Expositio.
Augustus à Vigneria, in 28. 11.
Emmanuel Villaroel, in varia loca
Ludovicus Ystella, Comment.

Proto-Evangelium Gen. 3. 15.

Petrus Carbo.

De Benedictionibus Patriarcharum cap. 49. Geneseos.

Nicolaus Abram.
Gabriel d'Acosta.
Naralis Alexander.
S. Ambrosius.
S. Augustinus.
Joannes Brunus.
Jacobus de Caceres.
Robertus Canutus de Bened.

Jacobi & Mosis.

Didacus de Celada.
Cosmas Magalianus.
Bernardus de Ribera.
Toranius Ruffinus.

De Prophetia Jacobi, Gen. 49. 10.

Christophorus Cheiffontaine.
Ludovicus Ferrand.
Petrus Daniel Huetius.
Josephus de Tournemine.
Augustus Varenius.

In Librum Exodi.

Alcimus Avitus, in caput 14.
Firminus Capito, Homiliæ.
Haymo Corius, in capp. 7. 11.
Joannes Ferus, Enarratio.
Joannes de la Haye, Comment.
Cornelius Hazart, in varia loca.
S. Hieronymus, de decem tentationibus.
S. Joann. Chrysostomus, in cap. 17.
Aloysius Lippomanus, Catena.
Joannes Nodin, in capp. 1. 15.

Origenes, Homiliæ.
Idem Comment. & Scholia.
Guillelmus Pepin, Exposit.
Benedictus Pererius, Disputat.
Petrus Damianus, in capp. 7. 11.
Hieronym. Savonarola, Lectiones.
Franciscus Sylvius, Comment.
Galeatius Triffinus, Expositio.
Hieronym. Vecchiettus, in cap. 6.
Ludovicus Ystella, Comment.

In Librum Levitici.

Cornelius Hazart, in varia loca.
Hesychius Hierosolym., Explan.
Origenes, Scholia & Homiliæ.
Petrus Serranus, Comment.

In Librum Numerorum.

Commentarius in eumdem, in 4. Lipsiæ 1606.
Josues Baleus, In caput 3.
Henricus Ludovicus Castaneus, Exercitationes.
Joannes Ferus, Enarrationes.
Cornelius Hazart, in varia loca.
Joannes Lorinus, Commentat.
Origenes, Homiliæ.

In Librum Deuteronomii.

Joannes Ferus, Enarrationes.
Joannes Lorinus, Commentat.
Andreas Masius, in capp. 14. 34.
Origenes, Sermones octo.
Petrus Thomas, Expositio.

SCRIPTORES IN LIBROS Historicos Veteris Testamenti.

In Librum Josuë.

BEnedictus Arias, Commentat.
S. Augustinus, Quæstiones.
Beda Venerabilis, Quæstiones.
Jacobus Bonfrerius, Commentat.
Henricus Ludovicus Castaneus, Exercitat.
Joannes Columbus, Commentat.
Ulricus Crommius, Illustrat.
Jacobus Felibien, Commentat.
Joannes Ferus, Enarrationes.
Hugo de S. Victore, Annotat.
S. Isidorus Hispal., Allegoriæ.
Cosmas Magalianus, Comment.
Isaac Ludovicus le Maitre, Expl.
Thomas Malvenda, Commentat.
Henricus Marcellus, Commentat.
Joannes Marquet, Commentat.
Andreas Masius, Commentat.
Joann. Mulmanus, Commentat.
Origenes, Homiliæ 26.
Fabricius Paulutius, Comment.
Petrus de Aristizaval, Discursus.
Rupertus Tuitiensis, Comment.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Theodoretus, Commentat.
Thomas Wallensis, Comment.
Alphonsus Tostatus, Comment.
Thomas de Vio, Comment.

In Librum Judicum.

Benedictus Arias, Comment.
S. Augustinus, Quæstiones.
Beda Venerabilis, Quæstiones.
Jacobus Bonfrerius, Comment.
Henricus Ludovicus Castaneus, Exercitat.
Joannes Columbus, Comment.
Andreas Crommius, Illustrat.
Evangelista Marcellinus, Exposit.
Jacobus Felibien, Comment.
Joannes Ferus, Enarrationes.
Joannes Freyre, in capp. 1. 7.
Hugo de S. Victore, Annotation.
S. Isidorus Hispal., Allegoriæ.
Cosmas Magalianus, in capp. 1. 8.
Isaac Ludovicus le Maitre, Expl.
Thomas Malvenda, Comment.
Emmanuel de Naxera, Comment.
Origenes, Homiliæ novem.
Fabritius Paulutius, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Rupertus Tuitiensis, Comment.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Theodoretus, Comment.
Thomas Panormitanus, Commen.
Petrus Thomas, Expositio.
Alphonsus Tostatus, Comment.
Chrystophorus de Vega, Commen.
Gaspar Villaroel, Comment.
Thomas de Vio, Comment.

De voto Jephtæ Jud. 11. 30.

S. Joannes Chrysostomus.
Ludovicus Cappellus.
Jo: Conradus Dannahavverus.

In Libellum Ruth.

Expositio elegans in quinque Meghillotb, Hebraicè, Constantinopoli typis edita.
Fundamentum Canticorum. Commentarius mysticus in Ruth, Hebraicè, in 4. Thiengæ 320. 156.
Peregrinatio inclytæ Ruth Moabitis gemina per Commentarios & Sermones mysticos descripta, in 8. Venetiis 1604.
Gabriel d'Acosta, Comment.
Beda Venerabilis, Quæstiones.
Jacobus Bonfrerius, Comment.
Joannes Cardosus, Comment.
Didacus de Celada, Comment.
Laurentius Coperus, Comment.
Evangelista Marcellinus, Exposit.
Jacobus Felibien, Comment.
Franciscus Fevardent, Comment.
Simon Fontanus, Elucidatio.
S. Isidorus Hispal., Allegoriæ.
Antonius Lanceus, Dissertationes.
Isaac Ludovicus le Maitre, Expl.
Thomas Malvenda, Comment.
Alexander Manerba, Comment.
Fabricius Paulutius, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Caspar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrasis.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Theodoretus, Comment.
Petrus Thomas, Expositio.
Alphonsus Tostatus, Comment.
Thomas de Vio, Comment.
Hieronym. Savonarola, Conciones.

IN QUATUOR LIBROS REGUM.

COmmentarius allegoricus in Libros Samuelis, Hebraicè, in fol. Venetiis 306. 1546.
Epistola Samuelis. Expositio in Libros Samuelis, Hebraicè Bartoloccius tom. 1. pag. 75.
Compendium Commentarii in Samuelem, Hebraicè. Bibl. Rabbinica, in fol. Basileæ 1619
A. C. E. M. G. Responsa duo ad totidem quæstiones de Supplicio Abiathar & institutione Sadochi, 3. Regum 2. 27., in 4. Auristadii 1648.
Angelomus, Comment.
Beda Venerabilis, Expositio.
Jacobus Bonfrerius, Comment.
Henricus Lud. Castaneus, Exerc.
Nicolaus Cousin, Dissert.
Joannes Columbus, Comment.
Joannes Rodulphus à Corduba, in capp. 1. 24.
Matthias à Corona, in 3. & 4. Reg.
Andreas Crommius, Illustrat.
Evangelista Marcellinus, Exposit.
Sanctus Eucherius, Comment.
Jac. Felibien, in 1. & 2. Samuelis.
Franciscus Olyssipon, Comment.
S. Gregorius Magnus, in Sam.
S. Hieronymus, Quæstiones.
Hugo de S. Victore, Annotat.

S. Joan-

S. Joannes Chryfoft., Homiliæ.
S. Ifidorus Hifpalenfis, Allegoriæ.
Ifaac Ludovicus le Maitre in 1. & 2. Regum
Thomas Malvenda, Comment.
Leo Matina, Differtationes.
Franc. de Mendoza, in capp. 1 15.
Emmanuelis de Naxera, in 1. Reg.
Origenes, Homiliæ fex in 1. Reg.
Joann. de Palafox, in 1. & 2. Reg.
Fabricius Paulutius, Comment.
Procopius Gazæus, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Claudius Rangollius, Comment.
Rupertus Tuitienfis, Comment.
Cafpar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrafis.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Joannes Hieronymus Soprania, in 1. & 2. Regum.
Theodoretus, Comment.
Petrus Thomas, in 3. & 4. Reg.
Alphonfus Toftatus, Comment.
Ludovicus de Vera, Comment.
Thomas de Vio, Comment.

In duos Libros Paralipomenon.

Jacobus Bonfrerius, Comment.
S. Hieronymus, Quæftiones.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Ifaac Ludovicus le Maitre, Expl.
Thomas Malvenda, Comment.
Origenes, in Librum fecundum.
Procopius Gazæus, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Cafpar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrafis.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Theodoretus, Comment.
Petrus Thomas, Explicatio.
Alphonfus Toftatus, Comment.
Thomas de Vio, Comment.
Fabricius Paulutius, Comment.

In duos Libros Efdræ & Nehemiæ,

(Hi duo Libri unum apud Hebræos conftituunt.)
Adrianus Crommius, Illuftrat.
Joannes Ferus, in capp. tria pofter.
Idem in Nehemiam.
Hugo de S. Victore, Annotat.
S. Ifidorus Hifpal., Allegoriæ.
Nicolaus Lombard, Comment.
Thomas Malvenda, Comment.
Joann. Paulus Oliva, Comment.
Origenes, Homiliæ duæ.
Fabricius Paulutius, Comment.
Cafpar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrafis.
Petrus Thomas, Explicatio.
Thomas de Vio, Comment.

In Librum Tobiæ.

Julius Bartoloccius, Annotat.
Beda Venerabilis, Expofitio.
Didacus de Celada, Comment.
Joannes le Clerc, Paraphrafis.
Adrianus Crommius, Illuftrat.
Laurentius Cuperus, Comment.
Hieronymus Drexellius, Illuftrat.
Evangelifta Marcellinus, Expofit.
Joannes Hofmeifterus, Exegefes.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Fabianus Juftinianus, Explanatio.
Thomas Malvenda, Comment.
David à Manden, Tractatus.
Francifcus Naufea, Enarratio.
Fabricius Paulutius, Comment.
Cafpar Sanctius, Paraphrafis.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Joannes Stephanus, Comment.
Petrus Thomas, Explicatio.
Claudius de Thomaffin, Paraphr.
Thomas de Vio, Comment.

In Librum Judith.

Didacus de Celada, Comment.
Jofeph de la Cerda, Comment.
Adrianus Crommius, Illuftrat.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Jacobus Pamelius, Comment.
Fabricius Paulutius, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Cafpar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrafis.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Petrus Thomas, Explicatio.
Claudius de Thomaffin, Paraphr.
Laurentius Cupreus, Comment.
Lucas Vellofus, Comment.
Thomas de Vio, Comment.

In Libellum Efther.

Commentarius in Efther, Hebraicis literis lingua Germanica, in 4. Cracoviæ 350. 1590. Amftelodami 423. 1663.
Ludov. Henricus Aquinas, Notæ.
Oliverius Bonartius, Comment.
Adrianus Crommius, Illuftrat.
Du Fayot, Paraphrafis.
Joannes Ferus, Comment.
Francifc. Fevardentius, Comment.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Thomas Malvenda, Comment.
Leander Montanus, Comment.
Fabricius Paulutius, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Cafpar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrafis.
Hieronymus Savonarola, Expofit.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Petrus Thomas, Expofitio.
Thomas de Vio, Comment.

In duos Libros Machabæorum.

Prælia Ifraelis, data fub Ducibus duobus, Summis Pontificibus Matathia & Juda Machabæo, Italicè, in 4. Venetiis 1634.
Joannes Herardus Fullonius, in lib. 1.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Thomas Jorfius, Comment.
S. Ifidorus Hifpalenfis, Allegoriæ.
Rabanus Maurus, Comment.
Petrus Redanus, Comment.
Cafpar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrafis.
Nicolaus Serrarius, Comment.
Jofeph Stephanus, in lib. 1. capp. 2. 4.
S. Thomas Aquinas, Comment.
Petrus Thomas, Explicatio.
Werhoft, in lib. 1.
Thomas de Vio, Comment.

In Librum Job.

Lex clementiæ. Expofitio fuper Hagiographa fc. Job, & Hebraicè. Conftantinopoli edita.
Synopfis feptem priorum capitum Job, in 12. Retoredami 1660.
Epiftola in Pauli Bauldri Confiderationes criticas fuper verfum 3. cap. 3. lib. Job, Gallicè. Hift. Operum eruditorum Februarii 1692.
Steph. de Aguilar, in capp. 1. 23.
Ludovicus ab Alcafar, in cap. 38. 39. 40.
Ludovicus Henricus Aquinas, in cap. 1. 4.
S. Athanafius, Comment.
S. Auguftinus, Annotat.
Beda Venerabilis, Expofitio.
Jacobus Bolducius, Comment.
Bruno Signienfis, Comment.
Henricus Ludovicus Caftaneus, Exercit.
Joan. Baptifta Cavotius, Lectiones.
Auguftinus Cermelius, Catena.
Philippus Codurcus, Annotat.
Paulus Comitolus, Catena.
Balthafar Corderius, Expofitio.
Adria-

Adrianus Crommius, Illustrat.
Thomas Doskingam, Comment.
Eugenius, Censura.
Valerius Facinus, in capp. 1. 7.
Joannes Ferus Conciones.
Francisc. Fevardentius, Homiliæ.
Josephus Gallo, Explicatio.
Damianus Grassus, Comment.
S. Gregorius Magnus, Expositio.
S. Hieronymus, Expositio.
Cyprian. de la Huerga, in cap. 1. 18.
S. Joannes Chrysost., Expositio.
Joannes Hierosolym., Comment.
Joann. à Jesu Maria, Paragraph.
Henricus Jungem, Elucidatio.
Thomas Malvenda, Comment.
Petrus Maucorps, Paraphrasis.
Hieronymus Osorius, Paraphr.
Franciscus Panigarola, Declaratio.
Franciscus Pean, Comment.
Petrus Blesensis, in cap. 1. 2. & 42.
Philippus Presbyter, Comment.
Hieronymus de Cruce, Elucidat.
Joannes de Pineda, Comment.
Gaspar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrasis.
Hieron. Savonarola, Conciones.
Joan. Franciscus Senault, Paraphr.
Scipion Sgambatus de Leviathan.
Augustinus Steuchus, Enarration.
Didacus de Stunica, Comment.
Petrus Thomas, Explicatio.
Franciscus Titelmannus, Elucid.
Guillelmus du Valr.
Franciscus Vavasseur, Comment.

In Librum Psalmorum, qui constat 150. Psalmis.

A nono Psalmo ad CXLVIII. non idem est præcisè Psalmorum numerus in Vulgata qui in Hebræa; imò uno majoris est in eo, quod Psalmus octavus apud Hebræos in duos dividitur; Psalmi verò CXLVI. & CXLVII. in unum coalescunt Psalmum. Judæi enim, & Protestantes hunc Psalmorum numerum sequuntur.

Brevis Expositio in Psalmos per quemdam Fratrem ex Ordine Prædicatorum, in 4. Mediolani, vetus editio absque nomine loci & Typographi.

Margarita Davidica, id est Expositio Psalmorum ex SS Patribus excerpta, in fol. Augustæ 1475.

Explanatio in Psalmos, in 8. Venetiis 1545.

Elucidatio in Psalmos, in 4. Ibidem 1572.

Expositio Psalmorum brevis & mystica sensui accommodata, in 12. Oenoponti 1609.

Psalmorum, & Canticorum Argumenta, cum brevi explicatione, in 12. Coloniæ 1646.

Commentarius in Psalmos, Gallicè, in 2. Parisiis 1665.

Commentarius in Psalmos, Gallicè, 2. Vol. in 12. Lugduni 1681.

Paraphrasis succincta, seu continua translatio Psalmorum, cum piis considerationibus, Gallicè, 3. Vol. in 12. Parisiis 1692. 2. Vol. in 12. Ibidem 1698.

Albertus Magnus, Comment.
Alexander de Hales, Comment.
Petrus de Alliaco, Paraphrasis.
Arnobius Junior, Comment.
S. Athanasius, Expositiones.
Hercules Audifret, Quæstiones.
S. Augustinus, Enarrationes.
Joannes Auratus, Argumenta.
Autpertus, Expositio.
Michael Ayguanus, Comment.
Franciscus Basellus.
Beda Venerabilis, Comment.
Robertus Bellarminus, Comment.
Joannes de Bercht, Elucidatorium.
Thomas le Blanc, Comment.
Idem Analysis.
Joannes Bochius, Observationes.
S. Bonaventura, Expositio.
Jacobus Ben. Bossuet, Notæ.
Joannes Bourghesius, Comment.
Bruno Astensis, Comment.
S. Bruno Cartusianus, Expositio.
S. Bruno Herbipolensis, Commen.
Angelus Buonriccio, Declaration.
Antonius de Caceres, Paraphrasis.
Petrus de Cadenet, Paraphrasis.
Joannes Campensis, Paraphrasis.
Petrus Caranus, Elucidationes.
Gregorius Cassandet, Annotat.
Marcus Aurelius Cassiodorus, Comment.
Henricus Lud. Castaneus, Exercit.
Balthasar Corderius, Catena.
Petrus Deschampneufs, Expositio.
Rodericus Dosma, Paraphrasis.
Jacobus Durand, Paraphrasis.
Ludovicus Ellies du Pin, Notæ.
Evangel. Marcellinus, Sermones.
S. Eusebius Vercellensis, Comm.
Jacobus Faber, Expositio.
Ludovicus Ferrand Paraphrasis.

Idem Annotationes.
Marcus Ant. Flaminius, Explan.
Idem Paraphrasis.
Joan. Bapt. Folengius, Comment.
Gilbertus Genebrardus, Commen.
S. Gregorius Nissenus, Comment.
Philippus de Greve, Sermones.
Antonius Guevara, Annotat.
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Sanctus Haymo, Comment.
Conradus Heresbachius, Scholia.
Peregrinus Heri, Declarationes.
Gregorius Heserus, Explanatio.
S. Hieronymus, Expositiones.
Idem, Commentaria.
S. Hilarius Pictaviensis, Comment.
Matthæus Hoen, Explicatio.
Joachim Hopperus, Paraphrasis.
Idem Explicatio.
Cornelius Jansenius Gandav., Paraphrasis & Annotationes.
S. Joannes Chrysostom., Homiliæ.
Augustinus Justinianus, Scholia.
Sixtus Lampertus, Comment.
Antonius de Laval, Paraphrasis.
Idem Annotationes.
Guilielmus Lindanus, Illustratio.
Idem Paraphrasis.
Joannes Lorinus, Comment.
Julianus Loriot, Explicatio.
Ludolphus Saxo, Comment.
Joannes Mahusius, Compendium.
Joannes Maldonatus, Scholia.
Thomas Malvenda, Comment.
Simeon Marotte de Muis, Comm.
Joannes Martianay, Explicatio.
Idem Exercitatio.
Josephus Mege, Explicatio.
Jacobus de Meliques, Notæ.
Antonius Maria Micon..., Ponderationes.
Eustachius le Noble, Observation.
Oddo, Expositio.
Origenes, Expositio.
Idem Homiliæ, & Scholia.
Hieronym. Osorius Sen., Paraphr.
Petrus Ottobonus, Nucleus.
Joan. Paulus Palanterius, Comm.
Bernardus la Palisse, Expositio.
Franciscus Panigarola, Paraphr.
Joannes à Pastura, Explanatio.
Franciscus Pean, Comment.
Pelbertus, Comment.
Conradus Pellicanus, Paraphr.
Joannes Logiandius, Sermones.
Jacobus Perez, Comment.
Elizæus Pesentius, Comment.
Petrus Lombardus, Comment.
Ludovicus Pictorius, Paraphrasis.

Clau-

Claudius Piques Notæ.
Placidus Parmensis, Comment.
Joannes Poliuier Paraphrasis.
Angelus Possentus Expositio.
Matthæus Alphonsus del Pozo Elucidatio.
Carolus le Prevost Paraphrasis.
Isaac Pricoæus Curtæ.
Camillus Pulsictus Expositiones.
Franciscus de Puteo Catena.
Remigius Autissiod. Comment.
Richard. Cenomanensis, Collatio.
Richardus Rolle Enarratio.
Jo: Baptista Rossus Comment.
Ludovicus Rumetius Cythara.
Ludovicus Sanseverino Catena.
Hiacynthus Serroni Colloquia.
Reynerius Snojus Paraphrasis.
Theodorerus Commentat.
Theodorus Heracleensis, Commen.
S. Thomas Aquinas, Expositio.
Petrus Thomas Explicatio.
Joannes Maria Thomasinus. Explanatio.
Franciscus Titelmanus Elucidatio.
Jo: de Turrecremata Expositio.
Lucretius Tyrabosus.
Josephus de Valdiviesso Expositio.
Franciscus Vatablus Annotat.
Andreas de Vega Comment.
Hieronymus Verlenius Commen.
Petrus Viel, Illustratio.
Benedictus de Villa Eophrasis.
Thomas de Vio Comment.
Georgius Witvveler Comment.
Jacobus Wieckus Scholia.

In aliquot Psalmos.

Ludovicus ab Alcasar Investigatio.
Flaccus Alcuinus in Psalm. 15. Grad.
Sanctus Ambrosius Enarrationes.
Claudius Aquaviva in Psal. 44. & 118.
Benedictus Arias in Psal. 30. priores.
Didacus de Avendano in Psal. 44. & 88.
Joannes Aurelianus in Ps. 71. & 138.
Daniel Barbarus in Psal. 50. priores.
Ægidius Bourdinus Enarratio.
Matthæus Bredenbachius in 1. 59.
Hieremias Buchius Expositio.
Vincentius Ciconia Ennarrationes.
Joannes Coyphius in Psal. 50. & 129.
Guillelmus Coeffetau Expositio.
Antonius Cope in 20. Psalmos.
Petrus Curtius in Psalm. 101. 150.
Jacobus Davy du Perron Paraphrasis.
Joannes Desmarest in Psalm. 15. Graduum.
Dorotheus à S. Renato in Psal. 1. & 106.
Desiderius Erasmus Enarratio.
Joannes Ferus in Psal. 31. & 66.
Petrus à Figuero in Psal. 1. & 25.
Marcus Antonius Flaminius in Psal. 32.
Josephus Garcias.
Vincentius Gilbertus.
Nicolaus Vitus Gozzus in Psal. 15. 25. 126.
Agathius Guidacerius in Psal. 1. 24.
Jacobus Guion in Psal. 1. 2. 41.
Joannes Guyeus in Psalm. 5. & 129.
Sebastianus Hardi, Paraphrasis.
S. Hieronymus in Psal. 41. 44. & 117. Idem in Psal. 10. 16.
Cyprianus de la Huerga in Psal. 38. & 129. Idem Commentarius.
Hugo de S. Victore, Annotationes.
Federicus de las Infantadas in Ps. 15. & 109.
S. Joannes Chrysostomus in Psal. 71.
Idem in Psal. 100. 107. 118.
Idem Homiliæ.
Joannes à Jesu Maria, in Psal. 41. & 73.
Thomas Jorsius in Psal. 1. 27.
Andreas Lamesius in Psal. 1. 27.
Aloysius Lippomanus in Ps. 1. 10.
Petrus Maldonado in Psal. 1. 28.
Christoforus Marcellus in Psal. 1. 7.
Joannes Marquez in Psal. 125. & 126.
Paulus Joseph Meronus.
Melchior Palontrottus in Psal. 6.
Petrus de Paparin in Psal. 1. 80.
Petrus de S. Francisco in 50. Psalmos.
Tiro Prosper in Psal. 100. 150.
Carolus Rapine in Psal. 1. 50.
Joannes Baptista Ricciardus in Ps. 15. Grad.
Pelegr. Grim Robbius Contempl.
Toranius Rufinus in Psal. 1. 75.
Paulus Sacratus Comment.
Jacobus Sadoletus in Psalm. 50. 93.
Richardus Sampson in Psal. centum.
Caspar Sanctius in Psalm. 68. & 136.
Carolus Sanctomartanus in Psal. 7. 33. 90.
Hieronymus Savonarola Sermones.
Guillelmus Scepræus Connexio litteralis.
Caspar Scioppius in Psal. 44. 90.
Martinus Seguier in Psalm. 30.
Andreas à Soto in Psalm. 118. & 121.
Augustinus Steuchius Enarratio.
Christoforus Sylvestranus in Psal. 136. 137.
Joannes Tremino in Psal. 1. 4.
Guillelmus du Vait in Psal. octo.
Ludovicus le Valois.
Petrus de Vega.
Janus Vitalis.
Nicolaus Vitus.
Fridericus Vagny in Psalm. 38.
S. Zeno.

In VII. Psalmos Pœnitentiæ.

Flacus Alcuinus.
Petrus Aretinus Paraphrasis.
Arribo, liber 1.
Joannes Ambrosius Barbavara Paraphr.
Boutliet Paraphrasis.
Gaufredus Boussardus Interpr.
Dominicus Buchius.
Gabriel Buratellus Comment.
Petrus Buretius Elucidationes.
Joannes Charlier de Gerson Expositio.
Georgius Chastelin Explanatio.
Richardus Coningtonus liber.
Basilius Cotta.
Martinus Delrio Expositio.
Michael Dias Paraphrasis.
Maria Dorieu Cogitationes.
Antonius Dufour Paraphrasis.
Petrus Esvvicherus Elucidatio.
Joannes Fischerus Commentat.
Osvvaldus Fischerus Notæ.
Franciscus Galaz Paraphrasis.
S. Gregorius Magnus, Expositio.
Agathius Guidacerius Comment.
Joannes à Matre Dei, Explicatio.
Guillelmus Lapidanus Enarrationes.

Fabia-

Fabianus Leonida Paraphrasis.
Joannes Lopez, Expositio.
Joannes Lotharius, Comment.
Bartholomeus Marescotti, Explicatio.
Justus Modersonus, Commentat.
Petrus Montanus, Commentat.
Joannes Neovillæus, Commentat.
Hieronymus Paphius Isagoge.
Guillelmus Pepin.
Franciscus Petrarcha, Paraphrasis.
Joannes Picus, Paraphrasis.
Maria Elehon de Rohan, Paraphrasis.
Antonius du Serre.
Guillelmus du Vair.
Christophorus Varsevicius.
Nicolaus Vitus.
Joannes Ludovicus Vives.
Caspar Vlenburgius.
Georgius Wicelius.

In unum dumtaxat Psalmum.

Expositio quadri-linguis Psalmi 90. in 8. Augustæ Vindelic. 1623.
Commentarius in Psalmum 119. Hebraicè, in fol. editus.
Matthæus Anna in Psal. 108.
Anastasius Antiochenus in Psal. 6.
Ludovicus Henricus Aquinas in Psal. 119.
Alphonsus de Avendano in Psal. 118.
Joannes Augustinus in Psalm. 137.
Rutilius Benzonius in Psal. 36.
Nicolaus Beraldus in Psal. 71.
Sanctus Bernardus in Psal. 90.
Andreas Blancus in Psal. 50.
Petrus Bloemevenna in Psal. 10. 126.
Ludovicus Bossins in Psal. 141.
Franciscus Felix de Canalis in Ps. 113.
Jacobus de Carolis in Psal. 50.
Martinus de Carzel, Expositio.
Caspar Contarenus in Psal. 26.
Lambertus Crivellus in Psal. 50.
Petrus Dorè in Psal. 44.
Joannes Dubravius in Psal. 5.
Claudius Espenceus in Psal. 130.
Alphonsus Espinosa in Psal. 44.
Franciscus Farfan, in Psal. 115.
Andreas Filibien, in Psal. 50.
Sebastianus Gomes de Figueredo in eumdem.
Franciscus Zichemius, in Psal. 4?.
Theophilus Fredinus, in Ps. 118.
Jacobus Gaffarel, in Psal. 136.
Gerohus, in Psal. 64.
Agathius de Giudici, in Psal. 24.
Joannes Hamond, in Psal. 118.
Joannes Hardovin, in Psal. 67.
S. Hieronymus, in Psal. 89.
Jacobus Lusitanus, in Psal. 50.
Joannes Granatensis, in Psal. 50.
Henricus Lancelottus, in Psal. 4.
Bernardus Lanterius, in Psal. 44.
Bartholomeus Lapacius, in Psal. 50.
Joannes Leontonicus, in Psal. 68.
Petrus Loyex, in Psal. 118.
Ludovicus Legionensis, in Psal. 26.
Joannes Maldonatus, in Psal. 109.
Januarius de Matta, in Psal. 103.
Sanctus Maximus, in Psal. 60.
Emmanuel de Naxera, in Psal. 50.
Christophorus Neningi, in Psal. 101.
Franciscus Ortizius in Psalm. 50. & 9.
Augelus Pacinchellus, in Psal. 87.
Jacobus Pantaleon, in Psal. 50.
Federicus Peregrinus, in Psal. 50.
Joannes Picus Mirandulæ, in Ps. 44.
Paschasius Radbertus, in Psal 45.
Martinus de Roa, in Psal. 2.
Guillelmus de Sancto Amore in Psal. 1.
Joannes Slotanus, in Psal. 90.
Didacus Stella, in Psal. 136.
Joannes Antonius Velasques in Psal. 100.
Didacus Velez, in Psal. 16.
Bartholomeus Ximenes, in Psal. 118.

In Cantica utriusque Testamenti.

Petrus de Abreu, in duo Cantic.
Alanus Insulensis, Commentat.
Beda Venerabilis, in Cant. Habacuc.
Berlingerius, Paraphrasis.
Hieremias Bucchius in Cantic. Hieremiæ.
Augustinus Canus, Commentat.
Antonius Carafa, Catena.
Didacus de Celada, in Cantic. Deboræ.
Guillelmus Coeffetau, in aliquot Cantic.
Marcus Antonius Herseut, in Cantic. Mosis.
Sanctus Hieronymus, in Cantic. Deboræ.
Cornelius Jansenius Gandau, Paraphrasis & Annotationes.
Cosmas Magalianus, in Cantic. Mosis.
Baltazar Paez, in Cantic. Mosis.
Idem in Cantic. Ezechiæ.
Apollonius Pamus, in Idem.
Franciscus Pauigarola, Comment.
Jacobus Perez, in Cant. Mosis.
Petrus de Aristaval, in Cantic. Habacuc.
Joseph Maria Thomasius, Explanatio.
Joseph de Valdiviesso, Expositio.
Petrus Viel, Illustratio.
Georgius Weitneler, Comment.

In Cantica tria Novi Testamenti.

Georgins Major, Explicatio.
Antonius de Quiros, Comment.

In Canticum Magnificat.

Butilius Benzonius.
Joannes Charlier de Gerson.
Joannes Martinus de Quisceno.
Christophorus Sylvestranus.

In Librum Proverbiorum.

Commentarius allegoricus in Proverbia, Hebraicè, in fol. Constantinopoli 272. (1512. Venetiis 306. 1596.
Catena Græcorum Patrum in Proverbia, Ecclesiasten & Canticum Canticorum, in 8. Antuerpiæ 1614.
Antonius Agellius, Commentat.
Antonius à Matre Dei, Commen.
Joannes Arboreus, Commentat.
Rodolphus Baynus, Commentat.
Beda Venerabilis, Expositio.
Felix Bidembachius, Comment.
Jacobus Ben. Bossuet, Notæ.
Joannes Alphonsus Curiel in varia loca.
Faustus Presbyter, in cap. 8.
Antonius Giggeus, Explanatio.
Alvarez Gomezius, Paraphrasis.
Petrus Gorze, Explicatio.
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Sanctus Hieronymus.
Robertus Holkoth, Prælectiones.
Honorius Augustodun. Commen.
Cornelius Jansenius Gandau, Comment.
Cornelius Jansenius Iprensis, Analecta.

Isaac

Isaac le Maitre, Explicatio.
Joannes Maldonatus, Scholia.
Tomas Malvenda, Commentat.
Origenes, Comment.
Hieronymus Osorius Senior, Commentat.
Franciscus Pean, Comment.
Theodorus Peltanus, Paraphrasis.
Idem, Scholia.
Procopius Gazæus, Expositio.
Paschasius Quesnel, Analysis.
Rabanus Maurus, Commentat.
Daniel Recuperus, Comment.
Alphonsus de Remon, Commen.
Idem, Paraphrasis.
M. Elehonora de Rohan, Paraphrasis.
Franciscus Quirinus de Salazar, Expositio.
Salonius, Explicatio.
Michael Sidonius, Comment.
Bartholomeus de Valverde, in caput 3.
Thomas de Vio, Commentat.

In Librum Ecclesiastæ.

Paraphrasis in Ecclesiasten, Gallicè, in 12. Parisiis 1665.
Flaccus Alcuinus, Commentat.
Joannes Arboreus, Commen.
Petrus Bardin, Cogitationes.
S. Bonaventura, Expositio.
Joannes Ben. Bossuet, Notæ.
Joannes Brentius Sen. Comment.
Joannes Campensis, Paraphrasis.
Dionysius Alexandrinus, in cap. 1.
Jacobus Faber, Commentat.
Joannes Ferdinandus, Comment.
Joannes Ferus, Sermones.
Petrus Gorre, Explicatio.
Sanctus Gregorius Nazianzenus, Metaphrasis.
Sanctus Gregorius Nissenus, Conciones.
Idem, Commentat.
Agathius Guidacerius, Comment.
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Sanctus Hieronymus, Comment.
Hidelbertus, in cap. 1.
Robertus Holkoth.
Onorius Augustod. Comment.
Hugo de S. Victore, Homiliæ.
Cornelius Jansenius, Iprensis.
Joannes Lorinus, Comment.
Thomas Lucciani, Elucidatio.
Isaac Ludovicus le Maitre, Explicatio.
Joannes Maldonatus, Scholia.
Thomas Malvenda, Comment.

Victorinus Manso, Expositio.
Gerardus Moringus, Comment.
Origenes, Explicatio.
Hieronymus Osorius juu. Comment.
Idem, Paraphrasis.
Franciscus Pean, Comment.
Joannes de Pineda, Comment.
Paschasius Quesnel, Analysis.
M. Elehonora de Rohan, Paraphrasis.
Salonius, Explicatio.
Franciscus Sanchez, Comment.
Robertus Shirvvode, Notæ.
Michael Sidonius, Comment.
Franciscus Titelmannus, Commen.
Joannes Tollenarius, Dilucidatio.
Thomas de Vio, Comment.

In Canticum Canticorum.

Commentarius Allegoricus in idem, Hebraicè, in fol. Constantinopoli 272. 1512. Venetiis, 306. 1546.
Biur in idem Hebraicè in 4. Venetiis, 346. 1586.
Commentarius in idem, Interprete Gilberto Genebrardo, in 4. Parisiis, 1570.
Tedæ Salomoneæ, hoc est Canticum Canticorum, notis luculentis à magni nominis Theologo jam antè illustratum, nunc dispositionibus continuis adornatum in 8. Jenæ 1699.
Annotationes in idem, Gallicè V. Bibl. Gallica, de Sacy, 1701. 1702.
Brevis Explicatio Cantici Cantic. Germanicè, in 4. Basileæ 1635.
R. Abdias Sphorno, Biur.
Ludovicus ab Alcasar, Vestigatio.
Flaccus Alcuinus, Comment.
Hieronymus Almoncair, Commentat.
Alphonsus Dominicus, Tractatus.
Joannes de Angelis, Considerationes.
Angelomus, Comment.
Anselmus Cantuariensis, Explanatio.
Anselmus Laudunensis, Commen.
Aponius, Comment.
Joannes Arboreus, Comment.
Paulus Aresius Velitationes.
Sanctus Athanasius, Comment.
Franciscus Aurat, Expositio.

Autpertus, Expositio.
Beda Venerabilis, Expositio.
Sanctus Bernardus in capp. 1. 2. 3.
Joannes Bessonus, Scholia.
Joannes Ben. Bossuet, Notæ.
Michael Bourdaille, Explicatio.
Bruno Signiensis, Commentat.
Marcus Aurelius Cassiodorus, Exposit.
Arnoldus Cathius, Paraphrasis.
Joannes Charlier de Gerson, Tractatus.
Philippus Codurcus, Observatio.
Ægidius de Columna, Lectiones.
Joannes Costerius, Comment.
Ægidius David, Expositio.
Martinus Delrio, Comment.
Desanges, Considerationes.
Joannes Desmarest, Explicatio.
Esaias Estensis, Expositio.
Gregorius Ferrarius, Comment.
Gilbertus Folioth, Comment.
Libertus Fromundus, Commen.
Thomas Gallus, Comment.
Thomas Garzias, Expositio.
Leonardus Garzonius, Paraphr.
Idem, Comment.
Thomas Garzonius, Opus.
Gilbertus Genebrardus, Observationes.
Armandus de Gerard, Paraphrasis.
Michael Ghisserius, Comment.
Gilbertus de Hollandia, in cap. 6. 7. 8.
Joannes Goracomius, Explicat.
Henricus Gravius, Notæ.
S Gregorius Magnus, Expositio.
S. Gregorius Nissenus, Commen.
Agathius Guidacerius, Commen.
Guillelmus Abbas S. Theodorici.
Genovefa Guyon, Comment.
Joannes Hulgrinus, Comment.
Joannes Hamond, Explicatio.
Philippus Hargvengus, Commen.
Sanctus Haymo, Comment.
Carolus Hersent, Paraphrasis.
Hippolitus à Jesu.
Honorius Augustodunensis, Comment.
Claudius Hopil, Expositio.
Alphonsus de Horosco, Commen.
Cosmas Damianus Hortolanus, Explanatio.
Cyprianus de la Huerga, Comment.
Cornelius Jansenius Gandav., Notæ.

Jacobus Jansonius, Commentat.
Joannes Ambrosius à S. Carolo, Expositio.
Joannes de Forda, Homiliæ.
Joannes Geometra, Metaphrasis.
Joannes à Jesu Maria, Interpret.
S. Isidorus Hispalensis, Expositio.
Balduinus Junius Illustratio.
Justus Orgelitanus, Explicatio.
Leander Divionensis, Expositio.
Constantinus Leonidas, Opus.
Samuel Loyaerts, Commentat.
Lucas Floreffiensis, Comment.
Lodovicus Legionensis, Expositio.
Joannes Malderus, Comment.
Joannes Maldonatus, Scholia.
Thomas Malvenda, Comment.
Petrus Marina, Expositio.
Martianay, Expositio.
Matthæus Cantacusenus, Exposit.
Antonius Monchiacenus, Exposit.
Petrus Nannius, Comment.
Radulphus Niger, Comment.
Placidus Nigidius, Expositio.
August. de Nigro, in cap. 3.
Sanctus Nilus Constantinopolitanus, Expositio.
Joannes Paulus Oliva, Comment.
Origenes, Homiliæ.
Hieronymus Osorius jun. Paraph.
Idem, Notæ.
Santes Pagninus, Expositio.
Franciscus Pean, Comment.
Philo-Carpatius, Interpretatio.
Joannes Picus, Opus.
Joannes de Pineda, Prælatio.
Andreas Pintus, Comment.
Polychronius, Expositio.
Ludovicus de Ponte.
Radulphus Gallus, Comment.
Paulus Albinus de Rajas, Com.
Udalricus Regius, Scholia.
Vincentius Riccardius, Notæ.
Richardus à S. Victore, Explan.
Guillelmus Robotham, Expositio.
Prosper Rossetus, Comment.
Rupertus Tuitiensis, Comment.
Ferdinandus Quirinus de Salazar, Expositio.
Jathius Salomon, Expositio.
Caspar Sanctius, Comment.
Idem, Paraphrasis.
Paulus Sherl cus, Antiloquia.
Ludovicus de Soto major, Interpr.
Stephanus Tegleatius, Expositio.
Henricus de la Terrasse, Cogitat.
Theodoretus, Interpretatio.
Sanctus Thomas de Aquino, Expositio.

Petrus Thomas, Explicatio.
Franciscus Titelmannus, Com.
Tuccius Tuccius, Annotat.
Sebastianus Veronius.
Willeramus, Paraphrasis.
Wolbero, Commentat.

In Librum Sapientiæ.

Ludovicus de Aponte, Commen.
Beda Venerabilis, Expositio.
Sanctus Bonaventura, Expositio.
Joannes Bossuet, Notæ.
Christophorus à Castro, Exposit.
Gundislavus de Cervantes, Com.
Petrus Gorse, Explicatio.
Robertus Holkoth, Prælectiones.
Cornelius Jansenius Gandav.
Cornelius Jansenius Yprensis, Analecta.
Joannes Lorinus, Comment.
Isaac Ludovicus le Maitre, Expl.
Thomas Malvenda, Comment.
Petrus Nannius, Comment.
Hieronymus Osorius sen. Paraph.
Franciscus Pean, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Reginaldus de Alna, Comment.
M. Eleonora de Rohan, Paraphr.
Caspar Sanctius, Comment.
Idem, Paraphrasis.
Thomas de Vio, Comment.

In Librum Ecclesiastici.

Joannes Augustinus.
Beda Venerabilis, Expositio.
Oliverius Bonartius, Comment.
Ildephus de Floribus, in cap. 25.
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Robertus Holkoth, in capp. 1. 2.
Caspar Huberinus, Comment.
Cornelius Jansenius Gand. Com.
Salvator de Leo, in capp. 1. 13.
Isaac Ludovicus le Maitre, Expl.
Thomas Malvenda, Comment.
Paulus de Palacio, Comment.
Franciscus Pean, Comment.
Joannes de Pina, Comment.
Rabanus Maurus, Comment.
Joan. Jacobus Rabus, Expositio.

SCRIPTORES IN LIBROS Propheticos.

In IV. Prophetas Majores.

Henricus Ludovicus Castaneus, Exercitatio.
Sanctus Hieronymus, Commen.
Joachimus Abbas, Comment.
Christophorus Lauretus, Illustr.

Fabricius Paulutius, Comment.
Franciscus Pean, Comment.
Hector Pintus, Comment.
Rupertus Tuitiensis, Comment.
Caspar Sanctius, Comment.
Idem, Paraphrasis.

In Prophetiam Isaiæ.

Antonius Agellius in capp. 23. 66.
Ludovicus ab Alcasar, Argumen.
Didacus Alvarez, Commentat.
Andreas Lucas de Arconeus, Elucidatio.
Benedictus Arias, Commentat.
Sanctus Basilius in capp. 1. 16.
Jacobus Ben Bossuet, Notæ.
Joannes Capgrave, Commentat.
Leo à Castro, Comment.
S. Cyrillus Alexandr., Comment.
Franciscus Forerius, Comment.
Joannes Forsterus, Comment.
Joannes Graminæus.
Thaddæus Guidellus, Comment.
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Sanctus Haymo, Comment.
Hugo Heltilius, Catena.
Hesychius Hierosolymitanus.
Ferdinandus de las Infantadas.
S. Joannes Chrysostomus, Enarrat.
Idem, Homiliæ.
Thomas Jorsius, Comment.
Laisnè, Comment.
Joannes Leonardus, Comment.
Isaac Ludovicus le Maitre, Expl.
Joannes Maldonatus, Comment.
Thomas Malvenda, Comment.
Petrus Maucorps, Paraphrasis.
Franciscus de Mendosa, Glossæ.
Origenes Comment. Homiliæ & Scholia.
Hieronymus Osorius, sen. Paraph.
Michael de Palacio, Dilucidatio.
Paulus Fezron, in capp. tria.
Jacobus Pintus, in capp. 14.
Procopius Gazæus, Comment.
Adamus Saabout, Comment.
Thaddæus, Explanatio.
Sanctus Thomas Aquinas, Expos.
Thomas de Vio, in cap. 3.

In Prophetiam Hieremiæ.

Ludovicus ab Alcasar, Enarratio.
Leo Allatius, Catena.
Lilius Bisciola, Discursus.
Joannes Calvinus, Prælectiones.
Andreas Capella.
Christophorus à Castro, Comment.
Christophorus Costerus, Commen.
Petrus à Figueiro, Paraphrasis.

Fran-

Franciscus Zichemius, Exercit.
Michael Ghislerius, Catena.
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Thomas Malvenda, Comment.
Benedictus Maudina, in capp. 1.
Andreas Masius, in capp. 2. 3. 4.
Petrus Maucorps, Paraphrasis.
Silvester Maucius, Interpretatio.
Origenes, Homiliæ.
Rabanus Maurus, Comment.
Natalis Taillepied, Comment.
Theodoretus, Comment.
Sanctus Thomas Aquinas, Expos.
Thomas de Beira, Considerationes.
Petrus Thomas, Expedirio.
Thomas de Vio, Comment.

In Threnos Hieremiæ.

Expositio in Threnos, Italicè in 4. Florentiæ, 1573.
Antonius Abelli, Sermones.
Albertus Magnus, Comment.
Sanctus Bonaventura, Expositio.
Nicolaus Clenardus, Meditationes.
Sebastianus à Costa, Commentat.
Petrus Nunnes Delgado, Expos.
Martinus Delrio, Comment.
Dumas, Paraphrasis.
Andreas Felibien, Paraphrasis.
Joannes Ferus, Sermones.
Petrus à Figuero, Commentat.
Michael Ghislerius, Comment.
Petrus Hevinus, Paraphrasis.
Sanctus Hieronymus, Comment.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Joannes à Jesu Maria, Interpret.
Thomas Jorsius, Commentat.
Balduinus Junius, Explicatio.
Joannes Latheburnus, Expositio.
Franciscus de Lemos, Commen.
Thomas Malvenda, Comment.
Jo: Baptista Navarretta, Commen.
Origenes.
Franciscus Panigarola, Paraphrasis.
Franciscus Pean, Comment.
Jacobus Perez, in cap. 3.
Hector Pintus, Commentat.
Rabanus Maurus, Comment.
Paschasius Radbertos, Expositio.
Caspar Sanctius, Commentat.
Idem, Paraphrasis.
Hieronymus Savonarola, Concion.
Andreas à Soto, Paraphrasis.
Natalis Taillepied, Comment.
Theodoretus, Comment.
S. Thomas Aquinas, Comment.
Petrus Thomas, Explicatio.
Guillelmus du Vair.
Thomas de Vega, Considtratio.

Thomas de Vio, Comment.
Georgius Wicelius, Comment.

In Prophetiam Ezechielis.

Ludovicus ab Alcasar in aliquot capita.
Olivarius de Cueli, in cap. 1.
S. Gregorius Magnos, Homiliæ.
Sanctus Gregorius Nazianzenus, Oratio.
Hesychius Hierosolym. Commen.
Ferdinandus de las Infantadas.
S. Macarius Senior, Homiliæ.
Thomas Malvenda, in cap. 1. 14.
Origenes.
Hieronymus de Prado, in c. 1. 26.
Rabanus Maurus, Comment.
Richardus à S. Victore.
Hieronymus Savonarola, Concion.
Petrus Serranus Comment.
Theodoretus, Commentat.
Petrus Thomas, Explicatio.
Jacobus Veldius, Comment.
Joannes Baptista Villalpandus, in cap. 41. 48.
Thomas de Vio, Comment.

In Prophetiam Danielis.

Interpretatio Somniorum Danielis, in 4. Venetiis 1516.
Stephanus de Aguilar, in cap. 4.
Albertus Magnus, Comment.
Ludovicus de Alcasar, in c. 7. 12.
Andreas Græcus, Explicationes.
Julius Bartoloccius, Quæstiones.
Jacobus Ben Bossuet, Notæ.
Joannes Capgrave, Comment.
Didacus de Celada, in Susannam.
Evangelista Marcellinus, Expos.
Jacobus Feldius, Explicatio.
Ludovicus Ferrand, Discursus.
Philip. Harvengus de Somnio &c.
Sanctus Haymo, Comment.
Robertus Jansovinus, de Vision.
S. Joannes Chrysostomus, Interpr.
Origenes, Expositio.
Benedictus Perrerius, Comment.
Richardus à S. Victore, Explanat.
Theodoretus, Comment.
S. Thomas Aquinas, Expositio.
Petrus Thomas, Explanatio.
Thomas de Vio, Commentat.

De Statua Nabuchodonos. 2. 31.

Julius Mazarinus.

De Metamorphos. Nabuchodonos.

Joannes Georgius Bacheim.
Augustinus Calmet.

De quatuor Monarchiis.

Petrus Cælestinus.

In XII. Prophetas Minores.

Albertus Magnus, Comment.
Petrus Angermanus, Homiliæ.
Benedictus Arias, Comment.
Thomas Colona, Comment.
Joannes Capgrave, Comment.
Henricus Ludovicus Castaneus, Exercit.
Christophorus à Castro, Commen.
Jo: Baptista Chassignet, Paraphr.
S. Cyrillus Alexandr. Comment.
Evangelista Marcellinus, Exposit.
Antonius Guevara, Comment.
Sanctus Haymo, Comment.
Hesychius Hierosolymit. Capita.
Sanctus Hieronymus, Comment.
Petrus Maucorps, Paraphrasis.
Origenes.
Alphonsus de Padilla, Comment.
Idem, Annotat.
Michael de Palacio, Explicatio.
Paulus de Palacio, Commentat.
Franciscus Panarellus, Paraphr.
Fabricius Paulutius, Comment.
Franciscus Pean, Comment.
Remigius Autissiodorensis, Enar.
Joannes de Reyrolles, Quæstiones.
Franciscus de Ribera, Comment.
Toranus Ruffinus, Comment.
Rupertus Tuitiensis, Commen.
Caspar Sanctius, Comment.
Idem, Paraphrasis.
Theodoretus, Comment.
Blasius Viegas, Comment.
Thomas de Vio, Comment.

In Singulos Prophetas Minores.
1. In Oseam Prophetam.

Expositio trium priorum Capitum Oseæ, Hebraicè, in 4. Londini, 1643.
Julius Bartoloccius, in cap. 1.
Hieronymus Box, Comment.
Leo à Castro, Comment.
Franciscus de Franchis, Commen.
Joannes de Xeres, Comment.
Hieronymus Osorius, Commeut.
Paulus Pezron, in cap. 1. 4.
Joannes Phelippeaux, Comment.
Franciscus Vavasseur.

2. In Joelem Prophetam.

Ludovicus ab Alcasar, in aliq. cap.
Joannes Faber, Homiliæ.
Hugo de S. Victore, Annotat.

Paulus Pezron, Comment.
Matutinus Quarrè Homiliæ.
Sebastianus Tuscanus.

3. *In Amosum Prophetam.*

Paulus Pezron, Comment.
Maturinus Quarrè, Homiliæ.
Hieronymus Savonarola, Conc.

4. *In Abdiam Prophetam.*

Franciscus Gomarus Analysis.
Hugo de S. Victore, Annot.
Ludovicus Legionensis, Explan.

5. *In Jonam Prophetam.*

Gabriel d'Acosta, Comment.
Joannes de Antiquera, Commen.
Guillelmus Coeffeteau, Explicat.
Joannes Ferns Sermones.
Franciscus Fevardentius, Com.
Franciscus à Vitrio, Comment.
Fridericus Albertus, Illustratio.
Gregorius Mastrillus, Conciones.
Angelus Paciuchellus, Lectiones.
Franciscus de Salinas, Comment.
Franciscus Tremino.
Sebastianus Tuscanus.

6. *In Prophetam Michaeam.*

Gaspar Graxar, Comment.
Hieronymus Savonarola, Concion.

7. *In Nahum Prophetam.*

Joachim Florensis Abbas.
Cyprianus de la Huerga, Com.
Joachim Abbas, in aliq. capit.
Hector Pintus, Comment.
Julianus Pomerius, Comment.
Augustinus de Quiros, Commen.
Theophylactus.

8. *In Habacuc Prophetam.*

Antonius Agellius, Comment.
Ludovicus ab Alcasar in aliq. cap.
Thomas Beauxamis Homiliæ.
Cornelius Jansenius Ipr. Analecta.
Joachim Abbas, in aliqua capita.
Eduardus Marbury.

9. *In Sophoniam Prophetam.*

S. Hieronymus.
Cornelius Jansenius Ipr. Analect.

10. *In Aggæum Prophetam.*

Expositio in Aggæum, in 4. Londini, 1562.
Joannes Eckius, Comment.
Thomas Nelus, Observationes.
Hieronymus Savonarola, Conc.
Georgius Wicelius.

11. *In Zachariam Prophetam.*

Cosmas Vestitor, Homiliæ.
Joannes Derey, Explicatio.
Eudocia Augusta, Metaphrasis.
Joachim Abbas, in aliqua capita.
Thomas Nelus, Observationes.
Hieronymus Savonarola, Conciones.
Didacus de Stunica, Comment.

12. *In Malachiam Prophetam.*

Gabriel d'Acosta, Comment.
Joachim Abbas, in aliqua capita.
Thomas Nelus, Observationes.
Hieronymus Osius, Versibus Latinis.
Mathurinus Quarrè, Homiliæ.
Augustinus de Quiros, Commen.

SCRIPTORES IN TOTUM novum Testamentum.

Franciscus Costerus, Annotat.
Hieronymus Emser, Annotat.
Desiderius Erasmus, Annotat.
Idem, Paraphrasis.
Nicolaus Fontaine, Explicatio.
Idem, Compendium.
Joannes Gagnæus, Scholia.
Sanctus Hieronymus, Quæstiones.
Henricus Holden, Annot.
Carolus Hurè, Notæ.
Edoardus Leeus, Annotat.
Joannes Mahusius, Epitome.
Michael Mauduit, Analysis.
Nicolaus Gorram, Comment.
Fabricius Paulutius, Comment.
Franciscus Pean, Comment.
Paschasius Quesnel, Considerat.
Richardus Simon, Notæ.
Franciscus Titelmannus, Apolog.
Laurentius Valla, Annotat.
Franciscus Veron, Expositiones.
Thomas de Vio, in varia loca.
Georgius Wicelius, Castigation.
Tacitus Nicolaus Zegerus, Schol.
Idem, Comment.

SCRIPTORES IN QUATUOR Evangelia.

Explicatio Evangeliorum juxta ordinem IV. Evangelistarum, Gallicè, in 8. Parisiis, 1692.
Albertus Magnus, Comment.
Natalis Alexander, Comment.
Joannes Arboreus, Comment.
Benedictus Arias, Elucidationes.
Arnobius jun. in varia loca.
Franciscus de Azevedo, Commentat.
Beda Venerabilis, Expositio.
Natalis Beda, Animadversiones.
Joannes Bence, Manuale.
Joannes Benedictus, Emendationes.
Antonius Birrietus, Comment.
Raphael Bonherba in varia loca.
Thomas Bonnet Comment.
Petrus Bulliond, Expositiones.
Landulphus Caracciolus, Liber.
Henricus Ludovicus Castaneus, Exercitat.
Andreas Contezen, Comment.
Rodericus Dosma, Opera.
Euthymius, Comment.
Nicolaus Eymericus.
Joseph Ferrerus, Comment.
Joannes Garnerus.
Sanctus Gregorius Magnus, Homiliæ.
Idem, Expositio.
Franciscus Haræus, Catena.
Sanctus Haymo, Homiliæ.
Nicolaus Herborn, Enarrationes.
Sanctus Hieronymus, Expositio.
Idem, Comment.
D. Hilarion, Comment.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Cornelius Jansenius Iprensis, Comment.
S. Joannes Chrysostomus, in varia loca.
Ludovicus Lopez, Catena.
Franciscus Lucas, Comment.
Joannes Major Scotus, Exposit.
Joannes Maldonatus, Comment.
Andreas Masius in varia loca.
Franciscus Pavo, Comment.
Antonius Perez, Comment.
Philemarchius, Paraphrasis.
Arthurus Pitseus, Observationes.
Joannes Poliniet, Explicatio.
Petrus Possinus in varia loca.
Regnerus Prędenius, in varia loca.
Guillelm. Bonjours, in varia loca.
Eusebius Emissenus, Homiliæ.
Constant. Psellus, in varia loca.
Henricus Rampen, Comment.
Rupertus Tuitiensis, Comment.
Ludovicus Sanseverino, Catena.
Simon de Cassia, Opus.
Thom. Stapleton, Antidota.
Jo: de Sylveira Comment.
S. Thomas Aquinas, Comment.
Petrus Thomas, Expositio.

Guterius à Trejo, Comment.
Joannes Villot, Comment.
Thomas de Vio, Comment.

Concordia Evangelica.

Abbo, de Canonibus Eusebianis.
S. Augustinus, de consensu Evang.
Idem Quæstiones.
Didacus de Baeza, Comment.
Sebastianus Barradius, Comment.
Beniaminus Beauport, Monotess.
Thomas Beauxamis, Comment.
Joannes Bourghesius, Explicatio.
Matthæus à Castro, Epitome.
Matthæus Feydeau, Meditationes.
Zacharias Goldsborogs, Commen
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Joannes de la Haye, Concordia.
Cornel. Jansenius Gandau, Comm.
Bernardus Lamy, Commentatio.
Joannes Les, Harmonia.
Vincentius Regius, Dilucidation.
Alphonsus Salmeron, Comment.
Guido de Terreni, Comment.
Andreas Zanus, Monotessaron.

In Evangelium S. Matthæi.

Dionysius Amelotte, Annotat.
S. Anselmus Cantuariensis, Expl.
Anselmus Laudunensis, Commen.
Laurentius de Aponte, Comment.
S. Athanasius, Comment.
Alphonsus de Avendano, Comm.
S. Augustinus, Quæstiones.
Matthias Bredenbachius, Comm.
Angelus Buonricio, Paraphrasis.
Candidus Presbyter, in cap. 26. 27.
Seraphinus Capponus, Comment.
Henricus Lud. Castaneus, Exercit.
Isidorus Clarius, Orationes.
Balthasar Corderius, Catena.
Christianus Druthmarus, Exposit.
Joannes Ferus, Enarrationes.
Josephus Garcias, Opus.
S. Gregorius Nazianzenus, in 19. 1.
S. Gregorius Nissenus, in cap. 5.
Hieronymus Guevara, Comment.
Guillelmus Alvernus, Comment.
Guillelmus Guilliaudus, Collat.
Franciscus Gutierez, in cap. 1. 10.
Godefridus Hermant, Colloquia.
S. Hieronymus, Comment.
S. Hilarius Pictav., Comment.
Joannes Hofmeisterus, Comment.
S. Joannes Chrysost., Homiliæ.
Idem Quæstiones.
Joannes Jerosolymit., Comment.
Joannes, de Incarnatione.
Bernardus Lamy, de Incarnatione Joannis Baptistæ.
Joannes Martianay, Notæ.
Gaspar de Melo, Comment.
Petrus Morales, in caput 1.
Origenes, Commentaria.
Idem, Homiliæ & Scholia.
Paulus de Palacio, Enarrationes.
Alexander Pellegrin, Illustratio.
Antonius Perez, Catena.
Marcellinus de Pise, Comment.
Petrus Pithoeus, in caput 26.
Petrus Possinus, Symbola.
Petrus de Prexana, Floretum.
Joannes Pricæus, Annotat.
Rabanus Maurus, Comment.
Paschasius Radbertus, Comment.
Stephan. de Salasar, in cap. 1. & 2.
Joannes Soarez, Comment.
Stanislaus Socolovius, Notæ.
S. Thomas Aquinas, Expositio.
Franciscus Titelmannus, Comm.
Alphonsus Tostatus, Comment.
Josephus de Voisin, in caput 7.
Franciscus Zidron, Comment.

De Oratione Dominica.

Analysis Grammatica Orationis Dominicæ, Æthiopicè, in 4. Witteb. 1662.
Petrus de Alliaco.
Angelus à Roccha.
Paulus Ayroldi.
S. Bonaventura.
Ludovicus Carbo.
S. Cyprianus.
Cyrillus Chius.
Hercules Faber.
Theophilus Fedinus.
S. Vincentius Ferrerius.
S. Franciscus Assisius.
Franciscus de S. Dominico.
Franciscus Ziehemius.
S. Germanus Constantinopolit.
S. Gregorius Nyssenus.
Megius ab Weida.
San us Maximus.
Petrus Laodicenus.
Joannes Picus è Mirandula.
Jacobus Regius.
Franciscus Rufelarius.
Polydorus Virgilius.

In Evangelium S. Marci.

Joannes Maria Ballianus, Exposit.
Joannes Charlier, Lectiones duæ.
S. Cyrillus Alexandr., Fragmenta.
Joannes de la Fuente, Libri 15.
Petrus Gracilis, Enarrationes.
Godefredus Hermant, Colloquia.
S. Hieronymus, Comment.
Joannes Hofmeisterus, Comment.
Joannes Hierosolym., Comment.
Franciscus Ortizius, in cap. ultim.
Angelus del Paz, Commentat.
Petrus Possinus, Catena.
Joannes Soarez, Homiliæ.
Stanislaus Socolovius, Notæ.
Franciscus Toletus, Comment.
Victor Antiochenus, Comment.
Vitalis Zuccolinus, Homiliæ.

In Evangelium S. Lucæ.

Ælredus, Homiliæ.
S. Ambrosius, Comment.
Lævinus Ammonius, in caput 15.
S. Athanasius, Comment.
Isidorus Clarius, Orationes.
Nicolaus de Clemangiis de Filio prodigo.
Balthasar Corderius, Catena.
Cosmas Hierosolym., Comment.
Christian. Druthmarus, Epitome.
Engelbertus, in Magnificat.
Francis. Gomarus, in varia loca.
Joannes Hofmeisterus, Comment.
Alphonsus ab Horosco, Commen.
S. Joannes Chrysost., Comment.
Joannes Hierosolym., Comment.
Joannes de Xeres, in cap. 1. 12.
Jacobus Logenhagen, Comment.
Gaspar de Melo, Comment.
Origenes, Tomi 5. & Homiliæ 39.
Angelus del Paz, Comment.
Lancelott. Politus, in Cajetanum.
Joannes Pricæus, Annotat.
Joannes Soarez, Commentat.
Stanislaus Socolovius, Notæ.
Didacus Stella, Comment.
Robertus Stephanus, Comment.
Christoph. Sylvestranus, Commen.
Titus Bostrensis, Expositio.
Franciscus Toletus, in cap. 1. 12.
Joseph de Tournemine, in 22. 51.
Vitalis Zuccolinus, Homiliæ.

In Evangelium S. Joannis.

Nicolaus Abram, Notæ.
Franciscus Agricola, Comment.
Flaccus Alcuinus, Comment.
Cæsar d'Arcons, in caput 2.
Thom. Elias Ardizonus, in cap. 2.
S. Augustinus, Tractatus.
Jodocus Badius, Annotat.
Gregorius Baptista, in caput 13.
S. Basilius, in 2. 1. 2.
Carolus Bovillus, in caput 2.
Constantinus Buccafocus, Comm.
Angelus Buonricio, Paraphrasis.
Joan. Maria Capalla, in cap. 13. 21.
Seraphinus Capponi, Comment.
Didacus del Castillo, in caput 6.

Isidorus Clarius, Orationes.
Jodochus Clichtoveus, Comment.
Balthasar Corderius, Catena.
Joannes Cuelar, in cap. 1. 4.
S. Cyrillus Alexandr., Comment.
Antonius Delphinus, Comment.
Christian. Druthmarus, Epitome.
Joannes Ferus; Enarrationes.
Idem Apologia.
Calistus Furnerius, Comment.
Georgius Trapezuntius, in 21. 23.
Guillelmus Guillaudus, Enarrat.
Guillelmus Aquisgranensis.
Jacobus Jansovinus, Comment.
S. Joannes Chrysostom., Homiliæ.
Michael de Medina, Apologia.
Nonnus Panoplitanus, Paraphr.
Origenes, Homiliæ 2. & Tomi 1. 9.
Hieron. Osorius sen., Orationes.
Michael de Palacio, Enarrationes.
Benedictus Pererius, Disputat.
Lancelottus Politus.
Simon Portius, in caput 1.
Joannes Pricæus, Annotat.
Hieronym. Ramires, in caput 13.
Franciscus de Ribera, Comment.
Dominicus Soto, Annotationes.
Matthæus Sylvegius, in 1. 1. 14
Franciscus Titelmannus, Comm.
Jo: Maria Verdizotrus, in cap. 1.
Claudius Villagudus, Enarratio.
Conradus Wimpina, in 1. 18.
S. Thomas Aquinas, Expositio.

SCRIPTORES IN ACTUS APOSTOLORUM.

Dionysius Amelotte, Notæ.
Benedictus Arias, Elucidat.
Beda Venerabilis, Expositio.
Idem Quæstiones.
Joan. Benedictus, Emendationes.
Nicolaus du Bois, Lectiones.
Felicianus Capiro, Explicatio.
Henricus Lud. Castaneus, Exerc.
Tullius Crispoldus, Comment.
Joannes Donelli.
Joannes Ferus, in caput 1.
Claudius Fleuri, Historia.
Libertus Fromondus, Comment.
Fulbertus, in caput 12.
Sanctus Haymo, Comment.
Joann. Hofmeisterus, in cap. 1. 12.
Carolus Hurè, in cap. 27. 28.
S. Joannes Chrysostom., Homiliæ.
Joannes Lorinus, Comment.
Stephanus Menochius, Historia.
Antonius Maria Miconus, Ponderationes.
Bernardus de Montreul, Historia.
Origenes, Homiliæ.
Antonius Perez, Comment.
Bartholomeus Petrus, Comment.
Arthurus Pitsæus, Observat.
Joannes Pricæus, Annotat.
Nicolaus Richterusin, 1. 18.
Alphonsus Salmeron, Comment.
Caspar Sanctius, Comment.
Idem Paraphrasis.
Ludovicus Sanseverino, Catena.
Thomas Stapleton, Antidotum.
Joannes de Sylveira, Comment.
Thomas de Vio, Comment.

SCRIPTORES IN OMNES S. PAULI EPISTOLAS.

Explicationes & considerationes in Epistolas S. Pauli, quibus elucidatur sensus litteralis, spiritualis & moralis, Gallicè 2. vol. in 12. Parisiis 1700.
Dionysius Amelotte, Notæ.
Anselmus Laudunensis, Explanat.
Joannes Arboreus, Explanatio.
Benedictus Arias, Elucidationes.
Beda Venerabilis, Expositiones.
Natalis Beda, Animadversiones.
Joannes Bence, Manuale.
Benedictus, Expositio.
Bernardinus à Piconio, Paraphr.
Idem Analysis & Notæ.
S. Bruno Cartusianus, Comment.
Angelus Buonriccio, Paraphrasis.
Symphorus Champier, Theorem.
Caspar Contarenus, Scholia.
Jo: Alphons. Curiel, in varia loca.
Guillelmus Estius, Comment.
Nicolaus Eymericus.
Jo: Bernardus Felicianus, Comm
Libertus Fromondus, Comment.
Josephus Gasteau, Homiliæ.
Georgius Ambianas, Comment.
Andreas Gerard, Medulla.
Antonius Godeau, Paraphrasis.
Joannes Gorcomius, Comment.
Claud. Guilliaudus, Collationes.
Franciscus Haræus, Expositio.
Sanctus Haymo, Enarrationes.
Herveus Dolensis, Comment.
S. Hieronymus, Comment.
Petrus Hontojus, Comment.
Hugo de S. Victore, Annotat.
Idem Quæstiones.
Carolus Hurè, Annotat.
Edmundus Imbert, Elucidatio.
S. Joannes Chrysostom., Homiliæ.
S. Joannes Damascenus, Excerpta.
Joannes Sarisberiensis, Comment.
Benedictus Justinianus, Explanat.
Lanfrancus, Comment.
Leander Divionensis, Comment.
Joannes Leonardus, Comment.
Nicolaus Lesguillier, Comment.
Herveus Natalis, Comment.
Raymundus Pasqualius, Comm.
Petrus Lombardus, Collectanea.
Petrus de Tarentasia, Comment.
Piseidius, Comment.
Lancelottus Politus, Comment.
Franciscus Polygranus, Postillæ.
Gabriel Prateolus, Conciones.
Primasius, Collectanea.
Georgius Primatitius, Expositio.
Rabanus Maurus, Comment.
S Remigius Remensis, Explan.
S. Remigius Lugdunensis, Explan.
Remigius Autissiodor., Commen.
Alphonsus Salmeron, Comment.
Antonius Scayuus, Paraphrasis.
Idem Annotationes.
Sedulius Scotus, Explanatio.
Did. Lopez de Stunica, Annotat.
Christophorus Sylvestranus.
Theodoretus, Comment.
S. Thomas Aquinas, Expositio.
Ludovicus Thouret, Explicatio.
Franciscus Titelmannus, Elucidat.
Guterius à Trejo, Explicatio.
Franciscus Vasquez, Expositio.
Thomas de Vio, Comment.

In Epistolam ad Romanos.

Clemens Araneus, Expositio.
S. Augustinus, Expositio.
Cl. Bartholom. Bernard, Paraphr.
Antonius Broecvvey, Comment.
Jacobus de Cambolas, Expositio.
Joannes Campensis, Comment.
Gundislaus de la Cerda, Commen.
Isidorus Clarius, in caput 9.
Antonius à Connerstain, Enarrat.
Adamus Contzen, Comment.
Andreas Crocquetius, Comment.
Joannes Ferus, Exegesis.
Franciscus Pevardentius, Comm.
Bartholomeus Fibus, Comment.
Marsilius Ficinus, Comment.
Nicolaus Grandis, Comment.
Marinus Grimanus, Opusculum.
Nicolaus Guilleberr, Paraphrasis.
Guillelmus S. Theodorici, Comm.
Philibertus Hareiche, Expositio.
Franciscus de Harlay, Observat.
Dorotheus Louffius, Paraphrasis.
Gerardus Matthisius, Comment.
Methodius, Collectanea.
Muret, Explicatio.
Cornelius Mussus, Comment.
Jacobus Naclantus, Enarrat.

Ori-

Origenes, Tomi 20.
Hieronymus Oforius, Comment.
Angelus Paciuchellus, Expofit.
Joan. Antou. Pantufa, Comment.
Benedictus Pererius, Difputatiou.
Antonius Perez, Comment.
Placidus Parmenfis, Comment.
Carolus Rapine, Expofit.
Jacobus Sandoletus, Comment.
Adamus Sasbout, Commentat.
Dominicus Soto, Commentat.
Thomas Stapleton, Antidota.
Petrus Stevartius, in cap. 5. 8.
Franc. Titelmannus, Collationes.
Francifcus Toletus, Comment.
Berlingherius Vigiutimilius, Paraphrafis.
Joannes Viguerius, Comment.
Francifcus Virginius.

In utramque Epiftolam ad Corinthios.

Ludovicus Barillon, Collationes.
Ifidorus Clarius, in cap. 15. prioris
Adamus Contzen, Comment.
Joannes Covillonius, In priorem.
Nicolaus à Cruce, in 1. Epift.
S. Gregorius Niffenus, in 1. 15. 19.
Nicolaus Guillebert, Paraphr.
Joannes Nicolaus Hardtshmidt, in 1. 7. 33.
Joannes Hofmeifterus, Homiliæ.
Petrus Irurofqui, In 1. cap. 15.
Origenes, in pr. Epift.
Antonius Perez.
Richardus Sampfon, in pr. Epift.
Thomas Stapleton, Antidota.
Petrus Stevartius, Comment.
Berlingherius Vigintimilius.

In Epiftolam ad Galatas.

Alexauder Epifc., Comment.
Cæfar d'Arcons, in 2. 11.
S. Auguftinus, Expofitio.
Ludovicus Barillon.
Joannes Campenfis, Comment.
Adamus Contzen, Comment.
Marinus Grimanus.
Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
S. Hieronymus, Comment.
Leon Hutterus, Explicatio.
Ludovicus Legionenfis, Explan.
Origenes, Scholia & Tractatus.
Gregorius Polydorus, Comment.
Adamus Sasbout, Comment.
Hieronym. Seripandus, Comment.
Petrus Stevartius, Commen.
Gabriel Vafquez.
Francifcus Virginius.

In Epiftolam ad Ephefios.

S. Hieronymus, Comment.
Martinus Vanderkeele, Sermones.
Jacobus Naclantus, Enarratio.
Origenes, Comment.
Adamus Sasbout, Comment.
Petrus Stevartius, Comment.
Gabriel Vafquez.

In Epiftolam ad Philippenfes.

Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
S. Hieronymus, Comment.
Adamus Sasbout, Comment.
Petrus Stevartius, Comment.
Gabriel Vafquez.

In Epiftolam ad Coloffenfes.

Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
S. Hieronymus, Comment.
Origenes, Comment.
Auguftinus de Quiros.
Adamus Sasbout, Comment.
Petrus Stevartius, Comment.
Gabriel Vafquez.

In Epiftolas ad Theffalonicenfes.

Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
S. Hieronymus, Comment.
Petrus Stevartius, Comment.
Gabriel Vafquez.

In Epiftolas ad Timotheum.

Commentarius in primam ad Timotheum, in 8. Bafileæ 1535.
Commentarius in eamdem Gallicè, in 8. Editus.
Ludovicus Barillon, Collationes.
Claudius Efpencæus, Comment.
Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
Ifaacus Habert, Expofitio.
Joannes Heiffels, in primam.
S. Hieronymus, Comment.
Cofmas Magalianus, Explanatio.
Joannes Pricæus, Annotat.
Carolus Rapine, Expofitio.
Adamus Sasbout, Comment.
Ludovicus Soto major, Comment.
Petrus Stevartius, Comment.
Berlingherius Vigintimilius.

In Epiftolam ad Titum.

Ludovicus Barillon, Collationes.
Claudius Efpencæus, Comment.
Joannes Gopylus, Paraphrafis.
Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
Ifaacus Habert, Expofitio.
S. Hieronymus, Comment.
Joannes de Laet, Comment.
Origenes, Exegetica.
Joannes Priæus, Annotat.
Carolus Rapine, Expofitio.
Adamus Sasbout, Comment.
Ludovicus Soto major, Comment.
Petrus Stevartius, Comment.

In Epiftolam ad Philemonem.

Ludovicus Barillon, Collationes.
Francif. Fevardentius, Comment.
Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
Ifaacus Habert, Expofitio.
S. Hieronymus, Comment.
Jacob. Pomelius, Commentariolus.
Joannes Pricæus, Annotat.
Carolus Rapine, Expofitio.
Joannes Vincent, Comment.

In Epiftolam ad Hebræos.

Exercitationes in Epiftolam ad Hebræos, Anglicè, fol. Londini 1668.
S. Athanafius, Comment.
Ludovicus Barillon, Collationes.
Conftantinus Buecafocus, Comm.
Philippus Codurcus, in 9. 16. 17. 18
Conftantinus Presbyter, Expofit.
Andreas Croquetius, Enarratio.
Antonius Delphinus, Comment.
Evangelifta Marcellinus, Expofit.
Matthæus Galenus, Comment.
Antonius Godeau, Meditatio.
Nicolaus Grandis, Comment.
Nicolaus Guillebert, Paraphrafis.
Hefychius Jerofolym., Comment.
Petrus Hontojus, Comment.
Joannes Hudalricus, Comment.
Origenes, Comment. & Homiliæ.
Michael de Palacio, Enarrationes.
Carolus Rapine, Expofitio.
Francifcus de Ribera, Comment.
Richardus Cenoman, Comment.
Adamus Sasbout, Comment.
Petrus Stevartius, in cap. 1. 7.
Ludovicus de Tena, Comment.
Gabriel Vafquez, Expofitio.
Joannes Vincent, Comment.
Francifcus Virginius, Explicatio.
Carola des Urfins, Homiliæ.
Ignatius de Zuleta, Comment.

SCRIPTORES IN OMNES Epiftolas Canonicas.

Dionyfius Amelotte, Notæ.
Benedictus Arias, Elucidat.
Beda Venerabilis, Expofitio.
Angelus Buonricio, Expofitio.
Felicianus Capito, Explicatio.
Symph. Champier, Theoremata.
Matthæus Cithardus, Explicatio.
Dydimus Alexandr., Annotat.
Joannes Ferus, Comment.
Libertus Fromondus, Comment.
Chri-

Christophorus Gail, Assertiones.
Andreas Gerard, Medulla.
Nicolaus Guillebert, Paraphrasis.
Claudius Guilliaudus, Collat.
Sanctus Haymo, Comment.
Carolus Hurè, Annotat.
Thomas Jorsius, Comment.
Benedictus Justinianus, Explan.
Joannes Lorinus, Comment.
Lancelottus Politus, Comment.
Gabriel Prateolus, Conciones.
Gregorius Primaticius, Expl.
Adamus Sasbout, Comment.
Hieronym. Savonarola, Sermones.
Guillelmus Sceprzus, Notæ.
Nicolaus Serrarius, Comment.
S. Thomas de Aquino, Expositio.
Franciscus Titelmannus, Elucid.
Joannes Maria Velasquez, Comm.
Thomas de Vio, Comment.

In Epistolam S. Jacobi.

S. Augustinus, Tractatus.
Guillelmus Coeffeteau.
Didacus Deza, Comment.
Francisc. Fevardentius, Comment.
Joan. Baptista Folengius, Comm.
Jacobus Logenhagen, Annotat.
Augustinus de Quiros.
Petrus Stevartius, Comment.

In duas Epistolas S. Petri.

Joannes Alphonsus Curiel, Controversia.
Francisc. Fevardentius, Comment.
Jo: Baptista Folengius, Comment.
Joannes Hessel, in primam.
Alphonsus Salmeron, Comment.
Joannes Tinnerel.

In tres Epistolas S. Joannis.

S. Augustinus, in primam.
Guillelm. Coeffeteau, in primam.
Jo: Bapt. Folengius, in primam.
Joannes Hessel, in primam.
Petrus Maldonado, in primam.
Michael de Palacio, Enarrationes.
Bartholomeus Petri, Comment.
Joannes Pricæus, Annotat.
Ludovicus Roget, in 1. 5. 7.
Alphonsus Salmeron, Comment.
Petrus Stevartius, in primam.

In Epistolam S. Judæ.

Commentarius in Epistolam Sancti Judæ, in 4. Leidæ 1676.

Ant. Nicolaus du Bois, Explicat.
Jacobus Boulduc, Comment.
Petrus Mart. de Bree, Enarratio.
Guillelmus Coeffeteau.
Francisc. Fevardentius, Comment.
Franciscus Laurelotius, Exegesis.
Jo: de Moncada, Comment.
Augustinus de Quiros.
Joannes Tinnerel.

SCRIPTORES IN LIBRUM APOCALYPSEOS.

Explicatio in Apocalypsim, in 8. Parisiis 1512.
Expositio in eamdem, fol. 1519. Edit.
Harmonia Apocalyptica ex Sententiis diversorum, in 8. Londini 1610. Francofurti 1678.
Clavis Apocalypseos, Gallicè, in 12. Genevæ 1640.
Clavis vera Apocalypseos, in qua quæ hactenus de illa scripta sunt refutantur & verum systema indicatur, Gallicè, in 12. Coloniæ 1630
Expositio Monachi Benedictini in tria priora capita, Hispanicè, fol. Hispali 1546.
Paraphrasis Libri Apocalypseos, Anglicè, in 4. Londini 1693.
Antonius Agellius, in cap. 1. 2. 3.
Albertus Magnus, Comment.
Alexander de Hales, Comment.
Andreas Cæsariensis, Comment.
Anselmus Cantuariensis.
Anselmus Laudunensis, Explan.
S. Antonius de Padua.
Antonius à S. Michaele.
Paulus Aresius, Velitationes.
Benedictus Arias, Elucidat.
Ludovicus ab Alcasar, Vestigatio.
Natalis Aubert, Clavis.
S. Augustinus, Expositio.
Autpertus, Comment.
Martinus Becanus.
Beda Venerabilis, Expositio.
Belavene, Explicatio.
Matthias Belintanus, Expositio.
Jacobus de Bordes, Elucidatio.
Jacobus Ben Bossuet, Explicatio.
Antiochus Brondo, in cap. 1. 2. 3.
Bruno Signiensis, Comment.

Petrus Bulengerus, Comment.
Georgius Chadley, Comment.
Nicolaus Charpy, Comment.
Joachimus de la Chetardie, Expos.
Claudius à Monte Martyrum.
Nicolaus Colladon, Explicatio.
Joannes Desmarest, Interpretatio.
Despieres, Synopsis.
Dionysius Alexandrinus.
Evangelista Marcellinus.
Andreas Eudæmon, Johannes.
Federicus Venetus, Expositio.
Gregorius Ferrarius, Comment.
Seraphinus Firmanus, Enarratio.
Franciscus à Jesu Maria.
Libertus Fromond, Comment.
Thomas Garzias, Expositio.
Gilbertus, Comment.
Sanctus Haymo, Comment.
Daniel Hurè, Explicatio.
Joannes Hoffmeisterus.
Carolus Hurè, Annotat.
Ferdinandus de las Infantadas, de Visione.
Joachim Abbas, Interpret.
Thomas Jorsius, Comment.
Henricus Kircherus, Explicatio.
Petrus Lasane, Comment.
Guillelmus Lindanus, Glaphyra.
Baptista Mazerus, in caput 12.
Gaspar de Melo, Comment.
Sebastianus Meyerus, Comment.
Bernardinus de Montereul.
Joannes Nannius, Quæstiones.
Cœlius Pannonius, Collect.
Benedictus Pererius, Disput.
Guillelmus Perkinsus, in cap. 1. 2. 3.
Andreas Pintus, in 7. Epistolas.
Petrus Possinus, Enarratio.
Joannes Pricæus, Annotat.
Primasius, Comment.
Franciscus de Ribera, Comment.
Richardus à S. Victore.
Rupertus Tuitiensis, Comment.
Alphonsus Salmeron, Comment.
Petrus Serranus, Comment.
Joannes Suarez, in caput 12.
Joannes de Sylveira, Comment.
S. Thomas de Aquino, Exposit.
Guthbertus Tunstallus, Commen.
Hieronymus Vecchiettus, de 7. Eccl.
Blasius Viegas, Comment.

DE

DE REBUS PARTICULARIBUS
NOVI TESTAMENTI.

De Historia Jesu Christi.

Josephus Acosta.
Aileranus.
Cæsar Baronius.
Chavveson.
Christianus Crueius.
Joannes Damascenos.
Laorentius Forerus.
Petrus Garlartz.
Joannes Petrus Giussani.
Juvencos.
Othmanus Luscinius.
Joannes Mallemant.
Joannes Mariana.
Stephanus Menochius.
Bernardinus de Montereul.
Antonios Musa.
Sebastianos le Nain.
Daniel Papebrochius.
Petrus Doninus.
De Saint Real.
Alphonsus Salmeron.
Ludolphus de Saxonia.
Cœlius Sedulius.
Henricus Spondanus.
Nicolaus Journeux.

De Genealogia Christi.

Ailramus.
S. Ambrosius.
Cæsar d'Arcons.
Philippus Codurcus.
Petrus Cœlestinus.
Ferdinandus Jaen.
Petrus de Marca.
Didacus de Pennafiel.
Petrus Doninus.
Joan. Baptista Riccioli.
Joannes de Roa.
Severinus.
Franciscus Sixtus.

De Nativitate Christi.

Joannes Columbi.
Joannes Grandamicus.
Petrus de Marca.

De Annis Christi.

Ægidios Bueherius.
Franciscus Levera.
Henricus Noris.
Daniel Papebrochius.
Dionysius Petavius.
Petrus Doninus.
Emmanuel Schelstratus.
Sebastianus Tillemont.

DE ANNO, MENSE, & DIE
Nativitatis, Passionis,
Mortis, Resurrectionis
Jesu Christi.

Disquisitio historica de vero die, & mense Passionis Dominicæ.

Natalis Alexander.
Lucas Gauricus.
Jacobus Grandamicus.
Philippus Labbe.
Alphonsus Maldonado.
Joannes Mariana.
Alphonsus Gonzales de Mendoza.
Joannes Paduanus.
Paulus Petavius.
Henricus Philippus.
Jacobus Piednud.
Joannes Baptista Riccioli.
Petrus à Rivo.
Alphonsus Salmeron.
Michael à Seneschal.

De supremo Christi Paschate.

Natalis Alexander.
Guillelmus Benin.
Marcus Antonius Capellus.
Gabriel Daniel.
Nicolaus Durandus.
Joannes Ardovin.
Bernardus Lamy.
Ludovicus Legionensis.
Michael Manduit.
Sebastianus le Nain.
Jacobus Piednud.
Josephus de Tournemine.
Jo: Franciscus Vannius.
Hieronymus Vecchiettus.

Carolus Witasse.

De Magis.

Alphonsus de Mendoza.
Fridericus Spanhemius.
Stephanus Salazar.
Daniel Roden.

De hydriis Canæ Galilææ.

Matthæus Hostus.

De Paralitycis, & Morbis Biblicis.

Guillelmus Ader.
Thomas Bartholinus.

De Jejunio Christi in Deserto.

Joannes Jacobus Klug.

De sudore Christi sanguineo.

Thomas Bartholinus.
Augustinus Calmet.
Ludovicus Vives.

De Passione, & Morte Christi.

Ludovicus de Bar.
Ægidius Bavarius.
Beda.
Edmundus Merillus.
Petrus Montanus.
Doninus Moubritius.
Ludovicus de la Palma.
Ivo Ploequelle.
Franciscus Willot.

De Latere aperto Christi.

Thomas Bartholinus.
Claudius Salmasius.

De Corona Spinea.

Galterus Cornutus.

Joan.

Joan. Erneſtus Mullerus.

De Cruce Chriſti.

Joannes Caleca.
Joannes Caramuel.
Alphonſus Ciaconius.
Petrus Girardus.
Jacobus Gretſerus.
Juſtus Lipſius.
Rabanus Maurus.
Joannes Morinus.
Bartholdus Nishuſius.
Joan: Franciſcus Picus.
Sophronius Hieroſolymitanus.
Theodorus Studita.
Theophylactus.
Timotheus Alexandrinus.

De Titulo Crucis.

Honoratus Niequetus.
Samuel Reyherus.

De Clavis Dominicis.

or nelius Curtius.
Nicolaus Fontanus.
Andreas Sauſſay.

De Linteis ſepulchralibus, & Sindone Chriſti.

Joannes Jacobus Chiffletius.
Auguſtinus Solanus.
Alphonſus Paleottus.

De Hiſſopo.

Claudius Salmaſius.
Adolphus Voſſius.

De Vino Myrrhato.

Nicolaus Faber.
Jacobus Gretſerus.

De Vino Pleno.

Joannes Linden.

De bucella intincta.

Wilhelmus Klebitius.

De Maria Magdalena.

N. Anguefin.
Natalis Beda.
Jodocus Clichtovæus.
Joannes Fiſcherus.
Marcus de Granual.
Bernardus Lamy.

De tribus Mariis.

Iſaacus Caſaubonus.
Jodocus Clichtovæus.
Jacobus Fabri.
Sebaſtianus Tilemont.

De Pilato.

Philippus Boſquierus.
Wilhelmus Goeſius.
Daniel Maphanaſus.
Ludovicus Montaltus.
Joannes Stellerus.
Chriſtianus Thomaſius.

De Juda proditore.

Julius Bartolocci.
Jacobus Gronovius.
Nicolaus Serrarius.

De Agro Sanguinis.

Chriſtophorus Schlegelius.

De nummo cenſus.

Marquardus Freherus.
Nicolaus Schluni.

De Cainan Juniore.

Dionyſius Petavius.
Jacobus Salianus.

De Sinu Abrahæ.

Jo: Caſpar Finckius.
Auguſtinus Varenius.

FINIS.

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione ; & Approbatione del P. F. Tomaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato *Biblia Sacra Vulgatæ editionis*, *cum Prolegomenis necessarioribus*, non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Prencipi, & buoni costumi, concedemo Licenza a *Cristoforo Zane Stampatore*, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 19. Febraro 1729.

(

(*Andrea Soranzo Proc. Ref.*

(*Pietro Grimani Cav. Proc. Ref.*

Agostino Gadaldini Segr.

12
160
7
24